Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
XVIII
C
7
NAPOLI

50

C-3

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XVIII
C
7
NAPOLI

ANDR. ADAMI HOCHSTETTERI

COLLEGIUM PUFENDORFIANUM,

SUPER LIBRIS DUOBUS

DE

OFFICIO HOMINIS ET CIVIS.

ANNO MDCC.

IN ACADEMIA TUBINGENSI

XII. EXERCITATIONIBUS

INSTITUTUM,

A BEATO AUCTORE REVISUM atque AUCTUM.

ET POST EJUS OBITUM

CUM TRACTATU

DE JURE POENARUM,

NEC NON

DISSERTATIONIBUS XII. SELECTIS,

SECUNDA NUNC VICE EDITUM.

STUTTGARDIÆ,

SUMTIBUS JOH. BENED. MEZLERI & CHRISTOPH. ERHARDI.

Anno MDCCXXVI.

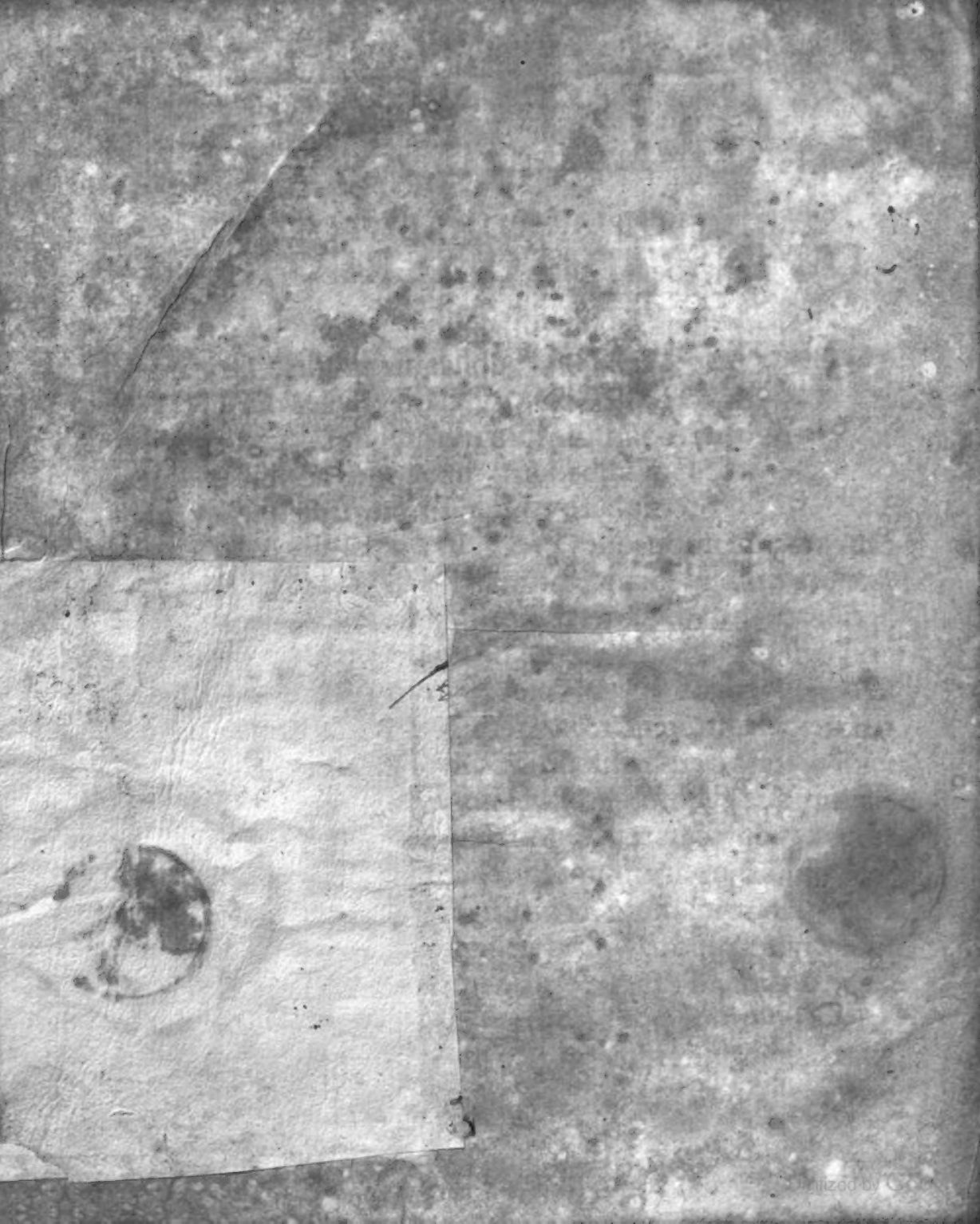

AUCTORIS AD LECTOREM DE INSTITUTO SCRIPTIONIS PRÆFATIO.

PAtior tandem publicam prodire in lucem COLLEGIUM PUFENDORFIANUM, in reconditum Viri ſummi de Officio Hominis & Civis libellum, novennio abhinc & quod excurrit, primum inſtitutum, ac iteratis deinceps, frequentibusque, pro geſti a me muneris ratione, prælectionibus locupletatum. Cauſſas editionis, quod Scriptoribus familiare eſt, prolixe non ediſſero. Rogavit, poſt exterum Mercatorem librarium, Bibliopola e noſtris, uti pagellas colligerem ipſe, ac dum vires animi corporisque permitterent, reviderem: ne alius fortaſſe, me inſcio, dictata, aut e diſcurſibus excepta protruderet, opuſculumque vel mutilaret, vel non facile emendandis erroribus commacularet. Quod quum nequaquam committendum, atque ab utilitate publica quam longiſſime abeſſe exiſtimarem; adſurgere Noſtri deſideriis, & quantum ex ſubſecivo tempore, quod exiguum utique habeo, ſupereſſet, ordinando Operi deſtinare decrevi. Quam tamen ejus expolitionem, cum, intercedente modo publicorum commutatione munerum: jam hoſtis in viſcera patriæ graſſantis, muſasque noſtras diſpergentis irruptione facta:

modo adflicta, atque ad extrema propemodum collapſa valetudine, ac interveniente, nupero demum anno, domeſtica clade, beatoque optimæ deſideratiſſimæque Conjugis, Reginæ Barbaræ Cameratiæ, V. Martii A. MDCCVIII. ad cœleſtem Patriam evocatæ, obitu: in dies ac menſes integros differrem, fieri equidem non aliter potuit, quam ut interjecto totius triennii ſpatio ex operis demum typographicis prodeat, ac, ſi omnem ab initio temporis moram computem, nonum preſſus in annum liber emittatur. Cæterum, ut ſummam ac finem inſtituti in compendio oſtendam: Uſum profectumque ſtudioſæ juventutis, (quem privatis ſcholis, divino beneficio, non defuiſſe exempla docuerunt) Exercitationum noſtrarum in publicum emiſſione unice intendimus. Videbunt diſcentes, unde præſidia petere debeant aut poſſint, ad altiora enitendi, & in hoc præſtantis ſcientiæ campo ulterius progrediendi. Dogmata etiam invenient potiora, theſesque: non tamen macilentas, aut, qui nonnullis mos eſſe videtur, pro auctoritate conditas; ſed argumentis plerumque, ac rationibus munitas: ne iis quidem temere neglectis, quæ pro adverſa parte moveri poterant, additisque ſolutionum ac reſponſionum fundamentis, auctoribusque idoneis, ex quibus plenior totius rei ſeries poſſit comprehendi. Memini, deſiderata a magno Viro ſingularum *Repertoria* ſive *Inventaria* ſcientiarum fuiſſe. Niſi fallor, nos practicarum, qua patent, diſciplinarum Promtuarium condendi Viris doctis occaſionem, & magni, juſtamque olim in molem evaliturі operis quoddam velut initium ſuppeditamus. His

no

non difficile erit, noſtra qualicumque opera vel collectis, vel & inventis, plura melioraque addere; quibus nos eam quidem gloriam adeo non invidebimus, uti DEO potius pro augmento utiliſſimæ ſcientiæ gratias acturi, clarisque auctoribus, queis ille velut inſtrumentis utetur, propenſo hilarique animo ſimus gratulaturi. In quam ſpem eo magis erigimur, quo commodior in hunc finem Pufendorfii libellus eſt; ſi molem, exiguus: at, ſi ordinatiſſimam rerum practicarum prope omnium compagem, infinitorumque conceptuum nexum ſpectes, vere magnus, immo, dixerim fere, inexhauſtus. Quod non inficiabitur, qui poſt lectos non ſine contentione Ciceones, Gentiles, Grotios, & in hos Commentatores, Annotatores, Obſervatores, ipſumque Pufendorfii Opus de Jure Naturæ & Gentium, ad hoc opuſculum de Officio denuo regreſſus attente id repetit, atque, ceu par eſt, velut illorum omnium Compendium, &, quod pauci capiunt, admirabile Supplementum evolvit. Cæterum, ſi, quæ privatim quoque ad Auctorem prælegimus, divulgare animus fuiſſet: in vaſtam nimis molem opus excreviſſet. Sed Commentarium ſcribere non intendimus: qualem quidem, cœpto jam labore noſtro, a Clariſſimo Titio editum vidimus, atque ab Immanuele Webero, celebri apud Giſſenſes Profeſſore inchoatum. Nos, qui domeſticis duntaxat inſtitutionibus opellam hanc conſecraveramus, inſtituti rationem habuimus, nihil, quod dediſcendum ſit, docere conati, & ſingula *ſignanda* magis duximus, *quam copioſe tractanda.* Ac tametſi nihil neceſſarii prætermiſſum te-

mere a nobis fuiſſe exiſtimemus: multa tamen omiſimus, etiam prælo parata, quæ vel diligentia legentis, vel viva docentis vox haud difficulter ſupplebit. Si qui interea uſum diſciplinæ, vel & laboris noſtri haud ſatis perſpiciunt: hi aliis, ſpero, eundem non invidebunt: ac ſuo quoque ſenſu per nos abundabunt. A quorum vero doctrinis nonnunquam receſſimus, illi tamen modeſtiæ limites nullibi violatos fatebuntur. Suum etiam cuique tribuimus, ac noſtram ſimul ingenuitatem, quæ præcipuum eruditionis ornamentum eſſe debebat, in aliorum, qui meliora nobis tradiderunt, laudibus oſtendere; &, quod a quorundam ſibi ſapientium more alienum eſſe videmus, Scriptorum haud paucorum memoriam repetendo, pretium labori ipſorum ſtatuere, conati ſumus. Et quum ipſi quotidianum libellorum proventum doleamus, quorum præcipuus videtur uſus eſſe, ut antiquiores melioresque ſtudioſæ Juventutis manibus excutiant: nos ad hos Lectorem conſtanter manuduximus, multiplici dato ſpecimine, non nova eſſe, ſed a præſtantiſſimis jam olim Viris tradita, quæ pro novis ſolent haberi. Demum, ne quid omnino diſſimulemus, quum *Theologia Moralis*, nihil aliud, quam pars Doctrinæ Moralis de *Officio Chriſtiani* ſit, pari fere ordine, eademque methodo, qua *illa de Officio Hominis & Civis* tractanda: quædam ſimul ſtamina poſuiſſe, vel primas veluti lineas ejus diſciplinæ duxiſſe nobis videmur, quibus diviniora deinceps ſuperaddere non adeo fuerit difficile, poſitisque generalioribus, & ubique agnitis fundamentis, quæ fruſtra alibi hac ſerie,

hac-

Digitized by Google

hacque amplitudine quæras, Theologiæ Studioſos ad exactiorem Theologiæ Moralis pædiam manuducere, & quæ *in natura* deficiunt, *e Gratiæ promtuario* ſupplere; quæ decipiunt aut nocent, profligare; quæ falſa ſunt aut inſufficientia, emendare. Vere enim, ut in doctrina *de Officio Hominis & Civis*, de principiis primum ac norma actionis humanæ agitur: ſic in diſciplina Officii Chriſtiani de diviniore ejus principio, gratia: de lege divina: de vetere ac novo, externo internoque homine, carnis ac ſpiritus lucta: de Conſcientia denique, & illius cum dictamine tum vulneribus erit diſpiciendum. Ut in Univerſali Jurisprudentia ex *triplici*, quod ajunt, *Objecto* officia partimur: ſic Paulum in Theologia morali rectiſſime imitabimur, qui zelum bonorum operum vita *pia, ſobria, juſta*, ſecundo *Epiſtolæ ad Titum* capite metitur; ſimulque docebimur, vitam mortalium tum demum in his terris fore feliciſſimam, ſi Chriſtum ſequamur, ejusque præceptis, a Moſe jam inculcatis, ipſiusque Domini Noſtri exemplo expreſſis, omni animi pietate obſecundemus. Deficientibus etiam Tractationis Synopticæ *de Jure Pœnarum* exemplaribus alteram ejusdem Editionem juxta cum *Collegio Pufendorfiano* adornavit Bibliopola, quæ juſtæ ſimul commentationis ad Libri II. Cap. XIII. vicem poteſt ſuſtinere; & quoniam benevole a publico excepta fuit, non deteriorem apud Lectores cordatos exiſtimationem Collegio noſtro pollicetur. Triplex etiam Operi Index, in poſtrema ejus relectione a nobis concinnatus, adjicitur. *Unus* in Tabula Mnemonica totum Opuſculi Pufendorfiani, noſtræque

Commen-

Commentationis conſpectum, contextumque, ob oculos ponit. *Alter* Scripturæ loca, Legesque ſacras, ac exempla Sanctorum a nobis vel expoſita vel vindicata enumerat. *Tertio* res præcipuas atque argumenta notabiliora ſumus complexi. Quod reſtat, hoc unum eſt. Cum nemine nos altercaturos; neque eorum cauſſa, quæ diſplicere forſan aliis poterunt, diſputationem defenſionemve ſuſcepturos, vel & inſtituere facile poſſe; qui hoc, quidquid reſtat, brevis ævi, docendo ac prædicando Evangelio Jeſu Chriſti in Eccleſia & Academia, qua par eſt, fide, impendere juſſi ſumus, ipſique candide libenterque profitemur, diem utique doceri a die, & invenire hodiernum, quod præterierat heſternus; verique animis mortalium ſenſim ſeſe ingerentis, incrementa, nihilque demum a vera ſolidaque eruditione tam alienum eſſe, quam vel de verbis litigare, vel in eos iracundiam exercere, qui ſua non culpa cœcutiunt, ac nobile verum nondum queunt amplecti.

Itaque, ſi cupis, hac opera cum aliis fruere, Lector benevole: DEUMque nobiſcum ora, qui pulſis, quæ mentem noſtram circumſtant, tenebris, cœleſtem nobis ſapientiam impertiat ſervetque, ac augeat; caſtam nimirum illam: deinde pacificam: æquam: obedientem: plenam miſericordiæ optimorumque fructuum; expertem denique diſceptationis ac ſimulationum. Ut fructus juſtitiæ in pace ſeminetur facientibus pacem, fulgeatque in nobis Lumen, ac perennet Rectitudo. Scripſi Tubingæ Kal. Novembr. MDCCIX.

TABULA

T

Totum Opuscu

Cui accedit Remissio *ad singu*
quave exercitat

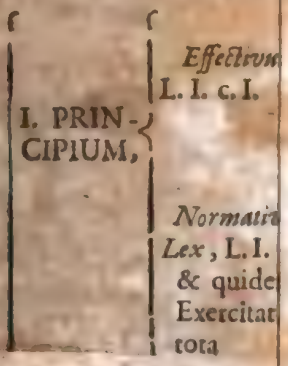

Agit Au
de *Offic*
minis &
& ofte
jusdem
ra, L.
§. 1. (C
Exercit
nem P
totam)
ponit

Co
los
em
me
ra f
ner
fpli
ner
qui
geli
de,
prot
dier
moi
dem
quai
cere
dum
]
nevc
tem
pient
illam
mife
que
in pa
bis I
Kal.

בשי'

COLLEGII PUFENDORFIANI
EXERCITATIO PRIMA.

ΣΥΝΟΨΙΣ.

Quæstio juris, non facti, an sit Philosophia ac Scientia Juris de actionibus humanis qua talibus? Ac de utilitate præcipuè hujus disciplinæ. §. I.

Homini, ut tali, tria competunt: Contemplatio, intentio, oratio. De Intentione quidem heic agitur. §. II.

Variæ disciplinarum ejusmodi adpellationes. §. III.

De ortu progressuque Philosophiæ Practicæ generaliter. §. IV.

Historia Philosophiæ Moralis, & quidem (1) EBRÆORUM, *quam ex instituto pertexuit* Buddeus. *Additur Specimen* Philosophiæ Salomoneæ, *ex Ecclesiastria à nobis concinnatum.* §. V.

Quæ conditio Philosophiæ Ebræorum post captivitatem Babylonicam, adusque tempora D. N. JESU CHRISTI? Imo nostra? §. VI.

Historia Philosophiæ Moralis (2) BARBARORUM; *de qua speciatim Otto Heurnius: ubi* Asiatica; *Chaldaica,* * *Persica, Indica, Phœnicia,* Africana, *item,* Æthiopica, & Ægyptiaca. §. VII.

Rursus Asiatica; *Chinensium, de quorum Confucio, ac moderna philosophia è Leibnitio.* §. VIII.

Europæa, *Thracum, Celtarum, Germanorum.* §. IX.

Sequitur (3) Historia GRÆCORUM, *quorum Philosophia, ut generatim omnis, sic practica varias in sectas crevit;* α. Jonicam *nimirum, sub qua* & §. X.

Platonica. De Platone judicia Virorum Doctorum, inprimis Danhaueri. §. XI.

Et Peripatetica. De Aristotele, scriptisque ejus ac meritis, præcipuè e Gassendo. §. XII.

Ac demum Stoica. De ea judicium Hieronymi. §. XIII.

Jonica successit β. Italica, *cujus conditor*

Digitized by Google

Pythagoras. De ea Scriptor ex profeſſo Jo. Schefferus. *Commendantur etiam* Joh. Reuchlinus, & Omeiſius. §. XIV.

Nec prætermittenda γ. Eleatica. *Sceptici qui? Sextus Philoſophus de hypotheſibus Pyrrhoniis.* § XV.

Secta Epicuri, & *Epicuræorum. De ea* Gaſſendus. Eclectici *in moralibus, ex* Hertio. §. XVI.

Scriptores de Hiſtoria Jurisprudentiæ Naturalis. De Methodo Ariſtotelica. §. XVII.

Inſtitutum H. Grotii, & Puſendorfii, *ac de hoc ſpecialis recenſus.* §. XVIII.

Inprimis de ſcopo Operis majoris & minoris. §. XIX.

Qua methodo proceſſerit? Obiter, quid Metapolitica? §. XX.

De Opere minori ſpeciatim; ac ejus fundamento, Socialitate. §. XXI.

De beatitudine theoretica & practica. Commendatur Diſſertatio Rœtenbeccii. §. XXII.

Monitum practicum. §. XXIII.

* *Referri huc debet egregius liber*, Thomæ Stanleii *Hiſtoria Philoſophiæ Orientalis, quem recenſuit, & ex Anglica Linguain Latinam tranſtulit, notisque in Oracula Chaldaica auxit* Jo. Clericus, *Operum Philoſophicorum, quæ A.* 1704. *prodiere, Tomo altero. Rem omnem IV. partibus complexus eſt* Stanlejus, *quarum* prima *de* Chaldæis: altera *de* Perſis: tertia *de* Sabæis *agit, qui libros ſibi eſſe à* Setho & Edri *contendebant.* Quarta *Chaldaica Zoroaſtris ejusque diſcipulorum Oracula recenſet.*

§. I.

ESſe (a) aliquam de actionibus humanis, ſive (b) ſcientiam ſive prudentiam, iisdem fere argumentis evincitur, quibus alias exiſtentia Juris naturalis (c) demonſtratur. Quippe eam heic præcipuè diſciplinam intendimus, quæ circa actiones humanas, præciſa civili aut poſitiva lege conſideratas, & quatenus *ſolo iſto omnibus connato Jure* reguntur, eoque nomine vel rectæ vel pravæ, juſtæ aut injuſtæ ſunt, occupatur. (d) Jurisprudentiam perpetuam vocavit Grotius: (e) Univerſalem hodie Naturalemque communiter adpellant. In qua tradenda ſic verſatus eſt Noſter, ut pulcherrimum ſimul Practicæ totius Philoſophiæ Syſtema propoſuiſſe videatur: quod quidem, ſervato inprimis ordine, commodeque præmiſſis ab ipſo Prolegomenis, recte prudenterque factum exiſtimamus. (f) Cæterum licebit nobis in palmario, omnibusque obvio argumento ſubſiſtere, quod ab hominis præter cæteras animantes præſtantia atque dignitate

Digitized by Google

tate desumitur. Cujus uti duæ sunt in mente Facultates, *Intellectus & Voluntas*; utramque vero in corpore, velut organica mentis officina, sermocinandi Facultas comitatur: sic Homini, quatenus tali, tria præcipue competere manifestum est, Contemplationem scilicet, Intentionem & Orationem.

(a) Quæstio, ut adparet, Juris est, non facti. Nullam dicere maximarum rerum artem esse, cum minimarum sine arte nulla sit, hominum est parum considerate loquentium, atque in maximis rebus errantium. *Cic. Off. L. II. c.2.* ac alibi: nullus feracior in Philosophia locus est, nec uberior, quam de officiis, a quibus constanter honesteque vivendi præcepta ducuntur. *L. III. c 2.*

(b) Sic adpellatam quoque e nuperis, *D. Kulpisio*, Dissert. 1. §. 4. quod per Demonstrationes elici actionum natura heic possit, ac velut per subsumtiones sub una propositione dignosci.

(c) Qualia, videsis infra exercit. IV. 1.

(d) Pro merito hoc argumentum exegit Vir Celeberrimus, Jo. Nicol. *Hertius*, de Jurisprud. Universal. Sect. I. §. 5. & *Kulpis*. Coll. Grot. Exerc. I. 3. 8.

(e) de J. B. & P. Prolegom. §. XXXVI.

(f) Qui scholæ pædiam sequuntur, hi Disciplinæ observant (1) *finem*, vitæ hujus felicitatem, humanæque perfectionem naturæ. (2) *Objectum*, quod sunt actiones humanæ, prout justæ vel secus; idque vel *materiale*, actiones morales, (& quidem externæ, quia hæ solæ inter homines imputantur) vel *formale*, seu modus considerandi, quo ab aliis disciplinis distinguitur, est naturâ justum vel injustum, rectum vel pravum, semotis legibus voluntariis. Stoici adpellabant officia & huc referebant perfecta, sive per se recta: *media* autem pertinent ad Ethicen, stricte sic dictam, quæ decus, virturem, dignitatemque in actionibus considerat. 3.) *Formam*, quæ consistit in scientia, aut quod aliis placet, prudentia. Neutrum a vero abhorret. 4.) *Utilitatem*, quæ varia. *Primum*, quia res interdum est cum alienis à vera religione, quique non aliud quam JUSTUM Naturale admittunt, nec alia ratione injuriæ impietatisque, quam ex hac lege rei aguntur. Notum Christianis, quantum eam Amurathus contra Ladislaum perjurum urserit. *II.*) Docentur heic Jura, quæ gentes gentibus connectunt, quæ regnandi parendive ubivis Juribus, imo etiam juribus privatis, communia quædam ac perpetua fundamenta substernunt, *III.)* Scire multum refert, quid juris sit naturalis, ut à positivo, quod à libera voluntate ortum habet, secerna-

Officia quotuplicia?

Usus Jurisprud. universalis, quis? & qualis?

Digitized by Google

tur; item quid ex naturæ dictatu ut debitum aut tantum LAUDABILITER præſtetur. *IV.*) Etiam præcepta revelatæ religionis *generalia* ex Jure naturali ſubinde interpretationem recipiunt. Cujus rei Exemplum habemus Machabæorum tempore quod accidit; cum enim vis hoſtilis in Sabbatho Judæis imminueret, an quieſcendum eſſet, an verò arma ſumere liceret? graviter ambigebatur. Confligebant inter ſe duæ Leges: una naturæ, ſe ſuosque à vi injuſta & crudeli defendere: altera exactam illo die ab omni alio opere abſtinentiam præcipiens. Demum prævaluit ſententia, quæ Legem naturæ Legi poſitivæ anteferebat. 1, Macc. II. 40,41. IX, 42. *ſq.* Matth. XII, 4, 11. Luc. XIII, 15. Jo. VII, 23. *V.*) quia defectus Legum Civilium ſuppleri aliunde non poſſunt: & experiuntur hodiè viri ſummi, plus proſici Rationum naturalium allegatione, quam auctoritatibus centum Doctorum. Rationibus pugnandum, non auctoritatibus. Illas autem præclare invenies in penetralibus Juris Naturalis. *VI.*) Nullius gentis Jura Civilia penitus intelliguntur, niſi ab iis, qui peritia Juris naturalis præſtant. add. Bœcler. ad Grot. Præfat. p. 32. *VII.*) Grotio hæc doctrina *de Jure Belli & Pacis* inſcribitur, non velut ſolum de Jure illo Majeſtatis circa bellum ac pacem agat: ſed ſtylo *Ciceronis*, qui dixit *Pompeji* ſingularem quandam laudem & præſtabilem ſcientiam fuiſſe in Univerſo belli Jure ac pacis. Antea velut ſpecies allegaverat ſcientiam de fœderibus, actionibus, conditionibus populorum, Regum, cæterarum nationum; Orat. pro Luc. Corn. Balbo, c. 15. add. Henniges. ad Grot. p. 1. ſeq. *VIII.*) Debent omnino, quæ ex *conſtituto* veniunt à naturalibus rectè ſeparari. Rationem vidit ὁ Παὺ Proleg. §. 30. *IX.*) Expoſitio Legum forenſium adhuc deſideratur, quæ magnum ex his literis capiet adjumentum. Addatur denuo D. Hert. de Jurisprud. Univ. Sect. I. §. XXIV. ſeqq.

Unde hauriendæ Philoſophiæ cognitio?

(g) Ita Philoſophiæ hominisque naturam, non ex aliorum opinione, ſed ex ſollicita ipſius hominis conſideratione inveſtigamus.

§. II.

Contemplatio per univerſam, qua patet, Philoſophiam (a) *Objective* diffunditur; Ad intentionem verò actiones præcipuè voluntatis, adpellatæ κατ' ἐξοχὴν humanæ, referuntur; Quum autem non alibi prius, quam in ipſo Homine per Naturam deciſa illarum natura ſit: igitur opus eſt, ut quæ Sapientiſſimus Conditor menti noſtræ clariſſimis characteribus inſcripſit

Mora-

Digitized by Google

Moralis Rectitudinis principia, è nobis ipsis velut eruamus, ex iisque, tanquam primis causis, (b) peculiare hoc, rebusque mortalium utilissimum Philosophiæ genus de Actionibus Humanis constituamus.

(a) Non damnat Apostolus Philosophiam, sed per figuram ἐν. διὰ δυοῖν exaudiendus est, q. d. διὰ κενῆς ἀπάτης, τῆς διὰ φιλοσοφίας, ne vos decipiat per inanem deceptionem, quæ fit per Philosophiam, Col. II, 8. quæ elegans h. l. Grotii expositio est. Cæterum in sacris quoque literis, ut Daniel. I, 4. tres cognitionis modi vel gradus indigitantur. 1.) חָכְמָה 2) דַּעַת 3): מַדָּע ubi per primum, sunt, qui intelligant Legem Mosaicam, aut Theologiam Philosophiamque theoreticam universam: per דעת, sive prudentiam, philosophiam de moribus, re familiari ac civili, qualia multa apud Salomonem: per מדע sive Disciplinam, artes metiendi, numerandi & historiæ cognitionem.

qui modi cognitionis apud Hebræos?

(b) *Rob. Scharrok.* de Off. S. J. N. c. II. n. 1, 79. & Grot. de J. B. & P. in Proleg. è veteribus inprimis *Musonius* ap. Stobæum, Serm. 114. ubi probat, uniuscujusque naturam unumquodque ad suam virtutem docere.

§. III

Quoniam verò vita humana, *qua talis*, in actionibus humanis *Formaliter* consistit; ac de his variæ insuper *affectiones*, *necessitudo*, *licentia*, *bonitas*, *malitia*, *justitia*, *injustitia*, *meritum*, *demeritum*, earumque quantitates, rationes, proportiones, petitis *cum* ex ipsa primorum, nobiscumque natorum principiorum connexione, tum ex humana conditione argumentis, demonstrantur: idcircò hoc philosophiæ genus Actionum humanarum scientia, sive prudentia solet adpellari. Alii Moralem Philosophiam nuncupant, quod vitam humanam, mores potissimum, hoc est, ex arbitrio constitutas consuetudines, aut inclinationes regant, quæ & ipsæ certis per philosophiam Regulis dirigendæ sint: cui non adversa Civilis Philosophiæ adpellatio est, quod homo peculiari instinctu feratur ad societatem, cujus ultimum veluti complementum est civitas, inimica vero est vita solitaria.

qua Synonyma Philosophiæ practica?

Digitized by Google

§. IV.

De Ortu & Progreſſu hujus Philoſophiæ videndus præcipuè Henricus Julius Scheurlius, in Bibliographia Morali, ubi hoc inprimis monet, antiquiſſimos quosque, non tam eruditionis aut Legum, quam probitatis, juſtitiæ, conſtantiæ reliquarumque virtutum conſultos fuiſſe: nunc verò de multis illud Senecæ merito prædicari: Poſtquam docti eſſe cepimus, boni eſſe deſiimus. (a) Atque hinc factum, ut quum de corporum naturalium natura, varietate, principiis fuſe diſputatum à veteribus eſſet, pauci ad Morum diſciplinam juſta *pedibus* ratione excolendam animum adplicuerint. Quod & ſua jam ætate miratus Tullius in Tuſculanis; Cur, inquiens, cum conſtemus ex animo & corpore, corporis curandi tuendique cauſſa quæſita ſit ars ejus atque utilitas, DEI immortalis inventioni conſecrata: animi autem medicina nec deſiderata ſit ante, quam inventa: nec tam culta, poſteaquam cognita eſt, nec tam multis grata, & probata, pluribus etiam ſuſpecta & inviſa; donec tandem Socrates, relictis ſubtilioribus contemplationibus, de vita moribusque humanis, tam ſolicite ſolerterque philoſophari cœpit, ut quæ ſunt ſupra nos, nihil ad nos pertinere aſſeveraret; &, quæ Ciceronis denuo vox eſt, philoſophiam à rebus occultis & ab ipſa natura involutis ad vitam communem adduceret.

(a) Prodiit ex Anglis non inutilis liber, Thomæ Gale, The court of the Gentiles, or a diſcours touching the Original of human literature, both Philologie and Philoſophie, from the ſcripture and Jewish church, in order to a demonſtration of I.) the perfection of Gods Word, and church-light. II.) the imperfection of Natures light, and miſchief of Vain Philoſophie. III.) the right use of human learning, and ſpecially found Philoſophy. Pars I. agit de Philologia, in eaque omnes linguas ex Hebraica derivat, ipſumque Vocabulum Britanniæ ex ברת אנך Barat anak, terra ſtanni, derivat. Parte II. tractat de Philoſophia in genere, deinceps ab Egyptiaca exorsus ad Phœniciam, Chaldaicam, & Magorum, Jonicam, Italicam ſeu Pythagoræam, Thaletis, Pherecidis, Pythagoræ, Socratis, Platonis, Ariſtotelis, Cynicam, Stoicam, Scepticam,

pticam, Epicuræam progreditur, ſingularumque a Judaica vel ortum, vel cum ea harmoniam demonſtrare conatur. Tertia denique Parte Vanitatem Philoſophiæ Paganæ exponit, ac prolixe de Divinationibus, Dæmoniis, ac Pontificiorum quoque *αἰμολατρείᾳ*, & Primatu Papæ agit. Primus Tomus prodiit Anglicano ſermone, in 4to, Oxonii, A. 1672. Secundus ibidem A. 1676. Tertius Londini, A. 1677. Quarto, qui eodem anno Londini prodiit, continetur Philoſophia Reformata. Wherein (inquit) Platos Moral and Metaphyſic, reduced to an uſeful forme and Method. Multa ibi de Prudentia, de Moralitate actionum humanarum, de Virtute & libertate morali, de peccato & ſervitute morali, de Politica Platonis; de Metaphyſica ad eamque pertinentibus Doctrinis; de Atheiſmo, de Nominibus & Attributis Dei, de Vita, Cognitione & Voluntate Dei, de Juſtitia, Veracitate & Sanctitate Dei, de Concurſu Dei, de Creatione, Providentia & Regimine circa Virtutes, virtuoſos homines, & Angelos, de Creaturarum à Deo dependentia.

§. V.

De Philoſophia Hebræorum.

Sed diſtinctius hæ, Philoſophiæ de Moribus, origines tradi merentur; curabimusque defectui in vulgaribus libellis, quantum licet, mederi. Ac primum quidem omnium ad *Hebræorum* Philoſophiam, recurrendum heic eſt; quippe quæ & antiquiſſima eſt, & ab ipſo orbis ortu originem trahit: ac perfectiſſima ſimul, & ad earum rerum cognitionem nos ducit, quam ab aliarum gentium Philoſophis fruſtra quæſieris. Docet illa, cœlitus inditam concreatamque primo homini Sapientiam Juſtitiamque, ac illum adeo in ipſo Summo hominis Bono, *ſocietate nimirum ac unione cum DEO conditum fuiſſe.* Atque hæc ſapientia licet per lapſum, quoad naturæ quoque ſphæram, imminuta labefactataque multum ſit: deperdita tamen non penitus eſt, atque à Setho exculta, (a) ab ejusdemque poſteris propagata. Quos inter, ut alios infra laudandos præteream, præcipuus fuit *Moſes*, ſuæ non minus gentis Liberator, quam veræ & divinæ Philoſophiæ maximus Reſtaurator, (b) Idemque Pentateuchi auctor. (c) Ejus Moralis Civilisque Philoſophia perfectiſſima eſt; certè mali origi-

Digitized by Google

originem frustra alibi, quam in Mose quæsieris. Miseriæ autem fontem intelligere, omnis sapientiæ ac felicitatis initium est. Cuncta etiam in compendio complectitur celebri hoc effato: *Dominum Deum Tuum toto corde, toto animo, tota mente amato: & alterum ut te ipsum.* (d) Vera enim hominis felicitas in amore ordinato, quo Deum supra omnia, & alios homines sicut nos ipsos diligimus, consistit. Officia quoque omnia in hoc effato continentur, facili negotio inde derivanda. Omnes (e) post Mosen sapientia superavit *Salomo* (f) cujus *Proverbius Ethicen, & paranetice* quidem contineri dixit Eusebius: de summa vero hominis felicitate agit ejus *Ecclesiastria*, & ut *Proverbia Aretologiam, sic Ecclesiastes Eudæmonologiam* justo practicoque Commentario proponit. Generaliter enim ostenso, in rebus creatis summam hominis felicitatem, quocunque illæ nomine veniant, non deprehendi, cap. l. 2. (g) ad specialia, singulorumque fere Bonorum enumerationem considerationemque descendit. Ac tametsi post ejus tempora in præceps omnia iverint; nunquam tamen defuere Hebræorum genti *sanctissimi vates*, qui & sapientiam docerent, moresque populi emendarent. Quos inter, in ipsa captivitate Babylonica *Daniel* fuit, sapientia non minus quam probitate morum conspicuus, (h) à quo ut & *Ezechiele*, qui inter gentiles vivebant, hos multa didicisse valde est vero simile.

Philosophia practica Salomonis.

(a) Prostat *Joannis Francisci Buddei* Introductio ad Philosophiam Ebræorum, quam heic penitus consule. *Sethum* insigni pietate fuisse præditum, eaque filios suos posterosque imbuisse, vel ex eocolligi potest, quod filiorum Dei nomine in Scripturâ Sacra insigniantur. Successit *Enosus*; quem excepit *Methusalemus*, cujus ut & cæterorum longævitas pro sapientiæ ac philosophiæ eorum argumento recte reputatur. Hic Filium reliquit *Noachum*, cujus sapientiæ monimentum extat in celeberrimis, quæ vocantur, Noachidarum præceptis. Hunc sequutus est *Semus*, ac inprimis *Abrahamus* Antistes sapientiæ summus; cujus hæres extitit *Isaacus*; à quo in *Jacobum* derivata, tum etiam se prodidit, cum singulari solertia naturæ vires adjuvaret, ovium que colorem ad sui gregis

Digitized by Google

gis augendum numerum immutaret. E filiis laude ſapientiæ floruit *Joſephus*. Quo etiam circiter tempore *Jobus* vixiſſe fertur, cui in Hebræorum gente vel hoc argumento locus conceditur, quod ea quæ de Amicis ejus narrantur, ex Abrahamo illum deſcendiſſe evincunt. Quæſtionem is tractavit, quæ maximè practica eſt, & omni tempore Philoſophorum ingenia torſit: Quare *bonis viris mala accidant*? cum ſit *providentia*. conf. *Wiſius* Miſcell. To. I. L. 1. c. 16. §. 23.

(b) Chymiæ quoque peritiſſimus, ut apud *Buddeum* contendit *Borrichius*, quod aurum combuſſerit, in pulveremque redegerit. Atqui ſolo igne, absque chymiæ ſubſidio liquari quidem aurum, nullo autem modo in pulverem redigi poſſe.

(c) an & Kabbalæ, ſive exotericæ philoſophandi rationis? conf. Buddeus XIII. pag. 36. Paganorum de Moſe teſtimonia congeſſit Voſſiani de Sectis Philoſophorum Operis Continuator Ryſſelius cap. II, §. 5. p. 130. 131.

(d) Buddeus §. LIII. p. 395.

(e) qualis fuit *Joſua*, *Judices plurimi*, *Samuel*, *David* præcipue, *homo prudentiſſimus*, ac varia fortuna exercitus.

(f) Præpar. Evang. II, 2. add. Placcius de augenda Ethica c. 1. text. 2. n. 3. p. 23.

(g) *quod nec in uſu terræ*: quid enim miſerius, quam terram manere, quæ hominum cauſſa facta eſt, & ipſum hominem, terræ Dominum in pulverem diſſolvi? Eccleſ. I, 4. Adde quod uſus rerum terrenarum non ſemper in noſtrâ ſit poteſtate, II, 24. *nec in ſtudiis aut laboribus*, quippe moleſtiarum plenis, I, 13. & quod cum magna ſapientia magna etiam ſit indignatio. I. 17. Wer viel ſiehet undweiß, wie es gehen ſolte, der gedencket: Ach wie heilloß und ſchändlich gehet es in dieſer Welt! ut *Lutheri* habet adnotatio; nec in *divitiis*, II. 1. quid miſerius, quam divitias corradere heredi pleraque conſumturo? II. 18. adde, quod nihil, præter oculos, iisdem ſatiatur. IV, 8. V, 9. nec ſunt perpetuæ, ſed & noxiæ plerumque V. 12. nec *in providentia humana* futurorum; quia ſingula tempus habent, III, 1. ſq. nec *in voluptate*. Riſum vocavi errorem, & gaudio dixi, quid fruſtra deciperis? II, 1. nec *in cæteris*, quæ externo videntur oculo, quia ferme eadem cum brutis conditio hominis exterius videtur, III, 19. juſtusque in ſua perit juſtitia VII, 16. IX, 2. *non in favore* Principum, aut eorum poteſtate, quia ſuperior eſt in cælis V. 7. Prorſus ut *Seneca:*

Eudæmonologia Salomonis.

Quidquid a vobis minor extimeſcit:

Major hoc vobis Dominus minatur;
Omne ſub regno graviore Regnum eſt.

nec favor humanus pro merito obtingit, IV, 1, 4. *nec in vita*, qua ipſa mors melior, VII, 1, 2. *nec in ſapientia humana*, quæ imperfecta, ſcopumque non attingit VIII, 17. non eſt velocium curſus, nec fortium ſemper victoria, IX, 11. imo præſtat aliquando habere modicum ſtolíditatis X, 1. non *in dignitatibus*, quæ & citra meritum diſpenſantur, ac ſtolidis obtingunt, X 7. ſeq. Tandem c. XII, 8. redit ad primum unde initium fecerat. *Vanitas Vanitatum*, evolutisque omnibus, quæ homini in mentem venire poſſunt, ait: cæteris quidem rebus uti nos poſſe cum modo: cum autem Beati nomen, quatenus hæc vita capit, mereri, qui in omnibus id agit, ut DEO placeat; in eoque eſſe ſummam tam ſapientæ quàm tranquillitatis. *Summa Doctrina eſt:* Deum time, & mandata ejus cuſtodi. In eo totum eſt hominis Bonum.

(h) Buddeus §. 15. p. 46, 47.

§. VI.

Poſt redditam patriæ gentem, præter *Zorobabelem*, *Nehemiam*, *Haggæum* item & *Zachariam* ac *Malachiam* eminuit *Esdras*, (a) vir ſapientiſſimus, ac de reſtituendo cultu corrigendisque populi moribus vehementer ſolicitus. Ac tametſi Samaritanorum (b) improbitate multum damni veræ ſapientiæ ſtudio fuerit illatum: Ortique ſub ea tempora Helleniſtæ turbas dederint (c): ac ſectæ inſuper, apud Hebræos, variæ: *Phariſæorum* (d) puta, Eſſæorum (e), & Sadducæorum (f) ortæ fuerint: non tamen omnino nulli fuerunt viri ſapientiâ præſtantes; in quibus præcipuam laudem meretur *Jeſchua ben Syra*, cujus liber ſub titulo Eccleſiaſtici inter Apocryphos comparet, & in Thalmude ſæpius allegatur. (g) Rabbi item Hillel, natus ante Chriſtum annis CXII, Pater ut ajunt, Simeonis, qui Servatorem noſtrum ulnis complexus eſt; (h) porrò *R. Schammaj*, qui poſtmodum in Academiæ Præfectura Præceptori collega datus, æmulatione quadam accenſus, in diverſas á Magiſtri placitis abiit opiniones. (i) Hilleli ſucceſſit *Gamaliel* Pauli Præceptor, Filius Simeonis, τῷ Θεοφόρῳ: & Rabban *Simeon*, *Gamaliel* item Jannenſis, & alii à Buddeo ordine recenſiti,

Digitized by Google

ſiti. (k) Ac in tanta doctrinæ morumque corruptione magnus tandem Reſtaurator priſcæ veræque ſapientiæ ſurrexit *JESUS CHRISTUS*, Lux ipſa, Veritas & Sapientia, qui & ipſe priſtinam Sapientiam ſuo nitori reſtituit, & per Apoſtolos ſuos reliquis Gentibus ſaluberrima veræ Sapientiæ præcepta repeti annunciarique curavit. (l) Cæterum è recentioribus Judæis omitti non debet Majmonides illuſtri Opere, quod Jad Chaſaka inſcripſit; itemque in Ductore Dubitantium, à Buxtorfio in Latinum verſo, ac in primis in *Canonibus*, quos ſcripſit *Ethicis*, a Georgio Gentio Latine factis, notisque illuſtratis. (m)

(a) *Esdras* omne Inſtrumentum Judaicæ literaturæ reſtauravit. Tertullian. de Cultu fœminarum p. 461. Edit. Baſil.

(b) Templum in monte Garizim ædificantium: ritus externos & ceremonias rigide obſervantium, quæ res ſi *palmarium* in religione faciat *negotium*, nunquam non cum neglectu emendationis internæ conjuncta eſt. add. laudatiſſ. Buddeus §. XVII.

(c) Græcanicam Philoſophiam cum Ebræa conjungentes; quos inter fuit Ariſtobulus, qui apud Clementem ait, Pythagoram, Platonem, cæterosque Philoſophos Græcanicos *ſua ab Ebræis accepiſſe*. Cæterum inter Helleniſtas illos inſignis fuit *Philo Senior*, quem CLX. ante Chriſtum annis floruiſſe ajunt; & pulcherrima Philoſophiæ Ebræorum ſpecimina reliquiſſe manifeſtum eſt. Ei a magnis viris tribuitur *Liber Sapientiæ*.

(d) Quos *Phariſæos* rectius Hypocritas & Sophiſtas, quam Philoſophos dixeris. Statuerunt quoque animarum transmigrationem, & omnem fere cultum Numinis lotionibus aliisque ritibus abſolvi docuere.

(e) ex Eſſenis primum legimus memorari *Judam* quendam, apud Joſephum. Hi commendantur ob morum ſanctitatem pietatemque; ſolitarium vitæ genus, a ſtrepitu urbano remotum ſectabantur: Sacrificare in templo nolebant, & relicto ſenſu literali arcanum atque Symbolicum in Scriptura *S.* ſectabantur. Bona inſuper omnia habebant communia, & uxores non ducebant. Buddeus §. XXI. Eos Therapeutas Philoni dictos, non verò Chriſtianos fuiſſe contendit Buddeus. Extat in Thomæ Brunonis, Canonici Windeſorienſis, de hoc argumento Diſſertatio, à P. Colomeſio edita, & Epiſt. Clementinis ſubnexa. *Eſſeni, qui?*

(f) à *Sadoko*, Antigoni Sochæi Diſcipulo dicti. Cum autem Antigonus docuiſſet, DEO non ita ſerviendum eſſe, ut ſervi Dominis, ſpe mercede- *Contextus doctrinæ Sadducæorum.*

mercedis ſerviant: Sadok & Baithus eo ſententiam extendit, ut dixerit, DEO ſerviendum eſſe ſine ſpe retributionis. Unde collegerunt, nullas Pœnas, nulla quoque poſt hanc vitam expectanda eſſe præmia; animas cum corpore interire: nullos eſſe Angelos aut Spiritus, nullam providentiam. Matth. XX, 23. Act. XXIII, 8.

(g) Buddeus ad §. XXII. lit. a. p. 78.

(h) idem p. 82.

(i) d. l. p. 13. ſeq.

(k) l. c. p. 87. 88.

(l) Buddeus §. XXIII. qui etiam Joſephi teſtimonium adducit, roboratque, quod JESUS fuerit Ἀνὴρ Σοφὸς, verus Philoſophus; Archæol. XVIII. 4. De Chriſti & Apoſtolorum Philoſophiâ videndus Georgius Hornius Hiſtor. Philoſ. Lib. V. cap. I. II. III.

(m) Amſtelod. in 4. 1640.

§. VII.

Atque ſic, poſt Moralis Hebræorum Diſciplinæ Hiſtoriam de Barbarorum (a) Philoſophiâ agendum eſt. (b) Quo ſub nomine Græci, omnes ſapientiæ cultores intellexerunt, quotquot apud exteras gentes, extra Italiam Græciamque philoſophiæ ſtudio innotuere. (c) Quos inter primi ſunt Chaldæi, (d) antiquiſſimum, Ciceroni, Doctorum genus; qui tametſi Aſtrologiæ potiſſimum, ac ſomniorum natalitiorumque, ut vocant, thematum interpretationi operam dedere: quin tamen abs Abrahamo, viro utique probo ac juſto, practicæ ſcientiæ fundamenta hauſerint, non dubitamus: quemadmodum ab eo quoque, poſtea converſo, ad *Ægyptios* (e) majorem de vita rectè juſtéque inſtituenda ſcientiam perveniſſe ex eo manifeſtum fit, quod is, fame Chananæam premente, ad eos profectus eſt, & Regem, Saram conjugem ipſius ducere volentem, ſed divinitus commonitum, meliora ſine dubio edocuit, Regisque ejusdem indultu cum præſtantiſſimis doctiſſimisque Ægyptiorum converſatus eſt. Sed & Jacobus ejus Nepos in Ægyptum migravit cum familia, cujus Princeps Joſephus Ægyptiorum Primores informaſſe memoratur, Pſ. CVI. 22. Et quando Ægyptios Macrobius omnium Philoſo-

Digitized by Google

loſophiæ Diſciplinarum Parentes adpellavit, practicam utique partem ſubintellexiſſe eſt exiſtimandus. Sed & Perſis, ac Medis Parthisque hæc ſtudia neglecta non fuiſſe teſtis luculentus eſt Cicero: ac Magos in Evangelio communis eruditorum conſenſus Perſas Philoſophos dicit. (f) Vixit etiam inter eos *Daniel*, Cyri præceptor, & qui Maximo Regi nomen ejus proprium ab Eſaia CCX. ante annis prænunciatum oſtendit, Eſ. XLV. 1. Jerem. XXV. 13, 39. 10. Poſt hos referendi ſunt Indi, (g) quorum Philoſophi Gymnoſophiſtæ duplices erant: alii Brachmanes, alii Germanes, interque hos quidam Hylobii, id eſt, Sylvicolæ. Magna ipſorum abſtinentia continentiaque fuit; Imo adhuc eſt, vivencium & Doctorum & Diſcipulorum, civiumque in Magni Mogoris vaſtiſſimo Imperio. (h) Phœnices denique, quæ Gens Judææ ſimillima fuit, eoque diſcendi ſine dubio occaſionem ab illis ampliſſimam habuit. (i)

(a) Scripſit de hac Philoſophia ex profeſſo *Otto Heurnius*. Addi debet plura cupienribus *Jo. Jonſtonus*, Holſatus, de Scriptoribus Hiſtoriæ Philoſophicæ Libris quatuor.

(b) Nam ad duo potiſſimum genera referri antiquiſſimos Philoſophos referunt Diogenes Laertius, de vitis Philoſophorum L. 1. & Clemens Alexandrinus, Stromatum primo.

(c) Sic G. J. Voſſius de Sectis Libro, c. 1. §. 2.

(d) & hi quidem, ut & cæteri plures, Græcis antiquiores, ne his quidem, diffidentibus, ut ex Clementis loco adparet, quem Voſſius excerpſit, I. 2. Chaldæi, quos, & Babylona acceſſit Pythagoras, & veneratus coram eſt Democritus; Inter Scriptores notus eſt Beroſus & Michael Pſellus. Voſſ. I. 9. 10. 11. Suſpecta non immerito eruditis eſt Chaldæorum ſapientia, qui Aſtronomiæ equidem ſe dedere, deque obſervationibus, quas intra annos quadringeſies ſeptuageſies quinquies mille (vierhundert und 75000.) fecerint, gloriati ſunt, intra tantum tamen annorum Spatium non detexerunt Lunam in ſe corpus eſſe tenebricoſum, & omnem demum a ſole lucem ſortiri. Jablonsky in Orat. Inaug. Acad. Reg. Scient.

(e) Ægyptii abs Abrahamo edocti, Joſeph. Archæolog. I. 8. Voſſius d. l. L. 7, 3. Gen. XII. 13. ſeq. Moſes etiam ἐπαιδεύθη πάσῃ σοφίᾳ μὲν-

μάγων τέχναι, Act. VII. 22. add. Voſſ. II. 2. p. 11. Cæterum hi ad Aſtros pertinent, eorumque Philoſophia latiſſime patuit, Voſſ. II. 8. p. 16. 17.

(f) Perſæ ad Aſiaticos relati, οἱ Μάγοι, Matth. II. 1. Equidem Grotius Arabes fuiſſe autumat: ſed nomen Magorum apud Perſas familiare fuiſſe, nemo ambigit, & Magos in Perſia Strabo, Cicero, Plato collocant. Extat Schich Sadi Scriptor Perſicus elegantis libri, cui titulus: Hortus Roſarum, ab Adamo Oleario, Legationis Holſaticæ ad Regem Perſarum nupero ſeculo Secretario in Germanicum converſus. Quæ monita ut ad Ethicam, ſic ad univerſam de Moribus Philoſophiam omnino pertinent. Perſis dictus Liber eſt Güluſtan, & Hiſtorias Morali adplicatione illuſtrat. Add. Tho. *Hyde* Hiſtoriam de Veteri Religione Perſarum.

Schich Sadi.

(g) *Indi*, quos tamen pudore nullo, nudos ſemper fuiſſe, Voſſio non eſt credibile. Edidit A. 1697. Seb. Godofr. Starkius Specimen Sapientiæ Veterum Indorum.

(h) Vixit in urbe Hammedabat (a Sultano Hammede, qui eam extruxit nomen nacta, quæ & in Mappis Armadabat audit) in Regno Guſurrate Erhardus Chriſtianus Orthius, totis octo annis, ſocietati Batavorum Indicæ Orientali a negotiis mercatibusque ibi curandis. Cum hoc experientiſſimo optimoque Viro converſandi occaſionem ſum nactus, ex eoque didici, quam admirabilis Brachmanum ſive Braminum doctrinæ vitæque apud eas gentes, ſub Muhamedano Imperatore viventes ratio ſit. Abſtinent à carnibus ac vino per omnem vitam, & aqua pura ſitim reſtinguunt, oleribusq; ac fructibus e terra naſcentibus veſcuntur, nec niſi ſimplicia medicamenta in morbis adhibent, eoque vita longæva, & ingeniis utplurimum felicibus gaudent. Ea puerorum capacitas, ut in ſupputatione numerorum abſtruſiſſimorum extemporanea feliciſſimi ſint. Liberos, ad tuendam caſtitatem adſuefaciunt, puellasque antequam nubiles exiſtunt, deſpondent, floreque adventante nuptias conſummate jubent. Animarum ſepties ſuſtinendam revolutionem credunt, & ne ſuum in morem vivant, per ſuilli habitaculi metum abſterrentur. Stoges ipſorum, ſive Sacerdotes magnis & inſolitis pœnitentiæ exercitiis, ad ignem, ad manuum brachiorumque elevationem, aliosque modos propemodum exhauriuntur. Quosdam novem annorum ſilentio exercent. Camphoram ſæpe in cibo guſtant. Singulis pleniluniis & noviluniis per totum diem jejunant. A Chriſtianis ἀνιέρωτοι viventibus ita abhorrent, ut tactam ab homine vinolento veſtem abſcindant, vel vas ab ipſo tactum abjiciant. In Gange, tanquam flumine ſacro frequenter ſe abluunt, & potione ex lacte, aqua Gangis, & auro in pulverem redacto mixta

mixta velut ultimo ſanctiſſioque ephodio paſcuntur. Cadavera, quæ humeris, & quidem maximo triſtiſſimoque propinquorum clamore, ex ædibus exportantur, rubro panno obducta cremantur, ad flumen, ſed prius lota. Viduæ omnem ornatum deponere jubentur. Diſciplinæ publicæ ſunt deditiſſimi, vitamque ad normam Pythagoræ, cujus etiam nomen norunt, exactiſſimam tenent. Nomina Adam & Evæ ipſis cognita ſunt, ſed de ſcriptura nihil reſciverunt, niſi quod Muhamedani tres e cœlo libros veniſſe etiam illis dictitant: Moſen & Chriſtum, & quem hic ipſe promiſerit, alium Paracletum Muhamedem, Alcorano & gladio armatum. Si mulier ſterilis ſit, permiſſum eſſe ut alia adſciſcatur. Juſtitiæ admodum ſtudere, & ſerico pannisque, quos Coton adpellant, conficiendis ex lana arbuſtica (Baum-Wolle) operam dare, quos inde avehunt Belgæ, navibusque in urbe maritima Surratte committunt. Adhuc hodie vocantur die Pythagoriſten. Alias etiam die Benjanen.

(i) Phœnices, cui Genti literas ſeſe debere fatentur Græci.

§. VIII.

Præter Barbaros quos recenſui, *Aſiaticos*, Chaldæos nempe, Perſas, Indos, Phœnices; Afros item, Ægyptios nimirum, ac Æthiopes; (a) nominandi inprimis ex *Aſiaticis* denuo veniunt Chinenſes, quorum Philoſophus *Confucius* ante Chriſti Servatoris ortum Anno DLI. floruiſſe memoratur, & cujus Scientia practica e Lingua Sinica in Latinum ſermonem juſſu Regis Galliæ Ludovici XIV. a quatuor Patribus Societatis JESU converſa, prodiit Pariſiis, (b) Anno M DCLXXXVII. Ei per annos bis mille, atque amplius, multum honoris grata Sinarum poſteritas exhibuit: ejusque Nepos ordine *ſexageſimus octavus* hodie ſuperſtes perpetuo & hæreditario Cum, hoc eſt, Ducis titulo & dignitate, raro quoque privilegio, ſcilicet immunitate a pendendis vectigalibus gaudet, & ab omnibus, qui ſingulis trienniis ad Doctoris gradum evehuntur, Pignus aliquod grati animi, & quaſi minerval, quod Avo ſolvere nequeunt, accipit. Summa doctrinæ illius cum ſolida morali ſcientia convenit, & ad recte formandam vitæ rationem manuducit. (c) De modernis Vir Illuſtris *Leibnitius*; Quis, ait, olim

Quæ Chinenſium Philoſophia?

Recenſet de eo

Digitized by Google

G. G. Leibnitii, olim credidiſſet, eſſe gentem in orbe terrarum, quæ nos opinione noſtra ad omnem morum elegantiam usque adeo eruditos, tamen vincat vitæ civilioris præſcripris? & hoc tamen in Sinenſibus nunc experimur, ex quo illa gens nobis notior facta eſt. Itaque, ſi artibus operatricibus pares ſimus: Si ſcientiis contemplativis vicimus; certe practica philoſophia (quod propemodum fateri pudet) victi ſumus, id eſt, Ethicæ & Politicæ præceptis, ad ipſam vitam uſumque mortalium accommodatis. (d)

(a) Æthiopes, *Afri*, quorum Doctores quoque dicti Gymnoſophiſtæ. Q. Septimius, Chriſtianus Poeta, primos Æthiopes Ethicam docuiſſe tradit:

Primi juſtitiam Æthiopes docuiſſe feruntur,
Et primi coluiſſe Deum, ritusque ſacrorum
Et cultus cantusque pios didiciſſe, & honeſtis
Artibus inſtraviſſe viam.

Quod ſe non credere ait Placcius, de augenda Ethica c. 1. textu II. p. 25. De modernis proſtat *Jobi Ludolphi* Hiſtoria Æthiopica; ubi demonſtravit, Gentem eſſe vetuſtiſſimam & optime moratam, adoleſcentes aureæ plane indolis, & innocentiæ majoris, quam quisquam credere poſſit. Vide appendicem, quæ A. 1693. prodiit p. 6.

(b) Tranſtulere Confucium *Proſper Intorcetta*: *Chriſtianus Herttrich*; *Franciſcus Rougemont*: & *Philippus Couplet*.

(c) conf. Placcium de augenda Ethica, qui tamen Confucium nondum viderat, I. 2, 10. p. 25. 26.

(d) Leibnitii Noviſſima Sinica, præfatione; ubi legas cum admiratione. De Confucii cultu, ortisque inter Pontificios controverſiis extat D. Seligmanni, Theologi Lipſienſis, diſſertatio. E parvo *Confucii* libello, quo ille Regem imperandi artem docet, plura diſci poſſe judicavit nuperus Pufendorfii Interpres Gallicanus *Jo. Barbeyracus*, quam ex ingentibus nonnullorum PP. voluminibus. Cæterum regnare hodie alterius Philoſophi *Foe* dicti apud Indos præcepta, cujus diſcipuli exteriori ſua doctrina in officio continere populum ſtudeant; interiori autem maximeque recondita proxime ad *Spinoſæ* ἀθεότητα accedant. Quod quidem dolendum vehementer fuerit, optandumque ſeriis precibus, ut iſta vanæ ſapientiæ arrogantia ſtoliditasque vel e Chriſtianorum finibus exterminetur.

§. IX.

Digitized by Google

§. IX.

Succedant *ex Europæis Thraces*, quorum quæ doctrina fuerit, ex Orphei placitis cognoſci potuit. (a) Hos ſequuntur *Celtæ* Gallique, quos Philoſophiam docuere Druidæ, quorum nomine omnes Galliæ Sapientes comprehendi Cæſar commemorat. (b) Extat de Celtis Ulrici Obrechti Diſſertatio, ubi Celtarum nomen ſic explicandum eſſe probat, ut Germanos quoque complectatur. (c) Primaria eorum philoſophiæ pars fuit ſcientia rerum divinarum; atque Celtas, ultra Phyſiologiam, καὶ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν ἀσκεῖν, moralem tractare philoſophiam tradit Strabo. (d) *Germanorum* (e) in univerſum mores elegantter deſcripſit *Tacitus*; Plus, inquiens, apud eos valent boni mores, quàm alibi bonæ Leges. (f)

(a) Thraces, Europæi. Voſſius c. III, §. 4. p. 20, 21. Docuerunt Orphici per ſymbola & fabulas.

(b) Galli, eorumque Druides, Cæſar L. VI. 13. p. m. 154. edit. Jungermanni & c. 14. Diſciplina in Britannia reperta, atque inde in Galliam translata eſſe exiſtimatur. conf. Notas Horomanni pag. 730. & Brantii, p. 907. ſq. & ſi placet, Orationem noſtram, de *Utilitate Peregrinationis Anglicanæ.*

(c) Antiquiſſimis enim temporibus populi iſti ad utramque Rheni ripam colentes, Celtæ adpellati fuerunt; ut Dionis verba Lib. XXXIX. habent. Nuperus e noſtris Scriptor, *D. Hillerus* eo refert, quotquot in ſacris veniunt nomine gentium *Dodanearum*, ſive *Rhodaniarum*. Diſſertatione de hoc argumento ſingulari; ut & in Onomaſtico S. Via XIV. voce: *Dodanim.*

(d) Libro quarto.

(e) *Germani.* Nos vero juris germanæque juſtitiæ ſolidam & expreſſam effigiem nullam tenemus, conqueritur Cicero. Off. III. 17. ubi germanam juſtitiam dici exiſtimo, conſtantem & in omni legum caſuumque colliſione ſibi tamen ſimilem; ut Germanus dicatur à Guerre vel Guerea, Ware ſive Werre, quæ vox hodieque apud Saxonas, Anglos Gallosque bellum notat; Man autem Virum. Quo nomine Werman vel Guerman (ſicut Wilhelmus eſt Guilielmus, Welphus Guelphus,) eſt Vir conſtans, bellicoſus, Victor; unde & Germanorum nomine Victores ſuos Galli victi adpellarunt. Scientiam politicam ac militarem

tarem belle calluit Arioviſtus, Cæſar. Bell. Gall. l. 34. p. m. 26. & I. 36. 1. Jus eſſe, reſpondit, Belli, ut ii qui viciſſent, iis quos viciſſent, quemadmodum vellent, imperarent. Utilis etiam hanc in rem eſt liber *Pauli Hachenbergii* de Germania media.

(f) add. Conring. de Origine Juris Germanici c. 1. p. 2. qui Seculo quinto Leges ſcriptas cœpiſſe autumat: Francos ei negotio manum admoviſſe Anno Chriſti CCCCXXII. Wiſigothos Eurico Rege CCCCLXX. circa Annum v. CCCCLXXX. videri latas leges Burgundionum, Rege Gundebaldo. Eas plerasque ut & cæterorum Germanorum Leges è Codicibus Fuldenſibus jam olim eruit Baſilius Joannes Herold, & Baſileæ edidit MDLVII.

X.

Philoſophia Thaletis.

Viſa Barbarica, ad *Græcanicam* pergamus; quam ita communiter adpellant, quod eam vel ipſi in Græcia viventes Philoſophi, vel à Græcis oriundi fuerint alibi locorum profeſſi. Hujus variæ conſtitui ſectæ ſolent, a loco præcipue denominatæ tres: *Jonica*, *Italica*, *Eleatica*. Quibus ordinis cauſſa ſubjungi poſſunt Electiva & Pyrrhonia. *Jonica* velut Pater ac Princeps eſt *Thales Mileſius*, qui, juxta Diogenem, & animæ docuit immortalitatem, & tempore Cræſi Lydiorum Regis floruit. Eum ſeptem ſapientum Sapientiſſimum vocat Tullius. (a) Dixit: non ornare factem, ſed bonarum artium ſtudiis animum excolere, præclarum eſſe. Interrogatus: Τί τὸ θεῖον; quid Deus? Reſpondit: Τὸ μήτε ἀρχὴν ἔχων, μήτε τελευτὴν quod initio & fine caret. (b) Nec minus præclarum eſt, quod non facta modo, ſed cogitata hominum videre DEUM dixit. Etenim interrogatus: Lateretne Deum homo male agens? ne cogitans quidem, reſpondit. (c) Idem pronunciavit: Eadem exſpectanda à filiis, quæ præſtiterimus Parentibus. Percontanti adultero: an juraret, non commiſiſſe ſe adulterium? annon eſt, reſpondit, perjurium adulterio deterius? Sed & hoc nobile ejus effatum fuit: Difficile eſt, ſe ipſum noſſe; facile ab alio moneri: ſuaviſſimum frui, ſive conſequi quod velis. (d) Is Thales Diſcipulum habuit *Anaximandrum*, itidem Mileſium: hic docuit *Anaximenem*; & in hujus

jus ſchola crevit *Anaxagoras Clazomenius*, qui primus Mileto Scholam *ATHENAS* transtulit. (e) Anaxagoras auditorem habuit Archelaum Athenienſem, Magni Socratis Præceptorem. (f) Hic, ἁπάντων ἀνδρῶν σοφώτατος, Oraculo dictus Socrates, non equidem Moralem Diſciplinam primus docuit, (nam & Solon (g) apud omnes Athenienſes eam luculenter tractavit, duobus ferme ante Socratem Seculis, & Pythagoras ſeculo tantum non integro) ſed eam & accuratiore methodo inſtillavit, & ad vitam inprimis communem adduxit, (h) ſicque primus fere e cœlo vocavit, & in urbibus collocavit, & in domos etiam introduxit, & coegit de vita & moribus, rebusque bonis & malis quærere. Philoſophia is velut Medicina, voce exemploque utendum eſſe tradidit, ac auditorum non minus, quam ſui emendationem curæ ſibi eſſe oſtendit. Præclare de eo Laertius: Thæetetum ἔνθεον ἀπέπεμψε, divinum factum a ſe dimiſit. Λύσιν ἠθικώτατον ἐποίησε; Lyſin moratiſſimum effecit. Memorat idem Diogenes, Socrate monente plures ambitione motos ad rem publicam, cui gerendæ impares erant, capeſſendam, detentos; odia liberorum adverſus Parentes inveterata, ipſo moderante, curata; Iphicratique Duci bellico, animum ab ipſo ad fortitudinem bellicam velut inſpiratum fuiſſe. (i) Reliquit Xenophon Memorabilium Socratis integros quinque libros, quorum primo, præter alia: Socrates, ait, de Rebus humanis diſſerebat ſemper: quum quidem conſideraret, quid eſſet pium, quid impium? quid honeſtum, quid turpe? quid juſtum, quid injuſtum? quid mentis ſanitas, quid inſania? & quæ plura apud optimum prudentiſſimumque Auctorem legi merentur. (k) An aliquid ſcripſerit, &, quas *Leo Allatius* Lutetiæ Pariſiorum edidit anno M DC XXXVII, genuinæ ipſius Epiſtolæ ſint? inter eruditos disquiritur, plerisque, contra Allatium, negantem ſententiam defendentibus; eo præcipue argumento motis, quod Plutarchus orationem de fortuna Alexandri ſcripſerit, neque Socratem quidquam, nec Archeſilaum, neque Car-

neadem, præſtantiſſimos Philoſophos, quidquam ſcripti reliquiſſe. (l) Populum *is ſemper ſuſpectum* habuit, eumque, magnum erroris Magiſtrum ſolitus eſt adpellare.

(a) Jonica, a Jonia, cujus præcipua Civitas Miletus fuit, Thaletis Patria. Thales Mileſius, conf. Ciceron. de Legibus. II. 26.

(b) conf. Buddeus, Ethica Thaletis, §. 10.

(c) utinam hæc animis noſtris perpetuo inſideret ſententia, quam e Chriſtianis Prudentius ita eloquitur:

Hic teſtis eſt, hic arbiter:
Hic intuetur quicquid eſt:
Humana quod mens concipit,
Hunc nemo fallit Judicem.

(d) conf. denuo Cl. Buddeum, Ethica Thaletis §. 16. ſq.

(e) concinne ſic ſatis hæc Hornejus, Philoſ. Civil. I, 1. 5. p. 6. ſeq. Add. Voſſ. de Sectis, c. 5. §. 7. p. m. 27.

(f) & hæc Jonicorum Philoſophorum ſucceſſio eſt, tradita a Clemente Alexandrino Stromat. primo, & ab Auguſtino de Civ. Dei VIII. *Socrates*, Jonicæ ad praxin Inſtaurator; annos natus ante Chriſtum CCCCL. & quod excurrit.

Specimen Philoſophiæ Solonis, & ſuperi Geulingii.

(g) *Solon*, vir Juſtitiæ inſignis, Juſtino II, 7. Dignum Philoſopho effatum, quo ſummam moralis Philoſophiæ complexus eſt: Νοῦν ἡγεμόνα ποιοῦ Rationem Ducem ſequere. Quo ſenſu Geulingius virtutem definit Amorem rationis. Eſt enim amor rationis, ſive ſtudium ea omnia agendi, quæ ratio divinitus colluſtrata agenda præcipit. Fuit etiam ejus præceptum, Μὴ κακοῖς ὁμίλει. Noli malis congredi. rurſus: τὰ ἀγαθὰ μελέτα. Præclara ſtudioſe meditare. Iterum: Diem ante ſum num beatum dicas neminem, quo Crœſum Lydorum Regem, ne ob divitias ſe beatum putaret, admonuit.

(h) de Socrate Cicero, quæſtion. Acad. & Tuſculanarum quinto. add. Hornej. I. 1, 11. p 12.

(i) Juſtinus Martyr μετὰ λόγου Socratem vixiſſe, & ὀπὶ μέρει agnoviſſe Chriſtum tradit. Sed nimium utique æſtimans Socratem. Conf. Placcius, de augenda Ethica c. I. text. 2. §. 15. p. 34. & Scheurlius Bibliograph. Morali §. XXXVI. ſq.

(k) Scheurlius, Bibliograph. Moral. §. 29, 30. ſqq.

(l) proſtat eo de argumento erudita *Godofredi Olearii*, Profeſſoris Lipſienſis Diſſertatio, ad Leonis Allatii de ſcriptis Socratis Dialogum.

§. XI.

Digitized by Google

§. XI.

Videri Practica Philoſophia cum Socrate ſuo poterat interiiſſe; exortis, ut fieri omni ætate conſuevit, Diſcipulorum *ſectis*, non tam ad emendationem rerum humanarum, quam ad ingenii oſtentationem docentium: Prima inter omnes *Platonica* eſt, ſive Academiæ veteris (a) ſecta; cujus Auctor Plato, Moyſes ἀτθιϰίζων ſive Attice loquens a Numenio, Philoſopho Pythagoreo dictus eſt. De eo judicarunt nonnulli, non tam in diſciplinis tradendis, quam in ſui temporis Sophiſtis ſub perſona Socratis defricandis, ludendis, traducendis, refellendis, horum phaleris detrahendis, fucis detergendis, tricis exſolvendis, operam maxima ex parte collocaſſe. Cicero quoque: Platonis in libris, ait, nihil affirmatur: &, dum in utramque partem multa diſſeruntur, de omnibus quæritur, nihil certi dicitur, *Bæclerus* tamen cenſuit: Juris naturalis fontes, regulas, explicationes, Platone uberius tradidiſſe neminem; verum, qui in rem præſentem deduceret, & ad uſum transferret hanc ſapientiæ partem, ex omnibus Platonis operibus, nondum repertum. (b) Pulcherrimæ profecto ſunt ſententiæ, quas in Critone ex ore Socratis, Præceptoris, recitat; ut: I. Manſuete ſubire decet mortem, & quodvis aliud Supplicium, priusquam quidquam agamus iniqui. (II) Neque ſi injuriam paſſus fueris, ulciſcendum, ut vulgus putat. (III) Vi uti nefas eſt, vel contra Patrem, vel contra Matrem, maxime vero omnium contra Patriam. (IV) Neque filios tuos, neque vitam, neque aliud quidquam pluris facias, quam Juſtitiam: ut cum in vitam aliam transmigraveris, valeas illic horum reddere rationem. (c) Scripſit etiam Librum de affectibus, Galeno magnopere commendatum, ſed ævi injuria deperditum. (d) Platonis dogmata omnia retinuit Speuſippus, ejus ex ſorore nepos.

Quæ condicio Philoſophiæ Platonicæ

(a) Veter dicebatur Academia Platonica, poſtquam Arceſilas alteram induxit. Voſſius de Sectis XII, 3. pag. 68. Secunda iſta Academia

mia docuit nihil percipi posse, eoque in omnibus cohibendum esse assensum. Successit Tertia, cujus Auctor Carneades fuit, acris disputator, qui verum a falso non discerni posse, traditur statuisse. De quo tamen Lactantius aliter judicat, talia non ex animi sententia dixisse Carneadem, sed indagandæ veritatis caussa. Videndus omnino, ut communi errori obviam eatur, *Lactantius*, de Justit. V. 16. *Edit. Cantabrig.*

(b) add. Hertius, de Jurisprudentia universali, Sect. 1. §. 31. p. m. 43. primo Opusculorum Tomo. Legi etiam possunt, quæ post *Jacob. Thomasium* in Orig. hist. Philos. in Præfat. ad Köpkenii Theologiam Mysticam monuit D. D. Spenerus, §. 6. ubi inter alia refert, optasse Danhauerum, jam Senem, ut ad legendum adhuc semel Platonem aliquid temporis ipsi suppeteret.

(c) add. Scheurl. Bibliograph. §. XXXIII. sq.

(d) Galenus de cogn. & cur. animi morbis cap. 1. Placcius de augenda Ethica c. I, p. 36.

§. XII.

Quid de Philosophia Peripatetica?

Post Platonicos memorandi veniunt Peripatetici, à modo docendi potius, quam ab Auctoris nomine sic adpellati. Ut enim vulgo creditur, Aristoteles, Princeps hujus ordinis, non ut alii vel sedendo ad mensam, vel stando in cathedra, sed obambulando discipulos in Lycæo erudivit, operasque suas in matutinas & vespertinas divisit. Ex quo orta est distinctio inter περίπατον ἑωθινὸν καὶ δειλινὸν, id est, obambulationem matutinam & vespertinam, (a) Eximio eum elogio ornavit Cicero. In veteri, inquiens, Academia, non ii solum numerantur, qui Academici veteres vocantur: Speusippus, Zenocrates, Polemo, Crantor cæterique: Sed etiam Peripatetici veteres, quorum Princeps *Aristoteles:* quem, excepto Platone, haud scio, an recte dixerim Principem Philosophorum. (b) Eum ut in aliis Philosophiæ partibus, ita in Morali quoque bene se gessisse, loquuntur ejus Libri ad Nicomachum decem (c) & ad Eudemum septem, & Magnorum Moralium Duo. Usus est methodo aperta, accurata, definiente pleraque ac ordinate tractante. *Arnobius*, Scriptor pro Christianis, virum ingenio præpotentem, atque doctri-

Digitized by Google

doctrina præcipuum dixit. (d) Finem humani Intellectus vocavit *Hieronymus*. Sed ſunt tamen, quæ viri docti in ejus Ethica deſiderent: ut, *quod* doctrinam Platonis de DEO futuraque vita ſilentio prætermiſerit: *quod* hominem à DEO ad ſemetipſum per operationem diligendum, imo ad fortuita ſeduxerit: (e) *quod* remedia adverſus vitia adeo neglexerit, ut nemo Sectatorum ipſius ea de re quidquam in Moralibus doceri poſſe aut debere cenſuerit. (f) Quod poſtremum tamen præter rem Ariſtoteli imputari judicat Placcius. De præcipuis Operis Nicomachici Commentatoribus Græcis (g) extat cum eorum editione erudita tractatio Samuelis Rachelii. Andronicum (ſive aliud nomen ejus eſt, quoniam in Mſc. quodam *Catecuvil*, corruptum quidem, ſed unde dubitatum de auctore conſtat, vocabulum invenit Böclerus) (h) Rhodium edidit Heinſius, & Interpretes Arabas, ac ſucceſſorem Theophraſtum depinxit Voſſius. (i) Extant etiam *Exercitationes* Paradoxicæ adverſus Ariſtoteleos, auctore Petro Gaſſendo. (k)

(a) Gell. Noct. Attic. XX, 4. *diximus*: ut vulgo creditur. Namque & ipſe Ariſtoteles alicubi dixit: ſedendo & quieſcendo hominibus obvenire prudentiam poſſe: & ſunt ex eruditis, qui relationem Gelli, ac deſumtam inde communem de peripateticorum nomenclatura opinionem in dubium vocent.

(b) de finib. Bonor. & Malor. Libro quinto.

(c) quos cur Nicomacho filio Ariſtotelis maluerit adſcribere Cicero, cauſſam ſe non videre ait D. Hertius, de Jurisprud. univerſali Sect I. §. 31. p. 43. Nam ut recte a *Petro Lambecio* obſervatum, non ſolum inventio, Methodus, tractatio, phraſis ac probandi ratio Ariſtotelicum ingenium repræſentat: verum & ipſe Ariſtoteles libros illos pro ſuis haud obſcure agnovit, & in aliis ſcriptis librorum iſtorum faciens mentionem, & in his libris Lectorem remittens ad poſteriora analytica, ac demum in calce hos libros connectens cum Politicis. *Cæterum Ariſtoteli ſuam laudem tribuimus; quia Græca ejus Moralia legimus*; mirati, Viros cætera doctos eum corruptorem Philoſophiæ dicere, quem non legerunt.

(d) III. adverſus Gentes. Conf. Voſſius de Sectis XVII. 5. p. 86.

(e) ita

(c) ita conqueritur Placcius, de Aug. Ethica, I, 2, §. 18. p. 38.

(f) etſi nec hoc ipſum neglexiſſe colligi potuit ex fragmentis de optima Republica, ut judicat Antonius Scajaus, Salodienſis, in Quæſtionibus ad Ariſtotelis Politica, quas ſe ex Italia domum tuliſſe gloriatur Placcius, de Aug. Ethica, I, 2. p. 40. init.

(g) Euſtratio, Aſpaſio, Michaele Epheſio, aliisque. Helmſtadii M DC LXII. Meretur etiam legi Epiſtola Contingii ad Rachelium, quæ ei Operi præfixa eſt.

(h) ad Grot. Præfat. p. 12. init.

(i) Voſſ. de Sectis, XVII. 19. p. 93. ſq.

(k) editæ Hagæ-Comitum 1656. Inprimis Exercitatione III. urget, nullas eſſe rationes, quæ Ariſtotelem aliis præferri debere doceant, p. 28. ſqq.

§. XIII.

Quæ Stoica Philoſophia?

Sequuntur Stoici, (a) quorum ſectam *Cynica* (b) peperit. Ejus ordinis Princeps eſt *Zeno*, ex Cittio Cypri oppido oriundus: qui cum *Crateri Thebano*, Diogenis Auditori operam daret, offenſus obſcuris fœdisque Cynicorum moribus, rigidam quidem eorum vitam, ſed Cynicam non item impudentiam, (c) ſequutus eſt. Diſcipuli ejus primum *Zenonii*, deinceps a loco ubi docebat, *Stoici* dicti ſunt. Horum Philoſophia proprio elogio huc pertinet, quibus ſumma & caput eſt Reverentia Numinis, ac Honeſtas, absque qua nihil utile. Confidenter de iis *Hieronymus*: (d) Stoicos cum noſtro dogmate in plerisque concordare. Recte, in plerisque; nam & habuere quædam, Philoſophia, nedum Chriſtiana religione indigna. (e) *Zenonem* excepit in præcipuis *Chryſippus*, qui Stoam adeo ſtrenue feliciterq; ſuffulſit, uti de eo dictum fuerit:

Εἰ μὴ γὰρ Χρύσιππος, οὐκ ἦν Στόα,

Chryſippus ni fuiſſet, nec Stoa foret. (f)

Scriptorum quorum complura uterque reliquit, (ſed nullum habemus integrum) Fragmenta recitat *Plutarchus*, ſed exagitat ſimul & peculiari de repugnantiis & contradictionibus Stoicorum libro ſophiſtice confutat. (g) Nonnulla habet

Gale-

Digitized by Google

Galenus, qui & ipſe oppugnat: *Laertius* retuliſſe ſatis habet: *Cicero* in utramque partem diſputat. Citerioris ævi Scriptores ſunt *Seneca*, *Epictetus*, *Marcus Antonius* Imperator. E junioribus Philoſophiam hanc excoluit Lipſius manuductione ad Philoſophiam Stoicam, libris tribus. E Gallis *du Vayer*, La Philoſophie Morale des Stoiques; & ante hos Scioppius Moralibus Stoicis. (h) De illorum Ethica inprimis videndus *Lipſius* (i) ac nuperrime *Joannes Barbeyracus* (k) e veteribus M. Antonius Seneca, Epictetus. Sed & Studia Stoicorum Philoſophorum imitatos fuiſſe plerosque JCtos Romanos, ſuaque induſtria Juris naturæ doctrinam præcipue perfeciſſe obſervatum eſt.

(a) Cynici, quorum, ſed puriot ſoboles, Stoici. An ab impudentia canina dicti? Mavult a parrheſia improbos allatrante adpellatos Scriptor nuperus. Sed prius quis negaverit? Eorum adverſus pudorem verecundiamque dicteria Cicero explodit. Non audiendi ſunt, inquiens, Cynici, aut ſi qui fuerunt Stoici pene Cynici, qui reprehendunt & irrident, quod ea, quæ turpia re non ſunt, verbis flagitioſa dicamus: illa autem, quæ turpia ſunt, nominibus adpellemus ſuis. Latrocinari, fraudare, adulterari, re turpe eſt, ſed dicitur non obſcœne: liberis dare operam, re honeſtum eſt, nomine obſcœnum. Nos autem, addit, naturam ſequamur, & ab omni, quod abhorret ab ipſa, oculorum auriumque adprobatione fugiamus, Offic. I. 35. Cynicorum tota ratio eſt ejicienda. Eſt enim inimica verecundiæ, ſine qua nihil rectum eſſe poteſt, nihil honeſtum. C. XLI.

(b) Hornej. Philoſ. Civil. I, 1, 6, p. 8.

(c) Inde Cynici & Stoici pro iisdem habiti. ut Poeta:

Ei qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata curat,
— — A Cynicis tunica diſtantia.

Conf. *Lipſius* Manud. ad Philoſ. Stoic. Diſſert. XIII. ſive, quia veſte & habitu differebant; ſive quia verecundia tantum, & tegebant Stoici, quæ illi in aperto audebant. Addendus etiam præ aliis *Tho. Gatakerus*, in præloquio ad Marci Antonini libros de rebus ſuis.

(d) ad Eſai. X.

(e) Hertius. d. l. I, 32, p. 45.

(f) etſi de Chryſippo, num Stoicis melioribus adnumerati

 merea-

mereatur, dubium movet Scheurlius. Bibliogr. Morali, §. CXII. de reliquis vide Lipſ. Manud. I, p. 654.

(g) Reſpondit Plutarcho *Scheurlius*, §. CXI, CXII. ſqq.

(h) *Hertius*, de Jurispr. Univ. I, 32. p. 45. add. Dn. Rechenberg. Lineam. Philoſ. Civ. P. I, c. V. p. 20. ſq.

(i) Manuduct. ad Philoſ. Stoic. L. 1, Diſſert. XVI. Operum Tomo IV. edito Veſaliæ Typis Andreæ ab Hoogenhuyſen, 1675. p. 671. ſq. Senec. Ep. XXXIII.

(k) Præfat. ad Pufendorf. Gallice translatum. §. XXVI.

§. XIV.

Quæ Secta Italica?

Altera Princeps Secta *Italica* (a) eſt, cujus conditor (b) *Pythagoras* fuit Samius, qui plurimum Thracibus, Aegyptiisque: multum & Judæis debuit. *Clemens Alexandrinus* circumciſum fuiſſe tradit. Vixit, peregrinandoque cum alias regiones, tum præſertim Perſidem luſtravit eo tempore, quo Judæi Perſas Babyloniosque inter adhuc degebant captivi. Unde facile ipſi fuit & Judæos ſimul habere Magiſtros ſuarum doctrinarum, & Magos. Quid? quod Daniel Propheta Princeps habitus ſit Magorum, qui tum extitit *Septuagenarius* fere, cum Pythagoras ibi verſabatur. (c) Moſen etiam legit, teſte Clemente, (d) & ex eo Regulas deſumſit. Ut: quod Dei imaginem ſculpendam non putavit: quod abſtinuit ab animalibus: quod linteis veſtimentis voluit uti: quod ſacrificari nudis pedibus præcepit, & quæ ſunt his ſimilia. Nusquam alio ſpectavit ejus Philoſophia, quam uti tandem DEO redderetur homo ſimilis. Unde & *Hierocles* circa finem præfationis ad carmina, quæ Pythagoræ dicuntur, aurea, de Philoſophia loquens, quam comprehendunt: πρὸς τὸν inquit, θείαν ὁμοίωσιν ἀνάγει, ad divinam ſimilitudinem ducunt, Pythagoricæque Philoſophiæ finem perfectiſſimum oſtendunt. (e) Pulcre *Jamblichus* de vita Pythagoræ (f) καὶ ἀρχὴ αὐτή ἐστι. καὶ βίος ἅπας, συντέταχται πρὸς ἀκολουθεῖν τῷ Θεῷ, καὶ ὁ λογος ἔστι τῆς Φιλοσοφίας, ὅτι μελλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι ἄλλοθεν πόθεν ζητεῖσθαι τὸ εὖ, ἢ ἀφ' ὁμοιότητος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμοίωσις. Eſt hæc ἀλήθεια divina: docet-

Quæ ſumma placitorum Pythagoræ?

Digitized by Google

docetque cum hæc, cum aliorum Philoſophorum ſectæ, quo modo DEUS nulli hominum ſe reliquerit ἀμάρτυρον. Voluit hoc Plato: Neminem poſſe bene agere & vivere, niſi accurate & perfecte ſciat, quid bonum, quidve honeſtum pulcrumque ſit; & propterea ut honeſtam bonamque vitam agamus, in qua iſta cum DEO aſſimilatio conſiſtit, ad quam omnes homines contendere deceat; ante omnia eo annitendum eſſe, ut *Ideam boni*, h. e. quid bonum honeſtumque *in ſe* ſit, & in quo ratio ejus propria naturaque conſiſtat, cognoſcamus, ut inter honeſtum & turpe diſcernere, id quod bonum eſt, Deoque nos ſimiles reddit, ſectari & eligere, honeſte agere, & denique beate in hac quoque vita vivere poſſimus; Ut ſic recuperemus beatitudinem, quam olim in cœlis, antequam animæ noſtræ in hæc inferiora delaberentur, nos habuiſſe, fingit. Vult ſane idem Pythagoras. (d) Nimirum, cum in DEO, qui eſt ipſa ſanctitas ἀχίνητος, perfectiſſima ſit bonitas, eoque ipſe ſit ſumma infinitaque pulchritudo: quando actiones noſtræ *huic ideali bonitati* ſimiles propioresque redduntur, nos ipſi quoque DEO adſimilari dicimur. (h) Legi meretur Cl. *Omeiſii* Ethica Pythagorica, inſigni judicio uſuque ſcripta; (i) & in qua ſingulari etiam ſtudio *Præcepta prudentiæ* Pythagoricæ collecta deprehendas. (k) Huc pertinent illæ ſublimioris ſapientiæ genio animatæ gnomæ, *aureo*, quod Pythagoræ vocant, *Carmine* comprehenſæ. Atque etſi ipſum ſcripſiſſe probari non poſſit, vix tamen antiquiora alia exſtare Græcorum Philoſophorum præcepta, ex omni ætate manifeſtum eſt; nulla etiam quæ ſententiarum acumine & ponderoſa brevitate cum his queant certare. Cæterum is ipſe præſtantiſſimos LLatores *Zaleucum* & *Charondam* formavit: ac ſapientiæ finem, *via purgativa illuminativa & unitiva* obtinendum contendit. (l)

(a) quod Auctor ejus primum in Italia ſcholam aperuerit, & ex Italia in reliquas univerſi Regiones emiſerit. Fuit is Pythagoras, vulgo Samius, a Samo, Inſula, una ex Sporadibus vocatus, in qua Pater ejus

domicilium habuit. Urbs, qua vixit Pythagoras, Croto fuit, qua & Scholam primum aperuit.

(b) initium a Pherecide ducunt, inquiunt, Canterus & Voſſius. Sed nullam ſe rationem videre ait Schefferus, niſi quod Pythagoras Præceptorem habuerit *Pherecidem*. Atqui & Pittacum Mitylenæum aliosque habuit Magiſtros.

(c) add. *Schefferus, de Nat. & Conſt. Philoſ. Italica* c. IV. p. m. 15. & *Jo. Schulterus* in Diſſert de diſciplina Pythagorica, quam ſubjunxit *Manuductioni Philoſ. Moralis ad Jurisprudentiam.*

(d) Stromat. V. add. Scheffer. c. V, p. 29.

(e) quorſum utique & Plato, & Stoici philoſophiam direxere. adde Scheffer. c. VII, 44. ſqq.

(f) I, 28. p. m. 128. quæ ſic transtulit Schefferus: [Hoc principium eſt] & ad id vita omnis ordinatur atque componitur, ut *ſequamur* DEUM. *Et hoc philoſophia dicit, quod ridiculo faciant homines, qui aliunde felicitatem quærunt, quam a Deo, & qui ei ſunt ſimiles.*

(g) quippe licet ſeculo & amplius antiquior fuerit Pythagoras, recte tamen de eo dixit Ariſtoteles, doctrinam Platonis eſſe τὰ πολλὰ τοῖς Πυθαγορείοις ἀκολουθοῦσαν, in plerisque ſectantem Pythagoricos. Voſſ. XII, 2. p. 68.

(h) add. D. *Zentgrav.* Specimen Doctrinæ Moralis & Juris Naturæ ſecundum Diſciplinam Platonicam §. 36, 37. p. 37. ſq.

(i) ut: quot modis præcepta Philoſophiæ tradiderit Pythagoras? quodnam conſtituerit Summum Bonum? & ſimilia.

Specimen gnomarum Pythagoræ.

(k) de *Prudentia:* Ne ſpeculum ad lucernam intuere. Sal appone. Ingrediens & egrediens valvas oſculare. Egrediens domo ſinciput rediens occiput ſcalpe, &c. q. ſ. De *Temperantia:* Cor ne edito. Cerebrum ne comedito. A fabis abſtineto. De *Modeſtia:* Progredienti gregi de via cede. In aſtrum nunquam intende digitum. De rheda junctis pedibus ne exſilias. De *Juſtitia:* Stateram ne tranſilias. Extra viam publicam ne exito. De *Manſuetudine:* Ignem gladio ne fodias. De *Pietate:* Surgens e lecto, ſtragula complicato, & veſtigium corporis confundito. DEI figuram annulo ne inſculpito. Adoraturus ſede. Digni ſunt etiam ob hanc Philoſophiæ partem *Jo. Reuchlini* de Arte Cabaliſtica Libri III. qui recudantur. Conf. inprimis Lib. II. f. LI. Edit. Hagenoenſ. de A. 1530.

(l) Barbeyrac. d. l. §. XVII. Eſt hoc illud triplex: πρακτικὸν, γνωστικὸν, θεωρητικὸν; ſublime acutumque philoſophandi genus, ſed dextre

dextre & cum judicio capiendum. Conf. *Jac. Thomaſius* Orig. Philoſ. p. 131. ſqq.

§. XV.

Quæ Philoſophia Eleatica?

Sequitur Secta III. *Eleatica*, quæ nomen ab *Elia* ſive *Velia*, Italiæ, & in ea quidem Lucaniæ, oppido accepit. Initium ducit ab *Xenophane Colophonio*, qui patria pulſus in Sicilia vixit, & Pythagoræ Thaletisque opinionibus ſe oppoſuit. Is auditorem habuit *Parmenidem Eleatem*: hic *Meliſſum* Samium, & Meliſſus *Zenonem* Eleatem, (a) qui primus Dialecticam inveniſſe dicitur. Dicti hi ſunt Σκεπτικοὶ, (b) & ex eorum ſchola prodiit *Protagoras*, qui de omni re in utramque partem diſputari ex æquo poſſe dixit; etiam de hac ipſa: *An omnis res in utramque partem diſputabilis ſit?* Ortum ex ea traxit quoque *Pyrrho*, a quo Pyrrhonii. Fuit is pictor Elienſis, mox Philoſophus. Hujus & reliquorum Scepticorum voces fuere: οὐδὲν μᾶλλον εὐδόκει, καὶ οὐκ εὐδόκει. Ἐπέχω. οὐδὲν ὁρίζω. Πάντα ἀόριστα; πάντα ἀκατάληπτα. οὐ καταλαμβάνω. Παντὶ λόγῳ λόγος ἴσος ἀντίκειται. Nihilo magis. Fortaſſis eſt, forte non eſt. Abſtineo. Nil definio. Omnia ſunt indefinita. Omnia incomprehenſibilia. Non percipio. Omni orationi oratio æqualis opponitur. (c) Contra hos probarunt alii, utique ante omnia dari *certitudinem Boni moralis*, quia neceſſum ſit dari Finem, ad quem omnia tendant, ultimum. Nemo enim fruſtra agit. Atque illo negato, vivendi rationem ignorari neceſſum eſſe: ex quo tantus error conſequatur, ut quem in portum ſe mortales recipiant, ſcire non poſſint. (d) His accenſendi *Probabiliſtæ* recentiores, de quibus ſuo loco.

Qui Sceptici?

(a) Hornej. I, 1, 7. p. 95.

Omnia perſtringens Zeno diſceptat utraque
Ex parte invictus. Conf. omnino memorabilem ejus vitam, *Diog. Laert.* Lib. IX. ſegm. XXV. &, ſi placet, Doctiſſimum *Menagium*, qui notas, & *Zenonis*, ex antiquo marmore, imaginem adjecit.

(b) Ἀπὸ τῆ σκέψεως, quia in quærendo ſubſtitere; advertente *Gellio*, Noct. Attic. II, 5.

(c) Ja-

Digitized by Google

(c) *Jacobi Schalleri* exercitatio in Sexti Philoſophi Pyrrhoniarum Hypotheſium lib. III. meretur commendari. Eam ſub Viri Celebris præſidio habuit *Balthaſar Bebelius*, adhuc Juvenis, A. M DC LII.

(d) Cic. Offic. 1. 2. Ariſtonis, Pyrrhonis & Herilli jam pridem exploſa ſententia eſt.

§. XVI.

Quis, Epicurus?

Profluit ex Eleatica (e) *Epicuri* quoque Secta, (b) qui Magnus in Ethicis fuit, & quo de Lucretius:

Quæque Secta Epicuri?

Qui genus humanum ingenio ſuperavit, & omnes
Reſtinxit ſtellas, exortus ut æthereus Sol.

Summum bonum collocavit in voluptate non *corporis* quidem, ut vulgo accuſatur, *ſed animi*, ejusque tranquillitate; quippe quæ facultates hominis perficiat, conſervet, augeat; aptaque admodum ſit ad aliorum etiam commoda promovenda, & cum amore rationali adamantino quaſi vinculo connectatur. (e) Innocentiam ejus hoc quidem modo defendit, culpamque in hoſtes ejus, & aſſeclas mentem Doctoris prave interpretantes rejecit, totamque Epicuri Philoſophiam opere memorabili illuſtravit, Syntagmate Epicuri Philoſophiæ, *Petrus Gaſſendus*, Dinienſis Eccleſiæ Præpoſitus, & in Academia Pariſienſi Matheſeos Regius Profeſſor. (d) Proſtant ejusdem Doctiſſimi Viri de Vita & Moribus Epicuri Libri VIII. (e) Referuntur eo quoque *Megarici* & alii (f) ab Hornejo, Senecam laudante. Quibus omnibus velut in adpendicem ſubjungimus *Eclecticos*, (g) quorum nomen natum eſt temporibus Cæſarum Auguſti & Tiberii. Quanquam & antea quosdam Eclecticos fuiſſe, dubio carere cenſemus. Excelluit Cicero, qui primo de officiis ita ſe in Philoſophia verſari teſtatus eſt.

De ea P. Gaſſendus.

Qui Megarici?

qui Eclectici?

(a) Vitæ dogmatibusque *Epicuri* totum de Philoſophorum vitis Librum Decimum conſecravit *Diogenes* Laertius. Qui cum eruditis *Menagii*, aliquando & M. Meibomii notis conferendus. Magnifice etiam de Epicuro *Lucretius* Lib. VI.

Primæ

Digitized by Google

Primæ frugiferos fœtus mortalibus ægris
Dididerunt quondam præclaro nomine Athenæ
Cùm genuere Virum, tali cum corde repertum,
Omnia veridico, qui quondam ex ore profudit.

(b) Voſſius de ſectis c. VIII. §. 1. p. 51.

(c) Conf. Ri. Cumberl. de LL. Nat. c. III. 1, 4. & Dn. Weber ad Pufend. de O. H. & C. I, 1, 11.

(d) quod extat Tomo operum III, Lugduni ſumtibus Laurentii Aniſſon editorum M DC LVIII. quatuor ſoliis. Pars tertia Syntagmatum eſt, *Ethica*, ſive de Moribus p. 64 usque ad 93. *Recenſus Operum Gaſſendi.*

(e) editi Hagæ-Comitum forma, ut vocant, quarta, M DC LXI. Manifeſto exemplo: Non ſequi: Hunc illumve perverſæ ſententiæ accuſat Vir Celebris. Ergo jure. Nam ad Ciceronis, imo Patrum quoque adverſus Epicurum auctoritates profunde reſpondit Gaſſendus, de Vita & Moribus Epic. L. III. c. VI. ſq. p. 66. ſq. Unde graviter alicubi *Senecæ*: Sancta & recta præcipere Epicurum: imo rigida & triſtia; fortia etiam; ſi propius acceſſeris. Conferendus interim Cicero Off. III. 39. Qui ab Ariſtippo Cyrenaici, atque Annicenii Philoſophi nominati, omne bonum in voluptate poſuerunt, virtutemque cenſuerunt ob eam rem eſſe laudandam, quod efficiens eſſet voluptatis. Quibus obſoletis, pergit, Epicurus floret, ejusdem fere adjutor auctorque ſententiæ. Cum his velis equisque, ut dicitur, certandum eſt. Porro, nullum prudentiæ locum eſſe in voluptatibus ait, de quibus pridem L. 1. c. 10. dixerat, eas blandiſſimas dominas, ſæpe majores partes animi a virtute detorquere. L. autem III c. ult. ait, quam miſer virtutis FAMULATUS ſervientis voluptati? Fac, nihil iſto eſſe jucundius, quid excogitari poteſt turpius? Quamvis aliud multis in locis dicat Epicurus, tamen (1) non id ſpectandum eſt, quod dicat, ſed quod conſentaneum ſit ei dicere, qui bona voluptate terminaverit, mala dolore. (2) Quomodo temperantiam poteſt laudare, qui ponat ſummum bonum in voluptate. (3) Qui dolorem ſummum malum dicat apud eum locum quem habeat fortitudo? (4) Juſtitia vacillat, vel jacet potius; omnesque eæ virtutes, quæ in communitate cernuntur, & in ſocietate generis humani. Neque enim bonitas, nec liberalitas, nec comitas eſſe poteſt, non plus quam amicitia, ſi hæc non per ſe expetantur, ſed ad voluptatem utilitatemve referantur. Tandem concludit: ut utilitatem nullam eſſe docuimus, quæ honeſtati eſſet contraria: Sic omnem voluptatem dicimus honeſtati eſſe contrariam. Poſtremo: Nam ut tribua-

mus

mus aliquid voluptati: Condimenti fortaſſe nonnihil, utilitatis certi nihil habebit; quo ipſo totam litem diremit.

(f) I. 1. p. 10.

(g) Eclecticorum Auctorem ferunt, *Potamonem Alexandrinum*. Confer. Celeb. *Hertius*, laudato ſæpius de Jurisprud. Univerſali Schediaſm. Sect. I. §. XXXIII.

§. XVII.

Qui ſcriptores de ultima hujus Philoſophiæ periodo?

Quæ ad ultimam Philoſophiæ Practicæ periodum pertinent, probe diligenterque exequuti ſunt *Scheurlius*, *Bæclerus*, *Ericus Mauritius*; (a) in Hiſtoria quoque Juris Naturalis *Buddeus*, &c, qui Juris poſitivi Univerſalis hiſtoriam una pertexuit, *Jacobus Fridericus Ludovicus*: Jo. item Grōningius, aliique. Cæterum de *Ariſtotelica* eam docendi ratione, nunquam tam abjecte, quam quidem hodie fieri ſolet, judicatum fuiſſet; niſi plerique Sholaſticorum ineptiis decepti, ſatis in hoc genere ſe philoſophatos eſſe putaſſent, ſi audito *undecim virtutum* catalogo, ſuper frigidis Magiſtrorum (quorum vel nomina horrida barbaraque ſunt) præceptis & diverſarum ſententiarum recenſu conſenuiſſent. Ne viſo quidem interim Ariſtotele, neque lectis in eum eximiis ac ſupra jam commendatis Commentatoribus, quos e *Jo. Bernardi Feliciani* translatione a *Sam. Rachelio* editos, cum laudatione *Herm. Conringii* poſſidemus. (b)

Obſervatio de Philoſophia Ariſtotelica.

confer ſupra §. XII.

(a) ad *Grot.* Præfat. p. 7. 8. ſqq. Proſtat ejusdem *Grotii* conſilium de recte inſtituendo Studio Politico, ac ſanum *Viri ſummi* de Ariſtotele judicium. Addendus, qui ſuo Opuſculo Grotianum Conſilium adjunxit, in Bibliographia Politica *Gabriel Naudæus*, Pariſinus, pagina præcipue XXIV. *editionis Mairianæ Lugdunenſis*. Quo quidem libello hiſtoriæ noſtræ literariæ cupidus carere vix poteſt.

(b) addenda eſt *Samuel. Rachelii* ad Philoſophiam Moralem Ariſtotelis Introductio. Ut & *Jo. Eiſenhardi* inſtitutionum Juris naturalis in moralis Philoſophiæ doctrina repræſentatio. Neque contemnenda ſunt Peripateticorum, *Theophraſti Ereſii*, *Andronici Rhodii*, Alexandri Aphrodiſæi, aliorumque ſuperius laudatorum opera.

§. XVIII.

Digitized by Google

§. XVIII.

Poſtquam demum, emiſſis a *Philippo Melanchthone* in Ethica, & *Benedicto Wincklero*, in libro de Principiis Juris anno 1615 edito, radiis, oſtenſoque a Bacone Verulamio reformandæ hujus Philoſophiæ modo, Vir incomparabilis, & ſuorum plane nominum Hugo Grotius, (a) ſeculo ſuperiori collapſam hanc de Moribus Officiisque doctrinam, feliciſſimo inſtituto inſtauravit atque excoluit: (b) certatim eum inſequuti ſunt florentes ingenio doctrinaque Viri. Ut: brevi ante Grotii diſceſſum (c) ex Anglis Thomas Hobbeſius, edito de Cive libello, Anno 1642. cujus Principium, ſui conſervandi proprïæque utilitatis ſtudium in *bello quaſi omnium adverſus omnes*, eſſe videtur. Quam doctrinam, ut infiniti propemodum Scriptores, ſic præ aliis diligenter excuſſit *Lambertus Velthuyſius*; ac Hobbeſius ipſe in Leviathane. In quo tamen nonnulla Atheiſmi veſtigia, aliaque non ſatis ſibi cohærentia occurrere, poſt multos alios judicavit nuper quoque Barbeyracus. Sed & egregii in Grotium Commentatores utilem heic operam poſuere; *Jo. Freder. Gronovius*, *Caſpar Zieglerus*, *Henricus Henniges*, *Jo. Henricus Bœclerus*, uſque ad LII. c. VII. e Theologis noſtris *Jo. Adam Oſiander*, in obſervationibus locupletiſſimis, & ſi temporum, aliarumque, quibus ſcriptæ ſunt, περιστάσεων conditionem ſpectes, admirandis; qui in epitomen hos, aliosque redegit, *Jo. Chriſtoph. Beemannus*, nuper etiam *Jo. Teſmarus*, cujus editioni extemporanei *Ulrici Obrechti* diſcurſus annexi ſunt, ac plures alii. Laudem etiam ſuam meruere Epitomaſtæ, *Joh. Philippus Müllerus*, in *tabulas*: *Janus Klenckius*, *Jo. Schefferus*, ac a perſpicuitate inſigni commendandus *Philippus Reinhardus Vitriarius*, *in Compendium* Opus Grotianum redigentes. Quantum Grotiano Collegio, A. MDCLXXXII. adplauſum promeruerit *Jo. Georgius Kulpiſius*, ſatis notum eſt: resque ipſa docet, libellum & brevitate, & judicio & moderatione præ aliis emine-re. Sed omnibus demum ſupetior Samuel Pufendorfius, (d) faſti-

Qui Epitomaſtæ?

Digitized by Google

faſtigium diſciplinæ impoſuit, Vir inprimis magnus, & cujus admirationi, ut optimè *Hertius*, obſtare non debebat, hoc ſeculo natum eſſe. Ejus de Jure Naturæ & Gentium Libros octo anno elapſi nuper ſeculi poſt ſeptuageſimum ſecundo Eruditus orbis primum adſpexit; ad quos copioſiores Commentarios velut Iſagoge ſubſequuta deinceps eſt *præſens de OFFICIO Hominis & Civis tractatio* ſecundum Legem Naturæ.

(a) Reſtauratior inde Jurisprudentiæ PERPETUÆ ex merito dictus, cujus vitæ Hiſtoria admirabilis eſt. De exitu vero, quem Roſtochii inveni, proſtat Epiſtola *Quiſtorpi*, Clementinis a Colomeſio adjecta.

(b) qui tamen quantum aliis debeat, *Covarruvia* inprimis, cujus Præceptor fuit *Martinus Azpilcueta* Navarrus, & *Vasquio*, ipſe fatetur, obſervante Bœclero Præfat. ad Commentar. Grotianam. Imo eum anteceſſit *Albericus Gentilis*, Vir eximie doctus, in quo tamen deſiderantur ordo, clarior ſtylus, meliores autoritates. Cæterum Opus Grotianum, a Pontificiis Anno M DC XXVII. Catalalogo librorum prohibitorum inſertum, Gallice edidit ex ſua Verſione *Courtinus*; de quo nupera Pufendorfiani Operis verſione Gallica Cl. *Barbeyracus* judicat, dolendum eſſe, quod a *Curtino tam* male verſus Grotius, notisque ejus magis obſcuratus fuerit, quam illuſtratus. §. XXX. quemadmodum & Commentariis nuper totum opus illuſtravit van der Meulen. Ut alios, in progreſſu operis allegandos transmittamus. Omnium ſit inſtar D. *Jo. Werlhofius*, Diſſertatione ante Collegium Grotianum evulgata. Recte *Colomeſius* in Bibloth. ſelect. On pretend, que Grotius ait mis tout eſprit en ce livre de Jure Belli & Pacis. Et *Maurer.* Memoir. Holland. p. 411. Le Roy Guſtove Adolfe l'ayant lu & admiré, il reſolut de ſe ſervir de l' Auteur.

Judicium Barbeyraci de Verſione Grotii Galliea Courtini.

Judicium Guſtavi Adolphi R. S. de Grot.

(c) *prater* Jo. Seldenum, *de J. N. & G. ſecundum diſcipl. Hebræorum Grotii, ut ajunt, æmulatione incenſum.* Jo. Clericus *in Arte Critic. P. I. C. V.*

(d) quos hic hoſtes habuerit, & quam acriter adverſus omnes ſeſe defenderit, notius eſt, quam ut prolixo recenſu egeat. Pauci inſtitutum Viri adſecuti, periculoſi quid fidei noſtræ metuere; Ipſe tamen acerbum, quo contra adverſarios uſus erat, ſcribendi genus deploravit, referente, qui juſta ei parentalia ſolvit, *Philippo Jacobo Spenero*, Theologo celeberrimo, eodemque πολυμαθεςάτῳ, Auctori noſtro familiari, *P.* VI. Conc. Funebr. p. 223. Maximi videbatur momenti diſſenſus

Memorabilia de Adverſariis, vita & charactere Viri Summi Sam. Pufendorfii

Viri

Viri ſummi, *Sekendorfii*, a Noſtro, quum ille Valentino Alberti, Jus Naturæ ex ſtatu integritatis derivanti, patrocinaretur. Sed finito quidem certamine mirari utique ſubit, potuiſſe inter Viros doctiſſimos ullam hac ſuper re exiſtere diſſenſionem. *Pufendorfius* enim illorum expoſuit officia, qui Chriſtianæ religionis ſunt expertes; horum contra inſtruunt vitam Theologi, vel quotquot Naturæ, aut integræ, aut reſtitutæ conditionem conſiderant. Alio itaque fundamento illum, alio hos niti oportet; ac recte hæc a ſe invicem diſcernuntur, cum multa ſint, quæ rationis captum ſuperant, & quæ fruſtra illis obtruſeris, qui religionis Chriſtianæ ſcitis non ſunt initiati. Conf. D. Budd. Hiſt. Jur. Nat. §. XXXVI. Fuit de cætero *Pufendorfius*, ingenio vaſtiſſimo: eloquentia admiranda: ſtylo acri, & eleganti: veteribus pari: habitu inceſſuque decoro: converſatione, quam ipſi coram ſumus experti, jucunda: Oculis, quos mirabaris, anguſtis. Obiit Anno æt. LXIII. 6. Octobr. 1694. Cæterum *Pufendorfium* A. jam MDCLXIII. cum Heidelbergæ *Profeſſorem* ageret, Boineburgius, Cancellarius Mogunt. literis compellavit, ut qui editis Jurisprud. univerſalis Elementis Orbi jam innotuiſſe, *Perpetuæ Jurisprudentiæ Syſtema* componeret. Vidimus quoque nuperrime prodiiſſe Le Droit de la Nature & des Gens, traduit du Latin de feu *Mr. le Baron* de *Pufendorf*, par *Jean Barbeyrac*. 4. Amſtel. 1706. additis etiam Viri docti Notis ac introductione: Libris præterea octo *Pufendorfii* de J. N. & G. in *Anglicum* quoque ſermonem transtulit *D. Kennetus*, notasque ampliſſimas adjecit, nondum tamen editas.

Judicium de Controverſia inter Auctorem & B. Alberti.

Verſio Gallica Pufendorfii auctore Barbeyrac.

Verſio Anglica auctore Kennet.

§. XIX.

Scopus utriusque Operis hic præcipuus fuit. Inquinatam tot maculis Philoſophiam *de Rebus Actionibusque Humanis*, quâ talibus, antiquo nitori reſtituere; (a) eandem ab inuſta Incertitudinis Nota liberare; (b) ac Legis porro Naturalis fundamentalem quandam ac univerſalem propoſitionem *conſtituere*, è qua facili perſpicuaque ſubſumtione *cum* omnia præcepta deduci, *tum* caſus dijudicari queant; hæcque (c) demum omnia ex ſolo Rationis Lumine *derivare*, ut non commixtis Naturæ ac Fidei Chriſtianæ placitis, à quolibet Homine ea neceſſum ſit admitti.

Qui Scopus Operum Pufendorfianorum?

(a) quem v. g. Ciceronis ætate habuit, cujus *admirabile de Officiis*

ficiis opus in vulgus quidem notum, pauciſſimis vero pervium eſt. Memini hoc in *Hieronymo Wolfio*, Cl. Commentatore, in Epiſtolis deſiderare *Cl. Satravium*; & videri meretur judicium Bœcleri in Præfat. ad Ambroſ. de Officiis; ut & *Rachel.* initio Præfat. ad Off. Ciceronis.

An de actionibus rebusque moralibus detur demonſtratio?

(b) qua Scholaſtici jam olim, & e junioribus Probabiliſtæ, eam conſpurcarunt. Inde natum *Certitudinis Moralis*, hoc eſt, ut Edmundus Richerius in Obſtetrice animorum ait, *nullius* nomen. Quam vero perverſe cum Actionibus Humanis actum eſſet, ſi nulla earundem certitudo exiſteret? Sed in ſalvo res eſt; ac pridem expeditum, quod Actuum Moralium immutabilis & æterna ſit neceſſitas. Nec obſtat, quod illi certo ſenſu contingentes ſint. Nam neque Mathematicus quærit, *Neceſſarium ſit Triangulum*, necne? Omnino huc faciunt, quæ de Moralitate PER SE, ac ante Legis impoſitionem tali, a purioribus *Theologis* traduntur. Scio, quod Viri docti obvertant. Sed eſt utique vel ipſis demum fatentibus, *interior objectorum quorundam natura*, non Legislatoris voluntas, quæ bonitatem malitiamve ipſis infundit. Et hæc ipſa Juris quoque punitivi origo eſt, quod ne Deus quidem, niſi ex Juſtitia neceſſaria & immutabili exercet; δικαίωμα illud, quod DEO ineſſe, per ipſam naturalem Legem norunt Gentiles, omni revelatione deſtituti. Quæ etiam objectiva moralitas ita neceſſaria eſt, uti Celebertimus quoque *Kulpiſius* impoſſibilitatem mutationis quoad Legem naturæ æſtimari debere *ex Objecto* coactus fuerit fateri. Coll. Grot. ad I, 1. §. 7. Eſt hoc inſuper fundamentum *Finis* pœnarum *interni*, qui eſt ſatisfactio Juſtitiæ, *compenſatorius ſcilicet & expiatorius.* Quem qui inſuper habent, & profundiora Theologiæ, quantamque à Filio ſatisfactionem DEUS exegerit, non expendunt, moralemque diſciplinam, habito ſolum ad vitam civilem reſpectu, non in abſtractione aut generaliore habitu excolunt: eos non miramur, heic diſſentire, vel communiori viæ inſiſtere. Cæterum non altercandi libidine hæc traduntur, neque ſcholaſtica ſunt, niſi omnia, quæcunque res & diſtinctos earum conceptus curatius ſecernunt, invidioſo hodie nomine velis traducere. Certe *Jeſuitarum* probabiliſmum vehementer evertit gravis hæc ſolidaque illatio: *Dantur Objecta ſua natura bona vel mala.* Igitur certitudo eſt rerum moralium. Igitur habes, ubi in practicis pedem figas. Habes fundamentum, cui innitaris; neque humana circumvolutari neceſſum erit auctoritate. Habet etiam Theologus, quid *Socinianis* ἐκφώνητον Chriſti ſatisfactionem ex indifferente, ut ajunt, *objectorum natura* inficiantibus obvertat. Novit enim intrinſecam ac naturalem peccato, non *divina demum voluntate impoſitam turpitudinem,*

Ubi, praeter alia, de Moralitate ante Legis impoſitionem ex fundamento agitur.

Rationes diſſenſus Virorum Doctorum & Cauſſa, cur adſtipulari iis nequeamus?

Uſus noſtra Sententia.

Digitized by Google

nem, talemque injuriam ineſſe, quæ *a Deo non potuerit non prohiberi*, eoque infinito quoque pretio, intrinſeco, nec aliunde aſſumto valore prædito, debuerit potueritque expiari. Confer *B. Oſiandrum* Typo Legis Naturæ; D. Jo. Wolfg. *Jægerum*, Academiæ Tubingenſis Cancellarium, Prodr. Juris Fœderalis, Quæſt. XVIII. & Orthodoxos contra Szydlovium Theologos paſſim. Cæterum, ſi quæ demonſtrationis natura ſit, expendamus, operoſa non egebit probatione, eam in moralibus quoque locum habere doctrinis. Ubi enim *probatio eſt, qua per principia veraſque cauſſas affectio de ſubjecto oſtenditur*: ibi demonſtratio eſt. At in practicis *& ſubjectum* habemus, actiones puta morales: & de eo *affectiones* morales, quod juſtæ ſint vel injuſtæ, licitæ, debitæ vel vetitæ: & *principia* habemus, *cum* ſubjecto ſive actionibus *propria*, (nam quæ a brutis, quæ Cicero *Specula naturæ* vocat, deſumuntur, aliena ſunt, & ad ſceleris apud vulgum exaggerationem faciunt) *tum vera*, & neceſſario quidem: (quanquam & heic *ſumtionibus* eſſe locus poſſit, ut exemplo ſtatus naturalis liquet) tum & *prima vel ſaltem ex his nata*, ut una demonſtratio, ex altera velut exurgat. Ex quo conſequitur, locum heic invenire demonſtrationes *cum indirectas*, ſeu quæ ad incommodum ducunt, tum *directas* ſive oſtenſivas; *particulares* item ac *univerſales*; *negativas* denique *& affirmativas*. Ac tametſi demonſtrationes τῦ διότι præferendæ illis ſint τῦ ὅτι, tamen & harum uſus frequens eſſe conſuevit. Quorſum referunt demonſtrationem, quando negavimus aliquid Jure naturali eſſe vetitum, quoniam DEUS Lege Hebræis datâ id præceperit, aut *plene* permiſerit. Adde *Grot.* de J. B. & *P.* I. 1, 17. Ut &, quando Juris Naturalis colligimus eſſe id, quod apud omnes gentes, aut moratiores omnes tales eſſe creditur. Quod in compendio monuiſſe ſuffecerit. Vide, quem initio laudavimus, uberius iſta ſolideque expedientem *Celeberrimum Hertium*, de Jurispr. univerſ. in genere, Sect. I. §. XIX. & quæ ſequuntur. Addi debet *Erhardus Weigelius*, Demonſtratione Ariſtotelico-Euclidea: & in peculiari Diſſertatione de Demonſtratione Morali *Jo. Philippus Palthenius*, Profeſſor hodie Gryphiswaldenſis clariſſimus. Imbecillis etiam ex hoc fundamento eſt objectio, quæ ab actionum contingentia petitur; quia non omnes in ſe contingentes, ſed plurimæ *ex objecti natura*, aut interiori obligatione vel connexione cum ſubjecto ſunt aut evadunt neceſſariæ. Confer etiam *Sam. Rachelii* Examen Probabilitatis Jeſuiticæ c. VI.

Quæ natura demonſtrationis Moralis?

An & ſumtionibus heic locus ſit?

quot modi demonſtrandi locum heic inveniant?

qui Auctores de Demonſtratione Morali?

(c) Ne qua diverſorum Principiorum commixtio oriatur; & quousque recta ratio pertingat, in gloriam Creatoris, luculentius oſtendatur.

Qui limites fontesque Officiorum?

datur. Quo de argumento ſolicite egit Pufendorfius in Præfatione ad præſens Opuſculum §. 4. ubi de triplici fonte cognoſcendi officia & §. 6. uſque ad §. 10. quicquid in contrarium moveat Jo. Henr. Heidegerus, Diſſert. Theol. To. IV. ubi agit de Ethica Chriſtiana. Aliud eſt conjunctio, aliud confuſio. Conf. D. *Færtſch.* ad Ambroſium Diſſert. I. §. 15. pag. 329. & vide *Cicer.* Offic. III. 17. ibi: *de optimis Naturæ Principiis* & q. ſ.

§. XX.

Qua methodo tradenda Philoſ. Practica?

Demum de methodo tradendi Practicam Philoſophiam, Analytica ne an Synthetica? (e quibus priorem plerique contra Piccolomineum amplectuntur,) (a) heic non inquirimus. Noſter cum Præceptore ſuo *Erardo Weigelio* (b) eam in duas partes velut integrales diſpeſcuit; quarum una generalis eſt, & hominem ut hominem quidem, at ſocialem, ſed abſolute tamen & absque reſpectu ad certum vitæ civilis genus, in quacunque vivat Societate, propoſita eidem norma & officiis expendit: *Altera ſpecialis*, hominem ſuis cum actionibus ut ad certum Societatis genus reſtrictum conſiderat: maxime tamen ut Civem, quia ex reliquis Societatibus veluti ſeminario ac fundamento, oritur Civilis. Illam *Weigelius* ſuo modo *Metapoliticam*; (c) ſive actionum humanarum *quaſenus ſalium* ſcientiam: hanc autem politicam, ſive ſcientiam actionum humanarum ad certas quoque ſocietatis humanæ ſpecies reſtrictarum adpellavit. (d)

Qua uſus Pufendorfius?

(a) peculiaris heic Philoſophia eſt *Jac. Thomaſii*, qui Analyticam methodum in tota Philoſophia Practica, non ſingulis ejus partibus ſeparatim quærit. Judicioſe ſane, ac magno cum fructu.

(b) Demonſtr. Euclid. l. alleg. quum vita ſolitaria, qualis Eremitarum eſt, quoniam præter omne materiale, maxima quoque formalitatis parte deſtituitur, vita humana proprie loquendo non ſit.

(c) ad analogiam Metaphyſicæ. Libro priore officia explicat ac debita naturalia, quæ *bonos VIROS*: in poſteriore *quæ bonos Conjuges, Liberos, Servos*, Cives efficiunt.

(d) reſpectus itaque habetur tum ad *diſtinctionem Statuum*, in qui-

Digitized by Google

quibus homo eſt, vel eſſe poteſt: tum ad *diſciplinæ amplitudinem*, quod officia tradat, homini pro quolibet Statu incumbentia: tum ad *diſciplinarum quoque diverſitatem*, ut oſtendat Auctor, ſe diſciplinam de Officio hominis diſtincte proponere: quemadmodum & in majori Opere de J. N. & G. duobus libris ultimis VII. & VIII. partem Jurisprudentiæ univerſalis nobiliſſimam ſeorſum excoluit. Conf. denuo *Werlhof.* Præloquio ad Diſputationes Grotianas.

§. XXI.

Quemadmodum autem (a) omnis de officio duplex eſt quæſtio; alterum genus, quod pertinet ad Finem bonorum: alterum quod poſitum eſt in præceptis, quibus in omnes partes uſus vitæ confirmari poſſit; ita utriusque ſanè partis momenta Noſter & ſolicitè expendit, & perſpicuè explicavit. Namque in principio de Actione Humana, & Fundamentali Legis Naturalis (b) Propoſitione, quid (c) ſit Finis, quid extremum, quod ultimum, quo ſint omnia bene vivendi rectèque faciendi conſilia referenda? quid ſequatur natura, ut ſummum ex rebus expetendis? quid fugiat ut extremum malorum? dilucide ſolideque oſtendit: & per totum opus hunc Actionum humanarum finem, vitam nempe ſocialem, (d) ubique inculcavit. Ipſa vero de officiis præcepta ſalutari inſtituto duobus, ut diximus, Libris complexus eſt. *Quotuplex de Officiis quæſtio?*

(a) *Cicero* Offic. I, 3. Finem intellige, non generalem illum, qui eſt Gloria ſummi Boni, Hominisque cum eo unio; quo utique ſenſu vita hominis felix in unione cum DEO conſiſtit. Qua qui deſtituitur, non vivit, ſed ζῶν τίθηκε, 1. Tim. V, 6. ſed ſpecialem, ſocietatem nempe ordinatam tranquillam, ſub Imperio Dei ac ſtudio virtutum excultam. *Finis hujus Philoſophiæ quotuplex?*

(b) quæ utilitatem hominum conſervat & continet, ſimulque decernit, judice etiam de Off. III, 6, Tullio.

(c) Cic. de finib. I, 4.

(d) Hic nempe finis eſt, hic ſcopus omnium, qui de hoc argumento pro dignitate diſputarunt, Philoſophorum, ſuadere ceu Extremum quod Natura intendit, vitam cum aliis *tranquillam*, vel *ſocialem*, quæ Auguſtini vox eſt de C. D. L. XIX. Adde omnino Ciceronem per tot. de Off. inprimis v. III, 5. 17. qui hoc in FORMA argumentum fecit: Q. *Iedii* *Quorum veſtigia in urgenda Sociabilitate preſſerit* Noſter?

Q. ledit convictum ac societatem humanam, illam, quæ latissime pateat hominum inter homines; illud est turpe ac summum malum, deterius dolore, paupertate, morte denique ipsa. Sed detrahere alteri, reticere vitia rei venundandæ &c. ita comparatum est. Et contra: *Quod hanc latissimam inter homines promovet societatem, Naturæ conveniens est*, ab eaque intenditur. Ejusmodi quoque argumentum in hypothetica forma proponit. Si homo homini ob eam ipsam causam tamen, quod is homo sit, consultum vult, unaque omnes & eadem continemur lege naturæ: certe violare alterum lege Naturæ prohibemur. Verum autem (subsumit) primum. Verum igitur & extremum. L. III. c. 6. Alibi, post multam dissertationem: Ad summam, inquit, communem totius generis hominum conciliationem & consociationem COLERE, TUERI, SERVARE debemus. L. I. Off. c. 41. Rursus: Studiis, officiis scientiæ, præponenda sunt officia Justitiæ, quæ pertinent ad hominum utilitatem, qua nihil homini debet esse antiquius. Cic. Off. I, 43. Eloqui copiose, modo prudenter, melius est, quam vel acutissime sine eloquentia cogitare, quod cogitatio in se ipsa vertitur, eloquentia vero complectitur eos, quibuscum communitate juncti sumus. Iterum: Societas enim est (quod etsi sæpe dictum est, dicendum tamen est sæpius) latissime quidem quæ pateat, hominum inter homines, L. III, c. 17. 136. Add. Grotius de J. B. & P. Proleg. §. 6. omnino. *P. Poiretus* Erud. fals. III. 48. Philosophos de S. B. solicitos risit: sed miscuit Vir doctus Bonum Morale, & naturæ pervium, cum Theologico.

Syllogismus Ciceronis.

§. XXII.

Non facile, opinor, quemquam latent, quæ super theoreticæ an practicæ? beatitudinis excellentia apud scholæ Doctores disputantur. (a) Sed perperam quidem a practica beatitudine DEUS resque divinæ eximuntur. (b) Deinceps diffusissimæ (c) omnino praxes sunt, cum iis omnes illæ designentur operationes, quæ prævio intellectus judicio directæ, ad aliquod nos bonum ordinant, simulque necessarium ad honestum inhonestumque respectum involvunt, adeoque agentis intentione & affectu magis, quam effectu æstimari debent. Quæ utique descriptio in Religionem quoque Naturalem cadit, & (d) cultum DEI, qui voluntatis etiam opus est. Frustra de cætero sunt, & Philosophi nomen haud merentur, qui vel inse-

Quid sentiendum de beatitudine Theoretica & Practica? & qua altera præstantior?

Digitized by Google

inſectiles unice particulas cum Democrito rimantur, vel circulos in pulvere cum Archimede deſcribunt, vel ideas tantum contemplantur, vel, quod omnium ferendum erat minime, quæ ad vitam ac mores regendos pertinent, ſterili contemplatione abſolvunt, unde nullus in vitam fructus dimanet, aut compoſiti magis evadant mores, vel ſeditioſa adfectuum turba compeſcatur, aut proximi commoda multum augeantur. (c) Ac ut nec Medici, nec imperatores, nec oratores, quamvis artis præcepta perceperint, quidquam magna laude dignum ſine uſu & exercitatione conſequi poſſunt: ſic officii conſervandi præcepta traduntur illa quidem UT FACIAMUS: Sed rei magnitudo uſum quoque exercitationemque deſiderat, (f) ac fructuoſa debet eſſe hominum generi vita noſtra. (g) Quis eſt enim tam cupidus in perſpicienda cognoſcendaque rerum natura, ut ſi ei tractanti contemplantique res cognitione digniſſimas, ſubito ſit allatum periculum, diſcrimenque patriæ, cui ſubvenire opitularique poſſet, non ille omnia relinquat, atque abjiciat: etiam ſi dinumerare ſtellas, aut metiri mundi magnitudinem poſſe arbitretur. Atque hoc idem in Parentis, in amici re, aut periculo faceret. Quibus rebus intelligitur, ſtudiis, officiis ſcientiæ, præponenda eſſe officia Juſtitiæ, quæ pertinent ad hominum utilitatem, qua nihil homini debet eſſe antiquius. Ergo omne officium quod ad conjunctionem hominum, & ad ſocietatem tuendam valet, anteponendum eſt illi officio, quod cognitione & ſcientia continetur. Cic. Off. I, 44.

(a) Dixit aliquid, ſed in compendio, & ut fundamenta refutationis ipſe ſuppeditet Jac. Thomaſius, Phil. Moral. Tab. VI, lin. 15.

(b) adde Pufend. de O. H. & C. I, 4. 2. & 6.

(c) Spectantur enim praxes vel *per ordinem ad ea, quæ ſunt ſupra nos*, DEUM ſcilicet & cœleſtia, quo totus referri cultus divinus debet, qua actus eſt voluntatis: vel *ad ea quæ* ſunt *circa & infra nos*; quorum nullum eſt, circa quod voluntas ita occupari non poſſit, ut honeſtatis limites vel cuſtodiviſſe vel tranſiliiſſe videri queat; *vel* ad *alios homines*, hosque cum in ſocietate univerſali, tum ſpecialibus, hisque vel ſimplicibus,

Quis πράξεως ambitus? quodque earum objectum? & quam multiplex?

Digitized by Google

bus vel compoſitis : vel ad *agendi principium*, uti ſunt praxes vel ſimplices & a ſola voluntate elicitæ, vel materialibus corporis actionibus implicitæ : vel *ad agendi modum*, ubi quædam prævia conſultatione dirigunturs, quædam citra electionem prodeunt ; *vel ad comitantia & adjuncta*, ubi nonnullæ cum perturbatione animi, quædam citra affectum prodeunt : quædam difficulter ac moleſtè, aliæ jucunde ſuaviterque peraguntur ; *vel demum* ad perfectionem & finem, quum aliæ *propter aliud* expetantur, ut cum divitiæ parantur, cum patria defenditur : *aliæ propter ſe*, v. c. circa DEUM, tanquam Summum Bonum objectivum, ſuſcipiuntur.

Solvuntur dubia adverſus præſantiam Beat. Pract.

(d) Sed, inquiunt, Contemplatio propius accedit DEO quam praxis, quia purior eſt, & ſubtilior. Sed & in hoc falluntur. Quantum enim in perceptionibus noſtris eſt confuſionis, tenebrarum, præjudiciorum? Hæremus circa involucra, penetratis taro interioribus. Frangimus corticem, ſed parcius libamus medullam. Quantum in Judiciis præcipitantiæ, mutabilitatis, dubitationum ; quantum in ratiociniis limi ! *Inſtant* : At in DEO perfectiſſima eſt contemplatio, quam qui ſectatur eidem arctius jungitur. Atqui eſt & voluntas in DEO, eſt in ea ſanctitas, juſtitia, miſericordia, liberalitas, conſtantia, clementia ; Eſt ergo in DEO praxis, ſed vivaciſſima illa ac ſimpliciſſima. Cætera, quæ ex Ariſtotele objici communiter ſolent, nihil officiunt, & ſoluta protritaque ab aliis ſunt. Videndus heic verè eruditus Vir, G. P. *Rætenbeccius*, de Philoſophiæ practicæ dignitate Oratione ſingulari ; cui plurimum debet nobilis argumenti ἐξεργασία. Addi poteſt in Originibus *Hiſtoria Philoſoph.* de Veteri prolixe Jac. Thomaſius.

(e) Conf. denuo eundem d. l. p. 38. 39. Recte Seneca Ep. 94. Qui didicit, inquiens, & vitanda ac facienda percepit, nondum ſapiens eſt, niſi in ea, quæ didicit, *animus transfiguratus eſt.*

(f) Sic eximie Cicero Off. I, 18.

(g) Offic. I, 21. etſi in vita publica nullus ſit laborum, moleſtiarum, offenſionum, repulſarum modus.

§. XXIII.

Nimirum de ſtudio Practico.

Expendat itaque Auditor (a) Diſciplinæ noſtræ, quo fine operam ei dare animum induxerit ? Nimirum, ut mens, ægra naturaliter, ac tot morbis præjudiciisque corrupta ſanetur, veraque ſapientia, ac recte vivendi ratione, ſeque in varias officio-

cio-

ciorum humanorum civiliumque partes diſpenſandi notitia imbuatur, Qui finis tam nobilis, tamque ponderoſus eſt, ut, qui eum recte expendit, de mediis utique ſolicite cogitare habeat neceſſum, iisque uti ſerio feliciterque uratur, omni ſtudio ſit anniſurus. Atque ita (ut *Hieronymi* verbo utamur) explicit prima Collegii noſtri Exercitatio. Si quibus, quemadmodum delicatum hodie ſeculum eſt, diffuſior hiſtoriæ literariæ ἐξεργασία non omnino probetur; aut ex adverſo alii prætermiſſa quædam fuiſſe conquerantur; hi, ſi rationes utrimque ſubducant, non difficulter perſpicient, nos medium tenere conatos, multa diligentiæ docentium diſcentium reliquiſſe, neque rerum ſolum dicendarum copiam, ſed & dignitatem uſumque conſiderare voluiſſe. Itaque invenient non pauca, imo fortaſſis infinita propemodum, quæ ex inſtituto Operis adducere non licuit. Fatemur ſane, ut exempla ipſi præbeamus, omiſſos in Hiſtoria Barbarorum *Sabios*, quorum Moralia inſtituta in Hiſtoria Dynaſtiarum recenſuit *Abulfarajus*, Arabs, ab *Edoardo Pocokio* Latine factus. Ejusmodi utique, quæ chriſtianos dare in ruborem queant, (a) Dignum etiam conſideratu erat Philoſophiæ Magorum apud Perſas fundamentum, VENERATIO LUCIS & FUGA TENEBRARUM. (b) Quo quid pulcrius? quid utilius? ſed quæ moles libri evaſura? quæ demum temporis momenta aliis decerpenda laboribus fuiſſent, ſi hæc aliaque pro dignitate exigere oportuiſſet? Cæterum multa nos etiam dubio procul latuere, quæ alii, vel abundantes otio, vel profeſſam, ut ajunt, operam his ſtudiis navantes, facile ſupplebunt. Interea non pœnitebit conſuluiſſe, quæ de aucta ſenſim doctrina Morali, novisque ejusdem acceſſionibus congeſſit *Georgius Paſchius*, Kilonienſis hodie Profeſſor Clariſſimus, utili jucundoque de Novis Inventis Commentario. (c) Sed & uſum non exiguum diligentior hujus argumenti conſideratio præſtare noſtro judicio poterit; ut e diverſis adeo ſaniorum Gentium ætatum philoſophandi modis, divinam ſimul in genus humanum in-

Concluſio Primæ Exercitationis.

Digitized by Google

dulgentiam colligentes, videamus una, ſeduloque recogitemus, quam non ſine luculento de ſe teſtimonio mortales reliquerit DEUS, quam vehementer a conſcientia impulſi etiam gentiles fuerint ad ſectandum honeſtum, palpandumq; DEUM: &quanta inſuper ad veterum Scriptorum lectionem, redeundi hodie juventutemque hortandi neceſſitas nobis incumbat: quantasque tandem acceſſiones e priſcorum cum dogmatibus tum exemplis, nimio fere novitiorum libellorum amore contemtis, aut ignoratis, vera ſolidaque facere poſſit Philoſophia. Quod ut eveniat, meliorumque cultura literarum humano generi, ceu par eſt, feliciter proſpiciatur, calidis equidem votis exoptamus, ac ſuo quemque loco in id anniti cupimus, (d) poſteritatemque, ne promicantem adhuc, ac divino oblatam beneficio felicitatem negligat, hortamur.

(a) Edit. Oxoniæ An. 1663.
(b) apud *Abulfedam* in Hiſtor. cap. de Perſis.
(c) Cap. IV. Edit. ſecundæ p. 164.
(d) Docens vero profectus Auditoris inclinationesque exploret.

COL-

Digitized by Google

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO SECUNDA.

Summarium.

Quid officium? *Triplex ejus acceptio. Quid καθῆκον generalius? quid κατόρθωμα? quid καθῆκον ſpecialius? quid* officium perfectum? *quid* medium? §. I.

Officium generaliter deſcribitur. §. II.

Summa dicendorum in hac Exercitatione. §. III.

Quid actio humana? *Ac de* Entibus moralibus. *Vindicia Auctoris adverſus Virum Doctum.* §. IV.

Actio Moralis: & quam late ea pateat? §. V.

Moralitas ut ſic *an definiri poſſit; & in quonam conſiſtat?* §. VI.

Quotuplex Moralitas? §. VII.

Quid Fundamentalis, *naturalis & objectiva. Conſenſus* Viri Illuſtris. §. VIII.

Principia humanæ actionis Remota; Intellectus, & voluntas. Illius duplex quaſi facultas, repræſentativa & judicativa. Quid ratio? quid recta ratio? §. IX.

Operationem intellectus conſequitur Idea Sententiæ Malebranchii *de ideis Deo ipſo, ac de ea* Poireti *judicium.* §. X.

De Fine rectoque uſu Intellectus §. XI.

Inprimis quoad objecta; caduca, æterna. *In ſtudiis* utilia, elegantia, inania. *Incidenter etiam tangitur nobile argumentum de* Comparatione finium e Cicerone, Grotio & Förtſchio. §. XII.

Alterum Principium Remotum Voluntas. *Ejus vis exiſtentia.* contra Spinozam. §. XIII.

Voluntas quotupliciter ſumatur. §. XIV.

Velle per ſe & per alium. §. XV.

Sola voluntas libera. §. XVI.

Liberi Arbitrii exiſtentia; & Natura, ac variæ libertatis diſtinctiones. Quomodo conſiſtat in indifferentia? *Reſpondetur Clariſſimis Viris* A. Heidano, & N. Gürtlero. §. XVII.

Objectum Voluntatis, ac precipuæ Decorum, *de eoque Scriptores.* §. XVIII.

Lex de Decoro Deuter. XXII. 5. §. XIX.

Impedimenta Libertatis ſunt vel leviora, ut vergentiæ: *vel graviora, ut* affectus. *quid* temperamentum corporis? *quæ forma ingeniorum? de virtutibus & vitiis nationum; Eoque de argumento Scriptores. De affectibus breviter, ſed ex fundamento.* §. XX.

De Remedio ſingulari affectuum. §. XXI.

Propinqua *actionum humanarum principia ex parte Intellectus & Voluntatis.* §. XXII.

Volenti non fit injuria. §. XXIII.

Conſcientia quid? *Antecedens, Conſequens, Mala, Bona.* §. XXIV.

Diviſio Conſcientiæ genuina. Speciatim de Probabili. §. XXV.

Conſcientia dubia. Ea quomodo nihil agendum. §. XXVI.

Ignorantia & Error. Regula de Conſcientia erronea. An detur Conſcientia Errans? §. XXVII.

Lex de peccato Ignorantiæ. Num. XV, 25. §. XXVIII.

De origine erroris & ignorantiæ. §. XXIX.

Conſcientia ſcrupuloſa. Etiam de tenera, obſervatio. Quæ diſtinguenda a præpoſtera & ſuperſtitioſa. §. XXX.

De aliis quibusdam actibus, qui venire ſub nomine principiorum ſolent. Quid intentio plena, quid ſemiplena? §. XXXI.

Principiorum proximum eſt PROÆRESIS. §. XXXII.

Supplementum de Prudentia. *Primum quidem de eligendo genere vitæ.* §. XXXIII.

Prudentia in electo jam vitæ genere, ejusque Regula. §. XXXIV.

Prudentia Oeconomica. §. XXXV, *Politica.* XXXVI.

Variæ actionis moralis diviſiones. Inprimis de Indifferentia. *An detur mixtura boni & mali. De invito, ac Lege forenſi, Deuteron.* XXII. 24, 27. *de virgine vim paſſa.* §. XXXVII.

De Actione Mixta *ſpeciatim.* §. XXXVIII.

Quid imputativitas? §. XXXIX.

Quotuplex imputatio? §. XL.

Repetitur hac occaſione doctrina de Cauſſa Morali. §. XLI.

Tenetur etiam qui conſilium dat, laudat, aſſentitur. §. XLII.

Quid imputabile? quid ſecus? §. XLIII.

Lex Forenſis, Exod. XXI, 28. *& de aliis vegetabilium facultatum effectibus, quæ videntur imputari.* § XLIV.

De eo, qui meram actus exſecutionem ſuſcepit. §. XLV.

Quid occaſio? *& quotuplex.* §. XLVI.

Illius actio recte cenſetur voluntaria, qui occaſionem *præbuit damno alteri illato. Lex forenſis, Deuter.* XXII, 8. §. XLVII.

De Conſilio monita. §. XLVIII.

De Concurſu Cauſarum. §. XLIX.

Imputatio alienorum, ejusque fundamenta & certa Claſſes. §. L.

§. I.

Digitized by Google

§. I.

Ad Lib. I. Cap. I. Quid officium & quotuplex?

INſcriptio Operis de Officio (a) eſt; vetuſta quidem illa, & diſciplinæ Noſtræ dudum propria, auctore, ut *Laertius* refert, *Zenone* (b) *Citiæo*, a quo ferme primo τὸ καθῆκον officium ita appellatum eſt, ἀπὸ τῦ κατὰ πᾶσι ἥκειν, ab eo, quod ad aliquos veniat. Quo quidem ſenſu OFFICIUM (ita enim τὸ καθῆκον Cicero interpretatur) (c) *generaliter* omnis illa dici poſſit actio, quæ cuique convenit, eidemque facienda incumbit. (d) pro amplitudine nimirum vitæ humanæ, quæ officiis regitur ac continetur. Nulla enim vitæ pars, neque publicis neque privatis, neque forenſibus neque domeſticis in rebus, neque ſi tecum agas aliquid, neque ſi cum altero contrahas vacare officio poteſt Quanquam difficile omnino videri queat, perfectam Officii definitionem exhibere; qualem (e) ne *Cicero* quidem ipſe eo loco produxit, ubi eam non promiſerat ſaltem, ſed a *Panætio* prætermiſſam fuiſſe, fuerat miratus. Maluit nimirum diviſionem potius Officii recenſere, quam rotundam quærere definitionem: quum obſervata diligenter diviſione, ſi non perfecta definitio, dialectica ſaltim & qualiscunque, inſtituto tamen docendi ſufficiens, deſcriptio facile queat efformari. Neque vero una ſimplex, ſed triplex omnino hujus vocabuli (τῦ καθήκοντ●) notio apud Stoicos deprehenditur.

Prima acceptio vocis tam lata erat, ut univerſæ Philoſophiæ practicæ ambitum comprehendiſſe (f) videatur. Aque eam ob cauſam Officiorum diviſiones, quibus cum alii veteres, tum Cicero utuntur, tam late parent, ut omnem hominis vitam, omnesque actiones complectantur, quas quisque alteri, quocum in ſocietate vivit, præſtare, pro *cujusque Societatis natura ac fine*, eſt obſtrictus, eique certam bonorum communionem debet. Uti Donatus ad Andriam Terentii ab efficiendo derivat, ab eo quod quæritur, quod in unum-

Digitized by Google

unumquemque conveniat, pro conditione perſonæ; & Suidas phraſin Demoſthenis allegat, quod officium ſit τὰ καθήκοντα ἐφ' ἑαυτὸν ποιεῖν, ea quæ ad ſe veniunt (facienda nimirum) facere, ſive quæ officii ſui ſunt facere. Quo ſenſu & Simplicius in Epictetum: διὸ dixit, ἐναγωγία ἠθικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ περὶ τὰ καθήκοντα ἀναφέρονται. i. e. quare & diſciplina morum & civilis facultas in officiis verſatur; & Seneca, omnia quæ præſtanda ſunt, aut vitanda, breviter formula officii humani includi poſſe; & Archidimus, apud Diogenem Laertium, cum finem hominis ultimum ſtatueret, τὰ καθήκοντα ἐκπεπλῆσθαι ζῆν: ita vivere ut officia impleas, ſive ut nihil eorum omittas: quo ipſo amplitudinem neceſſitatemque hujus diſciplinæ ſatis oſtendit, nosque docuit, cur doctrina de officio vocetur Jurisprudentia univerſalis. Hic enim præcipue reſpiciendum, quatenus officium ad vitæ communis actiones moderandas, & cum ratione ac judicio, juxta id quod ubique convenit, diſpenſandas refertur; atque in univerſam vitam, in omnes hominum ordines, fortunæ gradus, actionum genera, hæc præcipiendi decernendique ſalubritas pertingit. Eo ergo fine legendus Cicero, & quicquid ad officium pertinet diſcendum, ut judicium in omni vitæ actu & negotio dirigant. Hinc & ipſe L. 1 c 3. ait, ea dari heic præcepta debere, quibus in omnes partes vitæ uſus confirmari (alii, conformari) poſſit. Dero Nutzen und adplication ſich auf das gantze Leben und alle deſſen Verrichtungen erſtrecke.

Altera acceptio ſtrictior eſt, & alio nomine κατόρθωμα dicitur: (g) Officium, ait Cicero, perfectum, quod *Rectum*, opinor, vocemus: perfectum atque abſolutum, ut alibi loquitur, ut numeros omnes habeat, nec præter ſapientem cadere in quemquam poteſt, qui non modo non facere, ſed ne quidem cogitare quidquam audebit, quod non audeat prædicare, Quorſum *Zenoni* pertinebant ὅσα λόγῳ πρέπει ποιεῖν, quæcunque rationi conſentanea ſunt, ut facias: ὅσα λόγῳ αἱρεῖ ποιεῖν, apud *Suidam*, quæcunque ratio facienda dictitat. (h)

Tertio

Digitized by Google

Tertio demum ſpecialius καθῆκον quoddam vocatur, Ciceroni *Medium*, *Stoicis* probabile & commune, Tullio etiam ſecundum, (ut rectum ſit primi generis Off. III. 4.) quod cur factum ſit, ratio probabilis ac dialectica (i) reddi poſſit, ſeu ut *Zeno* dixit, quod pro fundamento habet εὔλογον ἀπολογισμὸν, rationem probabilem: quod in vita communi cernitur: quomodo vulgo fortes, juſtos, prudentes adpellare conſueverimus; quoniam vulgus quid abſit a perfecto, fere non ex toto intelligit, quatenus autem intelligit, nihil putat prætermiſſum. Unde Cicero l. 3. Medium, ait, officium id eſſe dicunt, quod cur factum ſit, ratio probabilis reddi poteſt. Quas quidem poſteriores duas Officii acceptiones, non incelebri *Jacobi Thomaſii* (k) diſtinctione inter *Moralitatem Ethicam & Politicam: Statum item Naturalem & Legalem*, ejusdem Thomaſii Patris ſenſu (l) acceptum, non inepte illuſtraveris. Confer omnino Auctorem de Conſcientia probabili: Sed, inquientem, ubi quis veram quidem ſententiam fovet &c. Sic ut hæc diſtinctio fundamentum ſit totius Philoſophiæ Juris, & Conſcientiæ quoque diſtinctæ in rectam & probabilem; cumque in vita humana non omnia poſſint ad Vivum reſecari, multa ſolent, quæ non oportent, Off. III. 4. add. L. I. & L. III. c. 3. c. 15. quoniam vivitur non cum perfectis hominibus pleneque ſapientibus.

(a) Vox ἐγγραφος apud Paulum Rom. I. 18.

(b) in Zenon. ſegm. 108. add. *Sanderſon.* de Conſc. Præl. IV. pag. 177. Sunt in omnium manibus *libri Ciceronis de Officiis*, hauſti ex Panætii, Poſidonii, Hecatonis, Rhodii aliorumque Stoicorum Scriptis; de quibus alicubi Grotius, hactenus eos non ſuo pretio habitos fuiſſe, pronunciavit. Edidit quoque apud Anglos de officiis, *ſecundum J. N.* libellum *Rob. Scharrockius*, eumque A. 1667. recudi in Germania fecit Sam. Reyherus: ſed præterquam quod in deductione ſuæ hypotheſeos ſubjectum, hominem & humanas actiones, plane omiſit, & præcipuum ſuarum Concluſionum robur in teſtimoniis Gentilium poſuit, imo aliena a Jure Naturæ aliquando immiſcuit, quale illud de

HABITU CRINIS: etiam ſubinde extra limites verſatus, & ad ſcita Jurisprudentiæ civilis Jus Naturæ nimis preſſe accommodat, vel ad ea abit, ad quæ naturæ pertingere impoſſibile eſt; cujus ſpecimina ex cap. V. & XV. peti poſſunt. conf. D. *Imm. Weberus* Specim. Annot. ad Pufend.

(c) *Ep. ad Attic. XVI. 11. Quod de inſcriptione quæris, non dubito, quin τὸ καθῆκον officium ſit.*

Varia officii acceptio.

(d) adeoque vel *qua bona*, quo reſpicit definitio auctoris: vel qua *moraliter neceſſaria*, ſive actio, vel omiſſio actionis, ſub legis obligatione conſtituta. Utroque ſenſu accipitur *vel generaliter*, pro quavis actione bona & moraliter neceſſaria, ut h. l. vel *ſpecialiter*, dum certa aliqua actio, circa quam, præter agendi neceſſitatem, jus fruendi nonnullis commodis, ut Salario *& quadam Dignitate*, occurrit, nomine officii venit. Ein Amt, ac poterit haud incongrue Munus adpellari. Conf. Cl. Titius ad I, 1. obſerv. II. p. 52. Cæterum ad rem gerendam qui accedit, caveat ne id modo conſideret, quam illa res honeſta ſit, ſed etiam ut habeat efficiendi facultatem. In quo ipſo conſiderandum eſt, ne aut temere deſperet propter ignaviam, aut nimis confidat propter cupiditatem. Cic. Off. 1. 21.

(e) contra laudatum ab ſe, hoc ipſo argumento Canonem *Offic. I. 3.* init. quod omnis quæ a ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debeat a definitione proficiſci.

Officium in ſignificatu Ambroſii.

(f) quem ſenſum *Demoſthenes* apud Suidam exprimit, τὸ καθῆκον idem eſſe, ac ea, quæ ſui ſunt Officii, Conf. Rachel. ad Off. I, 3. p. m. 19. Edit. Francof. & Kilon. Quorſum *& Simplicii* illa pertinent in *Enchiridion.* Epicteti c. XXXVII. hinc &, inquientis, Moralis & civilis diſciplina tota circa officia explicanda occupata eſt. Et quæ Cicero ipſo hoc loco habet: *alterum genus* officiorum poſitum eſſe in præceptis, quibus in omneis parteis uſus vitæ confirmari poſſit. Illuſtrat hæc, accommodatque ad Chriſtianos Ambroſius Off. I, 2. eaque *perfecta* agnoſcit officia, quæ a Chriſtiano ad majoris perfectionis gradum evecto præſtari poſſunt. v. c. ſequela Chriſti, quæ fit cum abnegatione mundi & dereliction mundanorum. Uberior eleemoſynarum etiam ad paupertatem ducens erogatio, inimicorum amor. *Media* vocat, quæ ex eo perfectionis habitu non procedunt, ſed quæ etiam ex communibus J. N. præceptis intelliguntur. Add. Cic. Off. l. III. c. 17. Aliter Leges, aliter Philoſophi aſtutias tollunt. Leges, quatenus manu tenere (res) poſſunt: Philoſophi quatenus ratione & intelligentia. Rurſus: quanquam hoc video, propter depravationem conſuetudinis neque more

Digitized by Google

more turpe haberi, neque aut lege ſanciri, aut jure Civili: NATURÆ tamen lege ſancitum eſt.

(g) eodem plane ſenſu uſurpatum a *Clemente Alexandrino*, Pædagogi L. 1. inſcriptione c. XIII. ὅτι ὡς τὸ κατόρθωμα κατὰ τὸν ὀρθὸν γίνεται λόγον, ὕτως ἥμαρτεν τὸ ἁμάρτημα παρὰ τὸν λόγον.

(h) *in Laertio* VII, 108, p. 431. ubi exempla adfert: γονεῦς τιμᾶν, ἀδελφὺς πατρίδα συμπεριφέρεσθαι φίλοις. amicis facilem ſe exhibere. Corn. Nep. Pompon. Attici. c, VI, 4. Qua in re Atticus non ſolum dignitati ſerviebat, ſed etiam tranquillitati, cum ſuſpiciones quoque vitaret criminum. Quo fiebat, ut ejus obſervantia omnibus eſſet carior, cum eam *officio, non timori, neque* ſpei tribui viderent.

(i) recta tamen. *Rectitudo enim probabilitati vera minus apte opponitur.* Quod obſerva ad D. Bajeri Theol. Moral. P. III, c. 6. p. 259.

(k) Tab. III. Philoſ. Pract. lin. 38. & Tab. X, lin. 20. 21. 22. 23. 24. & 25.

(l) Tab. XXXIII. lin. 24. ſq. & prior noſtra Diſp. de Statu naturali. & *Rachel.* ad l. Ciceronis, quem hoc aphoriſmo illuſtravimus. Add. Tab. XLIII. lin. 48. abſolute. Cicero amplitudinem ſui argumenti & indolem ex æquo complexus, quidquid tradidit, ad ſocietatis tum humanæ tum civilis perpetuos præſentiſſimosque uſus, ſine ambagibus & otioſis diſputationibus, multa præcipiendi gravitate, nec minore exemplorum delectu, accommodavit. Quod ſane ex vero judicium eſt Bœcleri, luculenta ad Ambroſium præfatione.

§. II.

Quid officium in genere?

Prima acceptio, quæ poſteriorem utramque ſub ſe complectitur, hujus eſt loci; (a) diciturque nobis generaliter OFFICIUM Hominis & Civis; hoc eſt, *omnis honeſta decoraque actio, Legi Statuique & conditioni agentis conveniens.*

(a) Potuiſſet Auctor *ſplendidiore titulo* Jurisprudentiæ univerſalis aut Juris Naturæ & Gent. ſuperbire; ſed, licet omnia ex principiis convenientibus juxta regulas veræ analyſeos deduxerit, maluit ad concluſiones potius, uſumque practicum, ac veritatem præceptorum, quam ad demonſtrandi artificium tyrones reſpicere, eoque officii titulus placuit. Præcepta enim (qualia tradit) pariunt obligationem: ex obligatione autem procedunt, quorum unica hoc aut certe præcipua cura, Officia.

Digitized by Google

§. III.

Quæ summa dicendorum?

Quod ipſum ut rectius capiatur, de Actione humana, ejusque *Natura*, ac *Subjecto* & *Cauſa*: *Principio* item & *effectu*, *diviſionibus* ac cæteris demum *affectionibus*, ſigillatim & diſtinctius agendum erit, ac tota Auctoris de ea vere practica tractatio penitus inſpicienda.

§. IV.

Quid actio humana?

Humana actio adpellatur, quæ auctorem habet hominem, divinius illud excellentiusque animal: (a) & prælucente Intellectu, ac decernente voluntate ſuſcipitur. (b)

Auctor. §. 3.

(a) cujus excellentia dignitasque tot luculentis argumentis ab Auctore deſcribitur. Nec ſane dignior homine, poſt divinarum rerum conſiderationem, quam ſui ipſius cogitatio. Conf. *Clem. Alex.* Pædag. L. 1. c. 13. ab initio; & *Nemeſium* de Natura Hominis.

(b) quo ipſo ab *Actionibus hominis*, quas vulgo adpellamus, diſtinguitur. Sic tamen, ut & illæ poſſint fieri humanæ ac morales. Quid de cætero agendum, & quomodo? generatim docetur, quod qui ad rem gerendam accedit, cavere debet, ne id modo conſideret, quam illa res honeſta ſit: ſed etiam ut habeat efficiendi facultatem. Cicero Off. I, 21. Ubi vitanda duo extrema; ne autem temere deſperet propter ignaviam: aut nimis confidat propter cupiditatem. In omnibus autem negotiis priusquam adgrediare adhibenda eſt præparatio diligens.

§. V.

Unde dicta actio Moralis? quid mores?

Solet quoque Actio humana Moralis nuncupari; (a) quæ nomenclatio petita a moribus eſt, (b) per quos vivendi ratio eorum intelligitur, qui vi intelligendi pollent: eaque vel naturæ rationali conveniens, adeoque recta, vel diſconveniens, & prava, ſeu vitioſa.

(a) etſi non reduplicative. Nam etiam Actus Angelici ſunt Morales. Imo etiam Divini. Conf. B. *Joh. Ad. Oſiand.* Theol. Moral. P. I. c. 8. p. 207.

(b) Conf. *Bajer.* Theol. Moral. Proleg. §. 1. Beſtiis enim improprie mores tribuuntur. Zentgrav. de Orig. J. N. p. 235. 236.

§. VI

Digitized by Google

§. VI.

Abſtractum eſt Moralitas, cujus definitio inter difficillimas haud immerito habetur. Adeo, ut Vir celebris inauditam dicat hanc abſtractionem, nec poſſibilem. (a) Id certum conſtitutumque arbitramur, Moralitatem (b) ſupervenire *τῷ eſſe rerum ſive actionum naturali*, velut entitatem (c) *ab eo diſtinctam*, quemadmodum & cum eſſe artificiali comparatum eſt. Sed in quonam ea Formaliter conſiſtat, acriter Iliacos intra muros certatur & extra. (d) *Quid Moralitas?*

(a) *Sam. Strimeſius* Vind, Zentgrav. p. 115.

(b) Add. omnino D. Zentgrav. de Orig. J. N. p. 237. 236 ſub fin.

(c) & quidem, quæ concipitur ad analogiam ſubſtantiæ, in qua plurimi reſident, ſive modi per accidentia. Pufend. *O. Maj.* I, 17.

(d) videantur, ſi placet, Poſitiones noſtræ Inaugurales Anno MDCC. 23. Aug. heic defenſæ, a §. 9. ad §. 13. ubi docuimus: (1) *non coincidere τῷ Liberum cum Morali*: Liberum enim actui voluntaris eſſe Naturale, neque per id conſtitui Moralem, ſed fieri demum poſſe Moralem. (2) *Moralitatem non eſſe ens rationis*: ſed verum ac reale Ens, ſumto τῷ Reali, pro eo omni, quod revera exiſtit, & reales ſuas habet affectiones, qualitates, quantitates: adeoque non tam *in genere Phyſico*, quam Moris. Uti v.c. Si quis conſtituatur Rei alicujus Dominus, nihil quidem ei in dominio, ut Tali, phyſicæ Entitatis accedit: interim ipſum dominium, ſive Facultas illa Moralis, de iſta re, tanquam ſua, deinceps diſponendi, pro imaginaria haberi non debet. Conf. Oſiand. Theol. Moral. P. I. cap. 8. §. 6. Sed vera eſt & realis. Contra *Durandum*, cui ſatisfecit *D. Zentgravius*, de Orig. J. N. p. 237. ſq. (3) Neque Moralitas, *ut ſic*, in nudo ad Legem reſpectu collocanda eſt; quia dantur, ut loqui nonnullis cum *D. Zentgravio* placuit, *Moralia Naturalia*, iis, quæ per Impoſitionem talia ſint, oppoſita, uti eſt: Deum blaſphemare, quod abſtrahendo ab omni Lege malum ſit. Ubi hoc ſaltem advertendum, Moralibus etiam *Naturalibus* competere Regulabilitatem, adeoque habitudinem ad Regulam, quæ eſt Lex, licet præciſa *hactenus* ipſa ſit Regulatio. (4) Nec denique conſiſtit in Imputativitate, ceu viſum olim Pufend. in Elem. Jurisprud. Univ. & in Opere Majori L. I c. V. §. 4. quia *Moralitas in quo 1) non?*

Digitized by Google

4. quia Imputativitas ꝑ Morale potius conſequi, ceu affectio, quam illud ceu formale conſtituere videtur. Zentgrav. l. c. p. 242. Circumſpectius Vir ſummus loquitur de Off. I, 1. 17. & hanc præcipuam Moralitatis affectionem vocat. (5) Placuit Venerabili deque ſtudiis noſtris præclare merito Viro, Formale Moralitatis in valore collocare; ſecundum quem actus ſit æſtimabilis, quique fundetur, cum in ipſo agente, remota etiam lege, tum in objecto, & fine, ac reliquis demum circumſtantiis omnibus, ex quibus actus Moralis conſurgit. Ubi tamen circa valorem obſervandum eſſe exiſtimamus: illum *ut talem* correſpondere PRETIO, adeoque ad modum potius æſtimativum, ſive quantitatem Moralem, quæ Actui demum Morali per *modum ſubſtantiæ analogice concepto*, quaſi accidit aut ſupervenit, referendum eſſe. Uti gravitas delictorum, adeoque & valor eorum æſtimatur ex objecto, effectu, intentione, aliisque quæ pretium ejusdem augent aut minuunt, circumſtantiis. Pufend. Off. II, 13. 16. Unde bene eſt, quod valor hic in debita latitudine accipiendus eſſe dicitur. Ut proin omnium forſan commodiſſime, collatis undique ac diſcuſſis rationibus, arbitremur: Conſtitutivum Moralitatis Principium, ſive Formale illius, *eſſe Entitatem*, quæ afficit actum liberum eidemque ſupervenit: ut ille vi hujus Entitatis *aliam ac ab eſſe ſuo diverſam ſpeciem* ſortiatur. Quæ quidem Entitas nihil aliud eſt, quam tota illa Objecti ſive Actus, *omnibus Circumſtantiis veſtiti*, *habitudo* ac χέσις, actum Phyſicum afficiens, eumque nova ſpecie determinans. Et hanc Actus humani, qua talis formam appellamus, quæ ipſi dat eſſe ſuum, & qua poſita ille proxime ac primo in eſſe conſtituitur. Ut jam non difficile ſit, invenire rationem, cur certi actus hominibus Morales ſint, qui brutis tales non ſunt. Nec opus inter Non-Ens negativum & privativum cum Hornejo diſtinguere; in brutis, inquiente, malum non eſſe malum, quia in iis ſit non-ens negativum; in homine vero, quia ei ſit malum privativum boni, quod adeſſe poterat ac debebat, Vide tamen *Philoſ. Civil.* II, 7, 12. p. 148. Pertinet huc doctrina de Commutatione Officiorum; cum in ea incidimus tempora, ut ea, quæ maxime videntur digna eſſe juſto homine, eoque quem Virum bonum dicimus, COMMUTANTUR, fiuntque contraria: ut, reddere depoſitum; etiamne furioſo? facere promiſſum, quæque pertinent ad veritatem & ad fidem ea negare, interdum & non ſervare ſit juſtum. Cic. Off. I, 10. & L. III. c. 25. Sed & Colliſio officiorum huc ſpectat; nam horum ipſorum, quæ honeſta ſunt, poteſt incidere ſæpe contentio & comparatio de duobus honeſtis, utrum honeſtius? Lege omnino Cic. Off. I, 43.

& II. in quo conſiſtat?

Panæ-

Panætius tria propoſuit. Primo quæri, honeſtum aliquid ſit, aut turpe? 2. an utile? 3. an hoc illi præferendum, aut illud huic? ubi anceps ſæpe eſt cura cogitandi. Cicero quartum quintumque, ſive uno verbo, ut vocat, Comparationem addidit, quia 4. quæritur ſæpius, utrum ex duobus propoſitis honeſtis ſit honeſtius? & 5. utrum ex propoſitis duobus utilibus ſit utilius? L. I. c. 3.

§. VII.

Quotuplex Moralitas?

Dividi moralitas varie ſolet. Vulgata eſt, ſed generalior (a) in *Objectivam & Formalem* diſtinctio; priorem etiam Fundamentalem, imo Naturalem adpellari à nonnullis jam ſupra innuimus; & fuſe de ea (b) apud Noſtros actum animadvertas.

Ratio divisionis analogica.

(a) per *analogiam*, niſi fallor, ad veritatem in tranſcendentalibus, quæ vel fundamentalis, ſive objectiva, conveniens rebus ipſis: vel formalis, competens actibus Intellectus.

(b) Præter *Hug. Grotium*, qui originem Juris Nat. duplicem conſtituit, Naturalem & Voluntariam, in Proleg. & I, c. 10. Nominatim B. *D. Oſiandrum* in Typo Legis Naturæ: & Obſervationib. ad Grotium p. 59. ac ante eum *Alb. Græverum* Diſſ. 2. de Satisf. Chriſti, aliosque puriores Theologos, qui pro certo habuere, eſſe quædam *PER SE, citra omnem impoſitionem honeſta ac turpia*, DEUMque talia Lege Naturæ præcepiſſe, aut prohibuiſſe, non quod ipſi ita placuerit, ſed quod PER SE bona vel mala eſſe cognoverit. Rotunde Vir illuſtris, ac perſpicaciſſimus in *Recenſu librorum*, qui prodiit Hanoveræ Jul. 1700. p. 379. Rectiſſime, inquit, Grotius Jura naturæ *in intrinſeca bonitate ac turpitudine conſtituit*; quidquid contradicat Pufendorfius ſententiæ, cui *a Viro docto ac Prudente* contradici potuiſſe miror. Uti proportionum & æqualitatum: ita & *æquitatis & convenientiæ Regulæ æternis rationibus conſtant*. Itaque in iis, quæ à DEO permittuntur, aut jubentur, aliunde ipſam *malitatis* rationem ceſſare dico; inceſtus inter fratres & ſorores abſolute malus non eſt, ſed in liberis Adami ipſa naturali ratione permiſſus. Ratio enim non minus diſpenſatione utitur quam DEUS.

Æternæ Moralitatis rationes

§. VIII.

quid objectivum

Illam vocant, quæ in objectis, PER SE & ſuæ Natura, (a) antecedenter ad omne præceptum honeſtis vel turpibus depre-

Digitized by Google

quid formalis?

deprehenditur; *Formalis* autem oritur ex Impoſitione Legis, & in ipſa actus ad regulam proportione & commenſuratione conſiſtit. Illa Fundamentum eſt omnis honeſti ac turpis, & ſapientibus omni ævo perſpecta. Quid enim Ciceroni honeſtum, quod toties ait, per ſe expetendum? Quid illud? Satis nobis perſuaſum eſſe debet, ſi omnes Deos hominesque cælare poſſimus, nihil tamen avare, nihil injuſte, nihil libidinoſe, nihil incontinenter agendum. Off. III. 8. Quid ille apud Platonem Gygis annulus? Juſte, inquientem, agendum eſt, ſive Gygis quis habeat annulum, ſive Plutonis galeam, dial. X. de Reg. Quid idem apud Ciceronem Off, III, 9. & L. III. c. 10. quem annulum ſi haberet ſapiens, nihil plus ſibi licere putet peccare, quam ſi non haberet; Quid illud? Facinoroſos ſe eſſe fatentur, qui impunitate propoſita facturos, quod expediat; quod ſi vero negent ſe, etiamſi peccatum Deo hominibusque ſemper ſit futurum incognitum, facturos, omnia TURPIA PER SE eſſe FUGIENDA concedunt. Off. III. 7. Quid porro? Si Vir bonus habeat hanc vim, ut ſi digitis concrepuerit, poſſit in locupletium teſtamenta nomen ejus irrepere, hac vi non utatur, ne ſi exploratum quidem habeat, id omnino neminem unquam ſuſpicaturum. L. III. c. 19. Atque, ut, quod turpe eſt, id, quamvis occultetur, tamen honeſtum fieri nullo modo poteſt: Sic, quod honeſtum non eſt, id utile ut ſit effici non poteſt, adverſante ipſa & repugnante natura. L. III. c. 19. fin. Ergo datur natura turpe. (b) Honeſtum etiam a nullo laudatur, laudabile eſt natura; cujus ſi oculis cerneretur forma, mirabiles amores (ut ait Plato) excitaret.

(a) *antecedenter ad omne præceptum*) non vero ad DEUM. Hanc Jus Nat. inveſtigandi rationem ſupervacancam recte vocat curioſitatem Zieglerus ad Grot. Conf. & Henr. Bodin. nuperum JCtum Halenſem de Oblig. Forenſi Juris Divini, ut & D. *Fœrtſchium* Comm. ad Ambroſ. p. 319. Adde Grot. de J. B. & P. L. I. c. 1. § 10. quem §. omnino lege.

(b) Præter rem quod exploſerit Celeberrimi noſtri Cancellarii Jægeri conſenſum Autor Bibliothecæ Novæ, utriusque verba dabunt:

de

Digitized by Google

de A. 1710. p. 671. Ich hätte hiernächſt von der Moralitate objectiva zu ſagen, welche der Herr Jäger, nachdem dieſelbe mit genugſamen Gründen von Pufendorfio aus der Morale hinaus geworffen worden, wieder auf den Thron zu ſetzen ſuchet: allein weil die argumenta dergeſtalt beſchaffen, daß man in einer ernſthafften Sache bald luſtig werden muß, ſo ſetze ich nur ſeine eigentliche Meynung von der Haupt-Sache her, über welcher einer der Gefallen hat, ſich den Kopf zerbrechen mag. Die Worte ſind: Noſtra itaque ſententia eſt, primo quod quidem Radix & origo moralitatis ſit tranſcribenda Deo, ſed ſub certa ratione quod ex LL. a Deo datis optime cerni poteſt, ſcilicet reſpectu legis naturæ primaria radix ſanctitas eſt & juſtitia, quibus perfectionibus utique non opponitur voluntas divina, quæ materialiter eadem eſt cum ſanctitate & juſtitia: in ſenſu tamen formali aliud eſt ſanctitas, aliud Voluntas DEI; & in hoc ſenſu formali radix moralitatis ſanctitati & juſtitiæ divinæ tranſcribitur, tanquam cauſæ ideali ſeu exemplari. Ita Autor Bibliothecæ; Sed præter rem.

§. IX.

Diximus nonnihil de *Conſtitutivo* Actionis Humanæ, ut *Moralis*, principio; Jam & de *Effectivo* ſeu Cauſali diſtinctius ediſſerendum eſt. Sunt vero remota (a) ut vocant, ejus Principia, propriæ illæ mentis humanæ Facultates, *Intellectus & Voluntas.* (b Uti enim ab Intellectu, regulariter, actionis voluntariæ initium eſt; ita nobiliſſima hæc animæ noſtræ potentia duplici quaſi facultate prædita eſſe intelligitur. (c) Unam repræſentativam ſive adprehenſivam adpellaveris: Cui objectum velut ſpeculo illabitur, in eoque voluntati ſub ratione convenientiæ vel disconvenientiæ præſentatur. Per alteram, quam *judicativam* adpellamus, Objecti rationes expenduntur, collatisque inter ſe circumſtantiis, de mediis inſtitultur conſultatio. (d) Ipſe vero *Intellectus*, cum facem noſtris præferat actionibus, circa Moralia (e) naturaliter rectus eſſe, præmiſſaque debita Inquiſitione res objectas liquido & prout in ſe ſunt, adprehendere poſſe, neceſſario ſupponitur; quod Lumen *Rectæ* Ratio adpellatur, (f) attemperandis ad Naturæ

que principia effectiva actionis humanæ? & quidem Remota!

quidratio?

Digitized by Google

Legem actionibus, iisdemque ac rebus aliis inter se comparandis, ordinandis, dirigendis destinata. Rationem in genere varie definiunt. Non incommode dixeris, esse facultatem distincte reflectendi super conceptus & cogitationes nostras. (g) Quantum ratio in homine valeat, Cicero docet. Per rationem homo consequentia cernit, principia & causas rerum videt, eorumque progressus & quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat, & rebus præsentibus adjungit, atque annectit futuras, facile totius vitæ cursum videt, ad eamque degendam præparat res necessarias. Vi rationis natura hominem conciliat homini & ad orationis & ad vitæ societatem. Inprimis homini propria est VERI Inquisitio & Investigatio. Nec illa parva vis naturæ est rationisque, quod unum hoc animal sentit, quid sit ordo, quid deceat in factis dictisque, quis sit modus. Itaque eorum ipsorum, quæ aspectu sentiuntur, nullum aliud animal pulchritudinem, venustatem, convenientiam partium sentit.

(a) Conferat tyro *Jac. Thomas.* Annot. ad Tab. XII. p. 14. annot. 59.

(b) quomodo hæ facultates ab inferioribus differant, legendus est *Arndius* de V. C. IV. 11. 10. p. 913. seq. Sedem voluntatis in corde, Intellectus in cerebro constituit *Chr. Thomasius.* Vide illius fundamenta Juris Naturæ & Gentium nupere edita.

(c) Processus intelligendi, prout ab Aristotelicis solet describi per intellectum agentem & patientem solido fundamento destituitur. Quemadmodum enim anima nostra alia quidem extra se, seipsam vero satis obscure cognoscit, & in hoc incomprehensibilitatem DEI refert: ita & cogitationum suarum ipsa quidem sibi conscia est; circa modum autem cogitandi ignorantiam suam fateri necesse habet. Ita D. D. Hoffmannus Thesib. Magisterialibus Tub. A. 1710 defensis, & quidem inter Physicas, Sexta.

(d) Pufendorf. de J. N. & G. I. 3, 2. 3. p. 38. sq. & Jac. Thomas. Tab. IV. & XXVIII. lin. 18. 19. 20.

(e) quia alias male actorum daretur excusatio ab ignorantia invincibili. Legatur Viri Clariss. *Jo. Georg. Pritii* Dissert. de Usu Rationis. Aliter est comparatum cum Ratione circa naturalia & spiritualia versante,

(f)

Digitized by Google

(f) Recta ratio non *distinctivus*, sed *expressivus est terminus*; nam ratio nulla est quam recta: ratio corrupta, non ratio, sed rationis defectus est. Est autem hic ipse ille λογισμὸς accusans improbitatem, & defendens adprobansque honestatem, Rom. II, 15. rectum etiam in pessima vita judicium, quod etsi sectari Ethnici nollent, ex animo tamen penitus delere non poterant. Dixeris facultatem naturalem, quæ rectè judicat, (sive in theoreticis sive practicis) lumenque naturæ residuum sive principia congenita recte adplicat, i. e. veras ex iis conclusiones elicit. *quid vella ratio?*

(g) Add. B. Schomer. Specim. Theol. Moral. c. III. §. 3.

§. X.

Solet in universum, quidquid operationem Intellectus consequitur, *notio vel idea* adpellari, vocabulo veteribus non incognito; ubi pro indubitato habemus, objecta, quæ extra mentem sunt, per se non intelligi posse, sed beneficio idearum, quæ velut imagines res ipsas Intellectui repræsentantes, intellectui nostro præsentes sunt, non res ipsæ. Quas quidem imagines ipsa ab anima produci in confesso est; cui eam DEUS attribuit facultatem, ut has quasi rerum effigies in se possit excitare. (a) Cave autem associationem Idearum, quæ non erant jungendæ. Hæc magna a teneris origo mali. *quid idea?*

(a) quanquam secus videantur ingeniosissimo *Malebranchio*, de *inquirenda* Veritate, statuenti, ipsas rerum ideas esse Deum Ipsum; & quando e. c. triangulum contemplamur, neutiquam per eam formam Intellectum nostrum quadam perceptionis modificatione adfici; sed ab ipsamet DEI essentia eandem tangi & illuminari, esseque ipsam divinam essentiam, quatenus ejus participes sunt creaturæ. Sed si quis falsas foveat ideas, quis demum earum Auctor erit? Severe contra Malebranchium disputat in *Oeconom.* I, 3. 14. *P. Poiretus*, illiusque principium vocat vere falsissimum, immo novæ idololatriæ originem. Quem, si placet, vide. *Quis eam formet? Contra Malebranchium*

§. XI.

Dedit hanc tam insignem (a) Facultatem DEUS O. M. homini, ut opera manuum Conditoris Dei contemplaretur, & ex istis veluti signis, luculentissimisque vestigiis ad Deum *Quis finis, quisque usus intellectus?*

Digitized by Google

ipſum, ejusque notitiam ſe aliosque perduceret; demum, quo Generis Humani, in eoque ſuismet neceſſitatibus, quibus hæc vita carere non poteſt, proſpicere valeret. Ille igitur recte utitur ratione, qui ea ad id utitur, ad cujus uſum eam accepit; hoc eſt, qui mentis quidem ſuæ oculos per mundi circumfert machinam, ſed ubique ad DEUM, Auctorem rerum omnium recurrit. Quo modo ſi ratione ſua uterentur Athei, peſtilentiſſimum genus mortalium, in tam veſana deliria, ipſamque adeo æternalem perniciem non delaberentur. (b)

(a) Sed imbecillis noſtra poſt lapſum cognitio. Tam breves ſunt intellectus noſtri vires, ut nobis ipſis non ſatisfaciamus. Quum autem infinitiſſima, ut ſic loquar, ſit diſtantia inter Deum & minimum intellectum noſtrum; quid ergo, quod ad Deum pertinet, præſumamur percipere? Memini in Mſc. ſcribere *Jo. Jac. Heinlinum*: Vacca, finite tantum diſtans, non intelligit quæ homo: quæ inter Deum & hominem eſt diſtantia! Unde Simonides: quo magis rem conſidero, eo minus intelligo.

(b) exemplum Athei pœnitentis, qui multa adverſus Dei exiſtentiam & Actuum humanorum Moralitatem objecerat *in Comite Roſſenſi* exhibuit *Gilb. Burnetus*, Tractatu quem edidit Latine Guil. Gaesbecius, Ultrajecti 1698.

§. XII.

Quæ objecta intellectus?

Quaque eorum inter ſe proportio?

Imprimis quæ ad ſtudia literarum?

Pertinet quoque præter alia ad rectum rationis uſum, debita ſolicitaque proportionis inter æterna & caduca obſervatio. Sentit enim in ſe humanus animus, etiam ſibi relictus, ardentiſſimum æternitatis deſiderium; etſi non penitus de ſua Immortalitate ex Natura convinci poſſit, quod tamen Viris doctiſſimis iisque graviſſimis video vehementer allubeſcere. (a) Sed & in ipſis literarum ſtudiis, *utilia* ab *elegantibus*, hæc denique ab *inanibus* diligenter ſecernenda ſunt, neque primo addicenda niſi iis opera noſtra, quæ manifeſto uſu, ad vitam humanam redeunte, ſe commendant, & publico eidem ſunt emolumento. (b) Huc referas elegantem & non ubi-

Digitized by Google

ubivis obviam de Comparatione Finium doctrinam. Deliberatur nimium de finibus, non quidem ultimis, ſed interjectis, & iis, quæ eo ducunt. *Finis* ſemper eſt bonum aliquod, aut certe mali declinatio, quæ vicem boni obtinere poſſit. Quæ vero huc aut illuc ducunt, per ſe non expetuntur, ſed quatenus ducunt; quare in deliberationibus, ut Grotius monet, (c) COMPARANDI ſunt, & fines inter ſe, & eorum, quæ ad finem ducunt, facultas effectiva ad finem producendum. Et habet ea comparatio, Eodem judice, tres normas. *Prima* eſt, ſi res, de qua agitur, æqualem, morali ſcil. æſtimatione efficaciam habere videatur ad bonum & ad malum: ita demum eligenda eſt, ſi bonum aliquanto plus habeat boni, quam malum mali. (d) *Altera*; ſi videatur eſſe æquale bonum & malum, quod a re, de qua quæritur, poſſit procedere: ita demum ea res eligenda eſt, ſi efficacia ad bonum quam ad malum major ſit (e) *Tertia*; ſi videatur & bonum & malum eſſe inæquale, nec minus inæqualis rerum efficacia, res ea ita demum eligenda eſt, ſi efficacia ad bonum major ſit collata efficacia ad malum, quam ipſum malum eſt collatum bono; aut ſi bonum ſit majus, comparatione mali, quam efficacia ad malum comparata ad bonum. (f)

Quid comparatio finium?

De immortalitate animæ incidenter.

(a) Scripſit ea de re Heri ſui juſſu *Joach. Hildebrandus Theologus Cellenſis* & videri poſſunt alii E veteribus Æneas Gazæus & Zacharias Mitylenæus, Philoſophi Chriſtiani ex recenſione C. Barthii Lipſ. 1653. Ex Anglis dignus eſt lectu liber W. Smith of the immortality of ye Soul of Man. Huc omnino conferendus de Uſu Rationis Jo. Georgius Pritius, laudatus antea Theologus Articulo XVI. p. 15. & in Felici Literato *Theoph. Spizelius*. Ex quo apparet, etiam intellectu peccari poſſe.

quæ diſcenda?

(b) Legatur iterum Pritius Art. 20. & 21. Puſend. O. M. II. 4, 13. qui ait, nemini ignotum eſſe, quæ vocabula in homines literatos vulgo jactentur: & hanc diſtinctionem literarum inculcat Quæ utiles, quæ elegantes? quæ curioſæ? Pertinet eo elegans *Ariſtippi* dictum; qui interrogatus, quænam ſint ea, quæ pueros honeſtos addiſcere oporteat? Ea, reſpondit, quibus, cum Viri fuerint, utantur.

etiam in puero?

(c) Grot. de J. B & P. II, 24. 5. Omnino planius hæc tractavit *Cicero*, ut ipſe heic fatetur Grotius, & generaliter is monet, ne of-

Digitized by Google

feramus nos periculis ſine cauſa. vide Off. I, 23. Graviter hanc in rem Cicero: Duo (in vera cognitione) vitia vitanda ſunt, unum ne incognita pro cognitis habeamus, iisque temere aſſentiamur. Alterum vitium eſt, quod quidam nimis magnum ſtudium multamque operam in res obſcuras atque difficiles conferant easdemque non neceſſarias. Offic. I, 6. & alibi, capite ſcil. XXIV. Fugiendum, inquit, etiam illud, ne offeramus nos periculis ſine cauſa; quo nihil *poteſt eſſe* ſtultius.

(d) hoc eſt, quod ajunt, non eſſe piſcandum aureo hamo.

(e) ſi ſpes ſit probabilior, & major eventus ad bonum & optatum, quam ad malum & timendum. Sic certandum utique, ſi facilius poſſis vincere, ſi major ſit ſpes victoriæ.

Rurſus de comparatione finium. Commendatur Opera Fœrſchii.

(f) Laudavit etiam hunc e Grotio locum *D. Fœrſchius*, Orat. de Comparatione Finium, p. 27. Unde vero, tot plurimarum rerum abuſus? unde tot pernitioſa exempla? ut non modo Patresfamilias, ſed & Rectores Civitatum & Eccleſiæ pro honeſtis turpia, pro utilibus damnoſa, pro pretioſis vilia eligant; privata publicis, profana ſanctis, temporalia denique æternis rebus anteponant? Non certe aliunde proveniunt iſta mala, quam e *ſuperficiario ac male ordinato* doctrinæ genere. Itaque a primis mox annis mens juſto finium ordini aſſuefieri debet. Rurſus: Non abſolvetur Princeps, ſi publicæ ſalutis rationes reſpexerit, niſi & divinæ allubeſcentiæ ſecurus fuerit: Non Civis, ſi commodus, niſi & Vir Bonus extiterit; non Paterfamilias, ſi rem domeſticam probe inſtruxerit niſi de Benevolentia Numinis erga ſe ſuosque proſpexerit: non Eccleſiæ Miniſter, ſi zelo juſtitiæ præditus, niſi & fidei regulam intemeratam ſervet: non ſcholæ Doctor, ſi acute rem penſitet, niſi ad præſentem uſum deſtinaverit.

§. XIII.

Quid voluntas?

Alterum, quod ſi vocare cum Thomaſio liceat, Remotum Principium (a) Voluntas eſt; (b) interna illa humanarum Actionum moderatrix, quæ præpoſitis cognitisque (c) Objectis, citra neceſſitatem Phyſicam, maximè ſibi congrua eligere, & à minus convenientibus ſe avertere poteſt. Et illius quidem duæ *quaſi* Facultates concipiuntur, quarum una Spontaneitas, altera Libertas adpellatur, (d) hæcque vel ſpecificationis ſeu contrarietatis, (e) vel contradictionis ſeu exercitii,

(a) Actio-

Digitized by Google

(a) Actionis ſcilicet humanæ. Sic & principium actionum Civitatis, ſeu ei imputabilium eſt VOLUNTAS CIVITATIS. Infra II. 6, 11.

(b) Dari hanc viam in animo, qua volitionem elicere poſſit, non dubitatur. *Spinoza* tamen Epiſt. 2. ad Oldenb. ita de ea loquitur, quaſi nulla peculiaris in animo facultas detur, qua velle actu & ad aliquid nos determinare poſſimus.

(c) Hinc Schomero, hoc primum audit principium practicum: Quod *voluntas ſemper debeat ſequi Intellectum*; & quidquid contra fit peccatum ſit. Ex quo capite Chriſtus Samaritanorum preces carpit, quod ignorent, quid adorent Jo. IV. 22. Alterum principium dicit: quod *intellectus* in iis, quæ ad actiones noſtras dirigendas pertinent, debeat eſſe rectus & certus. Specim. Theol. Moral. c. III. §. 12. 13.

(d) Vides, *quid velit Auctor c. I. §. 9.* plures diſtinctiones lege apud König. Theol. Poſit. P. II. §. 195. ſqq. *quotuplex libertas? Remiſſive.*

(e) hanc alii vocant Libertatem *diverſitatis*, quæ facultas eſt e propoſitis pluribus objectis eligendi unum vel aliqua: altera, quæ contradictionis audit, verſatur circa unius objecti electionem vel rejectionem. Putend. J N. & G. J. 4. 1. Romani libertatem definiunt, quod fit facultas ejus, quod cuique facere libet. *Zeno* definit ἐξουσίαν αὐτοπραγίας. *Perſius*: *quid libertas Romanis? & Græcis?*

An quisquam eſt alius liber, niſi ducere vitam
Cui libet ut voluit.

Ariſtot. Polit. VI. 2. Τὸ ζῆν ὡς βούλεται τις. τοῦτο γὰρ τῆς ἐλευθερίας ἔργον εἶναι φάσιν, ὥσπερ τῷ δούλῳ ὄντι, τὸ ζῆν μὴ ὡς βούλεται. Sic Gen. III. 16. ad mulierem DEUS: אל אישך תשוקתך ad virum Tuum appetitus tuus; id eſt, *ex imperio* quod maritus in te habet, imminuetur *naturalis illa libertas*, quam habuiſti & voluntas tua adpetit. Et eſt ſane ſervitus aliqua, non poſſe facere quod velis, quia nolit id alius. add. Grot. ad d. l. Cicero Off. l. 20. Libertatis proprium eſt: Sic vivere, ut velis. Hæc eſt Regum vita, quam imitantur Philoſophi. Rex eſt, qui metuit nihil, Rex eſt, quique cupit nihil: Hoc Regnum ſibi quisque dat. Alias liberum arbitrium definiunt, quod ſit facultas activa voluntatis, quâ illa circa objectum agibile, poſitis omnibus ad agendum requiſitis indifferenter ſe habet, tum quoad ſpeciem, tum quoad exercitium actus. *Ante lapſum*, præter libertatem a coactione, à ſervitute peccati & miſeria, erat in voluntate hominis libertas à neceſſitate immutabilitatis, ita ut voluntas hominis ad agere & non agere, velle & non velle, ac ſuo modo ad bonum & malum indifferenter ſe habuerit; * nondum namque *Incidenter illuſtratur Gen. III. 16.* *quid liberum arbitrium? præliminariter docetur.* ** ſed NB.*

non per modum æquilibrii.

que ad malum determinata erat, ut hodie poſt lapſum; neque ad bonum determinata erat, ut voluntas beatorum in vita æterna. Quæ quanquam ad bonum & malum indifferens non ſit, datur tamen in ea indifferentia ad bonum hoc vel illud in particulari libere eligendum vel non eligendum. Quomodo etiam DEUS, licet ob infinitam ſuam perfectionem, non poſſit, male agere, tamen quando extra ſe agit, ad plura *bona particularia* indifferenter ſe habet, ut hoc vel illud velle vel non velle poſſit. add. König. Theol. Poſit. P. II. §. 232. 236. 248.

§. XIV.

Quotuplex ſumatur voluntas?

Voluntas ſumitur vel pro facultate volendi, vel pro actu. Actus volendi verſatur vel circa finem & media, vel circa finem tantum. Prout circa finem & media ſimul verſatur, dividi voluntas I. ſolet ratione intellectus antecedentis *in plenam*, quæ ſufficienter: & *non plenam* quæ inſufficienter ab intellectu informata eſt: ac rurſus ratione ſui ipſius in plenam, quæ plena libertate adpetit bonum, & averſatur malum, & non plenam quæ non omnimoda gaudet libertate. II, In *efficacem* & non *efficacem*. IIIa eſt voluntas ſeria, non ſimulata quæ non finem modo vult, ſed & media ſubordinat. Ut DEUS omnes homines ſalvos fieri vult, eosque ad agnitionem veritatis pervenire. Matth. XXIII. 37. Inefficax, ſive complacentiæ, quæ non ſubordinat debita media. Quanquam ſi de DEO adhibeatur diſtinctio, ejus voluntas potius diſtinguenda ſit in efficacem & effoientem. (a)

(a) Conf. D. *Scherzer. Syſt.* Loc, II. §. 14. & *Dannhau.* Hodoſoph. Phœn. VII. p. 529. edit, nov. ac e Philoſophis omnino *Slevogtus* de Indifferentia voluntatis.

§. XV.

Quot modis velle quis poſſit?

VELLE etiam quis dicitur non uno modo. Nam & ipſe facere potes, & per alium. (a) Quod quis per alium facit, per ſe feciſſe putatur. Quorſum pertinet argumentum de Cauſſa Morali (b) infra tangendum.

(a) Dixeris, velle mediate vel immediate. Pufend. O. H. & C. I. 1. 17.

(b) Exercitatione præſenti, §. XLI.

§. XVI.

Digitized by Google

§. XVI.

Cæterum ſola voluntas libera eſt; non intellectus: quoniam intelligere nec in ſe formaliter, neque quoad exercitium actus eſt liberum. Ergo Intellectus ejusque Lumen eſt ſaltem conditio ſine qua non actionis liberæ, ſeu absque qua voluntas aliquando libertatem exercere non poſſet. (a)

An ſola voluntas libera?

(a) conf. *Jac. Thomaſ.* Tab. XI. lin. 53. theor. 1. actus ſciendi cadit etiam *NB.* in actionem non-moralem v. c. invitam per violentiam. Ergo non conſtituit actionem moralem in eſſe; nec ad eam requiritur vel ut radix vel formaliter. add. *Geilfuſ.* Ethic. Exempl. Exerc. III. p. 66. ſq.

§. XVII.

De exiſtentia Liberi, quod vocant, arbitrii, temerarium eſt dubitare; (a) quam & poſitiva humanarum actionum conſequentia, meritum, ac demeritum, vis electrix, facultas conſultandi, & Leges inſuper, ac præcepta, exhortationes, laudes, vituperationes, præmiorum promiſſiones, pœnarum denique ſupplicia, luculenter evincunt. Forma illius non eſt (b) immunitas à coactione & neceſſitate: nec indifferentia qualiscunque ad agendum aut non agendum, agendum hoc vel illud, ſed INDIFFERENTIA ad OPPOSITA, eaque, ut diximus, tam *contradictoria*, quam *contraria*. Cæterum non ubivis eſt obvia *diſtinctio* Libertatis κατὰ σίρησιν & κατ'ἐναντίωσιν. *Illa* omnibus per naturam, antecedenter ad omne factum humanum competit, quia omnes ſumus æquales: *non hæc*, quæ dicit Jus nunquam ſerviendi. Hoc enim ſenſu nemo liber eſt. Quo pertinet illud Albutii; Neminem natura liberum eſſe, neminem ſervum: hæc poſtea nomina ſingulis impoſuiſſe fortunam. Quare qui legitima cauſa in ſervitutem, ſive *perſonalem* ſive *civilem* devenerunt, contenti ſua conditione eſſe debent. Vocatus es ad ſervitutem, ne id te torqueat. (c) Libertas *civilis* etiam ſecernenda eſt a *perſonali*. *Illa* eſt Jus *regendæ Reipublicæ*, ut inter Galliæ civitates diſceptatum ait Tacitus; Libertas, an pax placeret? ubi vita, quæ fundamentum

Liberum Arbitrium an ſit?

& quid formaliter ſit?

quid libertas κατὰ σίρησιν & κατ' ἐναντίωσιν.

quid Civilis & perſonalis?

Digitized by Google

eſt omnium bonorum temporalium, & æternorum occaſio, pluris utique eſſe debet, quam libertas (d) *Hæc* eſt facultas diſponendi regulariter de actionibus rebusque ſuis quatenus ad minorem ſocietatem referuntur.

Neceſſitas uſusque Libertatis.

(a) Rationem proponit ſolidam Auctor §. 10. quidquid & olim Stoici oppoſuerint, & moderni quidam regerant. Pone, voluntatem non niſi motu intrinſeco ſpontaneo, tantum non ab extrinſeco principio coactam ad objecta ſua tendere; Sane hactenus ratione hujus facultatis homo a Bruto non diſtinguetur. Neque eſt, quod quis dicat: In homine præcedere judicium, quod in brutis haud obtineat; Illud enim judicium huic motui voluntaris extrinſecum eſt, nec ad ejus Naturam pertinet. adde omnino *Jo. Arnd.* Ver. Chriſtianiſm. I. 41. p. 268. edit. Luneb. minor. §. Wenn dieſer freye Wille in dem natürlichen äuſſerlichen Weſen und Leben nicht wäre, u. ſ. w.

(b) Quæ quidem ſententia eſt Reformatorum plerorumque: quorum argumenta Philoſophice propoſita reſolvit *Slevogtus* Diſput. II. de indiff. voluntatis humanæ, fuſe ac ſubtiliter. E Reformatis recentioribus objicit *Abrahamus Heidanus*: Indifferentiam eſſe *infimum libertatis gradum, & quandam Voluntatis Imperfectionem.* Sed I. quod eſt ipſum Libertatis *Formale* conſtitutivum, id non eſt infimus libertatis gradus. Libertatis, inquam, in Foro humano ſumtæ, cujus neceſſariam exiſtentiam allegata ſuperius argumenta evincunt. II. Etiam in DEI libertate datur quædam indifferentia, *deputato*, ut par eſt, *termino*, prout notat independentiam DEI ab hoc effectu ejusque oppoſito. Quo ſenſu recte dixeris: DEUS libere creavit, h. e. *Potuit creare & non creare.* Gaudet enim DEUS ratione bonitatis ſuæ, *RESPECTIVE* conſideratæ, (ſeu quatenus benigne ſe Creaturis communicat) Libertate *tum contrarietatis*, quatenus huic creaturæ poteſt plura conferre bona, quam alteri: tum *contradictionis*, quatenus poteſt hunc gradum Bonitatis vel conferre vel ſuſpendere. Conf. omnino D. Oſiandr. ad Loc. X. qu. 3. Turretini, p. 362. III. *Imperfectio eſt comparative ad naturam DEI*, quæ nullius conſultationis, ſcrutinii nullius ante exequutionem decretorum indiga; at *non eſt imperfectio in ſe*, & quatenus humanæ voluntati debita, eidemque a Sapientiſſimo Conditore concreata eſt. IV. Si de Libertate in *abſtractione* loquaris, forſan haud incongrue diſtinxeris inter Indifferentiam UT SIC, & eam, quæ eſt ad Bonum & malum. Illa in genere bonorum DEO, Angelis, electis adhuc competit. V. Non eſt *imperfectio Moralis*, quia alias DEUS hominem

DEI libertas qualis?

Digitized by Google

nem condidiſſet *moraliter imperfectum*, quem non impeccabilem condidit; quum tamen hæc indifferentia non tam ſuerit potentia peccandi phyſica, quam *poſſibilitas* peccandi, quo ſenſu homo factus dicitur Non-Peccabilis. Quinimo perfectio hominis eſt, qua is ſupra bruta, quæ ex intrinſeca neceſſitate agunt: ſupra cætera agentia phyſica, ſolem v. c. ignem & alia, quæ potentiam ad oppoſitum non habent, eminet. Eadem, quæ Heidano, mens eſt Bremenſis nuper Gymnaſii Directori, hodie Theologo Batavo clariſſimo *Nicolao Güttlero*, Inſtit. Theol. c. IX. §. VIII. & IX. qui *pernitioſum eorum errorem vocat, qui Liberum Arbitrium in indifferentia ad utrumque oppoſitorum conſtituerint. Hanc nimirum ſententiam ex humano faſtu ortum trahere, qui ſe eorum poteſtati ſubducere geſtiat*, quibus multo Jure ſubjecti ſimus. II. *Ortam indifferentiam eſſe ex cognitionis defectu, E. non urgendam veluti perfectionem.* Sed *ad prius* quidem dicimus, falſum ſupponi. Faſtum reprimit *indifferentia, Legibus reſtricta*, & ni bonum eligat, pœnæ rea. Ad alterum moneo, ſæpe non placere voluntari, etiam quæ videntur optima. Quod vel ex delictis adverſus conſcientiam admiſſis liquido adparet. Adde contra *Predeterminantes Pufendorf.* de J. N. & G. I. 4, 3.

(c) 1. Cor. VII, 21. add. Senec. Controv. III. 21. & Grot. de J. B. & P. II. 22. 11.

(d) Grot. II, 24. 6.

§. XVIII.

Objectum Voluntatis in genere eſt *Bonum*: (a) ſed quod varia ſpecie (b) humano intellectui præſentatur (ubi utilitas ad ſe rapere animum videtur, Cic. Off. I, 3.) & ab ipſa quoque Voluntate diverſimode adpetitur. (c) Quod vero ſummum? (d) *quid Objectum Voluntatis?*

(a) §. 11. conſiſtens in ea aptitudine, qua res quæpiam alteri prodeſſe, eamque vel conſervare vel conficere idonea eſt. *Pufend.* O. M. I, 4. 4. p. 56. Pulcre *Dionyſius* vulgo Areopagita, de Divinis Nominibus: οὐδὲν εἰς τὴν τοῦ κακοῦ φύσιν ξυμφλέπων ποιεῖ, ἃ ποιεῖ. Nihil in mali naturam reſpiciens agit, quæ agit. *quid bonum?*

(b) Vera jam, vel adparenti. Ut bonum vel externum vel internum; Idque vel animi vel corporis. Ut *Bonum Naturale* & *Supernaturale.* Conf. Thomaſ. *Pater*, Phil. Pract. Tab. III. per tot. V. lin. 35. Simonides in recenſendis humanæ felicitatis partibus primas dat bonæ *quotuplex bonum?*

Digitized by Google

valetudini, alteras bono ingenio, tertias bene partis divitiis. add. Sirac. XXX, 14. Commoditas jucunditasque vitæ: facultates rerum, copiæ, opes, potentiæ, quibus & nos juvare poſſimus, & noſtros. Cic. Off. I. 3.

Quid decorum? ad Auctorem L. I. c. 1. §. XI.

(c) Jam videlicet ut *Decorum*, modo ut *Jucundum*, jam tanquam *Utile*. Magna vis boni objecti. Omnes enim expetimus utilitatem, ad eamque rapimur, nec facere ullo modo poſſumus. Nam quis eſt, qui utilia fugiat, aut quis potius, qui ea non ſtudioſiſſime proſequatur. Cic. Offic. III. 28. *Decorum* (Græcis τὸ πρέπον, Cic. Off. I, 27. Conf. Eph. V. 3. & Tit. II, 1. 3.) quid ſit varie diſquiritur. Auctor pro eo ſumit, quod æſtimationem, quam homo de ſe ipſo hábet, afficit. Verbo: quod dignitati excellentiæque ut Cicero Off. I, 27. ait, humanæ conſentaneum eſt. In eo ait, in quo natura hominis a reliquis animalibus differt. Nobis enim inquit, perſonam impoſuit ipſa natura, magna cum exellentia præſtantiaque animantium reliquorum. Itaque nobis cum a natura conſtantiæ, moderationis, temperantiæ, verecundiæ partes datæ ſint, cumque eadem natura doceat non negligere, quemadmodum nos adverſus homines geramus: efficitur, ut & illud quod ad omnem honeſtatem pertinet Decorum quam late fuſum ſit adpareat, & hoc, quod ſpectatur in uno quoque genere virtutis. Porro: Omnino, ſi quidquam eſt decorum, nihil eſt profecto magis, quam æquibilitas univerſæ vitæ tum ſingularum actionum, quam conſervare non poſſis, ſi aliorum naturam imiteris, omittas tuam. Ac rurſus: Id quemque decet, quod eſt cuique ſuum maxime. Off. I, 31. Non ſufficit ergo dicere: Bene, juſte, pie egi. Curandum etiam eſt, ut decore agas, & prout decet: ac ut non communi modo naturæ, ſed & propriæ conſentaneum eſt. Unde in prudentia, in fortitudine, in juſtitia adponere debet, quod deceat. Conf. Cic. Off. I, 27. Omni Ariſtippum decuit color, & Status & Res. Ad decorum Chriſtianum recipit optimus Servator; πότε (nempe, ſi ultimum potius, quam primum in convivio locum affectes) ἵνα σοι δόξῃ ἐνδόξιον τῶν συνανακειμένων σοι, Luc. XIV. 10. Conf. Phil. IV. 8. cujus decori obſervati ſeipſum exemplum ſiſtit Paulus. Quæ quidem obſervatio inſigni uſu paſſim ſeſe commendat, in iis præſertim, quæ Jure Naturæ præcepta non videntur, ipſam tamen hominis dignitatem lædere neglecta haud obſcure intelliguntur. Quorſum alibi Jus ſepulturæ & officia erga defunctos referemus? Et pertinere huc videtur elegans *Grotii* locus: eſſe quædam, inquientis, *abuſive* Juris naturæ, quæ ratio oppoſitis meliora eſſe indicat, etſi non debita. J. B. & P. I. §. 10, 3. decora videlicet, quæ ex cuſtodia dignitatis deducun-

cuntur, ad quam quisque Natura impellitur, quamvis ad finem obtinendum diverſiſſima inter mortales media adhibeantur. Ubi Decorum hoc ſpecialius dictum deſcribi poteſt; quod ſit actionum Indifferentium ad dignitatis tuendæ Regulas conformatio, pro diverſo ſtatu, tempore ac loco varians. Quem in ſenſum diligens decori exactor *Chr. Thomaſius* in den kleinen Schrifften p. 258. de *fundamento* decori ait, daß daſſelbe die Ungleichheit der Menſchen præſupponire, und in nichts anders beſtehe, als in der Ubereinſtimmung des menſchlichen Thuns und Laſſens mit dem Thun und Laſſen ſolcher Menſchen, die für etwas ſonderliches in der menſchlichen Geſellſchafft æſtimirt werden. A quo ſane jam olim non abluſit Cicero, Decorum generale ſubjectum, quodque ad ſingulas honeſtatis partes pertinet, deſcribere: quid conſentaneum ſit hominis excellentiæ & naturæ, ut in eo moderatio & temperantia adpareat, cum ſpecie quadam liberali Off. I, 27 & 28. Unde adhibenda eſt quædam reverentia adverſus homines, & optimi cujusque & reliquorum. ibid c. 28. Quorſum & Civilitas pertinet, quæ dicit modo *venuſtatem* actionum, modo *amabilitatem*. Illam Galli vocant *la Bienſeançe*, hanc *la bonne Grace*. Latine diceres illud decus, hoc veneres & Gratias in actione. Exeritur autem Civilitas exterius *ſermone*: humano ſcilicet, non affectato, non rigido, quo neſcio quam auctoritatem quærunt nonnulli, velut humanitas contemptum inducat: *Nutu*, quando rogationibus absque difficultate annuimus: *Geſtu*, porrecta *ſine faſtu* feria hilarique fronte: *Opere*, ut actus noſtri pro temporis, perſonarum, loci, objecti aliarumque circumſtantiarum ratione temperentur. Urget Civilitatem Lex Naturalis, quæ imperat, ne proximo moleſti ſimus. Latior Decori *apud Ciceronem* acceptio eſt, qui qualis differentia ſit honeſti & decori, facilius intelligi, quam explanari poſſe dixit. Off. I. 27. Eſt, inquiens quiddam, quod deceat, quod cogitatione magis a virtute poteſt, quam RE ſeparari. Et ut venuſtas, & pulcritudo corporis ſecerni non poteſt a valetudine: ſi hoc decorum, totum quidem illud eſt cum virtute confuſum, ſed mente & cogitatione diſtinguitur. His rebus, *inquit*, quæ tractantur in vita, modum quendam adhibentes & ordinem, honeſtatem & decus conſervabimus. Offic. I, 5. Status, inceſſus, ſeſſio, accubatio, vultus, oculi, manuum motus, teneant decorum. Quibus in rebus duo ſunt fugienda: Ne quid effœminatum aut molle: & ne quid durum aut ruſticum ſit. Idem Cicero Off. I, 35. Rurſus: Ex oculorum obtutu: ex ſuperciliorum aut remiſſione aut contractione, ex mœſtitia, ex hilaritate, ex riſu, ex loquutione, ex reticentia, & contentione vocis, ex ſubmiſſione, ex ceteris ſimili,

qui illius fons?

quid ſpecialiter dictum?

quid morum civilitas?

Ejus neceſſitas.

quid decorum generaliter Ciceroni?

Digitized by Google

ſimilibus facile judicabimus, quid eorum apte fiat, quid ab officio naturaque diſcrepet. Off. I, 41. Quod obſervari forſan haud incommode poteſt ad communem Boni diviſionem in *Honeſtum* (ſub quo & decorum complectuntur) *Jucundum & Utile*. De univerſa autem DECORI materia conſulendi *Lambertus Velthuyſius*, de Principiis Decori & Honeſti. & *Joh. Burchardus Menkenius*, Diſſert. de eo quod Decorum eſt, edita Lipſiæ 1695. inprimis §. 4. & 5. & 7. ubi de eo quod v. c. fœminas decet, agit & Mariæ Anglicanæ, Philippo II. nuptæ, indecorum fuiſſe cenſet, quod Regis nomen adſciverit. Item *C. Thomaſ.* Sitten-Lehre c. II. §. 104. cujus practica eſt diſtinctio inter eum, *qui indecenter vivit, & cui deeſt decorum*. Illi deeſſe felicitatem, huic non item. *Magnus Daniel Omeis*, qui Ciceronis Off. I. 27. 28. eleganti Commentariolo illuſtravit. Zentgrav. Summ. Jur. Div. de Jure Corporis Sect. II. Artic. I. Subſect. IV. p. 402. n. 6. Pertinet quoque huc Characteriſtica corporis, ubi ex vultu, geſtu, inceſtu, ſermone, veſtitu de indole habitu & affectu animi *non omnino fallax* eſt conjectura. Memorantur *in Hiſtor. Eccleſ. Trip.* L. VII. c. II. de *Juliano Apoſtata* verba *Nazianzeni*, quæ videri eo loco poſſunt. Sed & ipſe *Gregorius* Orat. II. f. 121. ſq. contemplatus Juvenis faciem ac corporis habitum, ſtatim eum aliquid monſtri alere prædixit. Repetam prudentiſſimi Patris verba, velut ſpecimen characteriſticæ, non ubivis obvium. *Tunc igitur*, inquit, *me non malum de hoc viro Vatem fuiſſe novi; quanquam alioqui non ex eorum numero ſim, qui in hujusmodi rebus ſciti atque ingenioſi ſunt. Sed me morum ac geſtus ipſius inæquabilitas, atque ingens quædam mentis emotio, vatem efficiebat*; ſi quidem vates ille optimus eſt, qui recte conjicere novit. Neque enim mihi boni quidquam ſignificare videbantur, *cervix minime firma: humeri quos ſubinde agitabat & attollebat: Oculus vagus & aberrans, ac furioſum quiddam innuens: pedes inſtabiles, & titubantes: naſus contumeliam ſpirans: Vultus lineamenta ridicula idem ſignificantia: riſus protervi & exæſtuantes: nutus & renutus omni ratione carentes: ſermo hærens, ſpirituque interciſus: interrogationes præcipites, & imperitæ: reſponſiones his nihilo meliores: alia in alias inſultantes, non autem graves & conſtantes, nec eruditionis ordine progredientes.* Τοῦτον περὶ τῶν ἔργων ἐθεασάμην, ὃν ἡμῖν ὕστερον τῶν ἔργων ἐγνώρισεν. *Quod ſi quidam* (addit) *ex iis, qui tum ſimul erant, atque audiebant, nunc mihi præſto eſſent, haud egre teſtarentur.* Et quanquam faciem corporisque ſtaturam paulo aliter delineet *A. Marcellinus*; *ipſe* tamen *Julianus* ſe oculis in terram dejectis proceſſiſſe fatetur, *ad S. P. Q. Athenienſ.* p. 504. ἐβάτιζον δὲ ἐγὼ ὥσπερ ἐκεῖνοι πρὸβλεπόντες. Ἀλλ' εἰς γῆν βλέπων. ὥσπερ αἰδούμενος

Scriptores de Decoro.

De Characteriſtica corporis.

Digitized by Google

ἀλίσκεσθαι ὑπὸ τῦ θείφαντ@ μὴ παιδαγωγῦ. Vidit etiam notavitque iſtam characteris corporei rationem *Salomo* Prov. XVI. 30. & XX. 11. Cæterum conferendi heic ſunt Characteres *Theophraſti*, Commentariis ab *Iſ. Caſaubono* illuſtrati, varieque editi; quemadmodum illos in Gallicum ſermonem vertit *de la Bruyere*, cum characteribus noſtri ſeculi, potiorumque in Gallia virorum, addita Clave Pariſ. 1697. ad decorum in inceſſu totoque habitu corporis. Unde *de Decoro in veſtibus quoque* ſolicitus fuit Legislator Sanctiſſimus Levit. XIX. 19. & Deut. XXII, 11. Ne VESTEM EX LANA LINOQUE CONTEXTAM INDUUNTO.

(d) Sive honeſtum ſolum bonum eſt, ut Stoicis placet, ſive quod honeſtum eſt, id ita ſummum bonum eſt, quemadmodum Peripateticis noſtris videtur, ut omnia ex altera parte collocata, vix minimi momenti inſtar habeant? dubitandum non eſt, quin nunquam poſſit utilitas cum honeſtate contendere. Cic. Off. 3, 3. ac ibi: Quod ſummum bonum a Stoicis dicitur, convenienter naturæ vivere, id habet hanc, ut opinor ſententiam, naturam cum virtute conguere ſemper, cetera autem, quæ ſecundum naturam eſſent ita legere, ſi ea virtuti non repugnarent. Præclarum eſt Athenienſium ſcitum, qui quod honeſtum non eſſet, ne utile quidem putarunt, totamque eam rem, quam ne audiverant quidem auctore Ariſtide repudiaverunt. Maneat ergo, quod turpe ſit, id nunquam eſſe utile, ne tum quidem, cum id, quod eſſe utile putes, adipiſcare. Off. III, 11. Nemo bonus niſi ſolus DEUS. 1. Quia ſolus DEUS entitative & independenter bonus. 2. Quia ſolus, quod ſummum, eſt Bonum fruibile. 3. Quidquid in Creaturis boni, id eſt per aſſimilationem cum DEO, ut imago prima. Bono opponitur malum. At an ullum eſt majus malum turpitudine? quærit Cicero Off. III, 29. Malum eſt turpitudo c. 28. Quæ ſi in deformitate corporis habeat aliquid offenſionis, quanta illa depravatio & fœditas turpificati animi debet videri? Itaque nervoſius qui iſta diſſerunt, ſolum audent malum dicere id quod turpe ſit.

quid ſummum Bonum?

quid malum? quid turpitudo?

§. XIX.

Lex de Decoro in *veſtibus inſignis* eſt: *Non induetur Mulier veſte virili, nec vir utetur veſte fœmineâ*: abominabilis enim DEO eſt, qui facit hæc. Deut. XXII. 5. Turpe quippe eſt ſexum mentiri, & miram officiorum confuſionem infert. Quamquam ejus legis rationem dat Maimonides, occaſionem illi datam ab idololatris, apud quos mos erat in honorem Martis

Specimen LL. de Decoro.

Digitized by Google

tis fœminas armis indui, viros muliebribus veſtibus in honorem Veneris. (a) Nec puduit ſanctiſſimum Legislatorem de externa munditie Legem præſcribere, Deut. XXIII, 12. 13. Ejusmodi quoque Lex eſt Exod. XX, 25. Non aſcendes per gradus ad altare meum, ne reveletur turpitudo tua. Simile quid in jure Pontificio Romano vetere, ex quo Servius hoc adfert ad IV Æneidos. Apud veteres ſcalas plus tribus gradibus, niſi Græcas, ſcandere non licebat, ne ulla pars pedum ejus crurumve ſubter conſpiceretur, eoque nec pluribus gradibus, ſed tribus, ut aſcenſu duplices niſus non paterentur extolli veſtem, aut nudare crura. Nam ideo & Græcæ Scalæ dicuntur, quia ita fabricantur, ut omni ex parte compagine tabularum clauſæ ſint, ne aſpectum ad corporis aliquam partem admittant. Scenicorum etiam mos tantam habet verecundiam vetere diſciplina, ut in ſcenam ſine ſubligaculo prodeat nemo. Verentur enim, ne ſi quo caſu evenerit, ut corporis partes quædam adperiantur, adſpiciantur non decore. Romano more cum Parentibus puberes filii, cum Soceris generi non lavantur. (b) Cæterum pertinet ad *decorum exterius pudor in converſatione*, qui non omnis vitandus, atque in virtutum numero collocatur. (c) Mali pudoris infinita ſunt exempla. (d)

(a) Conf. *Grot.* ad h. l. & *Calov.* qui ad 1. Cor. XI, 4. 14. provocat.

(b) referente adverſus Cynicos, Stoicosque quosdam Cicerone Offic. I. 35. fin.

Præceptum de pudore.

(c) Regulas ſuggerit Siracid. XLI, 20. ſq. Præclarum eſt monitum *Demetrii Phalerei*, ut domi Parentes, in via obvios, in ſolitudine ſeipſos revereantur adoleſcentes. Diſce teipſum *multo magis, quam alios revereri.* add. Sir. XLI. 27.

(d) Sir. XLII, 1. ut per quem quis reverentia pudoris in delictum adducitur.

§. XX.

Quæ impedi-

Etſi vero ea, qualem hactenus delineavimus, humanæ volun-

Digitized by Google

voluntatis Libertas ſit; non pauca tamen deprehenduntur, quæ eandem ſolicitant, inclinant & in unam potius quam alteram partem propellunt. (a) Inter ea eminet *peculiaris ingeniorum diſpoſitio*, (b) ſpectanda *cum* ratione ſingulorum, (c) tum reſpectu diverſarum nationum; (d) item *conſuetudo* (e) & *Affectus*; (unde Cicero diſtinguit inter agere ex oſtentatione & agere ex voluntate.) (f) morbi denique ultro arceſſiti: (g) quæ omnia ſicuti voluntatem vehementer aliquando commovent, ac impellunt: ita eandem libertate, quam ſupra ei vindicavimus, privare aut imputationem actuum ſufflaminare minime cenſenda ſunt, *menta Libertatis?*

(a) Vergentia eſt *vel naturalis*: a cauſis phyſicis orta: vel *moralis*, quæ eſt proclivitas a conſuetudine, quam etiam affectatam dixeris. Quidam Magnetiſmum moralem vim utriusque dixit. Hæ vergentiæ ſive leviora impedimenta opponuntur gravioribus, quæ ſunt *Affectus*, vel potius irregulares eorundem inſultus. *Quid vergentia?*

(b) orta admodum e *temperatura Corporis*, per quam intelligo *cum* ſanguinem in ſua mixtura & conſiſtentia varium, purum, tenuem, craſſum: *tum* omnes ab hoc Microcoſmi Oceano derivatos & ſecretos ſuccos, bilem & cæteros: Spiritus item ratione ſuæ ſubtilitatis, mobilitatis, ſerenitatis, elaterii. Quin univerſum corpus, quoad omnes partes ſolidas, non modo qua ſanguine diffuſo temperatum, aut externa figura ſub proportione mira conformatum eſt; ſed & multo magis interne in fibrillis, vaſculis, canaliculis debite diſpoſitum, infinities quoad hanc ſtructuram variabile. Commendari meretur Galeni tractatus, quod mores animi ſequantur temperamentum corporis; quem præter alios profeſſa opera ſeculo, & quod excurrit, abhinc edidit Jo. Baptiſta Perſona Italus, elegantis quoque libelli, de iis, quæ ſcientifice dicta ſunt ab Homero, Auctor. *quid temperamentum corporis?*

(c) Perſius:

Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor uſus:
Velle ſuum cuique eſt, nec voto vivitur uno. add. Sir XXXVII, 51.

Urgent diverſam hominis ac reliquorum animalium naturam. Cum ex actionibus naturalibus unius vulpis aut ſimiæ de omnibus ejusdem figuræ judicium fieri poſſit: in homine ab uno ad reliquos inferre non liceat. Hinc cæterorum animalium facies ſimillimas, hominum diſſimillimas,

ex quo de dictis eorum paſſionibus conſtare poſſit: Conf. C. *Thomaſius* in Fundamentis. Varias ingeniorum formas, pro illorum diverſa ad literarum ſtudia aptitudine ad quinarium reduxit *Morhofius*, Polyhiſt. II. 1. 324. tarda vocans alia, alia celeria: alia mixta, & hæc quidem modo duplici: alia denique quaſi Heroica. Tertium genus mixtum e duabus formis prioribus vocat, quod tamen aliquid habeat excellentius, & inter ordinaria ingenia principatum teneat. Quem numerum *Jo. Daniel Major*, Medicus Kilonienſis nonnihil reſtrinxit, in prima, inquiens, phalange ſtant ingenia craſſa: in altera ingenia *liberrimæ vibrationis*, ſubtilia, alacria: in tertia ſunt Mediocria, excolendis ſcientiis aptiſſima, Diſſert. de Genio Errante Kilon. 1677. Præfat. & conf. *D. Dannhauer.* Theol. Conſcient. P. II. p. 711. & ex profeſſo Janum Huartum: ut & Lipſ. Polit. IV, 5. p. 84. *Quæſtionem: An in unius hominis temperamento, ingenio atque indole, major diſpoſitio ad Prophetiam ſit quam alterius?* reſolvit *Witſius* Miſcell. Tom. I. L. 1. c. 9. p. 58. Ipſum ingenium Becmannus dicit inclinationem intellectus: Mores vero exercitia ejusmodi inclinationum. Cæterum huc inprimis pertinet Locus Ciceronis de animarum diſſimilitudinibus Off. I, 30. ubi tandem concludit: Innumerabiles ſunt naturæ morumque diſſimilitudines, minime tamen vituperandorum.

quot formæ ingeniorum?

(d) de vitiis, virtutibus & characteribus Nationum gravis eſt Commentator *Thomas Lanſius*, cui jungantur Becm. Linear. Moral. c. VII. §. XI. p. 110. ſqq. ſingillatim *Jo. Andreas Boſius* Introd. in Notit. Rerump. C. XXVIII. §. 7. 8. p. 207. ſq. ubi etiam commenda *Beſoldi* Diſcurſum de Natura Populorum §. 9. Bodin. de methodo Leg. hiſtor. *Frid. Marſelaer* de Legato. *Buddeus* de Cultura ingenii, *Morhof.* Polyh. L. II. c. 1. *Scipio Claramontius* de conjectandis cujusque moribus & affectibus, L. II. c. VI. p. 66. ſq. ac de ODIIS Nationalibus populorum, conf. Becm. Conſp. Moral. c. VII. p. 72. Temere de Natione integra nihil pronunciandum, ut maledicentiſſime de Germanis e Gallis non pauci perperam fecere.

quid de characteribus Populorum?

(e) Conſuetudo, *ſive crebra eorundem actuum repetitio*; quæ efficit, ut virtuoſa actio expedite libenterque ſuſcipiatur, & virtuoſi habitus nomine venit, laudemque omnino meretur. At licet vitioſi mores diuturna adſuetudine inoliti, in naturam fere videantur abire, ita ut ægerrime iis reſiſtatur; non tamen profectæ ex ea actiones deſinunt eſſe ſpontaneæ. Pufend. de J. N. & G. I, 4. 6. p. 60. Eximie Auguſtinus e ſublimiore diſciplina: *Velle meum tenebat* inimicus, & inde mihi catenam fecerat & conſtrinxerat. Quippe ex voluntate perverſa facta eſt libido, & dum ſervitur

quid conſuetudo?

Digitized by

ſervitur libidini, *Facta eſt Conſuetudo:* & dum conſuetudini non reſiſtitur, *Facta eſt Neceſſitas*; quibus quaſi annulis quibusdam ſibimet annexis tenebat me obſtrictum dura ſervitus. *Confeſſ. VI. 5.*

(f) *Affectus* Carteſius paſſiones adpellat; notione præſenti quidem Statui haud incongrua; malim tamen generaliter *Motus* vocare. Quorſum eruditiſſ. *Senault* Auguſtini ſuffragium allegat; Affectiones noſtræ, inquientis, motus animorum ſunt, lætitia animi diffuſio, triſtitia animi contractio: cupiditas animi progreſſio; diffunderis animo cum moleſtaris, progrederis animo cum lætaris, contraheris animo cum appetis, fugis animo cum metuis *De l'uſage des Paſſions* Tract. III. Diſc. 1. p. 132. Diviſiones eorum concinne, ut ſolet, ac perſpicue delineavit *D. Rechenbergius* in Lineis, ubi & de Remediis nonnihil. Doctrinæ vero uſus quam per omnem vitam amplus diffuſusque ſit, dici equidem ſatis non poteſt. Vacandum eſt omni animi perturbatione, tum cupiditate & metu, tum etiam ægritudine & voluptate animi, & iracundia, ut tranquillitas animi adſit, & ſecuritas, quæ adferat tum conſtantiam tum etiam dignitatem, Cic. Off. I, 20. Quorſum pertinet diſcere, ut populi & Principum mores teras. Nam qui appetitus longius evagantur & tanquam exultantes (alias exulantes) ſive cupiendo, ſive fugiendo, non ſatis a ratione retinentur: hi ſine dubio finem & modum tranſeunt. Ab iis non modo animi perturbantur. Sed etiam corpora. Licet ora ipſa cernere iratorum, aut eorum qui aut libidine aliqua aut metu commoti ſunt, aut voluptate nimia geſtiunt: quorum omnium vultus, vires, motus ſtatusque mutantur c. I, 29. Quæ cum aliqua perturbatione fiunt, ea nec conſtanter fieri poſſunt, nec ab iis, qui adſunt, approbari. L. I. c. 38. Videatur e *Gallis Senault*: & *Moulin* de la Paix de l'Ame, commendatus a Thomaſ. Ausübung der Sitten-Lehre p. 49, 41. e Belgis *Adrianus Coquius* in Obſervat. Critico-Sacris, quæ continent Ethicam S. L. 2. Sect. 3. p. 114. ſq. & *Philaretus* in Ethica. Ex Anglis proſtat vernaculo ſermone inſignis liber de affectibus *Eduardi Reynoldi:* e Germanis laudem meruit Placcius in Pathologia. Specialem quoque delineationem doctrinæ de Affectibus dedit D. *Frankius*, Append. ad Manuduct. Legendi Scripturas p. 149. Jac. Thomaſius Tab. IX. & poſt eum filius Prax. Ethic. III, 71. deſcribit Affectus, quod ſint Motus Voluntatis humanæ circa objecta vel jucunda, ſive accepta,) vel adverſa, præterita ſive abſentia, ſive cupiendo, ut ait Cicero Off. I, 29. ſive fugiendo, orti e vehementibus rerum externarum in cor hominis impreſſionibus, & ex iis conſequuto ſanguinis motu. Ita rem facilem judicamus: eritque adeo

quid Affectus? An motus?

Digitized by Google

Quomodo Cupiditas affectuum ſumma?

principalis affectus *cupiditas*, ſive *deſiderium*: quod convenienter dividitur in Amorem & odium. Sic Amor eſt deſiderium, ſive cupiditas rem amatam vel obtinendi vel conſervandi. Odium eſt deſiderium rem exoſam vel averruncandi vel amoliendi. Timor eſt deſiderium effugiendi mali; Spes eſt deſiderium bonum adipiſcendi. Quomodo cupiditatum nomine complexus omnem affectuum peccatorumque ſummam eſt Joannes: ἐπιθυμία σαρκὸς, ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, ἀλαζονεία τοῦ βίου. Ubi primum membrum voluptatum deſideria; ſecundum habendi cupiditatem, tertium vanæ gloriæ conſectationem & iracundiam comprehendit.

Locus 1. Joh. II. 16. de triplici Cupiditate.

1. Joh. II. 16. Philo etiam in decalogi explicatione omnia mala eſſe dicit, ἐξ ἐπιθυμίας ἢ χρημάτων ἢ δόξης ἢ ἡδονῆς: & *Lactantius* libro ſexto: Virtus eſt iram cohibere, cupiditatem compeſcere, libidinem refrænare. Nam fere omnia, quæ fiunt injuſte atque improbe, ab his oriuntur affectibus. add. Grot. de J. B. & P. II. 20. 29. Ita cupiditas Ciceroni diſtinguitur in cupiditatem pecuniæ & gloriæ, contra quam rationes ſuppeditat L. I, c. 20. Off. Accedit cupiditas Potentiæ c. 21. Hebræi affectus cordi, vim imaginatricem capiti adſcribunt. Cæterum exhaurit propoſita ſuperius definitio affectus, cum qui ſpiritum, tum qui corpus, aut utrumque pro principio habent; quorum *illi* perceptiones volitionesque: *iſti* extraordinarios ſpirituum ſanguinisque motus: *hi*, quia & à mente, & a corpore originem ducunt, utrumque involvunt.

Quotuplices affectus?

Ebrietas ut imputabilis?

(g) Ebriorum igitur actiones non ſunt liberæ ab imputatione. Imo ſæpius pœnam adgravant. Vid. des H. Röm. Reichs Reuter-Beſtallung de A. 1570. art. 50. & Sekend. de Statu Chriſtianiſm. II, 10. 6. p. 334. Quid turpius morbo ſponte contracto? Conf. Auct. §. 15. &

vjus turpitudo variaque origo.

adde *Conring.* de Habitus Corporum Germanicorum cauſis p. 107. Zentgr. de Jure & Juſt. pag. 305. 306. De Noxa herbæ Nicotianæ ſcripſit Fagonus primarius Regis Galliæ Medicus. Ad morbos præternaturales referri poſſunt faſcinationes, philtra & his ſimilia. Add. Rhodigin. L. A. 2. 1. ſqq.

§. XXI.

Quod ſingulare affectuum Remedium?

Inter affectuum remedia *inſigne* eſt, dictis factisque moram interponere Sicque, ut Cicero Off. I, 29. ait, affectus contrahere, ſedare, retinere, in eoſque animadvertere. (a) Adverſus metum DEI timor. Fieri enim non poteſt, ut qui Dei timore præditus eſt, meticuloſus ſit. (b) Cuſtodia oculorum

lorum. Viſa enim, quæ animo oboriuntur, notam quandam imprimunt, qua movetur appetitus. (c) Fuga mœroris, (d) ac metus, magnificentia item & deſpicientia rerum humanarum, & tranquillitas animi atque ſecuritas: qua cum nec anxius futurus eſt, & cum gravitate conſtantiaque victurus (e) IRA procul abſit, cum qua nihil recte fieri, nihil conſiderate poteſt. Off. I, 38. Cæterum princeps affectus eſt amor, & ſuam denominationem ab objecto, in quod fertur, accipit. Sic ſi DEUM ames, divinus: ſi hominem, humanus: ſi res infra dignitatem vitamque humanam poſitas, beſtialis (f) vel mortuus ſi te ipſum, proprius, vel philautia (g) audiet. *quid amor?*

(a) quod prima ſentientibus initia, ſuaſere Philoſophi- Cæterum de Remediis affectuum concinne egit D. *Reckenberg.* Lin. Philoſ. Civil. P. I, capite toto quinto. Addi poſſunt Scriptores de Affectibus ſupra allegati p. 68. ſlit. c.

(b) *Didymus* Alexandr. apud Damaſcenum in Parallelis. add. Sirac. XXXIV, 20 & XL, 26, 27.

(c) Sir. XXXVII. 21. & eo Grotius: ubi ejusmodi vergentiæ dicuntur oriri ex bono: Spe honoris, opum, voluptatis: & malo, ſive metu contrariorum.

(d) v. infra de cuſtodia vitæ & cura corporis.

(e) Metus ſæpe ex improviſo incutitur. Quoniam is adverſus ſit, ſeque experiundum præbet, qui omnia cernit. 2. Maccab. XII, 22. ejus exemplum habes in *Pompejo* poſt prælium *Pharſalicum* ap. *Lucanum.*

(f) *Arnd.* de v. c. I. IV. P. II. c. 28.

(g) de philautia ſapienter Cicero Off. III, 6. modo hoc ita faciat, ut ne ipſe de ſe bene exiſtimans, ſeſeque diligens, hanc cauſam habeat ad injuriam. Item L. I, 9. quoniam eas res conſtituimus, quibus juſtitia continetur: facile, quod cujusque temporis officium ſit, poterimus, niſi nosmet ipſos valde amabimus, judicare.

§. XXII.

Habet utraque Facultas, *Intellectiva* videlicet ac *Volitiva*, proprios ſibi actus, quorum nonnulli *Propinqua humana* *Qua Principia actionum propinqua?*

Digitized by Google

rum actionum (a) Principia audiunt. Ex parte nimirum Intellectus, (b) *Conſcientia* (c) occurrit & *Conſultatio*: ex parte vero voluntatis *Volitio* & *Electio*. Cujus quaternarii principiorum numeri fundamentum in eo quærunt, quod prudens unusquisque, ſuſcepturus actionem de *fine* primum, deinceps & de *Mediis* circumſpiciat. Circa *finem* primum diſquiri, an ſalva tranquillaque Conſcientia ſuſcipi actio queat? hocque explorato, & a Conſcientiæ tribunali audita ſententia, actionem *plena jam* (aut & *ſemiplena* in mixtis) volitione intendi. Quæ ipſa duo ſunt priora principia, Conſcientia ſcilicet & volitio; quibus in mente humana ſuccedunt de mediis ad finem obtinendum Conſultatio, eorumque, quæ apta intellectus dijudicat, firma Electio.

(a) externarum & ſpontaneârum. *Jac. Thomaſius*, Tab. XII. lin. & 2. per tot.

(b) & practici quidem illius. Conf. Sanderſon. Prælect. de Conſcient. Natura p. 34. ſq.

Cur Conſcientia dicatur?

(c) quaſi Scientiam dicas, quam cum alio quis communem habet; *Joh. Cirellus* Eth. Chriſtianæ II. 1, 72. *imo ſecum ipſo*, ſed, mediante reflexione, tanquam cum alio, ſæpe enim contra ipſummet, cujus eſt facultas actusve, ac illius cupiditates teſtatur.

§. XXIII.

An volenti fiat injuria?

De volitione vetus eſt ac apud omnes recepta Regula: Volenti injuriam non fieri, quia quod quis appetit, in id libere adeoque volens fertur; (a) ad injuriam autem, ut infra audiemus, pertinet, ut invito & contra Jus illius perfectum inferatur. Diſtingue autem inter voluntatem *plenam & minus plenam*, qualis in actione mixta conſpicitur. Nec obſtat,

I.
II.

quod meretrici v. c. volenti, per ſtuprum inferri videatur injuria. Non enim eo caſu injuria, ſed actio potius injuſta eſt. Fruſtra etiam objicitur; ſi quis puer, vel imbecillis judicii, vel mentis non ſatis ſanæ peteret a medico, ob dolores amputari ſibi manum: fieret hoc volenti; Ergone nulla eſſet in-

juria

juria? Diſtinguo enim inter voluntatem plenam & non plenam. Volenti voluntate plena, & recte informata non infertur injuria; infertur autem volenti voluntate perturbata atque ligata, qualis eſt in hoc caſu. Sed & id ſpeciem haber evidetur: Latroni volens ſæpe dat pretium. Ergone haud patitur injuriam? Sed & eo caſu voluntas hominis liberandi non eſt plena; actio enim eſt mixta, adeoque ex parte invita. Sic injuria fit ei, qui uſuras mordentes pollicetur. Vult enim dare uſuras, ſed voluntate conditionata, & veluti ligata. *Chriſto*, tametſi volenti pati, injuria facta eſt; quia paſſionem non voluit ex intentione hoſtium ſpectatam; ſed qua convenit cum voluntate Patris cœleſtis. Ita martyres paſſi ſunt injuriam ob intentionem inferentium. III. IV. V. VI.

(a) allegat hoc argumentum Ipſe Servator Benedictus Matth. XX. 13. Amice, non facio Tibi injuriam. Nonne denario *pactus es* mecum?

§. XXIV.

Solet in Ethicis *Conſcientia* (a) pro illo cumprimis humani Intellectus practici (b) judicio accipi, *quod pincipia practica Legemque congenitam ad ſingulares actiones adplicat, quidque HIC & NUNC, hoc illove tempore ac loco faciendum omittendumve ſit, proponit ac inculcat.* Dictum Græcis Φρόνησις, vulgo autem Judicium proxime practicum, item *practice practicum.* Cujus præcipui ſunt actus: Monſtrare: præcipere: inſtigare. Appellatur *Conſcientia rei faciendæ:* (c) quatenus nimirum ut humanæ principium Actionis, *demum eliciendæ*, conſideratur. *Quid Conſcientia?* *quid antecedens?*

(a) a quo ipſo differt N) a συντηρήσει, ſeu ipſo primorum principiorum habitu, omnibus omnino mortalibus per naturam inſito; & notitiam honeſtorum turpiumque complexo. Quanquam, obſervante ad II. Ti. I. §. 15. Coccejo fictum συντηρήσεως vocabulum ſit, quo nec ſcriptura utatur, neque alius bonus auctor, nec vulgus in ea ſignificatione, ut notet notitiam recti & contrarii. Quam adverſus recentiores obſervationem repetit *Witſius*, Diſſert. de Conſcientia, an unquam errante? §. IX. Tamen forſan excidit, *Hieronymum* ipſa hac voce uſum *quid ſyntheresis?*

ad

Digitized by Google

quid conſcientia conſequens?

ad Ezech. 1. ubi conſcientiam vocat Syntereſin: Legem corporalem: Scintillam rationis, quæ in Caino quoque peccatore non extincta eſt. ב) Secernenda etiam eſt ab *illo Intellectus actu*, qui actionem ſubſequitur: de iisque, num bene an ſecus geſtæ ſint, judicium perhibet, atque inde vel voluptatem vel mœrorem anxietatemque excitat. Prius quidem laudando & conſolando: poſterius accuſando reprehendendoque. Utrumque teſtificando. Nuperus Ictus, *Krumholzii* defenſor in Mſc. das Gewiſſen iſt ein Begriff, ſo durch die Erkanntniß (der natürlich- oder geoffenbahrten Geſetz) entſtanden, nach welchen der Menſch von ſeinen eigenen Handlungen urtheilet.

Deſcriptiones conſcientiæ adpraxin tendentes, & cur ad Cor *referatur?*

(b) Intellectus judicio) Ita quidem DD. communiter. Alii qui ſimpliciter deſcribunt, quod ſit principium normativum internum, judicium practicum, circa actiones divinitus inſitum, ad hominem, juris divini rerumque ſuarum conſcium, vel conſolandum, vel damnandum. Nec incommode dixeris conſcientiam, *attentionem intellectus* ad obligationem Legis, præcipue divinæ, junctam cum actionum noſtrarum ſecundum eandem æſtimatione. Quo ſenſu ſcriptura eam ſæpius ad COR refert. Vide 1. Jo. III, 20. 24. Coh. VII. 2. & alibi paſſim.

Quid Conſcientia bona & mala?

(c) Eſt tamen *non inuſitata generalis* latiorque acceptio, pro illo Intellectus judicio, quod facta noſtramet *antecedit*, vel conſequitur: Poſteriore ſenſu *Mala* adpellari ſolet Conſcientia, cum *objective*, quia verſatur circa rem malam; tum *effective*, quoniam animum triſti malo, doloribus puta cruciatibusque exquiſitiſſimis adficit. Inde enim acerrimus, in animis præſertim non corruptis, immo etiam corruptiſſimis, cum ſcelerum turpitudo nimis eſt manifeſta, conſequitur dolor, & ſupplicii metus. Pari modo & bona conſcientia dicitur, & Baptiſmus ſtipulatio bonæ conſcientiæ, 1. Pet. III. 21. Utriuſque interim conſcientiæ quatenus nimirum & Rei factæ & faciendæ ſcientiam dicit, proceſſus, Syllogiſmo practico declarari perquam commode poteſt, qualem in Caino fratricida deprehendimus. *Qui fratrem occidit, is ſupplicii reus eſt.* En conſcientiam rei faciendæ vel potius non faciendæ. *Tu Cain occidiſti. Ergo reus es ſupplicii.* Vides in aſſumpto & concluſione Rei factæ conſcientiam, ſeu, quod idem eſt, conſequentem, triſtem & inquietam. Cæterum de Conſcientia quatenus ſcil. factum conſequitur, conf. *Gen. XLII*, 21. ubi memoria facinoris ante XXII. annos admiſſi, judicio conſcientiæ inevitabili, refricatur. De morſibus etiam conſcientiæ vide Auctorem infra II, 5, 9. Solent male temereque facta cordi humano eſſe offendiculo, animumque vehementer inquietare.

Syllogiſmus conſcientiarius.

Qua via mala conſcientia?

Digitized by Google

re. Quo de elegans *Abigailis* diſcurſus eſt 1. Sam. XXV. 31. Mala mens, malus animus, *ait Terentius.* Peccatum ſuos tandem auctores invenit, itaque tenet conſtrictos, ut elabi nequeant. Ihr werdet eure Sünde inne werden, wenn ſie euch finden wird. *Num. XXXIII. 23.* add. Sap. XVII, 10. & Sap. IV. 20. καὶ ἐλέγχει αὐτοὺς ἐξ ἐναντίας τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν. Peccata ipſos ſuamet convincunt ex adverſo, ſcilicet velut contra ſtantia, quemadmodum teſtes in judicio ſolent. Menander:

Ὁ' συνειδὼς αὐτῷ τι κἂν ᾖ θρασύτατος
Ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.

——— ——— pavet ille fragorem.
Motorum ventis nemorum.

ait in magna formidinis deſcriptione Lucanus. Pulcre internum animi tribunal vocat *Grotius* II, 10, 2. ſub fin. add. *Cicer.* Off. III. 21. Confundit Reum conſcientia, & convincit. Inde Phariſæi, quos delictorum Servator arguerat, dicuntur ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τῆς συνειδήσεως Jo. VIII, 9. & exiviſſe ſinguli. Tanta eſt vis ejus Elenchi. Conf. *Pufend. de O. H. & C.* I, 3, 11. fin. & I, 3, 12. Occulta etiam ſcelera per inquietudinem conſcientiæ & terrores, in exteriora indicia erumpentes producuntur. I, 4, 9. fin. Refert alicubi Lutherus, ſe cum in Monaſterii ſui negotiis Romam miſſus, aliquantiſper ibi degeret, e plurimorum Clericorum ore hæc verba audiviſſe: quid Conſcientia? quid Conſcientia? Oportet dicere, quod Conſcientia ſit nihil. Profane Italus quidam: Conſcientia, dixit, eſt mala beſtia. Oportet illam occidere. Atqui, o Miſer, occidere non potes. Divina ejus ac perpetua vita eſt.

Officium Conſcientiæ elenchticum exemplo illuſtratur.

§. XXV.

Quæ commodiſſima conſcientiæ Diviſio?

Dividi communiter ſolet conſcientia in Rectam, Probabilem & Erroneam. Quorſum, ſed minus proprie, referuntur Dubia & Scrupuloſa. (a) Commodius eam ita diſpeſcimus. Conſcientia vel *Recta* eſt vel *Erronea.* (b) *Recta* vel judicii ſui rationes ex certis indubitatisque principiis demonſtrat: vel ſaltem argumentis nititur topicis; adeoque Rectam ſubdividimus in *Certam* (vel demonſtrativam, aut ſi mavis, Rectam in ſpecie, quod tamen obſcurius) & *Probabilem.* (c) ἔνδοξα ſive *probabilia* dicuntur, quæ omnibus videntur, aut plurimis,

Digitized by Google

aut certe ſapientibus; iisque rurſum aut omnibus, aut pluribus, aut præſtantioribus. Qua via judicandi utuntur Reges, quibus artium momenta ediſcere aut expendere non vacat, (d)

(a) *Dörr Inſtit. Ethic.* P. III. Sect. I. c. III. §. 33. p. 83.

(b) Adde C. *Thomaſ.* Jurisprud. Div. I, 1, 58. p. 22. Præter rem igitur vulgo Conſcientia Recta & Certa pro Synonymis habentur, quum & Probabilis conſcientia etiam recta ſit, Conf. *Pufendorf.* hoc capite §. 5. Prorſus ut in *Dialecticis Syllogiſmus* vel verus eſt vel falſus. *Verus vel certus* eſt & apodicticus, vel probabilis ſive topicus; Uterque tamen verus, utut alter ex ſcientia, alter ex opinione oriatur. Falſus econtra eſt Pſeudographus atque ſophiſticus. *Dicis:* Interim ſæpe res probabilis videtur, quæ tamen talis non eſt. Reſpondeo, Eo in caſu conſcientiam non probabilem, ſed erroneam eſſe. Conf. *Pufendorf.* de J.N. & G. I, 3. 5. qui quoad Rem ita diſtinxit, Conſcientiam, inquiens, probabilem a recta differre arbitramur, non quoad ipſam Perſuaſionis Veritatem, ſed quoad artificioſæ demonſtrationis in Subjecto defectum. Quod ſimili ab artificibus deſumto illuſtrat.

Analogia diviſionis.

(c) adde de *Probabiliſmo* & probabilitate præter ſuperius dicta Exerc. I, §. 15. *Pufend.* de J. N. & G. I, 3, 5. ubi diſtinguit inter probabilitatem facti & dogmatis ac velut Juris, & quomodo ἐνδοξα argumenta ſequi liceat? Conf. *Grot.* II, 23. 4. Maxima pars mortalium conſcientia *probabili* regitur. Nobis Academia magnam licentiam dat, ut quodcunque maxime probabile occurrat, id noſtro jure liceat defendere. Cic. Off. L. III, c. 4. fin. Sic pueris & juvenibus pleraque facienda incumbunt, quia Parentes, Præceptores, Tutores jubent; Servis, quia domini, ſubditis, quia Magiſtratus mandant; Civibus, quia Princeps imperat. Cæterum diſcrimen inter καθήκον & κατόρθωμα (de quo ſuperius) quidam ſic exprimunt, ut illud ſit officium, de quo ratio tantum probabilis & dialectica dari poſſit: hoc vero, de quo ratio practica ἀποδεικτικῶς certa ſit, probante *Rachel.* ad Cic. Off. p. 101. ſupra Exercit. II. §. 1. lit. g. Ab qua probabilitate toto cœlo abit PROBABILISMUS Jeſuitarum, qui docent, poſſe aliquem, modo Viri alicujus docti piique autoritate nitatur (diſſentientibus licet aliis omnibus, imo D. PP. & ipſa SS.) quidquid libet, facere, & propter eam autoritatem in conſcientia eſſe ſecurum. Leſſ. de Præcept. Decal. c. 1. art. 4. quod dogma Alexander VII. peculiari Bulla damnavit, & multi e Doctoribus Gallicis impugnandum ſumſerunt; inprimis Lud. Montaltius, cujus *Literas*

Quid probabiliſmus?

Digitized by Google

teras Gallicas latinitate donavit *Wilh. Wendrokius*, & recudi fecit Sam. Rachelius Helmſtad. M DC LXIV. Cæterum nova eſt Scriptorum inter Pontificios Moralium diſtinctio in *Probabilioriſtas & Probabiliſtas*. Illi ſunt, qui Generalem Jeſuitarum *Thirſum Gonzalez* ſequuti, *ſeveriorem* in Moralibus viam ineunt: hi *laxi*, & Moralis diſciplinæ corruptores ſunt. Adde *Joſephi Riccii*, Jeſuitæ & Profeſſoris Neapolitani Fundamentum Theologiæ Moralis, quod prodiit Neapoli 1702. in 8vo. Sequenti Anno 1703. Pariſiis lucem vidit P. *Joannis Gisberti*, Soc. Jeſu, præpoſiti Generalis in Provincia Tholoſana, *Antiprobabiliſmus*, quo probare contendit, probabiliſmum prius inventum eſſe quam Societas Jeſu Scholas Theologicas haberet, aut ullam in Scholis Theologicis cathedram occuparet; aliarum præterea Scholarum Doctores probabiliſmum ante tradidiſſe, quam illius de Societate Scriptor exiſteret. Equidem multos ei doctrinæ calculum e Jeſuitis addidiſſe, econtra item Jeſuitas primos habuiſſe impugnatores, *Rebellium* puta, *Comitolum*, & *Blancum*. Quod quidem Cadmæorum Fratrum inter ſe pugnantium egregium Specimen eſt.

(b) *Grot.* II, 23, 4. Ita Chriſtiani Imperatores vix niſi conſultis Epiſcopis bella ſuſcepére.

§. XXVI.

Quid conſcientia dubia?

Quæ *Dubia* appellari Conſcientia ſolet, non tam judicium eſt, quam judicii ſuſpenſio, adeoque nec Conſcientia. (a) Communis interim DD. Regula eſt, (b) Nihil agendum eſſe (c) dubitante Conſcientia, quam & Paulus propoſuit Rom. XIV. 23. Quicquid, inquiens, non fit ex fide, peccatum eſt. Quo in loco fides animi Judicium de Re ſignificat; interprete Grotio J. B. & P, II, 23. 2. quam expoſitionem non malam eſſe cenſeo. Quicquid regeratur in Obſervationibus ad Grotium, quæ Ulrici Obrechti nomen præ ſe ferunt, Teſmariano Operi annexis. Et *Hebræi* DD. dicunt: : המרלק מן המפק abſtine Te abs re dubia. Quod tamen locum non habere poſſe ait Grotius, (d) ubi alicui omnino alterutrum eſt faciendum, & de utroque an æquum ſit, dubitatur. Tunc enim licere eligere quod minus iniquum videtur. Sed & illud præcipiunt ſapientes, ſi de re magni momenti, ut de

Cur, & quo modo ea nihil agendum?

Digitized by Google

ſupplicio capitali hominis, agatur, jam propter magnum diſcrimen quod eſt inter eligenda, præferendam eſſe partem tutiorem. Itaque ſatius eſſe abſolvere nocentem, quam innocentem condemnare. (c) Et cum maximi momenti ſit bellum, ut ex quo mala plurima etiam in innocentes ſequi ſoleant; inter ſententias alternantes vergendum ad pacem eſſe.

(a) per ea quæ tradit *Oſiander* Theol. Mor. I, 10, 26. p. 299, 300. reducitur autem ad Conſcientiam, ut privatio ad ſuum habitum. *Dannhauer*. Theol. Conſcientiar. P. I. p. 114.

(b) quamdiu itaque in ancipiti hæret Judicium, utrum Bonum quid ſit an malum: actio conſultius ſuſpendetur, quum melius ſit non facere, quam facere id, quod neſcis, an voluntati DEI conforme ſit nec ne? quo ipſo Te præſentiſſimo peccandi periculo exponeres. Facere alias quod dubites, placiturumne ſit amico vel ſecus, vilipendium Amici eſt, & offenſionem parit. Quidni & DEUS ita colligentem abominetur? Hæreo equidem dubius, an hoc facere licitum ſit nec ne? Quidquid tamen ejus ſit, eligam alterutrum, ſive licitum ſit ſive illicitum. Quæ magna ſane levitas, DEIque immortalis offenſio eſt; Junge Cic. Off. I. cap. 9. ſub fin. Bene præcipiunt, qui vetant quidquam agere, quod dubites, æquum ſit an iniquum. Æquitas enim lucet ipſa per ſe: dubitatio cogitationem ſignificat injuriæ. *Plin.* Ep. I, 19. Quod dubitas non feceris. Add. omnino Grot. II, 23. de Cauſis dubiis §. 2. Longe autem alia ratio eſt Conſcientiæ ſcrupuloſæ, qua agere aliquid licet, ac ſcrupulus, ſi inanis ſit, interveniente prudentum informatione, rationibusque apud nos præponderantibus, poteſt, imo debet pertrumpi.

Quid dubium Speculativum & Practicum? quotuplex dubium Speculativum? quid dubium de facto? quid de Jure?

(c) Diſtinguunt tamen Moraliſtarum non pauci cum *Cajetano*, *Becano*, aliisque inter dubium *Speculativum* & *Practicum*. Dubium ſpeculativum vocant, quando quis de rebus mere theoreticis dubitat, an ita vel ita ſint? Practicum cum de iis, quæ ad actionem Moralem tendunt ac pertinent. Eſtque vel de facto, v. c. an aliquid ſit factum? vel de Jure, an actio inſtituenda? hocque iterum eſt dubium Juris vel generale, ubi de actione morali in genere dubitatur; v. c. an liceat chartis ludere, an bellare? vel particulare, quando dubitatur de actione hic & nunc. Non ſemper peccare, qui ſpeculative tantum aut, ut alii loquuntur, practice generaliter, dubitat, practice autem ſpecialiter judicet, ſe bene operari. Fieri poſſe, ut quis incertus ſit de Veritate uniuerſalis propoſitionis, particularis autem vel ſingularis ſub illa contentæ Veritatem diſcat non ex rei ipſius, ſed extrinſecis principiis, puta auctoritate doctiorum

Digitized by Google

rum prudentiorumve. Sic, ſi quis in genere dubitet, utrum liceat belligerare? mandetur autem ipſi a legitimo magiſtratu, ut bellum gerat, poſſe illum ac debere, inſuper habita univerſalis propoſitionis incertitudine, ad ſingularem reſpicere, eamque pro vera & certa habere, utpote tali habita & demonſtrata a ſuperiore, eoque prudentiore; quia credere poſſit: In re dubia obſequendum ſuperiori. Ita *Grotius* II, 26. 4. *Cajetanus* Tom. I. opuſcul. tr. d. art. 31. & *Becan.* Theol. Scholaſt. Tract. III, c. 4. q. 8. ex eoque *Durrius* Inſtit. Ethic. III, 1. 2. p. 94. 95. qui ſic recte docere ait Becanum, etſi aliter videatur *Hornejo*. Liceat tamen & nobis heic nonnulla monere, quibus iſta diſtinctio hoc quidem in argumento nondum ſatisfacit. Primum quidem, non eousque diſcrepat judicium ſpeculativum & practicum, ut judicio ſpeculativo exiſtente incerto, practicum certum aut probabile eſſe poſſit, cum perpetuo unum alteri reſpondeat; imo hoc illi innitatur. Deinceps ita exiſtimo, quamdiu quis dubitat in univerſum, an liceat Chriſtiano belligerare? illum certum eſſe non poſſe, ſibi hic & nunc eſſe conceſſum, quandoquidem non ignoret, id quod facit, eſſe belligerare. Quemadmodum qui dubitat, an uſuras capere licitum ſit? ſciens id, quod facit, eſſe uſuras accipere, non poteſt non ſtatuere id quod facit illicitum eſſe. Quid ergo multis? Si quis propoſitionem ſingularem ſive practicam a prudentibus vel ſuperioribus ita videat colluſtratam deciſamque, ut inſuper habita univerſali, recte ſe facere, de quo in univerſum dubitabat, exiſtimet: Conſcientia non amplius erit dubia, ſed *probabilis & Recta*. Itaque: *Sicut errorem, ita quoque dubium quilibet deponere tenetur*; ſive ipſam rem, quantum ingenio ſuo aſſequi poteſt, conſiderando: ſive conſilium & auctoritatem quorum copia fuerit, ſequendo. Quod ſi fecerit, CONSCIENTIA DUBIA MUTABITUR, ſi non in certam, attamen in PROBABILEM; quali qui regitur, præſertim ubi certior haberi nequit, non peccat; ſin neglexerit, ignorantia interveniet culpabilis. Alias qui dubitat contemplative, debet Judicio activo eligere partem tutiorem. Eſt autem v. c. in dubio de juſtitia belli pars tutior abſtinere Bello. Adde tamen *Grot.* II, 26. 4. med.

Regula Practica.

Conſcientia dubia mutari poteſt in probabilem.

(d) Quid tum factu ſit opus, ſi cui omnino alterutrum ſit faciendum, & de utroque tamen an æquum ſit, dubitetur? Reſpondet Grotius, Licere ei eligere, quod minus iniquum eſſe videtur. Semper enim, inquit, ubi electio evadi non poteſt, minus malum rationem induit Boni. J. B. II, 23. 2. ubi tamen notandum, hoc axioma in malis damnoſis, non autem moralibus locum habere: in colliſione autem Legum

Quid faciendum, ſi in dubiis alterutrum eligi debeat?

apparenti, non eligi minus malum præ majori, ſed quodextra ejnsmodi colliſionem videri peccatum erat, deſinere eſſe peccatum. *Pufend. de J. N. & G.* I, 3, 8. p. 46. In damnoſis minus damnum naturam induit lucri: Sed quod turpe eſt, pro impoſſibili ſemper habendum. Graviter peccant Apoſtatæ illi, qui ſcientes volentesque jacturam veræ Religionis, ipſiusque adeo æternæ ſalutis, quam honorum aut aliorum Bonorum temporalium facere malunt. Notum eſt Hentici IV. Galliarum Regis dictum: Ut populum ærumnis eriperet, ſuam ſe animam perditum ire. Reidan. Annal. X. add. Matth. XVI, 26. & *Val. Alberti Eros Lipſicus* Diſp. IX. §. 17. p. 248. ſq. Illud veterum: De malis minimum, confutat *Cicero Off.* III, 29. an, inquiens, eſt ullum majus malum turpitudine?

(e) Egimus ex profeſſo hoc de argumento, *Diſſert. IV. de Jure Pœnarum*, §. 1. Cæterum in ipſa ſæpe dubitatione facinus ineſt, etiamſi ad id non pervenerit. Cic. Off. III, 8.

§. XXVII.

Quid ignorantia & error?

Ut *ignorantia* (a) dicit *defectum* cognitionis: (b) ita in hujus *deceptione* conſiſtit *error*. Dicta inde conſcientia erronea eſt, de qua hæc inter Doctores Regula circumfertur; *Peccare, & qui (c) contra Conſcientiam erroneam, & qui (d) ſecundam eam facit.* (e) Illud patet, quia in obſequio conſcientiæ præſtito obſequium DEO fieri, eoque nos obligari cenſemus. Joh. XVI. 2. ſq. Errare, falli, labi, decipi, tam dedecet, quam delirare & mente captum eſſe. Cic. Offic. I, 27.

(a) Cujus varias diſtinctiones recenſet Auctor §. 8. Nos deinceps plures, ob uſum ampliſſimum, exponemus. Cæterum *Error* vel intercedit in actionibus hominum arbitrariis, v. c. pactis & contractibus; vel obvenit circa actiones Lege inprimis poſitiva præceptas aut vetitas. Eſtque vel *theoreticus*, ſeu falſa mentis opinio de actionis qualitate & moralitate: vel *theoreticus*, ſeu falſa mentis opinio de actionis qualitate & moralitate: vel *practicus*, ſive falſa actionis propter errorem in perſona vel aliis circumſtantiis commiſſum adplicatio. Prior, qui etiam *juris* dicitur, eſt, ſi quis exiſtimet intermittenda eſſe, quæ facienda ſunt, vel licite fieri poſſunt: præcepta eſſe, quæ interdicta ſunt, vel neceſſaria pro indifferentibus habet, & vice verſa; hinc naſcitur Conſc. Erronea. Poſterior, qui etiam *facti* dicitur, accidit, ſi quoad objectum vel circumſtan-

Error quotuplex?
quid error theoreticus?
quid practicus?
quid error Juris?
quid error facti?

Digitized by Google

ſtantias in actionis exercitio etretur ab illo, qui alias de actionis moralitate rectam tenet ſententiam. Uterque hic error eſt vel *vincibilis* vel *invincibilis*.

(b) *Ignorantia* conſideratur vel ratione *principii* vel *ratione influxus*. Ratione *influxus* eſt vel efficax, h. e. ipſa fit cauſa actionis alioqui non ſuſceptæ. v. c. Si quis ex ignorantia latentem in dumetis, quem pro fera habet, hominem occidat; alioqui non occiſurus, vel *concomitans*, h. e. ipſa non fit cauſa, ſed tantum comes actionis, alias etiam ſuſcipiendæ. Ut ſi quis, cui propoſitum utique erat inebriari, incidit in potum ſpiritu vini infectum. Ratione *principii* eſt vel voluntaria ſeu affectata, vel involuntaria ſive invita. De voluntaria ait Petrus 2 Ep. III, 5. λαν-θάνει αὐτοὺς τοῦτο θέλοντας. q. d. Eſt ipſorum ignorantia voluntaria, ſi Moſen legerunt, ſcire poſſunt, mundum hunc conſtare ex corruptibilibus, ideoque non mirum, ſi futurum eſt, ut & ipſe corrumpatur. Poſterior *vel ſecundum quid talis eſt* (alias in ſe, ſed non in ſua cauſſa) v. c. ignorantia Juris in veterano Juris Studioſo: vel *ſimpliciter talis* (alias, in ſe & in ſua cauſſa) v. c. ignorantia juris in ruſtico qua tali. Differunt etiam agere *per ignorantiam*, & *agere ignorantem*. Priore modo agenti ignorantia princeps actionis cauſſa eſt; qua remota nunquam futura fuiſſet actio. Ut ſi quis conſanguineam ducat in matrimonium neſcius; vel ſpiſſis in tenebris incurſet in aliquem, eumque lædat; poſteriori modo agenti *alia eſt cauſſa principalis*, cum qua tamen ignorantia concurrit; ut ſi quis profunde ebrius alterum vulnerat, agit quidem ignorans, ſed non per ignorantiam; quia hæc non eſt cauſſa delicti principalis, tametſi cum iſto conjuncta, ſed ebrietas. *Similiter Mich. Epheſius* quædam ait per ignorantiam fieri, alia ab ignorante. *Per ignorantiam* fieri eſſe, ubi factum ignoratur, ut ſi quis mulierem neſciat nuptam. *Ab ignorante*, non per ignorantiam, ubi Jus ignoratur. Jus autem ignorari interdum excuſabiliter, interdum inexcuſabiliter. Uſum docet *Grot.* II, XI. 4. med. Eſt porro ignorantia vel *univerſalis* vel *particularis*. Hæc vocatur ignorantia facti, illa Juris. Ignorantia univerſalis ſive Juris eſt, qua communia præcepta Juris ignorantur. Eſtque duplex vel *Juris naturæ*, quæ neminem excuſat; ſi quis v. c, dicat ſe ignoraſſe homicidium aut furtum eſſe illicitum; unde Gentiles ob hanc ignorantiam a Paulo dicuntur, ὧν ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος καρδία, quorum obtenebratum eſt inſipiens cor, Rom. I, 21. add. Dürr. Parad. P. II. aph. 2. p. 137. vel *juris poſitivi*, cum quis ignorat, quod lege civili, ſua in civitate eſt determinatum v. c. in Imperio noſtro VII. teſtes ad teſtamentum ſolenne adhibendos eſſe. Dantur tamen

quid ignorantia efficax? quid concomitans? quid ignorantia voluntaria? quid involuntaria, & quidem talis vel ſecundum *quid? ſeu in ſe, ſed non in ſua cauſa? vel* ſimpliciter? *ſive in ſe, & in ſua cauſa? Quid agere* per ignorantiam? *quid agere* ignorantem?

quid ignorantia univerſalis ſ. Juris? *ejusque vel naturalis?*

vel poſitivi?

Digitized by Google

men casus ubi hæc posterior excusationem invenit v. gr. si quis (α) in civitate aliqua non diu sit versatus (β) aut si Lex quædam noviter sit promulgata (γ) vel ita proposita, ut in notitiam subjectorum pervenire non potuerit. Ignorantia *particularis* est, qua ignoramus, unam alteramque circumstantiam actionis nostræ. e. g. [1] personæ. Ita cum Paulus Act. XXIII, 3. 4. 5. Ananiam durioribus compellasset verbis, excusavit sese, quod nescierit, hunc esse summum Sacerdotem. (2) Rei sive objecti, cum quis v. c. arcana, quæ tamen arcana ignorabat, evulgat. (3) temporis, v. c. cum quis ignorat eo die judicium haberi, cui se sistere debebat. Debet hæc, si excusabilis esse velit, (1) carere dolo. (2) culpa nostra non esse acquisita. (3) subsequentem habere dolorem Sic *ignorantia*, capitis supplicio *exemit Jonathanum Saulis filium*, 1. Sam. XIV, 27. Conf. *Dn. Omeis.* Comp. Ethic. Aretolog. p. 27. lqq. Rursus ignorantia vel est *puræ negationis, vel pravæ dispositionis, vel malitiosæ privationis.* Ignorantia puræ negationis dicitur, quando pure mihi denegatum est, hoc vel illud scire; & coincidit cum invincibili. Ignorantia *pravæ dispositionis* est, ubi quis aliquid quidem novit; illa tamen notitia est prave disposita & ex parte erronea atque corrupta. Ignorantia *malitiosæ privationis* ubi quis aliquid ignorat, facile tamen scire potest, & sciens volensque se ipsum illius rei notitia malitiose privat. Estque adeo quædam ignorantia quodammodo involuntaria, quæ tamen non excusat. *Quia involuntarium, ex voluntario ortum, habetur moraliter pro voluntario,* Grot. II, 17. 18. *Prima* excusat, quia superat omnes naturæ vires. *Altera* meretur, vel saltim consequitur prima adhuc vice commiserationem, si non excusationem, quia sumus homines & multa cum imbecillitate luctamur. Tertia neque excusationem neque commiserationem meretur, sed castigationem potius & pœnam. Ubi enim voluntaria est malitia, ibi & culpa & consequenter pœna. *Pauli* ignorantia 1. Tim. I, 11. fuit quidem ignorantia vincibilis, non tamen directe affectata, sed per supinam negligentiam, aut per abreptionem à zelo erga Religionem Judaicam (Act. XXVI. 9. omnino) contracta; fuit ignorantia *non pura negationis, sed nec malitiosæ privationis, verum pravæ dispositionis.* Igitur misericordiam sive commiserationem non quidem meritus, attamen consequutus est. Talis etiam *ignorantia* erat Judæorum, saltim eorum de quibus Petrus Act. III, 17. & Paulus 1. Cor. II, 8. dicit: quod per ignorantiam Christum crucifixerint. Erat ignorantia per negligentiam & cœcum zelum erga religionem Judaicam contracta. Scilicet quod attinet ignorantiam personæ; ignorarunt enim, sed per spontaneam negligentiam

& quomodo excusabilis?

quid ignorantia purænegationis? Quid ignorantia pravæ dispositionis? Quid ignorantia malitiosæ privationis?

Ha divisiones, exemplis illustrantur, earumque simul usus ostenditur.

Digitized by Google

tiam JESUM esse verum Messiam; quem nosse POTERANT, si debita diligentia & absque præconceptis opinionibus Scripturam essent scrutati, eamque cum persona, nativitate, nativitatis tempore, Christi doctrina & operibus contulissent, sicut & facere debebant. Sed quod attinet *factum ipsum* & facti ignorantiam, hoc modo sciverunt utique, aut scire potuerunt, eum esse innocentem, aut saltim mortis supplicium non esse meritum. Verbo: In quibusdam Judæis fuit ignorantia per supinam negligentiam contracta, & pravæ dispositionis: adeoque vincibilis: NULLIBI INVINCIBILIS, aut puræ negationis. Nisi venissem, inquit Christus, ipsiusque (quæ necessaria ad salutem sunt) dixissem, peccatum non haberent: Jam vero nihil prætexere possunt, quo peccatum (ignorantiæ & quidquid ex ea delictorum fluxit,) excusent. Joh. XV, 22.

Cur, qui contra Conscientiam errantem agit, peccet?

(c) qui enim, inquiunt, contra conscientiam, licet errantem, facit, id committit, quod Lege interdictum existimat, adeoque licet non ex genere OPERIS, ex intentione tamen OPERANTIS peccat propter proæresin, quam facto ostendit, peccandi. Argumenta videri possunt apud Hornejum, III, 4. §. p. 325. Nam qui, quantum in se est, agere vult contra conscientiam errantem, is quantum in ipso est, agere vult contra Legem DEI aut Principis. Ergo quisquis agit contra conscientiam errantem, is peccat. Insigne ejus rei exemplum in Manuscripto Codice Evangelistarum, quem *Beza* Academiæ Cantabrigiensi donavit, extat, ubi post Luc. VI, 5. hæc verba inseruntur: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ θεασάμενός τινα ἐργαζόμενον τῷ σαββάτῳ, εἶπεν αὐτῷ. Ἄνθρωπε, εἰ μὲν οἶδας τί ποιῇς, μακάριος εἶ. εἰ δὲ μὴ οἶδας, ἐπικατάρατος καὶ παραβάτης εἶ τοῦ νόμου. Eodem die, quum quendam conspexisset operantem die Sabbathi; dixit ei: Heus tu, *si quidem ipse nosti, quid agas, beatus es: sin autem non nosti, exsecrabilis es & Legis transgressor.* Equidem verba vix alio in codice præter hunc Bezæ, & eum, quo Rob. Stephanus est usus, deprehenduntur. In *hypothesi* tamen sensus *nostræ theseos* inde exponitur. Si enim sciviſſet, is qui laboravit, Sabbathum hominis causſa factum, neque opera charitatis aut necessitatis, vel & alia prorsus prohibita esse, non peccasset: at, si veteris instituti vinculo adhuc stringi se putasset, utique reus fuisset violatæ adversus conscientiam Legis: quoniam peccati magnitudo ex instituto atque conscientia ponderatur. Conf. *D. Jo. Alb. Fabricius* Cod. Apocryho N. T. p. 323, 324. seq. §. III. IV. V. *Ais*: Consequi e dictis, ex Conscientia erronea obligari quem ad male operandum; quod quidem oppido videatur absurdum, cum in homine locum habere nequeat obligatio ad opposita; imo impossibilis sit obligatio ad peccatum.

Ejus rei exemplum.

Digitized by Google

tum. *Deinceps*, non apparere, quomodo dicendus ſit peccare, qui eo ipſo, dum agit contra conſcientiam erroneam, divinæ vel humanæ Legi facit conſentanea. Primo dubio ſatisfacere conatus e Scholaſticis eſt Durandus, diſtinguendo inter Obligare & Ligare. Prius in moralibus tantum importare, ut quis debeat facere id, ad quod obligatus dicitur, ita ut aliter ab obligatione liberari nequeat, niſi id faciat. Ligari vero de eo dici, qui ita diſpoſitus eſt circa aliquod opus, ut non poſſit licite procedere, ſicut poſtulat natura operis, eo quod detineatur conſcientia Judicio aliquo contrario, Conſcientiæ nimirum erroneæ. Quæ etiam reſponſio eſt *Ameſii* apud D. *Jagerum* de Conſcient. p. 98. ab init. Alii vero ſic ajunt. Obligat Conſcientia erronea non poſitive, ut quis eam ſequatur, ſed negative, ut ne contra eam faciat. Rurſus: Conſcientia etiam errans, ab eo qui contra eam agit, pro divino dictamine habetur. Pone Legatum, Imperatoria poteſtate abutentem & ea præcipientem, quæ voluntati Imperatoris non ſint conſona. Si quis tamen crederet, præceptum a Legato propoſitum eſſe præceptum Imperatoris: hoc ipſo, quantum eſt in ipſo, Imperatoriam contemneret auctoritatem. Similis eſt Conſcientiæ ratio, cujus dictamen quis pro vero habitum contemnit, adeoque rationem ejus non propoſitivam ſaltem & indicativam, ſed & imperativam inſuper habet. Demum, quia conſcientia nihil aliud eſt, quam Præco quidam & intimatio Legis: ideo qui contra Conſcientiam etiam errantem delinquit, in ipſam Legem peccare, adeoque *ἀνομίαν*, quantum in ſe eſt, committere intelligitur. Ac tametſi, ut in ſcholis loquimur, quaſi *materialiter* fiat, quod in ſe eſt faciendum, tamen quia intentio agentis repugnat Legi, cui ſuam congruere conſcientiam arbitratur, iſta actio pro peccato ipſi imputabitur. Sic peccat, qui violat Religionem falſam, quam ipſe pro vera habet. Quantum in ſe fuit, adulterium commiſit Maritus, qui cum aliena ſe rem habere putans, propriam complexus eſt. Parum ad furis nomen illi deeſt, qui clam, dum res alterius ſurripere adgreditur, in proprias res imprudens aberravit. Confer omnino Regulam Pauli Rom. XIV, 14.

Solvuntur Exceptiones.

(d) qui ſecundum) Si ſcilicet verſetur circa rem per ſe malam, quod liquidum eſt. Sic Idololatriam commiſit Arianus Chriſtum adorando, quem tantum creaturam eſſe putarat. Conſcius enim ſibi erat, nunquam adorabilem creaturam eſſe. Conf. *Dannhau.* Theol. Conſc. P. 1. p. 112. Indifferentia vero, quum extra Legem ſint, neque peccato obſtringunt circa eadem verſantem. Contra ea, quamvis abſtinere a re indifferenti non omnino ſit illicitum: agere tamen quod per errorem credis eſſe prohi-

An & quomodo peccet, qui agit ſecundum Conſcientiam Erroneam?

prohibitum, arguit animum peccandi cupidum. Unde Paulus: Ei, inquit, qui reputat, aliquid esse impurum, id ei impurum est. Itaque & Pontificius, quoties carnibus Feria sexta vel quadragesimali tempore sine dispensatione, aut Judæus carnibus suillis contra conscientiæ dictamen vescitur, toties peccant: Secus, si abstinent. Addatur denuo *Damhaver.* Theol. Conscient. Part. I. p. 110. §. 30. *Rom. XIV. 14.*

(e) Magnis hodie animorum motibus in Belgio agitata quæstio fuit: *An Conscientia unquam errare possit?* ubi affirmantem quidem sententiam plerique sole clariorem existimant, in ipsisque sanctioribus literis assertam, quæ inquinatam esse impiorum mentem & conscientiam aperte pronunciet, Tit. I, 15. Quod si vero *inquinatio de homine, ejusque mente revera* prædicatur; Cur non & de Conscientia? Attamen regerunt alii (α) in ipso vocabulo manifestam contrarietatem esse; Conscientiam enim errantem non magis dici posse, quam scientiam errantem; quum scientia non sit nisi veritatis (β) Si ipsa erraret Conscientia, nullam in homine ullius rei certam cognitionem fore reliquam. (γ) Conscientiam Divinæ Legis Præconem esse, cui perpetuum debeatur obsequium. Igitur errare non posse. Video hanc litem velut inauditam, & solo novitatis nomine suspectam apud Batavos agitari. Sed *Jo. Cirellum* (i. e. Crellium) L. II. c. 1. Ethicæ Christianæ, inspicienti aliter videbitur, qui inter alia memorat, quosdam Judicium de factis faciendisve erroneum, non conscientiam, sed coignorantiam potius dicendam reputasse. Ad ipsa interim dubia observandum existimamus, tam non absurdum esse, vocare Conscientiam errantem, quam non inconvenienter Servator dixerit; Si Lumen, quod *in Te* est, tenebræ sint. Matth. VI, 23. Scientia dicitur, quia scit, licet aliquando nesciat, & scientiam nonnisi prætendat. Præterea in altero nulla est illatio. Nec in tertio legitime infertur; quia præco aliquando præter officium facit, & in hac mortalium corruptione facile contingit, ut quod Divino Munere tenemus, superintroducto vitio commaculetur. Sed conferatur amœnissimi vir ingenii *Hermannus Witsius*, Miscell. Tomo Altero Exercit. XVIII. per tot.

An detur Conscientia errans?

Argumenta supera sententiæ proponuntur

& solvuntur.

§. XXVIII.

Insignis est Lex de peccato ignorantiæ, ab Universitate commisso, pro cujus expiatione offerri quidem sacrificium debuit, veniam tamen obtinuisse dicitur, (a) *quia est Ignorantia.* Eodem in loco idem de peccato ignorantiæ a privato com-

Specimen Legis divinæ de peccato ignorantiæ.

Digitized by Google

commiſſo pronunciatur. (b) Ei peccato opponitur id quod fit ביד רמה *manu elata*, (c) cui dictatum eſt excidium, quia Dominum blaſphemaverit. (d) Cæterum teſtatus eſt Deus verbis exemplisque, ſe ad delicta per ignorantiam condonanda eſſe facilem. (e) Atque illis quidem Chriſti apud Lucam verbis: Condona illis Pater, quia neſciunt, quid faciant; addu. ctum Theodoſium, ut Antiochenis ignoſceret, notat Joannes Chryſoſtomus. (f) Itaque Ignorantia Legis, ſicut, inevitabilis ſi ſit, tollit peccatum: ita etiam cum *aliqua negligentia conjuncta* delictum minuit, (g) ut jam monuimus.

(a) Num. XV, 25.

(b) Num. XV. 27.

(c) Num. XV. 30. Luth. aus Frevel. Tanta in eo peccandi libido fuit, ut hoc ipſum eum delectarit peccare, etiamſi cauſſa non eſſet. Cic. de Cæſare. Off. II. 24.

(d) Luth. Der hat den HERRN geſchmähet.

(e) Luc. XXIII. 34. condona Pater. Hebr. IV. 15. Sacerdotem habemus, δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν. 1. Tim. I, 13. τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν. ἀλλ' ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ.

(f) Grot. J. B. & P. II, 20, 26.

(g) Grot. J. B. & P. II, 20, 43. add, Matth. X. 15. Luc. XII. 47. & 48.

§. XXIX.

Dicendum etiam aliquid eſt de origine Ignorantiæ & Erroris. *Ignorantia* quidem oritur ex ſenſuum hebetudine, nulla attentione animi, & memoriæ vitio; a quorum primo & ultimo, tanquam naturæ vitiis, ignorantia invincibilis, a ſecundo vero, qui noſtri arbitrii eſt, vincibilis promanat. (a) Cauſſa vero *erroris* eſt, I. organorum prava diſpoſitio. Scilicet, non externorum modo, ſed & internorum, quibus aliquis ſenſus fit; ut cum ex morbo cerebrum æſtuat, fortique phantaſia fit, ut vigilans ſomnia videat, & res ſenſibus obverſantes plane aliæ adpareant, quam quæ ſunt, quod furibun-

Qui fontes ignorantiæ & erroris?

dis

Digitized by Google

dis ac phreneticis accidit. II. *Præceps Judicium.* Quando judicamus de re necdum vel ſenſu percepta, vel ratione examinata, ex impetu animi; quale judicium conſpicitur, tum in illis concluſionibus, quæ auctoritate magiſtrorum vel novitatis admiratione accipiuntur; tum in iis, quæ quaſi ab inductione formantur, ubi a paucis exemplis ſtatim ad ignota reliqua & univerſales Canones progreſſio fieri ſolet: tum in illis, in quibus ſenſus vulgo dicuntur fallere, cum nempe non attendimus ad omnia, quæ ſenſus docere poterant, & interim plus, quam ab illis accepimus, concludimus. v. c. ſenſus non tantum docet, quanta res quæque adpareat, ſed &, quod pro diverſa diſtantia alia quantitate adpareat, itaque qui putat, ſolem non majorem eſſe ſpithama, de diſtantia ejus ſecurus eſt: & ſic nec attendit ad id, quod poterat, & plus concludit, quam debebat. III. *Diverſa* mentis abſtractio; cum res nobis magis ſiſtimus, ut eas eſſe *cupimus*, quam ut ſunt: Ut ex ſitu rerum alia atque alia ſpecies nobis adparet, longa, rotunda, obliqua & ſic porro. IV. *Conceptuum confuſio*, quæ oritur (I) a multitudine & varietate illorum ſibi ſubito ſuccedentium, quibus omnibus colligendis animus impar eſt. (II.) ab obſervata tantum ſimilitudine, non etiam diſſimilitudine rerum & conceptuum. (III.) ab æquivocatione vocum. Unde cum rationis uſus fere omnis in conceptuum diſtinctione conſiſtat, non fruſtra eſt vulgatum illud: qui bene diſtinguit, bene docet.

(a) Egregie iſta, ut pleraque omnia deduxit *Schomerus* Specim. Theol. Moralis c. III. §. 7.

§. XXX.

Cognata Dubiæ Conſcientiæ eſt *(a) ſcrupuloſa*; de qua id cum primis præcipiunt: ſi *ſcrupulus* & juncta intellectus judicio anxia *formido* (b) alicujus momenti rationabilisque ſit, actionem pariter ſuſpendendam eſſe, donec idoneis argumentis (c) diſſipetur. Ceterum ſi ſcrupulus *ex molli quadam ſuperſtitio-*

Quid Conſcientia ſcrupuloſa?

Digitized by Google

ſtitione oriatur, *animo ejiciendum*, penitusque negligendum. & hæc nos quidem hactenus de Conſcientia in ſenſu morali pro principio normativo interno & judicio practico ſumta; alias enim in *ſenſu latiori* accipitur pro interna mentis perceptione, ex qua hoc veritatis principium: *Homo eſt ſui Conſcius.*(d)

De teneritate conſcientiæ.

(a) *Teneritatem Conſcientiæ* multi conſiderant tanquam ſuperfluam; gratulati ſibi, quod non facile angantur rebus minimis. At ſi perfectam DEUS poſcit ſanctitatem & obedientiam; utique etiam perfectam requirit animi attentionem, ne quid leve nobis videatur, aut cura noſtra indignum, in quo tamen peccatum admittitur. add. Schomer. Specim. Theol. Moral. c. III. §. 23. Videndum interim, ne, quæ tenera eſt, fiat *præpoſtera aut ſuperſtitioſa.* Ne *præpoſtera*, ut negligat, quæ majoris momenti ſunt; curet, quæ minoris. Ne *ſuperſtitioſa*, ut de iis, quæ peccata non ſunt, angatur, aut injectis dubiis futilibus ſe patiatur ab officio deduci.

quid præpoſterat quid ſuperſtitioſa conſcientia?

(b) ne forte malum id ſit, quod quis bonum exiſtimaverit, & contra.

(c) rationibus puta, vel ſapientum auctoritate. *Pufend.* J. N. & G. I, 3, 9. *Dürr.* Theol. Moral. P. III. Sect. 2. §. 13. qui tamen ea quæ ad Probabilem Conſcientiam referenda erant, cum Erroneæ objectis permiſcere videtur *Inſtit. Ethic.* P. III. Sect. I. c. III. §. 61. pag. 97. qui enim Auctoritate prudentiorum inductus, die Dominico deambulat, Probabilem ſequitur Conſcientiam.

(d) Novi me exiſtere. Scio me conſtare anima & corpore organico, & qualia his ſimilia. Confer. Dn. Lang. Medicina Mentis Part. II. cap. II. §. 4. p. 92, 93. ſq.

§. XXXI.

Qui porro actus ſint principia humanorum Actionum?

Præter eos, quos ſub recepto Principiorum titulo (a) ſuperius recenſuimus, Voluntatis actus, & alii, (quanquam inter hos & duo priores compareant) cum circa finem, tum circa media, diſtinctius enumerandi veniunt. Iſti quidem ſunt (b) *volitio*, *intentio*, (c) eaque tum plena, tum ſemiplena, & (d) *fruitio*: Hi vero: *Conſenſus*, *electio* (e) & *uſus.* (f)

(a) §. XVII. Volitionem videlicet, & Electionem.

(b) in-

Digitized by Google

(b) indicati nimirum ab Auctore c. I. §. 9. à verbis: *Porro cum* &c. quanquam ſubtiliter apud Scholæ DD. disquiratur, annon detur *Actus Voluntatis* Neuter, h. e. cujus Objectum neque Finis, neque medii rationem habeat? Affirmant *Scotus, Guil. Occam, Aureolus*, alii. Verior tamen eſt negativa; quia quicquid amatur, aut amatur propter ſe aut propter aliud. Si propter ſe, igitur induit rationem finis. Si propter aliud, erit medium. *An detur Actus voluntatis neuter?*

(c) Intentionem pro actu Intellectus perperam haberi a nonnullis, ex eo patet, quia hæc, dicente Thoma diſt. 38. a. 3. nihil aliud eſt, quam proſequutio aut fuga objecti. Proſequutio autem & fuga ſunt actus voluntatis. E. & intentio. Cum ea convenit Deſiderium, ſi ſumatur pro efficaci appetitione Finis. *Plena intentio* appellatur, qua voluntas re ſufficienter expenſa & per affectuum vehementiam non abrepta, in aliquod fertur. *Semiplena*, ubi ſufficiens deliberatio non adfuit, aut affectuum turbine concuſſa fuit ratio. *Pufendorf.* de J. N. & G. I, 4. 1. p. 53. *quid intentio? quotuplex?*

(d) eſt ſuavis & quieta delectatio ſuper ea re qua fruimur. Non formaliter Amor, qui etiam in bonum abſens fertur, quod de fruitione dici nequit. Quæ eſt Thomæ contra Scotum ratio. *quid fruitio?*

(e) quærunt an Objectum Electionis nunquam ſit finis, ſed tantum media? quod affirmative decidit Thomas 1. 2. q. 13. art. 3. Quia Electio eſt finis conſilii. Igitur neceſſum eſſe, ut omne eligibile ſit conſiliabile, ſive cadat ſub conſilium & deliberationem. At finem non cadere ſub conſilium & deliberationem. Regulas de Electione diligenter collegit *Dn. Mullerus*, Inſtit. Eth. P. I. c. I, §. 18. p. 14. ſqq. qui omnino videndus. *An electio etiam ſit finis?*

(f) diſtinguunt *inter uſum activum & paſſivum*; Illum eſſe actum elicitum a voluntate, hunc in potentia exteriore exequente.

§. XXXII.

Quodſi demum de eo principio quæſtio moveatur, quod proximum eſt, & a quo actio Moralis eſſe ſuum Reale & in ſpecie effectivum, ſive, ut loquuntur in fieri, accipiat? non incongrue illi nobis arbitrari videntur, qui illud eſſe PROÆRESIN (a) pronunciant. Ejus rei exemplum habes infra I, 9. 8. *in verbis: nulla propior ratio*: ut & in Homicida caſuali, qui quoad rem quidem hominem interficit, ſed a pœna liber eſt, quia nulla in ipſo proæreſis fuit. Deuter. XIX. 4. 6. *Quodnam principium proximum?*

Conf.

Digitized by Google

Conf. ſupra §. XX, 4. Principium actionis eſt Voluntas: Chriſtianæ, voluntas renata, in DEO defixa, cui & ob quem, ac in cujus gloriam, cujus e mandato, cujus cum invocatione & auxilio agimus. Col. III, 23. Ut fundus & mens; ſic actio ſe habet. Luc. XXI, 3.

quid proaireſis?

(a) quam βυλευτικὴν ὄρεξιν τῶν ἐφ' ἡμῖν *deliberatam eorum appetitionem definit Ariſtoteles, quæ in noſtra ſunt poteſtate*, Nicom. III, 3. 40. Expreſſa ea vocibus Latinorum: *Propoſiti, conſilii agendi*, quæ *Ciceronis* vox eſt, & aptiſſima viſa *Dürrio*, Inſtit. Eth. P. III. Sect. I. c. 4, §. 2. item judicii, voluntatis, inſtituti, prædeſtinationis, deſtinationis, electionis, aliisque vocabulis fuit, ſed quæ pondus non adæquent. *Grotius* vim electricem dicit de J. B. & P. II, 5. 1. idque quod ex proæreſi fit, idem Tullius definit, quod CONSULTO & COGITATO meditatum ac præparatum fiat. Off. I. 8. oppoſite ad id, quod perturbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis eſt, fit, & repentiore aliquo motu accidit. Etiam in referenda gratia inprimis ponderandum, quo quisque animo, ſtudio, benevolentia fecerit. c. XV. ejusdem libri. Differt a *volitione*, quod proæreſis ſit mediorum; volitio finis: à *ſpontaneo*, quod hoc communiter etiam puerorum & animantium eſſe dicitur. Ratio autem hujus doctrinæ eſt, quod proæreſis ea ſola eſt, per quam actio Moralis proxime & immediate producitur. Id quod e Proceſſu humanarum actionum liquido adparet, & inprimis pulcre declaratum videri poteſt apud Thomaſium Parentem, Phil. Pract. Tab. XXVIII. lin. XXX. INITIUM, inquiens MORALITATIS ETHICÆ eſt, ubi Voluntas utitur Libertate ſua, ſeque vel ſenſui vel Rationi adjungit. Nec abnuet Auctor, qui c. I. §. XVII. monet; Nullam eſſe propiorem rationem, quare alicui actio imputari poſſit, quam quia *PENES ipſum fuit, ut fieret vel non fieret.* Videndus de hoc Argumento Samuel Rachelius integro Tractatu de actionum Moralium Principio, cui miro conſenſu hodie adſtipulantur alii. Quid quod nec *Dürrius* diffiretur, ex proæreſi præcipue meritum & culpam æſtimari, Ethic. Paradigm. P. III. Sect. I. c. 1. aphor. 7. p. 154. Hinc in Anglia lata Lex, ſi quis aliquem ex Regio Senatu occidendi conſilium cepiſſe deprehenderetur, quamvis rem non perfeciſſet, capite lueret. *Thuan.* Hiſtor. 8.

Obſervatio neceſſaria de proceſſu Actionis humanæ.

§. XXXIII.

De Prudentia.

Non inutilem nos operam præſtituros confidimus, ſi, poſtquam

quam de principiis humanarum actionum, quantum inſtituto noſtro ſufficit, egimus: de Intellectu aliquid, ac principe ejus, per omnemque vitæ ambitum ſe diffundente virtute, prudentia, nonnihil ſuppleamus. Ea *Epicuro* caput ac fons & Regina virtutum cæterarum merito audit: *Cicero* (a) rerum expetendarum ſcientiam, (ac alibi, locatam in delectu bonorum & malorum Off. III. 17.) *Auguſtinus* (b) vitandarum & expetendarum dixit. Compendioſe loquuntur, qui rejectis vocum tricis, ad obeunda Prudentiæ munera requirunt & præteritorum *memoriam*, & *intelligentiam* præſentium, & *providentiam* futurorum. *Memoriam* quidem, quia in negotiorum ſerie, ea quæ ſunt deinceps agenda, talem plerumque cohæſionem cum iis, quæ peracta jam ſunt, tuentur: ut niſi meminerimus, quid, & quomodo peractum jam ſit (ut accommodate ad ipſum, id, quod ſupereſt, peragatur) aut jam factum infectum fiat, aut faciendum nusquam aut male ſuccedat. Et cum mens noſtra non ratiocinetur nec judicium ferat, niſi ex præcognitis: non poteſt equidem, quid ex quibusdam ſeu præſentibus ſeu fururis ſuppoſitis, eventurum ſit, judicare, niſi quæ varia præterita ſunt, ſuppoſitis, ſimilia cognorit, ac mente præterea tenuerit, quid ex illis evenerit. (c) Cæterum prima Prudentiæ ſpecies eſt *Privata*, cujus duo ſunt munera; Unum: deligere vitæ genus, ac ſe in eo ſtatu conſtituere, in quo ſolo deinceps vita tranſigatur. Quod quidem difficultatis inprimis eſt plenum. Non de illis loquimur, qui præſcriptum vitæ genus habent, ut olim Philoſophi, Agricolæ, Milites, aliique, quorum ſic addictæ certis functionibus familiæ erant, ut tranſire nemini in alterius functionem liceret: Conf. *Diodorum Siculum*, libro primo & ſecundo. Quo etiam nunc modo ſunt Principes, qui in purpura & ut Sceptra teneant, naſcuntur. At de illis nobis eſt ſermo, qui & propriam audire rationem & aliorum conſilia ſequi circa vitæ genus deligendum tenentur. His difficultatem parat humanarum rerum conditio, in qua undique in-

quid privata?

Digitized by Google

Prudentia in eligendo genere vitæ.

commoda occurrunt, & earum ut origines, ſic conſecutiones, nonniſi confuſione quadam impenetrabili obvelantur. Oſtendit Auſonius celebri Eidyllio:

Quod vitæ ſectabor iter? ſi plena tumultu
Sunt fora; ſi curis domus anxia; ſi peregrinos
Cura domus ſequitur: mercantem ſi nova ſemper
Damna manent: ceſſare vetat ſi turpis egeſtas:
Si vexat labor agricolam: mare naufragus horror
Infamat: pœneque graves in cœlibe vita:
Et gravior cautis cuſtodia vana maritis:
Sanguineum ſi Martis opus.

Heic itaque mature deliberandum: ac denique id vitæ genus eligendum eſt, non in quo nulla, ſed in quo pauciora minoraque incommoda proſpiciantur. Quod ſi omnino aliquando nos neceſſitas ad ea detruſit, quæ noſtri ingenii non erunt, omnis adhibenda erit cura meditatio, diligentia, ut ea ſi non decore, AT QUAM MINIME INDECORE facere poſſimus.

(a) Offic. I.

(b) de Lib. Arb. I, 13. & 83. qu. 31.

(c) Exquiſite hoc argumentum tractavit *Petr. Gaſſendus*, Tomo II. quo Syntagmatis Philoſophici Pars Phyſica & Ethica continetur. Ethicæ L. II. c. II. p. 745. Sed & extat magni acutiſſimique Theologi *Jo. Valentini Andreæ* Libellus de *Rerum Univerſitate*, cujus altera pars *prudentiam* per infinita objecta diffundendam delineavit. Confer ejus ſubſidia Rei Chriſtianæ & literariæ. p. 252. ſq. Legendus omnino Cicero, exquiſitiſſimas prudentiæ regulas tradens. Abſtinendum a periculoſis & callidis, opera vero danda quietis conſiliis Off. I. 24. 28. Nunquam periculi fuga committendum, ut imbelles timidique videamur. Fugiendum etiam illud, ne offeramus nos periculis ſine cauſa, quo nihil poteſt eſſe ſtultius. In tranquillo tempeſtatem adverſam optare dementis eſt, ſubvenire tempeſtati quavis ratione, ſapientis, eoque magis, ſi plus adipiſcare re explicata, boni, quam addubitata mali. Ad Fabii imitationem nitendum:

Unus homo nobis cunctando reſtituit rem.
Non ponebat enim rumores ante ſalutem,
Ergo poſtque magisque Viri nunc gloria claret.

Ne iis accenſeare, qui quod ſentiunt, etiamſi optimum ſit, tamen

Digitized by Google

men Invidiæ metu non audent dicere. c. XXV. Exercenda etiam eſt FACILITAS, & altitudo animi, quæ dicitur, ne ſi iraſcamur aut intempeſtive accedentibus, aut impudenter rogantibus, IN MOROSITATEM INUTILEM & ODIOSAM incidamus. c. XXVI. Præclara eſt æquabilitas in omni vita, & idem ſemper vultus, eademque frons, ut de Socrate, itemque de C. Lælio accepimus. Conf. Prov. XVII. 9. ſervabit juſtus viam ſuam. Vide ut in Gyro rationis maneas, vel in eum ducaris. Vivendum magnifice, graviter, animoſe, atque etiam ſimpliciter, fideliter, vitæque hominum amice. c. XXIX. Omnis actio vacare debet temeritate & negligentia; nec vero agere quidquam, cujus non poſſis cauſam probabilem reddere. Appetitus omnes contrahendi ſedandique, excitandaque animadverſio, & diligentia, ut ne quid temere ac fortuito, inconſiderate negligenterque agamus. c. XXX. Parce, continenter, ſevere, ſobrie. c. XXXI. Repugnat naturæ ſequi, quod aſſequi non poſſis. eod. c. XXXI. ſuum quisque noſcat ingenium, acremque ſe & vitiorum & bonorum ſuorum judicem præbeat; ne Cynici plus, quam nos videantur habere prudentiæ. Hiſtrio videbit in Scena, quod ſapiens non videbit in vita! c. XXX. & XXXII. Intelligendum eſt, quatuor nos indutos eſſe perſonis. Una eſt communis, ex eo quod omnes participes ſumus rationis, præſtantiæque ejus, qua antecellimus Beſtiis; altera quæ ſingulis (ratione ingenii, temperamenti, vergentiarum,) eſt tributa. Tertia (c. 32.) quam caſus aliquis vel tempus imponit. Quarta (in eligendo genere vitæ) quam nobis ipſis judicio noſtro accommodamus. Videndum eſt, non modo, quid quisque loquatur, ſed etiam quid quiſque ſentiat, atque etiam qua de cauſa quisque ſentiat. Ac aliorum judicio permulta nobis & facienda & non facienda, & mutanda & corrigenda ſunt. Cic. Off. I. 41. In omni actione ſuſcipienda TRIA ſunt tenenda. Primum, ut adpetitus rationi pareat: deinde, ut animadvertatur, quanta illa res ſit, quam efficere velimus: ut neve major, neve minor cura & opera ſuſcipiatur, quam cauſa poſtulet. Tertium eſt, ut caveamus, ut ea, quæ pertinent ad liberalem ſpeciem & dignitatem moderata ſint. Off. I, 39. ibi: Obſerva Ἐυταξίαν & Ἐυκαιρίαν. Utilis veraque prudentia eſt, ſatis rem intelligere, & futura proſpicere, & cum res agitur, in diſcrimenque ventum ſit, expedire rem, & conſilium ex tempore capere poſſe. Off. II, 9. De te ipſo noli aliquid queri, ſaltem breviter ac velut per præteritionem. Off. II, 19. Animadverte, cum alios juvare velis, ne quos offendas. Utere excuſatione adverſus eos quos invitus offendas, quacunque

cunque poſſis, quare id quod feceris, neceſſe fuerit, nec aliter facere potueris; cæterisque operis & officiis erit id, quod violatum eſt, compenſandum. II. 19. ſi non prodeſſe tamen haud obeſſe. II. 21.

§. XXXIV.

Alterum Munus privatæ prudentiæ eſt, omnes vitæ actiones, in eo, quod delegimus, vitæ genere ex rationis præſcripto, & ad virtutis normam componere. Huc ſpectat generalis Regula: NIHIL ADGREDI TEMERE, (Nec timere, neque negligere. Nepos Datame IX, 2.) ſeu cujus cauſſam probabilem reddere non poſſis. (a) Ejus vero ſpecialia velut membra ſunt I. ut conditio negotii, quod ſuſcipitur agendum, noſcatur; atque intime quidem, ne animi quædam paſſio animum obruerit, feceritque, ut fucus pro veritate ſit. II, ut indoles eorum, quibuscum negotium peragendum eſt, nos non lateat. Sintne probi, an doloſi? circumſpecti, an imprudentes? potentes an imbecilli? Ubi & congrua mediocritate (b) inter confidentiam & diffidentiam opus eſt. III. Ut vires propriæ expendantur: quid per ſe ipſum, aut per amicos, aut per opes proprias liceat facere: IV. Ut ſit modus agendi in promptu, cum nihil ſit abſurdius, quam rem aggredi, ac deinceps de modo progrediendi ſollicitum eſſe. Quorſum refertur circumſtantiarum notitia. V. Ut, præ ceteris, occaſio temporis debite captetur: ne ſi aut præcipitando antevertatur, omnia ſusque deque perturbet: aut cunctando prætermittatur, omne conſilium irritum faciat. VI. Ut negotio, non ſine matura deliberatione ſuſcepto inſtetur; juxta celebre illud Biantis: Aggredere tarde agenda: ſed aggreſſus age conſtanter. VII. Ut menti conſtanter inſideat, quacunque ſe demum ingerente occaſione, a *recto virtutis tramite* non diſcedere: & data, ut ſæpe contingit, optione, nunquam honeſto, utile, æquo iniquum præhabere; quod præſtet ſemper, negotium male, ſalva conſcientia, quam profligata ſuccedere ex voto: neque ille ſit habendus infelix, qui ſibi bene conſcius eſt: aut ille felix, qui conſcius male.

Regulæ generales in electo vitæ genere.

Ex iisque præcipuæ.

(a) *Ci-*

Digitized by Google

(a) *Cicer.* Offic. I, 30. Sic vere utilia ſemper eliges: in quod inprimis adniti hominis eſt prudentis; alioqui dum parum utilia nimis ſectaremur, elapſo nobis a Natura dato tempore, iis quorum maximus eſt in vita uſus, careremus oporteret. Si quis enim iter faciens, neceſſariisque tenuiter inſtructus, in diverticula ſubinde deflecteret, aut per avia vagaretur: brevi viatico deſtitutus vix ac ne vix quidem eo, quo ire ſtatuiſſet, pervenire poſſet, prudentioribusque omnibus ludibrium fieri deberet. Vita hæc noſtra iter eſt, & quidem per invia ſæpe & ſenticoſa loca faciendum: ideoque nuſquam, ubi nihil eſt quod agamus, eſt morandum, viaticoque parcendum, ut quam commodiſſime fieri poteſt eo perveniamus ubi nulla unquam re indigebimus. Igitur, ſi quid nobis deſit ad bene & beate vivendum, deeſt autem ſemper plurimum, id adipiſci quam primum conemur, Non ſolum ex malis minimum oportet eligere, ſed etiam EXCERPERE ex his ipſis, ſi quid inſit boni; Cic. Offic. III. 1.

(b) Mediocritas, alibi, cum facilitate & manſuetudine tuenda ſeveritas. Cic. in Off. I, 25. in ſermone ipſo, ut literæ neque expreſſæ, neque oppreſſæ: vox nec languens, nec canora. Off. I, 37. Munditia non odioſa, neque exquiſita nimis I, 36. Eadem Ratio habenda veſtitus, in quo ſicut in plerisque rebus mediocritas optimum eſt. I, 36, Clementi utendum eſt caſtigatione, gravitate tamen adjuncta. I, 38.

§. XXXV.

quid Prudentia Oeconomica?

Oeconomica prudentia in adminiſtratione domus familiarisque rei verſatur. Eſt autem domeſticum Imperium quidam velut Principatus, quia unius regimine adminiſtratur. Is reſpectu liberorum vocatur pater: reſpectu uxoris Maritus: reſpectu ſervorum herus: reſpectu poſſeſſionis rerumque poſſeſſarum κτήτωρ ſeu Dominus. Hinc prudentia œconomica I, γαμικὴ, ſive Nuptialis. Ejus munus eſt in uxoris delectu. Ne formoſam potius, aut illuſtrem vel divitem, quam bene moratam ducat. Deinde ubi ducta fuerit, ut amoris teſtatione illius amorem ita demereatur, ut facile intelligat, non potuiſſe ſe a meliori commodiorique Viro duci. Curet, ut minutiora tractet uxor: ut conſiliorum, quæ ejus captum non excedunt, fiat particeps; datam fidem ne temeret. II-

Prudentia œconomica quotuplex? In quo præcipue conſiſtat Nuptialis?

Digitized by Google

2) *In quo* Paterna?

Paterna. Ejus primarium munus Generatio, educatioque eſt. Quorſum pertinet, liberos ad certum vitæ genus inſtruere. III,

3) herilis?

Herilis. Quærat ſervum muneri aptum, ne petulantem eſſe patiatur: ut eum amet; ne committat eum fraudari, & IV. *Poſſeſſoria.*

4) poſſeſſoria?

Curet, ut domui ſeu familiæ nihil neceſſariorum deſit. Equidem ſecundum naturam neceſſaria duntaxat ſunt, quæ famem, ſitim, frigus, & alia id genus incommoda tollunt: at civilis ſocietas non pauca præterea pro gradu, quo quisque in ea eſt, neceſſaria fecit. Cavendum, ne impenſæ fiant ipſis reditibus majores. Res ſuas ipſe Dominus norit. Socratis Ariſtotelisque pronunciatum eſt: Domini oculus equum pinguem facit. Afer quidam, rogatus, quod eſſet agro emendando ſtercus optimum? dixit, Domini veſtigia. In genere vero triplex opum comparandarum modus eſt; agricultura, induſtria ſive opera; & uſura. (a)

(a) Singula latius deduxit Gaſſendus, Ethicæ Lib. II, c. 2. p. 750. ſqq. Adde omnino e noſtris, ſed multis incognitum τὸν πάνυ *Jo. Valent. Andreæ*, de prudentia, Parte II. p. 171. ſqq.

§. XXXVI.

Qui ſcopus prudentiæ Politicæ?

Ut igitur *gubernatori* curſus ſecundus, *Medico* ſalus, *Imperatori victoria*: Sic Moderatori Reipubl. beata Civium vita propoſita eſt, ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit. (a) Hoc fiet, ſi duo Platonis præcepta obſervent: unum, ut utilitatem Civium ſic tueantur, ut quidquid agunt, ad eam referant, obliti commodorum ſuorum: Alterum, ut totum Corpus Reip. curent, ne dum partem aliquam tuentur, reliquas deſerant. (b)

(a) Cicero in fragm. V. de Republ. & addatur, qui plura ſuggeret, laudato loco Gaſſendus. Ac rurſus de prudentia *cum* in univerſum, *cum in eligendo vitæ genere*, cæterisque illius ſpeciebus *Cicero*, de Officiis L. I, c. XXXII. ſqq.

(b) Cic. Off. I, 25.

§. XXXVII.

Digitized by Google

§. XXXVII.

Quotuplex Actio humana?

Actio humana generalius ſumta (a) varie dividitur. Præcipua eſt, quæ nec Auctori diſplicuit, *ratione principii* in *voluntariam* ſeu *ſpontanem*, & *involuntariam* ſive *invitam* diviſio. (b) Addunt alii *diviſionem* ratione *II. Normæ* in (c) *Bonam* & *Malam*. Jacob. Thomaſius diviſionem *ratione formæ* adpellat.

Quotuplex I, ratione formæ?

(a) Uti videre inprimis eſt apud J. Thomaſ. Tab. X. integra. Ut in ſimplicem & compoſitam. Illa (1) *ratione Formæ* in Indifferentem & Moralem, quæ vel bona vel mala. Indifferens conſideratur vel quoad *Speciem* vel quoad *individuum*. Probe etiam advertendum: Indifferentiam triplicem eſſe; Objectivam, ſubjectivam, & formalem. *Illa* fundatur in rebus, quas eligere homo poteſt, vel repudiare, qualis juxta Paulum eſt in Neomeniis, rebusque conſimilibus, Col. II, 16. de quibus judicioſe *Auguſtinus*: Sunt quædam, ait, facta media, quæ poſſunt bono vel malo animo fieri de quibus eſt temerarium judicare. Lib. II. *de Serm. Domini in monte.* *Iſtam* adpellamus, facultatem ipſam, id quod Lege determinatum non eſt, eligendi vel repudiandi. *Hæc* eſt proprietas actionum humanarum, quæ lege juberi vel vetari, adeoque tranſire in ſtatum moralitatis poſſunt. Sed & hoc acute monuit *Jacobus Thomaſius*; *Indifferens* in ethicis *hoc dici*, quod nec bonum nec malum eſt: CAPAX TAMEN UTRIUSQUE MORALITATIS. Quam capacitatem quod non habet, in quæſtionem *heic* non venit. Neque nos quidem conſultum Rei literariæ arbitramur, novas definitiones confingere & actionem indifferentem vocare non malam, ſeu bonam in ſenſu negante, ut a nupero ſcriptore factum. Quod eſt limites movere, ac diſciplinæ circulos, præter neceſſitatem turbare. Cæterum de vero Chriſtiano expedita Regula eſt Col. III. 17. & 1. Cor. X. 31. cujus quæ in fide fiunt opera, bona ſunt, & a Luthero Tom. I. Jenenſ. f. 225. divino cultui adnumerantur, daß auch das geringſte Werck, als ein Strohalm aufheben, im Glauben gethan, ſeye ein gut Werck. Quæ ſi recte obſerventur, facient, ſpero, ut non neceſſariis nec ſine ſcandalo in hoc argumento motis litibus liceat ſuperſedere. Conſiderari quoque meretur communior ſententia, quæ Actum *humanum* in individuo indifferentem non dari ſtatuit. Cujus ea præcipue Ratio producitur, quod non finis modo honeſtus homini agenti debeat eſſe præpoſitus, (nam hæc non ſola ita ſentientium ratio eſt) ſed

Quotuplex Indifferentia?

quid objectiva?

quid ſubjectiva?

quid formalis?

Obſervatio ſumme neceſſaria de non temere mutandis definitionibus.

Quid Chriſtianiſmus de indifferentia doceat?

Et quomodo altercationes vitari hoc in argumento queant?

Sententia B. Oſiandri, & aliorum;

Digitized by Google

Non dari actum in individuo *indifferentem: quo fundamento nitatur? remissive*

sed & actio humana *hic & nunc* a circumstantiis determinationem accipiat, iisque velut vestita in statu moralitatis collocetur. Conferri potest acutus de hoc argumento Disputator *B. Jo. Adamus Osiander* Theol. Morali Part. I. c. IX. §. XXXI. qui etiam locum Matth. XII. 38. solide fortiterque vindicavit. De indifferentismo morali Jesuitarum professa præter alios opera egit D. *Jo. Wolfg. Jegerus*, nosque ejus subruendi modum jam supra ostendimus, quum de Morali demonstratione, objectisque Moralibus *per se* talibus ageremus. (2) *Ratione Efficientis* in elicitam & imperatam, quæ distinctio usum habet in Quæstione: An voluntas possit cogi? (3) *Ratione adjuncti* in immanentem & transeuntem sive internam & externam. Hæc vero dividitur in *Actum commissionis & omissionis*, quum in moralibus omissio æstimetur pro Actu; imo & positivus actus vel includatur, vel præsupponatur. Silentium magnæ est efficaciæ, & obligationem facit, Num. XXX. 5. 8, 12. 15. Obligat votum juramentumve a subdito præstitum, quia Dominus eo, quo audivit die, SILUIT SUPER EO. add. Grot. II. 4, 4. cujus Regula: sub factis moraliter veniunt non facta. Est etiam omissio vel bona vel mala. Illa qua omittitur actio mala, occasione perpetrandi oblata, ex amore & timore DEI & studio obediendi ejus Legi. Sic *Joseph* ab aliena abstinuit uxore, Gen. XXXIX, 8. & 9. Mala est, qua omittitur actus lege præceptus, quem per occasionem aut facultatem præstare posses. Ut cum *Parentibus honor debitus non exhibetur.* Matth. XXV, per tot. de virginibus fatuis, & servo qui talentum condiderat.

ratione efficientis? quid elicita? quid imperata?

III. Quotuplex ratione adjuncti? Quid actus omissionis? Quæ vis SILENTII? Quotuplex omissio?

§. XXXVIII.

Quid actio simplex?

Actio etiam speciali sensu dispescitur in simplicem & mixtam. Illa est, quæ ex proæresi agentis mera, seu ex interno eoque solo principio provenit. *Mixta* est, quæ non ex mera agentis proæresi, sed partim interno, partim externo principio, circumstante videlicet metu majoris mali aut spe boni alicujus parandi oritur. Cæterum mixtorum actuum quatuor genera constituit Philosophus. *Primum* cum homines boni & commodi alicujus consequendi, aut gravissimi alicujus damni declinandi gratia, gravia damna aut diros subeunt cruciatus; ut Zopyrus toto corpore lacerari, nasum, aures, & labia sibi præscindi voluit, ut Babyloniis imponeret, urbemque

quid mixta?

Quot genera sive gradus Actionum mixtarum?

que inexpugnabilem Babylonem in Darii poteſtatem redigeret. (a) Ut & Apoſtoli Martyresque in primitiva Eccleſia plagas & mortem ſæpe acerbiſſimam, ob veritatem defendendam, pertulere. *Secundum* eſt, cum quis ob declinandum incommodum & malum aliquod, aut conſequendum commodum & bonum, ſordidum quid ac indecens committit. Ut ſi quis, ne nummos perdat, aliis ſe ridendum exponit: ut morio in aulis Principum ventris cauſſa agitari vexarique ſe patitur: ut improbe hodie multi vivunt, ne pro hypocritis, & ut loqui amant, ſanctulis habeantur. *Tertium* eſt, cum quis metu magnorum malorum, quibus perferendis natura humana ferme impar eſt: ea facit, quæ alias facere non oportebat; ut David mortis declinandæ, Solon legis perniciosæ abolendæ cauſſa furorem ſimularunt. *Ultimum* eſt, cum quis declinandi cujuscunque tandem mali, aut conſequendi boni cauſſa id agit, ad quod agendum ne exquiſitiſſimo quidem mortis genere ſe adigi debuiſſet pati, ſed mortem potius oppetere. Ut ſi quis perſecutionis evitandæ, vel honorum adipiſcendorum cauſſa veram religionem ejuret. Primum genus laudem; alterum & ultimum vituperium: tertium veniam & commiſerationem meretur, aut conſequitur. (b)

(a) Circa actionem Bonam & Malam diſquirunt: An Mixtura detur Boni & Mali? ſive An idem Actus reſpectu diverſorum ſimul bonus & malus eſſe poſſit? Nobis negativa arridet, quia ad *Actionem Ethice Bonam requiritur, ut omnes actionis circumſtantiæ* Morales recte ſe habeant, quarum una ſi ſecus comparata ſit, integram vitiat actionem. Quorſum pertinet vulgatiſſ. Canon. Bonum eſt ex integra cauſa, malum ex quolibet defectu. Objiciunt tamen *Cajetanus* Tom. I, Opuſculor. Tract. 32. R. 14. & *Vincent. Contenſon* L. VI. Diſſert. 2. c. 2. p. 513. Utique Eleemoſynam egenti porrectam bonam eſſe; quidquid ſit de adhærente vitio vanæ gloriæ. Imo & commiſerationem ſæpe jungi poſſe; Sed nihil evincunt. Bono enim honeſto repugnat adhiberi ad malum finem, & eleemoſyna propriæ ſtudio gloriæ data eſt ILLEGALIS. Unde commendare Tyronibus auream *Jacobi Thomaſii* Regulam ſolemus: *Bonum Morale habere Bonitatem ſuam in Voluntate ope-*

An detur Mixtura boni & mali?

Diluuntur Objectiones

(1)

operantis. Tab. III. lin. 36. Inſtant: In naturalibus eandem rem eſſe ſi-
(2.) mul bonam ex una parte, & malam ex alia. E. nec repugnare in Moralibus. Prius eſſe manifeſtum, quia idem homo poſſit ſimul habere Bonitatem auditus, cum malitia cœcitatis. Sed & heic nulla eſt ſequela. Primum enim Bonitates in Naturalibus ſunt partiales, neque una dependet ab altera. Deinceps ſi de Bonitate totali integrali ſermo ſit, negamus antecedens. Tum enim homo perfecte bonus adpellari non poterit, & hujusmodi totalis bonitas cenſeri bonitas moralis debet.

(b) qua de luculenter egit Auctor, §. 16. & conferendus omni-
Quid Invitum? no *Thomaſ.* Tab. XI. per tot. ubi moneo I. inconſideratius loqui, qui ex invito faciunt principium Actionis humanæ, cum potius dicat Principii privationem. II. Haud quidem levem eſſe dubitandi rationem, num de invito agere, ad Ethicum pertineat? quod ex hujusmodi actione homo nec bonus nec malus æſtimetur. Interim quia proæreſin immediatum actionis humanæ principium eſſe dicimus, eaque omnem excludit vim, & neceſſum adeo eſt, naturam Inviti perſpectam habere; idcirco
quid invitum per ignorantiam? de iſto quoque argumento tractari hoc loco ſolet. III. Inviti laxius ſumpti duas quaſi eſſe ſpecies. Unum, quod per ignorantiam, alterum quod per violentiam dicitur. De poſteriore communis Regula eſt; Ad illud requiri, *ut patiens non ſaltem negative nihil dicatur contuliſſe, ſed ne-*
quid per violentiam? *que contrarie.* Ceterum IV. eſt Invitum per vim tale vel in ſe vel in ſua cauſſa. V. Actiones mixtæ magis ſunt ſpontaneæ quam invitæ. Unde
Regula magni momenti de actione mixta. eſt quod pacta etiam non citra vim inita obligant; ut via nobis præmuniatur, ad *Pufend.* de Offic. H. & C. I, 9, 15. VI. Colligimus, quid ſtatuendum de ea, quam *Caſtro Palao* propoſuit ſententia; Retractata per pœnitentiam priori voluntate effectum ſecutum naturaliter ex cauſa prius libere appoſita, non eſſe imputandum culpæ. Falſam quippe eam eſſe vel ex eo patet, quia effectus ille quidem invitus in ſe eſt, *ſed non in ſua cauſſa.* VII. Ad externum repugnantiæ conatum in Judiciis tam adcurate reſpicitur, ut ex præſumto etiam factum aliquod invitum habeatur. Quod fundamentum eſſe cenſeo Legis forenſis de Puella de-
Lex de Vim paſſa: Deuter. XXII. 24, exponitur. ſponſata vi compreſſa Deut XXII. 24, 27. Quæ enim vim paſſa in agro, rea non habetur; quia non conſenſiſſe in ſcelus, ſed invita ſuccubuiſſe præſumitur, nec quidquam omiſiſſe, adhibitis evaſionis mediis, & quo præ cæteris hic ſexus armatur, clamore. Contra cui in urbe pudicitia ſuit erepta, violentiæ prætextus non conceditur, ob defectum renitentiæ per clamorem, quo concurſum ciere potuit & debuit; Quod tamen intelligendum eſt, non quod ex hoc ſolo definienda controverſia ſit, ſed

cate-

Digitized by Google

ceteris paribus. Poteſt enim & in urbe vim pati aliqua, occluſo ore, & in agro aliqua conſentire in ſtuprum, ut habent verba Philonis recitata à Grotio II, 12. in notis.

§ XXXIX.

Cæterum ex ea, quam diximus, Proæreſi PER SE & immediate conſequitur Imputativitas; (a) ſeu quod effectus agenti moraliter *jure imputari queat*; bonus quidem ad laudem & præmium: Malus vero ad culpam & pœnam. Quæ imputativitas (b) non quidem Formale Actionis Moralis, (c) præcipua tamen ejus affectio, aut effectus formalis, (d) vel (e) neceſſarium cauſæ Moralis conſequens eſt.

(a) Vox *imputationis hortenſis* eſt, & proprie inſitionem, qua ſurculi Plantæ imputantur, ſignificat. Negat hoc nonnemo, in Diſp. de imputatione §. 3. Hæ, inquit, ineptiæ riſum moverunt Chemnito in Exam. Conc. Trid. P. I. de Juſtif. f. 212. a. (p. m.) 347. ſed imputare communiter notat alicui tribuere, adjudicare, adſcribere aliquid, cauſam rei alicui impingere, & vindicare; ferre aliquid alteri acceptum, zurechnen. Pro hortenſi tamen notatione ὁ κηπουρὸς eſt Cellarius: Putare, inquit, eſt purgare apud Donatum, unde & arbores vites putare dicimus. Transfertur ad numeros & rationes. In ſenſu Morali dicit actum intellectus, quo quid ad auctorem ſuum pertinere judicatur ſive mediate, ſive immediate ab ipſo profectum ſit.

(b) huc pertinent dicta a nobis Parte VIII. diſſertationis de Jure Pœnarum §. IV. n. a. b. add. omnino *D. Müller.* Inſtit. Ethic. P. I. c. IX. p. 312.

(c) conf. ſuperius dicta ad §. 6.

(d) quod accurate probavit Dn. D. Jägerus Elem. Metaphyſ. P. II. p. 35.

(e) *Petr. Muſæus* Metaph. c. XIII. §. 42. p. m. 151. Singulare imputationis Exemplum in Epaminonda eſt, qui Collegis crimine violatæ Legis accuſatis permiſit, ut omnem cauſſam IN SE (Epaminondam) transferrent, ſuaque opera factum contenderent, ut Legi non obedirent. Neque is recuſavit, quo minus Legis pœnam ſubiret. C. Nepos Epaminonda c. VIII. §. 1, 2.

§. XL.

Sicut autem præcipuum in Moralibus axioma, ſive Principium rationale eſt: (a) de illis actionibus homini reddendam eſſe rationem, quas penes ipſum eſt fieri, vel non fieri: ita imputatio quoque dividi ſolet in eam, quæ eſt ex gratia vel ex debito. (b) *Illa* eſt, quando quis in alterum effectus actionis cujusdam tertii, quos alias iſte ſibi jure adſerere non poterat, ex benevolentia derivat. Ut quando Princeps filio civis nullis meritis conſpicuo benefacta paterna imputat. Hoc eſt imputare κατὰ χάριν, non κατὰ τὸ ὀφείλημα. E debito autem imputatio fit, ubi cauſa imputationis in eo hæret, cui quid imputatur. Dividi etiam ſolet in *nudam*, ſeu ſimplicis adprobationis & improbationis, & *efficacem*. *Illa eſt*, qua nude tantum actionem aliquam adprobamus aut reprobamus, ita ut nullus inde in agentem effectus redundet. (c) *Hæc*, per quam effectus actionis in agente vim ſuam exſerunt, de qua hoc inprimis loco agitur. Sed & aliud eſt imputatio, aliud imputabilitas; ſeu actu imputari, & recte imputari poſſe. Non enim omnes actiones, quæ imputari poſſunt, etiam agenti ſemper imputantur aut neceſſario imputandæ ſunt; (d) ac ubi pluriuin intereſt actionem fieri vel non fieri, ſi unus actionem non imputaverit agenti, cæterorum tamen Jus non expirat. (e)

Quotuplex imputatio? quid imputatio ex gratia? quid ex debito?

quid nuda?

quid efficax?

(a) Contradiſtinctum experimentalibus principiis, quæ obſervationes vocantur. *Rationalia* principia dixit *Pufendorfius*, quorum veritas, certitudo atque neceſſitas ex ipſa ratione fluit, absque ſingularium perceptione, aut inſtituto diſcurſu, nudo duntaxat mentis intuitu. *Experimentalia* ſunt, quorum certitudo ex ſingulorum conſtanter ſibi reſpondentium collatione ac perceptione intelligitur. *Elem. Jurispr.* Univ. Lib. II. axiom. I, p. 353. e. g. Homo de rebus adprehenſis vi intellectus recte judicare poteſt.

Incidenter de principiis experimentalibus & rationalibus.

(b) hanc diſtinctionem in terminis habet Paulus *Rom.* IV, 4. quo capite vocem imputationis undecies inculcat.

Vox imputationis in ſacris.

(c) Locum habet circa actiones debitas; qui enim non niſi quod debuit

Digitized by Google

debuit præstitit, bene quidem egit, præterea tamen nihil meretur. conf. *Luc. XVII.* 7. 8. 9. omnino. An etiam gratias agit servo?

(d) *Elem. Jurispr: Univ.* Lib. II. axiom. I. §. 4. p. 357.

(e) ut, etsi peccatori pœnitenti DEUS delicta remiserit, societas tamen humana supplicium jubet irrogare.

§. XLI.

Repetenda igitur hoc loco (a) sed breviter universa de Caussa Morali tractatio est; cujus in hoc natura consistit, quod recte ei, velut Principio Libero, imputatur effectus, in quem licet haud influat, illum tamen Formaliter aut quocunque modo intendit. (b) Ex quo quidem manifestum esse arbitror, ipsam Caussæ Moralis rationem, ut loquuntur, formalem, & causalitatem in Intentione, eaque efficaci, consistere. (c)

Quid caussa Moralis?

(a) quæ caussa vera est caussa, adeoque ad Tractationem de Caussis, velut sedem propriam pertinet, ubi optime definitur: quod sit caussa efficiens, per propriam entitatem effectum quidem immediate non attingens: ad eum tamen producendum cum intentione efficaciter aliquid conferens, ut inde ei Jure imputetur effectus. Nec obest objectio. Q. consistit in mera negatione, id non est vera causa. A. causa Moralis modo negativo concepta v.c. Nauta per absentiam non impediens naufragium. Resp. neg. min. quia absentia nautæ conjuncta est cum intentione, quæ aliquid importat positivi. 2. *aliud est, agere vere, aliud agere* physice. Omne quidem agere physice est *vere agere*, sed *non omne vere agere est agere physicum.* Distinguere etiam nonnulli jubent inter Agens Morale & Causam Moralem. Illud est causa actionis Moralis, ex relatione ad legem; Caussa autem Moralis ex intentione æstimatur, & potest etiam tendere in actionem per se adiaphoram vel physicam. Sic homicida respectu homicidii est agens morale; proprie tamen loquendo non est Causa Moralis, quia per propriam entitatem in illud influxit. Jubens vero alium quid facere, legibus non definitum, caussa est Moralis, proprie tamen non agens Morale. Sic David Uriam interfecit gladio filiorum Ammon, 2. Sam. XII, 9.

An sit vera caussa cur? Remissive.

Qua differentia inter agens morale & caussam moralem?

(b) Opponunt Philosophi influere & conferre. Illud de causa physica accipitur, quæ effectum sua actione immediate attingit producitque; hoc de causa Morali, & sensu quidem ajente & negante. conf. P. Musæ. c. XIII. §. 18. p. 137.

(c) quæ tam circa actum, quam ejus omissionem versatur; Solet

Digitized by Google

quotuplex intentio?

autem *intentio* plerumque in *Directam & Indirectam* distingui. Prior dicit relationem ad effectum, quem quis ipso voluntatis actu efficaciter expetit; idque vel positive vel negative. Indirecta vero adpellatur comparatione effectus, quem quis actu quidem voluntatis non expetit, sciens tamen aliquid ad ipsum confert; atque adeo perinde se gerit, ac si eum expereret. Ut qui medicamentis utitur, cum non nesciat ad eorum usum se nauseaturum esse, indirecte nauseam intendit. Sic Pastor, omnium vitiorum illecebris deditus, qui conjectura facile potest adsequi, suo quoque alios exemplo ad nequitiam adductum iri, perditos aliorum mores indirecte intendit. Quorsum referendi versiculi a Thoma recitati, 2. 2. q. 62. art. 7.

Quot modis fieri quis Caussa mortalis queat?

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

& conferendus, qui eos explicat, *Vir insignis* de J. B. & P. II, 11. §. 1. n. 2. ac *ante* Lib. II, c. XVII. §. 6. sqq, & e Theologis v. *Mart. Chemnitius* in Locis, VII, 8. de peccato Actuali, qui eos ita proposuit;

Consulo, præcipio, consentio, provoco, laudo,
Non obsto, sed præcipio & defendo aliena.

Qui non obsistit, si potest injuriæ, tam est in vitio, quam si Parentes, aut patriam, aut socios deserat. Cic. Off. I, 17. ac rursus ibi: alterum injustitiæ genus est eorum, qui ab iis, quibus infertur, si POSSINT, non propulsant injuriam. Illustris est locus de populo connivente. Lev. XX, 4. 5. qui Chaldæo Obstirmator dicitur. *Ais:* At DEUS nonnunquam aliquid agit, ex quo novit sequi peccatum. Sic Protoplastis Legem de Arbore Vetita tulit, cum tamen Legem eam violatum iri præviderit ab æterno. Absit autem ut DEUM dicamus indirecte velle ullius hominis peccatum. Sed nihil hac ratione colligitur. Namque ea demum indirecta intentio dicitur, non cum quis aliquid simpliciter facit, ex quo malum sequi queat, sed cum facto illicito pravum effectum provocat, aut saltim id agit, a quo tenebatur abstinere, ne hujusmodi Effectus sequeretur. conf. *Pufendorf.* de J. N. & G. I, 5. 13. p. 87. Igitur ab *indirecta effectus Intentione* absolvitur. I. Qui ex ignorantia eum non impedit, cum alias possit ac debeat & voluisset impedire. II. Qui ex impotentia non impedit. Impotentiam intellige inculpabilem. III. Qui pro libertate sua non impedit, sive quod non debeat, utcunque possit. IV. Possibilis debet esse impeditio peccati non physice solum, sed & moraliter. Possibile physice esset Parentibus, liberos a publicis delictis abstinere, si domi eos semper servarent, admotis custodibus. Moraliter non item,

Solvitur Objectio, de intentione indirecta.

quia

quia hoc libertas humana non pateretur, & diligentia requireretur in hominem non cadens. conf. hoc capite §. XVIII. Concluſ. I. & §. XX. ibi: quin & τὸ poſſe in vita communi & q. ſ.

§. XLII.

Tenetur etiam qui conſilium dat, laudat, aſſentatur. Quid enim intereſt inter ſuaſorem facti & probatorem? ait *Cicero* Philippica ſecunda. *Lege Longobardica* Lib. IV. tit. IV. etiam conſulens ad compoſitionem vocatur. add. Rom. I, 32. οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ ἐπιγνόντες, (ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσὶν,) οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσι. Sic παιδεραστίαν & quosvis inceſtus eſſe ἀδιάφορα docebant non Epicuræi ſaltim, ſed & ſeveri illi Stoici, quod non Theophilus tantum Antiochenus nos docet, Sed & Sextus Empiricus, Zenonis & Chryſippi utens verbis, quæ pudet tranſcribere. (a) Sed hos ne excuſatos dixeris? Neutiquam vero. Audiviſti ſententiam Apoſtoli ex Naturæ dictato depromptam. Cæterum illis qui coacti militant nihil imputari poteſt, quia non hoſtili animo apud hoſtes ſunt. Unde & ad infortunatos referuntur, neque de iis ἀδίκημα, ſed ἀτύχημα prædicatur. Laudatur apud Euripidem Eteoclus Argivus, quia

Qui porro modi Cauſſæ Moralis?

An eo referendi conſilium dantes? an laudantes?

An coacte militantes?

> Culpam ferebat ſemper illo Judice
> Reus ipſe: non urbs patria, quæ paſſim mali
> Rectoris ergo ſuſtinet calumniam. (b)

(a) add. *Grot.* ad Rom. I, 32. & de J. B. & P. II, 20. 44.
(b) add. ex inſtituto *Grot.* de J. B. & P. III, 11. 3. & III, 11. 5.

§. XLIII.

Atque ex his quidem jam patere in univerſum arbitror, quæ homini poſſint imputari, quæ non; (a) de quibus ab Auctore ſubjunctis §. XVIII. ad finem usque Concluſionibus diſtincte traditum eſt. Summa eo redit; (b) Non poſſe imputari, quæ ex *neceſſitate Phyſica* proveniunt: neque *vegetabilium effectus facultatum*: nec (c) *impoſſibilia* aut coacta, vel per ignorantiam (d) facta: nec viſa per ſomnum, aut a ratione deſtitutis

Quæ homini imputabilia?

Digitized by Google

tutis profecta; cum pro principio non agnoſcant proæreſin, neque ab agente vel ſciente vel VOLENTE ſuſcipiantur.

(a) *Pufendorf.* O. M. I, 5. 6.

(b) & generale fundamentum eſt, voluntas in gradu habili poſita.

(c) Stultitiæ damnari ſolent *Mexicani* Reges, quod ſub initium Regni promiſerint Regibus, ſe effecturos, ut ſol juſto tempore oriatur & occidat: ut pluviæ, quando opus eſt, cadant: ut terra fruges proferat. Conf. *Pufendorf*, de J. N. & G. I, 5. 6. *Krebſius* tamen, tractatu de Ligno & Lapide P. I. Claſſ. II. Sect 2. §. 1. multæ & mirandæ id ſapientiæ eſſe cenſet, cum promiſſionis ſit ſenſus: *P*rincipem bonis Legibus, rectoque & pio Imperio, vel ipſa aſtra & meteora, in ſuam veluti poteſtatem, pro vera ſubditorum Reique publicæ beatitudine, redigere. Cæterum impoſſibilia vel ſunt abſolute talia, vel ex hypotheſi. Qui bona dilapidavit, qui præſtandi vires ultro ſibi ipſe detraxit, non ſolum ad ſummum conatum tenetur, ſed & velut in ſupplementi vicem, malo inſuper poterit mactari. Conter infra L. I. c. IX. §. 17. & Matth. XVIII. 25.

quotuplex impoſſibile?

(d) puta invincibilem; eamque antecedentem, ſive efficacem.

§. XLIV.

Occurritur objectionibus.

Quodſi itaque Lege Divina, I. damnum a Bove (a) cornupeta illatum ejusdem Domino ad cædem usque imputanda præcipitur; II. Si *vinitori* aut *agricolæ* negligenti, vineæ agrive ſterilitas imputatur: III. Si variegatus agnorum color paſtoris Jacobi ſolertiæ adſcribitur, Gen. XXX. 37. IV. Si ventris etiam prominuli apud Gallos veteres pœna in Juvenibus fuit: non tamen iſta traditæ ſuperius regulæ contradicunt. Potuit nimirum Dominus ac debuit bovem cuſtodire, cujus vitium cognoverat. Igitur homicidium SALTIM indirecte intendit. Cujus æque intentionis, qui vineam agrumve negligit, reus eſt. Et licet variegatus, quem diximus, color humanæ effectus induſtriæ non ſit; imputari tamen ejus productio Jacobo potuit, quod obſervatis animantium inclinationibus vires eorundem internas congruis mediis excitavit. Demum, uti corporis imbecillitas, proprio vitio contracta imputari poteſt, ſic & (meliorem ſententiam tuemur cæteris

Digitized by Google

teris paribus) quæ ex congluvie provenire judicabatur, corporis pinguedo. (b)

(a) Exod. XXI, 28, 29. Culpa Domini, bovem cornupetam esse scientis, eumque non custodientis lata est, & morte punitur. Quanquam si hæredes velint, permittatur redemtio, ut Grotius autumat. Alii de eo casu verba accipiunt, si Dominus de lata culpa non possit convinci.

(b) conf. tamen *Pufendorf.* de J. N. & G. I, 5, 7.

§. XLV.

An homini, qui nudi instar instrumenti se habet, aliquid imputari possit?

An illi, qui meram actus exsecutionem suscepit, seque adeo nudi instar Instrumenti habuit, imputari aliquid possit; difficilior inspectio est. Nostro videtur, ei cui intentato a superiori malo, necessitas exequendi factum injustum, cædem v. c. hominis innocentis, imponitur, factum non magis imputari posse, quam gladio aut securi cædes. Quod non *Conclusione modo septima*, (a) sed & alibi (b) propugnavit. Ratio tamen dubitandi est, quod in præsenti casu, qui innocentem, quem certo talem esse cognovit, enecat, non se habet instar Instrumenti mere Physici; sed intellectu, sed ratione præditi, quæ innocentibus haudquaquam nocendum esse dictitat. Quare & probabile censet Grotius, etiam carnifici, qui damnatum occisurus, cognita esse debere causæ merita, ut satis ipsi constet, mortem ab eo commeritam; quod & nonnullis in locis observetur; nec alio (c) spectare Legem Hebræam cum ad lapidandum eum, qui damnatus est, testes velit præire populo. (d) Nec milites injusto bello operam præbere possunt, ut ex saniore Philosophia judicavit ὁ Πάνυ.

Ratio pro affirmante sententia.

(a) §. 24.

(b) L. I. de O. H. & C. c. 6. §. 8. & II, 12, 9. & II, 14. 10. sub fin. Consimili innixus esse fundamento videtur Absalom, fratrem interfecturus & famulos instigans: Nolite timere, quia ego JUSSI vos 2. Sam. XIII. 28, quia C. *Thomasius* JP. Div. II, 2, 166. & 167. p. 179. DEO

Digitized by Google

magis oportet obedire quam hominibus. Unde pie interdum detrectantur Imperia fæva atque impia. —

ἐ γὰρ τί μοι ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε;

Ajebat Apollonius contra Neronis edictum. Quod Tertullianus dixit, subditos nos esse debere Principibus intra limites disciplinæ.

De instrumento, quod vocant, meræ ensequutionis.

(c) J. B. & P. II, 26, 4. n. 9. laudatque allegatum ab eo Exemplum Ministrorum Saulis, 1. Samuel XXII, 17. & Speculatorem Achabi tertium *B. Osiander* Observat. ad h. l. p. 1294. ubi etiam probat, si evidens sit Militi, Bellum, quod superior gerit, injustum esse, deponenda ei arma cingulumque solvendum esse. Censent Ebræi inter Saulis Ministros Abnerem quoque fuisse, quem David funebri carmine his verbis extulerit: Non ligatæ sunt manus tuæ. Non is tu eras, qui sine delectu rerum manus tuas alteri commodares. Velut hæc verba constantiam Abneris exprimant, cum ad Imperium Saulis Sacerdotes occidere noluit, 2. Sam. III, 34. add. Grot. I, 4, 7. de Legione Thebæa, quæ constabat sexies mille sexcentis sexaginta sex militibus Christianis omnibus, & maluit decimari, quam sacra Diis falsis facere. add. eundem I, 2, 9. p. m. 36. Male Urias Regi Achazo paruit, extruendo aram Assyriacæ similem, cum quidvis potius perferre debuisset, quam ministerium ad rem illicitam præbere: ut Judæi, qui sub Alexandro Babylone ad Beli templum extruendum materiam aggerere noluerunt. II. Reg. XVI. 11. Laudantur Esseni, quod inter alia jurarent, μὴ βλάψειν τίνα ἑξ. ἐπιτάγματος: non nocituros cuiquam, ne si juberentur quidem. add. Grot. II, 26. 4. med.

Argumentum ab exemplo Abneris, ex II. Sam. III. 34.

(d) II, 26. 5. & 4. l. 2, 9. n. 11. 12. I, 4, 7. p. 89. Ambrosius de militibus Juliani: Julianus Imperator, quamvis esset Apostata, habuit tamen sub se Christianos milites, quibus cum dicebat, producite aciem pro defensione Reip. obediebant ei; cum autem diceret eis, producite arma in Christianos, tunc agnoscebant Imperatorem cœli. Sic & Speculatores legimus ad Christum conversos mori potius elegisse, quam edictis & judiciis in Christianos manum commodarent.

§. XLVI.

Quid occasio?

Ut omissio imputari queat, agenti necessaria *occasio* est; (a) quam sufficienter tempus actionis opportunum describere *Cicero* & *Eustathius*: plenius eam delineaveris, per opportunitatem, sive commodam objecti, loci, temporisque præcipue

Digitized by Google

cipue, & adjunctarum his circumſtantiarum diſpoſitionem, qua moraliter acturus ad eliciendum actum moralem redditur idoneus. (c) Huc pertinet captatio & uſus occaſionis, quæ poſthac calva eſt. Ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν.

(a) §. 23. Concl. V.

(b) *hic quidem* ad 1. Nicom. *ille Off. 1.*

(c) junge *Scalig.* de Subtilitate Exercit. CCCLXIV. §. 12. & Clariſſ. *Müller.* Inſtit. Ethic. I, 3, 33, p. 154. Occaſio eſt *vel bona, vel mala.* *Illa* ad bonos, *hæc* ad malos actus ducit, vel tendit. Illa ſolertiam, hæc cautionem exigit. Porro vel *plena* eſt vel *minus plena.* *Plena*, cum moraliter, ſive bene ſive male operatur, offertur objectum commodo tempore & opportuno loco, nec ulla ex circumſtantiis datur, quæ ipſius actionem impedire ac ſufflaminare poſſit. *Minus* plena, quando vel locus ad agendum non ſatis commodus eſt, vel tempus minus vacivum, vel objectum non ſatis propinquum & obtentu difficile. Eſt etiam vel *proviſa* ſeu quæſita, vel *improviſa* & caſualis. Illa, quæ acturienti data opera ac ſtudio eam quærenti vel ex propria ipſius ſagacitate vel ex ſuggeſtione aliorum obvenit. e. gr. ut erat illa quæ Abſoloni ad ulciſcendam injuriam ſorori ſuæ ab Amnone illatam: & iſta quæ huic ad vim Thamari inferendam ex ſuggeſtione Jonadabi data. 2. Sam. XIII. per tot. Improviſa quæ homini contra ipſius voluntatem & intentionem nihilque tale cogitanti offertur, veluti, quæ *Lotho* obtigit, inceſtus occaſio. *quotuplex occaſio?*

§. XLVII.

Patet inde, quod ejus quoque actio recte cenſeatur voluntaria, qui occaſionem præbuit damno alteri illato: (a) aut diligentiam ei præcavendo moraliter poſſibilem non adhibuit. (b) Namque ex toto noluiſſe debet, qui imprudentia defenditur. (c) *Qua imputatio data occaſionis?*

(a) conf. Pufend. inf. h. l. I, 1, 18. & I, 6. 9.

(b) pertinet huc Lex forenſis Deut. XXII, 8. ubi cauſa necis, & ſanguinem ſuper domum ſuam ponere dicitur, qui tectum ſepe non cinxit, adeoque cauſſa fuit lapſus in lethaliter vulnerato. Sic etiam Lex vetat habere ſcalas fractas, & canes mordaces.

Digitized by Google

(c) quæ vetuſta apud Senecam Regula eſt. Unde ille ab homicidio abſolvitur, qui non eſt inſidiatus, ſed DEUS tradidit illum in manus ejus, Exod. XXI, 3. & Jos. XX, 3. Urbium Receptus capax pronunciatur, qui alterum בִּשְׁגָגָה בְּלִי דָּעַת per errorem aut ignorantiam, (Græci reddunt ἀκουσίως) percuſſit. add. Num. XXXV, 6. de urbibus refugii. Alia ratio eſt, ex errore quidem qualicunque interficientis, ſed qui tamen odio habuerat occiſum, hujus enim homicidium præſumitur *ſpontaneo proximum*. Deuter. XIX. 11. quemadmodum a ſupplicio abſolutus econtra fuit, qui heri & nudius tertius nullum contra occiſum habuiſſe odium comprobatur. Deut. XIX. 5. Quo argumento *Taurinus Ignatius*, Pro-Conſul Bæticæ in conſultatione ad Hadrianum Imperatorem miſſa uſus, ne homicidium dolo commiſſum credatur: Adparebat, inquiens, nulla inimicitia, quæ cum Evariſto fuiſſet. Add. *Jo. Seldenus* de J. N. & G. ſecundum Diſcipl. Ebræorum IV. 2. Quo Jure Rabbini Patrem, qui filium, & Magiſtrum, qui Diſcipulum verberibus correxit, atque inde forte occidit, ab homicidii reatu abſolvant, ipſi viderint. Vide denuo *Seldenum* IV, 2. & *P. Pithœum* Collat. Leg. Moſaic. & Romanar. Tit. I. Sic *Ariarathes* Cappadocum Rex eo quod Melani amni exitum per laſciviam obſtruxerat, cum ejus petrumpentis impetu elatus Euphrates rapta parte Cappadocum terræ magna & Galatis & Phrygibus damna intuliſſet, permiſſo Romanis judicio talentis trecentis diſpendium ſarcivit Grot. II, 7, 12.

§. XLVIII.

Quotuplex Conſilium?

Etiam a Conſilio imputationem peti, ſupra monuimus. Diſtinguit vero Auctor Conſilium in generale & ſpeciale. (a) Illud qui dat, a petente, ſi intra terminos manſerit, deque re ſibi cognita reſponderit, puniri non poteſt. Cæterum magna in requiſitione conſilii circumſpectione opus eſt, ne timidum (ſolvunt cui claſſica ventrem) de bello: ne Mercatorem de lucro: ne emtorem de venditione; impium de pietate quæramus. (b) Optimus ſibi quisque conſiliarius, modo affectibus imperare poſſit: novit enim omnia, quæ ad rem faciunt, neque ſibi inimicus eſt. (c) Hinc recte Seneca: Conſilium tuum ſic apud alios ſit, ut abs te auctoritatem accipiat. Sic autem abs te auctoritatem accipiat, ne ſolus id proba-

Monita Practica de petitione Conſilii

Digitized by Google

probare videaris. Temeritas enim in aſſentiendo perniciosiſſima eſt. Inprimis rogandus DEUS eſt, ut vitam dirigat, nosque ſine errore ducat. (d) Cæterum qui conſilium dat *ſpeciale*, ei effectus conſilii imputari poteſt, (e) Unde nobile argumentum de pœnis malorum Conſiliariorum, qui vocari a nonnullis victimæ Status (f) conſueverunt.

Quid victimæ Status?

(a) vid. opus Maj. p. 86. ſq.

(b) pulcre iſta expoſuit Siracides c. XXXVII. 9. ſeqq. cujus monita eo tendunt, fruſtra ab iis conſilia ſumi, qui erga rem, de qua agitur, male ſunt affecti. Sic Architecti, quibus in annos & dies ſolvuntur mercedes, difficulter id conſilium dabunt, quo celeriter abſolvi opus poſſit. Commate 14. add. Ambroſ. Off. II, 22.

(c) Sir. d. l. v. 17.

(d) d. l. v. 19.

(e) Non libenter do Conſilium, inquit vir quidam optimus apud Anglos, male cedens conſilium facile incumbit conſcientiæ. Malum Conſilium, inquit Drexel. in Phaet. quisquis Principi vel Regi ſuggerit, in ſublime jactat lapidem. Sed caveat. Recidet lapis & ſuaſoris caput feriet. Demoſthenes de eventu Conſiliorum: Conſultores veſtros ut impoſtores, ſi quid aliter accidit, accuſatis; neque conſideratis, quærere & rationibus colligere optima, quantum homo poteſt valetque, id noſtrum eſſe: effici autem iſta, & ſuccedere feliciter, id plurimum in fortuna ſitum eſſe. Ad Curiam Heidelbergenſem ſcriptum diu *fuit*: Conſilium dans, fidem, non effectum præſtare tenetur. Collatæ alicubi fuerunt hanc in rem haud ita pridem, ex occaſione Ducalis Cameræ Procuratoris omni ſtudio ſententiæ, ibique dictum: nullus ex Conſilio, dummodo fraudulentum non ſit, obligatur. Nam conſilium dans non vult ut fiat, quod ſuaſit, ſed ſuo ſaltem conſilio excitat Conſultorem ad deliberandum, non ad ſequendum, nec in ſe ſuſcipit periculum. Eventum nec prudentiſſimus, nec ocularisſimus prævidere poteſt. Ubi autem dolus & calliditas interceſſit, de dolo Actio eſt. Interim nemo debet affectare id, quod ex ſua imbecillitate & ignorantia alteri poteſt eſſe periculoſum l. 8. ff. ad Leg. aquil. Igitur tale conſilium dans adeo culpæ reus eſt, quaſi ipſe damnum dederit; ratio, quia occaſionem ad damnum dedit. L. 30. §. 3. ad Leg. aquil. quæ culpa eo gravior, & quam proxime ad dolum accedit, quia

Digitized by Google

monitus de periculo & futuro damno, nihilominus tamen pertinaciter ſententiam ſuam defendit. Fruſtra deflentur mala, quæ etiam prævisa non terrugere.

(f) Pantocles, Gazæ cuſtos regiæ, amicus Datami perſcribit: eum magno fore periculo, ſi quid illo imperante in Ægypto adverſi accidiſſet: Namque eam eſſe conſuetudinem Regum, ut caſus adverſos hominibus tribuant, ſecundos fortunæ ſuæ. Quo facile fieri, ut impellantur ad eorum perniciem, quorum ductu res male geſtæ nuntientur. C. Nepos Datame V, 3. Conſiliarius trita via incedat. Thucyd. L. VI. c. 2. Ii homines tutiſſime agunt, qui præſentibus moribus legibusque, etiamſi deteriores ſint, minimum variantes Remp. gubernant. Tacitus Annal. 14. Super omnibus negotiis melius atque rectius olim proviſum: & quæ converruntur, in deterius converruntur. Quintil. Inſtit. 5. Tales novatores, ut aliquid ſui videantur afferre, etiam recta commutant. Plautus de aliquibus: Rem auferunt cum pulviſculo. Plinius: Ærarium iis eſt ſpoliarium Civium, cruentarumque prædarum receptaculum. Pennas, dicente Cicerone, ita incidunt, ut nequeant renaſci. Alexander M. de iis queſtus: quod olera cum radicibus exſcindant. De pertinacibus Conſiliariis Tacit. L. 1. Hiſtor. c. 17. quidam, inquit, natura ita pugnaces ſunt, ut tantum ſententiis aliorum contradicant, quique Conſilii quamvis egregii, quod non ipſi afferunt, inimici, & adverſus peritos pervicaces: Vere ſtulti, cum, ſecundum Laertium, omnes ſapere volunt ex ſuo ore. Interim etiam inſigni damno ſpernuntur ſæpe optimi Conſiliarii, de quibus dixeris quod Lipſius de peritis artis bellicæ: Pol. V. I. Quid prudentes inclutosque illos Viros fugit? cur non rectum eorum & purum Judicium? qui partim interfuerunt, imo & præfuerunt tali adminiſtrationi, partim in ſenatu illo verſati ſunt, ubi materies aſſidua & agitatio harum rerum. Viderunt igitur & audierunt, & quod caput eſt, cum judicio obſervarunt cauſas ipſas, originesque rerum. Cæterum boni conſervantur Conſiliarii digno, juſtoque tempore ſoluto ſalario. Refert alicubi Melanchthon, Frid. Sap Electorem Saxoniæ ſæpius admonitum eſſe, ut ampliora quæſtoribus ſtipendia conſtitueret; facile enim ſi egerent, fieri, ut aliquid etiam decerperent de alieno.

§. XLIX.

Agit ſub finem capitis Auctor de Concurſu Cauſarum.

Pro

Digitized by Google

Pro captu tyronum heic advertendum, eum duplicem esse. Nimirum *vel in Operatione, vel in Imputatione.* In operatione, quando uterque quidem agentium in agendo concurrit, sed tamen uni tantum actio imputatur, quia moralis aut principalis physica causa extitit, quum alter nonnisi ipsius nomine ac si loqui ita fas sit, passive ac instrumentaliter egerit. Qualis est actio Legati suo rite fungentis officio, quique alieno prorsus nomine agit. In imputatione vero triplex est I. ut alter principalis causa actionis, patrator minus principalis habeatur: II. ut uterque pari velut passu ambulet: III. ut alter minus principalis, patrator principalis causa sit. Exempla trium classium auctor curate suppeditavit ultimo capitis primi paragrapho. (a)

quotuplex concursus in operatione?

quotuplex in imputatione?

(a) add. *Pufendorf.* de militibus, infra II, 16, 13. ibi: alterum ut milites. item de carnifice, qui supplicium exequitur, non suo sed Principis nomine.

§. L.

Redigamus vel tandem in Compendium quæcunque de alienorum, seu eorum, quæ extra agentem sunt, imputatione, certis veluti Classibus Auctor complexus est. *Primus* ordo actionum est ab aliis perpetratarum, quæ eatenus imputari possunt non agenti, quatenus consensu *vel expresso, vel tacito, vel præsumto* obligationem quandam circa eas in se derivavit. *Secunda* Classis est animalium, quorum damna Dominis vel custodibus imputantur. *Tertia* est operationum rerum naturalium inanimatarum, ubi distinctius cogitandum monet nuperus Commentator (a) de Operationibus rerum, quarum causa est Magia explicita; (b) vel implicita seu superstitiosa: (c) item quarum causa est potentia Dei tam extraordinaria, quam ordinaria, & per consequens hominibus imputari nequeunt, nisi quatenus vel probitas vel improbitas illorum eas solicitavit. (d) Pertinet huc quoque *de Obligatione ex Somno & Somniis* tractatio; (e) ac Legum de Mundatio-

Aliena quomodo imputentur?

An obligatio ex iis, quæ in somno contingere, exsurgat?

Digitized by Google

tionibus ob ea, quæ in ſomno contigere, in Moſaica Lege præceptis, ea etiam ratio eſſe poteſt, quod immundities iſta vix ſine delectatione, ſæpe etiam ex diuturnæ convetſationis cogitationumque phantaſia ſoleat obrepere. (f)

(a) *Dn. Weber.* Specim. Annot. ad §. 18. p. 30.

(b) ubi licet plurimum ſit Diaboli ludibrium, recte tamen illarum effectus Diaboli organis, magis videlicet & lamiis, propter peſſimum quem habeant, in iis adplicandis conatum imputentur.

(c) ut in ordalio ſeu proba per ignem & aquam: item in manifeſtationibus furti per *cribrum*, *clavam hereditariam* ſimilibusque *μαντείας* ſpeciebus, quarum effectus tertiis illis, adverſus quas adhibitæ, ne quidem ad faciendum indicium imputantur.

(d) ut, ex falſa licet perſuaſione, Domitianus *Tertulliano* teſte, ſi Tiberis adſcendit, ſi cœlum ſtetit, ſi terra mota eſt, ſi fames, ſi lues, ſtatim: CHRISTIANOS AD LEONES: clamavit. Confer tamen de Miraculis Act. V, 15. & XIX, 12.

(e) proſtat de Jure circa ſomnum & ſomnia *Chriſtiani Thomaſii* diſputatio, ubi de Contractibus, Juramentis & delictis dormientium pariter & ſomniantium nec non noctambulonum agitur.

(f) Lev, XV, 16. & *Pufendorf*, de O. H. & C. I, 1. 26.

COL-

Digitized by Google

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO TERTIA.

BREVIARIUM.

Quodnam principium humanarum Actionum Normativum? Legis necessitas. Ea etiam Juris nomine venire consuevit. Quotuplici sensu Juris vox capiatur? Sumitur primo pro *Attributo Actionis, sive justo. Quod* æquatorium *vel* rectorium. Secundo *pro Attributo Personæ; quo modo est vel perfectum vel imperfectum. Facultas vel aptitudo. Justitia expletrix & attributrix. Jus internum & externum, & quatenus id personæ competat?* Tertio *pro Lege capitur. Ubi sciagraphia quoque totius capitis proponitur.* §. I.

Quid Lex? §. II.

Lex ut differat à consilio & pacto? §. III.

Partes Legis perfectæ sunt duæ. Quidque obligatio? & Quotuplex? Ratione originis: Subjecti: efficacia: durationis: respectivitatis. §. IV.

Quodnam fundamentum obligationis? Insignia Bona & ultroneus Consensus, sive quod eodem recidit, dependentia & subjectio. §. V.

Usus hujus doctrinæ in Politica, Theologia, & Christianismo universo. Quod postremum ex Arndio *ostenditur.* §. VI.

DEO etiam in Atheos Jus competit. §. VII.

Essentiale Legis Requisitum est promulgatio. Ea quid sit? §. VIII.

Quid Dispensatio? §. IX.

Quid æquitas? illius exempla. §. X.

Quid sint qualitates Morales? De Permissione, *an & quomodo sit actus Legis? Ut differant: cooperari ad permissionem mali, & cooperari ad malum ipsum? Bonitas ut differat a Justitia? Quid honestas.* §. XI.

Notabilis distinctio inter prohibere & irritum reddere. Inter illicitum & invalidum. Cujus neglectus magnas sæpe tricas difficultatesque peperit. §. XII.

Diversa Justitiæ universalis acceptio. §. XIII.

Paradoxon Aristotelis: Fieri posse, ut injuste quis agat: non tamen injustus sit. §. XIV.

Justitia vel est universalis, vel particularis. Hæc vel commutativa, vel distributiva. §. XV.

Quid injuria? Ab ea recte distinxit Aristoteles infortunium, docuitque dari aliquid ex utroquevelut CONFLATUM. §. XVI.
Genuina Legum Divinarum Divisio. §. XVII.
An detur peculiare Jus Gentium? §. XVIII.
An sit Lex positiva universalis? & quid sit? §. XIX.
Proponitur sententia nostra super exceptionibus nuperis Viri Celebris; ac speciatim de Lege circa arborem vetitam ex instituto disquiritur. §. XX.
Exceptiones de Legibus matrimonialibus examinantur; ac ludicra comparatio incestus in linea recta cum matrimonio senis & juvenculæ diluitur. §. XXI.
Leges forenses Christianorum obligant. §. XXII.
Earum Usus. §. XXIII.
De Legibus humanis, remissive. §. XXIV.
Qua Leges subditos obligent? §. XXV.
De Collisione Legum, breviter. §. XXVI.

§. I.

Ad Lib. I. Cap. II. *Quod Principium Actionis Normativum? unde Legis necessitas?*

Dictum hactenus de *Constitutivo seu formali*, ut & *effectivo* humanæ actionis principio fuit; pergendum nunc ad tertium est, quod *Regulativum* liceat adpellare. Auctor id *Legem* (a) vocat; cujus necessitatem demonstrat Necessitas ordinis in humano genere, sine quo illud in tanta voluntatum diversitate periturum erat: quod quidem a fine conditoris prorsus abhorret; (b) alii Juris vocabulo uti malunt, quoniam id non raro pro Lege accipitur. (c) Quod quidem commode heic monetur, ut primo, quæ de varia *Juris* acceptione in hac Philosophia occurrunt, rectius percipiantur, deinceps, ut summam secundi, in quo occupamur, Capitis, pro Homonymiæ istius ratione, distinctius explicemus. Notat autem Jus PRIMO *attributum actionis*, & idem quod justum significat, quo de videndus Auctor, præsenti capite §. 13. & a Tyronibus *Jacobus Thomas.* Tab. XXVI. SECUNDO *Attributum Personæ*, dicitque qualitatem activam Moralem, competentem personæ, ad aliquid ab altero, quocum in Societate vivit, juste habendum vel agendum. Quod quidem Jus vel *perfectum* dicitur, vel *imperfectum*. Prius Grotio facultas, Jus item *strictum*: posterius

Cur etiam Jus adpellatur?

Quid Jus? I. quid sumtum pro attributo actionis? II. quid pro attributo personæ? quid perfectum, sive

Digitized by Google

rius aptitudo audit. (d) Iſtud, ut infra ſæpius monebitur, eſt, cujus vi alterum, qui obligationi ſuæ non vult ſatisfacere, cogere poſſum ad implendum debitum. Hoc vero ita ſe habet, ut ejus impletio pudori ſaltem & conſcientiæ Debentis relinquatur. Facultatem Grotio reſpicit *expletrix*: aptitudinem vero *attributrix* juſtitia; comes earum virtutum, quæ aliis hominibus utilitatem adferunt, miſericordiæ, liberalitatis, & aliarum. (e) Sed & Jus ad perſonas relatum dividitur in *internum* & *externum*. Hoc dicitur, quod agendi impunitate & Judiciorum tutela conſtat. (f) Ubi multa Jure fieri & licere dicuntur, quia non omnia ad vivum poſſunt reſecari. Illud impunitatem lætitiamque infert in Foro Conſcientiæ. (g) TERTIO denique notat Legem; ut h. l. & Grot. l. 1. 9. cujus Auctor I. Objectum cum perſonale §. 4. tum reale, II. *Actiones* item ut poſſibiles, §. 8. earumque qualitates §. 13. III. Formam, quæ non eſt obligatio, ſed vis illa dirigendi ſub ratione Regulæ, ut infra monebimus; IV. Efficientem §. 5. V. Requiſitum eſſentiale, quod eſt promulgatio §. 6. VI. Partes §. 7. VII. Contraria, mutationem, diſpenſationem & injuriam §. 9. 10. & 15. (quorſum, tametſi minus proprie, refertur æquitas, aliis Epiikia dicta, quæ tamen tantum abeſt, ut legi ſit contraria, ut ſub ea potius comprehendatur.) VIII. Effectum formalem ac primarium, qui eſt obligatio §. 3. 5. & quidem ad juſtum §. 12. 13. (h) IX. denique Diviſionem hoc capite eximie delineavit.

ſtrictum? quid imperfectum?

quid Jus externum? quid internum?

III. quid pro Lege?

Analyſis Capitis II.

(a) dictam Ciceroni ab eligendo, quod eſt optimum, quæ derivatio etiam probatur *Scheurlio* Polit. Diſſert. VI. p. 261. Confer *Manutium* de Legibus, laudatum Grotio ad J. B. & P. III. 19. 8.

(b) *Pufend.* Offic. I, 2. 1. Leges, ait Cicero, ſunt inventæ, quæ cum OMNIUBS SEMPER una atque eadem voce loquerentur, Off. II, 12.

(c) Ante omnes vero Hugo Grotius, J. B. & P. I, 1, 3. qui Jus etiam diſtinguit in *Rectorium* & *Æquatorium*. *Hoc* eorum eſt, qui ex æquo inter ſe vivunt. *Illud* inter eos, qui regunt, ac reguntur. *Æquatorium*

quid Jus æquatorium? quid Rectorium?

torium ſocietatem dirigit ſine inæqualitate coalitam, ut eſt Fratrum, Civium, Amicorum: *Rectorium* vero inæqualem, κατ' ἐξοχήν Ariſtoteli, ut inter Patrem & liberos, Dominum & ſervum, Regem & ſubditos, imo & *Deum ac homines.* Quidquid adverſus poſterius hoc exemplum obvertat *Zieglerus*, cui ſocietas, pactum, fœdus Deum inter & homines intercedens toties opponunt *litera* etiam *ſanctiores.* Jus legitimum vocat Cicero Jus, quod publicis etiam legibus ſancitum, firmatumque eſt, Off. I, 19. multa enim ſunt juris (naturalis) quæ tamen vim a Legibus non accepere. Vides ſenſum adparentis Paradoxi: Datur Jus, quod non eſt legitimum, & tamen non illegitimum.

(d) *Grot.* de J. B. & P. I, 1. 4. *Chriſtian. Thomaſ.* Jurispr. Div. I, 1. 83.

(e) quo ſtylo ac *phraſi Grotiana* Noſter quoque utitur, II, 14. 12.

(f) Quanquam ſi *Ariſtoteleo modo* Juſtitiam in commutativam & diſtributivam diſtinguamus, alius longe, ac, ut arbitramur, commodior ſenſus evaleſcat. Conf. *Diſſ. noſtram VI. de Jure Pœnarum*, per tot.

(g) *Grot.* III, 7. 7. & III, 13. 1. ut & III, 9. 2, *Lactantius:* Cum de officiis ad rem militarem pertinentibus diſputant, neque ad Juſtitiam, neque ad veram virtutem accommodatur illa omnis oratio, ſed ad HANC VITAM, moremque civilem. Uſus & hujus doctrinæ in materia civili omni, præcipue de bello. Sic in quæſtione: An obſides interfici poſſint, etiamſi non deliquerint? JCti equidem nonnulli conventiones tales valere ajunt, ſi moribus firmentur; quod tamen accipi non poſſe obſervant alii, niſi Jus ſumatur pro ſola Impunitate, ut ſæpe ſumitur: ſin vero pro Jure interno, atque ut a peccato immunes ſint, qui ex conventione ſola vitam adimunt alicui, vereor ne fallantur ipſi, & periculoſa auctoritate alios fallant? Grot. III, XI, 18.

Uſus doctrinæ de Jure interno & externo.

(h) Quin & altero hoc ſenſu ſumtum Jus, (quatenus facultatem notat, qua quis juſte aliquid poſſidet, habet aut agit, vel ſaltem PRÆTENDIT) apud Scriptores velut genus ſub ſe comprehendere cenſetur (1) *Jus* in res, quod eſt dominium. (2) In *perſonas*, ſive Imperium (3) In *actiones*, id eſt, *Libertas.* Et quoniam non ſemper actu poſſidemus, quod noſtrum eſt, vel ob injuriam aliorum, noſtra poſſidentium, vel ob infirmitatem ætatis, quam demum egreſſi ad ipſam rei poſſeſſionem idonei evadimus; ideo Jus hoc vel eſt *ad Rem*, vel *in Re.* Illud eſt juſta ut vocant, prætenſio in aliquam rem, licet illam actu nondum poſſideamus, ſed uſus juris nobis vel plane non concedatur, vel ſuſpendatur ad tempus. Jus in re eſt ipſa actualis, ſed & juſta rei occupatio & poſſeſſio.

Quotuplex Jus ſumtum profaculate?

§. II.

§. II.

Si quid in Doctorum, circa formam definitionemque Legis occurrentium, divortiis, pronunciandum nobis ſit, eam commodiſſime deſcribi exiſtimamus, *quod Lex, largiſſime ſumta,* ſit *Regula* (a) *actuum Moralium,* (b) *obligans ad id,* quod rectum (c) eſt. *Quid Lex?*

(a) *Decretum* alii appellant, ut Auctor h. l. & in O M. I, 6. 4. p. 90. qui tamen ipſe in capitis hujus inſcriptione vocat Normam, quemadmodum & I, 1, 21. Leges deſcribit, quod ſint Regulæ OFFICII. Pulcre quidem, ac ut ſolet nervose: ſed ſermo nobis eſt de Lege in univerſum, cui magis adæquatum Regulæ nomen eſt. *quod ejus genus?*

(b) ſcilicet Moralitate formaliter ſpectata, cujus naturam proxime exprimit reſpectus ad Legem.

(c) quibus verbis ſupponit *Grotius*, dari aliquod juſtum & rectum ante normam; adeoque Legem naturæ rectum non facere, ſed jam antea exiſtens duntaxat ſignificare. Quod nos de Objectis PER SE Moralibus non poſſumus non admittere, & ex ipſa Regulæ natura ac officio manifeſtum eſſe exiſtimamus. Ut non ſit, cur ab hac via recedamus, aut reprehenſionem eapropter meruerit Grotius, uti quidem viſum noſtro de J. N. & G. I, 6. 4.

§. III.

Differt Lex cum à conſilio, quo argumentis ex re ipſa petitis ad ſuſcipiendum omittendumque aliquid adducere quis conatur illum, in quem, ſaltim quantum ad præſens negotium, poteſtatem non habet, non allata ipſi obligatione: *tum a pacto*, quia hoc inter æquales initur, lex vero a ſuperiori præſcribitur inferiori. (a) Quanquam e nuperis vir doctus plane aliter: Minus recte, ait, vulgo dici, conſilium non habere vim obligandi; cum obligatio nihil aliud ſit, quam inclinatio voluntatis, per metum injectum & ſuſcitatam ſpem. (b) *Quomodo Lex differat a Conſilio? & a pacto?*

(a) *Pufend*, Element. Jurisprud. Univerſ. L. 1. Definit. XIII, §. 1, p. 249. 250. ſeq. Obj. At Leges civiles oriuntur ex pacto. Reſp. ſed *non ſunt pactum.* In pacto prius determinatur, quid faciendum ſit, quam ad faciendum obligemur.

Digitized by Google

(b) *Chr. Thomasius*, in Fundamentis. Sed facilis erit expeditu res, si, *quid obligatio hactenus* dicta fuerit, expendatur.

§. IV.

quot partes Legis?

Quemadmodum perfectæ Legis duæ sunt Partes: (a) Edictum scilicet & Sanctio: sic eadem, quod a superiore lata est, humanæ voluntati frænum injicit, non absolute quidem coactivum aut destructivum Libertatis, attamen *directivum*, & humani animi, de pœnæ merito culpæque imputatione *convictivum*. Dicitur id obligatio, quam effectum Legis formalem supra diximus, alii correlatum (b) Juris adpellant; estque Moralis *quedam qualitas* passiva, restrictoria Libertatis, ad dandum aliquid vel faciendum ei, cum quo quis in societate vivit. Quod ipsum cum necessitate, qua adstringimur alicujus rei præstandæ coincidit; ut nempe quis omnino parendum sibi esse, interiore conscientiæ sensu convincatur. (c)

quid obligatio?

(a) §. 7. c. II. De Lege Naturali, ejusque Sanctione Pœnali confer Auctorem infra II, 12, 4.

(b) C. Thomas. Jurisprud. Divin. I, 1. 134. p. 39. Aliis vocatur qualitas Moralis *operativa*, qua quis *præstare* aut *admittere*, vel *pati* tenetur aliquid. Quod tertium, *pati* recte adjecit *Noster* in Elementis I, 12.

(c) Est autem varia *ratione originis*, *Subjecti*, *Efficacie*, *Durationis*, *Respectivitatis*. *I.* Ratione *originis* est vel *connata*, quæ cunctis hominibus, eo ipso quod tales sunt, cum ipsa statim nativitate adest, & plene sese exerit, quamprimum per ætatis vim eam intelligere, actionesque suas ad eam temperare possunt. Qualis omnium hominum obligatio est adversus Deum, tanquam supremum hujus universi Dominum ut & omnium adversus quoslibet homines, qua tales, per quam invicem Jus Naturæ usurpare, socialemque vitam agere debent. Vel *adventitia*, quales sunt, quæ jam natis sponte accersuntur, vel imperio superioris aut Lege injunguntur. II. Obligatio *ratione Subjecti* est vel *æqualitatis* vel *inæqualitatis*. Hæc est, quæ illum, cui ex ista aliquid a nobis debetur, superiorem nobis constituit, ac potestatem seu imperium aliquod in nos infert

Quotuplex obligatio? I. Ratione originis, quid connata?

quid adventitia? II. Ratione subjecti quid obligatio inæqualitatis?

Digitized by Google

infert. Ut eſt ſubjectio, eaque vel *univerſalis*, qua quilibet homo DEO obſequia præſtare tenetur: vel *particularis*, qua certi homines certis hominibus ſunt obnoxii, hæcque vel *publica* vel *privata*. Utraque vel *limitata* vel *illimitata*. *III. Ratione efficaciæ* in *perfectam* & *imperfectam* dividitur. Illa eſt, cui in altero, ad quem ea ſpectat, reſpondet Jus perfectum, unde illi actio adverſus nos in foro datur: hæc eſt, cui in altero, ad quem ea ſpectat, Jus duntaxat imperfectum reſpondet, unde illi adverſum nos actio in foro humano non datur. conf. Auct. de O. H. & C. L. I. c. IX. 4. add. II, 14. 14. Tale utriusque exemplum auctor eſſe ait in Principe & ſubditis. *IV. Ratione durationis*, eſt vel *perpetua* vel *temporanea*. Perpetua eſt, quæ non poteſt tolli, quamdiu perſona, cui inhæret, exiſtit, e. g. obligatio noſtra erga Deum. conf. Autor II, 18. 15. Obligatio erga Parentes, quæ tamen ceſſare videtur, ſi Parentes prolem abjiciant. Temporanea eſt, quæ tolli poteſt, vivis adhuc perſonis, quibus inhæret. *V. Ratione Reſpectivitatis* vel eſt *mutua* vel non *mutua*. conf. omnino Pufend. Elem. Def. XII. p. 116. ſq. Non mutua eſt, quando una perſona quidem alteri quid præſtare tenetur, ita tamen ut in altero illo, cui quid debetur, nulla inſit obligatio iſti reſpondens, & ad æquipollens quid præſtandum adſtringens. Talis eſt obligatio hominum erga DEUM. Nulla autem talis datur inter homines, quia naturali inter ſe æqualitati repugnat, unum obligari alteri, ut hic iſti nulla prorſus ratione iterum obligetur. *Mutua* eſt, cui alia reſpondet obligatio in illa perſona, cui quid ex iſta debetur. Eſtque vel *imperfecte mutua* vel *perfecte mutua*, adde denuo *Pufend.* Def. XII. §. 6. p. m. 123. ſq.

III. Ratione efficaciæ, quid perfecta? quid imperfecta? IV. Ratione durationis, quid perpetua?

§. V.

Undenam vero derivari proprie Jus illud, ſive poteſtas obligationem alteri injungendi, debeat, varie disquiritur. Aliis pro ſola (a) potentia & viribus cogendi: aliis (b) pro Naturæ præſtantia, aliis pro utroque, ac juſtis (c) quas vocant cauſſis pugnantibus.

Quodnam fundamentum obligationis?

(a) Habet hæc in terminis *Thomas Hobbeſius*, de Cive XV. §. 6. Iis, inquiens, quorum potentiæ reſiſti non poteſt, Jus dominandi *ab ipſa potentia* derivatur. Et paulo ſuperius: Quod ſi quis, ait, cæteros potentia in tantum anteiſſet, ut reſiſtere ei ne omnes quidem conjunctis viribus potuiſſent, ratio, quare de Jure ſibi a Natura conceſſo decederet, nulla

Digitized by Google

nulla omnino fuiſſet. Adde *Leviath.* XXXI. p. 167. Scilicet ut Varro:

Qui potis plus, urget: piſces ut ſæpe minutos
Magnus comeſt.

Sed recte illi reſponſum a Noſtro eſt; Diverſa eſſe, quem cogere, & obligare: Illud ſolis viribus naturalibus poſſe effici; hoc nequaquam. Nimirum Hobbeſio vix literarum transpoſitione differunt JUS & VIS *Puf.* J. N. & G. I, 6, 10. p. 98. Interim OBLIGATIO de Jure tales præſupponit cauſſas, quæ intrinſece Conſcientiam hominis ita afficiant, ut ex propriæ rationis dictamine judicet, non recte adeoque Non Jure ſe reſiſtere. Pulcre Cicero de obligatione Juramenti: non, inquit, in eo, qui metus, ſed quævis ſit debet intelligi? i. e. quod Jus, quæ ratio. Off. III. 29. quod ad omnem omnino obligationem ſpectat. Unde in ſequentibus; eam vim ad juſtitiam & ad fidem pertinere; id eſt quando ex juſtis cauſis proprioque conſenſu obligor.

(b) Pro iſta Sententia, poſt Ariſtotelicos pugnatum in Belgio fuit, primis fere elapſi Seculi Annis, Reformatis contra *Remonſtrantes.* Conf. Oſiand. *Anti-Turret.* I, 156. 157. Inprimis in Gallia *Moſes Amyraldus* fundamentum in eminentia Naturæ quæſivit. Sed pleraque argumenta ſufficienter ſolvit *Pufendorf.* de J. N. & G. I, 4, 11. & notandum inprimis eſt, nihil aliud e Naturæ præſtantia colligi immediate, quam ἀξίαν, qua quis ob eam veluti qualitatem Moralem *dignus* habetur ad juſte aliquid habendum vel agendum. Actu tamen ipſo Jus & dominium exinde non evincitur. Igitur a dignitate habendi dominium ad actualem Dominii Inexiſtentiam, N. V. C. Confer omnino infra II, 14. 14. edit. vet. & aliud eſt admiratio, e præſtantis naturæ cogitatione reſultans, aliud ipſa ad ſubjectionem obligatio. Eſſemus alias ſubditi Angelorum.

(c) Duæ itaque ſunt juſtæ cauſſæ; duo iſti fontes vel fundamenta ſunt obligationis: *I. Inſignia nimirum Bona* in alterum collata, & II. *Conſenſus ultroneus.* Bonorum nomine non *ſimplex* intelligitur *beneficium*, quippe quod non aliam fundat obligationem, quam quæ eſt ex capite gratitudinis, amorem venerationemque poſtulans: non tamen quæ alterum ſub benefici Imperio conſtituat. Sed ingens, quod Auctor appellat, Bonum, quod quis vel in ESSE vel in CONSERVARI ab alio accepit. Hinc prona origo Imperii Paterni e *Generatione*, quæ etiam *Grotio* adprobata; non ita congrue ad conſenſum liberorum aliis primo provocantibus, quippe qui tacitus eſſe non poteſt, ubi locus non eſt expreſſo. Adde *Grot.* J. B. & P. II, 5, 1. Ex conſenſu vero Jus in

per-

Digitized by Google

ſonas quod oritur, aut ex Conſociatione venit, aut ex ſubjectione. Prioris exemplum eſt in *Societate Nuptiali*, ubi Jus in conjugem competit Marito, non ex naturali ſexus præſtantia, ceu *Stagiritæ* viſum, ſed proxime ex conſenſu, *Grot.* II, 5, 8. Poſterioris in *Occupatione* exemplum habemus, Conf. *Pufendorf*, infra I, 10, 2. & II, 4, 1. in quam, qui belli aleam ſubiit, jam in anteceſſum conſenſit. Ais: At ſine viribus, malum aliquod contranitentibus repræſentandi, nullam fore obligationem. Igitur obligationem oriri ex viribus. Reſpondeo nullam conſequentiæ vim eſſe. Hoc tantum ſequitur, magnum obligationi non agnitæ aut ſpretæ a viribus robur accedere: non autem eam e viribus oriri, quatum in altero effectus non alius eſt quam metus. Cæterum non caret omni effectu Jus a vi deſtitutum. Igitur his e fontibus recte derivatur Imperium omne, tam familiare quam civile, ut imperium dividit *Grotius* II, 25. 1. Solent alii, *verbis quidem diverſis, eodem tamen ſenſu* quod diximus, enunciare. Priorem cauſam eſſe dependentiam ſubjecti ab Imperante: Poſteriorem autem ultroneam ſubjectionem. Prior inprimis *dependentiam* dicit in *Eſſe*. *Ex conſenſu* oriuntur obligationes omnes in pactis & contractibus. Cur enim obligor venditori? Certe, ex conſenſu. Vides diffuſum hujus rei uſum. Conf. infra I, 16, 4. II, 18, 15. ibi: Cives eſſe deſinunt, vel ſi *conſenſu* expreſſo aut tacito Civitatis diſcedant. & adde omnino, ſi uſum in Theologia deſiderares, B. *Oſiandr.* Anti-Turret. I, 158.

§. VI.

Quis uſus hujus doctrinæ de fundamentis obligationis?

Poſtremæ deductioni, a *cauſſis videlicet juſtis*, cum Auctore adſtipulamur, neque nullo, ut confidimus, fructu. In Politicis quidem, ubi de Jure Principum in gentem ſuo imperio non ſubjectam diſputatur; quale Hiſpanis in Americanos competiiſſe hoc argumento probare quidam conati ſunt, quod illi iſtis prudentia ceterisque virtutibus præſtantiores fuerint. Quæ collectio quam infirma ſit, ex dictis manifeſtum eſt.(a) In ipſo vero Jure Naturæ quam varia expediri ex hac obſervatione queant, indice jam digito oſtendimus. De Jure præcipue DEI in creaturam ejusque origine cum diſputatur, illud ex Creatione (b) derivandum primo eſſe cenſemus, idque cum ad (c) analogiam Juris Patrii e generatione reſultantis,

Digitized by Google

rum & ob ea, quæ in Scripturis ex ipſo Naturali lumine tradita deprehendimus.

(a) Solet in hanc rem laudari *Sepulveda* Hiſpanus, qui contra *Acoſtam* diſputat. Hoc vero argumentum ſi vim haberet, non Hiſpani tantum, ſed & reliqui Europæ populi Jus habuiſſent invadendi Americanos, prudentia quippe & virtutibus illis ſuperiores. Adde, quod juſto DEI judicio Reges quandoque & Principes inepti ac ſtupidi vitiisque vehementer obruti ſunt, quos ob naturæ aut morum vitia exauctorare utique non licet. Vidi, inquit, Præco ſapientiæ Rex Solomon, Famulos in equis, & Principes pedites, ſicut Servos, Coh. X. 7. Conf. omnino B. *Oſiand.* Anti-Turretin.

(b) Creatio eſt *primum fundamentum* ſeu *vinculum*, obligans creaturam rationalem ad colendum Creatorem. Quod vinculum non ſolum per ſe æquum, ſed ejus quoque notitia Naturæ humanæ inſita eſt. Rom. I, 18. 19. ſqq. 32. Vidit hoc *Jo. Hülſemannus* Supplem. Breviarii c. III, §. 1. qui & ipſo in Breviario: *Dependentia*, inquit, *hominis a DEO* ejusque obligatio ad DEUM, primum cognoſcitur e Creatione. Prima enim obligatio hominis oritur ex dependentia a DEO ſecundum Eſſe, quod eſt primum omnium, quæ a DEO accepimus. At ſecundum Eſſe homo dependet a DEO per ſolam creationem. Et cum Paulus Gentes vellet convincere, Deo ipſos eſſe obligatos, primum argumentum a Creatione petiit, Act. XVII. 24. ſeqq. Sed aliter viſum, poſt *Gu. Tevisſum* Doctiſſimo Amyraldo, qui ſcripta peculiari de Jure DEI in creaturas diſſertatione ab ὑπεροχῇ iſtud derivat, qua Deus munere atque virtute præ hominibus eminet. Quam in ſententiam præter veteres abiit e junioribus quoque *Fr. Turretinus*, tametſi poſt eminentiam virtutis beneficiorum quoque amplitudinem ſubſternat. Contra vero huic opinioni dixit Arminius, qui primum fundamentum Juris Divini poſuit Creationem: Secundum Fœdus inter DEUM & Creaturam: Tertium peccatum & delictum Creaturæ. Eum ſequutus eſt Stephanus Curcellæus, Scriptor, ſi Sectæ placita demas, hoc de argumento egregius. Fuere etiam, qui dixerint, Jus DEI antecedenter ſe habere ad Creationis beneficium, ex quo tantum exiſtentia Subjecti, in quod jus DEO competat; nec facultatem Juris in DEO eſſe ex productione, licet exercitium Juris illam prærequirat. Sed ſalva heic res eſt, quia Juri obnoxium eſſe prærequirit eſſe. Cæterum etſi ex Creatione hoc Jus primo deri-

Digitized by

rivetur, alii tamen fontes non opponuntur, ſed ſubordinantur. Sed & hoc diligenter tenendum, id non ita abſolutum illimitatumque eſſe, ut non temperatum ſit Bonitate. Unde, quantum DEUS nobis revelavit, hunc forſan in modum Jus DEI delineaveris: Illud eſſe Moralem quandam in DEO Facultatem, qua vel ex beneficio vel maleficio Creaturæ de illa ſtatuere poſſit, quicquid bonitati, ſanctitati, & Juſtitiæ in illo non repugnat. Plane ut Vir ſapiens ad DEUM: quoniam, inquit, juſtus es, ideo omnia juſte judicas, Tuæque Majeſtati non convenire ducis, uti quenquam condemnes, qui pœnam haud eſt commeritus, Sapient. XII. 15. qui & commate 16 addit: Nam robur tuum eſt IMPERIUM Juſtitiæ. Quod notandum *contra Amyraldum* Jus ita abſolutum ſtatuentem, ut DEUS Creaturam innocentem poſſit æternis cruciatibus addicere, nec injuſtum DEVM fuiſſe, ſi in continenti, ex quo condidit Creaturam, *l'eut abyſmé dans l'enfer*: in abyſſum inferni detruſiſſet. Exegit hoc argumentum, pro eo, quo pollebat, acumine *Jo. Adamus Oſiander*, in Obſerv. ad Turretinum, P. I, 159. 170. & ad *Grotium* pag. 99. 100.

(c) Prius largitur Scriptor novitius, poſterius negat, quia Pater non ſit auctor filii. Verum, ut quis auctor ſit rei, neceſſe eſſe, ut ſine alia cauſa producat. Sic nemo auctor ullius rei erit, quia nihil ſine alia cauſa producitur. Cæterum de Obligatione Hominis adverſus DEUM, hoc ipſo e fundamento egit, ut uſum ſimul doctrinæ videamus, *ὁ πάνυ Arndius de Ver. Chriſtianismo* Lib. IV. Parte 2. c. 7. ſub fin. & c. 8. per tot. Rurſus L. IV. P. 2. c. 2. ſub finem omnino c. XII. med. it. XIV. omnino & vom natürlichen Recht und Obligation. L. IV. Part. 2. c. 12. p. 917. & 920. Es iſt eine natürliche Verpflichtung zwiſchen dem Geben und Nehmen, ꝛc. ac DEO, ut obſervat ex capite obligationis, debetur primus Amor, L. IV. P. II. c. 30.

Adplicatio doctrinæ univerſalis ad Chriſtianiſmum.

§. VII.

Patet inde, Jus etiam DEO in Atheos competere; (a) qui tametſi longiſſime infra Beſtiarum conditionem ſeipſos abjiciant; naturam tamen retinent humanam, cui (b) congenita adverſus Conditorem obligatio eſt, quæque absque divino Imperio ne quidem cogitari poteſt. Imo nec opus eſt, ut actu ſemper vires habeat imperans, ſubjectos ad obſequium cogendi; Sufficit, ſi *jure eas* adhibere, obſequiumque poſtu-

An DEUS habeat Jus in Atheos?

Digitized by Google

lare poſſit. Quæ etiam ratio eſt, cur a ſubditis rebellibus perfidisque deſer us obſequium tamen Jure expoſcat. (c)

(a) quod contra *Hobbeſium* obſervant, qui Atheos ſub Imperio DEI eſſe n gat, *quia nec præcepta ejus agnoſcant, nec minas metuant, neque enim eſſe credant.* Verba ejus habes *in de CIVE* XV. p. 257. Sed vel de facultate loquitur, quod Athei agnoſcere DEUM nequeant, vel de voluntate, quod nolint. Prius falſiſſimum eſt, & communi hominum de DEO notitiæ repugnat, quem omnia moderantem & regentem *prehendere pene poteſt homo*: quæ verba ſunt aurea *Ciceronis* de Legibus L. I, p. 279. edit. Camerar. Si poſterius intendit, quam inepta quæſo collectio eſt! Athei divinum non agnoſcunt imperium. E. DEO nullum in eos competit. Propterea ne imperio excidet Rex in ſubditos, quod rebelles ſint? Minime vero omnium. Nec ſequitur: Atheos non conſentire in Imperium DEI, E. nullum DEI eſſe in eos imperium, Quia etiam Imperium absque expreſſo conſenſu oriri diximus, & ex patria poteſtate manifeſtum eſt; Quanquam & Athei præcepta divina ſatis agnoſcere videntur, quod eorum in animis vim ſentiunt, iisque aliquando obſequium præſtent. Conf. *Jo. Georg. Pritius*, vir Clariſſ. Diſſertatione ſingulari de Jure *DEI in Atheos* Artic. IX.

(b) conf. *Pufendorf.* de J. N. & G. III, 4. 4, ubi (α) docet Atheos non proprie Hoſtes DEI, ſed Rebelles eſſe. (β) Diſtinguit inter obligationem mere naturalem, mere civilem & mixtam.

(c) faciunt hæc ad limitanda verba auctoris ultima, I, 2. 5.

§. VIII.

quid promulgatio?

Eſſentiale quoddam Legis Requiſitum eſt Promulgatio, (a) quæ dicit intimationem voluntatis ex parte ſuperioris factam adverſus ſubditos; eamque vel ideo neceſſariam, quod Lex dicit regulam agendi, quæ ignota ei non eſſe debet, qui ſecundum eam operari jubetur. (b)

(a) Placet inprimis *Thomæ* ratio: Lex, inquientis, eſt regula quædam humanarum operationum, At regula niſi applicetur ad menſurandum, vana eſt & inutilis. Applicatur autem per promulgationem. Quanquam diſtinguendum ſit inter promulgationem & acceptationem. Illa de complemento Legis eſt, hæc non item.

(b) perinde tamen eſt ſive ſcripto ſive alia ratione promulgetur. *Canti-*

Digitized by Google

Cantilenarum olim nomine veniſſe Leges auctor Ariſtoteles eſt; confer. *Scheurl.* Diſſert. Polit. VI, 20. p. 294.

§. IX.

Diſpenſatio eſt Exemptio INFERIORIS a Lege (a) illiusque obligatione ad ipſum alias pertinente, ſalva interim in reliquis manente Legis auctoritate; facta ab eo qui Legem tulit. Exemplum (luculentum, & quod in vexata quæſtione uſum haud ſpernendum præbet.) a *Polygamia PP.* deſumunt præſtantiſſimi quidam Theologi, circa quam, quia Legi divinæ (non naturali, ſed) *Poſitivæ* repugnarit, DEUM ajunt diſpenſaſſe. (b) Quo pacto ſolvi exiſtimant nodum, quem Vir inſignis & modeſtiſſimus dixit eſſe indiſſolubilem. (c)

Quid Diſpenſatio?

Polygamia.

(a) Sicut nimirum LLator (humanus inprimis,) circa poſitiva objecta totam Legem tollere poteſt: ita & vinculum ejus circa perſonam aut factum ſingulare, manente de cætero Lege. *Grotius* rotunde de J. B. & P, II, 20, 24. & 27. DISPENSARE eſt LEGE SOLVERE. Alias Diſpenſationes audiunt vulnera Legum, & repetitæ Legum auctoritatem convellunt, ac invidiæ atque indignationi inter ſubjectos anſam præbent. Confer infra II, XI, 5, & 6.

(b) D. *Scherzerus* Breviar. Hülſem. enucl. p. 1659, 1671. in Conjugiis pariter primorum Fratrum & Sororum divinam diſpenſationem docet interceſſiſſe. Adde laudatum ab eodem B. *Oſiandrum* noſtrum, ad *Grotium Obſervat.* p. 751. qui multis probat, Polygamiam non eſſe contra Jus Naturæ. Aliud, inquiens, eſt, eſſe Juris Naturæ, aliud congruum eſſe illi. Unius maris & fœminæ conjugium non eſt Juris naturæ, licet congruum illi eſſe dicamus, & præferendum Polygamiæ. Paria videas in *Typo Legis naturæ* pag. 210. Apud Pontificios frequentiſſima ſunt *diſpenſationum*, in matrimoniis, cibis &c, exempla, quibus locupletari ajunt crumenas Clericorum.

(c) Bœclet. Commentat. ad Grot. II, 5. p. 162. Urgent alii Tolerantiam, & permiſſionem Phyſicam facti, non ethicam & Juris. Sed credibile non eſt, ſanctiſſimos Viros in perpetuo contra Jus Naturæ peccato viviſſe.

Digitized by Google

§. X.

Æquum (a) Græcis τὸ ἐπιεικὲς, non tam correctio eſt ipſius Legis, quam *opinionis*, quæ e Lege minus dextre intellecta oriri potuit, *emendatio*; (b) cujus ratio in Reſtrictivæ, quam vocant, *Interpretationis Legibus* fundata, & a Noſtro ſufficienter explicata eſt (c) Alii *Juris attemperationem* adpellant, ſive ejusdem ex Naturali æquitate interpretationem. Oppoſitum ejus eſt τὸ ἀκριβοδίκαιον (d) & Sycophantia (e)

(a) a Diſpenſatione omnino diſtinguendum; quis enim non videt aliud eſſe quem Lege ſolvere, aliud docere, caſum ſub Lege non comprehendi? Grot. II, 20, 27.

(b) exemplum videatur apud Cicer. Off. III, 16. *Jus* Craſſus urgebat: *Æquitatem* Antonius. Vide, quam antiqua inter jus & æquum in judiciis diſtinctio. Ita Paulus jus: Ulpianus æquitatem urſit. *L. I. Maccab. c. II.* v. 34. ſq. & v. 41. ubi agnoſcunt Judæi, licitum eſſe die Sabbathi vitam defendere, & Matth. XII. 12. & verſ. 3, 4, 5, 12. Sic ex æquitate fluit, quod uſuræ non capiendæ ſunt a pauperibus, Puſend. infra I, 15. 11. ac *Eſthera* quoque in ſummo neceſſitatis caſu ad Regem ſe ingreſſuram contra LEGEM pollicita eſt. Eſth. IV. 16. Sunt enim quædam tam violentæ πλεονάσεις, ut in iis Legem ſervare velle, ſit in Leges præcipuas peccare, ſummumque jus ſumma fiat injuria, cujus exempla Cicero profert Offic. I, 10. ut illud Salomonis: Μὴ γίνου δίκαιος πολὺ, καὶ μὴ σοφίζου περισσῶς. L. Scipio, cum ad neceſſarium Reip. uſum pecuniam ex ærario promi opus eſſet, idque quæſtores, quia Lex obſtare videretur, aperire non auderent, privatus claves popoſcit, pateſactoque ærario Legem utilitati cedere coegit. Val. Max. III, 7, 1. Sic & Lacedæmonios, cum ad Pylum captos infamiæ eximerent, dixiſſe ait Appianus: Κοιμᾶσθαι ἐν νόμοις τιμίοις. Cæterum apud quosdam æquitas non ſolum notat dextram Legum interpretationem, ut h. l. ſed rigidi Juris mitigationem ex dictato virtutum humanitatis, caritatis, miſericordiæ & ſimilium. Puſendorf. de J. N. & G. V. 13, 5. Sunt etiam qui *æquitatem* ab *Interpretatione* diſtinguant; quia illa ſit dictamen Juris naturalis, Leges poſitivas aut promulgatas recte explicare præcipiens: hæc autem actus mentis, Legem rite interpretantis & reſtringentis, qui æquitate dirigitur.

Exempla æquitatis.

(c) L.

Digitized by Google

(c) L. I. c. ult. §. 11. 12. & exempla apud eundem in Jure neceſſitatis proſtant, de O. H. & C. L. I. 5, 18, p. 79. 80. Addi poteſt a Tyrone *Durrius*, Inſtit. Ethic. III. Sect. II. c. XII. §. 17. Eth. Paradigm. p. 444, 445. ſq.

(d) Thomaſ. Tab. XXV. ſub fin. exemplum de Manlio Torquato notum eſt.

(e) Triſte ejus exemplum de Patria ſua, Sileſia, allegaſſe memini *Valentinum Alberti*, Theologum & Philoſophum Lipſienſem. Pollicitus erat Imperator in Inſtrumento Pacis Cæſareo-Suecicæ, Art. V. §. 13. Se illis, qui in *Sileſia* ad Cameram Regiam immediate ſpectant, & Aug. Conf. addicti ſunt, Eccleſias poſt confectam pacem quamprimum id poſtulaverint conceſſurum: Quia vero nulla in Inſtrumento Scholarum, turrium, campanarum & ſimilium ad publicum cultum neceſſariarum rerum mentio facta expreſſe fuerat, ideo non has modo & iſtas, ſed & illas prohiberi: Quaſi ſcilicet ad religionis exercitium non pertineant Scholæ, quæ ſunt Eccleſiæ Seminaria, & pro tenellis præcipue, magnam Eccleſiæ partem conſtituentibus, adornandæ. Sed debet iſta Interpretatio non Summæ Poteſtati, verum Clero inprimis Papali ortum ſuum, artibus hiſce, ut ægre Veritati faciat, adſueto.

§. XI.

Ut *Entia Moralia* concipiuntur per *modum Subſtantiarum Analogice talium*; (a) ita de Actionibus humanis non certæ modo *quantitates*, (b) ſed & *qualitates* (c) prædicantur; uti ſunt: *neceſſitas*: (d) *Licentia*: (e) *Permiſſio*: (f) *Bonitas* (g) & *pravitas*: *honeſtas* (h) & *turpitudo*: *juſtitia* & *injuſtitia*. Meritum item: quod eſt *qualitas moralis æſtimativa* in hominem ex actione indebita reſultans, ſecundum quam illi debetur bonum æquipollens ab eo, in cujus gratiam actio fuit ſuſcepta. Ac denique Demeritum, quod eſt qualitas *moralis æſtimativa*, ex actione mala in hominem reſultans, qua tenetur penſare damnum alteri iſta datum. (i) Cæterum poſſet actio ab objectis, a perſonis, a munere, imo infinities diſtingui. Ut, actio publica, privata: (k) Illa quæ velut ex officio; hæc quæ ab homine ut privato ſuſcipitur.

Quid qualitates Morales?

Speciatim, *quid meritum?*

Quid demeritum?

(a) conf. Exercit. II. §. 6. & eo adnotata.

(b) quæ

Digitized by Google

qui quantitates Morales?

(b) quæ nomine carent: Carentiam ſunt quantitates Morales & *in rebus*, adpellatæ pretium, infra L. I, c. XIV. & *in perſonis* h. e. exiſtimatio, L. II, c. XIV. per tot.

(c) de quibus videndus ex profeſſo *Noſter*, de J. N. & G. L. I, cap. VII. §. 1. ſqq. Qualitates, *inquit Cicero*, acad. quæſt. L. I. c. 7. adpellavi, quas ποιότητας Græci vocant: quod ipſum apud Græcos, non eſt vulgi verbum, ſed Philoſophorum, atque id in multis. Alias hæ qualitates dicuntur *modi denominativi*: item *competentia*, quæ ſpectantur vel *ratione ſubjecti*, a quo actio procedit, unde eadem neceſſaria, licita, bona: vel *ratione objecti*, in quo terminarur, unde juſta. Quantitates autem dicuntur affectiones æſtimativæ ſive determinativæ. add. Pufend. Elem. L. I. defin. XV. p. 292. ſeq.

quid actio neceſſaria?

(d) Neceſſaria actio dicitur, quam ex Lege Superioris facere teneor: verbo; quæ ex vinculo obligationis neceſſitante ſuſcipienda eſt, conf. ſupra §. 3. cui non vetita ſolum opponitur, ſed etiam licita, quam vel ſuſcipere vel omittere arbitrio meo eſt relictum.

quid licita? & quotuplex?

(e) diſtinguere Auctor §. 11. jubet inter *licita perfecte, ſive plene*, & imperfecte, ſive minus plene. Illa dicuntur, quæ neque divina nec humana lege vetita ſunt; hæc vero in quæ, quia inprimis in vita civili omnia ad vivum reſecare non licet, conf. infra I. 5, 13. I, 15, 4. II, 7, 2. & II, 13, 11. pœna quidem fori humani non eſt conſtituta, etſi per ſe honeſtati repugnent; ſuo interim cujusque pudori commiſſa. Ut apud populos quosdam ſcortari licet. Quæ acceptio vocis licere eſt minus propria, ut Cicero notat Tuſculanarum quinta: etſi inquiens, peccare nemini licet: ſed *ſermonis errore labimur*. Ita Regibus dicuntur OMNIA LICERE, quia ſunt ἀνυπεύθυνοι, exempti a pœnis humanis. add. omnino *Grot.* J. B. & P. III, 10, 1. Nonnunquam & licere aliquid dicitur, quod rectum ex omni parte piumque eſt, etiamſi *forte aliquid fieri poſſit laudabiliter*. Quale eſt illud *Pauli*: Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει, 1. Cor. VI, 17. Sic licet matrimonium contrahere (omnimoda licentia) laudabilior tamen eidem Apoſtolo eſt cœlebs cum pio divinitusque dato propoſito caſtitas. Uſum hæc etiam habent in vetuſto illo: Adverſus hoſtem omnia licent: non quod Licentia actum ab omni culpa liberet: ſed quod importet Impunitatem. Titus Judæorum pueros & feminas in ſpectaculo feris laniandas propoſuit; qui tamen ingenio minime ſævo fuiſſe creditur: adeo nimirum ſævitia in morem verterat. Grot. III, 4, 9, & 19. qui locus Commentarii vicem heic ſuſtinebit.

(f) de

Digitized by Google

(f) de hac extat Regula inferius L. I, c. XVII. §. 13. n. 1. & conſiderari vult Cicero 2. de Invent. *utra Lex jubeat aliquid, utra permittat?* Nam id quod imperatur, neceſſarium: illud quod permittitur, voluntarium eſt. An *Lex permittendo agat?* Numque adeo Permiſſio ſit effectus Legis diſputari video. Quæſtio *non eſt de Libertate*, quam permiſſionem aliquando vocant, ubi nihil a quoquam alteri præcipitur aut vetatur: quo ſenſu multa a ſummis poteſtatibus pace belloque fieri dicuntur: nec *de permiſſione negativa*, aut nudi facti, quorſum proditiones inter Gentes belli tempore exercerī ſolitæ referuntur: ſed de tali permiſſione, quæ a LEGE exprimente vigorem veluti quendam nanciſci videtur. Hanc non pro omnimoda actionis, ex parte Legis, negatione habendam autumat D. *Zentgravius*; quod I. ea ipſa Permiſſione, vi poteſtatis ſibi competentis, *poſitive* declaret Summus Imperans, quantum in ſubditi arbitrio velit relinqui, ita quidem ut a nemine cogi poſſit ad id vel ſuſcipiendum vel omittendum. Summ. Juris Divini 6. p. 260. Quo utique ſenſu Lex agat tribuendo Facultatem agendi, II. etiam *Morale impedimentum* removendo. Imo, in *plena*, quam vocant, permiſſione. III. *Jus dando omnino licite operandi:* in *minus plena* vero, *immunitatem a pœna & quævis agendi remora* concedendo. Ad quam poſteriorem permiſſionis ſpeciem pertinet permiſſio eorum, quæ *invaluere*, & velut *ulcera tangi non poſſunt*, malorum. Addunt alii IV. agere etiam *obligando*, non eum quidem, cui permittit, ſed TERTIUM ne impediat. Conſer tamen *Pufend.* de J. N. & G. I, 6. 15. & VIII, 3. 13. ac *Guilelm. Grotius* Enchirid. de Principiis Juris Naturæ c. I. §. X. Quod utique *agere* eſt. Quidquid tamen hujus ſit; manet permiſſio Actus, *ſi non legis formalis*, attamen *Legislatori proprius*, & ſi plena ſit, ſecurum præſtat in Conſcientia; minus plena vero non ſignificat, FACERE MALUM, UT EVENIAT BONUM. Aliud etiam eſt cooperari ad permiſſionem mali, aliud cooperari ad malum ipſum. Certe impedire majus malum præſtat, & minus permittere, quando utrumque impediri nequit. Ut ſi quispiam Saturno filium aut bovem immolare velit, non ſuadebo quidem, ut bove litet, filium tamen abſcondam, ut pecudis potius, quam humanus ſanguis dæmoni fundatur. Adde D. *Scherzer.* Syſtem. Loc. XXVI. §. 13. Dedit etiam Deus Leges mere permiſſivas, ut de dimittenda muliere humiliata. Deut. XXI, 14. ubi certe humiliationem (verecundia S. Scripturæ familiari ſic dictam) non adprobavit, ſed legem circa eam tulit. Singularis fuit apud Ægyptios Lex, e furaci gentis ingenio, quale eſt hodiernorum Arabum,

Quid Lex permittens? & An agat?

De electione vel permiſſione mali minoris,

nata: quod cum coerceri non posset, ne nimis noxium foret societati, cautum Lege est. Jussit nimirum Lex referente libro I. *Diodoro*, eos, qui volunt hanc artem habere, nomen profiteri apud Præfectum furum, & e vestigio furtum ad eum referre. Eos vero, qui amiserunt, similiter scribere quæcunque amissa fuere, additis loco, die & hora, qua perierunt. Hoc modo cunctis facile repertis necesse erat eum, qui amiserat, soluta quarta parte pretii sua sola habere.

quid bonitas?

(g) bonitas) considerata formaliter. Cæterum actio materialiter bona, ob intentionem malam fit mala; aut si alia e circumstantiis a Lege discrepet. Unde ut bona sit, necessum est, ut ex omni parte cum Lege congruat. *Pufend.* de J.N. & G. I. 7. 4. p. 117. Et graviter monuit *Jacobus Thomasius* Tab. III, lin. 36. Bonum Morale, inquiens, bonitatem habet in voluntate operantis. Conf. supra Exerc. II. §. 25. & practicam admonitionem Auctoris, I, 8, 2. 135. Ipsa vero bonitatis a justitia differentia in eo consistit, quod ista respectum ad Objectum vel Legem, *tanquam normam*, hæc simul ad personam involvit, Auct. h. l. §. 13. Cæterum *gradus admittit bonitas.* Datur e. gr. *actio bona*, si in Domino fiat, & cum ejus timore, ut secundas contrahere nuptias, 1. Cor. VII, 39. Melior tamen esse potest, si omittantur. Beatiorem dicit viduam Apostolus, quia DEO liberius expeditiusque serviat, conf. 1. Cor. VII, 40. ubi addit per *Meiosin*: Puto quod & ego habeam Spiritum DEI. Minus dicens, plus tamen volens intelligi.

De ea Regula.

ut differat a Justitia?

quid honestas?

(h) honestas) Eam decorum, generalius accepta voce, adpellarunt Stoici. Sic ex eorum mente *Cicero* Officiorum primo; Quod decet, inquiens, honestum est, & quod honestum est decet. & c. 2. libri 1. in officio excolendo sita est vitæ omnis honestas: in eoque negligendo turpitudo. & eodem L. I, c. 4. Nec parva illa vis naturæ est, rationisque, quod unum hoc animal sentit, quid sit ordo, quid deceat, in factis dictisque qui sit modus. Itaque eorum ipsorum quæ adspectu sentiuntur, nullum aliud animal pulchritudinem, venustatem, convenientiam partium sentit. Quam similitudinem natura ratioque ab oculis ad animum transferens, multo etiam magis pulchritudinem, constantiam, ordinem in consiliis factisque conservandum putat: cavetque, ne quid indecore effœminateve faciat; tum in omnibus & opinionibus & factis ne quid libidinose aut faciat aut cogitet. Quibus ex rebus conflatur & efficitur id, quod quærimus honestum; quod etiamsi nobilitatum non sit, honestum tamen est, quodque vere dicimus, etiam si a nullo laudatur, laudabile esse natura. Formam quidem ipsam, Marce Fili, & tanquam faciem hone-

honesti vides: quæ si oculis cerneretur, mirabiles amores (ut ait Plato) excitaret Sapientiæ. Rursus L. I. c. 23. Omne illud honestum, quod ex animo excelso magnificoque quærimus, animi efficitur non corporis viribus. Honestum id, quod exquirimus, totum positum est in animi cura & cogitatione. L. I, c. 23. Seneca honestatem in animo & actionibus inde prodeuntibus PULCHRITUDINEM dixit. Hæc vero in partium corporis eleganti ordine, harmonia consensuque cernitur. Unde quos alii de Officiis libros inscripserunt, *Nicolaus Damascenus*, eodem de argumento conditos *De interiori pulchritudine* insignivit. Simplicius ad Epictet. XXXVII. p. m. 130. edit. Wolph. & Rachel. Proleg. ad Cicer. de Off. §. 46. sqq. Normam honesti Cicero constituit Excellentiam & dignitatem Naturæ humanæ, & finem illum nobilissimum, propter quem videmur a DEO in hujus universi possessionem immissi; sic ut quidquid cum illa Excellentiæ & finis Nobilitate, in actionibus, affectibus & consiliis nostris consentiat, illud omne honestum; quidquid ab iis dissentiat, Turpe sit habendum.

Norma honesti ex disciplina Ciceronis.

(i) Pufend. Elem. Jurisprud. Univ. defin. XXI. p. 335. & 338.
(k) Vide saltim, & applica Libri II. c. XVIII. in Auctore.

§. XII.

Tandem in genere ad doctrinam de Lege observandum est, diversa esse: prohibere & irritum quid facere. (a) Nam prohibitio vim suam exserere potest per pœnam vel expressam vel arbitrariam; quod genus Leges imperfectas vocat Ulpianus, quæ fieri quid vetant, sed factum non rescindunt. Inde nata distinctio, non omne illicitum esse etiam irritum aut invalidum. Nec omnia quæ Juri naturæ repugnant, irrita fiunt jure naturæ, quod exemplo prodigæ donationis Grotius probat. (b) Et sæpe incommoda, quæ rescissionem sequuntur, majora sunt, quam ipsa indecentia aut incommodum actus ipsius. Sic in *Concilio Aurelianensi* III. sub *Childeberto Rege* (c) Canone X. statutum; De incertis conjunctionibus ita quæ sunt statuta serventur, ut his, qui aut modo ad Baptismum veniunt, aut quibus Patrum Statuta sacerdotali prædicatione in notitiam antea non venerunt, ita pro novitate conversionis ac fidei suæ credidimus consulendum, ut *contracta* hucusque

An omne illicitum sit invalidum?

que hujusmodi conjugia non ſolvantur. Ob Polygamiam equidem luculenta eſt conſtitutio Innocentii Pontif. c. 8. de divort. Interim nonnulli malunt Mahumedanis aut Paganis ad chriſtiana ſacra converſis matrimonium cum pluribus Uxoribus SUSTINERI: *partim*, quia uxor tutela mariti, ad quam ſupplex confugerat, deſtituta, & forte non invento alio Marito a ſpe nuptiarum dejecta ad vagos concubitus facile delabi poſſit: *partim* reſpectu communium liberorum, qui per hoc injuria afficiantur, *partim* denique quod ita multi a profeſſione chriſtianæ Religionis abſterreantur. Quæ tamen rationes nobis non faciunt ſatis. Obſtat Regula; mala non eſſe facienda, ut eveniant Bona. Ac maluerunt Chriſtiani veteres Infidelium ad Eccleſiam acceſſum declinare, quam Polygamiam indulgere. Etſi in genere non negemus tolerari quædam poſſe, quæ ab initio non permitterentur. Legi meretur *Dunte* c. XIX. Caſ. Conſc. Sect. I. quæſt. 41. *Brochmand.* Loc. Theol. cap. IV. qu. 6. & ὁ πάνυ *Gerhardus* de Conſ. §. 226. utramque in partem, pluribus tamen pro *ajente* rationibus diſputans. E nuperis *Celeberrimus Hertius* de Matrimonio Putativo, §. 46. p. 405. ſq. Tomo I. Opuſculorum.

(a) Adeoque differunt *Rectum* & *Ratum*. Nec omne illicitum eſt invalidum. Sic Lex humana *prohibere* poteſt quosdam matrimonii modos inter certas perſonas: Si tamen reipſa matrimonium ſit contractum, *non reſcinditur*. Grot. II, 5, 10. & in annotatis ad §. 15. Tertullianus de Conjugio cum infideli agens, ait Dominum magis ratum habere matrimonium non contrahi, quam omnino disjungi.

(b) II, 5. 12. inſt. & in annotandis ad §. XVI, omnino.

(c) A. 538. Tom. I. Concil. Gall. *Sirmondi* p. 251.

§. XIII.

Quid Juſtitia univerſalis? & quemadmodum explicite capiatur?

Præclara jam olim fuit, utilisque omnino cenſeri debet de *Juſtitia Univerſali* diſquiſitio; (a) quam qui recte imbibit, eximiam de *Connexione Virtutum* doctrinam ignorare non poteſt. Quo ſenſu Cicero inter omnes Philoſophos conſtare, a ſe-

Digitized by Google

a ſeque ipſo ſæpe diſputatum eſſe dixit, qui unam habet, omnes habere virtutes. (b) Cæterum repetendum heic eſt, Juſtitiam duplici modo conſiderari: vel ut denominat perſonam, vel ut actionem. Ab illa non meretur titulum juſti, niſi qui conſtantem habuerit voluntatem cuique tribuendi, quod ipſi debetur: ab hac etiam unica & ſolitaria actio, recte ad objectum adplicata juſta vocatur. (c)

(a) Ea varie definitur. Nuper cum Auctore deſcripſit Cl. *Omeiſ.* §. XIV. quod ſit exercitium cujuscunque officii erga alios, tum ejus, quod Jure imperfecto, tum illius, quod Jure perfecto alteri debetur. *Epitome Jurisprud.* Univ. c. V. §. 5. p. 280. & ſic *Jac. Thomaſius.* D. *Rechenbergius* aliter: Juſtitia, inquit, Univerſalis dicitur, quando officium alteri exhibetur quod Jure perfecto, aut intentata in foro actione exigere non poterat; ut ſi quis conſilio, re, opera egenti ſubvenit. Lin. Phil. Civ. §. 1. c. X. §. 7. p. 74. Quo cum facit etiam Buddeus, qui eam charitatem, itemque Legem Charitatis adpellat. D. II. c. IV. §. 7. p. 241. Res facile æſtimatur ex uſu vocabuli, ac ſumitur Juſtitia univerſalis vel ſenſu Ethico: vel ſtrictiore & Jure Naturali recepto. Illo omnes complectitur virtutes, hoc eas ſolum, quæ jure minus perfecto exerceri erga alium debent. *Diſſenſus in definitionibus dirimitur.*

(b) Off. II, 10, init. Quo referendum eſt, quicquid de quatuor virtutibus cardinalibus, quarum ordinem ſequutus Tullius Officia ſcripſit, commentati ſunt Stoici. Sunt illæ Prudentia, Fortitudo, Temperantia, Juſtitia. Quæ quatuor inter ſe colligata atque implicata dixit Tullius Off. I, 5. Addant Tyrones *Jac. Thomaſii* Philoſ. Mor. Tab. XXIX. lin. 39, 40. ſq. e quibus erui facile non contemnenda ad expoſitionem doctrinæ tam utilis poſſunt; & Tab. XXIV. per totam. Duo vero dicit Juſtitia Univerſalis: ut Juſtitia, relationem unius hominis ad alios: ut univerſalis, relationem TOTIUS ad Partes. *De quatuor virtutibus Cardinalibus*

(c) *Pufend.* Elem. J. P. Univ. Lib. I. defin. XVII. p. 299.

§. XIV.

Paradoxon eſt Ariſtotelis, fieri poſſe, ut quis injuſte (a) quidem agat, non tamen ſtatim injuſtus ſit; quod & adprobatum ab Auctore (b) videtur; juſti hominis, inquiente, non paucæ actiones poſſunt eſſe injuſtæ. Majoris momenti eſt *Paradoxon Ariſtotelicum de Juſtitia* Nicom. V, 10.

definitio Viri boni. (e) Vir bonus eſt, quem virtutes illæ modeſtia, temperantia ac juſtitia potius attingunt. Cic. Off. I, 15. Qui omnia metiuntur emolumentis, & commodis, neque ea volunt præponderari honeſtate, hi ſolent in delibe. rationibus honeſtum cum eo, quod utile putant, comparare: BONI VIRI NON SOLENT. Cic. Off. 3, 4. Is qui honeſtum ex animo ſectatur, & facta officiorum progreſſione eadem pari animo conſervat.

(a) Varias *juſti & injuſti* acceptiones in praxi declaravit *Grotius* J. B. & P. II. 23. 13. & II, 26. 14. Iis, qui *injuſtum* quidem aliquid faciunt, non autem *injuſte*, annumerat Ariſtoteles, famulum *Domini Imperantis*; injuſte autem eum ait agere, a quo actionis principium eſt; nimirum quia in famulo vis deliberatrix plena non eſt, ut indicat Proverbium: Dimidia virtute caret ſervire coactus,

(b) addit Ariſtoteles: ne furem quidem dicendum eſſe, qui furatus eſt, neque adulterum etiamſi adulterium commiſerit. Et pro hac quidem ſententia mirum videri poterat, tantis animis pugnare elegantis Virum doctrinæ *Jo. Conradum Dürrium*, Inſtit. Eth. P. III. Sect. I. c. XI, §. 69. 70. 71. p. 250. 251. Quæ tamen aliis vehementer diſplicet. Nam, inquiunt, ſi peccator eſt, qui peccat; Igitur injuſtus eſt, qui injuſte agit. Sed non opus altercatione. Injuſtus nimirum eſt *actualiter*: non eſt injuſtus *habitualiter*. Poterit ergo fur dici, qui ſemel furatus eſt; homicida, qui unum hominem interfecit. Imo eum, qui ſemel adulterium furtumve commiſit, pro fure aut adultero haberi, pœna eidem in FORO quoque humano deſtinata luculenter oſtendit.

Lis deciditur.

(c) Itaque Viros fortes, & magnanimos, eosdem bonos, & ſimplices veritatis amicos minimeque fallaces eſſe volumus- Cic. Offic. I, 19. quod caput totum huc pertinet. Ac rurſus L. II, c. 9. Juſtis autem & fidis hominibus, id eſt, Viris bonis ita fides adhiberur, ut nulla ſit in his fraudis injuriæque ſuſpicio. Item L. II. C. XI. ex una virtute juſtitiæ Viri boni adpellantur. Nemo autem juſtus eſſe poteſt, qui mortem, qui dolorem, qui exilium, qui egeſtatem timet, aut qui ea, quæ his ſunt contraria, anteponit. Quis eſt ex veteri Ruſticorum proverbio Vir bonus? Dignus, qui cum in tenebris mices Off. III, 19. h. e. Eraſmo explicante, usque adeo certa fide, ut nec, ſi tuto poſſit, velut quempiam ullo pacto fallere.

§. XV.

Digitized by Google

§. XV.

Ad universalem Justitiam referuntur officia, quæ quis intentata in foro actione aut JURE PERFECTO exigere non potest. (a) Particularis vero mediocritatem sive æqualitatem (b) servat in bonorum externorum distributione aut commutatione Jure stricto debita. Quam ex duplici isto actu (c) Aristoteles in Distributivam & Commutativam dispescuit. In Illa ajunt observari *Proportionem Geometricam*: in hac *Arithmeticam*, quos quidem terminos e matheſi ad se desumtos esse non difficetur Aristoteles, eosdemque accurate exponit & applicat. Posterior in *directivam* seu *commutativam* presse dictam, & *correctivam* sive *retributivam* subdividitur, quorsum etiam pertinet irrogatio pœnarum. Cæterum Justitiæ conjuncta est benignitas vel liberalitas; de qua ex professo, tribus propositis cautionibus, egit Cicero Offic. I, c. VII. & I, 14.

Quid Justitia Particularis? quid Distributiva? quid Commutativa?

quid Justitia directiva & correctiva?

(a) exempla vides apud *Rechenberg.* Lineam. I, 10, 7. p. 74. quorsum & *Pufendorfius* assignationem Legatorum refert. O. M. I, 7. 9. 124. vide etiam supra Exerc. præsenti §. 1. de Jure perfecto.

(b) conf. *Aristot.* Nicom. V, 3. 1. τὸ δίκαιον ἴσον; & ibid. n. 1. & 7. sub fin. τὸ δίκαιον μέσον & c. IV. §; 3. Διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζεται δίκαιον, ὅτι δίχα ἐστίν. Inde vocari Justitiam, quod ad æqualitatem utrumque reducit.

(c) variorum eapropter explicationibus censurisque exceptus. Grotii inprimis I, 1. 8. sed tutissimum, opinor, fuerit, rem ipsam tueri, dimissis alio de vocabulorum usu litigationibus; unde nec Pufendorfius a Distributivæ & Commutativæ Justitiæ vocibus abstinuit, de J.N. & G. I. 7. 9. 10. Rem omnem exhausimus in Tractatione Synoptica de Jure Pœnarum, Dissertatione sexta,

§. XVI.

Ad injuriam proprie dictam requiritur in lædente proæresis: in læso invitum: in læsione violatio Juris Perfecti. (a) Recte autem Aristoteles distinxit inter ἀτύχημα & ἀδίκημα *infortunium* & *injuriam*: docuitque inter plenam injuriam & merum

Quid injuria?

quid infortunium?

rum infortunium ſæpe aliquid intercedere, quod ex utroque quaſi conflatum ſit, ita ut actio neque mere ſcientis, & volentis, neque mere aut ignorantis aut inviti dici poſſit. Idem huic generi nomen poſuit ἁμάρτημα. Latine culpam aliquam liceat dicere. (b) Diſcrimina hæc eximie aptavit *Themiſtius* in laudibus Valentis Imperatoris: Diſtinxiſti, inquiens, inter injuriam, & culpam & infortunium. Quanquam enim nec Platonis verba ediſcis, nec Ariſtotelem tractas, ἀλλὰ τάχ' ἐκείνοις δυνᾶντα τοῖς ἔργοις βεβαίοις, Ipſorum tamen placita facto exſequeris. (c) Nec prætermittenda eſt, ob inſignem in vita communi uſum, Ciceronis deſumta a ſubjecto injuriam inferente diſtinctio: Injuſtitiæ, inquientis, duo genera ſunt. Unum eorum, qui inferunt: alterum eorum, qui ab iis, quibus infertur, ſi poſſint, non propulſant injuriam. Nam qui injuſte impetum in quempiam facit, aut ira, aut aliqua perturbatione incitatus, is quaſi manus videtur inferre ſocio: qui autem non defendit, nec obſiſtit, ſi poteſt, injuriæ, tam eſt in vitio, quam ſi parentes aut patriam, aut ſocios deſerat. Atque illæ quidem injuriæ, quæ nocendi cauſſa de induſtria inferuntur, ſæpe a metu proficiſcuntur, ut cum is, qui alteri nocere cogitat, timet ne, niſi id fecerit, ipſe aliquo afficiatur incommodo. Maximam autem partem ad injuriam faciendam adgrediuntur nonnulli, ut adipiſcantur ea, quæ concupiſcunt, in quo vitio latiſſime patet Avaritia. Offic. L. I, c. VII. Cæterum & in judicio caſus ſæpe datur, ubi in neutram partem ſine injuria poteſt decidi. Unde alio remedio opus eſt, & Aratus Sicyonius, quum magnam animadverteret in bonis & poſſeſſionibus difficultatem, quod & eos, quos ipſe reſtituerat, quorum bona alii poſſederant, egere iniquiſſimum arbitrabatur, & L. annorum poſſeſſiones moveri non nimis æquum putabat, ſine injuria judicavit, neque illis adimi NEQUE HIS NON SATISFIERI, quorum bona fuerant, oportere. Igitur grandem a Ptolomæo pecuniam impetravit, qua utrique parti fecit ſatis. Lege omnino Cic. Off. II. 23.

(a) J.

(a) J. Thomaſ. Tab. XXVI. lin. 35. ſq. qui eam definit læſionem, quam volens invito contra Jus infert. Trita diviſio eſt in Verbalem & Realem. c. D. *Majer*, noſtras, ad Inſtit. IV, 4. 898. prout forma conſiſtit in facto vel dicto injurioſo, qualia l. c. p. 300. recenſentur. Recta ratio tamen ſuadet, non omnia ad rigorem excipere, ſed contumeliam placido tranquilloque animo diſſimulare, quod *cordata robuſtæque prudentiæ eſt*, & varia mentis diſturbia amolitur. Patet vero e requiſitis injuriam etiam illi poſſe fieri, quo cum quis non eſt pactus, ſecus atque ſentit Hobbeſius, ab Auctore caſtigatus de J. N. & G. 1, 7. 13. 128.

(b) Locum ex Ariſtotelis Moralium libro quinto, capite decimo tranſtulit *Grotius* de J. B. & P. III. XI, 4. qui videndus omnino. add. *Cicero* Offic. primo. c. VIII. Sed in omni injuſtitia permultum intereſt, *utrum perturbatione aliqua animi*, quæ plerumque brevis eſt, & ad tempus, an *conſulto* & *cogitato* fiat injuria. Leviora enim ſunt, quæ repentino aliquo motu accidunt, quam ea, quæ meditata & præparata inferuntur.

(c) Grot. III. XI, 4. in fin.

§. XVII.

Quotuplex ſit Lex?

Dividi Lex, habito ad Auctorem reſpectu, poteſt in Divinam & Humanam. Illa vel *Naturalis* eſt, (a) vel *Poſitiva*. Naturalis eſt vel *relata ad Societatem communem omnium hominum*, (b) vel naturalis *ſtricte ſic dicta*, ſeu quæ ad ſingulos ſpectat. Hæc (*Poſitiva*) vel *univerſalis* eſt, vel *particularis*: hæc iterum vel *ceremonialis* vel *forenſis*. Ubi mirandum non eſt, *Moralem* non enumerari, quum (c) ea latior ſit; & partim ſub ſe Naturalem, partim Poſitivam complectatur, cujus rei Specimina ſunt in incomparabili Legum divinarum Compendio, quod *Decalogus* adpellatur.

An Lex naturalis ſit lex proprie dicta?

(a) Diſputant, an Lex in rigore dicta? Fatetur Vir inſignis, hactenus quidem Legem divinam naturalem pro Lege proprie dicta ab ſe habitam, quam tamen, re accuratius expenſa, non niſi pro Lege laxius & improprie adpellanda agnoſcere poſſit. Sed *redibit res ad litem de voce Legis*. Conf. omnino eam deciſam a *Pufendorfio* Offic. H. & C. II. 12. 4.

(b) Seu quæ ad ſocietatem hominum communem in ſtatu naturali viventium pertinet. Conf. Thomaſ. Jurisprud. I, 2, 101.

Digitized by

(c) Sic e Theologis quoque D. *Scherzerus* inter Legem Moralem, Naturalem & Positivam distinguit. Ut non opus videatur quæstione: *An Morale sit, quod habet rationem Moralem?* Nam hoc dubio caret, si Morale secundum se accipiatur, cum & positivum sit Morale.

§. XVIII.

An detur Lex peculiaris Gentium?

An vero detur *peculiaris Lex Gentium* a Jure Naturæ distincta? Et quidem ex libera Gentium voluntate profecta? disquiritur. Negant (a) *Hobbesius* & *Pufendorfius*, quia Gentes liberæ se non obligant, quippe in Statu Naturali constitutæ. II. quia pleraque, quæ ad Jus Gentium referuntur, puta circa modos adquirendi, contractus, & alia, vel ad Jus naturæ pertinent, vel ad Jus civile singularum gentium, quod a singulis tolli potest, ut ipse alibi *Grotius* (b) dixerit. III. quia multa pertinent ad meras consuetudines, tacito consensu adprobatas, quas observant gentes cultiores; si tamen gens quædam servare nolit, nihil est, quod eam adstringat, modo Juri naturæ non adversum sit; ut v. c. venenatis globis uti non contra Jus naturæ, attamen contra mores gentium. Qui si vim Legis haberent, non opus esset (c) novis pactis. IV. quia si mos ad jus naturale referri possit, ejus dignationi magis consulitur, quam si ejus origo ad simplicem gentium conventionem referatur. V. quia capita Juris Gentium a Grotio recensita referri possunt ad Jus naturæ. (d) Sic Legati ipso Jure naturæ sunt inviolabiles, quia sine ejusmodi personis pax restitui nequit. Unde non videtur hoc caput referri a Grotio ad Jus Gentium debuisse, II, 18. 1. Jus sepulturæ L. II. cap. XIX. referri potest ad doctrinam partim de decoro & dignitate humana, partim de Officio humanitatis. (e)

(a) de Cive c. XIV, 5, 6.
(b) de J. B. & P. II, 3, 5.
(b) *Pufend.* Off. II, 16, 12. & *Kulpis.* Coll. Grot. Exerc. XII, periodo II. §. 7. p. 155. sq.
(d) Objicit tamen noviſſime Vir doctus: I. utique Gentes etiam libe-

Digitized by Google

liberas ſe invicem obligare poſſe, ut univerſas, quemadmodum in Politia fieri cernamus, & in Democratia. Itaque Gentes univerſim & collective ſumtas pro imperio Gentibus ſingulis Legem ferre poſſe. II. Differre Jus Naturæ & Gentium non ſaltem ratione auctoris; ſed etiam ratione Objecti. Illius Objectum eſſe actus cum ſocialitate neceſſario nexu cohærentes: hujus vero, actus utilitatem ejus ſolummodo inſigniter promoventes, ita ut iis abſentibus ſalva quidem ea ſtare, ſed non felix adeo eſſe poſſit. Item ratione adjuncti; illud enim eſſe immutabile hoc mutabile. Sed pro negante ad I. dici poſſet, longe aliam eſſe rationem aliquot populorum aut Patrumfamilias in civitatem coeuntium, ac plerarumque Gentium in Jus conſentientium. Quis harum conſenſum demonſtrabit? Ad II. Atqui Legatorum incolumitas omnino arctiſſime afficit ſocialitatem. Sic Pelopidas, legationis Jure, quod apud omnes gentes ſanctum eſſe conſueſſet, ſatis tectum ſe arbitratus eſt, a Tyranno tamen Alexandro Pheræo ſimul cum Iſmenia comprehenſus, in vincula conjectus eſt. C. N. Pelopida. c. V, I. Hominum item defunctorum honeſta tractatio juſtiſſima eſt, & Jus aliquando belli dare poteſt. Ad III. Negant ſequelam, ſi jus gentium inde inferatur. Cæterum, prudenter heic philoſophantur, qui multa pro Lege venditari obſervant, quæ ſolo more recepta ſunt: plura etiam relative Juris eſſe naturalis: ac denique, moratiores utique gentes ſibi invicem mutuo conſenſu aliquid inſtar Legis ponere poſſe, quod tamen nonniſi eas, quæ in id conſenſere, obliget. Quæ, opinor, ratio eſt, quod acutiſſimus JCtus Ericus Mauritius dari Legem Gentium in Exercitationibus negavit, in Diſputatione autem de citatione, quam vocant, ad reaſſumendum adfirmavit. Hoc etiam ſenſu Themiſtocles apud Magiſtratum Senatumque Lacedæmoniorum liberrime profeſſus eſt, Athenienſes ſuo conſilio, quod COMMUNI JURE Gentium facere poſſent, Deos publicos, ſuosque patrios ac penates, quo facilius ab hoſte poſſent defendere, muris ſepſiſſe. C. Nepos, Themiſtocle VII. 4. Ac ſunt, Jus Gentium primævum qui dicant ipſiſſimum eſſe Jus Naturæ. add. D. Majer. ad Inſtit. I, 2. p. 57. conſul. Zentgrav. de J. & J. p. 38. ſqq.

Solvuntur Objectiones.

Ἐνίκησεν.

(c) Vide omnino Diſſertationis noſtræ de Officio erga defunctos §. 15. & §. 12.

§. XIX.

An ſit Lex Poſitiva Univerſalis?

De Lege *Poſitiva* (a) *Univerſali* quæritur, An ſit? & quid ſit? Circa priorem quæſtionem probandum eſt, dari e-

jusmodi Legem, quæ *publicata sit omnibus hominibus, vel certe personis, totum genus humanum repræsentantibus*, circa objecta, quæ necessariam cum natura humana connexionem non habent. Tale utique objectum fuit, non comedere de certa arboris specie. Hoc, speciali Lege, DEUS non Adamo modo, sed & toti ejus posteritati prohibuit: Ergo Lege, ad omnes pertinente. Atqui hoc objectum *per se indifferens est*, nullamque cum natura rationali connexionem habet. Ergo ad Jus quoddam, universale quidem, attamen voluntarium, positivumque referendum est. Eodem referimus præceptum de polygamia ac divortio, in primæva conjugii institutione, vitandis. Si DEUS ab initio omnibus prohibuit polygamiam ac divortium, utique manifestum erit, ea *Lege Universali*, & quidem *positiva*, prohibita esse. Prius manifestum est, quia omnes ad eam Legem remittit Servator, Matth: XIX. 4. 8. Sed alterum per se patet, quia ista Naturæ humanæ, non repugnat, ac nulla ratio naturalis adparet, quare divortium, nonnisi in iis, quos Christus excepit, casibus sit committendum. Sed & conjugia fratrum ac sororum, aliaque in linea transversa, certis gradibus vetita huc pertinent, quæ contrahendo Cananæi gravissime peccarunt, atque extremæ ideo internecioni a DEO destinati sunt; *Levit. XVIII, 27, 28, 29.* Si peccarunt: Igitur Legem oportet antecessisse. At Lex naturæ nihil cum his objectis habet commercii. Ergo Lex positiva, eaque Universalis fuit, quam transgressi sunt; nec scriptam habuerunt; ergo ore traditam, & Patribus commissam.

De Lege Positiva Universali

Disciplina Dannhauerii.

(a) Sive Jure voluntario universali, ac omnes ligante, circa quod DEO quidem, verum soli, facultas dispensandi aut remittendi competat: cujus existentiam probare titulosque illustrare olim animum induxerat Kulpisius, Coll, Grot. ad II. 5. p. 57. lit. r. Profundissimus Theologus, D. *Dannhauerus*, *Moralem Positivam* vocat, quæ unice pendet a DEI voluntate; ac nisi DEUS ita sanxisset, peccatum non haberetur; attamen, quia omnes homines in hac vita ac perpetuo obligat, ad

ad moralem Legem referendam. Talia esse, ait, præcepta, de septimo die sanctificando; de Conjugii interdicto inter fratres & sorores; inter frattem & fratriam. Quæ juris sint positivi, *moralis* quidem ob latam cœlitus Legem obligantis: *non tamen Juris naturalis* absolute indispensabilis. Phænom. VI. §. *II.* p. 468.

(b) Vidit ista *ὁ πάνυ Grotius:* Cavendum, inquiens, ne temere annumeremus a Natura vetitis ea, de quibus id non satis constat; & quæ Lege potius divinæ voluntatis interdicta sunt; in qua classe *forte* ponere liceat innuptos concubitus, & quosdam eorum, qui incesti dicuntur. de J. B. & P. *II.* 5. 13. Qui *paragraphus XIII.* omnino Commentarii vicem sustinere hunc in locum potest. Indicia, unde Leges positivæ universales cognosci possunt, duo sunt: si 1) vel ante Remp. Judaicam datas esse appareat: vel 2) Deus ob earum transgressiones puniisse gentiles fateatur. Conf. Titius ad Puf. de O. H. & C. L. I. c. 3.

Monitum H. Grotii.

§. XX.

Neque dubitamus, Legem de sanctificando septimo die (a) huic Ordini divinarum sanctionum adnumerare. Nihil enim in ea cum natura humana connexionis; (b) at omnibus tamen hominibus, cum initio rerum, tum in Decalogo hæc Lex præscripta fuit. (c) Est ergo positiva, quam vocamus, Universalis. Cæterum uti ea, quæ hujus juris sunt, mutari a Deo possunt: sic tempore N. T. primum hebdomadis diem in memoriam resurrectionis Christi & effusionis Spiritus S. cultui sacro destinatum voluit. Nam quod Apostoli hac in re fecerunt, pro divina voluntate merito agnoscendum est. Sunt & qui præceptum de sacrificiis, toti utique humano generi datum, cum natura tamen rationali neutiquam connexum, pertinere statuunt; Legem item de homicidis capitaliter puniendis, Noacho præscriptam, *Gen. IX. 6.* & Israeli toties inculcatam, ut & de concubitu cum menstruata *Lev. XX. 1, 18.* ac adulterio, quod utrumque peccatum dictatam sibi pœnam habeat, de extirpando, e populo suo, delinquente. Sed quidquid de postremis hisce exemplis sit, ad quæ (d) *Grotius* etiam, post Tertullianum, prohibitum sanguinis

Quæ exempla Objectorum Legis Positivæ universalis?

??

esum referre contendit, sufficiunt priora, satisque evincunt, eam Legem omnibus latam, omnesque ligantem, cujus tamen objectum non a natura, sed libera Legislatoris voluntate dependeat, eoque, absque prævia speciali, vel omnibus, vel certis personis omnes repræsentantibus, facta revelatione non potuerit agnosci.

Illustratur exemplum Legis Universalis de Sabbatho,

(a) Quia DEUS post absolutum confestim creationis opus diem *septimum* sanctificasse. Gen. *II.* 3. adeoque, ut phrasis ostendit, specialiter a cæteris distinxisse legitur. Id quod Moyses proprie ac historice (in tanta præcipue dicendi concinnitate ac brevitate) non proleptice dicit, add. e nostratibus D. D. *Jæger.* Prodr. *Juris* fecial. qu. *XIII.* p. 221. sqq. Pulcre etiam ὁ πᾶν: In mundi conditi memoriam institutum Sabbathum fuit, & quidem singulari sanctimonia, supra alios ritus. Nam si quis in hunc ritum peccasset, pœna erat statuta capitis; quia sabbathi violatio ex instituto continebat abnegationem mundi a DEO creati. Quanquam ea Lex deinceps eo quoque spectavit, ut laboribus aliquod daretur spiramentum. Addat. *Grotius*, J. B. & P. II, 30, 45. & III, 14, 5. & quæ nos supra e præcipui nominis Theologo *Dannhauero* allegavimus.

(b) Statuit nuper *Vir* quidam *Clarissimus*, in *Vindicus Moralitatis Diei Dominica*, Juris Naturalis esse, ut singula hebdomade UNA Dies DEO consecretur, quia omnia Decalogi præcepta Juris sint naturalis. Qualis autem ea Dies esse debeat, Juris esse positivi. Sed prius probandum erat.

(c) Reliquias apud omnes fere Gentes observarunt Viri Docti. Extat in *Usserianis* de eo argumento singularis Epistola. Nuper etiam in Systemate Theologico, quod Anglico sermone prodiit, idem tractavit *D. Edwardus.*

(d) *Grotius* ad Gen. IX. 4. add. *Tertullian.* de Monogamia. Qui, in Christo, ait, omnia, revocantur ad initium, ut & fides reversa a circumcisione ad integritatem carnis illius, sicut ab initio fuit; & libertas ciborum & *sanguinis solius* abstinentia, *sicut ab initio fuit*: & matrimonii individuitas, sicut ab initio fuit: & repudii cohibitio, quod ab initio non fuit. Similia legas in *Apologetico* Viri summi, de *bonulis errore distentis.* Sed vixit is Apostolorum temporibus admodum vicinus, qui evitandi scandali caussa necessariam hanc ἀνοχὴν declaraverant; sed, quis Ecclesiæ sua ætate sensus de sanguine fuerit, cordate exposuit Augustinus: Ecclesia gentium talis nunc effecta est, ut in

ea nullus Iſraelita carnalis adpareat. Quis jam hoc Chriſtianus obſervat, ut turdos vel minutiores aves non attingat, niſi quarum ſanguis effuſus eſt? aut leporem non edat, ſi manu a cervice percuſſus nullo cruento vulnere occiſus eſt? Contra *Fauſtum* Lib. XXXII. c. XIII.

§. XXI.

Quid cenſendum de nuperis Viri Docti cogitationibus?

Equidem excipi adverſus ea, quæ roborandæ theſi adduximus, non ſine ſpecie poteſt: DEUM ſe manifeſtaſſe Adamo ut Patrem benignum, non ut Dominum & Regem: ſive Leges Adamo datas, eſſe potius monita paterna, quam Leges Regias: hoc eſt produxiſſe obligationem internam, non externam. (a) In ſpecie: Leges naturales, uti non *fuerint publicatæ* Adamo, ſed cordi ejus inſcriptæ: ita nec aliam niſi internam obligationem produxiſſe, graviſſimam tamen: quia metuendum ſit malum neceſſarium, quod evitare aſtutia non poſſit, inquietudo, puta, animi, & amiſſio pacis internæ ac externæ. Leges inſuper proprie ſic dictas ferri & hominibus, & ab hominibus; de DEO autem nullum prædicatum creaturæ proprie dici. Quod ad Legem de non comedendo fructu arboris ſcientiæ boni & mali attineat; eam communi errore hactenus fere unanimiter habitam fuiſſe pro Lege regia & poſitiva; quia ex principiis Papiſticis DEUM conſideraverimus, ut Tyrannum vel Deſpotam, eſum certi cibi ſub pœna capitali prohibentem: qui cibus alias homini nullum damnum inferret, ſed ubi loco rationis nihil aliud adferri poſſit, quam, ſic volo, ſic jubeo, ſtat pro ratione voluntas. At fructum arboris vetitæ fuiſſe deſtinatum ad cibum ſerpenti, adeoque in eo fructu fuiſſe quaſi concentratum Spiritum virtute pollentem, ut produceret ſapientiam terreſtrem, ac cupiditates terreſtres: Ergo Legem hanc potius fuiſſe monitum paternum ac mortem ſubſequutam non eſſe malum arbitrarium, ſed *neceſſarium*. Publicationis fieri mentionem, quia DEUS præviderit, Spiritum Adami terreſtrem *irritatum* maxime iri per hunc fructum. Demum, (b) ut pœna proprie dicta ſit *me-*

tus

Digitized by Google

tus mali externi arbitrarii, nullam neceſſariam connexionem habentis cum actione turpi; ita nec ex pœnæ dictamine pro Legis illius proprietate quidquam inferri. Cæterum, etſi hæc a Viro doctiſſimo, in ſuamet verba non jurante, priorisque, ut ait, ſententiæ pertæſo proferantur, non tamen abs re erit, quid nobis videatur aperuiſſe. Primum, videmus limites moveri, ac quod pro Lege, pro pœna, pro obligatione habitum hactenus fuit, mutata nunc definitione, pro tali deinceps habendum non eſſe; quod ſi quis utile exiſtimat, aut proficuum experitur, non equidem cum ipſo litigabimus. Deinceps, quæ ratio obſtat, quo minus ſe DEUS ut Regem Adamo manifeſtarit? quem Scriptura toties Regis titulo, ac Regum etiam Regis & Domini Dominantium elogio celebrat? Cur Rex non ſit, penes quem eſt omnis majeſtas, & abs quo omnis ἐξουσία ordinata eſt? Cur Regem non adpellemus, cui Adamus, cum omnimoda dependentia bonisque infinitis, tum ultroneo conſenſu obligatus fuit? cui idem quoque Legem tulit, facienda fugiendaque, & ſub mali quidem graviſſimi comminatione, oſtendentem? Quid? quod & hominem peccatorem tanquam rebellem e domicilio horti gladio expulit, æque atque gladios adverſus rebelles ſtringunt Reges? Rurſus, non internam modo, ſi cum erudito Viro definiamus, obligationem ea Lex produxit, ſed & externam, quia mortem, ſummum malorum, & omnem miſeriarum congeriem ſanxit, & minata eſt. Geneſ. IX, 17. ſpeciatim quoque Viro pœnam laboris ærumnoſi, Gen. III. 17. & fœminæ partus doloroſi, ſubjectionisque erga maritum oneroſæ Geneſ. III, 16. dictavit. Cur porro Leges proprie dictas a DEO ferri negabimus, qui tamen unicus, isque ſecundum excellentiam, LLator in ſacris audit? Jac. IV. 12. auctor Legis Regiæ, adeoque perfectiſſimæ, de vita ſociali diligendoque DEO ac proximo? Jac. II, 8. conf. Sirac. XV, 14, 15, 16, 17, 21. & XVII, 10. ac eo *Pufendorf.* de Conſenſu & Diſſenſu inter Proteſtantes, §. *XXIV. p. 109.* Unde & illa Dei allocutio Ne comedas: in Ebræo hæc præ-

via

via habet verba: ויצו & præcepit Dominus. At qui alteri dat monitum, non præcipit, ſed ſuadet, ſed rogat. Nec DEUM ut Tyrannum conſiderarunt, qui Legis poſitivæ objectum pro liberrima voluntate determinatum dixerunt. Nam *primo*, præterquam quod viæ DEI nobis ſint imperveſtigabiles, nihil tamen obſtitit, quo minus DEus homini primo hoc velut exemplo obligationem e nativa conditione ſua, & imperium DEI in ipſum e CREATIONE PER SE promanans inculcaret. *Porro*, divinæ utique ſapientiæ congruit, hoc ſpecimine demonſtrare, Paradiſum homini *non ut proprietario*, *ſed ut colono*, & cuſtodi datum; neque beatitudinem in fruitione rerum terrenarum conſtituendam eſſe. Nec obſtat exilis, ut videtur, conditionis ratio; nam & inter homines in pactis feudalibus jus ad id beneficium aliquando a certo temporis articulo, aut alia *in ſe exigui momenti conditione* ſuſpenditur, qua neglecta feudum in commiſſum cadit. Quid mirum, ſi DEUS, conceſſis Adamo cæteris omnibus Creaturis, unam excepit arborem, in qua, *tanquam homagio*, fateretur homo, ſe non eſſe abſolutum Dominum, ſed a DEO dependentem. (a) Quanquam plura novis Interpretibus in ea Lege vidit antiquitas, e qua venerabilis Teſtis *Tertullianus*, primordiali hoc præcepto, quod in arboris fructu obſervari DEUS ſanxerat, omnia præcepta Legis poſterioris ſpecialiter condita fuiſſe obſervavit. (b) Quod de ſpiritu terreſtri in fructu arboris concentrato additur, uberiorem, quam pollicetur auctor, demonſtrationem deſiderat. Nihil hactenus e ſanctiori hiſtoria ea de re didicimus. Ac licet mors malum fuerit ex *hypotheſi peccati* neceſſarium, nihil tamen contra formalem Legis rationem evincitur, quia *Lex proprie* ſic dicta, pœnam neceſſario dictitat, & *malum actionis cum malo paſſionis* neceſſario nexu cohæret. Pœna demum non eſt ſolus mali metus, ſed ipſum, quod intuitu delicti immittitur, malum.

(a) Adde Dannhauer. Hodoſoph. Phænom. VI. p. 472. edit noviſſ.

(b) *Tertullian.* L. II. contra Marcionem. Quibus gemina habet illo recentior Auguſtinus, c. XLV. Enchirid. ad Laurentium. Confer

denuo, si placet, *Dannhaueri Hodosoph.* Phænom. IV. p. 342. Edit. noviss. & D. *Zentgravium*, Summ. Jur. Div. Sect. I, artic. I. subsect. 3. §. 2.

§. XXII.

Quid de exceptionibus adversus Leges universales connubiales tenendum?

De Legibus præcipue Matrimonialibus excipitur, eas nec Adamo nec Noacho publicatas esse: vidisse saltem Patriarchas, quia DEUS unam uni junxisset, melius esse, si ea, quæ communiter ad Leges nuptiales referuntur, observarent, quam si diversos mores sequerentur. Monogamiam utique meliorem Polygamia esse, ut late probaverit *Pufendorfius* in Opere majori; divortia libidinem indicare; *incestum Parentum eandem fere habere moralitatis rationem, quæ in aliis Senibus est*; quando cum Juvenibus matrimonium contrahunt; incestum sororum ac fratrum, reliquarumque personarum, esse saltem contra Legem Mosaicam; concubitum cum menstruata indicare magnam libidinem, cum ea res damnum afferat sanitati, & etiam partum ipsum reddat morbis obnoxium. Sed primo ad *institutionem primævam* clare utique provocavit Christus, & eam quidem omnes obligantem. Mos consuetudoque non obligat, ac potuissent Judæi inolitam potius apud ipsos Polygamiæ divortiorumque consuetudinem allegare. Matth. XIX. 3. 4. 8. Deinceps: Incestum *in linea recta* nimis frigide describit, nec magnam ei gratiam habebunt senes, cum juvenculis matrimonia ineuntes. Cæterum, ut in re gravissima minime ludendum est: ita neque comparationem horrendi incestus, *quoad rationem moralitatis*, cum senum juvencularumque matrimoniis institui posse censemus. Tametsi enim non pauca sint, quæ scandalosa plerumque ista senum conjugia dissuadeant vel prohibeant, observante post alios (a) *Osiandro* Nostro: *infinitam tamen eorum ab incestu distantiam* res ipsa docet, ac nos etiam, suo loco, DEO juvante, ostendemus. Cæterum de Cananæis cur nihil dicitur? Quomodo illi extirpari potuerunt non observando legem, quam non acceperant? Cætera, quæ adducuntur, libidinem utique indicant. Sed quid inde? Ergo ne erunt contra Jus Naturæ? At neque hoc Vir doctus admittit.

Comparatio Incestus cum conjugio Senis & Juvenculæ examinatur!

Digitized by Google

mittit. (b) Neque positivæ leges *particulares* sua ratione ac usu destituuntur. Sed eas Juris naturalis esse, exinde neutiquam consequitur.

(a) Theol. Casual. P. V. c. I. p. 91. sqq.
(b) *Pufendorf.* de O. H. & C. I, 2. 10.

§. XXIII.

Quid de Legibus Ebraeorum positivis particularibus censendum? forensibus, pura, & ceremonialibus? Quis harum Usus?

Sunt Leges divinæ Positivæ, etiam particulares, ad vitam civilem perquam idoneæ; eoque valde optandum est; ut in earum expositionem operam suam impendant Viri doctrina, prudentia, ac judicio pollentes. (a) Quemadmodum luculentis jam specimínibus viam prævivere Scriptores aliquot clarissimi, ac de Republica literaria optime meriti. Sed & Theologis heic multa expediunda restant, quum Leges Mosaicæ umbratiles vivum, quod in Christo adparuit, corpus ostendant, eaque insuper, quæ ad interiorem hominem faciunt, egregiis coloribus adumbrent; digna omnino, quæ a profectioribus indagentur, & in vivam spiritualemque praxin deducantur.

& de iis qui Scripsere?

(a) Videndi Scriptores: *Petrus Cunæus* & *Carolus Sigonius*, de Republ. Hebræorum, *Jo. Henr. Hottingerus*, de Legibus Forensibus: *Simon Episcopius* in Institut. Theologicis, si sectæ placita demas, egregie multa expediens: *Guil. Zepperus*, *Franciscus Raguellius*, *Guil Welwood*, *Leo Modena* in Historia degli Riti Hebraici & alii. *Specialius*, *de potu Zelotypiæ Wagenseilius: de jure egenorum*, *de Legibus contra Magiam*, *D. Zentgravius ac alii*, *quorum recensum Lectoris industria supplebit.*

§. XXIV.

Quid de Legibus Gentium, inprimis Germanorum?

Ad Positivam humanam Civiles diversi generis ordinisque Leges pertinent. De antiquis (a) Germanorum Legibus jucunda utilisque disquisitio est, & nostra Gente dignissima. Ceteras in compendio passim videas recenseri. (b) Regula generalis est: Humana Jura multa constituere possunt præter naturam: contra naturam nihil. (c)

(a) *Hachenb.* Germ. Med. Diss. III. p. 57. per tot. adde *J. G. Kulpisii* Epistolam de Studiis Academicis ex professo; ut & eundem Kulpisium de Studio Juris publici.
(b) Dn. *Jo. Jac. Müller*, Instit. Polit. P. II. c. V. §. 3. p. 503.
(c) Grot. II. 3. 6.

Digitized by Google

§. XXV.

Quæ Leges Subditos obligent? An ſtulta?

Leges *non quævis* ſubditos obligant; poſſunt enim extra eas, quæ jubent, quod illicitum eſt, eſſe quædam evidenter ſtultæ atque abſurdæ. (a)

(a) *Grot.* II, 14. 12. in notis præcipue. An & ſtultæ non obligent, dubitari poſſe, ait *Teſmarus*, quia [1] ſervari poſſint ſine læſione conſcientiæ [2] Dominis quoque abſurdis obedire teneamur, 1. Petr. 2, [3] quia Leges errore introductæ obligent, & nefas ſubditis inquirere in Legis rationem, adeoque non ferendum, ut Legislator damnetur ſtultitiæ. Enimvero *aliud eſt Lex injuſta: aliud præcipiens facere injuſta: aliud ſtulta. Prima* obligare poteſt. *Altera* nunquam. *Tertia* non obligat hominem, *quia homo eſt.* Ergone, in Civitatem eundo, definimus eſſe homines? Memini quæſiviſſe in amico olim colloquio *Jacobum Gronovium*, Virum Clariſſimum.

§. XXVI.

Quid Collisio Legum?

Tandem de Legum etiam colliſione (a) (quam Cicero contentionem vocat, Offic. I, 17.) diſpiciendum nobis eſt. Quæ, (ut in compendio ac perſpicue argumentum, non diffuſum minus atque arduum, exhibeamus) *duobus fere modis* contingit. *Uno*, (b) cum priorem Legem poſterior ita oppugnat, ut illa vel omnino vel ex parte perimatur. *Altero*, quando utraque Lex, etiam poſt pugnam, ſalva & incolumis manet, & tantum ob rei, de qua agitur, indolem atque circumſtantias, alteram cedere, viresque ſuas aliquandiu cohibere oportet. (c) Ita præceptum naturale eſt DEO obtemperare ac ſolum colere. Cum hoc ſi alterum de me amando collidatur, id illi utique cedere manifeſtum eſt. Igitur vitæ conſervandæ cauſſa, quod DEI honorem lædat, nihil (d) committendum eſt. Quanquam & heic exceptio neceſſitatis eſt, ut infra docebitur. Unde, quum tempore Maccabæorum imminente Judæis, in Sabbatho, vi hoſtili, an quieſcendum eſſet? an vero arma ſumere liceret? graviter ambigeretur, ac duæ inter ſe Leges, *Una Natura*, ſe ſuosque a vi injuſta & crudeli

Digitized by Google

deli defendere; *Altera*, exactam illo die ab omni alio opere abſtinentiam præcipiens, colliderentur: demum prævaluit ſententia, quæ *Legem naturæ* Legi poſitivæ anteferebat. Quoniam Leges etiam DEI quædam, quanquam generaliter prolatæ, *tacitam habent exceptionem ſummæ neceſſitatis*; Legesque nonnullæ ejus ſunt argumenti, ut non credibile ſit, datas ex tam rigida voluntate, quæ ad certam mortem ſubeundam obſtringat: (e) Unde Regulæ: *Quoties violatio præcepti contemtum DEI involvit, nunquam ea fieri poteſt.* Secus, *ſi absque ejus contemtu lex ob vitæ conſervationem inſuper haberi queat.* Ita Pacis præcepta, quæ plane naturalia ſunt, cum belli regulis collidi novum non eſt; ac bellum, res per ſe horrenda, JUSTUM fit, ſi pace frui non liceat. (f) Quomodo etiam, ut vitam conſervemus, ejusmodi actum aliquando licitè ſuſcipimus, quo alter in mortis aut magnæ læſionis diſcrimen adducitur. Ac pari ratione, ſi utrique in aliquo periculo pereundum fuerit, licet uni ad ſalutem ſuam redimendam quid facere, per quod alteri fata jam imminentia maturentur. (g) Quorſum ea omnia retuleris, quæ infra de CASU NECESSITATIS dicentur. In *Paterna* quoque ſocietate colliſionem egregie obſervavit Hierocles: (h) ac pertinet eo communis ſententia: contendentibus inter ſe Parentum Imperiis patri potius morem gerere oportere. Quemadmodum &, ſi CONTENTIO quædam & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum ſit officii, principes ſint Patria & Parentes, quorum beneficiis maximis obligati ſumus; proximi liberi totaque domus, quæ ſpectat in nos ſolos, neque aliud ullum poteſt habere perfugium: deinceps bene convenientes propinqui, quibus communis etiam plerumque fortuna eſt, ut eximie philoſophatur Cicero Off. I, 17. cujus etiam ſequens caput huc omnino ſpectat. Quæritur etiam: An filius defenſione neceſſaria contra Patrem uti poſſit? (i) In *herili* nobilia ſunt exempla ſervorum Dominos objectu corporis ſui ſervantium; (k) In *Civili* quotidiana occurrunt, atque ut multa alia, ab egregio JCto Hertio pro dignitate expenduntur. (l)

(a) Ex-

(a) Exhauſit hoc argumentum ſuo ex merito nobis laudatus *J. N. Hertius*, ſingulari de colliſu Legum Diſſertatione, quæ primo opuſculorum tomo extat.

(b) Quo de colliſu *Valerius* apud Livium XXXIV, 5. Quas tempora aliqua deſiderarunt Leges, *mortales*, ut ita dicam, & temporibus ipſis mutatas video: quæ pace latæ ſunt, plerumque bellum abrogat: quæ in bello, pax.

(c) *Quintilianus Inſtit. Orat.* VII. 7. nunquam Lex legi, ait, contraria jure ipſo: ſed ex caſu colliduntur, atque eventu. Græci dixere ἐκ περιστάσεως μάχλω.

(d) Actor. V, 29.

(e) Conf. *Grotius* de J. B. & P. I, 4, 7. add. 1. Maccab. II. 36. IX. 44.

(f) Atque huc pertinent, quæ infra dicentur ab Auctore, L. I. c. 5. §. 6.

(g) Quæ variis declarat exemplis noſter, *de J. N. & G.* II, 6. 3. Quorſum eximia *Cl. Viri, J. B. Wernheri obſervatio* eſt, eum non aliam ob cauſam judicium ſuſpendiſſe, quam quia caſuum, quos propoſuit, decifio primo intuitu dura nimis videri potuerit. Cæterum horrorem, *cui ratio nulla ſubeſt*, in definienda actuum moralitate contemnendum, animoque eſſe ejiciendum.

(h) ad aureum carmen Pythagoræ, Add. *Gell.* Noct. Attic. II, 7.

(i) affirmavit *Leſſius* L. II. c. 9. Dubit. 8.

(k) *ut Viſenburgus quidam Germanus Henricum Barbatum*, Sileſiæ Principem.

(l) Sect. I, §. 17. ubi hæ, præter alias, ſolutæ quæſtiones: *Quid ſalutis publicæ cauſſa in ſubditos facere liceat? An populus ob ſummam neceſſitatem alienari poſſit? quid ſummus poteſtatibus in res alienas liceat?* quas etiam nos, poſcente ita ordine, in progreſſu operis reſolvemus.

CQL-

Digitized by Google

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO QUARTA.

SUMMA.

Acceſſio ad argumentum & quale principium cognoſcendi eſſe oporteat? Verum *ſcilicet*, adæquatum, *ac* evidens. §. I.

Conſideratio Naturæ hominis, ſuppoſito DEI Imperio, §. II.

Reflexio ad Seipſum, ac neceſſaria inde illatio. §. III.

Argumentum a corpore. §. IV.

A facultate ſermocinandi. §. V.

Ab Intellectu & Voluntate. §. VI.

Adducuntur argumenta, quæ vocant, pedagogica. §. VII.

Proteſtatio contra novitatem hujus diſciplinæ, quam objectant imperiti. §. VIII.

Poteſt Jus naturæ e diverſis fontibus repeti. IX.

Quid cenſendum de iis, qui fundamentum ejus in Fine hominis quærunt? §. X.

Aut in Voluntate Creatoris? §. XI.

Aut aliis pluribus, quæ diſtincte atque ex inſtituto. §. XII.

Enumerantur. §. XIII.

Inductio Exemplorum ex Auctore. §. XIV.

Quis effectus LL. Naturalium? §. XV.

Quomodo Lex Naturæ dicatur cordibus inſcripta? §. XVI.

Quæ ejus Diviſiones? §. XVII.

Quæ ejus objecta? §. XVIII.

An in ea intercesſerit Diſpenſatio? §. XIX.

Examinatur Exemplum ex Hoſea. §. XX.

De Vaſis Ægyptiorum. §. XXI.

Definitiones Juris naturæ examinantur §. XXII.

An nitatur Decreto Legis æternæ? §. XXIII.

Quod ejus ſubjectum? §. XXIV.

An Moralitas objectiva conferat aliquid ad inveſtigationem juris naturæ? §. XXV.

Ut differat a jure poſitivo §. XXVI.

Quodnam primum objectum Legis naturæ? quid Religio naturalis? §. XXVII.

De Exiſtentia DEI. §. XXVIII.

Argumenta DEI Ipſius. §. XXIX.

Ac remota diſputandi ſubtilitate diſcurſus. §. XXX.

Qui

Digitized by Google

Qui porro urgetur. §. XXXI.
Et contra Atheos concluditur, §. XXXII.
DEUS omnium Conditor. §. XXXIII.
Quomodo affectus de DEO prædicentur? §. XXXIV.
Quid DEO præstandum? §. XXXV.
Repetitur Catholica propositio. §. XXXVI.
Quæ fundamenta cultus divini. §. XXXVII.
An cultus externus ex lumine naturæ demonstrabilis? §. XXXVIII.
An sacrificia sint Juris Naturæ? §. XXXIX.
Quomodo Religionem naturalem intra sphæram hujus vitæ terminari dixerit Noster §. XL.
De precum necessitate. §. XLI.
De amore DEI. §. XLII.
De Providentia DEI. §. XLIII.
De peccatis adversus DEUM? §. XLIV.
Ut de DEO loquendum? §. XLV.
Quid imperitis nimia religio sive pietas? §. XLVI.

Ad LIB. I. Cap. III. *Quæ ratio investigandi Juris Naturæ?*

§. I.

IN *connati* illius, animisque ac naturæ mortalium ab Immortali Sapientissimoque Numine *insiti Juris* investigatione, *quatenus ad vitam imprimis communem respicit*, præter Legem (a) æternam, justi honestique omnis fontem, ipsa generis humani Natura, cum in universum, tum singillatim velut Mater Juris Naturalis (b) pensitanda solicite, distinctaque reflexione in eandem descendendum est. (c) Quo facto non difficile arbitrantur, qui suam in excolendo hoc argumento industriam exercuere, ejusmodi *Propositionem* adinvenire, quæ & Summam illius Legis, *qualem vitæ communis ratio exigit*, contineat, & in quam sua quoque sponte consensuri sint omnes, quamcunque tandem circa religionem habeant persuasionem, quæque tam ampla sit ac universalis, ut ex eadem cætera omnia præcepta facile, ac veluti *per nudam subsumtionem* deduci possint. (d) Adeoque, quæ, ut in scholis loquuntur, sit I. principium *verum*, h. e. ut non contineat propositionem aliquam falsam, II. *adæquatum*, atque ut vere contineat omnia præcepta juris naturalis in se, nec alia tamen præcepta, quam juris naturalis. III. *Evidens*, constetque ex solo Lumine Naturali. (e) Cicero formulam adpellat, quæ constituenda sit, quam-

quomodo invenire possit propositio universalis?

Digitized by Google

que ſi ſequamur, in comparatione rerum, ab officio nunquam recedamus. (f) Alibi FUNDAMENTA naturæ vocat, quæ pervertunt homines, cum utilitatem ab honeſtate ſegregant. (g)

(a) Eſt ea ſumma illa ratio divinæ Sapientiæ, directiva omnium actionum motuumque in Creaturis, adeosque, ut UNIUSCUJUSQUE Naturæ & Conditioni congruant, obligans vel neceſſitans. Et eam quidem, qua Hominem reſpicit, DEUS naturali Lege promulgavit. *quid Lex æterna?*

(b) quia nec de LL. Civilium recta cognitione ſtatui quid poteſt, niſi de Reipublicæ, in qua vigent, ſtatu conſtiterit. Ita docet Auctor, undenam erui Lex Naturæ debeat? I, 3, 1. Unde optime *Cicero* Jus Naturæ dixit, quod nobis NON OPINIO, SED INNATA VIS ADFERT. ac alibi Off. I. 30. Pertinet ad omnem officii quæſtionem ſemper in promtu habere, quantum natura hominis pecudibus, reliquisque belluis antecedat. Illæ enim nihil ſentiunt, niſi voluptatem, ad eamque omni impetu feruntur. Hominis autem mens diſcendo alitur, & COGITANDO ſemper aliquid aut anquirit, aut agit, videndique & audiendi delectatione ducitur. Quin etiam, ſi quis eſt paullo ad voluptates propenſior, modo ne ſit ex pecudum genere (ſunt enim homines quidam non re, ſed nomine) ſed ſi quis eſt paullo erectior, quamvis voluptate capiatur, occultat & diſſimulat appetitum voluptatis, propter verecundiam. Et c. eodem exemplo rem illuſtrat: Si conſiderare velimus, quæ ſit in natura excellentia & dignitas, intelligemus quam ſit turpe, diffluere luxuria & delicate ac molliter vivere, quamque honeſtum parce, continenter, ſevere, ſobrie. Non ad ludum & jocum generati factique a natura ſumus, ſed ad ſeveritatem potius, & ad quædam ſtudia graviora atque majora. Cic. Off. I, 29. Optima, ait porro, NATURÆ Principia, L. III. c. 17. Sic eſt faciendum, ut contra *univerſam naturam* nihil contendamus: ea tamen conſervata propriam naturam ſequamur. L. I, c. 31. Vide quæſo, de Legibus paſſim; & Grot. II, 20. 8. *unde naturalis eruenda?*

(c) *Grot.* Proleg. §. 16.

(d) Exiſtimat, ut mox audiemus, hanc ſummam Legum in Socialitate ſive Charitate comprehendi, Pufendorfius. Quæ diſciplina *pulcre reſpondet* Paulinæ Rom. XIII. 8, 9. *Siquidem illud, non mœchaberis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, & ſi quod aliud eſt præceptum, in hoc ſermone ἀνακεφαλαιοῦται ſummatim continetur;*

Digitized by Google

nempe, diliges proximum tuum ſicut teipſum. Nemo *oppoſuit Pauto*, ex hac propoſitione non deduci officia erga DEUM, cum proximus diligatur ut Creatura DEI, adeoque *indirecte* ex hac ſumma etiam primæ Tabulæ præcepta deriventur. Conf. *D. Fœrtſch.* de Condit. Hominis Sociali p. 16. Itaque ſicut propoſitio Pauli fundamentalis eſt: *Quæ conveniunt cum CHARITATE, ea DEO placent, Legique ac Voluntati Divinæ ſunt conſentanea:* Ita *Pufendorfiana* erit: *Quæ conveniunt cum Socialitate, ea ſunt Jure Naturæ præcepta ac honeſta.* Duo ſunt oculi hominis, ſed qui in diverſa ſimul objecta non tendunt: verum diligendo DEUM, diligis etiam proximum.

(e) *Thomaſ.* JPr. Div. I. 4, 4. p. 122.

(f) Cic. Off III. 4. Stoicorum Principium: Quidquid honeſtum eſt, idem utile videtur, nec utile quidquam quod non honeſtum. ac rurſus L. III. c. 5. Sed redeo ad formulam &c. Alibi & Poſtulatum adpellat. Ut Geometræ ſolent non omnia docere, ſed poſtulare, ut quædam ſibi concedantur, quo facilius, quæ velint, explicent: Sic ego a te poſtulo, mi Cicero, ut mihi concedas ſi potes, NIHIL, PRÆTER ID, QUOD HONESTUM SIT, ESSE PROPTER SE EXPETENDUM; ſin hoc non licet per Cratippum, at illud certe dabis, quod honeſtum ſit, id eſſe maxime propter ſe expetendum. Offic. 3, 7. Ac rurſus: Eadem eſt utilitatis, quæ honeſtatis REGULA. L. III. 19. Omnium una eſt Regula, quam cupio tibi eſſe notiſſimam: Aut illud, quod utile videtur turpe ne ſit: aut ſi turpe eſt, ne videatur eſſe utile. L. III. c. 20. Honeſtate igitur dirigenda utilitas eſt, & quidem ſic, ut *hæc duo verba* inter ſe diſcrepare, ſed tamen UNUM SONARE videantur. Cicero Off. III. 21. Pervertunt fundamenta naturæ, cum utilitatem ab honeſtate ſejungunt. Off. III. 27. & mox c. 28. Omnes enim expetimus utilitatem, ad eamque rapimur, nec facere ullo modo poſſumus. Nam quis eſt, qui utilia fugiat? Aut quis potius, qui ea non ſtudioſiſſime perſequatur. Sed quia nusquam poſſumus, niſi in laude, decore, honeſtate, utilia reperire, propterea illa prima vel ſumma habemus; utilitatis nomen non tam ſplendidum, quam neceſſarium ducimus. Sic honeſtatis comparatione ea, quæ videntur utilia, vincuntur. III. 32. Non utilia, quæ flagitioſa, fœda, turpia. III. 32. Ad hanc Cicero formulam, ad hoc principium initio ſtatim operis provocat: Non ulla, inquiens, officii præcepta firma, ſtabilia, conjuncta naturæ tradi poſſunt, niſi aut ab iis qui ſolam, aut ab iis, qui maxime honeſtatem propter ſe dicant expetendam. L. I. c. 2. Quæ Naturæ principia ſint communitatis & ſocie-

Digitized by Google

ſocietatis humanæ, *repetendum altius* videtur, L. I. c. 16.

(g) III. 28. init.

§. II.

Juvabit igitur, *ſuppoſito DEI in genus humanum Imperio* (quo ſine Lex utique nulla, nulla obligatio foret) Naturam hominis (a) cum in univerſum, tum ſuam uniuscujusque profunda meditatione contemplari; & complicatam, ut egregie Cicero (b) dixit, animi ſui notionem evolvere, SEQUE IPSUM DOCERE:) eamque non tantum qua parte illæſa naturaliter ac recta eſt, & quoad inſignibus corporis animique doribus inſtructa cæteras animantes antecellit; ſed & in quantum plurimum imperfectionis, cum phyſicæ tum moralis, eandem comitatur. Quicquid heic dixeris, prona inde facilisque illatio fluet: Igitur Socialitas generi mortalium neceſſaria, eidemque ſub ratione Legis injuncta eſt. (c)

Quomodo e Natura hominis colligatur Lex Naturæ?

(a) Statum alii ſeu diſpoſitionem vocant; qui Naturalis appellatur, qualis ex æterna Lege Numinis, non ex hominum arbitrio, hominem a nativitate ſtatim ſua comitatur. Omnis enim ſtatus eſt ſuo modo Norma Legis.

(b) Cic. Offic, III, 19. ac rurſus L. III. c. 20. Explica, atque excute intelligentiam tuam, ut videas, quæ ſit in ea ſpecies, forma & ratio *Viri Boni*.

(c) Quo ſenſu Lex naturæ a *Grotio* definitur dictatum naturæ rationalis ac ſocialis, qua talis eſt. *II*, 20, 43. Ferme tamen in moralibus evenit, quod in Mathematicis, ubi quædam ſunt notitiæ primæ, aut primis proximæ; quædam demonſtrationes, quæ ſtatim & intelliguntur & aſſenſum obtinent, quædam veræ quidem, ſed non omnibus patentes. Hinc diligenter diſtinguendum eſt inter principia generalia, quale eſt, honeſte vivendum, id eſt, ſecundum rationem: & quædam his proxima, ſed ita manifeſta, ut dubitationem non admittant, quale eſt: alteri ſuum non rapiendum; & inter illationes quarum aliæ facilem habent cognitionem, ut poſito matrimonio non admittendum adulterium, aliæ vero difficiliorem, ut ultionem, quæ in dolore alterius adquieſcit, eſſe vitioſam. *Grot. II*, 20. 43. Ita ſunt evidentia naturæ prin-

qua conditio objectorum moralium?

Digitized by Google

principia, ait Cicero, ut tandem concludat: Hæc, nonne eſt turpe dubitare Philoſophos, quæ ne ruſtici quidem dubitent? L. *III.* Off. c. 19.

§. III.

Quomodo inſtituenda hoc fine in SEIPSUM reflexio?

Faciemus ejus rei, quantum fieri poteſt, breviter ac procul involucris, qualecunque periculum. Et primo quidem ſi homo in SE, (a) ſuamque ORIGINEM reflectat, quam DEO immortali in ſolidum debet; ſi, quam eximium præ cæteris animans conſtitutus ſit, recogitet; non poterit non hunc in modum colligere. DEUS eſt, cui Te tuaque omnia debes. Igitur eidem in ſolidum es obligatus. Ei igitur parendum. (b) Hoc enim ſumma illa à principio creante dependentia infert. (c) Igitur ad ejus Normam vita Tua actionesque componi debent. Ergo non es ens abſolutum, ſed *ad aliud* & *ob aliud*, & *ab alio* factum. Nam non es, niſi quia DEUS Te eſſe voluit. Totus ex alio pendes, qui DEUS eſt. Rurſus: Qui te condidit, & eximiis adeo facultatibus ornavit auxitque; eum tanquam auctorem Tuum agnoſcere ac revereri, ipſiusque opera admirari; tuas demum facultates omnes cum in corpore, tum in anima ad ejus Gloriam nutumque referre, ac diverſa plane ratione a Brutis vitam tuam exigere debes. Hæc nimirum Imperii Divini præſuppoſitio eſt; & eum indicat Statum naturalem, qui humanitatis adpellatur, & vitæ beſtiali oppomitur. (d) Qui quidem Status obligationem ſervandi Legem Naturæ in univerſum involvit; erga DEUM tamen inprimis, cujus Bonitati omnia in acceptis referenda ſunt. Porro: DEUS Te produxit: Ergo voluit, ut ſervareris, ut non interires. Sapientiæ enim infinitæ non convenit, fruſtra quid facere, & quod effectum eſt, ſervare nolle. Ergo omne id injunxit, absque quo conſervatio illa obtineri nequit. *Nam qui ad finem obligat, cenſetur quoque obligaſſe ad uſurpanda media fini neceſſaria.* (e) Non autem poſſe hanc conſervationem humani generis obtineri, *niſi mutua aliorum ope accedente*, quam Socialitas dirigit, manifeſtum eſt, & mox non-

Digitized by Google

nonnihil declarabitur. Fluit igitur e dictis propositio: *Q. necessarium habet cum conservatione generis humani* (f) *nexum: ID jure Naturæ præceptum, cum ejusque fine congruit.* (g) *Et quidquid necessariam cum ea disconvenientiam involvit, eamque ladit aut turbat, id eo jure prohibitum est*; Habes igitur hoc primo velut specimine *Socialitatem*, quæ non qualiscunque ad promiscuas societates proclivitas est, sed tanquam fundamento suo, divino nititur imperio, & mutuam obligationem a Natura injunctam involvit, hominesque naturali inter se benevolentia & pace sociat atque conjungit. (h)

(a) Reflexio in se ipsum, veram in omni vita prudentiam ostendit, imo & decori fundamentum est. Admodum sunt tenenda sua cuique non vitiosa, sed tamen propria. Suum quisque noscat ingenium acremque se & vitiorum & bonorum suorum judicem præbeat, ne Scenici plus quam nos videantur habere prudentiæ. Illi enim non optimas, sed sibi accommodatissimas fabulas eligunt. Cic. Off. I, 31.

(b) Quo ipso Legis Naturalis existentia evincitur. Dependet Creatura rationalis a DEO in Esse. E. & ejus subjacet regimini, non physico saltem, sed & Morali.

(c) *Arnd.* L. IV. P. II. c. 30. per totum omnino.

(d) h. l. §. 11. & infra II, 1. 3.

(e) h. l. §. 11. & II, 6. 14. circa med. quod inter præcipua in Moralibus axiomata percensendum. Facit enim Necessitas finis Jus in Moralibus: *Grot.* II. 5. 24. n. 2. & a fine in Moralibus optima est probatio II, 7, 2. n. 1. ac rursus. NB. IN MORALIBUS QUI DAT FINEM, DAT EA QUÆ AD FINEM PERDUCUNT. Grot. II. 14. 11. quemadmodum & ea, quæ ad finem ducunt, in morali materia æstimationem accipiunt ab ipso fine; Quare quæ ad finem Juris consequendi sunt necessaria: necessitate sumta *Non secundum* physicam subtilitatem, sed moraliter: ad ea Jus habere intelligimur. *Grotius* denuo J. B. & P. III. 1. 2. Non igitur DEUS ad instar Fabri lignarii concipiendus, qui navigium extructum undis committit, de fatis ejusdem parum solicitus. *Vis argumenti a FINE in moralibus.*

(f) Adeoque & suimet', sed Socialitati subordinata; & ad eam velut præsupposita h. l. §. 2. Ais cum Hobbesio: Neminem sibi ipsi ob-

ligatum, neque ſimul Creditorem debitoremque eſſe poſſe. de Civ. VI. 14. Reſpondeo: Verum prius eſſe, ſi obligationem ipſam, ab Auctore L. N. injunctam reſpicias; eſſe tamen hominem ſuæmet obligationis objectum, quatenus in ſeipſo terminatur obligationis exercitium, conf. §. 13. h. l.

(g) infra II, 14. 13.

(h) *Pufendorf.* de J. N. & G. II, 3. 15. p. 208. 209. ac Lex eſt, quæ ad ſalutem mortalium ſpectat, de O.H. & C. I, 5. 6. circa med. *Adde omnino*, quia Chriſtianis ſcribimus, velut *in ſupplementi* vicem *Arndium* de V. C. L. I, c. 7. ab initio, ſocialitatem graviter urgentem.

§. IV.

Quæ vis argumenti a Corpore ad eliciendam Legem Naturæ?

Jam ſi *corporis etiam humani fabricam* (a) conditionemque intueamur, præterquam, quod mirandæ SOCIETATIS inter corpus animamque exemplum, ac *homo ſociata corpori mens* eſt; ea vel ſola ſatis luculenter oſtendit, felicitatem hominis a plurimis communemque operam conferentibus in vita ſociali dependere, hominemque ad vitam Socialem FACTUM eſſe; quam in rem conſuli inprimis merentur, qui ad principia *Phyſiologiæ Mechanicæ* provocarunt. (b) Sic tota circulatio ſanguinis, omniaque ejus auxilia, ut muſcularis cordis vis, valvularum in venis artificium, eodem opere privatæ individui nutritioni inſervit, & publico officio fungitur ad generis propagationem. (c) Sic humanam phantaſiam memoriamque, aliorum utique commodis unice deſtinatam, mirifice juvat cerebrum; in quo id peculiare habet homo, ut cum corporis humani mediocris pondus non aſſurgat ultra quartam partem corporis bovini, tamen duplo plus cerebri conceſſum ei ſit in regimen tantilli corporis. Comperit Cumberlandus corpora ovium majorum & porcorum pondere corpus humanum æquare; eorum autem cerebrum tantum octavam circiter partem habere ponderis cerebri humani. Quæ tanta inter hæc animantia diſparitas, quid aliud monere poteſt, quam cerebri vires ab homine in aliorum uſum ampliſſime diſpenſandas. Eſt etiam, ut infinita alia taceamus, in ipſo homine admi-

Digitized by Google

admirandum Politiæ exemplar, ubi tam diverſas ſubſtantias Spiritum & Corpus admirabili nexu conſociatas experimur.

(a) Naturæ tam diligentem fabricam adpellat Cicero, Off. I, 35. Hujus, inquit, magnam ipſa rationem videtur habuiſſe, quæ formam noſtram, reliquamque figuram, in qua eſſet ſpecies honeſta, eam poſuit in promptu; quæ autem partes eſſent ad naturæ neceſſitatem datæ, aſpectum eſſent deformem habituræ, atque turpem, eas contexit, & abdidit.

(b) Speciatim *Ri. Cumberlandus* de L. N. p. 128. & *Nemeſius* de Natura hominis, qui argumentum a multitudine membrorum corporis humani deſumit. Adde *Zentgrav.* de Jure Gent. Artic. 1. §. 3. 4. 5.

(c) ibid. p. 145.

§. V.

Quid evincat facultas ſermocinatrix?

Eſt inſuper in homine *ſermocinandi Facultas*, quam in communitatis humanæ uſus directam inditamque a Providentiſſimo Numine eſſe res ipſa loquitur; Ad quid enim loquendi capacitas pertineret, niſi præſens eſſet ſocius? fruſtra igitur eſſet lingua, nobiliſſimum inſtrumentum, per quam ſolus homo animi ſenſa articulato ſono poteſt exprimere. Quare & Cicero humanæ Societatis vinculum ſermonem eſſe dixit, & eodem argumento, tametſi ſecundario, uſi ſunt Scriptores haud vulgares (a) Et *Grotius* ſermonem peculiare ſocietatis inſtrumentum vocat. (b)

(a) *Conf.* Exerc. I, 1. & Pufend. de J, N. & G. II. 3. 15. 209. 210.

(b) Proleg. §. 7, Cic. I, 4, Eademque natura vi rationis hominem conciliat homini & ad orationis & ad vitæ ſocietatem. add. L. 1, 16. Humanæ ſocietatis vinculum eſt ratio & oratio, quæ docendo, diſcendo, communicando, diſceptando, judicando conciliat inter ſe homines conjungitque Naturali quadam ſocietate. Neque ulla in re longius abſumus a natura ferarum &c. ſunt enim rationis & orationis experres.

§. VI.

Quomodo Intellectus & Voluntas probet Socialitatem?

De *intellectu vero & voluntate*, quas facultates uno rationis vocabulo quidam enunciant, manifeſtum eſt, earum uſum cum erga DEUM, recte agnoſcendum, pieque colendum, tum in

in Societate cumprimis & convictu humano se exerere. Ut vita (a) contemplativa, nullam omnino praxin pro scopo habens, contra Naturam esse, vel hoc argumento arguatur, & qui eam pertinaciter sectantur, pro contumacibus in rectæ rationis dictamen habendi sint. Has igitur dotes, qui recte considerat, quidni ita colligat apud se inferatque: *Quem in finem DEUS his te facultatibus instruxit: eum fas ac pium est abs te quæri, in eumque Te actionesque tuas dirigi atque componi. At hic finis est, ut DEO uniaris, socialiterque ex ipsius præscripto vivas.*

(a) E. *Weigel. Demonstr. Euclid.* de Philos. Moral. Sect. 3. Membr. 2. cap. 7. vita, inquit, solitaria, qualis Eremitarum est, quoniam præter omne materiale maxima quoque formalitatis parte destituitur, vita humana proprie loquendo non est. pag. 216. Junge disputantem contra Philosophos *Ciceronem*, Off. I, 9. ibi: *Itaque videndum est*, ut & *Christ. Thomas.* JPr. p. 139. §. 60.

§. VII.

Subjunguntur his alia argumenta, quæ *pædagogica* solemus adpellare, quod hominem ad quærendam cum aliis pacem vitamque socialem, velut ex accidenti, vehementer tamen urgeant propellantque. Petuntur illa cum a Status (a) solitarii miseria, (b) Primo ejusdem cum conservatione humani generis incompossibilitate; tum a naturali hominis imbecillitate. (c) tum & vitio humano superinducta malitia, (d) quæ omnia distincte recenset Noster, & sufficienter deducta contrahit in nervum. Singula id evincunt: Socialitatem, tanquam medium conservandi generis humani, adeoque & sui ipsius, homini pro Imperio divinitus injunctam esse. Neque exigui heic roboris argumentum est ab æqualitate Naturæ humanæ, quodque DEUS *neminem altero* condidit meliorem. Item, quod ex una Radice universum propullulaverit mortalium genus, eodemque Patre sati simus omnes. (e) Quod charitate nihil jucundius. (f) Eam ipse imbecillis hominis ortus docet, & e funiculi umbilicalis naturâ satis liquet. Profunde hanc veritatem moralem insinuavit *Moses*, de ipso supremo Numine commemorans, quod Protoplastis de pellibus

Quæ argumenta pro Socialitate Pædagogica?

Digitized by Google

bus animalium tunicas confecerit, qui materiam veſtimentis minus aptam ex naturali jam ſibi inſcitia elegerant. Igitur homo ſibi non ſufficit, & vel ubique immediato DEI auxilio, vel mediante hominum adjutorio ſibi obveniente, perpetuo indiget. *Cortex ambit arborem: penna tegit volucrem: piſcem ſquama operit: lana ovem induit: pilus jumenta veſtit: concha teſtam excipit: ſolus homo inermis naſcitur ac nudus.*

(a) Cujus uti exiſtentia vel exemplo Infantum expoſitorum, vel hominis unici ex naufragio reſtantis, & in deſertam inſulam projecti comprobatur: ita illius quoque incommoda Auctor & h. l. §. 3. & L. II, c. 1. §. 4, 9. graviter depingit. Unde figmentum non eſt, ut nuper *Viro docto* viſum. Quid quod DEUS ipſe de homine adhuc integro, ſed ſolitario: Non eſt bonum, dixit, hominem eſſe ſolum. *Gen. II. 18.* i.e. *minime conveniens ei Naturæ* & conditioni, juxta quam a mea modo manu prodiit. Poſtulat ejus ingenium & Status, ut vitam cum aliis ſocialem agat. Neque quidquam fere eſt ex rebus inanimatis, quibus humanum genus ſine hominum manu cœtuque potuiſſet uti. Demonſtrationem hujus ſuppoſitionis longe ampliſſimam dedit Cicero Offic. II, 3. §. Quæ ergo ad vitam hominum &c. c. IV, c. V.

(b) Hoc argumentum cum grano ſalis accipiendum cenſuit Cicero. Nec verum eſt, inquiens, quod dicitur a quibusdam, propter neceſſitatem vitæ, quod ea, quæ natura deſideraret, conſequi ſine aliis, atque efficere non poſſemus, idcirco eſſe initam cum hominibus Communitatem & ſocietatem. Quodſi omnia nobis, quæ ad victum cultumque pertinent, quaſi virgula divina (ut ajunt) ſuppeditarentur: tum optimo quisque ingenio, negotiis omnibus omiſſis totum ſe in cognitione & ſcientia collocaret. Non eſt ita. Nam & ſolitudinem fugeret, & ſocium ſtudii quæreret, tum docere, tum diſcere vellet, tum audire, tum dicere. Ergo (concludit,) omne officium, quod ad conjunctionem hominum, & ad ſocietatem tuendam valet, anteponendum eſt illi officio, quod cognitione & ſcientia continetur. Offic. I, 44.

(c) *Bæclerus* Societatis cuſtodiam a DEO inter homines inſtitutam, & vere naturalem vocat. *Comm. ad Grot. Proleg.* p. 59.

(d) Vide tamen infra de æqualitate naturali; & conf. omnino *Arnd.* de. v. c. I, 25. ſub fin. §. und eben darum hat GOtt nicht einen Menſchen beſſer ſchaffen wollen, denn den andern.

(e) *Non plures* una DEUS *homines* condidit, ut alias non unam ſed plures creavit arbores: plura item animantia ferasque beſtias: plures demum plantas herbasque: *Sed unum condidit hominem*, ex eoque Evam formavit, ut perpetua nos charitate, velut *ex uno ſanguine orti*, *Actor. XVII. 26.* complecteremur. Ut optime ex natura rerum arguit *Arndius* de V. C. I, 29. *Creaturæ inſuper omnibus æqualiter inſerviunt. Ergo omnes æquales.* Conf. eundem L. IV. P. II. c. 25. & L. IV. P. II. c. 26. quæ diligenter expenſa inſignem hujus doctrinæ uſum in vita humana æque atque chriſtiana oſtendent.

(f) Nihil homini inoleſtius odio, invidia, Bello. Itaque DEUS jucundiſſimum nobis adfectum, Socialitatem, Amorem, natura injunxit.

§. VIII.

An novitia hæc doctrina?

Cæterum, non nova hæc ſunt, aut a *Pufendorfiano* nuper excogitata *ingenio*, ſed a priſcis Sapientibus prudenter inculcata. Fuit ea, poſt alios, *Tullii*, quum de Legibus diſputare conſtituiſſet, philoſophia methodusque, cujus vel ſolis demonſtrationibus ſi vellemus uti, ſufficienter, credo, a novitatis ſuſpicione hæc doctrina abſolveretur. Natura, inquit *Cicero*, Juris explicanda nobis eſt, eaque non a Prætoris edicto, ut plerique nunc, neque a XII. tabulis, ut ſuperiores, ſed penitus *ex intima Philoſophia* hauriendam Juris diſciplinam puto. (a) Repetam, pergit, ſtirpem Juris a natura, qua Duce eſt nobis omnis diſputatio explicanda. Nam ſic habetote, nullo in genere diſputandi magis honeſta patefieri, quid ſit homini natura tributum; quantam vim rerum optimarum mens humana contineat; cujus muneris colendi efficiendique cauſſa nati, & in lucem editi ſimus; quæ ſit conjunctio hominum, *quæ NATURALIS Societas inter ipſos.* His enim explicatis fons Legum & Juris inveniri poteſt. Atque hoc ibi adpellatur alte, & ut oportet, a capite Jus repetere. Quemadmodum vero Imperium DEI præſupponendum dixit Pufendorfius, (b) ita Cicero quoque, dandum eſſe ait, (c) (ne ab ea cauſſa potiſſimum ſit ordiendum) DEI immortalis Natura (loquamur ita edocti ſaniora) ratione, poteſtate, mente, numine

mine, ſive quod aliud eſt verbum, quo planius, quod velit, ſignificet, naturam omnem regi. Progreditur deinceps ad Naturam hominis, qua parte recta eſt. Animal hoc, inquit, providum, ſagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & conſilii, quem vocamus hominem, præclara quadam ratione generatum eſt a Supremo DEO. Solum eſt enim ex tot animantium generibus atque naturis *particeps rationis & cogitationis*, quum cætera ſint omnia expertia. Eſt igitur prima homini cum DEO rationis Societas. (d) Quo fere ſenſu *Socialitatem generalem* pro principio cognoſcendi J. N. etiam illi agnoſcunt, qui *Pufendorfio* contradixerant. Cæterum ex iſta agnatione (ob quam vel genus vel ſtirps DEI poſſimus appellari) *Cicero* colligit, ad participandum alium alio, communicandumque inter omnes juſtos natura nos factos eſſe. (e) Ipſam vero corporis Naturam quam pulcre quæſo delineat? Homini, inquit, natura ſenſus tanquam ſatellites attribuit, ac nuncios, & rerum plurimarum obſcuras & neceſſarias intelligentias enudavit, quaſi fundamenta quædam ſcientiæ, figuramque corporis habilem & aptam ingenio humano dedit. Nam quum cæteras animantes abjeciſſet ad paſtum, ſolum hominem erexit, & ad cœli quaſi cognationis domicilique priſtini conſpectum excitavit, tum ſpecimen ita formavit oris, ut in eo penitus reconditos mores effingeret. Nam & oculi nimis arguti, quemadmodum animo affecti ſumus, loquuntur; & is qui appellatur *vultus*, qui nullo in animante eſſe præter hominem poteſt, indicat mores, cujus vim Græci norunt, nomen omnino non habent. Omitto opportunitates habilitatesque reliqui corporis, moderationem vocis, *orationis vim*, quæ conciliatrix eſt humanæ maxime ſocietatis. Nihil igitur, *concludit*, eſt profecto præſtabilius, quam plane intelligi *nos* ad *juſtitiam* eſſe factos, neque *opinione*, *ſed natura conſtitutum eſſe jus*. Mox ad Statum æqualitatis provocat; Id jam patebit, inquiens, ſi hominum inter ipſos Societatem conjunctionemque perſpexeris: Nihil eſt enim unum uni tam ſimi-

Conſenſus Ciceronis, adverſus accuſationem nevitatis.

ſimile, tam par, quam omnes inter nosmetipſos. *Ita quæcunque eſt hominis definitio*, una in omnes valet. Imo ex ipſa corruptione argumentum pro Jure conficit. Quæ natio ait; non comitatem, non benignitatem, non gratum animum, & beneficii memorem diligit? quæ ſuperbos, quæ maleficos, quæ crudeles, quæ ingratos non aſpernatur? non odit? (f)

(a) de Legib. I. p. 273. edit. Joach. Camer. Eandem philoſophandi rationem init Off. L. I, c. 4. ubi præter multa alia: Eadem inquit, natura vi rationis hominem conciliat homini, & ad orationis & ad vitæ ſocietatem. Ac rurſus egregie: Ex quo, inquit, quia ſuum cujusque fit eorum, quæ natura fuerant communia, quod cuique obtigit, id quisque teneat. Eo ſi quis ſibi plus appetet, VIOLABIT JUS HUMANÆ SOCIETATIS. Iterum poſt pauca: Quoniam ut præclare ſcriptum eſt a Platone, non nobis ſolum nati ſumus; ortusque noſtri partem patria vindicat, partem parentes, partem amici; atque, ut placet Stoicis, quæ in terris gignuntur ad uſum hominum omnia creari, homines autem hominum cauſſa eſſe generatos, UT IPSI INTER SE ALIIS ALII PRODESSE POSSENT: in hoc naturam debemus ducem ſequi, & communes utilitates in medium afferre, mutatione, (aliis, mutuatione) officiorum, dando, accipiendo, tum artibus, tum opera, tum facultatibus devincire hominum inter homines SOCIETATEM. L. I. c. VII. Rurſus: qui ſuum ſe negotium agere dicunt, ne facere cuiquam videantur injuriam: Vitæ deſerunt SOCIETATEM, quia nihil in eam conferunt ſtudii, nihil operæ, nihil facultatum. L. I. c. 9. Quoties quæſo ejusdem libri c. XVI repetit ſocietatis ejusque naturalis nomen? Optime, inquit, ſocietas conjunctioque hominum ſervabitur. ac rurſus: quæ natura ſint principia communitatis & ſocietatis humanæ, repetendum altius videtur. Eſt enim primum, quod cernitur in univerſi generis humani ſocietate. Ejus autem vinculum eſt Ratio & oratio, quæ docendo, diſcendo, communicando, diſceptando, judicando, conciliat inter ſe homines, conjungitque naturali quadam Societate. Ac latiſſime quidem patens hominibus inter ipſos Societas hæc eſt, in qua omnium rerum, quæ ad communem uſum hominum natura genuit, eſt ſervanda COMMUNITAS, ut in Græcorum proverbio eſt: Amicorum eſſe omnia communia. Semper aliquid ad COMMUNEM UTILITATEM afferendum. Rurſus c. XVII. Arctior eſt colligatio propinquorum. Ab illa enim IMMENSA SOCIETATE HUMANI GENERIS in exiguum anguſtumque

Digitized by Google

que concluditur. c. XVII. Quo loco etiam INFINITAM SOCIETATEM vocat. Ac rurſus in fine libri I. Quare hoc quidem effectum ſit, in officiis deligendis id genus officiorum excellere, quod TENEATUR hominum SOCIETATE. Eodem c. XVI. loco jam allegato definit Societatem univerſalem, quæ ſit omnibus inter omnes; hominibus inter ipſos. Et hanc dicit quoque eſſe Amicitiam. Amicorum, inquiens, omnia communia. Plane ut Chriſtus omnem mihi hominem dicit eſſe Proximum.

(b) & Grot. II. 20.44. cum Leges Naturales Sanctimoniam ſuam habeant præcipue à metu Nummis.

(c) de Legib. I, p. 273. 274. omnino & II. p. 282.

(d) unde tam arcte connexus in Sacris amor proximi cum amore DEI. Si quis dixerit: Diligo DEUM & fratrem ſuum oderit, mendax eſt. Conf. Diſp. de conditione hominis ſociali, Præſide D. Förtſchio habitam §. 16.

(e) de Legib. I, 275.

(f) Ac porro ibi concludit: *Natura prompti ſumus ad homines diligendos; quod fundamentum JURIS eſt.* Confer etiam *Kulpis.* Coll. Grot. p. 11. lit. u. qui plures allegat; e recentioribus inprimis Bœclerum, cujus monita Comm. ad Grot. Proleg. laudari merentur. & adde D. Hertium de Social. Sect. I, §. 6.

§. IX.

Quid de diverſis Juris Naturæ fontibus cenſendum?

Cæterum, quin ex ex diverſis (a) fontibus Jura Lesque Naturæ repeti poſſint, dubitandum non eſt. Dummodo in ſe (b) veri ſint, ac alias admitti poſſint.

(a) Monente ita prudenter Kulpiſio, Coll. Grot. I, 1. 5. p. 9. qui §. 6. p. 10. ejusmodi principia recenſet, & ad concordiam facile redigi poſſe affirmat.

Singulare Naturæ argumentum Arndii

(b) Quales non ſunt, quos recenſet Kulpiſius d. l §. 5 p. 9. qui videndus omnino. Singulare B. *Arndii* argumentum eſt à Creaturis inferioribus petitum, quæ ſingulis hominibus æqualiter inſerviunt. Quod documento eſſe poſſet, ſingulos homines pro uno habendos. de V. C. L. IV. P. II. c. 25. p. m. 938. Quorum unus eſt Dominus: uniformis conſervatio: nomen unum: ii pro uno Morali habendi. Quod notandum circa diſciplinam C. I. Becmanni in Lineamentis pag 48. negantis eſſe *amoris genus inter homines*, quo ſine reſpectu cõmodorum homo hominem amet naturaliter.

Digitized by Google

§. X.

Quid de fundamento a Fine hominis?

Itaque qui fundamentum Legis Naturalis in FINE à DEO Conditore hominis, intento, (a) cum in ordine ad DEUM Ipſum, tum in ordine ad Hominem, illumque vel ipſum, vel alterum Proximum conſtituunt, eorum diſciplina adhiberi omnino fructuoſe, & ad concordiam redigi poteſt; Qui hoc præter alia videntur penſi habuiſſe, quod diverſi ſint, iique tres omnino termini ſive objecta, circa quæ humanæ actiones Naturæ Lege præceptæ occupentur; quæ vero omnia, tamque diverſa officia, uno eodemque rotundo axiomate ſive propoſitione, ſi adæquata univerſalisque eſſe debeat, comprehendi non poſſint. Eſt qui Propoſitionem fundamentalem hanc eſſe cenſeat: Suum cuique tribuendum. Quod ſi facias, DEUM cóles: Temperanter vives: Socialitati ſtudebis. Suum tribues DEO, tibi, aliis. Ubi tamen hæc forſan Regula exſurgeret: *Fac ea, quæ fini a DEO Conditore Tuo, cui obligatus ob creationem es, intento, hoc eſt, cultui ejus, & amori: philautiæ item ordinatæ: ac denique Societati conveniunt.* Seu uti nupere Pritius ὁ Φιλαυτ@ expreſſit: *Ita te habe, ut finis ſe habet, ad quem à DEO es creatus: Quæcunque huic fini repugnant, illa reſpuenda & omittenda ſunt.* Quæ his repugnant, omitte. Ratio, quia contrariantur fini a DEO in creatione intento. Eadem Demonſtratione utitur Scriptor vere Theologus: Wer ſeine böſe Begierden und Lüſte vollbringet/ der zerrüttet die Menſchliche Geſellſchafft. *de Vero Chriſt. l, 41.* Finis, ob quem conditus homo eſt, in eo conſiſtit, ut & gloriam DEI celebret, & idoneum Societatis humanæ membrum exiſtat. *Pufend. Off. l, 5. 1.* Si quis, omiſſa Socialitate, hoc principium ſubſternat: Ea eſſe facienda, quæ vitam hominum maxime diuturnam, & felicem reddant: feliciſſimam autem vitam eſſe, quæ & maximam laudem mereatur, & ſuaviſſime tranſigatur, & omnium rerum gaudeat ſufficientia; *Is fructum Socialitatis & effectum Cauſſa ſine Medio* ſubſtituit. Cæterum cogitare ſimul debet,

Conſenſus Arndii.

Πρόληψις de unperabypotheſi.

Digitized by Google

debet, nihil utile, nihil honeſtum eſſe, niſi Societati conveniens, aut ſociale. Conſer C. *Thomaſium* in Fundamentis.

(a) Referri huc forſan debet *Lambertus Velthuyſius*, qui, ut infra repetemus, in Diſſert. Epiſtol. de principiis Juſti & Decori, præcepta Juris Naturalis ex Fine Mundi conditi deducere inſtituit; Ubi cum ſuppoſuiſſet, DEUM eſſe; & ab Ipſo Mundum in Sapientia creatum; Denique in ejus regimine virtutes Juſtitiæ & Veritatis exercere velle; tandem hæc infert: DEUM *primo* in creando Mundo finem ſibi propoſuiſſe. II. Media eo ducentia in ſe habere debere aptitudinem ad finis conſervationem. III. Hominem non impune laturum, ſi deviet ab ordine in conſequutione finis obſervando. Quidam non incongrue provocant ad Servatorem, qui eandem actionibus humanis præfixerit Regulam. Quærentibus enim: Quodnam præceptum Legis maximum ſit? Reſpondiſſe: *Diliges DEUM Tuum ex toto corde tuo: & in tota anima tua, & in omni mente tua: hoc maximum eſt & PRIMUM mandatum.* Secundum autem ſimile eſt huic: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum,* Matth. XXII. 37. ſeq. Luc. X, 28. Marc. XII. 29. Rom. XIII, 8. ſeq. Gal. V, 4. Lev. XIX. 18. quo dicto & amorem ſive cultum DEI; & *philautiam*, dum proximum ſicut ſeipſum; & Socialitatem dum proximum homo amare jubetur, comprehendi manifeſtum eſt. Conf. *Jo. Chriſtianum Muldener*, Poſit. Inaug. Erfurti propoſitis Anno Seculi elapſi XCII. qui modeſte iſta & perpulcre exequitur. Nec abnuit, etſi ſeverior unius Propoſitionis Cenſor, *Jo. Franciſcus Buddeus* Philoſ. Pract. P. II. cap. 6. §. 10. pag. 253. Conſentit B. Noſter *D. Hedingerus*, Conſpectu Jurisprud. Univerſ. Naturalis Protheor. Q. 2. §. 13, qui e tribus hiſce fontibus, quicquid eſt officii, commode derivari obſervat. Beemannus Polit. Parall II, 11. diſtinguit in amorem ſupra nos, in nos, & juxta nos. Non, inquam, hæc pugnant cum ſententia communiore, neque niſi in ſpeciem, committuntur. Fatetur enim *Primo*, qui iſta regerit, omnibus hactenus DD. placitis videri palmariam præripuiſſe ſententiam, quæ *Cuſtodiam Societatis*, humano Intellectui convenientem, Juri N. tanquam fundamentum ſubſternit, *Ariſtoteli*, *Ciceroni ac Auguſtino* olim laudatam, & hoc demum ſeculo a Grotio repetitam, a Pufendorfio abunde demonſtratam eſſe; qui tamen & ipſe trimembrem officiorum diviſionem ſecundum objecta, erga quæ iſta ſunt exercenda, inſtituat. *Secundo*: Scopus Auctoris, ſi recte eum penſitemus, hic inprimis fuit: Officia hominis communiſſima, quæque ipſum *cum aliis* ſociabilem reddunt, tradere *Præfat. n. 6.* Jurisque naturalis

Diſciplina Velthuyſii.

De Scopo Auctoris.

Digitized by Google

turalis disciplinam, quatenus ambitu hujus vitæ includitur, adeoque hominem format, prout hanc vitam cum aliis SOCIABILEM exigere debet, accuratius persequi; ut tamen eodem in loco, non diffiteatur: Summam Legis a Salvatore ad duo Capita esse redactam: DILIGE DEUM & DILIGE PROXIMUM; ad quæ referri possit Lex universa naturalis, tam in integro quam in corrupto Statu hominum; ubi mentem clarius explicat; nam & Socialitas, quam nos, inquit, pro fundamento Juri Naturali substravimus, commode in Dilectionem proximi resolvi potest. Quam vero a dilectione DEI divelli non posse divinior ubique Spiritus inculcat, 1. Joh. IV. 20. conf. *Arnd.* V. C. L. I, c. 18. sub fin. & c. 29. init. quia DEUS Centrum est ac Punctum illud, in quo omnes Lineæ collineant. *Unam si lineam ab altera disrumpas, a Centro quoque amovebitur.* Itaque cognoscendi principium, quod Fontem Officiorum erga proximum esse agnoscunt plerique, a communiori & potiori petiit, quod est SOCIALITAS; Dilectio proximi, ut diserte eam vocat, & Caritas, ut alii: inprimis Cicero Off. I, 43. quibus, inquit, rebus intelligitur, studiis officiisque scientiæ præponenda esse officia Justitiæ; quæ pertinent ad hominum CARITATEM, qua nihil homini debet esse antiquius. Nihil hic certaminis cum eo reliquum, qui disciplinam ab se traditam ad Dilectionem Proximi fere restringit. Quo sensu & in sublimiore disciplina *Magnus Theologus dixit:* Die Liebe ist das Gesetz der Natur, de V. C. I, 26. n. 5. imo ipse *Paulus:* Dilectio est Implementum Legis *Rom. XIII, 10.* quia videlicet Lex charitatis est late patens & universalis; & qui proximum h. e. hominem lædit, adversus DEUM quoque peccat, Num. V. 6. *Tertio*, quid modestius dici potuit, quam quod Officia erga DEUM non aliter quam indirecte velit ex assumto ab se principio derivari? quod pulchre explicat §. 13. & ipse alibi fatetur, dilectionem *proximi ex sociali hominis Natura* resultare. *Jur. Fecial.* §. 24. p. 108. omnino. *Quarto*, Socialitas pro Imperio divino homini injuncta intelligitur; Igitur *Lex prima de Obsequio Numini* debito præsupponitur, & ex ipsa Naturæ humanæ conditione satis liquet. Conf. supra §. 3. & adde Thomas. JPrud. Div. pag. 142. *Quinto*: Expensis hisce argumentorum momentis nupere Socialitatem adoptavit (sed si omnia officia ex ea derivare DIRECTE velis, ut Universalem) Ipse Noster D. *Zentgrav.* de J. & J. p. 23. Generalem, inquam, quæ est universi generis humani sub divino Imperio, seu ut Auctor notanter ait, Religio & Socialitas conjunctim. O. H. & C. I. III. ult. Imo ut omnium optime gravissimeque in illustri loco Cicero: Princeps Sapientia est Rerum Divinarum atque humanarum scientia: in qua continetur

ejusque rationis interiori,

Caritas,

DEI

DEI & hominum communitas & Societas inter ipſos. Ea ſi maxima eſt (ut eſt certe) neceſſe eſt, quod à Communitate ducatur officium ID ESSE MAXIMUM. Off. I, 43. Certe hoc loco ſic arguit Tullius: Quo remoto homnis tanta eſt miſeria, ut vita excedere debeat, etiamſi omnibus bonis abundaret, illud eſt Fons officiorum; Sed remota vita ſociali. Off. I, 44. Unde patet, quid ad objectionem toties repetitam reſponderi debeat. Si ex Socialitate non poſſunt deduci officia erga DEUM, ſequitur, quod Socialitas non ſit Fons officiorum. Nempe falſa eſt ſubſumtio, ſi de ſocietate univerſali intelligatur. Nam Cicero dicit, ex Communitate cum DEO & hominibus optime deduci officia. Unde Canon univerſalis & Regula honeſti omnis etiam chriſtiani: Quidquid promovet communitatem (κοινωνίαν cum DEO & hominibus) illud eſt vere honeſtum. 1. Joh. I, 3. Quod hominem deducit ad Fruitionem DEI, illud eſt pium. Hinc eo pertinet Fœdus Baptiſmale; hicque Canon Theologiæ quoque Moralis fundamentum eſt. Idem Tullius *L.* II. c. I. Sapientia eſt rerum divinarum humanarumque, & cauſarum, quibus hæ res continentur ſcientia. Idem rurſus officium erga DEUM duobus verbis exprimit: DEUM inquiens, placatum PIETAS efficiat & ſanctitas. Proxime autem & ſecundum DEUM homines hominibus maxime utiles eſſe poſſunt. Off. II. Iterum: Hoc (neminem nocere alteri) ſpectant Leges. Atque hoc multo magis exigit IPSA NATURÆ ratio, quæ eſt LEX DIVINA & HUMANA, cui parere qui velit (omnes autem parebunt, qui ſecundum naturam volent vivere) nunquam committit, ut alienum appetat, & id quod alteri detraxerit, ſibi aſſumat. Off. III, 5. Qui externis licere putant *nocere*, hi dirimunt communem humani generis ſocietatem. Qua ſublata beneficentia, liberalitas, bonitas, juſtitia funditus tollitur. Quæ qui tollunt, etiam adverſus DEUM Immortalem IMPII judicandi ſunt. Cic. Off. III. 6. add. Dn. Ludov. Hiſt. J. Nat. p. 38. Et quid multis? Conſonat *ipſa ſanctior Lingua* אהבת לרעך כמוך Diliges *Socium* Tuum ſicut teipſum. Conf. *Dannh.* Coll. Decal. p. 568. 569. Et ſic luculentiſſimum atque & univerſale Principium eſt: Q. *promovet Socialitatem Divinam & humanam id J. N. præceptum eſt.* Nam in Societate cum DEO conſiſtit ſumma felicitas. Quæ κοινωνία & ſocietas pridem Theologis Philoſophisque cognita in terminis. Conf. *Arnd.* V. C. L. IV. P. II. cap. 4. p. 967. edit. maj. Quid multis, inquam? Summariam propoſitionem oſtendit Salomo, vetans ne pluribus libris diſtrahamur: Time DEUM, qui Judex. Coh. XII, 13. 14. *Sexto:* Si *Jacobus* Charitatem vocat Legem Regiam; quis vitio iis vertet, qui Socialitatem Legem Juris Naturæ fundamen-

Quid Socialitas univerſalis?

Digitized by Google

talem adpellant? Jacob. II, 8. Idem enim Chriſtianis, ſed ſublimiore longe efficacioreque titulo, *Charitas*, quod Naturæ Socialitas. Illius ambitum diffuſaque officia depinxit Apoſtolus Tharſenſis, 1. Cor. XIII. 4. ſeqq. Adde rurſum *Arndium* de V. C. I, 30. & Baconem de *Verulamio* de Augm. Scient. L. VII. pag. 435, omnino. *Septimo.* Docet ipſa quoque Socialitatis conſideratio, pacatam ac ſecuram generis humani ſocietatem ſine Religione ſubſiſtere non poſſe. Quare non video, cur vel ex eo argumento Officii erga DEUM neceſſitas inferri non poſſit? Pietate enim ſublata, ut Cicero ait, fides etiam & ſocietas humani generis & una excellentiſſima virtus Juſtitia tollitur. add. Grot. de J. B. & P. II, 20. 44. *Le*gesque naturales ſuam habent ſanctimoniam a metu Numinis, & recte religionem contaminatam ad omnium pertinere injuriam dixere Imperatores. *Octavo:* Juvat iterum Revelationem in ſubſidium vocare. Non ſaltem quod ipſe DEUS non bonum eſſe dixit, hominem eſſe ſolum: ſed & Adamus inſigni perfuſus eſſe lætitia legitur, conſpecta, quam DEUS adduxerat, compare. Conf. Pufendorf. Jur. Fec. §. 24. p. m. 108. Quo minus ferenda eſt *Helmontii* opinio, adpetitum conjugii in vitio collocantis, quem nonnulli hodie ſectari videntur, ſed repugnante 1. Tim. II. 13. 14. in terminis Apoſtolo.

§. XI.

An principium Voluntas Creatoris?

Eſt, qui Voluntatem Creatoris pro primo Principio ponat; Non male id quidem, niſi vim obligandi in ſola coactione collocet, quemadmodum injuſtum tantum eſſe ait, ad quod aliquis per pœnas cogi poteſt; ſimulque negat ad virtutem nos obligari, ad quam præmiis impelli ſoleamus. Contra quam etiam veteres Ethnici ſenſere; ut non urgeam, ſequi hunc in modum, nullam fore ipſius DEI Juſtitiam, quia Jus nihil aliud eſſet, quam Juſſum Creatoris vel ejus, qui potentia ſua cogere poteſt. Providentiam DEI, ab homine naturaliter cognoſcibilem, & vim Legi Naturali addere Noſter ſupponit; de O. H. & C. I, 3. 10. Igitur Socialitas non vi ſua, ſed LLatoris obligat. I, 2. 7. p. 31. Nec advertit Vir doctiſſimus, ab iis qui hoc principium excoluere, pridem diſtinctum fuiſſe primum principium practicum, quod eſt: Imperanti pare: a primo principio Juris naturalis illi ſubordinato, quod eſt Socialitas. Et quæſo, quæ denique diſtinctio erit inter Legem

by Google

gem poſitivam & naturalem, ſi omne a ſola DEI Voluntate Jus eſt. (a)

(a) Cæterum aliorum ſententias & principia a Kulpiſio nondum tacta videre eſt apud Muldenerum Diſp. cit. pag. 20. & D. Wernherum Diſp. de genuina *Leges* nat. inveſtigandi methodo ſub finem. Henricus Erneſtus Keſtnerus, JCt. Rinthelienſis in Prudentia Juris Nat. Anno 1698. edita, rejicit ſocialitatem, & principium J. N. dicit *P*rohibitionem Creatoris, cujus voluntas aut verbis declaretur, aut factis; ſi illud fiat, vocari Jus divinum revelatum; ſin hoc, naturale. Ad facta autem pertinere motus & inſtinctus a Natura hominibus inſitos & implantatos, itemque actiones ipſius Creatoris, rerum videlicet creationem & conſervationem; actionum quoque finem, tum neceſſarium, tum probabilem; medii neceſſitatem; & denique naturam ipſius Sanctiſſimi Creatoris, qui perfectiſſimus ſit, & nihil fruſtra feciſſe intelligatur. Addendus, qui prudenter heic incedit, omnemque litigandi anſam præſcindit, D. Zentgravius, Summa Juris Diuini p. 34. 35. §. 19. In fundamento, inquiens, LL. naturalium explicando, & in ratione illarum danda, conjunctim cauſas iſtas ſpectari, nec ſibi invicem opponi, certe ſubordinari alteram alteri debere, judicamus. Sed quid de Specialibus, iisque tribus honeſti, juſti, & decori principiis (I. Quod vis, ut alii ſibi faciant, tu tibi facies II. Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. III. Quod vis ut alii tibi faciant, ipſis facies) ſentiendum ſit, alii judicent. Certe expedita ea ſunt, ac digna, quæ jugiter inculcentur. Vide C. Thomaſii Fundamenta, ac, quæ nuper prodiit contra Socialitatem theſin: Juris Naturæ radicem & fundamentum eſſe Socialitatem, ſolum illi defendere ſatagunt, qui DEUM extra Jus Naturæ conſtituunt, vel ex imperitia, vel malitia manavit. Unde nec refutatione indiget apud rerum intelligentes. Nam ne Cicero quidem DEUM extra Jus Naturæ conſtituit. Confer adnotata ad theſin ſuperiorem.

Nupera D. Keſtneri ſententia, adfertur,

&

Alia Viri Doctiſſimi commendantur.

§. XII.

Si quis interea diſtinctam a noſtra, ad eundem tamen ſcopum collineantem viam in perveſtigando docendoque Jure Naturali eligendam exiſtimet, aliisque e fontibus illud eruat repetatque; cum eo quidem, modo veri in ſe ſint, ac alias admitti poſſint, non difficile fuerit concordiam inire. Atque

Quomodo redigenda in concordiam Principia?

Digitized by Google

huc referre poſſis (a) I. *Principium* de cultu divino, II. ac de conformatione Creaturæ rationalis cum Creatore: itemque III. de Studio Pacis & benevolentiæ omnium erga omnes: IV. de Juſtitia & Sanctitate divina: V. de Ordine Naturæ: VI. tribus iſtis Jureconſultorum, honeſte vivere, neminem lædere, ſuum cuique tribuere: vel VII. ultimo ex his tribus axiomatibus: VIII. de illo univerſali: quod Tibi non vis fieri, id alteri non feceris: IX. de amore Dei & hominis. Quid ſi adaddas, Principium univerſale, quod etiam toti chriſtianiſmo velut ſubſtravit DOMINUS JESUS: abnega teipſum. Certe hoc omnium officiorum in quavis ſocietate fundamentum eſt. Primum erga Deum officium eſt: Abnega Teipſum. DEUM cole ſuper omnia. Erga Te & alios abnega teipſum, inordinatumque tui amorem depone. Tametſi enim quædam ex iis (b) inadæquata, alia etiam inevidentia ſint; falſa tamen haud ſunt, ſed talia utique, e quibus, acroamaticæ diſciplinarum methodo adſueti concluſiones idoneas elicere, ac de rebus actionibusque practicis conſtans ſolidumque judicium poſſunt formare.

Recenſus Auctorum.

(a) Ut judicioſe, ac moderate ſimul Kulpiſius I, 6. p. 10. primum Nitſchius: alterum D *Zentgravius*, tertium ſubtili opere *Richardus Cumberlandus*: quartum e Theologis Noſtris multi & magni; conf. *Zentgravius* de Orig. J. N. art. V. §. 22. quintum H. Bodinus: ſextum Jurisconſulti vulgo: Septimum Strimeſius: Octavum, quod Regulam a Salvatore quoque commendatam complectitur, *Confutius* Sinenſium Philoſophus (*vide ſupra Exercit. I. §. VIII.*) aliquot ante *Chriſtum* natum ſeculis clarus, & commune gentis oraculum, ſuis pro Norma quoque vivendi inculcavit: *Ne facias alli, quod pati nolis*; Nonum denique *Hopperus* de arte Jur. L. I. fol. 21. *Hugo de Roy*, de eo quod juſtum L. I. tit. 3. §. 5. & qui ab his haud alienus, πολυμαθίσατος *Beckmannus* amplexus eſt, qui tamen univerſam virtutem ex triplici amore, DEI, ſui & proximi æſtimat.

(b) Conferri poteſt Pufendorf. de J. N. & G. II, 3. 5. De *primo* ſunt, qui moneant, non adæquatum eſſe: *Alterum*, inevidens ajunt. *Tertium*, cum ſocialitate coincidit; ſed vocabulis diverſis proponitur. De

gnario

Digitized by Google

quarto notæ lites, inter Pufendorfium ab eoque diſſentientes, ſunt. Add. Spec. Controv. c. IV. §. 3. *Quinto* inevidentiam objecit D. Thomaſius. *Sexto*; idem opponitur, quoniam de honeſto prius diſpiciendum erit, ut e Ciceronis de Officiis Opere conſtat, qui honeſti regulam conſtituit ſocialitatem. Idem de *ſeptimo* obſervant. De *octavo* videri poteſt Scharrokius de Offic. c. II. n. XI, etſi non diſſimulandum ſit, nimium cenſuræ ſuæ indulſiſſe virum doctum. *Nonum* triplici Objecto officiorum, ſacrique Codicis auctoritate nititur, & cum ſocialitate, inprimis Zentgraviano ſenſu accepta, coincidit. Quorſum referas Melanchtonem, Calixtum, alios, qui ad Decalogum confugerunt: Principium utique veriſſimum, ſed quod non omnes amplectuntur. Quemadmodum etiam de iis, qui Statum Integritatis ſubſtituunt, cenſendum eſſe ſupra monuimus. Conf. Exercit. I, §. XVIII. in notis.

§. XIII.

Cæterum, quando alii principium in *propriæ* ſalutis ſtudio: (a) vel præceptis Noachidarum: aut in actibus, quos homines cum brutis communiter adpetunt, vel averſantur, quæſivere: eos utique ab inſtituto diſciplinæ noſtræ, ipſoque veri limite receſſiſſe exiſtimamus; quoniam propria ſalus publicæ infinitis in caſibus cedit, ac turpe indignumque homine eſſet, hanc ad illius modum metiri; quam veri naturalis vim *Cicero de Legibus primo* expreſſit, homines ad juſtitiam natos, juſtitiamque natura conſtituram eſſe demonſtrans. Lege eundem, ſi placet, Ciceronem de Officiis tertio, & miraberis paganum demonſtraſſe: *Nihil eſſe utile, niſi ſit honeſtum*: quod nova philoſophia in dubium traxit homo inter Chriſtianos natus. Vide, quam pulcre capite quinto inferat; *hominem Naturæ obedientem homini nocere non poſſe.* Ac rurſus: *Si*, ait, *nihil exiſtimat contra naturam fieri hominibus violandis: quid cum eo differas, qui OMNINO HOMINEM EX HOMINE TOLLAT?* Solvat Hobbeſius, quod in forma propoſuit argumentum Tullius: *Si una eſt omnium Lex Naturæ, qua omnes continentur, ſequitur, Lege naturæ prohiberi violationem hominis. Verum autem primum. Ergo & extremum.* Denique nec omnis defenſio ſui

Quid de aliis principiis tenendum?

Conf. ſupra Exerc. I. §. XXI. lit. e.

Digitized by Google

eſt ſecundum rectam rationem. Quid de militibus dicas, quos Civitas ad ſuſtinendam læſionem adſtringit? quid de Obſidibus? Cæterum qui Noachidarum præcepta ſubſtituunt, his probandum erat, ea omnia vel Juris (b) naturæ eſſe, (c) quod merito grande poſtulatum adpellavit Oſiander: vel hujus ambitum exhaurire, vel mere talia (d) proponere, quæ jure Naturali pervia omnibus eſſe poſſunt. De principio vero, quod in actibus hominum cum brutis communibus quæſiviſſe Ulpianea (e) definitio videtur, conſulendi ſunt Juris Romani Interpretes, quam alii probant, alii excuſant, alii penitus rejiciunt. Hoc ſaltem indubitatum eſt, bruta non ex obligatione, ſed ex naturali quodam agere inſtinctu, neque jus eſſe ſine ratione, ac id quod naturale eſt, ab eo quod juris eſt naturalis plurimum differre. Quod poſtremum præclare docuit Seneca: Nunquam, inquiens, erit bonum in eo, quod irrationale eſt. Bonum quidem cadere in mutum animal nullo modo poteſt; *felicioris meliorisque naturæ eſt.* NISI UBI RATIO EST, BONUM NON EST

Principium Theo. Hobbeſii.

(a) Hobbeſius, ſumta hypotheſi de ſtatu, quem naturalem adpellant, in qua natura unicuique dederit Jus in omnia; unde concludit, ſtatum hominis naturalem, ante, quam in ſocietatem coiretur, fuiſſe bellum omnium in omnes; ex quo ipſi oritur primum Juris Naturalis fundamentum: *Unumquemque non poſſe non vitam & membra ſua, quantum in ſuis viribus ſitum eſt, tueri*; & quia iſte jus ad finem fruſtra habet, cui jus ad media neceſſaria denegatur; Conſequens eſſe: *Unumquemque jus habere utendi omnibus mediis, & agendi omnia, ſine quibus conſervare ſe nequeat.* Gloriatus inſuper eſt: phyſicam rem novitiam eſſe: ſed philoſophiam civilem multo adhuc magis; *ut quæ antiquior non ſit libro, quem de cive ipſe ſcripſerit.* oſtenderunt tamen viri docti, innovatam quidem methodum, dogma vero antiquum ab Epicuro olim propagatum, praxin autem longe antiquiſſimam fuiſſe. Quid enim aliud Brennus apud Plutarchum in Camillo adfirmans: Πρεσβύτατον τῶν νόμων ἐν φύσει πλέον ἔχειν τὸν κρείττονα τῶν ἀσθενεστέρων. *Primam naturæ legem eſſe, ut validior plus quam imbecillior habeat.* Aut idem apud *Livium* quinto: *Omnia eſſe Virorum fortium?* Cæterum, ubi Moſes veram

An novum?

Digitized by Google

tam originem rerum docet, non ſtatum belli, ſed pacis, & jucundæ arctiſſimæque ſocietatis inter primum hominum par initæ proponit. Præterea ex hominum ſimilitudine, non odium, ſed amor reſultat, quum nulla ſit tam fera bellua, quæ non ſui generis bellua maxime delectetur. Quidni ergo & homini natura præſcripſerit, ut nihil amabilius quam hominem putet? Neque Hobbeſianam juvat ſententiam, quod objicit, homini naturalem nocendi & *facultatem* & *voluntatem* eſſe. Nam neque de omnibus prædicari facultas nocendi poteſt, ut abſentium longeque diſſitorum exemplo conſtat: neque voluntas ad omnes pertinet, qui ne quidem de aliis omnibus notitiam habent. Et quum Reges Civitatesque in ſtatu naturali h. e. *bellico* degere ipſe fateatur; quid aliud conſequi inde poteſt, quam nullum eſſe pactis locum inter imperantes, quum jus ipſis competat in omnia. Quod quidem a ſalute generis humani Civitatumque & ſcopo & dignitate longe alieniſſimum. *Ait:* Statum naturalem utique æqualem eſſe. Igitur neminem alterius judicem eſſe poſſe, proinde quemlibet jus habere quod libet, quodque poteſt, faciendi. Conf. *Hobbeſ.* Elem. de Cive, Libert. c. I. num. 1. ad 10. ſqq. & de *Civitatum inter ſe Statu*, cap. XIII. §. VII. Dictare igitur rationem, ut ab hoc ſtatu naturali in Civitatem transferatur, nec in jure omnium ad omnia ſubſiſtatur. Sed I. *æqualitas* Juri humanitatis perperam opponitur; & quod contra regulam cœleſtis oris: *Quod tibi non vis fieri, alteri non feceris*; quod contra aurea dictamina; *de quolibet tractando ut æque homine*: *de nemine lædendo*: *de exhibendis unicuique humanitatis officiis*, admittitur: *contra jus* factum eſſe cenſetur, adeoque nomine venit injuriæ. II. Quid vero? Nonne Status Naturalis ſub DEO eſt? Atqui is *Rector ac Superior omnium communis* ea dictamina ſanxit, & vindex injuriarum eſt, ac licentiam agendi legibus naturalibus conſtrinxit. Igitur temere dicitur, quemlibet per naturam jus habere quodlibet faciendi. III. Præterea, in *Patribusfamilias ſegregibus*, ante inſtitutas Civitates, atque ubi paucitas neque confuſionem, nec mutuum periculum creabat, nulla ejus illimitatæ facultatis veſtigia deprehendimus; imo Patrum præcipue exemplis adparet, etiam tum nefas fuiſſe, ut alteri quis ſuum eriperet, fidemque promiſſi violaret. Quare nec admitti poteſt, quod ait: *quid fas, aut nefas, bonum aut ſceleſtum ſit, hoc ex Lege civili dijudicandum.* Nec illud: *quid noſtrum, quid alienum, legis civilis quæſtio eſt.* In de Cive, cap. 6. de Imperio §. XVI. Imo hæ primariæ Juris Naturæ quæſtiones ſunt; quod a communi *Domino* omnibus impreſſum, docet interius, graviterque incul-

inculcat, *eos qui nihil de te mali ſunt meriti, ledere, eſſe contra Naturam*, ac metuendam reſtare pœnam tribunalis divini; licet æqualis æqualem extra civitatem punire non poſſit. Quidquid cum *Grotio* de J B. & P. II, 20. in *Jure Civit.* L. I. ſect. I. c. III. §. 43. heic ſentiat *Huberus*; cui opinioni, ſolidis, ut exiſtimo, argumentis obviam itum eſt *Tractatione Morali de Jure Pœnarum*, Diſſert. II, §. 3. *Inſtat* cum Hobbeſio: I. *Naturam tamen hominum ita eſſe compoſitam, ut alter alterum oderit: alius alium ſubigere, ſpoliare, occidere velit, ſi detur facultas. II. Ac abſque civili imperio ſi viveremus, bellum ſine dubio omnium extiturum contra omnes, quod in ἀναρχίαις manifeſtum ſit. III. Quemadmodum & mutuus metus in cauſa fuerit, ut homines de ordinandis civitatibus cogitarent. IV. Denique tum omnes infantes naſcamur, hi vero fœdus, quo civitates contrahuntur, capere non poſſint, liquido adparere, cunctos homines ad ſocietatem civilem ineptos eſſe natos.* Vide ſi placet, de Cive Cap. I. §. II. annotatione prima. Ubi nos quidem corruptionem humanæ naturæ non negamus. Vidit eam agnovitque *Cicero*, & poſtquam Juſtitiam natura conſtitutam dixiſſet, *imbecilles tamen animos a depravatis conſuetudinibus opinionumque vanitate torqueri, & quocunque cœperint flecti, inclinare*, eodem, quem laudavimus, loco, conceſſit. Male vero *Vi rationis* & Legi Juribusque DEI opponitur *affectuum corruptio*, conſuetudinumque & opinionum perverſitas. Itaque ſi de eo loqueretur, quod contra præterque naturam, accedente vitio contingit, & in hac mortalium improbitate evenire conſuevit, non equidem eſſet, quod ei obverteremus. Sed hæc ad ſtatum, quem ſuæ diſciplinæ ſubſternit, naturalem non pertinent. Idem ad *alterum* dicendum eſt; neque nos metum a *cauſſa impulſiva* ſocietatis civilis excludimus, qui proinde nativo ſocietatis amori perperam opponitur. Quid quod ne *Hobbeſius* quidem negare potuit, *homini* ſtatim, atque natus eſt, *ſolitudinem perpetuam eſſe moleſtam*, aliosque aliorum congreſſum natura cogente adpetere; quidquid deinceps affluat, *inani* inter *appetere & capacem eſſe, diſtinctione. Adde de Cive cap. I. §. 2. annot. prima.* Denique indigna *acuto Viro* de infantibus exceptio eſt. An enim ad rationem quoque facti infantes non ſunt, quia ejus exercitio deſtituuntur? Aut quis negat, ad uſum Juſtitiæ, *judicii quoque maturitatem* requiri. Vide vel unum, ſi placet Auctorem de O. H. & C. I, 1, 25, & confer *Ulric. Hubertum*, de *Jure Civitatis* L. I. ſect. I. c. III. §. 9. 10. Edit. tertiæ: qui etiam *Spinoſæ*, idem quod Hobbeſius fundamentum ponenti, longiusque procedenti ſatisfecit, capite ſequenti

Digitized by Google

ti quarto. Quem videat Lector, tyrocinia disciplinæ noſtræ ſupergreſſus. Nobis plura addere non vacat.

(b) *Oſiand.* ad Grot. I. 1. 16. Obſervat. III. p. 261. Multa tamen, non ſine ſpecie, pro veritate traditionis horum præceptorum congeſſit *David Mevius*, Nucleo Jur. Nat. Inſpect. I. §. 10. quæ examinari utique merentur.

(c) quod quomodo probabunt de ciborum diſcrimine, nixo altiori principio?

(d) quomodo de vita æterna? cujus præmium Jus Naturæ non pollicetur.

(e) *L. I. ff. de Juſtit. & Jure.* Quam definitionem ſequitur in Inſtitutis Imp. Juſtinianus; eamque a recentioribus quamplurimis, *Ungepeur.* Exerc. II. qu. 1. *Franzk.* Ex. II q. II. q. 3. *Merend.* L. I. Controv. c. 1. n. 12. Lederer in Diſſ. de Jure Beſtiali adoptatam, ſubinde abſurda multa in Philoſophia & Jurisprudentia peperiſſe fatetur B. Anteceſſor *Scheinemannus*, *Poſit. Controv.* de Jur. Nat. §. IV. Fuit ea ſententia veterum quorundam Philoſophorum: *Ægyptiorum* inprimis apud *Diodor.* ſecundo, ac ex horum diſciplina *Indorum*; imo e Judæis Phariſæorum, apud *Joſeph.* de Bello Judaico II, 7. *Metempſychoſin*, ſeu quod homines & bruta figura duntaxat corporea differant, animas vero ſimiles habeant, ſeque inter communicent, ſtatuentium. Confer, ſi placet, *Mevium*, Nucl. Jur. Nat. *Inſpectione II.* §. 3. per tot. *Unde Metempſychoſis?*

§. XIV.

Quibus exemplis probari poſſit Uſus Principii de Socialitate,

Cæterum, ut ſummam argumenti pro indole Legis Naturalis in Socialitate conſiſtente, in eo demum conſtituit Auctor, quod ea una ſit medium ad conſervationem totius magnæ hujus mortalium civitatis, & civium in ea omnium; ſcilicet homo (a) extra opem aliorum ne vivere quidem poſſet: Si ſine (b) ea nec malitia visque injuſta mortalium reprimi: nec (c) inſignis illa ingeniorum varietas temperari poſſet; manifeſtum utique fieri, hanc a DEO Legem omnibus mortalibus injunctam eſſe, ut ſocialiter vivant, ac vitam cum aliis beatam ac tranquillam deſiderent: Ita ex infinitis prope demonſtrationum exemplis nonnulla excerpſimus, quo quidem ſubitanea lectio obtulit, ordine. Sic *Jus partis majoris*,

Digitized by Google

i. e. pluralitas votorum eſt a natura, quia alias ſocietas non poſſet ſubſiſtere. Aliud eſt, ſi de pactis ſit ſermo. (d) Naturalis autem pars major Jus habet integri. Teſtamentum non eſt Juris naturalis, quia non deſtruitur humana ſocietas, etſi Patri v. c. non liceat teſtari. (e) Translatio dominii debet fieri per verba vel per alia ſigna, quia actus interni imputatio repugnat Societati humanæ (f) Homo tenetur dona ſua facultatesque excolere, ut idoneum fiat Societatis membrum. (g) Defenſio cum cæde percuſſoris eſt licita, quia alias humana ſocietas in perpetuo eſſet periculo. (h) Defenſio rerum violenta nititur ſocialitate, quæ alias conſervari non poſſet. (i) Leges poſitivæ non cenſentur obligare in caſu neceſſitatis, quia illæ datæ ſunt in conſervationem non deſtructionem ſocietatis. (k) Revera inſociabilis eſſet vita hominum, ſi contra eum, qui modicas injurias continuare non deſiſtit, extrema non liceret adhibere. (l) Humanæ ſocietatis, & nullius in ea ſtatus connexio firma eſt, citra Religionem. Quia hac remota & omnis obligatio ceſſat, & officia inter homines nulla intercedunt. (m) Animus ad commode tolerandam vitam ſocialem eſt formandus. (n) An defenſio membrorum cum cæde alterius ſit illicita? negatur ex ſocialitate, & quia talis patientia communem hominum conſtantiam ſuperat, & OMNES a gravi mutilatione abhorrent. (o) Ita ex ſocialitate patet defenſio rerum: quia ſine rebus vita conſervari nequit. (p) Cur nemo lædendus? quia niſi hoc foret, ſocialis hominum vita nullo modo conſiſtere quiret. Exegit hoc argumentum ſolide Cicero Off. 3. 5. toto capite, atque inprimis inter alia; Detrahere igitur aliquid alteri, & hominem hominis incommodo ſuum augere commodum, magis eſt contra naturam quam mors, quam pauperras, quam dolor, quam cetera, quæ poſſunt aut corpori accidere, aut rebus externis. Nam principio tollit Victum humanum & ſocietatem &c. ac ibi: Si nihil exiſtimat contra naturam fieri hominibus violandis: quid cum eo diſſeras, quum omnino hominem ex homine tollat?

Aliam

Digitized by Googl

Aliam demonſtrationem inſtituit L. III. c. 6. Ergo unum debet eſſe omnibus propoſitum, ut eadem ſit utilitas uniuscujusque & univerſorum; quam ſi ad ſe quisque rapiat, DISSOLVITUR OMNIS HUMANA CONSOCIATIO. Atque ſi etiam hoc natura præſcribit, ut homo homini, quicunque ſit, OB EAM IPSAM Cauſſam tamen, *quod is homo* ſit, conſultum velit: neceſſe eſt ſecundum eandem naturam omnium utilitatem eſſe communem. Quod ſi ita eſt, una continemur omnes & eadem Lege Naturæ. (q) Damnum reſarci. Cur? quia citra neceſſitatem reſtitutionis abs ſe invicem lædendis non abſtinebit mortalium pravitas. (r) An & qui per negligentiam ſeu culpam lædit, teneatur ad reſtitutionem? quidni? Hæc enim non minima eſt pars ſocialitatis, ita circumſpecte agere, ut noſtra converſatio aliis non ſiat formidoloſa, aut intolerabilis. (s) Homo noſter, ſi alterum lædat, vel noxæ dandus, vel reparatio facienda. Alias enim ſervo daretur licentia omnes pro libidine lædendi, quod eſt contra ſocialitatem. (t) Obligatio ad colendam vitam ſocialem (u) cum aliis hominibus omnes æqualiter ſtringit. Ergo inter homines intercedit æqualitas Juris. Inſociabiles ſunt, qui, ubi Jus non habent, prærogativam quærunt. (x) Officia humanitatis propter communem ſocialitatem ſunt exercenda, (y) adeoque & talia in alios conferenda, aut invicem communicanda, ex quibus mutua inter homines BENEVOLENTIA alatur. Utilitati conſulas hominum, & ei, quam ſæpe commemoro, humanitati; præcipit Cicero, Off. III, 6. Eſt difficilis cura rerum alienarum. Quanquam Terentianus ille Chremes humani nihil a ſe alienum putat Off. I, 9. Nota eſt communis dicti interpretatio, ſed melior aliis videtur, quod ipſe homo aliorum quoque hominum neceſſitatibus tangatur, easque velut ad ſe pertinentes ſentiat. Non ſum inſenſatus, non immiſericors, ſed homo. Conf. Seneca Ep. 95. & Paulus: Memento illorum, qui calamitatem patiuntur, velut qui & ipſi adhuc in corpore peregrinantur. (z) Gratitudo neceſſaria

Jus hominis ad hominem.

Digitized by Google

eſt virtus, quia alias inter homines omnis tolleretur benevolentia (aa) & fiducia, Pacta iniri inter homines neceſſarium eſt, ut mutua inter eos officia, qui fructus eſt ſocialitatis, eo crebrius, & ad certas veluti regulas exerceantur. (bb) Fidem ſervare jubet ſocialitas, quia ex decepta fide juſtiſſimæ querelarum bellique cauſæ pullulare ſunt idoneæ. Promiſſa ebriorum non obligant; contra eorum delicta ad pœnam obſtringunt: ratio utriusque aſſerti eſt Socialitas; quæ vehementer læderetur, ſi delicta Ebriorum manerent impunita, aut promiſſa obſtringerent, quia facile foret promiſſum ex altero elicere; fraudemque ac dolum impune committendi, ſi non facultas concederetur, anſa tamen decipiendi ſuppeditaretur, (cc) At non nocetur ſocietati, ſi promiſſa ebriorum non ſerventur. Nocetur autem ſocietati humanæ, ſi delicta Ebriorum maneant impunita. Quivis enim delictis facile impunitatem conſequeretur, ſi diceret, ſe ebrium feciſſe. Reſilire a pacto poteſt, qui ad id per errorem eſt inductus, ſi res ſit integra, quia nullo pacto læditur ſocialitas. At ſi res non amplius integra ſit, reſilire non poteſt, quia Socius præter meritum læderetur. (dd) Si promiſſioni aut negotio ſerio adjecta ſit conditio impoſſibilis, ea habetur pro non adjecta, ne per actus nullum eventum ſortituros hominibus illudatur. Quod eſt contra ſocialitatem. (ee) Vel ex ſola facultate ſermocinandi quidam collegerunt, hominem ad agendam vitam ſocialem a natura deſtinatum. (ff) An jurare liceat cum reſervatione in mente? in argumento contra Jeſuitas diſputatur. At quis non neget? Alias enim omnis uſus Juramentorum, imo omnis ratio intervenientibus ſignis ſeſe obligandi, ex humana vita tolleretur, ſi quis tacita ſua intentione poſſet impedire, ne effectus ille actum aliquem ſequatur, cui producendo idem eſt inſtitutus. Verbo: Neceſſario facit ad ſocialem vitam non jurare cum Reſervatione in mente. (gg) Viciſſim jurare cum Reſervatione deſtruit ſocialitatem. E. Jure naturali prohibetur. Quæ quidem ad inductionem exemplorum poſſunt ſufficere,

Digitized by Google

cere, nervumque demonſtrationis ſatis oſtendunt. Cur ne externi quidem violandi? Qui, inquit Cicero, Civium rationem dicunt habendam, externorum negant: hi diſtrimunt communem humani generis ſocietatem, qua ſublata beneficentia, liberalitas, bonitas, juſtitia funditus tollitur. Off. 3, 6. Quæ qui tollunt, adverſus DEUM immortalem impii judicandi ſunt.

(a) Pufend. de O. H. & C. I, 3, 3. (b) I. 3. 4. 5. (c) I, 3. 6. præcipue in fin. (d) Grot. II, 5. 17. Kulpis. Coll. 59. §. 8. add. Puf. de Off. II, 6. 12. (e) Pufend. O. M. II, 3. 22. (f) Grot. II. 6. 1. vide Wernher. de modo ſcientifice demonſtrandi ea quæ ſunt J. N. (g) Offic. I, 5. 1. (h) ibid. I, 5. 6. alias quippe omnia bona. p. 68. violentam defenſionem proſcribere exitio generi humano eſſet futurum. (i) I, 1, 16. (k) I, 5. 18. (l) I, 5. 8. (m) I, 4. ult. per tot. (n) I, 5. 2. (o) I, 5. 14. (p) I, 5. 16. (q) I, 6. 2. (r) I, 6, 4. Q. neceſſario facit ad ſocialitatem, illud naturali Jure præceptum. A. reſtitutio ſive compenſatio damni I, 3, 9. Min. probat. auctor I, 6. 4. *ibi*: quia citra neceſſitatem reſtiturionis. & q. ſ. (s) I, 6, 9. (t) I, 6. 11. (u) I, 7. 2. (x) I, 7. 3. (y) I, 8. 1. (z) ibid. (aa) I, 8. 7. (bb) I, 9. 2. adeoque pacta inire neceſſario facit ad ſocialitatem; quia citra exploratam ſpem paria recipiendi nemo ſuppeditabit ad vitam alteri neceſſaria. (cc) I, 9. 10. (dd) I, 9. 12. num. 2. (ee) I, 9. 20. (ff) I, 10. 1. (gg) Pufend. O. H. & C. I, XI, 5. adde Diſſert. noſtram de Juram, §. 8.

§. XV.

Quis effectus LL. Naturalium?

Effectus LL. naturalium eſt obligatio omnium mortalium, eaque tam efficax, ut ne feriſſimus quidem Cyclopum ab ea liberare ſe queat. Ipſa (a) vero obligatio cum in nobismet ipſis per conſcientiæ dictamina ac vim, pudorem item, & interiorem illum carnificem nos lancinantem; tum per exteriorem vindictam a transgreſſoribus agnitam innoteſcit. (b)

(a) Breviter iſta quidem, ſed ſolide deduxit Zentgrav. de J. & J. §. 20. p. 36. 37. Adde *Ariſtot.* de Mundo c. 6. p. m. 1223. ſub finem.

(b) Eundem in ſenſum Theologi: Das natürliche Geſetz iſt nicht nur *Uſus doctrinæ.*

nur bloß ein Liecht von demjenigen, was recht oder nicht recht seye / sondern zugleich ein heimlicher Trieb das Gute zu thun. Conf. *D. Spener.* ad Rom. II. 14. Adde *B. Arnd.* de V. C. L. I. cap. 7. omnino sub init. item sub finem, daß GOtt die Heyden mit so schröcklicher Blindheit und verkehrten Sinne gestraffet, weil sie dem kleinen innerlichen Liechtlein, so in ihnen von Natur ist, und ihrem eigenen Gewissen, und dem Gesetze der Natur nicht haben Folge gethan, Rom. I, 28. Hæc ob usum in omni vita.

§. XVI.

Quomodo Lex. Nat. cordibus dicatur inscripta?

Dicitur in Scripturis Lex Naturæ *cordibus humanis inscripta*, velut naturalibus tabulis: (a) allusione dubio procul ad tabulas (b) vel Sinaiticas vel Romanas factæ; & Regulam homini *quasi habitualem*, firmiterque inhærentem, perspicue exprimente. (c) Hæc Lex multo constantior, quæ non lapidi, vel ligno aut æri, sed pectori, intimisque humanæ animæ insculpta est. Itaque non sufficit expositio: ideo hanc Legem „cordibus inscriptam dici, quia cum recordari non possimus „id tempus, quando primum naturalia præcepta hauserimus, „non aliter de ea cognitione cogitemus, ac si illa nobis nascentibus jam adfuisset. Id quod cuilibet etiam circa linguam ipsi vernaculam contingat. (d) Nam vernacula lingua ipso fatente Nostro, non naturæ est, sed instituti humani: (e) E contra Lex Naturalis ex ipsa hominis natura per se consequitur; estque insuper naturaliter cognita, licet nexus terminorum doctrina cognoscatur.

(a) Rom. II, 14. 15. adde *Tertull.* de Corona militis, cap. 6. qui *naturales tabulas* vocat, ad quas & Apostolus provocet, cum *ad Romanos* dicit, natura facere nationes ea, quæ sunt Legis.

(b) *Osiand.* Typo Legis Naturæ p. 155.

(c) Unde non quadrat exceptio. Etiam Evangelium cordibus inscriptum dici Jer XXXI. 33. E. Evangelium homini congenitum fore. Dicitur enim inscriptum non *a nativitate prima*, sed per gratiam. Nostra autem hæc est illatio. *Q. a prima nativitate inscriptum est cordibus, & quidem etiam Gentilium; illud insitum & connaturale est.* Quo modo de Evangelio subsumi nequit.

(d)

Digitized by Google

(d) Conf. Auctor. h. l. c. IV. §. 12.
(e) I, 10. 2.

§. XVII.

Sunt apud Auctores nonnullæ Juris Naturæ diviſiones obviæ: in primarium videlicet, ac ſecundarium: Suaſorium (b) item & præceptivum ac prohibitivum; ſed ab hoc fere inſtituto alienæ, ac præterquam, quod multa deſiderari in iis poſſunt, nullo aut exiguo cum fructu excogitatæ. *Quæ ejus Diviſiones?*

(a) quod & primævum vocant, quod ſemper obtinuerit, etiam antequam genus humanum eſſet multiplicatum. Secundarium vocant, quod mundo demum multiplicato vires ſuas exerit. Huic matrimonia fratrum & ſororum refragari, non illi. Sed quod ſemel Naturæ humanæ conveniens contrariumque eſt, tale perpetuo eſt manetque. Malumus nos Legem poſitivam univerſalem ſtatuere, quam Jus Naturæ ſecundum comminiſci. add. *Kulpis.* Exerc. IV. p. 57. lit. r) *quid Jus Nat. primævum? quid ſecundarium?*

(b) Juris autem ſive Legis *non eſt ſuadere*, ſed præcipere, ſed obligare.

§ XVIII.

Diviſio Officiorum ſecundum Objecta, quæ tria principalia ſunt, commodiſſime inſtituitur. (a) Addunt alii (b) quartam Officii ſpeciem, erga Naturam, ut vocant, Inferiorem, quæ tamen non incongrue ad doctrinam de dominio reſervari poteſt. Recte etiam a recentioribus Ethicis factum, quod virtutum Claſſes juxta Objecti ternarium formarunt. (c) Cæterum ut varia ſunt ad virtutem incitamenta; *ſic ea*, vilis hoc ſeculo, *ignoſcere viris cordatis debet*, ſi, quando PER SE contemnitur, ex utilitatibus ipſi pretium facere contendunt. Quali diſſertationis ſpecimine de Temperamento Belli uſus eſt Grotius, moderationem ſuaſurus, quod ea magnum hoſti telum eripiat, deſperationem. (d) *Quotuplex Objectum Legis Naturæ?*

(a) §. 13. add. *Tit. II. 12.* ubi Officium hominis in hæc tria diſpeſcitur.

(b) Diſſer-

Digitized by Google

De officio erga Naturam inferiorem: & Bruta. An?

(b) Diserte ejus mentionem facit *Schilterus*, Manud. Phil. Moral. ad Jurispr. p. 34, addi poterit, inquiens, & quarta species actionis Moralis erga naturam inferiorem Brutorum. Quanquam sint qui per naturam inferiorem non bruta solum, sed & creaturas ceteras, quas homo dignitate vincit, intelligant. Est autem hoc officium nihil aliud, quam complexus actionum hominis circa res universi, homini inferiores, rectæ rationi convenienter exercendarum, quarum rationem DEO DOMINO, qui ipsum velut usufructuarium constituit, redditurus est. Ad Officia Intellectus pertinet Rerum conditarum contemplatio, tum qua earum varietatem, tum texturam plane admirandam, pulcritudinem ac *συμμετρίαν* prorsus stupendam. Quo de legendus *Arndius* Veti Christianismi Libro quarto, & parte Ejus priore. ut & II, 29. Maximum in minimis esse DEUM docuere, qui de insectis curatius egere, beneficio cumprimis Microscopiorum, *ut Leovvenkœkius.* Diligens etiam hoc de argumento opera est *Matth. Meeke.* Dilput. Morali de Officio Hominis erga Naturam inferiorem, habita Jenæ 1693. Inprimis vero huc pertinet usus dominii hujus legitimus, quo de in sacris præcepta extant; ne quis bestiis feris, Exod. XXIII, 11. aut jumento alimenta omnino subtrahat, *Deut. XXII.* 4. vel periculo vitæ implicito suppetias deneget Matth. XII. 11. vel nimia cura bestias prosequatur, Marc. VII, 27. Conf. eo *Schomer.* Theol. Moral. c. XVIII. §. 3. aut cruciatibus, plagisque diris afficiat; quum Justus etiam jumentorum suorum commiseratione tangatur, Prov. XII, 10. imo & DEUS ipse ea diligat, Genes. VIII. 1. Jon. IV. ult. & in eorum gratiam ac sustentationem quoque Legem de Sabbatho agri condiderit, *Exod.* XXIII, 11. Dominii enim in animantia concessio non largitur infinitam homini potestatem; at sunt hæc insuper monita ad mansuetudinem ac misericordiam in ejusdem participes naturæ efficax informatio. Adde *Tertull. adv. Marcion. II, 17. Theodoret.* in Deut. qu. XXI. *Pufend.* Elem. JPrud. Nat. L. I. Definit. V. §. 13. p. 51. Quæ omnia referenda inferius ad I, 12. de acq. rerum Dom, & videndus etiam Noster de J. N. & G. IV.: 4, 7. Stolidi *Norvagi*, qui *Canem* pro Rege habendo nimis fuere officiosi, Beem. Polit. Par. XII. 9. 563.

& quale illud?

Summa Aretologiæ, Juxta triplex J. N. Objectum.

(c) Pulcre hoc & concinne præstitit meritissimus de hisce literis M. D. Omeisius, quem utiliter heic sequetur earum Cultor. Scilicet virtutes partim *Deum*, partim *Nos* ipsos, partim *homines alios* respiciunt. Unde tria Juris Naturæ præcepta: Vive *erga Deum* pie: *erga teipsum* temperanter: *erga proximum* juste ac socialiter. Ad primum revocan-

Digitized by Google

vocantur virtutes *Pietatis* inclusæ: cognitio Dei, ejusque cultus ac amor. Ad secundum Virtutes sub *Temperantia* comprehensæ: *Frugalitas*, *Castitas*, *Sedulitas*, *Vigilantia*, prout scilicet temperantia occupatur circa res naturales: quatenus vero occupatur in fortunæ bonis, αὐτάρκεια, & parsimonia: ratione bonorum: *Modestia*; in adversis *fortitudo*; togata, & quæ ab indumento militari *sagata* denominatur. Ad tertium pertinent *Justitia*, *Veracitas*, *Taciturnitas*, *Gratitudo*, *Liberalitas*, *Hospitalitas*, *Humanitas*, *Mansuetudo*, *Misericordia*, *Amicitia*. Plato fundamentum Virtutibus Cardinalibus collocavit tribus animæ facultatibus; in capite λόγῳ, in pectore θυμῷ, in abdomine ἐπιθυμίᾳ, unde ejus discipuli λόγον seu intellectum prudentia, facultatem irascibilem θυμῷ fortitudine, concupiscibilem temperantia ornarunt. Quod si quælibet pars suam haberet virtutem, complexionem omnium virtutum vocavere Justitiam. Conf. Cic. Off. 1, 5. it. 27. Sapient. VII. 6. Prudentia nihil præter rectum vult: fortitudo nihil nisi turpe timet: Temperantia nihil adpetit pœnitendum. Ita Cicero a quatuor FONTIBUS honestatis, ut ipse ait, officia deduxit. Ac de prudentia quidem inquit, quam imitari vult malitia: itemque de justitia, quæ semper est utilis, disputatum est. Reliquæ sunt duæ partes honestatis, quam altera in animi excellentis magnitudine & præstantia cernitur: altera in conformatione continentiæ & temperantiæ. LIII. c. 25. His qui gaudet Vir est τετράγωνος, h. e. quadratus. Sic ex quatuor his fontibus arguit contra Epicurum L. III. c. ult. vide a nobis supra excerpta ad § XV. Exercit. I. Quid nobis factus Christus? 1. Cor. 1, 30. ex decoro quoque recte observato ait, sequemur id quod acutum & perspicax natura est (en prudentiam!) & id, quod ad hominum consociationem accommodatum (en justitiam!) & id, quod vehemens atque forte (en Fortitudinem!). Sed maxima vis decori in hac inest parte (temperantia). Neque motus solum corporis, qui ad naturam apti sunt, sed multo magis animi motus probandi, qui item ad naturam accommodati sunt. L. I. Off. I. 29.

(d) Illustris hic *Grotii* locus est, & in praxi maximi usus *de J. B. & P. III, 12. 8.*

§. XIX.

An in Lege Nat. intercesserit Dispensatio?

Dispensatum in Lege naturali de non colendis Idolis ab Elisa (a) Dei Ministro apud Naamanum esse, sunt, qui opinentur, (b) cui roganti, ut officii gratia templum Rimmo-

Digitized by Google

Solvitur exemplum a Naamane.

nis (quod Saturni adpellat Abeneſras) cum Rege Syrio ingredienti & coram Idolo corpus flexuro DEUS ignoſcat, benedictionem veniamque dederit Eliſæus. (c) Sed expeditiſſima ratio diſpenſationem elidendi videtur, ſi Naamanum non futuri aut committendi a ſe deinceps, ſed commiſſi præteritique peccati veniam petiiſſe ſtatuamus. (d) Quemadmodum & ex nuperis *Vir doctus*, verba Naamanis orantis: יְסַלַּח נָא יְהוָה condonet quæſo Dominus, interpretatur; *quod fecit.* in Rimmonis æde incurvavi me. (e)

(a) II. Reg. V, 18, 19.

(b) *Adrianus* VI. in IV. ſententiar. tract. de Baptiſm. quæſt. 1. art. 1. de externa tantum ſimulatione adorationis Rimmon agi ait, quæ intrinſece mala non ſit. Quod ſenſiſſe etiam ille videtur, qui filio in Italiam abiturienti hoc Naamanis exemplo conſilium ſuggeſſit, ſalva nempe ipſum conſcientia Miſſæ intereſſe, & easdem cum Italis ceremonias uſurpare poſſe.

(c) *Grotius* ad Luc. IV. 27. ita conatur expedire, ut eſſe exiſtimet *non peccati, necdum perpetrati, deprecationem* (quam nemo ſanus admiſerit) ſed potius interpretationem facti ambigui. Nam cum corporis iſta dejectio apud Syros tam ὑποκρισιας eſſet ſignum, quam ejus venerationis, quæ Regibus exhibebatur, teſtatum voluiſſe Naamanum, ſe quoties, Regem in templum comitatus, ibidem eſſet procubiturus, factum id non in honorem Rimmonis, ſed Regiæ Majeſtatis, paratum etiam idipſum coram Rege atque aliis palam profiteri: non tam ut hoc condonaret, quam ut æqui DEUS conſuleret, deprecatum eſſe. Sed ignoſcere, quod petit Naamanus, ac propitiari, non eſt æqui conſulere. Neque *Calovio* ſatisfacit *Thummius*, quæſtionem a Naamano proponi autumans, num bona conſcientia comitari Dominum ingredientem templum Rimmon poſſit? cum non caſum conſcientiæ in re dubia, ſed humilimam peccati deprecationem huic occurrere manifeſtum ſit. Placuit tamen eadem ſententia Viro de his ſtudiis optime merito: qui, licuit certe, inquit ex Eliſæ conceſſione Naamani Syro, poſt ſui converſionem, intereſſe ſacris Idololatricis Regis ſui, in domo idoli Rimmonis, officii Politici cauſſa. Unde ſicut Naaman ab Eliſa impetravit, ut ſibi liceret comitari Regem ad Templum Rimmon: ita Saxo in Comitiis Auguſtanis re deliberata, cum Theologi dicerent licere adeſſe, quod

ad

ad ſuum officium eſſet vocatus, non ad Miſſam, velut ad cultum divinum, acceſſit, vide *Zentgrav.* Summ. I. Div. p. 466.

Ita *Dorſchaus* T. I. Theol. Zachar. p. 83. *Calovius*, *Saubertus*, alii. Cæterum non placet reſponſio, forſan *prater intentionem ſummi Viri* exſcripta: non abſurdum eſſe dicere, DEUM diſpenſaſſe circa quædam connubia: utut enim DEUS non poſſit diſpenſare in JURE Naturæ, quoad præcepta primæ Tabulæ, tamen quoad ſecundæ.

(c) D. *Hillerus*, de ſermone Scriptorum divinorum Elliptico §. 14.

§. XX.

Quid de exemplo Hoſeæ cenſendum?

Probaturi Diſpenſationem ad *Hoſeam* (a) quoque provocant, qui Meretricem, ſui quæ multis copiam feciſſet, ducere divino præcepto debuerit? nec defuerunt, qui Prophetam ipſum eſſe ſcortatum, & aſſumſiſſe Gomeram non matrimonii ſed fornicationis cauſſa exiſtiment. Quemadmodum & *Thomas* 1. Secundæ qu. 10. art. 4. ad 3. & 22. q. 154. art. 2. ad 3. cenſet; Gomeram non fuiſſe copulatam Hoſeæ vero matrimonio, ſed DEO ſic diſpenſante, ut filios ex ea procrearet, ei traditam. Quid quod Latinus Interpres commate ſecundo verba ſic extulit: Fac tibi filios fornicationum. (b) Sed arbitror, fruſtra heic difficultates (c) quæri, quia turpe per ſe non eſt, ſcortatricem ducere, ſi ejus antegreſſa turpitudo, ſubſequenti, ut heic factum, cohoneſtetur matrimonio.

(a) c. I, 2. Uxorem equidem ducere, quæ fuerit meretrix, non erat illicitum, niſi Sacerdotibus, Deut. XXI; 1. Videri quidem id poterat ſubturpe, ſed quicquid jubet DEUS idem jubendo honeſtum facit. Ita quidem ad h. l. Grotius, quæ ſi de indifferentibus, lege ſubſequa vetitis, capiantur, admitti poſſunt.

(b) Sed *in Hebræo* non eſt, *Fac*, ſed: *& natos fornicationum* ſcilicet aſſume. In domum deduc cum matre ſpurios illos, quos in vita illa meretricia genuit.

(c) Sunt, qui hæc omnia non vere, ſed ἐν ὁράσει, contigiſſe ſtatuunt, ut *Majemon.* in More Neboch. P. II. c. 45. & *Hieron.* in procem.

& ad cap. 4. Ezech, *Origenes*, & cum eo, ut Ruffius ait, Palæſtina & Ægyptus. E recentibus *Junius*, *Tremellius*, *Polanus*, *Druſius*; Lutherus etiam typice illa accidiſſe, ac legitimæ caſtæque uxori Hoſeæ ſolum nomen ſcorti ſignificationis cauſa impoſitum fuiſſe cenſet.

§. XXI.

Quid de vaſis Ægyptiorum?

Vulgatum nimis eſt exemplum Iſraelitarum vaſa aurea & argentea ab Ægyptiis captantium. Nos alibi ad *Repreſſalias* referri diximus. *Irenæus* eos ipſo Jure Naturæ defendit, quod in compenſationem operæ res Ægyptiorum ceperint; *Tertullianus* etiam oſtendit, minus multo exactum quam debebatur. (a) Equidem DEUS ipſe ante aliquot ſeculis genti Abrahamicæ has opes deſtinarat, eam בִּרְכָשׁ גָּדוֹל magna cum ſubſtantia, ac opimis facultatibus egreſſuram Abramo pollicitus. (b) Quid vero multis? *Res aliena non fuit*, ſed DEI. Mutatum fuit objectum, adeoque nec honeſtum læſum. Quin potius honeſtum eſt, præcepto Dei obſequi. Nec Iſraelitæ eo animo mutuum ab Ægyptiis acceperant, qui reſtitutionem non intendiſſet. Sibi tribuere debebant Ægyptii, ſuam quod rem ab expulſis, & vehemente vi ejectis non receperunt. Nam utique Iſraelitas media nocte expulere, quo tempore reddi mutuo accepta nec debent nec poſſunt. Conf. Cic. Off. 3, 4. Hoc enim in caſu quod plerumque turpe haberi ſolet, invenitur (re adamuſſim examinata) non eſſe turpe, ſed juſtum, fas, pium, rectum, ſanctum, æquiſſimum, omnibus numeris bonum. Ut prætermittam, eſſe qui ſtatuant, Iſraelitas vaſa Ægyptiaca non extorſiſſe, ſed velut dona, DEO Ægyptios ad benevolentiam movente, ab illis accepiſſe. (c)

(a) addat. Grot. J, B. & P. II, 7, 2. in notis. & III, 6, 6. pariter in adnotationibus.

(b) Gen. XV. 14.

(c) Ut שאל ſit petere, & נתן dare; adeoque nec illud mutuari, nec hoc commodare. Unde verſio: Et fecerant filii Iſrael juxta verbum Moſis, & petierant ab Ægyptiis vaſa argenti, & vaſa auri & veſtes. Et DOMINUS dederat gratiam populi in oculis Ægyptiorum, ut

Digitized by Google

ut darent illis. Conſentit Joſephus: δώρον τι, inquiens, τὸν ἱβραίων ἱππέα. Quo de argumento extat Diſſertatio D. *Jo. Specht*ii, Eccleſiaſtæ Iſnenſis, heic habita.

§. XXII.

Jus Naturale deſcripſit Grotius, (a) quod ſit dictatum (b) rectæ rationis (c) indicans alicui, ex convenientia aut diſconvenientia cum ipſa natura (ſociali) rationali, ineſſe moralem turpitudinem (c) aut neceſſitatem moralem, (d) ac conſequenter ab Auctore naturæ DEO talem actum aut vetari, aut præcipi. Eodem recidit, ubi definitur, Lex divina naturaliter nota, obligans homines, qua tales, ad ea, quæ neceſſario conveniunt cum Natura ſociali, facienda; & ad ea, quæ diſconveniunt, omittenda. Aut ſi mavis, cum ſubactiſſimo *Hubero*, expenſis, quæ Philoſophi tradunt, omnibus, ad Apoſtolum denique confugere, & ex Rom. I, 19. Jus definire, hominibus a DEO manifeſtatum, per quod ſibi ipſis ſunt Lex, & in conſcientia ſe devinctos agnoſcunt; nos habebis prorſus conſentientes. *Quæ definitiones Juris naturæ?*

(a) I, 1. 10. Objiciunt nonnulli (1) dictatum eſſe actum transeuntem qui de Lege naturali tanquam permanente non poſſet prædicari. (2.) dictatum eſſe poſterius Jure naturæ, & ab eo proficiſci. (3) Principium Juris Naturæ eſſe voluntatem divinam non rationem humanam. Sed 1. Grotius Legem naturæ intellexit in actu & exercitio. Dictatum etiam poteſt eſſe actus permanens: 2. Potes, ſi velis vocare Regulam, qui terminus eſt admodum commodus. Unde *Oſiander* definit, quod ſit regula menti humanæ divinitus impreſſa, obligans ad proſequutionem boni & fugam mali. Subjectum eſt mens humana. Materia circa quam ſunt actus boni & mali per ſe tales. Modus promulgandi conſiſtit in inſcriptione in cordibus, ut Leges Principum in tabulis æneis. 3. Pertinet ad entia permanentia, ratione obligationis. Ad 2. dico, dictatum quatenus pro fundamentali propoſitione, cordi humano inſcripta, ſumitur, eſſe ipſum Jus naturæ. Dictatum alibi eſt cauſa: heic norma: Ad 3. nota eſt diſtinctio inter primum principium practicum, & ipſam Legem naturæ. Porro recte Kulpiſius *Legem* Naturæ a *Grotio* deſcri- *Grotiana definitio vindicatur.* *Recenſetur* Oſiandrina.

Digitized by Google

ptam, non rotunde definitam dicit. Inſtat *Feldenus*: quid dictatum ſit non eſſe obvium. *Reſpondeo*, dictatum Grotio eſſe præſcriptum aliquod, idque latiore in ſenſu, vel affirmativum vel negativum.

(b) Peccant autem qui deſcribunt, quod ſit naturalis inſtinctus; nam naturales inſtinctus non eo proficiunt, ut Juris adpellationem mereantur. *Bæcler.* ad Grot. I, 1, 10. p. 153.

(c) quæ eſt facultas hominis, veras ex primis principiis concluſiones deducendi. *C. Thomaſ.* I, 2. 66. p. 73. & Noſtram Exerc. II. §. IX. lit. f.

quid recta ratio?

(d) adeoque quæ mutari nequeant.

quid neceſſitas moralis?

(e) per neceſſitatem moralem intelligit non phyſicam, ſed eam, qua quis in conſcientia obligatur. add. *Pufend.* de Off. I, 3. 11. fin.

§. XXIII.

Quomodo hoc ad Legem aternam recurrendum

Dicunt Grotius & Kulpiſius, cum iisque alii, præcepta Juris naturalis Decreto Legis æternæ (a) niti, nobis (b) vero per dictamen (c) rectæ rationis innoteſcere. Quæ phraſeologia ut antiqua eſt, ſic minime contemnenda, ſi recte capiatur.

(a) Lex eſt, ut ajunt, *non formaliter*, ſed objective. Ejus ectypus quoad debita objecta eſt Lex naturalis. Conf. ſupra Exercit. IV. §. I. lit. a.

An Lex aterna ſit figmentum Scholaſticorum?

(b) Legem æternam, Ciceroni jam cognitam, figmentum Scholaſticorum dicit Celebris Jurisprudentiæ divinæ Auctor. I, 1. 31. quodque aliquid analogi habeat cum doctrina gentilium de Materia prima Deo coæterna, & in moralibus cum doctrina de falſo. Sed ut ipſe in Diſſertatione proœmiali anſam reſpondendi ſuggerit, nemo Legem rigoroſe dictam intelligit, ſed normam in mente divina exiſtentem, quam quidquid eſt, in ſuo eſſe velut ectypus (ein Abdruck) ſequitur, & velut omnis regulam ſanctitatis boni hominum actus exprimunt. Materia prima pro re DEO coæterna eique contradiſtincta apud paganos venditatur: hæc vero Lex ipſe DEUS eſt. Neque ea fatum importat, ſed juſtum æternumque ac *DEO* convenientem ordinem.

quomodo Lex Naturæ promulgetur?

(c) Promulgatio eſt actus, per quem Lex venit in notitiam ſubditorum, variisque inſtituitur modis. Pufend. de O. H. & C. I, 2. 6. tum ut Legislator ſit cognitus, tum ut Lex ipſa. Lex itaque naturæ promulgata

Digitized by Google

gata eſt, hoc ipſo, quod eam DEUS cordibus hominum inſcripſit, ſeu vi congeniti Luminis. Pufend. I, 3. 10. de O. H. & C. ut primo colligat homo: Es utique ſub imperio DEI. E. ejus Legibus obſtrictus. Porro: hæ Leges amorem DEI & ſocii inferunt, ſine quo miſer eſſes. E. quærenda ſocialitas. Veritas manifeſta in cordibus noſtris ſcripſit: quod tibi fieri non vis, alteri non feceris. Hoc ignorare nemo permiſſus eſt, etiam antequam Lex daretur. Eſt hæc Lex, Qua natus es, inquit apud Ciceronem Antipater, Off. III. 12. ut ea habeas PRINCIPIA naturæ, quibus parere, & quæ ſemper ſequi debeas, ut utilitas tua, communis utilitas ſit; viciſſim, & æque communis utilitas tua ſit. Alibi: Quoniam Juris natura fons eſt, hoc ſecundum naturam eſt, neminem id agere, ut ex alterius prædetur inſcitia. III. 17. Quod verum, ſimplex, ſincerumque eſt, id naturæ humanæ eſt aptiſſimum. l. 4.

quid Lex naturæ?

Socialitas.

Natura, ut fons Juris?

§. XXIV.

Subjectum J. N. eſt homo, non Bruta. (a) Contrariæ ſententiæ originem dediſſe videtur dogma de Metempſychoſi. Grotii eſt Philoſophia: Beſtias non rem ipſam Juris, ſed umbram habere quandam, dicentis (b)

An ſubjectum L. N. ſint Bruta:

(a) niſi cum *Fortunio Garcia* velis diſtinguere inter Jus Naturæ gubernans & gubernatum, quorum hoc Brutis, illud hominibus tribuit. Horologia etiam mirabiles edunt effectus, non tamen gaudent ratione. Confer *Hieron. Rorarium*, quod Bruta melius utantur ratione, quam homines.

(b) Umbram, i. e. *ſimulacrum*, imaginem, inſtar, de J. B. & P I, 2, 3. n. 2. vide Antiquum, eundemque Hiſpanum Scriptorem, *Antonianam Margaritham*, qui extat Tubingæ in Bibliotheca Grempiana.

§. XXV.

Cæterum vitio nobis vertent Viri docti, ſi in Legis naturalis inveſtigatione moralitatis per ſe talis ſive Objectivæ mentionem denuo faciamus. Ut ſupra monuimus; non latent nos certamina eo ſuper argumento, nec ſine convitio mota; expendendum tamen cordatis (a) relinquimus, an non ea, in ſigno, ut ajunt, rationis, antecedenter ad voluntatem

An in Legis Nat. inveſtigatione recurri poſſit ad Moralitatem PER SE ſive objectivam?

tatem DEI, recte concipiatur? quoniam I. ipso fatente Viro insigni, (b) impossibilitas abrogandi Leges naturales, per ordinem ad DEUM, est in ipso objecto; ex quo utique consequitur, non a voluntate DEI, (c) qua tali, dependere omnem moralitatem; II. quia equidem liberum DEO fuit condere hominem, sed posito decreto condendi hominem, cujus essentia immutabilis est, non potuit non ei hanc largiri naturam. (d) III. immutabilitas objectorum fluit ex ipsa Dei essentia sanctissima ac perfectissima: unde nec (e) a DEO mutari queunt, (f) IV. si omnis Moralitas est ex mero arbitrio divino, nulla erit differentia inter Leges naturæ & positivas; neque ratio adparebit, cur illæ abrogari nequeant. (g) V. quis neget actiones DEI esse moraliter optimas, quæ tamen tales sunt præcisa Lege, quippe qualem DEUS non habet. VI. non pio hoc saltem proposito, sed necessario statuitur, quia si Moralitas omnis est ab impositione DEI, non adparet, cur DEUS, ut justitiam salvaret, impositionem mutare non potuerit. VII. Natura humana male opponitur Naturæ DEI, a quo omnis Moralitas derivatur. Arguo: Natura humana ut talis importat congruentiam vel turpitudinem objectorum: Ergo non voluntas divina ut talis. Aliter dicendum, si de ea, prout cum natura DEI identificatur, loquimur. Altius rem repetunt *Theologi*. Si, inquiunt, moralitas dependeret a libero Dei arbitrio, non est ratio, cur filio non pepercisset, & non potius legem suam cassasset, quod utique minus visum fuisset durum. [h]

Distinguunt nostri inter Moralitatem objectivam sive fundamentalem, & formalem sive relativam. Sic Pufendorfius ipse agnoscit, *mentiri* repugnare Perfectioni divinæ, scilicet ob internam objecti turpitudinem. add. inprimis *D. Jager.* Jur. Fœderal. quæst. XVIII. pag. 201. seqq.

(b) *Kulpisius* Coll. Grot. p. 17. n. 9. *add. Osiand.* Typo Legis naturæ §. XXI. p. 126. sqq.

(c) Distinguunt voluntatem DEI præcise, & ut sanctam. Posteriori non diffitentur esse ab ea omnem moralitatem.

(d) alias

(d) alias hominem non creaſſet, ſed aliud quid.

(e) quæ, cum *Grotius* dixit, rem ſatis expendit; ſecus ac videtur Pufendorfio de J. N. & G. l, 2, 6. p. 30. *Grotius defenditur.*

(f) Grot. I, 1. 10. Quam pulcre, præter alibi allegata, in hanc rem Cicero: ut, quod turpe eſt, id quamvis occultetur, tamen HONESTUM FIERI NULLO MODO poteſt: ſic, quod honeſtum non eſt, id utile ut ſit, effici non poteſt, adverſante etiam & repugnante natura. Cic. Off. III. 19.

(g) Facile diluitur objectio: DEO ſic adjungi principium coæternum. An enim ſanctitas DEI eſt regula DEO contradiſtincte coæterna? Annon dantur veritates æternæ, quarum æterna eſt connexio ac neceſſitas? Annon ipſo fatente *Kulpiſio*, Lex æterna eſt decretum æternum voluntatis divinæ, p. 16. §. 6. nemo tamen inde arguit, principium DEO ſtatui coæternum.

(h) Quicquid adverſus nos abſurdorum concumulat Szydlovius, illud omne in ipſum regeri poteſt, ſtante hoc, quod immote contra Socinianos defendendum eſt, Deum peccata non dimittere impunita, nec poſſe.

§. XXVI.

Differunt Lex Naturalis & poſitiva primo *principio cognoſcendi*: [a] ſecundo *objecto*, quod in Lege naturali perpetuum eſt ac immutabile, tum in ſe, tum reſpectu naturæ humanæ, quam tolli neceſſe eſſet, ſi actuum natura tolleretur. [b] *Quomodo differant Lex Nat. & Poſitiva?*

(a) Thomas. JPr. Div. I, 2. 65. p. 72.

(b) prout ipſe *Kulpiſius* docet, §. VII. u] p. 16. Ais: eſſe utique mutabile, quia in Deo adſit facultas mutandi actu primo. Sed ſi facultas adeſt mutandi in Deo. Ergo Jus perfectum, ergo Jus naturale non erit niſi ex impoſitione. Quis dicet, quod DEO competit actu primo, ei non competere actu ſecundo? Sic omnipotentia in DEO ſecundum ſe ſpectata eſt principium operationum divinarum, atque adeo actus velut primus; Quo poſito potentia exercendi hoc principium operativum *Ei* non poteſt denegari. 2. Multo melius ergo dicitur, facultatem mutandi in DEO nullo modo eſſe, quia in DEUM nulla cadit imperfectio. Arguo. Quod dicit imperfectionem, id in Deum non *An Jus Naturæ ſit mutabile?*

Digitized by Google

Diluuntur nupera objectiones.

cadit, nec actu primo, nec ſecundo. Sed mutare Legem naturalem: Inſtas: Jus tamen Dei infinitum abſolutumque eſſe. Reſpondeo, ſed non a ſanctitate, bonitate, juſtitia: verum a recognitione ſuperioris, ab impotentia exercendi & a Limitatione externa.

§. XXVII.

Quid Religio naturalis?

Primum igitur inter Officia locum tenet (a) *Religio Naturalis*; dicitque (b) Obligationem DEUM *rite cognoſcendi*, cognitumque *recte colendi*. Cæterum ei contradiſtinguitur Religio Revelata. Quemadmodum & notabilis eſt diſtinctio Religionis in SOLIDAM & SUPERFICIARIAM. (c)

(a) Pietatem alii vocant; ac inprimis Cicero, aureo loco Off. II, 3. DEUM autem placatum PIETAS efficiet & Sanctitas. Et commendari hoc de argumento meretur elegans Diſſertatio Jo. Franc. Buddei Halæ Magdeburgicæ An. 1695. inſtituta.

quid Religio?

(b) Is enim religionis generatim conſideratæ primus conceptus eſt. *Scherzer.* Prolegom. ad Syſtema §. XIII. Diſtinctionem Religionis a Superſtitione docet *Cicero* de Natura Deorum II, p. 139. edit. Camer. ubi Religio, inquit, eſt, quæ ſuperioris cujusdam naturæ, quam divinam vocant, curam cerimoniamque affert. Cæterum poſito DEO & Creatura intelligente, Religio fluit ex Natura Relatorum. Ut admiſſis Parentibus ſequitur honor Parentibus debitus? Ac dicit Creatura intelligens omnimodam a Conditore dependentiam ſecundum ſe totam & totum ut ita loquar, ſui. Ac ſi quæ Creatura intelligens religionem negaret, ſibi ipſi contradiceret, ſeque ipſam everteret, quoniam negaret dependere à DEO, non autem dependere à DEO, eſt non eſſe Creaturam, & DEUM non colere eſt carere vero eſſe Intellectuali: DEUM & Religionem qui negat, haud ſane intelligo, cur non idem, SOL ſit, an nullus ſit, dubitare poſſit? Quid enim eſt hoc illo evidentius quærit laudatus Cicero 2. de Nat. Deorum. Ac ſi de cultu Majeſtati civili debito controverſiam inſtituere non licet, niſi contracto læſæ Majeſtatis crimine: neque profecto de Religione in DEUM absque læſæ Majeſtatis divinæ crimine dubitare licebit. Cæterum eſt Religio modus cognoſcendi colendique DEUM. Via hominis ad DEUM. Rectitudo hominis erga DEUM. Virtus DEO hominem in totum ſubjiciens; intellectum, ut cognoſcat, quæ DEUS de ſe a nobis cognoſci vult, quoque modo ſciri vult:

ejus exiſtentia.

appe-

Digitized by Google

appetitum, ut ea faciamus vel omittamus, quæ a nobis fieri vel omitti vult, cum interne, tum externe. vide *Henr. Hammond.* of. Will. Worship and Superſtition. Tractatu ſingulari Anglico.

(c) vide *Pufendorf.* de Jure Feciali §. 11. Sane ſi omnes commentitias Religiones, veteres juxta ac recentiores excutias, omnes ad ſuperficiariarum, ſeu *hiſtrionicarum* claſſem referendas agnoſces, quæ fere certis ritibus ABSOLVUNTUR; ac ſi maxime quid de moribus adſpergant, id tamen expurgandis humani pectoris ſordibus haud quidquam ſufficit. Sacrum autem Codicem evolventi *perpetuus labor* divini Spiritus adparebit circa eam opinionem animis hominum eradicandam, quaſi ad cultum divinum qualescunque actus externi ſufficiant, ni *interna animi purificatio* adfuerit. Inde Servatori noſtro maximum fuit certamen cum ſui temporis Judæis, qui divinitus traditam Religionem, Meſſiæ, per victimas revera animi labem expiare contendentis, obliti, fere in ſuperficiariam verterant, Matth. V, 20. ſqq. VI, 1. -- 18. XV, 1 -- 20. XXIII. 13. 28. Marc. VII. 1 — 23. Luc. XI, 38 — 47. XIV. 33. XVII. 20, 21.

§. XXVIII.

An exiſtentia DEI operoſe probanda?

Ipſam quidem DEI exiſtentiam, (a) a quo tum univerſa mundi machina, tum præcipue genus humanum ſit conditum, operoſe demonſtrare ſupervacaneum fere, & *tantum non cum aliqua Lectorum injuria* conjunctum videri poterat: (b) quoniam tamen & ipſe ſanctior Spiritus hoc argumentum non plane ſepoſuit, ſed graviſſimis rationibus confirmavit; & peſtilens quoddam hominum genus (de quibus tamen dubitare haud injuria poſſis, num recte hominibus accenſeantur? (c) quos Atheos vocant, negotium faceſſere volunt videri, ex allegatis ab Auctore (d) rationibus nonnullas penſiculatius contemplabimur.

quid Atheis?

(a) Videas allegari argumenta *Metaphyſica, Phyſica & vulgo dicta Moralia.* Ad *illa* referri debet Subordinatio cauſſarum: in qua devenien-dum tandem ad PRIMAM. Inter *iſta* cenſetur admirabilis hujus univerſi machina, quæ per fortuitum caſum exſurgere haud potuit: Ordo item creaturarum conſtans, ac rerum denique omnium ad fines ſuos coordinatio. Ad *hæc pertinet*, quod quilibet obligatus eſt ad ſequendum partem probabiliorem; hanc autem: DEUS eſt: adverſa infinities eſſe probabiliorem

Digitized by Google

liorem, ipſimet Athei non poſſunt diffiteri. Rurſus, quod humanæ ſocietatis intereſt, adverſæ parti januam occludere. Demum quod illi etiam ſibi metuant, qui in mundo non habent, quod metuant.

(b) velut cuipiam rationis compoti de eo dubitare, in mentem venire queat. Verba ſunt *Pufendorf.* de habitu Religionis ad Remp. §. 1. p. 9. 10. Adde *Thomaſ.* Sitten-Lehre 3. Hauptſtücke §. 4. p. 120. ſq.

An Atheus homo ſit?

(c) quis enim hunc hominem dixerit, qui quum tam certos cœli motus, tam ratos aſtrorum ordines, tamque inter ſe omnia connexa & apta viderit, neget in his ullam ineſſe rationem, eaque caſu fieri dicat, quæ quanto conſilio gerantur, nullo conſilio aſſequi poſſumus. *Cicero* de Nat. Deor. II. p. 147. edit. Camer.

Judicium Ciceronis.

(d) §. 2. c. IV. pertinet ad Statum hominis Naturalem, DEUM cognoſcere, *Pufend.* O. H. & C. II. 1. 3. Ergo Atheus negat ſupprimitque Statum naturalem. Quid ſtultius?

§. XXIX.

Qua probatione utatur Spiritus S.?

Inter ea, quibus DEI Spiritum, præ cæteris uſum eſſe advertimus, argumenta luculentiſſimum eſt, quod a Speculo Creaturarum petiit; (a) ex quo etiam gentiles, nullo Scripturarum Lumine colluſtrati, quum vidiſſent æquabiles mundi motus, omniaque ratis ordinibus moderata, immutabilique conſtantia, debuerint intelligere, ineſſe aliquem non ſolum habitatorem in hac cœleſti ac divina domo: ſed etiam Rectorem ac Moderatorem, & tanquam Architectum tanti operis, tantique muneris. (b) Idque ea cum certitudine, ut, ni DEUM agnoſcerent colerentque, (c) omni prorſus excuſatione eſſent deſtituti. Referri huc etiam, ut ſupra tetigimus, *ſubordinatio cauſſarum* ſolet, hoc fere proceſſu: Res aliquæ ſunt, quæ cœperunt eſſe. Hoc omnium confeſſione ipſoque ſenſu manifeſtum eſt. At hæ res ſibi non fuerunt cauſſa, ut eſſent; quum quod non eſt, agere non poſſit. E. aliunde habent ſuam originem. Igitur deveniendum tandem ad aliquam cauſſam eſt, quæ numquam eſſe cœpit, quæque eſt, ut loqui ſolemus, non contingenter, ſed neceſſario. Hoc autem qualecunque ſit, id ipſum eſt, quod Numinis aut DEI voce indigitatur: (d) Αὐτὸς ἐϛι τὸ ΠΑΝ. (e)

Rom.

(a) Rom. I, 19. 20. 21. quæ notitia acquiſita adpellatur; inſitæ contradiſtincta, pro qua argumentatus pridem eſt D. Oſiander, Tractatu de DEO in Lumine Naturæ Exerc. I, §. 17. p. 8. & a qua *velut Semine*, ut Tertullianus loquitur, *Notitia de DEO, ad ejus augmentum progredimur.* Adde *Jerem.* XXXI, 35. 36. ubi expreſſe de ORDINE, & XXXIII, 25. Mundus ipſe loquitur, teſte Plotino, DEUS me fecit. Sap. XIII. 9. & eo Grotius. ac *Sap. XIII*, 3. 4. 5. *quid notitia Dei inſitæ? quid adquiſita?*

(b) Verba hæc ſunt Ciceronis, Apoſtoli plane collectionem ſuo exemplo roborantis, de *Natura Deorum* II. p. 195. ubi miranda leges. Sed ad majora, inquit, redeamus. Ex æthere innumerabiles flammæ Siderum exiſtunt, quorum eſt Princeps Sol. Et poſtea, contra fortuitam corporum concurſionem ait: Hoc qui exiſtimat fieri potuiſſe; non intelligo cur non idem putet, ſi innumerabiles unius & viginti formæ literarum vel aureæ, vel qualeslibet aliquæ conjiciantur, poſſe ex his in terram excuſſis annales Ennii, ut deinceps legi poſſint, effici. Quod neſcio anne in uno quidem verſu poſſit tantum valere Fortuna. Rurſus: Quod ſi mundum efficere poteſt concurſus atomorum, cur porticum, cur templum, cur urbem non poteſt, quæ ſunt minus operoſa & multo quidem faciliora? Jungantur quæ ibid. ex Ariſtotele allegat; & p. 197. contra inadvertentiam hominis graviter pronunciat. V. etiam Luther. ap. *Seckendorf.* Chriſten-Staat. Addit p. 69. 70. Sic, ubi Ens erit in rerum Natura, quod Solem, qui toties major terra eſt, moderetur? Sane non aliud quam infinitum. Ordo tam ſtupendorum corporum tantus, ut ex eo etiam perpetuæ de FUTURIS, eæque indubitatæ prorſus certitudinis Regulæ conſtitui potuerint. Pinxit vir pius duo horologia, ſolare unum: alterum urbicum & avtomaton; cum inſcriptione. Illud multo rectius atque conſtantius. Cur hoc? quia ſole perpetuo regitur. At urbicum, die Schlag-Uhr, quia non ſemper præſentem habet artificem, ſæpe vehementerque errat. conf. *Arnd.* de V. C. L. IV. P. 2. c. 20. *Demonſtratio Ciceronis.*

(c) Rom. I, 20. Haberent autem excuſationem, niſi DEUM agnoſcere per naturam atque ex rerum conditu poſſent.

(d) conf. *Grot.* de Verit. Rel. Chriſt. I, 2. & Auctorem h. l. §. 2. Nemo eſt, ait Lactantius Inſtit. I, 2. tam feris moribus, qui oculos ſuos in cœlum attollat, tametſi neſciat, cujus DEI providentia regatur hoc omne, non aliquem tamen eſſe intelligat ex ipſa rerum magnitudine, motu, diſpoſitione, conſtantia, utilitate, plenitudine, temperatione, add. Sir. XLII, 25. ſive XLIII. in Germ.

(e) *Sirac. XLIII. 29.* non formaliter, ſed cauſaliter, notionaliter, eminenter.

§. XXX.

Quæ porro argumenta pro notitia adquiſita?

Liceat nobis, *remota diſputandi ſubtilitate*, oculis quodammodo contemplari rerum earum pulcritudinem, quas divina providentia (a) conſtituit. Inter eas ipſi non difficili reflexione inſpiciendi ſumus. Hanc nimirum corporis noſtri admirabilem conſtructionem & ut omnia ibi, etiam minima ſuis deſtinata ſint finibus uſibusque: hanc *animæ corporisque conjunctionem*, quorum *illa* innumerabiles excellentiſſimasque elicit operationes, *hoc* tanta arte fabricatum eſt, ut Philoſophorum ac Medicorum præſtantiſſimi nunquam eam ſatis potuerint admirari; (b) hæc, inquam, ſi nullo noſtro ſtudio, *qui nondum fuimus*, nulla Parentum induſtria nobis obtigiſſe cogitemus, opificem auctoremque oſtendunt, quem DEUM adpellamus. Unde Hobbes de homine c. l. qui ſi machinas omnes tum generationis tum nutritionis ſatis perſpexerint, nec tamen eas a mente aliqua conditas ordinatasque ad ſua quæque officia viderint, ipſi profecto ſine mente eſſe cenſendi ſunt. *(c)* Quod ſi cœli (d) inſuper terræque machinam: ſi ſtupendam illorum corporum molem: ſi pulcherrimum in iis ordinem, ſi ſuis omnia uſibus deſtinata: atque hanc in univerſum Mundi viſibilis domum (e) conſideremus: *Opificem* facile colligemus, & quaſi palpabimus eundem Directorem, qui ſapientiſſime hæc omnia diſpoſuerit & moderetur. (f)

Demonſtratur Providentia Dei.

Quum nemo tam ſtolidus ſit, ut a caſu aliquid tam accuratum credat, caſu lapides & ligna in domus, aut navis, aut baliſtæ ſpeciem coalitura, aut ex jactis forte literis exiturum Poema. *(g)* Quid? quod agentia, quæ vocamus, naturalia, perpetuo conſtanterque agunt propter fines, quos ipſa tamen haud cognoſcunt. Igitur a ſapientia ſuprema omniumque Magiſtra eo diriguntur. Eſt ergo idem qui Creator, etiam Rector univerſi; magnæ illius Navis Gubernator: univerſalis hujus Reip. Lex, omniumque cœleſtium terrenorumque exercituum Imperator. (h)

a) Utor

Digitized by Google

(a) Utor denuo *Ciceronis* verbis de Natura Deor. ſebcndo.

(b) Grot. V. R. C. I, 7. Ob finem agere non eſt niſi intelligentis naturæ.

(c) conf. *Pſalm. CXXXIX, 13, 14, 15, 16.*

(d) hoc ſublime candens dixit Ennius. add. Sir. XLIII, 1. ſqq. add. Arnd. de V. C. L. IV. P. I. c. 4. Qui ordinatis velut agminibus ſtellas educit, & omnes ex nomine vocat, ut Domini ſervos: heus Syri, heus Getæ, pro imperio. Eſa. XL. 26. & cujus ex præſcripto oriuntur omnes.

(e) Mare etiam, de quo *Plinius* IX, 2. quicquid naſcatur in parte naturæ ulla, & in mari eſſe, prætereaque multa, quæ nusquam alibi. *Addit*, complura in iis majora eſſe terreſtribus. Quis menſus eſt pugillo aquas, & mare eo quaſi continet? quis cœlos quaſi palma diſpoſuit? quis comprehendit in tridentali pulverem terræ? quis iſte eſt, qui non minus facile montes ſuſtinet, quam homo pondera in ſtatera? *Eſai. XL, 12.*

(f) Niſi tam ineptus eſſe quis velit, ut cum artificis cujusdam intraverit officinam, juſtoque omnia ordine diſpoſita, neque varia ſaltem artis inſtrumenta, ſed & plurima artificis opera videns, *neget tamen artificem*, abs quo hæc omnia ordinata ſint. Quod equidem ſtolidiſſimum foret, & de homine vix cogitandum.

(g) quod ſupra jam e Cicerone oſtenſum, & tangit quoque *Grotius* de V. R. C. I, 7, p. 13. & Apoſtolus *generali axiomate* firmat. Hebr. III. 4. Dixit igitur inſipiens: non eſt DEUS. Non eſt fundamentum; & *quomodo ſtat adificium.* Non eſt ædificator; & *quomodo Domus facta eſt.* Conſer. Chryſoſt. in Pſal. 13. & *Oſiand.* Tract. de DEO in Lumine Naturæ Exercit. V. 43.

(h) Memorabilis eſt liber *Ariſtotelis* de Mundo, ex quo poſtrema hæc verba deprompſimus; c. 6. *quod in navi gubernator eſt, in curſu agitator, in choro pracentor; Lex in Civitate; Dux in exercitu: hoc DEUS eſt in Mundo.* Adde etiam J. L. *Vivis* de Verit. Fidei L. I.

§. XXXI.

Sunt & *alia argumenta*, quibus & ipſe DEUS utitur, & ſapientes omni ævo perpetuam hanc veritatem roborarunt; ut ab interiore vi conſcientiæ, & naturali de bene maleque factis judicio: (a) a manifeſtiſſimo conſenſu (b) omnium gentium,

Quæ pro notitia inſita?

Digitized by Google

tium, apud quas ratio & boni Mores non plane extincti ſunt inducta feritate; eſſe autem (c) moraliter impoſſibile, omnes homines velle conſpirare, ut gratis aliquod mendacium poſteritati tradant: (d) a futurorum (e) item vaticiniis, miraculis, (f) Spiritibus, aliisque operibus magnificis, quibus DEUM humanis intervenire rebus nonnulli comprobarunt. Quæ tamen inter argumenta diſcrimen ſervandum exiſtimaverim.

(a) Auctor. I. 3. 11. ſub fin. & II. 12. 4. add. Tacit. Annal. VI. 8. quod pulcre etiam deduxit *Oſiander*, Tr. de DEO in Lumine Naturæ Exerc. V. §. 44. 45. p. 115. 116. & *Jo. Tillotſon*, Angliæ Decus & noſtra ætate Præſul ad Job. XXVIII. 28. Sermone, qui primus eſt inter editos Lipſiæ, ut & Sekendorf. Addit. ad Statum Chriſtianiſm. p. 22. ſqq. Sunt tamen, quod probe tenendum, ſtimuli, qui facinus antecedunt, non ita validi, quam qui idem ſubſequuntur. *Puſend.* de O H. & C. II. 5. 9. add. L. I. c. III. §. II. ſub fin. *ibi: abs quo generatur tener admodum ſenſus.*

(b) conf. Grot. de V. R. C. I. 2. & inprimis *Jo. Ludovici Fabricii Apologeticum pro genere humano contra calumniam Atheiſmi*, qui extat inter ejus Opera Tiguri edita. Nec minus *Phil. Mornaum* de V. R. C. c. I. initio: qui atheos *a Gentium vulgo* ſic habitos excuſat. Videndus etiam Ariſtoteles, vel quisquis ejusdem libri auctor eſt, περὶ κόσμου πρὸς Ἀλέξανδρον cap. VI. ubi: ἀρχαῖόν μὲν, inquit, ἔν τισι λόγοις, καὶ πατρῷόν ἐστι πᾶσιν ἀνθρώποις, εἰς ὄντα θεὸν τὰ πάντα: Ælianus ait, barbarorum neminem delapſum ad ἀθεότητα, ſed ab omnibus adfirmari & ESSE NUMEN, & noſtri curam gerere, L. II. c. 31. Grot. II. 20. 46. Et ut recte dubitat (*rectius negaſſet*) *Grotius*, reperiri populos totos amentes, ita nec populus datur atheus. II, 22. 10. Sunt, qui objiciunt: juxta *Scharrokium* de Offic. c. XIV. Inſulares Zeilon Atheiſmi convictos eſſe, ſed & in *Mogallanica*, referente Claſſe Naſſovica, quæ A. MDCXX. ad iſta littora, adpulit, populum deprehenſum eſſe, cui nullus inſit Religionis aut Civilis ſocietatis ſenſus, aut humanitatis ſcintilla; quod teſtimonium repetat *Jo. de Laet.* deſcript. Ind. Occid. Lib. XIII. c. XIV. *Jo.* etiam *Lerium*, toto anno inter Braſilianas verſatum, in mores quidem incolarum accuratiſſime inquiſivisſe, ſed nullum plane Divinitatis ſenſum in ipſis deprehendiſſe. Imo *Joſephum de Acoſta* L. VII. Hiſtor. Ind. c. III. teſtari, primos Americæ Incolas populum fuiſſe Brutorum

Argumentum a Conſenſu Gentium expenditur & vindicatur.

Gene-

Digitized by Google

Generi non absimilem, sine Rege, Lege, Deo, aut natione. Quemadmodum & *Romanos* ante tempora Numæ Numinis notitia omni caruisse ex Halicarnassæo Livioque discamus; & de *Germanis* testetur Cæsar ipsos neque Druides habuisse, neque studuisse sacrificiis. Sed ut abextremo ordiar, agnoscimus verba *Cæsaris*, de Bell. Germ. L. VI. sed satis ipse rem expedivit, cum addidit: *Deorum numero eos totos ducunt, quos cernunt, & quorum opibus aperte juvantur, Solem & Vulcanum, & Lunam: reliquos ne fama quidem acceperunt.* An qui Deos colunt, Athei sunt? Quanquam in eo hallucinatus Cæsar est, quod Druidas non habuisse, nec sacrificiis studuisse tradidit. Meliora de ipsis testatur Tacitus Annalium primo, ubi refert, quod cum Germanicus in Teutoburgensem saltum venisset, in quo reliquiæ Vari legionumque insepultæ dicebantur, invenerit lucis propinquis *barbaras aras*, apud quas Tribunos ac Primorum Ordinum Centuriones mactaverant Germani: Ergo sacrificia habuerunt. Siquidem *aras* habuere, hostesque ceu victimas mactarunt. Conferatur *aureus* Taciti Libellus *de Moribus Germanorum.* Quod ad Romanos attinet, pro illis eundem laudamus *Dionysium* L. I. Antiq. Rom. *mensate undecimo*, *Oenotrum Arcadem* septendecim ætatibus ante Trojanum bellum ex Peloponneso in Italiam trajecisse, ibique desertos agros coluisse, *referentem*: Arcadibus autem ab omni ævo Deorum antiquissimus fuit habitus atque honoratissimus PAN, cui quadraginta circiter annis ante Numam alii Arcades sub colle Palantio, sive Palatino collecti templum extruxerunt Lupercal, eodem teste *Dionysio.* Quid quod primo historiæ testatur Florus, Populum Romanum ultro petiisse sibi Numam Regem, ob *inclytam Viri Religionem.* Necesse igitur, *Dei* venerationem jam tum Romanis maximi habitam fuisse. *De* Zeilanitis Scharrokius, Vir quidem eruditus, temere pronunciat. Certe *Ludovicus Patritius* Romanus, & *Boulayle Gouz ac Lindschotanus* referunt, non ipsis soluni *Deum* Universitatis Rectorem adorari, sed & historiam de Adami ortu, sede & lapsu vulgatam esse. Ex Historia porro *Laertiana* patet, Belgas cum Magellanicis nullum unquam sermonem miscuisse, ac postquam eorum septendecim in littore aliquando pernoctantes a Barbaris nocte irruentibus fuissent occisi, nullum præterea ex incolis illis conspexisse. *De Peruanis* ipse etiam Laertius: Quicquid vel singulariter gratum fuit, vel horrendum, *Dei* locum apud ipsos tenuisse. Benzo quoque Histor. Novi Orbis L. III. c. XX. confirmat, *Peruanos* cum *Dæmonibus* colloquia miscere, & Solem pro præcipuo Numine habere, & apud ipsos ingentia atque immensæ

opulentiæ delubra inveniri, & *Pachachama* Creatorem ipsis notare. Sed & *Petrus de Ciecadi Leone* Part. I. Chron. Peruv. c. XIV. in provincia Portus Veteris incolas religiosissimos & sacrificiis deditissimos esse docet. Distingue ergo *Idololatras* ab *Atheis*, & vindicatæ ab Atheismo erunt gentes amplissimæ; ac, si quæ dicantur sine ratione vivere, non certe de illis dici cogita, quod nulla ipsis, sed quod non recta insit ratio, quemadmodum & sine religione dicuntur, non *quod nullam, sed quod absurdam ac falsam colant.* Quod ad naturalem, ut ajunt, Generis humani religionem vindicandam monere consultum duximus. Plura cupientibus faciet satis laudatus ex merito *Fabricius*, Apologia pro genere Humano.

(c) Pufend. de J. N & G. I. 5, 8. *de quo omnium natura consentit, id verum esse necesse est*, ait Cicero, Conf. denuo. *Jo. Ludov. Vivem* de Veritate Fidei L. I p.m. 34. & *Grotium de J. B. & P. II. 20. 45.*

(d) Vocat etiam hæc argumenta Moralia *Franc. Burmannus* Synops. Theol. P. I. L. I. c. XIV. §. 20. Magni vero argumentum est ponderis, a Consensu Gentium quod desumitur. Κοινονοημοσύνλω dixit *Marcus Imperator*, ad seipsum, primo. Sed illi contradixit e Junioribus *Michael de Montagne*, *Essais de Morale*, L. II. c. XII. & *Charron de la Sagesse* L. II. c 8. Provocant ad illorum numerum, qui vel ipsa naturæ principia negarint. Est & qui quærat: An tu omnium hominum corda introspexisti? Omnesne, quod ais, uno ore confitentes audivisti, Deum esse? An ad Indos penetrasti? His ita imus obviam. Primum, qui a saniore gentium regula deflectunt, communem hunc consensum non magis impedire suo dissidio possunt, quam apud Geographos orbis rotunditatem dispersi per terram montes, quando cum reliqua ejus mole conferuntur. Nunquam ita ordini inhæret Natura, quin non patiatur particulares exerrare causas, & monstra quædam, ut ordo eo fiat conspectior amabiliorque, in amplissimo orbis Theatro admittat. Dixit olim *Anaxagoras* nivem atram: quid inde? Dixit *Telesius* ignem extreme humidum; *Sanlungus* quoque, celebris apud *Chinas* Sophista, quarto ante natum Servatorem Seculo in solenni Philosophorum suæ Gentis conventu, hominem tres habere aures defendit. Sæpe mel amarum ægrotis visum est. Ergone deliris quorundam opinionibus tantum tribuemus, ut quod interiore animi sensu convicti credidimus, reddere nobis queant suspectum? Quo sensu adversus eos, qui Jus naturæ negant, insignis est locus *Andronici Rhodii* (aut quocunque is demum nomine veniat: nam quem in prima editione Heinsius *Andronicum* vocavit, eum in altera *Olympiodorum* adpellavit,

Argumentum a Consensu Gentium de Existentia DEI urgetur, ac rationes contra illud diluuntur.

vit) locus, in τῷ δοξάσει Nicomacheorum: L. V. c. X. num. 2. Ὅτι μὴ ἂν εἶδέν τις ἂν Φυσικὸν εἶναι δίκαιον, ὅτι ἔνιοι δίκαιον οὐ νομίζουσιν αὐτὸ, δῆλον. Καίτοι γε παρ' ἀνθρώποις, τοῖς τε ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς ἔχουσιν, ἔστι δίκαιον ἀκίνητον, ὁ Φυσικὸν λέγεται· εἰ δὲ τοῖς νοσοῦσι τὰς φρένας καὶ διεστραμμένοις οὐ δοκεῖ δίκαιον, οὐδὲν διαφέρει· οὐδὲ γὰρ ὁ λέγων τὸ μέλι γλυκὺ εἶναι ψεύδεται, διότι τοῖς νοσοῦσιν οὐ τοιοῦτον δοκεῖ. Quæ sic interpretatur *Daniel Heinsius*: *Nihil obstare, quo minus naturale jus sit, licet nonnulli homines jus illud non esse existiment, constat. Etenim inter homines, qui recte, & ut oportet, sapiunt, immobile aliquod jus est, quod naturale dicitur.* Quodsi quibusdam, quibus mens laborat, aut perversa est, jus non videatur, nihil refert. Neque enim, qui mel dulce esse ait, mentitur, quia iis, quibus mens laborat, non tale videtur. Manet ergo immotum, quod diximus: *Quotquot cognitæ nobis sunt, gentes, DEUM colunt; Ergo jure idem sentimus de paucis aliis nobis incognitis.* Aut an dubitabimus omnem ignem statuere calidum, eo quod Hecklæ flammas apud Islandos non senserimus, aut Ætnæ æstuaria non accesserimus? Illas profecto aquas, quæ *Indum Gangem*, *Matagonem* item & *Argenteum* apud Americanos fluvium, imo sexcenties mille fontes & rivulos, quorum notitia ad neminem Europæorum unquam pervenit, constituunt; illas, inquam, aquas ex immoto naturæ suæ principio, æque certo scimus humidas & sine ignioulorum commixtione frigidas esse, quam quas Nicer noster vel Rhenus vel Danubius, aut Albis, vel Visurgis aut Thamesis volvit. Conferatur iterum, *Jo. Ludov. Fabricius*, Apologetici parte secunda.

(e) *Grot.* de V. R. C. I. 13. 14. a Judæis præcipue, de quibus si quæratur, cur Judaica religio in eorum animis tam altas egerit radices, ut evelli nequeat, nulla poterit alia adferri aut fingi, quam quod, qui nunc sunt, a suis Parentibus & illi rursum a suis Parentibus & illi rursum a suis, atque ita porro, donec ad eos veniatur, qui Mosis ac Josuæ ætate vixerunt, certa ac constanti traditione acceperint miracula, quæ in gente sua contigerint. add. Esa. XLI. 23. *ubi Deus*: Eventura nunciate, & credemus illos esse Deos & ibid. commate XXVI. Quis illorum, qui dicuntur Dii, suis populis omnia eventura suo quoque ordine prænunciat, ut ego ei populo, quem mirificis modis conservo? Esai. XLIV. 6. Mirum eodem capite, octavo, supra vigesimum, commate, tanto ante tempore annis nimirum CCX. ut Josephus putat, nomen Cyri aperte, & aliquoties enunciatum, cui simile habes de Josia 1. Reg. XIII. 2. sq. *Argumentum a Judæis, & traditione futurorum.*

(f) conf. *Seckendorf.* Stat. Christianismi I. 3. 3. pag. 42. 43. quod contra novum *Beskeri* Sadducæismum notari debet. Ita enim arguunt

Ardeliones isti: Non sunt Spiritus E. nec DEUS. His prius negare, & vim Spirituum probare satagunt viri docti. Vide *Seckendorf.* d. l. p. 44. 47. & in Addit. I, 3. 6. p. 68. omnino.

§. XXXII.

Quomodo cum Atheis procedendum?

De *Atheismo* (a) pridem ostensum a Viris piis, illisque doctissimis, eum per se stolidum (b) infrunitumque esse; (c) humano insuper generi exitiabilem ac PER SE noxium: (d) & in DEUM conditorem Sospitatoremque usque ad insaniam ingratum: (e) ceterum gravissimis etiam pœnis a Summo in terris imperante coercendum. (f) Atheos vero ipsos suæ salutis esse (g) negligentissimos, & in vita non solum, ejusque casibus tam variis, sed ubi discedendum ex hac statione est, omni solamine ac spe destitutos, eoque longe omnium (h) miserrimos. Cæterum *Atheismi* (i) *suspicione* nemo facile debet onerari; quum vix ulla innocenti vel calumnia atrocior vel major injuria queat intentari, (k) & pro Atheo quem habere nihil sit aliud, quam pro humani generis excremento eundem reputare. Demum, antequam cum Atheo in disceptationem congrediare, postulandum ab ipso erit, ut argumenta prius nostra destruat: deinceps ut plausibiliores adferat rationes; ac postremo probet, per Atheismum humanæ societati magis consuli, quam per Catholicam de Existentia Numinis professionem. Quæ postulanti non poterit non denegare, ac suam forte profitebitur stoliditatem.

De Suspicione Atheismi.

Opposita Pietatis, quæ? quid impietas? quotuplex Atheismus? quid Polytheismus? quid Epicureismus?

(a) Pietati opponitur I. *Impietas*, quæ de Numine nec recte sentit, nec rite Deum colit. Cognitioni opponitur II. Atheismus *Speculativus*, Deum ad tempus negans: & *Practicus*, non quidem negans; attamen ita vivere docens, ac si DEUS non esset. III. *Polytheismus* plures Deos inducit; isque vel crassus est, vel subtilior. Nec male ad Atheismum, quem *obliquum* quidam vocant, refert Auctor doctrinas quæ *naturam* ultimam rerum caussam: Deum mundi animam: mundum æternum adeoque increatum esse asserunt. Quorsum facit IV. *Epicureismus*, qui de Providentia Dei dubitat, velut rerum humanarum Deus cura non tangatur,

gatur, fatumque Stoicum comminiscitur. V. *Deismum* describit vir doctus, esse, qui Deum admittat, sed non colat. Vulgatior tamen vocabuli acceptio est pro *Naturalismo*, qui rationem sequi contendit, secluſa revelatione & Christo. Quo de videnda *Eduardi Stillingfleeti* Epistola ad Deistam, in Latinum olim ex Anglico a nobis conversa. Addi etiam potest Ernesti Salomonis *Cypriani* ad *Jo. Canuti Lenæi* de Veritate & Excellentia Christianæ Religionis libellum introductio. VI. *Idololatria* rebus creatis divinum honorem tribuit. VII. *Superstitiositas* vero Deum quidem colit, sed perverse.

Quid Deismus?

quid idololatria?

quid superstitiositas?

(b) Non ergo Atheismus tantum est peccatum imprudentiæ, ut in Civ. XVI. 19. censet, ac in annotatione defendere conatur *Hobbesius*, sed injustitiæ, quia repugnat obligationi naturali, atque omnibus promulgatæ. Quanquam eo loco fatetur, *juste* & a DEO & a summis Imperantibus Atheos puniri posse.

An Atheismus sit peccatum imprudentiæ?

(c) quod homo se ipsum infra Brutorum naturam dejiciat, de vera felicitate, quam adipisci poterat, nunquam solicitus; quod item inter duo, quæ, quanquam perperam, pro incertis habet, partem longe tutiorem eligere stolide negligit. Conf. omnino Seckendorf. in Statu Christianismi L. I. c. I. §. 11. p. 15. sq. & Doctiss. *Pruins* de Atheismo in se fœdo §. XI. Cic. de Nat. Deor. p. 197.

(d) Cum Religio firmissimum sit humanæ societatis vinculum, uti solidis demonstratum argumentis §. IX. c. IV. de O. H. & C. Nova est opinio, vel incrustata denuo, Atheismum per se Reip. noxium non esse, cum juxta Ciceronem de Off. III. etiamsi DEUS id non videret, honestum tamen faciendum esset. Argumenta fuse recensuit Seckendorf. Addit. ad Statum Christianism. I, 1. 16. p. 31. sed p. 38. 39. eximie discussit. Propugnavit eam sententiam *Petrus Baylius*, Prof. Roterodamensis: Atheismum, inquiens, non ducere necessario homines ad morum corruptionem; cui se opposuit *Petrus Jurieus*, Gallus itidem & Pastor in Civitate Roterodamensi. Potissima pro *Jurieo* ratio est, quod Atheus ipso facto nullum LLatorem agnoscit. Contra Atheos legendi *Sebastianus Papatrella* a Monte Sancto, de efficientia primi Motoris in naturalium rerum omnium factura. Perusiæ 1565. 8vo. *Francisci Boriæ* alias dicti a Guerra, Antiatheon, quo rationibus aliquot physicis probat, Deum esse unum, æternum &c. nostrique solicitum. Tolosæ ap. Guidonem Boud. A. 1561. in 4. Cæterum in Scholis Pontificiis Professores Atheismum docuisse connivente Pontifice, & a Scholasticis ortos Atheos docet *Adamus Tribbechovius*, de Doctoribus Scholasticis libro eleganti ac singulari

An Atheismus Reipublicæ per se sit noxius?

Contra Atheos Scriptores aliquot præsertim vulgo incognitos.

Unde ortus vel auctor Atheis?

Giſſæ A. MDCLXV. edito c. IV. §. 1. p. 62. Ibi: Integra *Schola Oxonienſis* maximis olim rixis disquiſivit: *Anne DEUS etiam eſſet?* Chronicon Citizenſe P. Langii, qui & ipſe Monachus fuit p. 305. *Agnellus*, vir humilis ac beatæ vitæ, cum & ipſe ſtudium in Oxonienſi conventu inſtituiſſet, & poſt tempus modicum audiviſſet ſemel inter ſe clamoſe diſputantes: *Utrum iſta ſit vera?* DEUS eſt. Zelo accenſus, & multum turbatus ait: Heu me. *Simplices & illiterati ad DEUM rapiuntur, & iſti literati DEUM eſſe ponunt in quæſtione, & exin ſtudium revocavit.* Eſt & qui Simonem Thutvajum introducit jactantem: Totum ſe ſcire Chriſti Evangelium, & improbando illud poſſe annihilare. Fuiſſe autem virum illum e Scholaſticis celeberrimum, & cum plus æquo ſua gloriaretur doctrina repente literas ita oblitum, ut rudiſſimus penitus ſit effectus, ut his memorat verbis *Polydorus Vergil.* L. XV fin. ſcil. de DEO docturi miſeri, num DEUS eſſet? experiebantur, cum ſatius ipſis fuiſſet quærere, an de talibus ſecum dubitantes ratione etiam humana præditi eſſent?

Athei perverſitas, & neceſſaria, dum eum negat.

(e) *Fuerunt filii ita ingrati, qui honorem debitum Parentibus negarent; & nulli unquam tam inſipidi, qui Parentes ſe unquam habuiſſe negarent* Hæc itaque eſt ſumma delicti, nolle agnoſcere, quem ignorare non poſſis, Cyprian. de Idolor. Vanit. Quam quæſo, inquit DEUS ipſe, perverſi eſtis, qui coram DEO cupitis abſconditi eſſe? Perinde agitis, ac ſi lutum cogitaret de figulo, ac opus de artifice diceret: Non is me formavit; & fictile de figulo diceret, non cognovit me. *Eſai XXIX. 15. 16.* Pulcre Maximus Tyrius, ſermone primo: ἴσασιν γὰρ ἐκόντες, καὶ λέγουσιν ἄκοντες. *Sciunt* (Athei) *inviti: nolentes dicunt.* Nam & dum ſuadent abnegationem, dicunt; &, dum dicunt, ut cogitetur & ſentiatur, & videatur, efficiunt, quem eſſe nolunt. Dicunt autem, quia miſeria ipſorum ipſos ſecuros & ſilentes eſſe non patitur.

DEI Confeſſio.

De Vanino remiſſive.

(f) notum eſt Vanini, Tholoſæ combuſti exemplum. Sekendorf. d. l. in Addit. p. 12. Merentur tamen legi *Kortholdus* Hiſtor. Eccleſ. Sacr. XVII. p. 867. *Morhofius* Polyh. I, 75. ac nuper inprimis *Immanuel Weberus* in Judicio de Atheiſmo p. 59. ſqq.

Athei ſtolidi-tas.

(g) Sunt præſtantes eruditione ac pietate viri, qui ſic arguunt. Pone, quod tamen ſine ſummo ſcelere poni nequit, certa nondum eſſe, quæ de DEO credimus. Hi tamen, qui hoc omne negant, vel in dubium vocant, quid demum inde emolumenti habent, niſi quod majori libertate peccandi, & vita plerumque luxurioſa vel *morbos ſibi accerſere, vel injuſtitia aliorum invidiam mereri poſſunt.* Quo fit, ut pluribus quoque quam alii, moleſtiis adfligantur. Notanter de ſtultitia Athei Sap. XV, 10. 11. cogitationes

tationes cordis ipsius sunt sicut cinis, & spes ejus tenuior terra, & vita ipsius luto vilior: quia illum non novit, qui ipsum fecit, & animum, in ipso operantem, ipsi infudit, & viventem Spiritum ipsi inflavit. Contra vero, ubi piorum vera est sententia, illi utique omnium sunt felicissimi, quos & paterna DEI omnipotensque providentia, & destinata ipsum colentibus præmia exquisitissima consolantur. Numquid vero prudentius foret, inter duo, quæ ipsis incerta sunt, partem longe tutiorem eligere? Graviter hæc & ad hominem deducit laudatissimus Seckendorfius de Stat. Christian. l. 1. 11. p. 15. 16. §. ibi: Denn eines unter diesen zweyen ꝛc.

(h) *infelicior* bestiis, quæ mala doloresque cum reflexione non sentiunt; nec de futuris omnino anguntur. Sed quam quæso miser ille, qui & vitæ præsentis molestias persentiscit, & *ut agat quod nolit*, internæ sæpius obligationis sensu pungitur, ac *secreto pudore* suæ impetum cupiditatis retrahi experitur: ac futurorum denique cogitationi nihil habet solidi ac duraturi quod opponat. In ipso vero discessu quis infelicior? DEUM non invocat, quem nullum credidit. Itaque desertus à creaturis, queis captus nimium erat, omnibus, non habet quo confugiat. Infinito vero solatio gaudet, qui DEUM ex animo credit. Si vel maxima ingruat calamitas, de hisce tamen tribus plene certus est. *Aut* DEUM, quæ nos premunt, pro sua benignitate aversurum penitus; *aut* roboratis sub ipsa calamitate viribus nostris eandem temperaturum; *vel* in salutem nostram, pro infinita, quam experti haud raro simus, sapientia paternoque provisu conversurum. O quam dulce esset, *in tempore* adhuc ad illum confugere, ad quem tamen in ultimo angore & agone, precibus, ejulatibus, votis, protervi etiam homines recurrunt? *Miseria.*

(i) Quam inquietum cor Athei! Urget omnes homines inevitabilis animi propensio, ut agnoscant esse Deum. Hanc ille retundere conatur! Ita vim sibi faciunt miseri! Ita mentem rationemque excutiunt, ut vere dixerit, quicunque dixit: Atheos, qui singularem rationis speciem prætexunt, *non per rationem, sed ejus defectum* Atheos factos. Ac profecto, nisi nimia sibi sapientia, hoc est, stoliditate blandirentur, sensum omnem communem deponere non conarentur. Pertinet huc Historia Lectionum Anti-Atheisticarum *D. Pfeifferi*, Lipsiæ Anno 1698. 1690. habitarum, motarumque super ea re cum C. Thomasio Controversiarum. Certe *Clemens Alexandrinus* in Protreptico inter alia hoc agit, *ut Evemetum* *Athei inquietudo?*

Agi-

Agrigentinum, Nicanorem Cyprium, Diagoram, Hipponem Melium, Theodorum Cyrenæum ab Atheismo absolvat.

De occasionibus Atheismo dictis.

(k) Immanuel Weberus Libro superius allegato; Joann. Valentinus Andreæ Menippo pap. 166. Quemadmodum & primitivi Christiani Paganis obtrectatoribus audiebant Athei, referente *Kortholdo*, in Pagano Obtr. L. II. c. 10. Quam vero late serpserit Atheismus Practicus eorum, qui sic vivunt, ac si DEUS non esset, optantque hanc veritatem in falsum, *si possibile esset*, commutari, non attinet conqueri. Commendari heic solet *Firmiani* Genius Seculi, Dissert. 6. ubi contra Charondam Gallicum (*Charron de la Sageſſe*) agit; & ejusdem Liber de *Gyge Gallico*, Sectione quarta, quam vocant *Naturæ Apotheosin*. Ac sine dubio Atheismum promovet *Papismus*, in Italia cumprimis. vid. *Bernhardini Ochini* Libros Apolog. edit. 1559: Detestanda verba *Jo. Puteani*, Augustiniani ad 1. Thom. q. 1. a. 1. dub. 2. Posse dari ignorantiam inculpabilem in aliquo de Existentia Deitatis. Impia *Regurdii Jesuitæ*, in Coll. Paris. cum *Mestrezat*, quod Scriptura, seposita auctoritate & infallibilitate Ecclesiæ, via complanata sit ad Atheismum. Huc refer Legati Portugalliæ monitum ad Innocent. V. Pap. pro Loco debito & Regio; Videret, inquientis, Ecclesia Romana, ne, si locum Regium huic coronæ non concederet, quia maxima Hominum pars ad Mahumedismum & Judaismum clam palam inclinet, res in nervum erumperet. Adde Calov. System. Tom. I. p. 111, 376.

§. XXXIII.

An DEUS & Siderum Conditor?

Si DEUS universi Conditor est; Igitur & *Siderum*; quorum substantia homini sibi relicto ostendit, eam non esse primum aliquod, sed ab alio ortum. Unde Rationem sibi congenitam negavere, qui Solem pro Deo habuere, corporeum quippe, & ex eorum ordine, quæ videntur, quod utrumque de DEO dici non posse inter Naturalis omnium ætatum religionis pronunciata perpetuo obtinuit. (a) Certe ideo Deus terram mortalibus colendam conspiciendamque dedit, non ut a DEO secedant, sed ut Ipsum contingant ac inveniant, utique non longe ab unoquoque nostrum remotum. Unde &, quam fieri potest, fugiendi sunt profani stolidique sermones, & quam a natura habemus mentis convictionem, omni est potior Sophismate æstimanda.

(a) Grot.

(a) Grot. J. B. & P. II, 20, 45. Quare considerandum cordatioribus relinquimus, quousque adprobari queat, si quis ita pronunciet: Ich kan nicht absehen / mit was für einem bezwingenden Grund man einen Heyden, der, zum Exempel, die Sonne anbethet, überzeugen wolte, daß die Sonne nicht die erste Ursache der irrdischen und veränderlichen Geschöpffe seye, in Ansehen unsere Vernunfft den Einfluß der Sonnen in diese Cörper täglich erkennet, und keine Veränderung derselben ohne die H. Schrifft gewiß behaupten kan; wiewol er deßhalben für GOtt nicht entschuldiget ist. Rom. I, 20. Recte quidem hæc postrema; sed ita, ut priora convellant. Si enim Gentilis Solem pro Deo habens (quid enim est aliud Solem pro causa rerum inferiorum prima habere;) est ἀναπολόγητος; Ergo per Naturam de stupore suo potuit convinci. Docuit certe [quid multis?] hoc ipsum Divinus LLator, dum Solem non adorandum esse dixit, quia [1] creatus sit: [2] ad ministerium conditus omnibus hominibus. Deut IV. 19. add. Arnd. Ver. Christ. L. IV. P. I, c. 4. Mutabilem Solem quidem *Plato* agnovit, tametsi θεὸν ὁρατὸν eundem adpellitans; sed ex hoc ipso eum insaniæ convincit *Eusebius*, de præparat. Ev. XIII. 18. 703. & I. 9. 27. de priscis Ægyptiis Astra colentibus, & Solem quidem sub Osiridis, Lunam sub Isidis vocabulo de Germanis venerantibus: ut & *Hachenberg.* Dissert. VIII. §. 9. add. Quæstio huc redit: Num Gentilis convinci queat, Solem rerum inferiorum non esse causam primam? At, mutavit hæc V. C. in novissima Editione der Einleitung zur Sitten-Lehre, *A. 1706. p. 146.* & verba sic posuit: Ich kan nicht absehen, mit was für einem bezwingenden Grund man einen Heyden, der, zum Exempel, die Sonne anbethet, überzeugen wolte, daß die Sonne nicht MJT eine Ursach der irrdischen und veränderlichen Geschöpffe seye, in Ansehen unsere Vernunfft den Einfluß der Sonnen in diese Cörper täglich erkennet, und keine Veränderung derselben ohne die H. Schrifft gewiß behaupten kan; wiewol er deßhalben für GOtt nicht entschuldiget ist. Neque necesse erat Philosophiæ commendare distinctionem der Abgötterey in eine raisonable und irraisonable, deren jene nicht wieder die Vernunfft, aber doch wieder die Göttliche Offenbahrung streitet. Conf. C. *Thomas.* Sitten-Lehre III, 65. 66. nam Idololatria, quæ Solem pro causa prima rerum inferiorum habet, est irrationabilis. Sap. XIII. 9. Mutavit tamen idem Vir celeberrimus p. 146. edit. de A. 1706. verba prioris editionis, & sic posuit: So kan man nun, nach Anleitung dieser Betrachtung, die Abgötterey in eine nicht

Examinatur supera V. C. propositio.

& distinctio.

allzu raiſonable und höchſt irraiſonable Abgötterey eintheilen. Jene nenne ich diejenige, die die himmliſche Cörper, oder ein anderes unſichtbares Weſen anbetet; dieſe, die irrdiſche und ſichtbare Creaturen göttlich verehret. Pejor adhuc eſt diſtinctio *Georgii de Valentia*, Idololatriam diſtinguentis in licitam & illicitam, & ad tam nefarium commentum confirmandum trahentis, 1. Petr. IV. 3. An datur licitum adulterium? licitum furtum? Multo minus dabitur idololatria licita. Quanto rectius Thomaſ. 2. 2. qu. 943. In peccatis, quæ contra DEUM committuntur, quæ tamen ſunt maxima, graviſſimum videtur, quod aliquis honorem divinum Creaturæ impendit. Cæterum Idololatriæ origo a populorum ſtudio in charos ſibi defunctos, præcipue Reges, non improbabiliter deducitur. Sap. XIV. 15. & eo Joſephus Medus de διδαχαῖς δαιμονίων. De Idolis pathetica eſt Oratio apud Baruchum toto capite ſexto. Adde inprimis comma undecimum, & eo Grotium ex Arnobii ſexto. Non plus vident Idola quam trabs. Varro in Menippeis. Apollo a piratis maritimisque prædonibus ſpoliatus ita eſt, ut ex tot auri ponderibus, quæ infinita congeſſerant ſecula, nec unum quidem habuerit *ſcriptulum*, quod hirundinibus hoſpitis oſtenderet. De Luctu in cultu Idolorum videndus idem Grotius ad comma trigeſimum, & ad ſequens Calovius.

Origo Idololatriæ.

(b) Quod ex natura rerum docuit Apoſtolus, cum Athenis in Areopago verba faceret, Act. XVII. 27.

§. XXXIV.

Qui affectus DEO tribuantur?

Quinam affectus proprie de DEO enunciari queant, ut fuſe ab aliis diſputatur: (a) ita nobis de eo omnes prædicari poſſe videntur, qui nullam Per Se imperfectionem implicant (b)

(a) Per Regulam generalem initio §. 5. traditam. Unde *miſericordia* non excludenda ab Auctore videbatur, quæ nullam in ſubjecto imperfectionem infert. Tales affectus ſunt gaudium, amor, benevolentia, odium peccati; evolvendi nimirum e ſua imperfectione, qua demta, non abhorrebit ab iis divina eſſentia. Vide omnino, qui rem optime perſpexit, *Dannhauerum*, Hodoſ. *Phanomano* tertio. Sic odium de DEO prædicatum nihil aliud dicit, quam averſationem impietatis pariter & impii. Famoſus eſt *Ciceronis* Offic. III, 29. init. Jorus: Eſt jusjurandum affirmatio religioſa: quod autem affirmate, quaſi DEO Teſte promiſeris, id tenendum eſt. Jam enim non ad iram Deorum, quæ nulla eſt, ſed ad juſtitiam & fidem pertinet. Ubi, ſi iræ nomine

An ira de DEO prædicari poſſit?

pertur-

perturbationem intelligit, ac impetum ex dolore accepto nocendi, non improbandum est; Sic enim Deus non nocet, qui ipsa est charitas, sed homines hominibus obsunt. conf. Offic. II, 3. ac Deus, teste scriptura, non irascitur ut homo: sin vero qualemcunque nocendi affectum aut voluntatem, minime est recipiendum, ut recte probat Lactantius. Grot. I. 13. & P. II. 11. 1.

(b) Sed, inquies, cur de se ipso hoc loquitur DEUS: Duxit Te, ô Israel, Dominus, DEUS Tuus in deserto, ut te adfligeret, atque experimentum caperet tui, ut sciret, quid esset in animo tuo, an sua præcepta observaturus esses, nec ne? Deut. VIII. 2. *Johannes* quidem *Clericus* tot loquutiones, divinæ Majestati parum convenientes, ex vulgari Ethnicorum sermone ortas videri existimat. Ethnicos de Numinis natura male sensisse, ac homines etiam in Deorum numerum retulisse. Inde factum, ut iis humanas quoque proprietates, membra, affectus tribuerint. Quod si vero Hebræi linguam habuissent propriam, nihil humani creatique aut ἀνθρωποφανὲς de DEO enunciaturos fuisse. Subtiliter ista omnia collegisse *Salomon. Glassium*, quando iis longissimum Rhetoricæ suæ sacræ caput tribuerit, quod est VII. Tract. I. Mentionem fieri animæ DEI: faciei: oculorum: aurium: nasi: oris: cervicis: brachii: manuum dextræ & sinistræ: digitorum: cordis: viscerum: sinus: pedum: tristitiæ: pœnitentiæ: risus: iræ: odii: zelotypiæ: cognitionis: oblivionis: clamoris: laboris: vororum: descensus: adscensus: incessus: somnii: vigiliarum. Hæc nata ex Chananæorum lingua Hebraica existimat, & servata antiquorum errorum vestigia esse, etiam postquam Hebræorum contraria sentientium vernacula facta est. Cæterum communis ad primum locum responsio est, DEUM id fecisse cum Israelitis, quod solent homines, quando cujuspiam animum tentare volunt: atque ea tentatione factum esse, ut boni a malis secernerentur. Sic pœnitentia ductus DEUS dicitur, cum idem facit, quod consuevimus, cum alicujus rei nos pœnitet. Atque adeo actionibus externis imponitur nomen *affectionum* animi, quarum illæ *effectus* solent esse. Præterea, quæ collectio est: aliquid ἀνθρωποφανὲς de DEO enunciarunt Hebræi: Ergo linguam propriam non habuere Hebræi. Divina pro meritoquis enuncier? Et quando DEUS ad nostram se infirmitatem velut accommodat, fas utique ac justum est, tantam in nos benignitatem humiliter venerati, neque Ethnicorum insaniæ adscribere, quod ipse sanctior Spiritus edixit. Sed & hoc advertendum, quosdam affectus esse perfectionis nullius, ac defectus, qui de DEO nullatenus possunt enunciari, ut ἀπχαιχαιὰ, invidia. Alii sunt *perfectionis* imæ,

An loquutiones de DEO Anthropopatica ex paganismo?

qui hominem perficiunt; at DEO ob formalem ac indefecatam, quam involvunt, imperfectionem sunt indigni. Hi cum de DEO dicuntur, figurate utique, improprie ac ἀνθρωποπαθῶς accipiendi sunt. Ut desiderium boni, non pro se, sed pro alio: tristitia, non ex proprio malo, sed alieno: pœnitentia & alia. Qualia quidem affectuum nomina, si e sua evolvantur imperfectione, talia sunt, a quibus divina essentia non abhorreat. Ut, si ira dicatur ipsa ulciscendi voluntas, velut definit Augustinus, judicium, quo irrogatur pœna: si pœnitentia vim DEI irati notet, aut rei ipsius mutationem: ad quem modum DEUS cum differt auxilium *dormire*: cum deserit, *oblivisci* dicitur. *Demum alii sunt perfectionis medii*, qui *primo* in DEO sunt, *secundo* in Creatura, nullamque formalem involvunt imperfectionem. Uti sunt: gaudium: Amor: Benevolentia: Odium peccati. Quæ quidem omnia expedire Theologorum est, e quibus præ cæteris videndus *Dannhauer*, Hodosoph. Phænom. III. Adde quæ modo diximus lit. a.

§. XXXV.

Quid Deo præstandum?

Quicquid DEO præstandum est, in suo genere sit eximium, & honorem exprimere aptum, Hic ἐμπλὴν θυσίαν dixit Lucianus de sacrificiis. Sic Agnum in paschate DEUS voluit adhiberi sine macula, i. e. absque corporis vitio, aut morbo, ut in ædilitio erat edicto. *(a)*

(a) Exod. XII. 5. vide eo Grotium eximia colligentem. add. Lev. XXII. 18. 19. 20. Plinium VIII, 43. *Vitulos aram* humeris hominis allatos non litare: Sicut nec claudicante, nec aliena hostia Deum placari.

§. XXXVI.

Quæ Catholica seu vere Universalis Propositio?

Demum hæc universalis est & catholica propositio, sub qua reliquæ omnes continentur: ex qua fluunt: *DEUS est.* Est DEUS, qui omnia videt, potensque est vel vindicare vel remunerari. Omnipotens, Sapiens, Optimus. Hanc, qui credit, imo scit, ac jugiter cogitat & expendit, nulla in parte officii limites transgredietur. (a) Nam qui *coram DEO, ipsoque inspectante* ambulat, is perfectus est.

Pro-

Digitized by Google

(a) Præclare Imperator Philosophus τῶν εἰς ἑαυτὸν L. IV. §. 4 εἰ τὸ νοερὸν ἡμῖν κοινόν, καὶ ὁ λόγος, καθ' ὃν λογικοί ἐσμεν, κοινός; εἰ τοῦτο, καὶ ὁ προστακτικὸς τῶν ποιητέων ἢ μὴ λόγος κοινός. εἰ τοῦτο, καὶ ὁ νόμος κοινός· εἰ τοῦτο, πολῖται ἐσμὲν εἰ τοῦτο πολιτεύματός τινος μετέχομεν· εἰ τοῦτο ὁ κόσμος ὡσανεὶ πόλις ἐστί. Quod si est, est & Imperator & Νομοθέτης hujus Civitatis.

§. XXXVII.

Quæ fundamenta sunt cultus Divini, seu motiva? Certe ea, quæ maxime nos movent, sunt Bonitas & Potentia. Ex his capita cultus cum externi tum interni deduxit auctor: (a) ut argumenta eruenti facile patet. Amandus est, quia optimus: in eo sperandum, quia optimus: in eo adquiescendum, quia optimus: timendus, quia potentissimus juxtaque optimus: ei obsequendum, quia optimus potentissimusque. (b)

Quæ fundamenta cultus Divini?

(a) l. 4. 6. 7. Hoc e fundamento Abrahamo præscribitur Officium Pietatis Gen. XVII. 1.

(b) Quidquid homo agit, dictante etiam naturali lumine, suo modo ad cultum Dei pertinere debet. Multo magis Vita Christiani debet esse perpetuus Dei cultus, actionibus ex ipsius præcepto, sancta in ipsum fiducia, justoque ordine susceptis. Confer. *Col. III. 17. & 1. Cor. X, 31.* Dum hæc perlegimus, in Clarissimi Viri *Jo. Christian. Langii* Protheoriam Eruditionis humanæ incidimus, qui veram eruditionem habitualem describit *Habitum divini cultus.* Cætetum cultum distinguit in immediatum seu primæ: & mediatum, seu secundæ tabulæ. Atque hunc esse ait duplicem: *naturalem & moralem.* Theologiam occupari circa cultum Dei immediatum: Jurisprudentiam circa cultum (quem Creaturarum, scilicet *objective* vocat) moralem: Medicinam circa cultum naturalem. Igitur in illa esse *cultum religiosum pietatis*: in ista cultum *officiosum socialitatis*: in hac cultum fructuosum sanitatis. Quæ expendi utique merentur. Posset secundum allegatum eruditionis Typum exerceri ars excerpendi, locosque communes conficiendi. Sed TANDEM hoc didici, hanc artem prope inter impossibiles censendam. Nam prima ætas judicio destituitur, eaque colligit, quorum deinceps tædet. Provectior laboribus curisque obruta ejus exercitium vix permittit.

Typus ambitusque eruditionis per ordinem ad cultum DEI.

§. XXXVIII.

An cultus externus e Lumine naturali demonſtrabilis?

Quæſtionem: An ex ratione ſibi relicta demonſtrari poſſit, DEUM (a) externo quoque cultu proſequendum eſſe? cenſemus affirmandam. (b) Nam quum non animum ſaltem, ſed & ejus hoſpitium, *corpus*, Deo debeamus: obſtricti utique Lege Naturali ſumus, ad eum etiam corpore, hoc eſt, ſignis, qua fieri poteſt, honoris exterioribus colendum, ad ejusque gloriam ac honorem facultates externas non minus ac internas impendendum. Quid? quod cultus exterior non torpeſcentem modo in ipſo haud raro homine cultum internum ſuſtentare poſſit atque excitare; ſed & humanam (c) ſocietatem vehementer promoveat, ſed & cœtus clandeſtini, *niſi recte temperentur*, eandem turbare etiam paganis viſi ſint. (d) Unde præceptum (e) Religionis Naturalis: *Ut homo Deum non ſolum ſecreto, ſed & palam & publice in conſpectu hominum colat.* (f)

Quotuplex cultus externus?

(a) Cultus externus eſt vel *indirectus*, qui legum, homines reſpicientium, obſervantia, Deo exhibetur: vel *directus*, qui DEUM directo reſpicit, ac iterum vel *omiſſione contemtus externi*, vel ſuſceptione actuum honorificorum conſtat. Vide, ſi placet, *Cl. Titium* ad h. l.

Argumentum de neceſſitate cultus externi expenditur & contra nuperos Scriptores modeſte vindicatur.

(b) Non negat, qui heic adverſus eſt, Vir ſubtilis, DEUM coli debere, ſed hoc ait, rationem humanam ignorare, an externo cultu coli voluerit. JPrud. Div. II. I. ad §. II. neque etiam negat, *Deum* digniſſimum eſſe, qui colatur. Judicent tamen alii, num firma collectio ſit: *DEUS iſto cultu non indiget. E. Lege Naturali non cenſetur præceptus.* Namque nec interioris cultus indigus eſt. Et nonne Juramenta Naturali Lege imperantur, ſi rei veritas aliter protrahi in lucem non poſſit? Nonne & preces, & gratiarum actiones, & laudum præconia naturalis inculcat ratio? Ut non allegem alia cultus externi capita: Benefacere proximo, Orphanis ſuccurrere & rebus externis ſancte uti: linguam injectis quaſi frenis moderari, a Jacobo c. I, 26. 27. inculcata & a Cl. Viro, *Jo. Guil. a Lith*, amico noſtro, *Diſputatione* ſingulari de *primo Legis naturalis principio* ſufficienter explicata. Ex quo etiam de iis judicium ferri poteſt, quæ in Tract. vom Secten-Weſen p. 30. n. 18.

Digitized by Google

n. 18. quem ipſi nondum vidimus, tradi refert nuperus Scriptor: Es hat bißhero dieſe Grund-Geſätze noch niemand mit Beſtand umſtoſſen können, daß nach der natürlichen Religion aller äuſſerlicher Gottesdienſt indifferent und unnöthig ſeye; theils: weil GOtt auff ſeiner Seite, als ein Hertzenkündiger, und alſo ſolcher äuſſerlichen Zeichen der inneren Devotion nicht benöthiget ſeye; theils, weil auf des Menſchen Seiten der äuſſerliche Gottesdienſt mit der bürgerlichen Societät keine connexion habe, und alſo dieſe durch Unterlaſſung jener gar nicht lædirt werde, ſondern ſich ein jeder dazu durch viel gewiſſere Kennzeichen (als das heuchleriſche Ceremonien-Weſen iſt) legitimiren müſſe, nemlich durch Haltung der Geſetze, und Leiſtung der ſchuldigen Pflichten gegen andere. Primum utique in theſi demonſtravimus; in altero nexus eſt nullus. Tertium ſupponit, quod abſolute verum non eſt. Videatur vel unus de Habitu Religionis Chriſtianæ ad Rempubl. Libellus *Samuelis Pufendorfii.* ut & L. II. c. X. §. 3. ac in Fundamentis J. N. & G. poſt primam hujus opuſculi editionem evulgatis C. Thomaſii: L. II. c. I. §. 19. ac in *Diſp.* de Officio Principis Evangelici circa augenda ſalaria ac honores ac Miniſtrorum Eccleſiæ §. 26. Etſi religio primario non reſpiciat ſalutem temporalem, ſed æternam: cultus tamen divinus internus pariter ac externus eam relationem habet ad Remp. ut ſine ejus inculcatione & exercitio neceſſe ſit omnes Civitates & Respublicas in perpetuis turbis, etſi non apertis, ſaltim gliſcentibus, & quaſi fumantibus, ac prima occaſione in flammam erupturis laborare; ac in fine §. Ut metus Numinis in animis hominum perpetuo excitetur, opus eſt non ſolum doctrina, ſed & cultu Religioſo externo.

De ſacris clandeſtinis.

(c) Exemplum habes in *Cornel. Nepote*, Alcibiad. III. 6. *adſpergebatur etiam infamia, quod in Domo ſua facere myſteria dicebatur; quod nefas erat more Athenienſium; idque non ad religionem, ſed ad conjurationem pertinere exiſtimabatur.* Velut majorum noſtrorum ætate Anabaptiſtæ Monaſterii in Weſtphalia aliisque in locis conjurationi colorem Religionis prætexebant. De privatis vero Chriſtianorum Conventibus legendus Juſtus Chriſtophorus *Schomerus*, de Collegiis Privatæ Pietatis l. 19, qui etiam quid Jure Romano ſtatutum ſit, ſtudioſe explicat, & Canones veteres adverſus eos, *qui ALTARE contra ALTARE* figunt, recenſet. Conferri inſuper poteſt *Jo. Fabricius*, Diſſertatione de Eccleſiis Domeſticis, & de *Conventibus Chriſtianorum clancularius & nocturnis C. Kortholtus* in Pagano obtrectatore. L. III. c. V.

Quod tempus cultui?

(d) Solenne multis gentibus fuit, etiam horas cultui divino defi-

definire. Dan. VI. add. Grot. ad Matth. XXVII. 10. 45. Hieronymus in Comment. ad Daniel. *Tria sunt tempora*, quibus DEO flectenda sunt genua: *tertiam horam*, *sextam & nonam* traditio Ecclesiastica intelligit. Non tamen vacandum perpetuo est cultui externo, ut *Massaliani* a מצלה Dan. VI. 10. id est continuis precibus dicti. Huc pertinet omnis doctrina Moralis & Historica de universo cultu externo Paganorum, Judæorum, Turcarum, & Sectarum e Christianismo ortarum. v. Alexander Rossæus.

De cultu externo Remissive. qui locus?

(e) Circa *locum* mire variant. De locorum origine sunt, qui existiment eam ad Abrahamum referendam. Vid. si placet, *Jer. Taylorum* in Prolegomenis ad Historiam JESU. Abrahamus versus occidentem orabat. Gen. XII. 8. ut quam longissime a Chaldæorum consuetudine recederet, qui solem orientem superstitiose venerabantur. Contra, Christiani ad orientem versi orabant, ad exprimenda loca quædam Scripturæ de Christo agentia, tum & ut a Judæis se discernerent.

(f) Occultare enim aliquid, est, quasi quis eo exercendo erubesceret: contra publicus cultus non solum de nostra devotione testatur, sed & alios exemplo incitat. Pufend. O. H. & C. I. 4, 7. lin. circiter 28. sq.

XXXIX.

An sacrificia originem habeant e Lumine Naturæ?

Sacrificia non Legi Naturali, [a] sed positivæ Revelationi, primis hominibus factæ, originem debent; quum ratio pervidere nequeat, quo demum modo, vel cæde animantium, vel carnium, aut extorum adipumve oblatione DEUS placari possit? Nulla enim inter mortem bestiæ & iram Numinis proportio. [b]

(a) Uti quidem e Patribus Auctor responsionum ad Orthodoxos, & Chrysostomus haud obscure docent, allegati a Guil. Outrame de Sacrificiis c. I. §. 6. Quibus accensendus Majmonides, ab eodem laudatus, & Abarbenel, e Judæis; e Christianis vero Eusebius de Dem. Evang. I. 1. e junioribus Grot. ad Gen IV. 3. & Hobbes. de Civ. c. 15. Vide D. *Olearii* Problema Theolog. Utrum Patres ante tempora Mosis ductu Luminis naturalis; an vero ex peculiari Numinis instinctu sacrificaverint? dissui cœptum Lipsiæ A. 1696. sed cujus continuationem oppido necessariam nondum videre contigit. Nuperi Scriptoris P. *Chruvini* argumenta excussit Jo. Fr. Buddeus Dissert. de Relig. Nat. §. 40.

(b) Unde ad hoc Naturæ dictamen provocans divinus Scriptor: impos-

impossibile est, inquit, sanguinem taurorum & hircorum auferre peccata Hebr. X. 4. Non obstant sacrificia Abelis & Caini; non Bildadi, Eliphazi, & Tzoharis, quæ ad intervallum ante Legem attinere scribit *Jo. Seldenus*, de J. N. & G. S. 1, 3. H. III, 8. qui etiam sacrificia e Jure Naturali deducit, quod Adamus filios jusserit sacrificare, cum contenderent de Sororum conjugiis, atque eam deperiret Cainus, quam ei conjungi nefas pronunciarat Pater, nempe Azronam, gemellam suam; Confer eundem III. 2. ubi etiam in hunc sensum laudat Paulum Burgensem, non cogitans fortasse, quæ ratio Romanenses moveat, ut sacrificia Jure Naturali præcepta esse vehementer propugnent. Illa nimirum sacrificia Christum adumbrarunt, & Abelicum fide in Jesum, adeoque ex mandato Dei oblatum est; Ebr. XI. 4. ac proinde Divino Jussu ortum debent, quum Deo non placeat cultus proprio ex corde confictus, Quo minus adprobari potest *Jo. Spenzeri* Institutum, sacrificandi morem a Gentium consuetudine, superveniente demum DEI mandato confirmata, derivantis, Quod & de universo cultu Mosaico docet. Illius argumenta expendere nuper cœpimus Dissertatione de *Festo Expiationis & Hirco Azazel.* Add. *Wusius* Miscell. Tom. I. L. II. Dissert. 2, §. 1. 2. sq. pagm. 454. 453. sqq. Demonstrat etiam Rob. Scharrokius de Offic. 5. L. N. c. 26. quomodo Gentiles Philosophi e Lumine naturali collegerint, Deum cæsis mactatisque animalibus non honorandum. Scilicet, gratus DEO est, qui ei obsequitur, non qui multas facit oblationes. add. Sirac. XXXV. 1. & quæ hujus argumenti alia attulit *Grotius* in annotatis ad librum quartum pro V. R. C.

De ortu sacrificiorum opinio Seldeni excutitur.

Sententia Jo. Spenceri.

(c) Conf. Witsium Tom. I. Miscell. p. 461. sq. & 1. Sam. XV. 22. Nunquid vult Dominus holocausta, & victimas, & non potius, ut obediatur voci Domini? Esa. I, 11. Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? dicit Dominus. Plenus sum: holocausta arietum, & ad spem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum & hircorum nolui. Jer. VII. 22. Mich. VI. 6. 7. 8. Quid dignum offeram Domino? Curvabo genu DEO excelso? Indicabo Tibi, o homo, quid sit bonum; & quid Dominus requirat a Te; utique facere justitiam, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum DEO Tuo, adde omnino *Jo. Arnd.* de V. C. L. I. c. 26. ab initio. Ex quo intelligitur, Sacrificia ad Jus Naturæ immutabile non pertinere, cujus Objecta DEO per se placent. Ut taceam, umbraticum istum cultum, exhibito corpore, quod Christus est, abrogatum deletumque esse.

§. XL

An religio naturalis intra hanc vitam terminetur?

Quemadmodum disciplinæ nostræ finis vitæ inprimis hujus ambitu includitur, hominemque format, prout hanc vitam cum aliis sociabilem exigere queat; ita Religionis quoque Naturalis effectum intra præsentis vitæ sphæram concludit Pufendorfius, [a] instituto utique non malo, aut piæ doctrinæ repugnante: sed Naturali, de quo egit, cultui attemperato, cujus ea omnino quidem vis est, ut cum ea Respublica aut cadat, aut floreat: [b] non autem ut homini ad salutem æternam nanciscendam valere dicenda sit. (c) Nescit enim *profundam hominis miseriam*, sine cujus cognitione salus obtineri nequit; & *Redemptorem*, in quo uno salus, ignorat. (d) Cæterum Auctor *necessitatem Religionis* Naturalis ad *vitam socialem* primo in *Libertate naturali*, verbis: Nam *in libertate naturali*: *secundo* in statu civili, & quidem ex parte imperantium, verbis: *porro religione remota*: *tertio* ex parte civium, verbis: *præterea cives*: & quidem in civitate ut tali: *quarto*, respectu officiorum humanitatis, quæ certe metu Numinis diriguntur, verbis: Nemo quoque opera misericordiæ: *quinto*, ex parte unionis, quæ anima est reipubl. dimisso autem metu Numinis omnino solveretur, ut mori moraliter corpus istud civile necesse esset: verbis: *Ex quo & illud consequeretur*: eximie demonstrat. Unde patet, omnem Reipubl. perditionem, enervationes, ac subsequutas inde civium rebelliones ex amoto DEI metu sequi. Addit *sexto*, demonstrationem ex parte societatum specialium: ut *conjugalis*: *quin & conjuges*: & domesticæ, verbis sequentibus.

Analysis paragraphi X. C. IV. ab Auctore.

(a) eam cum & ob causam subditi esse jubeamur Διὰ τὸν Κυριον 1. Petr. II. 13. *Objecit Nostro Zentgravius* de O. J. N. p. 129. religionem naturalem pro fine habere glorificationem DEI. E. non intra sphæram hujus vitæ terminari. Rom. I. 21. finem etiam esse, ut Deum palpemus & inveniamus. Act. XVII, 27. Porro socialitatem non esse fundamentum Religionis, quia Religio antecedat societatem & potius illius sit fundamen-

Digitized by Google

damentum. Imo religionem, ſi ad ſocietatem referatur, potius in idololatriam degenerare, quemadmodum hanc ex ratione ſtatus introductam eſſe conſtet. Sed reſponderi poterat *primo*, glorificationem DEI, tanquam finem omnium ultimum, ſocialitati, per quam illa omnium maxime promovetur, perperam opponi. Atque an nihil per ſe intra ſphæram hujus vitæ terminatum ad gloriam DEI ducit? Nonne & eſus & potus ad gloriam DEI dirigi debent, quæ tamen hanc vitam præciſe reſpiciunt? 1. Cor. X. 31, Nec aliter niſi indirecte ex ſocialitate officium erga Deum deduxit noſter, Off. I, 3. ult. Ac aliud eſt ſocialitas, aliud ſocietas, quod nomen ad bonam & malam indifferens eſt. Quid multis? Litem *ipſi* tandem compoſuere Viri Doctiſſimi.

(b) §. 8. conf. omnino ſupra cap. III. §. 13. & quia ſola ratio in religione ulterius progredi nequit &c. adde e ſublimiore diſciplina ἐνθεον Scriptorem Jo. Arndium V. C. l. 41. per tot. inprimis pag. m. 262. edit. Luneb. minor.

(c) Uſum Luminis Religionisque Naturalis pædagogicum non inficiatus eſt Noſter. Conf. *Scherz.* Enucl. Brev. Hülſemann. c. VIII. §. 4. pag. 440. 441. 443. *ubi modum vocandi pædagogicum FORMALI* contradiſtinguit; Rom. I. 20. 25.

Quinam articuli magnæ Religionis?

(d) Non ergo ſufficiunt Quinque iſti *Magnæ Religionis* Articuli: *Eſſe DEUM: II. Eum coli debere: III. Virtutem eſſe præcipuam cultus Divini partem: IV. Reſipiſcendum eſſe a peccatis: & V. Dari præmium & pœnam tum in hac vita, tum poſt eam*; quos *Herbertus*, *Baro de Cherbury* communes circa Religionem notitias vocat, e quibus vera Catholica Eccleſia conſtet. Nam præterquam quod de vtia altera ratio ſibi relicta nihil certi novit aut penetrat; vel hoc uno ictu Deiſmus iſte proſternitur, quia neſcit modum ſatisfaciendi DEO pro culpa, in Verbo DEI & Evangelio de Jeſu Chriſto unice revelatum. Conferatur *Jo. Muſæus* eximio tr. de inſufficientia Luminis naturæ ad ſalutem contra Edoardum Herbertum: & *Ed. Stillingfleti* Epiſtola ad Deiſtam.

§. XLI.

De precibus ex L. N.

Precum neceſſitatem ac ſanctimoniam Gentes omnium ubique ſeculorum (a) agnovere, etſi ſæpius faſſæ ſe neſcire quem invocent. Sextus Empircus adverſ. Mathem. p. 57. verſus Euripidis adducit, in quibus dicit, ſe neſcire, quem precetur;

Digitized by Google

cetur: λέγων μὴ ἐθέναι ᾧ προσέυχεται; qui nempe leguntur in Troadibus v. 884.

ὦ γῆς ὄχημα, ὅστις ποτ' εἶ σύ,
ὃν γῆς ἔχων ἕδραν,

O terræ vehiculum, & in terra habens ſedem, quicunque tandem es.

Et in Oreſt. v. 418. Δουλεύομεν θεοῖς, ὅ, τι ποτ' ἐσὶ θεοί, Servimus Diis, quidquid ſint Dii. Conf. Ezech. Spanhemius in Ranas Ariſtophanis f. 311, a. edit. Ludolph. Kuſteri. Hippocrates initio artis ſuæ, non ſolum, inquit, ægrotus præſtare ſe debet opportuna facientem, ſed & Medicus adhibere curationem, & deprecari DEUM, ut dirigat opera ſua.

(a) add. Sir. XXXVIII. 14. Dignus eſt Liber *Dan. Glaſenii* de Theologia Gentili, qui de hoc cæterisque argumentis evolvatur.

§. XLII.

Quid de amore DEI.

Amandus eſt DEUS, & amandus quidem ſuper omnia, & amandus ſemper, & amandus exquiſitiſſimo intenſiſſimoque amore. (a) Quare mireris, (b) eſſe inter Jeſuitas, qui ſcribat: Vide Bonitatem DEI; non tam præcipit amorem ſui, quam odium vetat, ſive formale & actuale, quod non humanum, ſed diabolicum eſt, ſive materiale, quod in transgreſſione mandatorum poſitum eſt.

(a) vide Honorat. *Fabrum*; qui etiam diſtinguit inter amorem DEI intenſivum, quem mandatum eſſe negant, & appreciativum, cujus virtute obſequiis præceptorum DEI nihil debeat præponi. Quemadmodum, inquit, interdum maritus plus diligit pulchellum catullum quam uxorem deformem, ſi tamen alterutrum horum amittendum ſit, jacturam potius canis quam conjugis facit. Conf. omnino D. *Joh. Fecht*, Theſ. Moral. P. I. §. 3.

Diſtinguen da amore puro.

(b) Vexata, ut olim, ſic hodie de Amore puro quæſtio eſt. Diſtingue inter amorem benevolentiæ & concupiſcentiæ. Illo amicum diligis propter ſe: quidni & DEUM? Finis tamen ultimus non opponendus interme diis.

§. XLIII.

Digitized by Google

§. XLIII.

Perquam abſurde olim Epicuræi, & qui eorum hodie animos induunt, *Providentiam* vel prætextu (a) caſus, a quo omnia ſint, vel (b) ex eo etiam argumento negant, quod omnia ſurſum deorſum verti videantur. An vero in Regno (c) ordinem non amat Rex, qui publicam aliquando quietem confuſo armorum ſtrepitu quærit obtinetque? Contemtine ordinis accuſandus Pharmacopæus eſt, ſi ad conficiendam theriacam non herbas tantum & fructus, & flores, & radices, & aromata, & gummi, & ſemina, & vina, & ſucços, & olea, & mella, & ligna, & infinita talia, ſed ipſas de venenata maledictaque vipera carnes (d) in illam unam confundit, donec hæc omnia, vi ignis, probe macerata, & quaſi conſumta, in unam ordinatiſſimam ſaluberrimamque medicinam coagulentur? (e) Recte igitur Pythagoræi præcepere ἕπου θεῷ, optime quippe providenti. (f)

Solvitur objectio adverſus Providentiam.

(a) Nos prorſus in contrarium ſic arguimus. Unum ubique eſt propter alterum, & neutrum alterius cauſſa. Eſt ergo aliquis, qui illa ſibi invicem aptavit, unumque paravit alteri, ſive, qui omnia, quæ videntur, ſenſibusque & mente percipiuntur, ad cognitionem hominis, ſenſu & mente utentis, fecerit. Ita ſol propter oculum eſt: Oculus ſolis radiis accipiendis factus: neque tamen Sol oculum, aut oculus Solem fecit: Sed eſt optimus potentiſſimusque δημιουργὸς atque artifex, qui Solem oculi oblectamentum, oculum mentis feneſtram vel potius εἰσαγωγέα, res tam præclaras nunciantem, eique ad artificis notionem concipiendam ſemen præbentem, & ad eam pariendam obſtetricantem paravit. Uſus hoc argumento eſt *Hippocrates*, arguitque, non eſſe in rebus αὐτόματον, quem caſum *Latini* adpellant. Miror verba egregii Viri, neque mihi tempero, quin adſcribam e libro de arte: Τὸ αὐτόματον, ait, οὐδὲν φαίνεται ἐὸν ἐλεγχόμενον. Πᾶν γὰρ τὸ γιγνόμενον ἀφ' ἑτέρου ἐυρίσκοι τ' ἂν γινόμενον, καὶ ἐν τῷ ἀφ' ἑτέρου. Τὸ δ' αὐτόματον οὐ φαίνεται ἐυτέλειαν ἔχον οὐδεμίαν, ἀλλ' ἢ ὄνομα μόνον. *Caſus nihil eſſe deprehenditur, ſi recta ratione examinetur. Quidquid enim fit, comperitur fieri propter aliquid, & in eo, quod eſt propter quid: Caſus autem non comperitur ullam habere eſſentiam, ſed ſolum nomen.* Ra-

Providentia evincitur.

Contra Caſum diſſeritur.

Digitized by Google

tio Viri magni eſt: quia nihil eſt aut fit, niſi propter aliquid, & ad aliquid. Hoc enim ſine ratione ac ſapientia, & porro voluntate, eaque una omnia coordinante, & potenti, ut non fruſtra ſit, fieri non poteſt. Addi meretur *Jo. Coccejus*, Summ. Theol c. VIII. §. 43.

(b) Providentia hæc omnium Rerum eſt conſervatrix, & a nihilo imminente conſervatrix. Illa Spiritum noſtrum habet in manu ſua, omnesque vias noſtras. Dan.V 23. Quod exiſtant Creaturæ ex libero Conditoris arbitrio dependet. Ergo per eundem Conditorem debent conſervari. Unde haud inconcinne Autor Philoſophiæ Burgundicæ, Jo. Baptiſta du Hamel. Quod nunc, ait, exiſtam, non idcirco jus habeo aut vim, qua poſſim poſt horam exiſtere, niſi actualem exiſtentiam ab eo ipſo quod eſt per eſſentiam, accipiam. Neque enim exiſtentia, qua nunc fruor, minus eſt dependens & quaſi precaria, quam ea, quæ fuit in quolibet inſtanti præterito, aut quæ vel primo inſtanti Creationis mihi fuit conceſſa, neque illa poteſt ſufficere, ut nunc & deinceps exiſtam, niſi eadem cauſa hanc indeſinenter mihi largiatur. Imago, quæ in ſpeculo refulget, ab objecto ita dependet, ut ceſſante influxu ne ad momentum quidem duret: quanto magis res creatæ a DEO, a quo multo eſſentialius ut Suarez loquitur, pendent, quam Lumen a Sole, de quo conſtat, quod ad illuminationem aeris non ſufficiat Solem ex ſe ſemel lucem fudiſſe, ſed neceſſum ſit, ut primum ſuum influxum porro continuet. Add. Sap. XI. 20. 27. Quomodo poſſet aliquid permanere, niſi tu velles? aut conſervaretur, quod non accerſiviſſes? Sed parcis omnibus., eo quod tua ſunt, o Domine animarum amans! Spiritus incorruptus tuus eſt in omnibus. Pulchre etiam Anſelmus: Dubium, inquit, nonniſi irrationabili menti eſſe poteſt, quod cuncta, quæ facta ſunt, eodem ipſo ſuſtinente vigent, & perſeverant eſſe, quemadmodum ſunt, quo faciente de nihilo habent eſſe, quod ſunt, Monol. c.XIII. Egregie etiam de Platonicis demonſtravit Marſilius Ficinus, eos mundum a DEO ſemper fieri & dependere dixiſſe, ſicut umbra pendet a corpore, quo ſublato ſtatim illa evaneſcit. Hoc intuitu non abſonum eſt, quod Metaphyſici largiuntur, Creaturas ſemper FIERI, h. e. actualiter a Deo dependere, ſuumque ab ipſo Eſſe, vivere & moveri accipere, ac ſingula quidem in momento.

Argumentum a rebus ſibi adverſis diluitur.

(c) Vide denuo D. *Fecht.* Theſ. Polem. §. 9. P. I. Multo minus Previdentiæ obeſt, quod omnia in Natura ſibi videantur adverſa, ut Sol, terra: lux, tenebræ: calor, frigus: ſiccitas, humor: dies, nox. Omnia ex contrariis conſtare, vetus Phyſicorum vox eſt, teſte Ariſtotele. Id vide apud *Empedocl.* add. Sir. XXXIII. 15. *Theophraſtus* Δόξει δ' ἂν καὶ τοῦτο ἔχειν

ἔχειν λόγον, ἢ μὴ περιεργίαν τὸ ζητεῖν. τί δήποτε ἡ φύσις καὶ ὅλη ἡ οὐσία τῶν πάντων ἐν ἑαυτοῖς ἐστί. Linus, aut quisquis sub ejus nomine Physica edidit.

Ὡς κατ' ἔριν συνάπαντα συνέρανται λόγῳ πάντα

conf. denuo Sir. XLII. 25. Mira sane ars, quæ discordiam fecit tam concordem, qualis est in cantuum συμφωνίᾳ. Sapiens, teste *Clem. Alexandrino*: τὰς ἐν τῷ κόσμῳ ἐναντιότητας ἁρμονίαν κτίσεως καλλίστην λογίζεται.

(d) *Boet. de consol. IV.* Sola est divina vis, cui mala quoque bona sunt, cum eis competenter utendo alicujus boni elicit effectum. Sir. XXXIII. 15. Inprimis monendi sumus, ne cum calamitas advenit, putemus DEO nos curæ non esse. Nam cum cessare videtur, jam caussas actuum in occulto disponit. Esai. XL. 27. 28.

(e) Vidit Daniel DEUM Judicem forma viri provectæ ætatis, quo significabatur bene cocta esse Judicia DEI, ut Senum esse solent. Vidit vestimentem ejus candidum, quasi nivem: quia non ipse tantum incorruptus, sed & omnia quæ circum eum sunt. Vidit capillos capitis quasi lanam mundam: quoniam DEI Judicia pura a turbidis affectibus. Thronum ejus vidit flammas ignis; quia sicut ignis res efficacissima, sic & DEUS ad exsequenda Judicia sua potentissimus. Vidit rotas ejus velut ignem accensum, quia potentia DEUM comitatur, quocunque voluerit. Dan. VII. 9. Proverbium est Hebræorum: *Non est curiose quærendum post opera DEI*; Omnia enim sapienter fecit, tametsi abscondita ab oculis sapientum. Origenes contra Celsum: Εἰσὶ γάρ τινες ἄμουσοι καὶ ἀνοήτως ἔχοντες καὶ ἀνεκδιήγητοι πῶς τῆς κατὰ τὰς ἀνθρωπίνας ψυχὰς ἀλογίστου οἰκονομίας. Arnob. L. II. Neque enim promtum est cuiquam DEI videre mentem, aut quibus modis ordinarit res suas, homo animal cæcum, & IPSE SE NESCIENS ullis potest rationibus consequi. Quid oporteat fieri, quando vel quo genere, ipse cunctarum rerum Pater, Moderator & Dominus scit solus. *Salvianus*: Non ideo non justum est, quod Divinitas agit, quia capere vim divinæ Justitiæ homo non valet. Sicut plus est homo quam humana ratio: Sic mihi plus esse debet, quam ratio: quod a DEO agi cuncta cognosco.

Via Providentiæ Divinæ perro laudatur, & allegoriis in subsidium Scripturis exponitur.

Illustris Arnobii locus.

(f) Dicti hujus quoque mentionem facit Seneca de Vita Beata c. XV. Laudat etiam & explicat *Clemens Alexandrinus* Stromat. secundo. Ubique recurrendum ad DEI Providentiam, ut factum abs Abrahamo Gen. XII, 14. Dominus providebit: atque ut *Euripides*: τῶν ἀδοκήτων πόρον ἔφυσε θεός. Optimum efficacissimumque pro Divina Providentia argumentum

Digitized by

tum petes a TE ipso. Quam sapienter, quam mirabiliter, quam potenter Te rexit DEUS? Simile argumentum est a spirituali tractu, qui bonis animabus sæpe ex improviso accidit. Novi Comitissam ex antiquissima Domo, quæ mundi irretita deliciis, quum e Spenero de dívite Epulone legi audiret, animo commota, mundo valedixit, fratrisque minis generose spretis, Deo vivit, placideque servit. Est apud DEUM anima, quæ cum e crabrone in digito vulnus doloresque gravissimos sentiret, ejecta peccandi consuetudine Deo se consecravit. Novi Magnos in Aulis homines, qui quum omnia ad sui conservationem composuisse sibi viderentur propriis machinis lapsum sibi paraverunt.

§. XLIV.

Quæ peccata adversus DEUM.

Etsi omnia, quæ in proximum committuntur peccata, DEUM lædunt: graviora tamen ea merito habentur, (a) quæ directe in ejus Majestatem feruntur. Unde haud male quidem ad immorigeram filiorum Bigam Eli: Si peccaverit Vir in virum, placari ei potest DEUS; Si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? (b)

(a) Conf. infra II. 13. 16.

(b) 1. Sam. II, 25.

§. XLV.

Ut de Deo loquendum

De DEO velut considerate verecundissimeque loquendum: Quam pulcre, quæso, Cicero: Deum, inquit, Nocere non putant, Offic. II. 3, sic detestabilis nonnullorum petulantia est, (a) qui de eo, quid? quantumque in malo possit, proterve disputant, aut arcana captumque nostrum superantia scrutantur. (b)

(a) Ita Antonin, Diana Tom. VII. tr. 1. Resol. 132. ait, Deum in levi materia posse OBLIGARE ad MORTALE, ut probabile sit, feciſſe erga Adamum & Evam, ratione fructus vetiti.

(b) Conf. Sir. III. 22. *Gregor. Nazianzen.* Orat. XLIX. Certe hoc est DEUS, quod cum dicitur, non potest dici: cum æstimatur, non potest æstimari: cum definitur, ipsa definitione crescit: quem omnia nesciunt, & metuendo sciunt.

§. XLVI.

Digitized by Google

§. XLVI.

Epilogus, de perversis, qua cultorem DEI haud raro excipiunt, judiciis, & argumentis in Christiana Religione non confirmantibus.

Nihil est novi, ut quorum intemerata perspectaque ubique probitas est, ob religionem (a) velut nimis pii accusentur. Sed felix ea haberi debet conversatio, in qua inimici nullam reperiunt occasionem, nisi forte in legitimis DEI. (b) Cæterum, ut omnino par est providere, ne optime cogitata pessime cedant; ita cauti semper simus lubricitatis alienæ censores, ne in ipsam probitatem recidat, quod in abusus dicitur; memores, quod minus peccent, qui sine consilio fervidi sunt in amore DEI, quam qui consulto tepidi; condonante DEO optimæ animi intentioni multa, quæ malæ cupiditati non indulget. (c) In Christiana (d) Religione ejus præcipue Conditorum virtus admirationem meretur; cum optimos fortissimosque Viros cernimus terras & maria obeuntes, non lucri, non honoris, non voluptatum caussa, sed solo humani generis amore incensos, certa sibi proposita paupertate, certa apud plerosque infamia, certis ærumnis, imo & mortibus acerbissimis. Cujus, quæso, tandem rei caussa? Nimirum ut cœlestem veritatem ac Virtutem homines docerent; qui pro grato animo, quem iis debebant, injuriis eos, contumeliis, calumniis, ac suppliciis, quasi homines maleficos exceperunt. II. Præterea in ejus Conditoribus nihil nisi sanctum, nihil nisi æternæ Sapientiæ conveniens, nihil nisi omnibus hominibus utile, nihil, quod tuto imitari non liceat, videmus. III. Veritas ejus historiæ liquet ex perpetuo omnium Christianorum consensu, si a seculo hoc nostro, ad Apostolorum ætatem per historiarum monumenta retrogrediaris. Credidere omnes JESUM, ejusque Discipulos sub Principatu Tiberii fuisse: iis contigisse, quæ in Novi Testamenti libris memoriæ prodita fuerunt; ab iis traditam doctrinam fuisse, quæ iis in libris continetur, quamque ab eo ævo Christiani veram habere se professi essent. Ejusmodi testimoniis, & ne tanti quidem ponderis, gravissimarum o-

mnium Hiſtoriarum, quæcunque ſint, nititur fides. IV. Ex mendacio nihil quidquam potuerant emolumenti ſperare: V. Rem narrarunt ſine Rhetoricis artis pigmentis, ſolaque ea dictione veſtierunt, quæ nonniſi præſtantia rerum, quas complectitur, placere poteſt. Tanta erat in illis veri fiducia. VI. Tam late etiam ſparſi ſunt divini illi libri, a tam multis exſcripti, in tot linguas converſi, in tam variis cœtibus lecti & enarrati; ut neque oblitterari, neque corrumpi ex compacto ubique potuerint; Neque tam variis lectionibus, & tot codicibus, verſionibusque, Interpretibus ac Patribus quibusvis, magna cura non ita pridem hauſtis & collatis, ullum tamen dogma novum in Theologiam Chriſtianam, nec factum ullum alicujus momenti in Hiſtoriam ſacram intruſum, aut vetera placita, vel facta ad Veritatem Evangelicam oſtendendam pertinentia ex iis diminuta ſunt. VII. Sed & Evangeliis, ante Judæorum exſcidium editis, non exigua auctoritas acceſſit; neque enim obſcura de eo fuerant vaticinia Chriſti, qui & tempus ipſum ejus calamitatis, ætatis, nempe unius inter capedinem, aperte prædixerat. VIII. ſponte ferme ſua concidit ſuperſtitioſus, attamen antiquus, Romanæ paganitatis cultus, ex quo Chriſtianis ſine metu eſſe licuit; qui Gentilium ſuperſtitionem rationibus tam facile expugnarunt, ut urbanos homines ejus puderet, & in pagos confugere, unde Paganorum nata adpellatio, coacta eſſet.

(a) Si deficiat crimen læſæ Majeſtatis, quærendum crimen eſt læſæ religionis. Cum tanta eſſet exiſtimatio fidesque Danielis, ut ne in ſpeciem quidem reperiri quidquam poſſet; inſidiæ ei ob religionem ſtructæ ſunt.

(b) ita quidem *Hieronymus* ad Dan. VI. 5.

(c) Ut prudenter etiam monuit *Schomerus*, Theol. Moral. c. VIII. fin.

(d) Jo. Clericus, Orat de Hiſtoria Eccleſiaſtica, in Audit. Remonſtrantium Amſtelod. a. d. VIII. Id. Septembr. 1712. habita.

COL-

by oogle

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO QUINTA.

COMPENDIUM.

Accessus ad argumentum de officio hominis erga se ipsum. Duæ hominis partes. De cura animi & corporis præcepta. Ut & de definitione hominis dissensus eruditorum. An in animam cadat facultas divinatrix? §. I.

Quæstio de eligendo genere vitæ §. II.

De Jure in vitam propriam. §. III.

Quousque defensio sui violenta sit licita? §. IV.

An eligere liceat genus vitæ, ex quo probabiliter brevior vitæ terminus expectari debeat? §. V.

Quod initium defensionis violentæ? §. VI

De obligatione ad fugam. §. VII.

De Duellis. §. VIII.

Et Judiciis Divinis, §. IX.

Ac Duellis publicis. §. X.

De mutilatione membri: an cum cade invasoris vitanda? De Jure iræ: pudicitiæ item, ac Jure nocturno. §. XI.

De Jure adversus hostem. §. XII.

De defensione Rerum. §. XIII.

De Jure necessitatis, §. XIV. *ejusque In Legibus humanis exceptione.* §. XV.

An & in divinis exceptio? §. XVI.

Casus de VII. Britannis examinatur. §. XVII.

An possit injustitiæ argui, qui ex ratione belli locum in solo pacato situm, invito Domino occupat? §. XVIII.

An necessitas tribuat Jus ad Res alienas? §. XIX.

An, qui in naufragio sortis periculum detrectat, in mare possit projici? §. XXI.

Concluditur Exercitatio per observationem de temperamento Juris in Dominio. §. XXI.

§. I.

Quot hominis partes?

QUemadmodum duæ hominis partes ſunt: Anima & corpus; (a) ſic utriusque cura ſedulo decenterque agenda eſt. Cæterum, ſalutari prorſus, in uſusque publicos evaliturо inſtituto, quæ parcius circa culturam animi complexa erat prior editio, ſupplevit nupera; (b) & quas Jus Naturale ferat doctrinas, recto nimirum fini uſuique generis humani congruas, eximie oſtendit. (c) Cætera, quæ novæ Editioni de Notitia ſui (d) profunda, (e) prudenti, tranquilla, extremorum neſcia: de cura exiſtimationis: De officio circa opes: (f) de voluptatibus item & affectuum moderamine acceſſerunt, πραχτικώτερα ſunt, & præterquam, quod Epicureiſmum variasque ſectas, Romanam inprimis, abſurditatum errorumque convincunt, animo noſtro ad componendam juxta regulam honeſti vitam, & juge ejus examen inſtituendum, ſolicite imprimi merentur. Addi poteſt doctrina de cura corporis. (g) Cæterum recte dixit Auctor παναρέτῳ, ſuam cuilibet, quærenti, ſapientiæ Δόσιν, [h] eaque monuit ſcrutanda eſſe, quæ ad nos pertinent. [i] Itaque datur officium erga ſe ipſum, ſeu, ut Cicero ait, ſi tecum agas quid, quod ei contradiſtinguit, ſi cum altero contrahas. Off. I. 2, Equidem opponi poterat: Homo per ſe ac naturaliter impellitur ad ſe conſervandum. E. non opus eſt commento novi officii. Quemadmodum homo naturaliter impellitur ad edendum, atque ideo non opus habet obligatione ad edendum. Sed [1] non ſemper homo iſto impulſu recte utitur. [2] Etſi neceſſitas edendi ſit naturalis, modus tamen ratioque edendi pertinet ad officium, ac obligationi ſubſtat. Vidit hanc officii amplitudinem Cicero, quando ait, nullam vitæ partem neque publicis, neque privatis neque forenſibus in rebus, neque ſi TECUM AGAS quid, neque ſi cum altero contrahas vacare officio poteſt, in eoque excolendo ſita vitæ eſt honeſtas omnis, & in negligendo turpitudo. [k]

An detur officium erga ſe ipſum?

(a) Urgent

(a) Urgent moderni locum Pauli 1. Theſſ. V. 23. ad quem conferendus *D. Danhauer.* Hodoſoph. Phænom. V. Præcipue quid Spiritus? diſquirunt. Sed quid Spiritus in genere? Dixit Ariſtoteles: eſt ſubſtantia immaterialis, quod idem eſt ac ſi quærenti: Unde es ortus? reſponderes: non ſum Italus. Carteſii ſubſtantia cogitans Beckero multum dedit occaſionis, omnem ſpiritibus in corpora vim denegandi. Ego dixerim ſpiritum ſubſtantiam activam, quia nihil in materia activitatis eſt. Unde Deus abſolute Spiritus eſt, hoc eſt, Ens activiſſimum. Omnis a Spiritu, & in Spiritu, & per Spiritum activitas, additoque corpori cuique Spiritu non miror tot admirandas Corporum formas. Antiquiſſimus Patrum *Irenæus*, V. 6. Si, ait, defuerit animæ *Spiritus*, animalis eſt vere, qui eſt talis, & carnalis derelictus, imperfectus erit, imaginem quidem habens in plaſmate, ſimilitudinem vero non aſſumens per Spiritum. — Perfecti igitur, qui & *Spiritum* in ſe perſeverantem habent DEI, & animas, & corpora ſine querela ſervaverint. Sunt ex recentioribus, non qui tres faciunt hominis partes ſubſtantiales, ſed duas illas, quas in theſi poſuimus, retinent, animam tamen diſtincte conſiderari volunt, ut facultas ejus ſuperior ſit ſpiritus, inferior vero anima. Prorſus ut alibi Lutherus, provocans ad Moſen, qui per animam intelligit vitam, quam piſces, reliquaque animantia cum homine communem habent: per Spiritum vero peculiares illas facultates, quæ intellectus & facultas vocantur. Cæterum poteſt utique homo ut regenitus ſpectari: cujus hæ tres velut partes ſint: SPIRITUS, τὸ ἡγεμονικὸν, ductor ille & gubernator, mens indolesque nova, novos in renatis motus formans, divinæque humanam ſubjiciens voluntatem. ANIMA eſt ἐπιθυμητικὸν, cui adduntur τὰ πάθη in genere: item ſenſitiva facultas: judicium: ratio *ex ſe* non repurgata a Spiritu Sancto. Quorum denique CORPUS organum eſt. Vide quæ olim ad *Jo. Ludov. Vivis* Introductionem ad Sapientiam commentati ſumus. De animabus a corpore ſeparatis multa dicere ſtudio abſtinemus. Apulejus in Ico Socratis quadruplicem animabus a corpore liberis adpellationem tribuit: nempe Lemurum, Larium, Larvarum & Manium. Conf. Voſſ. de Orig. & Progr. Idol. L. I. c. XI. Lemures quibusdam fuere animæ, quæ pacato Numine ædes poſſident: Lares, quæ propter adverſa vitæ merita nullis bonis ſedibus incerta vagatione, ſive quodam exilio puniantur. Manes boni ominis cauſa dixerunt, manes enim & manus apud Veteres idem erat ac bonus, teſte Servio. Penates publica auctoritate in numerum Deorum relati, dicti Indigetes. Spectrorum, ſive Spirituum reliquorum, quos

Quid de tribus hominis partibus?

vulgo vocant, inveſtigatione pariter ſupersedemus. Negari vix poſſunt ſtupendæ operationes. Vir Cl. Schupartus, Miniſter Eccleſiæ Heilbronnenſis multum a Spiritu quodam, vel Ente inviſo ſuſtinuit. Es hat mich ja, ait ille, ſpectantibus aliis geſchlagen: Es hat mir etwas, ſo ich nicht geſehen, ein Meſſer gegen dem Leib geworffen, es hat 12. pfündige Stein nach mir geworffen, es hat mir meine Predigten zuriſſen, und ſo viel andere Sachen angethan; was iſt es dann? Hoc demum XXIX. Maj. 1714. Tres Nobiles haud ſane credulos, in Schuparti ædibus viventes compellavi, qui retulere, conjugem Paſtoris ab hoſte iſto in faciem percuſſam, auditis ictibus, acumine viſo: fuiſſe aliquid, quod dentibus illam, in lecto decumbentem, momorderit, relictis dentium veſtigiis: ante paucos demum dies vas aqua repletum in cubiculo frondium majalium cauſſa repoſitum media nocte ab hac Larva ſuper lectulum Schuparti effuſum fuiſſe. Cæterum Schupartum ad iſta ridere, cum ipſi nocere plane non poſſit, atque minas etiam videatur attendere.

Præcepta quædam de cultura animi,

(b) e majori nimirum opere, II. 4. 3. 4. ſqq. huc translata. Ad curam animæ plurimum facit, peccati turpitudinem ac noxam adcurate dignoſcere. Ut: quod omnia peccata hoc habent, quod, quo frequentius fiunt, eo exuuntur difficilius. Quod *Deum* habent inſpectorem, eumque lædunt: quod peccatum ſibimet ipſi graviſſima pœna ſit, & malum continuo habeat comitem. Pertinent etiam ad Perfectionem animi Peregrinationes. Studium Sapientiæ perpetuum, ut in ea προκοπὴν videamus, nullique parcamus operæ: ut omnes difficultates, quæ in via ſunt ſapientiæ, ſuperemus. Sapientiam intellige veram, divinam, non labore, ſed precibus obtinendam. Extat *Diſſertatio J. F. Buddei* de Cultura animi. Inprimis diſcendum eſt, ut animo magno elatoque humanasque res deſpiciente inſtruamur. Ac in probris maxime in promtu eſt, ſi quid tale dici poteſt. Vos enim juvenes animum geritis muliebrem. Vide omnino Cic. Offic. I. 19. Qui ex mente imperitæ multitudinis pendet, hic in magnis viris non eſt habendus. Cic. Off. I. 19. adde totum caput XX. Philoſophi, ſi quid iis forte adverſi eveniat, tam graviter cadere non poſſunt. Off. I. 21. Saltem adhibeatur vacuitas ab angoribus. Fortis animi & conſtantis eſt, non perturbari in rebus aſperis, nec tumultuantem de gradu dejici, ut dicitur: *ſed præſentis animi* uti conſilio, nec a ratione diſcedere. Quanquam hoc animi, illud etiam ingenii magni eſt, PERCIPERE COGITATIONE FUTURA, & aliquanto ante conſtituere, quid accidere poſſit in utramque partem:

partem : & quid agendum sit, cum quid evenerit: nec committere aliquid, ut aliquando dicendum sit: NON PUTARAM. Hæc sunt opera magni animi & excelsi, & prudentia consilioque fidentis. Præclare Cicero, in de Off. I, 23. Præclara est æquabilitas in omni vita, & idem semper vultus, eademque frons, ut de Socrate, itemque de C. Lælio accepimus. L. I. c. 26. Frangitur animus, vel voluptatibus, quæ blandissimæ sunt dominæ, & sæpe majores partes animi a virtute detorquent: vel cum dolorum faces admoventur. Offic. II, 10. Nostra Resp. Cannensi clade accepta, majores animos habuit, quam unquam rebus secundis. Nulla fuit timoris significatio. L. III. c. XI. Harum virtutum (magnitudinis animi & fortitudinis) est proprium, nil extimescere, omnia humana despicere, nihil quod homini accidere possit intolerandum putare. L. III. c. 27. Quasi vero Viro forti vis possit adhiberi? L. III. c. 30. Frangit animus noster excelsus hostes. Fractum Annibalis animum scribit (Polybius) quod Senatus PQ. Ro. rebus afflictis tam excelso animo fuissent. Perspicuum est, quæ timido animo, humili demisso fractoque fiant. III. 30.

(c) Rejectis sequioribus, quales de fato Stoico, de catena rerum immobili, de cultu vicario, de vita monastica, de Jure Naturæ ob Religionem violabili, & aliis, quas Roma in Orbem Christianum invexit.

(d) Huc pertinet cognitio facultatum Animæ, de quibus supra. An vero præter facultatem Intellectivam volitivamque homini etiam competat divinatrix? antiqua, & recentioribus quoque agitata quæstio est. *An in anima humana sit facultas divinatrix?* De Attico Cornelius c. IX. 1. In bello quod gestum est apud Mutinam, si tantum prudentem Atticum dicam, minus quam debeam prædicem, cum ille potius divinus fuerit; si divinatio appellanda est perpetua naturalis bonitas, quæ nullis casibus neque augetur neque minuitur. al. neque agitur, i. e. agitatur & in discrimen deducitur. De Jacobo Usserio, Armachano notum inter Anglos est, illum haud pauca vaticinatum esse. Restat nunc implendum Papæ adversus protestantes in universum omnes, præsertim vero Anglos insultus, qui prope esse videtur, quemquè vel ex hoc vaticinio, nuper demum typis impresso credunt The storm dixit, will be schort, but the sharper. Præsagia extitisse negari nequit. Ita Mater Alexandri Magni gravida somniavit ex utero suo enasci fulmen, plane ut de eo Lucanus:

Fulmenque quod omnes
Percuteret populos.

Nec

De somniis, quorundam sententia.

Nec somniis eventum respondisse negari potest; quæ si divina sint, *sensu quodam vero* dignosci ajunt, *quem Deus animis imprimat.* Nondum tamen ista peculiarem facultatem, sed specialem DEI admonitionem, rebus humanis, nemine sano negante, haud raro intervenientem, evincunt. Cæterum somnia a Deo missa non agnovit Aristoteles, cum tamen plurima ejus generis in sacris profanisque exempla sint, uti demonstravit Grotius in annotatis ad primum de V. R. C. Mihi non semel retulit Senex probus, & plusquam septuagenarius, sibi quum virili ætate in Borussia ageret, mane circa sextam ipso die Epiphanias, in somno visam matrem, quæ his fere verbis ipsum alloquuta sit: Vale mi charissime Fili! Reddat tibi DEUS pro pietate & obsequio, quo me semper complexus es. Nunquam me læsisti. Vale, inquam, fili dulcissime. Inter hæc se expergefactum, Tabellioni, quem secum habuerit, narrasse, quid in somno viderit, & somnium in pugillari descripsisse. Inprimis alte animo hæsisse exactissimum matris colloquium adspectumque, & ut sibi manus in valedictione trivisset. Redux Tubingam Noster, qui hæc aliis etiam constanter memoravit, ex uxore inter prima alloquia quæsivit, ut mater sua pientissima valeret? Quæ nonnihil tergiversari visa respondit: Prohdolor! obiit mater tua, & die quidem Epiphanias circa horam sextam. Ubi arreptis pugillaribus suis, & ostenso somnii notamine, horam, qua mater sibi in somno comparuerit, uxori demonstravit, ac testem allegavit comitem tabellarium. Cæterum solidioribus argumentis docenda est animæ humanæ immortalitas, quam Nobis cogitandam graviter injunxit Servator optimus: Corpori eam in hoc opponens, quod illud occidi possit, hæc non item, sed perdi in gehennam a solo Deo, qui ideo solus quoque metuendus. *Exemplum memorabile, Auctori plurimisque aliis constanter memoratum.*

De immortalitate animæ.

de ea nupera Anglicorum lites,

Cowardus, nuperus ex Anglis Scriptor, Anno 1702. evincere, edito libello, conatus est, animam hominis corpoream, ac subtilem quendam ignem esse, eoque cum corpore mori, & cum eo in die extremo suscitatum iri. Eum confutavit William *Asheton*, in libello: *A Vindication of the Immortality of the Soul.* Eodem adversus ipsum labore defunctus est *Lesleyus*, Dissertatione, quæ Parkeri (Samuelis) Eusebio subnexa fuit. Sed & idem negotium contra Cowardum suscepit Gallicus apud Londinenses Minister, singulari Tractatu: *Doctrine de l' Ecriture sur la Nature de l' Ame, & son Etat apres la mort.* Nota etiam est sententia *Henr. Dodwelli*, animam principium naturaliter mortale esse asserentis, immortalitatem vero ex mero Dei arbitrio, ut puniatur, vel ex Baptismo actuque Episcopi, (qui solus dare Spiritum immortalizantem possit) deducentis. Prodiit

Speciatim H. Dodwelli opinio.

diit Epiſtolaris ejus Diſcurſus Anglico ſermone, Londini A MDCCVI prolixo, quod mireris, libro, quo etiam *Diſtinctionem* inter Spiritum Dei immortalizantem credentes, & voluntatem Dei, immortalitatem incredulis ſuperaddentem, excogitavit. Extat vero etiam Sam. *Clarkii* Epiſtola ad Dodvvellum, ubi hæc ex inſtituto expenduntur. Conſer dicta ſuperius Exercit. II. §. XII. lit. a.

Quid homo ſit? ubi de ejus definitione varia recenſentur.

(e) Quomodo definiendus homo ſit? quis neſcit litigari? vide locum Arnobii ſupra §. 43. allegatum, ac deſines mirari. Mens eſt, ait Vir ſanctus, Jo. Taulerus, das iſt ein Menſch Anaſtaſius definiturus Angelum, dixit Creaturam rationalem, ſed ἄυπνον, ſeu ſomni incapacem, quam a corpore hominis animali differentiam eſſe putavit, quippe quod ſomno indigeat. Sed hæc quidem differentia haud ſufficit. *Socrates* modeſte dixit: Se neſcire, quid homo ſit. E recentibus *Samuel Strimeſius*, hominis genus eſſe animal negat, ſubſtituitque Spiritum. Nempe ſubſtantiam dividi debere in ſpiritualem & materialem. Spiritualem eſſe vel abſolutam ab omni materia, vel determinatam ad materiam. Illam eſſe Angelum, hanc hominem. *Helmontius* in *Venatione Scientiarum* §. ult. Subſtantiam dividit in *Spiritum & Corpus*, Spiritus ei vel eſt abſtractus, vel concretus. Homo ſolus, inquit eſt *Spiritus concretus*, non autem inter corpora locandus. Unde hominem definit: quod ſit *creatura vivens in corpore, per animam immortalem ad honorem DEI, ſecundum Lumen & ad imaginem verbi primi, exemplaris omnium cauſarum, ſigillata.* *Claubergius* ita: Homo eſt res ex mente finita & corpore organico compoſita, quam definitionem retinent, *Le Grand & du Hamel.* Quod e recentibus nonnulli a notione Animalis abhorreant, hæc præcipua eſt ratio, quod homo non poni debeat ſub genere ignobiliore, quod eſt corpus: item quod incompertum ſit, quid ſit animal, licet definiatur, idem eſſe atque corpus vita ſenſuque præditum. Rurſus, quod ſtante genere animalis, hæc videatur inferri propoſitio: homo eſt corpus, quod tamen in caſu recto de homine prædicari non poſſit: aut ſi omnino pars de toto prædicari poſſit, melius eſſe, hominem vocari generice Spiritum. Addit hanc rationem *Erh. Weigelius* in der Wurtzel-Rechnung, quod magna humani generis corruptio inde orta ſit, daß ſie die Menſchen vor Thiere halten, und vor Animalien erkennen. Cum longe præſtantior definitio ſit, *hominem eſſe animam viventem.* Gen. II. 7. Addit, *ſub voce animalis* Spiritum non contineri; nec dici poſſe Animal ſpirituale. Nec pauciora contra differentiam, quæ a τῷ rationali petitur, objici ſolent. Per illud enim non

An animal pro genere hominis ponendum? utriusque partis rationes.

determinari animal secundum totum, sed *secundum partem* duntaxat, animam scilicet, aut aliquam ejus facultatem (quandoquidem anima in rationalem & irrationalem, non vero animal sic dividi debeat) cum tamen per differentiam tota species ab alia, non pars ejus solum differre debeat. Item quod sic non differat ab Angelo. Sed caute omnino heic incedendum est, ne primo corpus *non pro parte* hominis habeamus; aut de vocabulis litigemus, novaque substituamus, ubi sub veteribus de re ipsa facile posset conveniri. D. G. Hoffmannus in thesibus Magisterialibus, se Directore defensis. d. 25. Febr. 1710. thesin hanc VI. inter Logicas posuit: Definitio hominis vulgaris, qua dicitur Animal Rationale, non est genuina, & vitio non uno laborat. Nuper Vir Clariss. *Joach. Langius* in Medicina mentis definiit: animal mente præditum. Ubi animal retinuit, quia heic non idem sit, quod θῆρ seu θηρίον, fera. unde Germanicum Thier, sed τὸ ζῶον, h. e. *Corpus animatum, sentiens. Mentem* vero (Mensch) Taulero) definit, substantiam spiritualem, incompletam, a Creatore suo dependentem, ipsique ac æternitati potissimum conditam, ideoque iis præditam facultatibus, ut non tantum corpus informare ac regere, sed etiam scopo & objectis suis liberrime & cum justa proportione se accommodare, iisque legitime ac beate occupari & frui possit ac debeat. P. I. c. I. §. 25. pag. 17. sq. Mente nihil ipse Deus homini dedit divinius, Cic. Off. III. 10. *Corpus* definiunt substantiam materialem ordinatam ad hospitium ministeriumque animæ. Hebræis nonnullis, ut & Pythagoræis animus est homo totus, corpus nil nisi σκεῦος. Quorsum refert Grotius illud Sap. VIII. 20. μᾶλλον δ' ἀγαθὸς ὢν, ἦλθον εἰς σῶμα ἀμίαντον. Et cum essem magis bonus, veni ad corpus non inquinatum, vertit Latinus. Sed cogitemus, ait Grotius, an hoc velit dicere? Si vera est sententia περὶ τῆς προυπάρξεως τῶν ψυχῶν (multi enim Hebræi eam sententiam hauserant, Jo. IX. 2.) cum essem ego bonus, corpus mihi assignatum est optimæ κεράσεως, sine vitio notabili. Quam Sententiam περὶ τῆς τῶν ψυχῶν προυπάρξεως, Synesius ne quidem factus Episcopus deposuit. Quid vero cogitatione opus, quando μεταμψύχωσις omnem salutis ordinem subruit? ac non justitiæ minus quam bonitati divinæ repugnat? Cæterum eodem libro Sap. IX. 14. corpus alia phrasi vocatur τὸ γεῶδες σκῆνος.

Definitiones non temere mutandæ definitionibus.

quid mens?

Quid Hebræi, quid Pythagoræi de corpore?

Contra μεταμψύχωσιν

(f) Ne vitam pro παιγνιαμῷ, mercatu habeamus. Sap. XV. 12.

Horat. — — — Ut rem facias, rem
Si possis recte, si non, quocunque modo rem.

(g) *Thales* rogatus, qui felix esset? respondit, qui corpore sanus

nus

nus est, animo eruditus. add. Sir. XXX. 14. & ad Præceptum quintum: Ne occidas, vel te aut alios, passim Scriptores. Magnum rectæ valetudinis bonum. Opes vero multæ circumfusæ ei, qui ob morbum frui non potest, perinde habendæ ac epulæ appositæ sepulchro, qui mos vetus Phœnicum fuit. add. Sirac. XXX. 25. add. XXXVIII. 19. ex nimio enim longoque mœrore mors advenit, aut certe animus impar negotiis. Cavere invidiam ac iracundiam. Sicut enim, ait apud Laert. I, 6. Bias, ferrum rubigine absumitur, ita *invidus* suo ipsius vitio contabescit. In mensa de cibis, non aliis de rebus cogitare, ut exponendum esse Siracidem monent Viri docti ad XXX. 27. Divitiis non inhiare, quas sentibus Servator comparavit. Nunquam plus æquo esse *saburratum*; Labor enim & vigiliæ, & cholera, & σφόδρα seu tormina edaci, ac δυσεντερικὰ πάθη edacitatem sequuntur, ut notat Cicero ad familiares VII, 26.

De cura corporis præcepta aliquot practica.

Et — — — corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque prægravat.

Sed & labor ad sanitatem conducit. Exercendum est corpus, & ita efficiendum, ut obedire consilio rationique possit in exequendis consiliis, & labore tolerando. Cic. Off. I, 23. Victus cultusque corporis ad valetudinem referantur, non ad voluptatem. c. 30. Valetudo sustentatur 1) notitia sui corporis, 2.) & observatione earum rerum, quæ res aut prodesse soleant aut obesse, & 3.) continentiam in victu omni 4.) atque cultu corporis tuendi causa, 5.) & prætermittendis voluptatibus, 6.) postremo arte eorum quorum ad scientiam hoc pertinet. Cic. Off. II, 24. Quorsum facit problema Aristotelis Sect. I. probl. n. 47. Cur salubre sit cibum minuere & laborem augere? ad quod respondet: quia causam ægrotandi affert excrementorum copia, quæ tum existit, cum aut cibus supersit, aut labor deest. Sir. XXXI. 27. Vino modice uti, quippe quod DEI opus est, (contra Manichæos, quos vinum a Diabolo productum dixisse ajunt) non autem ebrietas. Vivere cum viris bonis, jucundis, amantibus nostri. Fugere inprimis edacitatem. De quo optime Augustinus: Hoc me docuisti DEUS, *ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta* sumtum accedam. Augustin. Conf. X. 31. add. Sir. XXXVII. 34. LI. 27.

Παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον.

De conjectando animo. quid vultus

Referenda huc est characteristica corporis & conjectandi exinde animi. Vultus enim quidam cogitationis arbiter, & tacitus cordis interpres. Facies index plerumque est conscientiæ, & tacitus sermo mentis. Vultus est status quidam faciem pro affectibus mutans, qui sermo quidam mentis est, ut Cicero in Pisonem ait: imago animi, eidem in Oratore. Ad-

de Off. 1. Status, incessus, sessio, accubitus, vultus, oculi, manuum motus, teneant illud decorum. add. Sirac. XIX. 27. Am brosi. Off. I. 18. Conviviis præcipue, de quo prolixe Siracides in Panareto XXXII 5. sq. Convivium simile sit alphabetho. *Vocales* literæ sint senes, docti, usu periti. *Semivocales* sint juvenes. *Mutæ* sint non interrogati. Atque huc rursus doctrina de decoro pertinet. Speciatim quoque de Risu heic agendum, qui sit sine cachinno. Sir. XIX. 27. XXI, 2. *Gregor. Nazianz.* in Tetractus.

De Conviviis, & risu.

Risum meretur quilibet risus procax
Tristem esse præstat, quam solutis moribus.

Vide superius dicta *Exercit.* II. §. XVIII. p. 68. 69. An & faciem emendicato colore liceat pingere? Docuit ea de re nonnulla Zentgravius in Summa Juris; pertinetque eo admodum illud Terentii:

Etsi bona est natura, reddunt curatura junceas.

Add. II. Reg. IX. 30. & eo Grotium, ubi de usu stibii, ad dilatandos oculos.

(h) δόσις vocant Medici, quantum cuique sumere opus est. Sirac. I, 10.

(i) —— —— quod magis ad nos
Pertinet, & nescire, malum est, agitamus; utrumne
Divitiis homines, an sint virtute beati?
Quidve ad amicitias, usus, rectumne trahat nos,
Et quæ sit natura boni, summumque quid ejus.

(k) Cic. Offic. L. I. c. 2. Sunt, qui cum honestate voluptatem tanquam cum homine pecudem copulant. L. III. c. ult.

§. II.

Quæstio de eligendo genere vitæ.

Difficillima quæstio est de eligendo genere vitæ, a cujus decisione brevis illius, quod inter mortales degimus, ævi felicitas dependet. (a) Neque suaserim cuiquam, ut prolem sine certo vitæ instituto, paternis vivere bonis, & divitiis incumbere repertis sinat; quod & a dignitate humana & futurorum (b) prospicientia vehementer abhorret. Cæterum prudentis est, rerum humanarum CADUCITATEM ac vicissitudinem nunquam animo dimittere,

(a) quæ observari in eo debeant, aut possint, breviter, ac nervose ostendit Auctor §. 2. edit. vet. Adde Ciceronem de Off. I, c. 21. ubi de otio-

otioso practicoque, & hoc quidem fructuosiore vitæ genere per comparationem agit. Inprimis vero c. 32. ubi hunc locum sapienter graviterque exegit; nonnulli, inquiens in fine, sive felicitate quadam, sive bonitate naturæ, sive parentis disciplina rectam vitæ sequuti sunt viam. Prius vero ait: ante implicatur certo aliquo genere, cursuque vivendi, quam potuit, quod optimum esset, judicare. Vid. & *Dannhauerum* Theol. cas. P. II. p. 711. qui, quam in *Marco Filio* cœcutierit Cicero, observat, & Jesuitas in hoc negotio solicitos laudat, allegato Adami Conzeni dicto. Conf. Seckend. Stat. Christ. II. III. 4. 5. & quæ nos supra Exerc. II. §. XXXIII. discussimus.

(b) Sir. XL. 1. sq. Omnium Creaturarum passiones in homine tanquam in centro conveniunt, quia est totius mundi Epitome.

Vita aloes multum, mellis habet minimum.

§. III.

An αὐτοχειρία nunquam licita?

Αὐτοχειρία nunquam est licita. (a) Neque Archithalassus vel oppidi Navisque præfectus, instante victoria hostili, glorioſioris prætextu mortis, pulveri nitrato ignem addere, seque cum suis in auram explodere potest.

(a) quia homo sibi vitam non dedit, sed DEUS: E. nec abrumpere potest. Quia quod meum non est, in id non habeo Jus. Prodiit *Anglicus liber* de Avtochiria *Jo. Adami*, contra tractatum, qui *Biathanatos* inscribitur; & Auctorem *habet Doctorem Donnium*, ad S. Pauli Diaconum; quo autochiriam defendere non dubitavit. Frustra ad Samsonem provocatur, ejus enim facinus omnem vim humanam excessit. Addunt alii, quod non directa intentione se interficiendi, sed vindictam ab hostibus DEI sumendi id fecerit, *Jud. XVI.* 30. Neque justa αὐτοχειρίας causa est, quam *Hebræi* Samsonis exemplo muniunt; si quis victurum se deinceps in opprobrium DEI videat. Primum enim hoc certo prævideri non potest, quum DEO varii, etiam singulis momentis, modi suppetant, probrum impediendi, hominem DEI causa patientem vindicandi, suamque gloriam manifestandi. Deinceps, si probrum tolleret, fini tamen bono non correspondet medium, quod illicitum. Demum voluntas DEI non potest præsumi, quæ jam in contrarium, de se non interficiendo, est revelata. Nec probandæ Virgines Martyres, statione antequam DEUS jusserat, egressæ. Graviter *Augustinus* de Civ. DEI, I. 18. Quis tandem

inquit, ſana mente putaverit, ſe perdere pudicitiam, ſi forte in apprehenſa & oppreſſa carne ſua exerceatur, & expleatur libido non ſua? Si enim hoc modo pudicitia perit, profecto pudicitia *virtus animi non erit*: nec pertinebit ad ea bona, quibus bene vivitur, ſed in bonis corporis numerabitur: qualia ſunt, *vires*, *pulchritudo*, *ſana integraque valetudo*, ac ſi quid hujuscemodi eſt, quæ bona, etiamſi minuantur, bonam juſtamque vitam omnino non minuunt. Add. *Grotius* de J. B. & P. II. 19. 5. ubi exemplum Razis, Hieroſolymitani Senatoris ex hiſtoria Maccabaica laudat, examinatum tamen ab eodem *Auguſtino* his verbis: Factum hoc, ajente, narratum eſt, non laudatum: & judicandum potius, quam imitandum. Cætera, quæ opponuntur, utique facilia ſunt.

(b) Confer. *Vitriar.* Inſtit. I. N. & G. L. II. c. XIX. qu. II. Turpe non eſt vinci, ſi cauſſam non dederis victoriæ, atque evitare captivitatem ſummo malo natura non permittit. Neque etiam a prudentibus præfectis quidquam imperatur, niſi lux quædam evaſionis & ſaluris adfulgeat: niſi omnium, ſaltim quorundam. In præſenti vero caſu certum exitium, nec militibus ſaltem, ſed & aliis, qui navem vel peregrinandi vel emercandi cauſſa conſcenderant. Cæterum ſufficienter hoc deduxit Hedingerus, Conſp. J. P. U. p. 179. Nota eſt Obdami hiſtoria. Quid vero ſentiendum de Milite voluntario? diſputant. Certe in bello juſto pium eſt ac fas vim propulſare, & ſubvenire oppreſſis. Si ex mercede: quidni & ſuismet impenſis. Conf. D. *Zentgrav.* de Jure & Juſt. p. 756, ſqq.

§. IV.

Quousque defenſio ſui ſit licita?

Eſt equidem hæc circa ſui defenſionem ex ipſa Socialitate derivata Lex: Ita Te defende, ut alium Te licet læſurum, ſi fieri poſſit, non lædas. Uti tamen in Libertate naturali, (a) ſic inter privatos quoque in periculo vitæ, non aliter vitabili, Defenſio ſui violenta, etiam cum interfectione periculum inferentis licita, (b) aliquando & præcepta eſt. Cujus rei prima ratio eſt, quia natura quemque ſibi commendat. (c) Quin & ii venia digni ſunt, qui innocentem, fugam aut defenſionem, ſine qua mors evadi non poteſt, impediturum, transfodiunt aut obterunt. (d) De eo tamen, qui Principem invaſorem necat aliter pronunciandum. (e) Interim dari caſus, qui-

quibus vita non pro Religionis modo ejusdem, sed & humanitatis sanguinisque communis consortibus relinquenda sit, aliunde non saltem, sed & ex ipso naturali lumine manifestum est. (f)

(a) Eo tamen cum discrimine, quod Auctor indicat §. 9. edit. vet.

(b) Videndus de hoc argumento *Grotius* II, 1. 3. sqq. & eoB. *Osiander* in Observat. qui rationes dubitandi resolvit, & Legem charitatis, secundum quam ego mihi proximus sum, qui & ipse in peccato constitutus esse possum, exponit. Cæterum Demonstratio ex Principio Socialitatis prona est. Per quod enim prospicitur communi humani generis Societati, id Jure Naturæ licitum est. Sed per defensionem violentam. Cæterum non directe intenditur mors adgressoris, sed invasi justa defensio. Hoc volunt verba Auctoris I, 5. 12. *vel extrema* licebit invasori intentare, Non quidem *ea intentione*, ut per cædem vindicta ob injuriam exigatur, sed QUATENUS vita citra ejusmodi cædem e præsenti periculo nequit eripi. Nec obstat 1. quod alter mihi sit æqualis Physice; non enim æqualis est *moraliter*. Nec 2. quod hæc sit defensio ac vindicta privata ac propria auctoritate facta, non autem licitum esse, quod sit propria auctoritate. Nec 3. quod homicidium sit gravius peccatum quam fornicatio. Manifestum autem esse, quod nemini licitum sit fornicari ad conservandam vitam. Multo igitur minus eo fine licitum esse homicidium. Nam quod ad secundam exceptionem attinet, præterquam quod *G. Vasquez* putat, invasum hoc in casu non agere auctoritate privata, sed publica, & *Estius* dicit, eum esse Ministrum publicæ Justitiæ: non est hæc vindicta privata, sed mera defensio, judiciis cessantibus, ob Legem Socialitatis necessaria. In *tertio* autem *dubio* notandum est, actum fornicationis vel adulterii non ordinari ad conservationem vitæ propriæ ex necessitate, prout actus defensionis, ex quo quandoque, & quidem indirecte, sequitur homicidium invadentis. Neque 4 quod sic invasor amittat salutem æternam, *cum tamen nulla sit proportio inter vitam æternam & temporalem*, ideoque hanc potius *relinqui ab invaso* debuisse. Resp. utique non licere alteri eripere vitam æternam directe, sed injuste invasum nihil quærere directe, quam sui defensionem. Etsi enim ebrius adgressor, si ei parcat alius, seque interfici patiatur, damnationem modo æternam effugiat: nondum tamen certa ejus Salus, imo ne quidem probabilis est. Quis enim affirmabit, hominem conversum iri? Itaque jam non in comparationem veniunt vita mea temporalis, & æterna alterius; sed ex una parte vita mea temporalis, & ex altera, longior mora ad pœnitentiam

An violentus adgressor cum cade repelli possit?

Solvuntur objectiones

tiam ebrio danda, ut eo in ſtatu diutius maneat, in quo reſipiſcere poſſit. Quæ duo ſi comparentur, certe hæc *mora ad pœnitentiam*, quæ adeo incerta eſt, tanti non eſt, ut ob eam vitæ meæ, e qua certo tantæ in publicum privatumque utilitates redundare poſſunt, diſpendium patiar. Cur eam vitam certis neceſſariisque uſibus deſtinatam, rei incertæ (qualis eſt converſio & ſalus hominis impii) poſthabeam? Cur vitam, quam conſervare a DEO juſſus ſum, & gloriæ Ipſius deſtinare teneor, ob pœnitentiam alterius adeo dubiam temere amittam? Itaque qui ex tali occaſione læditur, habet, quod ſuæ pravitati imputet, quæ alteri iſthanc neceſſitatem impoſuit. Neque 5. obſtat. Nullam eſſe inter conatum occidendi, & mortem ipſam, proportionem. Ergo invaſorem, ob ſolum occidendi conatum proſterni non poſſe. Alia enim ratio eſt malorum pœnæ, alia malorum bellicorum, vel quaſi talium: illa ſunt in poteſtate punientis, qui ea delicto aptare poteſt; non hæc, quia tempus vix habent, eaque ſua ſponte invaſor incurrit. Cæterum, verba Chriſti de præbenda, unam percutienti, maxilla altera, abſolute non poſſunt capi: quia Paulus Act. XXIII. 2. 3. os percutienti non *denuo præbuit*, ſed gravibus *verbis ſeſe defendit*, ac Dei vindictam verberanti comminatus eſt. Legi meretur Reſponſum Inſignis Theologi *B. D. Speneri*, ad quæſtionem: Ob man ſein Leben gegen einem Trunckenbolde durch deſſen Entleibung retten dörffe? Conſil. Theol. P. IV. Sect. XVII. Artic. III. p. 392. ſqq.

(c) Quia Lex charitatis adverſus me ipſum in decalogo mihi injuncta & quia Juris etiam naturalis eſt, ſeipſum defendere, vitamque non temere profundere. Conf. *Bæclerus* II. 1. p. 12. qui fundamenta animoſioris, quam vocat, doctrinæ hujus deducit, ut juſtitia inculpatæ defenſionis fiat conſpectior. Oſtendit etiam *Oſiander* ad Grotium, non laudabilius facere qui occidi quam occidere malit. Unde videri poteſt, quid ſentiendum illa de theſi: Jus violentæ defenſionis non per modum Legis, ſed per modum Facultatis in homine concipiendum eſſe. Imo & facultatem iſtam in Deo non tam adprobationem, quam nudam tolerantiam denotare, eſſeque defenſionem violentam inter media illegitima defendendæ Civitatis numeranda. Sed Sententiam ſupra dixit Pufendorfius, quod hanc proſcribere exitio generi humano ſit futurum. Nec eam Chriſtus proſcripſit. Conf. interim Dn. *Weber* de Habitu Juris Naturalis ad diſciplinam Chriſtianorum, quoad caput defenſionis violentæ, Aph VII. XII. XIII. XX. Cæterum negative ad quæſtionem ſupra motam reſpondet Zieglerus; ex Moraliſtis Filiutius, Dicaſtillo. Affirmat autem Oſiander, & B. Durrius, ſecutus rationem Tho-

Animadverſio in theſin nuperam.

mæ Tamburini, quem hoc nomine etiam laudavit, ex JCtis, *Strykium*, de Jure hominis in ſeipſum. Seipſum enim qui occidere non debet, is nec indirecte hoc faciet. Unde cum vitæ cuſtodia homini ſit præcepta, omni ſtudio anniti tenetur ad ea declinanda, quæ nocitura & exitium adferre videntur; ni, ſi non directe, certe indirecte, neglecti officii accuſari velit. Qui ergo in tali defenſione Jure ſuo utitur, ei uſum Juris charitas diſſuadere non cenſetur. add. Zentgrav. de neglecta vitæ cuſtodia. §. 16. Quia qui Jure ſuo utitur, nemini facit injuriam. Grot II. 1. 12.

(d) Præprimis Præceptum: Sicut Teipſum: non de æqualitate omnimoda accipiendum, ſed de paritate affectus ſinceri, qui cum ordinis ratione conſiſtere poteſt. Adde Oſiandr. ad Grot. I. 3. 3. Bene Auguſtinus: *Ipſa* dilectio proximi ex ſua cujusque dilectione terminum accepit: Dixit enim DEUS: Diliges proximum tuum tanquam teipſum; qui itaque pro alio vitam temporalem perdit, non jam diligit ſicut ſemet ipſum, ſed plusquam ſeipſum, quod ſane Regulam excedit. Interim Oſiander exiſtimat, eum potius debuiſſe mortem pati, quam obterere innocentem, eo ipſo quod fuerit innocens. Ubi quæri poſſet, an ejus vita meæ præponderare cenſenda, aut annon etiam in foro conſcientiæ potior meæ ſecuritatis ratio ſit? Severe heic *Kulpiſius*: manet, inquit, interfectio innocentis verum homicidium, adeoque actus moraliter malus, ad quem faciendum nulla neceſſitas homini Jus tribuit. Quidquid etiam de intentione primaria cum Thoma doceat *Grotius* Exerc. 2. p. 32. §. 3. lit. l. Sed primum quidem indirecte atque extra agentis propoſitum interimi etiam innocentem poſſe, extra dubium eſt. add. *Diſſert.* noſtra IV. de Jure Pœnarum §. 1. & ibi ad lit. e. Quando præterea mihi aut proximo moriendum, quid obſtat, modo cætera ſint paria, quo minus meam, alterius præferam ſaluti? Annon navis piratis plena, aut domus latronibus, tormentis peti poteſt, etiamſi intra eandem navem aut domum ſint pauci innocentes, mulieres aut infantes, quibus inde creetur periculum? add. Grot. III. 1. 4. Regulam ſane, ut pulcre Auguſtinus, diligendi proximum a ſemetipſo dilector accepit; quandoquidem ſcriptum eſt, diliges proximum tuum ſicut teipſum. de Civit. Dei I. 10. Cæterum de eo caſu loquimur, ubi alter nullo Jure impedit, & defendens ſeipſum, perturbata ratione ſenſuque, fere caret principiis moralis actionis, cognitione, voluntate, deliberatione. Quid quod ipſe Auctor eſt *Kulpiſius*, Civem Innocentem poſſe tradi in manus hoſtium, ut vitetur alioqui imminens Civitatis excidium. Coll. Grot. Exerc. X. Sect. IV. §. 1. p. 134. 135.

An innocens certo in caſu obtori poſſit?

Digitized by Google

An adverſus Principem licita ſubdito ſit violenta defenſio?

(e) Grot. II. 1. 9. Quid ſi a Principe quis impetatur, ſive ſummo imperante, an & adverſus eum licita ſit violenta cum ejus cæde defenſio? disquititur. Exemplum Comitis Taurelli, qui Alexandro Farneſio, Parmenſis Principis filio, noctu ſecum pugnanti, & ad facem alterius tranſeuntis agnito, pepercit, humique ferrum abjecit, memorat *Famianus Strada*. Simile de Alfonſo ultimo Luſitaniæ Rege laudari ſolet. Negat enim Grotius II. 1. 9. quia perſona Regis ſacroſancta ſit, & charitas moneat, meo unius bono multorum bonum a Rege pendens præferre. Affirmat Fernandus Vasquius, & contrariam ſententiam Legi naturali adverſam pronunciat. Quam enim chara ſit mortalibus vita, docuiſſe Ovidium:

utramque in partem Scriptores.

—— —— nihil ô fortiſſime præter
Hanc animam concede mihi, tua cætera ſunto.

Illa Grotii ratio ſaltim non videtur concludere: Si ab aliquo nullius aut pauciorum ſalus pendeat, cum non recte poſſe invaſorem occidere, quem fortaſſe vivere plurium intereſt. Hoc namque modo cælebs aut orbus nunquam poſſet occidere invaſorem proletarium, ne hujus liberi & uxor in ſolitudine & egeſtate deſtituantur. Male etiam Vasquius Controv. I. 18. 8. p. m. 163. & §. 9. pag. 164. ait, principem in eo caſu deſinere eſſe Principem. Nam imperia non amittuntur delinquendo. add. Vitriar. Inſtit. J. N. & G. II. 1. qu. 17. 18. p. 64.

(f) Conf. *1. Jo. III. 16.* quem locum non ſaltem de fratribus ejusdem fidei, ſed hominibus, certo tamen ordine, omnibus intelligendum monet B. Oſiander ad Grot. I. 3. 3. p. m. 450. Sicut & proximus eſt omnis homo. Pufend. de J N. & G. II. 5. 14. Et licet utique ſummo Imperio Cives, ut cum periculo imo jactura vitæ Civitatem defendant compellere. Pufend. de Off. H. & C. II. 13. 2.

§. V.

An eligere liceat genus vitæ, ex quo probabiliter brevior vitæ terminus expectari debeat?

Quæri etiam ſolet, an liceat ejusmodi vitæ genus eligere, ex quo, probabiliter, brevior vitæ terminus expectari debeat? aſſerit Pufendorfius; (a) quia hoc modo uſum ſui quis largius diſpenſet. Ac notum utique emblema eſt: Aliis inſerviendo conſumor. Cæterum difficulter brevioris vitæ cauſſa definitur, quoniam labor, etiam intenſior, plus vitæ deſide ad valetudinem conducit, ac ſocialitas quoque Philavtiæ multis in caſibus prævalet; nec Medici ſaltem, ſed & Miniſtri Eccleſiæ ac milites, illi & iſti contagioſo morbo laborantes

rantes viſitando, hi extremis ſe periculis deſtinando, vitam in ſummo probabilitatis gradu periculoſam eligunt, ac plurimos, ob vitæ genus, officiique rationes, vix ad dimidium dierum perveniſſe conſtat experientia.

(a) O. H. & C. I. 5. 4. lin. 9. ſq. Nec obſtat, quod vita non ſit noſtræ poteſtatis, ergo nec probabiliter abbreviari a nobis poſſit. Neque 2. quod longior vitæ ætas ampliorem uſum præſtet. In primo enim, nulla eſt connexio, niſi colligere velis, militem fieri poſſe neminem. De altero, quod excipitur, obſervandum, ſæpe plus profici paucorum dierum vita, quam multorum annorum.

§. VI.

Quod initium defenſionis violentæ?

In *ſtatu naturali* initium defenſionis violentæ repetendum præciſe non eſt ab actuali invaſione, ſed a certa ad invaſionem præparatione: (a) at in *Statu civili* incipit ab actuali læſione, deſinitque cum impetus ab invaſore illati depulſione. (b) Quanquam, ob animi perturbationem (c) *modicus exceſſus* in foro humano non curetur, quo infeſtius eſt malum, quod affectum iſtum excitavit. (d) Modum exceſſus Judex e circumſtantiis æſtimat; & gravius excedere eum cenſet, qui colliſionis auctor eſt, quam qui defenſionis limites tranſilit. Ac explorandis circumſtantiis ultimum ſæpe remedium eſt Juramentum.

(a) hæc ſumma ac nervus eſt. I. 5. 11.
(b) I. 5. 12.
(c) I. 5. 12. & I. 5. 13.
(d) I. 1. 14.

§. VII.

An, & qua obligatio ad fugam?

Ad *fugam* obligatur, qui ſine periculo fugere poteſt; (a) aliter pronunciandum, ſi fugæ locus non ſit, aut ea in alterius perniciem abuti aggreſſor poſſit. Cæterum non omnis fuga turpis eſt, præprimis ſi in tutiorem quis locum ſe recipiat. Unde multum humani paſſum fuiſſe tenent (b) *Judam Maccabæum* Viri docti, quod maluit vitæ periculo ſe ſuosque exponere ac morti, quam retrocedere.

(a) *Grot.* II. 1. 10. quia nulla heic ignominia eſt, ſed falſa ignominiæ opinio.

Digitized by Google

(b) ſi, inquiens, advenit tempus noſtrum, moriamur viriliter, 1. Macc. IX. 10. atqui terminum vitæ nos ignoramus, adeoque a *morte declinare* jubemur, quamdiu ſalva id conſcientia poſſumus.

§. VIII.

Quid de Duellis cenſendum?

Si Magiſtratus, aut ſummæ ubique poteſtates, ſuo, uti par eſt, (a) munere probe fungentur, non facile erit, cur de Duellorum (b) vel in Aulis, vel exercitibus, vel & ſcholis, frequentia, infelices triſtiſſimæque auditi debeant querelæ. Exemplo aliis incomparabili præivere Reges (c) *Galliæ*, *Sueciæ* item, & (d) *Pruſſiæ*, qui inhumanum (e) hunc & exitialem tot parentibus, tot familiis, tot animabus morem (f) e ditionibus, quas poſſident, ampliſſimis, *furium* ſibi competentium, & privatis ejusmodi monomachiis vehementer (g) læſorum, *optime gnari*, prudenter efficaciterque exterminarunt; ſpe ſimul diſpenſationis aut veniæ omni, tam ſancti ſaluberrimique Edicti transgreſſoribus, verbis omnino ſignificantiſſimis, & in Principe, æquali effectu cum juramento gaudentibus; (h) præciſa.

(a) Vid. Bœcler. ad Grot. II. p. 31.

quid Duellum? & quotuplex?

(b) *Duellum* eſt bellum inter duos, conflictus armis infectis & mortiferis. *Formatum* adpellatur, quod provocatione, citatione, comparitione partium, cum ſecundis, trinoque congreſſu, permutatis armis celebratur. *Subitaneum rencontre* vocant apud Gallos, hoc eſt, tumultuariam quandam ex repentino concurſu vindicationem, cum illud certo ritu ac ex *μεγαιρέσει* inſtituatur.

(c) de illo videndus *Guil Ribierius*, Literis & Monimentis Status ſub Regnis Franciſcorum & Henrici II. Galliæ Regum.

(d) de hoc conſulendus *C Thomaſius* in Felicitate Subditorum Brandeburgenſium, qui etiam Excerpta Sanctiſſimi edicti Anno MDCLXXXVIII. menſe Auguſto publicati dedit. Singularia collegit J. C. Beemann. Parall Polit. XXII. p. 710. 721. 722. de Henrico II. G. R. de Concluſo Ordd. imperii &c. add. Tertull. de Patientia, & Hornbek Theol. Pract. L. III.

(e) conf. Bœcl. ad Grot. II. l. p. 32. de Condæo c. 19. p. 245. Scipio Maffejus Veronenſis nuper egregium librum ſcripſit: della Scienza Cavalleresca, in 4to Romæ editum, & Pontifici inſcriptum, quo de-

demonſtravit, nihil duello ſtolidius eſſe. Eum in Latinam transferre linguam conſtituit Brenckmannus, V. C. Batavus, qui Corpus Juris ad Cod. Florentinum emendare decrevit, ejusque cauſa Florentiam migravit.

(f) Exempla, etiam in Academiis, triſtiſſima proſtant. Quam triſtis Vincentio Garmerſio JCto Hamburgenſi, obitus filii magnæ ſpei fuerit, docet Epiſtola *Schurzfleiſchii*, quæ inter editas nupere eſt CCCXCI. & CCCXCIV. Multo ineptius erat, Principem a principe provocari. Adde *Becman.* Diſſert. de Judiciis DEI. c. V. §. 2. p...

(g) ad Majeſtatem enim pertinet vindicta injuriarum. Mirum igitur Principem Jurium ſuorum tenacem dari, qui hoc jus Majeſtatis a ſubditis patiatur invadi. Vindictæ Miniſterium Rex ſaltem exercere in uno debuerat propter terrorem multorum. *Capitulare* Franc. V. cap. 332. apud *Datt.* de PP. p. 3. u. 13. adde infra II. XI. 8. ſub fin. & L. 1. de O. H. & C. c. V. §. 12. ſub fin. edit. vet. cum voluptas capta ex dolore lædentis plane ſit inhumana & SOCIALITATI repugnans, II. 13. 6. Sed quid ſi Princeps ipſe duella non indulgeat modo, ſed & velut jubeat, ac approbet; ut in aula extera factum conſtat, in qua B. O. alapam B. S. inflixerat, hicque de injuria ſibi illata conqueſtus id reſponſi a Principe tulit: Rem uterque ut fortibus militibus convenit, componat. Interea uterque a munere ſuſpenſus fuit. Quo audito illi duello congreſſi ſunt. Quæ quidem primo nimia in uſurpando Jure vindictæ ad Majeſtatem ſpectante indulgentia eſt. *De*inceps privata vindicta nihilominus Deo inviſa verboque cum ſcripturæ tum naturæ adverſa eſt: Ne vindices Te ipſum. Denique quid coram tribunali divino reſpondebit ob alapam vindicandam gehennæ reus? Ais: At ſpeciem heic belli eſſe, quod utique inter Principes licitum ſit. Quidni inter Nobiles, ac alios, omnem alias exiſtimationem amiſſuros? Sed tentandæ prius etiam in bello omnes ad compoſitionem viæ ſunt. Nonne ſapiens Paſtor, ſiquidem ei caſus confidatur, rem facile compoſuerit. Nonne Vir prudens, ac mediarum inter diſſentientes partium, litem blando ſapientique affatu dirimat? Inſtas: At niſi injuriam duello ulciſcar, omnem amittam dignitatem. Sed cur quæſo Viri tam inſignes omnes fortunas ſuas, vitam immo ipſam, arbitrio cujuslibet hominis nauci permittunt? Quid ſtolidius, ac ab omni ſana ratione magis alienum? Intereſt Nobilium, proborumque omnium, ut de non audiendo ejusmodi graſſatore, ſed eo velut communi hoſte tractando pactum ineant, quod in quibusdam legionibus obſervatum fuiſſe memoravit vigiliarum Magiſter G - - - gius.

conf. *Thomaſ.* d. l. §. 14. p. 34. ubi oſtendit, qua ratione hoc

Edictum executioni datum sit, procurata scilicet læsis omnimoda satisfactione.

§. IX.

Quid de duellis judicii, quod vocabant, divini sentiendum?

Recte *Ludovicus Pius*, & *Fridericus II.* (a) modum explorandi per Duella Judicii Divini (b) Lege Burgundica sanctum, velut a Jure deviantem æquitatisque rationibus non consentientem abrogarunt.

(a) Conferri meretur *Schurzfleischius* Oper. Historico - Polit. Dissert. XI. *ubi* in Historia veteris Regni PQ. Burgundionum c. IV. §. 4. singularem Grotii observationem repetit, *quod DEUS apud populos Legum literarumque rudes permiserit, ut latus eventus causam innocentis comprobaret.* Forte, quod eo rerum statu non tam malitia quam simplicitate hæc ratio probandi recepta esset. Egit etiam de scelestis hisce præ-

An & cur Veritas per ea quandoque explorata?

sidiis, divinisque, ut perverse tum credebatur, Judiciis, D. *Dattius*, de Pace publ. I. 1. 20. p. 4. sq. *Carolum* quoque *M.* ea pro justis habuisse notat, & Jus Provinciale Suevicum allegat, docetque, ut sequioribus temporibus *Civitates* contra hæc Judicia Campionum, Kampff-Gerichte, privilegia obtinuerint, qualia etiam Historiæ Friderici III. adjecit Kulpisius, fol. 154. seqq. add. Bœcler. ad II. 1. p. 33.

(b) *Rex Luitprandus* in Legibus Longobardorum Tit. XCI. n. 3. quia incerti sumus de Judicio DEI, & multos audivimus per pugnam sine Justa causa suam causam perdere. Sed propter consuetudinem Gentis nostræ Longobardorum Legem IMPIAM vetare non possumus.

§. X.

De publicis vero duellis, veluti repræsentativis bellis, aliter pronunciandum videri poterat, quod sanguini humano ea ratione parcatur, & calamitates Belli velut in Compen-

An probanda duella publica?

dium (a) mittantur. (b) Probabilior tamen altera sententia est, quoniam post infelicia quoque prælia fortuna belli reparari potest.

(a) *Strabo* vetustam hanc fuisse, ait, Græcorum consuetudinem: & apud Virgilium Æneas æquum fuisse dicit, ut inter se & Turnum eo modo res definiretur Grot. II. 23. 10. Defendit quoque horum licentiam *Osiander*, quia qui sic pugnat, auctoritate publica pugnet; & inter duo mala minus eligat, cum hoc pacto malorum, quæ post se trahit bellum, agmina præcidantur, & ipso initio sternantur. Interea non

tam

Digitized by Google

tam de ipſo pugnante, quam de Rep. quæritur, an ei conſultum ſit, hac via certare & lites finire?

(b) Uti hanc rationem verbo tangit Zentgrav. de J. & J. p. 393. addunt nonnulli Exemplum 1. Sam. XVII. 4. de Provocatore ad Duellum Goliatho: *ſi quæſtverit*, inquiente, *pugnare mecum & percuſſerit me, erimus vobis ſervi*; docentque frequenter fuiſſe tales ſponſiones illis ſeculis, ut inter Lacedæmonios & Argivos Othryadis tempore; inter Romanos & Albanos, cum Horatii & Curiatii decertarunt. Ordinariæ vero prudentiæ non eſt, in re tanti diſcriminis, in quo cardo belli vertitur, omnes Reip. fortunas uni quaſi aleæ ictui exponere. Quare nec pro priori ſententia Duellum hoc Davidico Goliathicum poteſt urgeri. Cæterum viri inter arma educati Civium ſanguinem effundere, vel animi cauſſa, parvi ducebant. Ludent coram nobis, inquit Abner, Juvenes noſtri, ac pari concurrant numero. Quo duello ſinguli, & numero quidem XXIV. interiere, II. Sam. II. 14. ſqq.

§. XI.

An mutilatio membri cum cade invaſoris vitari poſſit? An & violatio pudicitiæ? Quod Jus Ira?

De mutilatione membri recte poſt Grotium (a) Auctor. An æque de *pudicitia* pronunciaverit, non injuria dubitatur. (b) Cæterum referri huc tota de Jure IRÆ tractatio poteſt, quod maritum, v.c. uxorem in adulterio deprehenſam interficientem, a ſupplicio abſolvit; (c) item de *Fure Nocturno*, quem qui occiderat, a ſupplicio abſolvebatur. (d) Quam operoſi in reſolvendis hoc loco caſibus Moraliſtæ ſint, videre eſt aqud eorum Principem Antoninum Dianam. (e)

(a) de J.B. & P. II. 1. 6. quia vix ſciri poreſt, annon ejus abſciſſio mortem poſt ſe trahat; adeoque ſubeſt probabile vitæ periculum, ad quod ſuſtinendum neutiquam teneor. Adde quod hæc patientia regulariter humanam conſtantiam excedat. Equidem excipit Vir doctus: poſſe utique gladium aggreſſori opponi, adeoque periculum depelli: vel punctum requiri ad moderamen inculpatæ tutelæ. Sed quid ſi arma cum certo fructu opponi nequeant? Adhæc punctum id cum latitudine & benigna indulgentia ſumi debet. Ac diſtinctio, an ſubſit vitæ periculum, nec ne? mere theoretica eſt, nec dijudicandæ defenſionis moralitati, in vita civili, uſum præbere poteſt Refert Suetonius in Auguſto, quoſdam ita a bello abhorruiſſe, ut ipſi pollices ſibi præciderent; unde in Hieroglyphicis obſervat Pierius, ſymbolum hominis ad bellum inepti fuiſſe manum abſciſſo pollice formatam. Et Galli pariter

Digitized by Google

Poltroni unde

riter Italique Poltronos vocant homines viles desidesque, quasi pollice truncos. Vide ad Jud. I. 6. Commentatores.

(b) Rationes adduxit *D.* Thomasius, Jurispr. Div. Edit. 2dæ p. 171, 172. quia, si *physice* spectetur, reparari pudicitia possit per æquivalens; si *moraliter*, auferri me invito non possit, cum sit bonum animi. Quanquam in exemplis, quas historiæ nobis suppeditarunt, illi, qui summum habuere imperium, defensiones ejusmodi, si non semper, certe plerumque laudarint, nonnunquam etiam præmiis decorarint. Thomasii sententiam e veteribus tuetur Augustinus, quia inquiens, virtus pudicitiæ amitti non potest sine proprio consensu ejus, qui oppressionem patitur, in potestate vero cujusque est non consentire. de Lib. Arb. L. I. c. 5. Nec obstat, quod regeritur, pudicitiam communi æstimatione, ipsaque Lege Divina vitæ adæquari: Igitur pro ea licere, quod pro vita. Nam nondum probata communis illa æstimatio physice talis est. Neque Grotius locum Scripturæ dedit, ad quem indefinite provocavit. Exempla autem paganorum nihil concludunt. Alia est ratio, si adgressor pudicitiæ, in casu renitentiæ minetur vitam eripere; ut nieminimus, Husarum ideo quod virgo reluctaretur, eam cum sclopeto explosо interfeciſſe. Quidni illa potuisset se cum cæde Husari defendere. Literæ publicæ Edimburgo e Scotia datæ retulere, Dominam Macfarland, Primarii cujusdam Nobilis uxorem, Vectigalium Commissarium Calejum, amore in se flagrantem, & in cubiculo ad committendum adulterium cogere adnisum sclopeto explosо necasse, XIII. Octobris, Anno MDCCXVI. Rursus d. 27. Oct. Mr. Mac-Farland n'a eu aucune part a ce fait: Et on ne croit pas, que Mad. Sa femme soit convaincu de Meurtre, parce qu'elle est regardee en cela comm'une Heroine de nos jours, dont la chasteté surpasse celle de Lucrece: Cependant elle se tient cachée jusqu'a ce qu'on ait veu quels ordres la cour donnera sur cette affaire. Rursus: d'Edembourg le 7. Nov. 1716. Madame de Mac-Farlane, qui tua dernierement d'un coup de Pistolet l'Officier, dont on a cidevant parle sur ce qu'il vouloit, la violer, s'est embarque pour passer en Hollande, a fin de s'y prosterner aux pieds du Roy, pour lui demander sa grace.

(c) Zentgrav. de Jure & Justit. p. 397. 398. & Cicero adversus iram Off. l. 25. Nunquam iratus, qui accedit ad pœnam, mediocritatem illam tenebit inter nimium & parum.

(d) Exod. XXII. 2.

Specimen detestabilis doctrinæ e Dianæ excerptum.

(e) Cujus hi flosculi sunt: Tomo VIII. tr. V. Resol. 2. *Licere aliquem occidere in foro conscientiæ, ob defensionem honoris.* Argumentum ejus est. *Pro* defensione bonorum externorum licet occidere invasorem.

Digitized by Google

ſorem. Sed honor eſt pretioſior bonis externis. E. pro defenſione honoris, quando aliter defendi non poteſt, licitum eſt interficere adgreſſorem. Quod præprimis apud milites locum habere dicit, velut illi non ſint ſub ſummo Imperio. Rurſus: Ille ſolum excedit moderationem defenſionis juſtæ, qui, cum aliter COMMODE poſſet vitare illud periculum, occidit vel percuſſit adgreſſorem; ubi *H. Bocerum* & *Jo Harpprechtum*, *JCtos* noſtrates refutare conatur, d. t. Reſol. IV. n. 3. Non hominibus quidem infimæ conditionis, nobilibus tamen licitum eſſe occidere invaſorem, qui fuſtem vel alapam impingit. d. t. Reſol. 5. n. 2. & Reſolut: 9. n. 5. ubi rurſus *Harpprechtum* refellit. Poſſe Clericos calumniatorem gravia crimina de ſua religione ſpargentem occidere, ex *Amico* probat, ut tamen nolit videri conſentire, Reſol. 13. p. 98.

§. XII.

Quantum Jus in hoſtem?

Qui hoſtem ſe profitetur, nullo amplius Jure munitur, quo minus a me repellatur; (a) perfecto ſcilicet: at imperfecto tamen, æquitatis nimirum, humanitatis, juſtitiæ, charitatis. (b)

(a) §. 8. conf. II. 16. 6. Hoſtis olim vocabatur, qui proprio nomine perduellis erat, lenitate verbi triſtitiam rei mitigante. Hoſtis enim apud majores noſtros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. Cic. Off. I. 12.

(b) *Zentgrav.* de J. & J. p. 394. Unde & in Bello iræ modus, quæ inhumana in Carolo Guſtavo Sueco fuit, ſi, quæ e Paſtorio memorat Zentgravius, vera ſunt. Idem Catinatio miniranti nupere, ſe Atheſin prope Veronam perfoſſurum, cujus undis perire Cæſareanis neceſſum ſit, ſi tranſitum ſuſcipiant, reſpondit Eugenius Sabaudus, & Venetos, ne hoc inhumanum facinus, contra neutrarum, quas tenere velint, partium Leges permitterent, hortatus eſt.

§. XIII.

Qua licita Rerum defenſio?

Ad res defendendas facultas occidendi, ex ea præcipue ratione firmatur, quod invaſor illimitatum habeat nocendi propoſitum, aut ſaltem ob hoſtilitatem ſemel declaratam habere

Digitized by Google

Lex de fure nocturno.

bere præſumatur. Ex quo etiam de ratione Legis Ebræorum circa interfectionem furis nocturni facile colligi poſſe arbitror. Etſi de ea Scriptores varie diſputent. Cæterum, eam ad omnes gentes, quibus cultura morum imitatione humanioris commercii placuit, propagatam eſſe manifeſtum eſt. (b) Ego rationem habitam exiſtimo non ſalutis modo publicæ, quæ laxatis hoc in caſu juſto dolori frænis admodum juvatur; præcipue quia non res modo, ſed &, ne prodatur, vitam Patrisfamilias aut domeſticorum petiturus, præſumitur: (c) ſed & quod is, qui res noſtras ereptum venit, in judicium adduci non poteſt. Cæterum æque hoſtilem animum declarat, qui res (d) quam qui vitam per injuriam impetit. Inprimis ſi cum inſtrumento ad nocendum apto comparuerit. Addunt alii, quod abs fure interdiu deprehenſo res poſſit recuperari, a nocturno non item. (e)

(a) Grot. II. 1. 12. adde Pufend. de J. N & G. II. 5, 17, 18. qui improbat Grotianam obſervationem, LLatores hoc voluiſſe, directe rerum cauſa neminem interfici debere. Extat fragmentum orationis, quam Cato habuit de præda, ubi ait: Fures privatorum furtorum in nervo atque compedibus ætatem agunt; FURES PUBLICI IN AURO ATQUE ARGENTO. *Grot.* III. 6. 21.

(b) Bœcler. ad Grot. d. l. p. 19.

(c) Zentgrav. de Juſt. & Jure p. 396. ſq. Quid de capitali furum Pœna ſentiendum? diſquirit Velthemius ad Grot. II. 1. p. 600. Contra Leges, quæ venantes ruſticos morte puniunt, vide Gregorium Turonenſem, & Grot. in not. ad II, 1. 14. adde eo Bœcler. mitiſſime dicentem II, 1. p. 29. 30.

(d) *Exod. XXII.* 2. Pufend. de O. H. & C. I, 5. 16. edit. vet. 21. edit. nov. Athenis perfoſſori ædium mors erat pœna propoſita. add. Clericum ad Exod. d. l. qui ait, penſitari etiam debere parietum in oriente perfodiendorum facilitatem, quam Cicero hypotheticam vel cum adjunctione vocat, L. 1. de Invent. c. 42.

(e) *Pufend.* de J. N. & G. II. 5, 17. 305.

§. XIV.

Digitized by Google

§. XIV.

Pertinet huc Jus uti innoxiæ utilitatis, ita & neceſſitatis, (cui, monente Off. II. 16. Cicerone, venia danda) quemadmodum hactenus de Jure Tutelæ egimus. Eſt autem neceſſitas hoc loco ſtatus hominis, quoad vitam, membra, aut res in ejusmodi periculum, circa ſuam culpam conjecti, ex quo aliter emergere haud licet, niſi actus Legibus alias contraveniens committatur, vel congruens omittatur, quo caſu leges non obligare cenſentur, ut aliquot exemplis ab Auctore oſtenſum eſt. Dividi neceſſitas ſolet ratione gradus, adjuncti, & ſubjecti. *Illa* diſpeſcitur in *communem*, *gravem*, & *extremam* ſeu graviſſimam. *Iſta* in neceſſitatem honeſtatis, incolumitatis, commoditatis. Expedit prægnantibus in vitæ diſcrimine conſtitutis ſub unius partis ſæpe jactura ſalutem mercari certiſſimam. Inſtrumentum id veteres vocarunt ἐμβρυοθλάσην. add. *Grot.* II. 2. 6. & eo ejusdem annnotata. *Hæc* in publicam & privatam. De graviſſima, ſive ſimplici, ut Cicero ait, (b) nihil attinet dicere, cum eam nulla ratione lenire poſſimus.

Quod Jus neceſſitatis?

(a) *Zentgrav.* de J. & J. pag. 571. Loquitur Auctor inprimis de neceſſitate, quam vocant incolumitatis, ſeu ubi Legum obſervationem comitaturum eſſet malum humanam deſtruens naturam, aut communi hominum conſtantia majus. Quæ tamen ſemper cedit neceſſitati honeſtatis. Sic non licebit fornicari, ut vitam ſerves; quia fornicari per ſe turpe eſt. Licebit tamen aliquid vitæ conſervandæ cauſſa ſuſcipere, quod Lege alias poſitiva interdictum eſt, ut exemplo *Davidis*, panes propoſitionum comedentis manifeſtum eſt. Communis neceſſitas eſt illa, quæ paſſim occurrit, pauperum: gravis eſt, quam incurrunt, qui non habent neceſſaria ad ſuum & ſuorum ſtatum & conditionem: graviſſima ſeu extrema eſt, quam quis patitur, cum probabili mortis periculo, uti definit Bonacina in Theol. Moral. Tom. II. tract. 1. diſp. 3. p. 162. Dantur etiam caſus, quibus res alterius perdere citra injuriam licet. Primum, ſi urgeat neceſſitas talis, quæ in prima dominii inſtitutione cenſetur excepta: ut ſi quis tertii gladium, quo uſurus ſit furioſus, in amnem projiciat. Deinceps, debitum aliquod procedens ex inæqualitate, nimirum ut

Digitized by Google

res perdita imputetur in illud debitum, quaſi percepta, alioqui Jus non eſſet. Tertio, meritum aliquod malum, cui pœna talis par ſit, aut cujus menſuram pœna non excedat.

(b) qui hoc argumentum exegit Off. III. cap. 23. quo XII. ejusmodi quæſtiones propoſuit. Et alibi quoque, in argumento de objurgatione, neceſſitatem illuſtrat: Ut ad urendum, inquiens, & ſecandum Medici: ſic & ad hoc genus caſtigandi raro invitique veniemus. Offic. I, 38.

XV.

An neceſſitas in legibus humanis excepta?

De Legibus quidem humanis dubio carere videtur, in iis regulariter a neceſſitate exceptionem fieri; ut Legislator non præſumatur ſubjectum adigere ad eam Legis obſervationem voluiſſe, quæ ipſius incolumitatem tolleret. (a) Niſi vel ipſe Legislator aliter diſpoſuerit vel natura negotii aliud ſuadeat. (b)

(a) C. Thomaſ. Jurispr. p. 174.

(b) v. c. Bellum. ibid.

§. XVI.

An in divinis?

Circa Leges vero divinas major eſſe difficultas videtur; nec ſufficit diſtinctio inter Naturales & Poſitivas. (a). Excuſabit tamen in poſitivis neceſſitas, ſi malitia hominum principaliter intendat (b) mortem inferre: non excuſabit, ſi primario quærat transgreſſionem Legis, adeoque ignominiam una ſummi LLatoris (c)

(a) Thomaſ. l. c. p. 176. II, 2. 142.

(b) ſic ajunt, Judæum in obſidio Hieroſol. potuiſſe carnem ſuillam edere. Multo magis ſuperſtitionis accuſandi Judæi ſunt, qui temporibus Antiochi Epiphanis in latebras confugerunt, cum oppugnarentur die Sabbathi, & mori maluerunt, quam defenſionem parare. 1. Maccab. II, 36. quos a Jeſuita *Tirino* contra Lucam Oſiandrum male defendi oſtendit *Jo. Adam Oſiander*, ad Grot. I. 4. p. 553. Equidem notant Thalmudici, ante Aſmonæorum tempora, Legem Sabbathi rigide intellectam fuiſſe, ita ut ne quidem vitæ exciperetur periculum; teſtemque ejus rei Græcum Agatharchidem allegat Grotius ad 1. Maccab. II, 37. Sic nimis religioſos fuiſſe cenſeo Judæos, qui etiam in fame illa, quæ fuit Claudio Romæ

Romæ imperante, primas fruges aliaque DEO dicata intacta in templum detulerunt, ut teſtis eſt Joſephus.

(c) non licuit edere carnem ſuillam, ſi juſſiſſet Antiochus.

§. XVII.

Memorabilis de VII. Britannis hiſtoria eſt, (a) qui vaſto in mari vagantes, deficiente cibo potuque, ſorte jacta unum non reluctantem jugularunt, cujus ſanguine intolerabilem ſitim, carnibusque famem utcunque ſedarunt. Quod rectene factum fuerit? an ſecus? judicium Viri inſignes ſuſpenderunt. (b) Poſteriorem ſententiam amplexus eſt Zieglerus, ad cujus tamen pronunciata nonnihil regerit Pufendorfius. Saltem miſerandum id facinus eſt, & in mactato magnam charitatis ſpeciem oſtendit, eaque propter a Judice veniam meruit. (c)

Quid de Caſu VII. Britannorum?

(a) apud Jo. Scharrok. de Off. III. 11. p. 198. ſq. & *Pufend. de* J. N. & G. II. 6, 3. p. 312.

(b) ut Pufend. d. l.

(c) referente Scharrokio p. 199. Adde *Zentgr.* in ſumma Juris divini. & B. Anteceſſor *Hopfer* de ritu Decimationis. c. II. §. 25.

§. XVIII.

Poſſitne injuſtitiæ argui, qui ex ratione (a) belli locum in ſolo pacato ſitum, etiam invito Domino occupat? vehementer diſquiritur. Grotius adfirmat, ſi non imaginarium, ſed certum ſit periculum, ne hoſtis eum locum invadat, & irreparabilia damna det: deinceps, ſi nihil ſumatur, quod non ad cautionem neceſſarium ſit: puta, nuda loci cuſtodia, relicta Domino vero jurisdictione & fructibus; poſtremo, ſi id fiat animo reddendæ cuſtodiæ, ſimul atque neceſſitas illa ceſſaverit. Obrechtus: ego, inquit, aliter reſponderim, ſi de re occupanda conſilium; aliter, ſi de re occupata (a) judicium roger. Ubi enim deliberandi locus relinquitur, quid ambigam ſecundum regulam ac cynoſuram incedere, quam ſcio a Spiritu S. præſcriptam: Non ſunt facienda mala, ut eveniant

An juſta occupatio ſoli pacati?

bona. Rom. III. 8. Ubi vero gravitas & præſentia periculi, nulla prava libidine, nullo incondito aut intemperante affectu, ſed ſolo ſe ſuosque ab imminente periculo tuendi ſtudio incitatum ad rem alterius occupandam attraxit; ita, ut non dolus ſaltem, ſed culpa quoque occupantis argui non poſſit: cur injuſtitiæ condemnem, rationem ſufficientem reperire utique non poſſum. Haud eſt nocens, quicunque non ſponte eſt nocens. Sic, obſervante Gronovio, olim fecerunt *Ordines Belgii* Liberi in *Trajectu Moſæ* (Maſtricht) *Rhenoberga*, *Orſavia*, *Embrica*, *Veſalia*, quas hoſtis Hiſpanus occupatas præſidiis tenebat, & inde ſocios eorum infeſtabat. Verbo: factum meretur veniam, quia ob abſentem malitiam (c) injuria non eſt: non tamen juri naturali ex aſſe congruit.

(a) Scilicet vera, & qui bellum PIUM gerit. Grot. II, 2. 10

(b) pro negante argumentum eſt. Si nemini invito ſuum eſt auferendum E. ſine injuria alterius locus non invaditur. Deinceps hoc pacto alterum præter noxam bello implicari gravibusque periculis involvi. Atqui injuſtum eſſe, ſi homini innocenti periculum creetur. Hoc autem periculum augeri, quia iſto pacto is, cui locus occupatus eſt, colluſionis cum hoſte ſuſpicionem inire cogatur. Vincit tamen apud plerosque *Salus publica vel ejus prætextus.*

(c) Pufendorf. de Off. H. & C. I. 2. 15. ibi: ad injuriam præterea.

§. XIX.

An neceſſitas tribuat Jus ad res alienas?

Quæri etiam ſolet: An neceſſitas tribuat Jus ad auferendum Res alienas? Sunt, qui exiſtiment, in caſu extremæ neceſſitatis, officia Humanitatis mutari in obligationem perfectam, adeoque furtum formaliter non committi. (a) Salem hoc ab Auctore graviter monitum; non minus in caſu neceſſitatis aſſeri poſſe, quæ ex humanitate debentur, quam ad quæ ex obligatione perfecta tenemur. Cæterum & id colligo: DEUS per donationem Adamo factam dominium proprietatemque introduxit: E. ſalva ſocialitate, quæ neminem vult gratis perire: Igitur nec voluit per introductionem dominii hominem perire. Non quidem, quod communio reviviſcat, quæ

Digitized by Google

quæ nulla fuit: ſed quod id beneficium generi humano cenſendum eſt ad uſum, non ad noxam datum, & caſus extremæ neceſſitatis exceptus fuiſſe. Unde ſubintelliguntur conditiones: Ut, ſi fieri poſſit, adeatur Magiſtratus; ut precibus res tentetur, ut ne pari neceſſitate poſſeſſor teneatur, & quæ ſunt ſimiles. (b) Hic eſt rigor Dominii divino beneficio temperatus reſtrictusque Jure neceſſitatis. (c) In iis enim, quæ humani ſunt inſtituti, excepta videtur neceſſitas ſumma, quæ rem reducit ad Jus naturæ. (d)

(a) *Thomas.* JPr. Div. II. 2. 170. 171. quia liceat Magiſtratum adire, ſi ejus copia foret. Qui ipſe character ſit obligationis in Civitate perfectæ. Negativam ſuſtinent Oſiand. ad Grot. 673. Ziegler. p. 172. Dannhau. Coll. Decal. p. 847. Diligens eſt caſuum collectio in Diſp. de Favore Neceſſitatis A. 1699. ſub Jo. Schmidio, Lipſienſi habita §. 32. 33. ſeqq. Adde Selden. VI. 6. 724. ut & *Obrecht.* Diſſert. de Ratione Belli p. 30. 31. ſqq. Urgent etiam nonnulli, deeſſe *formale furti*, fraudulentum ſcilicet animum, absque quo furtum non committatur. Nec obſtat Locus *ſpecioſus*, Prov. VI. 30. ubi furti probrique reus dicitur, qui ad famem ſedandam res alienas furripit. Nam is non de ea, quam heic figuramus, neceſſitate loquitur. Sequenti enim verſu dicitur habere, quod vendat & reſtituat ſeptuplum. Pufend. de J. N. & G. II. 6. 5. Caſum ita format Cicero: Nonne ſapiens, ſi fame ipſe conficiatur, abſtulerit panem alteri homini, ad nullam rem utili? Minime vero, non enim vita mea mihi eſt utilior, quam animi talis affectio, neminem ut violem, commodi mei gratia. Offic. 3. 6.

(b) Grot. II. 2. 6. 7. ſq.

(c) Kulpis. Coll. Grot. Exerc. III. p. 38. §. 2.

(d) Grot. II. 6. 5.

§. XX.

An in naufragio præcipitari poſſit, qui ſortem detrectat?

Eſt, qui exiſtimet, eum, qui ſortis periculum, uter in mare projici debeat, ſubire detrectat, a reliquis illicite præcipitari; quod pares ſint ſinguli, & nullum in quoquam Jus exiſtat eum cogendi. Auctor vero, [a] tametſi in majori opere ſententiam ſuſpendat, in affirmativam hoc in libro conceſſit; quod

quod is velut omnium interitum quærens, præcipitari poſſit. (b)

(a) p. 312.

(b) Nec videtur firma ratio in contrarium. Sæpe non habens facultatem ſinguli, quam tamen habent, ut in Corpus Morale coeuntes. Conf. Pufend. de J. N. & G. VIII. 3. 1. 1148. Poſſunt ergo omnes aut plerique, ad conſervationem TOTIUS legem ſibi ferre, & omnium refragantem ſaluti compellere. Quid quod inter æquales vix melior compoſitio quam per ſortem datur. Conf. infra I, 7. 8.

Quid porro de Jure neceſſitatis?

§. XXI

Duplex alias dici Jus ſolet, quo vigor Dominii, divino beneficio temperatus reſtrictusque ſit, Unum neceſſitatis, alterum innoxiæ utilitatis. Prius, ut monuimus, eſt, ubi neceſſitas homini tribuit facultatem agendi, ex ipſa naturali æquitate reſultantem, alias regulariter Lege ademtam. [a] Poſterius vero, eſt Jus humanitatis, quod alteri prodeſſe re noſtra, ſi nihil nobis decedat, jubet, Prius vide Pufend. I. 5. poſterius, I. 8.

(a) inprimis quoad neceſſitatem incolumitatis. vid. ſupra §. 14. Marc. II, 27. Quemadmodum & aliunde illata neceſſitas excuſationem aut veniam meretur. Juſtinus: Factum Phocenſium, tametſi omnes execrarentur propter ſacrilegium, plus tamen invidiæ Thebanis, a quibus ad hanc neceſſitatem compulſi fuerant, quam ipſis intulit, add. Grot. III. XI. 4. fin. III. 17.

COL-

Digitized by Google

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO SEXTA.

SUMMA.

Distinctio officiorum erga alios in absoluta & hypothetica. Et cur primum in absolutis sit: de tuenda æqualitate? §. I.

Præceptum de damno farciendo. §. II.

Ad id qui teneantur? §. III.

Quo ordine? §. IV.

An primo loco teneatur patrator facinoris? §. V.

An homicida teneatur ad pensandum lucrum, quod heredes e longiore propinqui vita capere potuissent? §. VI.

An de omnibus teneatur Rector Civitatis, quæ committunt privati piraticam ipsius indultu exercentes? §. VII.

De Restitutione ex professo. §. VIII.

An & is teneatur, qui per negligentiam damnum intulit? §. IX.

An is, qui occasionem præbuit? §. X.

An animal noxæ dedendum? §. XI.

De Restitutione, ut Belli Rectoribus incumbat? §. XII.

Imprimis circa excessus militum stipendiis carentium? §. XIII.

Vitiositas *ut a* damno *secernenda?* §. XIV.

Quid dolus & quotuplex? quid culpa? §. XV.

Quid Vindicta? §. XVI.

Quotuplex æqualitas? §. XVII.

Quomodo jus distribuendum? Ac de sortibus quid tenendum? §. XVIII.

De facto Davidis II. Sam. X. 4. XII. 31. §. XIX.

Quomodo peccetur contra officium de tuenda æqualitate? §. XX.

Progressus fit ad officia humanitatis, ut monere errantem. XXI.

Erga defunctos, XXII.

Ubi quæstio de insepultis facinorosorum cadaveribus? §. XXIII.

Lex de Spicilegio Lev. XIX. 9. Ac doctrina de rebus innoxia utilitatis. §. XXIV.

De humanitate adversus omnes. §. XXV.

De Jure transferendi merces. §. XXVI.

An ad jura humanitatis pertineat exteris feminarum copia destitutis matrimonia cum nostris merendi licentiam dare? Item de Monopolio. §. XXVII.

An detur actio ingrati? §. XXVIII.
Quæstio de Jacobo, an Labanum laeserit? §. XXIX.
Quomodo indefinite aliorum commoda promoveri possint? §. XXX.
Monita adversus avaritiam. §. XXXI.
Beneficia quotuplicia; §. XXXII.
Quid de amicitia sentiendum? §. XXXIII.
Superpondium duarum quæstionum. §. XXXIV.

§. I.

Quid officia absoluta? quid hypothetica?

OFficia adversus alios homines *vel absoluta sunt vel Hypothetica*: (a) Inter *illa*, quæ Homines sibi invicem, ut talibus debent, generalissimum est: *De tuenda Hominum æqualitate*, seu quolibet Tibi habendo pro æquali. Quoniam, (b) ipso fatente Auctore, *ultimum efficacissimumque adversus læsiones aliorum argumentum* ab æqualitate Humanitatis peti solet, estque in ipso hominis nomine quædam dignatio, quam Deus quoque intuetur. Pepercisti illis, inquit ad Deum Vir sapiens, TANQUAM HOMINIBUS, Sap. XII. 8. Ex illo per se consequitur alterum: *Neminem esse lædendum.* (c) Cicero hoc justitiæ primum munus vocat, ut ne cui noceat. (d)

(a) Præscindimus itaque a *Thomasiana* divisione, quæ in *communia & specialia, & illa in absoluta ac hypothetica dispescit.* JPr. II. 3. 2. sq. quæ tamen servari possit, quoniam & hypothetica a certo Instituto, uti est v.c. sermo, dominium &c. sunt communia. De absolutis, iisque tribus agitur ab Auctore c. VI. VII. VIII. De hypotheticis vero ex institutis, quorum tria sunt, cap. IX. §. 21. sermo nimirum, dominium rerum earumque prerium, & imperium humanum, agit c. X. usque ad c. XVI. inprimis I. 9. ult. de hypotheticis demum ex certo statu totus liber secundus. Videri posset, ipsum auctorem hanc divisionem infringere, dum de officiis inter ea intermediis agit: c. IX. 1. & ult. sed ex all. §. ult. patet, eum non pertinacem in διχοτομία defendenda esse. Possent etiam hæc intermedia referri ad Officia hypothetica.

Occurritur dubio circa methodum Auctoris.

(b) I. VII. 1.

An primum sit officium de tuenda æqualitate.

(c) *Obj. 1.* Officium de nemine lædendo esse latissimum. 2. Officium de tuenda æqualitate non necessario requiri ad vitam socialem, quia possim socialiter vivere etiam cum inæquali. Igitur officium de

tuen

tuenda æqualitate non esse primum. Resp. 1. neg seq. 2. est primum ratione dignitatis non ordinis tradendi. ad 2. neg. Min. semper enim supponitur vinculum & *jus humanitatis*. Cæterum institutum vel est generale, vel speciale. Illud sunt pacta: hoc sunt tria illa, I. 9. ult.

(d) Off. I. 7. Primum fundamentum vocat L. l. c. 10. alterum: ut communi utilitati serviatur. Ac si non poteris sive causas defensitare, sive populum concionibus tenere, sive bella gerere: illa tamen præstare debebis, quæ erunt in tua potestate, justitiam, fidem, liberalitatem, modestiam, temperantiam, L. I. c. 33. Off.

§. II.

Consequens præcepti, de Nemine lædendo est: *Damnum* (a) *datum resarci.* Venit autem *damni nomine* omnis læsio, qua cui tollitur diminuiturve, quod suum est, perfecto (b) expletorioque Jure, (c) non ex sola aptidudine aut Jure imperfecto. *Quid damnum?*

(a) Damnum (forte a demendo dictum, est τὸ ἔλαττον, cum quis minus habet suo. Grot. II. 17. 2.) definit C. Thomasius. Carentiam boni alicujus ob alterius factum Jure destitutum. Varias vero divisiones damni idem exponit, *in positivum & privativum: conjunctum cum lucro lædentis & non conjunctum; directo in ipsare vel in ejus fructibus datum: ex dolo vel culpa: ex facto commissionis vel omissionis.*

(b) conf. Grot. II, 17. per tot. Sive: damnum est rei ad nos perfecto Jure pertinentis ablatio vel corruptio.

(c) sive consistat in re h. l. §. 5. quæ homini competit vel ex mera natura, uti vita (quæ sua est ad conservandum, non ad perdendum) corpus, membra, fama; vel ex facto humano, dominio, pacto, Lege: sive in fructibus §. 6. iisque perceptis & percipiendis, sive in spe §. 6. sub fin. Exod. XXII. 6.

§. III.

Non faciens ea, quæ *ex imperfecta solum obligatione debebat*, ad reparationem non tenetur. (a) Distinguendum tamen inter *obligationem absolutam & relativam*, quæ posterior est cum effectu exigendi. Aliud etiam est *vitiositas* actus, aliud *ejus effectus*. Illi respondet *Pœna*, huic *reparatio damni*. *Ad compensationem damni, quis teneatur?*

(a) Sensus hic est Grotiani pronunciati II. 17.9. sub fin. & Auctor. VI. 7. ub fin.

§. IV.

Quo ordine?

Quo ordine teneantur, ex Grotio petiit Nostri(a) ii nimirum *primo*, qui Imperio impulerunt, ut causa principalis: deinde *patrator facinoris*, ut ministerialis in solidum singuli, qui ad actum causam dederunt, si totus actus ab ipsis, quanquam non solis processit. (b) Quæ res clara fit, si inter actus dividuos & individuos distinguatur. (c)

(a) §. 8. Grot. II. 17. 11.

(b) Grot. II, 17. 11. Digest. L. IX. tit. 2. §. 12, Ulpianus: Si plures servum percusserint, utrum omnes quasi occiderint, teneantur, videamus? si quidem adparet, cujus ictu perierit ille, quasi occiderit, tenetur: quod si non adparet, omnes quasi occiderint teneri Julianus ait, & si cum uno agatur, ceteri non liberantur, nam ex Lege Aquilia quod alius præstitit, alium non relevat, cum sit pœna.

(c) Pusend. de J. N. & G. III. 1. 5. p. 329.

§. V.

An primo loco patrator facinoris?

Primo loco tenetur patrator facinoris, si citra necessitatem ad id accesserit; alias principis causæ loco habetur, qui imperio ad facinus impulit. (a)

(a) Sensus hic est dictorum a Nostro c. VI. §. 8. nec puto dissentire Grotium II, 17. 11. Facile etiam resolvuntur, quæ apud *Osiandrum* in partem utramque ad laudatum Grotii locum disputantur. Præcipua ibi sententia est, non mandantem, sed Patratorem facinoris primo teneri loco, quia is duplici modo influat, agendo scilicet moraliter & physice, cum ille, qui mandat, saltem sit causa moralis. Contra autem militare videtur, quod Is cujus nomine actio suscipitur, sit causa principalis; E. mandantem teneri præ patratore facinoris. Item quod imperans sit causa primo impellens ac movens, imo omnem in se reatum aut imputationem suscipiat, v. c. si quis jubeat interficere inimicum, eum promittere impunitatem & libertatem a reatu. Ubi tamen *ad illud* responderi possit, Mandantem quidem esse causam principalem quoad rationem impul-

Digitized by Google

pulſus, non tamen quoad ipſum damnum immediate datum. *Ad iſtud*, a cauſa prima movente ad cauſam principalem, & effectum proxime attingentem N. V. C. *Ad hoc* dici poſſet, non ſemper ſuſcipi a mandante Reatum, præprimis ſi patratori merces deſtinata ſit. Salvam etiam Imperio Civili facultatem manere, iſtam peccandi libidinem coherendi. Aliquando *optime geſta*, *Legatis tantum imputari*, licet ſimulante Principe & exigente ſic temporis neceſſitate, ne quid tamen revera detrimenti Legato accedat, ut in cauſa *Kaleſteinii* a Brandio Varſavia abducti manifeſtum eſt. *Pufendorf.* Rerum Brandeb. Frider. Guil. L. XI. §. 104. ſub fin.

§. VI.

An homicida teneatur ad penſandum lucrum, quod hæredes ſperare potuiſſent

Communior quidem DDrum ſententia eſt, non teneri homicidam ad penſandum lucrum, quod hæredes e longiore propinqui vita capere potuiſſent: quo minus tamen fieri penſatio qualiscunque poſſit, imo debeat, ſi pecuniaria fiat cædis æſtimatio, nullus dubito. Interim *reſtitutionem proprie ſic dictam non eſſe fatemur*, quod vita per ſe æſtimari nequeat. Hercules Iphiti a ſe occiſi liberis mulctam pependiſſe legitur, quo facilius expiaretur. Grot. II, 17: 13. (a) Ceterum qui Virginem vel invitam, vel non omnino reſiſtentem compreſſit; divina Lege (b) ad ductionem & dotem tenebatur.

(a) Rationem dant, quia Lucrum id non eſt inter Noſtra. Pufend. de J. N. & G. III. 1. 7. Cetera vide ap. Oſiandrum d. l. p. 1069. 1070. ſq. ubi in negativam contra Zieglerum concedit collato tamen Grotio II. 17. 13. Obj. tenetur tamen qui damnum dedit ad reſtitutionem fructuum. E. etiam tenetur homicida ad fructus propinqui ſperatos. Porro: Pœna capitali homicidæ inflicta non ſatisfit. Ergone liberis pereundum erit? Et ſi præſumtio eſt occiſum longius victurum fuiſſe. E. ſaltem ex hac præſumtione hæredibus debebit penſari damnum. Grot. II. 17. 23. Sed diſtinguo *æſtimationem cædis ab irrogatione* ſupplicii capitalis. Si prior obtineat, dubium non eſt de reſtitutione. Sed in poſteriori, quid ulterius poſcetur ſanguine?

(b) Exod. XXII. 16. Deut. XXII. 28. 29. Sed verſu 25. compreſſori ſupplicium ultimum decernitur, ſi vis fuerit omnimoda, & quidem deſponſatæ intentata.

§. VII.

An tenetur Rector civitatis de damnis per Piratas datis?

Recte pronunciatum a *Grotio* est, (a) non teneri Civitatis Rectorem, si privati, piraticam in hostes exercendi facultatem ab se adepti, eadem in Cives aut fœderatos abutantur. (b) Aliter dicendum, si ad inhibenda latrocinia vel piraticam non adhibeat ea, quæ potest deberque Remedia. (c)

(a) II. 17. 20. Syndico quippe Roterodamensi, quæsito, ut ex officio Jus diceret.

(b) Innocentiam testabuntur indignatione, si noxios vel puniant, vel dedant; quod optare se respondit *Elizabetha Anglicana*, & piratas, qui Gallis vim fecerint, signa ementita prætulisse, respondit.

(c) Grot. II, 17. 20.

§. VIII.

Quid Restitutio? & quod ejus Jus?

Cæterum *Restitutio*, damnique illati reparatio Naturali Lege præcepta est: (a) Modi vero positivis Legibus determinantur. Sic cur furtum bovis *quintuplo*, ovis vero *quadruplo* sarciendum sit, in (b) Divini arbitrio Legislatoris constitutum positumque fuit. (c) Sedulo etiam restitutio secundum se distinguenda ab annexa pœna est. (d)

(a) *Pufendorf.* de Off. H. & C. I, 6. 4. quo ipso ostendere dolorem de admissis debet lædens, & socio conciliari. Non autem dolet, se furatum esse aut rapuisse, qui adhuc furatur, quod facit alienam qui rem non restituit. *Et tantisper fur aut prædo est, dum est injustus possessor alienæ rei.* Conf. *Phil. Melanchthon.* Apol. art. VI. p. m. 197. edit. Lipf. Form. Conc.

(b) *Exod. XXII.* 1. ubi tamen notandum, loqui textum de bove aut ove jam a fure vendita aut occisa; tum enim quintuplum aut quadruplum jubetur dari, ob lucrum, quod fur censetur fecisse. Si vero vivum adhuc animans in furis potestate deprehenderetur, dupli saltem restitutio præcepta est. Rursus, quia majus bove carendi damnum quam ove, ideo major quoque bovem auferenti pœna dictata est. Conf. omnino *Thom. Aquin.* 2. 2. qu. LXII. art. 2. pag. 146. Edit. Antwerp. & add. J. A. Osiand. ad Grot. II. 20. 32. p. 1161. 1163. Est inter præcepta jubentia

bentia Legis divinæ Hebræis datæ, ut *res etiam inventa* restituatur Domino, quæ fundamentum habet tum in æquitate naturali, tum in Deut. XXII. 1. Hieronymus ad Leviticum: Multi putant sine peccato esse, si alienum, quod invenerint, teneant & dicunt: Deus mihi dedit. Cui habeo reddere? Discant, hoc peccatum simile esse rapinæ, si quis inventa non reddat. Conf. *Grotium* Annotatis ad II, 10. 1. Aliena non rapere, non est laudis sed debiti, *Ammian. Marcell. XXX* 28. Restitutio autem per se necessaria est; unde in sanctiori disciplina docemus, eam utique præcedere debere requisitionem veniæ apud DEUM, saltim ut peccans serium habeat propositum, eam satisfactionem, quantum possit, præstandi. Prius reconcilieris fratri tuo, & tunc veniens, offer munus tuum, velut symbolum DEI reconciliandi. *Matth. V.* 24. *Luc. XIX.* 8. Sic Paulus Philemoni offert refusionem damni ab Onesimo eidem dati, vers. 18. Unde vulgata Confessionariorum Regula est: *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Nam ludibrium est, & contradictorium, pœnitentiam facti injusti apud Deum profiteri, & nihilominus retinere velle fructum ex eo facto provenientem. add. *Pufend.* de Habitu Relig. ad Remp. §. 24. p. 87. sq. *De restitutione rerum inventarum.*

(c) Sic qui vel ipse, vel mediante animali suo damnum alteri intulit, ac vineam agrumve læsit, is Restitutionem de OPTIMO vineæ agrive proventu facere jussus est. *Exod. XXII. 5.* & *Pufend.* h. l. I. 6. 12. Alia Lex de restitutione est, quando qui sponte fatetur damnum proximo illatum, & pungente intus conscientia id expiari cupit, restituere alienam rem, sed non nisi addita ei quinta parte jubetur, *Levit. VI. 5.* Num. V. 7. Prior Lex II. Mosis XXII. 1. eo de casu loquitur, ubi Fur coram judicio foroque humano stetit, ac noster de sponte confesso agit.

(d) Ne restitutio & pœna confundantur. Distinguenda in criminibus *vitiositas actus ab effectu.* Nam illi pœna respondet, huic damni reparatio; quæ fit culpæ confessione, exhibitione honoris, testimonio innocentiæ, & per ea quæ his similia sunt. Quanquam & pecunia pleraque damna rependi possint, si læsus velit: quia pecunia communis est rerum utilium mensura. *Grot. II. 17. ult.*

IX.

Etiam is (a) ad Reparationem tenetur, qui per negligentiam aut culpam quam evitare facile erat, alteri damnum intulit. [b] *An teneatur, qui per negligentiam damnum intulit?*

(a) I.

Leges Mosaica exponuntur.

(a) I. 6. 9. Exemplum est, de igne culpa alicujus erumpente, sed præter intentionem aliis noxam inferente: *Exod. XXII. 6.* Si quis in stipulam suam vel in spinam comburendæ ejus causa ignem immiserit, & ulterius evagatus ignis & progressus alienam segetem vel vineam læserit, in crimine est; Cum deberet vel ignem exstinguere, vel ita munire, ne evagetur.

adjectis Sanctioris disciplinæ exemplis.

(b) Referri eo potest, quod custos ovium aut pecudum, quæ a furibus ablata sunt, tenetur restituere, *Exod. XXII. 12.* non autem quæ a bestiis lacerata. Quoniam priori in casu custodia facilior est, & periculo caret, posteriori non item. ac ibidem, *Exod. 22. 9. 10.* Depositarius etiam negligens reddere tenetur simplum. Conf. Lev. VI. 1. sq. Et meretur expendi quam in Abdicatione Magistratus ad populum habuit *Samuel* pathetica Oratio, necessitatem restitutionis indicans: *Loquimini de me coram Domino, & coram Unctо ejus: Utrum bovem cujusquam tulerim aut asinum? si quem fraude circumventum re sua privavi; si oppressi aliquem; si de manu cujusquam munus accepi, & abscondi oculos meos in eo:* ET RESTITUAM VOBIS. 1. Sam. *XII.* 3. Quemadmodum & Zachæus, suæ sinceritatem conversionis animique pœnitentis indicium non alia sane re luculentius demonstrare posse censuit, quam Restitutione, Luc. XIX. 8.

§. X.

An is, qui saltem occasionem dedit?

Ubi quis ad ipsum actum, quo damnum fuit datum, realiter aliquid operæ non contulit, neque ut iste susciperetur antecedenter effecit, neque in partem emolumenti venit, is, licet occasione istius actus aliquo peccato obstringatur, ad restitutionem tamen damni non tenebitur: uti sunt, qui alienis malis lætantur: qui patratum damnum laudant vel excusant: qui antequam fiat, optant, dum fit, favent, aut assentantur (a)

Quid voluntum? Quid voluntarium?

(a) Philosophi distinguunt *inter voluntarium specialiter ita dictum, & volitum*; quorum illud voluntatis effectus est, hoc objectum tantum. Scilicet sub voluntatem cadere aliquid duobus modis potest. *Primum* ut objectum tantum, non ut effectus. Ita si videns navem submergi, quam gubernator deseruit, tu autem, si vel maxime velis, non possis servare, si placet ejus submersio, tibi voluntaria videtur posse dici

dici OBJECTIVE : aut ſi quis occidat quempiam in conſpectu tuo, & cædes ea tibi placet, licet impedire non poſſis, tamen quo minus voluntaria tibi ſit objective, nihil obſtare videtur. Uſus tamen obtinuit, ut ejusmodi effectus reſpectu videntis VOLITUS potius dicatur quam VOLUNTARIUS, quia ſe habet ad volentem per modum ſaltem Objecti, & non per modum effectus. Quod autem ad eum, qui videt, ſe non habeat ut effectus, inde liquet, quod principium ejus in videne non ſit, ſed in alio. *Secundo* ut effectus vel actus voluntatis. Et quod hoc modo ſub voluntatem cadit, proprie voluntarium eſt. Add. *P. Slevogt.* Diſp. Academicis, hoc de argumento. Cæterum &ſi quis prætextu inutilis diſſenſus, ſuum in Majora, quæ vocant, vota conſenſum trahi patiatur, is tamen reus eſt læſionis, quam damnatus injuſte patitur. Debebat enim, ob rationum robur conſtantiam ſervare, ſuoque diſſenſu cavere, ne male ſentientes in malitia vel errore confirmaret. Talia non numero, inquit alicubi Cicero, ſed pondere judicantur, Off. II. 22.

An reus ſit læſionis, qui conſentit in Majora, ſed pejora innocentem ladentia?

§. XI.

Ut animal aut mancipium, quod damnum vel paupe riem fecit, noxæ dedatur, non, ut Grotius cenſet, (a) Juris tantum civilis, ſed omnino naturalis eſt. Quia damnum a Domino utique ſarciri debet, quod ni velit, nulla alia via eſt læſo conſulendi, quam noxæ animal dedendo. (b) Sic & quod homo noſter intulit, a nobis ſarciendum eſt. Præterea quos Auctor vocat *homines noſtros*, eos *Florus* ſecundum hominum genus adpellavit. (c) In quæſtione demum quousque eorum quilibet, qui ad damnum concurrerunt, teneantur, non inutiles Regulæ ſunt, quas *Jo. Azorius* collegit. I. Quandocunque res aliena extat apud aliquem, is primo loco tenetur reſtituere totum, quod habet alienum, præſertim, ſi non ſolum res aliena exret apud ipſum, ſed ſi etiam injuſte eam accepit. Ratio eſt, quia res aliena, ubicunque eſt, pro ſuo Domino clamare videtur. Item, quia major eſt obligatio proveniens ratione rei acceptæ contra juſtitiam, quam obligatio ſolum ratione acceptionis injuſtæ. Ergo is, qui habet

An animal noxæ dedendum?

De concurſu ladentium, eorumque obligatione ad reſtituendum: Regulæ.

Digitized by Google

injuſte rem alienam, eſt magis obligatus, quam quicunque alius, qui non habet illam, etiamſi cauſa fuerit in accipiendo eam injuſte. II. Quicunque mala fide conſumſit rem alienam, magis obligatur ad Reſtitutionem, quam quicunque alius, qui eam non conſumſerit, aut aliquando detinuerit. Ratio eſt, quia, qui conſumſit, perinde eſt, ac ſi habeat eam apud ſe. Unde ſaltem æſtimationem rei reſtituere debet III. Qui per ſe ipſum eſt cauſa phyſica & naturalis, magis obligatur ad reſtitutionem, quam quicunque alius, qui eſt cauſa moralis in actione, qualis eſt conſulens, laudans, vituperans, recipiens. Ratio eſt, quia, qui per ſe ipſum facit effectum, magis habet rationem cauſæ, quam quicunque alius, qui facit conſulendo vel conſentiendo. Item cauſa naturalis magis habet rationem cauſæ quam moralis, ad ejusdem effectum comparata. IV. Mandans, ſi in eo, cui mandat, jurisdictionem habet, qualis eſt Dominus mandans ſervo, Princeps ſubdito, Pater filio, magis obligatur ad reſtitutionem, quam mandatarius & quam quicunque alius, qui cooperatur conſulendo, conſentiendo, laudando, vituperando, recipiendo mandatario. Ratio eſt, quia mandans, qui jurisdictionem habet, ſe habet ut cauſa principalis, mandatarius vero ut inſtrumentalis. Item magis habet rationem cauſæ, quam quicunque alius, qui eſt cauſa conſulendo, vel conſentiendo, vel laudando, quia iſti ſolum cooperantur in actione. V. Conſulens vel inducens magis obligatur, quam conſentiens vel recipiens, vel laudans, vel vituperans, quia magis videtur habere rationem cauſæ movendo ad effectum. VI. inter cauſas cooperantes magis obligantur, quæ cooperantur poſitive, quam quæ privative vel negative, quia magis movet ad effectum cauſa poſitiva cooperans, quam negativa. Cæterum etſi reſtitutio ordinarie ei facienda eſt, qui damnum paſſus, ut domino rei ſuæ, vel hoc mortuo, heredi: quod ſi tamen nec heredes adſint, conſultum tamen rationis eſt, ut pauperibus detur, quod præter jus ablatum eſt. Quod etiam eo in caſu faciendum, ſi, cui

Cui fieri debeat reſtitutio? pro diverſis caſibus datur ſignitur.

facta

facta injuria ſit, haud conſtet, neque etiam conſtare poſſit. Neque tamen, ſi facta in pauperes erogatione, is, cui damnum illatum eſt, innoteſcat, eleemoſyna ab obligatione reſtituendi liberat, ſed reſtitutio fieri omnino debet. *Quando ad pauperes dirigendat*

(a) II. 17. 21.
(b) conf. omnino *Pufend.* Offic. I. 6. 12.
(c) Conf. *Jo. Teſmarus* ad Grot. II. 17. 21. b.

§ XII.

Rex, qui *ob cauſas leves*, aut ad exigendas vindictas non neceſſarias & magnum ſecum periculum trahentes bellum ſuſcipit: tenetur ſubditis ad reparationem damnorum, quæ inde oriuntur: (a) Porro, ſi belli cauſa injuſta ſit, injuſti etiam ſunt actus, qui inde naſcuntur. Igitur, qui ſcientes tales actus operantur, aut ad eos cooperantur, habendos eſſe cenſet Grotius in eorum numero, qui ad Regnum cœleſte ſine pœnitentia venire non poſſunt. Vera autem pœnitentia, ſi tempus & copia ſuppetat, omnino requirit, ut is, qui damnum dedit, ſive interficiendo, ſive res corrumpendo, ſive prædas agendo, id ipſum reſarciat. *Niniviti* Rex juſtitiam indicens præcipit, ut rapina manus vacuefaciant, naturæ ductu agnoſcens, ſine tali Reſtitutione pœnitentiam fictam & inanem fore. Atque ita videmus ſentire non *Judæos* tantum & *Chriſtianos*, ſed & *Mahumetiſtas*. [b] Imo nec peccato vacat aut a reſtitutionis onere immunis eſt rerum hoſtilium in Bello Juſto captura. Quippe ſi id, quod recte fit, ſpectas, non ultra licitum eſt, capere aut habere, quam cauſa ſubeſt debendi in hoſte; excepto, quod etiam extra eam ad ſecuritatem neceſſariam res poſſunt detineri, ſed reſtituendæ ceſſante periculo, in ſe aut in pretio. [c] *Ut Principibus incumbat reſtitutio? ex ſententia Grotii?*

(a) de Juſtitia interna loquitur *Grotius*, e Theologis hoc axioma depromens II. 24. 7. add. *Knipis.* Coll. Grot. p. 134. lin. 2. ſq.
(b) add. *Grot. III.* 10. 3. & III. 10. 6, ubi de Romanis quoque exempla occurrunt. Et in adnotatis ad III. 10. 3.
(c) *Grot.* 13. 1.

Digitized by Google

§. XIII.

Quid circa exceſſus militum ſtipendiis carentium præcipiat Jus Reſtitutionis?

Veriſſimam Theologorum ſententiam dicit Grotius, *Regem, qui quæ debet ſtipendia militibus non ſolvit, non tantum militibus teneri de damnis inde ſequutis: ſed & ſubditis ſuis & vicinis quos inedia coacti milites male habuerunt.* (a) Si quis etiam miles, aut alius, in bello juſto ædificia hoſtium incenderit, agros vaſtaverit, atque id genus dederit damna, non juſſus, neque cum neceſſitas ſubeſſet, neque juſta cauſa: is tenetur ad ſarcienda damna. (b) Sed & hoc dubio caret, eos, qui quum vel *ex pacto*, vel *ex publico*, quod gerunt, (c) *munere* alios inſtruere, mentemque eorum ſalubribus præceptis imbuere obſtringebantur, ſive, quod ipſi impares muneri, ſive quod πολυπράγμονες ſunt, ſuæ commiſſos fidei negligunt, aut inutilibus minusque neceſſariis eorum ingenia fatigant, vel & errores iisdem ac Reipublicæ, vel animabus perniciosos (d) inſtillant: eos, inquam, diſcipulis injuriam facere, atque adeo ad reparandum damnum in conſcientia teneri. Quæ reſtitutio, qua fieri ratione debeat, aut poſſit, ex eo difficile videtur, quia per Doctoris imperitiam aut negligentiam id periit, quod nequit reparari, tempus, *Antiphonis* apud *Plutarchum* judicio, πολυτελίστατον ἀνάλωμα. *Jo. Placettius*, (e) reparationem *cum* extraordinaria ac nova in docendo fide, cura & diligentia: *tum* didactri aut ſalarii a Diſcipulo vel Rep. accepti ad negligentiam culpamve moraliter æſtimati, reſtitutione fieri poſſe arbitratur. Neque video, cur non & tempus reduci velut moraliter poſſit, ejus, quod perditum fuit, æſtimatione in propria conſcientia vel piis & gravibus viris arbitrantibus, inſtituta. Quæ res, quam difficile, quamque periculoſum docendi munus ſit, ſatis oſtendit, & ſecure in eo verſantes ad reſipiſcentiam monet, ac pium illud D. Jacobi monitum interpretatur (f) *Nolite multi Doctores fieri fratres mei, ſcientes, quod majus judicium auferemus.* Generoſa etiam reſtitutionis ſpecies eſt, publica errorum revocatio, quam ab optimis Viris, meliora

An & docens, ob negligentiam, vel inſtillatos errores teneatur ad reſtitutionem?

Digitized by Google

liora edoctis, factam esse constat. (g) Cæterum si quis pravo exemplo noxam animæ alterius inferat, si ad scelera inducat, etiam is in conscientia tenetur ad reparationem: Nec obstat, Canon, supra a nobis limitatus: Volenti non fieri injuriam, Nam velle peccatum, morali æstimatione, homo non potest, quia NON LICET; ac errantis nullam esse voluntatem ex universali principio Leges quoque Romanæ pronunciarunt. *Modus restitutionis per retractationem.*

(a) *Grot.* III. 17. 2.
(b) *Grot.* III. 18. 6.
(c) ut Professores, Præceptores, Pastores.
(d) non omnis error noxius, ut si Medicus aliud se pharmacum præbere ægroto persuadeat, quam revera præbet. Nec omnis error noxius heic in quæstionem venit, ut v. c. falsus rumor hosti nocet, ubi nulla restitutione opus, *Pufend.* Off. H. & C. I. XI, 9. & Grot. de J. B. & P. III. 1. 17.
(e) *Jo. Placette*, Traité de la Restitution, per totum.
(f) *Jac. III.* 1.
(g) Prostant, singulare ejus rei exemplum, Libri retractationum Augustini. Habemus etiam *Jac. Reihingii*, olim *Jesuitæ*, postea *Theologiæ apud nos Professoris*, Retractationes A. 1626. duobus libris hac in urbe editas: quibus, agnita cœlesti veritate, errores in quos & Principem suum, & subditos illius plerosque, induxerat, summa cura emendare, quodque olim destruxerat, reparare conatus est.

§. XIV.

Multum præbet in hoc argumento usum regula: Vitium a damno distinguendum. Nam illud intime cum pœna connexum est: hoc reparationem post se trahit, quæ haud raro fit pecunia, inprimis si læsus velit, (a) quia pecunia communis rerum est utilium mensura, (b) ex eaque, ut alias loquuntur, pretium eminens cernitur. De fama speciatim, sive existimatione & honore, disquirunt: An lædi auferrique queant? seu quod idem est, an damnum iis inferri possit. Est qui sic pro negante sententia arguat: Si conservatio amissioque honoris nostri ex alterius dependeret beneplacito, pessime qui- *Vitiositas ne a damno secernendat*

Digitized by Google

dem nobiſcum ageretur, nec eſſet quisquam, qui non mille periculis quotidie ſubjiceretur. Jam vero ita comparatum eſt, ut nulli niſi mihi ipſi poteſtas ſit maculandæ famæ meæ, adeo ut quamvis Magiſtratus ipſe, cui tamen ſummum in me jus eſt, infamem me pronunciet, honeſtus tamen maneam, ſi nihil per me ſit commiſſum, quare infamis fieri debeam. Pro affirmante facit, quod honor externus Viro vitæ morumque probitate præſtanti ſit debitus, quem qui per injuriam ei adimit, adeoque nec, quod debet, tribuit, damnum inferat. Quæ etiam ſententia melior eſt, inprimis ſi inter honorem pro interno hominis valore ſumtum, & eum qui nihil aliud quam aliorum de illo valore judicium eſt, diſtinguas. Iſte lædi non poteſt, ſed hic ad fortunæ bona ſpectat, eoque lædi poteſt, ac violatur temere, feralem ſæpius læſo effectum in ſocietate producit. Unde & II. qui vel verbis vel factis, eum per injuriam lædit, & honorem contumelia, verberibus, omiſſione cultus: famam vero calumnia vel maledica veri propalatione violat, ad reparationem tenetur. Quæ fit, ſi pœnitentiam oſtendas: ſi contemtum deponas: ſi ſinceram probitatis meritorumque æſtimationem declares: ſi depreceris, ubi opus fuerit: ſi damnum pecunia, communi, ut ſupra diximus, rerum utilium menſura, reſarcias: ſi, quibuscunque licet, officiis, verbis, factis errorem aut injuriam retractes. (c)

(a) *Grot.* de Jure Belli & Pacis II. 17. ult.

(b) Quod quidem in læſa exiſtimatione non facile admittet Vir gravis, immo neque temere patietur Respublica, quemadmodum apud Romanos neceſſitas ſuaſit, ejusmodi morem abrogari. Videri poteſt ex A. Gellii Noctibus Atticis Commentarius, qui ſub Ulrici Obrechti nomine prodiit, ad Grot. II. 17. 22.

(c) Pufendorf. O.H. & C. I 14. 2.

§. XV.

Quid dolus? quid culpa? & quotuplex?

Fit etiam in hac tractatione *Doli*, ejusque (a) mali, ut & culpæ mentio. Ille etiam culpa improbitatis audit & machinatio eſt alterius decipiendi cauſſa, cum aliud ſimulatur, aliud agi-

Digitized by Google

agitur, conjuncta, jure civili, (b) cum læſione proximi; Hæc vulgo dividitur in *culpam præcipitantiæ & negligentiæ.* (c) Alibi (d) *in latiſſimam, latiorem, latam, levem &* (e) *leviſſimam.* De dolo vero alia dicendi occaſio erit. (f)

(a) JCti Romani bonum dolum vocant, ſi adverſus hoſtem quis machinaretur: & alibi: nihil intereſſe, vi quis an fallacia poteſtatem hoſtium evaſerit. Inſigne doli exemplum eſt, quo *D*atamen Mithridates Ariobarzanis filius oppreſſit. Quod lege ſis apud Nepotem, Datame X. per totum, ac ſequente etiam XI. ibi ſub finem: Ita vir, qui multos conſilio, neminem perfidia ceperat, ſimulata captus eſt amicitia. Cæterum crude nimis a *Cicerone* dictum eſſe putat *Grotius:* ex omni vita ſimulationem diſſimulationemque tollendam. Nam cum nec quæ ſcias, nec quæ velis omnia aperire aliis tenearis: ſequitur, ut diſſimulare quædam apud quosdam, id eſt, tegere & occultare omnino fas ſit. Quanquam Cicero nonniſi de ſimulatione & diſſimulatione loquitur, quæ cum dolo malo & injuria alterius conjuncta eſt. L. III. c. 14. & L. III. c. 15. fin. Cæterum apud eundem Ciceronem Aquillius, collega ejus & familiaris, cum ex eo quæreretur, quid eſſet dolus malus? reſpondebat, cum aliud eſſet ſimulatum, aliud actum. Ita nec ut vendat, quidquam ſimulabit, aut diſſimulabit vir bonus. *L.* III. Off. c. 14.

(b) Dolus eſt voluntas nocendi directa; indirecta vero *culpa* dicitur. *Eiſenhard.* Inſtit. J. N. IV. 83. & conſiſtit in negligentia & imperitia, quando quis negligit & ignorat ea, quæ ſcire & obſervare potuiſſet ac debuiſſet.

(c) *Eiſenh.* d. l. p. 136. 137.

(d) Culpa naſcitur ex ſegnitie vel ſimplicitate: Dolus autem malus ex malitioſa deſtinatione. Culpa dividitur in latam levem & leviſſimam. Habet quælibet ſuos veluti gradus. Et dari exemplum poteſt, *ubi culpa eſt lata in infimo gradu, vel ſaltem levis in ſupremo.* Ut, ſi quis alterum ſclopeto transfixerit, neſcius id oneratum eſſe, imo fatali quodam indicio de ejus levitate perſuaſus, ubi tamen alter, ut deſiſteret, hortatus eſt. Cæterum *Latiſſima* culpa dicitur, cum quis diligentia communi omnium hominum non acri ingenio vel induſtria excitatorum omiſſa, agit & lædit; quæ in contractibus & ſimilibus negotiis, & ubi de reparando damno agitur, dolo æquiparari ſolet. *Levis* adpellatur omiſſio diligentiæ hominis magis exculti, & ultra iſtam communem & quam hominum

minum natura juxta cujusque ſolertiam & capacitatem requirit: *Leviſſima* eſt omiſſio diligentiæ exactiſſimæ, quam nonniſi accuratiſſimus in rebus ſuis adhibet. Hujus effectus JCti docent. Conf. *Pufend.* de J. N. & G. I. 7. & *Rechenb.* Lineam. Philoſ. Civ. P. I. c. XIV. §. 5. p. 92. 93. *Conf. Deut. XXII.* 8.

(c) hujus mentionem auctor injicit §. 9. med. Eam, *ſenſu juridico*, acceptam ſic definiit *D. Jo. David Mæglingius*, Magnus apud nos Jurium Anteceſſor, ſed Βραχύβιος, Diſſert. de *Culp. Leviſſ.* quod ſit *prætermiſſio ſummæ diligentiæ debitæ; ut cum quis eam diligentiam, quam diligentiſſimus quisque Paterfamilias ejusdem artis, conditionis & profeſſionis rebus ſuis adhibere ſolet ac debet, nec tamen eam adhibet.* Exemplum eſt de commodatario, qui librum ſibi commodatum reliquit in camera, clavemque quidem reſeravit, ſed abiens non tentavit eam manu digitove, an oſtium bene clauſum fuerit? quod diligentiſſimus facere non neglexiſſet; adeoque furi occaſionem præbuit: reus culpæ omnino leviſſimæ; habet tamen etiam iſta ſcrupuloſitas modum: *nimirum ſi modo negotii Indoles exactiſſimam diligentiam ultro non adſpernetur*, ut ait *Pufendorfius*, *Mæglingio* quoque laudatus. Adde *Selden.* de J. N. & G. IV. 2.

quid culpa leviſſima?

(f) Vide interim *Grot.* III. 1. 7. ſeqq. In *Caji* Cæſaris laudibus poſuit Cicero, ut præcipuum: quod *oblivi ſci nihil ſoleret, niſi injurias.* Idem Cicero Offic. I. nihil, ait, magno & præclaro Viro dignius placabilitate atque clementia. Grot. II. 24. 3.

§. XVI.

Quid vindicta?

Quemadmodum *Vindicta* [a] Naturali juri repugnat: Sic ultio a Summo Imperante non petenda eſt, ut voluptas a læſo ex lædentis ſupplicio capiatur, quod inhumanum eſt & ſocialitati repugnat; (b) quæ etiam hoſti Jura humanitatis relinquit. (c) Sed & in ipſo *Statu naturali* conſcientiæ intereſt, *ultionem moderari*, ne ſanguis absque cauſſa prægnanti effundatur. (d) Prudentiæ autem eſt, alte abdita in hoſte ulciſcendi conſilia rimari, quæ ſic abſcondi apud veteratores ſolent, ut ante occaſionem haud prodantur. (e) Cæterum eo proniores mortales ad condonandas mutuas offenſas eſſe debent, quo frequentius ipſi Supremi Numinis Leges violant, eoque & ipſi venia quotidie opus habent. (f) Magna etiam eſt prudentiæ pars, diſſimulare ſeu cedere. (g)

(a) In

Digitized by Google

(a) In quantum dicit propoſitum ægre iis faciendi, qui nos læſere. add. Sir. XXVIII, 1. Ulciſcendi optima ratio eſt, ne ſimilis fias ei, qui injuriam fecit. *Antonin. Imperator* ſexto de vita ſua.

(b) conf. infra II. 13. 6.

(c) Exod. XXIII. 4. 5.

(d) Virilis eſt hac de re & aliquoties hoc in opere laudata Abigailis ſententia *1. Sam. XXV. 31.* add. denuo *1. Sam. XXV. 33.* ubi gratias DEO agit Davides, quod ſuamet ſe manu non ſit ultus.

(e) Exemplum *Abſolomi* inſigne eſt, 2. Sam. XIII. 20.

(f) Seneca de Clement. I, 6. *Peccavimus omnes, alii gravia, alii levia*: alii eo deſtinato, alii forte impulſu, aut aliena nequitia ablati: alii in bonis conſiliis fortiter ſtitimus, & innocentiam inviti ac renitentes perdidimus. add. *Grot.* J. B. & P. II. 20. 19. & *Eccleſ. VII.* 21. 23.

(g) Pulcre Solomon *Cohel. XI.* 3. remiſſio, inquit, ſedat iram. Gloriantur Romani de ſuo Fabio, quod cunctando fregerit Hannibalem. Sic noſter *Fridericus Saxo* Erffordianos tumultuantes ſilendo compeſcuit, & ultus eſt; verba ſunt *Lutheri* Comment. ad h. l. Tom. III. Jen. Lat. fol. 274. Sic quoque Virgilius: *Superanda omnis fortuna ferendo eſt.* Sunt enim hæ ſententiæ ex media rerum humanarum experientia depromptæ.

§. XVII.

Poteſt *æqualitas* hominum, vel Naturali Lumine, vel aſſumta in ſubſidium revelatione conſiderari. Priori ratione eſt *æqualitas naturalis, eſſentiæ & exiſtentiæ; Juris item*, & qua ſunt homines: [a] cum qua tamen confundi neutiquam debet *Libertas naturalis*: [b] denique & *virium*, ut & *malitiæ*. Poſteriori modo eſt æqualitas *Chriſtianiſmi*. [c] *Quotuplex æqualitas? remiſſive.*

(a) *C. Thomaſ.* [Pr. *D.* ad h. l. §. 15.

(b) ibid. §. 22.

(c) §. 18. ad quam provocat *Grotius* III. 12. 8. 4.

§. XVIII.

In diſtribuendo Jure rerum indiviſibilium, & quæ communicari non poſſunt, commodius remedium *ſorte* (a) non eſt. *Qui Jus diſtribuendum?*

Digitized by Google

Quemadmodum etiam inter modos componendi Bellum recte a *Grotio* (b) refertur. Cæterum ut *primogenitura*, eique annexa haud raro Jura dextre explicentur, haud inutilem arbitror *Hobbesii* Distinctionem, (c) inter *sortem Naturalem* & Arbitrariam. (d) Habet enim utique primogenitura Jus suum humano ex arbitrio: rationibus tamen ex convenientia naturali petitis illustrari solet. [e]

(a) conf. Prov. XVIII. 18. Lex alias vetus est: *Major dividat, minor eligat.* Sic Abramus terram divisit, Lotho optionem dedit. Genes. XIII. 9.

(b) II. 23. 9. conf. Auct II. 16. 3.

(c) improbatam licet a *Pufend.* III. 2. 5. de J. N. & G.

Usus sortis.

(d) Nec sortium usum simpliciter improbandum esse, præter nostræ disciplinæ Doctores, demonstrant Theologi. conf. *Josuæ VII.* 14. & eo Calovium in Bibl. Ill. Cumprimis in sorte æstimandum, quod *opinionem contemtus* removet, quam hac de caussa in ordinandis Principibus ex utraque linea posterorum Aharonis Davides adhibuit. Qui ordo, si absque sorte fuisset institutus, contemtum alterius lineæ videri potuisset inferre, cum utraque dicatur habuisse Principes CORAM DEO, h. e. Maximos, & præclaris utrinque virtutibus insignes. 1. Chron. XXVI. 8. XXVII. 13. Sic Canaanem sorte divisit DEUS.

Ejusque exempla e sacris.

(e) Faciant hæc ad illustrandum infra II. 10. 7. sub fin. & succinit auctor, O. M. VII. 7. 11. pag. 1087. litibus circa successionem præcavendis optimum esse sorti nascendi rem committere, quam omnium fere Gentium consensus, VELUT ab ipsa Natura jactam, constanter amplectatur, Conf. *Gen. XLIX. 3. & Bæcler.* ad Grot. II. 7. 18.

§. XIX.

Quid de facto Davidis in Ammonitas censendum?

De facto *Davidis*, Ammonitas ob affectos contumelia Legatos inusitato horribilique supplicio adficientis, (a) quidam benignius, alii velut de inhumano crudelissimoque facinore pronunciant. (b) Nos id nullibi reprehensum legimus, & justo DEI judicio, peccata ejus gentis Davidica opera vindicantis, adscribendum esse censemus.

(a) 2. *Sam. X. 4. XII.* 31.

(b) Ra-

Digitized by Google

(b) Rationes legas in Dissertatione de *Conradino*, ultimo ex Suevis Duce, me Præside habita. II. 6. 8.

§. XX.

Contra officium de *tuenda æqualitate* peccatur per *Superbiam*, (a) qua quis nulla de causa, aut non sufficiente, aliis se se præfert, & velut inæquales eosdem præse despicit. Opposita ei *Humilitas*, sive modestia, (b) consistit in reflexione super infirmitate naturæ (c) nostræ ac erroribus, quos vel olim commisimus, vel committere potuimus aut adhuc possumus, quique non minores sunt iis, quos alii vel commisere, vel committere potuerunt. (d) Est & regula speciesque modestiæ, aliena non curare, & fugere ceu pestem τὴν πολυπραγμοσύνην (e): nec convivere validiori aut ditiori. (f) Cæterum vitare simultates, quæ tamen, si privatæ sint, divino haud raro provisu, prosunt magis quam obsunt publico. (g)

Ut peccetur contra officium de tuenda æqualitate?
quid superbia?
quid humilitas?
quid modestia?

(a) Cujus initium a DEO apostasia. Sir. X. 14.

(b) Sic vocat C. Thomas. II. 4. 18. quod per *humilitatem* aliis nos postponamus: per *modestiam* autem alios nobis non præferamus, sed patiamur esse æquales.

(c) Sæpe ita sapientes, ubi contra superbiam verba faciunt, ostendunt hominibus quid sint? quibus e rebus constent, unde ortum sumserint. Πάντα κόνις, καὶ πάντα τὸ μηδέν. Tria hæc semper in mente habeto. Quid fuisti? quid es? quid eris? Quid fuisti? Sperma fœtidum. quid es? vas stercoreum. quid eris? esca vermium, *Bernard.* in sententiis. add. Sir. X. 9. Terram *gerimus*, terram *terimus*, terra *erimus*. *Augustin.* de Civ. Dei VII. 1. & Sirac. XL. 11. Magnus humilitatis fructus est, quia si quid adversi eveniat, tam graviter cadere non possumus. Cic. L. I, c. 21.

(d) Sed & in dignitate positus modum servet, ut neque nimium se efferat, neque se vilem faciat. Sir. X. 31. & eo ex *Euripide* Grotius.

(e) *Seneca* Ep. III. Magnam rem puta, hominem unum agere. Præter sapientem autem nemo unum agit. Cæteri multiformes sumus. Monuit Thales Milesius apud Laertium: Unum eligite præclarum, unum quoddam Divinitate præclarum. add. Sir. *XI.* 10. *Plato* VIII. de Legibus: Duas artes aut duo instituta commode tractare non potest ulla humana natura, add. Sirac. XXXVIII. 39.

(f) Sir. *XIII.* 2. quorſum referas Plautinum illud:
Venit hoc mihi in mentem, Megadore, te eſſe hominem divitem,
Facturum: me item eſſe hominem pauperum pauperrimum.
Nunc ſi filiam locaſſem meam tibi, in mentem venit
Te bovem eſſe, & me eſſe aſellum: ubi tecum conjunctus ſiem
Ubi onus nequeam ferre pariter, jaceam ego aſinus in luto.

(g) Vide notabilem hiſtoriam de Graccho Gracchorum Patre & P. Scipione Africano apud *Livium* XXXVIII, & add. 1. Mac. VIII. 16.

§. XXI.

An ad officia humanitatis pertineat correptio?

Pertinet etiam ad officia (a) humanitatis *monere errantem*, eumque, ne in periculum animæ aut fortunarum incidat, cavere. Poſtulat hoc affectus humanæ dilectionis communis, omnibusque per naturam (b) injunctus.

(a) Vide diſſertationem de Pœnis, eo loco, ubi de correctione verbali agitur. Ac ante omnia aureum librum *Jo. Hulſemanni* de correptione fraterna.

(b) add. Sirac. XIX. 16. Eſt reprehenſio quædam Chirurgia animæ affectionum; medicamentum autem eſt probri inſimulatio, *Clemens Alexandr.* Pædag. I. 8.

§. XXII.

Quorſum officium erga defunctos?

Poteſt huc etiam referri officium erga defunctos, quod SINGULARI DISSERTATIONE exequuti ſumus. (a) Etſi cerimoniæ ſolatia magis vivorum ſunt, quam ſubſidia mortuorum. (b) Quo loco etiam commode de præparatione (c) ad mortem erit agendum. Ut & de Termino vitæ humanæ (d) cum generali, qui per γένεσιν definiri ſolet, tum ſpeciali.

(a) Hoc officium tam neceſſarium cenſent Hebræi, ut & mortuum tangere potuerit Summus Pontifex, ſi quem in via inhumatum reperiſſet. Eum enim humare poterat. add. omnino Grot. ad Levit. XXI, 11. Cæterum Hebræos in erigendis honori defunctorum epitaphiis operoſos admodum fuiſſe conſtat; & Baſilea teſtatur, in cujus ſuburbiis magna vici pars Judaicis monimentis obiecta videtur. Eximium tamen lapidem ſervavit Theodorus Zwingetus, quem Anno MDXLV.

Digitized by Google

MDXLV. in Cœnobio S. Claræ, ubi cœmiterium Judæorum erat, inventum, celebertimus Vir in Jo. Lucæ Iſelii, Privigni ſui horto, memoriæ cauſſa erigi curavit, ubi illum Anno MDCLXXXIX. conſpeximus. Cujus proinde inſcriptionem, ex protypo expreſſam, cum qualicunque noſtra translatione, Lectori communicabimus; ea, quæ nos expectant, ſeveriora hac velut amœnitate temperaturi;

והאבן הזאת
אשר שמתי
מצבה לראש
הזקן ר׳ אליקים ב׳
יוסף ויקבר בחול
חמוץ של פסח יו׳
ח׳ צ׳ ה׳ לק׳ מנוח׳
בג׳ עדו עם שאר
צדקי עו׳ א׳ א׳ א׳ ס׳

LAPIS ISTE POSITUS EST AD CAPUT SENIS R. ELIAKIM, FILII R. JOSEPH, SEPULTI IN HEBDOMADE SOLEMNITATIS PASCHALIS DIE QUINTA, A. XCV. SECUNDUM MINOREM NUMERUM, QUIES EJUS SIT IN HORTO VOLUPTATIS, JUXTA CUM JUSTIS, QUOTQUOT IBI SUNT, ÆVI PERENNIS, AMEN, AMEN, AMEN, SÆLAH. Aliorum vero Rituum Synopſin dedere Lilius Gyraldus, magno literarum emolumento in Batavis recuſus, & alii quos infra laudabimus.

Argumentum de Officio erga defunctos expenitur. Ex quo fonte id derivandum?

(1) De hujus Officii, quod nonnullis Jus exequiarum, aliis jus ſepulturæ ac manium audit, origine, ex quo loco quove e capite repetendum ſit? latius & diviſis fere ſententiis diſputatur. Quod ſi enim Officium aliquod adverſus defunctos conſtituitur, quandam ſimul obligationem involvi neceſſe eſt. Undenam igitur & quo ea e fonte derivanda ſit, breviter diſpiciendum erit. Ubi e ſacris quidem Pandectis id manifeſtum videtur, divini Edicti ſepulturam eſſe, quod a quibusdam interpretibus oſtenſum eſt. Luculentus eſt Locus apud antiquiſſimum Scriptorem, primi libri tertia ſectione, commate decimo nono. Cui Salomoneus ſuccinit, redituram, *inquiens*, pulverem in terram, quemadmodum fuerat; & vivum illud Patientiæ Exemplar Jiobus: nudus, ait, egreſſus ſum ex utero matris meæ, & nudus revertar illuc, in terram videlicet, quæ omnium noſtrûm matereſt, & ſinu complexuque ſuo corpus noſtrum excipit cuſtoditque, redditura, ut Chriſtiana docemur diſciplina, ſuo tempore, quod acceperat depoſitum. Igitur hunc morem a DEO Protoplaſtis oſtenſum eſſe, indeque ad poſteros translatum, non dubitant, quum quod ex terra ortum eſt, terræ

deberi Deus Adamo edixerit. II. Qua e causa eveniſſe exiſtimo, ut conſuetudo defunctorum corpora terræ reddendi in pleriſque Gentibus tanto conſenſu invaluerit, cum & aliis de rebus conſtet, eas quaſi per traditionem a rerum inde primordio inter Orbis pene univerſi incolas, ſaltim ſaniores, in uſum tranſiiſſe. Quod, quum apud animum ſuum reputaret Grotius, jus ſepulturæ ad jus Gentium voluntarium retulit. Quod nos quidem, ſi præcipue Jus *pro moribus rationabilique conſuetudine* ſumatur, non inficiamur; cum hiſce moribus pleraſque gentes velut juris loco uſas eſſe, in confeſſo ſit. Quam in rem laudatus paſſim Ciceronis locus eſt: Mihi quidem, *inquientis*, antiquiſſimum ſepulturæ genus id fuiſſe videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur. Redditur enim terræ corpus, & ita locatum & ſitum quaſi operimento matris obducitur. Ipſi vero ſepulcro Cyri hoc inſcriptum fuiſſe ferunt Epitaphium:

Vir quicunque es & undecunque advenis,
(Neque enim te adventurum ignoravi) Ego ſum
Cyrus, qui Perſis imperium conſtitui: puſillum
Hoc terræ, quo meum tegitur corpus, mihi ne invideas.

Quid de Cynico ſepultura negectu?

III. De Cynicis & Anteſignano præprimis eorum Diogene dubitandum non exiſtimo, quin exigua prorſus aut nulla prope ſepulturæ ratio ab iis habita fuerit. At hi Philoſophi, an Philoſophi? quærit acute Albericus Gentilis, naturæ oblatratores, quid tum poſtea? ſi cadaver nec ſentit, nec tuum eſt amplius: ac nunc ſenſus eſt tibi viventi earum incommoditatum, quas paſſurum ſit cadaver tuum. Idcirco veri ac ſani Poetæ ſuas perſonas pingunt cujusmodi expoſitæ a natura ſunt, non quales ferrei quidam fingunt. Neque etiam ſcio, an verum ſit, quod illi ita judicant, cum contrarium videam in ipſis naturæ penetralibus. Saltim Cynicos multa ut homines corrigerent, egiſſe, quæ plane abhorrent a ſenſu communi, e Diogenis vita manifeſtum eſt; quos tamen modum exceſſiſſe obſervat Voſſius, non ut excederent alii, ſed ut facilius hi intra eum revocarentur; ſimiles agricolæ, qui ſi plantæ in latus unum excreſcant, revocent eas in alterum, quo medium conſequantur. Sed enim hæc genuina philoſophandi ratio non eſt; unde Cynicorum quidem Nationem totam ejiciendam eſſe dixit Tullius, velut inimicam verecundiæ, ſine qua nihil rectum eſſe poteſt, nihil honeſtum. IV. Cæterum an juri cuidam Gentium voluntario, vi obligandi perfecta pollenti, quodque diſtinctam a Jure Naturali ſpeciem conſtituit, originem debeat? de eo quidem difficilior intricatiorque in-

An Jus ſepulturæ derivandum ex

ſpe-

ſpectio eſt. Ei enim juri quam parum faveant Viri ſummi, eosque inter principes ponendus loco Pufendorfius, vix quemquam latet. Qui quidem uti vim ejus omnem elidat, præcipuum de Legationum jure caput ex ipſa lege naturali derivat, privilegia vero, quæ legatis tribui ſolent, ex indulgentia populorum unice dependere vult. Hoc autem ſepulturæ Jus, quod ex Gentium jure Grotius deducere videtur, ad officia humanitatis referendum cenſet. Vidit quoque difficultates iſtas e noſtris acerrimi Vir ingenii, & materiam ſane intricatiſſimam nuncupavit, faſſus inſuper, conſenſum gentium, qualis quidem in legis vim evaluerit, demonſtrari non poſſe. Quin accedere potius hoc quidquid eſt juris ad naturam conſuetudinis cujusdam, quæ univerſaliter vel mathematice vel moraliter inter gentes obtineat, ipſo etiam tempore roborata. Sed quidquid hujus modo ſit litis: ratione profecto haud quaquam deſtituuntur, præclare olim a Bœclero obſervata: valde ſe vereri, inquiente, ut vel Grotius vel quisquam alius inoffenſo curſu hoc ſtadium decurrat, quin ſemper eo redeatur, unde diſceſſum oportuerit; ſi enim id ſpectemus & deſcribamus, quod moratiorum gentium voluntate in legem iverit, MODUM conſiderandi jus naturale, non REM IPSAM a nobis mutari. V. Igitur implicata heic & commixta fere omnia comparent, apud pleroſque, quos conſului Scriptores. Mallet, ut dixi, Pufendorfius inter humanitatis officia recenſere, nec refragantur alii ex recentiſſimis, quorum nomina meritaque veneror. Neque *Grotius* abnuit, qui in tantum ad jus naturæ refert, in quantum utique mos eſt naturali rationi conſentaneus, adeoque hoc ſenſu fundamentum habet in Jure Naturali. Id quod officium non tam homini quam humanitati deberi docet, & ad Senecam Quintilianumque provocat, publicam hanc humanitatem appellantes. Ubi id moneri poteſt, eo utique ſenſu ad humanitatis officia recurri heic poſſe, quatenus ab humanitate videtur alienum, corpus humanum, animæ, tam nobilis hoſpitis, domum abjici, & ferarum incurſui eſſe expoſitum. Forſan in eo quoque fundamentum hujus rei ex ipſa naturali lege deſumi poſſet, quod mortuos condere præſtantem non gravat, petenti autem vel prodeſt, vel eximio quandoque ſolamini eſt. Quo quidem pacto officium defuncto *non ut tali*, ſed genti, cujus pars ſociusque erat, ſed familiæ aut propinquis exhibetur. Quale non libenter diſpenſare deteſtanda utique malignitas inhumanitasque habetur. Ad ipſum vero defunctum ſi reſpiciamus, poterit officium ad primum illud de tuenda æqualitate, alteroque, ut æque homine tractando, præceptum qualitercunque REDUCI.

Jure Gentium?

An ex Jure humanitatis?

Con-

Digitized by Google

Contra quod peccat, qui defuncti corpus hominis veluti caninum abjicit; cum tamen eodem ipſe modo mori neceſſe habeat, quemadmodum ex eadem cum defuncto ſtirpe deſcendit, & modo eodem natus nutritusque fuit. V. Oſtendimus, ni fallor, qualemcunque inveſtigandi hujus in ipſa natura juris modum, cum ratione defuncti, tum eorum reſpectu, qui ſepulturam expoſcunt; quo etiam ſenſu Pufendorfio Humanitatis officium audit. Sed, regerit nupere Vir doctus, idemque Pufendorfii in plerisque ſat acer Hyperaſpiſtes. *Rectius*, inquiens, *ad jus* „*Gentium a Grotio refertur jus ſepulturæ.* Dubium enim non eſt, quin, „ſi una gens promiſcue omnibus alterius gentis membris ſepulturam de„neget, Bello, tanquam violato gentium jure, vindicari queat. Non „igitur ſat commode hoc jus Pufendorfius inter humanitatis officia „reponit, cum ad ea non naſcatur ex Lumine naturæ niſi *imperfecta & minus plena obligatio*, quæ non foret ſufficiens ad Jus hoc bello licito perſequendum. Quanquam autem ea quæſtio: An detur Lex gentes obligans & juri naturæ contradiſtincta? alium merito in locum ſeponatur; in eo tamen eximio Scriptori non adſtipulor, quod velut Achilleum argumentum Pufendorfio obtendit. Utut enim REGULARITER quæ ex humanitate debentur, haudquaquam vi poſſint eripi, extrema tamen ſæpe neceſſitas, qualis profecto hoc in caſu, quem ipſe Vir egregius formavit, evenire poteſt, efficit, ut talia *non minus* aſſeri queant, *quam quod ex obligatione perfecta* debetur. Qua quidem regula plurimis difficultatibus obviam itur, & alio in caſu præclare uſus eſt Pufendorfius, doctiſſimo Scriptori præ multis familiaris. Nec ad Gentium Jus quoddam recurrendum ſtatim eſt, cum negari penitus nequeat, poſſe nonnunquam Jus quoque imperfectum in juris perfecti & pleni vim tranſire. Sic juris Gentium eſſe contendunt, jus tranſeundi terra & amnibus per alterius territorium. Guſtavus Adolphus Suecorum Rex, Pomerani Principis Legatis, tranſitum deprecantibus, anno 1630. reſpondit: Innoxium tranſitum apud omnes Gentes ſemper fuiſſe liberum; ejusque denegationem divino humanoque Jure juſtiſſimam belli cauſam haberi. Docet etiam Grotius tranſitum negatum armis vindicari poſſe. Verum jus petendi tranſitum nonniſi imperfectum eſt, ceditque juribus alterius in dominio ejusdem in rem fluentibus, qui ſolus iſtam SUAM appellare poteſt. Unde vi & armis, niſi ex hoſtili animo id fiat, tranſitus denegatus vindicari ſtatim non debet. Conſiderandum vero cordatioribus relinquimus, annon ſi una gens promiſcue omnibus alterius gentis membris ſepulturam deneget, animum id hoſtilem

Obſervatio de tranſitu Juris imperfecti in perfectum?

Anſepultura denegatio

ſtilem arguat? Certe ſingulorum ſalutem illa peſſundare intendit, exitioque illius imminere videtur. Igitur apud eos præcipue, qui in libertate ſtatuque naturali vivunt, nulla eſt Lex, quæ tentatis prius, quantum fieri poteſt, tutioribus remediis, ejus gentis malitiam impune jubeat graſſari. VII. Tandem in eo eſt, ut ad iſtum officii fontem deveniamus, qui uno verbo DECORUM adpellatur. Viſus hic ipſi Grotio de J. B. & P. II. 19. 2. modus fuit ſimpliciſſimus inveſtigandi cauſam, propter quam introductus iſte mos fuit, ut corpus humo tegeretur. Scilicet cum homo cæteris animantibus præſtet, indignum fuiſſe judicatum, ſi ejus corpore alia animantia paſcerentur; igitur inventam ſepulturam, ut id quantum poſſet, caveretur. Fundamentum ergo proximum erit humanæ naturæ excellentia atque dignitas, & illa naturalis averſatio, ne contemnamur. Igitur non ex præſumta ſolum, aut ante obitum declarata voluntate hoc quicquid eſt officii præſtatur, cum etiam poſt mortem honeſte tractari velimus, & delicata quadam æſtimatione quisque ſe complectatur; ſed ex naturæ, ut dixi humanæ εὐαισθησίᾳ, quæ corpus humanum non quovis modo tractari patitur, neque proteri illud tanquam rem vilem abjectamque aut abjici permittit. Hinc firmam arbitror collectionem; utique hoc non caninum, non beluinum, ſed humanum corpus eſt, tam reverenter a vivente habitum; igitur non convenit, illud contemni; indecorum eſt, quod vivus tam delicate ſoliciteque æſtimavit, ac occultavit, expoſitum aeris injuriis, publico conſpectu diffluere, aut a beſtiis non ſine fœditate lacerari. Ergo reverenter habendum eſt, & quo fieri poterit modo, locoque aptiſſimo recondendum. Quid? quod in ipſo hominis vocabulo indicatur ineſſe aliqua dignatio, unde ultimum efficaciſſimumque argumentum petitur, omnem ab ejus corpore, velut haud contemnenda olim portione, contumeliam eſſe removendam. VIII. Sed, inquis, dignitati iſti per ſepulturam non conſuli. Num enim indignius putandum ſit, cadavere humano paſci aves & quadrupedes, quam ſi vermes id devorent, aut ignis abſumat? An indigniores creaturæ ſint aves & feræ, quam vermes, ignis aut terra? Aut an ſoli iſti populi dictamen Juris Naturæ obſervarint, qui cadavera condivere? Specioſe quidem iſta regeri poſſunt, & excolendo ſolertius argumento inſerviunt. Interim quod primo loco de feris avibusque regeritur, facile largior, quoniam ab omnis retro ætatis ſapientibus, naturæ dedecus fieri exiſtimatum eſt, ſi prohiberetur, quo minus ſepeliantur mortui. Imo indignius id exiſtimo, quia Deus inviſis ſibi Regibus minatur, futurum ut putrefacti projecti-

armis ſuperſtitum vindicari queat?

An Jus ſepulturæ ex Decoro derivandum?

jectique extra portas Jeruſalem jaceant, a feris volucribusque lacerati; & crudelitas quoque, diviniore judice ſpiritu, habetur, ponere cadavera ſervorum Domini eſcam volatilibus cœli, carnem Sanctorum ejus beſtiis terræ. Effundere ſanguinem eorum tanquam aquam, ubi non eſt, qui ſepeliat. Si indignum non eſt, cadavere humano paſci aves aut quadrupedes, quæ igitur vis querelæ tam triſtis? Cur ægre adeo tulere Chriſtiani, fratrum ſuorum, hoc eſt, martyrum corpora feris avibusque exponi? Cur etiam capitis periculo ea ſurripuere, noctu forſan minus adcurate cuſtodita? Et annon conveniebat corpus humanum reverentius quam beſtiarum viles exuvias haberi? Cæterum de vermibus quod adjectum eſt, facile diſſolvitur. Utique enim humanæ naturæ probro eſt, mori, & anguibus eſcam fieri. Turpius tamen beſtiæ in morem abjici. In Cremationе quidem Romanorum Græcorumque, Sapientes nihil fere turpitudinis advertiſſe leguntur; niſi quod ejus novitatem vidit Tullius. Humata vero corpora, & defoſſa profunde, in pulverem cineresque abiiſſe obſervatum eſt; quod perpetuæ iſti, quam natura amat, ἀναχυκλόσει vehementer congruit, & a Cicerone quoque agnitum eſt, reddi ea ratione terræ corpus, atque ita locatum ac ſitum, quaſi operimento matris obduci, ut cum corpus terra ſit, quæ dederat, ipſa recipiat. Conditura divino, quod ſupra allegavimus, edicto non repugnat, ſed pietatis aliquando qualecunque teſtimonium eſt.

(b) add. *Sir. XXXIII.* 17, fuſe & de matre Terra XL. 1.

(c) Lex enim eſt:

Quod natum eſt, poterit mori.

(d) Sir. XLI. 5. Cur recuſas, quod *DEO* placet?

§. XXIII.

An cadavera facinoroſorum inſepulta relinqui poſſint?

An cadavera facinoroſorum, *ſalvo Iure Naturali* manere inſepulta queant? apud Juris hujus Doctores inprimis quæritur. Sunt, qui id in pœnæ civilis computationem fieri poſſe arbitrantur, ſi qui nempe omnem exuendo humanitatem meriti ſunt, ut & ipſorum cadavera velut beluina habeantur; & [2] quia poſt mortem fama vivit, quæ damno quaſi & pudore interficitur, ſatis ſit, quod mortuis accidit, metui a vivis, ut hoc pacto a peccato retrahantur. Et ſi [3] cum dignitate hominis non repugnat infamis pœna ſuſpendii, nulla ratio adparet,

Digitized by Google

paret, cur cum ea pugnet exemplaris illa facinoroſi proſtitutio? neque (4) Davides annuiſſet Gibeonitis inſepulta duorum filiorum & quinque nepotum Saulis cadavera relinquentibus (a), ſi id turpe eſſet INTRINSECE. Sunt, qui *Legem forenſem* (b) regerant. Sed primo obſervant Viri eruditi, ut plurimis in Legibus, ſic in hac quoque DEUM adverſari profanarum gentium inſtitutis, quæ quos cruci affixerant, in ea relinquebant, donec eos ipſa Natura ſepeliret, hoc eſt, putredine collaberentur. Nec negamus, recte omitti poſſe triſte adeo ſpectaculum, ſi per ſceleratos homines LICERET. Deinceps in hac Lege *reconditus* idemque myſticus eſt ſenſus, ſive conceptus DEI in JESU CHRISTO crucifixo, ac pro nobis maledictione facto *impletus*; (c) qui pro nobis factus PECCATUM [d] & ſceleratis annumeratus, (e) poſtquam mortem in cruce ſuſtinuit, omniaque conſummavit, ſepulturæ commiſſus eſt, & ex hominum oculis cordibusque trementibus maledictio ſubmota.

(a) 2. Sam. XXI. 8. 9. 10. & ipſe DEUS cadaver Jorami a Jehu projici in agrum Nabothi juſſit. 2. Reg. IX. 25. ſq. ad Prov. XXX. 17.
(b) Deut. XX. 23.
(c) Gal. III. 13.
(d) 2. Cor. V. 21.
(e) Eſa. LIII. per tot. inprimis ſub finem.

§. XXIV.

Quale Jus Spicilegii, quæ res innoxiæ utilitatis?

Humanitatem *erga egenos* [a] eximie docuit Politica Lex Iſraeli data de ſingulorum annorum ſpicilegiis, & in agro relictis manipulis, vinearum item & olivetorum angulis. [b] Cæterum ad ea quæ hominibus communi Jure competunt, referri debent res, quæ vocantur, innoxiæ utilitatis; quale Jus eſt in aquam [c] profluentem: & tranſitus innoxii, [d] honeſta ſcilicet ac neceſſaria de cauſſa ſuſcipiendi. [e] Cæterum, negationem tranſitus juſtam belli cauſſam ſuppeditare non demonſtrat exemplum Amoreorum a Moſe devictorum. [f] Nam

Digitized by Google

quod ex nudo humanitatis officio debetur, negatum ſine contumelia cauſam Belli vel actionem non fundat. [g] Diſtinguendum etiam adcurate eſt inter egenos, & validos Mendicos. [h]

(a) ejus negatio *velut homicidium* habetur. Necare videtur, qui alimoniam denegat, ait Paulus JCtus. Subtrahit, qui non dat, cum ſatis ad dandum habeat. Sirac. IV. 1. XXIX. 1. 16. 17. conf. *Chryſoſt.* homil. XXXIII. ad populum: quod eleemoſyna ſit ars omnium quæſtuoſiſſima. Hieron. ad Nepotian: Nunquam memini me legiſſe mala morte defunctum, qui libenter opera charitatis exhibuit. Habent enim multos interceſſores, & impoſſibile eſt multorum preces non exaudiri.

πρᾶξις de eleemoſynis.

(b) Eam tetigit *Guil. Zeppet* de L. M. IV. 26. p. 637. Levit. XIX. 9. 10. & adde *Selden.* de J. N. & G. VI, 611. 724. Quid quod ad ſpicilegium ac manipulum pauperibus competiit Jus perfectum.

(c) *Grot.* II. 2. 12. quæ continuo fontium affluxu alitur. *Pufendorf.* III. 3. 4. de J. N. & G. p. 361. qui rejicit diſtinctionem Grotii inter flumen qua flumen, & qua aqua profluens vocatur. Quæ tamen non videbatur repudianda. Flumen enim qua flumen proprium eſt, qua profluens aqua non §. 12.

Obſervatio pro Grotio contra Pufendorfium.

(d) Si multitudo tranſeat, cautio de damno non dando exigi poterit; cum exempla proſtent urbium, quæ jugum, conceſſo temere tranſitu, ſubiere. An recte poſtuletur, ut milites depoſitis armis tranſeant, diſcuſſit *Pufendorfius*, oſtenſis inſuper aliis publicæ ſecuritati proſpiciendi modis. de J. N. & G. III. 3. 5. p. 364. ab init. Innoxius vocatur, ſi profit his, qui tranſeunt, non noceat iis, per quos tranſeunt. Grot. II. 2. 13. inprimis, ſi obſides dentur. Diſputatum d. 26. Junii 1713. inter Seren. Elect. Palatinum & Ser. *Duc.* Würtenb. An rhedæ publicæ Poſt- und Land-Gutſchen pertineant ad tranſitum innoxium & Jus viarum publicarum? Reſponderunt Würtenbergici, non pertinere ſed referri ad Jus Poſtarum, Unde Rhedam publicam nonniſi rogato prius Marchione Durlacenſi miſerit Sereniſſimus. Idem ubique obſervari nolunt. Conf. Hörnik de Jure Poſtarum.

De Jure tranſitus.

(d) *Zieglerus* vero negat, *naturaliter competere* alicui Jus transeundi per terras *alterius*, niſi pacto id quæſiverit. Quia hæc ſervitus quædam naturalis eſſet. *Pufendorf.* de J. N. & G. d. l. p. 365. Conſentit *Oſiander*; cujus vero rationibus ſatisfacere annititur *Obrechtus* fuſo diſcurſu ad Grot. II. 2. 13. nixus etiam auctoritate *Auguſtini*, a Grotio d. l. 13. laudati; &, innoxius, inquientis, tranſitus negabatur, qui Jure humanæ ſocie-

ſcietatis æquiſſimo patere debebat. Et aliud eſt ſervitus velut perpetuum Jus; & aliud momentaneus rei alienæ uſus, ad quem arripiendum ingens nos utilitas neceſſitasque compellit, cui non velificari alterum, nihil inde damni capientem, inhumanum erat. Obj. Q. eſt neceſſarium ad reparationem Juris, illius denegatio præbet juſtam belli cauſam. A. tranſitus innoxius. Q. denegatio impedit reparationem ejus, quod jure perfecto debitum eſt, illa dat Jus belli. A. negatio tranſitus innoxii. *Reſp.* læſionem hanc eſſe ſaltim indirectam & præter intentionem.

(e) quod eximie contra *Grot.* II. 2. 13. (cui & adſtipulatur Kulpiſius, qui tamen ad Jus humanitatis refert) oſtendit *Pufend.* d. l. p. 366. & de Off. L. I. cap. 15. §. 4. idemque Jiphtachus luculenter docet, qui Moſen bello ab Amoræis petitum, JURE BELLI iſtas provincias occupaſſe demonſtrat. Jud. XI. 20. 21. 22. add. 1. Maccab V. 47. 49. ubi Judas ob denegatum ab Ephronitis tranſitum urbem occupavit, & incolas miſerandum in modum occidit. *Exempla e ſacris.*

(f) *Thomaſ.* Jurisprud. II. 6. 36. p. 207. Diſtinximus igitur quæſtiones, quæ miſceri alias ſolent. Tranſitum innoxium dare pertinet ad officia humanitatis: ſed ſi negetur, vi non poteſt vindicari, niſi ſumma urgeat neceſſitas. Quorſum valet Regula e *Pufendorfio* de O. H. C. I. 5. 23. edit. vet. quanquam autem regulariter & Jus imperfectum in Jus perfectum aliquando evaleſcit. Kulpiſ. p. 39. §. 4. lit. Z conf. Exerc. V. §. 16. & *Zentgr.* de J. & J. p. 783. 784. ubi exemplum *Guſtavi Adolphi.* Juſtæ tranſeundi cauſæ ſunt Grotio, ſi ſuis finibus expulſi quærant terras vacuas: aut commercium expetant cum egente ſepoſita, aut etiam, quod ſuum eſt, petant juſto bello. II. 2. 13. Contra Cæſar tranſitum negavit Helvetiis per provinciam, quod homines iniquo animo exiſtimarat non temperaturos ab injuriis & maleficio; de B. G. I. init. Cæterum petiit ab Idumæis tranſitum innoxium Iſrael, juſtiſſimis conditionibus, Num. XX. 14. 17. ſed negatum, gladio non vindicavit, verum ab iis, arma parantibus, diſceſſit, Num. XX. 21. *Juſtæ tranſeundi cauſæ.*

(g) hos *Plato* proſcripſit, imo Moyſes ipſe nullum haberi mendicum voluit. conf. Sirac. XL. 32. & eo *Calovius.*

§. XXV.

Exhibenda ſunt *officia humanitatis* promiſcue omnibus, iis, ut Cicero definit, utilia, quæ accipiunt: danti non moleſta, Off. I. 1. Ut proin is ſit inhumanus, qui non concedat uti, nec tamen ei quidquam fiat injuriæ. L. III. c. 24. *Quibus exhibenda humanitatis officia?*

Digitized by Google

Hæc si neglexere officia Judæi, (a) non divinis id Legibus sed propriæ gentis superstitioni tribuendum est. Cæterum peregrinos vel maxime spectant officia humanitatis, quippe qui nullo alio fere præsidio nituntur, quam Jure humanitatis. (b) Legatur rem altius repetens Cicero, Off. I. 16. ubi de hominibus græcorum Proverbium in naturali societate usurpat: Amicorum omnia communia: Ennius: Homo, qui erranti comiter monstrat viam, quasi lumen de suo lumine accendat, facit, ut nihilominus ipsi luceat, cum illi accenderet. Una enim ex re satis præcipit, ut quicquid sine detrimento possit commodari, id tribuatur vel ignoto. Cautionem tamen in officiis humanitatis adhibuit Ennius: NIHILOMINUS UT IPSI LUCEAT. Cic. Off. I. 16. Erranti viam non monstrare, Athenis execrationibus publicis sancitum est. Off. 3, 13.

(a) Ita quidem de Judæis Juvenalis:

Non monstrare vias, eadem nisi sacra colenti,

quo loco exemplum monstrandæ viæ, minime molesta neque sumtuosa beneficia indicat, quæ ignotis etiam tribuenda Cicero dicit. Invidiose eos Esther. III. Hamanus descripsit, cujus verba Flavius recitat: ἔθνος ἄμικτον, ἀσύμφυλον, ὕτε θρησκείαν τοῖς ἄλλοις ἴσην ἔχον, ὕτε νόμοις χρώμενον ὁμοίοις, ἐχθρὸν δὲ καὶ τοῖς ἔθεσι καὶ τοῖς ὑπτηδεύμασι τῷ σῷ λαῷ καὶ Ἅπασιν ἀνθρώποις. Tacitus de Judæis: Apud ipsos fides obstinata, misericordia in promtu; ADVERSUS OMNES ALIOS HOSTILE ODIUM. Sed si quis ejusmodi in Judæis affectus fuit, is Legi divinæ ortum non debuit. Conf. *Grotius* de J. B & P. II. 15. 19. fuse.

De inhumanitate Judæorum?

(b) Exod. XXII. 21. add. Cl. Schilterus Dilert. de Jure Hospitii Philosophiæ juris suffixa. Alias de peregrinis in Civitatem receptis triplex est metus, ubi multum increscit eorum multitudo: ne conspiratione indigenas opprimant, ne hostibus se adjungant, ne vi exitium quærant. Injustus fuit Pharaonis metus Exod. I. 10. Cæterum peregrini & incolæ officium est, nihil præter suum negotium agere, nihil de alieno anquirere, minimeque in aliena Rep. curiosum esse. Cic. Off. I. 34. Peregrinos de cætero usu Civitatis prohibere, eosque exterminare, quod Peregrinus Papiusque fecere, inhumanum est. Cic. Off. III. 11.

De metu peregrinorum.

§. XXVI.

§. XXVI.

Pertinet eo *Jus transferendi non personas* modo, sed & *merces.* (a) Quibus tamen in compensationem onerum propterea sustinendorum vectigal (b) aliquod imponi potest. (c) Cæterum alia onera, quæ nullum ad merces istas respectum habent, imponi exteris non debent. [d] Dari etiam adversis pulsis, quod est sterile ac desertum solum, æquum est, manente tamen penes veterem populum Imperio. [e] Si quæratur, an populus, qui exteros ex humanitate admisit, fame ob incolarum multitudinem ingruente, eosdem expellere eo in casu possit: vitio equidem *Bæclero* non verto, quod timidiuscule respondit: putem tamen eos, qui per merum humanitatis officium fuere admissi, adeoque ea Lege, ut ne primis civibus graves essent, recte si non expelli, tamen, in participatione sustentationis, civibus primis posthaberi. Quod in ipsa receptione tacite subintellectum fuit.

Quæ ratio Juris transferendi merces?

(a) *Grotius* II. 2. 13. nec repugnat, decedere alteri hic posse; quia debitum id non est, nec suum. Aliquando tamen vindictæ aut etiam præcautionis causa Jus commerciorum sublatum. Ut sæpe factum inter Belgas & Anglos. Sic Margaritha Parmensis pannos Anglicos in Belgium invehi vetuit, ne pestis una inveharur ex Britannis in Batavos. *Camden.* P. I. p. 82. Solent etiam commercia interdici vel in totum, vel quoad adparatum bellicum, si gens cum gente bellum habeat, alteri quæ pacata est. Ubi significationes publicæ fieri solent quibusdam parentibus, quibusdam autem commercia prosequentibus. Fuse de his Grotius in adnotatis ad III. 1. 1.

(b) Potest autem etiam injuria nimiis vectigalibus fieri exteris. Elizabetha respondens Mendozæ, querenti, quod Dracus commerciorum causa in Indos naviget: Hispanos iniquitate in Anglos, quos commercio contra Jus G. prohibuerunt, hæc sibi mala accersisse. *Camden.* P. 2. pag. 328.

(c) *Grot.* d. l. §. 14. Sic vectigal equorum & veti, quæ Isthmum Syriæ transibant, accepit 1. Reg. X. 28 Rex Salomo. Adde Knipsi. *Coll. Grot.* p. 40. Hinc jura protimiscos, Stapulæ, Geranii, & similia.

Quid jus protimiscos, geranii &c. remissive.

(d) ut

quid capitatio?

(d) ut capitatio *Grot.* II. 2. 14. tributi genus quod pendi ſolet, pro capite cujuscunque v. Teſmar. ad h. l. Cæterum de reliquis, quæ communiter ad Res innoxiæ utilitatis referri ſolent, videndus *Thomaſius* Jurisprud. II. 6. 42. ſeqq. p. 208. ſq. In Batavia pro viis & pontibus admodum vexantur peregrinantes.

(e) Illæ autem terræ non omnino ſunt vacuæ, quæ paſcendis pecoribus & armentis inſervium. Grot. II. 2. 17.

§. XXVII.

An exteris feminarum copia faciendi?

Ejusmodi quoque Officii genus habetur, [a] *exteris feminarum copia deſtitutis copiam facere* matrimonia inter ſos ambiendi. Exiſtimant tamen Viri [b] inſignes, cauſam bello non præberi, niſi feminæ cum contumelia negentur. [c] Huc quoque pertinet Jus æquo ea pretio comparandi, quibus indigemus, demto, ſi a quibus petitur, ipſi ejus rei indigeant. Quomodo in ſumma penuria venditio frumenti prohibetur. [d] Poſſe tamen inſtitui *monopolium* inter populum de certo fructu ad vitam non adeo neceſſario [quo nomine non intelligimus alimenta, veſtimenta, medicamenta] nulli dubitamus [e] Hæc doctrina complectitur Jus commune ad aliquos actus apud nos exercendos, quæ facultas eſt vel abſoluta vel ex ſuppoſitione. Illa eſt, quæ hominibus ſemper competit ad actus tales, quibus comparantur, ſine quibus vita duci nequit, ut alimenta, & quæ in parentheſi adduximus. Hæc autem, quando populus aliquis promiſcue permittit externis aliquos actus in ſuo territorio. e. gr. venari, piſcari, aucupari. [f]

De Celibatu, Remiſſive.

(a) *Pufendorf.* de J. N. & G. III. 3. 13. non ſaltim, quia cœlibatus nonniſi excellentibus animis convenit, ut Grotius ait, II. 2. 21. ſed & inprimis, quia durum foret, populum ſine conjugibus non propagabilem extinguere velle. *Metellius* Numidicus ap. A. Gell. N. I. 6. ſi ſine uxore poſſemus eſſe, omnes ea moleſtia careremus. Sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis ſatis commode, nec ſine illis ullo modo vivi poſſit; ſaluti perpetuæ potius, quam brevi voluptati conſulendum eſt.

(b) Pufend. d. l. §. 13. p. 380. *C. Thomaſ.* II. 6. 45. Rationes, cur

cur LL. Civilibus vel exterorum, ſive diverſi ordinis hominum connubia prohibeantur, in ſummam collegit *Pufendorf.* d. l. §. 13. p. 380. Exemplum Hebræorum, Benjaminitis connubii cum ſuis facultatem adimentium, in ſacris unicum eſt; & prohibitio levis fuit ac citra judicium expreſſa Jud. XXI. 7. 16. 14. unde D. Oſiander arbitratur, hoc exemplum non probare facultatem certam gentem a matrimonio cum noſtris fœminis arcendi. Non tamen penitus negandum, poſſe certo caſu Jus imperfectum in perfectum tranſire.

(c) aut etiam ſi fœminarum alibi copia non eſſet. Hinc male Hercules ob negatas in laxa copia mulierum nuptias belli cauſam arripuit in Eurytum? Darius in Scythas. *Grotius* II. 22. 7.

(d) *Grot. II.* 2. 19.

(e) *Grot. II.* 2. 18. & 24. rationes occurrunt apud eundem. *II.* 12. 16. quia non repugnat Juri naturæ, ſi is qui emit, paratus ſit vendere æquo pretio, præprimis ſi populus ſit in tutelam receptus, ſumtusque eo nomine a recipiente fieri debeant. Verbo: Nos de rebus loquimur, quæ neceſſariæ adeo non ſunt, & quia peregrinæ, ideo corporibus noxiæ, ut inprimis patet ex mercibus, quibus nunc utimur Indicis, *Pufendorf.* de J. N. & G. III. 3. 6.

(f) add. *Vitriar.* J. N. & G. II. 2. qu. 42. p. 92.

§. XXVIII.

An detur actio ingrati?

Quæſtio: *An detur actio ingrati?* facile reſolvitur, ſi inter *ingratitudinem ſimplicem & prægnantem*, ut recte a C. Thomaſio [a] factum, diſtinguatur. Ob iſtam enim, niſi eminens ſit, [b] non conceditur. Unde & injuſtum fuit Romanorum bellum in Regem Cypri tanquam ingratum. Nam qui beneficium dedit, nullum habet Jus ad repoſcendam gratiam; alioqui contractus eſſet, non beneficium [c] Cæterum beneficium vel *impenſa* vel *opera* laborioſa conſtat, in hisque ab officiis humanitatis diſtinguitur. [d] Multa etiam in beneficii nomen veniunt *ob tempus* quo dantur. [e]

(a) *Jurispr. Div.* II. 6. 53. 56. 57.

(b) Simplex enim vel *eminens* eſt vel *vulgaris*. Iſta etiam denegat officia humanitatis vulgaria, hæc beneficia.

(c) Grot. II. 22. 16.

(d) *Thomaſ.* Einleitung zur Sitten-Lehre VI. 56. Quæ eſt diſtinctio Ciceronis: Aut opera benigne fit indigentibus aut pecunia. Facilior eſt hæc poſterior, locupleti præſertim, ſed illa lautior ac ſplendidior, & viro forti claroque dignior.. Off. II. 15. Poſterioris exemplum eſt, in Jure cavere, conſilio juvare, atque hoc ſcientiæ genere prodeſſe quamplurimis. Off. L. II. c. 19. ac rurſus: Diſerti hominis & facile laborantis, multorumque cauſas & non gravate, & gratuito defendentis, beneficia & patrocinia late patent. c. II. c. 19.

(e) ut, quæ Berzillajus Davidi obtulit, II. Sam. XVII. 29. quanti æſtimas in ſolitudine hoſpitium, in imbre tectum, in frigore balneum? ait Seneca de Benefic. VI. 15.

§. XXIX.

Quid de artificio Jacobi cenſendum? atque an is Socerum laeſerit?

An Jacobus artificio ſingulari [a] pleramque ac optimam gregis Labani partem ſibi vindicans, læſiſſe Socerum dicendus ſit; non abs re diſquiritur. Quum id feciſſe videatur, quod ſibi fieri ipſe noluiſſet; & Labanum artificii ignarum, prætextu ſimplicitatis induxerit. Sed ut taceam, *ex pacto*, eoque ſæpius mutato hoc omne geſtum eſſe; Divina ea benedictio erga Jacobum fuit, tot injurias contumeliasque perpeſſo, calamitatem iſtam uberrime compenſans. (b)

(a) Gen. XXX. 43.

(b) Gen. XXXI. 42. & 11. 12. *Danhauerus* Polit. Biblica. p. 26. Jacobi in baculis philoſophiam naturalem, divinitus tamen patefactam ac inimitabilem vocat.

§. XXX.

Quomodo indefinite aliorum commoda promoveantur?

Indefinite aliorum commoda promotum it, qui animam ac corpus probe excolit, curatque ut utile ſocietatis membrum evadat. Contra quod officium peccant, qui animam pro ſale habent, ne putreſcat. (a)

(a) Philoſophi tamen per ſalem *animam* intelligunt, corporis conſervatricem, Varro, Philo, Porphyrius. add. *Grot.* ad Levit. II, 13.

§. XXXI.

Digitized by Google

§. XXXI.

Sunt avari, mortalium omnium miſerrimi: *ſibi pauperes*, hæredibus autem divites, ſed quorum & ipſi ruinæ cauſſa plerumque exiſtunt. (a) Seneca in Proverb. *Contra avaritiam?*

Avarus niſi cum moritur nil recte facit. (b)

Stolidum, iis adeo inhiare, quæ fluxa ſunt, (c) Dicta etiam Philoni φιλαργυρία κακίας μητρόπολις. (d)

(a) Pulcre *Ambroſ.* Off. I. 49. ſæpe quod avarus ſumma congeſſerat ſollicitudine, præcipiti diffuſione dilapidat hæres luxurioſus, & diu quæſita turpis helluo præſentium cœcus, futuri improvidus quadam abſorbet voragine. add. Sirac. XI. 10. XL, 12. 13. 15.

(b) *Diogenes* in Aximenem: Annon pudet, inquit, eum tam multa habere, qui ſeipſum non habet. Juvenalis.

—— Nonne eſt manifeſta phreneſis,
Ut locuples moriaris egentis vivere fato.

(c) 1. Tim. VI. 7. ὑδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον· δῆλον ὅτι ὑδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. *Martialis*:

Rape, congere, aude, poſſide, relinquendum eſt.

(d) ut Paulo ῥίζα πάντων τῶν κακῶν 1. Tim. VI. 10. add. Phædr. I. 27. IV. 14. 20. Magnam partem adgrediuntur nonnulli, ut adipiſcantur ea, quæ concupierunt: in quo vitio latiſſime patet avaritia. Cic. Off. I. 7. Nihil eſt tam anguſti animi, tamque parvi, quam amare divitias, lib. I. c. 20. Quod Apollo Pythicus oraculo edidit, Spartam nulla alia re niſi avaritia eſſe perituram: id videtur non ſolum Lacedæmoniis, ſed & omnibus opulentis populis prædixiſſe. Cic. Off. II. 22.

§. XXXII.

Sunt quædam beneficia (*ſimplicia*) (a) quæ cœca manu ſpargenda ſunt; quæ dantur ſi non homini, at (b) humanitati. De prægnantibus videndum cui benefacias. Nam, ut recte apud *Plautum* & *Ciceronem*, Offic. II. 18. *Quæ benef. ea ſimplicia?*

Benefactum male locatum, malefactum arbitror.

& Mimus: Beneficium dando accipit, qui digno dedit. Cæterum beneficia hilari animo & abſque faſtu exhibenda ſunt. (c)

Ac nullum officium referenda gratia magis est necessarium: monente Cicerone, Off. I. 15. Annon agros fertiles imitari debemus, qui multo plus afferunt, quam acceperunt. Fit autem aut opera benigne indigenti, aut pecunia. Facilior est hæc posterior, locupleti præsertim, sed illa lautior ac splendidior, & viro forti claroque dignior. Altera ex arca, altera ex virtute depromitur. Itaque nec claudenda est res familiaris, ut eam benignitas aperire non possit: nec ita reseranda, ut pateat omibus. Modus adhibeatur, isque referatur ad facultatem. (d) Quibus benefaciendum sit: antiqua quæstio est. Ajunt, atque ita vulgo loquuntur, sese in beneficiis collocandis mores hominum, non fortunam sequi. Honesta oratio est; sed quis est tandem, qui inopis & optimi Viri caussæ non anteponat in opera danda gratiam fortunati & potentis? a quo enim expeditior & celerior remuneratio forte videtur, in eum fere est voluntas nostra propensior. Probat tamen Cicero, melius apud bonos, quam fortunatos beneficium collocari, quod eo pacto multitudini quoque gratia paretur. Lib. II. c. 20. de Off.

(a) add. Sir. XII. 1.

(b) non male Aristoteles, cum malo beneficium præstitisset: *non mores*, inquit, *sed hominem commiseratus sum.*

(c) Sir. XVIII. 18. Plerique sunt, ut *Seneca* de benef. II. 4. queritur, qui beneficia asperitate verborum & supercilio in odium adducunt, eo sermone usi, & ea sapientia, ut impetrasse pœniteat. add. Sirac. XXIX. 9.

(d) Cic. Off. II. 16. Liberales sunt, qui suis facultatibus aut captos a Prædonibus redimunt, aut æs alienum suscipiunt amicorum caussa, aut in Filiarum collocatione adjuvant, aut opitulantur in re vel quærenda, vel augenda.

§. XXXIII.

De amicitia.

De *amicitia*, ejusque legibus & criteriis utilissima quoque institutio est (a) Nihil vera amicitia jucundius. Omnium societatum nulla præstantior est, nulla firmior, quam cum Vi-

Digitized by Google

ri boni, moribus ſimiles, ſunt familiaritate conjuncti. Nihil eſt amabilius, nec copulatius, quam morum ſimilitudo bonorum. In quibus enim eadem ſtudia ſunt, eædemque Voluntates, in his fit, ut quisque altero æque delectetur ac ſeipſo; efficiturque id, quod Pythagoras vult in amicitia, ut UNUS FIAT EX PLURIBUS. Lege, ſi placet Cic. Off. I, 17. Scripſit *Plutarchus* egregium libellum, quomodo diſcernendus ab amico ſit adulator. Circumſpecte etiam cum inimicis, quos in gratiam recepimus, agendum eſſe prudentes monuerunt. (b) In vera autem amicitia eſt omnium ſtudiorum ac voluntatum ſumma conſenſio (c).

(a) *Martialis:*

Hunc, quem menſa tibi, quem cœna paravit amicum,
Eſſe putas fidæ pectus amicitiæ?
Aprum amat, & mullos, & ſumen, & oſtrea: non te:
Tam bene ſi cœnem noſter amicus erit.

add Sir. VI, 10 ſeq. Cave ab amicis, non tamen ut inimicos fuge. Menſarum amici ſolo nomine tales. *Euripides* de ejuscemodi.

——— λέγω γὰρ ἤδιον σὰν ἐχθρὸν ἢ φίλον.

(b) purga æs, quantum velis, redibit ærugo. Reconciliare inimico pravi ingenii, iterum nocebit ubi poterit. Sir. XII. 11. & eo *Grotius:* add. denuo Sirac. XXXVII. 6.

(c) Cic. de amicitia, add. Sirac. XL. 23. Corn. Nepos Attici VIII. 4. Atticus officia amicis ſine factione præſtanda exiſtimavit, ſemperque a talibus conſiliis ſe removit. Si omnia facienda ſint, quæ amici velint, non amicitiæ tales, ſed conjurationes putandæ ſunt. Cic. Off. III. 10.

§. XXXIV.

An ſalva humanitate occultari prohiberive artes poſſint?

An, ſi quis modum inveniſſet, e vili materia aurum conficiendi, eundem teneretur (a) propalare? iremque: an Princeps eidem propalatione interdicere poſſet? (b) quæſtio eſt. Sed eam edictis decidunt Reges.

(a) videatur *Buddeus*, Diſſertatione: *An Alchymiſta tolerandi in Republica?* Nos heic nihil decidimus.

(b) mul-

(b) multa artificia ſunt, quæ Principum non tolerare intereſt. Refert celebris Mercator, Harlemii artifices eſſe, qui exili, quali textores utantur, inſtrumento & exigua ac fere infantili opera unius hominis, levi id tractu lori moventis, XXXVI. portiones ſive ſegmenta faſciarum valeant conficere. Unde eo loco hoc mercis genus vili pretio haberi poſſe. Sed apud Gallos hoc artificium inſtrumentumque eſſe prohibitum ea ex ratione, quod multi homines victu privarentur, ſi unus tam brevi compendio XXXVI. portiones conficeret. Itaque ex edicto Regis nonniſi ſimplici inſtrumento a quovis artifice laborandum, uti tot artificum quisque habeat, ex quo vivat.

COL-

Digitized by Google

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO SEPTIMA.

SUMMA.

Premittitur contextus connexionis in Auctore? & summma aliquot capitum analytice proponitur. Laudata facili C. Thomaſii in hoc argumento inſtitutione.

Quid pactum? Uſus doctrinæ de pactis. Speciatim (a) de pacto inter DEUM & hominem, *Legali & Evangelico. Imo inter* DEUM & Filium. *Quod pactum gratuitum & mutuum.* §. I.

An pacta nuda *obligent?* §. II.

An pacta metu extorta vim habeant obligandi? §. III.

Infans *an* Subjectum *promiſſionis?* §. IV.

Regula Grotii de promiſſo ex errore *facto.* §. V.

An promiſſa perduellibus facta ſervari debeant? §. VI.

An promiſſio ob factum turpe *obliget?* §. VII.

An juri promittentis aliquid decedat ante acceptationem promiſſarii? §. VIII.

Quotuplex conſenſus? §. IX.

Quid verba honoris? §. X.

Quid ſermo? quis ejus uſus? §. XI.

Quid mendacium? §. XII.

Unde ſermonis uſus metiendus? §. XIII.

Quid ſimulatio, diſſimulatio, ſtrategema & plura hujuscemodi? §. XIV.

An promiſſis dolo elicitis ſtandum ſit? §. XV.

Quid ſi dolus in ipſo negotio interceſſerit? §. XVI.

Quid conditio? quotuplex? qua obligatio chartarum purarum? §. XVII.

Quid cenſendum de facto Aodi, *Jud. III. 19.* §. XVIII.

Et Jaelis, *Judic. IV. 21.* §. XIX.

Ac Davidis *furorem ſimulantis, 1. Sam.* XXI. §. XX.

Ejusdemque apud Achiſum a ſimplicitate deflectentis? §. XXI.

Eique operam ſuam contra Iſraelitas addicentis? §. XXII.

Demum de facto Eliſæi *1. Reg. VI. 19. & VIII. 10.* §. XXIII.

An reus ſit mendacii, qui delictum coram Magiſtratu negat? §. XXIV.

Quid de reſervationibus mentalibus cenſendum? §. XXV.

AD LIB. I. *CAP. IX. X. XI.*

Quid

Digitized by Google

Quid juramentum? §. XXVI.
Quæ ejus a voto differentia? §. XXVII.
An a Judæo vel pagano posci possit? §. XXVIII.
An Josua juramentum Gibeonitis præstitum recte servaverit? §. XXIX.
An juramentum vi extortum servari debeat? §. XXX.
An perjurium commiserint Israelitæ *raptum filiarum indulgentes,* Jud. XXI. *18.* §. XXXI.
An juramentum obliget ad rem illicitam? §. XXXII.
Annon Davides *juramenti, quod Simei præstiterat, sanctimoniam læserit?* §. XXXIII.
An in juramentis locum inveniat relaxatio? §. XXXIV.
An juramenta novam inducant obligationem? §. XXXV.
An Rex suamet juramenta irrita reddere possit? §. XXXVI.
An M. Attilius Regulus in carcerem redire debuerit §. XXXVII.
An juramenta late semper interpretanda? §. XXXVIII.
An si res non illicita, majus tamen bonum impediat, jusjurandum valeat? §. XXXIX.
Quis in universum sensus formularum jurisjurandi? §. XL.
An, quod contra jusjurandum fit, illicitum tantum sit? aut an irritum? §. XLI.
An, si Atheus juret per DEUM, *quem nullum credit, verum dici possit juramentum?* § XLII.
Vom Angeloben an Eydes-statt. §. XLIII.
Singularis casus de juramento a Guilielmo III. præstito.

DE connexione non est, cur magnopere simus soliciti; cum Auctor velut *intermedium* inter *absoluta & hypothetica* de pactis ac fide servanda officium admittere videatur. Facilis interim *C. Thomasii* processus est; qui absoluta sic ordinat, ut supposito generali præcepto: (a) ALIUM Hominem tanquam æque hominem tracta; cogruente cumillo Servatoris: Dilige proximum sicut Te ipsum: vel, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris; præcepta inde velut ex Ipso Statu humanitatis fluentia quatuor eliciat; *negativa* duo, Vita superbiam: (b) & (c) neminem læde: & duo *affirmantia*, Alterius utilitatem quantum commode potes, promove: (d) & fidem in promissione datam, serva. (e) Quæ est dictorum factorumque constantia & veritas, quamque Stoici ajunt adpellatam, qua FIAt quod dictum

Digitized by Google

dictum eſt. Cic. Off 1. 7. Nec ulla res vehementius Remp. continet, quam FIDES. Off. 2 24. O Fides alma, apta pinnis, & jusjurandum Jovis! Trochaicus eſt tetrameter Catalecticus, apud Cicer. Off. III. 29. & de Legibus 2. Colunto illa, propter quæ homini datur adſcenſus in cœlum, mentem, virtutem, pietatem, fidem. (f) Qui igitur jusjurandum violat, is fidem violat, quam in Capitolio vicinam Jovis O. Max. majores noſtri eſſe voluerunt. Off. III. 29.

(a) II. 3. 26. 21. pag. 186.

(b) ne ſine cauſa plus tibi quam aliis tribuas II. 4. 2.

(c) II. 5. 1.

(d) *II.* 6. 1. ſeq. p. 201.

(e) *II.* 7. 1. p. 212. Sic & Cl. Buddeus officium: Pacta ſervanda eſſe: abſolutum vocat. Elem. I. 10. 8. p. 285. add. Grot. Proleg. §. XV. Obj. Annon & officia abſoluta pactum quoddam, *ſaltim univerſale*, ſupponunt? Ergo per hoc ab hypotheticis non videntur diſtingui ut vult Auctor, *I* 9. 1. Sed (*I.*) nos de pactis ſpecialibus loquimur, ſub quibus & reliqua hypotheticorum officiorum fundamenta continentur. *I.* 6. 1. (*II.*) Pactum univerſale nondum probatum eſt. Equidem ſocietas univerſalis negari nequit, ſed ea ante *omne pactum humanum*, & in ſtatu præcipue naturali viget.

(f) *In* Legibus: EX FIDE bona: additur Cic. Off. *III.* 15. Cato Pater ad fidem bonam ſtatuit pertinere, notum eſſe emtori vitium, quod noſſet venditor. L. *III.* c. 16. Quintus quidem Scævola, Pont. Max. ſummam vim eſſe dicebat in omnibus iis arbitriis, in quibus adderetur: Ex FIDE BONA; Fideique bonæ nomen exiſtimabat manare lariſſime, idque verſari in tutelis, ſocietatibus, fiduciis, mandatis, rebus emtis, venditis, conductis, locatis, quibus vitæ ſocietas continetur. Cic. 16. L. *III.* c. 17.

§. I.

Generale (a) *pacti* nomen eſt, & fœdera, conventionesque quaslibet in ſe complectitur. Unde quam late hujus doctrinæ uſus *cum in vita civili* (b) in univerſum, *tum in ſacris* etiam ac divinis in rebus ſe diffundat, ii facile capiunt, qui *Quis uſus doctrinæ de pactis?*

Digitized by Google

Principum non ſaltem ſed & Civium, hominumque non alio cæteroquin, quam humanitatis vinculo connexorum fœdera & pactiones, ſed & ſalutis homini pro diverſo Statu deſtinatæ Oeconomiam (c) uti par eſt, expendunt. Alias pactum dividitur in gratuitum & mutuum. (d) Neceſſitas autem pactorum patet, partim ex conditione ejus, qui alteri inſervire debebat: partim hujus qui utilitatem expetit, partim rei quæ deſideratur; (e) partim ex Ipſa Socialitate.

(a) unde & contractuum genus eſt, Auctor, de O. H. & C. I. 15. 1.

(b) pace nimirum belloque, ut eſt in contractibus *Pufend.* de O H & C. I. 15. 1. & fœderibus inter ſummos Imperantes initis, II, 17. 1. imo in ipſa Civitatis generatione II. 6. 7. 8. 9.

An detur pactum inter Deum & homines?

(c) Dari inter DEUM & homines Pactum ac Fœdus e ſacris pandectis manifeſtum eſt; ut inter DEUM & hominem datur ſocietas inæqualis. *Grot.* I. 1. 3. Nec obſtat ſumma in Creatorem & Creaturam disproportio, aut quod pacta regulam Juſtitiæ commutativæ ſequantur; mirantur potius Divinam συγκατάβασιν, & incomparabile Majeſtatis bonitatisque temperamentum; cui non repugnat Fœdus inæquale, quale eſt in ſocietate quoque inæquali. conf. *Pufend.* O. H. & C. II. 17. 4. & *Grot.* H. 15. 7. Fit ideo in ſacris mentio *Fœderis Naturæ*, ſive Pacti Legalis cum primo homine initi, Hoſ. VI. 7. quo loco *Adam* dicitur transgreſſus eſſe fœdus. conf. *Job. XXXI.* 33. quo in fœdere *aliquod hominis meritum* fuiſſet, ſed non aliud, quam ex pacto. Si nimirum (quæ ex parte hominis conditio erat) Legem exacte perfecteque impleviſſet, cum ratione graduum & partium, tum ratione perſeverantiæ. Aequemadmodum fœdera, communiter per *Sacramenta* roborari ſolita; ſic & Arbor vitæ, hujus fœderis Sacramentum ac ſigillum, ſimulque ſignum fuit expectandæ immortalitatis, & vim habuit vitam hominis conſervandi ab omni infirmitate. Conf. e Noſtris *D.* Jægeri, Prodr. Juris Fœderalis p. 61. 62. 63. ubi & *Pufendorfium*, arborem Scientiæ Boni & Mali pro Sacramento habentem ſolidis argumentis adgreditur, eumque cum *Witſio* refutat. Sed & alterum fœdus, rupto veteri, in ſacris commemoratur, & *Fœdus Gratiæ* audit, eſtque *Pactum* inter DEUM & hominem, in quo DEUS benignam de Hæreditate vitæ æternæ per Jeſum Chriſtum, ſerpentis contritorem, fide adprehenſum omnibus danda & Sacramentis tanquam ſigillis obſignan-

Digitized by Google

gnanda voluntatem teſtatur; quod tamen fœdus etiam teſtamenti rationem habet? & varia σχέσεις ac Oeconomia propoſitum inculcatumque eſt. Διὰ θάνατον εἰς Χριστὸν, illum monſtrans, in eo tanquam baſi ſtabilitum; Fœdus teſtamentarium in ejus ſanguine prævifo ac perpetim valente προκεκυρωμένον in Paradiſo, ac Abrahamo confirmatum, Gal. III. 17. Quod ob Theologos, immo Chriſtianos quosvis Lectores in diſciplina univerſali monemus. Quid? quod & Pacti atque Contractus Chriſtum inter & Patrem mentio fit? quæ phraſis jam D. *Scherzero* allubuit *Brev. Hülſemann*, enucl. pag. 489. §. 20. provocanti ad *2. Cor. V. 19.* DEUS erat in Chriſto, (qui id mereri debuerat, & vi initicontractus cum DEO) mundum reconcilians ſibi ipſi. Eſtque omnino hoc pactum inter Patrem & Filium fundamentum Fœderis Gratiæ, quando ab æterno ſatisfactionem pro Genere humano ſpopondit Filius, plane ad amuſſim Juſtitiæ commutativæ. Confer *Hebr. VII. 22.* ubi Chriſtus ἔγγυος, Sponſor melioris diſpoſitionis adpellatur, ſeu qui data quaſi manu promiſerit, in ſeque ſuſceperit onus ſatisfaciendi pro hominibus; a quibus cum perfecta legis obedientia, tum plena ſatisfactio pro peccatis exigebatur, ille utrumque, ſpopondit, & ſtipulatus eſt; ac Pater viciſſim accepit ſponſionem, quam Sponſor etiam perfectiſſime numerisque omnibus adimplevit.

Argumentum de Pacto inter DEUM & Chriſtum in gratiam Lectoris, e terminis Scripturæ expenitur.

(d) Ita *Thomaſius* fidem per actum μονόπλευρον datam vocat Pactum *gratuitum*, II. 7. 5. Auctor *promiſſum* gratuitum, qui διπλεύρον ſaltim Pacti nomine inſignit.

Quid pactum μονόπλευρον?

(e) Puſend. O. H. & C. I. 9. 2. Pacta, ajunt JCti, fieri intelligique REBUS SIC STANTIBUS, quod tamen non nimis extendendum.

§. II.

Vexata quæſtio eſt: *An pollicitationibus nudis*, (a) uti & nudis pactis, quamdiu intra terminos ſimplicis conventionis ſtant, nec ullum in ſe negotium aut συνάλλαγμα continent, *vis quædam inſit obligandi*? Quæ tamen diſtinctione inter *obligationem naturalem* (b) *& civilem* facile reſolvitur. *Grotius* neceſſitatem moralem naſci ait, II. 11. 4. *Auctor* vero ex Lege magis veracitatis quam Juſtitiæ obligari dicit. (c) Solet de cætero Vir bonus polliceri pauca, dare multum. (d) Tertius autem gradus loquendi de rebus futuris, (e) quæ ſunt in noſtra poteſtate, eſt promiſſio perfecta.

An pacta nuda obligent?

Digitized by Google

(a) Distinctis adeo ab assertionibus, quas vocant, simplicibus, quæ *primus* veluti gradus sunt loquendi de rebus futuris, quæ sunt in nostra potestate. Grot. *II.* 11. 1. sub fin. & 2. ac nullam producunt obligationem. Kulpis. ad h. l. p. 75. *Primus* hic gradus est assertio explicans de futuro animum, qui nunc est, ad quam non requiritur, ut in ea perseveretur. Quia animus humanus habet non solum naturalem potentiam mutandi voluntatem, sed & Jus. *Secundus* gradus est, cum voluntas seipsum pro futuro tempore determinat, cum signo sufficiciente ad indicandam perseverandi necessitatem. Ubi obligatio est in nobis, nullum Jus in alio. De *tertio* in thesi diximus. lit. e.)

Quot gradus loquendi de rebus futuris?

(b) Naturalem enim non negavit *Connanus*, ut lis de vocabulo fit; quod præter Obrechtum observavit Kulpisius ad h. l. p. 75. Conf. Auctor O. M. L. III. c. V. §. 9. sq. ubi fuse quoque contra Connanum disputat.

(c) Grot. II. 11. 4. promissa autem servare ad immutabilem justitiam pertinet, quæ DEO & omnibus his, qui ratione utuntur, suo modo communis est. Unde sacra nos oracula docent, DEUM ipsum, qui nulla constituta Lege obstringi potest, contra naturam suam facturum, nisi promissa præstaret. *Nehem. IX. 8. Hebr. VI. 8.*

(d) add. *Gen. XVIII.* 5. ubi hospiti DEO *Abrahamus* buccellam panis offerens, plura esculenta proposuit. *Benjam. Priolus* de rebus Galliæ II. sub finem Mazarinum describens. Promissis largus, quibus multoties non stetit: aut si implevit, fastidio & mora diu libratum beneficium, improbe extortum elumbavit, longo voto consumens gaudia.

(e) l 9. 6. Jam olim Martialis decoctam apud hominum præcipuos fidem deploravit: Est servare fidem rusticitatis opus.

§. III.

Gravior illa quæstio est: An pacta, ad quæ injusto quis metu a promissario, aut illo qui cum pactum init, injusta vi compellitur, obligent? Negativam ubique tuetur (a) Auctor cum Cicerone, Off. I. 10. illis, inquiente, promissis non standum esse, quis non videt, quæ coactus quis metu, aut deceptus dolo promiserit. Affirmantem tenet Grotius (b) & cum eo Viri insignes magno numero. Nobis tamen prior videtur verior, non quidem ob defectum consensus, sed quod metum incutiens, (c) non habet Jus promissum acceptandi.

An pacta metu extorta obligent?

Quod

Digitized by Google

Quod neque Cel. *Kulpiſius* diffiteri poteſt, quando promiſſarium teneri ad liberandum promiſſorem ait. At quæ vis illi pacto adſcribi poteſt, quod in promiſſario obligationem in conſcientia ad reſtitutionem rei extortæ infert?

(a) h. l. §. 15. n. 3. & O. M. III. 6. 10. 11. 12. p. 498.

(b) II. XI. 7. quem & contra Pufendorfium defendit *Noſter Dn. D. Zentgravius* de Jure & Juſtit. p. 355. 356. Add. *Kulpiſ.* p. 77. ubi ait teneri promittentem, ſed ita ut promiſſarius ad eum liberandum teneatur. *Objectio ſolvitur.*

[c] Hanc tamen rationem ita convellere conatur nonnemo; Obligationem non ex modo, ſed natura promiſſi oriri, cui utique jus in promiſſario reſpondere videatur, quippe in quem promiſſor Jus ſuum libens tranſtulerit, vi cujus exigere poſſit obligationis impletionem poſcere.. Addit quoque Obrechtus: *Ubi ſit conſultatio, deliberatio & electio minoris mali præ majori, ibi eſſe actionem ſpontaneam. A. in promiſſo metu latronis dato.* Sed primo nulla eſt translatio Juris, ubi in altero non eſt Jus accipiendi. Igitur nullum erit pactum; quod effectu ſuo, hoc eſt Translatione Juris deſtituitur. Secundo, etiamſi promiſſor expreſſe Juri ſuo renunciaſſet, nulla tamen ex iſta renunciatione *Obligatio* oriretur. Demum in *Obrechtiano argumento* minor ſimpliciter vera non eſt. Non datur electio minoris mali præ majori, quæ ſit ſpontanea, in malo humana conſtantia majori. Metus ſane mortis etiam conſtantiſſimum confundit, eique Lumen rationis elidit & voluntati, nullum arbitrium relinquit. Jactura mercium huc non quadrat, quæ parvi imo nihili habetur ad ſalvandam in naufragio vitam. Quid quod Pufendorfius totum largiri argumentum videtur, connexionem tamen inde factam negat. Quoniam etſi actus terrefacti ſit ſpontaneus, deſit tamen in promiſſario Jus vindicandi. Alia ratio eſt metus ex Bello orti, qui pacta gentium non reddit irrita, quippe quæ quaſi per compromiſſum, aleæ Belli, arbitrium commiſere. Unde quod quis victus ab Hoſte portionem v. c terrarum in pacificatione ei conceſſit, ex cauſſa metus non adipiſcitur Jus reſtituendi in ſe integrum, vel a contracta obligatione ſe abſolvendi, ut recte monet *Zentgrav.* d. l. p. 356. adde *Pufend.* de O. H. & C. II. 10. 2. ſub fin. Et niſi ita ſtatueretur, bellis talibus, quæ valde ſunt frequentia, nec finis, nec modus poſſet imponi: quod tamen fieri INTEREST GENERIS HUMANI, Grot. III. 19. 11. *& ad rationem Ulrici Obrechti reſpondetur.*

§. IV.

Digitized by Google

§. IV.

An subjectum promissionis infans?

Subjectum promissionis non est Infans, ob defectum rationis in exercitio; qua quando uti puer incipiat, ex quotidianis actibus aut moribus regionis desumendum est. (a) De ejus officio alibi (b)

(a) apud Hebræos valebat promissio, quam fecisset adolescens, qui annum implesset-*XIIIum*, puella quæ duodecimum. *Grot. II. XI. 5.* Hercules, cum primum PUBESCERET, quod tempus a natura ad deligendum, quam quisque viam vivendi sit ingressurus, datum est, exivit in solitudinem. Cic. Offic. *I.* 32.

(b) Vel tamen Cicero Off. *I.* 34. Est, inquit, adolescentis, majores natu vereri, ex hisque deligere optimos & probatissimos, quorum consilio atque auctoritate nitatur. Ineuntis enim ætatis inscitia, Senum constituenda & regenda prudentia est. Maxime autem hæc ætas a libidinibus arcenda exercendaque in labore patientiaque, & animi & corporis. Atque etiam cum relaxare animos, & dare se jucunditati volent, caveant intemperantiam, meminerint verecundiæ: quod erit facilius, si ejusmodi quoque rebus majores natu interesse velint.

§. V.

An promissio ex errore facta obliget?

Circa promissionem ex errore factam monet *Grotius*, si ea fundata sit in præsumtione quadam facti, quod non ita se habeat, naturaliter nullam esse ejus vim; quia omnino promissor non consenserit in promissum, nisi sub quadam conditione, quæ reipsa non extitit. (a) Ubi tamen requiritur, ut ejus conditionis sive causæ contrahendi in contractu facta sit mentio, (b) ac error ipse influat in essentiam contractus.

(a) *II. IX. 6.* add. *Pufend.* de Offic. *I. 9. 12.* & quæ nos infra notabimus.

(b) Sic, etsi equum emas, quia priorem amisisti: resilire tamen a contractu emtionis non potes, etiamsi amissum recuperaveris, si expressa conditio; *nisi equum priorem receperim*: contractui non fuerit inser-

Digitized by Google

nſer ta. Videatur. *Jo. Barbeyracus* ad h. l. *I.* 9. 12. §. 1. *Bien entendu* &c. & auctor ipſe §. *XII*, n. 2,

§. VI.

Elegans quæſtio eſt: *an promiſſa perduellibus data ſervari debeant?* Affirmat Grotius, quia promiſſum, vi Juris Naturalis, iis ut hominibus Jus tribuit, ac propter illud ſuperior pœnam cenſetur remiſiſſe; & niſi hoc admittatur, belli aut diſſenſionum, niſi per vim finiendarum ſpes nulla eſt. (a)

an promiſſa perduellibus data ſervari debeant?

(a) *Grot. III. 19. 2. 3. ſq.* Nec obſtat, pœnam rebelli debitam. Igitur ſub ratione pœnæ jus ipſi ex promiſſo datum poſſe revocari. Nam in ipſa pactione pœna jam cenſetur remiſſa. Neque recte urgetur: Summæ poteſtati, vi eminentis imperii, Jus competere in omnia ſubditi Jura, E. & in hoc Jus rebellis. Nam ſupereminens iſtud dominium non promiſcue competit, ſed quatenus communiter expedit in regimine. Grot. *III. 19. 7.*

Objectio ſolvitur.

§. VII.

Promiſſio ob *factum turpe* non obligat. (a) Quia alias daretur ſalarium ſceleri, quod abſonum; & ejusmodi ſolutio eſſet peccati continuatio, quod impium (b)

An promiſſio ob factum turpe obligat

(a) Aliter ſentit *Grot. II, 11. 9.* Annon ſtuprator tenetur Meretrici dare dotem? & provocat ad exemplum Judæ, qui Thamati mercedem meretriciam, veluti debitam, perſolvit. *Geneſ. XXXVIII. 23.* Non, inquit, quidquid vitioſe fit, effectu Juris caret, quod in prodiga donatione apparet. Atque non tam debiti agnitio, quam annuli ſigillique receptio hanc ei promtitudinem excuſſit.

An donatarius prodigus teneatur ad Reſtitutionem?

(b) *Oſiand.* ad Grot. d. l. ubi etiam ſolvit objectionem Grotii, a donatione prodigi, & oſtendit donatarium teneri reſtituere, quod per enormem prodigalitatem erat erogatum. Huc pertinet Lex forenſis de pecunia vel mercede meretricia in ſanctuarium non inferenda. *Deut XXIII. 18.* ubi pretium canis conjungitur, ſeu, uti Calovio viſum, quod Cinædo puerove meretricio datur, cum & alibi canes cum meretricibus jungantur. *Apocal. XXII. 15. Auguſtin.* de Civ. Dei *IV. 10.* Veneri Phœnices donum dabant, de proſtitutione filiarum, antequam jungerent

gerent eas viris. *Juſtinus* de *Inſulanis*, qui ſine dubio Phœnicum coloni fuere, *XVIII. 5.* Mos erat Cypriis virgines ante nuptias ſtatutis diebus dotalem pecuniam quæſituras, in quæſtum ad littus maris mittere pro reliqua pudicitia libamenta Veneri ſolituras. Add. *Euſeb.* Præp. Ev. *IV.* 16. & Jo Cleric. ad. Exod. xxxiv. 15. ſed quid ſi per ſe turpe factum non ſit, habeatur tamen pro turpi? ut apud Romanos in foro ſaltare; ſi ob adeundam hæreditatem promiſetis, te *palam ſaltaturum*, quid, facto opus? reſpondet Cicero: Honeſtius mentieris, ſi ex hæreditate nihil acceperis. i, e. majori laude fidem promiſſis non præſtabis, cum oſtendas, gravitatem virtutemque magna etiam hæreditate tibi potiorem antiquioremque eſſe. *Off. III.* 24.

§. VIII.

An juri promittentis aliquid decedat ante acceptationem promiſſarii?

Ante acceptationem promiſſarii, Juri promittentis nihil decedit; neque promiſſio & donatio vim habet, niſi ea prius facta ſit. (a) Uſus etiam in Theologicis eſt, ubi primus homo dicitur promiſſum DEI acceptaſſe. (b)

(a) per tradita ab *Oſiand.* ad Grot. *II. 11. 14. p. 911.* ubi & argumenta contraria ſolvit: uti ſunt, promiſſionem gratuitam obligare ante acceptationem: item donationes ad pias cauſas ante eam validas eſſe. Sunt, qui reſpondeant, requiri acceptationem vel expreſſam vel tacitam; *In* pluribus negotiis requiri expreſſam, quæ vel verbis vel facto fit; in quibusdam ſufficere tacitam, quæ Legis eſt.

(b) add. *D. Jager.* de pacto cum primo homine, edit. primæ p. 112. 113.

IX.

Quotuplex conſenſus?

Cæterum, conſenſus tanquam cauſa proxima conſtituendi pactum (a) vel expreſſus eſt, vel tacitus, vel denique præſumtus, qui duo poſteriores non debent confundi. Conſenſus enim tacitus in nullo ſubjecto eſt, niſi quoque per naturam locus ſit expreſſo, (b) & qui ſuam voluntatem expreſſe declarare nequit, ille nec tacite. (c)

(a) Nulla enim propior obligationis in pactis eſt ratio, quam quia

Digitized by Google

quia ultro in id conſenſimus, quod evitare penes nos erat. Puſendorf. h.l. §. 8.

[b] *Kulpiſ.* Coll. Grot. p. 48.

[c] *C. Thomaſ.* Jurisprud. Div. ll. 7. 24. p. 215. Ita ex præſumto obligari poſſunt furioſi, ſed non ex tacito. Et præſumtus eſt ſaltem impropriè talis, ex æquitate naturali conceptus, & Lege Civili corroboratus. Non tamen evitavit utriusque conſenſus commixtionem *Puſend.* de J. N. & G. III. 6. 2. p. 403.

§. X.

Verba honoris, (a) ſive ſigna propenſum benevolumque animum indefinite teſtificantia, perfectam obligationem aut (b) Juris libertatisve noſtræ diminutionem non important. (c) De jocis (d) ita cenſendum, eos ab honeſtatis actionibus non eſſe debere alienos, itaque comparatos, ut ipſo in joco aliquod probi ingenii lumen eluceat. Pertinet huc de ſignis doctrina, (e) quibus homines mentis quoque ſuæ cogitata indicant, qualia ſunt nutus membrorumque motus, quos quibusdam Æthiopiæ populis pro ſermone eſſe apud Plinium commemoratur.

Quid verba honoris?

quid Jocus?

[a] de iis confer. Auct. h. l. §. 6. & O. M. III. 5. 10. & 1. Reg. XX. 4.

[b] Sic Sabaudus, quum ſcripſiſſet Regi Galliæ urbes poſcenti, que S. M. en étoit le Maitre, & ex his verbis Obligationem efficacem urgenti, reſpondit; que ce n' eſt qu' une expreſſion extremement obligeante. Adde *D. Scheinemann.* de verbis Honor. § 18. p. 12. 13. qui etiam de Complimentis, quam illa vitæ repugnent ſociali, docet, quæ expoſcit veras audire & reddere voces.

[c] Obj. Q. ſerio promittitur, illud habet vim obligandi, A. verba honoris. Maj. prob. quia alias nuda aſſertio non produceret obligationem. Reſp. neg. maj. & differt nuda aſſertio a pollicitatione. Grot. II. XI. 2. 2. neg. min. ex Autore §. 6, c. IX. ubi verba honoris diſtinguuntur a ſeriis dictis. Inſt. ſi verba honoris non proferuntur ſerio. Ergo anſam dant falſitati, quæ Viro honeſto indigna. Reſp. Si non ſerio tum ratione candoris integritatisque animi; tum ratione intentionis obligandi *neg. Minor*; Serio promittuntur, ratione *integritatis animi*, non tamen ratione intentionis obligandi. Priori modo

An etiam malis fides ſervanda?

do auctor τὸ ſerio concedit in O.M. 3. 5. 10. poſteriori τῷ ſerio opponit verba honoris in opere minori I. 9. 6. Cæterum etiam malis & irreligioſis fides data ſervanda eſt, quia non ſunt extra humanam ſocietatem & perfidiis alias bellisque omnia ſcaterent, omnisque prope humanitas everteretur. Multo vero magis, ſi Jusjurandum, ipſis licet exigentibus acceſſerit, cujus violationem DEUS ut ſuam injuriam vindicat. Cæterum qui jure de re aliqua contrahere non poſſunt, iisdem etiam licet fidem (non frangere, quia hoc caſu nunquam data eſt) ſed declarare fuiſſe nullam, quod ἀδυνάτῳ vitio laboraret. Sic Nabuchodonoſoris datam fidem ſervare debebat Zedekias, cujus perfidiæ ultor *DEUS* extitit. II. Chron. XXXVI. 13. Ezech. XVII. 16. 18. & Grot. J. B. & P. II. 13. 15. III. 19. 2. 5. 13. add. *Danh. Q. Moral. p. 647. 648.* Fides enim, Cicerone definiente, nihil eſt aliud quam dictorum conventorumque conſtantia & veritas. Nota eſt clades Ladislai Hungariæ Regis, qui ſuaſu Juliani Cardinalis pacto non ſterit, autoritate ab eo Pontificia abſolutus, quod prius Amurathi pignore dato firmaverat. Quem Amurathes, invocato prius contra fœdifragos Chriſti nomine, una cum Cardinali & exercitu delevit, A. C. MCCCCXLIV.

Quæ Ultio perfidiæ?

[d] ita quidem eximie Cicero, Offic. I. 29. Ipſum, ait, genus jocandi non profuſum nec immodeſtum, ſed ingenuum & facetum eſſe debet. Ac rurſus eod. loco: Duplex, ait, omnino eſt jocandi genus. Unum illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœnum. Alterum elegans, urbanum, ingenioſum, facetum. Quorſum pertinent ὑποφαίγματα. Facilis igitur eſt diſtinctio ingenui & illiberalis joci. Alter eſt, ſi tempore fit, ac remiſſo animo, libero dignus: Alter ne homine quidem, ſi rerum turpitudini adhibetur verborum obſcœnitas: Jocus enim ſal, ſed duplex: Mercurii vel Momi.

[e] Solet etiam ex ſignis, qualia muti & ſurdi nonnunquam edunt, probabile verum erui. Tale exemplum in Senatu Juſtitiæ Stutgardiano habemus, hoc, quo iſta ſcribo, die, in Barbara Blenzinſia, e pago Wilſpacenſi diœceſeos Vinimontanæ: quæ puerum enixa ſponte Patrem indicavit, delineato per ſigna homine, naſo auribusque truncato, quem ut eo apertius deſignaret, manu naribus, auribusque ſuis admota, aliisque ſignis concubitum notantibus demonſtravit. Quorſum acceſſit facies prolis, naſo velut abſciſſo ex parte notata, & quod hominem ſibi in confrontatione oppoſitum, ea conſtanter hiſce geſtibus indiciisque convincere allaboravit. Acceſſit vita hominis ante acta improba; quibus argumentis commoti Senatores eum per duriores carceris gradus coer-

cen-

Digitized by Google

cendum, atque ad confeſſionem adigendum cenſuerunt, obſervato notabili SURDI LOQUENTIS exemplo. ad diem XXIX. Octobr. 1714. Tanta ſignorum etiam ſine ſermone vis! Cornelius Nepos de Pauſania c. V. §. I. Cum Pauſanias placato Argilio Lacedæmonem reverteretur, & in eo jam eſſet, ut comprehenderetur, e Vultu cujusdam Ephori, qui eum admonere cupiebat, inſidias ſibi fieri intellexit.

§. XI.

Ipſe quidem ſermo a natura, ut Cicero ait, OFFIC. II. 14. ad ſalutem hominum & ad conſervationem datum, divinum, (a) hominique (b) proprium beneficium eſt; linguæ tamen tam variæ, ac ſermo tam diſcrepans, quodque, qui ſurdi naſcuntur, iidem & muti ſint, ac apud diverſas gentes, eædem res diverſis adpellentur vocabulis, eadem denique vocabulum res toto cœlo diſtantes ſignificet, ab humano utique (c) eum inſtituto ortum (d) habere, ex argumentis ab Auctore allegatis non difficulter evincitur. Cæterum, quoniam divinum hoc inſtitutum eſt, facile adparet, cavendum omni nobis ſtudio eſſe, ne incomparabili dono ad contemtum aut contumeliam DEI abutamur, ſed ad laudem ejus gloriamque impendamus

Quid ſermo? Adl. l. c. X.

de origine ſermonis.

[a] Equidem præter Diod. Siculum & Lucretium, allegatos in Opere Majori IV. 1.3. Vitriarius qq. & alii ab ipſis hominibus paulatim inventum ſermonis uſum exiſtimant; rectius tamen Auguſtinus Griſchov. Introd. in Philot. generalem c. 4. non humani hoc ingenii inventum eſſe poſſe, ſed ab ipſo Deo ejus originem repetendam eſſe contendit. Ac profecto homini utrique adulto creato Deus ipſe haud dubie loquendi habitum vocabulorumque, ac ſe mutuo intelligendi facultatem conceſſit indiditque, qui & ipſe ſuo eos adfatu dignatus eſt.

[b] Quanquam ſubtilia ſunt, quæ de Linguæ Hebraicæ & literarum in ea conſtructione velut ex Naturali Figura non aliter ſignificare valente excogitavit Caſpar. Neumannus in Lexico. Cui addendus Helmontius, qui labiorum, gutturis, dentium ac linguæ denique cum conſonis conformationem expoſuit. Cæterum Hebræa lingua inops eſt. Ditiſſima ex adverſo Arabica. Apud Arabas enim eruditi eſſe Leonis quingenta nomina, enſis plusquam mille, ſerpentis ducenta, mellis

Digitized by Google

ginta obſervant; Jo. Clericus Diſſert. de Lingua Hebraica, qua probare contendit Hebræam non magis eſſe primævam, quam alias Orientales.

Quid vox? [c] Diſtinguendum igitur inter vocem & ſermonem. Beſtiæ, ut picæ, pſittacique & aliæ id genus aves, vocem edunt, ac ſine mente ſonum, non ſermonem. Aut ſi mavis ſermonem vocare, dices æquivocum ſimulacrum quoddam imitamentumque ſermonis. Adde tamen de Hyæna narrationem Busbequii. Ep. *I.* p. 84. ſqq.

Conventio circa ſermonem demonſtratur. [d] συνθήκη, ut Ariſtoteles ait, h. e. ubi ſane conventione opus fuit, ut ſocialem inter ſe vitam mortales degerent. Unde liquidum eſſe exiſtimo, cur primi mortales inter ſe quibusque conditionibus convenerint? quos pacto ſuo cancellos circumſcripſerint? ut quærit B. *Oſiand. ad Grot. III.* 1. 11. p. 1333. ſqq. Diſtingue interim ſermocinandi facultatem a ſermone hoc vel illo, qui certe ex conventione oritur. Meretur conferri Babelicæ confuſionis hiſtoria, in cujus interpretatione ſunt qui textum non de ſermonis mutatione, ſed de diſcordiis ac diſſenſionibus intelligant. Convenientior tamen ſententia eſſe videtur, quæ de ipſo unius linguæ diſturbio exponit, ob verborum claritatem, *Geneſ. XI. 6. 7.* ex quo ultimo verſu patet, Deum iſto Judicio hoc voluiſſe, ne quis alterius ſermonem intelligeret.

§. XII.

Quid mendacium? In doctrina [a] *de Mendacio* [b] Grotianam fere Philoſophiam ſequutus auctor eſt, qua cum qui facit, nimius non eſt, ſi *Obrechtum* audiamus. Cæterum vulgo mendaciorum nomine multa veniunt, quæ talia non ſunt; ut prudentiæ ſit ac ſedula circumſpectione indigeat, absque λογομαχίαις [c] in hoc argumento verſari. Noſter mendacium definit *Sermonem doloſe & contra animi ſententiam conceptum, ladentem* Jus alterius. (d) Semper igitur mendacium eſt, quoties verum reticetur aut falſum dicitur, cum DEI honos, aut amor proximo debitus, aut reverentia adverſus ſuperiorem, aut rei, quæ agitur, natura exigunt, ut quod animo agitatur, omnino patefiat: ſicut e. c. *in contractibus* id aperiendum diximus, quod natura contractus intelligitur exigere. Cæterum non obſtat noſtræ ſententiæ conſenſus Scholæ Auguſtino adhærentis, quippe cujus placita exceptionibus tacitis,

Digitized by Google

tis, ne quidquam contradicente Auguſtino, abundant. (e) Cæterum diligenter heic diſtinguendum inter ſermonem aſſerentem, & promittentem. Nam ex promiſſione (vi legis) Jus SPECIALE ac *novum* confertur ei, cui fit promiſſio. (f)

(a) Solent, quoniam mendacii nomen infame habeatur, qui alteri modeſte contradicunt, defectumque Veritatis exprobrant, his in judicio, præprimis publico, verbis uti: Es iſt ohne Grund: das Vorgeben iſt ungegründet; und iſt folglich ohne Nachdruck und ohne Würckung.

(b) Habemus eruditam *Dan. Stahlii* Orationem de Mendacio, inter eas, quæ Regulis Philoſophicis acutiſſimi Viri ſubjunctæ ſunt, ſecundam.

(c) ut in diſtinctione mendacii in *jocoſum*, *officioſum*, *perniciоſum* contingit. Ubi quoad priora conſultius erat a mendacii nomine abſtineri.

(d) idque cum perfectum, tum imperfectum Unde concidunt, quæ contra movet Obrechtus, ad Grot. III, 1. 11. Non licere inferre: Mendacium, quod non pugnat cum jure alterius, *ſaltem imperfecto*, & ex Lege Naturali de Socialitate debito; Conf. de turpitudine mendacii, Sirac. in Panareto, XX. 26. ſeq. Notio igitur generalis mendacii eſt: Diſcrepantia a mente proferentis. Strictior autem & qua naturaliter illicitum eſt, mendacii differentia nulla alia videtur dari poſſe, quam REPUGNANTIA CUM JURE EXISTENTE ac manente ejus ad quem ſermo aut nota dirigitur. Grot. III. 1. 11. Dico: exiſtente: fieri enim poteſt, ut Jus quidem fuerit, ſed ſublatum ſit, *aut TOLLATUR EX ALIO JURE SUPERVENIENTE*. Eſt & qui mendacium haud male ſic definiat, quod ſit voluntaria loquelæ, uſitato ſignificatu acceptæ, & rei diſconvenientia, contra obligationem inſtituta. Ex quo patet, eſſe *ſpeciem injuſtitiæ, & falſiloquio accedere turpitudinem.* *quid mendacium?*

(e) Eadem ſchola, ait ὁ πάνυ, tam ab omni uſu abhorrentes admittit interpretationes tacitas, ut dubitari poſſit, annon ſatius ſit adverſus quosdam *falſiloquium* admittere, quam iſta a falſiloquio tam temere eximere: ut cum dicunt: neſcio, ut dicam: non habeo, intelligi poſſe, ut tibi dem: & id genus alia, quæ ſenſus communis repudiat, & quæ ſi admittantur, jam nihil obſtabit, quo minus quidquid affirmat, id ipſum negare, qui negat, affirmare dicatur. *Grot.* III. 1. 17. fin. *Contra Reſtrictiones ſcholaſticorum.*

(d) id quod etiam inter hoſtes, *ſine ulla hoſtilitatis jam exiſtentis*

Digitized by Google

exceptione, locum habet, ut in colloquii postulatione. add. *Grot. III.* 1. 18. Cæterum quo moralitas sermonis, adversus vulgaria præjudicia, breviter intelligatur: nuperus ad Pufendorfium Annotator tres casus distinguendos censet. Vel enim adest (ait) obligatio ad dicendum veritatem; quo casu veritas est virtus: falsiloquium vero & silentium ad vitia pertinent. Vel [2] obligatio ad falsiloquium & silentium; tum res inverti, & utrumque pro virtute: veritas autem (ut vulgo adpellant) pro vitio haberi debet, & garrulitas potius dici. Vel [3] obligatio in nullam partem occurrit; tum veritas, falsiloquium & silentium sunt species prudentiæ & imprudentiæ. Itaque prout iis prudenter quis vel secus utitur, prudentis aut imprudentis nomen meretur. Quorsum virtutes *Peripateticorum* homileticas retuleris. Conf. *D. Titius* ad h. l. Dividi etiam Veritas solet in homileticam & Justitiariam. Illa Aristotelicis est virtus, quæ servat mediocritatem circa dicendam de se in conversatione communi veritatem, vel ut Patris definitionem corrigit Filius Christ. Thomasius, circa loquendum de se in genere. Peccat contra illam jactabundus magnifica sibi vulgo affingens, vel se suaque ultra modum exaggerans, quod vitium risui, imo & justæ aliquando indignationi exponit. Esai. III. 9. 2. Sam. I, 16. Peccat quoque eorum quæ sibi reo insunt, dissimulator. Justitiaria est studium, sensa animi nostri alteri verbis candide repræsentandi, cui eadem intelligendi jus, quæque ut ipsi aperiamus, nobis obligatio perfecta aut imperfecta incumbit. Huic opposita est nuntiandi libido. Sed & veritas pro affectione sermonis sumta, vel Logica est, in convenientia illius cum re, vel Ethica in convenientia sermonis cum mente consistens. Si & obligatio accedat, tum demum ad officium pertinet & ex virtute morali fluit. Veritati hoc modo acceptæ opponitur falsitas, quæ itidem vel Logica est, in disconvenientia orationis & Rei: vel Ethica, in disconvenientia orationis ac mentis consistens. Quæ disconvenientia si obligationi nostræ sit adversa, & jus alterius lædat, Mendacium adpellatur.

Observationes nuperi Scriptoris de moralitate Sermonis.

§. XIII.

Unde sermonis usus metiendus?

Grave elegansque sermonis encomium est, quando societatis humanæ *necessarium ac utile instrumentum* audit. [a] Uti vero natura ususque Instrumenti *ex Fine* æstimatur; sic finis sermonis est, promovere socialitatem [b] atque ut mutuas invicem operas conferendo pacem tranquillitatemque colamus. Igitur ex hoc fine sermo penitus æstimandus, in eumque

que uſus illius dirigendus videtur. Dabitur igitur caſus, quo ſermo vel *plane* (c) *reticendus*, *vel* niſi ſocietatem lædere velis, *recte temperandus* erit. (d) Cæterum ſtudendum inprimis in ſermone parcitati & conſtantiæ, ne ſis velut *Luna mutabile Sidus*. (e)

(a) §. 1. de *cura Linguæ*, graviter monent Sapientes. Sir. XXVIII. 28. ſq. XX. 8. & 20. de ſilentio Sir. XIX. 10. Seneca: quod tacitum eſſe vis nemini dixeris. Quia non poteris ab alio ſilentium exigere, ſi tibi ipſe non præſtas.

Eſt & fideli tuta ſilentio
Merces.

Sapientes quid dicturi ſint, prius intra ſe ad labellam exigunt: *nihil dant niſi coctum*. Fatuorum mens in lingua natat, ſapientes linguam mente comprimunt. Sir. XXI. 28. 29. XXV. 11. Jac. III. 2. Chares:

Γλώσσης μάλιςα πανταχοῦ πῆρῶ κρατεῖν,
Σ' καὶ γέροντι καὶ νεῶ τιμὴν φέρει.

(b) Argumentum a Socialitate adverſus mendacium pro veritate petit Paulus, quod homines invicem membra ſint. Eph. IV. 25.

(c) Simonides *homines infirma nota* dicebat, qui ſecreta continere non poſſent. Sir. XXVII. 22. Laudat Maximus Sent. XX. Demoſthenem: quod cuidam graveolentiam oris ſibi exprobranti, reſponderit: Bene dicis: multa enim in eo ſecreta computruerunt. Elegans eſt locus Baconis Verulamii, ſerm. Fidel c. VI. Diſſimulatio ex neceſſitate quadam taciturnitatem ſequitur. Adeo, ut qui tectus eſſe vult, diſſimulator aliquatenus vel nolens evadat. Etenim aſtutiores ſunt homines, quam ut patiantur aliquem in æquilibrio ſe continere, absque aliqua in alteram partem inclinationis ſuæ declaratione. Ita quæſtionibus ſubtilibus eum obſidebunt & allicient, & excutient, ut niſi obfirmato & abſurdo ſilentio ſe quis muniat, neceſſe ei fuerit, ſe nonnihil prodere. Quin etiam, ſi hoc non fecerit, ex ſilentio ipſo aliquid conjecturæ capient non minus, quam ex verbis. Quod vero ad æquivocationes & oracula verborum attinet, non poterunt illa diu valere. Ita ut nemo tectus eſſe queat, niſi aliquem diſſimulationis gradum ſibi indulgeat. Quæ nihil aliud eſt, quam ſilentii quædam appendix aut LIMBUS.

(d) Confer *Diarium*, *Inſtit. Ethic.* P. III. p. 200. 201. II. 9. 10. Sed extra neceſſitatis caſum, qui ficto ſermone utitur, adverſus ſeipſum peccat. Nam etiam in veris fidem ſibi demit, quemadmodum puer, ut

eſt

eſt in fabulis, cum ſæpe ruſticis ficto ſermone illuſiſſet, tandem ubi vere lupus adeſſet, ne quidquam auxilium contra hunc excitavit. Sed & exiſtimationem apud Viros cordatos & prudentes perdit, qui uti facile permittunt veritatem, ubi res locusque poſcunt, occultari; ita candorem & ſinceritatem in aliis negotiis requirunt. Unde pulcre laudatus Verulamius: Optimum fuerit temperamentum, ſi quis Veracitatis famam obtineat: taciturnitatis habitum: *Diſſimulationis* uſum tempeſtivum & facultatem ſimulationis, ubi opus fuerit. Inprimis, ait Cicero Off. I. 37. provideat, ne ſermo indicet, vitium aliquod ineſſe moribus. Quod maxime tum ſolet evenire, cum ſtudioſe de abſentibus detrahendi cauſa, aut per ridiculum, aut ſevere, aut maledice contumelioſeque dicitur. Animadvertendum etiam eſt, quatenus ſermo delectationem habeat, & ut incipiendi ratio fuerit, ita ſit definiendi modus.

(c) Sir. XXVII. 12.

§. XIV.

Quid mendacii nomine veniat, vel non veniat?

Vidit hoc pro ingenii ſui perſpicacia, *ex noſtris* etiam D. Oſiander; cui proinde mendacium non eſt tentatio diſcipuli (a) aut fabula & apologus, veritatem eliciens, 2. Sam. XII. 2. nec exploratio inquiſitioque judicialis; (b) nec ſolertia Medici: (c) nec quæ ad figurandum quid in Comœdiis parabolisque proponuntur: (d) nec ſigna timoris pro recuperando Jure ſuo: (e) nec occultatio, qualis erat Jeremiæ; (f) Quorſum ab aliis refertur diſſimulatio innocentis ab hoſte quæſiti; quale fuit factum *Hypermneſtræ*, quæ hoc nomine laudari ſolet:

accurata & intemerata Philoſophia Oſiandri.

Splendide mendax & in omne virgo
Nobilis ævum,)

quem protegere Socialitas, ſive proximi dilectio & Gloria inprimis DEI jubeat, & Lingua recte (g) adhibita ſine peccato poſſit. (h) Nec excludenda ab hoc cenſu arcanorum Reipubl. occultatio: nec ſtrategemata: (i) nec omnis ſimulatio: (k) nec hyperbole, (l) nec omne falſiloquium (m) nec parabolæ, (n) aut ſi quis in prælio periclitanti ex falſo nuncio animum addat. [o] Loquendum enim vel tacendum, quoties pactum aut lex aliqua naturalis alios lædere vetans, aut

Digitized by Google

aut aliorum commoda promovere jubens, hoc vel illud ex. poſcit.

(a) Videtur enim communi omnium conſenſu permiſſum eſſe: Ut puerorum ætas improvida ludificetur.
Obſervat. ad Grot. p. 1330. Addatur omnino *Phil. Melanchthon.* To. III. Opp. f. 246. in catecheſi de Decalogo, ubi hæc ſolide ſufficienterque explicantur.

(b) d. l. p. 1344.

(c) p. 1330. *Andronicus Rhodius* de Medico apud ægrotum mentiente: Decipit quidem, ait; at deceptor non eſt. Non enim propoſitum ſibi habet ægrotum decipere, ſed ſervare. Grot. III. 1. 9. *Grotius* ad *præſumtam* voluntatem confugit. Volenti autem injuriam non fieri, III. 1. 14. Temperamentum linguæ etiam in hoc cernitur, ſi lenitate verborum aliquando triſtitiam rerum mitigemus, ut olim, qui proprio nomine hoſtis eſſet, perduellis vocaretur. Cic. Off. I. 12.

Temperamentum ſermonis.

(d) p. 1311. & in genere *Auguſtinus* de mendacio c. 5. quidquid figurate fit ac dicitur, non eſt mendacium. Omnis enim enunciatio ad id, quod enunciat, referenda. Omne autem factum aut dictum, aut figuratum hoc enunciat, quod ſignificat iis, quibus intelligendum prolatum eſt.

Ipſius Auguſtini conſenſus.

(e) pag. 1312.

(f) cum detur tempus, quo tacendum juſto, Amos III. 10. pag. 1308. Chriſtus Luc. XXIV. 28. colloquens cum duobus diſcipulis, etiamſi non ita ſe oſtendit, ut mox agnoſceretur, tamen non negavit ſe eſſe eum, qui erat: Nec per iſtum corporis habitum, quo diſcedere velle Optimus Servator videbatur, animi aliquid ſinceritati deceſſit. Vere enim corpore ſe ita geſſit, ut mente erat animatus, ut Diſcipulos exploraret, quo in ipſum animo eſſent? Quæ eſt, ut aliorum Patrum, ſic Gregorii M. homil. in II. Fer. Paſchatos, & Zachariæ Chryſopolitani Lib. IV. in unum e quatuor, cap. CLXXVI. elegans & ſolida expoſitio. *Obſtetrices Ægyptiæ* non negarunt ſe ſervare maſculos, ſed commemorarunt, Iſraeliticas mulieres obſtetricandi pollere ſcientia, & priusquam ipſæ ad eas veniant, peperiſſe. Calov. ad 2. Reg. VI. 19. Hinc & *Waltherus* in Spong. Moſaic. ad Exod. I, 19. factum obſtetricum refert ad licitas ſimulationes. Cæterum obſtetrices illæ Hebraicæ dicuntur, & ſuo quoque nomine, *Siphra & Puah* inſigniuntur, ac verſu inſuper 17. dicitur, obſtetrices DEUM timuiſſe

Exemplum Chriſti, inſtar abituri ſe gerentis. Luc XXIV. 28.

De Obſtetricibus Ægyptiacis.

timuiſſe, adeoque præceptum ſuperioris mandato inferioris antehabuiſſe Exod. I. 15.

(g) Græci Patres eam ſimulationem ſæpe vocant οἰκονομίαν; de qua egregia extat ſententia Clementis Alexandrini, qui de viro bono agens ſic ait: ὅτι τῷ πλησίον ὠφέλειάς μόνης ποιήσει τινὰ ἃ οὐκ ἀναγκαίως αὐτῷ πραχθείη, ob utilitatem proximi faciet quædam, quæ ſponte alioquin non faceret. Grot III, 1. 8. Inſigne ſpecimen ſanctæ ſimulationis recenſent fragmenta Eſtheris, de qua Hiſtoricus: Pulcra, inquit, erat ejus facies, & amœna & hilaris: ſed cor plenum erat anxietate & ſolicitudine. Vide vultum lætitiam ſimulantem. II. 8.

Quæ licita ſimulatio?

(h) Curare tamen ſedulo jubent, ne quis, niſi ob finem hunc ſummum præter animi ſenſum quid agat dicatque. Multa licere *per modum ſubſidii*, ut ad Bellum aliquando deveniatur, cuſtodiendæ ſocietatis cauſſa, quæ ſine eo peſſumdaretur. Eumenes ſimulata Noræ, Caſtelli in Phrygia, quo circumſeſſus erat, deditione, dum de conditione tractat, præfectis Antigoni impoſuit, ſeque ac ſuos omnes extraxit incolumes. C. Nepos Eumene V. 7.

(i) De quibus peculiari Opere *Polyenus*, & Auctor infra II. 16. 5. adeoque adverſus hoſtem fraude doloque uti licet, modo fides data non lædatur. Inſigni ſtrategemate adverſus Gallos Kal. Febr. Anni præſentis MDCCII. uſus eſt *Eugenius*, Sabaudiæ Princeps, Cæſareani in Italia Exercitus Præfectus ſupremus: qui fraude Sacerdotis cujusdam Cremonenſis adjutus, per Canalem eam in urbem D. armatos de ſuo exercitu milites noctu immiſit, qui Duce Mercio Comite portam S. Margarithæ adorti, paratos ante eam alios intromiſere. Quo factum, ut Primus Gallorum Dux Villaregius abduceretur captivus; Cremona tamen, ob Vaudemontii Junioris impeditum per itineris moleſtias adventum relinqui hactenus in Gallorum poteſtate debuerit. Vix credet poſteritas, in munitiſſimam & a X. M. Gallis cuſtoditam urbem *Cæſareanos* ſine obſidione penetraſſe, ex eaque Primarium Ducem, aliosque fortiſſimos in militia Gallicana Principes plurimos, duxiſſe captivos, urbe tamen haud occupata, paucisque *Cæſareanorum* cæſis aut vulneratis. Exempla etiam Strategematum in ſacris occurrunt, ut Joſuæ divino mandato inſidias ponentis, fugamque ſimulantis, Joſ. VIII, 5. 6. 15. 21. Eximium prudentiæ ſtrategematicæ exemplum edidit Datames adflictiſſimus ex Generi Mithrobarzanis ad hoſtes transfugientis perfidia. Id Datames ut audivit, ſenſit, ſi in turbam exiſſet, ab homine tam neceſſario ſe relictum, futurum ut ceteri conſilium ſequerentur, in vulgus edit; ſuo juſſu Mithrobarzanem profectum pro perfuga

De Strategematis.

fuga, quo facilius receptus interficeret hostes. Quare relinqui eum non par esse, sed omnes confestim sequi &c. Mithrobarzanem persequitur &c. Pisidæ novare commoti, in opinionem adducuntur, perfugas mala fide compositoque fecisse, ut recepti essent majori calamitati. Primum eos adoriuntur. Illi, cum quid ageretur, aut quare fieret, ignorarent, coacti sunt cum eis pugnare, ad quos transierant; ab hisque stare, quos reliquerant. Quibus cum neutri parcerent, celeriter sunt CONCISI. Nepos, Datame VI, 6. Rursus de Agesilao, qui verum narrando strategema commisit. Vidit is, si quo iter esset facturus, palam pronunciasset, hostes non creditures, nec dubitaturos, aliud esse facturum ac pronunciasset. Itaque cum ille Sardis se iturum dixisset, Tissaphernes Cariam defendendam putavit. Agesil. III. 5. Omnia heic confundunt Viri alias docti, sed solidæ huic philosophiæ non adsueti. Quis ferat hodie scribentem insignem Theologum: Non adparet, qui falsiloquentia apud hostem a mendacio absolvi queat?

(k) Veniam habet nuda simulatio. Eximium simulationis specimen exhibuit Agesilaus, adolescentulos quosdam ad hostes confugere volentes, laudans, quod eum locum occupassent, & se id quoque fieri debere, animadvertisse. Sic simulata eos laudatione recuperavit, & adjunctis de suis comitibus locum tutum reliquit. Namque illi, aucto numero eorum, qui expertes erant consilii, commovere se non sunt ausi, eoque libentius, quod latere arbitrabantur, quæ cogitarant. C. Nepos, Agesilao c. VI. 2. 3. Videndus omnino Danhauer. Coll. decal. p. 460. Post quem Rudrauffius distinxit simulationem in injuriosam: strategematicam: exploratoriam seu tentatoriam: & correctoriam; ut v. c. in Parentibus, Medicis, Amicis adflictæ summæ potestatis adversus hostes, 2. Samuel. XV. 34. XVI, 18.19. exemplo *Husæ* Arachitæ, Davidis jussu amicitiam adversus Absalomum eximio cum successu simulantis. Quorsum *H. Grotius:* Non deserebant, inquit, in tantis malis Davidem suæ artes: Sed ubi leonina non proderat, assumsit vulpinam, vere ἀγχίνους, & quæ ex usu erant, reperire solers. Quæ vulpina si de singulari prudentia, directoque divinitus consilio explicetur, a *Calovio* admittitur. Inter Theologos *Augustinus:* Cum justum, ait, bellum suscipitur, vi aperta pugnet quis, aut ex insidiis, nihil ad justitiam interest. Et Chrysostomus: maxime laudari Imperatores, qui fraude victoriam quæsiissent. add. Grot. III. 1. 6.

Quotuplex simulatio?

Character Davidis.

(l) Jud. VII. 12. ubi cameli Midianitarum dicuntur fuisse innumerabiles; h. e. numerosissimi. Qua sub hyperbola verum continetur. Non probatur sententia B. Meisneri, omnem hyperbolem habere speciem

Observatio B. Osiandri de Hyperbole

Digitized by Google

mendacii, cum apertum ſit hanc figuram ſæpius occurrere in S. Scriptura; tantum abeſt, ut mendacii habeat ſpeciem. Oſiand. Coll. Syſt. VII. 3. p. 95.

(m) *D. Hedinger.* Conſpect. J.N. titul. XXIII. 1. §. 20. p. 407. talis falſiloquentia Grotio eſt in Joſepho, qui regia vice imperans, fratres primum quaſi exploratores, deinde quaſi fures, non ita ſentiens, accuſavit. III. 1. 15. An & huc referendum *facinus Rebeccæ*, benedictionem pro Jacobo ſimulatione reportantis disquiritur. Id indubium eſt, de eo fuiſſe merito ſolicitam, quod Jacobo JURE perfecto, pacto *ſcilicet*, eodemque jurato Gen. XXV. 33. debebatur, cujusque occupandi facultas penes Jacobum omnimoda erat. Quidquid ſit de *contractu emtionis venditionis* in caſum eundem incidente, quem pro invalido nonnulli habent. Quanquam & eorum aſſertio, ipſo fatente Riveto, dubiis non caret. Sed difficilior excuſatio verborum Jacobi: Gen. XXVII. *19. Ego ſum Eſau*, inquientis, Primogenitus Tuus, feci ut præcepiſti, ede de venatione mea. Tria heic, inquit Bonfrerius, mendacia. *I. Ego ſum Eſau. II. Feci, ut præcepiſti.* III. DE VENATIONE MEA. Unde & Iſaacus ad Eſavum: Frater Tuus, inquiebat, venit במרמה cum dolo, quaſi ipſo modum improbaret, ſalvo tamen validoque quod obtinuerat Jure. Certe poterat Jus primogenituræ delinquendo amitti. Atqui erat ingens Eſavi delictum, Jus tam ſanctum contemnere: unde & profanus dicitur, Hebr. XII. 16, add. Gen. XLIX. 3. 4. 1. Paral. V. 1. 1. Reg. I. 25. ſqq. Ecce, inquit, moriendum mihi utique eſt; quid ergo mihi primogenitura? quid profanius dici poterat? Acceſſit *fides jurata*, quam Jacobo dedit Eſavus Gen. XXV. 33. Ipſe *Auguſtinus*, ut a mendacii labe Rebeccam & Jacobum liberet, myſteria in textu quærit, & per hœdinas pelles peccata, per eum vero, qui eis ſe operuit, Chriſtum aliena peccata portantem, ſignificari exiſtimat. Hoc certum eſt, Eſavo *injuriam factam non fuiſſe*, cum quod Jus primogenituræ divino decreto ad Jacobum pertinuit, tum quod ipſe in hanc ordinationem divinam conſenſit. De Iſaaco ſunt, qui ipſum *jure verum ſciendi* hoc in caſu caruiſſe exiſtimant, quia I. prius potiusque fuerit Jus DEI, cujus promiſſione cum filio Rebecca nitebatur; quia II. ipſe factum conjugis non reprehenderit, ſed velut ex divina diſpoſitione profectum, tot argumentis convictus adprobaverit, inprimis quum videret, confuſam hoc pacto Eſavi ſecuritatem, impletamque Jacobo promiſſionem eſſe. *B. Lutherus* poſt longam hac de re diſputationem: Lex, inquit, & regula ſanxit, ut Eſau eſſet primogenitus

Facinus Rebeccæ & Jacobi examinatur.

Digitized by Google

nitus. Sed Deus cum prima ſua tabula fecit translationem, imo mutavit hanc legem, & ſic decrevit: Eſau nolui, Jacob volui. Proinde non peccarunt, ſed pie & ſancte fecerunt Rebecca & Jacob, atque omni jure ſpoliarunt Eſau, & rapuerunt feudum illud primogenituræ. Non potuerunt per vim obtinere, quia non poterat fieri ſine ſeditione. Ideo arte & ingenio & pulcherrima fallacia rem aggreſſa eſt Rebecca, idque ſecundum voluntatem Dei, qui felicem exitum largitur in re tam ardua, & plena ingentibus periculis.

(n) Chriſtus per parabolarum ambages populum alloquitur, ne audientes ipſum intelligerent, niſi ſcilicet animi attentionem talem ac docilitatem adferrent, qualem afferri par erat. *Grot. III. 1.10.* ab quo profane *fabularum* mentio facta eſt.

(o) quo incitatus victoriam & ſalutem ſibi pariat, ac ſic deceptus non capiatur. *Clemens Alexandrinus* hoc ſenſu concedit ψεύδεσθαι ἐν θεραπείας μέρει, mendacio uti pro remedio. Eundem in ſenſum ex Grotiana Verſione Maximus Tyrius: & medicus ægrotum, & Imperator exercitum, & Gubernator nautas decipit: Καὶ δεινὸν οὐδέν. Et nihil in hoc mali eſt. Tale illud apud Xenophontem: Socios jamjam adfore, & Quinelii Conſulis, ut hiſtoriæ loquuntur, ſalubre mendacium, hoſtes ab altero cornu fugere. Grot. III. 1. 4. Vetus quæſtio eſt, a Panætio, ac poſt eum ab Cicerone agitata: An peccet Patronus, ſi quem Advocatum adpellamus, ſi hominem nocentem, ſive nefarium impiumq; defendat? ad quam hic ex illius ſententia adfirmative reſpondet. Non hoc eſt, inquit, religioni habendum contrarium. Off. II. 14. vult hoc multitudo, patitur conſuetudo, FERT etiam humanitas. Iudicis eſt, ſemper in cauſis verum ſequi; Patroni nonnunquam veriſimile, etiamſi minus ſit verum defendere, quod ſcribere, præſertim cum de Philoſophia ſcriberem, non auderem, niſi idem placeret Panætio graviſſimo Stoicorum. Hinc etiam Judex Patronum nocenti haud raro ex officio adjungit, ut juſtitiæ liquidius ſatisfiat. ac Juris eſt regula: (FERT, inquit, humanitas) Magnum habet favorem defenſio & innocentiæ præſumtio. Conf. ad h. l. Sam. Rachelius.

Advocatus an nocentem defendere poſſit?

§. XV.

Promiſſis, quatenus *dolo* [a] *elicita ſunt*, nemo tenetur ſtare; quia promiſſa non aliam ob cauſſam, quam propter conſenſum ſemel adhibitum obſtringunt, cui quoniam do-

An promiſſa dolo elicita ſtandum?

Digitized by Google

lus e diametro adverſatur, nullitas ejusmodi promiſſionis evidenter adparet. (b) Præclarum, atque inprimis inter Diogenem Babylonium ejusque discipulum Antipatrum, hominem acutiſſimum, apud Ciceronem (c) agitatum eſt argumentum de Jure RETICENTIÆ; atque an vir bonus & ſapiens omnia patefacere in contractu debeat, ut ne quid omnino, quod venditor norit, emtor ignoret. Prior diſtinguit inter celare, & tacere; neque ego nunc, ait, te celo, ſi tibi non dico, quæ natura Deorum ſit, quis ſit finis bonorum; neque quidquid tibi audire utile eſt, id mihi dicere neceſſe eſt. Sed reſpondet Cicero, non eſſe celare, quidquid reticeas: Sed cum, quod tu ſcias, id ignorare emolumenti tui cauſſa velis eos, quorum interſit id ſcire. Sed opponit inter alia, ſi quæ c. XIII. proponit Cicero, in nervum redigamus: In quo contractu emtor habuit liberrimam voluntatem, ita, ut potuerit rem examinare, explorare, judicare: in illo contractu venditor non violavit legem naturæ. A. in contractu circa ædes ruinoſas, male materiatas &c. Ubi enim, inquit, judicium emtoris eſt, ibi fraus venditoris quæ poteſt eſſe? 2. Quidquid eſt ſtolidum, & contra naturam contractus, illud Jure naturali non cenſetur præceptum. A. venum rem exponere, & ejus tamen vitia, ne ematur, dicere aut per præconem publicare ſtolidum eſt. Capite tamen XIII. eodem reſpondet, hanc affectatam & in humanitatem injuriam reticentiam eſſe. Unde 2. & hoc quoad rem reſpondet, emtorem non eſſe liberum, ſed errore, ex reticentia orto, deceptum, qui utique libertatem tollit. 3. c. XVI. provocat ad Jus civile Ro. quo ſancitum ſit, ut in prædiis vendendis etiam vitia dicerentur, quæ nota eſſent venditori; & a JCtis conſtitutam eſſe POENAM RETICENTIÆ. Et Cato Pater, in favorem Calpurnii, ædes a Claudio Centumalo, juſſum augurum de iis demoliendis jam ſciente, ſed non indicante, mentis, pronunciarat, cum in venundando rem eam ſciſſet, & non pronunciaſſet emtori damnum præſtari debere. Igitur ad fidem

bonam.

bonam ſtatuit pertinere, notum eſſe emtori vitium, quod noſſet venditor. Quodſi recte judicavit, non recte frumentarius ille, non recte ædium peſtilentium venditor tacuit, Off. L. III. c. 16. 4. reſpondet a ſimili: ſufficere, ſi quis plagas tendat, in quas feræ, ipſo non agitante incidant; ſic ſatis eſſe, quod alter imprudens, te non monente, ſed tacente in domum vitioſam incurrat. c. XVII. 5, Quoniam juris natura fons eſt, intelligitur, hoc ſecundum naturam eſſe, neminem id agere, ut ex alterius prædetur inſcientia. L. III. c. 17.

(a) Cauſſam contractui dante.

(b) etenim ut obligatio producatur, requiritur, ut negotium vere, & ut in ſe eſt, voluntati ab intellectu ſiſtatur. Dolus autem intellectui obveniens efficit, ut intellectus rem non uti vere habet, ſed falſa & fictitia ſpecie exhibeat voluntati; cujus ex iſto errore facta commotio GONSENSUS dici non poteſt, utpote qui ſcientiam tanquam ſui fundamentum præſupponit.

(c) qui totus evolvendus lib. III. c. 12. 13.

§. XVI.

Quid ſi dolus in ipſo negotio interceſſerit?

Si quis ultro quidem & liquida cum deſtinatione animi ad paciſcendum acceſſerit, in ipſo tamen negotio, puta circa objectum ejusque qualitates & æſtimationem dolus interceſſerit: hactenus pactum cenſetur (a) a noſtro vitioſum, ut in arbitrio decepti ſit illud penitus diſſolvere, aut læſionis penſationem exigere. (b) Alias alter delicto alterius obſtringeretur.

(a) I, 9. 13. 3.

(b) Eſt tamen qui eo in caſu contractum non diſſolvi poſſe putat, quia negotium ſponte ſit inſtitutum, & alias omnis commerciorum commoditas in ludibrio eſſet, ſi quilibet pro lubitu tacitam præſumtionem circa hanc illamve Objecti qualitatem fingere, atque a pacto reſilire poſſet. Ei interim cui impoſitum fuit, experiri adverſus alterum, ad damnum, quod dolo paſſus eſt, reſarciendum fas eſſe arbitratur. Conf. ſi placet D. *Wernher.* de Modo obligationem hominum, qua talium, mutuam ſcientifice demonſtrandi §. XX. XXI.

§. XVII.

Digitized by Google

§. XVII.

Quid conditio? & quotuplex?

Conditiones quæ pactis & promiſſis adjiciuntur, vel *poſſibiles* ſunt vel *impoſſibiles*. Illæ [a] ſunt vel *poteſtativæ* [b] vel *caſuales*, [c] vel *mixtæ*. [d] Hæ ſunt vel impoſſibiles phyſice, vel moraliter. [e]

(a) quæ ſuſpendunt obligationem ex eventu phyſice aut moraliter poſſibili.

(b) arbitrariæ, quæ ſunt penes eum CUI promittitur. Grotius tamen poteſtativam conditionem vocare videtur, quæ ut exiſtat in poteſtate eſt promittentis. II. XI. 8.

(c) dependentes a caſu, & voluntate etiam tertii nobis haud obnoxii.

[d] quarum impletio partim ab arbitrio ejus, in quem confertur promiſſio, partim a caſu dependet. e. g. Dabo Tibi decem, ſi Mæviam uxorem duxeris. Nam id non in tuo ſolum arbitrio eſt, cum & illa te ſponſum repudiare, & ante nuptias fato fungi poſſit.

[e] etiam Lex civilis multa reddit impoſſibilia promiſſu, ut promiſſum futuri matrimonii factum ab eo cave, qui conjugem nunc habeat, & non pauca quæ a minoribus aut filiis familiarum fiunt.

§. XVIII.

Quæ obligatio chartæ purarum?

Non obligant *chartæ puræ*, [a] ſi quid eis deinceps inſcriptum fuerit, quod a natura commiſſi negotii alienum eſt, & in quod conſenſiſſe præſumi non poſſumus.

(a) add. Op. Maj. III. 9. 2.

§. XIX.

Quid cenſendum de facto Aodi?

Celebre etiam in ſacris eſt *Aodi* (a) Iſraelitarum Liberatoris facinus, qui Regem Moabitarum Eglonem peremturus, Verbum DEI inquiebat, habeo ad Te Rex; in quo peccatum ab ipſo formaliter fuiſſe, ex eo quidam conantur evincere, quod *falſo aſſerto falſam intenderit* opinionem in audientis mentem imprimere, quaſi revera oraculum adferret; & id eo quidem

dem fine, ut Rex religionis objectum, velut verba Dei acceperturus, adſurgeret, eaque ratione inferendo clanculum vulneri via eo certius pateret. Sed quum DEI juſſum interceſſiſſe manifeſtum ſit, & firmis e textu argumentis roboretur: (b) nondum quidem evictum arbitror, mentitum in eo Aodum fuiſſe, quando ſe Verbum DEI ad Regem habuiſſe profeſſus eſt; quippe quod revera habuit, & cujus interiore efficaciſſimoque impulſu actus fuit. Cæterum ſi quid interceſſit ſimulationis, non id ſtatim in turpium claſſe cenſeri debet; cum ſtrategemata ejuscemodique generis ſimulationes nonniſi ab imperitioribus pro peccatis habeantur.

(a) III. 9. 15. 19. ſq. & eo *Calovius*, qui Aodi facinus peccato conſpurcatum exiſtimat.

(b) *Jud. III.* 15. 28. fuit enim a DEO, ſupremo ſuo & Siſſeræ Domino excitatus. add. *Zentgrav.* Summ. J. D. c. ult. §. 11. p. 832.

§. XX.

Eadem circa *Jaelem* (a) difficultas occurrit, cujus, quod Siſſeram interfecit, laudatur ab ipſo Spiritu diviniore facinus: (b) contra vero a mendacio abſolvi non poſſe videtur, quod pacto juncti Kenæi cum Jabine fuiſſe dicuntur, [c] & ea ſecurum nihilque timentem eſſe Siſſeram juſſit, quem tamen occidere induxerat animum. (d) Quæ & læſio Juris in altero reſidentis & ſumma fraudulentia fuerit. Eſt tamen qui nondum ſic ſolvendum exiſtimet. Nempe Jaelem eo quidem, quo Siſſeram invitarit, tempore, facinus iſtud in animo nondum habuiſſe, ſed ſimplici candidoque dixiſſe animo: Intra ad me, Domine mi, intra, ne timeas. Quem poſtea demum, immiſſo divinitus ſopore ſepultum, arcano Dei inſtinctu (e) interfecerit. Nulla vero tam arcta vincula eſſe, quæ non, ubi divina intercedat obligatio, ſolvenda [f] ſint. *Quid de facto Jaelis?*

(a) *Jud. IV.* 21.

(b) *Jud. V.* 24. Benedicta præ mulieribus Jael.

(c) *Jud. IV. 17.*

(d) addita etiam lacti, quod bibendum ei tradiderat, mandragora vel opio, ſi Viro docto fides ſit, quam quidem ei conjecturam relinquimus.

(e) ab quo ſcilicet prædictum fuerat, Siſſeram in manum mulieris tradendum. Jud. V. 9.

(f) Ita *Bonfrerius*, ex eoque e noſtris Calovius. Ita de *Jehu* II. Reg. IX. cenſendum, quod Deus Jure ſupremo in omnium hominum Jura pollens, illum ab obligatione Joramo debita abſolverit, & ceu Judex ſupremus eidem ſupplicii, adverſus domum Achabi juſte decreti exequutionem juſte præceperit. conf. D. Zentgr. Summ. Jur. Dv. ſub finem §. 18.

§. XXI.

Quid de Davide, furorem ſimulante?

Quid de *Davide* furorem ſimulante, [a] ſuæque adeo vitæ conſulente [b] pronunciandum ſit, apud Moraliſtas disquiritur. Neque expeditum illius factum eſt, quod ſibi a Rege negotium commiſſum eſſe dixit, eoque Ahimelechum innocentiſſimum Sacerdotem fefellit. [c]

(a) I. Sam. XXI. 13. ſq. Finxit ſe furere in manibus eorum, & pinxit in oſtiis portæ, veluti fatui digitis unguibusque pingere ac varias deſcribere ſolent lineas. Stultitiam ſimulare in loco, inquit ille, prudentia ſumma eſt. Ὀικονομίαν non fraudem aut ἀπάτην hæc talia adpellanda eſſe dicit *Chryſoſtomus* libro primo de Sacerdotio. add. Grot. III. 1. 7. in adnotatis.

Parallelismus ſimulati a Davide aliisque furoris.

(b) Fecerunt ita *Ulyſſes*, ne cogeretur ire militatum: & *Brutus*, cum animo cogitaret patriæ liberationem: & *Solon*, ut ea loqueretur, quæ capitale erat loqui. Ita quidem Ulyſſem inſimulant tragœdiæ, cum inſaniæ ſimulatione militiam ſubterfugere voluiſſe. Non honeſtum, inquit Cicero (quanquam apud Homerum, optimum Auctorem, talis de Ulyſſe nulla ſuſpicio eſt) conſilium. At utile (ut aliquis fortaſſe dixerit) regnare, & Ithacæ vivere otioſe cum Parentibus, cum uxore, cum filio. L. III. Off. c. 26. Errorem tamen retractavit, hominum ſagaciſſimus, neque ſaltim cum hoſtibus ſed & cum fluctibus dimicavit. Exemplum eſt animi nimium patientis Ulyſſes, jactatus dubio per duo luſtra mari. Ovid. de Ponto IV. 10. 9. Eum quidem laudare non ſuſtinet Cicero Off. III. 26. de Solone vero

Digitized by Google

vero idem L. I. Off. c. 30. Diog. Laert. initio Solonis. L. I. Segm. 46. Cum de Salamine, inquit, ipſius Patria inter Athenienſes & Megarenſes ferme uſque ad internecionem dimicatum eſſet, multisque cladibus acceptis, capitale apud Athenienſes eſſe cœpiſſet, ſi quis Legem de vindicanda inſula ferret: ſolicitus Solon ne vel tacendo parum Reipubl. conſuleret, vel conſulendo ſibi noceret, ſubitam ſibi demeritiam ſimulat [cujus prætextu non dicturus modo, ſed & facturus erat prohibita, μαίνεσθαι προσποιησάμενος καὶ σκέψασθαι εἰσέρπειν εἰς τὴν ἀγορὰν; deformis habitu more inſanientium in publicum evolat, factoque concurſu hominum, cum carmine rem de Salamine comprehendiſſet, hoc per præconem lecto, ſuadere populo cœpit, ut adverſus Megarenſes bellum extemplo decernerent, inſulaque devictis hoſtibus Athenienſium fieret. Quo facto quî peccaverit Solon, haud perſpicio. De Davide pronunciat Calovius, niſi motus a DEO ſic ſe geſſiſſet, abſolvi a peccato non potuiſſe, adparere autem e Pſalm. XXXIV. quod DEUS ipſi hoc ſuggeſſerit conſilium, ob idque tam hilarem plenamque ſpei cantionem compoſuerit; Neſcio tamen cur ad vitæ conſervationem apud Hoſtem furor ſimulari licite non poſſit, quum & ſtrategemata ſimulationesque alias omnium ſanorum confeſſione ſint licitæ.

(c) *1. Sam. XXI. 2.*

§. XXII.

Sed & ejusdem *Davidis*, hoſpitio apud *Achiſum* honorifico excepti, factum penſitari meretur. Ita enim ad Achiſum de noxa, num Iſraelitis illata ab ipſo eſſet, quærentem, direxit ſermonem ſuum, ut Achiſus crediderit, Davidem adverſus Iſraelitas irrupiſſe, deprædatumque populares eſſe; Contra meridiem, inquiens, Judæ irrupimus, non ipſam Judæ regionem, ſed terras ei conterminas intelligens, de quibus tamen Achiſus haud quæſierat. [a] Ubi plus quidem deflexiſſe Davidem a ſimplicitate cenſent nonnulli, quam Virum bonum deceat. [b] Quemadmodum vero non omnis uſurpatio locutionis, quæ ſcitur in alium ſenſum accipienda, eſt illicita; & mendacii, qua illicitum eſt, forma conſiſtit in repugnantia cum Jure alterius: [c] ſic & fictus hic aut perplexus Davidis ſermo rationes habet, quibus videtur liberari a mendacio poſſe. *Quid de Davide variis apud Achiſum ſimulantе?*

(a) *1. Sam. XXVII.* 10. unde & ne ejus rei quid experiretur Achiſus, univerſas quas deprædabatur gentes delebat.

(b) ut Junius, Piſcator, & inprimis Belgæ, qui infirmitati factum adſcribunt.

(c) quæri enim poſſet, an Achiſus habuerit jus ſciendi? cum hac inprimis diſſimulatione tecta fuerit Davidis innocentia. Add. *Grot.* III. 1. 10. 11. 16.

§. XXIII.

Continuatio quæſtionis.

Diſputant etiam, quo candore *Davides* ad bellum contra Iſraelitas vocatus, operam ſuam Achiſo potuerit polliceri. Nunc ſcies, inquiens, quæ facturus eſt ſervus tuus. [a] Ubi quidem, de induſtria ſua in exercitu Regis prodendo loquutum fuiſſe, neutiquam crediderim (b) ſed conſulto potius, ac divino dirigente proviſu ita Virum ſapientiſſimum eumque adflictiſſimum verba compoſuiſſe, ut neque Achiſus de fide ipſius dubitare haberet neceſſum, nec ipſe in Bellum contra fratres conſentiret, ſed eventui omnia commendaret. Quanquam & capitis cuſtodiam Regi ſalva conſcientia potuit polliceri. (c)

(a) *1. Sam. XXVIII. 2.*

(b) quam verbis hiſce mentem adfinxit *Jo. Piſcator*, videndus apud Polum ad h. l.

(c) Videbis, inquiens, quid facturus ſit ſervus tuus, pro tuenda videlicet vita tua, quod & præſtare optime de ſe merito Regi potuit. Cæterum admirandum hoc divinæ in Davidem providentiæ eſt, ne is Hebræo ſe ſanguine contaminaret, efficientis. 1. Sam. XXIX. 4.

§. XXIV.

Quid de facto Elisæi?

Quid de *Elisæi* exemplis, Syrios (a) ad urbem, quam intenderent, (b) ſe ducturum promittentis, & Haſaelem, ut Benhadado reſponderet: Convaleſces; inſtruentis, (c) cum tamen moriturum Benhadadum divino indicio cognoviſſet, ſtatuendum ſit? an quiritur.

(a) 1. Reg. VI. 19. & VIII. 10. ubi ad priorem locum Grotius: dolum

dolum in hoſtem licitum habitum eſſe iſto tempore. Quod recte dixiſſet, modo poſtrema verba: iſto tempore: exeſſent. Fallere enim hoſtes etiam in Novo Teſtamento licitum eſt, quos interficere licitum eſt, ut recte adnotavit Lucas Oſiander. Et compertæ eſt veritatis, hoſti nocendum ἢ δόλῳ ἠὲ βίῃ, ἢ ἀμφαδὸν ἠὲ κρυφηδὸν, ſive dolo, ſive vi manifeſta: clamve, palamve, ut Homerus dixit.

(b) fuit illa prudens veritatis occultatio ad tempus, ut ait Auguſtinus, ſub aliqua diſſimulatione. Non eſt hæc via, qua videre Eliſæum poteritis, cum alium DEUS locum deſtinaverit, gloriæ ſuæ manifeſtandæ, vobisque confundendis. Ex quo Heliſæus tot dimiſit prædicatores, quot habuit hoſtes, tot relatores virtutum, quot homines hoſtium. *Conſenſus memorabilis Auguſtini.*

(c) Etſi Kethib habeat: לֹא חָיֹה תִחְיֶה Non vivendo vives. Kri autem legit לוֹ: Dic EI, vivendo vives. Uti & ὁ. Ζωῇ ζήσῃ; & Joſephus, τὸν μὲν Ἀζάηλον ἐκέλευσε μηδὲν ἀπαγγέλλειν τῷ Βασιλεῖ κακόν. Quod quidam ſic explicant: Tu quidem o Hazael, Regi dices, quod convaliturus ſis, ſed aliud mihi oſtendit Dominus. Ipſe quidem morbus non erit lethalis, ſed morte tamen violenta decedes. Memorat enim Flavius, quod ab Hazaele regnum occupante, die ſequenti reti uvido in eum injecto ſuffocatus & ſtrangulatus fuerit Benhadad. add. Grot. III. 1. 17. in notis.

§. XXV.

Reus mendacii eſt, qui delictum cujus inſimulatur, negat, aut *coram Magiſtratu fictis eludere argumentis conatur.* (a) Ratio in promptu eſt, quia Magiſtratus habet *jus quærendi*, cui in reo reſpondet obligatio verum (b) dicendi. Hinc & Superiorum obteſtationes atque ἐξορκισμοὶ. (c) *An reus ſit mendacii, qui delictum coram Magiſtratu negat?*

(a) Diſſentit Auctor, ut omnino adparet ex diſcurſu in Opere Majori IV. 1. 20. ubi ſimul tacite I. L. *Praſchii* rationes apud Bœcler. ad Grot. Diſſertatione de Mendacio p. 45. convellere adgreditur. Certe mendacia tunc maxime cavenda ſunt, ubi cum Magiſtratu res eſt. Quod Terentius dicit: *Reſpondetur ad rationes Pufendorfi.*

Nam qui mentiri aut fallere inſtituit Patrem
Aut matrem tanto magis audebit cæteros.

Idem ad publicos Parentes non minus recte aptes. ἐν ἀγορᾷ ἀψευδέα:

Lex erat Græca. *Grotius* Locum Levit. V. 1. ſi quæ anima peccaverit, ut audita adjuratione, cujus teſtis eſt, aut vidit aut experta eſt, nec confeſſa eſt: ea reatum peccati contraxit: ſic interpretatur. Si quis audiverit vocem adjurantis: i. e. ſi quis monitus, verum ſuppreſſerit. add. Matth. XXVI. 63.

(b) conf. omnino *C. Thomaſ.* II. 7. 86. ſqq. p. 250. 251. De *Rahaba* (*an* cauponariæ, ut Chaldæus & RR. *an* meretricis, ut LXX. & Paulus eam vocat Ebr. XI. 30.) facinore, Exploratores contra interdictum Regis ſui diſſimulantis, alibi diſquiritur. Id certum eſt, exploratorum receptationem celebrari ut actum fidei, Ebr. XI. 31. animi ſcilicet πολυθεΐαν abdicantis ob audita miracula. Videtur etiam Rahaba Gentio non fuiſſe ex ſeptem populis, quia nupta fuit Salmoni Hebræo, ut apud Matthæum habemus, quod tamen argumentum apodicticum non eſt. Nec putem ad Grotii epicriſin recurrendum, qui ante Evangelium mendacium viris bonis ſalutare, culpæ non ductum eſſe. Etenim, ut ſupra monui, nullum proprie dictum Mendacium unquam ex licitis fuit. Itaque uſa *Rahaba* eſt lingua, velut Inſtrumento ad procurandam ſalutem populi DEI; neque enim [verba ſunt Abr. Calovi] improba eſt occultatio ſive verbis ſive opere ipſo facta exploratoribus, ex quo adverſarios hoſtesque DEI panico jam, divinoque terrore perculſos agnoſcebat Rahaba v. 9. Conf. omnino Joſ. II. 9 10. Neque omnis diſſimulatio veritatis pro mendacio habenda ſtatim eſt; & aliud eſt non dicere veritatem, aliud mentiri: quum in mendacio dolus ſit, qui non ſemper adeſt, ubi quis veritatem non dicit. Non habuit Rex Hierichuntinus Jus ſciendi veritatem; & novit Rahaba honorem, gloriam & auctoritatem *DEI Iſraelis* (cujus hi Legati erant) omni humanæ ἐξουσίᾳ anteferendam eſſe. Perperam igitur Abulenſis ſtatuit, qu. 30. in Joſuam: Rahabam a DEO motam eſſe ad PECCATUM VENIALE, mendacium officioſum; cui refragatur Paulus Rom. III. 8. & *Cornelius a Lapide*, falſa illa, inquiens, & paradoxa ſunt ab Abulenſi adducta. DEUS enim nullius peccati poteſt eſſe auctor, cum ſit ſumma puritas, veritas & ſanctitas. Durus eſt Auguſtinus, qui mendacium conſtanter vocat; ita tamen effatum temperans: Mirandum eſt, inquiens, quod uno tempore in una cauſſa DEUS utrumque conſpiciens, id eſt, FACTUM MISERICORDITER, FACTUMQUE FALLACITER, & bonum remuneravit, & propter hoc bonum MALUM ILLUD IGNOVIT. Nobis conſultius videtur, definitionem ſupra traditam ad caſum præſentem adplicare, & ſolvitur, niſi fallimur, omnis difficultas. Pulcre *Phil. Melanchthon*, Catecheſi, quæ Tom. III. Operum habetur; Ubi, inquit, manifeſtatio ſpontanea peccatum eſſet, ibi conceſſæ

Factum Rahabæ examinatur,

explosa Solutione Grotiana.

conceſſæ ſunt figuræ, quæ tegant negotia. Ut Rahab peccaſſet, ſi ultro prodidiſſet exploratores; Et mulier 2. Reg. XVII. peccaſſet, ſi ultro prodidiſſet nuncios Davidis. Chryſoſtomus de Rahabe: ὦ καλὸν ψεῦδος, O pulchrum mendacium! O laudabilem dolum, non prodentis res divinas, ſed cuſtodientis veram pietatem. *Gros.* ad III. 1, 16.

(c) conf. *1. Sam. III.* 17.

§. XXVI.

Quid reſervationes mentales?

Reſervationes, ſive *Reſtrictiones Mentales*, (a) quæ reſervato interius ſenſu, verbisque ambiguis imponunt, Lojolitici inventum ſunt cerebri & omnem juſtitiæ pietatisque vim elidunt. Semper enim in fide, QUID SENSERIS, non quid dixeris, cogitandum. Cic. Off. I, 13. (b) Cæterum ad officium Viri boni circa ſermonem quoque pertinet, ejus duritiem vitare. Id animadverto, inquit Cicero, quod qui proprio nomine perduellis eſſet, is hoſtis vocaretur, LENITATE VERBI TRISTITIAM REI mitigante. Hoſtis enim apud majores noſtros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. Quid ad hanc, pergit, manſuetudinem addi poteſt, eum, qui cum bella geras, tam molli nomine appellari? Offic. I. 12.

(a) Fraus enim diſtringit (al. adſtringit) non diſſolvit perjurium. Unde Senatus decrevit, ut veterator ille & callidus, qui paulo poſt, quam e caſtris erat egreſſus, rediiſſet, quaſi aliquid eſſet oblitus, Romæ remanſit, & reditu in caſtra liberatum ſe eſſe jure jurando interpretabatur) ad Annibalem duceretur. Cic. Off. III. 32. De reſervationibus iſtis videri meretur Obrechtus adhuc quidem Noſter ad Grot. III. I. 17. ubi ait: Nemo neſcit, quid hoc in genere faciant Jeſuitæ, quibus iſtiusmodi retentiones mentales & interpretationes tacitæ communes ſunt. Sic ſi quæras ex aliquo; An hanc vel illam rem habeat? & ille habeat; reſpondeat vero ſe non habere, dicunt, non eſſe mendacium. Nam ita intelligendum, non habeo ſcil. ut tibi dem. Plura vide ibid. in notis Teſmarianæ Editioni annexis p. 1199.

Ubriel Obrechti *de Jeſuitis narratio.*

(b) Docuere tamen jam olim *Priſcillianiſtæ*, in corde retinendum eſſe, quod verum eſt, oreque ad alienos proferre falſum mendacium non eſſe; ſi fides Auguſtino contra mendac. c. 2. Rotunde Tullius: Quod ita juratum eſt, ut MENS DEFERENTIS conciperet fieri oportere,

Digitized by Google

Perjurium quid?

tere, id obſervandum eſt. Offic. III. 29. & quod ex animi tui ſententia juraveris, ſicut verbis concipitur, id non facere perjurium eſt. ibid.

§. XXVII.

Ad L. 1. c. XI. Quid Juramentum?

Juramentum (a) velut aſſertio affirmatioque religioſa (b) & pars cultus DEI, neque rectæ rationi, nec (c) Verbo DEI (d) repugnat; immo ob cuſtodiam (e) Societatis & Pacis aliquando neceſſarium eſt. De eſſentia ejus non ſunt ritus, qui pro gentis aut religionis diverſitate variant. (f) De uſu vero inter Gentes præclare Cicero de Legibus, Secundo. Cæterum recte definitur: *quod ſit aſſertio religioſa*, (g) *qua divinæ miſericordiæ renunciamus, aut divinam in nos pœnam depoſcimus, niſi verum dicamus.*

(a) Cic. Offic, III. 29. Fuit juramentum ante natos homines, in conventione Patris cum filio in divinis, de reparando genere humano Pſalm. CX. 4. Præclare *Auguſtinus* Serm. XXVIII. de verbis Apoſtoli: Falſa juratio exitioſa eſt: Vera juratio periculoſa eſt: nulla juratio ſecura eſt. add. Sir. *XXXIII*, 14.

(b) Jurare feſtinans etiam de Jure Romano, non eſt audiendus. Ulpianus de jurejurando ſ. voluntario, ſ. neceſſario, ſ. judiciali. Tit. *II.* 1. 22. Ait Prætor, ſi is, cum quo agitur, conditione delata juraverit; Eum cum quo agitur, accipere debemus ipſum reum. Nec fruſtra adjicitur, conditione delata: nam ſi reus juravit, nemine ei jusjurandum deferente, Prætor id jusjurandum non tuebitur, ſibi enim juravit. Alioquin facillimus quisque ad jusjurandum decurrens nemine ſibi deferente jusjurandum oneribus actionum ſe liberabit.

(c) Expreſſum de juramento deferendo mandatum eſt Exod. *XXII.* 11. Si quis a proximo de ablata vel neglecta pecude aliisve rebus accuſetur, Res deferatur ad Juramentum coram Domino. Lutherus: So ſoll mans unter ihnen auf einen Eyd bey dem HErrn kommen laſſen, quippe quod præcidit controverſias. add. *Pufend.* Off. l. X. 1, & præſumtio veritatis ideo in illa *DEI* teſtis vindicisque invocatione præcipiatur, quod nemo temere tam impius credatur, ut iſta petulantia graviſſimam Numinis indignationem in ſe depoſcere ſit auſurus. Tanta de cætero in Juramentis veterum erat Religio, ut etiam quæ tacite excepta intelligi debebant, nominatim exciperent. Sic ad Eleazarum Iſaaci pronubum Abrahamus

Exceptiones in juramentis

Sin

Digitized by Google

Sin autem mulier noluerit ſequi te, non teneberis Jurejurando Gen. *XXIV.* 8. Quod per ſe intellectum videri poterat. Eſt autem inter peccata monſtroſiſſimum, perjurium, & non abſque ſtupore concipitur, dari homines, qui data opera DEI vindictam expoſcant. Caterum divino humanoque Juri conveniens eſt, ne facile juretur. Unde variorum populorum legibus moribusque non ſolum jurandi licentia reſtricta, ſed aliis quoque ſignis vice jurisjurandi uti, datum eſt: ea vi, ut niſi impleatur promiſſio, promiſſor non minus deteſtabilis habeatur, quam ſi pejeraſſet. adde *Kulpiſ.* ad Grot. *II.* 13. p. 90. Talis eſt formula bey Fürſtlichen, Gräflichen, Adelichen Treuen und Ehren. Dicere ex Pſalmo JCti ſolent: GOtt hat ein Wort geredet: At vicariatum Dei tenere Principes. Cæterum non ſaltem Juramentum aſſertorium, ſed & promiſſorium de futuro prohibitum a Chriſto non eſt; quia alias Civilis SOCIETAS ſolveretur, nec poſſent inter ſe unquam convenire Reges de futuris Pacis conditionibus, mutua atque jurata promiſſione conſtantibus, quod obſervandum adverſus Grotium II. 13. 21. add. *Danhau.* Coll. Decal. & ex eo D. Jäger de Juramentis art. 1. qu. 2. pag. 22. ſq. Sed ſententia Chriſti eſt interpretativa vanæ Phariſæorum gloſſæ; quæ triplex erat (1) non eſſe juramentum, ſi adpellatione creaturæ profanæ, non Nominis divini juraretur, & conſequenter nec perjurium, ſi violetur juramentum. Matth. *XXIII.* 16. (2.) Eſſe juramentum, ſi per Creaturam ſanctam juretur, per aurum, donum &c. *Matth. XXIII.* 16. 18. (3) Solam *Φιλοχρηματίαν* ſeu perjurium prohiberi, quæ eadem Socinianorum in Legem calumnia eſt. Obj. Si juramenta nullum amplius habent uſum, ſi finem non poſſunt facere controverſiæ, E. melius eſſet abſtinere a Juramentis. Antecedens manifeſtum eſt ex praxi Judiciorum noſtrorum, ubi haud raro utraque pars litigans juramentum præſtat, ubi a Juramento ad ulterius tribunal adpellatur, & novum Juramentum petitur. Reſp. (1) Dolendum eſſe, eo rem inter Chriſtianos deveniſſe, ut Paganis videantur deteriores. (2) Curandum itaque foret, ut Remedium juramentis adferretur a Magiſtratibus. (3) Abuſus non tollit uſum. (4) Juramenta inprimis ob res minutiores vitandæ.

quid perjurium?

An juramenta a CHRISTO prohibita?

Solvitur Objectio.

(d) Verba Chriſti Matth. V. 34. 37. & Jacobi V. 12. explicat *Oſiander.* Chriſtus enim prohibitionem ſuam non Juramento, ſed levitati Judæorum, & τῷ πιρισσῷ, ei, quod a verborum ſimplicitate deviat, opponit. q. d. Sermonem noſtrum levibus temerariisque Juramentis non conſpurcandum: & noſtrum ETIAM debere eſſe ETIAM, noſtrum NON debere eſſe NON; adeoque veritati reſpondere, quod adfirmamus vel negamus,

gamus. Quorſum haud male Plato: Τῷ ἀνδρὶ λόγῳ ὅρκῳ ἴσον βέβαιον. Viri Juſti ſermo debet eſſe inſtar Juramenti. Nec ſufficit expoſitio *Grotii*, Chriſtum prohibere Juramentum promiſſorium de futuro, quod tamen in V. T. fuerit licitum. Hæc enim ſi ſententia quadraret, nullus pactis conventionibusque juratis locus eſſet.

(e) Vide Caſum *Exod. XXII. 10. 11. & Hebr. VI. 16.* Egregius eſt Philonis locus de ſpectaculo p. 770, ubi quam laudem iis deberi dixiſſet, qui, quum urgentur jurare, cunctando religionem injiciunt non ſpectatoribus ſolum, ſed ad jurandum provocantibus, addit continuo: ἐνίοθασι γὰρ ἀναφθεγξάμενοι τοσοῦτον ΝΗ ΤΟΝ, ἢ ΜΗ ΤΟΝ, μηδὲν προσλαμβάνοντες, πρόφασιν τῆς ἀποκοπῆς, τραπὲν ὅρκον ἢ γνόμενον. Solent enim quidam hoc ſolum proferre PER - - - (*Dei* ſcilicet, per quem jurandum, nomen omittendo) parum ſolliciti, num ex eo quod reticuerant, illud pro vero juramento habeatur, nec ne? Conf. Ezech. Spanhemius in Ranas Ariſtophanis, f. 318. edit. Ludolphi Kuſteri.

de Juramentis ad aras.

(f) vid. *Teſmar.* ad Grot. II. 13. 10. p. 453. Juramenta coram altari, factaque ara fieri apud omnes prope gentes in uſu fuit. 1. Reg. VIII. 31. ſumtis in manus altaribus, ait Juſtin. Lib. XXIV. & Juvenalis:

—— tangens aramque fidemque.

Invocatio DEI in juramentis ejusque exempla.

(g) Adeoque & omniſcius ac omnipotens teſtis vindexque invocatur. Conf. illuſtrem locum *Gen. XXXI. 50.* Joſ. *XXII. 22.* Judic *XI.* 10. & de Jonatha DEUM invocante, 1. Sam. XX. 12. 13. ac teſtem vindicemque adpellante, ibid. verſ. 13. 42. Jeremiæ ſic juravit Sedekias Rex quam vere vivit Dominus, qui hanc nobis animam fecit, Jerem. *XXXVIII.* 16. Paulus DEUM invocavit teſtem ſuper animam ſuam, 2. Cor. I. 2. Cum jurato dicenda ſententia ſit, meminerit (homo) Deum ſe adhibere teſtem, id eſt, ut ego arbitror, mentem ſuam, qua nihil homini dedit ipſe Deus divinius. Cic. Off. III. 10. & reſponſurus ad objectiones antecedenti c. *XXVIII.* libri *III.* ſequenti c. XXIX. ait: In jurejurando, non qui metus, ſed quæ vis ſit, debet intelligi. Eſt enim jusjurandum affirmatio religioſa. Quod autem affirmate, quaſi DEO teſte promiſeris, id tenendum eſt. Conf. infra §. XXXI. a) Jam enim, pergit, non ad iram Deorum, quæ nulla eſt (ſi pro animi paſſione ſumatur) ſed ad juſtitiam & ad fidem pertinet. & L. *III.* c. 31. Nullum vinculum ad adſtringendam fidem jurejurando majores arctius eſſe voluerunt, & quæ ibi fuſius diſſeruntur.

§. XXVIII.

Abſurde Juramentum concipitur per (a) Rem opinione Dei-

Digitized by Google

Deitatis deſtitutam. (b) Differt a voto, quod eſt Obligatio ſponte accerſita adverſus DEUM, (c) de Objecto Numini grato, (d) Invocatur in utroque DEUS ut teſtis etiam cordium ob omniſcientiam; & ut vindex, ob omnipotentiam ſimul & ob juſtitiam. (e) In priori agnoſcitur cognitio & cura DEI quam habet de rebus humanis, etiam cogitationibus; quod ipſum Jurisjurandi eſt fundamentum. (f)

An juramentum differat a voto?

(a) Juxta Solonis legem per tres Deos Athenis jurare jubebantur, τὸν Δία, τὴν Ἐρμῆν, τὸν Ποσειδῶ. Conf. Ariſtophanem in Ranis v. 12,6. Pollux L. VIII. p. 142. ait juratum fuiſſe per τρεῖς Θεοὺς, Ἱκέσιον, Καθάρσιον, Ἐξοχεσίφρονα, tres Deos, Supplicem, Expiatorium, Averruncatorem, quæ tamen erant tria unius Jovis nomina. Habuit Iſ. Voſſius codicem Homeri, cum Scholiis, quæ ad Iliada O. v. 36. ἴσω νῦν τόδε γαῖα &c. in MSC. Ἀλλὰ τριῶν ἰθῦ- ὀμνύναι, ὡς Δράκων ἔταξε· Δία, Ποσειδῶνα, Ἀθηνᾶν. οἱ δὲ, Δία, Ποσειδῶνα, Δήμητραν. ὡς δὲ Δημοσθένης ἐν τῇ πρὸς Τιμοκράτης. Per tres ſolebant jurare, ſicut juſſit Draco, Jovem, Neptunum, Minervam; juxta alios, Jovem, Neptunum, Cererem, uti a Demoſthene factum adverſus Timocratem. Pariter Plato de Leg. l. XI, 8. 906. de eo dicit, qui ad teſtimonium ſtandum eſt in curiam citatus: ἐὰν δέ τις ἀδύνατα μὴ φῇ, τὸς ΤΡΕΙΣ ΘΕΟΥΣ, Δία, καὶ Ἀπόλλωνα, καὶ Θέμιν ὀμόσας ἢ μὴ μὴ ἀδύνατα, ἀπαλλαττέσθω τῆς δίκης. ſi rem ſe ſcire neget, idque per TRES DEOS, Jovem, Apollinem & Themiden adfirmabit, ab ea cauſa liberatur. Demoſthenes in Midian. p. 373. jurat νὴ τὸν Δία, καὶ τὸν Ἀπόλλωνα, καὶ τὴν Ἀθηνᾶν. Adde Ezech. Spanhem. ad Ariſtophanis Ranas, fol. 294. a. b.

(b) Rationes vide §. 3. & meretur cenſuram Grotius, II. 13. 11. qui provocat ad exemplum Joſephi per vitam Pharaonis, Eliſæi per vitam Eliæ jurantis; Et Chriſtum Matth. V. juramenta per cœlum, altare &c. prohibuiſſe negat. Sed 1. Joſephi verba non fuere juramentum, ſed obteſtatio. Idem de formula Eliſæ ſentio. Itaque Scriptura habet exempla creaturarum in Juramentis allegatarum, ſed ita ut ratione creaturatum fuerint meræ potius obteſtationes, aſſeverationesque, quam ſtricte dicta juramenta. Sic 1. Cor. XV. 31. ait Paulus: Per noſtram gloriam, quam habeo in Chriſto, quia morior quotidie. At non jurat, ſed teſtatur ſe propter Corinthios periclitari, & illorum profectum animadvertere. Add. *Oſiand.* Theol. Caſual. P. II. pag. 1032. ſqq. Chriſtus vero ὅλως jurare prohi-

An juramenta per creaturas licita?

an Christus omnino fustulerit juramenta?

prohibuit, eo nempe quo Judæi jurabant modo, quia DEUS jusserit, per suum tantum nomen jurare; Unde cessaret miratio Viri docti, hæc si expenderet. Certe Paulus, interdicti Salvatoris optime gnarus, plus dixit quam: *Ita, ita.* confer & expende Galat. I. 20. & 2. Corinth. I. 23. Nil clarius. Solebant Christiani non optimi per sanctos jurare, quos irridens Poëta paganus scribit:

Per cineres Pauli, per cani limina Petri.

add Sir. XXIII. 10.

(c) Quo de argumento legendus Pufendorf. de I. N. & G. III. 6. 15. cujus quam arcta sit obligatio, docet Lex Mosaica Deut. *XXXIII.* 21. 22. 23. Calovius eo definit votum: quod sit promissio religiosa DEO facta animo spontaneo de iis, quæ DEO grata sunt; ubi etiam monet hallucinatum esse Petrum Martyrem, qui adversus Smyttheum vota inter Christianos prorsus reprobavit: nisi forsan explicandus sit de votis ceremonialibus & Papisticis, opinione cultus factis & temerariis. Neque per KOPBAN Matth. XV. 15. Iuramentum, sed votum intelligitur; adde Osiand. ad Grot. *II.* 13. 7. conf. de Voti exequutione absque mora, Coh. V. 3. 4. 5.

quid votum? An in N. T. penitus cessat?

De Voto Iephtæ.

(d) Ex quo arguit *Grotius* Iiphtachum, cujus fides Hebr. XI. 32. prædicetur, filiam haud immolasse; unde verba Iud. XI. 30. sic transferenda esse: Erit Domino, aut adscendere faciam holocaustum; nempe si id animal holocausti sit capax. Quidsi asinus aut canis occurrisset, debueritne holocaustum fieri? non sane. Ergo nec humani generis quidquam; sed dedicandum id fuisse ad ea ministeria, quæ homines DEO exhibent, puta in sanctuario, si mas esset; si femina, ad preces, vini abstinentiam & vitam μοναζουσαν. Eandem sententiam tenent Brentius, Chytræus, Franzius. At immolatam Iiphtachi Filiam post Ebræos Christianosque veteres plerosque censet Lutherus, qui sic in Glossa: Man will, er habe sie nicht geopfert, aber der Text stehet klar da. Sunt, qui ad fabulam de Iphigenia, velut Iiphtigenia provocent. Similis hoc sensu esset de Agamemnone fabula, qui cum devovisset *Dianæ*, quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno, immolavit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum pulchrius. Promissum potius non faciendum, quam tam tetrum facinus admittendum fuit. Cic. Off. *III.* 25. De cætero novum non est, ob liberorum in monasteria decessum vehementer contristari magnos Parentes. Memorabile est Rectoris Galliæ Ducis Aurelianensis exemplum, de quo Parisiis d. 18. Septemb. Anno 1716. scribitur: Le 14. de ce Mois la Fille ainee de Mr. le Duc d'Orleans demanda a Madame

dame ſa Grand-Mere a S. Clore la permiſſion d'aller faire un tour a l'Abbaye des Religieuſes de Chilles, ou elle a paſſé la plus grande partie de ſa Ieuneſſe; & lorsqu'elle y fut venue, Elle renvoya ſa Dame d'honneur, & fit ſçavoir au Duc ſon Pere, qu'elle avoit deſſein de vivre & de mourir dans cete Abaye, en qualité de Religieuſe; ce qui a fort affligé Son Alteſſe Royale. Huc referunt, quod in Siſimis incolæ ſacrificium facere conſueverint in nomen puellæ; conf. Epiphan. hæreſ. *LXXVIII.* qui eam fuiſſe filiam Iliphtachi exiſtimat, in ſacrificium olim oblatam. Saltem vovere immolationem filiæ non potuit, in quam Ius non habuit ad vitam necemque extenſum: Deut. *XII.* 30, ſqq. multo minus probandum, quod *Hieronymus* Epiſt. ad Iulian. aſſerit, obtuliſſe Iephtem virginem filiam, & idcirco in Sanctorum enunciatione ab Apoſtolo poſitum eſſe.

(e) *Pufend.* Off. *l.* 4. 7. lin. 11. ſq.

(f) *Grot. II.* 20. 45.

§. XXIX.

De Juramentis, quæ *cum ab infidelibus* in univerſum, *tum a Iudæis* (a) præcipue exigi acceptarique ſolent, difficilior inſpectio videtur. Primum quidem, (b) *An fides ei ſuramento, quod Iudæus præſtitit, adhiberi poſſit?* Deinceps (c) *An Chriſtianus Magiſtratus, abſque conſcientiæ vulnere Iudæo juramentum injungere poſſit*, cujus religionem impiam, ac adverſus optimum Servatorem blaſphemam eſſe novit? Non ſufficit, quod vir doctus ait, civile remedium Juramentum eſſe, adeoque nimis ſuperſtitioſum fore, ſi quis ab eo, qui falſam ſectatur religionem, Juramentum ſe ſalva conſcientia exigere non poſſe, arbitrari velit. Nam *& circa civilia remedia quæri primo omnium debet, an conſcientiam non lædant.* Pertinet huc demum etiam quæſtio, quid *ſtatuendum de juramento per Deum & Evangelium?* Reprehenditur illud a *Balduino* in caſibus: videtur tamen admitti poſſe, ſi quis tangens evangelii librum obteſtetur ſerem dicere, quemadmodum vera credit quæ in Evangelio leguntur. (d)

An juramentum ab infideli exigere poſſit Chriſtianus?

(a) Proſtat hoc de argumento Viri Cl. *Dan. Guil. Molleri*, Profeſſoris Altorfienſis Diſſertatio, de Iuramentorum Iudaicorum, a Chriſtia-

ſtianis tam exactorum quam acceptorum Fide & Moralitate. Vidimus olim Hagæ Comitis ad Ianuam Collegii, der Gecommittirten von dem Rath von Holland, formulam Iuramenti Iudæis proponi ſoliti: *Gby ſuart by den almachtigen ende lebendigen God, die himel ende erden geſchafen heft, ende doot Moſen ſyne vveten gegeſen*: & ſub finem addit Iudæus, ſi in eo, quod juraverit, ulla ratione fefellerit, aliterque, ac juſſus eſſet, fecerit vel reſponderit, ſe obligatum eſſe, ut ſuſtineat plagas omnes, & maledictiones, quæ in Libris Moyſis, Levitico maxime & Deuteronomio præſcriptæ ſunt in omnes irreligioſos & quicquid eſt malorum hominum. Plane ut ejusmodi formulam a *Pfeffercornio* propoſitam exſcripſit *Buxtorfius* in Synag. Iudaica. In Ordinatione Politica des Freyen Kayſerl. Land-Gerichts in Schwaben, admonentur Iudæi ſuæ ſententiæ, *quod etiam infidelibus ſervanda ſint juramenta, multo magis Chriſtianis ſolenne atque unicum DEUM omnipotentem colentibus.*

(b) Non dubitat Vir Clariſſ. *Wülferus*, affirmare in Obſervationibus ad Theriacam Judaicam Salomonis Zevi: putatque Judæis, ſi aliter ſtatuatur, injuriam fieri, quicquid odioſe cavilletur *Samuel Fridericus Brenz* im abgeſtreifften Schlangenbalg, & *Jacobus* Ayrer im Hiſtoriſchen Proceſſ. Quod poſterior Synagogæ Judaicæ Editio agnoſcere videtur, hoc in puncto a priori multum diſcrepans. Cæterum, in judiciis quidem Chriſtianorum, Judæis omnis æquivocatio his intercluditur verbis: ſo ich unrecht oder betrüglich ſchwören würde, ſo ſeye ich beraubt der Gnade des ewigen GOttes.

(c) Affirmant pii doctique Scriptores, poſſe Chriſtianum ab illo accipere juramentum, quem ſcit per Idola juraturum. Adeoque *non tam ad id inducere, quam illo uti.* Conf. D. *Oſiand.* Theol. Caſual. P. I. p. 1050. 1031. & ad *Grot. II, 13. 12. p. 985. ſq.* ex veteribus autem *Auguſtinum* Epiſt. 154. ad Publicolam. Nec ignotum eſt exemplum Jacobi, juramentum Labani per Deum Nachori factum admittentis. Nec obſtat, quod ita videatur tacite approbari cultus aliorum impius. Negatur enim ſequela; quia a jurante *nihil exigitur quam fides*; quod autem eam ex perverſo animi ſenſu & præjudicio male firmat, ſibi eſt quod imputet. Deinceps cum religio cogi non poſſit, conſultum utique eſt, in rebus civilibus, ad veritatis indagationem uti Juramentis infidelium. Fac denique, noſtra juramenta a Judæis non haberi pro validis. Num eam ob rem nos in Socialitatem, quæ quemlibet ſua religione citrà vim gaudere juſſet, delinquemus? Obligat autem Juramentum etiam per falſos Deos præſtitum, quia ex dictamine conſcientiæ,

Rationes, cur Chriſtianus ab infideli juramentum exigere poſſit.

tiæ, tametsi erroneæ; qui enim jurat, etiam falsum Deum pro VERO habet. Qui igitur jurat Deo *ex sua conscientia vero*, is obligatur. Non te audit lapis loquentem: sed punit DEUS fallentem. *Seneca* de benef. VII. 7. Punitur, quia tanquam DEO fecit. Opinio illum sua obligat pœnæ. add. *Sap. XIV. 31.*

(d) *Balduin.* Cas. Conscient. L. II. c. IX. cas. 2. Melius B. Danhau. Coll. Decalog. p. 509. & hæc formula in Transactione jam Passavienſi, debita cum explicatione, ut verbo DEI non repugnans admissa fuit. Conf. Celebertinus Noster D. *Schwederus*, Jur. Publ. P. Spec. Sect. I. c. II. §. 19. Conquesti etiam d. 8. Maj. 1713. apud Sereniſſimum sunt Ulmates, quod Aula Oenipontana circa præstationem homagii feudalis jurari in hanc primo formulam: Als mir GOtt helff, und die H. Mutter GOttes Maria, und alle Heiligen. quam quum deprecati essent, nunc alteram: Als mir GOtt helff, und seine H. Evangelia: prætendat: quia vero non in plurali per Evangelia, sed per Evangelium jurare consuevere Protestantes: ideo in Senatu justitiæ conclusum, Papistis heic ne ad horam quidem cedendum esse, cum in isto plurali varia Evangelia, etiam supposititia traditionesque subintelligi possint; neque nos plura agnoscamus Evangelia, sed unum, ac sensus juramenti est: quam vere credo Evangelium esse sensum voluntatemque DEI, per quam cupio salvari: tam certo servabo promissum, tam certo assevero mihi cognita. Dictam etiam hanc mutationem esse partim captiosam, partim frustraneam, quod ex regula Pufendorf. I. XI. 4. satis liquet. Nata etiam est Anno 1713. in Conventu ordinum Hungariæ post peractam regiam Caroli VI. Imp. coronationem quæstio, an Protestantes ad recitanda Formulæ juramenti adjecta verba: ita me Deus adjuvet, & S. Maria, & omnes Sancti: cogi debeant? Negarunt hi, debitaque cum submissione adversus ultimam de S. Maria & Sanctis appendicem protestati sunt; Puisque, ut habet relatio gallica, les Juifs & les Turcs n' etoient pas obligés a faire des ſerments contre leur Conſcience, & que celiu qu' on vouloit preter aux Proteſtans, etoit directement contraire au 25. article du Reſultat de la precedente Dicte de Presbourg, portant, que ceux de la Confeſſion d' AUXBOURG & celles des Reformés ne pourroient pas etre forcés a ſe ſoumettre des ceremonies contraires a leur doctrine.

de formula juramenti per Evangelium.

§ XXX.

Recte *Josua* Juramentum *Gibeonitis* præstitum (a) servavit, nec (b) ob dolum, (c) citra exteriorem tantum circumſtan-

De juramento, quod Gibeonitis præstitit Josua.

ſtantiam, adhibitum, reſcindi potuit. Quin potius in tantum valuit, ut de eo violato poſtea pœnæ ſumtæ ſint graviſſimæ, Deo Auctore. (d) Potuiſſent ſane Iſraelitæ cum Gibeonitis inire pactum deditionis; at in eo decepti fuerunt, quod fœdus ſociale contraxere.

Quæ gentes internecioni devotæ & expoſitio neceſſaria Legi divinæ de earum excidio.

(a) *Joſ. IX.* per tot. & adde Grot. II. 13. 5. qui hanc urget rationem, quod pacem petituræ genti non omnino denegari ea potuerit, *nec alia internecioni devota divinitus fuerint, quam quæ bello ſe oppoſuiſſent.* Joſ. XI. 19. 30. adeoque hoc juramentum non fuiſſe contra Legem divinam, de perſeverantibus in impietate &. ad primam denunciationem non parentibus, explicandam. conf Deuter. XX. 10. qua cum benigna interpretatione etiam Leges Exod. XXII. 32. 33. & Deut. VII. 12. NI PARUERINT, intelligendas eſſe monuit ὁ πάνυ, ad Deut. XX. 10. & de J. B. & P. II 13. 4. nec diſſentiunt *Moſes* uterque *Majmonides ac de Kozi* præcepto jubente decimo quinto. Conf. Joſuæ XI. 19. 20. qui locus longe eſt clariſſimus, & *Selden.* VI. 13. Sed & Lex clara eſt: Si DEUS Dominus Tuus has gentes Tibi dabit, UT ILLAS PERCUTIAS (i-e. Jure victoriæ acquiras) tum eas pro anathemate habebis, Deut. VII, 2.

(b) conf. ſupra *L. I. c. IX. §. 13.* Reg. 4. ex quo patet, non omne promiſſum, cui dolus acceſſit, eſſe nullum. Valet matrimonium cum fœmina, quam putas eſſe Hiſpanam, etſi Gallicana. v. *Oſiand.* ad Grot. d. l. p. 969. 2. Non improbavit populus fœdus deditionis: ſed fœdus ſociale. Cæterum utique dolus in ſubſtantia Rei annullat Juramentum, *Lauterb.* tr. Synopt. de Juram. §. 45.

(c) Itaque tametſi rem ipſam Gabaonitæ indicaſſent, quod præ metu non fecerunt, vitam tamen ſalvam ſub conditione parendi fuiſſent impetraturi. Grot. II. 13. 14. add. *Schickard.* Jur. Regii c. V. p. 117. ſqq. edit. ult. qui ſic ait: Ex Hevæis ſoli Gibeonitæ, poſtquam pacis conditiones primum ſpreverant, aſtu tandem vitam ſuam ſervarunt, lacero habitu iter longinquum ſimulantes. Quæ ſingularis reſponſio eſt.

(d) Eſtque in hoc bellicæ clementiæ Auctor Deus, quod Cananæis, eorumque populis longe flagitioſiſſimis *pacem offerre voluit*, quæ vitam ipſis ſub tributaria conditione concederet.

(e) Cavillati utique hic aliqua potuiſſent Hebræi. Sed ut *Livius* ex libro tertio heic utar verbis, nondum hæc quæ nunc tenet ſeculum

lum negligentia DEI venerat, nec interpretando sibi quisque jusjurandum & leges aptas faciebat, sed suos potius mores ad eas accommodabat.

§. XXXI.

An juramentum vi extortum obligat?

Quæstio est, utramque in partem ventilata: *An vi injusta, v. g. Latronis, extortum* Juramentum servari debeat? Affirmativam (a) tenet *Grotius*, quod non sola *cui* juratur persona respiciatur, sed is, *per quem* juratur, DEUS; & repudiandum *Ciceronem* dicit, perjurium esse negantem, si quis prædonibus pactum pro capite pretium non adferat. (b) Est qui argumentum a Socialitate petat, quia nisi latronibus fides habeatur, indubia iis nece pereundum esset, qui in nefarias manus incidunt. Videant etiam qui fidem infideli datam non servandam ajunt, ne perjurio latebram quærant.

(a) II. 13. 15. & Incidenter II. 17. 19. quia obligatio naturalis est, DEUM non facere falsitatis testem. Conf. *D. Thummius* Tr. de Juram. Danhau. Coll. Decalog. p. 515. Zentgrav. *Dissert.* peculiari de Obligatione Juramenti per vim extorti §. 11. ubi Pufendorfio IV. 2. 8. quoque respondet; quia DEUS alias falsi testis invocaretur. Sic videmus Hebræos Reges & a Prophetis increpatos, & punitos a DEO, quod fidem juratam Babyloniis Regibus non servassent. Jerem. XXIX. 7. Nam quod affirmate quasi DEO teste promiseris, id tenendum est. ut cordate *Cicero* Off. III. 29. Qui cap. XXXI. memorabile de Tito, Manlii Filio, Torquato postea dicto, exemplum allegat, quod is adversus persequutorem Patris Pomponium gladium strinxit, juravitque se statim illum interfecturum, nisi jusjurandum sibi dedisset, se Patrem missum facturum. Juravit hoc terrore coactus Pomponius: rem ad populum detulit, docuit, cur sibi a causa desistere necesse esset. Manlium missum fecit. Tantum temporibus illis jusjurandum valebat. Allegat Grotius II. 13. 16. locum e Psalmo XV. *Juratus in damnum suum, non tamen mutat.* Non quidem iniquitatis vinculum Juramentum est: at nec iniquum est, solvere pecuniam pro redimenda vita, & præstare hoc, ut jurisjurandi religione se exsolvat, atque vitam redimat jurans. Nec dat simpliciter, sed vitæ servandæ causa & intuitu Nominis divini ob temporale bonum non profanandi. Itaque adversus DEUM non est exceptio metus. Grot. III. 19. 5. Cl. tamen *Thomasius* JP. D. H.

Digitized by Google

Argumentum Viri Clariſſimi, poſt Ciceronem, *expenditur.*

9. 31. in not. ait, ad hoc argumentum Grotii regeri poſſe: non præſumendum, quod Deus tale juramentum in favorem hominis nequam acceptaverit. Prorſus uti *Cicero*, qui de Offic. III. 29. hoc argumentum habet. Si prædonibus pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus eſt, ne ſi juratus quidem id non feceris. Nam pirata non eſt ex perduellium numero definitus, ſed communis hoſtis omnium; cum hoc non fides eſſe debet, nec jusjurandum commune. Sed poſſet Ciceroni ex Cicerone, eodemque capite reſponderi, verbis quæ ſupra allegavimus. Nec verum eſt, quod Cicero ſumit, nullam eſſe cum prædone juris ſocietatem, cùm & illi depoſitum reddendum ſit. Grot. II. 13. [illegible] III. 19 3. Ipſe Pufendorfius in Opere Majori agnoſcit, poſſe conſcientiæ ſcrupulos naſci; unde ſuadet erogare pecuniam in pauperes. Ais: hoc juramentum eſſe involuntarium E. non ſervandum. Reſp. non invitum eſt ſimpliciter, ſed *ſecundum quid* & inſtar actionis mixtæ, comparatione inſtituta inter jacturam vitæ & pecuniæ, quæ longe melior. Monet tamen Oſiander, aliam eſſe quæſtionem *de ſilentio*, latroni per juramentum promiſſo; quod ſervandum non ſit, quia illicitum ſit de imminente periculo non admonere proximum, Matth. VII. 12. tum & quod hoc juramentum impediat *majus bonum morale*, nempe charitatem proximi. Nec abnuit *Balduinus*, qui tutius exiſtimat ſilentium non præſtare, ſed latrones indicare Magiſtratui, quia juſtitiam impediat, proximo in diſcrimen incidendi occaſionem præbeat; quanquam ſingulari hcic prudentia opus eſſe B Oſiander advertat, ne quid committatur, quod conſcientiam poſſit inquietare.

An omne ſilentium latroni præſtandum?

(b) Difficilis objectio eſt: quod votum per metum factum non obliget. E. nec juramentum. Sed in voto vel non conſtat de conſenſu ejus, cui fit Promiſſio, vel omnino diſſenſus innotuit. At in præſenti juramento certum eſt, DEUM nolle nomen ſuum ſumi in vanum. An immunis a perjurio Franciſcus I. Rex Galliæ, quod non rediiſſet in Hiſpaniam, qui tamen a Carolo V. in acie Pavienſi captus, promiſerat, ſi non ſtaretur pacis conditionibus, ſe rediturum ſua ſponte in carcerem. Fides, allegantibus apud Guicciardinum Lib. XVII. Gallis ſervata non fuit, quod I. non ſit in Regis poteſtate obligare ſine Statuum conſenſu ullam rem Regni. II. Quod non permittant Leges Chriſtianorum, ut captivus ſit in perpetuo carcere, hæcque pœna maneat facinoroſos, non infelices. III. Promiſſum fuerit ex metu, adeoque nullius momenti. IV. Præceſſerit juramentum a Rege Remis præſticum, & quidem maxime ſolenne, contra quod alio juramento Rex venire non potuerit

tuerit. Sed *Regulus*, etſi paganus, ut inſta audiemus, rediit in carcerem, ut maxime is fuerit injuſtus. Conf. *Grot.* II. 13, 14.

§. XXXII.

An perjurium commiſerint Iſraelitæ raptum filiarum indulgentes.

Perjurium non fuit, ſi Grotium audias, (a) quando Iſraelitæ non obſtante juramento, quo ſe Benjaminitis filias in matrimonium non daturos coram Deo teſtati erant, raptas tamen cum raptoribus vivere permiſerunt. Quia nimirum, ſi juramentum ſit in odium alterius, (b) *ſtrictam juramenti* interpretationem adhibere conveniat.

(a) II. 13, 5. conf. *Jud.. XXI. 18.*

(b) Quæ regula eſt Auctoris e Grotio petita. §. 8. qui non ultra receptum loquendi morem extendendam juramenti ſignificationem ait. II. 13. §. 5. Sed cavillatoria iſta interpretatio fuiſſe videtur Celeb. *Thomaſio*, quod ea ſaltim cum mente jurantium, dum juratent, non convenerit. Quæ quidem ſpecioſe dicta nemo non videt. II. 9. 51. & 55. Sunt, qui reſpondeant, juramentum factum eſſe ſuper Re illicita, eoque reſcindendum, imo nullum. Non enim in arbitrio Gentis ſtetiſſe integram tribum exſcindere. Nobis dicendum videtur, *utique convenire cum Jurantium mente*, eo in caſu, quo integram tribum perire neceſſe foret, uxores non denegandas. Certe e Lev. V. 4. patet, DEUM ipſum talia juramenta, quæ feruntur ad nocendum proximo, *rata* eſſe vetare. Ubi autem Deus diſpenſet, ibi perjurium non eſſe. Addit *Cornelius a Lapide*, hoc juramentum, quia præpoſterum & illicitum, ideo nec obligatorium fuiſſe: per SIMPLICITATEM vero putaſſe Iſraelitas, ſe eo teneri. Etſi hoc non placeat *Calovio*, qui putat eos, qui conſilium de Raptu dedere, perjurii reos haud fuiſſe, quod ſinguli tantum PARTICULATIM jurarint, ſe non daturos Benjaminitis proprias filias: non autem receperint, NON DATUROS ALIORUM FILIAS COMMUNI DECRETO.

§. XXXIII.

An juramentum obliget ad rem illicitam?

Contradictionem involvit, (a) *obligari ad rem illicitam.* Igitur nullas habebit vires juramentum ſuper ea præſtitum. An juramentum *Davidis* de Nabale exſcindendo ex illicitorum

Digitized by Google

Quid de juramento Davidis circa Nabal mentendum?

genere fuerit; inter DD. non convenit. Nos *Grotio* adſtipulari, & in affirmantem concedere non dubitamus; vel hoc ſolo argumento, quod Davides Deo, a truculenta vindicta ſe retrahenti, gratias egit. (b) Idem de Jurejurando Saulis dicendum, quod injuſtam in ſe atrocitatem continuit, & a cujus executione Jonatham populus non imperio quidem, attamen deprecando liberavit. (d) Neque David perjurus fuit, qui Sauli jurejurando ſe obſtrinxerat, non perditurum ſe ejus poſteritatem, qui tamen ſeptem filios Saulis ſtrangulandos dedit Gibeonitis. (e)

(a) Teſtimonia DD. collegit *Grotius II.* 13. 6.

(b) de ſtricto rigidoque Jure non quæritur, ſi dicamus Davidem nemini fuiſſe obnoxium, ſed de Jure Conſcientiæ, cui offendiculum dare potuiſſet, ut graviter monuit Abigail. 1. Sam. XXV. 31, conf. Oſiand. ad Grot. *II.* 13. 6. p 973. & 1. Sam. *XXV.* 22. & 39. ut & Teſmar. ad h. l. Grot. pag. 451. qui Auguſtinum allegat & hoc Juramentum temerarium, atque ex levitate militari profectum vocat. conf. Aut. O. M. p. 500, & B. Calov. ad *Deut. XIII.* 11.

(c) 1 Sam. XIV. 24. Maledictus, inquiebat, vir, qui comederit Panem. Quod edictum hominis & imperioſi & ~~ἀσυνέτου~~ imprudentiam arguit. Nam & diu pugnantibus opus cibo refici, & pœna gravior delicto.

(d) qui etiam liberari debebat, etſi Juramentum injuſtitia caruiſſet. Excipi enim ab obligatione debent ignorantes.

(e) *1. Sam. XXIV. 22.* coll. 2. Sam. *XXI.* 6. quoniam ſcilicet in Davide non erat, vindicem DEI manum adſtringere. GOttes Allmacht iſt allezeit excipirt, ut habet paræmia Germanorum. add. *Senec.* de Benef. *IV.* 39.

§. XXXIV.

Annon Davides juramento, quod Simei præſtiterat, ſanctimoniam læſerit?

Cur non obſtante Juramento Davidis, de impunitate Simei præſtito, (a) is tamen deceſſurus Salomoni mandaverit, ut operam daret, ne incruento fato iſte defungatur? (b) & num non ſanctimonia Juramenti læſa nonnihil eo mandato fuerit, dubium videtur. Auctor negat, quia David ſaltem

pro

pro ſe juraverit, & juramentum hoc ſtricte interpretari potuerit, quod ſubjecta poſtularit materia, Simei ſcilicet ipſe, homo nefarius, & qui novas facile res moliri potuiſſet. (c) Cæterum nihil a Solomone commiſſum, quod Juramentum patris læſiſſet, quum Legem ſibi latam ipſe Simei adprobaverit.

[a] 2. Sam. XIX. 23.

[b] 1. Reg. *II.* 8.

[c] *de J. N. & G. IV.* 2. 13. conf. *Grot. II.* 13. 5. Nec præcepit David Filio, ut ipſe Simei ob delictum plecteret: ſed monebat duntaxat, ut hominem pravum ac familiæ ſuæ infeſtum caute *obſervaret*, ne res novas moliretur, & ſi quid flagitii denuo committeret, in venia danda non adeo facilis eſſet. Hinc Salomon ipſe præcepit, ut Hieroſolymis ſub oculis Regis habitaret, nec rivum Cedron tranſiret; *ne adſpiciendo locum, in quo Davidi tam fœde maledixerat, ſuper impunitate ſua gaudium conciperet.* Verum divina providentia ita diſpoſuit, ut Leges tam faciles, ab ſeſe quoque adprobatas, violaret: ut juſta foret occaſio condigno nequam hominem exitio tradendi. add. denuo *Puſend.* de J. N. & G. *VIII.* 10. 3.

§. XXXV.

An in juramentis locum inveniat relaxatio?

Locum in Juramentis quandoque invenit *Relaxatio* ſive diſpenſatio, quæ actus eſt, (a) quo ſuperior Juramentum ob defectum poteſtatis in jurante nullum fuiſſe declarat: (b) vel etiam ei, cui jurato promiſſum fuit, certis rationibus obligationem inde ortam juranti condonat. (c) Ne tamen præjudicium fiat Juri alterius. (d) Ratio hujus actus eſt, quia inferior, *qua inferior*, obſtringere ſe non potuit, niſi quatenus ſuperiori id placiturum eſſet, ampliorem enim non habebat poteſtatem: (d) & quia Juramentum obligare non poteſt in præjudicium tertii: item quia voluntas ſubditorum eſt imperfecta certis in caſibus.

(a) *C. Thomaſ.* d. l. §. 60. non igitur Papa, qui ſuperioritatem mentitur: & male ab Eccleſiæ Præſidibus Eccleſiarum exercitæ ejusmodi abſolutiones ſunt. Notum eſt exemplum Eugenii IV, Ladislaum Pannon. Regem ſolventis, A. MCCCCXLIV.

igitized by Google

Exempla Relaxationis votorum & Juramentorum.

(b) non peccat ſuperior, quia ſuo Jure utitur. Quomodo Lege Hebræa mariti uxorum, Patres liberorum, qui ſui nondum Juris erant, juramenta irrita faciebant. *Num. XXX. 6. 9.* ut & v. 13. de Juramento ſervi aut famulæ. Sic Sponſalia clandeſtina, ipſo jure nulla ſunt, ſi ſine conſenſu Parentum facta, etiamſi Juramentum intervenerit. *Num. XXX. 4. 5. Lauterb.* Comp. Juris L. XXII. tit. 6. de Sponſal.

Incidenter de relaxatione & diſpenſatione.

(c) His verbis differentiam Relaxationis a diſpenſatione oſtendimus. Quibusdam enim diſpenſatio STRICTE dicitur, quando ad auferendum vinculum Juramenti ſolum ſpectatur poteſtas in perſonam Jurantis, cum cauſa ex parte ejus; Relaxatio autem, quando cauſa potiſſimum attenditur ex parte ejus, cui juramentum factum eſt. Unde diſpenſationem proprie locum habere ajunt in Juramentis, quæ per modum voti SOLI DEO vel abſolute fiant; Relaxationem vero in Juramentis promiſſoriis homini factis. Declaratur autem voluntas ſuperioris circa Juramentum vel antecedenter, irritum reddendo Juramentum: vel conſequenter, vetando ne impleatur. Kulpis. ad Grot. II. 13. §. 5. p.m. 89. adde Regulam Generalem de votis & juramentis a Superiore Relaxabilibus Num. XXX. 14.

Excerpta Hiſtorica ex Obrechto.

(d) Exemplum eſt in diſpenſatione Caroli V. quam examinat *Obrechtus* ad Grot. II. 13. 20. Cum Landgravius ſe non vellet ſiſtere, niſi fide interpoſita, illud fecerunt Electores duo, Mauritius atque Elector Brandeburgicus. Adventante igitur Landgravio quæſitum eſt: Annon ſalva Electorum fide, contra Landgravium Jure agi poſſit? Quod cum Conſiliariis Carolus V. effecit, ita tamen ut nec ipſi neque illis laudi tribui poſſit; Nam 1. Imperator quidem uti ſe ſua poteſtate prætendit, & datam ab Electoribus fidem relaxare. Sed nullus eſt relaxationi locus, ubi ea cum periculo tertii conjuncta eſſet. 2. Deterius longe fuit, quod in formula promiſſi Landgravio dati verba hæc erant: Es ſolte ſich der Land-Graf für verſichert halten, daß er ohne einige Gefängniß ſolte bey dem Kayſer gehalten werden; quæ illi perverterunt, verbo ohne einige, mutato in: ohne ewige. Factum, ait *Obrechtus*, Imperatore indignum, qui dicere cæteroquin ſueverat: Fidem apud Imperatorem eſſe debere, etiamſi toto Orbe exularet.

(e) Proponit Seneca de Benef. IV. 35. hanc quæſtionem. Si Lex lata erit, ne id quisquam faciat, quod ego me amico meo facturum promiſeram? & ſolvit: Eadem Lex me defendit, quæ vetat.

§. XXXVI.

Digitized by Google

§. XXXVI.

An juramenta novam inducant obligationem?

Etſi Juramenta novam per ſe obligationem haud producunt; (a) novum tamen & immutabile vinculum obligationi jam validæ ſuperaddunt, remque, ſi Objectum Juramenti ſit, mutari, ubi jurata eſt, haud permittunt. (b) Hinc & Kulpiſius ad quæſtionem: an heres ejus, qui juravit, teneatur? reſpondet, non teneri quoad vinculum Juramenti [quippe quod contractui v. c. acceſſorium] teneri tamen quoad efficaciam obligationis, ut præſtare promiſſum obligatus ſit; ſi non præſtet, contra fidem quidem agat, perjurus autem non fiat. (c)

Res intricata diſtinctione expeditur.

(a) *Pufend.* h. l. §. 6. quia DEUS, hominibus præſens, teſtis vinderque invocatur. Cujus rei egregium exemplum eſt. Gen. XXXI. 50. 54. Non eſt nova obligatio ratione ſubſtantiæ: quia obligatio eſt ex Lege: ſed ratione gradus, qui per Juramentum augetur. Ipſa vero obligatio inſtrumentaliter a Lege oritur; quia nonniſi de re, ad quam vel evitandam vel conficiendam obligati ſumus, juratur. Interim qui juramentum præſtat, dicitur LIGARE animam Num. XXX. 3. 2. quia ſi Juramentum habet vim obligandi, ſequeretur, quod obligaret ad rem omnem, etiam illicitam. Sed poſterius eſt abſonum. Puf. I. 2. 6. 3. quia obligationi in ſe validæ tanquam acceſſorium vinculum ſupervenit. E. non producit novam PER SE obligationem. Ita JCti, ex juramentis non oriri actionem ajunt, & Grotius eam ob cauſam refutatur a Lauterbachio Tr. de Juramentis v. & tit. de obligationibus & actionibus.

Locus Hebr. VI, 16. de juramento ad illuſtrationem diſciplinæ univerſalis adfertur.

(b) Nullum enim vinculum ad adſtringendam fidem jurejurando majores noſtri arctius eſſe voluerunt, obſervante Cic. Off. III. 31. Id, inquiens, indicant LL. in XII. Tabb. indicant ſacra, indicant fœdera, quibus etiam cum hoſte devincitur fides; indicant notiones animadverſionesque Cenſorum, qui nulla de re diligentius quam de jurejurando judicabant. Illuſtria de Juramentis *in Epiſtola ad Hebræos* loca ſunt c. VI. 16. ubi homines, ob voluntatem facile mutabilem jurare ait; & quidem PER MAJOREM, DEUM nempe T. O. M. reverentiæ & immutabilitatis cauſſa; eſſeque Juramentum, eſſe certe debere Juramentum rite interpoſitum OMNIS CONTROVERSIÆ, quæ ipſos inter homines intercedit, Finem ad confirmationem, ita ut cogantur adquieſcere, & litem contradictionemque finire, cum ſatis ſtabilita res ſit, ac veritas per

per Dei immutabilitatem triumphatura tandem ſit, quam DEUS in teſtem vindicemque vocatus non patietur temere violari aut mutari. Idem divinus Auctor pro Sacerdotio Chriſti Melchiſedekiano contra Leviticum ſic arguit. Id Sacerdotium immutabile præſtantiſſimumque haberi debet, quod mediante juramento ſancitum fuit. Sed hoc quidem non de Levitico, ſed de Chriſti Sacerdotio in ſacris literis enunciatur. Igitur hoc ſolum immutabile eſt & optimum, id vero mutabile & interitui obnoxium. Sic nimirum ea quæ naturaliter in confeſſo ſunt, diviniori inſtituto firmando adplicuit ſanctus Scriptor. conf. *Hebr. VII. 21.* & ad utrumque Locum eruditam ſolidamque *Joh. Henr. Maj.* Paraphraſin.

(c) Kulpiſ. ad Grot. II. 13. §. 4. p. 88. & ad II. 14. 2. p. 91. fin. Juramenta Rex ſua poteſt irrita facere antecedenter.

§. XXXVII.

An Rex ſuamet juramenta irrita reddere poſſit?

An Rex *Juramenta* ſua reddere *irrita* poſſit? Grotius reſpondet, poſſe antecedenter, i. e. ſi juramento priori ſeipſum plane privaverit poteſtate tale quid jurandi: (a) non poſſe conſequenter, quia hic quoque perſonarum diſtinctio requiratur; cum talia habeant in ſe hanc exceptionem, niſi ſuperior noluerit. Itaque Regem DEO obſtringi, a cujus Jure ſe exſolvere non poſſit. (b)

(a) Grot. II. 14. 3.

(b) Contra eſt *Puriarius* II. 14. 8. qui ait, juramentum poſſe reſcindi, ſive antecedenter ſive conſequenter fiat; quia juramentum judicetur ex natura actus cui accedit. Si æquitas velit, ut iſte actus reſcindatur, juramentum quod huic actui acceſſit, quodcunque ſit, reſcindi poſſe. Nec requiri diſtinctas perſonas, ſicut nec in reſtitutione in integrum, quam Rex ipſe poſſit perficere. Præſumi autem juſtam cauſam ex qua fiat relaxatio. Sed æquiſſimum eſt, nomen DEI ob rem temporariam non ſumi in vanum.

§. XXXVIII.

Caſum *M. Attilij Reguli* diligenter excuſſit Cicero, (a) ſcilicet, quia jusjurandum interceſſerat, redire in carcerem debuit

debuit, ut maxime is fuerit injuſtus. (b) Hinc & Regulum laudans ſic compellat Silius:

Qui longum ſemper fama gliſcente per ævum
Infidis ſervaſſe fidem memorabere Pœnis. (c)

Neque eum caritas patriæ retinuit nec ſuorum. Neque vero tum ignorabat, ſe ad crudeliſſimum hoſtem, & ad exquiſita ſupplicia proficiſci; ſed Jusjurandum conſervandum putabat. Itaque tum, cum vigilando necabatur, erat in meliore cauſa, quam ſi domi ſenex, captivus, perjurus & conſularis manſiſſet. Ibi tamen contra Att. Regulum ex aliorum ſententia, cur Juramentum potuerit violare. 1. Quia ſervando Juramentum majus ſibi malum impoſuit, quam Deus ipſe ei intuliſſet: 2. quia per humanæ naturæ leges de malis minimum, h. e. violationem juramenti debuiſſet eligere: 3. homini aut imperio infideli non potuit obligari: 4. egit contra naturam humanam, revertendo ad injuſtiſſimum cruciatum, quod eſt inhoneſtum. 5. debuiſſet ſcire, quod juramentum vi extortum non obliget, itaque non fuit obſtrictus ad ſervandum juramentum, L. III. c. XXVII.

(a) Off. III. 27. 28. & L. I. c. XIII. Primo bello Punico Regulus captus a Pœnis, cum de captivis commutandis Romam miſſus eſſet, juraſſetque ſe rediturum: primum ut venit, captivos in Senatu cenſuit non reddendos: deinde cum retineretur a propinquis, & ab amicis, ad ſupplicium redire maluit, quam fidem hoſti datam fallere. Secundo autem Punico bello, poſt Cannenſem pugnam, quos decem Annibal adſtrictos miſit jure jurando ſe redituros eſſe, niſi de redimendis iis, qui capti erant, impetraſſent: eos omnes, Cenſores, quoad quisque eorum vixit, qui pejeraſſent, in ærariis reliquerunt: nec minus illum, qui jurisjurandi fraude culpam invenerat. Cum enim Annibalis permiſſu exiſſet e caſtris, rediit paulo poſt, quod ſe oblitum neſcio quid diceret. Deinde egreſſus e caſtris jurejurando ſe ſolutum putabat: & ERAT VERBIS, RE non erat. Semper autem in fide, quid ſenſeris, non quid dixeris, cogitandum. Cæterum ad argumenta ſuperius allata L. III. c. 29. reſpondet Cicero, Negando minorem: quia dolor non ſit maximum malum, imo juxta ſummos Philoſophos nullum. ad 2. pariter reſpon-

ſpondet negando minorem: quia turpitudo non ſit malum minimum, ſed maximum. Quanta fœditas turpificati animi? ad 3. rurſus negando minorem, quia verſus: Neque dedi, neque do fidem infideli cuiquam: ſaltim ſit Scenicus, & perſonæ Attei accommodatus. ad 4. negat min. quia etiam cum hoſte ſit juris NEXUS, ac detur Jus bellicum. Itaque Regulus, quia cum juſto & legitimo hoſte res gerebatur, conditiones pactionesque perturbare non debuit. ad 5. Generoſa eſt reſponſio Ciceronis: Quaſi vero forti Viro vis poſſit adhiberi? L. III. c. 30. Non potuit cogi Regulus, nec coactus fuit, quia ipſe quidem ſui deditionem obtulit, attamen Judicio Senatus ſtetit.

(b) Grot. II. 13. 14.

(c) Grot. II. 13. 16.

§. XXXIX.

An juramenta late ſemper interpretanda?

Inſignis eſt apud auctorem Regula: *Non late ſemper, ſed ſtricte quandoque juramenta eſſe interpretanda*, ſi quidem ſubjecta materia id requirere videatur; puta, ſi juratum ſit in odium alterius, & non tam promiſſioni, quam minis, juramentum ſit adjectum. Grotius (a) in eundem ſenſum: non, inquit, ultra receptum loquendi morem extendenda eſt Juramenti ſignificatio. Ideo, addit, perjuri non erant, qui cum juraſſent non daturos ſe in matrimonium filias Benjaminitis, raptas cum raptoribus vivere permiſerunt. (b) Referunt eo quoque Juramentum Davidis de impunitate Simei præſtito.

(a) II. 13. 5. addatur de Juramento Batavorum, de non conſtituendo amplius Gubernatore Oratio noſtra, qua aliquot Problemata practica diſcuſſimus, Menſe Septembri MDCCII.

(b) conf. dicta ſuperius. §. XXXII. & §. XXXIV.

XL.

An, ſi res non illicita, majus bonum impediat, jusjurandum valeat?

Etiamſi res, quæ promittitur, non ſit illicita, (a) ſed majus bonum morale impediens, ex Grotii ſententia, non valebit jusjurandum. Quia ſcilicet profectum in bono DEO debemus, ita ut ejus libertatem eripere nobis ipſis non valeamus.

„mus. (b) Refert eo Grotius Matth. XV. 5. Donum DEO „dicatum ſit, (id enim eſſe קרבן Κορβᾶν) ſi quid unquam a me „boni acceperis. Votum addita conſecrationis pœna plane validum cenſebant Hebræorum Magiſtri, peſſimi hac in parte Juris divini Interpretes, etiamſi adverſus patentes factum eſſet; quod refellit Chriſtus, in cujus verbis πμᾶν Grotio eſt benefacere. add. 1. Tim. V. 3. (c)

(a) Pufend. h. l. §. 6.
(b) Grot. II. 13. 7.
(c) quanquam *Lightfootus* neget hic juramentum, ſed votum intelligi.

§. XLI.

Forma Jurisjurandi verbis differt, re convenit. (a) Hunc enim ſenſum habere debet, ut DEUS invocetur, puta hoc modo, DEUS teſtis ſit aut vindex. Ἰδὺ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅτι ὁ ψευδομαι, En coram DEO, quod non mentior. (b) Duo autem debet jurans, primum ut verba animo congruant, quod ἀληθορκεῖν vocat Chryſippus: alterum ut factum congruat verbis, quod idem vocat ἐνορκεῖν. Qui in illo peccat, ψευδορκεῖ; qui in hoc ἐπιορκεῖν eidem Chryſippo dicitur. (c) *Quis ſenſus formularum in jurejurando?*

(a) Grot. II. 13. 10.
(b) Gal. I. 20. add. Rachel. Inſtit. Jurisprud. L. IV. tit. XXIV. §. 11. p. 660. & hujus Exercit. §. 14.
(c) Grot. II. 13. 13.

§. XLII.

An quod contra Jutamentum fit, illicitum ſit tantum, an & irritum? quæritur. Grotius diſtinguendum ait, ut ſi ſola fides ſit obſtricta, valeat actus contra juramentum factus, puta teſtamentum, venditio: (a) non valeat autem, ſi ita conceptum ſit jusjurandum, ut ſimul contineat abdicationem plenam poteſtatis ad actum. (b) e. gr. ſi quis juret, ſe nec poſſe, *An, quod contra jusjurandum fit, illicitum tantum ſit? aut an & irritum?*

Digitized by Google

nec velle fœdus facere cum aliis; ſi contra faciat, non erit tantum perjurus, ſed & fœdus erit irritum, propter defectum facultatis, quam a ſe abdicavit.

(a) e.g. ſi quis heredi inſtituto juret, ſe non mutaturum teſtamentum, & poſtea mutet, erit perjurus tantum, ſed teſtamenti mutatio valebit, quia facultatem mutandi teſtamentum retinuit. Vitriar. J. N. & G. II. 13. §. 27. p. 279. ſq

(b) *Grot.* J. B. & P. II. 13. 19.

§. XLIII.

De juramento Athei, ut & perjurii ſuſpecti.

An, ſi *Atheus juret, per Deum quem nullum credit, verum dici poſſit juramentum*? ſi quæratur, ſe reſponſurum pollicitus eſt vir doctus (a) Negativa hoc argumento videtur niti, quod Juramentum non ſit, (b) quod concipitur per rem opinione Divinitatis deſtitutam; at talem eſſe in Athei mente, id quod nos toto animo colimus optimum ſanctiſſimumque NUMEN. Pro affirmante pugnat, quod *primo* Atheus non, credo, dabitur, qui citra animi reluctantiam & conſcientiæ contradictionem neget DEUM eſſe. Igitur juramentum ejus verum eſſe, ſaltim ob Principium connatum. Secundo, quia Deus in illo juramento vindex ac Teſtis invocatur, qualis & manet ac erit DEUS, quicquid ſtulte ſentiat Atheus. Tertio, quia is, qui ſpeciem juraturi præ ſe tulit, obligatur, quidquid demum in animo ſuo, dum jurat, agitaverit (c). Quarto, quia ex hoc juramento DEO nihilominus tenetur, ob interpoſitam IPSIUS invocationem, cui nemo impune illuſerit, neque quem aſtu quis deceperit. (d) Quemadmodum & contra Hobbeſium ſtatuimus, Atheum eſſe ſub Imperio divino, licet in id non conſentiat, quia obligatio homini adverſus Deum eſt connata. Quæras: An ſi quem credas perjurium commiſſurum, ei tamen ſalva & ſecura conſcientia Juramentum poſſit deferri? Jus Provinciale equidem Saxonicum: Wenn, ait, das Recht den Ayd begehret, ſo ſoll der Richter den Ayd abnehmen, wenn er auch gleich wiſſen ſolte, daß der Menſch falſch ſchwöre, denn

dena der Richter nimmt den Ayd nicht/ ſondern das Recht. Nolunt alii, ob incomparabile damnum, quod juranti accedit, & quia poſitive ad hominis, ſanguine τιμίῳ Filii DEI redemti, æternam perditionem cooperandum non eſt. Ut animas ſervaret, omnia reliquit DEUS. Quidni aliquid famæ pateretur lædi Judex, aut aliquod Reip. damnum inferri, ne pereat Anima, quæ tanti conſtitit. In Dedekenni Conſiliis extat Reſponſum Aviani, quod etiam perjurii ſuſpectus adigi in certis caſibus ad Juramentum poſſit. Atque ita ſentiunt etiam JCti noſtrates, etſi dicunt, perjurii ſuſpecto juramentum non facile deferendum eſſe, ut in Tract. Synopt. loquitur Lauterbachius.

(a) *Kulpiſius* ad Grot. II. 13. p. m. 88.
(b) *Pufend.* Offic. I. 11. 3.
(c) *Pufend.* Offic. I. 11. 5.
(d) *Pufend.* Off. I. 11. 7. Demum, curioſa nimis videtur quæſtio. Nam vel conſtat Atheum eſſe, vel non conſtat. Si prius: Igitur ad Juramentum non admittetur, ſed coercebitur. Pufend. I. 4. a. & I. XI. 4. ibi: Fruſtra quippe & q. ſq. Add. D. Jægerus, Tr. de Juramentis p. 131. ibi: Athei non ſunt capaces juramenti, quia nullum DEUM in teſtem poſſunt invocare; imo nec videntur cogitare aliquid majus homine; omnes autem, qui jurant, per ſe majorem jurant. Si poſterius: Juramentum erit, quippe in quo non quæritur de intentione interna, ſed, ut loquimur, externa. Puf. I. XI. 5. aſt qui ſpeciem.

§. XLIV.

Aſſeveratio facta in locum Juramenti angeloben an Ayds ſtatt coram DEO æquipollet Juramento. Unde ejus frequentia, quæ paſſim invaluit, vehementer deteſtanda, pleriſque hunc actum pro re nihili habentibus. (a) Differt tamen a formali Juramento quoad effectus Juridicos & Civiles, ut v. c. (quemadmodum in Capitulo quodam dicit Pontifex,) quis non poſſit declarari pro perjuro. Divini etiam Nominis abuſus eſt, ſi juramentum promiſſorium præſtes ſine intentione obli-

Quid de aſſeveratione jurata cenſendum?

obligandi, quod in ſe inverecundum non eſſe, adeoque malo injuſte illato declinando fieri poſſe Scriptor non incelebris exiſtimavit. (b) Certe inverecundum, imo impium eſt Deum ejus rei teſtem invocare, quam ſervare nolis.

[a] memoravit in Diſputatione ſolenni magnus inter nos Iurisconſultus, puellam octodecennem, quæ talem aſſeverationem præſtiterat, rogatam quid fecerit? reſpondiſſe, ſe tribus digitis coli caput tangere debuiſſe.

[b] Titius obſerv. 141. n. 5. non immerito taxatus *Jo. Eberhardo Rœslero*, diſſert. de Sermone. §. 8.

§. XLV.

Singularis caſus de interpretatione a juramenti Regii apud Scotos.

Cum Anno MDCLXXXIX. menſe Februario e Scotia miſſi Legati *Guilielmum III. & Mariam*, Reges M. Britanniæ ſalutarent, Rex & Regina Scotis quoque, ſublatis in cœlum, more Scotico, dextris, verba prælegente Comite Argatheliæ præſtiterunt. Quo in actu id fuit memorabile, quod cum ad ea jurisjurandi verba ventum eſſet: hæreticos exſtirpare curabimus [we ſhall bee carefull to root out Heretiks] WILHELMUS dixerit [that he did not mean by theſe words, that he was under any obligation to become a perſecutor] ſe haud exiſtimare impoſitam ſibi verbis hiſce perſecutionis neceſſitatem: quo audito reſponderunt Legati, nec juramenti hunc ſenſum eſſe, nec Leges Scotiæ perſequutores ferre.

ΕΠΙΜΕΤΡΑ
AD
EXERCITATIONEM VII.

§. I.

An fides hæreticis ſervanda? Argumenta nuperi Scriptoris Romanenſis refutantur.

Si nemini mortalium, qui cum pacta inivimus: igitur nec hæreticis fides neganda erit. Nec (a) obſtant quæ regeſſit e junioribus Pontificiis nonnemo: 1. quia ejusmodi contractus ſit in præjudicium tertii, Romani ſcilicet Pontificis. Igitur niſi

niſi is conſentiat, nullum eſſe. II. Tribunal inferius præjudicare non poſſe ſuperiori. At *Eccleſiaſticum Tribunal* eſſe ſuperius ſeculari, ergo promiſſa circa res Eccleſiaſticas poſſe Jure Superioritatis a Tribunali Eccleſiaſtico pro nullis declarari. III. Hæreticos eſſe perpetuos hoſtes. Hoſti autem fidem non eſſe ſervandam, niſi perſonam hoſtis exuat. IV. Homicidæ, furi, & malefico alii, cum Respublica periclitatur, frangi fidem poſſe, quia homicidium ſit res per ſe illicita. Multo magis frangendam eſſe hæreticis animæ occiſoribus. Prius exemplo Regis cujusdam Daniæ confirmari, qui latrones in regno ſuo, ſimulato bello & data fide impunitatis, omnes convocarit, convocatosque in ſalutem Reipubl. ſupplicio adfecerit, cum fides de re per ſe illicita data ſervanda non ſit.

(a) Ad *primum enim* dicimus, nihil ſtatui in præjudicium Pontificis, ubi *HOMINIBUS* pax tranquillitasque in Civitate conceditur. Inprimis ſi Civitatis jubeant Leges ac neceſſitates. In *altero ſupponitur*, quod falſiſſimum eſt. Non datur Eccleſiaſticum Tribunal, niſi quod circa exteriora diſponat, & ad Majeſtatem Civilem pertineat, quæ eſt ſumma ubique poteſtas, & de doctrinis quoque, *an ſocietatem juvent ladantve?* judicat. Conf. *Pufend.* de O. H. & C. II. 7. 8. & quæ ſint eccleſiæ actiones, idem docuit in de Habitu Relig. ad Remp. §. 30. ſimulque demonſtravit, eam Eccleſiam, *quæ Status eſt*, & qua STATUS eſt, non eſſe a Chriſto. Nam ad Statum 1. requiri multitudinem, quæ ad vim arcendam apta ſit. Atqui tres, ut Tertullianus dixit, faciunt Eccleſiam, quia inter eos medius eſt Chriſtus. 2. Statum poſtulare, ut introducatur in territorium, ubi ſedem fortunatam figere Cives queant. Et qui in novum ſe ſtatum conferre vult, neceſſum eſt, ut vel in alium locum commigret, aut præſens imperium loci, ubi agit, excutiat. Sicut Romulus novum Statum conditurus Regum Albanorum imperio renunciabat, & qui novo Statui accedere volebant, deſertis ſuis oppidis Romam commigrabant. Atqui neque Chriſtum, neque Apoſtolos Chriſtianas gentes in alias transtuliſſe; ſed quemlibet ſub imperio, cui hactenus ſubjectus fuerat, degere permiſiſſe, prioris dominii jure haudquidquam imminuto. Ad hæc Papæ nuſpiam data eſt jurisdictio, immo ejus anteceſſori Petro denegata, ſicut & gladius Matth. XXVI. 52. & XX. 25. *Ad tertium* reſpondetur: hæreticos, qua tales non eſſe hoſtes vel Humanitatis vel Civitatis

ad eaque *reſpondetur.*

vitatis. De rebellibus, seditiosis, blasphemis non disputamus. Ais: hæreticum tamen hostem esse, qui pacem Ecclesiæ turbet. Regero, eum qua talem (de seditioso iterum non loquor) non frangere pacem publicam, sed pacem cum DEO. Videant, ne afficta τοῖς κατὰ δόξαν hæreticis contractuum civilium incapacitate, in se derivent notam Bestiæ, *Apoc. XIII, 17.* Pusend. Off. II. 1.6. Est autem etiam jus bellicum, fidesque jurisjurandi sæpe hosti servanda. *Cic.* Off. III. 29. ubi illud exponit:

Fregistine fidem? neque dedi, neque do infideli cuiquam.

Si hoc sibi sumunt, ait Tullius, nullam esse fidem, quæ infideli data sit: videant, ne quæratur LATEBRA perjurio. In *quarto* nulla est sequelæ vis. Latroni non est servanda fides publica, quam fregit, & cujus vinculo alius ei ligari nequit. Hæreticus autem politicam fidem, cui Princeps præest, non fregit; Igitur quam fidem hæreticus non fregit, ejus revocatione nec punire Princeps hæreticum potest. Add. Danhauer. quæst. Moral. c. VI. fin. p. 654. sq.

§. II.

Quid pactum promissumve perfectum, & imperfectum?

Quæ ex pacto aut promisso perfecto debentur, ea quoniam per violentiam propriam aut superioris exigi possent, PERFECTO (a) Jure deberi dicuntur: imperfecto, quæ ex sola humanitate debentur. Distinxerunt ita Hebræi quoque quemadmodum Majmonides, quæ non debentur, ait, venire benignitatis nomine, חסד quam alii interpretes ad Prov. XX. 28. explicant פלגת השובה abundantiam bonitatis: quæ debentur ex JURE STRICTO משפט Judicium Hebræis vocari: quæ ex honestate Justitiam, צדקה id est, æquitatem. (b) Cæterum quæ Jure imperfecto aut præcepto caritatis debentur, ad ea etiam, exigente ita Reipubl. necessitate, civis cogi a summo Imperio potest: ut in magna frumenti penuria cives cogi possunt, quod habent, in medium conferre. (c) Quo sensu etiam Grotius ait, innocentem, si ipse, quod ex caritate erga Patriam debebat, detrectet, tradi hosti posse. (c) Sed & illud heic tenendum, latius patere Caritatis quam Juris regulas. Qui divitiis floret, immisericordiæ erit reus, si inopem debito-

ex Hebræorum sanctionumque Legum disciplina.

Digitized by Google

bitorem omnibus reculis ſuis excutiat, ut ipſe ultimum quadrantem conſequatur.

(a) conf. ſupra Exercit. III. §. 1. Dari jus perfectum & imperfectum cum ex rerum, in quas Jus nobis eſſe dicimus, diverſitate patet, tum ex debendi modo atque origine. Res enim quod attinet, aliæ jam meæ ſunt, & quanquam abſunt & penes alterum exiſtunt, meæ eſſe exiſtimantur: aliæ autem ita meæ res nondum ſunt, expectantur tamen a me, ceu ex ratione aliqua Juris univerſalis & vinculi ſocialis, quod mortales continet, mihi debitæ. Unde etiam Jus illas poſtulandi mihi naſcitur, non ex Juſtitia particulari, ſed univerſali. Quod contra Feldenum, qui parum magnifice de hac diſtinctione ſentit, obſervandam. add. *Zentgrav.* Summ. Jur. div. Sect. V. Art. I. p. 759. ſqq. Debendi item varius eſt modus. Nam major eſt obligatio dandi ex Lege Juſtitiæ commutativæ, quam meræ humanitatis aut beneficentiæ. Cæterum dicitur etiam Jus perfectum in illis circa quæ Juſtitia diſtributiva verſatur, ſi non quoad ea, quæ ſingŭli a ſocietate expectant, certe quoad ea, quæ ſocietas a ſingulis vi pacti poſtulare poteſt; quando promiſerunt, quod pro rata parte ferre velint onera, quæ ad ſocietatem qua talem ſervandam faciunt. Add. denuo Zentgrav. d. l. §. 8. p. 770.

Vindicia hujus diſtinctionis contra Feldenum.

(b) Grot. II. 14. 6.

(c) Grot. II. 25. 3.

(d) Grot. III. 13. 4.

§. III.

Circa errorem, (a) qui conſenſum impedit, obſervandum eſt: ubi in promiſſione aliquid ſuppoſuerim, citra cujus intuitum promiſſurus non fueram, (b) naturaliter promiſſionis nullam eſſe vim. Conf. ſupra *Exercit. VII.* §. 5. p. 280.

De promiſſione ex errore, ſupplementum.

(a) Per quem ſcil. contingit, ut intellectus a vero promiſſi pactive objecto aberret, adeoque voluntas revera in illud non conſentiat. Sermo autem eſt de errore in promiſſionibus.

(b) v. c. ſi aliquo nuncio fuerim perſuaſus, mea negotia abste bene fuiſſe geſta, eoque nomine tibi quid promiſerim, non tenebor, ubi falſum id deprehendero. Venerat de morte militis cujusdam falſus ab exercitu domum nuncius, quo audito & credito, pater teſtamentum

Digitized by Google

tum mutat, & quem sibi visum fuerat, hæredem facit, ac post moritur. Miles domum revertitur, ac post lege agit in hereditatem paternam. Causa ad centum viros defertur. Heic testamentum fuit fundatum in PERSUASIONE de morte filii, quæ cum falsa fuerit, & Patris voluntatem nullam fuisse manifestum est. Cum constet illam solam fuisse rationem quare is mutaverit testamentum, & citra quam idem non fuerat mutaturus. Puf. de J. N & G. III. 6. 6.

§. IV.

Quid Leges pacti?

Usitata etiam de Pactis hæc Regula est: Ubi error contigerit circa ipsam rem, de qua convenitur, pactum vitiari non tam ob errorem, quam *quia Legibus* pacti non fuerit satisfactum. (a)

(a) Obscurum hoc Auctoris axioma dicit Scriptor Nonnemo, quum non constet, quid per leges pacti intelligatur. Sed *Leges pacti vocat* Auctor, quas inter præcipua est, ut ipsa res, de qua convenitur, ejusque qualitates sint cognitæ, citra quam cognitionem liquidus consensus intelligi nequit. add. de O. H. & C. I. 15. 3. 5. ad hanc autem æqualitatem.

§. V.

de Jure strictissimo urgendum?

Juri perfecto non semper insistendum. Convenit in omni re æquum esse & facilem, multa multis de Jure suo concedentem; a litibus vero, quantum liceat, & nescio, an paullo plus etiam, quam liceat, abhorrentem. Est enim non modo liberale, paullum nonnunquam de suo Jure decedere, sed interdum etiam fructuosum. (a)

(a) Cicer. Offic. II. 18.

COL-

Digitized by Google

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO OCTAVA.

AD LIB. I. Caput XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII.

SUMMA.

Quod fundamentum Dominii humani *in res creatas? Ostenditur, & de esu carnium, pro necessitate argumenti, agitur* §. I.

An fuerit communio primæva? §. II.

Quid Dominium? *quid internum & externum? quid utile? quid plenum? quid minus plenum? quid irrevocabile? quid singulare, quid commune?* §. III.

An & mare capax imperii ac dominii? §. IV.

Quid dominium eminens, quid vulgare? §. V.

Quod objectum dominii? §. VI.

Quotuplex modus adquirendi dominium? Quid originarius? quid adprehensio? quid accessio? quæ Res nullius? §. VII.

Quotuplex accessio? §. VIII.

De accessione agrorum. §. IX.

Qui modus derivativus? §. X.

Cur Auctor etiam de Jure servitutum egerit? §. XI.

Quodnam fundamentum successionis ab intestato? §. XII.

Successio naturalis Liberorum. §. XIII.

Quid Repræsentatio, sive Successio Vicaria? §. XIV.

Observatio de Successionibus ex decore Civitatis. §. XV.

Fundamentum adquisitionis ex Jure Belli. §. XVI.

An postliminium adversus pactiones cum hostibus? §. XVII

Quid ususfructus? §. XVIII.

An testamentum pertineat ad Jus Naturæ? § XIX.

Ut transeat universitas bonorum. §. XX.

Quæ apud Hebræos cerimoniæ? §. XXI.

Quid Jus Vacantiæ? quid Albinagii? §. XXII.

Quæ fundamenta Præscriptionis? §. XXIII.

An locum habeat inter Gentes Liberas? §. XXIV.

Quot modis oriatur obligatio ex Jure, quod in res competit? §. XXV.

Quid, si res non extent? §. XXVI.

Ac de restitutione fructuum. §. XXVII.

Quid paupertas, ex oppositione dominii? contra Menachos. §. XXVIII.

An res sacræ veniant in commercium?

Digitized by Google

§. XXIX.
Commendatio §. IV. in capite Pufendorfii XIV. §. XXX.
Quid exæquatio? §. XXXI.
Quod poteſtatis civilis hoc officium? §. XXXII.
Quid pretium? §. XXXIII.
Quotuplex? §. XXXIV.
Specimen divinæ Providentiæ de rebus utiliſſimis pretio non magno parandis §. XXXV.
Obſervatio de pecunia. §. XXXVI.
Quod verum pretium? §. XXXVII.
Caſus de Frumentario Alexandrino ex Cicerone. §. XXXVIII.
Quid interpretium? §. XXXIX.
Quotuplex contractus? §. XL.
Quid monopolium? §. XLI.
Quod jus uſurarum? §. XLII.
Quæ mordaces? §. XLIII.
Quid hypotheca? quid pignus? §. XLIV.
Quod jus in contractu ſocietatis? §. XLV.
De Jure Ludi. §. XLVI.
De alea fortuna, Aſſecurationibus, & ludis Scenicis. §. XLVII.
De alea publica. §. XLVIII.
Quid contractus Mohatra? §. XLIX.
Quid Fidejuſſor? §. L.
An licita ſit Fidejuſſio Criminalis? §. LI.
Quid jus Retractus? ſpeciatim apud Hebræos. §. LII.
Summaria de Contractibus Regula. §. LIII.
De occaſu dominii. §. LIV.
Quid acceptilatio? §. LV.
Quid interpretatio? & cur Pufendorfius *cap. XVII. agat de interpretatione?* §. LVI.
Quotuplex interpretatio? §. LVII.
Quid in pacti interpretatione reſpiciendum? §. LVIII.
Quæſtio de favorabilibus. §. LIX.
An dentur verba ambigua? §. LX.
Quid declarativa interpretatio? §. LXI.
Ubi locus ſit conjecturis? §. LXII.
Quando ſumantur ex effectibus? §. LXIII.
Quando ex conjunctis? §. LXIV.
Quid interpretatio extenſiva? §. LXV.
Quid Reſtrictiva? §. LXVI.
Quomodo reſtrictio oriatur ex defectu rationis? §. LXVII.
Qui ex defectu materiæ? §. LXVIII.
Quomodo ex caſus emergentis repugnantia cum voluntate? §. LXIX.
Ex quibusnam porro ſignis aliis? Explicantur Regulæ de colliſione Legum. §. LXX.

§. I.

Quod fundamentum dominii humani in res creatas.

Quoniam qui vult finem, (a) etiam media eidem obtinendo neceſſaria velle intelligitur; idcirco manifeſtum eſt, volente utique Numine, rebus creatis hominem cum ad neceſſitatem in (b) alimentis tegumentisque, tum ad commoditatem uti. (c) Imo

Imo & eas deſtruere. An vero & carnibus veſci DEUS primum hominem permiſerit? ab Hebræis in dubium vocatur. Quin & aliæ gentes a carnium eſu penitus abſtinuerunt. Neque nos latent de ſanguine, num eo veſci liceat (d) controverſiæ. Sed de licito carnium poſt lapſum eſu plana non modo ſunt verba Deut. XII. 15. ſed & accedit ratio, quod non exigua iſto e cibi genere homini utilitas obtingit, & nullum inſuper Jus hominibus Brutisque commune eſt, imo immanes quoque belluas proterere ipſa neceſſitas jubet, ne deteriore quam illas conditione, hominem (e) eſſe oporteat. Auctor libri, diſcours ſur la liberté de penſer, editi Londini A. 1714 in 8. p. 117. Legem adverſus eſum ſanguinis univerſalem eſſe ait, quia vita eſt in ſanguine, Lev. XVII. 14. adeoque & obligationem legis eſſe perpetuam. Inter tentamenta veſtra, inquit Tertullianus ad paganos, Oper. p. 8. 9. 10. Chriſtianorum botulos cruore diſtentos admovetis, certiſſimi ſcilicet, illicitum eſſe penes illos, per quod exorbitare vultis.

Speciatim de Jure eſus Carnium.

(a) quæ efficax in moralibus illatio eſt. *Pufend.* de O. H. & C. I. 5. 11.

(b) in quæ duo *Paulus* humanæ neceſſitatis objecta conſtringit, *1. Tim. VI 8.*

(c) Gen. I, 28.

(d) Occaſione *Act. XV.* 20. & varia eo ſuggerit argumenta Grotius, & nota ſunt exempla Ludwelli ICti, Sauberti Theologi, Bartholini Medici: Prohibitus etiam Genti Iſraeliticæ adeps fuit, æque ac ſanguis, Levit. III. 16. 17. quam tamen Legem ad adipem ovis, bovis & capræ reſtrictam ex Levit VII. 23. vult *Moſes Majemonides*, de cibis prohibitis c. VII. ſect. I. ubi ſect. I. cap. VI. docet, ne quidem ſanguinem omnem, v. c. piſcium, locuſtarum, & his ſimilium fuiſſe interdictum. Nam expreſſe DEUS ſanguinem בהמה id eſt eorum, quæ ſuper terram incedunt, & avium interdixit. Piſcium non item, ut ait *Grotius* ad Lev. VII. 26. ob cauſam naturalem, quia piſcium ſanguis non æque inflammet corpora. Adeps autem intelligitur DOMINO debitus in ſacrificium, non qui carni immixtus, Lev. VII. 25. VIII. 16. 25. IX. 10. 9. 20

De eſu ſanguinis, relative.

(e) *Nec obſtat*, quod animantes vitam cum cruciatu linquant; quod

Rationes contra necem animalium, esumque carnium a Pythagoreis productæ expenduntur.

quod sufficere homini opera utilitasque ex iis obveniens potuisset; quod is aliis cibis commodius alatur, & homini breves admodum junctique dentes sint, eorum animalium in morem, qui herbis vescuntur; quod Pythagoras denique faciliorem victum ad sanitatem corporis & ingenii acumen conducere persuasus, hoc argumento carnes apud suos proscripserit. Aliud enim est carnibus ad temperationem ac sanitatem; aliud ad pingue pabulum uti; & abusum etiam brutorum esse, supra docuimus. Unde DEUS quietem septimæ diei expresse Brutis indulsit Exod. XX. 10. Ipsum vero discrimen Animalium purorum immundorumque antiquissimum est, *Gen. VII. 8.* coll. *Levit. per tot.* ubi sunt, qui cibos ejusmodi prohibitos pravi plerosque succi esse dicunt, a quibus naturali quoque instinctu ante Legem Patres abstinuerint, Israelitæ vero ea lata legalem demum immunditiem contraxerint. Criteria purorum dicuntur divisio ungulæ & ruminatio. Adde, si lubet, *Grotium* de Veritate Religionis Christianæ V. 9. & eo annotata. Cæterum Veteres Hebræorum Magistri aperte tradiderunt, Messiæ temporibus cessaturam Legem de cibis vetitis, & suillam non minus puram fore, quam bubulam. Quod *Daniel* a cibo regio abstinuit Dan. I. 8. *factum ideo est*, quod moris fuit istis gentibus, partem de pane & vino injicere in aram, aut si ara non adesset, in focum vice aræ, atque eo modo Diis suis consecrare totum illud, quod erant comesturi. conf. Gal. II, 12. Meretur etiam addi de Creaturarum *destinatione* insignis locus *1. Tim. IV.* 3. quod DEUS creaturam condiderit εἰς μετάλημψιν, id est, eo animo, ut eorum usum generi mortalium indulserit. Est enim μετάλημψις nihil aliud quam μεταλαμβάνειν τροφῆς Act. II. 47. XXVII. 34. Cujus ergo μετάλημψιν DEUS concessit ipse, cur prohibet Pontifex Romanus? S. Rom. Imperii Status in Gravaminibus Nationis Germanicæ, *in Comit. Norimb.* A. MDXXIII. oblatis: inter reliqua, inquiunt, onera, vel illud minime postremo loco ponendum, quod constitutionibus humanis multa prohibentur, imperantur item multa, quæ nullo divino præcepto vel interdicta sunt vel imperata, quod genus sunt matrimonium, ciborum usus interdictus, quos DEUS ad hominis necessitatem creavit, ac in gratiarum actione promiscue sumendos docuit Apostolus. Ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλὸν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον. Nihil est חול per se, & citra DEI Legem. Lex autem DEI hac de re gentibus neque unquam data est, & a Judæis per Christum ablata. add. Act. X. 15. Diffitendum interim non est, præcipuos Scriptores arbitrari, ANTE DILUVIUM Jus quidem homini fuisse in animantia, ut scilicet lacte, lana & mortuorum suo fato exuviis uteretur,

De discrimine animantium purorum immundorumque.

Revelatio in subsidium sumitur.

De prohibitione esus carnium in Papatu.

non

non ut in cibum ea verteret; quemadmodum ante *Grotium Chryſoſtomus*, *Theodoretus*, Thomas, Hugo, auctores Gloſſæ ordinariæ, *Tyranus*, *Abulenſis*, *Brentius*, *Martyr*, & ex junioribus Gerhardus ſenſere; nixi Gen. I, 29. & IX. 3. quod poſteriore in loco dicatur, *quaſi olera viventia dedi vobis*. velut hic ſit ſenſus: hactenus vobis ſolum olera conceſſi, nunc perinde etiam animalium carnes vobis in cibum concedo. Vide, quæ ex omnibus hiſtoriis congeſſit *Hieronymus*, ſecundo adverſus Jovinianum, & adde *Porphyrium* hujus argumenti Libro; inprimis tamen *Grotium* ad Gen. IX. 3. & *de J. B. & P. II. 20. 9.* Neque hunc finem φύσει intentum inficiari videtur *D. Petrus*, beſtias quasdam vocans ἄλογα ζῶα φυσικὰ γεγεννημένα εἰς ἅλωσιν καὶ φθοράν, 2. Petr. II. 12. ubi Latinus legit φύσει; muta animantia, quæ per naturam in id deſtinata ſunt, ut ab hominibus capiantur & interficiantur. Pro contraria vero ſententia pugnat [1] quod probabile non videatur, animantium pellibus ad veſtimenta conceſſis, carnes velut inutiles ante diluvium fuiſſe abjectas. [2] quod piſcium vix alius fit uſus quam eſus. Quis autem numereſum animantium genus ſine uſu fuiſſe dixerit? [3] quia niſi ante diluvium eſus carnium fuiſſet licitus, nulla Abeli ex eo laus fuiſſet, quod primogenitos pingues elegerit ad ſacrificium. Ita Cajetanus, Cornelius a Lapide, & Rivetus Ægyptiorum ſuperſtitio fuit, nullum animans occidere; unde Moyſes ad Pharaonem. Exod. VIII. 25. Abominationem Ægyptiorum immolabimus DEO noſtro; id eſt, offeremus ea DEO, quæ occidi proinde DEO ſacrificari nefas habent Ægyptii: add. Gen. XLIII. ubi tamen Grotius notat, quod Aben Eſdra putet, omni animalium eſu abſtinuiſſe Ægyptios, nullum habere teſtem antiquum. Cæterum quæ ratio ſit vetitorum ad eſum certorum animalium diſputant *Maimonides* ex eoque Grotius cauſas eſſe naturales ex bono malove alimento arbitratur. Vide Commentatores ad Levit. XI. 1. & per totum. Piſces, qui ſquammoſi non eſſent, ne pollucerentur, Lex Numæ apud Plinium Lib. XXXII. 2. In Feſto quoque inter merces quas pollucere liceat, piſces, quibus & ſquamma; præter ſcarum. Judæos tamen garum feciſſe ex piſcibus, ſquamma carentibus, diſco ex eodem Plinio, Lib. XXXI. verſu 8. quid *garum* fuerit, ſeu potius quomodo præparari ſolitum, ignorari ait ellarius. Saltem pretioſiſſimum embamma fuiſſe indubium eſt. Ex avibus quædam rapaces ſunt, furaces, prædatrices: quædam cadaveribus victitant: quædam immundis in locis habitant: ſerpentibusque veſcuntur: quædam voraces, replendæ ingluviei deditæ, quædam noctem ſolitudinemque amant, lucemque & conſpectum hominum fugiunt. Hæ omnes a DEO, *ob rationem haud dubie ſymbolicam*, ad eſum interdictæ.

Ratio cur vetitus ſit quorundam animalium eſus

quid garum?

§. II.

§. II.

An fuerit communio primæva?

In origine Dominii inveſtiganda ſunt qui ad malitiam hominum & ceſſationem amoris; ſunt & qui (a) ad *communionem* quandam recurrunt. Fecit hoc poſterius jam ſua ætate Cicero, qui ad Juſtitiæ munus pertinere dixit, ut communibus utamur pro communibus: privatis ut noſtris. Eſſe enim privata nulla Natura. Sed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt; aut victoria, ut qui bello potiti ſunt; aut lege, pactione, conditione, ſorte. Nobis, ubi propius ad rem accedere placet, rerum proprietas Divina (b) conceſſione, ſub orbis infantia Protoplaſto, & poſt diluvium Noacho facta, cepiſſe ſine difficultate ex hiſtoria ſanctiore intelligitur. Sacra enim Scriptura docet, Adamo dominium divinitus conceſſum, & mox in domeſtica quoque ſocietate privatum rerum dominium incepiſſe: (c) & pro certiſſimo habent multi, filios Noachi diviſiſſe gentes & inſulas, adeoque dominia rerum conſtituiſſe. (d) ut non dicamus de loco, quem Kulpiſius urget, *Pſal. VIII. 7.* nam niſi hominem integrum pro typo Chriſti intelligas, nihil probabit. Ibi enim Pſaltes de Meſſia expreſſe loquitur, cui omnia ſint ſubjecta, interprete Paulo Ebr. II. 5. 6. 7. 8. 1. Cor. XV. 27. quod contra Rivetum urget Calovius. Cæterum *hæreditatem diſtribuit Altiſſimus Gentibus*; Ipſeque diviſit filios Adami, ac ſtatuit terminos populorum: Quid clarius? Deut. XXXII. 8. Non poſſibilem fuiſſe in ſtatu innocentiæ ajunt, quem ordo omnium maxime decuerit, quique latam etiam ſibi habuerit Legem de abſtinentia alieni: (e) non in ſtatu præſenti, in quo regnat diſtinctio dominiorum, quæque adeo ſine injuria tolli non poſſet. adde, quod Lex Naturalis SUUM CUIQUE tribuit. Contra, rara eſt in communione viventibus concordia. (f) Cæterum, non tamen ita capi hæc debent, velut omnis proſcribenda communio eſſet; ubi enim ſocietas, ibi communio: & ſententia illorum, qui ſibi nihil juris, & nullam ſocietatem com-

Loca Scripturæ a D. Kulpiſio producta expenduntur.

Qua adhuc ſit juris naturali Communio?

Digitized by Google

communis utilitatis cauſa ſtatuunt eſſe cum civibus, omnem, judice Cicerone, (g) ſocietatem diſtrahunt Civitatis. Manent, ſalvo Dominiorum Jure, liberalitatis, humanitatis & varia communicandi jura. Sed & in Chriſti diſciplina diſtinguendum utique eſt inter communionem proprietati oppoſitam, & eam, quæ vocatur charitatis, quæ poſterior in hoc conſiſtit, quod Chriſtianus quilibet ſe bonorum ſuorum poſſeſſorem velut uſufructuarium agnoſcere, ac tanquam fidelem eorum diſpenſatorem gerere debeat: cui integrum non ſit egente fratre ea tanquam ſua retinere, ſed cui incumbat, aliorum neceſſitatibus, iis velut bonis ad ſe non pertinentibus, ſubvenire. Quæ communio [tametſi laxius dicta] præceptis Naturæ & Chriſti conſentanea eſt. (h) Quidam vocant *proprietatem* reſtrictam ac temperatam. (i)

quæ jure chriſtiano?

(a) ut factum a Grotio, II. 1. add. *Euſeb.* Præp. Ev. XII. 13. quanquam & *Lactantius* obſervarit, loca Gentilium non de omnimoda communione accipi debere. Conf. Obrecht. Diſſert. quam valde Juvenis habuit Præſide *Schallero*, & ante omnes laudatus Cicero Offic. I. 7. cujus verba de communione, quam mox exponemus, negativa procedunt. Communionem dividunt in poſitivam & negativam; *Poſitive* communis res iis adpellatur, quæ ad plures eodem modo pertinet, adeoque involvit ſocium poſſeſſionis, quem proprietas excludit. *Negative* res communis dicitur, quæ ante factum humanum ſive occupationem non magis ad hunc quam ad illum pertinet, quia nemini adhuc aſſignata aut occupata fuit. Was niemand gehöret, ut in der Freyen Pürſch. Hoc ſenſu communes ſunt Inſulæ & terræ nondum occupatæ. In Turcia canes communes eſſe, nec proprios Dominos habere refert *Busbequius*, Epiſt. Turc. 3. p. 132.

Quotuplex Communio?

(b) Rex quippe fuit Adamus & Dominus divina Inſtitutione, nec Dominium PER SE ſupponit factum humanum, ceu putat *Vitriar.* Inſtit. J. N. & G. L. II. c. 2. qu. 2. qu. 5. Nec mirum quod ad hiſtorica argumenta provocemus, quia hæc quæſtio ipſa eſt hiſtorica. Sane niſi Adamus fuiſſet conſtitutus Dominus, nihil ipſi licuiſſet attingere; quia involaſſet dominium DEI. *Refert* etiam Joſephus, quod Cainus terminos agris poſuerit, iisque dominium ſuum definierit. Eſt de cætero optimus

An, & ex quo fundamento Adamus habuerit Dominium? ſpecialim, An ex conceſſione divina?

Digitized by Google

mus acquirendi titulus donum a Domino Rerum omnium, ut ipſe alibi ait Grotius ad Gen. XV. 18. Neque adeo difficile fuerit, ad diſſentientium argumenta reſpondere. Primum ajunt: Conceſſionem divinam tale jus Adamo non tribuiſſe, vi cujus alios ab uſu rerum conceſſarum excludere potuiſſet. Igitur per illam conceſſionem Dominium non fuiſſe introductum. Deinceps Jure Civili conſtare, quod Iure demum Gentium diſtincta fuerint dominia. Igitur Iure naturæ ante dominia obtinuiſſe omnium Rerum communionem. L. 5. ff. de J. & J. Sed merum, initio, poſtulatum eſt, quod formalis Dominii ratio in eo conſiſtat, ut quis alios a rebus ſub dominio exiſtentibus poſſit excludere. Quod ſi firmum eſſet, ſequeretur hoc abſurdum: DEUS poſt mundum conditum ante creationem hominis neminem hominum ab uſu rerum conditarum excludere potuit: aut poſt creationem hominis ab uſu rerum mundanarum homines non excluſit: Ergo non eſt Supremus totius Orbis omniumque ejus Rerum Dominus. Deinceps habuit Adamus eo, quo ſolus erat, tempore jus & facultatem alios excludendi, licet actu deſtitutus fuerit ſecundo ob deficientes eo tempore alios homines. In *altero*, quod objicitur diſtinguendum cenſeo inter primævam dominii originem & ejusdem diſtinctionem. Poſterior eſt ſaltim juris Legumve a populis latarum; modi nempe derivandi res ab uno in alium iis introducti ſunt: non ipſum dominium. Alias hoc ſequeretur inconveniens, quod omnia quæ in plures dividuntur partes, in nullius antea dominio fuerint, quod quam ſit abſonum nemo non perſpicit.

(c) Gen. IV. 3. 4. Diſtinguit etiam *Bæclerus* inter dominium commune, & privatum. DEUM utique protoplaſtis conceſſiſſe dominium commune, eo ſenſu, in quantum terram indiviſim poſſedere: ſed hoc non opponendum eſſe dominio privato.

(d) Gen. X. & Bæcler. ad II. 2. p. 39. nec inficiari poteſt Grotius II. 2. 2. antiquiſſimæ, inquiens, artes agricultura, & paſtura in primis fratribus apparuerunt: *non ſine aliqua rerum diſtributione.* add. tn. Thomaſ. Jurisprud. Div. II. 10. 115.

(e) gemein, iſt ſelten ein. Græci ita extulere: *ἰσοτομία μάχλων ποιεῖ.* add. *Chryſoſt.* ad Epheſ. IV. & *Hertius* de Paræmiis Iuris, Opuſcul. To. *III.* p. 434. Poſſibilitatem tamen propugnat Grot. *II.* 1. 2. neque is Status, inquiens, durare non potuit, ſi vixiſſent in mutua quadam eximia charitate.

An in Statu integro locum habuiſſet proprietas?

(f) diſſentit ſpecioſe *C. Thomaſ. Jurisprud. div. II.* 10. 61. qui & ait: facultatem Adamo conceſſam nonniſi improprie dominium vocari. Tritum eſſe proverbium: Amicorum omnia ſunt communia. Quo major

jor igitur amicitia fuiſſet in Statu integro, eo major etiam arctiorque communio. §. 71. Ex hac quippe charitate ſequutam etiam inter primos Chriſtianos communionem. Porro: Ubi ſit æqualitas, ibi aptiſſimam eſſe communionem. Atqui in ſtatu innocentiæ maximam fuiſſe futuram æqualitatem. Contra, ex diſtinctione dominiorum ſequi diſcrimen hominum in divites & pauperes. Poſſet tamen heic obſervari primo: communionem Amicorum eſſe inprimis animorum, & proprietati, in uſus tamen aliorum diſpenſandæ, non opponendam. Poſita enim omnimoda communione ceſſaret liberalitas & prolixa charitatis documenta ignorarentur. *Deinceps* non omnis *inæqualitas in Statu innocentiæ* ceſſaſſet; ſi inprimis *ſocietatem nuptialem* & Paternam reſpiciamus. *Nec ſtatim pauper eſt*, qui tantum non habet atque dives. Igitur admiſſa dominiorum diſtinctione non tamen emerſiſſet paupertas. Ejusmodi tamen *Communionem* inter primos Chriſtianos viguiſſe obſiciunt. Act. II. 44. omnia habebant communia. & comate 45. vendebant bona ſua, & diſtribuebant inter omnes, prout cuique neceſſum erat. Rurſus c. IV. 34. Nemo inter illos inopiam patiebatur; nam quicunque ædes aut agros poſſidebant, eos vendebant, & allatam de bonis pecuniam ad pedes Apoſtolorum deponebant. Sed primo: non hæc probant neceſſitatem communionis, ut Anabaptiſtæ voluerunt; nam ipſo monente Petro, poterat Ananias agrum pecuniamque ſervare, Act. V. 4. Deinceps: non omnimoda intelligitur communio, quaſi nihil retinuiſſent proprii: habebant enim privatas domos, Actor. II. 46. ut inprimis de Maria refertur, c. XII. 12. ſed quod qui abundarent, affatim pecunias conferrent, & a neceſſario illorum uſu nemo indigens repelleretur; ſive quis alias pauper eſſet, ſive a Judæis cognatis ſuis odio veritatis expelleretur, aut vexaretur, ſive etiam haberet laborandum in verbo. Tertio: fuit iſta communicatio, *quoad uſum quantum neceſſe fuit*, ut expreſſe in textu dicitur: prout cuique opus erat. Cæterum alibi locorum ne hæc quidem introducta fuit communio, ſed collectæ eleemoſynæ, 1. Corinth. XVI. 1. 2. & 2. Cor. VIII. 2. 7. Hieroſolymis autem obſervata diverſis de cauſis videtur. Primum enim opus erat bonorum prope omnium collatione, ut creſcens indies Chriſtianorum numerus nutriretur, Judæis exoſus, omnique eorum ope privatus. Deinceps, uti Hieroſolymas & exteri convenire ſoliti: ſic in horum quoque ſubſidium a primis Chriſti cultoribus bona conferri neceſſe erat; quod eo haud dubie factum ab iis libentius, quod Urbi, in qua ædes agrosque habebant, fatale excidium imminere ex prædicto Magiſtri Optimi cognoviſſent. Quid igitur magis conſultum, immo quid dulcius, quam bona

Rationes Viri Clariſſimi pro negativa.

Qua ratio fuerit communionis primorum Chriſtianorum?

Digitized by Google

mox peritura in Chriſti gloriam &afflictorum ejus fratrum ſuſtentationem convertere? Quid animos ipſorum ad lætum ex iſta urbe egreſſum præparare poterat magis, quam iſte propriarum poſſeſſionum beatus uſus? Imo quid Eccleſiæ uſibus erat convenientius, quam ea in urbe, velut ſchola Chriſtianorum prima ac univerſali communibus ali ſumtibus plurimos, qui, facta mox diſperſione, Eccleſiam ingenti cum ſucceſſu & alibi plantarunt? Act. *VIII.* 1. *XI.* 19. 20. Sunt etiam Civibus multa inter ſe communia, forum, fana, porticus, viæ, leges, jura, judicia, ſuffragia, conſuetudines præterea, & familiaritates, multæque cum multis res rationesque contractæ; uti hæc enumerat Cicero, Off. I. 17. ac rurſus ibi: Cum omnia ratione animoque luſtraveris, omnium ſocietatum nulla eſt gratior, nulla carior, quam ea, quæ cum Rep. eſt unicuique noſtrum. Cari ſunt Parentes, cari liberi, propinqui, familiares; ſed omnes omnium Caritates PATRIA una complexa eſt; pro quâ quis bonus dubitet mortem oppetere, ſi ei ſit profuturus.

Civibus, quæ communia?

(g) Add. *Zentgrav.* de Jure Gentium artic. IX. §. 8. p. 346. ſq. & Cic. Off. III. & in hac communione naturalis exercetur charitas. add. omnino Obrecht. de communione c. III. p. 13. ſq.

(h) Sic Jus ipſum naturæ docet, non nos nobis natos eſſe, ſed noſtri partem patriam vindicare, partem parentes, partem amicos, uti Cicero Off. primo ait. Vide eund. Off. I. 16. omnibus communicanda ſunt, quæ ſine detrimento poſſunt commodari. Idemque de Legibus primo: Ad hominum commoditates tantam rerum ubertatem Natura largita eſt, ut ea, quæ gignuntur donata nobis conſulto, non nata fortuito videantur. Qualem communionem e Cicerone luculenta inquiſitione demonſtravit Obrechtus, habita ſub Jacobo Schallero *Diſſertatione*, Anno jam MDCLXIV. Addi poteſt e Theologis Noſtratibus B. Spenerus, Reſolut. Dubiorum Grabii c. III. §. 98. & Conſenſ. cum Auguſtana Confeſſ. §. X. p. 277. ſq.

(i) conf. *Kulpiſ.* Coll. Grot. Exerc. III. p. 38. §. 3.

§. III.

Quid Dominium?

Dominii ut ſic eſſentiam non ingreditur (a) poteſtas alienandi; ſed Proprietas: (b) & PERTINENTIA AD NOS. Unde etiam Infanti (c) competit dominium, actu non primo ſaltem, ſed & ſecundo. (d) Non frequens, utilis tamen eſt diſtinctio dominii *in internum & externum.* Hoc adpellatur, quando

quando quis judiciaria auctoritate ac manu pro Domino habetur ac defenditur. Qui tamen internum dominium non habet, ut is, qui bello injusto res hostis adquisivit. (e) Dominium etiam *utile* habere in illa bona dicimus, quorum usus-fructus duntaxat est penes nos: directum penes alios, ut quæ tanquam *Emphyteutæ* possidemus. (f) Ab effectu dividitur in *plenum*, vel *minus plenum* sive restrictum. Estque hæc restrictio vel indeterminata, dum per Imperium Civile, pro utilitate Reip. dominium varie circumscribitur: vel *determinata*, quando privatis per conventiones similesve actus, intuitu rei nostræ aliquod Jus adquiritur, quod quidem diversum esse solet. Vel enim partem dominii consequuntur, quo casu oritur dominium directum & utile: vel aliud Jus rem ipsam afficiens, ut servitutem aut pignus accipiunt: vel Jus personale, vi cujus Dominum ad præstationem personalem adigere queant, sibi adquirunt. (g) Sed & a durationè Dominium dividitur in *revocabile* & *irrevocabile*. Porro a subjecto in singulare & commune. Illud uni, hoc multis competit. (h) Sunt etiam Dominii capaces personæ Morales compositæ, uti Civitates, Municipia, Collegia, Ecclesiæ, Nosocomia. Et a Dominorum diversitate res quoque diversas accipiunt denominationes, ut communes, publicæ, universitatis, privatæ &c. dicantur.

quid externum? & internum?

quid directum & utile? quid plenum & minus plenum?

quid revocabile? quid singulare? quid commune?

(a) Est DEUS rerum omnium Dominus, quarum tamen abse dominium abdicare non potest; quippe quod esset contra providentiam caussæque primæ dignitatem. *Osiand.* ad Grot. II. 3. 6.

An dominium consistat in facultate rem abdicandi?

(b) Dominium consideratur vel a priori vel ex consequenti. A priori dicit qualitatem Moralem vel habitudinem vel relationem ad Rem tanquam MEAM. Ex consequenti vero vel a posteriori dicit Jus & facultatem disponendi.

(c) *Gal. IV. 1.* quod judiciose observat Osiander, quia actus secundus dominii non est penes tutorem, sed modus saltem exercendi per vicariam, quam præbet, operam. Quod etiam vidit Grotius, qui dicit Filium prima quoque ætate capacem esse dominii, licet EXERCITIUM IMPEDIATUR ob Judicii imperfectionem. II. 5, 2.

Digitized by Google

(d) Differt *a Jure in Re*, quia qui uſum habet, Jus habet in re; non tamen Dominium. Oſiand. d. l. p. 699.

(e) *Grot. III.* 16. 1.

(f) Pufend. Elem. Lib. I. def. 5. p. 33. 34.

(g) Cl. *Titius* Obſervat. ad Pufend. de O.H. & C.I. 12. 3. n. 282.

(h) Auctor. I, 12. 3. ſub fin.

§. IV.

An mare ſit objectum Dominii?

An *& Imperii ac Dominii capax* mare ſit; prolixe diſputatum eſt. (a) Auctor de eo ſub ratione integri vaſtoque Oceano, magnis interjecto continentibus, (b) negat, quod ejus cuſtodia uni populo moraliter ſit impoſſibilis, quod etiam de Grotio, quoad ſtatum controverſiæ obſervandum. Namque is mare dominii objectum fatetur ipſe, ſub ratione partis *de J. B. & Pacis II.* 2. 13. & quidem territorio incluſæ II, 3. 10. fatetur maris occupationem, docetque quid ea Juris ferat, II. 3. 12. fatetur Imperium maris ratione perſonarum & territorii, II. 3. 13. &, *vide eo annotata fuſiſſima*, oſtendit demum poſſe Gentes de Jure ſuo in mare per pacta decedere, II, 3. 15. Sed de vaſto Oceano negant Grotius, Pufendorfius, Thomaſius, *tum* ex ratione jam allata, & quod qui id imperium affectat, peccaret in officium hominis erga ſeipſum, quod jubet ſupra vires non eſſe nitendum; *tum* quod natura ſua omnibus præbeat uſum citra periculum diſſidii ſufficientem: *tum*, quod, ut in mari libero (c) Grotius, ipſe Oceanus undique & undique navigabilis, & ventorum ſtati aut extraordinarii flatus, non ab eadem ſemper & a nulla non aliquando regione ſpirantes ſignificant, ſatis conceſſum a natura cunctis gentibus ad cunctas aditum: *tum* quod univerſalem unius populi gentisve monarchiam univerſi prope Europæ Principes damnavere. (d) Nobis, ut ipſe Grotius non parum limitavit, partim etiam ſupplevit diſputationem de mari libero cœptam, media incedendum via videtur, ut mare vaſtum non quidem abſolute, in hypotheſi tamen Imperii Dominiique capax dicendum ſit. Cæterorum ratione partium ſub utroque cenſeri poſſe. (e) De præcipuis

cipuis vero partibus, (f) quin abire in Jus tam dominii quam imperii queant, non dubitamus, quum uſui cedere huic illive populo ſpeciatim poſſit, & hiſtoria id ipſum ſufficienter evincat.

(a) Legi meretur Bœclerus ad Grot. II. 48. ſq. & *Grotii* eſt Mare liberum: *Seldeni* clauſum.

(b) §. 4. Sic tamen, ut Adamus revera ex conceſſione divina fuerit Dominus totius maris.

(c) Mar. Liberum c. 1.

(d) inclinat eo Böclerus ad II. 2. p. 53.

(e) objecit in primis ὁ πάνυ. Mare non recipere Terminos; quia fluidum. Ergo non eſſe objectum habile Dominii. Sed nulla eſt connexio, quoniam alias nullus liquor venire in proprietatem poſſet. Deinceps, mare abſolute non caret terminis, eſt enim littoribus terminatum; ut eſt apud Jobum *XXXVIII.* 9. 10. Denique major ita limitanda eſt: Q. non recipit terminos *neque ex ſe, ſive e ſuo corpore, neque aliunde, id non eſt* habile objectum dominii. Sic negatur Minor. Nam mare, licet non ex ſe, aliunde tamen ſparſis ſcil. hinc inde Inſulis determinatur. Terminatur ſcil. ſcopulis brevibus, promontoriis, gradibus & circulis cœleſtibus atque lineis mathematicis. Obj. 2. Quod præbet uſum inexhauſtum, id commune debet eſſe omnibus. A. Mare. Sed reſpondent quidam: Etiam terram præbere uſum inexhaſtum, nec tamen eſſe indiviſibilem. 2. Uſus maris inexhauſtus eſt ratione navigationis innoxiæ: non autem in aliis, v. gr. in excoctione ſalis, in piſcatione, in inventione rerum pretioſarum, ut *ſuccini ad mare Balthicum*, quod cedit Regi Pruſſiæ. *Ubric. Huberus* diſtinguit inter potentiam maris & dominium. Illam concedit ad tempus: hoc negat. *Quam eſt hoc λογομαχεῖν?* Mare claſſe inſidetur, difficiles aditus & arcta clauſtra habet; Hæc recluduntur: Ergo dominio & Imperio ſubjiciuntur. *Argumenta contra dominium in mare & ſolvuntur.*

(e) Argumenta allegat Beemann. Polit. Medit. VI. 9. & Parall. VI. 5. docetque quomodo Angli veniam piſcandi ſemper conceſſerint, honore ſibi reſervato. Quemadmodum & *Imperii maritimi indicium* dat Velorum demiſſio, indicans nos alieno in territorio agere. *Jus piſcandi. Demiſſio Velorum.*

§. V.

Dominium ut monuimus, eſt vel plenum vel diminutum, ſeu

Digitized by Google

Quid Dominium minus? quid vulgare?

ſeu minusplenum. Illud eſt vel *Eminens* (a) *vel vulgare*. Diminutio dominii fit vel reſtringendo exercitium ſive adminiſtrationem: vel detrahendo aliquid aut de emolumento, aut de proprietate. Inde nata diviſio Dominii in directum (b) & utile, item quod ſtat intra actum primum vel etiam pertingit ad actum ſecundum. (c)

Illuſtratio hiſtoriæ Achabi.

(a) *Puſend.* inſta II. 15. 4. ejus fundamentum eſt extrema neceſſitas & communis utilitas. Unde DEUS tantopere indignatus Achabo, 1. Reg. XXI. Nabothum rerum ſuarum dominum nulla neceſſitate in ſua poſſeſſione turbanti, eique vineam optimo ab ipſo Jure poſſeſſam eripienti. Impugnavit hoc dominium, poſt alios Vir eximius, Samuel Strykius ex ea præcipue ratione, quod illud Principi competat vi ſummi Imperii, eoque ſupervacaneum ſit novam Dominii ſpeciem comminiſci. Fruſtra imo inter imperium & dominium diſtingui, quum omnia ſint Imperii. Res meo judicio, eodem redit, atque eſt utique hoc dominium pars Imperii, ratione tamen objecti, bonorum ſcilicet, quæ ſubditi propria ſibi induſtria, aut alio modo plene quæſiverunt, diſtingui & ex indole Civitatum earumque fine menſurari meretur. Quemadmodum licet Jus circa vectigalia & tributa ex imperio fluat, illud tamen ſpecialem Juris Summorum Imperantium partem conſtituit. conf. Puſendorf. de O. H. & C. II. 15. 1. 3.

quid directum? utile?

(b) Directum eſt dominium, alteri facultate fructus percipiendi & rem utiliter vindicandi conceſſa. Das Grund-Eigenthum. Utile, eſt Jus fructus percipiendi cum poteſtate illam ipſam rem utiliter vindicandi. *B. Lauterb.* Diſp. de Theſaur. §. 19. quali gaudet Vaſallus in agro feudali. Nutzbar-Eigenthum.

quid intra actum primum vel ſecundum?

(c) Sic dominium infantum ſtat intra actum primum, id eſt, ad habendi non ad per ſe utendi jus pertinet. *Grot. II. 3. 6.* quo ſenſu, eodem obſervante, Paulus dixit, pupillum quanquam rerum paternarum Dominum, dum ejus eſt ætatis, nihil differre a ſervis, exercitio dominii ſcilicet. *Gal. IV. 1.*

§. VI.

Quod objectum Dominii?

Objectum *Imperij*, perſonæ: *Dominij* vero ſingularis ſunt Res, quarum uſus omnibus non ſufficit, & quarum cuſtodia uni moraliter eſt impoſſibilis.

§. VII.

Digitized by

§. VII.

Acquiſitio ejus quod Noſtrum propriumque eſt, duplici ſit modo; (a) Originario uno, altero derivativo. Illo, quo dominium aut Jus ſimile primum nobis conſtituitur: hoc autem, quo jam conſtitutum in alterum transfertur. Originarie adquiruntur vel perſonæ vel res. Hinc duo ſunt occupabilia, *imperium* & *dominium*, quatenus ab *imperio* diſtinguitur. Illud, ſive Jus in perſonas oritur ex generatione, & conſenſu, (b) bonisve inſignibus. In res vero Jus ſive dominium originarie adquiritur per Apprehenſionem & acceſſionem (c) *Illa* (d) eſt modus dominium adquirendi per rei cum corpore noſtro conjunctionem, animo illam adquirendi factam. Eſt que ratione objecti vel rerum nullius, vel alicujus. Apprehenſio *rerum nullius* vel eſt ferarum beſtiarum, & appellatur generaliter venatio, (e) ſpecialius: Venatio in ſpecie, aucupium & piſcatio: (f) vel aliarum rerum, quæ præter feras beſtias vel natura vel tempore vel facto ſunt nullius. (g) *Apprehenſio* vero rerum alicujus pertinet ad modos derivativos & fit vel per vim bellicam (h) vel per traditionem, ad minimum ſymbolicam. (i) Hæc vero eſt modus dominium adquirendi per auctum rei noſtræ. Eſtque vel acceſſio naturalis vel artificialis (k) ſive induſtrialis.

Quotuplex modus ſit acquirendi Dominii?

quid apprehenſio?

quæ res nullius?

quid acceſſio? quotuplex?

(a) Auct. h. l. §. 5. adeoque pacto vel expreſſo, ut eſt diviſio: vel tacito, ut eſt occupatio. *Grot. II.* 2. 2. fin. v c. puteorum, quos velut rem in regione ſiticuloſa valde neceſſariam, nec multis ſufficientem, occupando quemque ſuos feciſſe ait ὁ πάνυ. Gen. XXI. & XXI. *Grot. II.* 2. 2. poſt med. adde Gen. XXVI. 22. ubi ſæpe repulſus a Philiſtæis Iſaacus copiam denique aquarum nactus, fontes occupavit iisque Rehobot nomen impoſuit. vide denuo Gen. XXVI. 32. Verumne ubique, quod Cicero ait: quoad perventum eo ſit, quo ſumta navis eſt, non domini eſſe navem, ſed navigantium? Off. III. 23. Non videtur, quia eſt mera conductio, quæ domino proprietatem non adimit.

(b) huc enim & delictum pertinet. Grot. II. 5: 1.

Digitized by Google

(c) i. e. originatius modus eſt vel talis ſimpliciter, vel ſecundum quid. §. 5.

(d) Sic Acanthos *Inſula deſerta* adjudicata fuit *Chalcidenſibus*, qui priores *intraverant*, non *Andriis*, qui priores jaculum immiſerant. *Grot. II. 8. 6.*

(e) Auctor §. 6. per occupationem quoque adquiruntur feræ beſtiæ &c.

(f) E JCtis Noſtris, D. D. *Majer* ad Inſtit. II. 1.

Jus inventionis.

(g) quæ apprehenſio dicitur *Inventio*, cujus vero titulus locum non habet, niſi in rebus ἀδεσπότοις, conf. *Deut. XXII. 2.* Grot. II. 10. 11. *Natura nullius* dicuntur v. c. lapilli, niſi Regalium jure Principibus addicti. Tempore nullius eſt theſaurus, quem ei cujus erat ager, ceſſiſſe apud Hebræos, videtur colligi ex Matth. XIII. Grot. II. 8. 7. facto nullius dicuntur res pro derelictis habitæ. Cum quarum tamen Jure non miſcendum, das Grundruhrecht dictum alias JUS VARECH, ſive rerum poſt naufragium littori adjectarum, quæ pluribus in locis, tanquam reditus maris, pro ſumtibus in aggeres fiſco factis adjudicantur. Niceræ Choniati prorſus ἀλογώτατον & plusquam barbarum. In Imperio *Andronici*, conf. *Caſſiodor.* IV. 7. adde Grot. de J. B. & P. II. 7. 1. in notis. Multo minus excuſandi Eccleſiæ Miniſtri, ſi qui publicis in precibus orent: daß GOtt das Strandrecht ſegnen wolle. *C. Thomaſ.* de Jure Conſuetudinis §. 113.

Res nullius quæ?

quid Jus Varech?

(h) Occupatio Bellica, Jure Belli, facta ex diſpoſitione Legis, Kulpis. ad Grot. II. 8. p. 69. add. *Joſ. XVII. 15. 18.*

(i) Add. Majer d. l. 343. & Kulpis. p. 61.

(k) Auct. §. 5. & 7. *Pufend.* O. M. IV. 6. 1.

§. VIII.

quotuplex acceſſio?

Ut acceſſio eſt vel *naturalis* vel artificialis: ſic illius (naturalis) variæ ſunt ſpecies, ut alluvio, coalitio, inſulæ in flumine productio, alvei deſtitutio. Præcipua autem ac fere intricata eſt quæſtio, an mutato fluminis curſu, imperii etiam terminus mutetur? Ubi prius diſtinguunt inter agros limitatos, (a) ſeu circumſcriptos limitibus manu factis, cum quibus, quantum ad præſens negotium, conveniunt agri *menſura* comprehenſi, puta, per numerum jugerum deſignati; & inter arciſinios, qui terminos habent hoſtibus arcendis maxime idoneos, ut plu-

quotuplices agri?

utplurimum naturales, puta flumina aut montium ſupercilia. (b) Dein ſic ajunt: [1] Nihil mutari, ſi uterque populus agros habeat limitatos certisque jugeribus definitos; etiamſi fluvius curſum mutaverit; cum nihil relictum ſit ſpatii, quod non ad alterum pertineat. [2] ſin terminus imperii habeat qualitatem arcifinii, & flumen paulatim mutetur, mutari etiam territorii fines; id eſt vel protendi vel arctari, quia particularum acceſſio vel deceſſio, aut talis mutatio, quæ toti veterem ſpeciem relinquit, rem finit eandem videri. [3] Si autem flumen alveum totum deſerat, & alia penitus irrumpat, fines intelligi eſſe in medio deſerti alvei. Alveum ideo lectum fluvii adpellari & ventrem, in quo is veluti cubet atque contineatur. Rationes producunt pro poſtremo aſſerto, quia 1. hoc in caſu tota mutetur ſpecies; (c) 2. quia ut lapis uſum termini præbeat non ut lapis, ſed qua hoc loco poſitus eſt: ita & fluvius ſit terminus populorum, non qua aqua eſt, ex certis fontibus, rivis aliisque fluminibus collectis, ſed quatenus tali alveo fluit talibusque ripis continetur. 3.° quia in hoc caſu novum videtur flumen veteri extincto, adeoque terminus manebit in medietate alvei, quem flumen deſeruit. Quæ tamen omnia vel contraria præſumtione fortiori elidi, vel expreſſis pactis aliter conſtitui poſſunt; inprimis ſi uni populo conſultum videatur, etiam flumen mutato alveo terminum conſtituere.

Cur Alveus dicatur Lectus & Venter fluvii.

(a) Ita Grotius II. 3. 16. & Pufend. IV. 7. 11. etſi Gronovius in Grotiana finium expoſitione multa deſideret. Arcifinium ait dictum, non quod finis hoſtibus arcendis idoneos haberet, ſed quod arcuerint fines, vel non haberet fines, menſoria ratione comprehenſos. add. Frontin. de re agraria in principio libelli. Flumina tamen imperii munimenta dixit Tacitus.

quid arcifinius ager?

(b) Vide Inſtrumentum Pacis Ottomannicæ.

(c) novum non eſt, interire flumen, quando ſub terram cadit, licet mox reſurgat. Juſtin. 42. 3. Curt. VI. 4. VII. 10.

§. IX.

An quod cum agro privatorum coaluit, ad privatos pertineat

Quod jus accessionis agrorum?

tineat, disquiritur. Dici posset, Jure stricto ad principem pertinere (a) cujus & ripa (b) est, quique ea continetur, alveus; jure tamen humanitatis, & ob aleam cui qui flumini adjecta bona possidet, expositus est, ad privatum (c) deferri. Si vero a privati fundo aliquid decerptum alteriusque fundo per coalitionem adjectum fuerit: tum id a priore quidem Domino vindicari non potest, utilis tamen ad restituendum pretium vindicatio conceditur, ne quis cum alterius damno locupletetur. (d) Pro priore sententia tamen militat, quod cujus juris est fluvius, ejus & insula in flumine nata, per consequens & novæ productio terræ. Atqui fluvius ad publicum pertinet. (e) Quanquam quibusdam in locis definitum sit, ut prædia agrive perpetuo ad flumen pertingant, quo ipso ad privatos Lege civili pertinet alluvio. Ut ante secula aliquot judicatum esse de agris ad Mosam & Isalam sitis ait Grotius. (f) Non autem sequitur, privatus ab amne incommoda patitur. E. & commoda accipit, quia commoda de proprio capi debent. (g) Demum accurate distinguenda sunt naturalia præcepta ab his, quæ pro certo statu sunt naturalia, ut recte monuit ὁ πάνυ. (h)

(a) Ripa, i.e. pars extima alvei, i. e. quo naturaliter flumen excurrit.

(b) Grotius patrimonium publicum vocat, II. 8. 9.

Jus accessionis in Patria.

(c) Sic hoc in loco plurimum a Nicro præterfluente aucta nonnullorum bona sunt, qui & aucta quiete, magna scilicet Principis indulgentia, possident.

(d) Majer ad Instit. Lib. *II.* tit. 1. §. 21. p. 367.

(e) Grot. II. 8. 9. Contra est Obrechtus ad d. l. qui ripas ait bonis privatorum accenseri. At conferri potest Noe Meurer de Jure aquarum. Ripam sibi vindicat Rex Galliæ, & Grotius laudat la Sanction des Eaux & Forests.

(f) *II.* 8. 12. quo casu ripæ dominium expresse privatis concessum est, ut notat Jo. Tesmarus. add. *II.* 8. 13.

(g) Grot. *II.* 8. 13.

(h) *II.* 8. 26.

§. X.

§. X.

Derivativus vero modus eſt, (a) quo dominium jam conſtitutum, ab uno homine derivatur in alium: ſive diſpoſitione Legis, (b) ſive facto prioris Domini. (c) An vero ad alienationem naturaliter neceſſaria ſit Traditio? valde diſſentiunt. Grotius (d) ut traditio requiratur, ait, ex Lege eſt Civili. A quo plurimi JCtorum ideo ſecedunt, quia, cum dominia cœperint a naturali poſſeſſione, juſtum ſit, ut in transferendis illis quid accedat, per quod apprehendi queat poſſeſſio. Sub diſtinctione rem explicat Pufendorfius: conſiderari poſſe dominium, quatenus eſt qualitas quædam moralis, ſeparata a poſſeſſione: vel quatenus cum ea eſt conjuncta. Priori modo ceſſare poſſe traditionem, non autem poſteriori. Ubi etiam diſtinguit inter poſſeſſionem naturalem & civilem. (e) Obrechtus dicit traditionem præſentem non ſemper eſſe neceſſariam, ſed ſufficere traditionem in futurum, h. e. declarationem, do tibi hanc rem. (f)

qui modus derivativus? An ad alienationem pertineat traditio?

(a) adpellatur *Alienatio.* Kulpis. Coll. Grot. ad *II.* 6. p. 60.

(b) naturalis, ut in expletione Juris Auctor hoc loco §. 14. in ſucceſſione ab inteſtato. §. 10. in Bellis quoque ob conſenſum tacitum §. 14. & eorum ſubſidium Jure naturæ adprobatum. Kulpiſius ad Legem Gentium refert p. 69, ibi: ac civilis: & qua Jus Romanum Grot. II. 6. 7. & 8.

(c) vel mortis cauſa per teſtamentum §. 12. vel inter vivos, atque vel gratis vel interpoſito contractu §. 13. Sic Abrahamus ADHUC VIVUS de bonis inter liberos diſpoſuiſſe legitur, Gen. XXV. 6. Iſaaco in hereditatem deſtinato, reliquis, quos uxores ſecundariæ peperetant, dona accipientibus.

Diſpoſitio Abrahami.

(d) *II.* 6. 1.

(e) P. N. & G. IV. 9. 5. 6. 7.

(f) *Lauterb.* Comp. L. XLI. p. 563.

§. XI.

Etſi Cicero [a] de iis, quæ Legis ſunt naturalis, diſputans, ſe non

Quod jus ſervitutum?

Digitized by Google

ſe non confecturum libellos de ſtillicidiorum ac de parietum jure gloriatus eſt; quippe quæ & conſcripta ſint a multis diligenter, & humiliora quam illa, quæ abs ſe expectentur; placuit tamen Auctori nonnulla de hiſce, quas Jure Romano vocant, ſervitutibus, addere, ob uſum quem in vita communi præbent haud vulgarem, & quod ea ignorare, etſi quis Juri operam non dederit, haud debeat. (b)

(a) *Cic.* de Legib. I. p. m. 273. edit. Camerar.

(b) conf. etiam Zentgr. de Jure Gent. p. 369. 370. Inquit Publii filius; ex Patre audivi Pontificem bonum neminem eſſe, niſi quis Jus Civile cognoſcet. Cic. de Leg. II. 287. edit. Camer. Sunt autem *ſervitutes* vel *Perſonales* vel *Reales*. Perſonales ſunt uſusfructus, uſus, habitatio, operæ ſervorum. Reales ſunt vel *urbanæ*, ut ſervitus oneris ferendi, Luminum, ne luminibus officiatur, proſpectus, ſtillicidii recipiendi; vel *ruſticæ*, iter, actus, via, aquæ ductus, aquæ hauſtus, pecoris ad aquam appulſus, jus paſcendi, ſervitus proſpectus, quæ dicit novi proſpectus acquiſitionem.

Quotuplices ſervitutes?

§. XII.

Quod fundamentum ſucceſſionis ab inteſtato?

Fundamentum *Succeſſionis ab inteſtato* (a) Grotius ponit in conjectura voluntatis, ſeu, quod, ſi quis de ſuis bonis ipſe nihil diſpoſuiſſet, ejus bona devolvi æquum honeſtumque ſit ad eos, quos pro communi hominum aſſenſu cariſſimos habere judicatur. Is vero ordo eſt naturæ convenientiſſimus, ut pro gradu propinquitatis & neceſſitudinis dominium propagetur ac veluti continuetur. Conjecturam voluntatis adpellamus, quia Jure quis velle creditur, quod natura affectusque communis jubet ſuadetque. Hinc & Forenſes Legislationes hoc in caſu ex eo ſe commendare videas, ſi conſtituant ea, quæ Dominorum quisque velle, aut velle debuiſſe intelligitur. (b) Non igitur opponenda eſt conjectura voluntatis naturæ dictamini. (c) Facilime ad ſocialitatem provocatur, quæ modum ſuccedendi præcipit diſceptationibns non obnoxium & paci procurandæ conſervandæque aptiſſimum. (d)

(a) Eſt ea nihil aliud, quam tacitum Teſtamentum ex voluntaris

Digitized by Google

tis conjectura, ſecundum regulas æquitatis honeſtatisque elicita, ac Jure naturæ confirmata. Kulpiſ. ad Grot. II. 7. §. 1. p. 64. & Grotius, cujus hæc eſt definitio. II. 7. 10. *quid ſucceſſio ab inteſtato?*

(b) *Num. XXVII. 8. ſqq.* ubi tamen hoc diſcrimen obſervatur, quod filiæ jubentur eo ſaltim in caſu ſuccedere, ſi filii deficerent, cum alias apud gentes plerasque filiæ cum filiis ſuccedant. Nimirum revera terra Iſraelitica DEO feudi more devincta erat. Alias & filias in hereditatem ſucceſſiſſe reſtatur antiquiſſima Jobi Hiſtoria ſub finem. Cæterum Num. XXVII. commate nono hæc Lex habetur. Si filiam non habuerit, habebit ſucceſſores Fratres ſuos. Ubi quæri poſſit, cur patrem omittat LLator? Nimirum eam non negat, ſed velut luctuoſam & triſtem, turbatoque mortalitatis ordine incidentem ſucceſſionem præterit LLator. Plinius in Panegyrico: Sic quoque abunde miſera res eſt, pater filio ſolus hæres. *Lex Moſaica de ſucceſſionibus ab inteſtato, Num. XXVII. 8. ſqq.*

(c) add. *Oſiand.* ad Grot. II. 7. 3. qui & ad 2. Cor. XII. 14. provocat. Eſt nimirum conjectura voluntatis cauſa propior, dictamen naturæ cauſa remotior. Obj. Si per querelam inofficioſi Teſtamenti poteſt expugnari voluntas. E. conjectura voluntatis non eſt cauſa ſucceſſionis ab inteſtato. Sed reſpondit Grotius II. 7. 7. conjecturam voluntatis attendi, niſi adſit exceptio. *Cauſa ſucceſſionis ab inteſtato?*

(d) eſt & hic modus ſuccedendi planiſſimus. Conf. *Pufendorf.* O. H. & C. l. 12. 10. fin.

§. XIII.

Sic naturaliter ſuccedunt Parentibus Liberi, ſi debitum reſpiciamus, quod ii hos alere tenentur; cum qui cauſa eſt, ut homo exiſtat, is, quantum in ſe eſt, & quantum neceſſe eſt, proſpicere ei etiam debeat, de his quæ ad vitam humanam, i. e. naturalem ac ſocialem ſunt neceſſaria: (a) Deinde, ſi & officium reſpiciamus, in quantum parentes creduntur id velle, ut liberis quam optime proſpectum ſit. (b) *Quæ ratio naturalis ſucceſſionis liberorum?*

(a) Grot. II. 7. 4.
(b) Grot. II. 7. 5.

§. XIV.

Repræſentatio, (a) Vicaria aliis ſucceſſio dicitur, quando quis non ſuo, ſed Patris v. c. nomine ſuccedit (b) id eſt, quando *Quid repræſentatio?*

Digitized by Google

quid Succeſſio vicaria?

do liberi in locum defuncti ſui parentis promoveri intelliguntur, ut ex majorum hæreditate idem capiant, quod Pater ipſorum capturus fuerat, ſi eo tempore adhuc viveret, utque adeo in ſtirpes ſuccedant cum illis, qui cum Patre ipſorum æquo gradu fuerant. (c)

(a) *Grot. II.* 7. 6.

(b) *Pufend.* Offic. I. 12. 11.

(c) proſtat liber *Jo. Seldeni* de Succeſſionibus ad LL. Hebræorum. Notat Obrechtus confundi a Grotio ſucceſſionem per ſtirpes cum ſucceſſione vicaria, quæ Jure Civili differunt. Verum equidem eſt; quicunque ſuccedit Jure repræſentationis ſeu ſucceſſione vicaria, ſuccedit etiam in ſtirpes, ſed non contra. Succeſſio in ſtirpes opponitur ſucceſſioni in capita, & eſt illa, quando plures habentur pro uno, uti in hæreditate, quo plures partem unius accipiunt. v. c. ſi quis tres filios habeat, & unus moriatur relictis duobus nepotibus, diviſio hæreditatis non fit in V. partes, ſed in tres. Diviſio non fit in capita, ſed in ſtirpes, & illi duo nepotes partem tertiam Patri debitam accipiunt. Aliud autem eſt, ſi agatur de Repræſentationis Jure, aliud ſi de ſucceſſione in ſtirpes,

quid Succeſſio in ſtirpes? quid in Capita?

§. XV.

Obſervatio de ſucceſſionibus ex decore Civitatis. An hæres teneatur promiſſis defuncti?

Cæterum in iſtis ſucceſſionibus multa ex uſu ac decore civitatis conſtituuntur. (a) Eſt e. g. ubi primogeniti plus poſtgenitis ferunt, ut apud Hebræos: eſt ubi inter ſe æquantur. Succeſſor ac heres omnium bonorum promiſſis tenetur defuncti; „nam ut pro debitis etiam perſonalibus bona defuncti obliga„ta ſint, IPSI RERUM DOMINIO COÆVUM EST; (b) & mero Jure Naturæ ex facto alieno nemo tenetur, niſi qui Bonorum Succeſſor eſt; ut enim cum oneribus bona ſimul transirent, cum dominiis rerum introductum eſt. (c)

(a) recenſita fuſe Grotio II, 7. 11.

(b) *Grot. II.* 14. 10.

(c) *Grot.* III. 2. 1.

XVI.

Quod fundamentum

Adquiſitio *quæ fit Jure Belli*, non tam Legi Gentium voluntariæ, quam Juri naturali adſcribenda eſt, quia qui aleam belli

Digitized by Goog

belli ſubit, in omnem eventum velut compromittit, & ex proprio conſenſu, qui utique naturalis obligandi modus eſt, obſtringitur. Adde, quod & per ſubſequentes pacis Tractatus omni prætenſioni in ſuas provincias renunciat. (a) Atque ita quivis in bello ſolenni ſine fine modoque dominus fit eorum, quæ hoſti eripit. Sine fine, inquiunt, Lege ſcilicet aut moribus gentium, quibus infamis non habetur, etiam qui ultra quam humanitas admiſerit, graſſatus eſt. (b) Ubi tamen juſtum ſeu licitum externum ab interno probe ſecernendum eſt, & licitum quandoque vocatur, quod publicum eſt, quemadmodum & conſenſere in aliquibus Jura peccato. (c) Quorſum Nicephori Gregoræ pertinet effatum: In pugna & acie quicquid feceris, excuſationem habet: cum ratio oppreſſa jacet, & manus velut ebriæ mente non reguntur. (d) Cæterum, quia videmus, quod tricas dederit diverſa Juris Gentium acceptio, (e) cur non cum Grotio objecta diſtinguimus, & quædam Juri Naturæ, quædam Legibus gentium civilibus adſcribimus? Legem enim gentium omnium, Naturali prorſus contradiſtinctam, ægre demonſtrabis. Si conſuetudinem intelligas rationabilem, non refragabor; (f) quæ gentes ex capite pudoris & humanitatis officii admonet, legaliter vero, ac velut ex communi conſenſu non obſtringit. (g) Sic Cicero Jus Naturæ in de Officiis ſæpius vocat Jus gentium, & Imperator §. 11. Inſt. de rer. diviſ. ait: quarundam rerum dominium nanciſcimur Jure naturali, quod [ſicut diximus,] adpellatur Jus gentium. Quem locum quippe luculentiſſimum, aliis penſitandum relinquimus. (h)

adquiſitionis ex Jure Belli?

Quid τὸ SINE FINE *in bello?*

Incidenter de Jure gentium.

(a) *Pufend.* Offic. l. 12. 14. II. 10. 2. Romani ad Volſcos: Nos, inquiunt, optimum judicamus poſſeſſionis genus, quod belli jure captum quæſitumque eſt. Dionyſ. Halicarnaſſenſ. L. VII. add. Grot. III. 6. 7. Narrat Juſtinus ex Trogo, qui ante Ninum bella geſſerant, non Imperium ſibi ſed gloriam quæſiiſſe & contentos victoria abſtinuiſſe Imperio: Ninum primum fuiſſe, qui fines Imperii proferret, aliosque populos bello ſubigeret.

de adquiſitione bellica. hiſtorice.

(b) ibid. II. 16. 12.

(c) ut ait *Cyprianus* allegatus Alberico Gentili de J. B. I. 5.

(d) conf. omnino Obrecht. de Rat. Belli II. 1. p. 9.

(e) Grot. II. 8. 1.

(f) certe Grotius non negat, poſſe populum quemque inter ſuos contra Jus gentium conſtituere, in materia de Jure Prædæ III. 6. 13.

(g) add. JCtus Noſter, D. D. *Majer.* ad Inſt. L. I. Tit. 2. p. 58. & vide notas noſtras ad Pufendorf. de Off. II. 16. ut & Ziegler. ad Grot. I. 1. 10.

(h) Inſtit. Lib. 2. tit. 1. lege II. ſibi Jus in naturale & civilia rotunde dividitur. Cicero: Neque vero hoc ſolum natura, ID EST JURE GENTIUM, ſed & legibus populorum, quibus in ſingulis Civitatibus Respubl. continetur, eodem modo conſtitutum eſt, ut non liceret ſui commodi cauſa nocere alteri. Off. III. 5. & I. 17. Idem alibi: Majores aliud Jus Gentium, aliud Jus Civile eſſe voluerunt. Quod enim Civile, non continuo Gentium: quod autem gentium, idem civile eſſe debet. Sine dubio per Jus gentium id intelligit, quod ob Societatem univerſalem omnes gentes ligat. L. III. c. 17. Ita etiam accepit ad h. l. Rachelius. Societatum, inquit, natura eo differt, quod in alia atque alia major aut minor ſit rerum commutatio. Jam vero eſt univerſi generis humani quædam ſocietas, & jus quo illa regitur gentium his appellatur, h. e. Naturæ. Ergo quod Gentium jus eſt, idem Civile eſſe debet: h. e. non exiſtiment Cives, ſe obligatione legum naturalium exemptos eſſe, quod civilibus utantur, iisque propriis. Hoc enim Jus, quod naturæ dicitur πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἴσχει δύναμιν, Nicom. V. 7. 3. & omnes omnino homines ſive in Civili, ſive in alia ſocietate viventes obligat, plane uti urendi vim habet ignis, & hic, & apud Perſas, & alibi.

§. XVII.

An Poſtliminium adverſus pactiones cum hoſtibus? Illuſtratur exemplum Abrahami, prædam recuſantis, Gen. XIV. 22, 23.

Et adverſus pactiones quidem cum hoſtibus factas non eſt POSTLIMINIUM. (a) Niſi quod expulſis hoſtibus, redeunt agri ad priores dominos (b) naves item longæ, [non luſoriæ] equi, quoniam hi ſine culpa equiti proripere ſe potuerunt. (c) Provocat, in materiam poſtliminii, ad exemplum Abrahami, viri non pii tantum animi, ſed & excelſi, Grotius, qui res captas omnes reduxerit, ac ſibi nihil voluerit ſumere, cæterum de rebus receptis quaſi ſuo jure decumam DEO dederit. (d)

[a] Gro-

Digitized by Google

(a) Grotius deſcribit per Jus, quod naſcitur ex reditu in limen, id eſt, fines publicos. III. 9. 2. III. 9. 8.

(b) III. 9. 13. etſi ſint, qui aliter docerent.

(c) III, 9. 14.

(d) Grot. III. 16. 3.

§. XVIII.

Uſusfructus antiquioribus quoque Germanis fuit in uſu, & voce Germanica Lidolaip expreſſus, quaſi leihen zu Leib/ ut ſit beneficium ſub uſufructuario vel ad victualem neceſſitatem vitæ conceſſum. [a] Cæterum ſervitus Luminum reſpicit novam Luminum acquiſitionem: Servitus vero ne Luminibus officiatur, Luminum Conſervationem. [b] Daß man einem nicht darff das Licht verbauen. Servitus denique proſpectus dicit novi proſpectus conſtitutionem. Pertinet huc contractus emphyteuticus, qui fit de utili rei immobilis Dominio transferendo, ſub lege meliorationis & certæ penſionis annuæ in recognitionem dominii directi ſolvendæ. [c]

Quid uſusfructus? quid Lidolaip?

(a) Legi meretur Kulpiſ. de Conſolidatione p. 12. 13. §. 12.

(b) Majer. ad Inſtit. II. 3. p. m. 401. med.

(c) ſic quintam proventuum partem exegit Pharao in recognitionem dominii ab ſe adquiſiti, Gen. XLVII. 24. 26.

§. XIX.

Exemplum emphyteuſeos ſacris.

Teſtamentum (a) rigoroſe loquendo ad Jus Naturæ non pertinet: (b) reductive tamen eo ſpectare facile intelligitur. (c) Quod id (d) conjecturæ naturali maxime ſit conſentaneum, juſtumque multis in caſibus videatur, etiam mortuorum apud nos valere auctoritatem, (e) non tamen Jure naturali neceſſarium ſit. Dividitur autem in ſolenne & minus ſolenne, ob varietatem modi, quem ex Lege cujusquè Civitatis ſortitur. Illud vel ſcriptum eſt (f) vel nuncupativum. (g) Hoc alias Privilegiatum adpellatur. (h) Quale eſt Militis: Paternum item (i) ut & tempore peſtis factum: item Teſtamentum Ruſticum, & quod ad pias Cauſas vocant. Cæterum ſolebant

An Teſtamentum pertineat ad Jus Naturæ? quotuplex teſtamentum? quid privilegiatum?

Digitized by Google

veteres ante obitum bona distribuere, & bona filiis, præcipue primogenitis assignare. (k)

Exemplum Testamenti ab Abrahamo conditi.

(a) eum hæredem designans, quem habemus carissimum, uti Abrahamus, si sine liberis discessisset, res suas Eliezero relicturus fuerat, ut diserte indicat locus Gen. XV. 3. Sic & apud Græcos fuisse vetustissimum testandi morem patet ex Sophocle, Euripide, Homero. add. Grot. de J. B. & P. II. 6. quam potestatem Lex Hebræis non ademerat omnem, sed terminis quibusdam incluserat. Deuter. XXI. 16. Sirac. XXXIII. 15.

(b) ob deficientem necessarium cum socialitate nexum. Non enim necessario destrueretur humana societas, etsi patri v. c. non liceret testari.

(c) Pufend. de J. N. & G. II. 3. 22. quod evidentem socialitati utilitatem adferunt, adeoque e generalibus rationibus defendi possunt. Cicero, cum de affectione erga propinquos egisset: Ex hac, inquit, animorum affectione Testamenta commendationesque morientium natæ sunt. Off. 1. Cæterum mihi quidem etiam vetæ hereditates non honestæ videntur, si sint malitiosis blanditiis officiorum, non veritate, sed simulatione quæsitæ. Cic. Off. 3. 18. Conf. Chr. Thomasium de jure injusto hæredipetarum.

(d) Grot. II. 7. 11.

(e) Cicero Off. I. 23.

(f) quod in scriptis solenniter conficitur. D. Majer. ad Inst. II. 10. 3. p. 486. unde quæ solennitates requirantur, Civem nosse oportet.

(g) quod per nuncupationem heredis solennem fit. Maj. d. l. p. 495.

(h) quæ absque solennitatibus istis Civilibus perficiuntur. Instit. L. II. tit. 11.

(i) D. Majer. d. l. p. 505. 508. 509. 510.

(k) Gen. XXVII. 37.

§. XX.

Iterum de successione ab intestato.

Universitas bonorum Lege transit per mortem Domini in successionibus ab intestato, de quibus Illustris extat Lex Mosaica, (a) occasione filiarum Zelaphechadi promulgata.

(a) Num. XXVII. adde *Pithoeum* Collat. Leg. Mos. & Rom. Tit. XVI. p. 78. sq. & in notis p. 204. & quæ supra §. XIII. lit. b. diximus.

§. XXI.

Digitized by Google

§. XXI.

Habuere etiam, habentque adhuc nonnullæ Gentes circa Dominii translationem cerimonias, ipſam quidem Juris ceſſionem eleganter adumbrantes. Talis erat ſolutio tradirioque calcei apud Ebræos. (a)

Quæ cerimoniæ circa translationem dominii?

(a) *Ruth. IV. 7.* q. d. Habes calceum meum, quo agrum hactenus calcavi, uti tui deinceps calcei. Adde doctiſſ. Bynæum de Calceis Ebræorum.

§. XXII.

Jus Vacantiæ (a) Juri naturæ non repugnat; ſed Albinagii, (b) quod in Gallis obtinet, cum eodem ægre conciliabitur; quoniam [ſi alia tranſeamus] etiam peregrinis teſtamenta faciendi facultatem relinquere æquiſſimum eſt. (c) Id vero jus ab illa videtur veniſſe ætate, qua externi pro hoſtibus habebantur. Itaque apud moratiores populos merito exolevit. (d)

Quid Jus Vacantiæ? Quid Jus Albinagii?

(a) eſt id poteſtas defuncti civis bona, deficiente herede legitimo, occupandi, inque uſus Reipubl. convertendi. Dn. *Müller.* Inſtit. Polit. P. I. c. VII. §. 145. p. 259. add. *Grot. II.* 3. 19. ſi quid Domino particulari carere incipit, non fit occupantis, ſed ad univerſitatem aut Dominum ſuperiorem redit. Inde olim χηψοφυλακες, magiſtratus, qui bona ſine liberis decedentium adminiſtrabat.

Definitio juris vacantiæ.

(b) quod eſt Jus *albinatus*, Gallis *aubeine* vocatur, vi cujus bona albinorum ſive peregrinorum defunctorum, niſi forte privilegium naturaliſationis ante mortem impetraverint, Regis fiſco cedunt, nec vel teſtamentarii vel legitimi ſucceſſores admittuntur. Quod durum eſt, quia juſtis peregrinorum heredibus bona aufert.

(c) eamque ob cauſam in Imperio receptum. D. Majer. ad Inſtit. II. 12. p. 514.

(d) Grot. J. B. & P. II. 6. 14.

§. XXIII.

Poteſt omnino diuturna aliqua, [a] nec interrupta poſſeſſio validum dominii vel Imperii titulum fundare. [b] Nec inconvenienter hanc in rem urgeri exiſtimaverim exemplum Jiphtachi. [c] Quæ enim ſocietatem humanam adjuvant etiam con-

Accedunt ad argumentum de Præſcriptione.

Digitized by Google

conjecturæ, favorabiles putandæ ſunt. (d) Ratio etiam peti poteſt a natura ſocietatis humanæ, quæ vult actibus ſufficienterin dicatis fidem haberi. Si itaque qui longo tempore rem ſuam non repetit, ſatis oſtendit eam ab ipſo haberi pro derelicta: juſte ei habebitur fides, & poſſeſſio alterius roborabitur. Adde quod *magna* eſt *temporis* vis, & memoriam ſi excedat, infinitum habetur moraliter. (e)

quid præſcriptio & uſucapio?

(a) vocatur *præſcriptio* & *uſucapio* promiſcue. Illa tamen *ſpecialiter* eſt exceptio, quæ opponitur illi, qui rem adquiſivit: Uſucapio eſt Jus poſitivum. *Præſcriptio* eſt via negandi, qui nos in judicio petit. In genere uſucapionem definimus, quod ſit modus adquirendi ſingularis [derivativus] quo is, qui rei alienæ poſſeſſionem bona fide juſtoque titulo adeptus eſt, eamque per tantum temporis ſpatium, quantum priori Domino ad rem ſuam inveſtigandam & perſequendam videbatur ſufficere, illius rei dominium & proprietatem adquirit.

(b) Juris naturalis eſſe nonnulli dicunt ob ſocialitatem, quia lites præſcindit, & alias humana ſocietas perpetuis Bellis involvenda eſſet. Vide tamen *Oſiand.* ad Grot. II. 4. Quinquaginta annorum poſſeſſiones moveri, non nimis æquum putabat Aratus, Sicyonius, Cic. Offic. II. 23.

Exemplum Jephte ad præſcriptionem provocantis.

(c) *Jud. XI. 26.* ad CCC. annorum poſſeſſionem provocantis, eamque Ammonitarum Regi, veteres inter Arnonem & Jabokum Provincias vindicaturo, *præter Jus Victoriæ*, objicientis add. Grot. III. 6. 7. Τὰς κτήσεις καὶ τὰς ἰδίας καὶ τὰς κοινὰς ἣν ὀλιγίντας πολὺς χρόνος, κυρίας καὶ πατρώας ἅπαντες εἶναι νομίζουσιν, ajunt Lacones apud Iſocratem Archidamo.

Dogmata ſeu quæ ſacra non ſunt in commercio, eoque nec objectum præſcriptionis. Objectiones contra Jus Præſcriptionis ſolvuntur.

(d) Grot. II. 1. 2. 3. conf. *Puſend.* Rer. Brandeb. XVIII. 61. Abſurda eſt Præſcriptio, quam Dogmatum ſuorum antiquitati prætexunt Pontificii ab *Hülſemanno* fortiter profligata.

(e) *Grot. II.* 4. §. 5. 6. Obj. nullam eſſe vim temporis. E. male a tempore Jus quæri. Reſp. eſſe utique vim moralem, circa conciliandum poſſeſſori favorem. 2.] ſilentium non eſſe factum aliquod, ſed meram omiſſionem. Igitur non fundare jus. Reſp. ſub factis etiam comprehendi moraliter non facta. vel ſermo nobis eſt de ſilente ſcienter, certisque cum circumſtantiis. *Grot. II.* 4. 5. Sæpe fit, ut ſubditi præſcriptionem, tanquam jus ſuum allegent contra ordinationes Principis generales. Sed oſtenderunt JCti noſtri, ſpeciatim D. Harpprechtus, (F. C.) præſcri-

Digitized by Google

præſcriptionem non poſſe urgeri contra Reſcriptum Generale, quod in patriam emanavit. Vide ejus diſſer. Juris Comm. & Würtembergici. Sic in der Hof-Gerichts-Ordnung ſanxit Seren. Man ſoll über den Conſuetudinibus des Landes halten, in ſo ferne ſie nicht den F. Reſcripten und Verordnungen entgegen ſeyen. Obj. 3.] nondum natos non conſenſiſſe in derelictionem, cum nondum fuerint. E. ipſis nihil poſſe decedere, ne quidem per conſenſum tacitum. Ubi enim locus non eſt conſenſui expreſſo, ibi nec tacito. R. ad antecedens: ſed nondum natos neque Jus habuiſſe. 2. Loqui nos de Jure naturali. Civili enim Lege non inſolens eſt, ut Lex perſonam nondum exiſtentium repræſentet. Grot. II. 4. 10. 4.] objicit *G. Ameſius* de Conſc. V. 41. 19. Si bona fides hoc loco nil aliud eſt quam falſa perſuaſio poſſidentis: Ergo talis poſſeſſio ex præſcriptione erit injuſta, & adverſus Legem Naturæ. Rurſus: Quod Jus fovet poſſeſſionem rei alienæ, id injuſtum eſt. A. Jus uſucapionis. Sed Reſponderi poſſet 1) in priori argumento antecedens eſſe falſum. Non eſt falſa perſuaſio formata, id eſt, imputabilis vel culpabilis, quæ bona fide nititur. Etenim non eſt humanæ facultatis dominiorum juſtitiam examinare, ſed ſufficit credere, cum a quo rem habeo, Dominum fuiſſe, donec probetur contrarium. add. *Pufendorf.* de Off. H. & C. II. 14. 4. 2. in altero minor pariter eſt falſa. Res enim ſic poſſeſſa, ab alio derelicta, pro aliena non haberi poteſt; nec quæ juſto titulo, puta emtione, donatione & ſimilibus ac bona fide poſſidetur. 3. Colliſio videtur eſſe præceptorum: *Res Domino invito non eſt auferenda*: & illius: *Reipublicæ intereſt, dominia in certo collocari.* Sed heic *vincit poſterius, quia* dominia non ſunt introducta turbandæ, ſed tranquillandæ ergo ſocietatis.

§. XXIV.

Sufficiens, & præcipua inter omnes pro juſtitia uſucapionis ratio eſt, a Socialitate, (a) quoniam ſine ea nullus litium controverſiarumque finis eſſet. (b) Altioris eſt indaginis quæſtio: *An Præſcriptio locum habeat inter Gentes liberas?* Adfirmat Grotius, (c) & diuturnam aliquam poſſeſſionem validum Dominii vel Imperii titulum Gentibus liberis earumque Rectoribus tribuere poſſe oſtendit. Ubi (d) erudite admodum incedit, & priusquam veros & maxime genuinos decidendi fontes aperiat, viam ad illos præparat: gravibus in utramque partem dubitandi ratio

An Præſcriptio locum habeat inter Gentes liberas?

Rationes Grotianæ pro Præscriptione inter Gentes liberas.

rationibus, sed quæ aliquo modo etiam ad decisionem faciant, præmissis. Initio contra usucapionis inter liberas gentes usum insigne momentum profert ex Cl. JCto Hispanico, *Fernando Vasquio*: quia præscriptioni ex solo Jure Civili origo, inter eos, qui Juri civili non subsunt, eam valere non posse; firmatque Vasquii rationem eo fundamento, quod tempus ex suapte natura, nullam habeat efficaciam, adeoque solus temporis lapsus Jus alterius extinguere, aut dominium cuiquam naturaliter parere non possit. Mox probata quodammodo Vasquii sententia, in partem alteram, cur simpliciter admitti nequeat, validam dubitandi rationem (quæ porro ad penitiorem rei decisionem deducat) §. *atqui si id admittimus*, promit. Fore enim si nulli temporum lapsus inter summos Principes liberosque populos valeant, controversias de Regnis regnorumque limitibus immortales. Quod & bellis perpetuum fomitem suggerat, & communi gentium consensui repugnet. Prius illud per se manifestum, &, quæ civilis inter privatos usucapionum juris vel primaria utilitas est, ut litium finis sit, eo magis inter diversos populos locum habet, quia inter hos nullus communis Judex, & armis omnia, ubi amice res componi nequit, disceptanda. Posterius secundo paragrapho exemplis & auctoritatibus firmat. Inter quæ memorabile est exemplum Jephtæ, superius jam laudatum; & præter alia in Grotio obvia, multa occurrunt in scripto Gonzagæ apud Thuanum. (e) Egregius est in Pufendorfii Rebus Brandeburgicis locus, ubi, qui Jura Imperii contra Gallos deduxerunt Anno MDCLXXX, animose non minus ac ex vero ad immemorialem possessionem provocarunt: Longe [ajunt] iniquius esse (plura parum æquitati congrua præcesserant) Status immemoriali, quin plurium seculorum possessione nixos ad editionem suorum titulorum CONTRA OMNIA JURA cogere. Hoc enim modo omnes totius orbis possessiones & dominia incerta redditum iri. Sane vero si privato jure usucapio bono publico introducta est, ne quarundam rerum diu & fere semper incerta dominia essent; quidni

Ubi & Analysis Cap. IV. Libri II. de I. B. & P.

quidni ad Respublicas tam salutaris Juris ratio quadret? (f) Sunt, qui cum (g) Grotio ad Jus quoque Gentium provocent, a quo neque Pufendorfius, tametsi parum alias juri gentium voluntario favens, videri alienus poterat: (h) Usucapionem, inquiens, prout abstrahit a punctis temporum per Leges civiles designatis, esse velut appendicem & consectarium dominii rerum, adeoque cum dominia introducerentur, id quoque PACIS causa placuisse, ut qui aliquid, neque vi, neque clam, neque precario, suo nomine possideret, tantisper Dominus præsumeretur, quoad ab altero contrarium probaretur; qui autem per longissimum temporis spatium, per quod nemo mediocriter diligens rem suam negligere creditur, quid bona fide possederit, rerum peritiorem plane possit repellere, quia non citius rem suam vindicatum iverit. (i)

(a) nec opponenda sunt, quæ videntur opponi apud Virum Illustrem, qui aliam haud dubie mentem habuit. *Coll. Grot.* ad II. 4. §. 2. p. 44.

(b) conf. *Pufend.* Elem. I. 5. 24. p. m. 75. ubi hoc argumentum inprimis urget.

(c) II. 4. 4.

(d) est hæc observatio eximia Celebertimi Viri *Jo. Werlhofii*, Vindiciis Grotiani Dogmatis de Præscriptione inter gentes liberas §. 9. Ubi plura videri possunt.

(e) *Pufend.* de Reb. gestis Friderici Wilhelmi XVIII. 15. p. 1399.

(f) *Silhon* dans le Ministre d'Etat L. 1. diss. 11. *autrement la condition de tous les Princes seroit miserable; ils ne seroient jamais asseurés en leurs Etats.*

(g) II. 4. 9.

(h) IV. 12. 7. 9.

(i) Non obstant quæ *Petrus Puteanus* (du Puy) Regi Galliarum quondam a consiliis & Bibliothecis ex pharetra Vasquii L. II. 51. 28. qq. III. desumta objicit. 1.) Usucapionem Lege civili inventam. E. Reges populosque liberos non stringere. 2.) Jus naturæ poscere, ut suum quilibet Jus illibatum perpetuoque servet. Igitur præscriptionem Jus non dare. 3.) Si præscriptio licita sit, fore une espece de peine que la loy inflige *Rationes P. Puteani.*

Contra Præſcriptionem inter gentes liberas ſolvuntur.

flige aux negligens. At pœnam inter Principes populosque liberos locum non habere. 4.) Reges eſſe tantum uſufructuarios. Ideoque populo nihil poſſe in præjudicium derelinquere. Sic bona Coronæ Franciæ decreto Franciſci I. de A. MDXXXIX. eſſe inalienabilia; quod decretum ſit a prioribus jam Regibus propoſitum. 5) excipi poteſt: Quod ab initio non valet, ex poſtfacto convaleſcere non poteſt. Sed derelictio præſumta & eam ſequuta apprehenſio ſine tractu temporis ab initio non valet. E. poſt tempus aliquod convaleſcere non poteſt. Sed ad I. Reſp. prius abſolute non verum eſſe. Uſucapionem enim pax ac vita ſocialis expoſcit. Igitur Jure naturali nititur, quod & ſummos imperantes ſtringit. Ad II. neque antecedens abſolute & citra reſtrictionem verum eſſe. Nam & altera Lex naturæ eſt, ut dominia ſint certa, ac in tuto collocentur. Huic igitur ob pacem Lex prior cedit. Sed & alia eſt Lex, ut voluntas Domini Jure ſuo cedentis valeat: Ergo & præſcriptio adverſus eum valet, qui rem ſuam longo ſilentio dereliquit, eamque ab ſe pro ſua non haberi oſtendit. In III. minor eſt falſa, quidquid videatur *Puteano* & Hugoni de Roy. Non enim eſt ſcopus præſcriptionis multare negligentes, ſed perturbationes Reipublicæ cavere, & paci conſulere. Ad IV. *Decreta* Galliæ Regum non obeſſe Principibus exteris. Et quam ineptum eſt, uni Regno ejusmodi privilegium aſſererę, ut ipſum quidem aliis ſua eripere poſſit, ſed quæ ſemel arripuerit, nunquam ullo modo ab eodem iterum ſeparari queant. Pufend. J. N. & G. VIII. 5. 9. 2. Velim explicari ſolide ex Principiis Puteani, quo Jure Coronam Gallicam in Carolinam ſtirpem Pipinus, in Capetinos Hugo transmiſerit, ſi nunquam legitimis Regibus interverſa poteſtas in Jus verum tranſivit? Ad V. Reſp. limitat Grotius Majorem: niſi cauſa nova interceſſerit, quæ jus parere idonea ſit. 2. Male illa regula huc applicatur, quia agit de illis, quæ ab initio vitioſa ſunt; ſed hic agitur de re, quæ eſt ineffica tantum, non quæ vitioſa eſt. Præſcriptio non ſtatim valet initio, valet tamen debito tempore. Fruſtra demum receptæ inter DD. Juris Naturalis ſententiæ de Præſcriptione inter gentes liberas vetuſtum illud: ADVERSUS HOSTEM ÆTERNA auctoritas eſto, oppoſuit Marchio Hoſpitalius. Quippe quod nihil aliud vult, quam eum, qui non ſit Civis Romanus, ſed hoſtis, id eſt, veteri illo XII. Tabul. ſtylo peregrinus, quantumvis rem alienam poſſideat, idque continue & longo ſatis tempore: tamen uſu, id eſt, poſſeſſione, auctoritatem, id eſt, dominium adquirere non poſſe, ſed Civi perpetuam fore vindicandi facultatem. Quæ quidem Civilis Legislatio Principes Civitatesque in Statu ad ſe invicem Naturali exiſtentes nequiquam concernit.

§. XXV.

§. XXV.

Quot modis oriatur obligatio ex lure, quod in res competit?

Ex jure quod in res competit, duobus modis oriri obligationem ait Grotius; uno, *e rebus extantibus*, altero *ex non extantibus*. Priori quidem modo obligatio hæc naſcitur, qua tenetur is, qui REM NOSTRAM habet in poteſtate ſua, efficere, quantum in ſe eſt, ut in noſtram poteſtatem veniat. (a) Ratio eſt, quia Jus naturæ vult, ut ſuum cuique tribuamus, & quemlibet pati debemus quiete rebus ſuis frui. (b) Quod officium contractibus etiam particularibus præponderat, iisque exceptionem dat. v. c. ſi fur apud me, inſcium furti rem furtivam depoſuerit, & poſt verus ejusdem Dominus adparuerit, huic, non furi, eadem erit reſtituenda. (c) Grotius ad contractum univerſalem provocat, qui omnes homines teneat, & jus quoddam Domino pariat, rem SUAM vindicandi; (d) quem tamen fictitium cenſet Kulpiſius, (e) niſi velis Grotium benigne interpretari, qui *tanquam* ex contractu univerſali derivat obligationem, cum uno utique ac perpetuo conſenſu Natura humana in Legem de abſtinentia alieni conſenſerit. Proxima, ut dixi, ratio eſt Lex naturæ, de non lædendis aliis, (f) quæ obligatio dici alias connata ſolet, omnesque homines adverſus quoslibet qua tales ſtringit, per quam invicem jus naturæ uſurpare, ſocialemque vitam agere debent. (g) Vocatur etiam communis, qua Creator omnes homines UT Tales inter ſe devinctos voluit. (h)

Expoſitio Autoris l. 13. 2. & ſeqq.

qua obligatio communis?

(a) *Grot. II.* 10. 1.
(b) *Pufendorf.* Off. I. 13. 1.
(c) *Pufend.* d. l. I, 13. 2.
(d) *de J. B. & P.* II. 10. 1.
(e) *ad h. l Grotii* Exerc. VI. p. 74. conf. *Ciceronem* de Off. III. 17.
(f) *Pufend.* Offic. I, 6. 3. & I. 7. 2. obligatio.
(g) *Pufend.* Elem. I. defin. 12. n. 1. p. 114.
(h) *Pufend.* Off. I. 6. 1.

§. XXVI.

Poſteriori modo, atque circa res non extantes, ea eſt obligatio,

Quid, ſi res non extet?

ligatio, ut ſi res aliena, bona fide parta, ſit conſumta, tantum reſtituamus Domino, quantum facti ſumus locupletiores; quia, ut Cicero ait, contra naturam eſt, ex hominis incommodo ſuum augere commodum (a) imo magis contra naturam, quam mors. (b) Vexata quæſtio eſt: An is, qui rem alienam emit, poſſit eam reſtituere venditori, ut pretium ſervet? Negat Grotius, quia ex quo res in ejus fuit poteſtate, jam cœperit obligatio reſtituendi (c) Ergo furi non poſſe reſtitui. Objicit tamen *Zieglerus*, (d) obligationem reſtituendi non excludere charitatem, quæ incipit a ſe ipſa. 2. nihil intereſſe Domini, a poſſeſſore vel venditore rem recipiat. 3. quia hoc pacto emptor facilius recipiat pretium: (e)

An, qui rem alienam emit, eam poſſit reſtituere Venditori? Rationes Ziegleri pro affirmante.

(a) *Cic. Off. III. 5.*

(b) ibid. III. 5. ex quo, inquit, efficitur, hominem homini nocere NON POSSE.

(c) II. 10. 10.

(d) ad Grot. II. 10. 10.

(e) Reſponderi poſſet, utique venditori dari poſſe, ſi Domini nihil interſit; alias ſecus, quia ut habet Grotii ratio, ex quo res mea eſt in alterius poteſtate, cœpit obligatio reddendi. Præceptum Legis Naturalis eſt: neminem lædendum, neminique quod ſuum eſt, ullo pacto ſubtrahendum. *Pufend.* Off. I. 6. 3. 2. Amor incipit a ſe ipſo, ſed & nemini nocet. At vero nocerem alteri, tradendo rem ſuam furi, quod utique injuſtum eſt. Specioſe objicit Dicaſtillo. Qui contractus eſt dolo malo initus, ille poteſt ac debet reſcindi. Atqui reſciſſio non aliter ac melius fieri poteſt, quam ſi res furtiva reddatur venditori. Sed Reſp. Majorem de contractu intelligi, ubi in utroque ad contractum accedendi Jus eſt. At heic venditor nullum plane Jus vendendi habet. 2. Reſciſſio hoc modo fieri non poteſt, quia ſi præſens eſſet Dominus, utique ne ex adverſariorum quidem ſententia venditori res dari poſſit, ſed neceſſario redderetur Domino.

ſolvuntur.

§. XXVII.

Quid præcipiat Lex Naturalis circa reſtitutionem fructuum?

Circa *Reſtitutionem rei* alienæ poſſeſſori Bonæ fidei impetratam id inprimis advertendum eſt; (a) An poſſit recuperare id, quod ſibi re evicta (b) decedit ab eo, abs quo rem oneroſo titulo accepit. Niſi enim hoc ſit, non tenetur ad reſtitutionem

nem fructuum conſumtorum, quia eo caſu non eſt factus locupletior, qui reſtitutæ abs ſe rei alienæ pretium ab Auctore ſuo recuperare nequit.

(a) *Pufend.* O. M. IV. 13. 9. p. 661.

(b) quodſi enim Venditor non ſit Dominus, Emptor evictionis nomine venditorem obligat. Add. *Greg. Tholoſan.* Syntagm. Juris Univerſi XXV. 22. 145. Eſt etiam caſus evictionis a Cicerone laudatus, Off. III. 16. p. m. 135. ubi & de arbitrio: quid ſibi ea de re facere oporteret ex FIDE BONA? *quid evictio? ex Cicerone.*

§. XXVIII.

Dominium ut ſic non (a) dicit Indopendentiam liberam; ***paupertas*** vero eſt (b) indigentia externarum rerum ſive Inſtrumentorum ad (c) neceſſitatem & commoditatem hujus vitæ requiſitarum. (d) *Quid paupertas, ex oppoſitione Dominii?*

(a) Contra Monachos mendicantes D. Schaller. de Paupertate Monachorum Diſputationes ſingulares edidit.

(b) non tamen dicit omnimodam abdicationem. *Schaller.* §. 7. Cic. in fragmentis l. 1. de Oecon. Paupertas certiſſima eſt, cum alicujus indigeas. *Contra paupertatem Monachorum.*

(c) quis poteſt pauper eſſe, qui non eget? Minuc. Felix, non procul a fine. At Monachi non egent.

(d) Paupertas eſt vel Oeconomica vel Politica. Illa eſt egeſtas contrariorum. Hæc judicata a cenſis. Exemplum dat Schallerus von den drey-Schilling-Burgern in Straßburg, qui ſaltem 3. aſſes quotannis pendunt. Quot Proprietarii fame in bello mortui ſunt, at de Franciſcanis tale nihil legimus.

§ XXIX.

Inter ea quæ Lex divina (a) humanaque in commercium venire vetuit, res eminent ſacræ; cui interdicto oppoſitum peccatum (b) Simonia appellatur. (c) *An res ſacræ veniant in commercium*

(a) Auct. §. 3. med. & ſub fin. de Simonia.

(b) quam communiter definiunt, quod ſit ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi pretio temporali aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum. Conf. *Oſiand.* Theol. Caſual. P. ult. c. 2. p. 40. Diſt. tamen inter acceptionem pretii temporalis pro re ſpirituali, & acceptionem *quid Simonia?*

Digitized by Google

Stipendii pro labore. Luc. X. 7. quia operarius eſt dignus mercede ſua. de honorario poſt abſolutionem Beicht-Pfenning, vide Oſiand. d. l. p. 61. Gratiæ tamen DEO agendæ, ſi Miniſtri iis gaudeant ſalariis, ut his non indigeant.

(c) ſumta nomenclatione a Simone Mago Act. VIII. 20. ſeq. *Lutherus* in cap. 21. Gen. Totus Papatus ſubſtantialiter plenus eſt Simonia, ut ſi tuleris Simoniam ex Papatu, jam Solem inde tuliſti. Huc pertinet Hiſtoria Indulgentiarum, quam vide apud Sleidanum & Sekendorfium. Ut recte ſcripſerit Mantuanus:

— — — venalia Romæ
Templa, Sacerdotes, Altaria ſacra, Coronæ,
Ignis, thura, preces, cœlum eſt venale DEUSque.

Videndus omnino Puſendorfius de Monarchia Pontificis Romani. Huc pertinet, quod ajunt Hominem eſſe Dominum ſuorum bonorum operum, quæ poſſit aliis communicare. Bannez. de *Dominio* q. 2. §. Cur non & vendere?

§. XXX.

Commendatio §. 4. capitis XIV. & §. 8. ac Locus de Numiſmatica & itinerariis huc refertur.

Commendari in hoc cap. XIV. Paragraphus quartus inprimis meretur, quod ad eundem quidquid rarum (a) pretioſumque ſive in naturalibus, quæ infinita ſunt, ſive in (b) artificialibus poſſides, aut apud exteros vidiſti, vel in Patria noſti, referre, de illiusque pretio ordinate diſquirere potes. Sed & ad Octavum Doctrina Numiſmatica, quæ elapſo nuper Seculo in tantum evecta faſtigium eſt, reduci debet. Conf. Rol. Mareſii epiſtolas, n. XXII. p. 352. ubi Scriptores recenſet, quibus addendus Patinus, & Mediobarbus, itemque Ezechiel Spanhemius & Laurentius Bergerus. Huberrus *Golzius* de Græcorum Nummis, & Rhodio nominatim. Seldenus de J.N. & G. II. 8. de Nummo Moſis facie & nomine inſignito Schikard. in Tarich. [c] p. 34. Pertinent huc Itineraria, & e nuperis Maximiliani Miſſoni per Belgium, Germaniam & Italiam peregrinationes, Germanice editæ Lipſiæ apud Tho. Fritſchium MDCCI. ubi e. c. pag. 148. ſqq. Muſeum Comitis Maſcardi Veronenſis.

[a] raritas inprimis pretium auget. Quanti taxaretur nummus Otho-

Digitized by Google

Othonis æreus (nam aurei reperiuntur:) ſi poſſet undecunque erui? quærit *Bæclerus*, Diſſert. Volumine noviſſimo p. 907. add. *Chifflet* de Obſonibus æreis.

[b] Adde Plin. H. N. L. XXXIII. 1. 11. 12. XXXIV. 297. 8. & de pictoribus plaſtisque XXXV. 8. XXXVI. 5. XXXVII. 1.

[c] qualem *Lanſiano* ſimillimum & Seldeno laudatum apud nos pronum eſt oſtendere.

§. XXXI.

Ubi res diverſi generis commercio permutari debent, comparatione & exæquatione earum opus eſt, (a) ne alter plus habeat, alter minus; cujus quidem exæquationis modum rationesque pridem excuſſit Ariſtoteles, indigentiam appellans menſuram iſtam, in cujus locum ex inſtituto ſucceſſerit Nummus, στοιχεῖον καὶ πέρας τῆς ἀλλαγῆς, elementum & *terminus* (b) ſive Inſtrumentum commutationis rerum. Non tamen hæc unica eſt menſura, ſed hominum ſæpe voluntas, & complura alia. (c) Juſta inprimis cauſa eſt negotiationis ratio, (d) pluribus paucioribusve Impendiis conſtantis. Accedit ars: Opinio de rebus eximiis decori futuris habenti: cupiditas item rem habendi, & competitorum concertatio, ut eſt in actionibus: tempus; quia etiam dies eſt pars pretii caſus fortuiti.

Quid exæquatio? qui ejus faciendæ modi? Ut pretia rerum augeantur?

[a] Talis exæquatio facta eſt ſpeluncæ duplicis Ephroni & CCCC Siclorum. *Gen. XXXIII.* 15.

[b] *Nicom.* V. 5. Nummus enim non tam definit pretium, quam eſt pretium, neque adeo tam menſura rerum commutandarum, quam Inſtrumentum commutationis ex conſtituto. Aliquando penuria pecuniæ ad permutandi conſuetudinem reditum eſt, ut de Flandris in illorum annalibus notavit *Mejerus*. Uſitata eſt moneta, quæ vocatur עובר לסוחר jam Abrahami tempore, Gen. XXIII. 16. ubi Anglus: *Current*, plane ut nos Current-Geld, ſeu nummus, qui inter Mercatores, in expendendo numiſmatum pretio quam maxime diligentes, translatitius receptusque eſt.

Nummus, quid?

[c] *Grot. II. 12. 14.* & *Auctor* §. 3. & inprimis 4.

[d]

Digitized by Google

[d] *Bæcler.* de Menſura pretii, *in Volum. Diſſert. noviſſ.* p. 904. huc refer pericula, diſcrimina, labores. *Seneca* de Benef. VI, 15.

§. XXXII.

Quod officium poteſtatis Civilis in definiendo pretio?

Quoniam juſtitiæ pudorisque, ubi metus abeſt, poſtrema fere apud vulgus ratio habetur, fierique eam ob rem haud raro ſolet, ut emptor, iniquæ venditoris voluntati, neceſſitate inopiaque preſſus ſuccumbat; ideo civilis poteſtatis eſt, inæqualitatem in pretio rerum vinculis Legum coercere, magiſtratuum (a) auctoritate moderari, judiciis emendare

Fundamentum divisionis pretii apud Auctorem.

[a] Hinc apud Suidam ἀγορανόμοι, οἱ κατὰ τὴν ἀγορὰν ὠνὴν διακρίνοντες ἄρχοντες; Magiſtratus, qui res in foro venales adminiſtrant, excepto frumento. Nam hi σιτοφύλακες adpellabantur. Hinc diſtinctio pretii in vulgare & legitimum §. 5. Hoc conſiſtit in puncto. Illud in quadam latitudine, §. 6. init. & differt a vulgari illo generalius dicto in rebus actionibusque ut talibus conſpicuo, quatenus opponitur Numo. Sed hoc vulgare etiam in numo eſt.

§. XXXIII.

Quid pretium? quod ejus objectum? quid pretium redemtionis?

Pretium eſt *valor* quantitasque rerum, [a] humana conventione illis impoſita. Eſt tamen & valor actionum, [b] quatenus in commercium veniunt: quemadmodum & perſonarum, quatenus illæ rebus æquiparantur. [c] Inde Jus lytri, & pretium Redemtionis, quod Suidæ eſt ὑπερέχόμενον πρὸς ἐλευθερίας. Seu quod Scholæ terminis eodem redit: quantitas moralis, ſive valor ex pacto tacito ſive expreſſo [d] aſſignatus captivo, quique vel propria, vel aliena impenſa ſolvitur hoſti capienti, ut is ex hujus poteſtate dimittatur, priſtinæque libertati reſtituatur. [e]

Lex divina de pretio devotorum exponitur, Lev. XXVII.

[a] Pretium hominis voto conſecrati, numoque exæquandi DEUS conſtituit, Lev. XXVII. 3. 4. 5. 6. 7. Maſculus enim a pueritia quinquenni ad annum vigeſimum æſtimatus XX. Fœmina vero ejus ætatis X. ſiclis. Maſculus annorum XX. uſque ad LX. pendere juſſus L. Fœmina XXX. ſiclos. Senex denique plusquam ſexagenarius XV. fœmina

Digitized by Google

mina autem decrepita aut ſexaginta annis major X. ſiclis æſtimabatur. Itaque majus pretium viris quam pueris aut fœminis impoſitum: minoris etiam habitus fuit ſenex juvene, & ad illius pretium decrepitæ æſtimatio propius acceſſit, cum alias in juventa duplo major eſſet viri quam fœminæ æſtimatio. *proportio obſervatur.*

[b] Alias enim quantitates in actionibus ſunt fundamentum præmiorum aut pœnarum. *Pufend. O. H. & C. II. 13. 16.*

(c) Germanis audit Löſe-Geld vel Ranſion, quæ vox a Latino Redemptio, adſumpto traduce Gallico vel Italico *Rançon* vel *Rançone*, deſcendere videtur. Niſi magis arrideat derivatio *Jo. Loccenii* a *Rân* vel *Ran*, rapina, & *ſona* vel *ſuna*, pacare vel placare aut redimere; unde majoribus noſtris *Suonboch* dicta charta placationis. Quo ſenſu *Ranſon* idem fuerit ac compoſitionis redemtionisque pretium pro rapto vel adducto captivo. *Talungam* etiam in charta Ottonis, Imperatoris adpellari, obſervat *Hertius*, a vocabulo zahlen, ſolvere, quod pretium ſolvatur. Latini redemtionis libertatisque pretium dixere. Græci λύτρον, quod idem ſonat: ac apud ſeptuaginta Interpretes, ipſosque Novi Teſtamenti Scriptores in ſublimi argumento ſolenne eſt, quo Salvatorem Optimum, DEI Mariæque Filium, ſoluto pro univerſis ſingulisque hominibus λύτρῳ, τιμίῳ αἵματι, ac univerſæ obedientiæ pretio, genus humanum e Diaboli captivitate liberaſſe, credimus, alienumque, quo nos conſtringebamur, debitum perfectiſſime, ac intrinſeco perpetuoque valore ſatisfacturum, perſolviſſe. Tractant id argumentum Theologi. Præclare tamen de eo in Moralibus egit Vir doctiſſimus, *Ubricus Huberus*. Miratur, non paucos Paulinæ definitionis obliviſci, qui Lytrum deſcribat τιμὴν ἣν ἠγοράσθησαν, *pretium*, quo *redemti ſunt* peccatores. Quibus utique verbis æqualitas ſatisfactionis EXPLETRICIS mirifice declaratur, quemadmodum etiam, quidquid ad veritatem fidemque plenæ ſatisfactionis demonſtrandum pertinet, enixe retinendum eſt. Namque & homines vendi poſſe, videlicet ſervos, nec aliter atque res Noſtras tractari manifeſtum eſt. Pulcre Baſilius in hoc articulo: homil. in Pſalm. XLVIII. εὑρέθη ἐν ὑμῖν πάντων ἀνταξιον, ὃ ἐδόθη εἰς τιμὴν λυτρώσεως τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Una, inquit, res inventa eſt, omnibus dignitate æqualis, quæ data eſt in PRETIUM REDEMTIONIS animarum Noſtrarum. Nec non *Auguſtinus* in Pſ. XCV. Tenebantur, ait, homines captivi ſub diabolo, & dæmonibus ſerviebant. Sed REDEMTI ſunt e captivitate: Vendere enim ſe potuerunt. Venit REDEMTOR, & DEDIT Pretium, fudit ſanguinem ſuum, & EMIT ORBEM TERRARUM. *Unde Ranſion?* *quid λύτρον? Speciatim in diſciplina ſanctiore. Definitio Lytri Paulina, ab Ubr. Hubero repetita 1. Cor. VI. 20.*

RARUM. Quæritis, QUID EMERIT? Videte, quid dederit, & invenite, quid emerit. Sanguis Chriſti PRETIUM eſt. TANTI QUID VALET? QUID? NISI TOTUS ORBIS; QUID, NISI OMNES GENTES? Conferatur *Ulr. Huberus* de Jure Civitatis, L. I. Sect. IV. cap. VII. quod de Redemtione agit.

Quid Cartels?

(d) Ut in pactis ob lubrica belli initis, quæ *Chartels* vel *Cartels* appellantur. Hujus generis conventiones aliquot recitat Pufendorfius in Rebus Succicis ad A. MDCXLII. & ſequentem. Recentius idque inſigne exemplum proſtat in pacto ſive tractatu Cæſareo-Gallicano, Baſileæ 11. Maj. MDCXCII. inito, quo ſummum pretium Generali Locum tenenti aſſignatum 50000. Librarum: Multi etiam militum menſtruo taxantur ſtipendio. Si pactum deſit, naturaliter penes capientem eſt, quantum voluerit, pretium poſcere; addito tamen, ob naturalem æquitatem, TEMPERAMENTO humanitatis. Si pactum inter capientem & captum ſupplicem interceſſerit, id utique ſervandum eſt.

Neceſſitas ejusmodi pactorum.

(e) Magna etiam urgensque ratio eſt, quod ob deſperationem Lytri, ac ubi fugæ deditionique omnis præcluſa via eſt, nimium ſanguinis funditur, & par reponitur pari, donec ad morem redeatur. „Cujus rei ſingulare exemplum refert *Everhardus Reydanus*, Belgicorum „Annalium conditor, Albanum neque capere quenquam, neque captos „redimi paſſum eſſe, ſed laqueo univerſos & exquiſitis tormentorum „doloribus enecaſſe. Verum ut eandem Hiſpanorum fortunam viderit, „cum nullum Fœderati redimi paterentur, ſed ſine diſcrimine nobiles, „ignobiles, & in illis Paciecum, ſanguine Albano junctum, tollerent „in patibulum: diligentius ſervare jura belli & TANQUAM CUM HOSTIBUS agere cœpiſſe.

§. XXXIV.

Quotuplex pretium? quid virtuale? quid formale? quid vulgare? quid eminens?

Pretium eſt vel *virtuale*, quod ipſis rebus ex naturali ſua conditione ineſt, ſemota etiam omni humana impoſitione; vel *formale*, quod formam determinationemque ab humana voluntate ſortitur. *Formale* pretium ſubdividitur in *vulgare* & *Eminens*. Illud ſpectatur in rebus operisque in commercium venientibus: hoc (2) in nummo, in quo pretium rerum omnium eminenter velut in ſe continere concipitur, ac omnium rerum pretiis æquale fieri poteſt. Porro pretium vel in Statu conſideratur *Naturali*, vel in *Civili*. Ibi pretium dependet

Digitized by

det a Libertate: heic ab Imperio Civili. Atque in Civitate quidem rursus duplex est vel legitimum, vel vulgare. illud dependet ex Lege per communem Imperantem lata, hoc ex usu fori. (b) Illud alii vocant legale, hoc conventionale, cum vulgare pretium alio jam sensu fuerit nuncupatum. Differunt hæc duo, cum ratione certitudinis, quoniam illud in puncto velut consistit, adeoque minimus excessus invitum lædit; hoc autem quandam habet latitudinem: tum ratione durationis, quia illud est constans, nec ad momentaneam pretii virtualis variationem mutari statim solet: hoc vero est inconstans, ac variationem perpetuo sequitur, adeo ut juxta dies, imo horas, Rerum variare pretia soleant.

quid pretium legitimum? quid vulgare civile?

(a) Primus hujus usus memoratur in sepulcri emtione. *Genes. XXIII. 15. 16.*

(b) *Pufendorf.* O.H. & C.I. 15. 3. I. 11. 5.

§. XXXV.

Insignis & in publicos usus directa *Observatio* Auctoris est, ad singularia divinæ Providentiæ humanis necessitatibus prospicientis munera hoc referentis, (a) quod pretio non magno res omnium utilissimæ & maxime necessariæ parantur. Quanquam nonnulla est (b) utilitatis in pretio faciendo æstimatio.

Ut in pretio conspicua Providentia Numinis?

(a) §. 4. conf. *Bucl.* de Mensura pretii, Dissert. Edit. noviss. p. 902.

(b) Sic quo majores sunt ex ædibus rèditus, eo majus illarum pretium.

XXXVI.

Non vane ad Grotium (a) monuit nonnemo; magnam pecuniæ factam commutationem, ex quo Seculo XVI. Rex Hispaniarum ex Americanis Insulis tantum auri argentique invexerit. Crescente enim pecunia (b) in quantitate, decrevit in pretio. Hinc est, quod pretia rerum aucta sunt, & per totam

Unde pecuniæ commutatio, ratione pretii?

Digitized by Google

totam Europam quater tanti ematur, quanti prius, quadruplo que creverint pretia,

(a) II. 12. 17. *Grasswinkelius*, apud Bœcler. d. l.

(b) de quærenda, de collocanda pecunia, etiam de utenda, commodius a quibuſdam optimis viris, ad medium Janum (ita omnino Eraſmus: ad medium vero Januæ legi vult Betuleius, quod ſenes, ut tædium fallerent, tempus colloquiis, honeſtis quidem illis, & de communibus negotiis inſtitutis extrahere ſoliti ſint; quod ut commodius fieret, ſedilia circa januas in hemicycli formam collocata eſſe. Addit tamen, per me manebit D. Eraſmo ſua hoc loco expoſitio integra & ſalva) ſedentibus, quam ab ullis Philoſophis ulla in Schola diſputatur. Cic. Off. II. ult.

§. XXXVII.

Quod verum pretium?

Quoniam in voto lucrandi facile ineſſe (a) vitium poteſt: igitur juſtum verumque pretium id haberi ſolum debet, quod pro tempore locoque vulgo uſitatum & cum ratione receptum habetur, aut ex rei æſtimandæ conditione vel eventu peculiari, viri boni ac prudentis judicio e. c. Principis, aut Magiſtratus aut arbitri definitur ita, ut neutra pars plus minusve habere, quoad ejus fieri poteſt, videatur. (b)

(a) *Syr. XXVII.* 2. Mercatores Rex *Theodoricus* deſcribit, genus hominum, quod lucris vivit.

(b) *Iniquum* ergo *pretium* eſt, quod majore minoreve menſura, quam conditio rei, loci, temporis poſtulat, taxatur, & eo tendit, ut alter plus æquo, alter minus habeat. Conf. *Bœcler* Diſſertat. de Menſura pretii, quæ obſervationibus quoque Grotiánis adjecta eſt. p. 75. ſq.

§. XXXVIII.

Quid de frumentario Alexandrino cenſendum?

Juſtumne id fuerit pretium, quod mercator Alexandrinus frumento ſuo, cujus magnam mox copiam Rhodum delatum iri novit, veluti iſta annonæ caritas duratura porro eſſet, ſtatuit, apud *Ciceronem* (a) diſputatur. Cicero Antipatrum laudat, iniquum id facinus fuiſſe contendentem. Sed Grotius officioſum quidem fuiſſe ac laudabile dicit, ſi naves

mox

Digitized by Google

mox affuturas indicaſſet; non tamen injuſtum, (b) i. e. non pugnans cum jure mentis, quod reticuerit.

(a) *Off. III. 12.* & *III. 17.* ubi, video, inquit, propter depravationem conſuetudinis, neque more turpe aliquid haberi neque aut lege ſanciri, aut Jure civili: TAMEN NATURÆ LEGE ſancitum eſt.

(b) *Grot. II. 12. 9.* ut tamen Antipatri ſententiam accuſare non audeat. v. denuo *Bacler.* de Menſura pretii, quæ Obſervationibus ad Grotium ſubnexa eſt. p. 80. ſq. & comparant huc exemplum mercatoris mercem vendentis, cujus uſum mox interdicendum novit; Saltem eum abs ſe non abſolvi poſſe dicit Præclerus, qui alicui ſolvit nummos, quorum pretium mox minuendum novit, altero ignorante. Conf. Ciceronem ipſum: Hoc, inquientem, celandi genus quale ſit, & cujus hominis, quis non videt? Certe non aperti, non ſimplicis, non ingenui, non juſti, non viri boni, Off. III. 13. Varia etiam pro *Grotio* argumenta habet *Pufend.* de J. N. & G. V. 3. 4. Saltim hoc velim obſervari, quod Auctor I. 15. 4. inculcat, inæqualitatem quam nulla diſſimulatio præceſſit, nihilominus corrigendam eſſe. Si vero inæqualitas corrigi debet, quæ nullam habuit diſſimulationem prævium, utique illa multo magis erit corrigenda, quæ orta eſt ex diſſimulatione, ut v. c. apud Rhodios, quos decepit Frumentarius.

An nummos expendere liceat, pretio mox minuendos?

§. XXXIX.

Pertinet huc INTERPRETIUM, Græcis παράλλαγον, quo de ad Ammianum Marcellinum (a) obſervant viri docti, id de lucro & de damno dici; ut quanto pluris aut minoris vendideris rem quam emeras, id quod priori pretio acceſſit aut deceſſit, INTERPRETIUM ſit.

quid interpretium?

(a) XXVIII. 5. de Hymetio.

Ad Libr. I. c. XV.

XL.

Contractus (a) *ratione Principii* dividitur (b) in voluntarium & involuntarium; ratione (c) *Objecti* in nominatum & innominatum, in beneficum & oneroſum (d) μονόπλευρον item ſeu unilaterem, & διπλεύρον ſeu bilaterem; (e) diremtorium. (f) ubi facta utrinque impletione, partibus nihil negotii intercedit, v. c. emtio venditio, & Commutatorium, quo adhuc

Quotuplex contractus?

quid diremtorius?

Digitized by Google

aliquid negotii intercedit. Cæterum de Formulis in Contractibus eximie tradidit Cicero (g) quemadmodum & de Officio. (h)

quid commutatorius?

(a) Græci communiter vocant συνάλλαγμα. Siracides more Helleniſtico δόσιν καὶ λῆψιν, XLII. 8. XLI, 23.

(b) Veteri utique diſtinctione, pro qua laudatur *Ariſtoteles* Nicom. V. 5. *Jac. Thomaſ.* Tab. XXIII. lin. 30.

quid nominatus?

(c) *Ille* eſt, qui circa objectum certæ ſpeciei celebratur, eoque proprio ac ſpecifico contractus nomine gaudet: ut emtio, venditio, locatio, conductio & ſimiles determinatum nomen agnoſcentes. *Hic*, qui circa objectum determinatæ ſpeciei non celebratur, eoque proprium nomen non habet, cauſam tamen habet, nempe dationem vel factum. Ut eſt 1. contractus, *Do, ut des*, quando res datur pro re, v. c. permutatio operoſa ſic dicta, hic equus pro hoc equo; pecunia, pro pecunia, qui contractus nunc eſt cambii; uſus rei pro re, velut uſus equi mei ad aliquot dies pro hoc libro. 2. *Facio, ut facias*; quando factum ac opera præſtatur, ut ab altero viciſſim illud præſtetur; qui contractus Ammiano Marcellino pactum reddendæ viciſſitudinis dicitur. Quorſum pertinere videtur contractus inter Vaſallum & Dominum, vi cujus ille protectionem & tutelam, hic viciſſim ſervitia militaria promittit. 3. *Do, ut facias*, in iis eſt contractibus, ubi aliquid ut aliud fiat, datur, modo non in propriam formam tranſeant, alioqui ejus potius quam generalis venient nomine. Ita ſi do v. c. pecuniam, ut facias, & factum eſt hujusmodi, ut locari ſoleat, erit contractus nominatus, qui dicitur locatio; quod ſi vero factum ejus eſt naturæ, ut locari nequeat, quamvis pro eo detur pecunia, non erit locatio, ſed contractus anonymus. 4. Ad: *Facio, ut des*: Omnes illi referuntur contractus, quibus factum quodcunque præſtatur, ut ab altero detur res aut uſus rei. Sed iſthæc diſcrimina prorſus ignorat Jus Naturæ. Grot. II. 12. 3. med.

quid innominatus?

quid contractus mixtus?

(d) Auctor. I. 15. 3. Imo & *mixti* Matth. XX. 3. ſi alicui ſalarium amplius conſtituo, ac ejus eſt opera, ubi miſta contractui eſt liberalitas.

quid μονόπλευρος?

(e) Vocabulum *bilateris* habet noſter, I, 2. 14. ſub fin. & de J.N. & G. V. 2. 5. quibus addit contractus mixtæ naturæ. *Illorum*, qui ab initio ex uno tantum latere ad aliquid præſtandum obligant, nec ex poſtfacto conditionem mutant: exemplum dat mutuum & ſtipulationem.

quid διπλευρος?

Iſtorum, qui ultro citroque ad aliquid præſtandum obligant & in quibus par utriusque contrahentis in obligatione conſtituenda eſt ratio, emtionem & venditionem, locationem, conductionem &c. *Hos ait* natura comparatos

gitized by G

ratos esse ad unum tantum obligandum; ubi tamen ex postfacto fiat, ut & alter obligetur. Puta si accipiens impensas fecerit, quas refarciri æquum sit.

(f) *D. Jo. Jac. Müller.* Instit. Eth. II. 19. 18.

(g) ut: Ex fide bona. Melius, æquius. Ut inter bonos bene agier. Off. III. 15. III. 17.

(h) Licitator & Venditor, si ad eloquendum venerint, non plus quam SEMEL eloquentur, sie sollens mit einem Wort ausmachen. L. III. Off. c. 15. Plane ut Turcæ soient.

§. XLI.

Circa Contractum *Emtionis Venditionis* de Jure quoque Monopoliorum disquiritur. Nos ea, (a) ubi Mercatores aut alii insignem rerum copiam facta conspiratione corradunt, eamque donec pretium creverit supprimunt, iniqua censemus, in fraudem quippe ac damnum aliorum instituta. (b) De prudentia rectoria circa concessionem monopoliorum consulendus omnino est Auctor. (c) *quid Jus monopolii?*

(a) non intelligitur monopolium, si civis v. c. sciat solus hanc illamve rem conficere, aut si populus quidam rem suæ terræ quasi propriam contineat; sed privatum.

(b) unde & imperatoriis Legibus, Caroli inprimis V. sub pœna confiscationis interdicta.

(c) de J. N. & G. V. 5, 7. p. 731. 732. ubi monet pro Monopoliis a Grotio II. 12. 16. male allegari exemplum Josephi, cum Rex non interdixerit emtionem frumenti.

§. XLII.

Usuræ (non mordaces) (a) lucro, quod alter ex re nostra facit, respondentes, Legi Naturali non repugnant. Alias ego dispendium paterer, altero lucrum e Re mea captante, (b) quod æqualitati, etiam ab Apostolo commendatæ, repugnat. & si Legi Naturæ essent adversæ, DEUS eas ne in peregrinos quidem permisisset, quod factum tamen a sapientissimo Legislatore, Deuteronomii capite supra vigesimum tertio. v. 19. 20. *Quod Jus Usurarum?*

Cæte-

Digitized by Google

Cæterum orta in Belgio de Trapezitis vulgo *Longobardis* (c) controverſia hanc rem egregie illuſtravit. (d)

(a) Lege *Pufend.* de J. N. & G. V. 7. 8. Dicta Patrum & Conciliorum adverſus uſuras colligit *Antonius Thyſius*, Prof. Theolog. apud Leidenſes in tr. poſthumo de Uſura & Fœnore, quem ob controverſiam de fœnore trapezitico ediderunt cum aliis ſuorum teſtimoniis Theologi Ultrajectini A. 1658.

Deductio Juris uſura à ſacris?

(b) contra Regulam ab *Apoſtolo* quoque probatam *2. Cor. VIII.* v. 13. *Kulpis.* Coll. Grot. Pag. 83. conf. *Spener.* de Offic. l. 289. 290. & Oſiand. ad Grot. II. 12. 10. p. 938. ut & *Calov.* omnino ad Deut. XXIII. 19. ubi uſuram compenſatoriam, quæ intra modum publicis Legibus definitum conſiſtit, non eſſe injuſtam, multis argumentis probat.

(c) qui connivente Magiſtratu populum & inprimis pauperes uſuris graviſſimis rodunt, inſtituentes officinas, in quibus cuilibet petenti mutuo dant accepto pignore, quo non tantum de ſorte ſecuri ſint, ſed etiam de immodica uſura.

In Grotium de uſuris uriusque Oeconomiæ animadverſio.

(d) Belgicam quidem e Longobardia inſedere fœneratores. Nunc eam qui artem profitentur; Longobardi audiunt. Conf. de uſuris Gerh. L. de Mag. Polit. §. 239. & *Petrum Guenojum* in la grande Conference T. I. L. 4. tit. 7. fol 622. ubi de Philippo IV. Franciæ Rege refert, quod is, cum prohibuiſſet uſurarum ſpeciem quamlibet, addiderit tamen: Verum per hoc non tollimus, quo minus Creditor quilibet impune intereſſe legitimum, præter ſortem, ſibi debitum poſſit exigere. Et *Perefixius* dans l'Hiſtoire de la vie de Henry IV. diſtinguit inter Uſures & Rentes. Illas Henricus M. prohibuit, has ordinavit. Sic etiam interpretandus *Rec. Imperii* de Anno 1592. ubi, cum petiiſſent Ordines, wie es zu verſtehen ſeye, daß die wucherliche Contracten ſollen abgeſchafft ſeyn? Reſpondet Elector Moguntinus: *immodicam tantum uſurarum quantitatem reſtrictam eſſe.* Conf. Grot. II. 12. 20. qui Chriſtianos Lege Moſaica teneri ait, quippe vocatos ad majora virtutum Specimina. Sed videndus ad iſtum §. Oſiander, ac falſum eſt, notionem *proximi* in N. T. latius eſſe extenſam, quam in V. T. Nam & in hoc omnem hominem ſignificavit. Neque Chriſtus legem EXTENDIT, ſed EXPLICAVIT. Pulcre Cicero: Convenit tum in dando munificum eſſe, tum in EXIGENDO NON ACERBUM. Offic. II. 1. 8.

§. XLIII.

Quæ uſuræ mordaces?

Uſuræ autem mordaces ſunt non eæ ſolum (a) quæ majori in quantitate capiuntur; ſed & ratione perſonarum negotio-

tiorumque tales adpellantur. (b) Cæterum quod uſuræ Iſraelitis penitus fuere prohibitæ, conditioni terræ, quam inhabitabant, & velut Feudum a Domino tenebant, (c) adprime congruebat. Nam & proventus illius, qui ex tritico maximam partem conſtabat, & negata fundum alienandi aut perpetuo obligandi facultas, uſuram non conceſſere. Quæ ſi Juri naturæ repugnaret, DEUS Sanctiſſimus ejus adverſus peregrinos exercitium diſerta Lege haud conceſſiſſet. (d)

Cur uſura apud Iſraelitas prohibitæ?

(a) e. g. ſi XII. pro C. accipiantur, ut olim apud Romanos.

(b) ſi quis pauperi det vel ſeni, aut ægrotanti, & uſuras ab eo extorqueat, apud quos tamen, ubi Chriſtiane §. 11. monet Auctor, mutuum vicem eleemoſynæ ſubire debebat *Matth. V. 42. Luc. VI. 34.* Alia cauſſa, inquit Cicero, eſt ejus, qui calamitate premitur: & ejus, qui res meliores quærit, nullis ſuis rebus adverſis. Propenſior benignitas eſſe debebit in calamitoſos: niſi forte erunt digni calamitate. Offic. II. 17.

(c) Levit. XXV. 23. non vendetis terram in perpetuum, nam Terra mea eſt. Hic effectus eſt Juris feudalis, quod feudum vendi nequit.

(d) *Deut. XXIII.* 19. 20.

§. XLIV.

Differt *hypotheca* a *pignore*, quod hoc conſtituatur rei traditione, illa autem re non tradita conſtet nuda aſſignatione rei inprimis immobilis. Jubet autem æquitas humanitasque naturalis, ne ea in pignus ſumantur, quæ quotidianæ vitæ inſtrumenta ſunt; eo enim in caſu quod mutuum datur, eleemoſynæ locum ſubit. Cæterum non meminit noſter contractus Fiduciæ, qui tamen veteribus maxime ſolennis fuit. (b)

Quomodo hypotheca differat a pignore?

(a) *Deut XXIV.* 6. Non accipies loco pignoris inferiorem & ſuperiorem molam. Qua ratione a Romanis vetitum pignoris cauſſa abſtrahere boves aratorios vel inſtrumentum aratorium.

(b) Eſt fiducia ſpecies quædam mancipationis, qua fidem alicujus ſequuti rem ei aliquam dicis gratia mancipabant, ea lege, ut eam mancipanti viciſſim mancipatent. Alias etiam ſumta fuit pro pignore, quod creditori mancipatur, aut in jure ceditur, ea lege, ut ſoluta ad diem pecunia remancipetur: non ſoluta creditori pleno jure committatur, i. e.

Digitized by Google

lege commiſſoria cedat. Alias pignoris, ut diximus, dominium in creditorem non transfertur, ſed penes debitorem manet, qui nudam poſſeſſionem transfert. Cic. Off. III. 15. & eo Sam. Rachelius. In fiduciis L. III. c. 17.

§. XLV.

Quod Jus in contractu ſocietatis?

In *contractu ſocietatis* pro rata damni lucrique inſtituenda eſt partitio. Quod etiam in ſocietate naturali obſervatur, unde Lex nata Rhodia, & Jus Avariæ, illiusque cum communis tum groſſæ. (a)

(a) add. *Kulpis.* ad Grot. II. 12. Exerc. VI. Sect. III. §. 7. p. 85.

Quid Jus Avariæ?

eſt autem avaria contributio ob ejectas merces; & quidem æquiſſima ob jacturam rerum ex una parte, & conſervationem ex altera. conf. *Schüz.* Comp. Lauterbachiano L. XIV. Tit. 2. p. m. 239. & *Puſend.* de O. H. & C. I. 5. ult.

§. XLVI.

Quid circa Jus Ludi tenendum?

Salutari utique conſilio monitum ab Auctore eſt, Rectori Civitatis incumbere, (a) ut quousque permittendi Ludi ſint, diſpiciat, quum ejusmodi conventionibus, bonis facile ſuis exui quis poſſit, & præter jacturam temporis, jurgia quoque & cædes evenire inde ſoleant.

(a) *Leopoldus Auguſtus* per Archiducatum Auſtriæ Ludos Baſſette & Trenta Quaranta omnibus prohibuit, additis pœnis extra ordinem ſeveris. Conf. Edictum Anni MDCXCVI. XXII. Octobris editum ab Ahaſvero Fritſchio Cancellario Svartzburgico, in der Chriſtlichen Geſellſchafft wider die leyder allzugemeine drey Laſter des Fluchens, Vollſauffens und Lohnſpielens. Conf. Auct. c. XV. §. 13. De ludo, Cicero Off. I. 29. eo, & joco, inquit, uti quidem licet, ſed ſicut ſomno & quietibus cæteris, tum, cum gravibus ſeriisque rebus ſatisfecerimus. Adde de Pueris Quintil. L. I. c. 3. Cic. pro Cælio. Qui ludi Chriſtianorum pueros deceant, lege apud D. Hieronymum, Epiſtola ad Lætam, de inſtituenda Filia. Cato pueris trochi ludum concedit, alea interdicit.

(b) Tragicum Exemplum ab eodem recenſetur de Comite ab Hallweil, Conſiliarii Imperialis Intimi filio, ab Luſitano Ablegato miſere trucidato.

§. XLVII.

Digitized by Google

§. XLVII.

Alea ludus, ſi ſublevandæ cumprimis aliorum egeſtati deſtinatus ſit, improbari nequit. (a) Contractus vero Aſſecurationis ut antiquus, ſic hodie uſitatiſſimus, nec repudiandus eſt. (b)

Quod jus alea & aſſecurationum?

(a) conf. omnino Dn. Omeiſ. de Ludis, qui aleam continent. Ludo autem & joco, uti illis quidem licet, ſed ſicut ſomno, & quietibus ceteris, tum, cum gravibus ſeriisque rebus ſatisfecerimus. In ipſo joco aliquid probi ingenii lumen eluceat. Cic. Off I. 29. ac ibi: Ingenuus eſt jocus, ſi tempore fit, ac remiſſo animo. Illiberalis ne homine quidem, ſi rerum turpitudini adhibetur verborum obſcœnitas, dignus eſt.

(b) quia fit citra labem uſurariam aut fraudem. Conf. Grot. II. 12. 23.

§. XLVIII.

Cæterum *Alea* hoc loco notat incertum eventum, qui lucrum damnumve adferre queat; in quem utraque pars indefinite conſentit, omnemque querendi cauſſam excludit. Ejusmodi aleam continet olla fortunæ, quæ vel Regia ac Principalis, vel communis ac plebeja. Regia Principis ac Summi Imperantis auſpicio inſtituitur, ac pro formæ modique ratione vehementer variat. Ejus nuper exemplum inſtituit Sereniſſimus Princeps Wirtembergicus; ubi in olla collocari juſſit XII. mille ſchedas, quarum viliſſima pro decem florenis uſuram XXX. Cruciferorum aſſignat. Alea autem in eo potiſſimum conſiſtit, quod intereſſe in ſcheda aſſignatum quotannis percipitur, ſed cum morte creditoris ceſſat. Unde vocatur Leib-Renten. Deinceps quod cui fortuna favet, uſuram CC. florenorum pro Capitali decem florenorum accipere quotannis queat. (a) Solent a nonnullis Rebuspubl. ollæ ejusmodi pandi, quo exteri, quibus imperari nequit, vel potentiores Cives, quibus tributum alias ſolvere moleſtum eſſet, ſpe lucri alliciantur, ac in uſus publicos aliquid conferant. (b)

De ALEA PUBLICA.

(a) Proſtat Scriptum: Nachricht von der Fürſtl. Würtembergiſchen Hof-Banco zu Stuttgard; & Reſcriptum Sereniſſimi prodiit quinto Januarii MDCCIV.

(b) add. Dn. Titius ad Pufendorf. de O.H. & C. I. 15. 13. Obſervat. 390. p. 914.

§. XLIX.

Quid contra-ctus Mohatra?

Contractum MOHATRA Schola Romana, & in hac Jeſuitæ cumprimis propugnarunt. Eum definiunt, quando quis egens pecunia, emit pecunia credita a Mercatore merces ſummo pretio, & ſtatim ei pecunia numerata precio infimo revendit.(a)

(a) *C. Ziegler.* de *Mohatra* §. 30. 33. ſed quando quis merces emit a Mercatore pecunia credita, easque ſtatim non eidem Mercatori, ſed aliis vendit, Hiſpani *Barattam* dicunt. Huc pertinet etiam tractatio de Montibus PIETATIS, quos depinxit *Zimmermannus.*

Quid Baratta? quid Montes Pietatis?

§. L.

Fidejuſſor (a) pro alterius principaliter obligati debito rogatus intercedit; manente tamen in debitore obligatione;(b) quam omnem in ſe ſuſcipit *Expromiſſor.*

quid fidejuſſor? quid Expromiſſor?

(a) Auctor. §. 14.

(b) Etiam in Theologicis hæc noviſſe neceſſarium eſt. Sunt, qui exiſtiment, *Chriſtum* non fuiſſe *Expromiſſorem*, ſed tantum Fidejuſſorem; quia ad rationem EXPROMISSIONIS pertineat, ut Expromiſſor non pro alio ſed pro SE ſolvat; utpote qui jam pro SE obligatus ſit. Sed licet Expromiſſio Chriſti non omni modo par ſit expromiſſioni Morali vel Juridicæ, ſimilis tamen eſt; quia Chriſtus, ut Expromiſſor, debitum plene ſuſcepit in ſe; & quia primus debitor, in Ordine & τάξει ſalutis conſtitutus, non amplius poteſt conveniri. Rom. VIII. 34. 35. Neque ſaltim fidejuſſor eſſe poteſt ex eo, quia Fidejuſſor SUBSIDIARIUS TANTUM eſt DEBITOR. *Pufend.* de J. N. & G. L. V. c. X.

§. LI.

An licita ſit fidejuſſio Criminalis?

Circa *Fidejuſſionem* quæritur: An ea (a) etiam in *criminis pœna corporali* locum habeat? ſive, An quis vitam ſuam pro alterius vita interponere eo cum effectu poſſit, ut, de ipſo, Reo non comparente, ſumi ſupplicium poſſit? Affirmantem tenuere veterum quidam, ut e notiſſima Pythagoræorum Amicorum Damonis & Pythiæ Hiſtoria conſtat, quorum alter

Digitized by Google

ter pro alterius, morte addicti, reditu vadem se Dionysio Tyranno dare non dubitavit. Negativa (b) tamen verior potiorque est, quia nemini (c) in vitam potestas competit, ut eam sibi ipse adimere aut adimendam obligare possit. (d)

(a) Equidem etiam de fidejussione civili dubitandum videbatur. Quod in *Novella Justiniani* vetantur ἐνεχυριάσμοι, id est, pignorationes pro aliis, addita causa, quod rationem non habeat alium quidem esse debitorem, alium vero exigi, unde & hæ actiones odiosæ appellantur. *Grot. III. 2. 1.* Sed est nimirum hoc Jus exigente necessitate introductum, & humanis utilitatibus admodum inservit.

(b) *Grot. II. 21. 11.* Hos vades Græci ἀντιψύχους adpellarunt. Tale quid *Gen. XLII. 37.* adparet in Rubenis ad patrem verbis. Conf. *Cicero de Offic. III. 10.*

(c) Præter quam soli Filio DEI, qui vitam habet a se ipso, eoque pro nobis criminaliter spondere potuit, ipse provocans ad hoc Jus, Jo. *X. 18.* *Quis solus spondere criminaliter potuerit?*

(d) Interdicta ergo Jure Naturali omnis mors vicaria. Nisi forte vas ideo se interposuerit, ut eo melior occasio esset subterfugiendi supplici, ubi vas pro sua culpa pœnæ subjicitur, vel criminali, vel arbitrariæ.

§. LII.

Singulare fuit inter Hebræos *Jus Retractus*, variis pro ratione objectorum Legibus sancitum declaratumque. In genere (a) Jus hoc reluendi competit junctis propinquitate sanguinis: & ingruente Jobelæo Anno Emtor rem venditori debuit restituere; (b) nisi quod circa ædes aliter statutum fuit; ut scilicet urbanæ intra anni saltim spatium relui possent, eoque elapso Venditori essent perpetuæ, ac propriæ; (c) rusticanæ autem & in pagis muro non cinctis, agrorum naturam imitarentur, qui anno Jubilæo ad priorem Dominum revertebantur; Qua lege significatum, Israelitas *Usufructuarios* sive feudatarios, DEUM vero regionis iis concessæ Dominum esse. *Quid Jus Retractus?* *Cur ædes urbanæ post annum relui non potuerint in V. T.*

(a) *Lev.* XXV. 25.

(b) *Lev.* XXV. 28. præclara est de *Anno* Jubilæo redituque Bo-

norum ad Iſraelitam quemlibet, aut familiam, primosque eorum Dominos Materia.

(c) *Levit.* XXV. 29. rationes hujus differentiæ non unas adferunt Doctores, quod ædes urbanæ retractu non gaviſæ ſint, ruſticanæ vero relui potuerint. E quibus præcipua eſt, ut frequentiores redderentur urbes, quum libentius emamus ædes, quas ſcimus fore perpetuas.

§. LIII.

Quæ Principia de Contractibus Regula?

Præcipue vero in contractibus curandum, ut teneatur *æqualitas*, neve plus exigatur, aut minus offeratur quam par eſt, atque ut uterque contrahentium tantundem nanciſcatur. (a) Hinc Scriptor vitæ Iſidori apud Photium, Hermiam narrat, ubi quod emere vellet, juſto forte minoris eſſet indicatum, adjeciſſe, quod juſto pretio deerat, quod exiſtimaret, aliter agere injuſtitiæ eſſe ſpeciem, ſed talis, quæ plurimos lateret. Et in hunc ſenſum interpretantur Hebræi Legem, quæ eſt Levit. XXV. 14.17. (b)

(a) Pufend. Off. I. 15. 3.

(b) Grot. II. 12. 11. Juxta numerum annorum & pro fructuum proportione contractum inſtituito, ſanxit *DEUS*.

§. LIV.

De occaſu Dominii & Imperii.

Ut Grotius doctrinam quæſtionesque nobiles; Quando Imperia vel Dominia deſinant? conjunxit; ſic non inconvenienter hunc in locum materia de *Occaſu imperiorum* (a) rejicitur, quamquam & alibi ejus inveſtigandæ occaſio erit.

(a) *Grot.* II. 9. per tot. Quæſtio hæc Anglos inprimis ob *Jacobum II.* vexavit, cui ſucceſſit Guilielmus, ne Regnum a Jacobo derelictum eſſet ἀνέφαλον.

§. LV.

Quid acceptilatio?

Solet alias inter modos obligationem finiendi etiam *Acceptilatio* recenſeri; (a) qua debitori interroganti verborum obligatio a Creditore per ſubſequentem congruam reſponſionem, æque ac ſi ſolutio facta eſſet, remittitur.

(a) Germanice Schein-Zahlung. Auctor §. 3. quando reddun-

tur

tur aut abolentur chirographa, data ACCEPTILATIONE. Conf. Schüz. Compend. Lauterb. L. XLVI. tit. 4. p. 643. & D. Majer. ad Inſt. L. III. tit. 30. p. 815. Cæterum de acceptilatione etiam apud Theologos agitur, quando Pontificii & Sociniani ſtatuunt, quod ſatisfactio non ſit vera, nec æquilibrii ſecundum intrinſecam proportionem offenſæ, ſed tantum ACCEPTILATITIA & intrinſece inæqualis. Adde *Scherzer.* Brev. Hülſem. Enucl. c. VII. §. 6. p. m. 359. Idem terminus in Articulo de *Juſtificatione* occurrit, quando fidei quidem *cauſalitatem organicam* largimur, rationemque cauſandi vim juſtificam dicimus, competentem fidei, *non in ſe*, & quatenus eſt apprehenſio & actus noſter, ſive in ſe, ſive ex liberali DEI æſtimatione ſeu *acceptilatione* dignitatem aliquam habens: ſed unice ex objecto juſtifico adprehenſo. Conf. Kœnig. Theol. Poſit. P. III. §. 550.

Uſus in Theologia.

§. LVI.

Uti (a) multum refert, eos, quorum Diſciplinæ Autor es, recte ut intelligas: (b) ita ſcriptorum quoque verba ſenſusque comprehendere, non aliunde quam e rectæ Interpretationis (c) Regulis (d) licebit. Cæterum Interpretationem vocamus, perſpicuam ſignisque utplurimum probabilibus nixam collectionem mentis (e) alterius, ſcripto difficilius aut obſcurius expreſſæ. *Interpres* vero *idoneus* eſt, cujus mens recte ſe habet, & ab omni affectuum præjudiciorumque intemperie ac vitio liberata, ſufficiente judicandi gaudet facultate, longo rerum uſu, communiumque ſapientiæ ac prudentiæ regularum exercitio, & accurata potiorum diſciplinarum cognitione, comparata. Quod niſi fiat, *judicium fertur ex præcipiti*: ac obtorto quaſi collo, prout odii amorisve jubet impetus, innoxia verba pertrahuntur.

Ad Libri I. Cap. XVII.

quid interpretatio?

quid Interpres?

(a) Connexio hujus capitis cum præcedenti eſt, quod interpretatio præprimis circa pacta contractusque, de quibus actum hactenus fuit, neceſſaria ſit. Unde eam quoque tractationem argumento de pactis ſubjunxit Buddeus P. II. c. X. §. 17. ipſamque hanc rationem dat Auctor. h. l. §. 1. ibi: Unde & q. 5.

Ratio connexionis cap. XVI. cum XVI.

(b) Uti tres in docente virtutes requiruntur: *perſpicuitas*, *fidelitas*,

Digitized by Google

litas, & facilitas, sive affabilitas: ita discens attentionem, fiduciam amoremque vicissim exhibeat. *C. Thomas.* Praxeos Log. III. 7. p. 157.

quid interpretatio Grammatica? quid Logica?

[c] non tam *Grammaticæ*, cujus tamen quoad commata, puncta, interciliones rite observatas, magna vis; C. Thomas. d. l. §. 92. quam Logicæ; ad quam etiam referendæ suo modo TRANSLATIONES, quæ sine Logicæ Interpretationis Regulis infelices sunt. Huc ingentes illos Virorum Doctorum in Versione Bibliorum *utriusque fœderis* labores referas, de quibus *In de* Interpretatione diligenter egit *Huetius.* Huc veterum Scriptorum Græcorum inprimis, Interpretes. Huc Christianorum circa Talmudem stupendæ operæ, quas recensuit Judæus quidam Schabbetaj, in שפתי ישנים

Qua bona Interpretationis Regula?

(d) Tales Regulæ sunt. [α] *Considera Statum & Affectum.* Cujus, quod affectus præcipue attinet, Regulæ, luculentum specimen exhibuit D. Franckius, Theologus Hallensis, *Manuductione* ad Lect. Script. S. In cujus priore etiam Additamento habes delineationem doctrinæ de affectibus, quatenus ad Hermenevticam spectat. Aperta facileque obvia in *vivo* sermone affectus signa sunt. At in *scripto*: Orationis præcipue δυνάμεις, ac vis gravitasque ejusdem observanda. [β] *Observa, quid & quo de loquatur Scriptor?* Quorsum spectat præcipuus *in hermeneuticis* Canon: *Talia subjecta sunt, qualia permittuntur esse a suis prædicatis.* Ut, quando *I. Cor. IX. 22.* Paulus omnibus omnia factus esse dicitur, de rebus non malis intelligi debere ex hac regula liquet. [γ] *Expende antecedentia & consequentia*, & quid Auctor alibi eo de argumento scripserit. Per antecedentia & consequentia intelligo ea, quæ ad idem argumentum pertinent eodem in contextu. Fundamentum Regulæ est, quia diversissimus haud raro sensus e sermone extra contextum spectato emergit, ab eo quem ipse suggerit contextus. Neglectus vero Regulæ logomachiarum mater est, satisque experientia testatur, verba innocentium auctorum extra contextum sumta torqueri, miserereque perverti. [δ] *Eam inter duos unius dicti sensus elige sententiam, quæ rectæ rationi, ipsique de quo sermo est, negotio maxime convenit*; Quorsum referenda *benigna duriuscule dictorum Interpretatio*, quod in dubiis phrasibus, benignam mollemque expositionem admittentibus præferri ex Lege socialitatis charitatisque debeat mitior, & *sensus adeo optimus, habeatur quoque pro verissimo. Adfernnt in exemplum Theologi duriusculum Lutheri de Servo Arbitrio Librum, a Sebastiano Schmidio* expositum. Poscunt etiam *Communia Jura*, ut quemque suorum verborum interpretem esse patiamur. [ε] *Interpretatio cum Principiis regulisque Auctoris, vel loquentis*

Unde logomachia? Conf. Cl. Viri Sam. Werenfelsii Librum de Logomachis. Quod fundamentum benigna interpretationis?

quentis, fundamentalibus, & ratione propter quam egit scripsitque, conveniat. Ita Princeps, qui urgente annonæ inopia frumenti exportationem extra provinciam prohibuit, farinæ quoque ac panis exportationem prohibuisse censetur. [ζ] *Nota circumstantiam loci & temporis.* Qua observata præceptum Christi: In viam gentium ne eatis, Matth. X. 5. non pugnat cum altero: Ite, docete omnes gentes. c. XXVIII. 19. [η] *A sensu verborum proprio recedendum non est, nisi manifesta obstet vel absurditas, vel iniquitas.* [θ] *Tamdiu probabile est, Scriptorem gravem extra contradictionem in sua sibi sententia constare, donec probetur contrarium, & eo loco quidem primario & satis claro.* Quod est fundamentum *Parallelismi*, secundum quem loci obscurioris sensum interpretamur ex locis ejusdem auctoris aliis, & clarioribus, sive ex sede illius materiæ, de qua agitur, primaria. Ut *Spinosa* scribit, se credere DEUM: quem tamen pro complexu rerum creatarum omnium ab ipso haberi, Parallelismus ostendit. Conf. *Joach. Langius*, Medicina mentis. P. III. c. III. §. 18. *Quid Parallelismus?*

(e) quanquam hæc collectio & mensura Interpretationis dici potest. *Kulpis.* ad Grot. II. 16. §. 1. p. 98.

§. LVII.

Solet alias Interpretatio dividi in (a) Authenticam, Usualem & Doctrinalem. Hæc vel (b) Explicativa est, sive Grammatica; vel Mentalis sive Logica. Quæ posterior in (c) Declarativam, Restrictivam & Extensivam dispescitur. Cæterum in tota hac tractatione, (d) κατὰ πόδα Grotium sequutus Auctor est, qui instar Commentarii conferendus. *Quotuplex Interpretatio?*

(a) *Ista* pertinet ad Legislatorem, aut cui jus hoc dedit: in *illa* ad similia proceditur: *hac* spectat ad prudentes jurisque peritos. Cl. Thomasius usualem ad authenticam referri docet, quia per eam Ipse Princeps TACENDO Legem suam interpretetur. *quid interpretatio authentica? quid usualis? quid doctrinalis?*

(b) Ita quidem ordinat *Thomas.* d. l. Grammatica requirit, ut verbum, qua fieri potest, de verbo exprimatur, vocumque ordo retineatur.

(c) v. Auctorem, h. l. & Thomas. Jurisprud. Div. II. 12. §. 9. p. 335. *Declarativa* est, quæ mentem aliorum exponit, prout jacent. *Extensiva*, quæ verba angustiora extendit ad alium casum sub mente comprehensum. Restrictiva, quæ docet, non omnia, quæ sub verbis compre- *quid declarativa? quid extensiva? quid restrictiva?*

Digitized by Google

henduntur, pertinere ad mentem loquentis. adde Prax. Log. P. III. § 101. p. 204. ſq.

(d) II. 16. 1. 20. 24. 25. Multa etiam ex analyticis Rhetoricisque præceptionibus huc referenda, ad quas ſæpius provocat.

§. LVIII.

quid in pacti interpretatione reſpiciendum?

In pacti Legisve interpretatione ad id, quo de negotium cogitatumque eſt, reſpici præcipue debet. Unde non difficile fuiſſet Protagoram inter ejusque diſcipulum decernere. (a)

(a) Controverſiam ita breviter dedit Laertius, quaſi Oedipos habiturus Lectores, non Davos. Prolixius recenſet Gellius, L. V. c. X. & e nuperis in eruditiſſimo ad Laertium Commentario *Ægid. Menagius*, ad Lib. IX. ſegmentum 56. Ac addi poteſt Pufendorfius de J. N. & G. L. V. c. XII. §. 19. & quæ nos infra §. LXVI. lit. c. exponemus.

§. LIX.

Quæſtio de favorabilibus.

De favorabilibus videnda (a) Virorum Doctiſſimorum *Placcij* & *Thomaſii* contentio; quorum hic favorabilia (b) (Facti) definiri non poſſe ſtatuit, & Regulam de favorabilibus explodit.

(a) *Thomas.* Jurispr. Div. poſt Lib. II. cap. XII. Mallem tamen audiri *Grotium* de J. B. & P. II. 16. 16. & 10. ibi: *Eorum, quæ ad pacem faciunt major eſt favor, quam quæ ad bellum.* Et belli ob tuitionem ſuſceptí, quam aliis de cauſis. Plinius VIII. Ep. 14. Si dividantur ſententiæ, interficientis & relegantis, prævalet illa quæ abſolvit. add. Bœcler. Calculo Minervæ, laudatum Kulpiſio ad Grot. II. 5. §. 8. lit. f. p. 59. & Grotium ipſum II. 5. 18.

Ἐπίκρισις in litem Virorum doctorum.

(b) Huc pertinet, quod Romani Bello ſecundo Punico promiſerant, Carthaginem fore liberam. Grot. II. 16. 15. qui tamen deinceps juſſere, ut relicta Carthagine, aliam procul a mari exſtruerent urbem. Flor. II. 15. *Nos* enim, inquientes, *non veſtrum ſolum* putamus eſſe Carthaginem. Pro Romanis eſt, quod ſub nomine Carthaginis non urbem & ædificia, ſed Cives contineri dixerunt. Sed in voce *Liberam* manifeſta erat captio. Unde Legatus Carthaginienſis: Si Carthaginem fas eſt vobis diruere, quomodo liberam ſinetis uti legibus ſuis, quemadmodum dicitis? *Appianus* Punicorum XLVIII.

§. LX.

§. LX.

An dentur verba ambigua? An dentur verba ambigua?

quæſitum fuiſſe apud Gellium conſtat. (a) Sed quis dubitet? Exemplo ſit vox, *primus*, in quæſtione Chryſippi: An præmium promiſſum ei, qui primus ad metam perveniſſet, debeatur utrique, ſi ſimul pervenerint, an neutri. Sane vox primi ambigua eſt, nam aut eum ſignificat, qui omnes antecedit, aut quem nemo. (b)

(a) N. A. XI. 12. add. Kulpis. Colleg. Grot. ad II. 16. §. 2. lit. c. p. 99.

(b) Ita quidem Grotius II. 16. 19. ad quem heic *Zieglerus*. Admodum, inquit, ſubtilis hæc videatur enucleatio. Quid enim differt ille, qui omnes antecedit, ab eo, quem antecedit nemo? Utique qui antecedit omnes, in hoc primus dicitur, quod eum nemo antecedat, alias enim antecedere omnes non poſſet. *Sed eſt tamen nihilominus aliqua differentia.* Poteſt enim aliquem nemo antecedere, qui tamen non illico omnes antecedit, quoniam aliquos habet pari gradu ſecum concurrentes. Quos certe nequaquam antecedit. Igitur vera eſt propoſitio hæc: *Qui omnes antecedit, eum antecedit nemo.* Non vera ſemper eſt illa: *Quem nemo antecedit, ille omnes antecedit.* Sic *Mors* apud Grot. II. 16. 9. ſumitur ambigue vel pro naturali vel civili. Hac libertas ſeu vita civilis: illa naturalis vita tollitur. Grotius *adverſus* C. Zieglerum *defenditur.*

§. LXI.

Circa *declarativam* Interpretationem notandum, ſi nulla ſit conjectura, quæ ducat alio, verba eſſe intelligenda ex proprietate non grammatica, quæ eſt ex origine, ſed *populari*, quæ eſt ex uſu: *Quid interpretatio declarativa?*

quem penes arbitrium eſt, & jus & norma loquendi (a)
In *artium vocabulis*, quæ populus vix capit, adhibenda erit artis cujusque prudentum definitio. (b)

(a) Igitur ſtulto perfidiæ effugio uſos eſſe Locros ait Grotius II. 16. 2. cum polliciti ſe pactis ſtaturos quamdiu terram hanc inſiſterent, & capita humeris geſtarent, terram calceamentis injectam & alliorum capita humeris impoſita abjecerunt, quaſi eo modo religione ſe poſſent exſolvere, quæ hiſtoria apud Polybium extat.

Digitized by Google

(b) Sic arx eſt locus, qui arcere hoſtilem exercitum ad tempus poſſit. Templum omnia ad templum requiſita complectitur.

LXII.

Ubi locus ſit Conjecturis?

Conjecturis opus eſt, ubi verba aut verborum complexio plures ſignificationes (a) recipiunt; item ſi ſpecies quædam ſit repugnantiæ. (b) His in caſibus quærendæ conjecturæ ſunt, quæ partes alias aliis concilient, ſi fieri poteſt. Loci ex quibus conjecturæ promuntur, ſunt ex materia, ex effectu, ex conjunctis. (c) Ex *materia*, ut vox diei, ſi triginta dierum pactæ ſunt induciæ, non debet ſumi de diebus naturalibus, ſed civilibus, i. e. quibus ſimul comprehenduntur noctes. (d) Ira homines qui reddere promiſit, vivos non mortuos reddere debet. Qui ſacrificium vovit, materiam ſacrificii capacem intellexit. (e)

(a) quem locum Rhetores vocant ἐξ ἀμφιβολίας, Grot. II. 16. 4.

(b) quoties in pactis eſt ἐναντιοφάνεια.

(c) *Pufend.* Off. I. 17. 5. ſq. Grot. II. 16. 4.

(d) *Grot.* II. 16. 5. & eo Ziegletus. Dicuntur civiles, quia Leges in præfiniendis diebus, & mos civilis in numerandis diebus magiſtratuum, contractuum, aliarumque actionum civilium utitur diebus compoſitis & integris. Forſan huc referas, quod Gentes nonnullæ horologia retinent XXIV. horarum, ut *Noribergenſes*, & olim Babylonii, ac alii quos, niſi fallor, [illegible] de V. R. C. allegat.

Quid dies civilis?

(e) *Jud.* XI. 31.

§. LXIII.

Quando conjectura ſumatur ex effectu?

Ex *effectu* ſumitur conjectura, ſi vox ex uſu receptiore ſumta effectum poſt ſe traheret a ratione alienum. Exemplum eſt Ludovici XII. G. R. cui Papa promiſerat licentiam conferendi Epiſcopatus, ſi in Gallia vacarent.

§. LXIV.

Quando ex conjunctis?

Conjuncta ſunt aut origine aut loco. Origine conjuncta ſunt, quæ ex eadem voluntate proficiſcuntur, etiam alia occaſione locoque dicta, unde conjectura naſcitur, quia in dubio voluntas creditur ſibi fuiſſe conſentiens. (a) Inter ea, quæ Lo-

co

co conjuncta ſunt, vim præcipuam habet ratio Legis, quam cum mente multi confundunt, cum unum ſit ex judiciis, quibus mentem venamur. (b)

(a) *Grot.* II. 16. 7. Tota Lex perſpicienda eſt, totusque orationis ſenſus audiendus. Prov. XVIII. 13. Sir. XI. 8. Non judicabis, antequam cauſſam audiveris.

(b) *Grot.* II. 16. 8. *Tria* ſunt, quæ ſenſum Legis manifeſtant. 1] *Verba*, ad quorum propriam ſignificationem primo omnium recurrendum eſt. Nec enim licet, ſalva ſocialitate, pro arbitrio ſenſus verborum detorquere. 2.] *Mens* ſive intentio LLatoris, quæ ipſa quaſi anima Legis eſt. Ubicunque ergo de mente LLatoris conſtare poteſt, ibi Legis interpretatio non erit difficilis. Ad venandam autem hanc mentem ſive ſententiam Legis in ſubſidium 3.] ſumitur *Ratio Legis*, i. e. cauſa unica, quæ Legislatorem ad ferendam Legem impulit. Hæc ratio Legis vel eſt *expreſſa* vel *adjecta*. Poſterior non eſt certa, ſed a DD. præſumta; & in poſitivis hominum LL. indubitata ſcientia raro cognoſcitur. Prior autem quæ in Lege expreſſa eſt, magnum ſenſui mentique expromendæ indicium præbet, & poſt verba ſecundum certitudinis locum occupat.

Unde patefiat ſenſus Legis?

§. LXV.

Extenſiva **interpretatio ut rarius eſt adornanda, ſic adæquatum ejus fundamentum eſt Ratio, Legis, promiſſionis aut dicti, GENERALIS, quæ & æquipollentes caſus vult intelligi.** (a) **Rhetores hoc argumentum tractant in loco** *περὶ ῥητῶν καὶ διανοίας*, **quorſum & locum referunt** *κατὰ συλλογισμὸν* **per ratiocinationem, nimirum ubi ex ſcripto deducimus non ſcriptum.** (b)

quid interpretatio extenſiva?

(a) *Grot. II.* 16. 20. Divinior quoque Spiritus quæ privatis promiſſa ſunt, ut Joſ. I. 5. ad ſingulos extendit Hebr. XIII. 5. quia Ratio DE promittentis unica fuit, teſtari bonitatem omnibus, unde OMNIA ad noſtram doctrinam ſcripta dicuntur, Rom. XV. 4. Hæc divini plenitudo conceptus, Verbum amplum valde; *Pſalm. CXIX.* 96.

Exemplum e Sacris & Regula GENERALIS.

(b) Exemplum allegat Grotius in pactione, ne quis locus muris cingatur, facta eo tempore, cum non aliud eſſet muniendi genus. Is locus ne aggere quidem cingi poterit, ſi ſatis conſtet, prohibendi muros unicam fuiſſe cauſam, ne muniretur is locus. Sic *Exod. XXI.* 33. 34. Lex

Digitized by Google

eſt de reſtituendo bove in foveam ab altero factam lapſo, quæ ad quodvis manſuetum animans recte extenditur, quia ratio Legis unica fuit, tollere fraudes & reſtitutionem damni inculcare. Vulgo ſolet exemplum adferri de conditione, ſi poſthumus ſit mortuus, ab eo ſcripta, qui poſthumum omnino expectabat: ut ſententia diſpoſitionis producatur ad eum caſum, ſi is poſthumus natus non eſſet: quia conſtet voluntatem loquentis motam fuiſſe conſideratione non exſtituræ prolis *Grot.* II. 16. 20.

§. LXVI.

quid Interpretatio reſtrictiva?

Reſtrictiva interpretatio, quæ ſenſum verborum arctari jubet, frequentior eſt, & facilius rationes reperit, quam extenſiva. Ut itaque verba generaliter poſita reſtringantur, primo contingit ex defectu voluntatis originario (a) ſeu quod aliquis ab initio quid noluiſſe præſumatur. Id quod rurſus variis modis intelligitur. Ut ex abſurdo: quod alias inde ſequeretur id, quod nemo ſanus voluiſſe judicatur. E. c. Præceptor convenit cum diſcipulo, ne honorarium ipſi ſolvatur, quousque diſcipulus cauſam non obtinuerit; abſolutis ſtudiis diſcipulus negat honorarium. Præceptor ad judicem eum vocat, qui eum condemnat ad ſolvendum honorarium; diſcipulus ſe non poteſt tueri exceptione pacti, quippe cum in eo ineundo de hoc cogitatum non fuerit, & abſurdus foret, qui ſuo pacto efficeret, quo minus obtineret, quod ex eodem pacto ſibi debetur. (b) Geminum eſt de Ariſtide, qui denarium promiſerat ei, qui veritatem ipſi dicturus eſſet. Cui Sophiſta dicebat: Tu promiſſum denarium mihi non dabis. Dubitatur, quid Ariſtidi ſit faciendum. Si dat, dedit ei, qui veritatem non dixit. Si non dat, veritatem iſte dixit, & Ariſtides promiſſum non ſervat. Nimirum verba ſua, promiſſionemque primam ad hunc caſum extendi noluit Ariſtides, quia abſurdum non voluit. Nec mendacii poteſt argui *Epimenides*, Cretenſis ex proprio dicto: κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, Cretenſes ſemper mendaces; (c) ubi nil juvat dicere, verum non eſſe quod dixerit Epimenides, quippe qui ipſe Cres ſit. Verbis enim generaliter poſi-

Ut reſtrictio fiat ex defectu voluntatis originario!

Digitized by Google

positis tacita subest exceptio ejus, qui vitia taxando verum dixit.

(a) Pufend. I. 17. 11. Grot. II. 16. 22.

(b) *Vitriar.* de J. N. & G. II. 16. qu. 25. p. m. 323. *Pufend.* de J. N. & G. V. 12. 19. quæ ipsa inter *Protagoram* & *Evathlum* controversia est, tacta superius §. LVIII.

(c) Tit. *I.* 12. *Epimenidem* vaticinantibus per furorem annumerat Cicero de Divinatione. Προφήτην vocat Paulus vel illudendo, ut censet Hieronymus, vel quod de oraculis scripserit, & oraculorum titulo prænotatus ejus liber sit. Vocat eum Θεόλογον *Diodorus Siculus* L. V. Laertius eum dicit fuisse γνωσικώτατον; & ab eo per Athenienſium pagos aras sine nomine (βωμοὺς ἀνωνύμους) inveniri ait. Lib. I. segm. CX. ob pestis memoriam, qua illos, Epimenides e Creta vocatus liberavit. Cretenses ajunt obiisse anno ætatis ducentesimo nonagesimo nono. Idem Laertius I. CXIV. Ajunt, divinationis fuisse peritissimum. Nam cum Munychiam vidisset, ignorare eos dixisse, quantarum cladium causa locus ille futurus esset; quod si scirent, dentibus illud castrum discerpturos. Quod prædixit Olympiadibus LXIV. *Ad locum Epimenidis Tit. I. 12.*

§. LXVII.

Intelligitur etiam defectus originarius *ex defectu rationis*, quæ unice voluntatem movit. Sic negotiatores, qui annonam urbis adjuvant; item navicularii, qui annonæ urbis serviunt, immunitatem a muneribus publicis domesticis consequuntur, quia iis peregre cum labore & periculo funguntur; hæc immunitas cessat, si non amplius sint in ejusmodi actis. [a] Restrictio tamen facienda non est, si res comprehendatur sub ratione, quoad potentiam moraliter consideratam. [b] *Ut restrictio oriatur ex defectu rationis?*

(a) *Pufend.* Off. I. 17. 11.

(b) e. c. si cautum sit, ne exercitus aut classis aliquo ducatur, non poterit duci, etiam animo non nocendi; quia in pacto non certum damnum, sed periculum qualecunque spectatum est, quod MORALITER a tali exercitu aut classe timeri potest, si in tali loco versetur. add. Grot. II. 16. 25. *Vitriar.* de J. N. & G. II. 16. qu. 26. pag. m. 324. *Pufendorf.* de J. N. & G. V. 12. 26.

§. LXVIII.

Fit etiam restrictio *ex defectu materiæ*: Ut si feudum concessum *Ut ex defectu materiæ?*

Digitized by Google

ceſſum ſit alicui pro ſe & deſcendentibus maſculis, non intelliguntur nepotes ex filia; quia natura ejusmodi feudi repugnat, quæ fœminas & deſcendentes ex illis plane excludit. (a)

(a) *Puſend.* d. J. N. & G. V. 12. 25.

§. LXIX.

Ut ex caſus emergentis repugnantia cum voluntate?

Secundo petitur *interpretatio Reſtrictiva* ex caſus emergentis repugnantia cum voluntate; id quod deprehenditur [1] *ex naturali ratione*, beneficio duplicis quaſi virtutis, quarum altera ἐυγνωμοσύνη, æquiprudentia, [a] eſt in intellectu: altera [b] Ἐπιείκεια æquitas, eſt in voluntate. Cujus rei fundamentum eſt, quod omnes caſus prævideri ob humanæ mentis imbecillitatem non poſſunt; & quod ipſe LLator caſum fuiſſet exemturus, ſi adeſſet. Hic locum invenit æquitas, ſive dextra Legis interpretatio, qua ex naturali ratione oſtenditur, caſum peculiarem ſub Lege univerſali non comprehendi, eo quod alias abſurdi quid inde ſequeretur. [c] Ubi tamen notat Grotius ad Campanellæ Politica, æquitatem in Lege naturæ locum habere non poſſe, cum natura non loquatur univerſalius, quam Lex exigit: aſt Legem naturæ non prout in ſe eſt, ſed ut ab hominibus nimis [d] univerſaliter enunciatur, opus habere interpretatione Ἐπιεικείας. v. c. ſuum cuique reddendum, intellige, utenti ratione, & niſi ex Jure ſuperiore ſit impedimentum. Primum itaque indicium hujus æquitatis eſt, ſi violaretur Lex naturalis. Alterum, ſi non quidem illicitum ſit verba Legis ſequi, id tamen ſi fiat, cum charitate humana non poſſit componi, aut alias ſit grave ac intolerabile. [e] Ita Matth. XII. 3. Servator optimus: *Nunquid legiſtis, quid fecerit David, quum eſuriret?* velut dicat, *in pari cauſa, jus idem eſſe oportet.* Lex Sabbathi & Lex de propoſitis panibus non edendis niſi a Sacerdotibus, ambæ ſunt rituales. David ejusque Comites pari neceſſitate preſſi, qua nunc premuntur Diſcipuli mei, fecerunt contra τὸ ῥητὸν ac verba Legis, non tamen adverſus τὴν Διάνοιαν. Sequitur ergo, nec diſcipulos meos

An in Lege naturæ locum habeat Epikia?

Digitized by Google

meos hoc facto quidquam adversus Legis sententiam committere. (f)

(a) i. e. intelligentia æqui.

(b) studium sectandi æquitatem. Aristot. Nicom. V. 10.

(c) Pusend. de J. N. & G. V. 12. 21.

(d) vides ita corrigi, quæ mendose expressa sunt apud Pusendorfium de J. N. & G. V, 12. 27.

(e) Pusend. Off. H. & C. I. 17. 12. Aristoteles dixit Ἐπιεικίαν proprium esse, ἐπανορθῶν τὸν νόμον, ἢ ἐλλείπῃ λέξι τὸ καθόλου. *Quid Epikia Aristoteli? Qua ratio legum circa Ritus?*

(f) Scilicet minimæ necessitatis utilitatisque sunt Leges sacrorum rituum & institutorum civilium; quas certum est, non ob id ipsum quod in Lege est, sed aut εὐταξίαν aut significationis alicujus gratia repertas. add. *Grot.* ad Matth. XII. 3. & de J. B. II. 16. 20. Legi etiam meretur Erasmus Colloquio: ἰχθυοφαγία, ac denuo *Grotius* de J. B. & P. I. 4. 7. ibi: Hebræorum Magistri Legibus de cibis vetitis aliisque addunt exceptionem necessitatis: non quod DEO Jus non sit ad certam mortem subeundam nos obstringere, sed quod Leges quædam ejus sint argumenti, UT NON CREDIBILE SIT, DATAS EX TAM RIGIDA VOLUNTATE,

§. LXX.

Desumitur II. (a) Restrictio ex aliis signis voluntatis, quæ ostendunt, casum esse eximendum. Inter ea nihil esse validius ait Grotius, (b) quam verba alio loco posita, non ubi directe pugnant, [quæ est ἀντινομία] sed cum velut insperato ex ipso rerum eventu inter se committuntur. (c) Seu, quod eodem redit, quando duo pacta aut duæ Leges diversæ extant, quæ invicem non pugnant, ac diverso tempore commode servari & impleri possunt ac debent; verum quibus satisfieri nequit, quando casu aliquo earundem impletio in idem temporis momentum incidit; (d) Quo casu utra pars prævalere debeat? regulas ex antiquis auctoribus *Cicero* posuit, quales digessit concinnius Grotius, ac supplevit denique Pusendorfius. (e) I. *Id quod permittitur tantum, cedit ei quod jubetur.* e. gr. si Lege permittatur, ut omnis Civis Romanus possit habere Concubinam; tempore belli autem aliter constituatur, mulierem in castris

In quibus signis Voluntatis fiat Restrictio?

Regulæ Ciceronis, & eas Grotii, de COLLISIONE interpretatione Legum.

miles non habeto, prior Lex cedit huic posteriori. II. *Quod faciendum est certo tempore, seu ubi obligatio concurrit, cui saltem potest satisfieri hoc praesenti tempore: praefertur ei, quod quovis tempore potest fieri*, seu illi obligationi, quae impleri potest quovis tempore. E. c. promisi operam annuam, quae potest impleri quovis tempore, & quavis hora diei; eandem operam promisi alteri, quae potest tantum praestari certo tempore seu certa hora in die. Posterior obligatio praefertur priori. III. *Affirmativum praeceptum cedit negativo*, scilicet, si impleri non possit, nisi per violationem praecepti negativi. Praecepta enim negativa semper obligant & ad semper, seu nunquam licet malum facere: affirmativa semper, sed non ad semper, sed tunc demum, quando adest occasio. Sic corium non est auferendum, ut pauperibus eleemosyna detur. (f) Vel: non licet furari, ut creditori tuo solvas. IV. *Inter conventiones Legesque, cetera aequales, peculiaris praefertur generali.* Quia specialia solent esse efficaciora generalibus (g) E. c. sit Lex: Imperator in negotiis magni momenti adhibeat consensum Electorum, etiam Statuum interdum. Sit alia Lex: quando Electoratus vacat, Imperator de ipso debet & potest providere tanquam de re ad se & imperium legitime devoluta. Hic sequimur (inquiunt quidam) Legem specialiorem, & Imperator providebit non adhibito Electorum Statuumve consensu (h) V. *Inter duas praestationes certo temporis articulo inter se collisas, quarum una causas magis honestas utilesque, quam altera habet; hanc isti cedere par fuerit.* E.c. promisi operas bellicas primo foederato; easdem promitto foederato posteriori; sub cujus protectione, forte etiam sumptibus ipsius vivo: casus emergit, ut foederatus uterque opus habeat opera bellica: promissio posterior praefertur, quia causas habet magis honestas & utiles propter fortiorem obligationem. VI. *Injuratum pactum cedit jurato*, quando utrique simul satisfieri nequit. (i) VII. *Obligationi perfectae mutuae, homines utrinque respicienti, cedit obligatio imperfecte mutua*; sic, quae ex contractu debentur, potius solvenda sunt, quam quae ex promisso gratuito. VIII.

Lex

Digitized by Google

Lex beneficentiæ, cæteris paribus, cedit Legi gratitudinis. Favorabilius enim debitum grati animi, quam beneficentiæ. In eo reddimus quod debemus: in hoc damus. (k) Addi posset IX. *Inter LL. quæ a potestatibus subordinatis proficiscuntur, Lex inferioris cedit superioris Legi, ubi utrique simul satisfieri nequit. Hinc DEO magis obediendum quam hominibus.* (l) Ad quod veluti κοινὴν ἔννοιαν provocarunt Apostoli. Quæ sententia frequens est apud Hebræos. Etiam e paganis *Herodotus*: πρεσβυτέρα πειθὼ τὰ τοῦ Θεοῦ ἢ τὰ τῶν ἀνθρώπων. Paulus Apostolus Eph. VI. 1. Filii, inquit, obedite Parentibus IN DOMINO, id enim æquum est. Ad quem locum Hieronymus: Peccatum filiorum est, non obedire Parentibus, & quia poterant parentes aliquid imperare perversum, *adjunxit*; IN DOMINO. (m)

(a) vide §. antec. ab initio,

(b) II. 16. 28.

(c) quam Rhetores vocant τὸν ἐκ περιστάσεως μάχιμον.

(d) Pufendorf. de J. N. & G. V. 12. 23.

(e) quod judicium est Kulpisii ad Grot. II. 16. §. 3. p. m. 100.

Vindicatur Regula de præceptis affirmativis.

(f) Ais: abludere hanc regulam a scopo, quia de præceptis juris naturalis heic non agatur; si vero de legibus positivis exaudiatur, quod prohibitio præferatur jussui, tum falsam vel ambiguam esse. Sed de Legum pactorumque interpretatione utique generatim heic agitur, eoque censura huc non pertinet. Constat, arctius limitari libertatem humanam per præcepta negativa, quam per affirmantia, quum ista semper omitti possint, hæc certis temporibus queant in actum deduci. Conf. *C. Thomas.* Jurispr. Div. II. 12. 122.

(g) τὰ γὰρ ἰδικὰ τῶν γενικῶν ἐξαιρέτως, specialia generalibus derogant, ut ait *Papianus* in Basilicis Lib. LX. tit. περὶ ποινῶν §. 41. pag. 839. Tomo VII. edit. Fabrotti.

(h) Capit. Leopold. art. 39. Aurea Bulla c. IV. §. 2. & eo Rümelin. ex edit. Suederiana Dissert. VII. p. 169. seq. ubi tamen docet & hanc Legem de Libera Imperatoris dispositione hodie esse limitatam. pag. m. 170. seq.

de pacto juratо.

(i) Hæc regula, inquit Vir doctus, ad falsas referri debet. Nam si pacta sint contraria, tum posterius priori erit præferendum, sive juratum, sive injuratum fuerit. Sed cur posterius, etsi injuratum sit, præ-

ferri debet priori, eique jurato? Certe ſanctior eſſe juramenti religio debet, ſi de materia habili præſtitum ſit. De quæſtione: an jusjurandum peculiarem obligationem producat? ſupra diximus, Exerc. VII. §. XXXVI.

(k) Sic ſi concurrat Patronus egenus, cum paupere etiam egeno, hic Patrono erit poſtponendus. Modo tamen uterque egenus ſit. Conf. *C. Thomaſ.* Jùrispr. Divin. II. 12. 131.

(l) *Act. IV. 19.* Primum enim hoc eſt principium: Noſſe DEUM, ſoli obtemperare, ſolum colere. *Cui cedit* illud: Amare ſe ac tueri. Unde induci graviſſimis ſuppliciis non potuere Martyres, ut levi etiam ſimulatione, puta thuris in aram jactu, a graviſſimis ſuppliciis ſe liberarent, ac *tertium* illud: Eſſe ſocialem. add. *Dn. Hertius* Opuſcul. P. I. de Colliſione Legum ſect. I. §. 5. 6. 7.

(m) Grot. J. B. & P. II. 26. 3. fuſe. Irriſus olim *Stratocles*, qui Legem Athenis rogaverat, ut quicquid Demetrio Regi placuiſſet, id in Deos pium & inter homines juſtum eſſet.

COL-

Digitized by Google

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO NONA.

Ad Lib. II. Cap. I. & II.

SUMMA.

Quid Status? quid naturalis? Num Status integer ſit norma præſentis? quid Status ubicativus? quid quandicativus? §. I.

Quot modis capiatur ſtatus naturalis? §. II.

Quis uſus ſingularium acceptionum? Quid præcipue ſtatus naturalis, ſeu æqualitatis, & libertatis naturalis? §. III.

Quid ſtatus puræ naturæ? quid bellicus Hobbeſii? §. IV.

An cum ſerio ſtatuerit Hobbeſius? §. V.

Qui modus definiendi lites in ſtatu Naturali? An Mars ſtatim ſumendus Arbiter? Qua via Compromiſſi puri? quid Arbiter? Mediator? ſingularia de Teſtibus. §. VI.

An & Chriſtiani Principes ſint in Statu Naturali? §. VII.

Quot Status Adventitii? quid Matrimonium? §. VIII.

An vagi concubitus Jure Naturæ prohibiti? §. IX.

An uſus organorum generationi deſtinatorum præternaturalis? §. X.

Undenam Marito competat Jus in Uxorem? §. XI.

An Polygamia ſit contra Legem Naturalem? §. XII.

An Matrimonium certis in gradibus Jure Naturali ſit prohibitum? §. XIII.

Quod fundamentum turpitudinis inceſtus inter parentes & liberos? §. XIV.

Quid divortium? Rationes pro eo Jo. Miltoni *ſolvuntur.* §. XV.

Caſus de matrimonio Henrici II. & Kunegundæ. §. XVI.

Num adulter ſit, qui cum ſua quidem, ſed quam pro aliena habuit, conjuge congreſſus eſt? §. XVII.

Regula generalis de gradibus prohibitis. §. XVIII.

Quid cenſendum de Matrimonio Jacobi cum Lea? §. XIX.

An defunctæ uxoris ſororem ducere liceat? §. XX.

De præparatione animi ad Nuptias. §. XXI.

De Concubinatu: An omnis prohibitus? §. XXII.

Quid ſponſalia? An deſponſationes impuberum Jure Naturali licita? §. XXIII.

Quod Jus proclamationis, copulationis,

Digitized by Google

& benedictionis ſacerdotalis? §. *Ex Moſe, Officia Mariti, Exod.* XXI. XXIV. 10. §. XXV.

§. I.

Quid Status Naturalis? An integer?

Status Naturalem (b) nonnulli eundem adpellant, qui in Eccleſia audit integer; quem & alii vocant Notionalem. Qui num ſit norma præſentis, (c) ad quem officia mortalium componi debeant, non levis diſquiſitio eſt; quibusdam his fere argumentis in negantem ſententiam abeuntibus, quod Respubl. quatenus ordinem imperantium parentiumque dicit, in Statu tam perfecto locum habere non potuiſſe videatur; quod etiam de Maritali, paterno herilique imperio dicendum ſit. Quorſum & hoc referunt, quod belli actiones & inſtituta è Statu ſumme tranquillo menſurari nequeant, nec dominiorum in eodem diſtinctio debuiſſet obſervari. Alii tamen repudiandum ex eo *notionalem* Statum non eſſe arbitrantur, *quod notionalis ſit*; (d) quum nec in Moralibus contemni abſtractionum uſus debeat; nec eos probandos cenſent, (e) qui in imperio ordineque civili nonniſi corruptæ remedium naturæ agnoſcunt? tametſi (ut jam olim obſervavit Cicero Offic. l. 15) non vivitur cum perfectis hominibus, ſed cum iis, in quibus præclare agitur, ſi ſunt ſimulacra Virtûtis; quorum imperfectiorem ſtatum Legalem, naturali, diſciplina apud Jac. Thomaſium peripatetica oppoſuit: Neque enim ad imperium formaliter requiri vim cogentem in actu exercito: eſſe etiam in bonos imperium, qui oderunt peccare virtutis amore. Imperium *ut ſic* operativam dicere & moralem qualitatem, ſive poteſtatem in perſonas alias. Et ſi perfectioni hominis primi nihil deroget, quod ſocietate indiguerit; nec ejus integritati opponendum eſſe Imperium. Hinc etiam eo in Statu Jus Marito in Conjugem, neque citra Scripturarum, ut exiſtimant, auctoritatem attribuunt. (f)

An imperio in ſtatu integro locus?

quid Status?

(a) *Status* eſt objectum actionum moralium ſuppoſitivum, contradi-

Digitized by Google

tradiſtincte poſitivo, quod ſunt res & perſonæ. Dicitur ens ſuppoſitivum, quia rebus moralibus poſitivis ſubſternitur, ut in eo ſuam, quam habent, moralem exiſtentiam quaſi ponant, & actiones ſuas atque effectus exſerant. Puſendorfius Elem. L. I. def. 3. p. 9. concepit per modum ſpatii, eumque diſtinxit in *ubicativum* & *quandicativum*. Illum diſtinxit in *determinatum* & *indeterminatum*. Hunc in *naturalem* & *adventitium*. *Quandicativus* reſpectum habet ad quando ſeu tempus moraliter conſideratum, ut Junioratus, Senioratus, quorum uterque dicitur *vel in reſpectu ad durationem* exiſtentiæ, & vocatur ætas, cujus gradus infantia, pueritia, adoleſcentia, juventus, ætas virilis, ſenecta ætas decrepita: *vel in reſpectu ad durationem in Statu aliquo adventitio*, ut tirocinium, veteraniſmus, Status emeritorum, ad priorem claſſem referunt primogenituram. 2. Ad *Statum quandicativum* pertinet Majorennitas, quando quis cenſetur habilis ad res proprio marte adminiſtrandas: & minorennitas, cum quis Tutore aut Curatore opus habet. *Ubicativus eſt*, qui reſpectum involvit ad ubi aliquod Morale, & conſiderari poteſt vel *indeterminate* vel *determinate*. Indeterminate conſideratus eſt vel *Naturalis* vel adventitius. Naturalis peculiari vocabulo caret, poteſt tamen vocari humanitas ſeu ea conditio, in qua quilibet homo, eoipſo quod homo eſt, conſtituitur. Cui etiam ſubordinatur PAX. Status adventitii peculiares ſunt *Eccleſiaſticus*, *Politicus*, *Oeconomicus*. Quorum commune velut Seminarium eſt *Scholaſticus*. *Determinate* ſumtus Status *ubicativus* eſt vel *honorificus* vel *minus talis*. Illum vocamus Officium, & eſt, in quo quis ad alterius utilitatem aliquid efficere tenetur opera potiſſimum notionali cum aliqua dignitate: hunc ſervitium, in quo quis citra dignitatem quid in alterius utilitatem opera potiſſimum phyſica præſtare tenetur. Singularis eſt notatio ſtatus in Chabria Nepotis. I. 3. Hoc uſque eo tota Græcia fama celebratum eſt, ut illo Statu (habitu poſituraque, ut ſic loquar, corporis obnixo genu ſcuto, projectaque haſta impetum excipientis hoſtium) Chabrias ſibi ſtatuam fieri voluerit, quæ publice ei ab Athenienſibus in foro conſtituta eſt. Ex quo factum eſt, ut poſtea Athletæ, cæterique Artifices HIS STATIBUS in ponendis ſtatuis uterentur, in quibus victoriam eſſent conſecuti.

quid quandicativus?

quid Ubicativus?

(b) Naturæ explicationem tum principiorum cauſalium tum proprietatum, atque ex his provenientium actionum ponderatio abſolvit; ut egregie alibi Kœnigius de Angelis §. 174. Proſtat Jo. Chriſtophori Sturmii Diſſertatio de Analogia naturæ, ubi harmoniam Regni vegetabilis & animalis egregie oſtendit. Sic Theologia naturalis dicitur, illa de

de Deo rebusque divinis notitia, quæ in ipſa hominis, qua talis conditione continetur, atque ſine qua ejus eſſentia concipi nequit. Ad hominem enim qua talem pertinet cognitio metusque & adoratio Creatoris. Conf. Pufend. Off. H. & C. II. 1. 3. Hic eſt ille vere primus locus, qui in Veri cognitione conſiſtit, & maxime attingit naturam humanam, ut verba Ciceronis huc transferamus, Offic. I. 6. Liberalitate nihil NATURÆ hominis eſt accommodatius. eodem libro c. 14. ac de dignitate hominis: Perſuaſum (nobis) eſt, nihil hominem, niſi quod honeſtum decorumque ſit, aut admirari, aut optare, aut expetere oportere: nullique neque homini, neque perturbationi animi, nec fortunæ ſuccumbere. Ea quæ videntur acerba, quæ multa, & varia in hominum vita fortunaque verſantur, ita ferre, ut nihil a ſtatu naturæ diſcedas, nihil a dignitate ſapientis. Hoc robuſti animi eſt, magnæque conſtantiæ. L. I. c. 20. Pertinet ad omnem Officii quæſtionem ſemper in promtu habere, quantum natura hominis pecudibus reliquisque beſtiis antecedat. Cic. Off. I. 30.

(c) Hiſtoriam & momenta diſputationis expoſuit C. Thomaſius JPrud. Div. I. 2. 36. ad §. 40.

(d) conf. omnino laud. Thomaſ. d. l. p. 66. & junge, ſi placet, uttamque noſtram de Statu Naturali Diſputationem olim habitam.

(e) *Bœcler.* ad Grot. I. 3. p. m. 470.

(f) *1. Cor. XI. 7.* adde *Kulpis.* Coll. Grot. Exerc. IV. §. 4. p. 54.

§. II.

Quot modis ſumatur ſtatus naturalis?

Poteſt de cætero, immo debet Status hominis poſt Lapſum ut, *ſuo modo, ac moraliter rectus* (a) conſiderari, cui opponitur corruptus, ſeu a naturali rectitudine deflectens. (b) Iſto ſenſu Status naturalis primo vocatur Status *perfectionis*, humanitatis, rectæ rationis, a quo, ut Cicero ait, STATU NATURÆ videndum eſt, NE DISCEDAS, L. I. Off. c. 20. (c) Secundo Status *ſolitarietatis*, (d) conſiderans hominem ſine aliorum adminiculo, quem ne integre quidem bonum aut convenientem fore prædixit Conditor O. M. Tertio *æqualitatis & libertatis* (e) *naturalis.* Sic Statum naturalem dixit Grotius, quo nulla eſt Jurisdictio. (f)

(a) ne perperam Virorum inſignium doctrina capiatur. Conf. denuo *Thomas.* I. 2. 444.

(b)

Digitized by Google

(b) qualis eſt v. c. latronum.

(c) §. 3. quem pulcre delineavit Siracides XVII. 1. 7. ſqq. cui opponitur Status beſtialitatis, *Job. XI. 12.* quando *homo natus ſit ſicut fera.*

(d) cui opponitur *Status cultior*, ſive humana induſtria excultus, ſeu ſtricte ſocialis §. 4. nosque illius exiſtentiam demonſtravimus Diſp. prima de Statu Naturali, *C. Kauffelno* Reſpondente §. 12. Adde *Tho.* Bang. Cæl. Orientis qu. 3. p. 9. 10. *Status beſtialitatis.*

(e) qui utique pacificus. Cui opponitur Civilis, isque vel fictus vel revera exiſtens §. 6. Cæterum huc pertinet eadem omnium origo, quos ab uno ſanguine omnes derivando DEUS ipſo facto conſociatos voluit. An Eva Adami filia dicenda? vid. Zentgrav. initio libri de Jure gentium.

(f) Grot. J. B. & P. II. 7. 28. med.

§. III.

Triplicem hunc (a) Statum, Naturalem adpellat auctor, deſumta primi denominatione ab eſſentia; alterius a miſeria, naturam humanam ſibi relictam comitante; (b) tertii a libertate & æqualitate hominum naturali. Singularum acceptionum (c) uſus eſt ampliſſimus. Primi quidem in deducendis erga DEUM officiis, & de cuſtodienda æqualitate; iſtius in demonſtranda (d) neceſſitate ſocietatis, hujus in ſingulis (e) fere officiis eorumque comparatione; cumprimis vero in exponenda quæſtione: Quid Juris inter Civitates Liberas, non alio quam humanitatis vinculo junctas? (f) Definitur hic poſterior Status, *Conditio hominum inter ſe æqualium, neminisque alterius, præterquam DEI & divinarum Legum arbitrio ſubjectorum.* *Quis uſus varia ſignificationis Status naturalis?* *quid Status libertatis naturalis?*

(a) *C. Thomaſ.* d. l. I. 2. 56.

(b) quam inprimis urget indigentia. conf. ſupra I. 3. 3.

(c) d. l. §. 60. p. 69. 70.

(d) ut ejus uſum quoque probat *D. Zentgravius* de Jure Gent. Art. I. §. 6. Primus, niſi fallor, naturalem dixit Grotius II. 27. 27. II. 20. 8. non male quandoquidem naturalia etiam a bonis auctoribus adpellari ſolent, quæ citra factum hominum exiſtunt.

(e) e. c. I. 5. 8. & I. 5. 11. I. 14. 5. p. 164. omnino.

(f) Enimvero ſingulæ Respublicæ, ſi rem ex æternæ Veritatis

immobilibus placitis æſtimemus, totidem factiones jure haberi poſſunt, in vicinarum perniciem conſpiratæ: quibus etiam in pace ſæpe occulte nocent, ſemper invident & inſidiantur. Quibus adfectibus explendis, qui maxime omnium operam navant, & ſibi ac ſuis divitias, potentiam, ac voluptates ex aliena inopia, calamitatibus ac infortuniis parant, magni ac ſingulares Viri habentur, quos rectius magnos latrones aut callidos fures vocaremus. Jo. Clericus de Hiſtor. Eccles. p. 10. 10. Exempla Rectorum in Statu naturali comparate ad alios (poſſunt enim nihilominus in certa ſocietate eſſe, h. l. §. 6.) viventium in ſacris obvia ſunt, *Lamechi* vindictam adgreſſori ſuo enormem comminantis, Gen. IV. 23. Regum Belli Jure ſua vel defendentium vel vindicantium, ib. XIV. 4. 5. *Abrami* inprimis Lothum armata eripientis manu, XIV. 14. Ejusdem cum Rege Sodom. Gen. XIV. 22. & cum Mamræo Principe: quod ex fœderis conteſſeratione in Politia Ante Exodica probat Danhauerus, Gen. XXIII. 6. Exemplo quinimo eſſe poſſunt duo Fratres in ſegreges diſperſi familias Eſavus & Jacobus, quorum ille a Jacobo ut videbatur læſus, Jus ſuum quadringentis ſtipatus armatis adverſus fratrem inſtituerat vindicare, *Gen. XXII. 6. XXXIII. 1.* conf. Auct. §. 7. *Laban* etiam & Jacobus a ſe diviſi. Ubi Jacobus Jus ſuum in vitam familiæ ſic oſtendit: Apud quem deprehendentur Tui Theraphim, hic coram fratribus noſtris moriatur. Gen. XXXI. 32.

§. IV.

Quid Status pura naturæ? quid bellicus Hobbeſii?

Differunt hæ Status Naturalis acceptiones cum (a) a Statu puræ naturæ, quem comminiſcuntur nonnulli: tum a Statu Bellico Hobbeſii, cum nos ubique pacificum ac ſocialem intelligamus. (b) Eſtque omnino Status iſte naturalis, & reflexa ſui ipſius conſideratio, quod ſcilicet homo animal ſit rationale ac ſociale, in rebus agendis id ipſum quod ſemper ac primo omnium cogitari debet, & prima iſta ratio, cui omnia humana, qua talia debent congruere. (c) Ad ſolutionem Objectionum *Hobbeſii*, & qui preſſe eum ſequutus eſt *Cl. Becmanni*, notandum diſcrimen inter id quod per ſe vel ex accidenti è metu deducitur. Conſociatio enim per ſe ex ipſa hominis natura, non metu derivanda eſt. (d) per (e) accidens autem oritur ex metu. (f) Et cui præſto, quæ mihi fieri vellem, cuique

que non infero malum, quod ipſe nollem perferre, ei, ſi non conjunctus, ſaltim non poſſum eſſe inimicus.

(a) Scholaſtici plerique & poſt eos *G. Calixtus*, Comp. Theol. p. 90. in quo creari hominem potuiſſe ſtatuit, invita, ut exiſtimo, Conditoris Sanctitate.

(b) Thomaſ. JPrud. D. I. 2. 34. adeoque talem conditionem, quæ ex natura hominis etiam rationali, conſequitur. Non deſinit homo eſſe, qui in ſolitudinem abjicitur, quanquam ſocietatem natura deſideret.

(c) *D. Zentgrav.* de Jure Gent. Artic. I. p. 18. 19. adeoque etſi homo concipiatur vivere, ut liber ab omnibus inventis legibusque humanis, ſemper tamen tenetur vivere UT HOMO.

(d) d. l. §. 12. & Bœcler. ibi laudatum §. 13.

(e) d. l. §. 13. p. 22. per ſe enim homo homini in adjutorium mutuum generatus eſt. *Seneca* de Ira l. 5.

An Auctor noſter Hobbeſii *principium adſumſerit?*

(f) Ais: *Puſendorfium* tamen Hobbianum Statum Naturalem adprobare, quippe in quo fateatur, quemlibet propriis viribus protegi; fructum in eo ſuæ induſtriæ nemini certum eſſe; imperium in eo dominari affectuum, bellum, metum, paupertatem, fœditatem, ſolitudinem, barbariem, ignorantiam, feritatem, hoc opuſc. II. 1. 9. Sed diſtingue inter Statum ipſum, & incommoda ex accidenti eum comitantia. Auctor de incommodis ei adjunctis loquitur, velut quæ non ipſum Statum per ſe, ſed hominum malitiam ſequantur, imbecillitati naturali imminentium. Quæ proin urget, ut in ſocietates coeatur. Cæterum etiam defenſionem ſui in Statu hoc naturali, juxta dictamen rectæ rationis inſtitui debere *obſervat. ibi* 1. 8. fin.

§. V.

An Hobbeſius ſerio ſtatuerit Statum Belli-cum?

Etſi vero per modum hypotheſeos *Statum* ejus modi *Naturalem* adſumſerit alicubi *Hobbeſius*; alibi tamen ſerio Statum Civitatum vocat naturalem, i. e. hoſtilem, qui revera exiſtat inter quosdam homines, ſibi nempe invicem haud ſubjectos, neque communem habentes Dominum, ut jam omnes ſunt Civitates. (a) Qui quidem Status & Originibus humani generis, & ſimilitudini naturæ [ad pacem enim inermes geniti ſumus] & ſocietatum (b) initiis vehementer adverſatur.

Digitized by Google

(a) Recte provocat *Pufend.* de J. N. & G. II, 2. 7. *ad Leviathan.* c. XIII. ubi ait: Reges & perſonæ ſummam habentes poteſtatem OMNI TEMPORE HOSTES INTER SE SUNT.

(b) quippe non inimicitiæ aut belli cauſa, ſed quod ſine iis humanum genus propagari non potuiſſet, inſtitutarum. conf. *Pufend.* de J. N. & G. II. 2. 7. qui quomodo Hobbeſii phraſin: In Statu mere naturali unicuique licuiſſe facere, quæcunque & in quoscunque licebat: Naturam item dediſſe unicuique Jus in omnia: Emolliat ac interpretetur, Naturam nimirum res ad hominis conſervationem facientes in medio poſuiſſe, antequam per pacta homines iſtas inter ſe dividerent: & qui neminem habet ſuperiorem, ex propriæ, EJUSQUE SANÆ Rationis dictamine quævis agere poſſe, quæ ad diurnam ſui conſervationem faciunt; vide d. l. II. 2. 3.

§. VI.

Qui modus definiendi lites in Statu Naturali?

Elegans utilisque in hoc argumento, de modo litigandi litesque finiendi in Libertate naturali tractatio eſt. (a) Quum enim eos inter qui in ea vivunt, Judex non detur (b) qui lites definiat componatque; modum utique adinvenire oportet, quo lites agitentur finianturque. Ubi ultimo quidem actionum quisque ſuarum rector eſt, ſed ſalva tamen Lege ſtatuque humanitatis; neve Mars confeſtim ſumatur *Arbiter*, (c) ſed tertius, *isque neuter*, & Puro (d) COMPROMISSO delectus, (e) ſic ut ab eo deinceps provocari alio non poſſit; alteri non aliunde quam ob cauſſæ merita favens: adhibitis etiam (f) teſtibus ejusmodi, qui gratiæ nihil dent, nec adfectum ante (g) conſcientiam habeant. Cæterum ſi amica via, id eſt, colloquio, compromiſſo aut ſorte (h) I, 7. 5. fin. res componi non poſſit, juſte ad arma poteſt decurri; (i) Tertium fides, ut Calliſtratus monuit, diligenter examinanda eſt, an exempli cauſſa, teſtis qui auditur inimicus ei ſit, adverſus quem teſtimonium fert, vel amicus ei, pro quo teſtimonium dat. Idonei non videntur eſſe teſtes, quibus imperari poteſt, ut teſtes fiant. Ita jure cenſebat Licinnius Rufinus Leg. 3. D. de Teſtibus; & Leg. 6. ibid. Quamobrem ſervi teſtimonium

qui teſtes adhibendi?

reji-

Digitized by

rejiciebant Leges, nisi cum alia probatio ad eruendam Veritatem non erat. Leg. 7. ibid. Ex sententia Venuleji, quam in Legem conservavit Justinianus, produci testis is non potest, qui ante in eum reum testimonium dixit. Leg. 23. ibid.

(a) quam auctor præsenti capite §. 10. primis fere lineis attingit, in opere vero majori toto capite XIII. Libri V. eximie pertractavit. add. *Kulpis.* Coll. Grot p. 131. sq.

(b) quales sunt de taxatione debiti, ut in caussa Aurelianensi; de finibus regundis, interpretatione pactorum; ubi prius Conferentiis opus est; ad quas in caussa fortalitii prope Gandavum provocarunt Ordines Fœderati Belgii, quos insolentiæ per *Torcium* reos egit Rex Galliæ A. 1702. initio. *Exempla Controversiarum illustrium?*

(c) conf. omnino Pusend. de J. N. & G. V. 13. 3.

(d) Christianis etiam ab Apostolo injungitur, ut si oriatur inter membra Ecclesiæ lis super negotio civili, eam potius ad fratres deferant, e COMPROMISSO componendam, quam ut apud ethnicorum tribunalia litigando opinionem avaritiæ sibi contrahant, 1. Cor. VII. 17. sqq. add. Pusend. de Hab. R. C. §. 30. p. m. 125. *de Compromisso exemplum 1. Cor. VII. 17.*

(e) V. 13. 4. *Grot.* de J. B. & P. II. 23. 8. & III. 20. 46. distinctus tamen a *Mediatore*, qui litigantibus bellumve parantibus aut jam gerentibus ultro se interponit. Pusend. d. l. V. 13. 7. Sic ob acceptam a Labano injuriam Jacob ad *arbitrium* Fratrum provocavit Gen. XXXI. 37. sq. *quid Arbiter? quid Mediator?*

(f) adeoque non *uno teste*, cujus auctoritas, divina etiam Lege inculcante, Num. XXXV. 30. Deut. XVII. 6. & XIX. 15. nulla. Pusend. de J. N. & G. V. 13. 9. quia unus facile sibi constat, duo si sejuncti examinentur, non item. *Hist. Susanna* comm. 51. & alias ab unius hominis impudentia omnium fortunis aut vitæ periculum immineret. *Cur nulla auctoritas unius testis?*

(g) Memorabile est, quod Thuanus refert, receptam olim in Britannia consuetudinem fuisse, ut Angli in Scotum, Scoti in Anglum testimonium non valeret. Adde *Pusend* d. l. V. 13. 9.

(h) Hi enim tres sunt modi, quibus vitari potest, ne controversiæ in bellum erumpant. *Grot.* II. 23. 6. *Pusend.* Off. II. 16. 3. Optandum esse ait Grotius § 8. conventus quosdam haberi Christianarum potestatum, ubi per eos quorum res non interest, aliorum controversiæ definiantur: imo & rationes ineantur cogendi partes, ut æquis Legibus pacem ineant. Quod magis quidem optandum, quam sperandum. Sed quis hodie judicabit de Causis Belli moderni, quo *de Bilance* totius Europæ agitur. *Votum Grotii expenditur.*

Digitized by Google

(i) Cum ſint duo genera decertandi, unum per diſceptationem, alterum per vim: cumque illud proprium ſit hominis, hoc BELUARUM: confugiendum eſt ad poſterius, ſi uti non licet ſuperiore. Cicero in de Officiis I. 11. Quare expetenda quidem eſt magis decernendi ratio, quam decertandi fortitudo. I. 23. Interim ipſe Abrahamus Lothum erepturus armata manu hoſtem invaſit profligavitque. *Gen. XIV.* 14. ſqq.

§. VII.

An Principes Chriſtiani ſint in Statu N?

An & *Chriſtiani Principes*, ad ſe invicem comparati ſint in Statu Naturali? Dubium ex eo videtur, quod Lex charitatis eos ſtringat, & a vindicta ſeſe abſtinere præcipiat. (a) Sed affirmantem roborat competens iis majeſtas, quæ ad extra importat (b) PARITATEM: nec opponenda politiæ pietas eſt; & quæ gladium gerit ſumma poteſtas, non privato, ſed DEI, ſed publico nomine improbos ulciſcitur. Cæterum nec duo Principes Chriſtiani in Statu naturali alium, præter DEUM, Judicem habent. Diſcerni tamen debent cauſæ voluntariæ a contentioſis. In illis Princeps jus ſibi dicit, adſcitis in impartiale conſilium ſuiſmet Senatoribus. Sed in his videntur exteri adſumendi, ob proprii favoris metum. Interim illis pax oppido debet eſſe commendatiſſima. (c) Chriſtianiſmus OBNOXIETATEM non importat. (d)

(a) Rom. XII. ut vindictam DEO relinquant.

(b) ut recte monet *Jac. Thomaſ.* Philoſ. Pract. Tab. XLVIII. lin. 13. qui modus conſiderandi Majeſtatem eidem advenit ex hypotheſi coexiſtentiæ aliarum Civitatum.

(c) conf. *Grotius de J. B. & P. II. 23. 8.*

(d) hoc enim dicit Status Naturalis famoſo ſignificatu, ſi quis alteri non ſit obnoxius. Conf. omnino luculentam ejus deſcriptionem. *Judic. XVIII. 7.*

§. VIII.

Ad Libr. II. Cap. I. Quot Status adventitii?

Status Adventitii *ſocietatum* alias *ſpecialius* dictarum nomine veniunt; quæ vel *ſimplices* ſive minimæ, vel *compoſitæ*, eæque vel *mediocres*, vel *maximæ*. Inter Simplices prima eſt

Conju-

Conjugalis; (a) altera *Paterna*; tertia *Herilis*. Compositæ Mediocres *Domus* & *Vicus*. Maxima est *Civitas*. (b)

quæ Societates

(a) Cum sit hoc natura commune omnium animantium, ut habeant libidinem procreandi, prima societas in ipso est Conjugio; proxima in liberis: deinde una domus, cui sunt omnia communia. Id autem est principium urbis, & quasi seminarium Reipublicæ. Sequuntur fratrum conjunctiones, post consobrinorum sobrinorumque: qui cum una domo jam capi non possint, in alias domos, tanquam in Colonias exeunt. Sequuntur connubia & affinitates, ex quibus etiam plures propinqui. Quæ propagatio & soboles, origo est Rerumpublicarum. Ita præclare philosophatur in hanc rem Cicero, Offic. I. 17. Simplicissima est Matrimonii definitio, *quod sit legitima* [*& indissolubilis*] *unius maris & fœminæ conjunctio, ad procreationem sobolis & mutuum auxilium sancita.* Unde improbant nonnulli definitionem *Grotianam*, de J. B. & P. II. 5. 8. sub fin. quod sit cohabitatio maris cum fœmina talis, quæ fœminam constituat quasi sub oculis & custodia maris, conjuncta cum fide, qua se mari fœmina obstringat. Putant enim (1) eam definito laxiorem esse; cum & filia & pupilla sint sub oculis & custodia Patris & Tutoris; (2) judicant, promissionem fidei conjugalis minus recte ad solam fœminam restringi, cum mutua heic inter conjuges obligatio sit, neque Vir potestatem in corpus suum habeat, 1. Cor. VII. 8. (3) & id monent, omissam esse consensus mentionem, qui tamen principaliter ad Matrimonium pertineat. Adde (4) quod matrimonii indissolubilitas omissa est.

quid Matrimonium? Definitio Grotiana expenditur.

(b) vid. denuo Jac. Thomas. Philos. Moral. Tab. XXXIX. lin. 47. sq.

§. IX.

Vagos promiscuosque extra Matrimonium (a) *concubitus*, naturali Lege prohiberi, vel exinde patet, quod humanam societatem vehementer turbent. Namque & fini conjugii repugnant, qui mutuum est adjutorium, prolisque educatio, & cum iis decora beneque disposita inter homines societas, vitæque civilis cultus intelligi nequit. (b) Quare nec probari (c) Lupanarium tolerantia potest, nec sufficiunt formati ejusdem palliandæ caussa Pontificiorum prætextus. Certe alio vix opus erit argumento; Per quod tollitur unio cum Deo, & accessus

An vagi concubitus I. N. prohibiti?

An Lupanaria in Rep. toleranda?

Digitized

cessus fiducialis ad Deum: id est peccatum. Atqui per scortationem. Minor probatur per provocationem ad Conscientiam quærentis. Multi hoc argumento ad silentium compulsi.

(a) conf. *Kulpis.* Coll. Grot. Exercit. IV. §. 5. qui tamen monet, huc non referendum esse Concubinatum, qualis apud Romanos usitatus fuerit, quibus duas uxorum formas fuisse scribit Cicero, unam matrumfamilias, quæ scil. in manum convenere: alteram earum, quæ uxores tantum habebantur, & minus quidem Principales, omni fere hæreditatis Jure destitutæ. Adde *Osiand.* ad Grot. II. 5. 15. Turcicus Imperator *Sultanus* uxorem non ducit. Nec extitit a Bajazetis temporibus nisi unicum exemplum. Quod fit, ut sumtibus parcatur, quos maximos requisitura esset, certe non minores, quam Valedia, seu Mater Imperatoris, quæ 500000 Imperialium in reditibus annuis numerat.

(b) conf. *Auct.* c. II. §. 3. adde quod dignitati humanæ repugnent, cum ubi iis indulgeatur, homo parum sit dissimilis armentis, parum aut nihil de decoro & familiarum discrimine solicitis. Ais: At affectus extinguendi Libidinem omnibus hominibus est insitus; E. non repugnat L. N. &c. hoc argumentum nos non ferire, si de extinctione ordinata, societatem non turbante, sed per Naturam ostensa concludat; Talem vero extra conjugium non esse.

Exemplum Judæ & Thamaris expenditur.

(c) Multa in hanc rem, historica inprimis congessit *Becmannus*, Parallel. Polit. VII. 9. Sed quid de exemplo Judæ, Thamarem, quam *Nurum suam* non agnoverat, veluti *Semitariam Mœcham* stuprantis, & annulum cidarimque in pignus dantis, juxtaque publice, ubi meretrix esset, quærentis? unde manifestum videtur, scortationem eo saltim tempore inter res licitas habitam fuisse. Gen. XXXVI. I. 15. 21. 23. Hoc exemplum aliaque urget modernus Concubinatus defensor, scortationem nonnisi in prostibulis turpem fuisse. Sed etsi magna earum gentium, Cananæarum videlicet, corruptio hinc innotescit, nihil tamen id nostræ thesi officit, neque populorum facta Rationis dictaminibus opponi debent. Pulcre *Hieronymus* ad Occam. *Cæsarem, ait, non Christum: Justinianum, non Paulum viris impudicitiæ frena laxare & lupanaria permittere.* & *Augustin de Civit. Dei. XVIII. 18. Usum scortorum*, ait, *terrena civitas licitam turpitudinem facit.* ad Sirac. XIX. 3. Apud Babylonios quasdam mulieres velut Veneri devotas ex opinione cultus pudorem prostituisse manifestum est. Conf. Baruch. VI. 42. Cæterum, esse scortationem, vagosque concubitus inter turpium peccatorumque classe percensendos, ex his etiam Naturæ Legibus facile dispiciunt, quicunque rem absque præ-

Argumentum de scortatione, &

judi-

judicio expendunt. Certum nimirum I. inter homines esse debet, eos in illis, quæ carni sensibusque blandiuntur, non *sine regula modoque* agere ac vivere velut in diem posse; ac dignitati proin humanæ repugnare, si suis quisque libidinibus passionibusque rapiatur. II. qui aliter sentiunt hominibusque in universum omnibus, promiscuam vivendi rationem concessam existimant: eos, homines pro bestiis habere, quarum hæc est indoles, ut naturalem sequutæ instinctum impetumque, sine non expenso, in præsentia solum ferantur. Nota etiam, quod Lev. XVIII. & XX. non conjunctio modo maritalis incestuosa prohibeatur, sed & fornicariæ, id quod patet ex phrasi sæpe repetita: Revelare turpitudinem seu nuditatem. III. Itaque hos, qui ita opinantur, *quantum in ipsis est*, nihil in genere humano relinquere vel vitii, vel virtutis. IV. At quam hoc profanum, homineque indignum est, ab obligatione ad Legem ordinemque vivendi, actionesque suas componendi, eum absolvere, qui & ratione & judicio pollet, quorum beneficio a noxiis utilia, turpia ab honestis, & ab his quæ fieri debent, fugienda discernere potest; & quem naturali etiam facultate affectus domandi instruxit Creator. Quod nisi esset, plane insociabilis foret vita generis humani, majorque inter homines quam inter bestias confusio existeret, quoniam hæ suo instinctu feruntur, ac intra illius cancellos continentur: illi vero vel solo impuritatis libidinumque impetu rapti non possent non in extrema omnia propelli. D. Daniel Ludovici, Archiater quondam Saxo-Gothanus, in operibus a Jo. Conrado Michaelis, Hanovienſi, editis, Observ. XLVII. de apoplectico in venere: Quispiam, inquit, ætate senior, cum nimium anniteretur, apoplexia tactus: Alius ex congressu convulsionibus Epilepticis correptus: alius adhuc de vertigine queritur. Usque adeo antiquum illud verum est, parvam hic subesse Epilepsiam, aut quod scopticus nuperrimus voluit, superiora tantisper pro derelicto haberi, dum anima alibi RUSTICATUR. V. Cui malo, ne humanam societatem evertat, non aliud sane remedium est, quam Matrimonium, datum a DEO hominibus, levando curarum oneri, educandæ proli, continendoque intra terminos ac tranquillitatem Orbi inventum. At, ubi vagæ regnant libidines, suæquæ sobolis Parentes pudet, id maxime committitur, quod tam naturæ adversatur, quam aliud quidquam. Nempe Cura Liberorum ab iis negligitur, quibus eam natura injunxit, dato insuper Matribus lacte, quod in eorum alimoniam destinatum esse, suo bestiæ exemplo ostendunt. Ac tametsi quis dicat, esse tamen, qui extra matrimonium liberis prospiciant: Præterquam quod pauci illi sint,

impuritate carnali, Natura legi adversa, porro demonstratur adversus novitios Epicureos.

 misc-

miſerandam liberorum ejusmodi conditionem experientia ſatis docet, qui Parentum cura deſtituuntur, & quos Parentum loco revereri oportebat, ipſorum vitio ignorant. Quod naturali Juſtitiæ adverſari; & præcipuum inſuper humanæ ſocietatis fundamentum, mutuum nempe inter Maritum & Conjugem, Parentesque ac liberos amorem, [quo nihil dulcius, nihil ad res mortalium firmandas amplificandasque magis eſt neceſſarium,] everti nemo non videt. Quod argumentum egregio nuper Libro: *Traité contre l' Impureté:* expoſuit Cl. Oſtervaldus edito Neocomi. A. 1708. addita in altera opuſculi parte Tractatione de *Caſtitate*, cujus & naturam ad ejusque ſtudium motiva, ac media denique eam conſequendi ex Natura Chriſtianæque Religionis principiis erudite deſcripſit, graviterque inculcavit. Magnum etiam & valens a noxa argumentum eſt. Ein Soldat, wenn er 2. oder 3. Tage vorhero Hurerey getrieben, und im Treffen verwundet worden, iſt nicht zu curiren, ſcribit in epiſtola Vir experientiſſimus L. F. d. d. 15. Jan. 1711. Fuit inſuper ſcortatio, etiam ſub ſpe deſiderioque matrimonii ab antiquiſſimis inde temporibus in turpium genere computata. Unde violationem ſororis Dinæ ſtultitiam adpellant fratres, Gen. XXXIV. 7. & tale quid, quod non conveniat, eodem verſu: tandem in hæc verba commate 31. erumpentes: Num cum ſorore noſtra tanquam cum ſcorto agant, aut impune egerint? Objiciunt ſeminis ob valetudinem ejiciendi copiam. ſed fruſtra. Nam ſemen, ſi ordinate vivas, motum etiam circulatorium atque progreſſivum habet, &, ne nimium in vaſis ſuis turgeſcat, e ſuis illis receptaculis ad maſſam ſanguineam regreditur: quod jam obſervavit Hippocrates L. de Nat. Puer. 5. III. ac nuper Daniel. Taurus in nov. Anatom. ratiocin. illuſtr. Edit. Latin. p. 192. 193. Extat Cl. V. L. S. Schmiederi obſervatio de Seminis Regreſſu ad Maſſam ſanguineam. c. Act. Erud. Lipſ. Suppl. To. V. ſect. 9. p. 408. ſeq.

Opera optime de hac materia Meriti Cl. Oſtervaldi commendatur.

§. X.

Cur & uſus organorum præternaturalis L. N. adverſetur?

Multo vero magis manifeſtum eſt, Naturæ repugnare uſum organorum generationi deſtinatorum præternaturalem; nec obſtat, quod regeritur, *nefas non eſſe adhiberi membra ad uſum, quem natura primo non intendit*, ceu peccatum non ſit nutrire hominem per clyſteres, aut lactis in venas infuſione eum conſervare. Quidquid enim in corpore humano membrorum exiſtit, *ad totius Conſervationem natura fabricavit.* Igitur

tur quod hunc finem promovet, naturæ non repugnat; ſaltim quia ſubſidium ejus conſervandi eſt, nunquam contrariari cenſetur. (a) Cæterum Juri etiam naturali repugnat, quod perpetui cœlibatus & fictæ caſtitatis Leges in Papatu tot hominum millia ſubire coguntur. (b)

(a) conf. *Chriſtian. Thomaſ.* JPrud. Div. III. 3. ubi quæ a viro docto §. 153. 154. pro altera ſententia producuntur, remedia ſunt a Natura, *in caſu neceſſitatis*, utique intenta; qualia quidem ad infanda, de quibus ibi diſquiritur, ſcelera, nulla quippe unquam neceſſitate pallianda, nemo adplicuerit. conf. Rom. I. 26. 27. Ac optandum utique eſſet, hæc talia lucem nunquam vidiſſe.

(b) conf. Scriptores de *voto caſtitatis.*

§. XI.

Marito quidem in conjugem imperium ipſo Jure (a) Divino competit; *proxime* tamen, non *quidem e præſtantia* [b] *ſexus*, ſed e *conſenſu* [c] *conſociationis* derivatur, & ad negotia matrimonio peculiaria reſtringitur. (d) *Quod fundamentum imperii maritalis?*

(a) Conf. D. *Rechenb.* Lineam II. 3. 4. adeoque ſi receptam inter noſtros ſententiam audias, in ſtatu etiam integro. Adde *1. Cor. XI. 7. 8. 9.* ubi *Paulus* naturalem mulieris a Viro dependentiam inculcat; *Non eſt*, inquiens, *Mas a fœmina, ſed fœmina a Viro eſt.* Non conditus eſt vir propter uxorem, ſed uxor propter virum. add. Kulpis. Colleg. Grot. Exercit. IV. §. IV. pag. 54. num. 1. Quod tamen dictum nonnemo minus recte adplicat, Moſis & Pauli doctrinæ valde congruere inquiens, & conſentire Ariſtotelis & Peripateticorum ſententiam, adpellantium fœminam animal OCCASIONATUM. An hodierna virorum, & vaſta quidem ac terribilia capillamenta, & fœminarum noſtrarum, non mitris, ſed turribus, innumeris faſciarum fimbriis bene comptis, munitisque onuſta capita, adſcendentem earum ſupra viros poteſtatem, citra dubium arguant? ut ait celeb. Theologus *D. Fechtius* Theſ. Moral. P. I. §. 4. Lectori expendendum relinquimus. Cæterum emendi olim uxores, adeoque Jure contractus in eas ſibi Jus adquirendi morem fuiſſe *Briſſonius* docet, & exemplo *1. Sam. XVIII. 17. 25. Davidis*, Hoſeæ, quin & Jacobi, ſervitio ſeptennali uxorem comparantis manifeſtum eſt. Gen. XXIX. 18. De Officio, & incommodis uxorum, laudibus item illarum ex profeſſo egit Siracides, c. XXV. & XXVI. 1 — 4. 10. 16, 17. 18. 19. *An & in Statu integro locum habuerit?* *Mos emendi uxores.*

Paradoxum Helmontii de Mulieribus.

(b) vere igitur paradoxum eſt, quod *Helmontius* in novis, quæ vocat, magnisque paradoxis deſtinatam a DEO mulierem eſſe dicit, ut eſſet caput, apex & ultima creatura, ſupra virum; viroque datam in adjutorium non ſecus ac Princeps in adjutorium eſt ſuis Miniſtris; nequaquam vero ut Conjugis nomen vicemque ſuſtineret. Adde *Dn. Müller.* Inſtit. Polit. P. I. c. II. §. 28. p. 56.

An Imperium mariti in conjugem ex delicto? contra D. Hennigeſium.

(c) Conſtituit enim conſenſus matrimonium in Eſſe Pacti; & unde reſignatio poteſtatis in corpus mutua? 1. Cor. VII. 4. improbant ergo communiter *Dd.* illorum ſententiam, qui ex Evæ erga DEUM inobedientia deducunt, ut *Henniges.* Obſervat. ad Grot. II. 5. 8. & *Hornius* Comp. Polit. L. I. c. I. §. 7. quia maledictio divina non Imperio, ſed MODO Imperii ſexum femineum ſubjecerit; velut in univerſum maledictiones tunc latæ non res ipſas, ſed modum rerum mutarint. Itaque hoc Imperium per corruptionem factum eſt oneroſum.

Temperamentum Imperii Maritalis.

(d) conf. *Auctor* capite præſenti §. 4. ſub finem: *Tale tamen Imperium.* Hinc jus conſtituendi domicilium penes Maritum eſt, idque tenetur ſequi uxor. Atque hinc Japoniorum proverbium: *Fœminam per omnem vitam propria habitatione carere*; puellam enim in Parentum ædibus, nuptam in Mariti, viduam in liberorum domibus agere. Bernh. Varen. deſcript. Japon. c. *XII.* Cæterum hoc Imperium non eſt dominium. Cum enim Maritus IDENTIFICETUR cum uxore, & una cum eadem caro fiat, patet eum ipſi dominari, rigoroſe loquendo, non poſſe. Effectus enim dominii etſi non per ſe, communiter tamen eſt, re ſua quacunque libet ratione uti. At hoc abs conjugii fine alienum eſt.

XII.

An Polygamia ſit contra Jus Naturæ?

Difficilem fuiſſe quæſtionem: (a) *An Polygamia (b) ſit contra Jus Naturæ?* præſtantium Scriptorum divortia oſtendunt. Negantem (c) tamen amplectuntur e modernis nonnulli, Theologi inprimis, quod alias incorruptæ ſanctiſſimæque vitæ homines in peccato mortali perpetuo vixiſſe dicendum foret; (d) qui tamen eam Legi *Poſitivæ* (e) ſed *Univerſali*, eidemque divinitus diſpenſabili repugnare non inficiantur. (f) Quam poſtquam nobis quoque obſervandam eſſe dixit Servator Optimus, fruſtra ſunt Polygamiæ promachi, (g) & in transgreſſores graviſſimæ merito pœnæ ſtatuuntur. (h) De Polygamia hoc certum eſt, eam eſſe contra pactum, ſaltim taci-

Digitized by Google

tacitum. Nam uxor Marito nubens sibi sŏli corpus ipsius pollicetur, etsi expresse hujus rei mentionem non faciat. Accedit omnium Christianorum consensus, qui rem satis firmat, cuique repugnare probrosum ac intolerabile. Ergo qui aliam superinducit, agit contra bonam fidem. Ergo eatenus contra Legem naturalem est Polygamia. Est etiam contra dilectionem maritalem, quæ sine Zelotypia [jalousie] & offensione non potest dividi. Militat pariter contra educationem liberorum. Unde Polygamia de Lamecho tam signanter recensetur, veluti aliquid novum ac insolens & divinæ institutioni repugnans. Singularis lex est contra Polygamiam Regi injuncta: וְלֹא יָרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ Non multas ducat uxores, ne recedat cor ipsius.

[a] Inter Polygamiæ defensores refertur Bernardus Ochinus, qui in Dialogis Basileæ editis eam defendere visus, eaque propter Helvetiam relinquere jussus est. Sunt tamen, qui putant eum de casu tantum necessitatis loquutum, si quis uxorem habeat sterilem, vel valetudinariam, ipse vero Maritus dono continentiæ non gaudeat, idque a DEO precibus non impetret, tunc faciendum id, quod DEUS non impedire videatur, alteram scil. priori esse superinducendam, ita tamen ut quis divinum instinctum habeat exploratum. Conf. Observat Halens. T. V. observ. I. p. 27. & Bayle Diction. Historic. voce Ochinum. Sed nec hæc satisfaciunt. Vincatur libido crucifixione carnis. Sub nomine Sinceri Warenbergii prodiit dialogus de Polygamia, Fratribus, Esaiæ & Samueli Pufendorfio tributus. Quam suspicionem a se & Fratre amolitus est Samuel in Erid. scand. Itemque alii Lyserum quoque pro auctore habent. Hieron. Brücknerus quidem Lyseri argumenta ut futilia rejecit, in quibusdam tamen necessitatis casibus a summis Imperantibus per dispensationem eam concedi posse existimavit. Decis. Un. Matrim. Controv. c. XIV. § 61. Apud Anglos adhuc hodie, Anno nimirum 1714. quo hæc suppleo, vivit celebris fanaticus aut Neo-propheta LAGY, qui sub prætextu divini adflatus, & quod a prima conjuge tantum in divino, ad quod destinatus sit opere impedimenti capiat, cum illa divortium fecit, eique secundam Conjugem induxit, editoque scripto bigamiam defendit. Addita vocabuli πορνείας etiam de spirituali fornicatione sumendi explicatione. Polygamiam Anno 1708. infelici Manuscripto defendit Pastor quidam in agro Wittembergico Kornbeckius; sed

Digitized by Google

quem egregie refutavit, ac Ipſi Sereniſſimo rationes conſultationis expoſuit Vir doctiſſimus, Maskoskius. Senatus vero Juſtitiæ ob turpem libellum eidem mulctam CC. florenorum dictavit, & non multo poſt diem obiit paſtor miſerandus.

quid Polygamia muliebris?

(b) Non eſt quæſtio de πολυανδρίᾳ, ſeu *muliebri Polygamia*, quam Juri Naturali repugnare communis eruditorum conſenſus eſt, fatente D. *Thomaſio*, JPrud. Divin. III. 1. 206. qui tamen neque hanc, neque communionem uxorum Juri Naturali adverſam exiſtimat, adductis interim §. 206. fideliter in contrarium argumentis. Inter quæ firmiſſimum cenſeo:

Cur ea Juri Nat. adverſa?

quod *ea, ob prolis incertitudinem*, Parentum Liberorumque officia, quibus tanquam fundamentum Generatio ſubſternitur, ac denique vitæ humanæ decorem confundat ac turbet. Vide tamen *Recognitiones*, quas vocant, Clementinas IX. 29. ibi: In Britanniæ partibus plures Viri unam habent uxorem: in Parthia multæ mulieres unum habent virum & utraque Orbis pars moribus ſuis atque inſtitutis obſequitur. Narrat *Hieronymus* Epiſt. XI. ad Gerantiam, quod Romæ viderit duo inter ſe paria conjugum; Unum, qui viginti ſepeliſſet uxores, alteram quæ vigeſimum ſecundum habuiſſet Maritum. Olim Romani Polygamiam virilem vehementer de-

quid Virilis?

teſtati ſunt. Primum *Antonium*, contra Leges patrias, duas habuiſſe uxores memorat Plutarchus. Et quamvis *Theophilus Alethaus* (quo ſub nomine latuiſſe *Jo. Lyſerum* in vulgus notum eſt, probatque *in de Pſeudonymis* Placcius, Num. 97.) in Polygamia triumphatrice aſſerat, *Julium Cæſarem* tuliſſe legem, ut liberorum quærendorum cauſa, quot vellet quisque uxores ducere, facultas foret: revera tamen iſtam Legem non fuiſſe latam, ſed *Cæſarem* ejus ſaltem lationem in mente habuiſſe, ejus deſcribens laſciviam refert Suetonius, in *Cæſare* cap. XLIX. ſeqq. Jamque antiquitus edicto Prætoris notati erant, qui bina ſponſalia, binasve nuptias eodem tempore conſtitutas habuiſſent; quod & Imperatores Ethnici *Valerianus* & *Galienus* repetiere; ac vulgo patere dicunt *Diocletianus* & *Maximianus*; neminem, qui ſub ditione Romani ſit nominis, binas uxores habere poſſe. Etſi vero deinde *Valentinianus*, referente in Hiſtor. Eccleſ. L. IV. c. XXVI. *Socrate*, legem de licentia bigamiæ virilis tulerit, & ipſe Severam & Juſtinam ſimul duxerit: (quanquam adverſus hanc Socratis narrationem non contemnendis rationibus diſputet Baronius, Annal. ad A. CLXX. §. 125. inprimis ſilentium aliorum ſcriptorum urgens) a nullo tamen Hiſtoricorum traditur, eam Legem veniſſe in obſervantiam; ut potius a Theodoſio M. Judæis quoque polygamia fuerit interdicta.

Ejus Hiſtoria.

Confer.

Digitized by Google

Confer *C. Thomaſius* de crimine Bigamiæ §. XLVI. Nec quæritur de *Polygamia ſucceſſiva*, cujus Jus etiam Rom. VII. 2. 3. 1. Cor. VII. 39. 40. fundatur. Quanquam apud plerasque gentes *nuptiæ ſecundæ* minus fuerint honoratæ & Presbyteris ac Epiſcopis per veruſtos Eccleſiæ Canones injunctum, ut unam ſaltem Conjugem fuerint experti. Confer Grotium ad 1. Tim. III. 2. & ad V. 9. Adde *Niemejer.* de Diſciplina Eccleſ. *Diſſert.* III. §. XLI. Judæi mulierem, quæ tres maritos ſupervixit, dixere corruptricem, eine Manns-Verderberin, quam & quarto nubere prohibuere, quia præſumatur etiam illum concubitu ſuo perditura. Fuit Baſileæ, quæ XI. maritos ſepelivit. Conf. Buxt. Lex. Thalm. Rabb. f. 701. Apta Viro nulli fœmina digna mori. V. Cl. Jo. Phil. Storrius Decad. Exercit. Exegeticarum, edita Ulmæ A. 1711. Exercit. VIII. ad Lev. 18, 18. ſtatuit Polygamiam Juri Naturæ adverſam eſſe, non obſtante divina circa Patriarchas diſpenſatione. Judicat enim præcepta, quæ ad primam pertinent Decalogi tabulam, eſſe indiſpenſabilia, circa ſecundæ autem tabulæ præcepta Supremo Numini, non iterum homini ulli, integrum eſſe diſpenſare. Qua de ſententia collectores Act. Erudit. Lipſienſ. Supplem. T. V. Sect. X. p. 450. ita judicant: Hic, quod attinet ad opinionem de Polygamia Iure Nat. prohibita, obiter notamus, eam omnium cordatiorum philoſophorum, ad quorum forum hæc quæſtio pertinet, conſenſu deſtitui, quin etiam multorum Theologorum, quibus pollicem premit Cl. Hochſtetterus in Colleg. Puſendorfiano non ita pridem edito, Exerc. IX. §. 12. Ita quidem Collectores. Bigamia etſi favorem ex affectu maritali contrahere videatur: ea tamen affectio, quia infert animum adulterii delictum ad dies vitæ continuandi eo ipſo quoque adulterii crimen adgravat. C. Thomas. de Crim. Bigamiæ §. 59. Carol. V. in Ord. Crim. art. 121. welche Ubelthat, die auch ein Ehebruch, und gröſſer als daſſelbige Laſter iſt. Conſtant. M. conſtitutio in codice repetita eſt: ſacrilegos nuptiarum [adulteros] gladio puniri oportet. Bigamiam definit Thomaſius §. 5. Crimen, quo quis Conjuge ſuperſtite Conjugem ſibi conjunctione carnali aſſociat. Tria pertinent ad Bigamiam: ut 1. Conjux habeat Conjugem ſuperſtitem: 2. ut alteri Conjugi ſe aſſociet carnaliter. 3. ut alteri ſe adjungat tanquam conjugi.

quid Polygamia ſucceſſiva?

quid Bigamia?

(c) Præterquam enim, inquiunt, quod unius Viri cum pluribus fœminis conjugium ad multiplicationem generis humani facere videatur; eam quoque officiorum confuſionem, uti muliebris Polygamia, non introducit. Quemadmodum & hoc indubitatum eſt, Matrimonium oriri ex conſenſu. Ergo ejus forma non eſt determinata Jure Naturæ. Poſſunt igitur

Rationes B. Oſiandri & aliorum, cur Polygamia Viralis ſit

Digitized by Google

contra Legem positivam Universal. non contra Jus Nat.

igitur partes contrahentes limitare, ac restringere pactum, quæ etiam origo est Matrimoniorum IMPARIUM. Neque, pergunt, probari heic Viri docti præsidium posse, quod in sexto præcepto prohibeatur adulterium. De eo enim quæri, an secundum JUS NATURÆ conjugium cum alia in thorum adscita vocari adulterium queat? aliam esse rationem, si de Jure positivo universali quæratur. Neque, *pergunt*, ex polygamia virili *per se* (*per accidens* oriri exempla docent, Jacobi bigami, & Elkanæ 1. Sam. I. 6. & aliorum) dissidia oriri, cum contrarium in Asiaticis fere regionibus eveniat, eaque solum metuenda in Europa aut aliis in locis sint, ubi liberior est mulieribus Spiritus; quod est judicium *Osiandri*, Theologi e nostratibus, Observ. ad Grot. II. 5. 9. ubi addit: Unius maris & fœminæ Conjugium non esse Juris naturæ, licet congruum illi sit & præferendum Polygamiæ; docentibus incommoda ejus exemplis in Scriptura S. obviis. Gen. XXX. 15. 16. quæ nec paganorum effata inficiantur; ut est elegans prolixusque in Euripide locus, Grotio in adnotatis ad II. 5. 9. excerptus ac pulcre translatus, sed & in pacto matrimoniali hæc conditio regulariter subintelligitur, quod uterque nemini alteri corporis usuram velit concedere, §. 4. coll. 1. Cor. VII. 4.

Rationes pro dispensatione.

(d) Hinc non veterntur ad *Dispensationem* divinitus factam, & ex qua non nuda saltim permissio, aut tolerantia facti, sed carentia obligationis, licentiaque faciendi fluat, confugere, cum & Davidi a DEO plures Conjuges, *singulari beneficio*, datæ in sinum dicantur, 2. Sam. XII. 8. h. e. in conjugium. Quem etiam locum contra eos qui nudam PERMISSIONEM urgent, explicat in allegatis Observationibus *Osiander*, simulque ad *Theologos* dispensationem statuentes provocat: *Ægid.* videlicet *Hunnium*, *Heerbrandum*, *Haffenrefferum*, *Menzerum*, *Meisnerum*, & *Nicolai*. Addimus nos *Scherzerum*, *Hülsemannum*, *Calovium*, *Lyserum*, & e nuperis in Historia Caini *Jo. Fechtium*. Cæterum factam publicatamque dispensationem autumat Noster familiari Patriarcharum cum DEO conversatione, & eorum exemplo ad alios transmissam. Si enim v. c. Abrahamus fuit Pater credentium, & justificatus fuit: non potuit esse justificatus fide, & simul versari in peccato mortali, hæc enim contradictoria sunt. Fuisset autem in peccato mortali, si dispensatio divina non intercessisset; fuisset enim in aliquo facto devio ab Institutione divina. Sed, cur, inquis, Deus dispensavit? Vidi ego schedam a *B. Jo. Falkio*, Ecclesiaste olim Tubingensi scriptam, qua refert, *Lucæ Osiandri*, Cancellarii Tubingensis sententiam fuisse, quod DEUS Polygamiam in favorem sexus fœminini introduxerit, qui tempore Regiminis Israelitici

miser

miſer fuiſſet & magna ſui parte innuptus manere, ſummo, uti putabatur, cum opprobrio debuiſſet, interdicta exteris nubendi licentia, & numeroſiore, ut fieri ſolet, ſexu ſequiore quam maſculino. Quæ ratio, abolita per Chriſtum Lege forenſi, de non nubendo exteris, utique ceſſavit, & Polygamiæ proin licentiam ſuſtulit. Adde Gen. XVI. 5. quæ ſingularis Saræ, ſanctiſſimæ fœminæ, loquutio eſt, & Jus dandi Conjugem ſecundariam importat. *Auguſtin.* contra Fauſtum L. XXII. c. 42. Peccata, inquit, *alia* ſunt contra Naturam, *alia* contra morem, *alia* contra præceptum. Si naturam conſulas, Patres non laſciviendi, ſed generandi cauſa pluribus mulieribus utebantur: Si morem, illo tempore & illis locis id factitabatur; ſi præceptum, nulla Lege prohibebatur. Nec omittendum, Abrahami Polygamiæ ſublimius quid ſubfuiſſe. Ipſo indice Spiritu S. Gal. IV. 22--31. Cæterum Patrum Polygamia non fuit Concubinatus, neque ſolubilis, quia ſolubilitas adverſa eſt fini Matrimonii conſequenter & Juri Naturæ. Si tandem dicas, utique Hagarem fuiſſe dimiſſam: Reſpondeo, licet ex affectato illo dominatu, non tamen ex omni vinculo, multo minus maritali. Si omnino dicam dimiſſam, factum id eſt non proprio arbitrio, ſed interventu diſpenſationis divinæ, & hic forte ſingularis ad ſignificandum grande myſterium. Gal IV. 22. Ubi Saræ vox v. 30. expelle ancillam cum filio ſuo, tribuitur Scripturæ, adeoque DEO in ſcripturis loquenti. Habitaverat jam toto decennio in terra Canaan improlis Abram, & Saram ſterilem expertus erat. Ejus itaque impulſu Hagari ſe miſcet. Inde inferunt Judæi annorum decem ſterilitatem jus dare divortii faciendi, vel novam uxorem ſuperinducendi. Sed aliter legem divinam interpretatus eſt Chriſtus Matth. XIX. 19. conf. Franciſc. Burman. ad Geneſ. XVI. p. m. 88. b. edit. noviſſ. Germ.

(e) Ad primum ſcilicet interdictum nos revocando. Equidem Chryſoſtomus loco apud Grotium II. 5. 9. in notis, vetitam Patrum tempore polygamiam nondum fuiſſe exiſtimat. Quorſum & Grotius provocat; & eandem in ſententiam inclinat Zeidlerus de Polygamia. Sed contra videntur adhuc militare verba Servatoris Matth. XIX. 4. Quod enim repugnat primævæ eidemque divinæ inſtitutioni, id ordini etiam Legique divinæ contravenit. Sed Polygamia. Et cur Chriſtus eam improbat, niſi quia inſtitutioni repugnet. Fundamentum ergo prohibitionis eſt inſtitutio. Præterea, ſi voluiſſet DEUS permittere, ut una fœmina pluribus Viris, vel unus Vir pluribus fœminis poſſet in matrimonio conjungi: plures haud dubie maſculos creaſſet, præprimis, cum ab initio multiplicatione generis humani magis quam hodie fuerit opus.

Expendimus inſtitutio Matrimonii, Matth. XIX. 4. & contra eam eſſe polygamiam evincimus.

Digitized by Google

Demum, etsi excipiant *Polygamiæ promachi*, de polygamia cum Christo non institutam fuisse Disputationem: ex eo tamen loco polygamia virilis facile destruitur. *Nam si mœchatur, qui dimissa priore uxore, seu invita, seu volente, aliam ducit: multo magis mœchabitur, qui retenta priore, seu volente, seu invita, aliam superinducit.* Quæ connexio tam firma videtur, ut non egeat probatione. Legi merentur operæ de hoc argumento Virorum Doctissimorum, *Jo. Musæi* Dissert. Theolog. contra Lyserum §. 18, *Jo. Diecmann.* in Brev. Examine, adversus eundem; ac in Vindic. iterat. §. 28. sq. & *Christiani Thomasii* de Crimine Bigamiæ §. 44.

Primus Polygamus *Lamechus.*

(f) Vide interim a nobis superius dicta Exercit. III. §. XIX. & adde Gen. IX. 6. Num. III. 31. seqq. Lev. XVIII. & XX. 22. *Primus* eam Legem inductis thalamo duabus uxoribus violasse legitur Lamechus, Gen. IV. 19. *Tertullianus* libro de Monogamia: *Semel tamen vim passa institutio DEI per Lamech, constitit postea in finem gentis illius:* Secundus Lamech nullus extitit, quomodo duabus maritatus. Negat Scriptura, quod non notat. *Hieronymus* primo contra Jovinianum: *Primus Lamech sanguinarius & homicida unam carnem in duas divisit uxores? fratricidium & digamiam eadem cataclysmi delevit pœna. De altero septies, de altero septuagies septies vindicatum est. Quantum distant in numero, tantum & in crimine.*

(g) Non prætereunda est *Philippi, Hassiæ Landgravii* Historia, qui *Margarethan de Sala*, in sororis suæ Elisabethæ, viduæ Saxonicæ gynæceo visam deamavit, & uxori suæ Christinæ Saxonicæ velut secundariam uxorem superinduxit; illa tamen sua manu exaratis signatisque literis consensum suum istas in nuptias confirmante. *Seckendorf.* Hist. Lutheran. L. III. Sect. 21. § 70. p. 277. 278. Quam bigamiam quod Lutherus & Melanchthon, licet sub secreto, quod vocant, confessionis indulserint, mire exagitat *Bossuetus*, de Variat. Eccles. Protest. L. VI. pag. 226. qui tamen in hoc genere *domi habet, unde magna complere volumina posset, si vellet.* Quid vero tum? Habemus literas Lutheri, in quibus præter alias; Præstat, inquit, spargi, Lutherum indulgentia sua desipuisse, quam ut rationes evulgem, propter quas Landgravio indulsimus. Seckend. d. l. p. 279. ubi inprimis de conscientia & necessitate Landgravii multa habentur memoratu digna, unde haud vane conjiciunt, ipsum etiam separationis ab uxore causas habere visum esse. Prodiit sub idem tempus libellus ficto *Huldrici Neobuli* nomine pro defensione Bigamiæ, sed quem confidenter refutavit B. *Lutherus.* Cæterum Philippi hujus Magnanimi Casum ad Concubinatum non Polygamiam pertinere ait *Becmann.* Polit. Parallel.

Digitized by Google

Parallel. VII. 5. ubi memorabilem Lutheri ad Principes adlocutionem repetiit. Memorabilis locus eſt de Friderico Ænobarbo, quem *Antonius Pagi*, in Critica Hiſtorico-Chronol. in Annales *Baronii*, ad Annum Chriſti 1155. p. 585. a. recitat. *Fridericus Imperator, relicta uxore ſua, duxit Agnetem, filiam Comitis Burgundiorum Rainaldi nomine ultra Saonam: quam Patruus ſuus, Comes Wilhelmus, arcta turris cuſtodia diu clauſam tenuerat: ſed de manibus ejus liberata, Imperatori copulata eſt:* inquit Scriptor Auctarii Affligemenſis, qui tamen perperam Agnetem vocat, quam alii Beatricem appellant. Hoc matrimonio Comitatus Burgundiæ ditionibus Friderici Imp. acceſſit. Vehementer tamen argutus fuit ab *Hadriano*, Pontif. pro uxoris ſuæ priſtæ divorito. Quod ille ægre ferens, Cardinalibus Romanis introitum Civitatum & Eccleſiarum Regni ſui interdixit. Eximie etiam Joach. Hoppenius de Vera Jurispr. L.X. tit. III. Matrimonium ſua natura individuum eſt: tam ratione phyſica, quia ſunt duo in carne una; quam divina, quia quos DEUS conjunxit, homo non poteſt ſeparare: Cæterum factum eſt, ut propter hominum infirmitatem, initio naſcentis Eccleſiæ in multis ejusmodi, quæ a perfectione Chriſtiana alieniora ſunt, cujusmodi ſunt: divortia, uſuræ, concubinatus & ſimilia ab Apoſtolis ac Patribus fuerit diſſimulatum: ne ſi nimium emungerent, ſanguinem elicerent: quæ tamen poſt, rebus confirmatis & hominibus perfectioribus factis, ad ſua vera principia fuere revocata, ut nunc ſunt.

(h) Prudenter omnino monitum a *Kulpiſio*, non magnam hodie Controverſiæ hujus utilitatem eſſe, quia de ejus, quod Jure Divino univerſali interdictum eſt, licentia ab Chriſtianis fruſtra diſputetur. Exerc. Grot. IV. 6. Cæterum, Polygamia, quæ *ſimultanea* dicitur, nec ad eam rem, cui unice inſervire debebat, utilis reperitur; ſcilicet ad replendam populo Civitatem: compertum quippe eſt, non tam huc facere *gignendi*, quam *alendi* liberos facultatem. Etenim *Muhamedanorum paganorumque* terræ, etſi pluribus ii utantur mulieribus, frequentia hominum cum Chriſtianis populis comparandæ non ſunt; ſive [quod quo minus credamus, nihil obſtat] *Divina benedictio*: Creſcite & multiplicamini, irrita reddatur iis, qui non ſervant primum inſtitutum; *ſive ab exhauſtis onere* domeſtico familiis, propagatio novarum domuum haud perinde poſſit adminiſtrari. Confer, ſi placet, *Ulr. Huberum* de Jure Civitatis, L.II. ſect. I. c. *III.* §. 11. 12.

Quis uſus Controverſiæ de Polygamia?

§. XIII.

An Matrimonium certis in gradibus Iure ipſo Naturali ſit prohi-

An matrimonium certis in Gradibus Jure Naturæ prohibitum?

prohibitum, intricata difficilisque eſt quæſtio. Etenim cauſas certas & naturales, cur talia conjugia ita ut legibus aut moribus vetantur, illicita ſint, adſignare qui voluerit, is, ſi Grotium audiamus, experiendo diſcet, quam difficile id ſit; imo præſtari non poſſit. (a) Quæri autem hodie inprimis, de (b) Gradibus in *Linea Recta* ſolet: *adſcendente nimirum & deſcendente*; quo demum e fundamento derivanda eorum prohibitio ſit? de *Linea enim tranſverſa ſive collaterali*, nunc quidem tantis, atque olim, animorum moribus non diſputatur; cum non adpareat, quo pacto eas nuptias *Juri Naturali adverſas* nuncupare quis poſſit, niſi genus una humanum per plures nefandos inceſtus multiplicatum, aut in Lege naturali, quod fieri tamen nequit, a DEO diſpenſatum eſſe, velit aſſerere. (c) Ut enim cum *inſigni Viro* dicamus, fratrum, ſororumque conjugia, a ratione iſta formali, ſub qua intrinſece, licet non abſolute, mala ſunt, liberata fuiſſe, adduci non poſſumus. (d) Quodſi autem Cananæi eorumque vicini peccarunt talia faciendo, ſequitur, ut Lex aliqua præceſſerit; quæ ſi naturalis non eſt, ut oſtendere cœpimus, reſtat, ut a DEO data ſit, aut ipſis peculiariter [quod non eſt veriſimile, nec ſatis ferunt verba] (e) aut humano generi, ſive in prima conſtitutione, ſive in reparatione poſt diluvium. (f)

Expoſitio terminorum.

(a) *Grot.* de J B. & P. II, 5. 12. non autem temere a natura vetitis annumeranda ea, de quibus id non ſatis conſtat, ut concubitus quidam qui inceſti dicuntur. Id. II. 20. 42.

quid linea?

(b) Dicendum heic aliquid in Tyronum gratiam de Terminis eſt. *Linea*, eſt collectio perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium, continens gradus, ubi perſonæ deſcendentes habent ſeſe ut puncta continuo fluxu lineam conſtituentia.

quid Linea recta?

Dividitur in *Rectam & Collateralem ſeu Transverſam*. Illa intercedit inter generantes & genitos, & habito generantium ad genitos reſpectu linea dicitur Recta Deſcendens; ut in Genealogia Chriſti a Matthæo deſcripta; Ev. I. 1. quod ſi vero a genitis procedatur ad generantes, ut *Luc. III. 24.* vocatur Adſcendens. *Collateralis* vero inter eas obtinet perſonas, quæ quidem a communi ſtipite deſcenderunt, aliisque ab eodem ſtipite deſcendentibus a latere junguntur, ut tamen neque

deſcendens? adſcendens? Collateralis?

Digitized by Google

que hæ ab illis; neque illæ ab his originem ducant. v. c. inter Caini & Sethi posteros. Hæc vel *æqualis* est, vel *inæqualis*. *Illa* dicitur, cujus personæ sibi invicem e regione positæ a communi stipite vel ea persona, a qua illi, de quorum propinquitate quæritur, descenderunt æqualiter; *Hæc*, cujus personæ sibi invicem e latere junctæ a communi stipite inæqualiter, h. e. ita distant, ut una ei propinquior, altera ab eodem remotior sit. *GRADUS vero habitudo ista sive respectus personarum dicitur*, quo sanguinis propinquitatem sive attinentiam æstimaturi cognoscere possunt, quanta distantia personæ inter se differant. Quæ quidem commensuratio aliter *Civili*, aliter *Canonico* Jure instituitur. *Illud* personarum numerat generationes, hancque in omnibus lineis, sive rectis, sive transversis observat Regulam: QUOT SUNT GENERATIONES, TOT SUNT GRADUS. *Canonicum* autem ipsas personas, variasque pro varietate linearum adhibet regulas; in Rectâ quidem: Quot sunt personæ, tot sunt Gradus, dempta una. In *Transversa æquali*: Quot gradibus personæ, de quarum propinquitate quæritur, distant a communi stipite, tot gradibus distant inter se. In *inæquali* denique: Quot gradibus persona remotior distat a communi stipite, tot gradibus distant inter se. Et hæc quidem Canonistica supputandi ratio passim observatur.

quid æqualis collateralis? quid inæqualis?

quid Gradus?

Differentia Computationis in Jure Civili & Canonico.

(c) Recte proin *Michael Ephesius* ad Nicom. V. Τὸν ἀδελφὸν μίγνυσθαι τῇ ἀδελφῇ ἐξ ἀρχῆς μὲν ἀλλόφορον ἦν. νόμῳ δὲ τεθέντος μὴ μίγνυσθαι πολὺ τὸ ἀλλόφορον, Fratrem cum sorore concumbere ab initio res media erat: at Lege adversus tales concubitus posita, jam multum refert, observetur Lex nec ne? *Grot. II.* 5. 13. fin. Noæ moribus liberum volunt Hebræi interdicta matrimonia cum sororibus ex matre conjunctis, non cum iis, quæ ex solo Patre. Sic Sara, si Hebræos plerosque sequimur, Tharæ fuit filia ex altera uxore Gen. XX. 12. hinc nata apud nonnullos distinctio inter ea quæ sunt *Juris Naturalis stricte sic dicti*, cujus oppositum intrinsecam habet turpitudinem, & inter ea, quæ sunt *Juris Naturalis laxiori modo sic dicti*. Illam prohibitionem graduum non esse priori modo Juris Naturalis, sed posteriori modo, & consequenter humanitus quidem indispensabilis, omnes homines obligantis, non tamen divinitus indispensabilis, aut absolute immutabilis. Conf. B. Osiand. ad Grot. II. 5. 13. p. 772. quod moderni clarius vocant *Legem Positivam Universalem*, cujus, quippe Patriarchis insufficienter promulgatæ, transgressionem sequuta sit severa gentium excisio. Quanquam hujus sententiæ Defensores non naturalem ad hoc præceptum inclinationem, aut pudorem nationum gentium, sed proprie sic dictum Juris Naturalis Edictum negant.

Quid censendum de distinctione Juris Nat. stricte & laxe sic dicti?

gant. Add. noviſſ. *D. Spenerus* Reſponſ. Theolog. P. *II.* c. IV. ſect. 8. p. 534. ibi: Daß das Verbott des Geſetzes der Natur ſich über die Gradus aſcendentes & deſcendentes nicht erſtrecket. Ac antea cum *Danhauer.* Hodoſ. Phænom. VI. 2. p. 468. edit. noviſſ.

Regula Strykii repetita, de iis, quæ ſunt / N. Cur non omnes Gradus Levit. XVIII. ſint Juris Nat.

(d) Vide interim *D D. Zentgrav.* de O. J. N. art. VI. §. 29. p. 189. Pulcre *Strykius* in Notis ad Jus Eccleſ. Brunnemanni: *Id quod ſemel a DEO conceſſum eſt, Juri Naturæ non adverſari.*

(e) quæ illatio eſt eximia *Grotii* de J. B. & P. II. 5. 13. Gradus certe omnes Lev. *XVIII.* prohibiti, tam non ſunt interdicti, ut DEUS eorum nonnullos poſitiva deinceps Lege præceperit. Sic cum Lev. XVIII. 10. Turpitudo uxoris fratris non revelanda dicitur, Deut. XXV. 5. frater uxorem defuncti fratris ducere jubetur, additis opprobrii, quod ipſum expectare debeat, ſolemnibus. Ubi fruſtra dixeris in Lege Naturali diſpenſatum eſſe, *cum objectorum ejus interior ſit natura*, nec diſpenſabilis; igitur id præceptum poſitivum fuiſſe neceſſe eſt, ac in libera LLatoris diſpoſitione collocatum. *Philippus* diſtinxit inter honeſtum æternum, & illud quod non tale. Hoc mutationi & diſpenſationi obnoxium; illud haudquaquam. Illius objecta clarius ad materiam Legis poſitivæ, illiusque cum univerſalis, tum particularis referentur. Conf. *B. Calov.* ad Deut. XXV. 5. & quæ nos heic adnotavimus, niſi fallor, expedita perſpicuaque videbuntur.

(f) An *Thamar* concubitum Fratris Amnonis effugitura, crediderit, Nuptias Fratrum ac Sororum ex Regia diſpenſatione licitas fieri diſquirunt ad 2. Sam. *XIII.* 13. ubi Grotius: puella, inquit, minime perita Juris, tantum eſſe Jus Regis exiſtimavit, ut connubium non Jure gentium inceſtum poſſet permittere: aut etiam putavit, non interdictas nuptias fratrum & ſororum, qui non eſſent ὁμομήτριοι: aut quidvis dixit, ut ſe præſenti periculo ſubtraheret. Quam poſteriorem ſententiam credo maxime vero conſonam eſſe.

§. XIV.

Quod fundamentum turpitudinis in inceſtu Parentum & liberorum?

Parentum quidem & Liberorum matrimonia Naturali Juri contrariari, miro (a) apud plerosque conſenſu receptum firmatumque: at *quo proprie fundamento* eorum turpitudo nitatur? nondum adeo expeditum eſt. Sunt (b) qui *ſocialitatem* urgent, cui valde conveniat, alienas ſibi per matrimonium familias devincire, ſanguinemque & amicitias latius ſpargere; quod tamen

men incestis hisce nuptiis penitus impediri nemo non videat. Quorsum accedere (c) nonnulli ajunt *plantarum arborumque cum animantibus analogiam*, quas non tam fœcunde plantari propagarique constet, si decisi ab illis surculi denuo ipsis inserantur. Igitur hæc matrimonia Fini Conjugii per se repugnare. Alii, neque his quidem adversi, ad *Naturalem*, quem vocant, (d) *pudorem* & insitam ejusmodi commixtionis fugam aversationemque provocant; quidam, & distinctius sane, (e) fundamentum in *reverentia ista insigni* quærunt, quam ob generationem adscendentibus descendentes in infinitum debeant, quæque magna adeo excellensque sit, ut stare cum Societate matrimoniali non possit. Ubi simul considerari volunt *immanem* illam inextricabilemque *officiorum confusionem*, si filius matrem ducat. Quidsi enim, ajunt, mater, quia mater, jure suo cedere nolit? quid si maritus filius maritali insistat potestati? quæ confusio? quis finis litigiorum? quæ demum violatio pudoris? Quidam denique, (f) evidentem quidem rationem reddi vix posse confitentur, jure tamen naturali prohibita esse pro indubitato habent. Cum aliqua in Moralibus contra naturam sint, quæ demonstrati luculenter non possint; ut in naturalibus quoque dentur principia *a priori indemonstrabilia*, quæ tamen sua sponte absque ulla ratiocinatione intellectui recte confirmato se insinuent, imo & ipsos in sensus incurrant.

(a) nisi quod *Covarruvias* To. I. P. 2. c. 6. §. 6. n. 133. evincere conatur, prohibitionem in linea recta nonnisi ad vigesimum gradum extendendam esse; & clarius adhuc *C. 7 homasius* JPrud. Div. II. 3. 100. sqq. & in thesibus eidem annexis Disp. XI. §. 1. Primum incestus exemplum in Lotho ebrio, Gen. XIX. 30. 35. adnotatum vel sola hac circumstantia addita probat, admissum in ebrietate fuisse, quod lumini repugnaret naturæ. *Qui pauci a communi sententia dissentiant?*

(b) quod est argumentum *Augustini* de Civ. D. XV. 16 & Chrysostomi ad 1. Cor. *XIII.* 13. graviter monentis: Τί ςενοχωρεῖ τῆς ἀγάπης τὸ πλάτος; τί φιλτέρως ὑπόθωμεν ἀναλίσκειν εἰς αὐτὸν φιλίας, δι' ἣν δύναται καὶ ἑτέραν παρίστασθαι φιλίας ἀφορμὴν ἐχούσαν γυναῖκα φέρουσαν. Quid amici- *Argumentum a societate latius spargenda.*

in arctum compellis amoris laxitatem? Quid amicitiæ cauſam ſupervacuo amittis? per quam poteras aliam amicitiæ occaſionem adquirere, extraneam ducendo uxorem. Conſentit e veteribus *Plutarchus*, tametſi more ſuo dubitabundus, judice *Pufend.* de I. N. & G. VI. I. 28. p. 884. & e junioribus Ri. *Cumberlandus* de Leg. Nat. VIII. 9. Quibus tamen pridem oppoſuit *Grotius*, non ſtatim quod minus eſt utile, etiam pro illicito habendum. Quod ſi tamen & cæteros nervos adjungas, argumentum a fine conjugii erit petitum. Quodſi enim Is, qui eſt humani generis multiplicatio, per inceſtas adſcendentium deſcendentiumque nuptias impeditur; igitur eæ Juri Naturali dicendæ erunt adverſæ. Nam quod multiplicationem intendit, id ab unitate & diviſione recedere debet. Sed natura humana multiplicationem quærit: Igitur intra anguſtias unius carnis ab eodem ſtipite deſcendentis conſtringi non debet.

(c) Rami, ait *Seldenus*, non in radicem retorquendi, nec invicem implicandi ſunt, ſed alio, ut inſerantur plantenturve, traducendi de J. N. & G. S. D. H. V. 10. p. m. 618. Teſtabuntur periti agricolæ, minus, quam alibi, fructuum latura in eum, ubi nata ſunt, fundum projecta ſemina. Quod ne in tritico committant, ſolicite cavent. Umbram quoque ejus rei, ut aliarum virtutum imagines adumbrationesque quæſivit ac invenit *ὁ πάνυ. de J. B. & P. II. 5. 12.* in camelo equoque Scythico. Quidquid ogganniant *Diogenes* & *Chryſippus*. conf. de J.B. & P. Prolegom. non multum ab initio; *ibi*: Nam & cæterarum animantium *& q. ſ.* & in notis ad eum locum. Ut ſumma argumenti hæc ſit: *Ab qua commixtione naturaliter abhorrent bruta animantia, quaque infelix eſſe in plantis deprehenditur; ab ea tanto vehementiori deteſtatione abſtinendum homini eſt.* Adde *Majmonid.* Ductore Dubitantium P. III. c. XLIX, p. 502. & 503. init.

(d) qui certe *pudor naturalis* non ſugillandus, tantopere commendatus veteribus. *Cic.* Off. I. 43. & *Tertull.* in Apol. 1. omne malum, inquit, aut timore aut PUDORE natura perfudit. Ubi pudor ſæpe non tam hominum & famæ, quam æqui & boni, aut certe ejus, quod æquius meliusque eſt, reſpectum ſignificat.

Proque metu populum ſine vi pudor ipſe regebat.

Plato: DEUS metuens, ne plane interiret genus humanum, dedit hominibus Juſtitiam ac *pudorem*, ornamenta Civitatum & ad amicitiam colligandam vincula. add. omnino Grot. *III.* 10. 1. Bene etiam Paulus JCtus contra PUDOREM eſſe dixit, filiam ſuam uxorem ducere. *Grot.* J. B. & P. II. 5. 12. Velut in hoc caſu, præter id quod Intellectu concipi poteſt,

(2.) *ab analogia Regni Vegetabilis,*

& animalis.

(3) *a pudore naturali.*

teſt, ſit in ipſis affectibus *inſita fuga quadam* commixtionis cum parentibus & ex ſe natis. Pudoris de cætero circa membra inprimis genitalia apud plerasque gentes obvii, hæc videtur ratio, quia tantum momenti in eo ſitum erat ad ſocialem inter homines vitam ſervandam, ſobolis propagationem decenti ordine ſecus quam apud beſtias, circumſcribi. Hinc inſita quadam verecundia, quæ animos vehementius fere, quam Legis interdictum movet, natura actuum eo facientium innocentiam munire voluit, ut & ſolicite iſta membra tegerentur, ne oculis ſemper expoſita, nimis irritarent libidinem, nullo temporis termino circumſcriptam; & eo cautius venere illicita abſtineretur, quod & legitimam non niſi tecte & remotis arbitris obire PUDORIS TENERITAS ſubigeret. Et hic *pudor quam maxime eſt efficax* inter immediate generatos ac generantes, adeo ut qui per eum non reprimatur, quo minus cum ejusmodi perſona ita ſibi juncta in familiarem iſtam corporum commiſtionem deſcendere non vereatur, effronti prorſus ingenio, & qui nullum præterea facinus ſit reformidaturus, judicetur. Conf. *Pufend.* Element. JPrud. univ. L. II. Obſerv. V. §. 5. p. 482. ſqq. Quæ natura occultavit, eadem omnes, qui SANA MENTE SUNT, removent ab oculis, ipſique neceſſitati dant operam, ut quam occultiſſime pareant: quarumque partium corporis uſus ſunt neceſſarii, eas neque partes, neque earum uſus ſuis nominibus appellant; quodque facere turpe non eſt, modo occulte, id dicere obſcœnum eſt. Itaque nec aperta actio illarum rerum petulantia vacat, nec oratio obſcœnitate. Nec audiendi Cynici, quos contra diſſerit Cicero Off. I. 35. qui idem docet, decorum, quod ex pudore reſultat, ad Naturam pertinere. Nos, inquit, naturam ſequamur, & omne quod abhorret oculorum auriumque approbatione, fugiamus. Die Dinge ſind ſo beſchaffen, daß auch der Menſch zu erſt daran ſtutzt. Ac retinenda eſt verecundia, præſertim natura ipſa Magiſtra & Duce.

(c) Eſt hoc argumentum a FORMA Conjugii petitum, quæ iſtiusmodi nuptiis penitus peſſumdatur. Quis enim *ordo*, ubi Filius eſt Maritus? Mater Conjux? *Ovidius*:

(4) *a forma Conjugii.*

Nec quod confundas & JURA & Nomina ſentis?
Tune eris & matris pellex & adultera Patris?
Tune ſoror nati, genitrixque vocabere Fratris?

Maritus enim, qui ſuperior eſt lege matrimonii, eam reverentiam præſtare non poteſt matri, quam natura exigit, nec patri filia: quia quanquam inferior eſt in matrimonio, ipſum tamen matrimonium talem in-

ducit ſocietatem, quæ illius neceſſitudinis reverentiam excludat. Grot. II. §. 12. Cæterum *multorum populorum Leges Civiles quosdam gradus remotiores prohibuerunt, ad objiciendam velut ſepem gradibus ſanctioribus, ne ad hos temerandos ita facile rueretur.*

De gradibus, non divina, ſed humana lege prohibitis.

(f) Grot. d. l. & Kulpis. Exercit. IV. §. 7. lit. 2. Matrimonia patruelium & conſobrinorum, velut factum licitum propter vicinitatem tamen horruere primi Chriſtiani. Auguſtin. de C. D. XV. 16. Grot. J. B. & P. II. §. 14.

§. XV.

Quid divortium? quæ illius cauſſæ?

Divortium (a) eſt vinculi conjugalis inter Maritum & Conjugem diſſolutio. Nititur id vinculum (b) pacto, quod ſobolis quidem propagationem *principaliter*, deinceps & ſuavem converſationem mutuumque adjutorium concernit. Uti ergo aliis (c) in pactis, læſo (d) ab una parte principali capite, recedere alteri a conventione licet; ſic & interveniente (e) adulterio, vel malitioſa, quam vocant, deſertione, (f) integrum alteri Conjugum eſt, reſciſſo adeo ruptoque contractu matrimoniali alii ſe perſonæ conjungere. Sola vero (g) *morum importunitas* matrimonium non ſolvit. Nec obſtat *divina de divortiis Lex*, (h) cujus verba priora, ſi præſtantes audiamus Interpretes, *non ſunt diſpoſitiva, ſed narrativa*; nihil præcipiunt, *ſed caſum proponunt.* (i) Neque Religionis differentia ſufficientem divortii cauſſam ſuppeditat. (k) Nec in matrimonio demum ſequuta ſterilitas, quæ ut calamitas ferri debet.

(a) quod, ſi maritus conjugem dimitteret, Græcis ἀπυπεμπειν: Si uxor diſcederet, χωρίζεσθαι audiebat.

(b) quidam unum pactum, alii duo vocant, alii duo ejusdem pacti capita, de procreanda nimirum formandaque ſobole, & mutuo adjutorio. conf. *Pufend.* de J. N. & G. VI. 1. 20. & huic contradicentem Wernherum de Oblig. Matrim. §. 20. Illius ſaltem duo præcepta ſunt: Ut corpora ſibi invicem Conjuges præbeant ad generationem peragendam: & ut ne cum aliis concumbant.

(c) conf. *Pufend.* de O. H. & C. I. 16. 4. & 5. omnino.

(d) Op-

(d) Oppoſuit nonnemo: Ut matrimonium conſiſtat in conſenſu, reliqua mere acceſſoria & ceremonialia ſint: Sic ſi conſenſus vel perfidia, vel intolerabilibus moribus rumpatur, ſimul matrimonium rumpi, & ſi in Conſcientia ſim certus, me ita læſum eſſe, etſi probare non poſſim, licite me divortium facere, & Concubinam alere. Sed reſpondi, matrimonii tantam eſſe venerabilitatem, ut ſit contractus ſua natura indiſſolubilis. Sed & opus eſſe, ut quis in dijudicanda Conjugis perfidia argumentis demonſtrativis utatur, neque in cauſſa propria Judicium ſibi ſumat, ſed aliis id committat, etiamſi Princeps eſſet.

(e) De adulterio memorabile eſt, quod DEUS Abimelechum, ſi Saram thoro inducat, mortis reum etiam ante Legem, adpellat. Gen. XX 3. addita ratione: Tu es reus mortis ob fœminam iſtam. Quia eſt Uxor mariti, v. 3. Et Abimelechus ipſe adulterium GRANDE PECCATUM vocat, Gen. XX. 9. quod & ſibi & Regno ſuo fuiſſet imputandum. *De adulterio ejusque variis.*

(f) non vero interveniente *Sontico*, poſt Matrimonium contractum, *Morbo*, quem æquo animo ferri, & ſolatio abs altero Conjuge adhibito levari par eſt. Pœnam adulterii apud Judæos capitalem fuiſſe conſtat. Ad exemplum Chriſti adulteram a lapidatione liberantis nonnemo; putavit, inquit, lapidandam, ſed non a lapidandis; noluit talem, noluit a talibus. De concubinatu legendus Oſiander ad Grot. II. 5. 15. ubi ait, recte a Grotio ſtatui, quod concubinatus quidem non omnis, attamen quidam ſit verum Conjugium. *An morbus importet matrimonium?*

(g) Unde corruptæ apud Romanos Reipublicæ character fuit licentia divortiorum, quodque illuſtres quædam fœminæ, Senecæ jam ætate, *non Conſulum numero ſed Maritorum*, annos ſuos computarunt. *Seneca* de Benef. III. 6 & in Judaica *ευληροκαδίαν* reprehendit Servator Optimus, Matth. XIX. 8. Equidem magno conatu divortiorum licentiam propugnare conatus *Jo. Miltonus* eſt, *repudiata*, uti in Anglis audivi, *ſexta Conjuge* famoſus; cujus argumenta in de J. N. & G. VI. 1. 24. ſqq. ſtudioſe excerpſit, ſed non niſi oſtenſis generalioribus reſpondendi fundamentis, *Pufendorfius*. Arguit vero inter alia Britannus infelix & divortii & Regiæ cædis Patronus. *Nuptias per conſenſum conſtitui. Igitur & mutuo diſſenſu tolli poſſe.* conf. Puf. de O. H. & C. I. 16. 4. Sed parata ibi reſponſio eſt. *Primum*, re adhuc integra. Secundo, NI LEGES VETENT. Vetat autem ſcindi Conjugia Lex Naturæ, quod divortia & finem matrimonii peſſumdent, & humanæ decorum ſocietatis turbent lædantque. Accedit, quod aliæ ſocietates locupletandarum opum gratia ſolent iniri, hæc ad arctiſſimam vitæ conſuetudinem & re- *Argumenta Jo. Miltoni pro licentia divortii.*

ciprocam corporum conjunctionem dirigitur. Quare nec probari ſimpliciter poteſt, quod ait Vir ſummus : Divortium tale quid non eſſe, ut abſque Lege divina nefas in eo adpareat. Conf. *de J. B. & P.* II. 5. 9. & inprimis l. 2. 6. non longe ab init. cum Jus N. virum & fœminam matrimonium incuntes in individuam conſuetudinem conſpirare velit. Sed inſtar *Miltonus* : *Si per conſtantem morum improbitatem impeditur nobiliſſimus ab ipſoque DEO intentus ſcopus, ſuavis videlicet commodaque converſatio, E. illa juſtum divortii titulum ſuppeditat. Et, ſi DEUS Viro adjungere voluit auxilium familiare & domeſticum, non tortorem. E Matrimonii Legibus non repugnat divortium.* Verum ſupponit Vir doctus, hunc primum Matrimonii ſcopum eſſe, qui revera non eſt, ſed ſobolis procreationem demum conſequitur. Poterat ſuavior jucundiorque converſatio inter ejusdem ſexus homines inſtitui, quam inter mares & ſequiorem ſexum, ut *exemplo Davidis & Jonathæ* conſtat, 1. Sam. I. 26. Sed & mutuum humani generis adjutorium, quod principaliter intenditur, mediante procreatione ſobolis obtinetur. Denique ſingularis ea calamitas eſt, quæ ferri debet. Qui in perpetuam conſuetudinem cum perſona bonorum malorumque ſocia conceſſit, dimittere eam nequit, quippe quam nec morum pravitas ſemper tollit.

Lex de divortio Deut. XXIV. 3. ut exponenda?

(h) Deut. XXIV. 3. ſeq. adeoque prohiberi ſaltem ajunt uxorem dimiſſam, non vero præcipi Libellum repudii. conf. *B. Jo. Ad. Oſiand.* ad h. l. & *Scherz.* Coll. AntiSocin. f. 346. & Syſtem. L. XXVII. §. 14.

An Jus divortium indulgendi ſit penes Pontificem Rom.?

(i) Propudioſa eſt divortiorum licentia, quam nonnullis facit Romanus Antiſtes. Exemplum Anno MDCLXIV. in *Chriſtiano*, Duce Megapolitano habuimus, qui reclamantibus Ordinibus Proteſtantibus, & Conjuge *Chriſtiana Margaretha*, impetrato ab Alexandro VII. divortio, mutataque Religione Chaſtilloniam e Gallia ſibi junxit. Breve Pontificis, Cardinali *Antonio Barberino* D. VI. Aug. A. 1663. inſcriptum recitat Vir Cl. *Jo. Joachim Müllerus*, utiliſſimo Tractatu vom Diſpenſations-Rechte in verbottenen Ehen der Chur-Fürſten und Stände, L. III. c. XVI. 2. ac ſententiam Papæ confirmavit Imperator, VIII. Januar. 1664. De recentiore Magni Principis divortio ad Annum MDCXCIV. teſtabuntur Annales. Conf. interim *C. Thomaſ.* ad Monzambanum p. 120. ſq. Legi etiam meretur Conſilium Theologicum D. Danhaueri ſub nominibus Ahasveri, Vaſthi & Eſtheræ conceptum, & a Jo. Schiltero Conſiliis Argentoratenſibus Anno MDCCI. ea, cui a conſiliis eſt in urbe, editis, ſub numero LXXI. publicatum. Cæterum fruſtra ſibi hanc diſpenſandi Facultatem

cultatem arrogat Pontifex Romanus quam in cauſſa *Ludovici*, *IV.* Imper. & Anno MCCCCXLII. egregio Reſponſo defendit Guilielmus Occamus, Anglus, Cæſaris Conſiliarius; quo inter alia: *Quidam*, inquit, *Sacri Imperii inimici audent aſſerere*, quod cauſa matrimonialis ſic ad Eccleſiam ſpectet, quod ad Imperatorem nullo modo valeat pertinere; eo, quod Sacramentum & cauſæ ſpirituales per eccleſiam ſolummodo miniſtrari debeant, & tractari. Quibus, pergit, quantum ad Sacramenta reſpondetur, quod aſſerere omnia Sacramenta in omni caſu per Clericos (quos *per Eccleſiam* intelligunt ſupradicti) eſſe ſolummodo miniſtranda, erroneum eſt cenſendum. Cum *Sacramentum Baptiſmi*, quod ſpecialiter eſt novi Teſtamenti, Laici etiam in pluribus caſibus ſecundum eos poſſunt conferre & q. ſ. Integrum Reſponſum edidit laudatus *D. Müllerus*, L. III. c. XI. §. 6.

Exemplum Diſpenſationis Cæſareæ in Cauſis matrimonialibus. Judicium Guil. Occami.

(k) 1. Cor. VII. 12. 13. ubi Paulus conjugia Chriſtianorum aut Chriſtianarum cum Paganis diſſolvi ex Parte Chriſtiana non vult. Inſignis locus eſt 1. Cor. VII. 15. ſi infidelis ſe ſubtrahit χωρίζεται, χωριζέσθω ſinatur facere, quod vult: οὐ δεδούλωται ὁ ἀδελφὸς ἢ ἡ ἀδελφὴ ἐν τοῖς τοιούτοις, non eſt ſervituti objectus frater aut ſoror in hiſce caſibus. Non obligatus, inquit Grotius, ut cælebs maneat, & reconciliationem expectet aut procuret. Servus eſt, ait Calovius, non obligari eam partem, quæ deſeritur, ut cælebs maneat, quia infidelis fidem conjugii fregit. Eſt enim deſertio violatio vinculi, adeoque tollit quoad ſubſtantiam matrimonium, de cujus ſubſtantia eſt adhærere Conjugi, & eſſe cum Conjuge in carnem unam. Quæſtio erat: quid tum faciendum, ſi infidelis cohabitare nolit? Reſpondet Apoſtolus, partem injuſte deſertam non eſſe ſub ſervitute detinendam propter illegitimum infidelis factum. At æquiparatur deſertio adulterio, tum ob præſumtionem adulterii in deſertore, tum ob periculum adulterii in parte deſerta. Cui etiam non abſimilis eſt pertinax & incorrigibilis debiti conjugalis denegatio, & ſævitia implacabilis, eo quod fidem conjugalem & uſum thori talia pervicaciter lædant. Obſerva etiam diſtinctionem Pauli, inter Conjugem & ſervum vel famulum. Conjux eſt, non ſervus. 2. Habet ſe, qui ſeparationem patitur, mere paſſive, & pacem patiendo colit. Quid de Eſdræ Seniorumque Iſraeliticorum decreto ſentiendum, quo omnes uxores alienigenæ, & nati quoque de iis liberi dimittendi a Maritis Patribusque Iſraelitis erant, *Esdr. IX. 3. 4. 44.* haud levis eſt inquiſitio Namque etſi ea matrimonia fuerint illicita, Legibusque vetita, non tamen fuere irrita. Et durum utique erat filios

An Religio Jus divortii

Locus Eſr. IX. 3. ſeqq. expenditur.

Digitized by Google

abjicere, quorum educationem natura Parentibus injunxit. Quidam reſpondent, viguiſſe apud Hebræos Jus illud, quod apud Romanos conſtituerit Theodoſius *L. non dubium C. de Conſtitutionibus Principum*, ut ea quæ Legibus prohibentur, ſi fuerint facta, non ſolum inutilia ſed etiam pro infectis habeantur. Deinceps copia mulierum paganarum ingens Religioni & familiis periculum minabatur: Igitur duro prorſus remedio opus videbatur, ne renaſcens velut Eccleſia novis repente peccatis inquinaretur. conf. Neh. XIII. 26. Sunt, qui opinentur, filios non ſimpliciter abjectos, ſed in pædagogia dimiſſos, & pauperes quidem ex ærario, divites e parentum peculio ſuſtentatos fuiſſe. Et memorabile eſt, quod in tanta mulierum copia aliquæ tantum, adeoque paucæ fortaſſis peperiſſe dicantur, *Esdræ X. 44.* in quo ſingularis Dei Providentia elucet, qui noluit ſuos ultra modum tentari, nec multis Iſraeliticis tam grave objici voluit impedimentum. Sed inſtas: Si matrimonium eſt Societas Lege divina indiſſolubilis, cur ergo Paterfamilias dimittendo ſervum, potuit detinere ejus uxorem velut rem ſuam? Exod. XXI. 4? Heic Grotius reſpondet, *ſerviles nuptias* voluntate Domini utique ſolutas fuiſſe. *Calovius* non diffitetur, permitti heic divortium cum alienigena & in perpetuum Hero mancipata; quod mirum non ſit, quia Deo gratum non fuerit cum alienigena matrimonium. Deut. XXI. 14.

An ſterilitas cauſſa divortii?

(l) Defendit divortii in iſto caſu licentiam, cum ſui Principis Conjux diu ſterilis eſſet, J. S. quæ, nemine expectante, facta gravida, dimitti doctiſſimum virum voluit. Qui cum aliam deinceps Academiam illuſtraret, a priore ſententia non deſtitit, ac licentiam divortii in caſu ſubſequutæ ſterilitatis defendere perrexit.

§. XVI.

An verum ſit Conjugium cum pacto ſervandæ perpetuo Virginitatis?

Qui, *extra vocationem* DEI, peculiarisque doni conſcientia, (a) cum pactis ſervandæ perpetuo Virginitatis matrimonium inter ſe ineunt, revera non conjugium inire, ſed individuam (b) potius amicitiam paciſci videntur. Quare non injuria ambigunt nonnulli, an verum (c) *Henrici II.* qui *Sanctus* audit, & *Kunigundis* Imperatricis matrimonium fuerit, quod perpetuam ſervare Virginitatem pacti eſſe leguntur. Quanquam de Henrico idoneus refert Scriptor, diſerte eum adfirmaſſe, ſe duos eſſe in carne una, ut veritatem matrimonii, inte-

integra virginitate, comprobaret. Et quantum pia fœmina *Henrico* adjumenti præſtiterit, neminem illorum temporum nonnihil peritum latet. Sunt è Moraliſtis, qui diſtinguunt inter *obligationem* ad copulam *actualem* & *radicalem*, cui poſteriori uterque Conjugum potuerit annuere, ſuſpenſa actuali, ob cauſam tertiam, eamque graviorem intervenientem. Quam tamen diſtinctionem, ſi ad totum matrimonii tempus adhibeatur, redarguit finis Conjugii primarius, qui ſobolis eſt procreatio. Alia ratio eſt, temporarii conſenſus in Abſtinentiam, *1. Cor. VII 5.* Nonnulli hanc piorum conjugum religioſitatem malunt adpellare ſuperſtitionem. (d) Alii modeſtius, confeſſionem, ajunt Henrici morientis, paulo ante obitum Parentes uxoris & Epiſcopos accerſentis, & Imperatricem dextra adprehenſam ipſis hoc modo reddentis: Hanc mihi à vobis, imo Chriſto Domino traditam, eidem & vobis Virginem reſtituo immaculatam; eam, inquiunt, confeſſionem FACTUM tantum exprimere, finem vero inſtituti modumque non addere; ideoque Servum DEI, qui Domino ſuo ſtat caditque, judicare non audent.

Caſus de Henrico II. & Kunegunde, an ſemper virginibus.

(a) Quæ ratio Matrimonium Joſephi & Mariæ, Matris DOMINI firmat; Nimirum *Divina* in eo erat *vocatio*, ex qua Maria, ipſo in conjugio, virginitatem ſibi ſervandam eſſe didicit, ut, qui erat unigenitus DEI, eſſet quoque unigenitus Mariæ. Quod non adderem, velut ab hoc loco alienum, niſi Bellarminus pro Virginitate in Matrimonio ſervanda perquam incongrue urgeret. Conf. interim præcipui Theologi *Henr. Hœpfneri* Saxonia Evangel. Sect. III. P. II. c. 6.

(b) adde *Becmann.* Polit. Parall. VII. 5.

(c) Hinc *Godefridus Viterbienſis* Kunigundem Henrici Conjugem, ſed Virgineam adpellat. Chron. part. XVII. & *Conradus* Urſpergenſis: Hujus, inquit, Henrici (Sancti) Uxor fuit S. Kunigundis, & ambo virgines permanſerunt. Add. *Jo Aventin.* Annal. Boj. L. 5. Tantum abeſſe ait *Conr. Samuel Schurtzfleiſchius*, edita nuper de Kunegundi diſſertatione, ut ſuſpecta adulterii fuerit, aut explorari ejus innocentia in JUDICIO, quod vocabant, DEI debuerit, quemadmodum illæſis eam pedibus vomeres incenſos ambulaſſe commemorent. Quam quidem narratiun-

Digitized by Google

ratiunculam, tot licet Scriptoribus nixam, pro fabuloſa habere contendit Vir inſignis. Vidi olim Conjugum horum tumulum, in Templo Cathedrali *Bamberga*, quem illi Epiſcopatum condidere, donatoque Comitatu Bambergenſi vehementer locupletarunt. Inſcriptio Monumenti poſt Altare Privilegiatum, quantum memini, hæc eſt.

D. O. M. S.
HUMANI GENERIS
REDEMPTORI JESU CHRISTO
HUJUS ECCLESIÆ
FUNDATORIBUS TUTORIBUS PATRONIS
DIVIS HENRICO ET KUNEGUNDÆ
CAESAREIS ET VIRGINEIS CONJUGIBUS
ARAM TROPHÆUM MONUMENTUM
SACRAVIT EREXIT POSUIT
M. O. E.

(d) Vide, ſi placet, *Hiſtor. Eccleſ. Goth.* ad A. MII.

§. XVII.

Quid de eo caſu cenſendum, ſi quis cum ſua, ſed quam pro aliena habuit uxore ſe miſcuerit?

Num eo in caſu, quo quis *cum ſua* quidem, *ſed quam pro aliena habuit*, uxore congreſſus eſt, adulterium commiſſum, partusque pro adulterino ſit habendus? diſquiri video. De *foro* certe *interno* non quæritur. (a) De *externo* vero Regula eſt: Ubi in objectum licitum fuerit aberratum; in ea actione nihil eſſe vitii, præterquam quod ex prava agentis intentione profluxit. (b)

(a) *Matth. V.* 28.

(b) *Pufendorf.* de J. N. & G. I. 3. 16. & *Joh. Samuel. Stryke* de Liberis Natural. c. I. §. 36.

§. XVIII.

Quid deceat in nuptiis?

De Gradibus Jure Divino prohibitis longa apud Caſiſtas diſquiſitio eſt. Placet tamen ubique Regula: In nuptiis non quid liceat ſolum? ſed & quid deceat honeſtumque, (etiam publice) ſit? ſpectandum eſt. (a)

(a) vid. tamen D. Spenerus, Reſponſ. L. IV. ſect. 6. ubi: Publica honeſtas, inquit, iſt gleichwohl anders nichts, als die Sorgfalt anderer Aergerniß zu verhüten.

§. XIX.

Digitized by Google

§. XIX.

De Matrimonio *Iacobi cum Lea* (a) non conſentiunt Moraliſtæ. Nobis conſultiſſimum videtur, errorem Jacobo tribuere, eumque venia quidem & excuſatione dignum, (b) a peccato tamen non immunem, quippe cujus omnino erat, quam in thalamum admitteret uxorem, diſpicere. *Quid de matrimonio Jacobi cum Lea cenſendum?*

(a) *Gen. XXIX. 26. Jo. Steuberus* ignorantiam in Jacobo invincibilem fuiſſe contendit; quod, *de tali in ſe*, verum eſt, non de invincibili in SUA CAUSSA. Nec adcurato hujus hiſtoriæ Lectori ſe probabit diſcurſus Jacobi cum Lea congredientis a *Steubero* propoſitus; multo minus idoneo nititur argumento, quod de ſilentio novorum Conjugum, & quod ſine facibus in cubiculum duci conſueverint, comminiſcitur. Neque capio, quod de ebrietate amoris & ſtupore quodam inſenſato monet. Demum nollem ſtuprum dicere, ſed ſine culpa; aut aſſerere, Jacobum in hoc facto non eſſe moralem ſed Heroicam perſonam. Quare nec ſatis faciunt nobis *Rivetiana*, a *Danhauero* excerpta, in *Theol. Conſc.* P. I. Sect. I. art. I. §. 6. p. 67. ſq. & P. II. Dial. 3. pag. 789. ſq. Rectius e Tubingenſibus *Oſiander*, Coll. Syſtem. Loc. XXIII. §. 17. Poſito, inquiens: Jacobum non peccaſſe contaminatione illius Conjugii duarum ſororum ſimultanei, factum id eſſe *per ratificationem divinam* ſubſequentem, ex occaſione innocentiæ Jacobi, & ob fraudem Labanis, cum qua non communicavit Patriarcha, ſed eam potius fuerit deteſtatus.

(b) Quis credat novos conjuges adeo verecundos, ut ne quidem colloquantur? Itaque forſan, interveniente fraude ſtudioque Labanis Jacobus ebrietatem contraxerat, quæ, niſi interceſſiſſet, mortalium ſtupidiſſimum Jacobum fuiſſe oporteret, quod de ſapiente viro non aſſerendum.

§. XX.

An *defunctæ uxoris ſororem ducere liceat*, (a) in caſu celebri vehementer litigatum fuit. (b) Qui negarunt, ad Lev. XVIII. 6. (c) provocarunt. Quæ perſona, inquientes, mea caro facta eſt, illam ducere prohibitum. Atqui, uxor & ſoror ejus ſibi invicem conjunctæ ſunt primo conſanguinitatis gradu lineæ collateralis. Ergo [inferunt] & maritus uxoris, atque *An defuncta uxoris ſororem ducere liceat? Rationes pro negativa.*

Digitized by Google

eſſent prohibitæ, Nepos poſſet ducere Aviam. Harum enim perſonarum mentio expreſſa non fit.

(d) Spener. Reſponſ. Theol. P. II. p. 535.

(e) Adeoque caro CARNIS MEÆ, quia ſtylo ſacro uxor eſt caro mea Matth. XIX. 5. e Gen. II. 24. Indeme bekantlich meines Weibes Schweſter, meines Fleiſches Fleiſch, und derjenigen, mit der ich ein Fleiſch geweſen bin, nächſte Bluts-Freundin iſt, ut initio reſpondet Spenerus. d. l. p. 538.

(f) Calov. ad Lev. XVIII. 18. Addit Spenerus v. 14. Si Patrui uxorem ducere non licet, quæ gradu remotior eſt: quidni & uxoris ſororem, quæ propior, prohibitam eſſe dicendum erit?

(g) *Spenerus*, acris Vir judicii, heic quidem priora ſibi argumenta firma manere dicit: ut tamen quid hoc loco dicendum ſolide ſit, vix reperiat. Reſponſ. P. II. c. IV. ſect. VIII. Quo etiam loco docet Herodem a Joanne reprehenſum fuiſſe, non ob adulterium ſaltem, & quod Frater adhuc vixerit: ſed ob nimiam propinquitatem ſanguinis, & quod iſto tempore Philippus, Herodis frater jam fuerit mortuus. Dieſe Wort, ait, machen denen, die das Verbott behaupten, etwas zu ſchaffen; aber ſie geben dem andern Theil keine ſolche Verſicherung, darauff das Gewiſſen beruhen könnte. Quanquam deinceps nonnihil mitius reſponderit, ſaltem de matrimonio jam contracto, illud licet non pro recto, TAMEN PRO RATO habendo.

(h) Sunt, qui ſimpliciter Polygamiam his verbis interdictam putent, nec diſplicet hæc ſententia Calovio ad h. l. Caritas ita ſentientes contra Grotium defendenti v 18. Probabilius eſt DEUM reſpexiſſe ad matrimonium Jacobi cum duabus ſororibus ἀντιζήλοις, ne quis id Patriarchæ exemplo ſibi licere autumaret. Buddeus Inſtit. Th. Mor. concedit matrimonium cum duabus ſororibus etiam ſucceſſive ducendis primæ inſtitutioni, naturæ & fundamento legum matrimonialium omnino contravenire: quia vero viderit DEUS tum ob conſuetudinem receptam, tum ob exemplum Jacobi Patriarchæ difficulter adduci poſſe Iſraelitas, ut prorſus ab ejusmodi matrimoniis abſtinerent ob duritiem cordis hoc ipſis fuiſſe conceſſum, ſed ea conditione, ne ſimul duas ſorores ducant. Inde vero non magis ſequi, hodie ejusmodi matrimonium eſſe licitum, quam ſi quis ex eo, quod Polygamiam in gente Iſraelitica toleravit, concludere velit hanc quoque eſſe licitam hodie.

(i) quod Paulus ex fide agere dicit Rom. XIV. 23. *Poloni* quam ægre tulerint nuptias *Sigiſmundi II. Regis* ſui cum *Catharina* defunctæ uxoris

ris *Eliſabethæ* ſorore, Papali diſpenſatione initas, notum eſt; & in Aula Romana vehementer contradixit Regni Poloniarum Cancellarius *Zamoiski*.

(k) Quidam Paſtor contemta *Philippi Melanchthonis* deh ortatione, duxit in uxorem, filiam ſororis ſuæ conjugis mortuæ. Sed DEUS executor ſuæ Legis, hunc contemtum punivit. Prima nocte, cum ei pro more ſolito ſponſam adducerent, paralyſi in dextero latere laborare cœpit. Quo denique morbo adeo debilitatus eſt, ut ſeptimo die computando a nuptiis moreretur. Hoc exemplum omnibus ſit propoſitum, ne ſprero mandato divino temere ducant uxores contra gradus divinitus prohibitos. Ita quidem apud *Phil. Melanchthonem* legas, Epiſtolar. p. 108. ſq. Edit. Baſileenſ. de A. 1565. Narrat *D.* F. J. Magnum Rei Venatoriæ Magiſtrum a Bomstorf Ser. Marchionis Baruthini ex Heri ſui indultu, & ſuaſu prioris Conjugis morti proximæ, hujus ſororem duxiſſe. Vix anno matrimonii elapſo, repentina ſanguinis copioſiſſimi ex ore emiſſione ſubito mortuum eſſe, non ſine motibus in animis plurium excitatis. d. 19. Jul. 1714. *Caſus a Melanchthone.*

(l) Ita infert *Jo. Muſæus* Commentatione de Conſanguinitate & Affinitate, quam ſuo merito primum edidit V.C. Immanuel Proeleus.

(m) *Lutherus* in libello vom Ehlichen Leben, Tom. II. Jenenſ. Germanico, fol. 49. *Brentius* in Levit. XVIII. *Dnn. Helmſtadienſes* nuperi, Reſponſo in Cauſſa *Gœziana* dato, 12. Maj. 1706. *Ordinatio Eccleſiaſtica Wertheimenſis*, citante eam Auctore honoris intemerati Nuptiarum cum ſorore uxoris defunctæ p. 48. *Auctores pro affirmativa.*

(n) Uſus etiam hac ratione eſt *C. Thomaſius* Jurispr. Div L. III. c. III. §. 204. Qui tametſi edito nuper in cauſſa Gœziana Reſponſo Legem poſitivam univerſalem, magno olim ſtudio ab ſe defenſam, negare poſt edita *Fundamenta Jur. N. & Gentium*, perrexit, in hac tamen ſententia conſtanter perſiſtit, *Matrimonium cum defunctæ uxoris ſorore, ex regulis bonæ interpretationis, & ob identitatem rationis Lege Moſaica pro interdicto cenſendum.* Cui quidem acutiſſimi Viri judicio etſi in eo non adſtipulemur, quod Legem poſitivam univerſalem, magnis jam olim Theologis perſpectam, gravibusque, ni fallor, & quoad quædam ſaltim objecta indubitatis argumentis ſupra Exercit. III. §. XIX. XX. & ſequentibus a nobis defenſam, ac ab ſe velut extructam deſtruere conatur: magni tamen id æſtimandum cenſemus, quod *Legi* utique *Moſaicæ* has nuptias adverſari *ex identitate rationis* Ipſe concludit. Atqui hæc legis ratio non forenſis fuit, neque Judæos modo ſtrinxit, ſed Cananæos jam *In nupero circa matrimonium D J. M G. Reſponſo C. Thomaſii quid pro negante faciat, exponitur, & Lex poſitiva Univerſalis indubitatis argumentis & exemplis firmatur.*

essent prohibitæ, Nepos posset ducere Aviam. Harum enim personarum mentio expressa non fit.

(d) Spener. Respons. Theol. P. II. p. 535.

(e) Adeoque caro CARNIS MEÆ, quia stylo sacro uxor est caro mea Matth. XIX. 5. e Gen. II. 24. Indeme bekantlich meines Weibes Schwester, meines Fleisches Fleisch, und derjenigen, mit dero ich ein Fleisch gewesen bin, nächste Bluts-Freundin ist, ut initio respondet Spenerus. d. l. p. 538.

(f) Calov. ad Lev. XVIII. 18. Addit Spenerus v. 14. Si Patrui uxorem ducere non licet, quæ gradu remotior est: quidni & uxoris sororem, quæ propior, prohibitam esse dicendum erit?

(g) *Spenerus*, acris Vir judicii, heic quidem priora sibi argumenta firma manere dicit: ut tamen quid hoc loco dicendum solide sit, vix reperiat. Respons. P. II. c. IV. sect. VIII. Quo etiam loco docet Herodem a Joanne reprehensum fuisse, non ob adulterium saltem, & quod Frater adhuc vixerit: sed ob nimiam propinquitatem sanguinis, & quod isto tempore Philippus, Herodis frater jam fuerit mortuus. Dieſe Wort, ait, machen denen, die das Verbott behaupten, etwas zu schaffen; aber ſie geben dem andern Theil keine ſolche Verſicherung, darauff das Gewiſſen beruhen könnte. Quanquam deinceps nonnihil mitius responderit, saltem de matrimonio jam contracto, illud licet non pro recto, TAMEN PRO RATO habendo.

(h) Sunt, qui simpliciter Polygamiam his verbis interdictam putent, nec displicet hæc sententia Calovio ad h. l. Caritas ita sentientes contra Grotium defendenti v 18. Probabilius est DEUM respexisse ad matrimonium Jacobi cum duabus sororibus ἀντιζήλοις, ne quis id Patriarchæ exemplo sibi licere autumaret. Buddeus Instit. Th. Mor. concedit matrimonium cum duabus sororibus etiam successive ducendis primæ institutioni, naturæ & fundamento legum matrimonialium omnino contrarie: quia vero viderit DEUS tum ob consuetudinem receptam, tum ob exemplum Jacobi Patriarchæ difficulter adduci posse Israelitas, ut prorsus ab ejusmodi matrimoniis abstinerent ob duritiem cordis hoc ipsis fuisse concessum, sed ea conditione, ne simul duas sorores ducant. Inde vero magis sequi, hodie ejusmodi matrimonium esse licitum, quam [illegible], quod Polygamiam in gente Israelitica toleravit, concludere [illegible] quoque esse licitam hodie.

[illegible] quod Paulus ex fide agere dicit Rom. XIV. 23. *Poloni* quam [illegible]erint nuptias *Sigismundi II. Regis* sui cum *Catharina* defunctæ uxo-

[illegible]ris

ris *Eliſabethæ* ſorore, Papali diſpenſatione initas, notum eſt; & in Aula Romana vehementer contradixit Regni Poloniarum Cancellarius *Zamoiski*.

(k) Quidam Paſtor contemta *Philippi Melanchthonis* deh ortatione, duxit in uxorem, filiam ſororis ſuæ conjugis mortuæ. Sed DEUS executor ſuæ Legis, hunc contemtum punivit. Prima nocte, cum ei pro more ſolito ſponſam adducerent, paralyſi in dextero latere laborare cœpit. Quo denique morbo adeo debilitatus eſt, ut ſeptimo die computando a nuptiis moreretur. Hoc exemplum omnibus ſit propoſitum, ne ſpreto mandato divino temere ducant uxores contra gradus divinitus prohibitos. Ita quidem apud *Phil. Melanchthonem* legas, Epiſtolar. p. 108. ſq. Edit. Baſileenſ. de A. 1565. Narrat *D. F. J.* Magnum Rei Venatoriæ Magiſtrum a Bomstorf Ser. Marchionis Baruthini ex Heri ſui indultu, & ſuaſu prioris Conjugis morti proximæ, hujus ſororem duxiſſe. Vix anno matrimonii elapſo, repentina ſanguinis copioſiſſimi ex ore emiſſione ſubito mortuum eſſe, non ſine motibus in animis plurium excitatis. d. 19. Jul. 1714. *Caſus a Melanchthone.*

(l) Ita infert *Jo. Muſæus* Commentatione de Conſanguinitate & Affinitate, quam ſuo merito primum edidit V.C. Immanuel Proeleus.

(m) *Lutherus* in libello vom Ehlichen Leben, Tom. II. Jenenſ. Germanico, fol. 49. *Brentius* in Levit. XVIII. *Dnn. Helmſtadienſes* nuperi, Reſponſo in Cauſſa *Gœziana* dato, 12. Maj. 1706. *Ordinatio Eccleſiaſtica Wertheimenſis*, citante eam Auctore honoris intemerari Nuptiarum cum ſorore uxoris defunctæ p. 48. *Auctores pro affirmativa.*

(n) Uſus etiam hac ratione eſt *C. Thomaſius* Jurispr. Div L. III. c. III. §. 204. Qui tametſi edito nuper in cauſſa Gœziana Reſponſo Legem poſitivam univerſalem, magno olim ſtudio ab ſe defenſam, negare poſt edita *Fundamenta Jur. N. & Gentium*, perrexit, in hac tamen ſententia conſtanter perſiſtit, *Matrimonium cum defunctæ uxoris ſorore, ex regulis bonæ interpretationis, & ob identitatem rationis Lege Moſaica pro interdicto cenſendum.* Cui quidem acutiſſimi Viri judicio etſi in eo non adſtipulemur, quod Legem poſitivam univerſalem, magnis jam olim Theologis perſpectam, gravibusque, ni fallor, & quoad quædam ſaltim objecta indubitatis argumentis ſupra Exercit. III. §. XIX. XX. & ſequentibus a nobis defenſam, ac ab ſe velut extructam deſtruere conatur: magni tamen id æſtimandum cenſemus, quod *Legi* utique *Moſaicæ* has nuptias adverſari *ex identitate rationis* Ipſe concludit. Atqui hæc legis ratio non forenſis fuit, neque Judæos modo ſtrinxit, ſed Cananæos jam *In nupero circa matrimonium D J. M G. Reſponſo C. Thomaſii quid pro me. gante faciat, exponitur, & Lex poſitiva Univerſalis indubitatis argumentis & exemplis firmatur.*

Digitized by Google

ducit ſocietatem, quæ illius neceſſitudinis reverentiam excludat. Grot. II. 5. 12. Cæterum *multorum populorum Leges Civiles quosdam gradus remotiores prohibuerunt, ad objiciendam velut ſepem gradibus ſanctioribus, ne ad hos temerandos ita facile rueretur.*

De gradibus, non divina, ſed humana lege prohibitis.

(f) Grot. d. l. & Kulpis. Exercit. IV. §. 7. lit. 2. Matrimonia patruelium & conſobrinorum, velut factum licitum propter vicinitatem tamen horruere primi Chriſtiani. Auguſtin. de C. D. XV. 16. Grot. J. B. & P. II. 5. 14.

§. XV.

Quid divortium? quæ illius cauſſa?

Divortium (a) eſt vinculi conjugalis inter Maritum & Conjugem diſſolutio. Nititur id vinculum (b) pacto, quod ſobolis quidem propagationem *principaliter*, deinceps & ſuavem converſationem mutuumque adjutorium concernit. Uti ergo aliis (c) in pactis, læſo (d) ab una parte principali capite, recedere alteri a conventione licet; ſic & interveniente (e) adulterio, vel malitioſa, quam vocant, deſertione, (f) integrum alteri Conjugum eſt, reſciſſo adeo ruptoque contractu matrimoniali alii ſe perſonæ conjungere. Sola vero (g) *morum importunitas* matrimonium non ſolvit. Nec obſtat *divina de divortiis Lex*, (h) cujus verba priora, ſi præſtantes audiamus Interpretes, *non ſunt diſpoſitiva, ſed narrativa*; nihil præcipiunt, *ſed caſum proponunt.* (i) Neque Religionis differentia ſufficientem divortii cauſſam ſuppeditat. (k) Nec in matrimonio demum ſequuta ſterilitas, quæ ut calamitas ferri debet.

(a) quod, ſi maritus conjugem dimitteret, Græcis ἀποπομπή: Si uxor diſcederet, ἀποστασιον audiebat.

(b) quidam unum pactum, alii duo vocant, alii duo ejusdem pacti capita, de procreanda nimirum formandaque ſobole, & mutuo adjutorio. conf. *Pufend.* de J. N. & G. VI. 1. 20. & huic contradicentem Wernherum de Oblig. Matrim. §. 20. Illius ſaltem duo præcepta ſunt: Ut corpora ſibi invicem Conjuges præbeant ad generationem peragendam: & ut ne cum aliis concumbant.

(c) conf. *Pufend.* de O. H. & C. I. 16. 4. & 5. omnino.

(d) Op-

(d) Oppoſuit nonnemo: Ut matrimonium conſiſtat in conſenſu, reliqua mere acceſſoria & ceremonialia ſint: Sic ſi conſenſus vel perfidia, vel intolerabilibus moribus rumpatur, ſimul matrimonium rumpi, & ſi in Conſcientia ſim certus, me ita læſum eſſe, etſi probare non poſſim, licite me divortium facere, & Concubinam alere. Sed reſpondi, matrimonii tantam eſſe venerabilitatem, ut ſit contractus ſua natura indiſſolubilis. Sed & opus eſſe, ut quis in dijudicanda Conjugis perfidia argumentis demonſtrativis utatur, neque in cauſſa propria Judicium ſibi ſumat, ſed aliis id committat, etiamſi Princeps eſſet.

De adulterio ejusque reatu.

(e) De adulterio memorabile eſt, quod DEUS Abimelechum, ſi Saram thoro inducat, mortis reum etiam ante Legem, adpellat. Gen. XX 3. addita ratione: Tu es reus mortis ob fœminam iſtam. Quia eſt Uxor mariti, v. 3. Et Abimelechus ipſe adulterium GRANDE PECCATUM vocat, Gen. XX. 9. quod & ſibi & Regno ſuo fuiſſet imputandum.

An morbus impertet matrimonium?

(f) non vero interveniente *Sontico*, poſt Matrimonium contractum, *Morbo*, quem æquo animo ferri, & ſolatio abs altero Conjuge adhibito levari par eſt. Pœnam adulterii apud Judæos capitalem fuiſſe conſtat. Ad exemplum Chriſti adulteram a lapidatione liberantis nonnemo; putavit, inquit, lapidandam, ſed non a lapidandis; noluit talem, noluit a talibus. De concubinatu legendus Oſiander ad Grot. II. 5. 15. ubi ait, recte a Grotio ſtatui, quod concubinatus quidem non omnis, attamen quidam ſit verum Conjugium.

Argumenta Jo. Miltoni pro licentia divortii.

(g) Unde corruptæ apud Romanos Reipublicæ character fuit licentia divortiorum, quodque illuſtres quædam fœminæ, Senecæ jam ætate, *non Conſulum numero ſed Maritorum*, annos ſuos computarunt. *Seneca* de Benef. III. 6. & in Judaica *πολυγαμίαν* reprehendit Servator Optimus, Matth. XIX. 8. Equidem magno conatu divortiorum licentiam propugnare conatus *Jo. Miltonus* eſt, *repudiata*, uti in Anglis audivi, *ſexta Conjuge* famoſus; cujus argumenta in de J. N. & G. VI. 1, 24. ſqq. ſtudioſe excerpſit, ſed non niſi oſtenſis generalioribus reſpondendi fundamentis, *Pufendorfius*. Arguit vero inter alia Britannus infelix & divortii & Regiæ cædis Patronus. *Nuptias per conſenſum conſtitui. Igitur & mutuo diſſenſu tolli poſſe.* conf. Puf. de O. H. & C. I. 16. 4. Sed parata ibi reſponſio eſt. *Primum*, re adhuc integra. Secundo, NI LEGES VETENT. Vetat autem ſcindi Conjugia Lex Naturæ, quod divortia & finem matrimonii peſſumdent, & humanæ decorum ſocietatis turbent lædantque. Accedit, quod aliæ ſocietates locupletandarum opum gratia ſolent iniri, hæc ad arctiſſimam vitæ conſuetudinem & re-

Digitized by Google

ciprocam corporum conjunctionem dirigitur. Quare nec probari ſimpliciter poteſt, quod ait Vir ſummus: Divortium tale quid non eſſe, ut absque Lege divina nefas in eo adpareat. Conf. *de J. B. & P.* II. 5. 9. & inprimis l. 2. 6. non longe ab init. cum Jus N. virum & fœminam matrimonium incuntes in individuam conſuetudinem conſpirare velit. Sed inſtat *Miltonus*: *Si per conſtantem morum improbitatem impeditur nobiliſſimus ab ipſoque* DEO *intentus ſcopus, ſuavis videlicet commodaque converſatio. E. illa juſtum divortii titulum ſuppeditat. Et, ſi* DEUS *Viro adjungere voluit auxilium familiare & domeſticum, non tortorem. E Matrimonii Legibus non repugnat divortium.* Verum ſupponit Vir doctus, hunc primum Matrimonii ſcopum eſſe, qui revera non eſt, ſed ſobolis procreationem demum conſequitur. Poterat ſuavior jucundiorque converſatio inter ejusdem ſexus homines inſtitui, quam inter mares & ſequiorem ſexum, ut *exemplo Davidis & Jonathæ* conſtat, 2. Sam. I. 26. Sed & mutuum humani generis adjutorium, quod principaliter intenditur, mediante procreatione ſobolis obtinetur. Denique ſingularis ea calamitas eſt, quæ ferri debet. Qui in perpetuam conſuetudinem cum perſona bonorum malorumque ſocia conceſſit, dimittere eam nequit, quippe quam nec morum pravitas ſemper tollit.

Lex de divortio Deut. XXIV. 3. ut exponenda?

(h) Deut. XXIV. 3. ſeq. adeoque prohiberi ſaltem ajunt uxorem dimiſſam, non vero præcipi Libellum repudii. conf. *B. Jo. Ad. Oſiand.* ad h. l. & *Scherz.* Coll. AntiSocin. f. 346. & Syſtem. L. XXVII. §. 14.

An Jus divortium indulgendi ſit penes Pontificem Rom.?

(i) Propudioſa eſt divortiorum licentia, quam nonnullis facit Romanus Antiſtes. Exemplum Anno MDCLXIV. in *Chriſtiano*, Duce Megapolitano habuimus, qui reclamantibus Ordinibus Proteſtantibus, & Conjuge *Chriſtiana Margaretha*, impetrato ab Alexandro VII. divortio, mutataque Religione Chaſtilloniam e Gallia ſibi junxit. Breve Pontificis, Cardinali *Antonio Barberino* D. VI. Aug. A. 1663. inſcriptum recitat Vir Cl *Jo. Joachim Müllerus*, utiliſſimo Tractatu vom Diſpenſations-Rechte in verbottenen Ehen der Chur-Fürſten und Stände, L. III. c. XVI. 2. ac ſententiam Papæ confirmavit Imperator, VIII. Januar. 1664. De recentiore Magni Principis divortio ad Annum MDCXCIV. teſtabuntur Annales. Conf. interim *C. Thomaſ.* ad Monzambanum p. 120. ſq. Legi etiam meretur Conſilium Theologicum D. Danhaueri ſub nominibus Ahasveri, Vaſthi & Eſtheræ conceptum, & a Jo. Schiltero Conſiliis Argentoratenſibus Anno MDCCI. ea, cui a conſiliis eſt in urbe, editis, ſub numero LXXI. publicatum. Cæterum fruſtra ſibi hanc diſpenſandi Facultatem

Digitized by Google

cultatem arrogat Pontifex Romanus quam in cauſſa *Ludovici*, *IV.* Imper. & Anno MCCCCXLII. egregio Reſponſo defendit Guilielmus Occamus, Anglus, Cæſaris Conſiliarius; quo inter alia: *Quidam*, inquit, *Sacri Imperii inimici audent aſſerere*, quod cauſa matrimonialis ſic ad Eccleſiam ſpectet, quod ad Imperatorem nullo modo valeat pertinere; eo, quod Sacramentum & cauſæ ſpirituales per eccleſiam ſolummodo miniſtrari debeant, & tractari. Quibus, pergit, quantum ad Sacramenta reſpondetur, quod aſſerere omnia Sacramenta in omni caſu per Clericos (quos *per Eccleſiam* intelligunt ſupradicti) eſſe ſolummodo miniſtranda, erroneum eſt cenſendum. Cum *Sacramentum Baptiſmi*, quod ſpecialiter eſt novi Teſtamenti, Laici etiam in pluribus caſibus ſecundum eos poſſint conferre & q. ſ. Integrum Reſponſum edidit laudatus *D. Müllerus*, L. III. c. XI. §. 6.

Exemplum Diſpenſationis Cæſarea in Cauſis matrimonialibus. Judicium Guil. Occami.

(k) 1. Cor. VII. 12. 13. ubi Paulus conjugia Chriſtianorum aut Chriſtianarum cum Paganis diſſolvi ex Parte Chriſtiana non vult. Inſignis locus eſt 1. Cor. VII. 15. ſi infidelis ſe ſubtrahit χωριζεται, χωριζεσθω ſinatur facere, quod vult: ου δεδουλωται ὁ ἀδελφος ἢ ἡ ἀδελφη ἐν τοῖς τοιουτοις, non eſt ſervituti objectus frater aut ſoror in hiſce caſibus. Non obligatus, inquit Grotius, ut cælebs maneat, & reconciliationem expectet aut procuret. Servus eſt, ait Calovius, non obligari eam partem, quæ deſeritur, ut cælebs maneat, quia infidelis fidem conjugii fregit. Eſt enim deſertio violatio vinculi, adeoque tollit quoad ſubſtantiam matrimonium, de cujus ſubſtantia eſt adhærere Conjugi, & eſſe cum Conjuge in carnem unam. Quæſtio erat: quid tum faciendum, ſi infidelis cohabitare nolit? Reſpondet Apoſtolus, partem injuſte deſertam non eſſe ſub ſervitute detinendam propter illegitimum infidelis factum. At æquiparatur deſertio adulterio, tum ob præſumtionem adulterii in deſertore, tum ob periculum adulterii in parte deſerta. Cui etiam non abſimilis eſt pertinax & incorrigibilis debiti conjugalis denegatio, & ſævitia implacabilis, eo quod fidem conjugalem & uſum thori talia pervicaciter lædant. Obſerva etiam diſtinctionem Pauli, inter Conjugem & ſervum vel famulum. Conjux eſt, non ſervus. 2. Habet ſe, qui ſeparationem patitur, mere paſſive, & pacem patiendo colit. Quid de Eſdræ Seniorumque Iſraeliticorum decreto ſentiendum, quo omnes uxores alienigenæ, & nati quoque de iis liberi dimittendi a Maritis Patribusque Iſraelitis erant, *Esdr. IX. 3. 4. 44.* haud levis eſt inquiſitio Namque etſi ea matrimonia fuerint illicita, Legibusque vetita, non tamen fuere irrita. Et durum utique erat filios

An Religio Jus divortii

Loem Exc. IX. 3. ſeqq. expenditur.

Digitized by Google

abjicere, quorum educationem natura Parentibus injunxit. Quidam respondent, viguisse apud Hebræos Jus illud, quod apud Romanos constituerit Theodosius *L. non dubium C. de Constitutionibus Principum*, ut ea quæ Legibus prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia sed etiam pro infectis habeantur. Deinceps copia mulierum paganarum ingens Religioni & familiis periculum minabatur: Igitur duro prorsus remedio opus videbatur, ne renascens velut Ecclesia novis repente peccatis inquinaretur. conf. Neh. XIII. 26. Sunt, qui opinentur, filios non simpliciter abjectos, sed in pædagogia dimissos, & pauperes quidem ex ærario, divites e parentum peculio sustentatos fuisse. Et memorabile est, quod in tanta mulierum copia aliquæ tantum, adeoque paucæ fortassis peperisse dicantur, *Esdræ X. 44.* in quo singularis Dei Providentia elucet, qui noluit suos ultra modum tentari, nec multis Israeliticis tam grave objici voluit impedimentum. Sed instas: Si matrimonium est Societas Lege divina indissolubilis, cur ergo Paterfamilias dimittendo servum, potuit detinere ejus uxorem velut rem suam? Exod. XXI. 4? Heic Grotius respondet, *serviles nuptias* voluntate Domini utique solutas fuisse. *Calovius* non diffitetur, permitti heic divortium cum alienigena & in perpetuum Hero mancipata; quod mirum non sit, quia Deo gratum non fuerit cum alienigena matrimonium. Deut. XXI. 14.

An sterilitas caussa divortii?

(l) Defendit divortii in isto casu licentiam, cum sui Principis Conjux diu sterilis esset, J. S. quæ, nemine expectante, facta gravida, dimitti doctissimum virum voluit. Qui cum aliam deinceps Academiam illustraret, a priore sententia non destitit, ac licentiam divortii in casu subsequutæ sterilitatis defendere perrexit.

§. XVI.

An verum sit Conjugium cum pacto servandæ perpetuo Virginitatis?

Qui, *extra vocationem* DEI, peculiarisque doni conscientia, (a) cum pactis servandæ perpetuo Virginitatis matrimonium inter se ineunt, revera non conjugium inire, sed individuam (b) potius amicitiam paciscí videntur. Quare non injuria ambigunt nonnulli, an verum (c) *Henrici II.* qui *Sanctus* audit, & *Kunigundis* Imperatricis matrimonium fuerit, quod perpetuam servare Virginitatem pacti esse leguntur. Quanquam de Henrico idoneus refert Scriptor, diserte eum adfirmasse, se duos esse in carne una, ut veritatem matrimonii, inte-

integra virginitate, comprobaret. Et quantum pia fœmina *Henrico* adjumenti præſtiterit, neminem illorum temporum nonnihil peritum latet. Sunt è Moraliſtis, qui diſtinguunt inter *obligationem* ad copulam *actualem* & *radicalem*, cui poſteriori uterque Conjugum potuerit annuere, ſuſpenſa actuali, ob cauſam tertiam, eamque graviorem intervenientem. Quam tamen diſtinctionem, ſi ad totum matrimonii tempus adhibeatur, redarguit finis Conjugii primarius, qui ſobolis eſt procreatio. Alia ratio eſt, temporarii conſenſus in Abſtinentiam, *1. Cor. VII 5.* Nonnulli hanc piorum conjugum religioſitatem malunt adpellare ſuperſtitionem. (d) Alii modeſtius, confeſſionem, ajunt Henrici morientis, paulo ante obitum Parentes uxoris & Epiſcopos accerſentis, & Imperatricem dextra adprehenſam ipſis hoc modo reddentis: Hanc mihi à vobis, imo Chriſto Domino traditam, eidem & vobis Virginem reſtituo immaculatam; eam, inquiunt, confeſſionem FACTUM tantum exprimere, finem vero inſtituti modumque non addere; ideoque Servum DEI, qui Domino ſuo ſtat caditque, judicare non audent.

Cauſus de Henrico II. & Kunegunde, an ſemper virginibus.

(a) Quæ ratio Matrimonium Joſephi & Mariæ, Matris DOMINI firmat; Nimirum *Divina* in eo erat *vocatio*, ex qua Maria, ipſo in conjugio, virginitatem ſibi ſervandam eſſe didicit, ut, qui erat unigenitus DEI, eſſet quoque unigenitus Mariæ. Quod non adderem, velut ab hoc loco alienum, niſi Bellarminus pro Virginitate in Matrimonio ſervanda perquam incongrue urgeret. Conf. interim præcipui Theologi *Henr. Hœpfneri* Saxonia Evangel. Sect. III. P. II. c. 6.

(b) adde *Beemann.* Polit. Patall. VII. 5.

(c) Hinc *Godefridus Viterbienſis* Kunigundem Henrici Conjugem, ſed Virgineam adpellat. Chron. part. XVII. & *Conradus* Utſpergenſis: Hujus, inquit, Henrici (Sancti) Uxor fuit S. Kunigundis, & ambo virgines permanſerunt. Add. *Jo Aventin.* Annal. Boj. L. 5. Tantum abeſſe ait *Conr. Samuel Schurtzfleiſchius*, edita nuper de Kunegundi diſſertatione, ut ſuſpecta adulterii fuerit, aut explorari ejus innocentia in JUDICIO, quod vocabant, DEI debuerit, quemadmodum illæſis eam pedibus vomeres incenſos ambulaſſe commemorent. Quam quidem narratiun-

ratiunculam, tot licet Scriptoribus nixam, pro fabuloſa habere contendit Vir inſignis. Vidi olim Conjugum horum tumulum, in Templo Cathedrali *Bamberga*, quem illi Epiſcoparum condidere, donatoque Comitatu Bambergenſi vehementer locupletarunt. Inſcriptio Monumenti poſt Altare Privilegiatum, quantum memini, hæc eſt.

D. O. M. S.
HUMANI GENERIS
REDEMPTORI JESU CHRISTO
HUJUS ECCLESIÆ
FUNDATORIBUS TUTORIBUS PATRONIS
DIVIS HENRICO ET KUNEGUNDÆ
CAESAREIS ET VIRGINEIS CONJUGIBUS
ARAM TROPHÆUM MONUMENTUM
SACRAVIT EREXIT POSUIT
M. O. E.

(d) Vide, ſi placet, *Hiſtor. Eccleſ. Goth.* ad A. MII.

§. XVII.

Quid de eo caſu cenſendum, ſi quis cum ſua, ſed quam pro aliena habuit uxore ſe miſcuerit

Num eo in caſu, quo quis *cum ſua* quidem, *ſed quam pro aliena habuit*, uxore congreſſus eſt, adulterium commiſſum, partusque pro adulterino ſit habendus? diſquiri video. De *foro* certe *interno* non quæritur. (a) De *externo* vero Regula eſt: Ubi in objectum licitum fuerit aberratum; in ea actione nihil eſſe vitii, præterquam quod ex prava agentis intentione profluxit. (b)

(a) *Matth. V.* 28.

(b) *Pufendorf.* de J. N. & G. I. 3. 16. & *Joh. Samuel. Stryke* de Liberis Natural. c. 1. §. 36.

§. XVIII.

Quid decorum in nuptiis?

De Gradibus Jure Divino prohibitis longa apud Caſiſtas diſquiſitio eſt. Placet tamen ubique Regula: In nuptiis non quid liceat ſolum? ſed & quid deceat honeſtumque, (etiam publice) ſit? ſpectandum eſt. (a)

(a) vid. tamen D. Spenerus, Reſponſ. L. IV. ſect. 6. ubi: Publica honeſtas, inquit, iſt gleichwohl anders nichts, als die Sorgfalt anderer Aergerniß zu verhüten.

§. XIX.

Digitized by Google

§. XIX.

De Matrimonio *Iacobi cum Lea* (a) non conſentiunt Moraliſtæ. Nobis conſultiſſimum videtur, errorem Jacobo tribuere, eumque venia quidem & excuſatione dignum, (b) a peccato tamen non immunem, quippe cujus omnino erat, quam in thalamum admitteret uxorem, diſpicere.

Quid de matrimonio Iacobi cum Lea cenſendum?

(a) *Gen. XXIX. 26. Jo. Steuberus* ignorantiam in Jacobo invincibilem fuiſſe contendit; quod, *de tali in ſe*, verum eſt, non de invincibili in SUA CAUSSA. Nec adcurato hujus hiſtoriæ Lectori ſe probabit diſcurſus Jacobi cum Lea congredientis a *Steubero* propoſitus; multo minus idoneo nititur argumento, quod de ſilentio novorum Conjugum, & quod ſine facibus in cubiculum duci conſueverint, comminiſcitur. Neque capio, quod de ebrietate amoris & ſtupore quodam inſenſato monet. Demum nollem ſtuprum dicere, ſed ſine culpa; aut aſſerere, Jacobum in hoc facto non eſſe moralem ſed Heroicam perſonam. Quare nec ſatis faciunt nobis *Rivetiana*, a *Danhauero* excerpta, in *Theol. Conſc.* P. I. Sect. I. art. I. §. 6. p. 67. ſq. & P. II. Dial. 3. pag. 789. ſq. Rectius e Tubingenſibus *Oſiander*, Coll. Syſtem. Loc. XXIII. §. 17. Poſito, inquiens: Jacobum non peccaſſe contaminatione illius Conjugii duarum ſororum ſimultanei, factum id eſſe *per ratificationem divinam* ſubſequentem, ex occaſione innocentiæ Jacobi, & ob fraudem Labanis, cum qua non communicavit Patriarcha, ſed eam potius fuerit deteſtatus.

(b) Quis credat novos conjuges adeo verecundos, ut ne quidem colloquantur? Itaque forſan, interveniente fraude ſtudioque Labanis Jacobus ebrietatem contraxerat, quæ, niſi interceſſiſſet, mortalium ſtupidiſſimum Jacobum fuiſſe oporteret, quod de ſapiente viro non aſſerendum.

§. XX.

An *defunctæ uxoris ſororem ducere liceat*, (a) in caſu celebri vehementer litigatum fuit. (b) Qui negarunt, ad Lev. XVIII. 6. (c) provocarunt. Quæ perſona, inquientes, mea caro facta eſt, illam ducere prohibitum. Atqui, uxor & ſoror ejus ſibi invicem conjunctæ ſunt primo conſanguinitatis gradu lineæ collateralis. Ergo [inferunt] & maritus uxoris, atque

An defunctæ uxoris ſororem ducere liceat? Rationes pro negativa.

Digitized by Google

ſoror uxoris primo affinitatis gradu ſibi, & quidem lineæ collateralis invicem conjunctæ ſunt. (d) Ergo ſororius non poterit ducere ſororem uxoris, quia ea eſt caro uxoris, *ſeu ejus proxima*. Qua ratione Legis toties utitur Deus; *quia*, inquiens, *eſt nuditas fratris tui: quia eſt affinis tua*: quia eſt caro [vel proxima] uxoris tuæ. (e) Quare nec ſoror uxoris poteſt nubere ſororio, quia nuditas hujus eſt nuditas ſororis. Licet itaque uxoris Caji ſoror non ſit nuditas Caji, (f) eſt tamen nuditas ejus, cum qua Cajus eſt una caro. (g) Denique ſi nuditas fratriæ [ſive uxoris in fratris thoro viventis] retegenda non eſt: Igitur [ajunt] nec uxorem ducere licebit conjugis ſororem. Quia eadem eſt omnino propinquitas in uxore fratris, & in uxoris ſorore, add. v. 16. Nuditatem fratriæ tuæ non retegito, quia nuditas fratris tui eſt. (h) Affirmantem tamen alicubi tenuit Lutherus, (i) & poſt eum Brentius aliique in Notis allegandi. Notus etiam eſt Caſus Illuſtris Anno ſeculi nuperi primo & ſecundo poſt octogeſimum. Recentiſſimum, ipſe ſororis defunctæ uxoris Conjux factus Theologus non incelebris, impetrata etiam diſpenſatione Regia, orbi Chriſtiano ſtitit exemplum, & initum abs ſe conjugium edito libello, *de intemerato honore Matrimonii cum defuncta uxoris ſorore* defendere conatus eſt. Quam nos quidem litem noſtram non facimus, neque judicium nobis in alios ſumimus; Rationes (k) tamen pro negante ſententia a nobis recenſitas in tantum valere non diffitemur, ut in conſcientia *tutius* exiſtimemus, ab ejusmodi Nuptiis abſtinere, quas Lex divina taxavit, veterisque Eccleſiæ Canones notarunt, & humana auctoritate, ſi ſcrupulis aliquando turbari conſcientiam contingat, in hora tentationis in tuto collocari non omnino poſſe, magnis nec obſoletis conſtat exemplis. An vero & eo referenda prohibitio? non duces uxoris tuæ ſororem ei ἀντίζηλον ipſa adhuc vivente: verſu octavo ſupra decimum Levitici XVIII. & annon potius, defuncta uxore, ejus ſororem ducere licitum hinc ſit, (l) plurimi pertinaciter inſtant. (m) Quidam tamen prioribus argumen-

Auctores pro affirmante ſententia.

Noſtra Διάκρισις

An pro negativa faciat Levit. XVIII. verſus 18.

gumentis tantum tribuunt ponderis, ut nequidquam obſtante hac difficultate tutiorem ſententiam eligendam, adeoque a Matrimonio cum uxoris, etiam defunctæ, ſorore abſtinendum præcipiant. Cum nihil agendum ſit homini, niſi de quo firmiter atque abs dubitatione (n) novit, ſe recte ac divinæ voluntati conformiter agere.

(a) Canonibus antiquiſſimis, qui Apoſtolici dicuntur; qui duas ſorores alteram poſt alteram duxiſſet, tantum a Clero arcetur. Grot. II. 5. 14. Econtra Canon. *Eliberitan.* LX. ſeverius ſtatuit: *Si quis poſt obitum uxoris ſuæ, ſororem ejus duxerit, & ipſa fuerit fidelis, placuit quinquennio a communione abſtinere; niſi forte velocius dari pacem neceſſitas cogat infirmitatis.* Vide denuo *Grotium*; de J. B. & P. II. 5. 14. *Suffragia antiquitatis contra Conjugium cum uxoris defunctæ ſorore.*

(b) Notæ ſunt lites inter *Chriſtoph. Joachimum Buchholzium*, JC. Rinthelenſem, & altera ex parte *Jo. Ottonem Thaborem* ac *Michaelem Havemannum*, ab A. MDCLII. usque ad An. MDCLXII. agitatæ. E queis prior, plane ut Anno jam MDXCV. *Daniel Hoffmannus*, Theologus Helmſtadienſis demonſtrare conatus eſt, ejusmodi nuptias quæ in primo affinitatis gradu contrahuntur, nec divino poſitivo nec naturali Juri repugnare, adeoque a Magiſtratu Chriſtiano concedi poſſe. Occaſionem Hoffmanno dederat *Judæus* quidam *Hildeſienſis, Nathan* nomine, qui uxoris defunctæ duxerat ſororem. Controverſiam cum Buchholzio renovavit *Ægidius Stranchius* occaſione Auguſti Ducis Holſat. qui circa Annum 1652. matrimonium duabus cum ſororibus ſucceſſive iniit.

(c) Textus Lev. XVIII. 6. Vir Vir (id eſt nullus, omnino nullus) ad carnem carnis ſuæ non appropinquet ad retegendam nuditatem. Ubi per carnem carnis conſanguinitas deſcribitur, non tamen quælibet, ſed proxima. Ut caro carnis meæ ſit, qui vel quæ conſanguinitate me proxime attingit, in linea recta ſeu collaterali. Quæ regula etiam a Moſe ipſo ad affinitatem refertur; v. enim 8. prohibetur, ne privignus cum Noverca ineat matrimonium, quod eodem affinitatis gradu hæ perſonæ ſibi invicem conjunctæ ſint, quo filius & Mater ratione conſanguinitatis. Quæcunque ergo perſonæ ſive ratione conſanguinitatis, ſive ratione affinitatis ita conjunctæ ſunt, ut una ſe habeat ad alteram ut caro ſuæ carnis, eæ jure divino poſitivo prohibitæ ſunt, ſive caſus exprimatur in legibus ſpecialibus ſive non. Adde, quod æquitas naturalis poſtulet, ut ubi eadem ratio, ibi eadem ſit legis diſpoſitio. Adde denique rationem ab abſurdo, quia ſi ſolum illæ nuptiæ, quarum Lev. XVIII. mentio fit,

eſſent prohibitæ, Nepos poſſet ducere Aviam. Harum enim perſonarum mentio expreſſa non ſit.

(d) Spener. Reſponſ. Theol. P. II. p. 535.

(e) Adeoque caro CARNIS MEÆ, quia ſtylo ſacro uxor eſt caro mea Matth. XIX. 5. e Gen. II. 24. Indeme bekantlich meines Weibes Schweſter, meines Fleiſches Fleiſch, und derjenigen, mit der ich ein Fleiſch geweſen bin, nächſte Bluts-Freundin iſt, ut initio reſpondet Spenerus. d. l. p. 538.

(f) Calov. ad Lev. XVIII. 18. Addit Spenerus v. 14. Si Patrui uxorem ducere non licet, quæ gradu remotior eſt: quidni & uxoris ſororem, quæ propior, prohibitam eſſe dicendum erit?

(g) *Spenerus*, acris Vir judicii, heic quidem priora ſibi argumenta firma manere dicit: ut tamen quid hoc loco dicendum ſolide ſit, vix reperiat. Reſponſ. P. II. c. IV. ſect. VIII. Quo etiam loco docet Herodem a Joanne reprehenſum fuiſſe, non ob adulterium ſaltem, & quod Frater adhuc vixerit: ſed ob nimiam propinquitatem ſanguinis, & quod iſto tempore Philippus, Herodis frater jam fuerit mortuus. Dieſe Wort, ait, machen denen, die das Verbott behaupten, etwas zu ſchaffen; aber ſie geben dem andern Theil keine ſolche Verſicherung, darauff das Gewiſſen beruhen könnte. Quanquam deinceps nonnihil mitius reſponderit, ſaltem de matrimonio jam contracto, illud licet non pro recto, TAMEN PRO RATO habendo.

(h) Sunt, qui ſimpliciter Polygamiam his verbis interdictam putent, nec diſplicet hæc ſententia Calovio ad h. l. Caritas ita ſentientes contra Grotium defendenti v 18. Probabilius eſt DEUM reſpexiſſe ad matrimonium Jacobi cum duabus ſororibus ἀντιζήλοις, ne quis id Patriarchæ exemplo ſibi licere autumaret. Buddeus Inſtit. Th. Mor. concedit matrimonium cum duabus ſororibus etiam ſucceſſive ducendis primæ inſtitutioni, naturæ & fundamento legum matrimonialium omnino contravenire: quia vero viderit DEUS tum ob conſuetudinem receptam, tum ob exemplum Jacobi Patriarchæ difficulter adduci poſſe Iſraelitas, ut prorſus ab ejusmodi matrimoniis abſtinerent ob duritiem cordis hoc ipſis fuiſſe conceſſum, ſed ea conditione, ne ſimul duas ſorores ducant. Inde vero non magis ſequi, hodie ejusmodi matrimonium eſſe licitum, quam ſi quis ex eo, quod Polygamiam in gente Iſraelitica toleravit, concludere velit hanc quoque eſſe licitam hodie.

(i) quod Paulus ex fide agere dicit Rom. XIV. 23. *Poloni* quam ægre tulerint nuptias *Sigiſmundi II. Regis* ſui cum *Catharina* defunctæ uxo-

ris

ris *Eliſabethæ* ſorore, Papali diſpenſatione initas, notum eſt; & in Aula Romana vehementer contradixit Regni Poloniarum Cancellarius *Zamoiski*.

(k) Quidam Paſtor contemta *Philippi Melanchthonis* deh ortatione, duxit in uxorem, filiam ſororis ſuæ conjugis mortuæ. Sed DEUS executor ſuæ Legis, hunc contemtum punivit. Prima nocte, cum ei pro more ſolito ſponſam adducerent, paralyſi in dextero latere laborare cœpit. Quo denique morbo adeo debilitatus eſt, ut ſeptimo die computando a nuptiis morereturr. Hoc exemplum omnibus ſit propoſitum, ne ſpreto mandato divino temere ducant uxores contra gradus divinitus prohibitos. Ita quidem apud *Phil. Melanchthonem* legas, Epiſtolar. p. 108. ſq. Edit. Baſileenſ. de A. 1565. Narrat *D. F. J.* Magnum Rei Venatoriæ Magiſtrum a Bomstorf Ser. Marchionis Baruthini ex Heri ſui indultu, & ſuaſu prioris Conjugis morti proximæ, hujus ſororem duxiſſe. Vix anno matrimonii elapſo, repentina ſanguinis copioſiſſimi ex ore emiſſione ſubito mortuum eſſe, non ſine motibus in animis plurium excitatis. d. 19. Jul. 1714. *Caſus e Melanchthone.*

(l) Ita infert *Jo. Muſæus* Commentatione de Conſanguinitate & Affinitate, quam ſuo merito primum edidit V.C. Immanuel Proceus.

(m) *Lutherus* in libello vom Ehlichen Leben, Tom. II. Jenenſ. Germanico, fol. 49. *Brentius* in Levit. XVIII. *Dnn. Helmſtadienſes* nuperi, Reſponſo in Cauſſa *Gœziana* dato, 12. Maj. 1706. *Ordinatio Eccleſiaſtica Wertheimenſis*, citante eam Auctore honoris intemerati Nuptiarum cum ſorore uxoris defunctæ p. 48. *Auctores pro affirmativa.*

(n) Uſus etiam hac ratione eſt *C. Thomaſius* Jurispr. Div L. III. c. III. §. 204. Qui tametſi edito nuper in cauſſa Gœziana Reſponſo Legem poſitivam univerſalem, magno olim ſtudio ab ſe defenſam, negare poſt edita *Fundamenta Jur. N. & Gentium*, perrexit, in hac tamen ſententia conſtanter perſiſtit, *Matrimonium cum defunctæ uxoris ſorore, ex regulis bonæ interpretationis, & obidentitatem rationis Lege Moſaica pro interdicto cenſendum.* Cui quidem acutiſſimi Viri judicio etſi in eo non adſtipulemur, quod Legem poſitivam univerſalem, magnis jam olim Theologis perſpectam, gravibusque, ni fallor, & quoad quædam ſaltim objecta indubitatis argumentis ſupra Exercit. III. §. XIX. XX. & ſequentibus a nobis defenſam, ac ab ſe velut extructam deſtruere conatur: magni tamen id æſtimandum cenſemus, quod *Legis* utique *Moſaicæ* has nuptias adverſari *ex identitate rationis* Ipſe concludit. Atqui hæc legis ratio non forenſis fuit, neque Judæos modo ſtrinxit, ſed Cananæos jam *In nupero circa matrimonium D. J. M. G. Reſponſo C. Thomaſii quid pro negante faciat, exponitur, & Lex poſitiva Univerſalis indubitatis argumentis & exemplis firmatur.*

Digitized by Google

ante peccati internecionisque reos fecit, quippe qui *omnibus* iſtiusmodi *abominationibus* ſeſe contaminaverant, eoque e terra ejici meruerunt. *Lev. XVIII.* 27. At quæ, obſecro, Lex iſtos obligavit, niſi poſitiva, omnibusque data & a Patribus ad ipſos transmiſſa? Ergo non forenſis, quæ ad ipſos non pertinuit, ſed univerſalis, cujus *ratio* ad omnes pertingit. Quo ipſo legis quoque hujus promulgationem ſatis oſtendimus, quam in dubium nupere etiam vocavit *celebris Theologus.*

Lex divina de incestu exponitur.

(o) Rationes ſunt I. אִישׁ אִישׁ Lev. XVIII. 6. Vir, Vir, inquit DEUS, Quisquis Virorum, h. e. exponentibus communiter Hebræis, Nemo mortalium, ſive Judæus ſit, ſive paganus: Nemo accedet ad propinquitatem carnis ſuæ: Ergo Lex non mere forenſis eſt, aut particularis poſitiva Judæis lata, ſed univerſalis omnesque ſtringens & a DEO ad Adamum, ab hoc ad Noachum gentesque ab ipſo prognatas delata. Lege, ſi placet, *Jeremiam Taylorum*, Ductore Dubitantium, L. II. c. 2. §. 36. II. Prohibet generali iſta Regula DEUS, ne quis carnaliter commiſceatur cum perſona, quæ caro eſt carni ſuæ, ſive illius, *quam ſuo in corpore geſtat*, ſive quæ proxima ipſi ſanguine eſt, vel affinitate ex copula carnali oriunda. Prohibet enim cum omni illo commixtionem, quidquid venit nomine שְׁאֵר, ſeu propinquitatis, plane ut Levit. XXV. 49. dicitur: aut patruus ejus, aut filius patrui redimet eum, aut aliquis מִשְּׁאֵר בְּשָׂרוֹ e propinquis carnis ejus (e reliquis cognationis perſonis) redimet eum. Adde Num. XXVII. 11. Quo ſenſu שְׁאֵר בָּשָׂר tam amplo ſenſu ſumetur, quo apud *Julium Capitolinum* in *Gordiano tertio* PARENTELA, (quæ eſt habitudo earum perſonarum, quæ ſibi parentum & liberorum loco ſunt) ut etiam Affines comprehendat, quod expoſitio Canonis generalis *Verſu hoc ſexto* præſcripti per exempla ſubjecta ſatis evincit. Unde præter tredecim perſonas, memorabilibus veterum verſibus expreſſas:

quid caro carnis?

quid Parentela?

Nata, ſoror, Neptis, matertera, fratris & Uxor:
Et patrui conjux, mater, privigna, noverca,
Uxorisque ſoror, privigni nata, nurusque,
Atque ſoror Patris, conjungi lege vetantur:

etiam alias, ob *Rationis, adeoque & Juris identitatem* prohiberi colligitur. Sunt enim & aliæ CARNIS RELIQUIÆ, *ſeu proximus quisque Cognatus*, atque is, qui cum eo, de quo quæritur, proxime Una eſt Caro. Ratio enim prohibitionis in phraſi: CARO vel Reliquiæ Carnis continetur, ſatisque oſtendit, in linea collaterali æquali ſolæ gradus

dus primi nuptiæ, & in inæquali ſolæ iſtæ, ubi altera perſona nonniſi uno gradu a ſtipite communi diſtat, prohibeantur. III. Cæterum ut credamus, hujusmodi nuptias in Linea Collaterali Juri Naturali adverſas eſſe, nullo hactenus argumento convincimur. Objecta Legis poſitiva ſunt; Ergo Lex ipſa poſitiva & mutabilis, quæ affectio in Legem naturæ non cadit. Promulgationem Legis poſitivæ univerſalis, quemadmodum & illius exiſtentiam ſupra probavimus. Ac tametſi cum Doctiſſimo Viro dicas: Revelationem ſupernaturalem ſoli populo Iſraelitico obtigiſſe; nihil hoc veritati præjudicat, quia promulgatio ſive Revelatio facta eſt per Adamum, &, qui Pater fuit Orbis ſecundi, Noachum, & ab hoc ad poſteros conſtanter transmiſſa. Nec opus adeo eſt, oſtendere tertium quoddam revelationis inter naturalem & ſupernaturalem genus, quoniam & fama, fatentibus omnibus noſtris Theologis, poteſt organum eſſe Revelationis, *objective* ſpiritualis. Ita Legum univerſalium poſitivarum ad poſteros transmiſſio, ratione originis & Objecti, ſpiritualis fuit, licet in ſubjecto modoque promulgandi nihil niſi naturale deprehendatur. Res de Lege morali ſpecialiter dicta, manifeſta eſt, cujus ſubjectum omnem hominem eſſe, nullo gentis reſpectu habito, Theologi, quod ſciam omnes, docent, & maledictio omnibus per naturam incumbens, Gal. III. 13. evincit. At eſt in eadem lege poſitivum quoque præceptum de ſeptimæ diei ſanctificatione. De quo ſi quæras: Aut ejus præcepti revelationem fuiſſe naturalem, aut ſupernaturalem: Reſpondeo, factam eſſe mediante Patrum miniſterio, quod & alia præcepta gentibus inſinuavit, Gen. XII. 8. & XVIII. 19. Cujusmodi Legum poſitivarum univerſalium ex Gen. II. 3. 16. 17. 24. & IX. 4. 6. exempla adeo manifeſta ſunt, ut ea in dubium vocare, ſit diem negare, ubi Sol ſplendet. Conf. D. *Kœnig.* Theol. Poſitiv. P. III. §. 630. Nuperadmodum Comes Offenbacenſis, germanæ ſororis filiam duxit in matrimonium, quod publicata concione defendit Aulicus ejus Concionator Conradus Broeſke in Schrifft- und Naturmäßigen Gedancken von der Ehe zwiſchen Blut-Verwandten. Cui acceſſit Reſponſum Rinthelianum & Thulemarii JCti.

Quando & quomodo Lex poſitiva univerſalis promulgata? Ad nuperas Cl. Theologi *contra Legem Poſitivam univerſalem* excepciones reſpondetur.

XXI.

Qui ad nuptias animum adplicant, *magna circumſpectione* rem velut difficillimam, (a) & ab qua omnis vitæ felicitas pendet, adgreſſuri, agunto. Certe (b) enim non voluptas ſola

Quid ante nuptias expendendum?

Digitized by Google

ſola in uxore ſpectanda eſt, ſed quæri debet, quæ digna ſit in ſocietatem adſumi divini humanique Juris; quæ domum regere, rem ſervare, liberos bene educare norit, quæ adjumentum ſit in bonis rebus, in malis ſolatium. Uxor dignitatis nomen eſt, non voluptatis. Eam ſi morigera fuiſſet, χερόθη dixerunt veteres; malam depingi non poſſe credidere. (c) Felix econtra, cui morigera prudensque uxor obtigit. (d) Solebant eam ob rem matrimonia, *velut graviſſima pacta*, inter Hebræos coram decem minimum teſtibus contrahi. (e)

(a) Neque enim DEO placent matrimonia, pro omnimodo lubitu ſuſcepta. Ut quando primi homines *oculis magis, quam auribus* de uxore judicarunt. Gen. VI. 2.

(b) *Sir. XXV. 27.* Itaque *non venus*, in qua quævis femina cuivis viro facile ſatisfaciat: *ſed mores* ſpectandi, qui puellas diſcernunt, & in deligenda uxore conſiderari merentur. add. Sirac, XXXVI. 23.

(c) *Sir. XXV. 33.* ſeq. *Carolus V.* nihil ajebat pejus quem hoſti ſuo imprecari poſſe, quam uxorem imperioſam. Præprimis ſi vinolenta ſit. Malas rixoſasque mulieres Græci Epigrammatarii vocant ἀνδρομάχας, velut cum illis maritus in bellicis tumultibus vitam cogatur tranſigere. Sunt & qui difficilem locum *Coh. VII. 29.* ſic legant: *Cauſam quæſivi, cur mulieres pleræque viris eſſent pejores. Namque in mille mulieribus, quas mihi adſcivi, nullam inveni ſincere probam.*

Locus Coh. VII. 29.

(d) add. *Sir. XXVI.* per tot.

(e) *Eſaias*, duos maximæ auctoritatis Viros, *Uriam* ſummum Sacerdotem, de quo *II. Reg. XVI. 16.* & *Zachariam Prophetam* II. Paral. XXVI. 5. in te hac maximi momenti adſcivit, Eſai. VIII. 1.

§. XXII.

Quid Concubinatus, in quantum eſt matrimonium inæquale?

Non rejici poteſt omnis concubinatus ſeu inæquale matrimonium, quod vulgo ad Morganaticam ex 2. feud. 29. vocant. Egregio inter Germanos, honeſtatis toro immaculato debitæ, exemplo, quæ non patitur, ut ſoboles ex clandeſtina & impare, nec publice parentibus probata conjunctione procreata, legitima habeatur, & in majorum hereditatem ſuccedat; quæ verba (b) ſunt *Jacobi Auguſti Thuani* de Liberis *Ferdinandi* Imperatoris ex *Philippina Velſera* ſuſceptis: qui puſil-

puſillam ditionem acceperant. Agi hoc loco poteſt, de minus ſolennibus aliis conjunctionibus, etſi inferioris conditionis fœminæ in uxorem ducantur, quarum tamen liberi (niſi pactum obſtet) in feuda ſuccedunt, ut rebus judicatis alibi probatur. (c)

Quid de minus ſolennibus aliis conjunctionibus cenſendum?

(a) vide jam hujus Exerc. §. IX. ita matrimonium inter ſervum & ancillam, inter liberos ac ſervos, cives & peregrinos, quando concubinatus vocatur, Jure Naturæ matrimonium eſt. Concubinatus, prout V. C. Chriſtiano Thomaſio matrimonium verum, attamen ſolubile audit; noſtro quidem captu adprobari nequit. Summa profecto amicitiæ ſpecies neque dividitur, nec ſolvitur. Atqui matrimonium ſua natura omniumque gentium conſenſu ſumma eſt amicitiæ ſpecies. Igitur non dividi poteſt per Concubinatum, neque ſolvi per divortium, etſi pacto nixum, quippe quod pactum eſt contra naturam & finem Societatis matrimonialis, & curam prolis inde genitæ vel negligit, vel agere non poteſt, & plerumque poſt fata miſeram omniumque adflictioni expoſitam relinquit. Unde ex Uxore nati dixere ad Jephtam, Concubinæ filium: Tu hereditatem non capies in domo Patris noſtri, quoniam filius es alius fœminæ; addita ſcilicet hac ratione. Itaque expulere eundem, & ipſe fugit. Judic. XI. 2. 3.

(b) L. 2. de vita ſua add. *Dn. Hert.* Opuſcul. To. II. p. 104. ſq. & *Nicol. Myler* in Gamologia. Quamquam alii, obſervante ibidem Hertio, cum Velſera matrimonium ad morganaticam contractum negent. Sic *Abraham Cethuram* duxit, pactis quidem dotalibus factis, ſed ancillam tamen, ut docent Hebræi. Ideo & uxor vocatur. Gen. XXV. 1. & tamen liberi ejus dona tantum accipiunt, quod ſignum matrimonii IMPARIS, & Germanis quoque ad Morgangabicam dicti. Gen. XXV. 9. Ex quo patet, evenire poſſe, non ex Lege tantum, ſed & ex pactione, ut qui ex conjugio nati ſunt, alimenta ſola habeant, aut certe excludantur a præcipua hæreditate. Hinc ob conjugium tali pacto initum liberi *Abrahami* cum Cethura, perinde ut Iſmael Agaris filius, dona, ut dixi, h. e. Legata quædam acceperunt, hereditate autem non creverunt. Non longe ab hoc *Conjugio* (Concubinatum etiam cum libera fœmina Hebræi vocant) ad *Morgangabicam* abeunt *nuptiæ ſecundæ* apud Brabantos; nam rerum ſoli, quæ extabant cum prius matrimonium ſolveretur, proprietas adquiritur prioribus liberis. Grot. II. 7 8.

Abraham & Cethura matrimonium impar. Matrimonium ad morganga bicam.

(c) *Nicol. Mylerus* Gamol. c. V. §. 22. Ita pro *Eduardi Fortunati,*

nati, Marchionis Badenſis, qui Mariam, *Jacobi ab Eiken*, Domini Rivieræ, Tribuni Hiſpanici filiam ſibi ſociaverat, liberis pronunciatum in modernam uſque ſucceſſionem:

Chriſtophorus, Marchio Badenſis.

|

Eduardus Fortunatus
& *Maria Eikia*,

|

Wilhelmus, Senex factus annorum LXXXIV.

|

Ferdinandus Maximilianus.

|

Ludovicus Wilhelmus, March. Badenſ.

add. *Dn. Imhof.* Notit. Procer. Imperii IV. 8. 13. & de Erneſto Wilhelmo, Comite Bentheimenſi, eundem L. IX. 1. 18. Pertinet eo quoque *Ferdinandi*, Bavariæ Ducis cùm Maria, *Georgii Pettenbekii* Officialis ſui Aulici filia matrimonium, ex quo prodiere Comites Wartembergici, quibus *Imp. Rudolphus* Pragæ d. 16. Febr. A. 1589. in pacto hanc legem confirmavit, ut quandoc[illegible] maſcula *Wilhelmi* Bavar. Ducis propago deficiat, maſculæ huic *Ferdinandi* poſteritati ex illo matrimonio orituræ, jus poſtliminium in Ducatus Bavariæ, & ditionum eo pertinentium ſartum ac tectum eſſet. Adde denuo Dn. Imhof. II. 6. 17. Laudatur etiam Gerhardi Feltmanni Liber ſingularis de Impare Matrimonio.

§. XXIII.

Ad *efficientem Conjugii*, noſtris præcipue moribus ſolet reduci *doctrina de Sponſalibus*, & *ὑπολογία*, quæ in proclamatione publica, ſacerdotali copulatione, ejusdemque benedictione ſive conſecratione conſiſtit. *Sponſalia* quæ a ſpondendo, ſeu ſponte promittendo nomen acceperunt, in rigore ac preſſe ſumta JCto (a) delineantur mentio & repromiſſio nuptiarum futurarum, ubi mentionis notione idem quod interrogatio; repromiſſionis idem quod reſponſio intelligitur. Dico: in *rigore* ac preſſe ſumta. Neque enim, in præſenti, nomine ſponſaliorum pro arrhis nuptialibus, aut donatione propter nuptias, aut conviviis ſponſalibus adhibitis, ſed pro ſponſione

Quid Sponſalia?

Digitized by Google

ſione nuptiarum futurarum utimur. Suntque vel pura & categorica, vel conditionata & veſtita; quorum illa ſine, hæc ſub conditione non ſolum moraliter, ſed & phyſice poſſibili ineuntur: illa pure & abſolute, hæc nonniſi conditione impleta obligant. Ubi: an deſponſationes impuberum J. Naturæ licitæ ſint? quæritur. Sic *Eliſabetha* quatuor annis nata, cum Ludovico Landgravio Thuringiæ deſponſata fuit. Sunt autem hæ deſponſationes hujusmodi actus, quibus Parentes, quique horum loco ſunt, impuberes ex præſumto illorum conſenſu uniunt ſpondendo ac reſpondendo ipſorum loco nuptias. *Licitas* dicimus, ſi cum exceptione alterutrius partis deſponſatæ, cum pubeſcere cœperit, diſſenſus fiant. (b)

An deſponſationes impuberum illicitæ?

(a) L. 1. ff. de Sponſal.

(b) Heider. Syſtem. polit. c. 1. & *Dn. Müller.* Inſtit. Polit. P. I. c. 11. §. 12.

§. XXIV.

Ratione ordinis in cœtu fidelium obſervandi, ſanctionisque Eccleſiaſticæ requiritur 1) ***proclamatio*** ſive (a) denunciatio futurorum conjugum, quæ eſt actus, quo publica auctoritate novi conjuges ex ſuggeſtu tribus vicibus a Miniſtro Eccleſiæ publicantur, eum in finem, ut ſuper futuris conjugibus cœtus chriſtianus DEUM invocet, ipſisque bene precetur, omnibusque conſtet, ipſos non ex inordinata libidine, nec contra Jus tertii iniiſſe Matrimonium. 2) ***Promulgationem*** inſequitur copulatio & Benedictio Sacerdotalis, qua in conſpectu totius Eccleſiæ ſponſus & ſponſa elicito iterum ipſorum mutuo per Sacerdotem conſenſu arrhas invicem (alicubi) tradunt accipiuntque, atque benedictione ſacra conjugio ſolenniter inaugurantur. (b)

quid proclamatio?

quid copulatio?

(a) Tres hæ denunciationes *Banna* vocantur in c. ult. qui matrimon. accuſar. poſſ. c. cum in tua 27. X. de ſponſalib.

(b) quem morem ab Hebræis traditum, etiam Chriſtiani hac-

by Google

buerunt, non privatim, ſed in conventu piorum μετ' ευλογίας nuptias celebrantes, teſte Ignatio Epiſt. ad Polycarp. §. 6. c. V. Decet, inquiente, ut ſponſus & ſponſa pio Inſpectorum concilio jungantur, ut nuptiæ ſint Deo placentes, non autem ad carnis libidinem impleantur. Tertulliano Lib. de pudic. & Lib. 2. ad uxor. cap. ult. Eundem Franci ſunt ſecuti, add. *Dn. Hertius*, Opuſc. Tomo I. de Matrim. putat. §. 4. p. 353.

§. XXV.

Jus Mariti, juxta Hebræos, Græcos

Tria Officia Marito imponuntur Lege ſingulari apud Moſen. *Alimentum*, *veſtitus*, עֹנָתָה *& tempus ejus*, i. e. officium debiti conjugalis, quod Moſes verecunde a tempore ſtatuto adpellat, ob ſtatam ejus immunditiem. (a)

(a) Exod. XXI. 10. Conf. Buxt. in R. עת

Digitized by Google

COLLEGII PUFENDORFIANI

Ad Libri II. Cap. II. III. IV.

EXERCITATIO DECIMA.

SUMMA.

Undenam neceſſitas Imperii Paterni demonſtretur? §. I.

Quo ſenſu dicatur Majeſtas? Item, dominium? Quando deſinat? §. II.

Quodnam fundamentum Imperii paterni? an conſenſus? an generatio? quid educatio? §. III.

Quomodo hoc Imperium DEI Vicarium? obiter de Majeſtate, quod utique dici poſſit Vicaria Dei; ad expoſitionem Pufendorfii. §. IV.

An Mater ſit ſubjectum proximum Juris Patrii? an ſine homicidii culpa abortum poſſit procurare? §. V.

An ad nuptias Liberorum requiratur conſenſus Parentum? §. VI.

An abortum procurare Jure etiam naturali interdictum? Exponitur Lex forenſis Exod. XXI. 22. §. VII.

An liceat prolem exponere vel abjicere? quid abdicatio? quid expoſitio? quid emancipatio? quid parricidium? quid orbitas? & orphanitas? quid adoptio? Illuſtratur exempl. §. VIII.

An oppignerare vel vendere liberos liceat? an & proſtituere? & quid de exemplo Lothi *cenſendum?* §. IX.

Quid cenſendum de Lege forenſi Deut. XXI. 18. qua Pater filium immorigerum ad Judicem deferre ipſe, & ad mortem velut ducere juſſus eſt? §. X.

An Patria poteſtas ſe extendat ad vitam liberorum? & quomodo ad bona? item, quo pacto ad vitæ genus? Quousque duret imperium Patris? Loca Scripturæ contra Kulpiſium vindicantur, Locus etiam 1. Cor. VI. 37. exponitur. An Pater abſolute poſſit filiæ negare nuptias? §. XI.

Quousque liberorum fortunis proſpiciendum? §. XII.

Quid ἀντιπελαργεῖν? §. XIII.

Qua origo ſervitutis? quotuplex ſervitus? quid arrogatio? *An optandum, ſervitutem inter Chriſtianos introduci? Exempla populorum ſeſe dedentium.* §. XIV.

An Dominus naturaliter habeat Jus in vitam ſervi? An & quo jure ſervos ad circumciſionem adegerit Abrahamus? §. XV.

An ſervi bellica vi capti aut emti pro-

les pertineat naturaliter ad Dominum? §. XVI.
An, & quando ſervus fuga ſibi poſſit conſulere? §. XVII.
De præceptis Oeconomicis, incidenter. §. XVIII.
Specimen ampliſſimum Demonſtrationis a Neceſſitate FINIS ad Jus Mediorum. §. XIX.

§. I.

Undenam demonſtretur Imperium Paternum?

IMperii Patrii (quod & *patriam*, & *domeſticam* alii *Majeſtatem* adpellant) neceſſitas e communi illa in Practicis Regula: (a) *Quæ ad finem Juris conſequendi ſunt neceſſaria, ad ea Jus habere intelligimur*: evidenter pateſcit. Cum itaque DEUS Parentibus educationem ſobolis injunxerit, ea vero ſine Imperio ſuſcipi nequeat; igitur (b) & Imperium iis, mediante dictamine Legis Naturalis, contuliſſe cenſetur. Qui enim jubet finem, jubere etiam intelligitur media ad finem neceſſaria. (c) Cæterum ingens quoque mortalitatis ſolatium Paterna ſocietas liberorumque procreatio eſt. (d)

(a) *Grotius* de J. B. & P. III. 1. 2. & adde II. 24. 5. & quæ nos ſupra Exercitatione IV. diximus de Comparatione Finium. Ac rurſus Grot. II. 5. 24. ubi: *neceſſitas finis Jus facit in moralibus.* Lex Divina *Lev. XIX. 3.* Unusquisque timeat Matrem ſuam & Patrem ſuum. Ubi *mater præponitur*, quia naturaliter magis timetur Pater. Sed in Decalogo Pater præponitur in honore, i. e. amore, quia naturaliter magis amatur Mater.

Neceſſitas finis. Lex Levit. XIX. 3. cur Mater ibi præponatur Patri?

(b) *Lactant. IV. 3.* quis, inquit, filios poterit educare, niſi in eos habeat partem dominii?

(c) *Pufend.* de Off. H. & C. I. 3. 11. II. 6. 14.

(d) Exemplo ſit querela *Abrami* Gen. XV. 2. mirifice dolentis, filium ſibi non eſſe, quem heredem conſtituat, cuive curam ſuæ domus commendet.

§. II.

Quo ſenſu Poteſtas patria dicatur

Sunt [ut dixi] qui hoc Imperium *Majeſtatem* adpellent; eſt etiam qui *Dominium*, [a] denique qui *Ditionem* nuncupet. (b)

[b] Qui tamen pulcre ſe ipſum explicat: *Natura*, inquiens, *ſemper in ditione Parentum liberos eſſe juſſit, nec uti inter pecudes, ſic inter homines poteſtatem & Imperium valentioribus dedit.* [c] Nunquam hæc deſinit ad reverentiam obligatio, nec ſi filius ad magnas pervenerit dignitates, ita adverſus Parentes gerere ſe debet, quaſi ipſorum ſe pudeat. Id enim ſtultorum eſt, & initia ſua execrantium. [d] *Majeſtas?*

(a) *Lactant.* d. l.

(b) *Plinius* Paneg. c. 38. n. 7. Alias vero & in diſciplina quidem noſtra *Dominium in res*, *Imperium in Perſonas* dicitur. Et aliud eſt *Dominus*, aliud *Pater*; aliud herile, aliud paternum Imperium. Jure tamen Hebræo Liberi cenſentur *Res parentum.* 2. Reg. IV. 1. & alibi quoque in Aſia liberos venditos a Parentum creditoribus diſcas e Plutarcho in Lucullo. Idem Jus olim Athenis obtinuiſſe ex eod. diſcimus *Plutarcho* in Solone. add. Matth. XVIII. 25.

(c) Plin. d. l.

(d) Hoc contra illos eſt, qui dicunt: *non memini, quis fuerim.* add. Sirac. XXIII. 19.

§. III.

Generatio ſive communicatio vitæ Finis eſt Societatis Conjugalis, non paternæ: bene tamen (a) ingreſſus ad Societatem paternam, imo (b) Patrii Imperii Fundamentum, adpellatur. (c) Educatio autem, (d) ſive ſobolis a prima infantia ad maturitatem cum corporis tum animi conveniens perfectio, finis eſt & Imperii & Societatis paternæ. De qua in univerſum eximie nonnemo; Si, inquit, de futuri Seculi Republica prognoſticon quæris; Juventutem & educationem ſpectes, ac inde fauſta vel infauſta quæque ominare. (e) *An Generatio fundamentum Imperii Patrii?*

(a) ſeu terminus a quo Imperii paterni, quod recte monet Pufendorf. h. l. §. 2.

(b) non autem *conſenſus* quidam *tacitus*, quæ Auctoris eſt ſententia h. l. §. 2. cui ſatisfeciſſe cenſeo *Kulpiſium*, Coll. Grot. Exerc. IV. §. 2. c) & e) ubi nervoſe reſpondet, Patrem generare filium ſibi æqualem *An conſenſus tacitus?*

PHY-

Digitized by Google

Respondetur ad argumentum Antheris.

PHYSICE & MORALITER. Et quæso cur Pater Pater est? QUIA GENUIT. Cur Jus habet in Filium? Quia per Generationem eum sibi adquisivit. Cæterum tria sunt, quæ post DEUM Parentibus accepta liberi habent ferenda. *Vita*, *alimenta*, *institutio*. *Aristot.* Nicomach. VIII. 11. de Patre: αἴτιος γὰρ τοῦ εἶναι, καὶ τροφῆς καὶ παιδείας.

Consensus Aristotelis pro Generatione.

(c) Φύσει ἄρχικον πατὴρ υἱοῦ, *Natura pater praest liberis*, ut optime *Aristot.* ad Nicom. VIII. 11. 2. & Parentes iis imperant, ὡς ἑαυτῶν τι ὄντων, *velut REBUS SUIS*, ibid. VIII. 12. n. 2, p. 332. edit. Riccob. adeoque *causa proxima* hujus Imperii est naturalis, non civilis, ut Ludwellus censet. add. etiam D. D. Majer ad Instit. L. I. tit. 9. de Potestate patria. *Itaque per quem actum Filius est Filius, & a Patre ut filius adquiritur, id est fundamentum proximum Imperii Paterni. Sed per generationem.* Sic (analogiam respiciendo) Creatio est fundamentum Imperii divini. Cæterum novissime *Grotio* nobiscum statuenti *de J. B. & P. II.* 5. 1. contradicit *Jo. Tesmarus.* Si consideremus, inquiens, quantillum illud sit, quod homo conferat, Pater inprimis, ad generationem sobolis; vix dici poterit, ex SOLA generatione tam magnum nobis Jus adquiri in liberos. Et addit sententiam Lactantii: *Qui filium generat, non habet potestatem, ut concipiatur, ut nascatur, ut vivat.* de Justit. c. 18. p. m. 275. edit. Cantabrig. Unde adparere dicit, non esse illum Patrem, sed generandi Ministrum. Sed a generatione, ob quam liberi parentibus vitam debent, occasionem omnium bonorum, cætera merita haud excludimus. *Pufendorf.* de O. H. & C. II. 3. 8. Dein, qui e *Lactantio* laudatur locus, omnem generandi facultatem a divina benedictione concursuque suspendi dicit; Patrem vero causam *principalem*, licet *secundam* generationis esse non negat.

Respondetur Jo. Tesmaro.

De Educatione liberorum.

(d) Quam excoli diligentius curaque summa par erat. Præcipuum in educatione est intendere & procurare bonum habitum animi; ut is Deum timeat, & ubique revereatur: ut animus semper sibi sit præsens, ut sit attentus, & assiduus, ut volubilitas subigatur. Audivi de hoc argumento differentem sapientissimum Virum J. R. S. qui dixit, plerosque mortalium intra primi septennii cursum corrumpi, imo a cunis inde ministros affectus plantari & foveri: Debebant liberorum affectus inclinationesque ab initio observari, illique inprimis ad patientiam flecti. Quæ inflexio usum habitura esset longe maximum. Dolendum adeo, paucis tactum id argumentum esse. add. de gravitate patria, Sirac. XXX. 7. 8. sqq. de educatione filiarum, c. XXVI. 13. sq. Nulla nobis possessio, nullus fundus nobis æque gratus esse debet & charus ac liberi, quippe hæc omnia filiis quæruntur, ait Chrysost. Homil.

Digitized by Google

mil. IX. in 1. ad Tim. 2. Refert Ælianus Var. hiſt. L. XII. Diogenem inertiam Megarenſium reprehendiſſe: malim, inquientem, eſſe Megarenſis alicujus arjes, quam filius. Illius enim majorem curam gerunt. add. Sir. XXX. 6. 12. Quantas *Poireti* de Educatione Liberorum libellus turbas dederit, notum eſt. Ejus tamen patrocinium ſuſcepit, *Jo. Colerus*, Sacrorum Eccleſiæ Lutheranæ apud Hagienſes Myſta celeberrimus. E gentibus commendari meretur Plutarchus; e Gallis *Fenelonus* de l'Education des Filles, etiam Germanice editus. Legendus etiam *Sekendorfius* de Statu Chriſtianiſmi II. 3. 5. ubi inter alia: Das Abſehen, inquit, welches auch die Heyden heraus zu ſtreichen gewußt, daß man die Kinder zum gemeinen beſten (in vitam ſocialem) zeugen und erziehen ſolle, wird mitten in der Chriſtenheit theils verachtet und unterlaſſen, theils gar verſpottet. Es läufft alles auf der Eltern Luſt oder Eigennutz hinauß. Proſtat quoque *Maphei Vegii* Liber elegans de Educatione Liberorum, qui Scriptor obiit A. 1457. eumque habet *Tomo XV.* Biblioth. PP. *Margarini Bigni.* Nuper etiam in hoc argumentum ſe immiſere *Jo. Lokius*, *Jo. Laugius*, & *Godofr. Vokerodius.*

(e) *Scheurl.* Polit. Diſſ. IV. §. 2.

§. IV.

Ut novum non eſt, ***Majeſtatem DEI Vicariam*** (a) nuncupare: ſic nec abjecte nimis de DEO ſentiunt, qui poteſtatem a DEO delegatam Parentibus dicunt. (b)

Qua ſenſu Majeſtas dicatur Dei vicaria?

(a) Vox ea eſt Auguſtini, Ambroſii, imo Spiritus Sancti. conf. omnino D. *Fœrſchius*, Chriſtianiſmo Tranquillo cap. XIV.

(b) neque id commentum adpellandum puto, ſi quis ita ſentiat; cum DEI utique *munere* fungatur Parens, de commiſſa ſibi dataque divinitus prole ex DEI Intentione formanda ſolicitus. Licet idem ſpecie Imperium quod in DEO eſt, in homunciones cadere non poſſit, cadit tamen ut *naturali jure concreditum & injunctum.* Quæ faciunt ad explicationem *Pufend.* de J. N. & G. VI. 2. 4. Ei tamen Imperio non obſtant piæ ad Patrem errantem admonitiones, 1. Samuel. XIX. 4. Fas autem eſt, inquit *Plato* apud Rhodigin. IX. 18. parentibus prima & maxima debita, omnium antiquiſſima debitorum perſolvere; putare enim quisque debet, omnia eorum eſſe, qui genuerunt; ita ut illis hæc omnia miniſtrare debeant. add. omnino Sirac. III. 6. ſqq.

Digitized by Google

§. V.

An Mater subjectum proximum juris patrii?

Subjectum proximum Juris patrii eſt Mater, de facto: uterque autem Parens de Iure. Nec a potentia (a) phyſica ad facultatem moralem ab Hobbeſio recte infertur pro originario Matris Jure; aliter dicendum ſi ignoretur (b) Pater.

(a) add. *Kulpis.* Exerc. IV. §. 1. p. 47. unde nec abortum ſine Homicidii culpa procurat. Add. *Selaen.* de J. N. & G. IV. 1. pag. 480. nec differt *corpuſculum infantis* in ovo delitescens a Viro maturæ ætatis, *niſi partium evolutione & amplitudine.*

(b) D. *Hedinger.* Conſpect. J. N. tit. XV. §. 7. An plus habeant liberi de patre vel matre, diſputatur inter Phyſicos. Plutarchus ea de re ſic diſſerit: Natura ſexuum corpora miſcet, ut ita de utraque parte ſumta confundat, & (κοινὸν) commune utrisque reddat quod naſcitur, ita ut neuter poſſit quid ſuum ſit, quid alienum diſcernere. Grot. II. 8. 18.

§. VI.

An ad nuptias liberorum requiratur conſenſus Parentum?

Requirit plane *Officium Filiale*, ut Patris conſenſum ad Nuptias poſcant liberi, neceo invito (a) Conjugibus ſocientur. Cum & Parentum interſit, cui proles jungatur, & ex quibus nepotes ſibi proveniant; (b) & filius ſub patria ſit conſtitutus poteſtate, adeoque non habeat facultatem agendi citra parentis conſenſum. (c) Nec minus *patria ſocietas*, niſi partis utriusque conſenſu ſolvi non debeat. Ac nova ſocietas [conjugalis] in præjudicium prioris iniri non poſſit. Hinc eousque e Theologis progrediuntur nonnulli, ut ſtatuant, clandeſtinam deſponſationem, inſciis inconſultisque Parentibus factam, plane eſſe nullam, (d) ſic, ut ne quidem per ſubſequam ipſorummet Parentum ratihabitionem legitimari confirmarique poſſit. (e) Cæterum vix major in humanis dolor eſt, quam qui ex impietate prolis exiſtit. (f)

(a) Obj. Q. pactum debet eſſe maxime liberum, ad id non requiritur conſenſus Parentum. Sed pactum matrimoniale. Reſp. debere id liberum eſſe a coactione; *non autem ab obligatione.* Cogendi liberi ad indecens matrimonium non ſunt, decoræ autem nuptiæ, parentum auctori-

ctoritate initæ, ipſorum libertati non obſunt. Sed hoc inſuper quæritur: An poſt obitum Parentis, qui conſenſum Filio ad nuptias dare renuerat, filius adhuc iſto patris defuncti interdicto teneatur? Sunt, qui negant, quia a poteſtate patria jam ſit liber filius, ac ſui juris factus. Affirmant alii, quia diſſenſus Patris circa idem objectum eſt, quod defuncto Patre non ceſſat, eoque actus iſte Patris circa hoc objectum adhuc poſt fata durare intelligitur; 2. quia Pater nunquam dare conſenſum voluiſſe cenſetur, quippe poſteritati ſuæ proſpiciens. 3. Quia obitus Patris non ſolvit omnem filii obligationem, unde & Rechabitæ Patris ſui Jonadab præcepta in ſeram usque poſteritatem, non ſine ingenti benedictione divina ſervarunt. Jer. XXXV. 6. 7-10. 16. 17. 18. 19.

(b) Alia ratio eſt Samſonis, qui ſpeciale a DOMINO mandatum impulſumve ſingularem habuiſſe legitur, Jud. XIV. 4.

(c) *Oſiand.* ad Grot. II. 5. 10. add. omnino *Scherzer.* Loc. XXVII. §. 9. ubi ſapientiſſimorum Gentilium allegat conſenſum n. e) pag. 791. & Pontificios refutat, qui conſenſum ex capite ſaltem honeſtatis (vult dicere decori) non autem neceſſitatis requiri ſtatuant.

(d) Ita *Chemnitius*, eodem Oſiandro auctore. Jure enim naturali ille actus moraliter cenſetur nullus, qui caret principiis validitatem actui conciliantibus. Talis autem eſt clandeſtina deſponſatio citra conſenſum Parentum. Deficit enim ei *notitia*, quæ in Juvene imperfecta; deeſt *libertas* voluntatis, obtuſa affectibus: deficit denique *poteſtas*, quæ nulla in filio, ſed in Parente. Quanquam de Matrimonio jam conſummato & copula carnali ſubſequuta aliter pronuncient, quod, quia non eſt merus contractus electitius (ut votum Num. XXX. 4. ſqq. quod reſcindere potuit Pater) ſed naturalis, adeoque ob copulam conjugalem jam conſummatus, reſcindi amplius non poſſit. Quam in ſententiam pronunciarunt *Theologi Tubingenſes* m. Aprili MDCXXIV. add. *Calov.* ad Exod. XXII. 17. fuſe. Ubi tamen Lex forenſis obſtare videtur: *Si Pater filiam ſtupratam Compreſſori dare renuerit, dabit ei, quantum virgini ad dotem debetur.* Sed jungendus eſt locus Deut. XXII. 28. ubi dicitur ſtuprator eam non poſſe dimittere, *ſcilicet per libellum repudii, antſi nuptias eſſet pollicitus.* Heic vero, ſi Grotium audias, Patri datur optio mulctæ aut matrimonii. Nemo ſanus pater prius eligit, ſed nepoti Patrem ſponte quærit. Eſt itaque conſenſus Parentum requiſitum ad matrimonia contrahendi neceſſarium, *non tamen eſſentiale*, quia quod eſſentiam matrimonii ingreditur, id nunquam abeſſe ab eo poteſt. Atqui abeſt *conſenſus Paternus* in orphano; abeſt in viduo & aliis. Deinceps nec *matrimonia* citra Parentum conſen-

De nuptiis clandeſtinis ex inſtituto.

Lex forenſis Exod. XXII. 17. expenſitur.

Digitized by Google

sum inita solent irrita reddi, licet cum peccato sint contracta. Cæterum, quia miles absolutam obedientiam juravit, ideo ejus matrimonium, citra consensum Imperatoris vel præfecti initum recte & omni jure pro nullo declaratur, & uxor tanquam scortum rejicitur.

(e) Aliquando etiam *Ratio Status* impedit conjugia, ut in Gallia Personarum Illustrium nuptiæ fiunt cum consensu Regis; quo sine nec ipse Regis frater matrimonium init. Quale quidem impedimentum Germaniæ Principibus injicere non potest Imperator; add. de *Rhetz.* Instit. Jur. publ. L. I. t. 21. §. Sic Anno exeunte 1715. retulere publicæ litteræ, Vice-Regem Neapolitanum nuptias Duci della Cerenza Ponelli cum Marchionissa de Villa Franca interdixisse, sub pœna 300000 Scutatorum, quoniam alias nimium cresceret ejus Ducis in Regno potentia.

(f) *Augustus* Cæsar filiæ neptisque turpitudinem detestatus hoc sæpius versu usus est:

Κεἰτ' ἄφελον γ' ἄγαμός τι μένειν, ἄγονός τε γυνάσθαι,
O utinam aut cœlebs mansissem, aut prole carerem.

add. Sir. XVI. 1. 3.

§. VII.

De abortu.

Solent de Patria potestate variæ [præter jam tactas) moveri quæstiones. Ut: *an liceat lure Naturali abortum procurare?* & an is sit homicidium, capitaliterque puniri possit? prius negamus, quia tametsi ex Parentum substantia excitetur soboles, (a) ea tamen in æqualem conditionem humanam cum illis locatur. Verbo, quia æque homo est, adeoque ab ipsis Parentibus injuriæ capax. Posterius adfirmamus, (b) quia abortum procurans, hominem perdit.

(a) *Pufend.* de Off. II. 3. 4. & adde præsentem Exercitationem §. 5.

Lex forensis de abortu Exod. XXI. 22.

(b) Equidem obstare videtur Lex *divina Exod. XXI. 22. Si rixantes viri percusserint mulierem prægnantem, ut fœtus ejus exierit, nec tamen mors* (mulieris) *fuerit sequuta, mulctentur pro mulcta quam eis imponet vir mulieris, eamque dent apud Judices. Si vero mors sequuta fuerit, animam pro anima dabit.* Heic, ajunt, manifestum esse, quod abortum procurare, divina sapientissimaque Lege pro homicidio habitum non fuerit: quia 1) abortus mulcta punitus fuerit, & quidem arbitraria. 2) quia mors

Digitized by Google

mors esse non dicatur, nisi mulier obiisset. 3) quia nec anima in prole expulsa agnoscatur. Si enim animatus fuisset aut pro tali haberetur, utique Canon ille ad eum quoque casum debuisset adplicari: *Anima pro anima.* 4) Græci verba: & exierint ילדיה liberi ejus: transtulere: Καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐτῆς.

Sed (*primo*) posset etiam hic Legis sensus esse: si fœtus exierit, mors tamen (*fœtus*) non fuerit subsequuta, tum sufficiet mulcta. Ita sane *Philo* ex parte accepit, edictum ita interpretatus: εἰ δὲ ἤδη μεμορφωμένον, ἁπάντων μερῶν τὰς οἰκείας τάξεις, καὶ ποιότητας ἀπειλημφότων, θνησκέτω *Si jam formatum erat, omnibus membris suis ordinem suasque qualitates nactis moriatur. Si autem abortivum rude & informe fuerit,* sequutus nimirum τὴν LXX. qui verba לא אסון transtulere, οὐκ ἐξεικονισμένον, non efformatum) *mulctetur: cum propter contumeliam, tum quod impedimento fuerit naturæ, efformanti & effingenti hominem animal pulcerrimum,* quod vivum emitteret. Josephus autem ad solam matrem retulit. 2. Tametsi vero verba sic transferamus: Si viri rixentur & percutiant mulierem prægnantem, ut fœtus ejus exierit, ולא אסון & non fuerit mors mulieris sequuta: (ut τὸ אסון Onckelos vertit מיתא quod hæc vox vitæ periculum & ipsam mortem significet, Genes. XLII. 4.) Sunt tamen præclari *Theologi*, in hisque etiam *Calvinus*, qui existimant verba sic sonare: Si exitium sit sive matris sive fœtus, anima reddatur pro anima. Adeoque priori casu sensus esset, si fœtus exeat licet nonnihil citius, vita tamen salva. add. *Tertullian.* Apolog. c. VIII. Non refert, inquiens, *natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet.* Homo est, & qui futurus est; *etiam fructus omnis jam in semine est.* Judæi Germani in versione, quæ Amstelodami prodiit: Und wann sich Mannen zancken, und stossen eine tragende Frau, daß ihr die Kinder abgehen: und es wird anders kein Mord seya / soll er gestrafft werden gleich als der Frau ihr Mann wird setzen auff ihn, und er solls geben durch die Richter. Ist es aber, daß ein Mord wird geschehen, so sollstu geben Seele für Seele. Verba autem sequentia, oculum pro oculo, vertunt Judæi: Geld für Aug an Platz des Augs.

§. VIII.

Quæsitum etiam est; an Jure naturali *Prolem liceat exponere vel abjicere*? (a) quod negamus ex allata superius ratione, quod proles æque ac Parentes homo, adeoque *injuriæ ca-* *An liceat prolem abjicere vel exponere?*

pax sit; nec patria potestas in atrocitate sed pietate consistat. Aliud est, si Pater filium immorigerum, variis correctionum adhibitis gradibus e domo familiaque paterna excludat. Quæ olim ἀποκήρυξις abdicatio [distinguenda tamen ab exhæredatione] dicta fuit, cujus formulam recenset *Valerius Maximus*, de Tito Manlio Torquato, dum per præconem factam tradit, cujus vice publice testatus parens, se ob desperatos mores filium domo sua indignum judicare, & jubere protinus e conspectu suo abire.

quid abdicatio?

quid exheredatio?

(a) Describitur *expositio*, quod sit actus, quo parentes prolem recens natam ex cura h. e. alimentatione & protectione sua dimittunt, aliorum permittentes misericordiæ; quam non iniquam esse ex parte matris videtur statuere Hobbes de Civ. IX. 2. nixus spurio argumento, quod prius sit in potestate matris. Fuit hæc prolem exponendi immanitas adeo veteribus familiaris, ut Strabo de Ægyptiis tanquam peculiare quid referat, quod omnes filios educaverint. Cæterum pertinet hæc Expositio ad CONTRARIE OPPOSITA Societatis paternæ, quemadmodum & Emancipatio & Parricidium. *Emancipatio* est actus, quo soboles ob ætatis judiciique per signa probabilia in illa deprehensi maturitatem, a parentibus, quique horum loco sunt, e potestate patria dimittitur, & αὐτεξούσιος suique Juris fit. E potestate inquam patria, non e reverentia parentibus debita. *Parricidium* est actus, quo soboles Parentem vita privat vel mediate & per alios, vel immediate & per se.

quid expositio?

quid Emancipatio?

quid parricidium?

PRIVATIVE opposita societatis paternæ sunt 1) *Orbitas*, quæ est Status Conjugum prole sua ex matrimonio suscepta privatorum. 2) *Orphanitas*, quæ est Status Liberorum Parentibus suis in ipsa statim minorennitate morte orbatorum. In illius subsidium introducta est *adoptio* qua qui non sunt, *fictione Juris*, habentur pro liberis, & in horum Jura recipiuntur; in hujus autem remedium successit Tutela. Ephraimum & Menassen adoptavit Jacobus, de iis in testamento pronuncians: *Invocetur super eos nomen meum*; id est, quanquam Nepotes sint, vocabuntur filii mei adoptionis Jure, ac perinde ut filii singulas partes ferent; in capita succedent, non stirpis nomine. Genes. XLVIII. 16. Exemplum veteris adoptionis naturalium est in Jacobi filiis, qui adæquati a Patre sunt liberarum filiis, & æquis partibus hæreditatem acceperunt. *Grotius*. II. 7. 8.

quid orbitas? quid orphanitas?

quid adoptio?

Ejus exempla e sacris.

§. IX.

An oppignorare vel vendere Liberos liceat, vehementer dispu-

Digitized by Google

disputatur. Asserunt *Grotius*, *Osiander*, *Kulpisius*: negant *Boelerus*, *Feldenus*, alii. Prior de casu necessitatis vera videtur; si enim nulla alia sit ratio prolem agendi, potius quam inopia extinguatur, pater eam vendere in tolerabilem servitutem, saltem sub Lege retractus, aut oppignorare potest. (a) Utique enim vita, quæ fundamentum omnium bonorum temporalium, æternorumque occasio est, pluris esse debet quam Libertas personalis. Ubi tamen distinguendum censeo inter potestatem patriam *ratione formæ*, quæ semper personæ adhæret, ab eaque divelli nequit, & *ratione effectuum*, quorum respectu in alium transfertur. Alia quæstio est: *An Pater vi Imperii liberos possit prostituere?* quam negative debere resolvi manifestum est, cum ad turpe nulla detur obligatio, & in casu quoque necessitatis vita potius linquenda, quam filia pravæ aliorum libidini exponenda sit. Nec obstat *Lothi*, Sodomæis duas filias adhuc virgines prostituendas offerentis *facinus:* quod adeo laudare, ut *Chrysostomus* & *Augustinus* fecere, non possumus, ut (b) potius eam oblationem vitio fuisse inquinatam censeamus. Satius certe erat, si DEO placuisset, mori, aut armis arreptis domus contra multitudinem defendendæ consilium inire, quam tantum dedecus [dedendorum hospitum, quorum sanctissima tum Jura erant] alio haud multum minori vitatum ire.

An liberos liceat vendere, vel oppignorare?

An Pater liberos possit prostituere?

quid de Lothi facto tenendum?

(a) *Pufend.* de O. H. & C. II. 3. 9. Certe ex Exod. XXI. 7. Si quis vendiderit filiam suam: patet patri concessum fuisse, summa saltim in necessitate, filiam vendere.

(b) *Gen. XIX.* 8. observat tamen *Jo. Clericus*; Forte Lothum hic filias obtulisse, quod sciret non ausuros Sodomitas, quod offerret, accipere, quia filiæ ejus, ut in sequentibus docet Moses, duobus Sodomitis civibus, *forteau Principum filiis*, erant desponsatæ.

§. X.

Non indignum penitiori indagine est, quid de Forensi Lege (a) sentiendum, qua Pater filium immorigerum ad Judicem

Quid censendum de Lege

Digitized by Google

forenſi Deut. XXI. 18. de filio ad Judicem ducendo.

dicem deferre ipſe, & ad mortem velut ducere juſſus eſt. (b) Lex, ut *Grotius* ait, ſatis dura videtur: (c) Filium ad portam deducere; publico ibi judicio condemnandum ſupplicioque afficiendum. Sunt, qui ſic ſolvant nodum: Priora Legis verba *hypothetice* reddenda eſſe: Si cui fuerit filius contumax, adeoque adprehendentes eum pater & mater produxerint ad Seniores, tum hunc obſervabit, me DEO ſic edicente, proceſſum. Ratio ſententiæ eſſe videtur, quod στοργὴ naturalis haud permittat filium ad necem offerre: nec verisimile ſit, parentes fuiſſe conſtitutos peculiari Lege filiorum delatores: nec periculo res vacaſſet, ſive prævaricandi in στοργὴν naturalem, ſive Legem divinam transgrediendi. (d) Communiter tamen alii putant delationem a parentibus factam ob proterviam ſcilicet intolerabilem, & ſi Parentes contumelioſe adpellaſſet, iisque maledixiſſet, ut Lex expreſſa hoc de caſu eſt. (e) Nobis ex ipſo Legis tenore manifeſtum eſt, *potuiſſe utique* Patrem & matrem, filium, ut textus ait, contumacem & rebellem, (f) eumque ſimul comeſſatorem & ebrioſum Senioribus deferre; (g) & in hoc nihil omnino inhumanum contineri, ſi finis præcipue ſpectetur, qui eſt Parentes revereri, quibus alias, adverſus immorigeros, in aliorum terrorem opem & ſeveriſſimo quidem remedio laturus eſſet Magiſtratus. Quem caſum dabilem eſſe, & ſæpius extitiſſe non dubitamus. (h) Porro & hoc tenendum, non ea liberis modo, ſed & Parentibus ſcripta eſſe, ut ſi contumacis degenerisque animi ſigna in liberis ſubodorentur, *ſeverioris domeſticæ diſciplinæ remedio* mature obviam eant, malisque obſtent principiis, antequam in peccati abeant conſuetudinem. *Liberos enim, quam Parentes, aliquando & totas familias, emittere lacrymas ſatius eſt.* (i)

(a) *Deut. XXI. 18. 19. ſeq.*

(b) add. Pufend. de J. N. & G. VI. 2. 12. p. 921. 922.

(c) *Joſephus* ita de hac lege: Archæol. XVI. πάτριος νόμος ἔα ἐπιλέγειν ἐπὶ τῶ κατηγορηθέντι οἱ γονεῖς θάπτειν τῇ κεφαλῇ τὰς χεῖρας, ἐπάναγκες εἶναι τοῖς πεμφθεῖσι βάλλειν καὶ τοῦτον λιθοβολοῦντας τὸν τρόπον.

(c) add.

(d) add. *Prov. XIX.* 18. notantque Hebræi hanc Legem nunquam in conſuetudinem veniſſe, add. Ziegler. ad Grot. II. 5. 4.

(e) Exod. XXI. 15. 17. & ſi parentes percuſſiſſet. add. *Majmonid.* Duct. Dubit. P. III. c. XLI. edit. *Buxtorf.* & *Hotting.* Jur. Hebræorum Lege CCLII.

(f) adeoque non ſimpliciter ebrioſum, ſed cui ebrietas & prodigalitas mater inobedientiæ aliorumque peccatorum ſit. Unde non male *de protervia intolerabili* expoſuit *Jo. Clericus*, quem tamen reprehendit Diſſertatio Viri docti de *Cenſura morum*, velut de comeſſatione & ebrioſitate tantum fiat mentio, quæ vitia non adeo ſint intolerabilia.

(g) Docuitque adeo hoc exemplo DEUS, Jus vitæ necisque Parentibus non competere. Recte igitur improbatum fuit facinus *Conſulis Stargardienſis* in Pomerania *Appelmanni*, qui diſſipatorem filium ſuum, incendia, niſi pecuniam mitteret, minitantem, poſtquam promiſſis illectum ad locum ſolutionis deduxerat, privato conſilio decollari fecit; deſuperque conventus reſpondit: Heroicum Romanum facinus fuiſſe. Es wäre ein alter Römer-Stücke. add *Henric. Giſebertum*, Deuteronomio Harmonico, ad Cap. XXI. 20. n. 328. Corn. Nepos, Pauſan V. 2. Ne exire e templo Minervæ Pauſanias poſſet, ſtatim Ephori valvas ejus ædis obſtruxerunt, tectumque ſunt demoliti, quo facilius ſub divo interiret. Dicitur eo tempore matrem Pauſaniæ vixiſſe, eamque jam magno natu, poſtquam de ſcelere filii comperit, in primis, ad filium claudendum, lapidem ad introitum ædis attuliſſe.

(h) Add. Würtemb. Lands-Ordn. tit. LXXXIX. n. 19. & caſtigatio publica Parentibus injungitur. tit. XCVII. n. 2. 209. & Land-Recht. P. III. tit. XVII. Urſachen, derentwegen die Kinder enterbt werden mögen.

(i) *Gu. Zepper.* Leg. Forenſium L. IV. c. XII. p. 385. ſeq. add. *Cellar.* Polit. c. IV. §. 13. p. 59.

§. XI.

Non extendit ſe patria poteſtas *ut Talis* (alia (a) eſt ut Reguli) *ad vitam* prolis: nec ſimpliciter ad *bona* ejus: nec denique ad *quodlibet vita genus*, a quo ipſorum genius abhorret, quodve communi hominum indoli eſt intolerabile, ut cœlibatus, (b) & vita monaſtica. (c) Cæterum auctoritas Patris PROTENSIVE & per omnem ætatem eſt perpetua. (d)

An patria poteſtas ſe extendat ad vitam liberorum? Quomodo ad bona?

Digitized by Google

An Pater in familia ſegrege habeat Jus necis in liberos?

(a) An vero ſe extendat eo, ut Patrisfamilias ſegregis? negat Kulpiſius Exercit. IV. §. 3. lit. p.) cujus tamen rationes ſive loca e ſacris non concludunt. Certe *Judas* Thamarem voluit comburere. Gen. XXXVIII. 24. *Sic Abrahamus* exercuit Jus belli, quidni & *Pœnarum*? Loci *Epheſ. VI.* 4. ſenſus eſt: Cavete Parentes, ne ſine cauſa liberos male tractetis. Nam ſic ne equum quidem reddideris docilem, at hic ſermo eſt de cauſa puniendi juſta, & occaſione delicti capitalis. *Coloſſ. III.* 21. adverſus ſeveritatem Parentum agit, quam paternæ manſuetudinis affectu vult temperari. Juber autem Pufendorfius diſtinguere *tum inter Patresfamilias ſegreges*, & qui in Civitatem coierunt: *tum inter poteſtatem* quam habet genitor *ut talis*, & quam habet *ut eſt caput* ſuæ familiæ, de Off. H. & C. II. 3. 4. priori ſane modo patresfamilias, qui nondum in civitates conceſſerunt, in domo ſua aliquod inſtar Principum geſſere, II. 3. 7. quod vero imperium familiare deinceps ad uſum & decus civitatis ob varias, quas congeſſit, rationes attemperatum fuiſſe oſtendit. Cæterum familiæ ſegreges utique *aliquod inſtar Civitatum* habent; igitur & Jus vitæ ac necis, ſi finis familiæ requirat, qui Jus dat in moralibus. add. denuo Pufend. de J. N. & G. VI. 2. 11.

Affirmatur contra D. Kulpiſium.

(b) *Pufend.* de J. N. & G. VI. 2. 12.

(c) Objicies tamen Pauli ſententiam *1. Cor. VII. 37.* poſſe 1) Patrem firmiter ſibi proponere, apud animumque decernere, Filiam ſuam perpetuo ſervare virginem. 2) eſſe hoc decretum in libera ipſius voluntate poſitum. 3) rurſus poſſe ipſum hoc in corde ſuo definire. 4) ita decernendo Patrem hunc facere. Igitur cœlibatum poſſe liberis pro Imperio imponi. Sed recte *primo* Grotius obſervat, verba ſic exponenda eſſe: *Qui autem ſtat firmus in ſuo animo, filiam ſervandi Virginem*; (μὴ ἔχων ἀνάγκλω, ἐξουσίαν δὲ ἔχει περὶ τῦ ἰδίε θελήματος) *ſi ſcilicet tali propoſito neque corpus neque animus filia obſiſtit*: [quæ eſſet certe ἀνάγκη a propoſito ipſum retrahens] *ſi facultatem habet faciendi quod vult, id eſt, ſi per filiam non ſtat*, ejusque *conſentiat voluntas*: is recte laudabiliterque facit. *Secundo*, non eam eſſe Pauli in hoc loco intentionem, ut laqueum cujusquam conſcientiæ injiciat, ipſe diſerte dicit 1. Cor. VII. 35. ſed quid pro illorum, quæ Corinthios manſura eſſent, temporum conditione optimum exiſtimet, edifſerere. add. etiam *D. Spener.* Conſil. & Reſponſ. P. III. art. 1. diſtinct. I. Sect. XVI. 3. Neceſſitas, de qua Paulus loquitur, quamque abeſſe ſupponit: Μὴ ἔχων ἀνάγκλω ad filiam omnino reſpicit, i. e. niſi filiæ infirmitas ipſum trahat ad neceſſitatem elocandi.

An Pater poſſit filiam perpetuæ Virginitati conſeverare?

(d) add. hanc Exercitat. §. 2. ſcilicet *ut Patris*. Alia tamen functionum

ctionum publicarum ratio eſt, quibus nulla privata nomina poſſunt aut debent intercedere. Hinc impotentiam Liviæ non Tiberius modo, ſed & Respubl. gravabatur. Ludovicus etiam XIII. exilio matris ſuam auctoritatem ſtabilire tentendit. Exſilium, dixere *ſeceſſum* Luynæi Fautores, vocabuli lenitate [qui aulis mos] temperata aſperitate rei. *Gramond.* Hiſtor. Galliæ L. VI. ad A. MDCXVII. Ferunt, addit, ſpecie honoris interrogatam, quid ſe factum vellet: reſpondiſſe, paratam ſe exſilio, carceri, & ſi quid ultra deſtinabitur; eſſe ſe ſubditam eidem REGI, CUJUS SIT MATER.

XII.

Officium Parentum eſt de temporali quoque fortuna liberis proſpicere, ut filiæ, ne fiat exoleta; (a) aut ne familiam polluat. (b)

Quousque liberorum fortunis proſpiciendum?

(a) *Martialis:* Jam poſcit dotem filia grandis, ſi ſit ἀπείραχμος. 1. Cor. VII. 36. add. Sir. XLII. 9.

(b) de Salaci Catullus:

Aſſervanda nigellulis delicatius uvis.

§. XIII.

Pertinet quoque ad liberorum officium, ob ingentia Parentum in ſe merita, his egentibus alimenta ſuppeditare; quod non legibus tantum proditum eſt, ſed vulgari proverbio ἀντιπελαργεῖν; adeo quidem ut laudetur Solon, quod qui id non facerent eos notavit infamia. (a) Conducit Patriæ, pios habere cives in Parentes. (b)

quid ἀντιπελαργεῖν?

(a) *Grot. II. 7. 5.* Ajunt Hebræi vel in piſtrino laborare debere filium, ut ſubveniat Parentibus. Hoc divinior lex vocat τιμᾶν 1. Tim. V. 3. 17. reverentiæ ſignis, & ad vitam neceſſariorum exhibitione.

(b) Off. III. 23.

§. XIV.

Ut *ſervitutem* in utroque Correlatorum procuravit (a) *indigentia*; (b) ſuæque haud raro imbecillitatis conſcientia: (c) ſic ea ſpecies eſt ſubjectionis ex conſenſu, ſed ignobiliſſima. (d) Dividi ſolet *in* (e) *perfectam & imperfectam*, item *in priva-*

qua origo ſervitutis?

Digitized by Google

tam & publicam. (g) Nec prætermittenda ſervitus pœnalis, ubi ſubjectio oritur (h) ex delicto. De aliis ſpeciebus proſtant idonei Scriptores. (i) Cæterum, ſi *Pomponium* audias, ſervorum appellatio ex eo fluxit, quod Imperatores captivos vendere, ac per hoc ſervare, nec occidere ſolent. (k)

(a) adeoque non Natura. Grot. III. 7. 1. eſt autem infima conditio Servorum, quibus non male præcipiunt qui jubent, ita uti, ut mercenariis, ad operam exigendam & juſta præbenda. Cicero inde Off. I. 13. conf. infra Exerc. XI. §. 32.

(b) conf. *Geneſ.* XLVII. 19. 25. ubi Ægyptii ſe dant in ſervitutem, ut vitæ tantum neceſſaria impetrent. add *Lactant.* Lib. de Juſtitia cap. 6. ibi: ut ſervitio cæteros ſubjugarent, inprimis neceſſaria vitæ ſubducere & colligere cœperunt, eaque firmiter concluſa ſervare; ut beneficia cœleſtia facerent ſua; non propter humanitatem, quæ nulla in ipſis erat; ſed ut omnia cupiditatis & avaritiæ inſtrumenta corraderent.

quid ſervitus imperfecta?

(c) imperfecta eſt, aut *in diem*, aut *ſub conditione*, aut *ad res certas.* Talis eſt libertorum, ſtatu liberorum, nexorum, addictorum, adſcriptorum glebæ, SEPTEM ANNORUM ſervitus apud Hebræos, & altera ad Jubilæum usque; eorum quos manus mortuas vocant, ac poſtremo mercenariorum. Grot. II. 5. 30. Glebæ addicti erant, qui cum agro *Dominum* mutabant.

quid ſervi glebæ addicti?

Mortuæ manus, agricolæ vocabantur vel ruſtici hac conditione manumiſſi, ut ſi morerentur ſine liberis, bona omnia redirent ad Patronum: Sin liberis relictis, optimum pignus Domino cederet: Si nihil eſſet tale, defuncti dextera abſciſſa offerretur. *Bodin.* de Rep. I 5. Eſt etiam ſervitus *vel pactitia, vel legalis*, illa eſt ſpecies locationis conductionis. Hæc durior eſt, qua de auctor agit §. 5.

quid arrogatio?

(d) contradiſtincta nimirum nobiliſſimæ, quæ eſt *arrogatio*, qua quis ſe ita dat in familiam alterius, ut ei ſubſit ad eum modum, quo Filius qui maturæ eſt ætatis ſubeſt Patri; definiente *Grotio II. 5. 26.*

An optandum, perfectam ſervitutem inter Chriſtianos introduci?

(e) add. omnino *Grot. II.* 5 27. qui ait, cum ea perpetuas operas debeat, pro alimentis & aliis quæ vitæ neceſſitas exigit, in terminis naturalibus nihil habere in ſe nimiæ acerbitatis; perpetuam enim iſtam obligationem compenſari perpetua illa alimentorum certitudine; Hinc introduci eam apud Chriſtianos optavit *Busbequius*, & poſt eum *Jo. Teſmarus* ad Grot. II. 5. 27. v. *Busbeq.* Ep 3. diſtinctio inter ſervum mercenarium & plane proprium ſingulari Lege declaratur Lev. XXV. 39. 40. 41. 42. 43. ſqq. & merces ſervo adcurate ſtatoque tempore ſolvenda, Deut. XXIV. 14.

(f) Grot.

Digitized by Google

(f) *Grot. II. 5. 27.* Lex Hebræa eum qui inopia coactus ſe vendidit, diſerte mercenario comparat *Deut. XV. 18. 40. 53.* & in redemtura ejus operas ita vult ipſi prodeſſe, ſicut fructus ex agro vendito percepti prodeſſent veteri Domino. add. denuo *Grot. III. 14. 2.* & de Verna *Pufendorf.* O. H. & C. II. 12. 7.

quid ſervitus publica?

(g) quando populus aliquis ſe alterius Regis vel populi Imperio deditione abſoluta, ſubjicit. *Grot. II. 5. 31.* Quemadmodum *Belgium Fœderatum* dedere ſe olim Gallis primum, deinde Britannis voluit; ſed rejectum ab utrisque, ſeu metu potentiæ Philippi II. ſeu quia credebant, Batavos id jure facere non poſſe add. Camden. Hiſt. Elizab. ad A. 1575. Sic & Revalienſes dedere ſe volentes Chriſtiano Danorum Regi repulſam tulere. Thuan. L. XXI. Sed & hæc ſubjectio vel perfecta, & abſoluta, vel imperfecta habendi modo aut quoad imperandi plenitudinem. Quod *Phaneas* apud Liv. XXXVI. 29. vocat non in ſervitutem, ſed in fidem ſe tradere.

(h) tum in privatis, tum in populo ex publico delicto habens locum. *Grotius II. 5. 32.* Uſitata caſtigandi ratio, eripere peccantibus libertatem.

(i) *Kulpiſio* notati Exerc. IV. p. 60. §. IX.

(k) *Grotius III. 7. 5.*

§. XV.

An Dominus naturaliter habeat jus in vitam ſervi?

Jus vitæ & necis Domini naturaliter in ſervos (a) non habent; neque quisquam homo hominem jure poteſt interficere, niſi is Capitale commiſerit delictum. Quare etiam recte adfirmavit Seneca, ſervum a Domino poſſe *capere injuriam.* (b) An vero ſervus tam vernaculus quam emtitius ab Abramo ejusque poſteris cogi ad Circumciſionem potuerit? apud Judæos vexatiſſima quæſtio eſt, quibusdam hoc e fundamento ajentibus, quod ſervus ſit poſſeſſio Domini, ac res ſua: aliis negantibus, quod nemo niſi volens in fœdus eat, quale hoc divinum fuit. (c)

(a) Grot. II. 5. 28. *Gen. XVI. 6.* de Hagare, jam in thalamo ſuo victitante, Abramus: Ecce, inquit ad Saram, eſt in manu tua. Utere ea, inquit, ut lubet. Quo audito, Sara eam voluit humiliare. Imo vero, adflixit eam, duro, ut videtur, adflictionis genere, quippe quod

Digitized by Google

ad fugam compulit. Quod si in gravidam permisit Abramus, & uxorem quidem secundariam: quid non in ancillam simplicem eo tempore Juris existimandum? Nec obstat locus Exod. XXI. 20. 21. Si quis servum aut servam ad necem verberarit, adeo ut eo verberante animam efflarit, homicidii reus habetor; si vero per diem unum alterumve superstites fuerint, ac deinceps moriantur, *nulla sit ultio*, nam [servus ille vel mancipium] pecunia illius erat. Ubi quidem in primo casu, homicidii reus dicitur Dominus, servum qui interfecit, non item altero. *Atqui*, inquies, *& hic homicida fuit.* Quam enim facile contingit, ut lethaliter vulneratus biduo spiritum ducat? Nonne *Antoninus Pius* non minus qui servum suum, quam qui alienum occidisset, puniri jussit? Nonne & Græcis antiquissimis, ab Heroicis usque temporibus, ea Lex fuit, ut & qui liberum & servum occidissent, æque punirentur? Hecuba apud Euripidem ita Ulyssem alloquitur versu CCXCI mortem filiæ deprecans:

Locus Exod. XXI. 20. 21. *vindicatur.*

Νόμος δ' ἐν ὑμῖν τοῖς τ' ἐλευθέροις ἴσος
Καὶ τοῖσι δούλοις αἵματος κεῖται σέβι.
Lex enim apud vos liberis par
Et servis posita est circa cædem.

Sed hujus Legis hic est sensus: Si mancipium per unum alterumve diem superstes manserit, verberans nulla pœna, præter mancipii jacturam afficitor, prout eum expressit in paraphrasi *Jo. Clericus.* Quasi ex eo, quod servus sub ictibus animam non efflasset, colligere Judices deberent, herum noluisse eum occidere; itaque satis eum pœnæ luisse decernerent, quod pecuniæ, quam emendo servo impenderat, ac utilis ejus operæ, jacturam fecisset. Quam ejus Legis rationem Philo dat: Μηδένα ἕτοιμον ἁλίθιον εἶναι, ὡς λυπῆν ἕτερον ὑπάρχειν, ἐν οἷς αὐτὸς ἀδικηθήσεται; neminem tam stultum esse, ut aggrediatur alterum dolore afficere, ea re qua ipse læditur.

(b) *Grot.* d. l. partim quod ad dominium, ut sic, non requiratur infinita potestas re sua utendi: partim quod servus habet Jus perfectum postulandi alimenta. v. *Pufend.* de O. H. & C. II. 4. 4. & *Grot.* III. 14. 2. ut & III. 14. 3. 4. Nec obstat: 1) Qui est homo noster, ac res nostra, ei non potest fieri injuria. A. servus ejusmodi. ubi Maj. probari videtur, quia *Dominus* uti potest re sua pro lubitu, ita ut ei injuriam non faciat. Nam R. 1. qui est homo noster, neque ex pacto alimenta petere potest, hominique debita. neg. Min. 2. ad prob. supra diximus, in dominio ut sic proprietatem, non omnimodam re nostra uten-

An servo fiat injuria?

Digitized by Google

utendi libertatem involvi. 3. Si ſit in ſtatu ſegrege, domeſticam Jurisdictionem ea religione tenetur exercere, qua exercetur publica. Grot. III. 14. 3. Job. XXXI. 13. & deinceps.

(c) quæ etiam *Samuelis Bochardi* e noſtra diſciplina ratio eſt, qui ad Majmonidis conſenſum provocat, Servum Cuthæum non vi circumcidendum, ſed niſi circumcidi velit, Cuthæis denuo vendendum eſſe. conf. Gen. XVII. 12. & ad eum locum *Henrici Ainſworthi* notas e *Majmonid.* de Circumciſ. I. 3. 6.

§. XVI.

An ſervi, bellica vi capti, aut emti proles naturaliter pertineat ad Dominum? apud DD. diſquiritur. Auctor adfirmat, (a) quod cujus eſt Corpus, ad eum etiam fructus pertineat. (b) *Grotio* viſa difficilis quæſtio eſt, (c) & ſpecie negativa non caret, quod Jus *Patri ex Generatione* oriatur, adeoque non ad Dominum, ſed ad patrem ſpectare ſoboles videatur. Forſan clarius evadet argumentum, ſi patriam poteſtatem in Dominum *effective*, tametſi *non formaliter* transferri hoc in caſu adſeramus, idque, *cum* ob vitam Patri ſervatam, *tum* ob ipſius prolis, quam Pater procurare non poterat, educationem. (d)

An ſervi capti aut emti proles pertineat ad Dominum?

(a) II. 4. 6. Servitio ſubjectum uterum dixit *Tacitus*, Annal. 1. add. Grot. III. 7. 2. & tale ſit Jus, quod DEUS in Cananæorum poſteros Hebræis dedit. Deut. XV. 13. Grot. III. 14. 8. Lex divina diſtinguit inter prolem domi & foris natam. Illam Domino adjudicat, Exod. XXI. 4, ſic ut & ſervus absque uxore migrare jubeatur.

(b) II. 4. 6. & 1. 12. 7. Servos emtione adquiri mos vetuſtiſſimus. *Gen.* XVII. 12. 23. 27. eorumque pretium XX. Sicli, *Gen.* XXXVII. 28. aliquando etiam vita ipſorum XXX. Siclis æſtimata, *Exod.* XXI. 32. ſicque ad inſtar mercium venire ſolebant. II. 4. 5. Græcia Tyriis venumdedit mancipia, quæ *Ezech.* XXVII. 13. animæ hominum dicuntur, ut Græcis poſterioribus ψυχάριον. Sic *Apocal.* XVIII. 3. ψυχαὶ ἀνθρώπων Grotio ſunt ſervi, σώματα autem ingenui, qui pretio ſe aut proſtituebant, aut addicebant arenæ. Alexander ejusque ſucceſſores in gratiam Judaicæ gentis multos Judæos, in Græcia ſervientes libertati reddiderunt. Demetrius apud *Joſephum III. 5.* Καὶ Ἰουδαίων ὃ τὰς αἰχμαλωτ-

Servi emti qui?

ἁθέν-

δόντες καὶ δυλεύοντας ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἀφίημι ἐλευθέρους. add. *Grot.* J. B. & P. III. 9. 2. & ad *Joel. III. 7.* Sic Gen. XII 5. Sumſit Abram animas, quas fecerant. i. e. Mancipia, quæ ſibi comparaverant.

(c) *II. 5. 29.* de J. B. & P. conf. Puf. de O. H. & C. I. 12. 7.

(d) & alimentorum, eorumque quæ vitæ neceſſaria ſunt, ſubminiſtrationem, quæ *Grotii* collectio eſt de J. B. & P. II. 5. 29. qui tametſi alibi dicit Jus Patrium eſſe inalienabile. III. 7. 4. in hunc tamen ſenſum capi debet, quia *dominium* in prolem, niſi victor pepercisſet, non naſcituram extendi debet art. *III. 7. 5.*

Grotius conciliatur.

§. XVII.

An, & quando ſervus fugere poſſit?

Si immanis (a) ſit Domini ſævitia, ſervos illos, etiam qui ipſi ſe in ſervitutem dederunt, *fuga conſulere* ſibi poſſe, probabilis ſententia eſt.*[b]

(a) Habet hæc roboratque totidem verbis ὁ πάνυ de *J. B. & P. II. 5. 29.* ubi etiam Canones Eccleſiæ veteris exponit. Loca Gen. XV. 9. 1. Pet. II. 18. & ad Philem. de Dominis quidem agunt durioribus, attamen tolerabilibus, a quibus fugere neſas eſt. *Diogenes* apud Laertium dixit, inter ſervos ac Dominos malos præter vocabula nihil aliud intereſſe, niſi quod mancipia ſervirent Dominis, Domini cupiditatibus. Exemplum atrox ſævitiæ habet *Cicero* in Orat. pro A. Cluentio, ubi nefaria mulier Saſſia, quæſtione bis de ſervis duobus habita acerbiſſime, ut filium accuſarent innocentem, eorum alterum Stratonem in crucem agit, exſecta lingua, quia metuebat ne condemnaretur extrema ſervuli voce morientis. Et Herorum ſævitiam in ſervos graphice deſcripſere *Plutarchus* Libro de ira cohibenda, ac *Seneca* Epiſtola XLVII.

Ut differant ſervi & Domini mali?

(b) Diſt. tamen inter fugam hoc animo, ut nolit reverti, etiamſi Dominus animi ſævitiam mutet, & eam quæ reditum animo Domini mutato intendat. Quæ Oſiander adverſus Grotium allegat loca, non de extrema ſævitia agere obſervat *Obrechtus ad Grot. II. 5. 29.* add. Grot. ipſe III. 7. 6. Imo nec ſervus, qui receptum quærit, dedendus eſt, vigore Legis *Deut.* XXIII. 15. quorſum judicioſe obſervat Grotius, *Leges Moſaicas multum favere* libertati.

§. XVIII.

De præceptis Oeconomicis, inculcatur.

Poſſunt huc referri præcepta œconomica, [a] quæ in ſcholis tradi multorum intereſt.

[a] habet

(a) habet nonnulla in *Panareto* Syracides XLII. 6. 7. add. Cic. Off. I. 26. augeatur res familiaris ratione, diligentia, Parſimonia. coll. c. 2. 24. Cato cum quæreretur, quid maxime in re familiari expediret, reſpondit: bene paſcere: quid ſecundum? ſatis bene paſcere: quid tertium? bene vitire: quid quartum? arare, & cum ille, qui quæſierat, dixiſſet, quid fœnerari? tum Cato: quid hominem, inquit, occidere? Off. II. ult. Primo loco poſuit paſcua & prata, quia ſine impenſa fructum ferant longe maximum: Secundo loco poſuit, juxta Eraſmum, Vites: Tertio agrum frumentarium.

§. XIX.

Specimen luculentum Demonſtrationis Officiorum Juriumque præſuppoſitum EX FINE.

Quam ſolicite in Politicis *ad Finem* reſpici debeat, quamque in eo tamquam cardine, ſocietatum fere univerſarum natura verſetur, jam ſemel quidem hac in Exercitatione monitum, nec non §. III. Exerc. IV. oſtenſum. Quod tamen ſingillatim expendenti, luculentius adhuc evadet, & infinitis prope exemplis docebitur. Sic, ſi quæras, *quanta extenſive ſit Patria poteſtas*? promta erit facilisque reſponſio, quantam requirit Paternæ Societatis finis. Atqui educatio felix erit, tametſi deſtituta vitæ necisque Jure. Quæ & Auctoris animadverſio eſt: tanta, inquientis, in liberos poteſtas patri conceſſa intelligitur, quanta ad (a) hunc finem [bonam educationem] ſufficit. Ad quæſtionem: *An & vitrico competat Paternum Imperium*? ex eadem finis conſideratione adfirmative reſpondendum eſt. (b) Quæſtio: *quousque Maritale Imperium ſe extendat*? reſponſione, quantum poſtulet finis conjugii, & res familiam ipſumque Matrimonium concernentes, reſolvitur. (c) *Quo caſu Matrimonium ſolubile*? eo nimirum, quo finis Conjugii peſſumdatur, ut generatio educatioque ſobolis, & mutuum adjutorium. Quæ ratio pro malitioſa deſertione aperte militat. (d) Quo e fundamento derivari poteſtas maritalis debeat? E fine hujus ſocietatis, quæ iſto ſine vinculo ſubſiſtere nequiret. (e) Sic a fine ſocietatis paternæ generaliter demonſtratur *Origo Iuris* (f) *patrii*; & ex eodem patet reſolutio quæſtionis: *An & filius poſſit oppignerari*? affirmativa,

Digitized by Google

si scilicet salus ejusdem conservatioque postulet. (g) Ita finis societatis herilis, sublevatio nimirum indigentiæ & vita politior, humanam servi tractationem inculcat, quippe qui sine gravi corporis afflictione & morte regulariter obtinetur. (h) Sic neque *abortum procurare* licebit, quia contravenit Fini Societatis Nuptialis. (i) Pariter in difficili de Civitatis origine caussaque impulsiva externa sive utilitate, [II, 5. 2] planum est e Natura Finis judicare. (k) Hic enim ipse finis est, qui vera realique caussalitate humanum genus ad constituendam Civitatem incitavit ac propulit ursitque. Verbo: *Tranquillitas securitasque publica.* (l) Hinc & qui Reipublicæ præsunt, duo Platonis præcepta teneant: Unum, ut utilitatem Civium sic tueantur, ut quidquid agunt, ad eam referant, obliti commodorum suorum: Alterum, ut totum corpus Reip. curent, ne, dum partem aliquam tuentur, reliquas deserant. Ut enim tutela, sic procuratio Reip. ad utilitatem eorum, qui commissi sunt, non ad eorum, quibus commissa, gerenda est. Cic. Offic. l. 25. Idem Cicero probaturus pestem esse Reip. exæquationem bonorum; qua peste, inquit, quæ potest esse major? Hanc enim ob causam maxime, ut sua tenerentur, Respublicæ Civitatesque constitutæ sunt. II. 21, Id est proprium urbis, ut sit LIBERA, & non solicita suæ rei cujusque custodia 2. 22. Porro: Si quæras: *quæ efficiens sit Civitatis*? respondebitur, (m) præceptum DEI id esse, hoc medium, i. e. Civitatem, ad securitatem conservationemque generis mortalium inculcantis. Quæ partes ac Jura sint Majestatis? quas publica salus ac securitas exigit. Hinc derivatum Jus Nomotheticum, quia absque eo finis, h. e. decus tranquillitasque Civitatis obtineri nequit. (n) Et cum finis civitatis potissimus sit, ut homines mutua conspiratione & ope tuti sint adversus damna & injurias, quæ ab hominibus invicem inferri possunt ac solent; hinc demonstratum Jus *pœnas infligendi.* (o) Ut inter cives tranquillitas constet, lites civium decidi a Majestate oportet; (p) atque ut qui in Civitatem coierunt adversus extraneos tuti sint, summi Imperii est *Jus* (q)

Belli,

Digitized by Google

Belli, Pacis ac Fœderum. Ad idem etiam, obtinendi hujus finis gratia pertinebit *Ius* (r) *conſtituendi Magiſtratus*; *exigendi tributa & examinandi doctrinas*, num cum *recto fine* ac uſu Civitatum (s) congruant? Adparet quoque ad conſtitutionem formamque Civitatis requiri *unionem voluntatum viriumque*, & quidem multarum, per quas finis iſte attingi unice (t) poteſt. Eundem finem reſpiciunt *duo pacta* circa coalitionem (u) Civitatis concurrentia, *de conſtituendo nimirum, communis ſalutis ſecuritatisque cauſſa, cœtu uno ac perpetuo:* ut & *de obligatione Imperantium ſubditorumque*, illorum quidem ad curam communis ſecuritatis & ſalutis; horum ad ſubjectionem voluntatis viriumque ad communem defenſionem; (w) demum & *decretum de Forma regiminis* ex *fine* Civitatis, quæ nimirum forma, Monarchica ne an Ariſtocratica? num Democratica? aut Mixta quædam huic fini commodiſſime (x) inſerviat? Quo argumento etiam famoſa quæſtio: *Quænam e tribus Rerumpublicarum formis ſit præſtantiſſima?* facile deciditur. Nempe *quæ genio gentis cujusque*, & ejus adeo ſecuritati ſalutique publicæ (y) optime convenit. Rurſus: *quæ ſint cujusque Civitatis arcana?* ex eorum ad finem proportione colligendum eſt, (z) ex quo & tota ratio Status dependet. Idem aliquando Formas Rerumpublicarum miſcere, (aa) ut & Summum Imperium certis limitibus reſtringere jubet. (bb) Ex quo adparet, Capitulationes ſummum inter Imperium & populum initas Majeſtati non derogare. Eodem e fonte, ad quæſtionem: *num populus ſit ſuperior Principe*, aut eum in Tyrannidem degenerantem coercere poſſit vel deponere? negative reſpondent noſtri, quod contradicens opinio quot malis cauſam dederit, & dare etiamnum poſſit, (cc) nemo non videat. Pari e fundamento Doctrina *de Succeſſione in Regno, jure hæreditario obtento*, deducitur, ut nempe ea privatis ab hæreditatibus diſcedat *ob Salutem Civitatum.* (dd) Idem finis talem, (ee) quam Majeſtatem vocamus, poteſtatem requirit, ſummam ubique, & nemini cum effectu pœnæ ad rationes reddendum obnoxiam. (ff)

Generalis etiam Lex ſummorum Imperantium eſt: *Salus populi ſuprema Lex eſto*; quia hac inprimis intentione in iſtos collatum Imperium eſt, ut per id procuraretur Finis, ob quem Civitates ſunt inſtitutæ. (gg) Unde *Leges* illorum *ne ſint ſupervacuæ*, ut in eas velut laqueos incidant ſubditi: quod eſſet contra *finem* Civitatum, [hh] ut pœnis nihil ſanciendum, quod non ad uſum Civitatis facit: ita pœnæ quoque ſunt temperandæ, ut ad finem iſtum proportionem habeant. [ii] Quia hoc fine in Civitatem coiverunt homines, ut *ſecuritatem* adverſus aliorum injurias obtinerent: Summorum Imperantium eſt, eo ſeverius civium inter ſe injurias prohibere. [kk] Ut vitæ civilis honeſtas tranquillitasque conſervetur, ſummi Imperii eſt, Legibus naturalibus vim Legum Civilium tribuere. [ll] Jubet tranquillitas Civitatis, ea quæ per Legem naturalem cujusque relicta judicio ſunt, Civili Lege, ad modum uniformem temperari. [mm] Urget eadem *Ius pœnarum*, ad vitam quoque ac necem extenſum: quoniam cum introducto inter homines Imperio, hoc quoque imperantibus SALUS SOCIETATUM attribuit, ut ipſi malo repræſentato malitiam ſubjectorum coercere queant, quo plures homines ſecure invicem poſſint vivere. [nn] Eo pertinet, quod *exiſtimatio ſimplex* ſeu *Naturalis honeſtas* non poteſt eripi ex mero [oo] beneplacito ſummorum Imperantium; ea præprimis ex ratione, quod ejusmodi Jus eripiendi promiſcue exiſtimationem ſimplicem nullo modo faciat ad UTILITATEM Civitatis [*eu finem*] adeoque nullo modo in ipſos collatum intelligi poſſit. Eodem e Fine demonſtratur neceſſitas Juris ac poteſtatis Summo Imperio in bona Civitate contenta competentis; [pp] uti eſt: *Leges circa eorundem poſſeſſiones adminiſtrationemque ferre*; ſumtus ad defenſionem vitæ fortunarumque civium, nomine tributorum vectigaliumque imponere, ac denique, urgente Reipublicæ neceſſitate, bona ſubditi cujuspiam, quibus præſens tempus maxime opus habet, ad uſus publicos arripere & adplicare. Quod ipſum *Dominii Eminentis*, inviſi nonnullis vocabuli,

vocabuli, *fundamentum eſt*. [qq] Pariter doctrinæ de eo, quod licet in bello, hanc ſubſtravit *Grotius* Regulam: *ea, quæ ad finem ducunt in Morali materia, æſtimationem intrinſecam accipere ab ipſo fine*; quare quæ ad finem Juris conſequendi moraliter ſint neceſſaria, ad ea Jus habere intelligi. [rr]

(a) Pufendorfius de Officio hominis & Civis, e quo libello & ſequentia, in demonſtrationis exempla, allegabimus: *II. 3. 4.* Nec terribili, quale *Norimbergenſibus* dedit *Imp. Ludovicus*, privilegio opus, ut parentes filios inobedientes carcere turris coercere, vivosque in profluentem demergere poſſint. *Beemann.* Polit. Parall. VII. 5. p. 563. §. 7. queriturque fruſtra *Bodinus*, Jus vitæ & necis in liberos parentibus pernicioſo exemplo Lege Conſtantini ademptum eſſe. Conf. interim *Deut.* XXI. 18. Competere tamen Patri ut Patriſamilias ſegregi nullatenus dubitem. An enim delicta liberorum in Statu naturali maneant impunita? Et annon ejusmodi Paterfamilias habet Majeſtatem, quia neminem in terris ſuperiorem agnoſcit? Quare dextre capiendus eſt *Kulpiſius*, Coll. Grot. Exerc. IV. §. 3. Rectius *Puf.* Off. II. 3. 4. add. *Rechenb.* de Jure aggratiandi circa homicidium §. 35. omnino circa med.

(b) II. 3. 3.

(c) II. 2. 12.

(d) II. 2. 6.

(e) II. 2. 4.

(f) II. 3. 2.

(g) II. 3. 9.

(h) II. 4. 2.

(i) & quod vivit, pari nobiſcum jure gaudet.

(k) ex his enim fundamentis deducenda eſt ratio officiorum, quæ Statum hominum civilem comitantur, ait Auctor II. 5. 1. Pertinet huc *Libri II. caput V.* cujus inſcriptio eſt de CAUSA IMPULSIVA CONSTITUENDÆ CIVITATIS: Externa ſcilicet, & quatenus dicit Principium ſub ratione Boni vel Mali ad agendum movens. Verbo: *Finalis.* Nam de impulſiva interna, ſeu principio in ipſo homine exiſtente, quod eſt impulſus generalis ad ſocietatem non quæritur. II. 5. 2. Alii fines potuiſſent in ſocietatibus minoribus obtineri: at ſecuritas plurimorum obtinetur in Civitate tantum, & ex hoc ipſo fundamento, Cauſa impulſiva, cujus veluti finalis cauſalitas tamen realis eſt, *deducenda eſt ratio officiorum*, quæ Statum hominum Civilem comitantur. II. 5. 1.

Qui finis Civitatum?

(l) Hic finis Civitatum primarius est, ipsi Apostolo notatus 1. Tim. II. 1. 2. ὁ ἥσυχιος καὶ ἡσύχιος βίος; qui Rom. XIII. 4. describit Magistratum tanquam DEI Ministrum, gladio armatum, piorum tutelæ, improborum ultioni destinatum. Secundarius ex illo fluens, est major vitæ commoditas; quem Auctor. II. 5. 7. his verbis designat: Postquam autem per Civitates — Hinc a Statu naturali', in quo omnes per naturam sunt constituti, libere fuit discitum, quod securitati parum in eo esset consultum, *II. 1. 9.* fin. & quam miser sit Status ἀκεφαλος, seu Civili Imperio destitutus, ipse divinior Spiritus repetitis vicibus inculcat, Jud. XVII. 6. XIX. 1. sq. exemplo Civium Gibeanorum, ad extremam licentiam nequitiamque, deficiente Judice, provolantium, totique tribui perniciem inferentium *XXII. 25.*

Exempla Status ἀκεφάλου.

(m) *II. 6. 4.*

(n) *II. 7. 2.* eadem demonstratione usum adverto Cl. Buddeum *P. II.* c. XVI. §. 18. p. 354. ubi Jura partesque Majestatis plenius recensentur. Vide eund. §. 21.

(o) *II. 7. 3.*

(p) *II. 7. 4.*

(q) *II. 7. 5.*

(r) *II. 7. 6. 7. II. 11. 9. & 10.*

(s) *II. 7. 8.* Obligatur itaque Princeps ad impediendum, ne talis introducatur Religio, quæ Statum Civitatis evertere, aut tranquillitatem per se turbare possit. Multo minus Atheismo locum concedet, cum hic palam saluti civitatis adversetur. conf. Pufend. h. l. L. I. c. IV. §. 9. init. & fin. Et in hoc triumphat Religio Evangelica A. C. Invariatæ, quod ceu vera, maxime quoque socialis est. Zentgr. de J. & J. art. de Jure Sacrorum §. 5. p. 459. add. Auctor. *II.* 11. 4.

Interesse Religionis Evangelicæ.

(t) *II. 6. 1.*

(u) *II. 6. 7.* quia *sanitas ac firmitas* interna Civitatum ex unione Civium provenit. *II. 11. 12.*

(w) *II. 6. 9.*

(x) *II. 6. 8.*

(y) Sic Belgis, nationi libertatis tenaci & commerciis liberioribus adsuetæ nihil minus quam Monarchia congruit. Contra Orientis populi non alia quam Monarchica forma reguntur. Lege omnino Becmann. Meditat. Polit. XX*III.* 3. p. 334. & respicere eo videtur Abimelech Monarchiam affectans. Judic. IX. 2.

(z) de Germania speciatim videndus *Rechenberg.* Lineam Phil. Civil. pag. 158.

(aa)

Digitized by Google

(aa) hinc famoſa de Rep. Mixta quæſtio, quam in monſtroſam, vel ſaltem morbidam (qualem hodie in dolendis paſſim diſtractionibus dari, nemo negabit C. Thomaſio, multis hoc argumentum exaggeranti, *ſ. Pr. Div. III. 6. 45. p. 561.* ſq.) degenerare poſſe, quis dubitet? Vide interim Kulpiſ. *Coll Grot. ad ſ. B. & P. l. 3. p. 26.* §. XI.

(bb) *II.* 9. 5. 6. omnino.

(cc) Grot. l. 3. 8. init. & §. 9. Bonitas, inquit, & malitia actus, præſertim in CIVILIBUS, apta non ſunt ad partes diſtinguendas. Unde ſummam confuſionem ſequi neceſſe eſt, cognitionem de re eadem pro Jure poteſtatis, obtentu actus boni malive; hinc ad ſe Rege trahente, inde populo; qualem rerum perturbationem introducere nulli, quod ſciam, populo in mentem venit. ſub. fin. §. 9.

(dd) *II.* 10. 9. omnino.

(ee) quo etiam argumento in terminis utitur D. Buddeus Elem. Philoſ. Pr. P. *II.* c. XVI. §. 6. p. 348. ſaltim *Perſonæ Imperantis* ſemper parcendum. d. l. §. 7. Grot. *I.* 9. 7.

(ff) *II.* 9. 2.

[gg] *II.* 11. 3.

[hh] *II.* 11. 5. fin.

[ii] *II.* 11. 6.

[kk] *II.* 11. 8.

[ll] *II.* 12. 3.

[mm] *II.* 12, 7. uti contingit in ultimis voluntatibus. *I.* 12, 12.

[nn] *II.* 13. 5.

[oo] *II.* 14. 10. alia ratio eſt, ſi exiſtimatio ſimplex declaretur conſumta eſſe ex antegreſſo delicto, *II.* 14. 9.

[pp] *II.* 15. 1. 2. 3. 4.

[qq] *II.* 15. 4.

[rr] *III.* 1. add. Kulpiſ. ad d. l. p. 137.

COL-

Digitized by Google

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO UNDECIMA.

SUMMA.

An Origo Civitatis demonstrari possit ex natura hominis socialis? §. I.

Commendatur & illustratur aureus Auctoris in capite quinto paragraphus, numero nonus. §. II.

Ut fiat generatio Civitatis? §. III.

An origo Majestatis immediate a Deo, & quomodo? §. IV.

Quomodo Jura Majestatis dividenda? §. V.

Quomodo perpetua Civitas? quomodo desinat? §. VI.

Quid Civitas? §. VII.

Modus definiendi lites in Civitate. §. VIII.

Quod Jus Regis apud Samuelem? §. IX.

An ad Jus circa Sacra pertineat potestas alienam religionem obtrudendi? §. X.

Quid practipue ad Jus circa Sacra pertineat? §. XI.

Quo fundamento nitatur Jus vectigalia, tributa, accisas exigendi? §. XII.

Historia Scriptorum de Legatis. §. XIII.

Cur Legati inviolabiles? §. XIV.

An Jus mittendi Legatos competat Ordinibus Imperii? §. XV.

Distinctiones Legatorum. §. XVI.

An Legatis competat Jus asyli? §. XVII.

An Majestas desinat, si in collatione Regni clausula adjiciatur commissoria, ut, si Rex fidem fallat, regno tum cadat? §. XVIII.

An detur Respubl. mixta? §. XIX.

Qua forma sit Imperii Rom. Germ. §. XX.

Quid Respubl. irregularis? §. XXI.

An fœdus inæquale tollat Majestatem? §. XXII.

An pensitatio stipendii, aut nexus feudalis? §. XXIII.

Quid Monarchia? §. XXIV.

Quid Aristocratia? §. XXV.

Quid Politia? §. XXVI.

Quotuplicia Systemata Civitatum? §. XXVII.

Quid Civitates Clientelares? quid feudales? quid vectigales? §. XXVIII.

Quotuplex Subjectum Majestatis? §. XXIX.

An detur summus Imperans temporarius? §. XXX.

Exem-

Digitized by Google

Exemplum Regni nimium accisi Ambiorigis. §. XXXI.
Distinctio Imperii in absolutum & temperatum. §. XXXII.
Ulterius de temperato. Quid Regnum patrimoniale? quid non patrimoniale? §. XXXIII.
An Civitas alienari possit, aut pars ejus? §. XXXIV.
Quatenus ex contractu Regum Principumque teneantur successores? §. XXXV.
An beneficia donationesque revocari semper possint? XXXVI.
An melior sit successio electione, aut vicissim? §. XXXVII.
Quid, si Rex nihil super successione disposuerit? §. XXXVIII.
Cur succedere non possint, nisi nati secundum Leges Regni? §. XXXIX.
Quotuplex successio? quid hereditaria? §. XL.
Cur mas praferatur femine? §. XLI.
Quid institutiva? quid Francica? quid Castiliana? quid Agnatica, quid Cognatica? §. XLII.
An de una linea possit fieri transitus in aliam? §. XLIII.
Quod fundamentum subjectionis bellica? §. XLIV.
Que rationes successionis Francica & Castiliana? §. XLV.
Quid Legibus maximam conciliet anctoritatem? §. XLVI.
Circa officium Imperantium, occasione L. II. c. XI. *quaritur de educatione Principum?* §. XLVII.
Que boni ac felicis Principis fundamenta? §. XLVIII.
De Ministris Principum, quid censendum? §. XLIX.
De circumcisione sumtuum. §. L.
Quid providendum, ut res familiaris Civium gliscat? §. LI.
Qui ad parsimoniam revocandi Cives? §. LII.
Ut de bello cogitandum in pace? §. LIII.
Quid ratione objecti personalis respiciendum in ferendis Legibus? §. LIV.
Quando Leges mutande? §. LV.
Quid porro ratione objecti realis in Legibus tenendum? §. LVI.
An Lex humana etiam obliget conscientiam? §. LVII.
Quid Leges? Mandata? Rescripta? §. LVIII.
Appendix de Sanctimonia Principum. §. LIX.
Quid Tyrannus? Usurpator? quid si quis abdicasset se Imperio? §. LX.
Quid subjectio? §. LXI.
Quid a subjectione exemtum? §. LXII.
Que forma subjectionis? §. LXIII.

§. I.

Ad Libri II. Cap. V. VI. VII. VIII. X. X. XI. XII.

An origo Civitatis demonſtranda ex appetitu ſocietatis?

IN demonſtranda Civitatis *Origine*, cauſſaque ad eamdem impellente, non incommode quidem ad Socialitatem, ſeu naturam hominis ſocialem provocatur, quippe qua Duce congregabantur homines, non excluſa tamen ſpe cuſtodiæ rerum ſuarum. Diſtingui tamen (a) eam ab *adpetitu Societatis* præciſe civilis debere Auctor animadvertit. Cæterum quid de Cauſſa hujus Societatis impulſiva decernendum ſit, præcedenti de FINE ejusque in Moralibus efficacia Demonſtratione ſufficienter explanavimus. (b)

(a) Unde paſſim apud Politicos hanc videas illationem: *Homo eſt animal ſociale.* Quod coacervatis Veterum teſtimoniis probant. E. *per naturam fertur in Societatem Civilem.* Quam quidem ſequelam negat noſter, quod e Natura hominis ſociali per ſe non fluat adpetitus Societatis Civilis, *ut talis*: & Socialitas generalibus illis vinculis contineatur, ut quis quemlibet æque hominem cenſeat, ut ne cuiquam noceat: ut quantum commode poteſt Socio opem charitatemque demonſtret: quæ omnia præſtari etiam extra Civitatem poſſunt. Nec poterit non diſtinctarum adeo notionum permixtionem videre, qui Bœclerum, eo Politices loco, ubi de Civitatis Cauſa efficiente agit, evolvet. Cæterum etſi in Civitate *materialiter* idem ſit finis Legis Naturalis & Civitatum: probe tamen uterque ſecernendus eſt, cum detur Societas aut dari poſſit, quæ non eſt Civilis, adeoque nec habet finem *formaliter* Civilem, etſi quoad REM idem ſit. *Pufendorf.* h. l. *II.* 14. 23. lin. 5. Confer interim omnino Hobbes. de Civ. XI. 14 & diſtingue inter *neceſſitatem Judiciorum qua talium, & qua præciſe civilium.*

(b) Exercit. X. §. ult. lit. i. k.) add. Civ. Off. 2. infra §. 3. allegandum.

§. II.

Expoſitio §. Ultimi in capite V. ejusque commendatio ad praxin.

Aureæ ſunt, &, quia *efficaciſſimæ in Praxi*, obſervationes, quas in ipſo quinti capitis fine (a) proponit, animo nunquam ſatis commendari imprimique poſſunt. Qualis eſt, de officio effectuque Legis Naturalis; deque malitia hominum (b) ejus-

Digitized by Google

ejusque perverſitatis *cum cauſſis, tum occaſione.* Illas vocat educationis conſuetudinisque vitium, quo vis rationis velut obſurdeſcat. (c) Unde communis mortalium (d) ſtupor naſcatur, qui quoniam quemvis tentat, ſedulo vitandus, ne præſentibus tantum immineamus, futurorum parum curioſi. Hanc vindictæ divinæ (e) lentitudinem vocat; & ſcandalum ex improborum (f) proſperis haud raro ſucceſſibus. Eo ſpectat monitum nobiliſſimum de *ſtimulorum conſcientiæ facinus antegreſſorum, ac ſubſequentium atroci diſcrimine*, & horum mira in pectus humanum validitate. (g) Cogitandum etiam eſt, ſubitaneas eſſe rerum humanarum immutationes. *Quem dies vidit veniens ſuperbum: Hunc dies vidit veniens cadentem*: Proborum hominum propria hæc laus eſt, quæ Nervæ olim data:

—— *Temporibusque malis auſus es eſſe bonus.*

Debemus tandem divinam Providentiam laudare ac mirari, cum in Hiſtoria perpetim advertimus, inolita & iniquâ vitia ac ſcelera, aliquando tandem, ſed quo ſeriores, eo graviores pœnas luere; Virtutes vero, licet aliquamdiu ignoratas, contemtasque tandem ita eluceſcere, ut malignitatis omnes nebulas diſjiciant, & ab omnibus earum teſtibus laudentur, aut certe Poſteritatis omnia puncta ferant, ultimisque nepotibus quaſi exempla proponantur: dum malorum vitia diris devoveantur, & odium ſui, etiam acerrimum, in iis, quibus nocere amplius nequeunt, excitent.

(a) II. 5. 9.

(b) ejus exemplum habes in gente Iſraelitica, Ægypto liberata. vide Sirac. XVI. 11.

(c) Seculi *Nomadum* meminit Grotius, quo ſenſum naturalis ſocietatis, quæ eſt inter homines, mores exſurdaverant. de J. B. & P. *III.* 9. 18.

(d) Wenn auch die Boßheit des Menſchen ſo überhand nimmt, daß ſie dämpfet und verfinſtert das noch übrige kleine natürliche Licht-

ſein der Tugend und Erbarkeit, ſo ins äuſſerliche Leben gehöret. Ita Arndius de Ver. Chriſt. I. 41.

(e) conf. omnino Coh. VIII. 11. & Deut. XXIX. 19. & quam pulcre Elihu Luthero Interprete: Es iſt ein Gericht vor ihme; Harre ſein nur. Ob ſein Zorn ſo bald nicht heimſuchet, und ſich nicht annimt, daß ſo viel Laſter da ſind. Job. XXXV. 14. 15.

Theodectes: —— —— νῦν δὲ τῆς τιμωρίας
Ἄπωθεν ὄσης, τῇ Φύσει χρῶντες βροτοί.

add. Sirac. V. 3. 4. Sirac. IX. 16.

Scandalo ex rebus improborum proſperis ut occurrendum?

(f) Graviter hæc exaggerat Salomo: Tam bona, inquiens, quam mala, juſtis impiisque eveniunt; immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti. Ut perjuro, ſic juramentum timenti & εὐόρκῳ Coh. IX. 2. Quia non profertur cito contra malos ſententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala, Cohel. VIII. 11. & quis dixerit, quid promereatur impius, ſi rem exterius contueamur? quis ei malefacta compenſet? Job. XXI. 31. Cæſar in reſponſo ad Helvetiôs, quod eſt Belli Gallici libro primo, vere dixit, etiam adverſus ſemetipſum: Conſueſſe DEUM immortalem, quo gravius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro ſcelere eorum ulciſci velit, his ſecundiores interdum res & diuturniorem impunitatem concedere. Saluſtius Philoſophus: Εἰ τοῖς ἡμαρτηκόσιν ἐυθὺς ἠκολούθει αἱ δίκαι, φόβῳ δικαιοπραγοῦντες ἄνθρωποι ἀρετὴν οὐκ ἂν εἶχον. Atque hoc ſenſu Moſes: Rependit DEUS ſui oſoribus in conſpectu eorum, ita ut eos perdat: neque DIFFERT pœnas oſoris ſui, ut ei rependat in conſpectu ejus. Quem locum ita παραφράζει Clericus: Sæpe (imo dixerim ſemper) impios præſentibus ſuppliciis adficit, nec ſemper ſcelerum ſuorum fructu frui patitur. Deut. VII. 10. Si peccatum confeſtim ultio ſequeretur, ac metu bene agerent mortales, virtuti non eſſet locus.

De Conſcientia poſt factum.

(g) Poſſis huc referre locum *Num. XXXII. 23.* etſi de pœnis agentem. Ihr werdet eure Sünden inne werden, wenn ſie euch finden wird. conf. Exercit. II. § XXIV. Add. *Jud. IX. 56. 57.* unde patet, DEUM vindictæ moram pœnarum ſeveritate compenſare. Ita ſæpe nos cruciant commiſſa, de quorum Juſtitia ante ne quidem dubitabamus. Qua de re elegans ac virilis eſt ſententia Abigailis 1. Sam. XXV. 31. *Non erit tibi offendiculo, neque ſcrupulum olim inquietudinemque cordi dabit, quod effudiſſes ſanguinem ſine cauſſa* [prægnanti] *Teque ipſe eſſes ultus.* Pertinet quoque ad conſcientiæ poſt factum explicationem illuſtris locus 1. Sam. XXIV. 10. וַיַּךְ לֵב דָּוִד אֹתוֹ Et percuſſit cor Davidis ipſum?

§. III.

§. III.

In conſtituenda Civitate *pactum* (a) primo, quod *unionis* vocant, requiritur; & unionis quidem multorum, cum voluntatum Eſr. III. 1. Neh. VII. 66. VIII, 1. tum virium ratione conſideratorum. Illud ſequitur *Decretum* de forma regiminis, quam determinare in populi (b) ſic coaliti poteſtate eſt. Qui proinde Summum Imperium *uni Perſonæ Phyſicæ vel Morali* habendum exercendumve conferunt. (c) Sed & altero interveniente pacto [2. Sam. V. 3. fœdus dicitur] is qui imperium accipit, ad curam ſalutis publicæ, reliqui ad obſequium in omnibus ad finem Civitatis procurandum neceſſariis obſtringuntur. (d) Atque ita oritur Civitas, corpus voluntate contractum. (e) *quæ geneſis Civitatis?*

(a) Civitas eſt *ſocietas*; quæ ut fiat, pacta oportet intercedere, & ſic paciſcentes fiunt una quaſi perſona, unus ex pluribus, ut *Cicero* L. I. de Legib. loquitur. *Geneſin* Civitatis ita conciſe traditam delineavi ex prolixiore diſcurſu ac mente Auctoris *II. VI. 7. 8. 9.* Adde Joſephum de Geneſi Regni Iſraelitici. Eſt populus ex eo corporum genere, quod ex diſtantibus conſtat, unique nomini ſubjectum eſt, quod habet ἓξιν μίαν, ut Plutarchus: *Spiritum* unum, ut Paulus JCtus loquitur. Is autem *Spiritus* in populo eſt vitæ civilis conſociatio, cujus prima productio eſt Summum Imperium, vinculum, per quod Respublica cohæret, ſpiritus vitalis quem tot millia trahunt, ut Seneca loquitur. Grot. *II. 9. 3.* *quid Spiritus in populo?*

(b) conf. omnino *B. Gerhard.* L. de Magiſtr. Polit. ubi ex profanis docet, etiam ante & poſt Nimrodum nonnullos poteſtatem Politicam electione populi accepiſſe. §. 48. *Exemplo delati a populo regni.*

(c) conf. *Judic. VIII. 22. 1. Sam. X. 24. XI. 14. 2. Sam. V. 1. ſq. 1. Chro. XII. 1. XXIX. 1.* dixerunt Iſraelitæ Gideoni: Dominium habe in nos, tum tu, tum filius tuus, tum nepos tuus, quia ſervaſti nos e manu Madianitarum, eique hæreditarium detulere Principatum ob virtutes & merita. Conf. c. *IX. 6. XI 6.* Subjiciunt ſe hómines imperio alterius ac poteſtati pluribus de cauſis. Ducuntur enim *aut benevolentia, aut beneficiorum magnitudine*, aut dignitatis præſtantia, aut ſpe ſibi utile futurum, aut metu ne parere cogantur, aut ſpe largitionis promiſſionibus- *Cauſſæ delationis.*

Digitized by Google

que capti, aut poſtremo mercede conducti. *Cicero* Off. L. *II.* c. 6. ſub fin ex eodem L. *II.* c. XII. Mihi quidem non apud Medos ſolum, ut ait Herodotus, ſed etiam apud Majores noſtros ſervandæ Juſtitiæ cauſſa videntur olim bene morati Reges conſtituti. Nam cum premeretur inops multitudo ab iis, qui majores opes habebant, ad unum aliquem confugiebant, virtute præſtantem: qui cum prohiberet injuria tenuiores, æquitate conſtituenda, ſummos cum infimis pari jure retinebat. *Seneca Ep. CII.* Nec obſtat: Quod quis non habet, id in alterum conferre non poteſt. Sed populus Majeſtatem, Jus vitæ ac necis & plura alia non habet. *Primum* enim, argumenti vis ibi ſaltem aliqua eſt, cum quis aliquid non habet *neque formaliter, nec virtualiter.* Deinceps reſpondent, populum habere Majeſtatem non quidem ut ex ſe, ſed tamen ut divinitus Civitati commiſſam. Addit tertio Obrechtus, etiamſi origo poteſtatis illius a DEO ſit, ab eoque profluat, eo tamen non obſtante populum illam Principi conferre, quemadmodum Mercator cambium ab alio delatum ſolvens, non pecuniam tantum adplicet, ſed revera ſolvat & conferat. *Obrecht.* ad Grot. *I.* 3. 7. Imo quarto, quemadmodum in naturalibus ex commixtione & temperatione plurium ſimplicium provenire poteſt compoſitum quid, cui tales adſint qualitates, quæ in nullo ſimplicium mixtionem ingredientium deprehenduntur: Ita & corpora Moralia, ex pluribus hominibus conſtantia, aliquod Jus habere poſſunt, ex ipſa illa conjunctione reſultans, quod FORMALITER penes neminem ſingulorum fuit. *Pufendorf.* de J N. & G. VIII. 3. 1. Nimirum dat *ipſa conſociatio* CORPORI Jus in partes. Grot. II. 5. 23.

(d) ejus pacti exemplum habes in Davide & Iſraelitis. II. Sam. V. 3. quod ברית adpellatur.

(e) *Grot. II.* 6. 4. cujus proinde Jus ex prima voluntate metiendum eſt.

§. IV.

Quæ rationes, quique limites ſententiæ veræ de immediata a Deo Majeſtatis origine?

Quæ tamen ſuper conſtitutione Civitatis traduntur, receptæ ac ſalutari, de *Divina Immediataque* Majeſtatis origine, ſententiæ (a) opponenda non ſunt. (b) Nec præter rem a nonnullis inter rem ipſam, ſive Imperium Civile, illudque ſive adplicandi & conferendi, ſive conſequendi habendique modum diſtinguitur, (c) qui poſterior, *humani licet inſtituti*

Digitized by Google

tuti, divinis Majeſtatis originibus nihil derogat. (d) *Res ipſa* h. e. *Imperium civile*, τὸ Κύριον ſuos utique DEO natales debet; ab imperantibus tamen (e) mediate obtinetur. Cæterum nec immerito Principem, diviniore ſtylo, *Deum terreſtrem* dixeris, Majeſtate, velut divino quodam charactere fulgentem; tunc vero demum felici & fauſto fruiturum regimine, ſi de divina poteſtatis ſuæ, licet in Civitate ſummæ, DEO tamen ſubordinatæ, origine ſemper cogitans Principatu ſuo rectiſſime utatur, Numinisque perpetuo clementiam providentiamque humiliter veneretur, adoret, celebret; & Publicam demum Salutem ſupremam ſui Regiminis actionumque Legem eſſe oportere, numquam obliviſcatur. (f) Tandem enim male imperantibus, ut Tacitus ait, facinora atque flagitia ſua in ſupplicium vertunt, & in fine obituque regimen deteſtantur ipſi, ut eſt apud Silium.

Usus practicus hujus ſententiæ.

Quam vellent nunquam Sceptris fulſiſſe ſuperbis. (g)

(a) nixæ ſcilicet *ipſis Scripturæ elogiis* Rom. XIII. 1. ſq. & quod ei, tametſi forte tyrannico, obſecundandum ſit, 1. Petr. II. 12. 13. Conf. *de Nebucadnezare* Dan. II. 37. 44. & *Auguſt. Confeſſ.* Art. VIII. ad eumque Apolog. ibi: *Ut hæc rerum Natura, hi ſiderum Motus vere ſunt ordinatio DEI, & retinentur ac defenduntur a DEO adverſus Diabolum.* Scherz. ad Brev. Hülſem. c. XX. § 4. Quorſum (β) pertinet, quod DEUS, mediante quidem dictamine rationis, tanquam præcone Voluntatis Divinæ Legislatricis (vide Pufend. de O. H. & C. I. III. 10. ibi: Ut iſta rationis dictamina) ANTECEDENTER præcepiſſe humano generi multiplicato intelligitur, ut Civitates, quæ Summo Imperio velut animantur, conſtituerentur. *Pufend.* h. l. *II.* 6. 14. Neque (γ) prætereundum, quod tametſi in conferendo Imperantibus Civili Imperio DEUS ordinarie mediate agat, tam admirabilis tamen haud raro ejus heic ſit digitus, & viæ ejus uſque adeo ſint occultæ, ut manifeſte doceat, ſuum eſſe Reges conſtituere vel deponere. *Qui Mario imperium dedit, ipſe etiam Cajo Cæſari*: qui Auguſto, ipſe etiam Neroni, qui Veſpaſiano vel Patri & filio, ſuaviſſimis Imperatoribus, ipſe etiam *Domitiano crudeliſſimo*: & ne per ſingulos ire neceſſe ſit, qui *Conſtantino Chriſtiano, ipſe Apoſtatæ Juliano.* Hæc plane DEUS unus & verus regit & gubernat, ut placet.

Argumentum de Origine Majeſtatis pure atque absque involucris prepenitur. Anſaque libris vocabularii e conſensu Theologorum &

Digitized by Google

Philosophorum præcidi-tur.

cet. Augustin. de C. D. V. 15. adde *Zentgrav.* Triad. Quæst. Selectiorum qu. 2. §. 11. p. 21. & ante omnes e Nostris Celeb. D. Jægerus Compend. Theol. de Magistr. Polit. p. 465. qui doctrinam orthodoxam & sanæ rationi conformem rotunde proposuit.

Historia Monarchomachorum, & præcipue Jo. Miltoni.

(b) uti quidem a Monarchomachis, & Parricidalis præcipue disciplinæ assertore *Jo. Miltono* factum est, qui Def. pro Pop. Anglic. pag. 29. omnes Reges a populo fingit & ea tantum ratione a DEO, quatenus omnia a DEO. Petulantius p. 134. Jure, inquit, naturali omnis Rex habet populum Superiorem. Sed vero Majestatis augustiores origines sunt, nec populi sed Dei Magistratum condentis ea vocatur Διάνοια. Idem inflant cornu *Pontificii & Anabaptista*, quorum objectionibus jam a Gerhardo L. de Magistr. Polit. §. 48. satisfactum est.

(c) Scilicet, uti α) potestas Ecclesiastica Ministris verbi a Deo tradi dicitur, utut personam talem populus aut Magistratus, vel uterque (cum potestas eligendi pastores Jure divino ad totam Hierarchiam pertineat,) eligant & designent. Adcurate *Scherzerus*: *Diverſi*, inquit, *modi adquirendi Magiſtratum in abſtracto ſic dictum per hereditatem ſucceſſionem, electionem, ſuffragia populi, per quos ad unum vel plures perſonas illa poteſtas determinatur a populo: non magis efficiunt, ut poteſtas illa radicaliter & effective hæreat in populo eligente; quam Jus eligendi Paſtores, ſi conſuetudine vel pacto ad ſolam plebem perveniſſet.* Enucl. Breviarii Hülseman. c. XX. §. 7. p. 1559. & mox p. seq. Facultas ipsa, inquit, manet origine divina, etiamsi modus transferendi eam sæpius variet, vel etiam iniquus sit. Porro β) ut Matrimonii institutio divinæ est originis; ita & Majestatis origo immediate DEO tribuenda est. Ut autem cum illa IMMEDIETATE MATRIMONII, ratione originis, in personis CONSENSUS consistere potest, quo MEDIANTE proxime matrimonium fit: ita aliud est origo Majestatis Politicæ, quæ immediate divina; aliud eligendi potestas hanc vel illam personam, CONSENSUS in hoc vel illud Subjectum, quam potestatem non denegamus Populo. Ita ἀκριβῶς, uti solet *Jo. Adam Osiander*, Coll. System. L. de Magistr. Polit. §. 3. p. 10. h. Aut denique γ) ut Pontificem *CHRISTI* Vicarium nihilominus eligunt Cardinales, nec illa electio divinæ Pontificatus origini ipsorum sententia præjudicat; sic nec electio, determinatio, nominatio personæ Regiæ a Populo facta, divinæ ejus auctoritati opponenda est. vide rursus *Osiand.* ad Grot. I. 3. p. 470. Neque est, quantum sciam, qui non, personam, formam regiminis &c. a populo libere determinari, ultro fateatur. Cæterum commendari in hoc argumento prorsus meretur

Digitized by Google

retur ſolidæ reconditæque eruditionis Viri *G. P. Rœtenbeccii* auſpicio ductuque edita Diſſertatio de MAJESTATE MOTUI ANALOGA, qui λογομαχίας heic paſſim obvias erudite adnotat, & ſimul oſtendit, poſſe utique eligentes Cauſſam dici Majeſtatis Effectivam, ſed ſenſu latiore, C. III. §. 16. p. 17. item cauſſam principalem, ſed ſecundam; Immediatam quoque, ſed IMMEDIATIONE SUPPOSITI. Simili fere modo, ac ſi quis effectuum a Lumine lunari pendentium cauſam lunam dicere vellet immediatam, Solem vero mediatam, qui tamen ſua potius virtute ac radiis ſuis, ad Lunam tamen prius trajectis & hinc reflexis (alioque adeo ſuppoſito intercedente) effectus tales communiter ſupponatur præſtare. *immediate exponitur.*

(d) Unde merito in Viro Clariſſimo ſinceritatem requiras, qui contra recentiores argumentans, ita ſcripſit: Non ignoro, ſponte homines ab initio in ſocietatem civilem coaluiſſe, atque hinc originem traxiſſe ſocietatem civilem. Ergone illa poteſtas origine ſua non eſt niſi humana? At quis hanc theſin defendit? Ergone qui ſuo modo negant Majeſtatem eſſe immediate a DEO, ſtatim affirmant eam origine ſua non eſſe niſi humanam?

(e) *Mediantibus, videlicet pactionibus ac decreto* (conf. §. præced.) conventionibus item aliis, quæ inprimis Rerumpublicarum conſtitutionibus, in Imperiorum delationibus, in Principum electionibus, populum inter & imperantes ineuntur. Quas duras haud raro eſſe, & perſonam imperantem vehementer conſtringere notum eſt. Atque iſto quidem Pacto ſedari controverſiam poſſe exiſtimo, quæ tantis animorum fluctibus jactata agitataque inter Viros egregios fuit. Poſſumus enim devoti piique Regum cultores eſſe, tametſi cum *Petro de Marca*, Præſule Pariſienſi de Conc. Sacerd. & Imp. Tom. I. L. 2. c. 2. §. 1. J. 54. non dicamus: *Unicuique Regum poteſtatem regiam immediate a Divino Numine conferri.* Quam *Caſparis* quoque *Zieglers* ſententiam velut *excedentem* in hoc argumento allegat noſter D. Zentgravius, laudata ſuperius Triade, qu. II. §. 6. pag. m. 16. Mediata certe perſonarum deſignatio ac modi *iſti mediantes*, negari haud poſſunt: Nec populus ut media ibi ſententia ait, Principem eligit modo, ſed & electo Majeſtatem adplicat, ut ſuperius de poteſtate Eccleſiaſtica, Vocatione licet mediata, Miniſtro collata monuimus. Quare flammis quidem aut carnifice ad componendam hanc litem opus nondum erat, ut in Regia Urbe novo controverſias definiendi inſtituto factum eſſe vir doctus conqueritur. Quanquam quæ ejus rei cauſſæ fuerint, noſtrum non eſt arbitrari, & hiſto-

Digitized by Google

riæ nexus nos latet. Addi meretur, qui hæc ex inſtituto eundem in modum ediſſeruit, cordatus Theologus *Frideric. Bechmannus* Inſtit. Theol. Part. III. Loc. XV. §. 6.

(f) Pulcre in hanc rem D. Spenerus Reſponſ. Theol. P. II. c. IV. ſect. 8. So viel groſſe Herrn GOtt dem HErrn näher ſind, ſo viel weniger kommt ihnen zu, daß ſie deſſelbigen Gebott aus den Augen ſetzen. Inſignis eſt de Doctrina Principum, de Trajano locus: Illius exactæ eruditionis, in verbis poſitæ, compos non erat. Rem tamen ejus & norat & implebat. Conf. *Grot. III.* XI. 4. in notis ſub fin. Abſolutum datur imperium, ſed non a Juſtitia, non ab ordine, quum ne Deus quidem a Juſtitia ſit abſolutus, quippe neſcius mentiri.

Quale Imperium abſolutum?

(g) Simul hinc intelligitur, quale Regnum Saturni fuerit, ſub quo primos mortales auream ætatem egiſſe, magno conſenſu fabuloſa tradit antiquitas. Id enim ex Adæ Hiſtoria derivatum eſſe obſervant Viri doctiſſimi, Saturnus nil aliud eſt quam Sator noſter: Græci κρόνον, quaſi χρόνον dixere: quippe temporis principium, & in quo gens humana ſuum terminat ordinem.

quid Regnum Saturni?

§. V.

Quid Majeſtas?

Quemadmodum *Majeſtas ſumma ubique* (a) *Poteſtas*, ſive facultas exercendi univerſa Civitatis Jura eſt: ita eadem Jura [vocata aliis (b) Regalia] commode dividuntur in immanentia & tranſeuntia. (c) Nec rationibus illa deſtituitur ſententia, quæ Majeſtatem totum POTESTATIVUM adpellat. (d) Differt *Majeſtas* a *Magiſtratu*, qui ab illa dependet atque conſtituitur. Cæterum ubi hæc Majeſtas: ubi hæc una, (in perſona ſive ſimplici ſive compoſita) voluntas eſt, ſeque exerit: ibi imperium, ibi Regnum ſive Principatus eſt, ſive quocunque formæ nomine Imperium inſignias. Et quocunque ea voluntas ſe extendit, eo etiam uſque Imperium protenditur. (e)

quid Jura Majeſtatis?

quid Magiſtratus?

Verum definitur Majeſtas.

[a] ſive facultas Moralis Civitatem gubernandi. Grot. I. 3. 6. ac rotunde etiam Kœnigius *infinita Virtutis imperium* definivit. Theol. Poſit. P. III. §. 245.

[b] quæ quidem vox generaliter heic accipitur, non ſaltem uti Monarchicis apta eſt formis, ſed & uti omnia Civitatis Jura comprehendi

hendit. Speciatim vero Jus notat Principis, quod is habet Sede vacante Eccleſiaſtica. Quod quomodo in Romanam ſibi vindicarint Imperatores *Germanici*, docuit in de Libertatibus Eccleſiarum Germanicarum *Jo. Schilterus*. Adde pro Eccleſiis Luſitanicis *Iſmaelem Bullialdum*. Specialiſſime apud Gallos *La Regale* ſive Jus Regaliarum dicit illud Jus, quod habet Rex Chriſtianiſſimus in omnibus Epiſcopatibus Regni ſui, ut in iisdem Epiſcopos eligat, dignitates & beneficia Eccleſiaſtica conferat, & de præbendis illis vacantibus diſponat, nec non fructus per mortem Epiſcopi vacantes ſuos faciat, eousque, quo ſedes vacat, & tamdiu, donec novus Epiſcopus, qui demortui in locum ſuffectus fuit, Regi præſtiterit Juramentum fidelitatis.

Regalia quid notent in genere?

quid in ſpecie? quid la Regale *Gallis?*

(c) add. *Jacob. Thomaſium* Tab. XLIX. lin. 35. cujus hæc diſtinctio eſt, a filio nupere repetita. Jura vero ipſa luculento Commentario expoſuit Zieglerus, ex quo quæ ad uſum modernum ſpectant, ſupplleri poſſunt. add. Grot. I. 3. 6. Qui Civitatem regit, eam partim per ſe, partim per alios regit. *Per ſe* verſatur, aut circa univerſalia, aut circa ſingularia. Circa univerſalia verſatur condendo Leges, easque tollendo, tam circa ſacra, quam circa profana. Ars circa hæc Ariſtoteli vocatur Architectalis. Singularia, circa quæ verſatur, ſunt aut directe publica, aut privata quidem, ſed quatenus ad publicum ordinantur. Directe publica, ſunt *actiones*, ut pacis, belli, fœderum faciendorum; aut *res*, ut vectigalia & ſi quæ his ſunt ſimilia: in quibus comprehenditur & dominium eminens, quod Civitas habet in cives, & res civium in uſum publicum. Ars circa hæc Ariſtoteli vocatur πολιτικὴ, i. e. civilis, & βουλευτικὴ i. e. conſultatrix. Privata ſunt res controverſæ inter ſingulos, quas publica auctoritate dirimi publicæ quietis intereſt. Hæc ars vocatur Δικαστικὴ, Judicialis. Quæ *per alterum* expediuntur, ea expediuntur aut per magiſtratus, aut per alios curatores, in quibus etiam ſunt Legati.

De Juribus Majeſtatis; eorumque diviſione, ac diviſionis fundamento.

(d) huc pertinet inſcriptio Capitis VII. L. II. Vide denuo Jac. Thomaſium Tab. XLIX. lin. 4. & 5. Grot. I. 3. 17.

(e) adplicari hæc ad ſublimiora poſſunt. *Chriſti Regnum* Univerſale eſt, quia ejus Majeſtati ſubjecta omnia Pſ. VIII. 7. XCIII. 1. XCVII, 9. Hæc Monarchia univerſalis eſt, mundanis regnis vel hoc ipſo oppoſita, quod hæc particularia ſint. Conf. profundæ Vir doctrinæ *Lochtſcheidius*, de pura ſalutis intentione, tractatu ſingulari pag. 36. ſeqq.

Uſus doctrinæ in ſpiritualibus.

§. VI.

Qui perpetua civitas?

Populum ſemper eundem dixere veteres ob communionem Juris, & illam, quæ ſingulos jungit, in ſocietate, conſociationem. Inde populum qui nunc eſt, alloquentes, ei tribuimus, quæ eidem populo ante multa ſecula acciderunt. (a)

Ut deſinat Civitas?

Interim & deſinit eſſe Civitas, vel interitu corporis, vel interitu ſpeciei, ſive ſpiritus. Corpus interit 1) ſublatis ſimul partibus, ſine quibus corpus ſubſiſtere nequit, vel ſublata corporis ratione. Ad priorem modum pertinent populi mari abrepti, item ii, quos terræ motus hauſit penitus, [b] aut chaſma. 2.) interit corpus, ſublata coporis ratione, i. e. ſi cives ſponte ob peſtilentiam aut ſeditionem a ſocietate diſcedant, aut vi ita diſtrahantur, ut coire non poſſint. [c] Ipſa vero ſpecies interit, ſublata aut omni, aut perfecta Juris communione, quo pacto formale populi interire ait Pufendorfius.

Ut non deſinat?

(d) Civitas eſſe non deſinit, ſi loco migraverit populus, aut muri urbis disjecti ſint.

(a) laudat eam in rem ſacra quoque teſtimonia Grotius II. 9. 3. Marc. X. 3. Jo. VI 32. VII. 19. 22. Act. VII. 38.

Exempla perpetuitatis populi e ſacris.

(b) *Grot. II. 9. 4.* inſigne exemplum mari hauſtæ urbis vidi ipſe ad Enchuyſam, Chaſmate periit Pluſia, apud Rhetos. add. Obrecht. ad h. l.

(c) huc pertinet etiam noxa venenatorum animalium. Pufend. de J. N. & G. *VIII.* 12. 7. 8.

[d] d. l. *VIII.* 12. ult. non quidem ſemper deſinit eſſe cœtus, ſed deſinit eſſe Respublica; ut ablato ab Judæis ſceptro, *Gen. XLIX. 10.* ut poſt occupationem Solymarum Judæi omnes, quotquot capi potuerunt, ſub haſta miſſi ſunt & venditi.

§. VII.

quid Civitas?

Civitas eſt (a) *Perſona* (b) *Moralis compoſita*, [c] cujus voluntas ex plurium pactis implicita & unita, pro omnium voluntate habetur, ut ſingulorum viribus & facultatibus ad pacem & ſecuritatem communem uti poſſit.

(a)

Digitized by Google

(a) noſtro ſcilicet concipiendi modo II. 6. 10. init. quia Civitas velut UNUM Suppoſitum, intelligit ac vult, aliasque actiones peculiares a ſingulorum actionibus ſeparatas edit. Diſtinguitur ab una perſona naturali II, 8. 4.

Cur Civitas dicatur perſona?

(b) quia eſt perſona ſpectata cum ſtatu ſuo. *Pufendorf.* Elem. L. I. def. 4. p. 26. & quod actio una cenſetur ac una voluntas Judicio Morali, etſi plura ſint individua phyſica. Adeoque *plures perſonæ Morales*, ex officio aut ſtatu reſultantes *in unum hominem* cadere poſſunt. Prout Cicero de Oratore dicit: *Tres perſonas unus ſuſtineo, meam, adverſarii, Judicis.* Conf. Pufend. Jus Feciale. §. 39. p. 147. 147. Ac idem rurſus Cicero: Eſt, inquit, proprium munus *Magiſtratus*, intelligere, ſe gerere PERSONAM CIVITATIS, debereque ejus dignitatem & decus ſuſtinere: ſervare Leges: jura deſcribere: & ea fidei ſuæ commiſſa eſſe, meminiſſe. Offic. I. 34.

Cur unam habeat voluntatem?

(c) i.e. quia plures perſonæ ita heic inter ſe uniuntur, ut tum voluntas, tum actio ipſarum pro unica actione aut voluntate, non pro pluribus, cenſeatur. Cæterum perſonæ compoſitæ ſunt vel Eccleſiaſticæ, vel Politicæ. Inter illas quædam ſunt generales, ut Eccleſia Catholica, item Eccleſiæ particulares: quædam ſpeciales, ut Concilium *Oecumen. Nationale*, aut *Provinciale*: Synodus *Diœceſana, Conſiſtorium, Presbyterium*, Capitulum. Societas politica itidem eſt vel *Univerſalis*, ut Civitas, quæ in diverſas ſpecies, puta, *Monarchiam*, *Ariſtocratiam*, & *Democratiam* diſpeſcitur: vel *particularis*, ut *Senatus*, *Scabinatus*, *Tribus*. add. Pufend. Elem. JPrud. Univ. Def. IV. L. I. p. 26. ſqq.

Quid & quotuplices perſona compoſita?

§. VIII.

Ut in omnibus conſociationibus, ſic in Concilio quoque, cui Civitatis commiſſum eſt Regimen, *vincit pars major*, quod vocamus Jus partis majoris, vel pluralitatem vororum. (a) Quanquam *& Collegia* dantur, ubi unius diſſenſus cæterorum omnium conſenſum reddere irritum poteſt. (b) Quo nomine Galli contra Concilium Tridentinum Proteſtantes dixere, ad id ſe non teneri. (c) In paritate vororum vincit pars mitior. (d)

Quid Jus partis majoris, ſeu pluralitatis vorum?

In paribus cur vincat pars mitior?

(a) *Grotius II. 5. 17.* quia ut neque Pufendorfius de J. N. & G. VII. 2. 15. diffitetur, VIX alia eſt via negotia expediendi; Unde neceſſum eſſe ait, ut in Conciliis plurium ſuffragia vim habeant univerſorum.

Quæ ratio victoriæ vorum majorum?

rum. Quis enim judicium alias feret, utra ſententia ſit melior? Non partes ipſæ diſſidentes, quia judicare in propria cauſa non licet. Non tertius, cum & arbiter ſuſpectus, imo Reip. inimicus eſſe poſſit. In Diæta Imperii Rom. Germ. vincunt majora, exceptis per Pacem Weſtphalicam in favorem Proteſtantium certis caſibus, ubi ipſis JUS EUNDI IN PARTES eſt conceſſum. Ut ſi in cauſſa Religionis vincerent Romanenſium vota Majora, Proteſtantes velut diſtinctum corpus intra ſe, ſuasque in partes redeant, & ad Majora non teneantur. Sic in materia quoque de Collectis ſtatutum eſt, ut ipſis, ſi juſto graviores viderentur, liceat ire in partes, ſibique quid videatur, ſine Corpore Statuum Romano-Catholicorum pronunciare & definire.

(b) ut *Poloniarum Reges* non eliguntur, niſi ſuffragiis ſingulorum & nemine contradicente. *Beemann.* Hiſtor. Orbis Terr. c. VIII. §. 5.

(c) *Pufend.* de J. N. & G. VII. 2. 15.

Calculus Minervæ.

(d) ex *calculo Minervæ*, quæ in Judicio ſuper Oreſtem inſtituto ſic definiit:

Evaſit hic vir ultionem ſanguinis
Nam calculorum numerus æquus exiit.

De eo confer Tractationem noſtram de Jure Pœnar. IX. 5. add. Bœcler. nobili Diſſertat. de Calculo Minervæ, quæ eſt inter Diſſertationes politicas.

§. IX.

Quod Jus Regis *apud Samuelem?*

Quod apud Samuelem eſt de *Jure Regis*, num de vero Jure, [a] hoc eſt, facultate juſte & honeſte aliquid agendi? aut nudo facto? [b] an denique de facto effectum Juris habente [c] exponi debeat, inter Auctores disquiritur. Sunt qui litem declinent, quum ab hypotheſi ad theſin argumentari heic non ſit conſultum, & ad Europæos aliasve gentes nihil attineat Jus Ebræorum, vel Dominatus vel Regnum mixtum, vel aliud quid fuerit. [d]

An *Jus verum intelligendum?*

[a] ut vult *Oſiander*, infra de Dominio eminenti allegandus; & poſt eum *Ulr. Obrechtus* ad Grot. I. 4. 3. quia 1. משפט verum Jus indigetet, Deut. XVIII. 14. 2. quia illa Regiminis ratio ad Majeſtatem Statumque Regis neceſſaria ſit, aſſumere ſibi juvenes in ſatellitium, vineas in alimentationem, decimare greges: quia 3. hoc jus redactum in ſcripturas, depoſitumque coram Domino, 1. Sam. X. 25. quid vero periculoſius quam

Digitized by Google

quam perſcribere & in ſanctiſſimo loco Jura recondere tyranni? quia 4. hoc Jus, ſuppoſita Reip. neceſſitate, nihil habeat iniqui. Quod argumentum ad 1. Sam. VIII. 10. exaggerat *Calovius*, ac ante eum Hülſem. Extenſ. Brev. XX. 12. ut & Jo. Wandalinus de Jure Regio, ac noviſſime *Zentgravius* poſt alios adnotavit, eo ex Jure, a Samuele, Ebræorum, in Status ſui mutationem prurientium, motui oppoſito, dominii eminentis Jura doceri poſſe. Summ. J. D. Sect. II. art. II. §. 13.

(b) ut *alii*; quod Juri naturæ Legibusque divinis contrarium ſit, auferre populo agros optimos, veterumque patrimoniorum turbare ordinem. 2. Vox, *clamabitis*, & lamenta arguant tyrannidem. Quorſum enim querelæ, quamdiu ſecundum Jus imperatur? 3. Longe aliud Jus ſit Regis Deut. XVII. 14. Nimirum ejusmodi Jus Regis deſcribi, quale habuerint Reges Orientis, quæ vellent, ſuis imperantes: atqui talem Iſraelitas Regem petiiſſe 1. Sam. VIII. 5. 18. Conſentit in tantum *Danhauerus* in Politia Baſilica, qui Jus Regium duplex dicit, unum antiquum a Moſe Deut. l. c. intimatum, a Deo propitio dictatum: alterum quod Jus ſumtum magis fuerit, quam datum, Deoque irato & irritato permiſſum, quod Samuel non tam dictitat, quam præſagit. *An nudum factum?*

(c) id eſt non reſiſtendi obligationem. Quæ eſt *Grotii* ſententia I, 4. 3. qui Jus vocari ait, quomodo Prætor Jus reddere dicitur, etiam cum inique decernit. Adſtipulatur *Danhauerus*: Cum Samuel, inquit, Jus Regium proponit, ſine dubio non loquitur de Jure juſto ac legitimo, longe enim hoc ab alio antiquiori diſcrepat: nec de nudo facto, nihil enim eſſet in eo eximium, cum injurias facere & privati privatis ſoleant: ſed de tali facto, quod conjunctum erat cum effectu Juris obligatorio ad non reſiſtendum, ut nihil ſupereſſet niſi pœnitens ad DEUM Vindicem provocatio. Et quam gravia Reges, hoc Jus ſequuti, ſubditis impoſuerint vectigalia, docuit Salomon; qui populum ſic gravavit, ut ab illo ſe relevare voluerit; neque filius leviora cogitabat, ſed cum ſupremum ſe Dominum exiſtimaret, & populi bona ſuam poſſeſſionem arbitraretur, barbare inclementerque reſpondit: Pater meus adgravavit jugum: Ego gravius reddam. *Danhau.* Polit. Baſil. p. 63. *An factum Juris effectum habeat?*

(d) uti *D. Hedingerus* Siciliment. ad Grot. I. 4. 9. Judicioſiſſimi Viri, Venerandi Parentis mei, D. *Jo. Andreæ Hochſtetteri*, Abbatis Bebenhuſani, ſententia eſt, textum de REGNO, *ejusque STATU*, ut hodie loquimur, *conſtituendo* loqui. Tum enim *Fiſco ſeu patrimonio* Principatus opus erat, ad quem conſtituendum agros, vineas, decimas, aliosque reditus deſtinari, & a privatis Civium poſſeſſionibus decerpi neceſſarium *Qui judicium declinaverit? Verior ſententia*, a Venerando Parente

ſein der Tugend und Erbarkeit, ſo ins äuſſerliche Leben gehöret. Ita Arndius de Ver. Chriſt. I. 41.

(c) conf. omnino Coh. VIII. 11. & Deut. XXIX. 19. & quam pulcre Elihu Luthero Interprete: Es iſt ein Gericht vor ihme; Harre ſein nur. Ob ſein Zorn ſo bald nicht heimſuchet, und ſich nicht annimt, daß ſo viel Laſter da ſind. Job. XXXV. 14. 15.

Theodectes: —— —— νῦν δὲ τῆς τιμωρίας
Ἄπαθεν ὅσης, τῇ Φύσει χρῶντες βροτοί.

add. Sirac. V. 3. 4. Sirac. IX. 16.

Scandalo ex rebus improborum proſperis ut occurrendum?

(f) Graviter hæc exaggerat Salomo: Tam bona, inquiens, quam mala, juſtis impiisque eveniunt; immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti. Ut perjuro, ſic juramentum timenti & *ἐυόρκῳ* Coh. IX. 2. Quia non profertur cito contra malos ſententia, abſque timore ullo filii hominum perpetrant mala, Cohel. VIII. 11. & quis dixerit, quid promereatur impius, ſi rem exterius contueamur? quis ei malefacta compenſet? Job. XXI. 31. Cæſar in reſponſo ad Helvetios, quod eſt Belli Gallici libro primo, vere dixit, etiam adverſus ſemetipſum: Conſueſſe DEUM immortalem, quo gravius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro ſcelere eorum ulciſci velit, his ſecundiores interdum res & diuturniorem impunitatem concedere. Saluſtius Philoſophus: *Εἰ τοῖς ἡμαρτηκόσιν ἐυθὺς ἠκολούθων αἱ δίκαι, φόβῳ δικαιοπραγοῦντες ἄνθρωποι χρεῖτιὼ οὐκ ἂν ἔσχον.* Atque hoc ſenſu Moſes: Rependit DEUS ſui oſoribus in conſpectu eorum, ita ut eos perdat: neque DIFFERT pœnas oſoris ſui, ut ei rependat in conſpectu ejus. Quem locum ita *ἀποφαίζει* Clericus: Sæpe (imo dixerim ſemper) impios præſentibus ſuppliciis adficit, nec ſemper ſcelerum ſuorum fructu frui patitur. Deut. VII. 10. Si peccatum confeſtim ultio ſequeretur, ac metu bene agerent mortales, virtuti non eſſet locus.

De Conſcientia poſt factum.

(g) Poſſis huc referre locum *Num. XXXII. 23.* etſi de pœnis agentem. Ihr werdet eure Sünden inne werden, wenn ſie euch finden wird. conf. Exercit. II. § XXIV. Add. *Jud. IX. 56. 57.* unde patet, DEUM vindictæ moram pœnarum ſeveritate compenſare. Ita ſæpe nos cruciant commiſſa, de quorum Juſtitia ante ne quidem dubitabamus. Qua de re elegans ac virilis eſt ſententia Abigailis 1. Sam. XXV. 31. *Non erit tibi offendiculo, neque ſcrupulum olim inquietudinemque cordi dabit, quod effudiſſes ſanguinem ſine cauſſa* [prægnanti] *Teque ipſe eſſes ultus.* Pertinet quoque ad conſcientiæ poſt factum explicationem illuſtris locus 1. Sam. XXIV. 10. וַיַּךְ לִבּוֹ אֶת Et percuſſit cor Davidis ipſum?

§. III.

§. III.

In conſtituenda Civitate *pactum* (a) primo, quod *unionis* vocant, requiritur; & unionis quidem multorum, cum voluntatum Eſr. III. 1. Neh. VII. 66. VIII, 1. tum virium ratione conſideratorum. Illud ſequitur *Decretum* de forma regiminis, quam determinare in populi (b) ſic coaliti poteſtate eſt. Qui proinde Summum Imperium *uni Perſonæ Phyſicæ vel Morali* habendum exercendumve conferunt. (c) Sed & altero interveniente pacto [2. Sam. V. 3. fœdus dicitur] is qui imperium accipit, ad curam ſalutis publicæ, reliqui ad obſequium in omnibus ad finem Civitatis procurandum neceſſariis obſtringuntur. (d) Atque ita oritur Civitas, corpus voluntate contractum. (e)

quæ geneſis Civitatis?

(a) Civitas eſt *ſocietas*; quæ ut fiat, pacta oportet intercedere, & ſic paciſcentes fiunt una quaſi perſona, unus ex pluribus, ut *Cicero* L. I. de Legib. loquitur. *Geneſin* Civitatis ita conciſe traditam delineavi ex prolixiore diſcurſu ac mente Auctoris *II. VI. 7. 8. 9.* Adde Joſephum de Geneſi Regni Iſraelitici. Eſt populus ex eo corporum genere, quod ex diſtantibus conſtat, unique nomini ſubjectum eſt, quod habet ἓξιν μίαν, ut Plutarchus; *Spiritum* unum, ut Paulus JCtus loquitur. Is autem *Spiritus* in populo eſt vitæ civilis conſociatio, cujus prima productio eſt Summum Imperium, vinculum, per quod Respublica cohæret, ſpiritus vitalis quem tot millia trahunt, ut Seneca loquitur. Grot. *II.* 9. 3.

quid Spiritus in populo?

(b) conf. omnino *B. Gerhard.* L. de Magiſtr. Polit. ubi ex profanis docet, etiam ante & poſt Nimrodum nonnullos poteſtatem Politicam electione populi accepiſſe. §. 48.

Exemplo delati à populo regni.

(c) conf. *Judic. VIII. 22. 1. Sam. X. 24. XI. 14. 2. Sam. V. 1. ſq. 1. Chron. XII. 1. XXIX. 1.* dixerunt Iſraelitæ Gideoni: Dominium habe in nos, tum tu, tum filius tuus, tum nepos tuus, quia ſervaſti nos e manu Madianitarum, eique hæreditarium detulere Principatum ob virtutes & merita. Conf. c. *IX. 6. XI 6.* Subjiciunt ſe hómines imperio alterius ac poteſtati pluribus de cauſis. Ducuntur enim *aut benevolentia, aut beneficiorum magnitudine*, aut dignitatis præſtantia, aut ſpe ſibi utile futurum, aut metu ne parere cogantur, aut ſpe largitionis promiſſionibusque

Cauſſæ delationis.

Digitized by Google

que capti, aut poſtremo mercede conducti. *Cicero* Off. L. *II.* c. 6. ſub fin ex eodem L. *II.* c. *XII.* Mihi quidem non apud Medos ſolum, ut ait Herodotus, ſed etiam apud Majores noſtros ſervandæ Juſtitiæ cauſſa videntur olim bene morati Reges conſtituti. Nam cum premeretur inops multitudo ab iis, qui majores opes habebant, ad unum aliquem confugiebant, virtute præſtantem: qui cum prohiberet injuria tenuiores, æquitate conſtituenda, ſummos cum infimis pari jure retinebat. *Seneca Ep. CII.* Nec obſtat: Quod quis non habet, id in alterum conferre non poteſt. Sed populus Majeſtatem, Jus vitæ ac necis & plura alia non habet. *Primum* enim, argumenti vis ibi ſaltem aliqua eſt, cum quis aliquid non habet *neque formaliter, nec virtualiter.* Deinceps reſpondent, populum habere Majeſtatem non quidem ut ex ſe, ſed tamen ut divinitus Civitati commiſſam. Addit tertio Obrechtus, etiamſi origo poteſtatis illius a DEO ſit, ab eoque profluat, eo tamen non obſtante populum illam Principi conferre, quemadmodum Mercator cambium ab alio delatum ſolvens, non pecuniam tantum adplicet, ſed revera ſolvat & conferat. *Obrecht.* ad Grot. *I.* 3. 7. Imo quarto, quemadmodum in naturalibus ex commixtione & temperatione plurium ſimplicium provenire poteſt compoſitum quid, cui tales adſint qualitates, quæ in nullo ſimplicium mixtionem ingredientium deprehenduntur: ita & corpora Moralia, ex pluribus hominibus conſtantia, aliquod Jus habere poſſunt, ex ipſa illa conjunctione reſultans, quod FORMALITER penes neminem ſingulorum fuit. *Pufendorf.* de J N. & G. VIII. 3. 1. Nimirum dat *ipſa conſociatio* CORPORI Jus in partes. Grot. II. 5. 23.

(d) ejus pacti exemplum habes in Davide & Iſraelitis. II. Sam. V. 3. quod ברית adpellatur.

(e) *Grot. II.* 6. 4. cujus proinde Jus ex prima voluntate metiendum eſt.

§. IV.

Quæ rationes, quique limites ſententia vera de immediata a *Deo Majeſtatis origine?*

Quæ tamen ſuper conſtitutione Civitatis traduntur, receptæ ac ſalutari, de *Divina Immediataque* Majeſtatis origine, ſententiæ (a) opponenda non ſunt. (b) Nec præter rem a nonnullis inter rem ipſam, ſive Imperium Civile, illudque ſive adplicandi & conferendi, ſive conſequendi habendique modum diſtinguitur, (c) qui poſterior, *humani licet inſtituti*

Digitized by Google

tuti, divinis Majeſtatis originibus nihil derogat. (d) *Res ipſa* h. e. *Imperium civile*, τὸ Κύριον ſuos utique DEO natales debet; ab imperantibus tamen (e) mediate obtinetur. Cæterum nec immerito Principem, diviniore ſtylo, *Deum terreſtrem* dixeris, Majeſtate, velut divino quodam charactere fulgentem; tunc vero demum felici & fauſto fruiturum regimine, ſi de divina poteſtatis ſuæ, licet in Civitate ſummæ, DEO tamen ſubordinatæ, origine ſemper cogitans Principatu ſuo rectiſſime utatur, Numinisque perpetuo clementiam providentiamque humiliter veneretur, adoret, celebret; & Publicam demum Salutem ſupremam ſui Regiminis actionumque Legem eſſe oportere, numquam obliviſcatur. (f) Tandem enim male imperantibus, ut Tacitus ait, facinora atque flagitia ſua in ſupplicium vertunt, & in fine obituque regimen deteſtantur ipſi, ut eſt apud Silium.

Usus practicus hujus ſententiæ.

Quam vellent unquam Sceptris fulſiſſe ſuperbis. (g)

(a) nixæ ſcilicet *ipſis Scripturæ elogiis* Rom. XIII. 1. ſq. & quod ei, tametſi forte tyrannico, obſecundandum ſit, 1. Petr. II. 12. 13. Conf. *de Nebucadnezare* Dan. II. 37. 44. & *Auguſt. Confeſſ.* Art. VIII. ad eumque Apolog. ibi: *Ut hæc rerum Natura, hi ſiderum Motus vere ſunt ordinatio DEI, & retinentur ac defenduntur a DEO adverſus Diabolum.* Scherz. ad Brev. Hülſem. c. XX. §. 4. Quorſum (β) pertinet, quod DEUS, mediante quidem dictamine rationis, tanquam præcone Voluntatis Divinæ Legislatricis (vide Pufend. de O. H. & C. I. III. 10. ibi: Ut iſta rationis dictamina) ANTECEDENTER præcepiſſe humano generi multiplicato intelligitur, ut Civitates, quæ Summo Imperio velut animantur, conſtituerentur. *Pufend.* h. l. *II.* 6. 14. Neque (γ) prætereundum, quod tametſi in conferendo Imperantibus Civili Imperio DEUS ordinarie mediate agat, tam admirabilis tamen haud raro ejus heic ſit digitus, & viæ ejus uſque adeo ſint occultæ, ut manifeſte doceat, ſuum eſſe Reges conſtituere vel deponere. *Qui Mario imperium dedit, ipſe etiam Cajo Cæſari*: qui Auguſto, ipſe etiam Neroni, qui Veſpaſiano vel Patri & filio, ſuaviſſimis Imperatoribus, ipſe etiam *Domitiano crudeliſſimo*: & ne per ſingulos ire neceſſe ſit, qui *Conſtantino Chriſtiano, ipſe Apoſtata Juliano.* Hæc plane DEUS unus & verus regit & gubernat, ut placet.

Argumentum de Originе Majeſtatis pure atque absque involucris propenitur. Anſaque libris vocabularia e conſenſu Theologorum &

Digitized by Google

retur ſolidæ reconditæque eruditionis Viri *G. P. Rœtenbeccii* auſpicio ductuque edita Diſſertatio de MAJESTATE MOTUI ANALOGA, qui λογομαχίας heic paſſim obvias erudite adnotat, & ſimul oſtendit, poſſe utique eligentes Cauſſam dici Majeſtatis Effectivam, ſed ſenſu latiore, C. III. §. 16. p. 17. item cauſſam principalem, ſed ſecundam; Immediatam quoque, ſed IMMEDIATIONE SUPPOSITI. Simili fere modo, ac ſi quis effectuum a Lumine lunari pendentium cauſam lunam dicere vellet immediatam, Solem vero mediatam, qui tamen ſua potius virtute ac radiis ſuis, ad Lunam tamen prius trajectis & hinc reflexis (alioque adeo ſuppoſito intercedente) effectus tales communiter ſupponatur præſtare.

immediate exponitur.

(d) Unde merito in Viro Clariſſimo ſinceritatem requiras, qui contra recentiores argumentans, ita ſcripſit: Non ignoro, ſponte homines ab initio in ſocietatem civilem coaluiſſe, atque hinc originem traxiſſe ſocietatem civilem. Ergone illa poteſtas origine ſua non eſt niſi humana? At quis hanc theſin defendit? Ergone qui ſuo modo negant Majeſtatem eſſe immediate a DEO, ſtatim affirmant eam origine ſua non eſſe niſi humanam?

(e) *Mediantibus, videlicet pactionibus ac decreto* (conf. §. præced.) conventionibus item aliis, quæ inprimis Rerumpublicarum conſtitutionibus, in Imperiorum delationibus, in Principum electionibus, populum inter & imperantes ineuntur. Quas duras haud raro eſſe, & perſonam imperantem vehementer conſtringere notum eſt. Atque iſto quidem Pacto ſedari controverſiam poſſe exiſtimo, quæ tantis animorum fluctibus jactata agitataque inter Viros egregios fuit. Poſſumus enim devoti piique Regum cultores eſſe, tametſi cum *Petro de Marca*, Præſule Pariſienſi de Conc. Sacerd. & Imp. Tom. I. L. 2. c. 2. §. 1. J. 54. non dicamus: *Unicuique Regum poteſtatem regiam immediate a Divino Numine conferri.* Quam *Caſparis* quoque *Ziegleri* ſententiam velut *excedentem* in hoc argumento allegat noſter D. Zentgravius, laudata ſuperius Triade, qu. II. §. 6. pag. m. 16. Mediata certe perſonarum deſignatio ac modi *iſti mediantes*, negari haud poſſunt: Nec populus ut media ibi ſententia ait, Principem eligit modo, ſed & electo Majeſtatem adplicat, ut ſuperius de poteſtate Eccleſiaſtica, Vocatione licet mediata, Miniſtro collata monuimus. Quare flammis quidem aut carnifice ad componendam hanc litem opus nondum erat, ut in Regia Urbe novo controverſias definiendi inſtituto factum eſſe vir doctus conqueritur. Quanquam quæ ejus rei cauſſæ fuerint, noſtrum non eſt arbitrari, & hiſto-

Digitized by Google

riæ nexus nos latet. Addi meretur, qui hæc ex inſtituto eundem in modum ediſſeruit, cordatus Theologus *Frideric. Bechmannus* Inſtit. Theol. Part. III. Loc. XV. §. 6.

(f) Pulcre in hanc rem D. Spenerus Reſponſ. Theol. P. II. c. IV. ſect. 8. So viel groſſe Herrn GOtt dem HErrn näher ſind, ſo viel weniger kommt ihnen zu, daß ſie deſſelbigen Gebott aus den Augen ſetzen. Inſignis eſt de Doctrina Principum, de Trajano locus: Illius exactæ eruditionis, in verbis poſitæ, compos non erat. Rem tamen ejus & norat & implebat, Conf. *Grot. III. XI. 4.* in notis ſub fin. Abſolutum datur imperium, ſed non a Juſtitia, non ab ordine, quum ne Deus quidem a Juſtitia ſit abſolutus, quippe neſcius mentiri.

Quale Imperium abſolutum?

(g) Simul hinc intelligitur, quale Regnum Saturni fuerit, ſub quo primos mortales auream ætatem egiſſe, magno conſenſu fabuloſa tradit antiquitas. Id enim ex Adæ Hiſtoria derivatum eſſe obſervant Viri doctiſſimi, Saturnus nil aliud eſt quam Sator noſter: Græci κρόνον, quaſi χρόνον dixere: quippe temporis principium, & in quo gens humana ſuum terminat ordinem.

quid Regnum Saturni?

§. V.

Quid Majeſtas?

Quemadmodum *Majeſtas ſumma ubique* (a) *Poteſtas*, ſive facultas exercendi univerſa Civitatis Jura eſt: ita eadem Jura [vocata aliis (b) Regalia] commode dividuntur in immanentia & tranſeuntia. (c) Nec rationibus illa deſtituitur ſententia, quæ Majeſtatem totum POTESTATIVUM adpellat. (d) Differt *Majeſtas* a *Magiſtratu*, qui ab illa dependet atque conſtituitur. Cæterum ubi hæc Majeſtas: ubi hæc una, (in perſona ſive ſimplici ſive compoſita) voluntas eſt, ſeque exerit: ibi imperium, ibi Regnum ſive Principatus eſt, ſive quocunque formæ nomine Imperium inſignias. Et quocunque ea voluntas ſe extendit, eo etiam uſque Imperium protenditur. (e)

quid Jura Majeſtatis?

quid Magiſtratus?

[a] ſive facultas Moralis Civitatem gubernandi. Grot. I. 3. 6. ac rotunde etiam Kœnigius *infinitæ Virtutis imperium* definivit. Theol. Poſit. P. III. §. 245.

Imperium definitur Majeſtas.

[b] quæ quidem vox generaliter heic accipitur, non ſaltem uti Monarchicis apta eſt formis, ſed & uti omnia Civitatis Jura comprehendi

hendit. Speciatim vero Jus notat Principis, quod is habet Sede vacante Eccleſiaſtica. Quod quomodo in Romanam ſibi vindicarint Imperatores Germanici, docuit in de Libertatibus Eccleſiarum Germanicarum *Jo. Schilterus*. Adde pro Eccleſiis Luſitanicis *Iſmaelem Bullialdum*. Specialiſſime apud Gallos *La Regale* ſive Jus Regaliarum dicit illud Jus, quod habet Rex Chriſtianiſſimus in omnibus Epiſcopatibus Regni ſui, ut in iisdem Epiſcopos eligat, dignitates & beneficia Eccleſiaſtica conferat, & de præbendis illis vacantibus diſponat, nec non fructus per mortem Epiſcopi vacantes ſuos faciat, eousque, quo ſedes vacat, & tamdiu, donec novus Epiſcopus, qui demortui in locum ſuffectus fuit, Regi præſtiterit Juramentum fidelitatis.

Regalia quid notent in genere?

quid in ſpecie?

quid la Regale *Gallis?*

(c) add. *Jacob. Thomaſium* Tab. XLIX. lin. 35. cujus hæc diſtinctio eſt, a filio nupere repetita. Jura vero ipſa luculento Commentario expoſuit Zieglerus, ex quo quæ ad uſum modernum ſpectant, ſuppleri poſſunt. add. Grot. I. 3. 6. Qui Civitatem regit, eam partim per ſe, partim per alios regit. *Per ſe* verſatur, aut circa univerſalia, aut circa ſingularia. Circa univerſalia verſatur condendo Leges, easque tollendo, tam circa ſacra, quam circa profana. Ars circa hæc Ariſtoteli vocatur Architectalis. Singularia, circa quæ verſatur, ſunt aut directe publica, aut privata quidem, ſed quatenus ad publicum ordinantur. Directe publica, ſunt *actiones*, ut pacis, belli, fœderum faciendorum; aut *res*, ut vectigalia & ſi quæ his ſunt ſimilia: in quibus comprehenditur & dominium eminens, quod Civitas habet in cives, & res civium in uſum publicum. Ars circa hæc Ariſtoteli vocatur πολιτικὴ, i. e. civilis, & βουλευτικὴ i. e. conſultatrix. Privata ſunt res controverſæ inter ſingulos, quas publica auctoritate dirimi publicæ quietis intereſt. Hæc ars vocatur Δικαϛικὴ, Judicialis. Quæ *per alterum* expediuntur, ea expediuntur aut per magiſtratus, aut per alios curatores, in quibus etiam ſunt Legati.

De Juribus Majeſtatis, eorumque diviſione, ac diviſionis fundamento.

(d) huc pertinet inſcriptio Capitis VII. L. II. Vide denuo Jac. Thomaſium Tab. XLIX. lin. 4. & 5. Grot. I. 3. 17.

(e) adplicari hæc ad ſublimiora poſſunt. *Chriſti Regnum* Univerſale eſt, quia ejus Majeſtati ſubjecta omnia Pſ. VIII. 7. XCIII. 1. XCVII, 9. Hæc Monarchia univerſalis eſt, mundanis regnis vel hoc ipſo oppoſita, quod hæc particularia ſint. Conf. profundæ Vir doctrinæ *Lechſcheidius*, de pura ſalutis intentione, tractatu ſingulari pag. 16. ſeqq.

Uſus doctrinæ in ſpiritualibus.

§. VI.

Qui perpetua civitas?

Populum ſemper eundem dixere veteres ob communionem Juris, & illam, quæ ſingulos jungit, in ſocietate, conſociationem. Inde populum qui nunc eſt, alloquentes, ei tribuimus, quæ eidem populo ante multa ſecula acciderunt. (a)

Ut definat Civitas?

Interim & definit eſſe Civitas, vel interitu corporis, vel interitu ſpeciei, ſive ſpiritus. Corpus interit 1) ſublatis ſimul partibus, ſine quibus corpus ſubſiſtere nequit, vel ſublata corporis ratione. Ad priorem modum pertinent populi mari abrepti, item ii, quos terræ motus hauſit penitus, [b] aut chaſma. 2.) interit corpus, ſublata coporis ratione, i. e. ſi cives ſponte ob peſtilentiam aut ſeditionem a ſocietate diſcedant, aut vi ita diſtrahantur, ut coire non poſſint. [c] Ipſa vero ſpecies interit, ſublata aut omni, aut perfecta Juris communione, quo pacto formale populi inrerire ait Pufendorfius.

Ut non definat?

(d) Civitas eſſe non definit, ſi loco migraverit populus, aut muri urbis disjecti ſint.

(a) laudat eam in rem ſacra quoque teſtimonia Grotius II. 9. 3. Marc. X. 3. Jo. VI 32. VII. 19. 22. Act. VII. 38.

Exempla perpetuitatis populi e ſacris.

(b) *Grot. II.* 9. 4. inſigne exemplum mari hauſtæ urbis vidi ipſe ad Enchuyſam, Chaſmate periit Pluſia, apud Rhetos. add. Obrecht. ad h. l.

(c) huc pertinet etiam noxa venenatorum animalium. Pufend. de J. N. & G. *VIII.* 12. 7. 8.

[d] d. l. *VIII.* 12. ult. non quidem ſemper definit eſſe cœtus, ſed definit eſſe Respublica; ut ablato ab Judæis ſceptro, *Gen. XLIX. 19.* ut poſt occupationem Solymarum Judæi omnes, quotquot capi potuerunt, ſub haſta miſſi ſunt & venditi.

§. VII.

quid Civitas?

Civitas eſt (a) *Perſona* (b) *Moralis compoſita*, [c] cujus voluntas ex plurium pactis implicita & unita, pro omnium voluntate haberur, ut ſingulorum viribus & facultatibus ad pacem & ſecuritatem communem uti poſſit.

(a)

Digitized by Google

(a) noſtro ſcilicet concipiendi modo II. 6. 10. init. quia Civitas velut UNUM Suppoſitum, intelligit ac vult, aliasque actiones peculiares a ſingulorum actionibus ſeparatas edit. Diſtinguitur ab una perſona naturali II, 8. 4. *Cur Civitas dicatur perſona?*

(b) quia eſt perſona ſpectata cum ſtatu ſuo. *Pufendorf.* Elem. L. I. def. 4. p. 26. & quod actio una cenſetur ac una voluntas Judicio Morali, etſi plura ſint individua phyſica. Adeoque *plures perſonæ Morales*, ex officio aut ſtatu reſultantes *in unum hominem* cadere poſſunt. Prout Cicero de Oratore dicit: *Tres perſonas unus ſuſtineo, meam, adverſarii, Judicis.* Conf. Pufend. Jus Feciale. §. 39. p. 147. 147. Ac idem rurſus Cicero: Eſt, inquit, proprium munus Magiſtratus, intelligere, ſe gerere PERSONAM CIVITATIS, debereque ejus dignitatem & decus ſuſtinere: ſervare Leges: jura deſcribere: & ea fidei ſuæ commiſſa eſſe, meminiſſe. Offic. I. 34. *Cur unam habeat voluntatem?*

(c) i.e. quia plures perſonæ ita heic inter ſe uniuntur, ut tum voluntas, tum actio ipſarum pro unica actione aut voluntate, non pro pluribus, cenſeatur. Cæterum perſonæ compoſitæ ſunt vel Eccleſiaſticæ, vel Politicæ. Inter illas quædam ſunt generales, ut Eccleſia Catholica, item Eccleſiæ particulares: quædam ſpeciales, ut Concilium *Oecumen. Nationale*, aut *Provinciale*: Synodus *Diœceſana, Conſiſtorium, Presbyterium*, Capitulum. Societas politica itidem eſt vel *Univerſalis*, ut Civitas, quæ in diverſas ſpecies, puta, *Monarchiam*, *Ariſtocratiam*, & *Democratiam* diſpeſcitur: vel *particularis*, ut *Senatus*, *Scabinatus*, *Tribus*. add. Pufend. Elem. JPrud. Univ. Def. IV. L. I. p. 26. ſqq. *Quid & quotuplices perſonæ compoſitæ?*

§. VIII.

Ut in omnibus conſociationibus, ſic in Concilio quoque, cui Civitatis commiſſum eſt Regimen, *vincit pars major*, quod vocamus Jus partis majoris, vel pluralitatem vororum. (a) Quanquam *& Collegia* dantur, ubi unius diſſenſus cæterorum omnium conſenſum reddere irritum poteſt. (b) Quo nomine Galli contra Concilium Tridentinum Proteſtantes dixere, ad id ſe non teneri. (c) In paritate vororum vincit pars mitior. (d) *Quid Jus partis majoris, ſeu pluralitatis votorum? In paribus cur vincat pars mitior?*

(a) *Grotius II. 5. 17.* quia ut neque Pufendorfius de J. N. & G. VII. 2. 15. diffitetur, VIX alia eſt via negotia expediendi; Unde neceſſum eſſe ait, ut in Conciliis plurium ſuffragia vim habeant univerſorum. *Quæ ratio victoriæ votorum majorum?*

Digitized by Google

rum. Quis enim judicium alias feret, utra ſententia ſit melior? Non partes ipſæ diſſidentes, quia judicare in propria cauſa non licet. Non tertius, cum & arbiter ſuſpectus, imo Reip. inimicus eſſe poſſit. In Diæta Imperii Rom. Germ. vincunt majora, exceptis per Pacem Weſtphalicam in favorem Proteſtantium certis caſibus, ubi ipſis JUS EUNDI IN PARTES eſt conceſſum. Ut ſi in cauſſa Religionis vincerent Romanenſium vota Majora, Proteſtantes velut diſtinctum corpus intra ſe, ſuasque in partes redeant, & ad Majora non teneantur. Sic in materia quoque de Collectis ſtatutum eſt, ut ipſis, ſi juſto graviores viderentur, liceat ire in partes, ſibique quid videatur, ſine Corpore Statuum Romano-Catholicorum pronunciare & definire.

(b) ut *Poloniarum Reges* non eliguntur, niſi ſuffragiis ſingulorum & nemine contradicente. *Becmann.* Hiſtor. Orbis Terr. c. VIII. §. 5.

(c) *Pufend.* de J. N. & G. VII. 2. 15.

Calculus Minervæ.

(d) ex *calculo Minervæ*, quæ in Judicio ſuper Oreſtem inſtituto ſic definiit:

Evaſit hic vir ultionem ſanguinis
Nam calculorum numerus æquus exiit.

De eo confer Tractationem noſtram de Jure Pœnar. IX. 5. add. Bœcler. nobili Diſſertat. de Calculo Minervæ, quæ eſt inter Diſſertationes politicas.

§. IX.

Quod Jus Regis *apud Samuelem?*

Quod apud Samuelem eſt de *Jure Regis*, num de vero Jure, [a] hoc eſt, facultate juſte & honeſte aliquid agendi? aut nudo facto? [b] an denique de facto effectum Juris habente [c] exponi debeat, inter Auctores diſquiritur. Sunt qui litem declinent, quum ab hypotheſi ad theſin argumentari heic non ſit conſultum, & ad Europæos aliasve gentes nihil attineat Jus Ebræorum, vel Dominatus vel Regnum mixtum, vel aliud quid fuerit. [d]

An Jus verum intelligendum?

[a] ut vult *Oſiander*, infra de Dominio eminenti allegandus; & poſt eum *Ulr. Obrechtus* ad Grot. I. 4. 3. quia 1. משפט verum Jus indigetet, Deut. XVIII. 14. 2. quia illa Regiminis ratio ad Majeſtatem Statumque Regis neceſſaria ſit, aſſumere ſibi juvenes in ſatellitium, vineas in alimentationem, decimare greges: quia 3. hoc jus redactum in ſcripturas, depoſitumque coram Domino, 1. Sam. X. 25. quid vero periculoſius

quam

quam perſcribere & in ſanctiſſimo loco Jura recondere tyranni? quia 4. hoc Jus, ſuppoſita Reip. neceſſitate, nihil habeat iniqui. Quod argumentum ad 1. Sam. VIII. 10. exaggerat *Calovius*, ac ante eum Hülſem. Extenſ. Brev. XX. 12. ut & Jo. Wandalinus de Jure Regio, ac noviſſime *Zentgravius* poſt alios adnotavit, eo ex Jure, a Samuele, Ebræorum, in Status ſui mutationem prurientium, motui oppoſito, dominii eminentis Jura doceri poſſe. Summ. J. D. Sect. II. art. II. §. 13.

(b) ut *alii*; quod Juri naturæ Legibusque divinis contrarium ſit, auferre populo agros optimos, veterumque patrimoniorum turbare ordinem. 2. Vox, *clamabitis*, & lamenta arguant tyrannidem. Quorſum enim querelæ, quamdiu ſecundum Jus imperatur? 3. Longe aliud Jus ſit Regis Deut. XVII. 14. Nimirum ejusmodi Jus Regis deſcribi, quale habuerint Reges Orientis, quæ vellent, ſuis imperantes: atqui talem Iſraelitas Regem petiiſſe 1. Sam. VIII. 5. 18. Conſentit in tantum *Danhauerus* in Politia Baſilica, qui Jus Regium duplex dicit, unum antiquum a Moſe Deut. l. c. intimatum, a Deo propitio dictatum: alterum quod Jus ſumtum magis fuerit, quam datum, Deoque irato & irritato permiſſum, quod Samuel non tam dictitat, quam præſagit. *An nudum factum?*

(c) id eſt non reſiſtendi obligationem. Quæ eſt *Grotii* ſententia 1, 4, 3. qui Jus vocari ait, quomodo Prætor Jus reddere dicitur, etiam cum inique decernit. Adſtipulatur *Danhauerus*: Cum Samuel, inquit, Jus Regium proponit, ſine dubio non loquitur de Jure juſto ac legitimo, longe enim hoc ab alio antiquiori diſcrepat: nec de nudo facto, nihil enim eſſet in eo eximium, cum injurias facere & privati privatis ſoleant: ſed de tali facto, quod conjunctum erat cum effectu Juris obligatorio ad non reſiſtendum, ut nihil ſupereſſet niſi pœnitens ad DEUM Vindicem provocatio. Et quam gravia Reges, hoc Jus ſequuti, ſubditis impoſuerint vectigalia, docuit Salomon; qui populum ſic gravavit, ut ab illo ſe relevare voluerit; neque filius leviora cogitabat, ſed cum ſupremum ſe Dominum exiſtimaret, & populi bona ſuam poſſeſſionem arbitraretur, barbare inclementerque reſpondit: Pater meus adgravavit jugum: Ego gravius reddam. *Danhau.* Polit. Baſil. p. 63. *An factum Juris effectum habeat?*

(d) uti *D. Hedingerus* Siciliment. ad Grot. I. 4. 9. Judicioſiſſimi Viri, Venerandi Parentis mei, D. *Jo. Andreæ Hochſtetteri*, Abbatis Bebenhuſani, ſententia eſt, textum de REGNO, *ejusque STATU*, ut hodie loquimur, *conſtituendo* loqui. Tum enim *Fiſco ſeu patrimonio* Principatui opus erat, ad quem conſtituendum agros, vineas, decimas, alioſque reditus deſtinari, & a privatis Civium poſſeſſionibus decerpi neceſſarium *Qui judicium declinaverit? Verior ſententia*, a Venerando Parente

Auferit hausta. *Qua & ingens difficultas de Ahabo facile folvitur.*

tium omnino, eoque & juſtum declarat DEUS. Sed *fiſco conſtituto* peccavit Ahabus, Nabothum vinea ſua privando. 1. Reg. XXI. 2. 7. 19. Quam expoſitionem cæteris antefero, *cum* quod prioribus obnoxia difficultatibus non eſt, *tum* quod vim textui non facit, & Regis pariter ac Civium Jura illibata tuetur. Conſer. Ezech. XLV. 8. hæc propria erit Principi portio in Iſrael; ne Principes in poſterum populo meo, quæ ipſius ſunt, ſurripiant, inquit Dominus; luculento indicio, quid in Statu perfecto fieri velit.

§. X.

Quid præcipue ad Jus circa ſacra pertineat?

Ad Jus circa ſacra male refertur poteſtas alienam religionem ſubditorum animis (a) obtrudendi, eamque vi adhibita propagandi; quo nihil magis humano ingenio repugnans, & veræ prudentiæ utilitatisque rationibus (b) adverſum poterat excogitari. Addē, quod neque *genius Regni Veritatis*, quale Chriſti eſt, id patitur. (c) Nec bene ad Jus ſeculariſandi Principum refertur Jus bona Eccleſiaſtica in Fiſcum redigendi. Nam uti manifeſtum eſt, Principem privata bona ſurripere, ſine læſione Conſcientiæ & peccato ablatæ rei alienæ, eaque in Fiſcum referre non poſſe; Sic nec bona Eccleſiaſtica, quæ ſua nunquam fuere, ſed quæ pia aliorum Voluntas de SUO met fundavit, piisque uſibus deſtinavit, in ſuos uſus, ſine manifeſta præcepti de non ſurripiendis rebus alienis violatione, convertere poteſt. Solum E. Jus Evangelico Principi per Pacem Religioſam competens eſt, quod Epiſcopo in ejusmodi bona antea competiit. Nam plus ipſi accreſcere non potuit, quam quod ad Jus Epiſcopale pertinuit, atque adhuc pertinet. Atqui ad Jus Epiſcopale non pertinet Jus pias fundationes evertendi, bonaque Eccleſiæ legata ab aliis in mundanos uſus convertendi. Ita JCti Tubingenſes, e queis vide D. Harpprechtum peculiari Reſponſo.

(a) uti fecit Antiochus Epiphanes, 1. Macc. I. 43. qui omnes, queis imperabat, gentes paribus ritibus vivere juſſit, tanquam omnes Macedones eſſent. *add. 2. Maccab. VI. 1. 2. 7.* ubi dira perſecutio deſcribitur, & exemplum Eleazari occurrit. Quale dirarum ſpecimen Gallia dedit. add. 2. Macc. VII. per totum.

(b)

Digitized by

(b) Regi innoxium eſt, parentibus pergratum, ſi avitæ Religionis uſus populo relinquatur. *Grot. III. 15. 11.* Gothi apud Procopium dicunt, ſe ad ſuam Religionem adegiſſe neminem.

(c) Jo. XVIII. 36. add. *Puſendorf.* de Habitu Relig. ad Rempubl. §. 17. p. 62.

§. XI.

Ad Jus *Summi Imperii circa Sacra* pertinet inprimis *Doctorum Conſtitutio*: (a) *Doctrinarumque examen*; quæ ſi finem Civitatum genuinum evertant, rectæ rationi non congruunt, adeoque nec a DEO ortæ eſſe facile intelliguntur. (b) Eſt etiam Summi Imperii efficere, ut *Sacerdotes ſecundum Legem officium faciant, ut ades ſacra ſuum retineant Statum, atque in id & operas & pecunias indicere.* (c)

An & examen doctrinarum? & conſtitutio Doctorum?

(a) Novit id Ottomanicus Imperator, conf. Ricaut. Port. Ottoman. & de Statu Eccleſiæ Armenæ. Corruptis etiam malignisque temporibus Jus conſtituendi ſummum Judæorum Pontificem ſibi ſumſere extranei Reges. Conſtituimus te, ſcribit ad Jonatham, Rex Alexander Antiochi Epiphanis filius 1. Macc. X. 1. h. e. Nepos, Demetrii, Patris ſui Patruelis Victor. Conf. Matthiæ Theatr. Monarch. III. Dynaſt. X. & XI. obtentoque hoc Decreto Jonathas Togam induit Sacerdotalem, 1. Maccab. X. 20. 21. 38. Eundem Jonatham in Sacerdotio ſummo confirmavit Antiochus, 1. Maccab. XI. 57. Idem Munus per Simoniam aliosque modos impios ab Antiocho impetravit Jaſon, Oniæ ſummi Sacerdotis Frater, 2. Maccab. IV. 7. ſq. cui earundem beneficio artium ſucceſſit Menelaus, commate 23. 24. 25. 26. Imo Lyſias, Antiochi Eupatoris Tutor ac Pro-Rex cogitabat Sacerdotium in ſingulos annos locare. 2. Maccab. XI. 3.

(b) Habet autem hoc præcipuum Chriſtiana præ cæteris Religio, ut pacem, ut charitatem, ut tranquillitatem unice inculcet. Conf. *Puſend.* de Habitu Religionis Chriſtianæ ad Remp. §. 49.

Dignitas Religionis Chriſtianæ.

(c) Jus hoc ſibi vindicavit *Joaſus* 2. Reg. XII. 4. & 10. Grot.

§. XII.

[a] *Vectigalia de mercibus* rebusque cum avehendis tum invehendis; Tributa de perſonis [b] earumque facultatibus & bonis exigi ſolent. [c] Cæterum optima tributi eſt ratio,

Quod fundamentum Juris vectigalium?

Digitized by Google

quæ divites maxime onerat, & quidem pro divitiarum modo. (d)

(a) Conf. *Herman. Lavater.* de Cenſu; *Klokius* de Conſtitutionibus; *Müller.* Inſtit. Polit. P. I. c. VII. §. 113.

quid Jus accisiarum?

(b) agendum heic de Jure acciſiarum, ubi de pretio rerum conſumtibilium modica pars deciditur. Quod inprimis exercet Rex Boruſſiæ, & ſalutare remedium adverſus luxuriam in colloquio nobiſcum familiari cenſuit Pufendorfius. Si enim, inquiebat, nimiis pro publico ſumtibus onerari nolim, penes me utique eſt a ſumptuoſis conviviis abſtinere. Add. eundem de J. N. & G. VIII. 5. 6. & de Off. H & C. II. 15. 3.

Exempla tributorum & vectigalium.

(c) Esdr. IV. 13. tributi & vectigalis & aliquorum redituum fit mentio. Sunt, qui tributi nomine intelligant, quod in capita datur; vectigalis, quod in merces, redituum, quod de agris. add. 1. Macc. X. 29. Demetrius ad Iudæos: Condono tributa Judæis omnibus. Tributa alias ſunt, quæ in caput aut ſolum dantur. Hic vero, ἂν ἐπὶ τὰς στεφανικὰς τελῶσι. Joſeph. Archæol. XII. 9. Confer. omnino locum e Maccabæis allegatum, ubi promiſſa remiſſio Coronarum, quales aureas dare Judæi ſoliti erant Regibus quotannis

quid Capitatio.

(d) ut Menahem Rex Iſraelis pecuniam Regi Aſſyriorum dandam exegit a ditiſſimis, quorum quisque quinquaginta ſiclos dare tenebatur, 2. Reg XV. 20. Pertinet huc *capitatio*, Tributi genus, quod pendi ſolet pro capite cujuscunque, in ſignum ſervitutis & ſubjectionis inventum, unde exteris imponi non poſſe docet Grotius *II.* 2. 14. num. 1. & capitationes [excepta illa, quam DEUS pro expiatione animarum Exod. XXX. 12. & conſtructione tabernaculi Exod. XXXVIII. 26. conſtituit) a tyrannis ortas eſſe, adeoque a principibus aliis, uti Servio Rege & Conſtantino Imp Rom. ſublatas poſt *Dionyſ. Halicarnaſſ.* teſtatur Bodinus de Republ. VI. n. 663.

§. XIII.

Hiſtoria Scriptorum de Legatis.

Ad Jura Majeſtatis Jus quoque pertinet *mittendi Legatos.* Proſtat inſignis tractatio *Io. Georgii Kulpiſii* de Legationibus Statuum Imperii, abſoluta XXIII. Capitibus, quam *ob ordinem & judicium* non vulgare laudat Celebris Obſervator, (a) quod in definiendis controverſiis ad Jura Legationum pertinentibus, & refutandis opinionibus vulgo receptis adhibuerit. Qui tamen addit, elegans hoc ſcriptum, pariter uti & aliud ſimile Kulpi-

Digitized by Google

Kulpiſii, laborare nævis quibusdam ſapientiæ ſcholaſticæ, qui hodie cordatioribus parum ſe adprobent. (b) Scripſit etiam, ut Kulpiſius monet (c) nobiliſſimum Opus *Viquefortius*, vir in Belgio natus, ſed qui ſedem fortunarum in Gallia fixit. Ubi poſt. quam per XXX. annos vixiſſet, & in aula Gallica Miniſtrum Electoris Brandeburgici ageret, Anno MDCLIX. juſſus eſt abire, & mox loco publico detentioni perſonarum Illuſtrium deſtinato (*a la Baſtille*) inopinato incluſus: ſed paulo poſt juſſu *Cardin. Mazarini* liberatus, ac, in oblivionem acceptæ injuriæ, annua penſione mille thalerorum, honoratus eſt; quam & retinuit, donec Rex Galliæ hoſtis Belgii deveniret. Durante iſto bello inter Regem Galliæ & Status Fœderati Belgii, cum in patria ſua degeret, ſub prætextu, quod arcana Status proderet, carceri iterum mancipatus eſt: non obſtante, quod ſe Miniſtrum publicum Sereniſſimi Ducis Cellenſis in patria eſſe diceret: unde tamen ad interceſſionem haud dubie Domini ſui fuit liberatus. Noviſſime prodiit *Juſtini Presbeutæ* de Jure Legationis Statuum Imperii Tractatus, ab Obſervatore mirifice commendatus, (d) præprimis, quod Lectores in eo reperturi ſint experientiam Viquefortianæ non imparem, & methodum & Judicium Kulpiſiano, ut is quidem ait, ſuperius, civile nempe, non ſcholaſticum.

inprimis Wiquefortii.

(a) Obſervat. Halenſ. To. II. XVII. p. 413.

(b) Dolemus, inquit Cl. Obſervator, Viro celeberrimo in capite XIX. & tempus & chartam periiſſe in examinanda Controverſia: *Quæ actio competat Statibus Imperii pro conſervandis Juribus Legationum?* ubi ſimul concludit, quod Principes Imperii adverſus Electores in quæſtione: an ipſis liceat mittere Legatos primi ordinis? poſſint uti actione confeſſoria utili: ſed tamen, quoniam actiones in rem, probationum oneri ſint magis ſubjectæ, conſultius eſſe, ſi actor utatur interdicto: uti poſſidetis: aut etiam poſſe inſtitui actionem injuriarum. Quæ cum legeremus, in mentem venit, quod de eximio JCto Seculi XVII. fama veroſimilis fert, quod cum a Sereniſſimo quodam Imperii Principe ad conſilia adhiberetur, in quibus deliberatio inſtituebatur, de damno a vicino

Digitized by Google

Principe dato refarciendo; & reliqui conſiliarii disquirerent: utrum conſultius foret repreſſaliis, aut bello, aut legationibus uti? ipſe in voto ſuo inſigniter commendaverit uſum modernum & praxin viridis obſervantiæ actionis *Legis Aquiliæ*; ſed infelici ſucceſſu. Cum ab eo tempore a Domino ſuo ad conſilia amplius non fuerit adhibitus. Ita Obſervator.

(c) ad Grot. II. 18. §. 1. p. m. 105. lit. c.

(d) Tomo II. Obſervat. XVII. §. 20.

§. XIV.

Quid Legatis debeatur?

Inter ea quæ Legatis *Naturali jure* debita ſunt, primum eſt: *admiſſio*. (a) Alterum *inviolabilitas*. Admiſſio tamen reſtringitur, ea Lege: *niſi juſta cauſſa obſtet*. Aliquando enim, ut alia prætereamus, cauſſa mittendi ſuſpecta eſt, ut *Rhabſacis* Aſſyrii Legatio ad populum concitandum merito ſuſpecta erat Ezechiæ. (b) De *inviolabilitate* pulcre Grotius, quod communis mos, qui quemvis in alieno territorio exiſtentem ejus loci territorio ſubjicit, exceptionem patiatur in Legatis. Ut, ſicut fictione quadam habentur pro perſonis mittentium: ſic etiam ſimili fictione conſtituerentur quaſi extra territorium. Præterea valde in lubrico locari ſalutem Legatorum, ſi actuum ſuorum rationem alii reddere debeant, quam a quo mittantur. (c) Alia ratio Legatorum eſt, qui per fines Principum tranſeunt, non accepta prius venia, (d) ſiquidem ad hoſtes eorum eunt, aut ab hoſtibus veniunt, aut hoſtilia moliuntur. Sæpe etiam non admittuntur vel & puniuntur Legati, velut ii ab quibus miſſi ſunt, rebelles potius, quam adverſa pars habeantur. (e) Sicut autem in univerſo Jure regnant exceptiones: ſic ne in hoc quidem negotio nullos exiſtere poſſe caſus dixerim, quibus ſingularis Legatorum aut ejus Comitum improbitas dare poſſit cauſſam in eos animadvertendi. (f)

Quæ ratio inviolabilitatis Legatorum?

Fundamentum Iuris Legatorum.

(a) *Grot.* II. 18. 3. Sunt Legati perſonæ neceſſariæ ad pacem conſervandam vel conciliandam; unde Cicero Jus Legatorum cum hominum præſidio munitum, tum etiam divino ſcripſit, Orat. XXX. de Haruſpicum Reſponſis. Nec obſtat, quod regerit Kulpiſius, ſuaſoriam

hanc

hanc ſolum rationem eſſe, quæ ex ſe non ſufficiat, ad inducendam apud Gentes obligationem efficacem, ut non liceat & contrarium facere. Nam quæ ſocialitate nituntur, ea ſuaſoria dici non poſſunt. Atqui ſine Legatis veluti mediis Pacis ipſa pax tanquam finis obtineri nequit. Deinceps cæteraque Juris naturæ præcepta ſic ſunt comparata, ut inter eos, qui in Statu Naturali vivunt, ſat debiles exerant vires; Ideone vero, quod malitiæ hominum tribuendum eſt, ipſi Naturæ Legi adſcribemus? Igitur obligatio in Lege naturali per ſe ſatis eſt efficax, reſpiciendo interius vinculum ac tribunal divinum, ſed non ſemper eſt efficax ex accidenti, vel potius non efficiens ob intervenientem hominum malitiam, & quoniam apud multos educationis & conſuetudinis vitio vis rationis velut obſurdeſcit. *Cur & Jus Naturale?*

(b) 2. Reg. XVIII.

(c) *Grot. II.* 18. 4. per tot. Sunt, qui fictione miſſa pondus argumenti in hoc ponant, quod utilitatis reputatio & conſequentium metus ex ulla in Legatum animadverſione Legatos fecerit inviolabiles. conf. Huber. de Jure Civ. III. 4. 1. 25.

(d) Grot. *II.* 18. 5. omnino. Hoc prætextu *Carolus V.* duos *Franciſci* Regis Legatos per Italiam ad Turcos euntes interfici curavit. Satisfecit exemplis *Viquefortius*, cujus tractatus fere nihil eſt, quam perpetua exemplorum textura, non omnium æquabili, ut in factis innumeris fieri amat, circumſtantiarum fide. add. *Ulric. Huberus* de Jure Civit. L. III. Sect. IV. c. II. §. 10.

(e) quomodo Dux *Albanus* a Principe Arauſionenſi miſſum ſuſpendit; tametſi Hiſpani deinceps æquo Iure bellum gerere didicerunt. Ab ordinibus Belgarum Anno MDCXLIII. repulſi ſunt Legati rebellium Hibernorum.

(f) ut Curia Suprema in cauſa æris alieni ſæpe pronunciavit adverſus res Legatorum; ut Angli ſub Cromwellio, fratrem Legati Regis Portugalliæ ob eædem in foro, ſive Burſa Londinenſi inſolenter admiſſo, capitis ſupplicio adfecerunt.

§. XV.

Status Imperii, ſicut ſuperioritate gaudent territoriali, quæ plenam quidem Majeſtatem aut perfectam non refert: ita *ſecundum receptam opinionem* Jus habent mittendi Legatos, quia ſummi Imperii *analogice dicti* ſint compotes. (a) Quod ita exercent, *An Jus mittendi Legatos competat Statibus imp.*

ercent, ut eos non ſaltim mittant ad alios Imperii Status aut Principes extraneos: (b) ſed & ad ipſum Imperatorem. (c)

An & Papa? De Pontificis Legatis ſæpe dimicatum fuit. Neomagum veniebat *Aloyſius Bevilaqua*, Patriarcha Alexandrinus, Nuncii officio functurus. Cæſarei ac Hiſpanici Legati cupiebant, ut ipſum recens advenientem viſitarent Brandeburgici. Elector deſuper conſultus reſpondebat: Si Nuncius parem iis honorem in viſitatione exhibere cuperet, quem exhibeat Cæſareis & regiis: viſitandum eſſe. (d) Profeſſus autem publice eſt Nuncius, ſe non ut perſonam Eccleſiaſticam, ſed *uti Principis Italiæ* Miniſtrum Neomagum veniſſe, quibusdam bellantium, ſuper pace nonnulla propoſiturum. Porro; quando de Pontifice mentio incidebat, eum nunquam Pontificem, aut ſuam ſanctitatem, ſed tantum *meum* Principem vocitabat: inſuper declarabat, reliquis ſe Legatis Proteſtantibus de adventu ſuo indicaturum, ſi norit, humaniter id acceptum iri, ac ſe ab iis inviſendum. Igitur Legato Electorali cavendum (charactere veſtito,) ne concurrat in Aula Regis Pontificii cum Nuncio, quia alias ipſi citra dubium cedere neceſſum haberet; quod tamen Elector tanquam Principi Italiæ nullo modo conceſſurus eſt.

(a) *Kulpiſ.* ad Grot. II. 18. §. 1. p. 204. 205. lit. c. Anno 1685. Ablegatus Brandeb. *de Spanheim* ob ſolennem actum in theatro ſtragulis exornato, ac in gratiam Legatorum ædificato, honoratiorem locum præ Ablegatis Belgicis ſibi tribuit. add. *Pufendorf.* Rer. Brandeb. IX. 23.

(b) Nam & qui impari junguntur fœdere Jus habent Legationis: imo & hi qui ex parte ſubditi ſunt, ex parte non ſunt, proea parte qua non ſunt ſubditi. *Grot. II.* 18. 2.

(c) D. *Schweder* J. Publ. Part. Spec. Sect. I. c. 28.

(d) *Pufend.* Hiſt. Rer. Brandeb. XV. 39.

Quæ diſtinctiones Legatorum?

§ XVI.

Subtiles *Legati*, *Ablegati*, *Deputati*, *Reſidentis* diſtinctiones, olim fere incognitas, aut non ita exacte obſervatas, ſumma Gallorum Italorumque his in ceremoniis vigilantia produxit. Ex horum igitur ſtylo, in ipſis rerum argumentis obtinente, Legatus (*Ambaſſadeur*) eſt, qui mittitur a Principe, non

Digitized by Google

non recognoſcente ſuperiorem cum charactere (a) repræſentatitio. An autem cum eo charactere aut ſine illo mittatur, ex literis perſpicitur credentialibus. Quod ſi hic nulla repræſentationis mentio fiat, non Legatus (*Ambaſſadeur*) eſt: ſed II) *Ablegatus* (*Envoye*) qui adjectitio honore differt a Legato. Ambo vero vel Ordinarii vel Extraordinarii ſunt. Extraordinarius *Ambaſiator* non differt ſpecie dignitatis ab ordinario *Ambaſiatore*: quamvis utplurimum extraordinarius, qui ſupervenit, ſoleat Ordinario præferri, licet unius Domini Miniſtri ſint, uno eodemque inſigniti charactere. Cæterum inter Ablegatum Ordinarium (b) & Extraordinarium illa differentia videtur eſſe, quæ eſt inter Reſidentem, h. e. Ablegatum ordinarium, & Extraordinarium, (*Envoyé Extraordinaire.*) Plenipotentiarii vero nomen poteſtatis eſt, non dignitatis, ut multi ſibi perſuadent, cum quilibet Reſidens Plenipotentiarius eſſe poſſit, ſi mandatum tractandi liberrimum habeat, neque proptrea Legato characterem habenti æquiparatur. *Deputati* autem vocantur Miniſtri ab illis miſſi, qui unum conſtituunt corpus. Ita pagi Helvetiorum (*Cantons*) Deputatos ſolent mittere ad Conventum Badenſem. Provinciæ Fœderatæ Hagam Comitis. Inferior multum Reſidente eſt ille, qui vulgo communiter vocatur *Agent*, quippe quem multi inter Miniſtros publicos ne connumerant quidem, quia literas credentiales nullas fert, ſed ad ſummum commendatitias. *Conſules* Mercatorum & Commiſſarii huc non pertinent: Illi enim *Miniſtri* Societatis mercatoriæ ſunt, hi Miniſtri publici, juriſdictionem ejus a quo miſſi ſunt, non egredientes (c)

quid Plenipotentiarius?

quid Deputatus?

(a) hunc characterem deſcribunt, quod ſit Jus fruendi iisdem honoribus, quibus frueretur is qui repræſentatur, ſi præſens eſſet.

(b) *Ordinarios Ablegatos* antiquis ignotos non ita pridem a *Ferdinando Arragonio*, cujus ſumma conſiliorum in explorandis aliorum conſiliis erat, introductos, ideoque non neceſſarios forte nec utiles videri, meritoque recenſari poſſe ſcribit *Grot. II.* 18. 3. fin. *Huberus* d. Jure Civit. L. III. Sect. IV. c. 2. §. 8.

(c) conf. *Jac. Brunnemannus*, Diſſertatione de Jure Ceremoniali circa Legatos. XVII.

Digitized by Google

§. XVII.

An Legatis competat Jus Aſylorum?

An Legatis *Jus Aſyli & Franchitiarum* competat? acriter diſquiritur. Grotius ex mera conceſſione dependere putat: (a) Kulpiſius ad Jus gentium confugit. Pontifex *Innocentius XI.* Galliæ Regis Legato *Lavardino* negavit, contra quem etiam ſcripſit *Sfondratus.* (b) Inprimis quod delicta impune ferri Juri Naturæ repugnet, adeoque nec apud ipſos Gallos vel in *Parisienſi* vel aliis quamplurimis Aulis Curiisque admittatur.

(a) II. 18. 8.

(b) a Pontifice Cardinalitiam Dignitatem adeptus.

§. XVIII.

An Majeſtas deſinat, ſi in collatione regni clauſula addatur commiſſoria: ut ſi Rex fidem fallat, Regno cadat?

Quod ſi in collatione Regni *clauſula adjiciatur commiſſoria*, (a) ut: ſi Rex fidem fallat, ut tum Regno cadat: ne ſic quidem, Grotio judice, ſummum eſſe deſinet, quoad modum tamen habendi imminutum. [b] Sunt tamen, qui negant. Aut enim, ajunt: Summo Imperante datur ſuperior, qui an contraventum pactis fuerit, judicare poſſit, aut non datur. Si non, quis ergo Principi eripiet Imperium. Si prius, igitur Rex non erit Rex. Talis formula, inquit Bodinus, non Regiam Majeſtatem, ſed in Republica primi conditionem ſapit. [c] Pertinent eo *Leges Ducibus Bavariæ* Inferioris A. MCCCXXIII. ab Ordinibus latæ, quas inter & hæ erant: Rerum a ſe geſtarum rationem Reipublicæ reddunto. Pacis bellique arbitrium penes Senatum Palatinum eſto, & ſimiles; quæ Leges ſatis indicant, Duces illos nonniſi nomine Principes, reapſe Summum Imperium penes Ordines Provinciales fuiſſe. [d] Quid Principis Nomine indignius?

(a) *Pufendorf.* de O. H. & C. I. 15. 9.

(b) nec diſſentit *Pufendorf.* de J. N. & G. VII. 6. 10. quod tum in populo non ſit cognitio cauſæ, ſed mera conteſtatio, Jus ſuum violatum eſſe, quæ etiam in inferiorem cadat. 2. Addit Grotius, quod tale Imperium ſit temporario ſimile.

(c) add.

(c) add. omnino *Bœcler.* ad Grot. I. 3. p. 250.
(d) add. *Hertius* Comment. & Opuſc. To. II. §. 28. p. 140. ſqq.

§. XIX.

An detur Reſpublica Mixta?

An detur Reſpublica mixta? [a] vexata admodum quæſtio eſt. Qui affirmant, ad exempla provocant, quibus Majeſtas penes Regem Statusque ſimul eſſe concipiatur, jura autem Majeſtatis ſic inter eos diviſa ſint, ut quædam ſolus habeat imperans, quædam autem communia cum Ordinibus. Talem in Imperio Romano mixturam eſſe. [b] Nec rationem deeſſe, quod Majeſtas in *partes dividi* poſſit, [c] ut penes unum v.c. ſit poteſtas decernendi finiendique Belli, penes paucos poteſtas ferendarum Legum. [d] Sunt, qui malint *irregularem* vocare; [e] alii *monſtroſam*; [f] alii *morbidam*; [g] alii *temperatam*. [h] Cæterum obſervarunt cordati, non ejeciſſe Mixtam Rempublicam e Rerumpublicarum ordine Pufendorfium, ſed aſſerere ſaltem, concinnitati Civitatum Regularium eam non usquequaque congruere. Qua in re nihil ſit, quod temere reprehendas. [i]

(a) Mixtam vocat Grotius ex Regis & Procerum poteſtate, I. 3. 20. & vide eo notas.

(b) *D. Schweder.* Introd. J. P. Parte Gen. c. IV. p. 159. 160.

An Majeſtas diviſibilis?

(c) Cum nihil impediat vel ex parte materiæ: quia in partibus Majeſtatis eſt multitudo: vel ex parte efficientis, quæ eſt voluntas humana, & dividere poteſt: vel finis, qui voluntates ad diviſionem movet; ut eſt evitatio tyrannidis & abuſionis Regalium; cui malo remedium eſt partitio regalium, ſiquidem qui non omnia habet regalia, nec omnia poteſt quæ vult. Item finis ejusmodi eſt, conſervatio concordiæ inter Imperantes. Addit Jacobus Thomaſius, etſi maxime dividantur Regalia, manere tamen ipſa nihilominus indiviſa ac unita in Subjecto communi, quod eſt tota civitas; ſicuti, tametſi facultates quinque ſenſuum maxime ſint diviſæ per certa temporis organa, uniantur tamen in ipſo animali, tanquam Subjecto communi. Annot. ad Tab. XLIX. annotatione CCXXVI. p. 66.

(d) ibid. edit. quæſt. pag. 158. add. Jac. Thomaſ. Tab. XLIX.

& Notis ad Tab. XLIII. annot. CII.

(e) ut Pufendorfius.

(f) ut *Severinus de Monzambano*, in quem videatur Thomaſius.

(g) add. *Thomaſ.* JPr. Div. III. 6. 40. & in nota x) p. 561.

(h) in quantum adminiſtrandi modus temperatus. Unde Bœclerus mavult Temperamenti vocem adhibere.

(i) *Hertius* Opuſcul. To. I. p. 458. §. 1.

§. XX.

Qua forma Imperii Germanici?

Facile hinc eſt, judicare, *qua*, in hypotheſi, *Forma ſit Imperii Germanici*? Ea, quæ & Imperiali Aulæ & Principibus Statibusque arriſit ſententia, mixtam eſſe ſtatuit; ſunt, qui irregularem adpellent. Sed quæſtio tantum erit de voce, quia mixtura ejuscemodi non competit regulariter Formis Rerumpublicarum. Certe partes Majeſtatis potentiales ita videntur diviſæ in Imperio, ut quædam ſoli Cæſari, quædam Cæſari & Electoribus, (a) quædam Principibus Statibusque conjunctim competant. Unde aſſenſum haud meretur opinio, de Statu Imperii Monarchico, quæ placuit Reinkingio, Hennigeſio, & Lynkero. (b) Cæterum non inutilis eſt diſtinctio Reipublicæ *Mixtæ, quoad formam & modum adminiſtrandi.* Ut ſi v. gr. forma ſit ariſtocratica, modus adminiſtrandi Monarchicus. (c)

(a) e. gr. Jus *Fœderum.* Cap. Leopold. art. 10. edit. Cellar. Wir ſollen und wollen ꝛc. Jus *Belli* §. XIII. ohne Chur-Fürſten und Stände Wiſſen und Bewilligung. §. XVI. Jus *educendi Militem*, Jus *Vectigalium* §. XXI. ſuſpenſum non a majoribus, ſed unanimibus. Jus concedendi facultatem cudendi Monetas. §. XXXIV.

Jus Ordd. Imperii.

(b) utique enim manifeſtum eſt, in exercitio Jurium Majeſtatis, Ordines Imperii tanquam cauſas coefficienter influere, quorum ſi conſenſus deſit, actus ipſe ſit nullus. Ubi autem conſenſus alterius requiritur, ibi perſona una non eſt prædita ſufficienti poteſtate morali ad producendum effectum. Nec juvat dicere cum Viro docto, Ordines ſe habere ſaltem ut conditionem ſine qua non, non autem ut cauſam influentem. Nam per quem conſenſum actus Imperatoris reddantur vali-

validi, & quo abſente ſunt irriti, ille ſe habet ut concauſa, non ſaltim ut conditio ſine qua non. Conditio enim ſine qua non nullam vim aut efficaciam habet, e, gr. approximatio ignis ad lignum non facit, ut ignis urat: nam ea quoque aliunde ſuppleri poteſt. Atqui ut actus Imperatoris ſint morales & validi, requiritur Conſenſus Statuum.

(c) *J. Thomaſ.* Tab. XLIII. lin. 30. quæ diſtinctio coincidere videtur cum mixtura formæ & Temperamento adminiſtrationis. add. Kulpis. Exerc. II. §. XI. p. 26.

XXI.

Rempublicam qui *irregularem* vocant, non eam ob morbum aut vitium in adminiſtratione ejus hærens, ſed publicæ legis conſuetudinisque reſpectum adpellant. (a) Cæterum poteſt Respublica conſiderari *vel in reſpectu ad Leges fundamentales*: *vel in ordine ad ſtatum in quo nunc eſt.* Juxta Leges ordinatum ſatis eſſe corpus poteſt, aut potius poterat; ſed Status præſens id plerumque facit morbidum, irregulare, convulſionibus obnoxium, morti proximum. (b) Cæterum irregulares civitates definiuntur cœtus, ſecuritatis cauſſa conflati, ſed forma illa, quam e Statu naturali migraturis communis ſenſus quaſi præmonſtrabat, carentes. (c) Ea irregularitas oritur I. *a fine civitatis*; *qui ſi* bellica gloria ſit, omnia civitatis ſtudia eo collineabunt. (d) Si *magna* divitiæ, omnia pecuniæ cauſſa facient; ut Tyriorum civitas, Eſai. XXIII. Ezech. XXVI. XXVII. &, ſi Contingium audias, Batavica, de qua Poeta, & ipſe in Batavis natus:

Quid Resp. irregularis?

Unde irregularitas?

trux ventilet ignes
Tiſiphone, quatiatque ſuos irata colubros,
Provehimur, quo lucra vocant. (e)

Si voluptates & luxus, eo etiam omnia referentur. Exemplo ſunt Sodomæi, Gomoritæ, & hodie Turci, ſi Tavernierium audias. (f) II. *a ſumma* poteſtate: ubi a fine ejus declinant Reſp. Heriles; cujus generis ſunt pleræque in Aſia & Africa Reſp. forte, quia Noe Chamum, cui Africa ſedes fuit, male-

Digitized by Google

dictione ſua ad infimam maximeque ſervilem conditionem detruſit. (g) Quod contra Hobbeſium tenendum, qui diſtinctionem Rerumpubl. in civiles & heriles vocat falſam; (h) ſed παμβασιλείαν cum imperio deſpotico confundit. Sed & III. a *Subjecto* irregulares civitates ſunt, ubi duo aut tres ſummam poteſtatem tenent; quos, ſi diſſentire contingat, ad concordiam adducere non erit facile. (i) IV. *In forma* denique exiſtit irregularitas, (quæ vulgo mixtio adpellatur) quando inter unum, & paucos, vel omnes partitio ſummæ poteſtatis inſtituitur, ut v. gr. quædam Rex ſolus, quædam cum Senatu: vel quædam Rex ſolus poſſit, quædam Senatus. (k)

(a) *Pufend.* de O. H. & C. II. 8. 12. *Kulpis.* Exerc. II. §. XI. lit. b.

(b) jam confer rationem Status, prout Legi conformis eſſe debebat, cum Statu præſente imperii. Vide *Rechenberg.* Lineam Phil. Civ. P. III. c. 16. p. m. 257.

(c) conf. *D. Hert.* Polit. I. XI. 1.

(d) d. l. I. XI. 2. 208. ſq. *Carolus Guſtavus*, Rex Sueciæ dicebat apud Chevalier. Jerlon. Memoires p. 346. *qu'il faloit, qu'un grand Prince fit toujours la guerre, & ne demeurât jamais en paix, pour tenir les ſujets occupez, pour faire des conquetes, & pour ſe faire craindre.* Talis eſt graphica deſcriptio Chaldæorum Regis apud Habac. I. 6. 7. ſeqq.

(e) I. XI. 3.

(f) add. *Hert.* l. XI. 4. p. 212.

(g) Gen. IX. 24. 25. Exemplum eſt Regnum magni Mogolis. *D. Hert.* l. XI, 5.

(h) *de Cive. X. 2.*

(i) *Hertius* Polit. I. XI. 6.

(k) Citra controverſiam ad hanc mixturam pertinent Regnum Angliæ & Poloniæ, nec non Germanicum Imperium, ſi tantum ſpectetur in majore Republica, qua in Imperatore & Statibus Imperii conſiſtit *Hert.* Polit. l. XI. 8. 219. ſqq.

§. XXII.

An fœdus inæquale

Fœdus *inæquale* non tollit Majeſtatem, [a] nec eam amittit, [b] ubi quis alterius Majeſtatem *comiter* tenetur obſervare.

re. Quia hoc in casu Civitas manet libera, & imperio alterius non subjecta; nec fœdus inæquale cadit in potestatem, sed dignitatem ac ut sic loquar existimationem, [c] neque demum patrocinium publicum tollit libertatem publicam, uti nec privatum personalem. [d] Ut advocatus rem curat clientis sui, soluto ei ex pacto annuo salario: ita Patronus sive advocatus publicus tuetur ac defendit clientem, nihilque ei imperat, sed constitutum ex pacto honorarium accipit. [e]

tollat Majestatem?

[a] *Grot. l. 3. 21. Pufend.* de O.H. & C. II. 17. 4. 5. ubi fœdera inæqualia distinguit in ea, quæ conjuncta sunt cum imminutione S. Imperii, & quæ illud non diminuunt. Comitas, Cic. Off. 3. 5.

(b) ut ante Bellum Turcicum extremum Summus Princeps Turco Imperatori certam pecuniæ summam quotannis solvere debuit.

[c] quæ oritur jure perfecto non saltem ex imperio, sed & ex pacto; *Pufend.* O.H. & C. II. 14. 14.

[d] *Obj.* ubi sit inæqualitas, ibi esse superioritatem & inferioritatem. E. nonnisi una ex parte S. Imperium. 2. Fateri Grotium quod in fœdere inæquali sit unius prælatio, I. 3. 21. n. 1. præprimis si accedat protectio. Sed [1] non omnis inæqualitas, existimationis diminuit Majestatem, quæ vel ad intra vel ad extra respicitur, & ut talis ad extra dicit paritatem. [2] Prælatio illa non tollit Majestatem, sed alteri dat prærogativam. [3] aliud est esse in ditione, aliud in patrocinio.

[e] facti est, non juris, si fœderatus in fœderatum exerceat judicium.

§. XXIII.

Nec *pensitatio Stipendii* aut *nexus feudalis* impedit, quo minus a solvente aut ligato teneatur summum Imperium. De Regibus Hebræorum, post Antonii tempora, Romanis quædam solventibus idem pronunciat Grotius: Sunt tamen, qui dubitent, an Judæi, ut is vult, summum adhuc Imperium habuerint, postquam Pompejus eos fregerat, jureque victoriæ templum, ipsumque sanctum sanctorum ingressus fuerat. Neque id probat locus e Chrysostomo a Grotio allegatus. (a) Feudalis nexus libertatem, ut dixi, civilem non tollit. (b)

An pensitatio stipendii, vel nexus feudalis?

(a) I. 3. 22. ex Orat. II. de Eleemosynis: qui dicit potius: *Judæos Romano attributos Imperio in plena non mansisse libertate, licet sociorum vocabulo honorarentur.*

(b) feuda franca, quæ nullum plane habent onus vel servitium. *Leginm* quod onus habet, v. c. auxilii adversus omnes. Grot. I. 3. 23. Bodin. I, 9. p. 114. Feudi vel Feodi nomen in Anglia primum natum, a Fee stipendium militare, & Oed bona, autumat D. Hertius, Opusc. To. II. p. 491. ut Einöd, quasi bona deserta, Kleinod, quasi bona parva. Vox est Germanica, & in *Angliam* translata.

§. XXIV.

Quid Monarchia?

Prima (a) Civitatis Regularis forma est *Monarchia*, sive Regnum; cui primus (b) adeo a Politicis dari solet locus, quod cæteris formis videatur antiquior; (c) quanquam Asiam olim democratiis & oligarchiis non caruisse liqueat exemplo Cananæorum, Philistinorum, & Judæorum post captivitatem Babylonicam. (d) Hodie Africa & Asia universa Regibus paret, nisi quod Incolæ Insulæ *Bandæ*, Moluccorum celeberrimæ, superiori ac nuper elapso seculo adhuc speciem aristocratiæ habuisse feruntur. Est & aliquando Regnum tutorium, quando unus vel plures regnum administrant Regum vice, qui ætatis vel alio defectu laborant, aut in captivitate bellica detinentur. Sed & aristocraticum regni temperamentum exoritur, quando Rex certo Senatui nonnullam regendæ Reipubl. potestatem permittit.

(a) Pulcre de tribus formis *Cicero* apud Augustinum: *Rempubl. esse rem populi, cum bene aut juste geritur, sive ab uno Rege, sive a paucis Optimatibus, sive ab universo populo.*

(b) Heraclides Dioni principatum non concedens, factionem comparavit. Non tulit hoc æquo animo Dion, & versum illum Homeri retulit ex secunda Rhapsodia, in quo hæc sententia est: Non posse bene rem geri publicam multorum imperiis. 2. libr. Iliad. v. 204.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω.

Corn. Nepos. Dion. VI. 4.

(c) Conf. *Hert. I.* 10. 5. p. 187.

(d) Jos. IX. 11. ubi exemplum Gibeonitarum, *Democratia* tertium,

tium, 1. Sam. V. 8. ubi Ἀγῶνες Philiſtinorum & 1. Macc. IV. 59. IIX. 29. XII. 6. XIII. 36.

§. XXV.

Altera eſt *Ariſtocratia*, quam Optimates ſive pauci regunt ad communem utilitatem. (a) *Quid Ariſtocratia?*

(a) Talis Status videtur fuiſſe in Populo Iſraelis, ſub Senioribus, & Tribuum ac familiarum ſingularum Principibus, antequam Regnum conſtitueretur. Joſ. XXII. 14. Jud. I. & 2. *Beſold.* Polit. I. 7. p. 266.

§. XXVI.

Politia eſt univerſi populi imperium ad communem utilitatem. Eſtque vel *pura* (ubi potentia populi promiſcua) vel *temperata*. Et quidem vel *Regie*, ut apud veteres Germanos & in multis Græciæ civitatibus, hodie Weſtfriſiæ, Ultrajecti, Greningæ. Vel *Ariſtocratice*, ut Berna, Lucerna, Friburgum, Salodorum in Fœderata Helvetia, a Senatu, qui libera electione ex omni civium numero delectus fuerit, adminiſtrantur. (a) Eſt etiam politia alia *Urbica*, alia per *Vicos* ſparſa. (b) Ac maxime conducit, multitudinem omnem in tribus, in claſſes, in decurias, in collegia ejusdem artis diſtribuere, iisque capita imponere, & ſupremos Moderatores. (c) Cæterum de *artibus Tyrannicis*, & e quibus dignoſci facile tyrannus queat, ſolicite egit Ariſtoteles. (d) Eas ait: *Curare, ut ne cives*, præcipue potentiores, excelſoque animo prædíti *inter ſe fidant*: tum *ut nihil poſſint*: tum *ut demiſſo abjectoque ſint animo*; denique ut qui excellunt, deprimantur, (e) omninoque tollantur. Quam ob cauſam nec fratribus parcunt. Qui mos fuit Sultanorum Turciæ, nec deſunt exempla veteris ævi. (f) Arcanum quoque Tyrannorum eſt, fœminis & ſervis ſe indulgentem præbere, ut eorum opera domuum arcana explorent. Uti Tiberius primus legem tulit, ut ſervis accuſare dominos liceret. Qua ex lege ſeu δελοκρατία, toto terrarum orbe ingentes extitiſſe calamitates, ſcribit Suidas. Claudian. in Eutrop. L. I. *Quid Politia?*

non

——— *non beſtia tetrior ulla,* (g)
quam ſervi rabies, in libera colla frementis.

Pertinet eo *ars ſimulandi*, ut Tiberius Domini adpellationem, ut maledictam exhorruit. Ut *Liceſtrius*, Gubernator Fœderati Belgii, regnum in illo populo ſibi paraturus, interpretes ſacrarum literarum (qui multitudinis aures & affectus nonnunquam poſſident) adjungebat ſibi ſpecie pietatis, & aliorum diſſimilitudine. (h) Neque inſolens Tyrannis eſt, eos, qui antiquius ſive potius ad Imperium Jus prætendere poſſunt extirpare. (i) Sed de Tyranno quidem philiſophandum eſſe ait *B. Oſiander*, uti de Republ. Platonis. (k) Ac experti tandem plerique tyranni ſunt, nullum eſſe Imperium tutum niſi benevolentia munitum. (l)

(a) *Hert.* I. 10. 19. p. 205.

(b) I. 10. 21. p. 206.

Subdiviſio Regnorum.

(c) II. 8. 15. p. 145. conf. I. 5. 16. p. 106. 107. quod & in aliis Rerump. formis utile. Sic Imperium hodie Germanicum in Circulos: Britannia in Comitatus, quos Saxones *Schyras vocant:* eæ in Hundredas, i.e. centurias, hæ in Thidingas, hoc eſt, decurias; Polonia in Palatinatus, quibus præſident, quos vernacula lingua Vaivodas dicunt, & Caſtellanias, quæ anguſtiores regiones ſunt, & ſecant Palatinatus: Hungaria in Comitatus: Tartaria in Hordas, id eſt, congregationes, ſi credimus Jovio, dividuntur. add. *Beſold.* Polit. Major. I. 7. 27.

(d) vide *D. Hert. II.* 23. p. 213. add. Ariſtot. Polit. V. 11.

(e) Apud Tacitum hoc argumentum eſt pleræque partis annalium, ceu in quibus utramque paginam faciunt ſuſpecti, depreſſi, contuſi, ſubverſi, potentes ac illuſtres Viri. V. 6. XIX. 1. 12. LIX. 1. 14. LXV. 1. 16. unde nova & ſatis efficax ad infamiam temporum prudentia, claritudinem ſuam obſequiis indecoris protegere Tacit. Annal. *III.* 61. 2. & inertiam pro Sapientia amplecti, Agricol. cap. VI. add. Hert. *II.* 23. 8. p. 215. b.

(f) Jud. *IX.* 24. 2. Paralip. XXI. 4. Ita *Herodes* præcipuos ex Synedrio ſuſtulit. *Albanus* quoque, Belgii Præfectus voce aſpera, ſuique ingenii, pauca Salmonum piſcium capita multis ranunculorum millibus præſtare jactitans, novo more, veterem expreſſit ſententiam, quæ ſublatis e Republ. primoribus, regnum munire docet, Grot. Annal. Belgic. ad A. 1568.

(g) *Hert.* Polit. II. 23. 16. p. 218.

(h) Grot. Annal. Belgic. V. ad A. 1586. conf. Hert. II. 24. 7. p. 226.

(i) 1. Reg. XV. 29. ubi exemplum Baeſæ, totam Jeroboami familiam extirpantis. 1. Reg. XVI. 11. Simri, domum Baeſæ univerſam interficientis: 2. Reg. X. 11. Jehu, poſteros Ahabi delentis. add. Hert. Polit. II. 24. 16. p. 231. ſq. De *Duce* Bragantiæ in Portugallia ita loquitur Vittor. Siri tom. 1. Mercur. libi 1. *Fu veramente un eſtrema bontà è transcuraggine de' miniſtri del Re Cattolico quella, di laſciare nel Portogallo li Prencipi di queſta caſa, chi aſpirarono convive ragioni a quella corona.*

(k) Oſiander, Theol. Caſual. L. de Magiſtratu c. IV. p. 661.

(l) Corn. Nepos in Dione c. V. 3. Dion maximum & L. annorum Dionyſii imperium, maximo animo ita perculit, ut poſt diem tertium, quam Siciliam attigerat, Syracuſas introierit.

§. XXVII.

Quotuplicia Syſtemata Civitatum?

Syſtemata Civitatum vel ſunt *fœderata*, vel ut ſic loquar, *Regia*, ſeu quæ per communem Regem, coeunt. (a) De his pulcre Grotius: *Non*, ait, *ut in naturali corpore non poteſt unum caput eſſe plurium corporum, ita in morali quoque corpore: nam ibi eadem perſona, diverſa ratione conſiderata, caput eſſe poteſt plurium ac diſtinctorum corporum.* (b) Quædam Syſtemata ſibi Principem præponunt, ut nuper Belgæ habuere *Auriacum*: ut *Valleſia* Epiſcopum Sedunenſem; (c) quædam Principe carent, ut Helvetia. Deinde quibusdam *ſtata ſunt concilia*, quibusdam non. Quædam denique adpendices habent, ut Pagi Helvetiæ Præfecturas plures, quædam non.

[a] *Pufend.* O. H. & C. II. 8. 13.

[b] J. B. & P. I. 3. 7.

[c] conf. Hert. Elem. Polit. I. 12. 7.

§. XXVIII.

Quid Civitates Clientelares?

Sunt etiam Civitates vel *Clientelares*, vel *Feudales*, vel *Vectigales*. (a) *Illæ* ſunt, ubi populus alterius populi majeſtatem ocmiter conſervare tenetur, id eſt, operam dare, ut ejus imperium in tuto ſit; tum ut dignitas, quæ Majeſtatis nomine ve-

nit, ei conſtet. Ubi tamen interdum arctior, interdum laxior obligatio eſt. In fœdere Hebræorum cum Philiſtinis 1. Sam. XIII. 19. uſus armorum illis ademtus, ita ut ne cuiquam teli bellici conficiendi aut ruſtici ferramenti poteſtas eſſet. Exemplum etiam eſt Civitatis *novæ Bataviæ*, cujus cives equidem Societati Indicæ ſubſunt, attamen bella indicunt potentibus illorum locorum Regibus. (b)

[a] Hert. Elem. l. 12. 9. p. 235.

[b] Temple Remarqu. ſur l'Etat des Provinces Unies p. 347.

§. XXIX.

Quod Subjectum Majeſtatis?

Subjectum Majeſtatis *Grotius* ſpectavit ut commune, vel ut proprium. Illud dicitur Civitas, cœtus perfectus; (a) hoc *perſona una* pluresve, pro cujusque gentis legibus ac moribus. Nimirum Summum Imperium duplici fere modo conſiderari poteſt, uno in quantum reſpicit civitatem, extra quam nec eſt, nec eſſe poteſt: (b) altero reſpectu ad Imperantem, qui civitatis caput eſt, adeoque membrum ac pars, æque ac viſus nunc totum corpus [vel potius animal] nunc præcise, qui in corpore eſt, oculum, reſpicit. Sic Summi Imperii duplici iſthoc reſpectu duo in Politicis aſſignantur ſubjecta; commune ſcilicet, quod ita Summum Imperium recipit, ut præter ipſum recipiat etiam alias formas, v. c. ſubjectionem, & dicitur Civitas: ac proprium, quod ita idem recipit, ut quo ſenſu illud recipit, ſimul alias formas recipere nequeat. & eſt ſummus Imperans. Cæterum non confundenda hæc diſtinctio eſt cum illa Majeſtatis in *realem ac perſonalem*; quam *ſenſu Monarchomachorum* rectius dixiſſes PERSONATAM. Eſt enim abſurda, turbisque & convulſioni civitatis occaſionem poteſt præbere. (c)

(a) *Grot. l.* 3. 7. adeoque ſui Juris. Simile addit Grotius, *ut* viſus ſubjectum commune ſit corpus, proprium oculus.

(b) Uſus eſt v. c. vacante Imperio. add. *Vitriar.* Inſtit. J. N. p. 13.

23. ſubjectum proprium vocat *Subjectum exiſtentiæ*. Igitur commune ipſius ſententia poterit vocari ſubjectum eſſentiæ, ſed cum grano ſalis.

(c) monente *Jac. Thomaſio* Tab. Philoſ. Moral. XLVIII. ſub finem. Illi enim ajunt realem ſemper eſſe ac manere penes populum: perſonalem penes perſonas imperantes. Illam hoc eſſe majorem, ita ut perſonæ Majeſtate perſonali præditæ a populo tanquam habente Majeſtatem realem in quavis Reipubl. forma jure poſſint ea iterum exui. Quæ peſtilens ſententia in terminis *Miltoni* eſt, pro pop. Angl. 1. p. 5. ſeq. inprimis 9. & 197. 198. & *Jo. Althuſ.* Polit. c. XXIV. n. 37.

§. XXX.

Modum habendi ſummum Imperium *Grotius*, & ex eo noſter, dicit (a) vel *uſufructuarium*, vel *pleno jure proprietarium*, vel *temporarium*. Nos etiam poſtremum vere talem agnoſcimus, ac dari ſummum Imperantem (b) *temporarium* ſtatuimus. Nec dictatura fuit Magiſtratus, aut ſummi Imperii Vicariatus, ob rationes hoc ipſo loco ediſſerendas, (c) & a Grotio quoque I. 3. 11. tactas, inprimis quod intra tempus ſuum omnes actus ſummi Imperii exercuerit eodem Jure, quo qui eſt Rex optimo Jure; neque ejusdem actus ab aliis potuerint reddi irriti. (d)

Quotuplex Grotio Puſendorfioque modus habendi Imperium?

(a) Add. Puſend. de O. H. & C. II. 9. 7. ubi modum habendi, definit, diſtinguit etiam *Grotius* inter Regem, qui habet Imperium *plenum* & *qui plene*. Grot. J. B. & P. II. 6. 7.

(b) Referunt eo *Dictatorem Romanum*, invito Kulpiſio. Alii diſtinctione rem expediunt. Nam utique Dictatores ſummum habuiſſe Imperium usque ad Legem *Horatiam* ac *Duilliam* Livius *III.* 55. de non creando in poſterum ullo ſine provocatione ſub pœna capitis Magiſtratu: Anno U. C. CCCIV. quo tempore Decemviratus e Republ. proſcriptus fuit. Antea illis competebat Jus animadvertendi in caput Civium: Ius judiciorum: Ius Pacis ac Belli: ferendarum tollendarumque Legum: Ius fœderum: Ius in poſſeſſiones ac bona civium: conſtituendi, deponendi, mutandique Magiſtratus. Adde quod tot faſces cum ſecuribus Dictatori a Lictoribus prælati. Conf. omnino Dn. Müller. Diſſertatione *II.* de hoc argumento, quæ adjecta eſt Inſtitutionibus politicis.

(c) Diſſentiunt *Jo. Bodinus* de Rep. I. 8. p. m. 79. edit. Pariſ. C.

ibi: ex quibus efficitur, nec Dictatorem. *Kulpis.* Exercit. *II.* §. 9. Pufendorf. de I.N. & G. qui excipit: Dictatori omnes & singulas partes Summi Imperii simul ita commissas, ut intra semestre suum pro arbitrio illas exercere potuerit, nemo sanus admiserit. L. *VII.* c. V. §. 15. p. m. 1071. sub fin. 2. ajunt, ad summitatem Imperii requiri etiam perpetuitatem. At hanc in Dictatore non fuisse. L. Manlio Auli Filio, cum Dictator fuisset, M. Pomponius diem dixit, quod is paucos sibi dies ad dictaturam gerendam addidisset. Cic. Off. *III.* 31. Sed 1. quæ Bodinus profert *Dictatorum exempla*, ex illorum solum erant ordine, quorum potestas dudum Lege Duillia Horatiaque imminuta erat, adeoque huc non pertinent. Alia erat primorum illorum quatuor Dictatorum ratio, e quibus primus extitit *T. Larius* [vel Largius]: alter *A. Posthumius*, tertius *M. Valerius*, quartus *L. Quinctius Cincinnatus*, quorum ἀνυπεύθυνον ac omnino summum fuit Imperium. Liv. *II.* 18. Ad 2. Resp. durationem esse accidens Majestatis, adeoque salva ejus substantia abesse posse, nec naturam Majestatis immutare. Nullumne E. Imperium summum habuit Carolus V. quia eo se abdicavit? Non ergo habent Optimates, qui definiti regiminis tempore elapso ad privatas fortunas redeunt.

(d) quanquam minus recte a *Grotio I.* 3. 11. in classem Monarcharum temporariorum referantur ii, qui antequam Reges in suam perveniant tutelam, aut dum furore, aut captivitate impediuntur, curatores Regni ita constituuntur, ut populo non subsint, neque ante legitimum tempus eorum potestas sit revocabilis. Quod exemplum in quorundam Ducatuum Administratoribus habemus. At hi summum Imperium exercent, non suo, sed alieno nomine: adeoque non magis Monarchæ vocari possunt, quam Tutor Dominus bonorum pupilli. *Pufendorf.* de I. N. & G. *VII.* 5. 15. & *Dn. Wernher.* Posit. ad usum Iuris Nat. in foro civili c. X. §. 38.

§. XXXI.

Exemplum Regni accisi.

Singulare Regni nimium accisi exemplum apud Gallos proponit *Ambiorix* Eburonum Rex, sua, inquiens, esse ejusmodi Imperia, ut non minus haberet in se juris multitudo, quam ipse in multitudinem. Qui etiam ea usus est excusatione, se quod fecerat de oppugnatione castrorum non aut judicio aut voluntate sua feciisse, sed coactu civitatis. (a) Sic apud Lacedæmonios duo semper habiti Reges, nomine magis quam Imperio,

ex

ex duabus familiis Procli & Eurysthenis; qui Principes ex progenie Herculis Spartæ Reges fuerunt. C. Nepos Agesilao c. I. §. 2.

(a) conf. *Cæsar.* Bell. Gall. V. 27. 3. [non VI. ut allegatur apud Kulpisium] ubi Græcus verba: *coactu civitatis*, sic exponit: ἀπὸ τῶν τῆς βουλῆς ἀναγκασθῆς ἐπομένων. add. *Ger. Bram.* in Cæsar. B. G. *VII*, 4. p. m. 917.

§. XXXII.

Retineri commode potest summi Imperii distinctio in absolutum, & temperatum. (b) *Absolutum* non vocamus effrenem omnimodamque quælibet agendi patrandique libidinem; (c) sed *facultatem administrandi Imperium*, proprio ex judicio, absque habito ad certa perpetuaque statuta respectu, (d) & prout Reipubl. tempora postulaverint. Quo de pulcre observavit Vir summus, tantum abesse, ut in vocabulo *absoluti* lateat aliquid invidiosum, aut liberis hominibus intolerabile: ut idem potius longe acrioris curæ & circumspectionis necessitatem Principibus injungat, siquidem officio suo & conscientiæ satisfacere velint, quam queis ad præscriptam formulam negotia publica sunt expedienda. (e)

Quid Imperium absolutum?

Quid τὸ absolutum *in Regno?*

(a) *Pufend.* de O. H. & C. II. 3. 7.

(b) *Pufend.* de O. H. & C. II. 9. 5. seq.

(c) uti τὸ summum explicare adulatores solent, quorum hæc illatio est: Qui absolutus est. Ei, quod libet, licet.

(d) *Pufend.* d. l. & de J. N. & G. VII. 6. 8.

(e) *Pufend.* de J. N. & G. VII. 6. 8.

§. XXXIII.

Temperare (a) Imperium, unius hominis judicium erroribus haud raro obnoxium, & genius populi ipseque Civitatis Status nonnullas gentes docuit. Fit autem ista *temperatio* per pacta inter Principem ac populum, illiusque promissum non *generale* illud: (b) sed *speciale*, in quo modus & media in regno administrando adhibenda exprimuntur; ut, cum pro-

Qua causa temperati aliquando Imperii?

mittat, se privilegia non daturum, oneri reliquis cedentia: non laturum leges novas; milite externo non usurum, quod utique & conscientiam & regimen Regis stringit. Qui si in Senatum simul sive concilium populi consentiat, (a) Legesque Fundamentales condi patiatur, imperium utique temperatum redditur, salva (d) tamen manente (e) summitate.

(a) quod fit, quando in ipsa delatione Imperii Civitas voluntatem suam exprimit. *Grot. II. 4. 12.*

(b) v. c. se diligenter invigilare velle saluti publicæ: bonos defensurum, malos coercituru: justitiam integre administraturum. Per hoc promissum plane non delibatur ni absolutum, quia modus imperandi non describitur.

(c) add. denuo *Pufend.* de J. N. & G. VII. 6. 10.

Argumenta Hobbesii diluuntur.

(d) Multa sunt, quæ regerunt. Et *Hobbesius* quidem 1. distinctionem summi Imperii in absolutum & limitatum vellicat, quod DEUS ipse Principibus Imperium dederit, adeoque ab hominibus restringi nequeat; & si Princeps pacto obligetur, desinere esse Principem, quia pactum sit Translatio Juris. de Civ. VII. 17. 2. Arguit alius in forma. Cujuscunque potestas per obligationem efficacem diminuta est, ille non est proprie Rex, nec habet potestatem absolutam. Atqui Principis, antequam admitteretur ad Imperium, jurantis vel promittentis. Hoc, ait, argumentum adeo firmum est, ut nihil possit in contrarium adduci. Pugnat enim cum natura summæ & absolutæ potestatis, esse vinculis adstrictum. 3. Ajunt, sic Imperium desinere esse summum, quippe quod vinculo sit ligatum, imo populo subjici. 4. Obstare Legem de Rege Hebræorum, quæ infinitam ei potestatem tribuat. 1. Sam. VIII. fin.

Sed ad primum respondit Auctor: *miscere rem cum modo* habendi. Summum Imperium utique a DEO est: at modos habendi ex instituto humano variare ab ipsoque DEO probari, quis non videt? add. *Pufend.* de J. N. & G. VII. 6. 9. 2. *Gradus Libertatis* pro natura genioque Gentis variant, quæ tamen differentia summitatem non tollit, aut veritatem Majestatis minuit. *Lux* est *diluculo*, etiamsi gradibus a pleno meridie discrepet. 3. Pactum illud non transfert Jus, sed restringit *vel exercitium actus*, e. g. nolo gerere bellum sine communicato cum aliis consilio, summumque relinquit imperium, & soli quidem Imperanti: *vel directe cadit in ipsam facultatem*, e. c. nec volo nec possum gerere bellum, nisi consensu Statuum. Wir sollen und wollen ꝛc, ut in *Capitulat.*

lat. Leopold. §. 2. & pluries. Summum utique manet Imperium, sed cum Statibus, quoad habendi modum communicatum. Qua posteriori ratione actus promisso contrarius est nullus, non ex vi superiori, sed ob defectum facultatis, quam solus non habet. add. *Vitriar.* Instit. J. N. & G. I. 4. q. 45. & *Pufend. VII. 6.* 10. Quod est fundamentum Communicationis in Republica mixta.

Ad secundum dico, id incongrue inferre. Miscet enim primo τὸ temperatum cum diminuto. Secundo Imperii summitatem cum τῷ absoluto. *Summum* est, licet *absolutum* non sit. Et consensus concilii est conditio sine qua non, publicæ caussa salutis adjecta, & ut conscientiæ Principis consuleretur. Porro: obligatio hæc neutiquam est a populo, tanquam a superiore, sed ex ipso Jure, add. Pufend. de O H. & C. II. 9. 6.

Ad tertium, nego sequelam. Non enim sequitur: Hic non potest agere omnia ex propria libidine, E. non habet summum Imperium. Etiam Rex infans est summus, cui tamen tutela & restrictio exercitii non præjudicat. Est & Deus piorum, Rex subditorum, salva distantia, amicus, ac socius, ut egregie expedivit *Osiander*, ad Grot. I. 1. 3.

In quarto observandum, agi eo in loco de constituendo Principis Statu & Fisco, quam sententiam supra proposuimus. Add. Pufend. de J. N. & G. VII. 6. 9.

(e) *Restrictio exercitii* non tollit substantiam Rei; Pertinetque ad modum habendi, non ad rem ipsam. Confer. Grot. J. B. & P. I. 3. 16. Apud Persas Rex summo cum Imperio erat: Leges tamen, certa forma, etiam ab se latas, mutare ipsi nefas erat, *Daniel VI. 8. 12. 15. Esther. I. 19. VIII. 8.* Conf. Pufend. h. l. II. 9. 5. Olim Reges Aragoniæ Cataloniæque antequam Regiæ dignitati admoveri possent, hanc a Primore Statuum compellationem sustinere debuere: Nos que valemos tanto como Vos os hazemos nuestro Rey, y Sennore con tal condicion, que guardes nuestros fueros & libertades, SINO NO: Nos qui tantum valemus, quantum Tu, constituimus Te Dominum ac Regem nostrum; ea tamen sub conditione, ut nostra jura & privilegia serves: Alias Non. Usque ad Philippum qq. II. Aragonii hoc jure gavisi sunt, ut Rex ob injuriam populo illatam coram Judice Saragossano comparere debuerit, quo illum etiam Antonius Perezius, Status Minister, citavit. Sed comparuit Rex per nuncios, X.M. milites, urbemque obsessam cepit, & Judicem capite multavit, eoque hoc Privilegium abolevit.

§. XXXIV.

Digitized by Google

§. XXXIV.

Quis alienare Regnum poſſit?

Qui Regnum habet in Patrimonio, (a) ei & Jus *illud alienandi* in ſolidum competit; [b] idque cum *directe per venditionem, tum per infeudationem*, [c] ſub onere commiſſi ex felonia aut deficiente familia, tum per oppignorationem: In regno autem *non Patrimoniali* Civitas eſt cauſa efficiens alienationis, quia in hoc caſu agitur de modo habendi Imperium, qui Modus pendet a *primæva voluntate*, [d] & ſub Imperio *per ſe* non comprehenditur. [e] Quod autem Rex non accepit, primæva voluntate, qua civitas conſtituta eſt, id nec uſurpare poteſt, *quamdiu non adquiſiverit.* Atqui facultatem alienandi, ſicut & modum PLENE habendi Imperium hoc in caſu non accepit. Recte autem a Sapientibus monitum, debere hunc locum æſtimari *ex Formulis Regnorum & quaſi limitibus Imperio poſitis*, quos *Leges* adpellamus *fundamentales.* Multum etiam ab uſu temporum, conſuetudine, moribusque explicari debere. [f] Cæterum actus alienationis eſt nullus, ob diſſenſum populi. Ut pulcre Grotius: ſi, inquit, contractus ad Regni, ejusve partis, aut patrimonii Regalis, quatenus id Regi permiſſum non eſt, alienationem pertineant, non valebunt, ut facti de Re aliena. (g) Quare, ſi Grotium audias, pars civitatis, niſi ipſamet conſentiat, alienari a corpore non poteſt. (h) Ratio eſt, quia ſocietas naturaliter non diſſolvitur, niſi mutuo partium conſenſu. (i) Etſi ſinguli coeundo in civitatem Jus adquiſiverunt, ut non poſſint inviti ex ea ejici (quo enim alias fine coiere?) nec alterius ſub imperium, (k) niſi pœnæ in vicem, ſubjici; pars utique non conſentiens alienari aliique in ditionem tradi non poterit. (l)

(a) ingentem hæc diſtinctio uſum habet etiam *in materia de ſucceſſione in Regnis.* Regna patrimonialia dividi poſſunt inter mares & fœminas, ut in Ægypto & Britannia olim factum. add. *Grot. 2. 7. 12.* & alienari quocunque modo. Cum naturali tamen exceptione *voluntatis palam inhumanæ & bellinæ*, ad populi exitium, aut immenſam contumeliam

Digitized by Google

meliam, exitio proximam tendentis. Cujus generis eſt, quod *Gunnatus* Norvagis devictis Canem Regem dedit; regio honore, & miniſteriis proſequendum. add. *Bœcler.* ad II. 7. 12. *Quid ſi tamen fidem dediſſent?* At non poteſt fides adſtringi in rem divino humanoque Jure inconceſſam, & ad DEI, Imperii, omnisque humanæ ſortis injuriam ac ludibrium pertinentem. Quid ſi is, in cujus manu eſt Regem dare, populo Chriſtiano imponeret Regem Turcam aut Muhamedanum? Certe qui Chriſtianos ſub Imperium accepit, vel armis vel deditione, is tacite obligavit fidem ſuam, ſe non erepturum illis, quod humanis Imperiis non ſubjacet. *DEO excepta, nullis pactionibus continentur.* *Solvuntur aliæ quæſtiones.* (1) (2)

(b) ut qui armis Regnum ſibi quæſivit, add. *1. Reg. IX. 10. ſq. & v. 15. 16.*

(c) Notante ad Grot. II. 6. 9. *Gronovio*, Joannes Guilielmi Conqueſtoris Abnepos Angliæ regnum infeudavit Papæ.

(d) Civitatis ſcilicet, a qua Princeps imperium recognoſcit, quo ſenſu in Grotianam ſententiam quaſi agmine facto concedunt Jureconſulti, laudati *Zieglero* ad I. 3. 12. p. 139. add. *Kulpis.* Coll. Grot. ad II. 6. §. 2. pag. 62. 63. lit. e. Pulcre etiam Theologorum Anteſignanus *Jo. Gerhardus*, de Magiſtratu Politico, §. LXXXIX. *In Imperio, inquit, conſtituendo Jus ac poteſtas conſtituendi ſibi Magiſtratum jure naturali & gentium eſt penes populum, ut colligitur ex L. 5. hoc jure, ibi: Diſcreta gentes, regna condita: Inſtit. de Juſtit. & Jure. Nec hoc a jure divino diſcrepat, ſed ab eo potius confirmatur. Sic namque populum Iſraeliticum alloquitur Dominus Deut. XVII. 15. Eum conſtitues Regem, quem Dominus Tuus elegerit, 1. Sam. VIII. 19. Neque enim Principes conſtituerunt ſibi ſubditos* (loquimur autem de Principibus populi ſuffragio electis, non de Tyrannis, violentis Regnorum occupatoribus) *ſed ſubditi conſtituerunt ſibi Principes. Ergo Principes ſunt propter ſubditos, & commodis ſubditorum proſpicere debent.* Ita *Gerhardus*, qui communia Juris Naturæ præcepta e Verbo DEI exquiſite confirmat. Et ſi populus conferendo Imperium ſocietatem intendit perpetuam, non alienabilem; Igitur nec Imperans habet facultatem alienandi, niſi mutata populi voluntate. Ita duras conditiones tradendarum Regni partium in manus Caroli V. Cæſaris effugit Franciſcus I. Galliæ Rex, qui petenti Carolo, ut Legibus Mauritianis ſatisfaceret, reſpondit: in ſua non eſſe poteſtate, de Regni Francici corpore aliquid ſeparare, niſi ejusdem Membri Ordinum ac totius Regni conſenſu ita decernatur, referente in Rebus Auſtriacis *Ponto Heutero*, & ex eodem Bœcler. ad Grot. II. 6. 4. p. m. 214. Confer Hiſtoricos ad A. MDXXVII. Modus habendi Imperium, *unde æſtimandus?*

Digitized by Google

(e) Objicit vir doctus: *penes quem eſt Majeſtas, ille principaliter habet poteſtatem alienandi.* A. penes Regem; ac viciſſim: Penes quem non eſt Majeſtas, ei poteſtas alienandi non competit. At penes populum. Sed nulla eſt majoris utroque in argumento vis; quia Majeſtas cum modo habendi Imperium nihil habet commune; & a Majeſtate ad modum habendi N. V. C. Majeſtas facit, ut quis veram habeat facultatem ac Jura Majeſtatis, & plenam quidem Majeſtatem; *tametſi Non PLENE: Grotius II. 6. 7.* id eſt, quoad modum habendi. (2) regerit, periculoſe dici a Grotio, quod Rex ſit uſufructuarius, quia hæc vox ad privatum dominium reſpiciat, & ſequatur, quod populus ſit proprietarius, & conſequenter habeat Imperium. Sed non tam Grotius uſufructuarium dixit, quam cum uſufructuario comparavit. Qua cautione & noſter dicit, Reges a quibusdam CERTO RESPECTU cum uſufructuariis comparari *de O. H. & C. II. 9. 7. β*) Terminus hic, & ut alii v. c. contractus, pacta, &c. eſt μέσον & ad privata publicaque adplicabilis. Quod ait, ſi populus eſt proprietarius. Ergo habebit Majeſtatem: in eo nulla eſt illatio. Namque nec a proprietate ad Majeſtatem: nec a quaſi uſufructuario Regno ad negationem Majeſtatis valet conſequentia. Modus enim habendi Regnum cum Majeſtate non cohæret. Conf. denuo. B. *Gerhard.* de Magiſtratu Polit. §. 39. ibi: Si adſunt, inquit, certa pacta, ac ſi reſtricta eſt poteſtas, tunc nonniſi cum procerum ac ſubditorum conſenſu tale quid ſuſcipere poteſt.

Cautela neceſſaria, de regno quaſi Uſufructuario.

Quo etiam reſpexit D. Oſiander ad Grot. II. 6. 3.

Conſenſus B. Gerhardi.

(f) ita *Bœcler.* ad II. 6. 3.

(g) J. B. & P. II. 14. 12. poſt medium.

(h) *Grot. II. 6. 4.* qui non de herilibus imperiis loquitur, fruſtra eapropter petitus *Conringio* de finibus Imperii c. XIX.

(i) Auctor de O. H. & C. I. 16. 4.

(k) Specioſa eſt ratio, quam & Kulpiſius examinavit: Si populus totum poteſt imperium alienare. Ergo & partem. Sed Reſp. N. C. quia alienans eo in caſu eſt pars, non totus populus. (2) Obj. At utique in herilibus Imperiis alienationem absque partis vel totius conſenſu fieri poſſe. Reſp. de iis heic ſermonem non eſſe, ſed de Imperiis quæ plena, tametſi non plene habentur. (3) Poſſe tamen in caſu neceſſitatis alienari, quia melius ſit partem perire, quam totum. Quemadmodum & membrum corporis humani poteſt abſcindi in conſervationem totius corporis; Cur non ergo & membrum corporis Moralis? Grot. II. 6. 4. Et quis dixerit, ſocietatem civilem ita factam eſſe perpetuam, ut ea potius interire debeat, quam pars alienari? ut regerit Conringius

ringius, de finibus c. XIX. add. Bœcler. ad Grot. II. 6. 4 p. 212. Sed 1) Neceſſitas non tribuit Jus in ea, quæ non habeo. Atqui pars major non habet Jus alienandi partem populi, quæ Jus habet conſentiendi. 2) Non dicit Grotius, partem populi, *abſolute* inalienabilem eſſe: ſed eſſe inalienabilem citra conſenſum, cujus Jus habet. 3) Diverſa eſt ratio corporis naturalis & moralis. Illius partes ſine corporis vita vivere non poſſunt, & ideo in uſum corporis recte abſcinduntur; hujus vero partes absque corpore ſpiritum ducunt, quippe quod voluntate conflatum eſt, adeoque ex primo conſenſu metiendum. 4) In caſu neceſſitatis dici poteſt partem alienandam, præprimis ſi probabiliter in hoſtium manus ventura alias eſſet, amore patriæ in alienationem conſenſiſſe, ut membrum, ſi poſſet, in abſciſſionem libens conſentiret, ut corpus ſervaretur. Quo pertinet locus apud *Ammian. Marcellin.* XVII. 10. Contemne partem, ut cætera regas ſecurus: prudenter reputans, medelarum quoque artifices urere nonnunquam ac ſecare, & partes corporum amputare, ut reliquis uti liceat integris.

Uſus doctrinæ de alienabilitate Imperii.

(1) Uſus de cætero harum quæſtionum ingens eſt in Imperio noſtro; v. c. quando *Pontifices Romani* Donationis Cæſareæ titulum jactant, quæritur: An facta ſit donatio? an fieri ab Imperatore ſolo potuerit? Item de titulo emtionis venditionis: An imperatores, præſertim *Rudolphus I. Henricus Luxelburgius, Carolus IV.* Italis vendiderint Jus, quod Imperium & ipſi habuerant? Sic ex Provinciis Italicis ad Imperium Germanicum olim pertinuere. 1. integrum Regnum Longobardicum, in quo adhuc multa ad Germaniæ Imperium ſpectantia ſuperſunt, ut *Ducatus Mantuanus, Mutinenſis, Mediolanenſis*, quos partim occupavit, partim Jure Belli imperio vindicare annisus eſt Cæſar. 2. Urbs Roma, Exarchatus Ravennatenſis, una cum quibusdam aliis locis, quæ titulo Imperatoris in Carolum M. ac poſt pari jure in *Ottonem M.* translata, & hodie ſunt in manu Pontificis. Ubi quæritur, num Jus recuperandi ea loca in Italia, quæ titulo Cæſareo vere denotantur, ſuperſit noſtris Imperatoribus, adeoque an diſpoſitio articuli in Capitul. Leopoldina de iis quoque ſit intelligenda? Affirmat Mauritius, ex hac ratione, quia cum tempore Ottonis M. Imperium Rom. cum Regno Germaniæ æterno fœdere ſit copulatum, Jus illud perpetuum ſine expreſſa Procerum conſenſione, neque ab Imperatoribus in Pontificem donationis titulo valide conferri, neque a Pontificibus ſine juſto titulo potuerit præſcribi, qualis titulus ab iis oſtendi non poſſit.

Digitized by Google

§. XXXV.

Ut ex contractu Regum Antecessorum teneantur Successores?

Quæstio est: Quatenus ex contractu Regum Principumque teneantur *Successores*? Grotius, recepta formula, (a) distinguere jubet, an Rex regnum habeat in patrimonio, an vero id possideat Jure velut usufructuario? Successorem in regno patrimoniali ut in omnia bona, sic in omnia debita constitui. *Usufructuarium* vero non teneri ad exsolvendum antecessoris debita, nisi mediate, h. e. mediante Civitate. Ratio commodissime, sicut alibi in Moralibus, ita hoc in argumento *a fine* petitur. (b) Qui finem vult, is etiam media velle censetur. Sed populus vult administrationem salutemque Civitatis. Igitur & media ad eam necessaria. Atqui sine facultate ipsam Civitatem per debita obligandi, sæpe necessitatibus Reipubl. non potest succurri, nec salus ejus obtineri. Igitur & hoc medium velle censetur Civitas, eoque utendi facultatem in Regem contulisse. Ubi tamen addunt, Regem non in eas redigendum esse angustias, ut ipsius contractus non obligent civitatem, nisi utilitas sit præsentissima, qualis negotiorum gestorum natura est, quæ tum demum rata habentur, si utiliter gesta sint. (c) Hoc enim & Reipublicæ periculosum & *Regiæ auctoritati minus congruum* esset, ac utrumque vehementer turbaret. Sufficit rationem contractuum fuisse probabilem, h. e. non manifeste absurdam aut iniquam. Sufficit, si bono animo & salubri intentione Princeps obligaverit populum; licet eventus parum respondeat, quia & hic inter privatos non semper præstatur. (d) Legi meretur qui varia exempla congessit, & Sacerdotum quoque argutias perstrinxit Jo. Bodinus. (e)

(a) *Grot. II. 14. 10.*

(b) add. *Pufendorf.* Off. II. 6. 9. 10. II. 7. 1. II. XI. 1. & de J. N. & G. *VIII. 10. 8. Grot. II. 14. 11.*

(c) *Grot. II. 14. 15.*

(d) *Tesmar.* ad Grot. *II.* 14. 12. add. *Seneca de Benef. VII. 13.* quibus-

quibusdam, inquiens, pro effectu est, omnia attentasse, ut efficerent *Si omnia effecit, ut sanaret, peregit Medicus partes suas.*

(c) de Rep. *I.* & edit. Paris.

§. XXXVI.

An beneficia donationesque Principum revocari semper possint? quæsitum etiam est. (a) Irrevocabilia esse beneficia, quæ [I] ex pleno concedentis arbitrio, [II] & citra dispendium Civitatis, [III] nec precario data sunt, [b] non dubito. Cæterum, si in homines nauci, atque inutiles immodica pecunia sit profusa, ærariumque per ambitionem exhaustum, satis, credo, fuerit, inde revocari, unde publicæ egestatis causa. (c) De PRIVILEGIIS quoque dispiciendum, an rationem modumque habuerint, & an cum FINE CIVITATIS consistere possint? quemadmodum & privilegia, quatenus ad onerandos reliquos cives faciunt, stricte interpretanda sunt. (d)

An donationes Principum revocabiles?

(a) *Grot. II. 14. 13.*

(b) *Grotius* ait: nisi adsit precarii clausula, i. e. ut tamdiu valeant, quamdiu non fuerit aliter constitutum.

(c) *Pufendorf.* de J. N. & G. *VIII.* 10. 9. Sic *Sueci* ajunt, donationes Christinæ a Carolo XI. Rege Sueciæ fuisse revocatas, quia vires Regni per eas fuerint exhaustæ. Non tamen paucos ob istam revocationem offensos fuisse ostendit *Pufend.* Rer. Brand. V. 9. 249.

(d) *Pufendorf.* de J. N. & G. *VIII.* 10. 9. ubi *Ludovicum*, Galliæ Regem inter pacta & privilegia distinxisse refert, velut illa solum sint revocabilia. Pufendorfius autem monet, non alia privilegia revocari posse [si scopo Civitatis non repugnent] nisi quæ vim precarii obtinent.

§. XXXVII.

Uter e communibus Imperium obtinendi modis præferendus sit, *Electio aut Successio*? inter Politicos disputatur. (a) Cæterum dantur & extraordinarii modi, uti sunt: emtio, venditio, donatio, testamentum, pactum gentilitium, voluntaria subjectio, fors, fors & alii. (b)

An electio? an successio sit præferenda?

(a) Pro electione facit Status naturalis. Idem argumentum præclare tractavit *B. Gerhard.* de Magistratu Polit. §. 90.

Digitized by Google

(b) *Dn. Muller.* Polit. I. 7. Sæpe etiam ἀνυπόδητος & diadema portavit; is de quo nulla erat expectatio. *Ser. XI.* 5. ut *Abdolonimus* apud Sidonios Alexandri M. temporibus: apud Romanos *Servius Tullius*; in X. Hebræorum tribubus multi. In posteriore historia Romana habemus Imperatores ex fabro ferrario, ex suum custode, ex captivo. *Proculus* joco factus Imperator. *Probus & Regillianus* quod eorum nomina placerent. Narravit Varro, tibicinem alicubi, quod arte sua populo placuisset, factum Regem. Vide quantum ex quantillo.

§. XXXVIII.

Quid de successione ab intestato *in Regno Patrimoniali?*

Rex Patrimonialis qui nihil super successione disposuit, præsumitur voluisse, (a) ut Regnum maneat indivisum, & ut *primogenitus* deinceps genitis præferatur. (b)

(a) Solœcismus non adeo antiquus huc pertinet, de tentata divisione Monarchiæ.

Cur Primogenitus succedat?

(b) *α*] pacis caussa, quia alias fratres non possent non exitialibus inter se discordiis implicari. Et *β*] quod hic communiter experientia partaque adeo prudentia juniores antecedere censetur, *γ*] observata vero hac velut sorte naturali nemo fratrum de illata injuria vel contemtu conqueri potest, I. 7. 4. fin. *δ*] quoniam qui primus natus est, naturaliter reliquos præcedit, & hic ordo sociorum naturalis est. *ε*] quod mos omnium populorum est, ut natu maximus Imperium habeat, Herodot. in Polymn. Et Livius duorum fratrum Allobrogum de Regno contendentium minorem ait Jure minus, vi plus potuisse. add. Grot. *II.* 7. 13. & *II.* 7. 18. Ita Exod. XI. 5. dicitur primogenitos Ægyptiorum omnes percussos a primogenito Pharaonis, qui sedet in solio ejus, i.e. qui sessurus erat ex more gentium. *ζ*] inprimis primogenituræ jura stricte observanda populo suo edixit supremus LLator Deut. XXI. 15. 16. 17. de non præponendo filio conjugis dilectæ primogenito exosæ. Ius primogenituræ amisit ex delicto incestus Reuben 1. Chron. VI. 1. 2. Judæ, potenti inter fratres dabatur Principatus, quæ prima erat prærogativa primogeniti, Gen. XLIX. 8. data Judæ, cæteris etiam in Catalogo antepositio, c. *II.* 3. Sed & duas portiones primogenitus in hereditate capiebat, Deut. XXI. 17. quas loco Reubenii accepere filii Joseph, cujus filiorum quisque tantum accepit, quantum unus e. XII. filiis Jacobi, Gen. XLVIII. §. 22.

§. XXXIX.

Digitized by Google

§. XXXIX.

Requirit ſalus Civitatum, ut ſuccedere nequeant, niſi qui *nati ſunt ſecundum Leges Patriæ*; (a) adeoque nec nothi.(b) *Quinam praterea ad ſucceſſionem admittendi?*

(a) quod argumentum eſt Anglorum, contra Principem Walliæ. Etiamſi nulla de ſuppoſitione eſſet ſuſpicio. *Pufend.* R. Br. 19. 97. p. 1623. Sic *Friderici II.* mater *Conſtantia* quinquagenaria peperit, tentorio in foro urbis erecto, & præſentibus plurimis nobilibus Viris & fœminis.

(b) quia in Regnis perſonam Regis expedit eſſe venerabilem: Exceptionem in Heroibus, ut in Jiphtacho, Jud. XI. 1. fecit DEUS ipſe citra Legem Deut. XXIII. 2. Etſi ſint, qui Jiphtachum non adultera, ſed extranea Matre natum eſſe arbitrentur; Teſtis eſt Flavius, & apud gentes aliquas matre non cive nati νόθοι dicebantur. Add. Grot. de J. B. & P. II. 5. 15. Cæterum apud Ebræos Mater, quæ Legi ſe abjecerat, natales haud maculavit, neque ad hæreditatem capeſſendam natis obſtitit. Quare merito ea de injuria conqueſtus Jiphtachus eſt. Jud. XI. 7.

§. XL.

Succeſſionem nonnulli diſtinguunt in *Hæreditariam* ſive Patrimonialem & *Inſtitutivam*. *Hæreditaria eſt* in patrimonialibus, & eodem tranſit modo, quo privatæ, hoc eſt, per *expreſſam* ultimi deceſſoris Diſpoſitionem, (a) quæ Teſtamentum eſt: vel *ex tacita* ejusdem voluntate, quæ eſt fundamentum ſucceſſionis ab inteſtato. (b) Ubi præſumitur, eum nequaquam Regnum ſuum ſecum expirare velle, ſed ut in liberos ſuos devolvatur. Ratio ſufficiens eſt, communis mortalium adfectus. Nimirum hæc efficaciſſima cauſſa eſt, ut *propinquitas Sanguinis*, ubi nihil expreſſæ voluntatis extat, menſura ſit affectionis. Valere etiam prærogativa Marium & Primogenitura intelligitur. Si Imperium expreſſe factum ſit individuum. (c) Sed & Principis erga ſubjectos amor cogitandus; quum ergo manifeſtum ſit, concurſum Succeſſorum in Regno, non poſſe non graviſſimam Civitati adflictionem, aut prope deſtructionem adferre: ideo præſumendum non eſt, in dubio, Regem voluiſſe, ut populus, a quo tot tantaque commoda percepit, *Quid Succeſſio hæreditaria?*

Digitized by Google

cepit, in tam ferale, minimeque obscurum discrimen præcipitetur. Adde quod *Jus primogenituræ* usu generis humani adeo invaluerit, ut Justinus, Ptolomæum mutata hac consuetudine contra Jus gentium decreviſſe pronunciet. Ubi tamen secundogenitis salubri multis in regnis remedio prospicitur, certæ nimirum partis reditu, sub obsequio primogeniti Imperantis, quod barbare appenagium adpellatur.

quid appenagium?

(a) Auctor. II. 10. 6.

(b) II. 10. 7. add. I. 12. 10. & *Ulr. Huber.* de Jure Civit. I. 7. 6. p. 216. seq.

(c) alias enim sanguinis paterni in prole bullientis caritas, omnes æque propinquos, pari honore in universum haberi postulat.

(d) *Lib. XVI.* quare si nihil esset dictum a Ptolomæo Patre, nemo dubitasset, quin Ptolomæo Cerauno, majori filio, potius debita fuisset successio, quam minori Philadelpho. *Ulr. Huber*, I. 7. 6. 32. p. 218.

§ XLI.

Cur Mas præferatur fœminis? Illustratur locus Grotii II. 7. 13.

Mas etiam præfertur *fœminis*, quod is maturitate judicii & valore sexus videatur aptior, aut citius futurus speretur. An aliter Grotius L. II. c. VII. n. 13? ubi ait: in regnis patrimonialibus, si dictum sit, ne dividatur Regnum, nec cui cedere debeat, expressum sit, ut quisque natu est maximus, mas aut fœmina, regnum habebit? Putem, a Grotio mares & fœminas non comparari illis in verbis, ut fœmina primogenita mari præferatur: sed ut primogenitum marem, vel si mas non sit, tum fœminam vocari velit. (a)

(a) nec abit ab hac expositione *Huberus* de Jure Civit. I, 7. 6. 41. pag. 218.

§. XLII.

quid Successio Institutiva?

Successio *Institutiva* est, quæ defertur secundum voluntatem ac institutum ejus, qui primum Imperium fundavit, sive populus fuerit, sive major Princeps, qui Imperium in alium contulit. (a) Cæterum hæc iterum vel (b) hereditaria simpliciter est, vel linealis. (c) Ratione sexus successio dividitur in

Fran-

Digitized by Google

Francicam & Caſtilianam. Illa, quæ & *Agnatica* audit, ſoli mares obtinent regnum, excluſis fœmellis. (d) Qui mos in Gallia Lege Salica confirmatus eſt. Hac, quæ *Cognatica* dici ſolet, ſi mares deſint, fœminæ etiam ſceptri capaces ſunt; ut in Regno Caſtiliano & aliis. (e)

quid agnatica?

quid Cognatica?

(a) Auctor *II.* 10. 8.

(b) *II.* 10. 9.

(c) *II.* 10. 10.

(d) LILIA non nere, ajunt ex Evangelio. Conf. *Becman.* Notit. Dignit. Illuſtr. Diſſert. VI. c. *III.* §. 5.

(e) *Grot. l.* 7. 12.

§. XLIII.

In lineali ſucceſſione (a) de una linea non fit tranſitus in alteram, quoad ex priore aliquis adhuc ſuperſit: licet forte exiſtat, qui propiore gradu proxime defunctum attingat. (b) Succedit etiam *Regis nepos pra patruo*, quia mortui habentur pro vivis: (c) adeoque minor frater ſuperſtes Regis, majoris fratris filio in lineali ſucceſſione præferri non poteſt. (d)

Qua ratio ſucceſſionis lincalis?

(a) Sæpius acriterque ventilata quæſtio eſt: An in ſucceſſionibus reſpicienda *propinquitas linea*, *an gradus*? Jus *Francicum* præfert proximitatem lineæ. *Longobardicum* proximitatem gradus. *Saxonicum* vero ſimultanee inveſtitos vult præferri. Sub finem elapſi nuper Seculi Fridericus Guilielmus Dux Regens Mecklenburgicus Suerinenſis, defuncto ſine liberis Guſtavo Adolpho, Guſtrovienſi, poſſeſſionem Guſtrovii adprehendit ex capite Juris primogenituræ, & Succeſſionis lincalis, juxta diſpoſitionem Jo. Alberti I. Sed Patruus ejus minor natu *Adolphus Fridericus*, Dux Strelizienſis Meklenburgicus, ſucceſſionem prætendit ob proximitatem gradus. Tandem ab Imperatore adjudicatus Frider. Guilielmo eſt Ducatus Guſtrovienſis, ut primogenito primogeniti: Cui ſine prole decedenti ſuccedat Carolus Leopoldus ſecundogenitus Lineæ Primogenialis, vel deſcendens ejus Linea. Adde *Imhof.* Notit. Proc. IV. 5. 14. qui tamen, antequam Imperatoris Edictum repeteretur nupere, ſcripſit. Singulare ſucceſſionis exemplum in Ageſilao refert Nepos. Mos eſt a majoribus Lacedæmoniis traditus, ut duos haberent ſemper Reges, nomine magis quam Imperio, ex duabus familiis Procli & Euryſthenis;

An reſpicienda propinquitas linea, an gradus?

Digitized by Google

qui Principes ex progenie Herculis, Spartæ Reges fuerunt. Harum ex altera in alterius familiæ locum fieri non licebat. Itaque uterque ſuum retinebat ordinem. Primum ratio habebatur, qui regnans deceſſiſſet. (addit e ſuo codice Bœclerus : qui maximus natu eſſet ex liberis ejus) Sin is virilem ſexum non reliquiſſet, tunc eligebatur, qui proximus eſſet propinquitate. Mortuus erat Agis Rex, frater Ageſilai. Filium reliquerat Leotychidem, quem ille natum non agnorat: eundem moriens ſuum eſſe dixerat. Is de honore regni cum Ageſilao, ſuo patruo contendit: neque id, quod petivit, conſecutus eſt. Nam Lyſandro ſuffragante, factioſo & his temporibus potenti Ageſilaus antelatus eſt. Corn. Nepos in Ageſilao c. I. §. 2. 3. 4. 5.

(b) Prætendit ob propinquitatem gradus Succeſſionem in Electoratu Palatino *Leopoldus Ludovicus*, Veldentinus Comes Palatinus, defenſus a Io. Schiltero ; & de ſucceſſione in hujus bona diſputatum ex lure primogenituræ & propinquitate gradus. Conf. *Imhof.* Notit. Proc. Germ. IV. 1. 15. Edit. noviſſ.

(c) Bœcler. ad Grot. *II.* 7. 30. pag. 348.

(d) ſic intelligis Kulpiſiana ad *II.* 7. §. 7. p. 69.

§. XLIV.

Qua ratio ſubjectionis bellica?

Ratio *ſubjectionis ex Bello*, non eſt Jus modo victoriæ & quod vitæ parcitum ſit: ſed & conſenſus devicti, qui aleam Belli ſubeundo in omnem belli eventum cenſetur conſenſiſſe. Namque qui in bellum conſentit, non obſtante omni, qua humanitus poſſibilis eſt, præparatione & vi cogitare debet, (a) ſe velut per aleam vinci poſſe. (b)

(a) Victus ab Ahabo eſt *Benhadad*, qui per audacem hyperbolen dixerat: *ſi milites ſinguli pugillum inferant, de terra Samaria nihil remanſurum.* 1. Reg. XX. 10. Ab exercitu Xerxis flumina ſiccata, Græciamque omnem vix capere exercitum ejus potuiſſe narrant Hiſtorici.

(b) Unde *Benhadado* Achabus: *Ne glorietur accinctus æque ut diſcinctus.* 1. Reg. XX. 11. Nolo triumphum canere ante victoriam, qua parta ponuntur arma. Pulcre etiam Comes de Croiſſy, Legatus Gallicus apud Regem Sueciæ Straleſondæ degens in literis ad Conſiliarium Regis Boruſſiæ intimum Ilgenium, monitis Gallicis ad pacem obſecundare renuentem : Celui, qui refuſe des preſens, & méme s'expoſe a des dangers qu'il pouvoit eviter, a ſelon toute aparence grand deſir d'aquerir l'honneur & de la reputation.

§. XLV.

Digitized by Google

XLV.

Hæreditaria autem Regna fecere populi, ut certi quid eſſet, & reverentia conciliaretur ex ſanguine: Simulque ex genere & educatione ſpes eſſet præclaræ virtutis & regni poſſeſſor regnum magis curaret, animoſiusque defenderet, ſi id ipſum iis relicturus eſſet, quos ipſe ob acceptum beneficium aut ob caritatem maximi faceret. (a) Cæterum fundamentum *Succeſſionis* Linealis cognaticæ eſt ſpes populorum de optima educatione eorum, qui ſpem regni habent juſtiſſimam, quales ſunt, quorum Parentes ſi viverent, eſſent ſucceſſuri. (b) Agnatica ſive Francica introducta eſt, ne per fœminarum matrimonia ad peregrinum ſanguinem Imperium deveniret. (c)

Quæ cauſa Regni hæreditarii?

quod fundamentum Succeſſionis Linealis Cognaticæ?

(a) Grot. *II.* 7. 19.

(b) Grot. *II.* 7. 22. 23.

(c) *La couronne de France ne tombe pas en quenouille. Lex, ut ajunt, Salica.*

§. XLVI.

Legi nihil magis auctoritatem addit, quam ſi ad eandem, ubi materia ejus in ipſum quoque cadit, ultro Imperans ſeſe componat: (a) etſi ipſe directe Legibus civilibus non teneatur. (b)

Unde magna Legi auctoritas accedat?

(a) *Tacitus* Annal. L. 3. præcipuus adſtricti moris auctor *Veſpaſianus* fuit, antiquo ipſe cultu victuque. Obſequium inde in Principem & æmulandi amor, validior quam pœna ex Legibus & metus. Hæc demum eſt ἡγεμονία τεταγμένη Sir. X. 1. & eo Grot. Martialis:

Nemo ſuos; hæc eſt aulæ natura potentis,
Sed Domini mores Cæſarianus habet.

Quintilian. Declam. 8. Hæc eſt conditio Principum, ut quidquid faciant, præcipere videantur.

(b) Poteſt tamen Lege ſua obligari indirecte, per reflexionem, qua ſcil. pars eſt communitatis ex æquitate naturali, quæ partes vult componi ad rationem integri. Quod a Saule *in regni initiis* obſervatum notat ſacra hiſtoria *1. Sam. XIV.* 40. add. *Grot. II. 4. 12.* Item ubi ratio & materia Legum ſunt univerſales.

Digitized by Google

§. XLVII.

De Studiis & educatione Principum.

De *Studiis* (a) *atque educatione Principum* id recte monitum, ea inprimis inſtillanda ſtudia iis eſſe, quæ ad plenam officii cognitionem pertinent. Quæ inter primum locum obtinet Hiſtoria patria, Legesque & genius, cui præfuturi ſunt, populi, (b) quorum ignorantiam infelix plerumque ac turbulentum Regimen conſequitur. Sed & huc præ aliis referenda Status, cui præſidebit, accurata ac omnimoda notitia. (c)

(a) Ea ſunt, Linguarum exoticarum, Gallicæ, Italicæ, Anglicæ peritia. Arithmetica, Geographia, Hiſtoria, Geometria, Mechanica; Calligraphia, Logica, *non ad Syllogiſmorum anxiam compoſitionem*, ſed mentis exercitationem: Politica. In Phyſicis e Muſeis & Gazophylaciis; in moralibus per exempla potius quam ſubtilia præcepta informandus. Confer. *Morhof.* Polyhiſt. Literar. L. *II.* c. *XII.* qui & Scriptores de educatione Principum enumerat; & Kulpiſii Epiſtola de Studio Iuvenis recte inſtituendo. In vita omni timor DEI, ac metus Numinis cum Chriſtianæ fidei fundamento ſedulo inculcetur, & quod Princeps DEO reddere rationes, æque ac infimus ſubditorum teneatur. Proſtat de hoc argumento inſignis Oratio a *Paulo Fuchſio*, cum Hereditario Principi Electoratus Brandeburgici, nunc & Boruſſiæ Regni, Ephorus præficeretur, habita.

(b) hinc eximie Auctor h.l. quam penitiſſime, inquit, ipſi conditio ſui Status, ſubjectique indoles populi eſt cognoſcenda.

(c) Exemplo inſigni eſt *Fridericus Guilielmus* Brandenburgicus, apud Puſend. R. B. 19. 104. p. 1633.

§. XLVIII.

Qua Principis felicis fundamenta?

Tria ſunt boni ac felicis Principis fundamenta: (a) *Conſilium*: (b) *Vires*: (c) *exiſtimatio*. Claudianus qui Conſul Honorii:

Tu Civem Patremque geras, tu conſule cunctis;
Non tibi, nec tua te moveant ſed publica damna.

Seneca Conſol. ad Polybium de bono Principe; Omnium ſomnos Principis vigilantia defendit: omnium delicias illius induſtria: omnium vacationem illius occupatio: Non ſic excubiæ, nec circumſtantia tela, quam tutatur amor. Nullum orna-

ornamentum Principis faſtigio dignius pulcriusque, quam illa corona: Ob Cives ſervatos. Ea eſt ratio ſumma & ſapientia ſummi Civis, commoda Civium defendere, non divellere, atque omnes æquitate eadem continere. Cic. Off. II. 23. Præcipuum Principatus robur conſiſtit in affectu ſubditorum in Principem, in eumque promta inclinatio & amor. Secundum beneficentia & liberalitas. Auguſtus ap. Tacit. Annal. I. militem donis, populum amore, cunctos dulcedine otii pellexit. Tertium eſt indulgentia, ut laxe habeatur populus: maxime in victu, ne plebs acri annona fatigetur, quemadmodum Tacit. ex Annal. X. ſuum Principem prudentem æſtimat; Vulgus diras tantum res anxius optat, Panem & Circenſes.

[a] quod vel internum vel externum. conf. *Sebaſtiani Cæſaris de Meneſſes*, Luſitani ſumma Politica a Cl. Weiſio edita.

[b] Potens erit Princeps, ſi ei præſto ſint fidelitas, amplitudo, concordia, arma, opulentia.

[c] propter exteros, apud quos audire debet DEI conſilio inſignis, viribus egregius, exteris nationibus commendabilis. Severe Nonnemo Ilgenio Conſiliario Regis Boruſſiæ oppoſuit & exprobravit mala de Rege Sueciæ, ſe nec Poloniam nec Saxoniam ingreſſurum, verba: qu'on ne ſe pouvoit point repoſer ſur la parole de S. M. de Suede; eique reſpondit, qu'il ne avoit jamais violée. XIX. Iun. 1715.

§. XLIX.

Bene aut male a Miniſtris [a] geſtorum imputatio aliquando in Principem redundat. (b) Cæterum ipſorum Miniſtrorum Regula eſto: *Ne quid nimis.* (c) Miſera demum res, ubi ſtultus eſt poſitus in poteſtate ſublimi. (d) *De Miniſtris.*

(a) de Miniſtris, Dominorum aliquando Dominis legendus omnino *Berneggerus* Obſervat. XXXI. Proſtat etiam Diſſertatio Hornii de Sejanis.

(b) I. 1. 18. quæ ratio & generalis eſt & fundamentalis.

(c) Ad aulam, pariter ut ad ignem, *ne vel uraris vel frigeas.* Sir. XIII. 13. Characterem *Nimiorum* delineat Artaxerxes Fragm. Eſther. Parte II. v. 2. 3. 4.

Digitized by Google

(d) Coh. XI. 6. Pelluntur aliquando a Regibus Sapientiæ Profeſſores, qui ſuſpecti ipſis ſunt; artesque adeo bonæ omnes in exſilium aguntur. Vidi ſervos ſuper equos. Coh. XI. 7.

§. L.

De Oeconomia Regum.

Providendum, ut erogationes reditibus reſpondeant, & qua hi non pertingunt, a parſimonia & circumciſis ſumtibus non neceſſariis (a) ſubſidium petendum.

(a) Exemplo eſſe poteſt Aula Magni Ducis Florentiæ, cujus parſimonia in victu Magnificentiam non lædit.

§. LI.

& Cura rei familiaris Civium!

Curandum inprimis a Principe eſt, (a) ut res familiaris Civium gliſcat. (b) Ac duo præcipue vitanda: ne impoſitione tributorum vel invidiæ, vel juſtæ populi querelæ fiat locus; (c) vel aculeata ſcorpionum ſeveritas noxam publicæ rei adferat. 1. Reg. XII. 11. Bene eſt delectari re ſua familiari, non eam quidem omni ratione exaggerando, neque excludendo ab ejus uſu ſuos, potiusque & amicis impertiendo, & Reip. ſi quando uſus eſſet. Quæ primum parta ſit nullo neque turpi quæſtu, neque odioſo: tum quamplurimis, modo dignis ſe utilem præbeat, deinde augeatur ratione, diligentia, parſimonia: nec libidini potius luxuriæque quam liberalitati & beneficentiæ pateat. Cic. Off. l. 26. Turpis quæſtus eſt, quando v. c. ludo, teſſellis aliisque artibus illiberalibus: odioſus, quando uſuris mordentibus, proximumque exhaurientibus quæſitus.

(a) non ut ex Civibus fiant mendici. Vide *Sekendorfii* Fürſten-Staat, & Reinkingii Politia Biblica. Inprimis videndum erit ei, qui Rempubl. adminiſtrabit, ut SUUM QUISQUE teneat, neque de bonis privatorum publice diminutio fiat. Off. 2. 21.

(b) vid. omnino *B. Danhau.* Polit. Bibl. p. 6.

(c) hoc inprimis curavit Frider. Guilielmus, de quo in ejus hiſtoria vid. *Pufendorfium*, ſub fin.

§. LII.

Digitized by Google

§. LII.

Ad parſimoniam revocandi Cives per Leges ſumtuarias, (a) queis ſumtus ſuperflui prohibeantur, inprimis illi, per quos opes Civium ad exteros transferuntur. *Quid Leges ſumtuariæ?*

(a) ubi tamen plus valent exempla quam Leges Imperantium. Quæ ubi deficiant, fruſtra ſæpe ſunt Leges. Obſtat etiam haud raro improbatum mentium contumacia, uti Eliſabethæ R. A. cum veſtium luxum coercere in animo haberet, accidiſſe memorat *Camdenus* ad. A. 1574. Add. Zentgrav. de Jure & Juſtitia. p. 288. ſq.

§. LIII.

Inprimis etiam ſummorum Principum eſt muneris, in pace de Bello cogitare vel inſtruere, (a) armamentaria (b) adparatusque bellicos adornare. *Ut in pace de Bello cogitandum?*

(a) laudat hoc in rebus Brandeb. Pufendorfius de Frider. Guilielmo Magno.

(b) quæ vocantur *Magaſin*, ſi Grotio fides, a belli Deo Mazin, apud Phœnices ſic dicto: qui Ἄρης dictus Juliano in hymno Solis, Dan. XI. 38. *unde Magaſin dicta?*

§. LIV.

In *ferundis in Civitate* Legibus ad genium populi non ſaltim, ſed & ad vicinos reſpiciendum eſt. Quod apud Ebræos obſervatum in Lege de Uſuris; (a) unde frequens apud Magiſtros ſententia occurrit, quædam permitti pacis ergo, quædam prohiberi propter mores Amorrhæorum ſive Ethnicorum. (b) Cæterum, ſolennis JCtorum formula eſt, ſe non diſputare de Legibus, ſed ex Legibus. Itaque ex *Jure naturali & Regulis* Chriſti de natura Legum prius diſpiciendum erit. *Quid circa Leges civiles tenendum?*

(a) Deut. XXIII. 19. 20. Conf. ſupra *Exercit. VIII. §. XLII.*

(b) Dn. Hert. II. I. 46. p. 24. *Lightfoot* Hor. Hebraic. ad Act. XV. 20. conf. Exod. XIII. 19. XX. 4. Deut. XIV. 1. *Debent nonnullæ antiquari*; Ut Philippus Legem agrariam ab ſe latam antiquari paſſus eſt, & in eo vehementer ſe moderatum præbuit. Cic. Off. II. 21. *quæ antiquanda?*

§. LV.

Digitized by Google

§. LV.

Quando mutanda Leges?

Neque ob quodlibet incommodum, ſed ob maximum Leges ſunt mutandæ. Apud *Locros*, qui volebat novam Legem ferre, ſuadens eam, cogebatur dicere collo in laqueum inſerto, ut ſi placeret Lex & judicaretur utilis eſſe, dimitteretur ſuaſor incolumis, laxato laqueo: Si non placeret, adſtricto laqueo mox ſtrangularetur. Quam Legem tulit *Zaleucus*, & Leges a ſe latas immane quantum communivit. (a) Quam ob cauſſam Leges Moſaicæ quolibet anno ſeptimo prælegi jubentur. (b)

(a) vide Demoſthenem Orat. contra Timocratem.
(b) *Deut. XXXI. 10. 11.*

§. LVI.

Qui finis Legum?

Leges Civiles *ad Decus* (a) *& Tranquillitatem* Civitatis feruntur. Sic Epaminondas quum Reip. conſervandæ cauſſa legem latam videret, ad perniciem civitatis conferre noluit. (b)

(a) *Pufend.* hoc libello, I. 7. 2. I. 12. 6. multa enim in Lege naturali definita non ſunt, ſed libere indulta, quæ tamen uniformi modo temperari Decoris, & tranquillitatis publicæ intereſt. e. c. Feræ beſtiæ naturaliter a quovis capi poſſunt, ea tamen licentia ex fine Civitatis poteſt, imo debet reſtringi. Conf. I. 15. 3. ubi uſus bonorum dicitur reſtringi, v. c. per Leges ſumtuarias, quas omnino Decus Civitatis exigit. I. 14. 5. I. 12. 12. edit. vet.

Exponuntur varia Auctoris Loca?

(b) Corn. Nepos Epaminond. VII. 5.

§. LVII.

An & Lex humana obliget in Conſcientia?

Lex humana etiam habet (a) vim obligandi in Conſcientia.

(a) mediate ſcilicet, per Jus naturale, cujus inter præcepta eſt, legitimis Imperantibus eſſe parendum. I. 12. 8. Conf. ſupra *Exercit. III. §. 25.*

§. LVIII.

Digitized by Google

§. LVIII

Differunt Leges Civiles a peculiaribus Imperantium ſummorum juſſis, [a] etſi ſingulis Cives obſequium debeant. Ea vero ſimpliciter immutabilia decernere, ab humanarum viciſſitudinum temporumque conditione, ac ipſorum quoque Imperantium conſcientia videtur alienum. [b]

Ut Leges differant a juſſis peculiaribus? quid Mandata?

(a) uti ſunt: *Mandata & Reſcripta. Illa* jubentur ad certum tempus citra ſtabilitatem, ut, ſi jubearis hoc tempore in armis præſto eſſe. *Hæc* ſunt placita ſuperiorum ad ſupplicationem partis vel dubitationem Judicis prodeuntia. Add. Becmann. Medit. Polit. XIII. 10.

Reſcripta, quid?

(b) Exemplum habes Dan. VI. 7. 8. Græci vocabant ϛάσιν βασιλικὴν. add. Eſther. I. 19.

§. LIX.

Superſunt vexatæ circa potiſſimam Summi Imperii affectionem, quæ Sanctimonia dicitur, quæſtiones. Ut: An ſubditi poſitive poſſint reſiſtere [a] Principibus? quæro, poſitive: nam de eo, quod negative, [b] *& malorum pia deprecatione, & obſequii in rebus divino Interdicto exceptis detrectatione* fit, non diſputatur. Nos negantem contra *Monarchomachos* [c] defendimus, *primo*, quia poſita reſiſtendi Licentia Civitas finem ſuum, qui eſt ſalus tranquillitasque publica, nunquam poſſet conſequi. Tuti eſſe navigantes nequeunt, ſi plebs juſſa gubernantium contemnat. Itaque cum pax & Ordo ſit finis Civitatis, dubitandum non eſt, quin voluerit Jus reſiſtendi prohibitum, quoniam alias non poſſet finem ſuum conſequi. Quia, *ſecundo*, non civitas eſt, ſed confuſa turba, nemo ubi audit neminem; quia *tertio*, divina etiam Lege mortis reus declaratur, qui inobediens fuerit Rectori populi, & perſona Regum, quia *uncti ſunt Domini*, ſemper habita fuit venerabilis. Dubitant nonnulli an Grotius recte ad *1. Pet. II. 12.* provocarit, quia cives non ſunt ſervi; rectius exemplum filiorum heic urgetur, qui parentum moroſitatem patienter

An ſubditi poſitive poſſint reſiſtere?

ferunt, & in eos, tametsi duros ferrum nunquam stringunt. [d] *Singulare argumentum* est a singulari Numinis erga Reges cura, compluribus exemplis comprobata. Sic *Alphonsus Aragonia Rex*, nobilis ille literarum Præses, Titi Livii Patavini historiarum libros, a Cosmo Medice Florentino dono missos, quos eum metu veneni attrectare Medici vetabant, arripuit, evolvitque, adstantes autem composito ad gravitatem vultu verbis hisce compellavit: *An nescitis Regum animas privatorum libidini haud subjectas esse, sed sub cura DEI latas securasque agere*? Recte tamen monent Scriptores, interque eos *Kulpisius*, aliquando objectum mutari.

(a) apud Anglos vulgatum his temporibus nomen est: *Case of non Resistence.*

(b) *ut objiciendo Clypeum*, ait ὁ πολιτικώτατος Kulpisius ad Grot. I. 4. p. 17. moderatam, sed non offensivam instituendo defensionem. *Lipsius Polit. VI. 5.* e Tito Livio: III. 53. *Quisquis est inter subditos, si me audis, scutum Tibi magis, quam gladium commendo.*

qui Monarchomachi? Quis Stephanus Junius Brutus?

(c) Monarchomachi sunt *Stephanus Junius Brutus*, sive *Theodorus Beza*, ut habetur in editione Ægidii Valkenierii, Amstelod. 1660. quod ægre tulit Senatus Genevensis, sive Phil. Mornæus, ut vult H. Grot. sive Hubertus Languetus, ut Kulpis. Coll. Grot. p. 23. *Franciscus Rotomannus* in Franco-Gallia. *D. Pareus.* Comm. in Ep. ad Romanos, quem manu carnificis A. MDCXXII. comburi, & publica Oxoniensium censura configi jussit *Jacobus I.* Rex Angliæ; & alii, quorum Historiam pertexuit *Jo. Nicol. Hertius* Opusculorum Tomo primo.

(d) quod probe perspexit David, *unctum Domini*, quia Talis, interficere nolens. 1. Sam. XXIV. 7. 11. & XXVI. 9. 11. cum *unctorum Judex* sit Dominus. 1. Sam. XXIV. 13. quos ipse percutere, periodumque ipsis figere solet, quo se David erexit. 1. Sam. XXVI. 10. Nec imprudenter sane armiger Saulis veritus est *Regi Dominoque* suo manus inferre: tametsi volenti 1. Sam. XXXI. 4. quia ultor est, quisquis successit. Adde 11. Sam. I. 16. de Davide Amalekitam, Saulum a se occisum esse mentientem ultimo adficiente supplicio. & 2. Sam. V. 12. ubi in percussorem Jebosethi hostis sui, idem statuit Davides. Quorsum & illud *Taciti*, post narratam cædem *Galbæ: Plures quam CXX. libellos præmia exposcentium*

Inviolabilitas sanctitasque Principum e sacris porro profanisque Scriptoribus asseritur.

ob

ob aliquam notabilem illo die operam Vitellius poſtea invenit, omnesque conquiri & interfici juſſit: non honore Galbæ, ſed tradito Principibus more munimentum ad præſens, in poſterum ultionem.

§. LX.

De Tyranno, (a) quis ille ſit, circumſpecte loquendum, repetendaque diſciplina *Oſiandri* ſuperius laudata. Cæterum invaſori ut tali quin liceat reſiſtere dubium non eſt, ob defectum Juris imperandi. (b) Rex autem qui imperium abdicavit, aut manifeſte pro derelicto habuit, ſi Grotium audias, pro privato deinceps eſt habendus. (c)

An liceat reſiſtere Invaſori? quid ſi Rex abdicaverit?

(a) adde omnino *Vitriar.* Inſtit. J. N. & G. ad Grot. I. 4. p. 54. & *Bœcler.* Diſſert. Polit. XVI. p. 406. ſq. Cic. Off. III. 4. Num igitur ſe obſtrinxit ſcelere, ſi quis Tyrannum occidit, quamvis familiarem? Populo quidem Rom. non videtur, qui ex omnibus præclaris factis illud pulcherrimum exiſtimat.

(b) aliud eſt, ſi jus habeat pacto aut armis victricibus quæſitum.

(c) nobile hoc argumentum tractavit Vir eruditiſſimus, *Jo. Chriſtianus Müldener*, in Poſitionibus inauguralibus Erfurti A. 1602. defenſis.

§. LXI.

Summo Imperio ſive poteſtati reſpondet *Subjectio*: quæ eſt qualitas ſubditis inhærens, obligans ad fidem, obſequium & reverentiam imperanti præſtandam. Generatur per pactum, cui hodie ex more plerorumque populorum accidit ſacramentum, quod barbare vocatur homagium.

quid Subjectio? quid Homagium?

§. LXII.

Objectum ſubjectionis ſunt omnia Imperio civili non exemta. Eximuntur vero quædam ſive natura ſui, ſive voluntate civium. Ut alicubi Tertullianus: Oportere nos in omni obſequio eſſe ſubditos Magiſtratibus, Principibus, & poteſtatibus, ſed intra limites diſciplinæ. (a) Ubi tamen notandum, etiam animum hominis, licet immortalem & liberum, ſum-

quid Objectum Subjectionis?

Digitized by Google

mo Imperanti ejusque Juſſis obligari: non quidem directe, ſed oblique, & interponente ſe ac efficaciam conciliante Jure divino & naturali. (b)

(a) Act. V. 29.

Notabilis diſtinctio Suarezii.

(b) Pertinet huc diſtinctio *Suarezii* L. I. de LL. c. 1. an Lex data ſit de exercitio actus, ſive aliquid fieri vel non fieri præciſe injungat? v. c. ut ſolvantur tributa; an vero lex data ſit de ſpecificatione actus, ſive actui formam aut ſolennitates circumponat? Priore caſu Legem neglectam vulnus conſcientiæ infligere; Poſteriori actum tantum irritum efficere. e. g. Lex quæ teſtamenti ſolennitates præſcribit, add. *Hert.* Elem. I. 6. 28. p. 149.

§. LXIII.

Qua forma ſubjectionis?

Forma Subjectionis ad Majeſtatem conſiſtit *in fide, obſequio, & Reverentia.* [a] *Fides* ex pacto reſultat, cui ex natura rei inſunt obſequium & reverentia. *Hujus* ſigna varia apud populos ſunt, prout hi vel civili vel deſpotico imperio utuntur, aut illa diuturnis moribus introducta ſunt. [b]

(a) quod patet ex unione voluntatum II. 6. 5.

(b) apud Turcicum Imperatorem hodie etiam ſummæ dignitatis purpurati nonniſi brachiis decuſſatim ventri impoſitis comparere poſſunt. In Ruſſia magnum Ducem, qui ſcripto adeunt, diminutiva nominis ſui appellatione ſe inſigniunt; ut Petruske loco Petri, Ivvaske, loco Joannis & quæ ſunt hujus generis. Conf. *Beemann.* Notit. Dignit. III. *Diſſ.* VI. & Hert. I. 6. 28.

COL-

COLLEGII PUFENDORFIANI

EXERCITATIO DUODECIMA.

SUMMA.

Ut ſummo imperanti competat Jus in Vitam Civium directe? §. I.

Ut indirecte? §. II.

Quid exiſtimatio & quotuplex? §. III.

Quid intenſiva? §. IV.

An infamia accedat miniſtro exſecutionis? §. V.

Unde oriatur Jus poſcendi ab alio honorem ex Jure perfecto? §. VI.

Quis modus finiendi litem in præcedentia Principum? *Ubi & de* inſignibus, *& Arte Heraldica.* §. VII.

Quid Dominium eminens? §. VIII.

Quid Fiſcus? quid erarium? quid vectigal? quid tributum? §. IX.

Quid Bellum? §. X.

Quæ argumenta pro Jure Belli? §. XI.

Quousque Grotiana probandi habeant vim? §. XII.

Quæ cauſſa belli Juſtifica? §. XIII.

Quomodo Rector innectatur culpæ ſubditorum? quod Jus Receptus? §. XIV.

Quid Repreſſaliæ? §. XV.

An juſte bellum geratur pro ſociis? §. XVI.

Quid Αὐτοσχεδία? §. XVII.

An ad bellum requiratur vocatio? §. XVIII.

An militare liceat in Bello injuſto? §. XIX.

Quis modus agendi in bello? §. XX.

Qui adhibendi in bello? §. XXI.

Quod Officium Neutrorum *in bello?* §. XXII.

An & veneno hoſtem interficere liceat? §. XXIII.

An & immiſſis percuſſoribus? §. XXIV.

Quid in Conſultatione de Bello *tenendum?* §. XXV.

An? & quomodo fieri debeat ſignificatio? §. XXVI.

Quod Jus ſpolii? §. XXVII.

& Prædæ? §. XXVIII.

An & res incorporales *Bello adquirantur?* §. XXIX.

Quibus parcendum in bello? §. XXX.

Quid Ratio Belli, *vulgo* Raiſon de Guerre; §. XXXI.

Quanta adverſus hoſtem licentia? §. XXXII.

Ut diſtribuenda Spolia? §. XXXIII.

Digitized by Google

Remedium pro tuenda belli diſciplina? §. XXXIV.
Quid induciæ? §. XXXV.
An jus belli competat Eccleſiæ in partes terrarum hactenus incognitas? §. XXXVI.
Ut præcavendum bellum? §. XXXVII.
An bellum ex utraque cauſa juſtum eſſe poſſit? §. XXXVIII.
Quid alibi tractari occaſione Juris Belli *ſoleat?* §. XXXIX.
Pactum & fœdus, *quomodo differant?* §. XL.
Quid Fœdera Naturalia & Civilia? §. XLI.
Quid comitas *in fœderato adverſus confœderatum?* §. XLII.
Quid fœdus reale? *quid* perſonale? §. XLIII.
Quid Sponſiones *apud Romanos? quid* Garantia? XLIV.
Quid de conſilio Grotii circa fœdus contra Turcos cenſendum? §. XLV.
An liceat fœdus cum infidelibus *inire?* §. XLVI.
An fœdera de objectis natura notis repudianda? §. XLVII.
Quæ porro diviſio fœderum? §. XLVIII.
Quot ordinum Cives? §. XLIX.
Ut dividantur ratione ætatum? §. L.
Ut ratione qualitatum? §. LI.
Quam varii opifices? §. LII.
Quod officium Docentium? §. LIII.
Judicum? LIV.
Militum? §. LV.
An Civibus de Civitate abſcedere liceat? §. LVI.
An Civitas deſinat ex vitio? examinatur locus Ciceronis de Republica tertio; ſubjungiturque, DEO clementer juvante, Epilogus. DEO O. M. ſit Laus in æternum. Ipſi ſit gloria. Ipſi Honor; Ipſi Regnum & Virtus, & potentia, qui eſt & erit OMNIA IN OMNIBUS. §. LVII.

§. I.

Ad Libri II. Cap. XIV. XV. XVI. XVII. & XVIII.

Quomodo Imperans habeat jus directum in vitas Civium?

Directe vitam Civibus adimit ſummum Imperium ob (a) atrocia delicta & per modum pœnæ. Cujus Juris fundamentum, cum in ipſa delictorum quorundam natura, tum in fine civitatis conſiſtit; qui, *niſi extremum aliquando malum repræſentari queat*, & morte quorundam reprimatur aliorum audacia, obtineri nequit. (c)

(a) inde nata talio, vel proportionalis Exod. XXI. 23. & Compenſatio exæquatoria. Conf. *Tract. de Jure Pœnarum VI. 1.*

(b) ubi, ut *Seneca* dixit, interdum *ut pereant intereſt pereuntium*; faciuntque eo Leges forenſes. Qualis extat e. gr. *Exod. XXI.* 12, de homici-

micidio, cujus manifesta est ratio. Nam qui occidere alium dolo malo non veretur, ab illo cæteris nunquam satis cautum erit, nisi eum vita exturbent. Gen. IX. 6. & vitæ profusæ nulla videtur compensatio nisi fuso viciſſim sanguine.

(c) Nec obstat lenitas DEI in novo fœdere. Huc pertinet *tota Tractatio nostra de Jure Pœnarum*, quæ vicem justæ communicationis heic sustinebit.

§. II.

Indirecte vero Jus in vitam civium [a] exercet Summum Imperium, ad vim aliis publici boni causſa inferendam, vel illatam ab exteris fortiter propulsandam, uno verbo: ad bellum eos vocans [b] aut compellens.

Ut Jus in vitam Civium indirecte exerceatur?

(a) ubi non id agitur de industria, ut cives vitam amittant, sed duntaxat periculo mortis vita eorum exponitur. Pertinet huc traditio *Obsidum*, quæ aliquando ex hoc Jure justa, quia necessaria.

Quod fundamentum Juris Obsidum?

(b) quibus tamen parcendum in eductione bellica sit? suadet Lex forensis *Deut. XX. 5.* novarum videlicet ædium conditori, novitio item vineæ cultori & Neogamo, *Deut. XXIV. 5.* demum & timidis, ne alios metu suo deterreant, & exercitui adferant nocumentum. Quid enim miles timidus? vide *Cesarem* ad suos.

Quibus parcendum in eductione bellica?

§. III.

Existimatio est *valor & quantitas personarum*, & quidem vel *simplex*, vel *composita*. *Simplex* vel *absoluta* est vel *hypothetica*. *Absoluta* dicitur, quæ ex Statu humanitatis, sive conditione hominum qua tali resultat, & in Statu potissimum naturali spectatur. (a) *Hypothetica*, quæ resultat ex instituto humano, *Statu nimirum Civili* simpliciter considerato; quando quis in civitate pro (b) integro ejus membro habetur, neque ejus famæ macula est inusta. Gloriam huc refert Cicero, quæ ex tribus oriatur: si diligit multitudo: si fidem habet: si cum admiratione quadam honore nos dignos putat. c) Extat Marquardi Freheri insignis tractatio de Existimatione.

quid existimatio? *quid simplex absoluta?* *quid hypothetica?*

(a) per quam quis consequitur, ut ab aliis communis Naturæ parti-

Digitized by Google

particeps æſtimetur, in ipſumque exerceantur officia ex conditione humana præciſe ſpectata fluentia. Ea vero excidit, qui contemnit alios, vitæque eorum ac bonis inſidiatur. conf. ſupra I. 8. 4.

quomodo integra ſervetur exiſtimatio hypothetica? ut deficiat?

(b) Ea integritas partim ex conditione vitæ, partim ex morum honeſtate venit. Huc pertinent omnes Principum circa Miniſtrorum ſuorum hypotheticam exiſtimationem ordinationes [Rang-Ordnungen.] Sic obtento ex hereditate paterna Regno moderno Rex Boruſſiæ Fridericus Guilielmus ejusmodi Ordinationem Menſe Majo 1713. publicavit, & proximum inter omnes Miniſtros locum Generali Mareſchallo: Pro-Regi Statthalter, ſecundum: tertium Generali Equitatus & Peditatus: quartum Summo Mareſchallo: quintum Generalibus locum tenentibus: ſextum Conſiliariis intimis: ſeptimum Magno Magiſtro: octavum Equitibus Aquilæ nigræ & ſic porro adſignavit. Reginæ Magnæ Aulæ Magiſtra primum inter omnes fœminas locum tenere juſſa. Deficit autem iſta integritas partim *ob Statum*, partim *ob delictum*. Status, qui ab hac exiſtimatione arcet, vel *originarius* eſt, qui aliquem ſub initium ſtatim, cum in Civitatem venit, comitatur; vel ex *poſtfacto ſuperveniens*, cum quis nimirum ad tempus tanquam integrum Civitatis membrum vixit, poſtmodum autem exiſtimationis jacturam patitur; Eam tanti habuit Ageſilaus, ut opulentiſſimo Regno præpoluerit bonam exiſtimationem. Nepos Ageſil. IV. 3. *Originarius* rurſus vel *naturalis* eſt; qui ab ipſa ſtatim nativitate adeſt, utputa, ſi quis ex ſervis Parentibus naſcatur: vel *adventitius*, qui in iis conſpicitur, qui in bello capti in ſervitutem rediguntur. Ad Statum, ex quo exiſtimatio deficit, pertinent etiam quæſtus, qui ſord idi ſunt; ut ſortitorum, fœneratorum, mercenariorum. Conf. *Cic.* de Offic. I. 42. omnino, ac rurſus L. II. c. 14. Duri hominis vel potius vix hominis videtur, periculum capitis inferre multis. Id enim cum periculoſum ipſi eſt, tum etiam SORDIDUM ad famam, committere ut accuſator nominetur. Sed & ex delicto oritur vilitas, cum propterea *jus Civitatis* amittitur, quod Romani exprimebant per mediam capitis diminutionem: qualis contingebat olim per deportationem, interdictionem aqua & igni & hodie iis æquivalet *declaratio in Bannum Imperialem*; relegatio & condemnatio ad remos, aut opera publica. Conf. *Jo. Balth. Wernher.* Diſſert. de Modo obligationem hominum, qua talium, mutuam ſcientifice demonſtrandi.

(c) Cic Offic. II. 9. Deſpiciunt autem homines, & contemnunt eos, in quibus nihil virtutis, nihil animi, nihil nervorum putant.

§. VI.

Digitized by Google

§. IV.

Intenſiva exiſtimatio eſt quantitas (a) Moralis, qua inter eos qui civiliter ſunt æquales, alii aliis anteponuntur. *Quid intenſiva?*

(a) ejus fundamentum eſt *præſentia peculiarium* qualitatum, quas æſtimare homines & propterea unum altero pluris facere ſolent. Sic ex vita Epaminondæ intelligi poteſt, illum unum hominem pluris quam Civitatem fuiſſe. C. Nepos Epamond. X. 4.

§. V.

Poteſt vera infamia contrahi, dum quis juſſa civitatis (improba) per modum nudi Miniſtri exequitur. (a) Quid ſi enim innocentem alieno nomine violet? Num alienus erit a reatu læſorum Jurium Humanitatis? *An infamia accedat Miniſtro exſecutionis?*

(a) *Pufend.* hoc opuſculo II. 14. 10. ubi Auctor ſecus ſentit. Atqui talis non ad præſcriptum Legis naturalis vivit, uti tamen ſupra monitum. II. 14. 3.

§. VI.

Jus *perfectum* poſcendi ab altero honorem oritur (a) *ex Imperio*, (b) *ex Pacto* aut conceſſione, (c) & *ex Lege*. *Unde oriatur jus perfectum poſcendi honorem?*

(a) I. 2. 5.

(b) uti *Belgæ Anglis* debent *velorum demiſſionem*, quam ſi recuſſent, juſtam iis bellandi cauſam ſuggerunt. *Beeman.* Polit. Parall. VI. 5. vi pacti de A. MDCLXXIV.

(c) quemadmodum aſſignatum a Summo Imperio in Civitate locum quivis ex *jure perfecto* tenet, adverſusque violantem tuetur I, 7. 3. & I, 7. 5. II. 14. 16.

§. VII.

De *Præcedentia* titulisque Principum illuſtres ſunt Controverſiæ, & quæ longas ſæpe moras optatis congreſſibus injecere. (a) Ubi extremum aliquando remedium eſt, ejusmodi conclavia comminiſci, ut judicari nequeat, quis primum obtineat locum. Cæterum ad doctrinam de Exiſtimatione referri potêſt elegans & jucunda materia de Nobilitate, ejusque origine, characteribus, & privilegiis; quam quidem Auctor *Quis modus finiendi lites de præcedentia Principum?*

Digitized by Google

De Insignibus & arte Heraldica.

in Opere Majori pro dignitate tractavit. (b) Pertinent etiam ad hunc locum *signa titulique honorum*; (c) Speciatim *insignia*, eorumque cum origo, tum usus, quod argumentum peculiarem hodie disciplinam meruit. (d)

Exempla nuperarum Controversiarum de Praecedentia illustrium.

(a) conf. *Pufendorf.* Hist. Rer. Brandeb. passim, de praecedentia inter Electores & Venetos *I.* 53. *II.* 17. 23. 24. *IV.* 36. inter *Electores & Belgas I.* 55. *II.* 17. 71. cum *Austriis II.* 25. c. *XVIII.* 76. §. 53. Id considerationis esse Electori, quod *Belgae* priorem prae Electoribus locum affectent, rem veteri mori, qui in vim Legis invaluerit, repugnantem. Sane de istius Reip. novitate, ac vetusta Electorum auctoritate nemini non constare. & II. 17. p. 64. *Avauxius declaravit*, si Elector Regi suo Majestatis titulum daret, se effecturum, ut ejusdem Legati Veneto pares habeantur.

(b) *Pufendorfius* de J. N. & Gentium L. *VIII.* c. IV. §. 25. & sequentibus.

(c) de quibus extat eruditus Liber *Jo. Seldeni*, quem latino idiomate donavit, Vir Cl. Simon Joannes Arnoldus.

Quid insignia? & in iis observandum.

(d) Insignia, strictiore heic sensu sunt phrenoschemata, seu constantes illae familiarum Impresiae, & aequivalenti significatu, *Arma, Arma Gentilitia*, *Wapen*, & s. dicuntur. Ars quae Insignium notitiam tradit, *Heraldica* vulgo audit; ac in ipsis insignibus, praeter eorum originem & causas, *Scutum* primo, seu *campum*, cui insignia inhaerent: deinceps *Emblemata* & figuras *coloresque* scuto adhaerentes: Tertio *Galeam*; post *clinodia*, ornatus caussa Galeis adjecta: denique *sustentacula*, insigne sustinentia ac velut fulcientia, expendit. Omnium heic diligentiam & merita supergressus est *Philippus Jacobus Spenerus*, Theologus, idemque Polyhistor Celeberrimus; in Operibus Heraldicis. Prostat etiam pro Tyronibus *Caspar. Bussingii* Introductio in artem Heraldicam, Libellus sane utilissimus. E Gallis commendaverim P. L. L. *de Vallemont*, *Les Elemens de l'Histoire*, cujus tertiam partem faciunt *Les Elemens de Blazon*, edita Parisiis Anno MDCXVII. exiguum, si molem spectes, opusculum, sed mira brevitate, quidquid ad omnem pene literarum elegantiam pertinet, complexum.

De ea Arte Scriptores.

§. VIII.

Dominium eminens (a) in eo consistit, ut urgente Reipubl. necessi-

Digitized by Google

neceſſitate bona ſubditi cujuspiam, quibus præſens tempus maxime opus habet, ad uſus publicos arripi & adplicari queant; licet iſta longe ſuperent ratam partem, quam is ad ſumtus Reſ. publ. conferre tenebatur. Ejus itaque Fundamentum eſt *Finis Civitatis*, ſalus tranquillitasque publica, ad quam vita bonisque cuendam civis obſtrictus eſſe intelligitur. Cautela circa illud eſt, ut, ſi fieri poſſit, compenſatio ex communi fiat ærario, damnumque privato illatum reſarciatur. Difficultate non caret argumentum ex *Iure Regio*, (b) neque auſim allegare illud Chriſti, cum Hieroſolymam contenderet, Dominus, inquientis, opus habet. (c) Occupatio privati Juris, hujus dominii effectus eſt, & in ſubditos quoque temporarios ſe extendit.

Ad Lib. II. c. XV. *quid Dominium eminens.*

(a) an & in ſacris literis ejus adpareat veſtigium? quærit Vir Doctiſſ. *D. Ratenbeccius.* Saltim. Rom. *XIII.* 1. expreſſa fit mentio τῆς ἐξουσίας ὑπερεχούσης, poteſtatis ſupereminentis; ubi tamen pro voce Dominii nomen poteſtatis occurrit. Diſſert. *de Dominio Eminenti* §. 4. 1. 5. Pulcre *Grotius:* Poteſt, inquit, ſubditis Jus quæſitum auferri ex vi ſupereminentis dominii. Sed ut id fiat, requiritur primo utilitas publica: deinde, ut ſi fieri poteſt, fiat compenſatio ei, qui ſuum amiſit, ex communi. *II.* 14. 7. Ei ſe oppoſuit *Guil. Lyſerus*, pro Imperio contra Dominium eminens, 1. quod illud occaſionem det tyrannidi; adeoque dominia turbentur. 2. quod unius rei duo non poſſint eſſe Domini, quod tamen fiat in hoc caſu. 3. quod vindicatio contra Principem & fiſcum privatis concedatur. Igitur Principem non eſſe Dominum bonorum privatorum. Sed ad I. reſponderi poteſt, negando quod aſſumitur. Non turbantur, ſed ſubordinantur dominia. 2. non omnia ſubjiciuntur abſoluto Principis arbitrio, ſed dominium hoc reſtringitur ad caſum neceſſitatis utilitatisque publicæ. Ad *II.* non eſſe duos ejusdem rei Dominos, uno eodemque modo ac reſpectu, & ratione habendi. Viget ſaltem actu ſecundo dominium eminens in caſu neceſſitatis. Sic eloquentiſſimus non ſemper loquitur, ſed ſæpe tacet. Ad *III.* nego ſequelam. Hæc enim occupatio Juris privati non eſt injuſta, ſed ex conſenſu ſaltem tacito civis orta. Quivis enim, qui in civitatem conceſſit, ut vitam, ſic & vires ſaluti publicæ reſignavit, add. Pufendorf. de O. H. & C. II. 6. 6. 9. & virium ſuarum uſum & adplicationem ad communem defenſionem detulit Imperanti.

Locus eximius Grotii, *pro Dominio eminente.*

Solvuntur argumenta contra dominium eminens.

(b) de quo ad *II.* 7.

(c) *Matth.* XXI. 2. add. Becman. Medit. Polit. c. XXI. §. 5.

§. IX.

quid fiscus? quid aerarium?

Fiscus est patrimonium Principatus; *Ærarium* vero patrimonium est Reipublicæ, ejusque, ut Florus (a) dixit, nervus. Et in hoc quidem varia, sed apud plerosque populos vectigalia & tributa inferuntur. *Tributum* est pecunia, quæ tributim a singulis subditis pro portione census solvitur. *Vectigal* vero pecunia est, quæ pro rebus importandis vel exportandis penditur.

quid tributum? quid vectigal?

(a) *Histor. III.* 13. Fiscus a Junioribus etiam Domanium dici solet, & denotat bona Regi adsignata, quorum proventu regiæ suæ sumtus toleret. *Dn. Hert.* Elem. Polit. l. 5. 23. scribit Xenophon de Republ. Lacedæmonior. *Laconum* Regibus aliquid agri [ἐξαίρετον γῆν] attributum fuisse. Confer dicta *II.* 7. & *Huberus* de Jure Civitatis *III.* 3. 1. n. 5. & 45.

quid Dominium?

§. X.

quid Bellum?

Bellum definiit Cicero, quod sit *Certatio per vim* orta, inprimis ex inordinato ejus adpetitu, in quo non possint plures excellere, in quo sit plerumque tanta contentio, ut difficillimum sit sanctam servare societatem. Quod C. Cæsaris declaravit temeritas, qui omnia jura divina atque humana pervertit, propter eum, quem sibi ipse opinionis errore finxerat, Principatum. Ita egregie Tullius Offic. I. 3. circaque id officia diserte se tradidisse ait, I. 13. ac post eum Grotius definit, quod sit *Status per vim certantium*, qua tales sunt. (a) I. 1. 2. expresso præcipue modo, quo sua invicem negotia expediunt in Statu naturaliter. (b)

(a) conf. *Deut.* XXIII. 9.

(b) objicit *Feldenus:* ita quoque qui cum Bestiis pugnant Bellum gerere dicendos. Sed notanter addidit ὁ πάνυ, *qua tales* sunt. 2. Bellum ibi dicitur æquivocum.

§. XI.

Probaturus egregii initio operis *Grotius*, non omne bellum Naturæ Juri repugnare, recte *ad prima* (a) *natura* provocavit,

Digitized by Google

cavit; in quantum ſcilicet a recta ratione temperantur; neque etiam imbecillum *e ſacra hiſtoria* argumentum eſt, quod & (b) Patrum ſanctiſſimi bella ſuſcepere, & (c) DEUS ipſe eadem imperavit; ac Joannes denique Baptiſta (d) qui ſerio interrogatus a militibus Judæis, quid haberent faciendum, ut iram DEI effugerent? non eos militia abire juſſit, quod facere debebat, ſi ea erat DEI voluntas; *ſed abſtinere concuſſionibus & fallaciis*, ſtipendiisque eſſe contentos. Cæterum magis eſt expetenda decernendi ratio, quam decertandi fortitudo; cavendum tamen, ne id magis bellandi fuga quam utilitatis ratione faciamus. Bellum autem ita ſuſcipiatur, ut nihil aliud niſi pax quæſita videatur. (e) Ut membra quædam amputantur, ſi & ipſa ſanguine, & tanquam ſpiritu carere cœperunt, & nocent reliquis partibus corporis: Sic de Jure nocendi aliis in bello ſtatuendum. Recte etiam Cicero definit, res urbanas bellicis eſſe majores. (f) quia res urbanæ ejusque conſilia ſunt perpetua, vel ſaltim magis diuturna quam bellica. Themiſtocles ſemel profuit Civitati, ſua victoria; Solon vero perpetuo, 2. quia res urbanæ ſervant Civitatem, ejusque inſtituta. 3. quia conſilia urbana adjuvant, ordinant & diſponunt conſilia bellica. Off. I. 22. Parva enim ſunt foris arma, niſi eſt conſilium domi. 4. argumentum petit ibidem a ſuo exemplo, ubi ait, nobis Remp. gubernantibus, nonne togæ arma ceſſere? neque enim in Republ. periculum fuit gravius unquam, nec majus otium.

qua argumenta ex Jure Belli?

(a) *Grot. l. 2. 1.* omnino, quo etiam pacto occurritur inſtantiis Feldeni, Ziegleri, alior. *Prima naturæ* vocantur, quod animal, *ſimul ac natum eſt*, ipſum ſibi conciliatur, & commendatur ad ſe conſervandum, atque ad ſuum Statum, & ad ea quæ conſervantia ſunt ejus Status, diligenda; alienatur autem ab interitu iisque rebus, quæ interitum videantur afferre. *Grot. l. 2. 1.* Rectæ autem rationi non repugnat bellum, quia recta ratio non omnem vim inhibet, ſed eam demum, quæ ſocietati repugnat, id eſt, quæ jus alienum tollit. Igitur vis, quæ Jus alterius non violat, non injuſta eſt.

quid prima naturæ?

qua vis prohibita?

(b) I. 2. 3. ut *Abrahamus*, qui, cum legem Noæ datam non ignoraret, arma ſumſit in Reges quatuor, ut quæ plane crederet cum ea Lege non pugnare, Gen. IX, 5. 6, add Grot. l. 2. 5. & *Gerhard*, de Mag. Polit.

Polit. §. 369. ubi docet Abrahamum fuiſſe perſonam publicam.

(c) ut tamen *Cananais* pax offerretur. Vide tamen, quam longa annorum ſerie pœnitentiam ipſorum expectaverit DEUS. Gen. XV. 16.

Vindicatur argumentum a præconio Joannis.

(d) *Luc. III. 14.* & *Grotius l. 2. 7.* etſi hæc argumenta non placeant Viro Clariſſimo, qui Diſſert. de Habitu Juris Nat. ad diſciplinam Chriſtianam hæc adjecit Epimetra; *Oppido debilia eſſe, quæ pro Belli Jure Grotius & aſſeclæ e libris V. T. allegare ſoleant*; nec ſolidius argumentum eſſe de Joannis reſponſo militibus dato. Cui tamen jungendus noſter Zentgrav. Summ. Juris divini Sect. IV. §. 4. & *Grotius* denuo, qui præceptum Joannis inſigni commentatione illuſtravit. J. B. & P. *III.* 17. 2.

(e) Cic. Offic. I. 23.

(f) facta ex eod. Tullio adplicatione, Off. 3. 6.

§. XII.

Quousque probandi vim habeant argumenta Grotiana?

Recte tamen animadverſum a nonnullis eſt, *Grotij* argumenta quæ *capite ſecundo libri primi producit*, non directe omnia probare Belli Juſtitiam: ſed quædam ſaltem; cæteris autem id ſaltem evinci, ſummæ poteſtatis conſtitutionem & ſuppliciorum irrogationem non eſſe doctrinæ N. T. adverſam. Interim valide ita (a) concludi cenſeo: Magiſtratuum conſtitutio ſuppliciorumque irrogatio non refragatur N. T. Ergo nec Jus belli gerendi. (b) Nam inter *Jura* Magiſtratus *transeuntia* etiam Jus Belli eſt, in ipſa ſummæ poteſtatis civitatumque natura intime innexum. (c)

(a) dubitat, immo negat *Zieglerus* ad. I. 2. 7. p. m. 84.

(b) add. omnino *Pufend.* de O. H. II. 7. 5. & C. II. XI. 13.

[a] præter alia, quæ *Gerhardus* de Mag. Politico ſolicite diſcuſſit, [ubi inprimis urget, quod defenſio ſit Juris Naturalis] opponi ſolet *quintum S. Matthæi caput.* Ad cujus quædam commata cum non omnino congrue reſponderit, ὁ πάνυ, conferendus eſt *Zieglerus*, ad I. 2. 8. p. m. 88. Præcipui errores *Grotii* ſunt, quod doctrinam de vindicta privata omittenda & patientiæ diſciplina in V. T. non inculcatam fuiſſe autumat. Quod proximi nomine ſaltim Hebræum intelligi cenſet, contra *authenticam Chriſti* interpretationem *Luc. X. 30.* imo Moyſis ipſius *Exod. XXIII. 4. 5.* quod denique inter Præcepta & conſilia videtur diſtinguere, uti ante, ſic & I. 2. 9.

§. XIII.

§. XIII.

Cauſſa belli *juſtifica* accurate diſtinguenda ab ea, quæ movet *ſub ratione utilis*. (a) Vere talis eſt injuria; (b) eaque vel *nondum facta*, (c) vel *jam facta*. (d) Cæterum eſt cauſſa juſtifica, aliquando juncta *cum ſuaſoria*, aliquando *ſola* adeſt ſuaſoria. [e] *Metus* [f] *vero ex creſcente* vicini potentia natus, per ſe juſta belli cauſſa non eſt; neque contra eum a vi armisque bellicis, ſed a *divina Providentia & cautione innoxia* præſidium petendum eſt. conf. I. 5. 10. & Grot. II. 1. 17. Diſpeſcitur etiam bellum in externum & civile. [g]

Quotuplex cauſſa Belli?

An cauſſa ſit metus?

[a] quatenus omnia comprehendit, quæ non ſunt Jure facta. Sic ob Legatos contumelioſe habitos David Ammonitis bellum intulit. 2. Sam. X. 7. Ut Romani eandem ob cauſam bella ſumſere in Tarentinos, Illyrios, Ligures, Senonas, Iſios, Corinthios. add. Grot. II. 18. Conf. effatum Samſonis Judic. XV. 3. De cauſſis *ſuaſoriis* videndus *Kulpiſius* Exerc. X. 1. §. 1. p. 128. ubi qui ſolas habent, inquit, *ſuaſorias, rectius prædones quam milites dici poſſunt.* Unde non crediderim dixiſſe Phineeſum, quæ de eo recitat Philo: *Ut occupentur aliena, eſt ſola cauſſa belli aut præcipua.* *Suaſorias* Græci dixerint προφάσεις Grot. II. 22. 1. Nullum bellum juſtum, niſi quod aut rebus repetitis geratur, aut denunciatum ante ſit, & indictum. Cic. Off. I. XI.

quid cauſſa juſtifica?

quid ſuaſoria?

[b] ſed futura certo niſi caveatur.

[c] quæ producit bellum *offenſivum*, idque vel recuperationem ejus, quod noſtrum eſt aut nobis debetur: & producit bellum *defenſivum* vel *vindicativum*. *Obſtare* videtur 1. quod Iſraelitæ cum Cananæis bella gefſerint, a quibus tamen nulla adfecti fuerint injuria. Sed injurii tamen Cananæi in DEUM fuerunt, cujus mandato gerentes bellum Iſraelitæ, belli non tam auctores quam Miniſtri & Inſtrumenta fuere, quibus DEUS ad ulciſcendum eorum ſcelera vindicandamque adverſus ſe admiſſam injuriam uſus eſt. *Obſt.* 2. Q. repugnat Statui hominis naturali, qui eſt pacificus, imo ipſi hominis naturæ ſociali, illud nunquam eſt juſtum. A. Bellum. Quid enim magis turbat ſocietatem quam bellum? Sæva res eſt bellum, cumulumque ſecum trahit injuriarum & inſolentiarum. Grot. II. 24. 10. Reſpondet *Noſter. II. 16. 1.* non eſſe juſtum *per ſe*, & extra neceſſitatem: eſſe tamen tale per *modum ſubſidii*. Ut abſciſſio

quotuplex bellum?

Digitized by Google

abſciſſio membri per ſe non eſt licita, eo tamen in caſu licita, imo neceſſaria eſt, quando alias totum corpus corrumperetur.

[d] Sunt enim, qui juſtificas plene non curant, ut Brennus dicebat, omnia eſſe validiorum. Grot. *II.* 21. 3. Annibali pro fœdere proque Juſtitia enſis erat. Cauſæ belli injuſtæ ſunt vel ab initio vel ex poſtfacto. Illas Grot. recenſet *II.* 21. §. 5. uſque ad §. 16. has autem §. ultimo enumerat.

[e] Illæ quidem injuriæ, quæ nocendi cauſa de induſtria inferuntur, ſæpe a metu proficiſcuntur: ut cum is qui nocere alteri cogitat, timet, ne niſi id fecerit, ipſe aliquo afficiatur incommodo. Offic. Cic. *I.* 7. Vanus Regis Ammonii metus fuit, *II. Sam.* X. 3. quo ſimul exemplo adparet, nihil tam bonum eſſe, quod non malos interdum Interpretes recipiat. Seneca Oedipode:

CR. quid ſi innocens ſum? *Oed.* Dubia pro veris ſolent
Timere Reges — —

(f) triſte belli civilis nomen, in quo ſapiens ac felix eſt, qui non miſcetur. Epaminondas quam diu facta eſt cædes Civium, domi ſe [Thebis] retinuit: quod neque malos defendere volebat, neque impugnare, ne manus ſuorum ſanguine cruentaret. Namque omnem civilem victoriam funeſtam putabat. Corn. Nep. in Epam. c. X. §. 3.

§. XIV.

Quid Receptus?

Duo ſunt, quæ Rectores Reatui ſubditorum innectunt, *Patientia & Receptus*, (a)

(a) Sed obſtare videtur Jus aſylorum. Reſpond. Ea nonniſi illis prodeſſe, qui immerito odio laborant. Conf. I. 1. 27. Obſt. Deut. XXIII. 15. Reſp. Dandi utique profugi ægre ſunt, niſi crimina commiſerint, quæ publicum tangunt Statum, aut eximiam habent atrocitatem. Quanquam aliquando etiam latrones ac piratæ, ſi ita invaluerint, ut populo formidabiles evaſerint, ea conditione recipi defendi ſoleant, ut poſtmodum a maleficiis deſinant. Conf. *1. Maccab.* XI. 17.

§. XV.

quid Repreſſalia?

Repreſſalia ſunt *Bellum imperfectum*, ſive *exſecutiones*, a ſummo Imperante ſuſceptæ in bona privatorum, compenſandæ injuriæ a tota Civitate illatæ gratia. (a) Nec enim injuſtum eſt, bona ſingulorum arripere, ubi Civitas Civitati Jus denegat,

Digitized by Google

gat. (b) quia eo in casu pars valet, ut totum, ut tamen illi ad totum pateat recursus. Distinguendum tamen inter Cives permanentes, & qui tantum pro tempore Legibus civitatis subsunt. (c)

Exempla Repressaliarum.

(a) exemplum earum se inveniſſe in Israelitis putat *Zentgravius*, vasa aurea & argentea Ægyptiorum, cum ab iis discederent, auferentibus, de Jure Gent. p. 278. Exod. XI. 1. XII. 35. antiquissimum est apud Homerum, ubi Nestor narratur ob ereptos Patri equos Elidensium & armenta cepisse. Conf. supra *Exercit. IV.* §. 21.

(b) vid. Zentgr. d. l. p. 275. est autem officii eorum, qui hoc debitum contraxere, iis quibus hoc modo sua eripiuntur, refusionem procurare.

(c) seu qui transeundi aut moræ exiguæ causa alicubi sunt. Grot. III. 2. 7.

§. XVI.

Pro quibus bellum gerendum?

Juste Bellum geritur *pro sociis*: (a) quibus pares fere sunt amici, imo & homines quivis, quorum naturalis conjunctio vel sola ad opem ferendam sufficit. (b) Primi autem sunt subditi tam in familiari quam civili Imperio. Ut pro *Gabaonitis*, qui se populo Hebræo subjecerant, arma sumsit is populus, Duce Josua. (c) Sed & homo hominem, ac populus populum ab injuria juste defendit, nisi manifestum sit periculum. Tum enim vita resque propriæ alienis præferri debent. (d) Quin & si Grotium audias, tametsi a subditis arma recte non sumantur, eorum tamen adversus iniquum Imperantem tutelam recte suscipit Princeps exterus, ex Jure humanæ societatis, ut in Maxentium & Licinium Constantinus, in Persas alii Romanorum Imperatores arma sumserunt, aut capere minati sunt, nisi vim a Christianis Religionis nomine arcerent. (e)

(a) Non tamen, si nulla sit spes boni exitus, quia boni, non mali causa societas contrahitur. *Grot. II. 25. 4.* Poscunt id Regulæ prudentiæ; de quibus utique judicare est etiam socii, tametsi aliter videatur

Digitized by Google

Obrechto. An enim fœdus in propria diſpendia imprudenter ſervabitur? Cum ſano pepigimus, non cum phrenetico.

(b) Grot. II. 25. 8. conf. exemplum Abrahami ex Jure cognationis Lothum captivum, parva licet, expedita tamen manu liberantis. *Gen. XIV. 12. ſeq.*

(c) Joſ. X. 6. Grot. II. 25. 1.

(d) *Grot. II.* 25. 7. ubi illud Ciceronis: qui non defendit, nec obſtitit, ſi POTEST, injuriæ, tam eſt in vitio, quam ſi parentes, aut patriam, aut ſocios deſerat; hoc ſenſu interpretandum ait.

(e) *Grot. II. 25. 8.* add. *Kulpiſ.* ad h. l. Grotii.

§. XVII.

quid ἀνδροληψία?

Pertinet eo *ſingularis exſecutionis Species*, dicta Athenienſibus ἀνδροληψία, de qua ſic habebat *Lex Attica*: Si quis morte per vim illata obierit, pro eo proximis ac neceſſariis Jus eſto homines prehendendi, donec aut pœna ſumatur de cæde, aut homicidæ dedantur: liceat autem tres tantum homines prehendere, non ultra. (a)

(a) §. II. 16. 10. Grot. III. 2. 3. conf. *Ammian.* L. XVII. ubi *Julianus* Francorum quosdam retinet, usque dum captivi ex pacto liberentur.

§. XVIII.

An ad bellum requiratur Vocatio?

Ad bellum requiritur *juſta vocatio ex cauſſa*. Igitur nullum vitæ genus improbius eſſe dixit *Grotius*, quam eorum, qui ſine cauſæ reſpectu ſola (a) mercede conducti militant. (b) Eſt autem vocatio vel generalis vel ſpecialis. Generalis, ut in tumultu apud Romanos Conſul dicebat: qui Rempubl. ſalvam volunt, me ſequantur. (c)

(a) Nam per ſe mercedem ſumere juſtum eſt. 1. Corinth. IX. 7. Legatur omnino Oſiander ad *Grot.* II. 25. 10. p. 1283. ſeq.

(b) Lege omnino *Grotium II.* 25. 9. & III. 18. 1. Scripſit *Cato ad Pompilium*, ut ſi vellet filium ſuum remanere in exercitu, ſecundo eum ſacramento militiæ obligaret, addita cauſa, quia priore amiſſo, jure cum hoſtibus pugnare non poterat. Marci etiam Catonis Senis ad M. filium epiſtola eſt, in qua ſcripſit, ſe audiſſe, eum miſſum factum eſſe a Conſule, cum in Macedonia Perſico bello miles eſſet. Monet igitur, ut caveat,

Sacramentum militare.

ne

ne prælium ineat. NEGAT ENIM JUS ESSE, QUI MILES NON SIT, pugnare cum hoſte. Cic. Offic. I. 11. quo etiam loco militem voluntarium videas deſcribi, qui amore pugnandi eſt in exercitu, non tamen obligatus militiæ ſaramento. *Miles Voluntarius.*

(c) Grot. III. 18. 1. fin.

§. XIX.

Si cui edicatur, ut militet, ei vero conſtet, injuſtam eſſe belli cauſam, is abſtinere *ex Grotiana diſciplina* omnino debet, quia DEO potius obediendum quam hominibus. (a) Et erit heic officium boni Magiſtratus, tributa potius extraordinaria ſubditis imperare, quam operam militarem. (b) *An liceat militare in bello injuſto?*

(a) quod non Apoſtolorum tantum ſit effatum, ſed & Socratis: *Grot.* II. 26. 3. adde dicta ſuperius ad *Pufendorf.* Off. I. 17. ult. Ais; hanc ſententiam populum ad inobedientiam inſtigare. Non expedire, conſiliorum rationes edi populo. Reſpondeo, cauſas belli juſtificas claras eſſe oportere, & cuivis pervias.

Frangit & attollit vires in milite cauſa:
Quæ niſi juſta ſubeſt, excutit arma pudor.

Sic viri quidam eruditi interpretantur יָרֵק quod legitur *Gen.* XIV. 14. ut ſenſus ſit: Miniſtros Abrahami ante prælium ab ipſo plene inſtitutos de armorum ſuorum juſtitia. Unde & denunciationes fiebant palam & expreſſa cauſſa, ut totum quaſi genus humanum de Juſtitia cauſſæ poſſet cognoſcere. Inſtas: Nudam heic exſecutionem eſſe actionis. E. ſi in bello etiam injuſto civis juſſu imperantis arma gerat, non peccare. Off. 2. 12. ult. Sed Reſp. non hanc nudam exſecutionem, ſed concurſum Moralem ad actionem eſſe.

(b) videndus omnino *Grotius* II. 26. 5. qui etiam quandam a ſpirituali Sacerdotio excuſationem adducit Apoc. I. 6. 1. Petr. II. 5. Add. *Kulpis.* ad Grot. II. 26. p. 137.

§. XX.

Modus in bello agendi proprius eſt *vis ac Terror*, qui veteribus variis inſtrumentis ſolitus exerceri. Quorſum pertinet uſus elephantorum, eorumque uvæ & mori ſucco conſperſio, (a) ut ejus conſpectu adſuefierent in prælio ſanguinem conſpicere; ſunt & qui vinum (b) ipſis epotandum fuiſſe tra- *quis modus agendi in bello?*

ditum cenſent. Eſt & apud quosdam turritorum elephantorum mentio. (c) Inter machinas notæ ſunt catapultæ, (d) ſcorpii, (e) culcitæ, laquei, lupi, arietes, quibus illa tria opponantur. (f)

[a] *1. Maccab. VI. 34.*
[b] *Ælian.* L. VI.
[c] apud Hertium, Florum, Vegetium, alios.
[d] apud Cæſarem primo de bello civili.
[e] *1. Macc. VI. 51.*
[f] *Veget. IV. 22. 23.*

§. XXI.

Qui ad bellum adhibendi?

Summis Imperantibus *naturaliter* omnes ſubditos ad bellum licet adhibere. Recte tamen *ob Status* (a) *ſui naturam* bello non adhibentur Clerici, & ſi ei immiſceant, contra muneris ſui partes agere judicantur.

(a) add. *Grot.* I. 5. *Gerhard.* de Magiſtratu Politico num. 398. omnino Puſendorf. Rer. Brandeburg. L. XI. §. 57. *Chriſtophorus Bernardus a Galen*, Epiſcopus Monaſterienſis, ut antiqui Præſules ſcriptis editis memoriam ſuam Eccleſiæ commendarunt: ita is diro globorum ignivomorum genere, quos militari vocabulo fœtentes ollas nuncupabant, obſidio Groningæ ſpecimen neſcio an ſacerdotalis profeſſionis edidit.

§. XXII.

Quod officium Neutrorum?

Qui *medii* (a) in bello haberi cupiunt, æquos ſe præſtare utrisque tenentur, nihilque committere, quo validior fiat is, qui improbam fovet cauſſam, aut juſtum gerentis bellum ſucceſſus impediantur.

(a) Tales *Kenæi* inter Iſraelem & contiguas gentes, quos ſegregare ſe ab hoſtibus juſſit Saulus. 1. Sam. XV. 5, conf. dicta ſuperius Exerc. VII. ad Jud. IV. 21. & Grot. III. 17. 3.

§. XXIII.

An & veneno hoſtis interfici queat?

An & *veneno* interfici hoſtis queat? de Jure Naturæ [a] dubitatur. Moribus certe gentium receptum eſt, ne hoſtem veneno interficere liceat. [b] Ac ea, ait Cicero, bellicam rationem attingunt, quæ vi manuque conficiuntur. [b]

(a) net

(a) negat *Oſiander*, quia in Scripturis nullum ejusmodi exemplum occurrat; affirmat *Danhau*. Coll. Decal. p. 714. cui pro priori ſententia rationes non ſufficiunt, quia Naturaliter hoſtem quovis-modo licet repellere, & quem interficere licet, gladio an veneno interficias, nihil intereſt. Grot. III. 4. 15.

(b) add. *Kulpis*. p. 15. ſq. An & *incantationibus*? negat idem. Apud *Valerium Max.* eſt, armis bella, non venenis geri debere. Et Tacito memorante, cum Princeps Cattorum Arminii mortem veneno promitteret, rejecit Tiberius, ea ſe gloria æquans priſcis Imperatoribus.

(c) Cic. Off. I. 21. Nam & in ſtrategematibus adhuc locus eſt vi manuique.

XXIV.

An & hoſtem *immiſſis percuſſoribus* liceat occidere? acriter disquiritur. Ubi vulgata eſt *Grotii* [a] diſtinctio inter eos quorum facto perfidia ineſt, & qui nulla fide tenentur. His uti nullo Jure prohibitum eſſe. [b] Sed illos adhibere apud moratiores gentes infame haberi. Maximum exemplum eſt juſtitiæ in hoſtem a majoribus noſtris conſtitutum. Cum a Pyrrho (aliquis) perfuga Senatui eſt pollicitus, ſe venenum Regi daturum, & eum necaturum; Senatus & C. Fabricius perfugam Pyrrho dedit. Ita ne hoſtis quidem & potentis & bellum ultro inferentis cum SCELERE interitum adprobavit, memorante hoc factum Cicerone in de Offic. I. 13. Add. III. 22. *An immiſſis percuſſoribus?*

(a) III. 4. 18. conf. 2. *Sam. IV.* 5. 6. ſeq. ubi David percuſſores Iſboſethi hoſtis ſui (hominis, ut ait, non Regis innoxii) extremo notabilique adfecit ſupplicio. Vide tamen *Auctorem* de J. N. & G. VIII. 6. 18. de quæſtione, an promiſcue quorumlibet in bello opera uti liceat? quam adfirmandam cenſet, quia nulla adſit ratio, cur argenteis lanceis oppugnare non liceat, quos ferreis confodere liceat. Obj. Si proditione Civium uti, eſt illos ad peccandum impellere, ſeq. non licere uti opera Civium adverſus Dominum ipſorum, nobis hoſtem; quia nullo caſu videtur licitum procurare malum morale, ut obtineatur Bonum. Conf. *Puſſend.* d. l. ubi conatur ad hoc argumentum reſpondere (1) in ſtatu hoſtili multa licere, quæ alias per ſe licita non ſint. Itaque Cives Hoſtium *An liceat ſubditum ad proditionem impellere?*

quovis modo ſive reali ſive verbali ad deficiendum a Dominis inſtigari poſſe. Quemadmodum deſertores allicere nullibi turpe habeatur, etſi ſacramentum ii frangant. (2) Hoſtem quantum in ſe nobis licentiam adverſus ſe in infinitum dediſſe; quem igitur omni modo perdere liceat, ejus Cives etiam ſolicitari ad perfidiam poſſe. Quæ tamen adcuratam merentur penſitationem. *Grotius* non licere ſubditum ad proditionem impellere ait: licere tamen uti, quemadmodum & DEUS mala ad bonum finem dirigat. III. 1. 22. & Objectum haud raro intervertat. Acute *Forſtnerus* ad Tacit. XII. 44. Quod flagitium appellant Galli, faciunt. *Grotius* tamen moribus gentium nec hoc licere ait, ne nimium intenderentur pericula, eorum maxime qui eminent. II. 16. 15.

(b) Quemadmodum & Pipinus ipſe *Caroli M.* Pater uno *inſtructus* Satellite, trajecto Rheno, hoſtem in cubiculo interfecit.

§. XXV.

An deliberandum de Bello?

Recte olim, poſtquam juſte poſſe ſuſcipi bellum decreviſſent *Feciales*, conſultatum a Senatu fuit, an ex uſu eſſet ſuſcipere. In parabola Chriſti (a) dicitur, ſi quis Rex cum Rege altero bello certandum habeat, primo ſedentem [*qui eſt mos conſultantium*] expenſurum apud ſe, an ipſe qui decem millia militum habet, hoſti ducenti bis totidem par eſſe poſſit. Quod ſi videat, ſe imparem fore, antequam ille intra fines adſit, miſſurum Legationem cum mandatis pacis cauſa. Multum etiam ad demulcendum hoſtem facit, ſi quidem intrare eum in fines noſtros veremus, ſed ſimul donis eum honoremus, ut oſtendamus nos, quod facimus juſto metu, non odio aut contemptu facere. (b) Neque prudentia ſolum, aut ſuorum caritas exigere ſolet, ut bello periculoſo abſtineatur, ſed ſæpe etiam juſtitia, *rectoria* ſcilicet, quæ ex ipſa regiminis natura Superiorem non minus ad curam pro inferioribus, quam inferiores ad obedientiam obligat. (c) Interim aliquando melius eligitur bellum anceps, quam pax inhoneſta. (d)

(a) Grotius *fabellam* vocat, II. 24. 4. edit. *Amſtelod.* Sed *Teſmariana editio* pie ſubſtituit vocem Parabolæ. *Lucæ XIV. 31.*

(b) *Grot. II. 23. 4.* quem de ſolicita ante bellum deliberatione omnino lege.

(c) Quam

Digitized by Google

(c) Quam ob causſam a Theologis tradi ait *Grotius II.* 24. 7. Regem, qui ob causſas leves, aut ad exigendas ultiones [pœnas impropríe dicit ὁ πάνυ] non neceſſarias, & magnum ſecum periculum trahentes, bellum ſuſcipit, teneri ſubditis ad reparationem, damnorum quæ inde oriuntur.

(d) Sic Benhadado iniquam ſervitutem poſtulanti reſpondit ex conſilio Seniorum Achabus 1. Reg. XX, 8. Simile illud apud *Tacitum* Annal. XV. Conſuluit inter primores Civitatis Nero, bellum anceps, an pax inhoneſta placeret? Nec dubitatum de Bello.

§. XXVI.

Ad Belli juſtitiam & id *antiquo gentium more* (a) pertinere viſum eſt, ut ejus ab altera parte alteri publica fiat ſignificatio. Unde bella *promulgata* dixit *Ennius. Cicero indicta & denunciata.* (b) Ratio ejus rei eſt, ut ab offendendo, quam fieri longiſſime poteſt, abſtineatur, & cauſſæ belli univerſo prope pateant generi humano, atque ut conſtet non privato auſu, ſed voluntate utriusque populi aut populi capitum geri bellum, in ejusque velut aleam COMPROMITTI. (c) Cæterum eſt denunciatio vel conditionata vel pura. Conditionata, ubi cum rerum repetitione conjungitur. (d) Pura [quæ & ſpecialiter indictio audit] ubi bellum alter jam intulit, aut injuria nos affecit, aliter non reparabili quam bello. (e)

Ut ſignificandum Bellum?

quotuplex belli denunciatio?

(a) dico more, quia non Jure naturali. Eo enim vis illata arcetur quocunque modo. Grot. III. 3. 6.

(b) voc. Kriegs-Ankündigung, Kriegs-Declaration. Cic. Off. I. Recentiores JCti indicere bellum vocant DIFFIDARE. Diffidato, inquiunt, Principe, diffidati ejus adhærentes. Olim Jus Feciale, quo belli æquitatem ſanctiſſime perſcriptam monet Cicero Off. l. 11. dictum a Fœcialibus, qui fœderum, pacis, belli, induciarum, Oratorum judices erant, a Pompilio inſtituti: Varro a fide, & faciendo dictos ait, ſicut ab Ennio Fidera, quæ apud nos Fœdera. *ειρηνοδίκαι.* Græcis Φητιάλαις deſcribitur.

Jus Feciale quid?

(c) hinc & DEUS præceptum Hebræis dedit, ut Civitatem oppugnandam prius ad pacem invitarent. *Deut. XX.* 11.

(d) Hæc rerum repetitio dicta, teſte Plinio, eſt Clarigatio. Inde illud in formulis REDDI: SATISFIERI: DEDI.

(e) Per-

(e) Pertinent ad mores gentium & alia, ut caduceus apud Græcos, fagmina & hasta sanguinea apud Romanos, quæ cum cæteris recenset ὁ πάνυ. add. *Ammian.* XIX. & eo notata *Lindenbrogii.* Cæterum sicut clarigationem præcedere oportet, sic & æquæ pacis conditiones offerri debent.

§. XXVII.

Quod Jus spolii?

Si non est contra naturam necare hostem: neque inhonestum erit eum *spoliare.* (a) Quin & Deorum donaria capi a Victoribus solere notavit Pausanias, & Cicero belli Legem id vocat. (b) Quodsi tamen in simulacro quodam Numen inesse ipsi hostes credant, id violare ab ipsis nefas est, & magnam arguit impietatem. (c) Cæterum contra Jus est hominum sepeliendorum corpora mortuorum male tractare. (d)

(a) Sententia est *Ciceronis* Off. III. ita possunt fata exuri: dirui tecta: prædæ hominum pecorumque agi. Imo res hostium velut habentur pro rebus nullius, *Grot. III. 6. 8. & III 5. 1.*

(b) Ergo & res sacræ capi aut corrumpi possunt. Sic templa profani cultus a Maccabæis incensa non semel legimus 1. Maccab. V. & X. Sic Templum Hierosolymitanum excidio datum a Tito ipse *Josephus* memorat, additque factum τῷ τῶ πολίμω νόμῳ *Bell. Judaic.* VI. 24. 34.

(c) Sic quum nupero Bello Galli Basilicam Spirensem diruere incendio vellent, Templo adproquinquantibus hostiam consecratam (*Le Bon Dieu*) obvertit Sacrificulus. Sed illam sclopeto petiisse memoratur Gallus, quem, quod conscientiæ, licet erroneæ, dictamen sequutus non est, peccasse dubio caret. Franci certe veteres Templis pepercere. add. omnino *Grot. III.* 12. 6. Testatur Procopius, Chosroen Persam, non Christianum, Ecclesiæ Antiochienses Christianorum pepercisse.

(d) *Grot. III.* 5. 3. Fuit rursus detestabilis indomitusque militum Gallorum furor, qui Manhemii sepulta Electorum corpora e tumbis, ut ferunt, eruta, male habuerunt, & capite veluti globo usi sunt, quo ludi agitantur.

§. XXVIII.

Qua argumenta pro Jure prædæ?

Probatum igitur ut a *Natura*, *sic a DEO* ipsomet Jus prædæ, variis exemplis. Tale est *Abrahami*, spoliorum, quæ a quinque Regi-

Regibus acceperat, partem decimam DEO consecrantis: (a) & Jacobi, Josepho præ fratribus præcipuum relinquentis Legatum: Do tibi, inquientis, partem unam supra Fratres tuos, quam a manu Amoræi cepi gladio meo, & arcu meo. Quo in loco illud *cepi* prophetico loquendi more pro *certo capiam* sumi ait Grotius, (b) & Jacobo attribui, quod posteri ab ejus nomine dicti facturi erant, quasi *eadem* esset Progenitoris & posterorum *persona*. (c) Imo extat & insignis locus, quo DEUS in lege sua, de Civitate post pacem repudiatam expugnata, loquens ait: *Omnia spolia diripies Tibi, & frueris præda hostium, quam DEUS tibi dederit.* (d) Huc pertinet etiam Jus *Direptionis*, quod improbant nonnulli, quia avidæ in direptiones manus præripiant fortium bellatorum præmia: cum ita ferme eveniat, ut, qui segnior sit, prædetur. Interdum ea conceditur, quod impediri non possit. Genera in quæ præda dividi potest, sunt hæc: homines captivi, armenta & greges, pecunia, res mobiles, aliæ pretiosæ aut viliores.

(a) *Gen. XIV.* coll. Hebr. VII. 4.

(b) *Gen. XLVIII.* 22. Add. *Grot.* de J. B. & P. III. 6. 1.

(c) id enim rectius, eodem observante, quam cum Hebræis verba hæc trahere ad illam expilationem Sicimorum, quæ jam ante a filiis Jacobi facta erat.

(d) *Deut.* XX. 14.

§. XXIX.

Adquiruntur etiam Bello *Res incorporales*, ut Alba victa quæ Albanorum Jura fuerant, sibi vindicarunt Romani. (a) Nam qui Dominus est personarum, idem & rerum est & Juris omnis, quod personis competit. *An in bello adquirantur etiam res incorporales?*

(a) *Grot.* III. 8. 4. & III. 9. 6.

§. XXX.

Parcendum in bello est iis, quorum vitæ genus ab armis abhorret, non pueris modo & feminis, sed & his, qui sacra curant. Sic Philisthæi, hostes Judæorum, non nocebant *Collegio* *Quibus parcendum in bello?*

Digitized by Google

Prophetarum, quod erat Gabæ; (a) & ſic ad alium locum, ubi ſimile erat Collegium, tanquam ſepoſitum ab omni armorum injuria, cum Samuele confugit David. (b) Addit Canon agricolas (c) & mercatores; pertinentque *eo captivi*, de quibus Eliſæus Regem Samariæ ſic alloquitur: *An quos captivos abduceres, gladio tuo & arcu tuo eos interimeres?* (d) vitam item ſalvam paciſcentes, ſive in prælio, ſive in deditione; (e) ſupplices quoque (f) inprimis Reges Principesque (g)

(a) Provocat *Grotius ad 1. Sam.* X. 5. 10. & de J. B. & P. III. XI. 10. & eo in notis e LL. Bojoariorum.

(b) 1. Sam. XIX. 18.

(c) 2. Reg. VI. 22.

(d) aliquando ſub conditione Tributi. add. *Grot. III.* 12. 4. omnino.

(e) notant Hebræi Interpretes, majoribus ſuis in more fuiſſe, ut quam oppugnarent urbem, eam non cingerent corona, ſed partem liberam relinquerent effugere volentibus, quo minori ſanguine res tranſiret.

(f) auff Gnade und Ungnade. III. XI. 15.

(g) etſi *Joſua* Reges captos interfecit, ſed peculiari DEI juſſu. De Rege Alemannorum patibulo affixo narrat *Ammianus*.

§. XXXI.

Quid Ratio belli? *vulgo* Raiſon de guerre?

Solet alias *Belli ratio* dici, quod (a) in bellicis conſiliis ex dictato militaris prudentiæ facto opus eſt; ſed uſus obtinuit, (b) ut ad ſubſidiaria quoque conſilia & dictatum prudentiæ cujusdam extraordinariæ hæc adpellatio referatur; eaque ſimul moralis æſtimatio recti honeſtique includatur; cum quod ex ratione Belli, publica utilitate exigente factum eſſe dicitur, id plerique eadem opera juſte rectèque factum eſſe contendant.

(a) non autem illa ratio, qua pleraque crudelitatis atque injuſtitiæ famam incurrentia aut commendant aut excuſant. *Forſtner.* ad *Tacit.* XIII. 41.

(b) Hinc nata *Ulrico Obrechto* Rationis Belli definitio; *quod ſit Principium practicum ex certo Belli Statu habitoque petitum, efficax ad producendam*

Digitized by Google

cendam Concluſionem, qua ſub æſtimatione juſti rectique excuſatur vel defenditur id, quod abſolute & ſimpliciter ſpectatum, juſtum rectumque non eſt.

§. XXXII.

Adverſus (a) *hoſtem, ſalvo humanitatis jure*, non omnia licent, (b) & ſi duriuſcule loquutus (c) *Grotius* eſt, ex ſe ipſo Prolegom. §. 26. facile explicatur. Sunt enim quædam officia etiam adverſus eos (d) ſervanda, a quibus injuriam acceperis, eſtque ulciſcendi & puniendi modus; Eſt Jus BELLICUM Cic. Off. III. 24. ac in Rep. maxime conſervanda ſunt Jura Belli. Off. I. 11. Quod quidem præ aliis immortali exemplo obſervavit Pyrrhus, cujus præclara, ac regalis & digna Æacidarum genere ſententia de captivis reddendis eſt: *Quousque adverſus hoſtem omnia licuerit?*

Nec mi aurum poſco, nec mi pretium dederitis;
Nec cauponantes bellum, ſed belligerantes:
Ferro, non auro vitam cernamus utrique.
Vosne velit, an me regnare hera, quidque ferat fors.
Virtute experiamur, & hoc ſimul accipe dictum:
Quorum virtuti belli fortuna pepercit,
Eorundem me libertati parcere certum eſt.
Dono: ducite: doque, volentibus cum magnis dis.

Cic. Off. I. 12. (e) Diffitendum tamen non eſt, *Metum* homines alioqui mites ſæpe ſæviores facere. (f) imo jubere. (g) Et gravis injuria ſæpe diriſſimis afflictionibus cauſſam præbuit.

(a) *Hoſtis* autem Jure Romano eſt, qui nobis aut cui nos bellum decernimus. Cæteri latrones aut prædones ſunt. *Grot. III. 3. 1.* Latrones criminis cauſa ſociantur: Civitas autem etſi delicto interdum non vacet, juris tamen fruendi cauſa ſociatur. Hinc Pompejo de privatis triumphus non fuit.

(b) relate ſcilicet ad temperamentum, quod a Jure naturæ facultati adverſus hoſtem accedit. Quod ſi enim arboribus parcendum eſt frugiferis. Deut. XX. 19. quanto magis hominibus? conf. omnino *Selden.* de J. N. & G. S. D. H. VI. 1378.

(c) II. 1. 10. ineptam Betulejus vocat quorundam lectionem.

(d) *Cic. Off. I.* 11. Qui ſequenti cap. XII. porro diſtinctius

rem expedit. Ea, inquiens, bella, quibus imperii gloria propoſita eſt, minus acerbe gerenda ſunt. Ut enim cum cive aliter contendimus, SI EST INIMICUS, aliter ſi COMPETITOR: Cum altero certamen honoris & dignitatis eſt; cum altero CAPITIS & FAMÆ: Sic cum Celtiberis, cum Cimbris bellum, ut cum inimicis gerebatur, UTER ESSET, non UTER IMPERARET: cum Latinis, Sabinis, Samnitibus, Pœnis, Pyrrho de Imperio dimicabatur. Pœni fœdifragi, Annibal crudelis, reliqui juſtiores. Vide diſcrimen belli cum inimicis & Competitore: inter bellum pro Imperio & capite; inter duos, uter eſſet, uter imperaret. Adde de Pyrrho Off. III. 22. Si quis neutrius partis locum occupet, extremove neceſſitatis in caſu violet, ſolo ſe ſuosque ab imminente periculo tuendi ſtudio, cur injuſtitiæ is condemnari queat, rationem ab ſe ſufficientem haud reperiri poſſe aſſeverat *Obrechtus* de Rat. Belli III. §. 17. n. 8. p. 35. Regulus non debuit conditiones pactionesque bellicas & hoſtiles perturbare perjurio. Cum juſto enim & legitimo hoſte res gerebatur; adverſus quem & totum Jus Feciale, & MULTA SUNT JURA COMMUNIA. Cic. Off. III. 29. Sunt fœdera, quibus etiam cum hoſte devincitur fides, *III. 31.* Etiam parcendum, qui armis poſitis, ad Imperatorum fidem confugiunt, quamvis murum aries percuſſerit. In quo tantopere apud ſuos cultam eſſe ju-
Patroni olim qui? ſtitiam gloriatur Cicero, ut ii, qui Civitates aut nationes devictas bello in fidem recepiſſent, earum PATRONI eſſent, more majorum. de Offic. I. 11. Pulcre monet Seneca, eſſe in homine aliquid, quod in eum licere commune Jus animantium vetet; ac merito in ſummo odio fuit Veclivius Pollio, atque mille mortibus, eodem dicente Seneca, dignus, quod ſaginavit murænas ſervorum ſanguine.

(e) nihil vero ex ratione Belli faciendum, quo DEUS offendi poſſit: aut quod ad finem belli nullam efficaciam habet, quodve modo ordinatio expediri poteſt. Ex quo patet injuſtum non eſſe, quod *Vercingentoris apud Cæſarem* de B. G. VII. 14 dixit, oppida incendi debere, quæ non munitione & loci natura ab omni periculo eſſent tuta; hæc ſi gravia aut acerba viderentur, multo illa graviora æſtimari debere, liberos, conjuges in ſervitutem abſtrahi, ipſos interfici; quæ eſſet neceſſe accidere victis.

(f) exemplo *David* eſt, qui de Gezritis, ne ab ipſis proderetur, & religionis odio apud hoſpites in periculum veniret, neminem in vivis reliquit, *1. Sam.* XXVII. 9. adde Grot. de J. B. & P. *III.* 4. 9. ſq.

(g) Sic extincti *aliquando omnes mares*, metu Rebellionis, quia, qui

qui extrema obſidionis expectare ſuſtinuerant, ii, ſi ſibi parceretur, facile poterant data occaſione novas res moliri. Quam ob cauſſam David videtur ſubactæ Idumeæ maſculos omnes occidiſſe. *1. Sam. VIII. 13. 1. Reg. XI.* 15. 16. Etſi ad divinam heic auctoritatem confugit Clericus, cum crudelius fuiſſet bellum, ſi homines absque ea maſculos omnes gentis occidiſſent, ad Deut. XX. 13. Nihil religioſum victori, præſertim irato & avaro.

Quæque carent ventis & ſolibus oſſa Quirini
Nefas videre, diſſipabit inſolens.

add. Jer. *VIII.* 1. 2. Baruch. *II.* 24. Belle Cicero: Parta victoria, conſervandi ſunt ii, qui non crudeles in bello, nec immanes fuerunt: ut majores noſtri Tuſculanos, Æquos, Volſcos, Sabinos, Hernicos in Civitatem etiam acceperunt. At Carthaginem & Numantiam funditus ſuſtulerunt. NOLLEM CORINTHUM. Sed credo illos ſequutos eſſe opportunitatem loci maxime, ne poſſet aliquando ad bellum faciendum locus ipſe adhortari. Off. I. 11.

§. XXXIII.

Res prædæ adquiſitæ ad quem pertineant?

Quæ milites hoſtibus eripiunt, ea proprie Civitati, non ſibi (a) adquirunt. Sunt enim milites *Inſtrumenta Civitatis* & Reipubl. perſonam ſuſtinent. Etſi receptum paſſim, & conſultum magnopere ſit, *mobilia* omnia, vel potiſſimam ſaltem ereptorum partem ipſis relinquere. (b) Ipſa cæteroquin magnitudo animi in magnis aliquando Principibus non patitur prædam capere. (c)

(a) Grot. *III. 6. 9.* & 13. loquimur enim de rebus, quæ in miniſterio publico capiuntur.

Jus divinum de Diſtributione Prædæ.

(b) Divinum ea de re Statutum extat Num. XXXI. 16. ubi *pars prædæ dimidia Militibus, altera Communitati cadere jubetur*, demtis tamen quæ DEO Sacerdotibusque conſecrata eſſe debeant; una videlicet de D. animabus aut rebus portione militibus decerpta, & una de L. animabus aut rebus Communitati deciſa, v. 28. 30. Quo pacto de CCCM & XXXVIIM. ovibus Militi deceſſere oves DCLXXVII. v. 37. Sic *Vidui*, ſenibus & egentibus pupillis pars prædæ data eſt temporibus Maccabaicis. *2. Maccab. VIII. 28. 30.* Eodem pertinet illuſtris locus *1. Sam.* XXX. 24. de *Davide ſic ſtatuente*: Æqua erit pars deſcendentis ad prælium, &

Exempla diſtributa prædæ e ſacris

remanentis ad ſarcinas ſeu ſtantis in procinctu : Prudenter equidem, ne ægre deinceps reperirentur, qui caſtra urbesque cuſtodirent. Sunt, qui omnia hæc veniſſe ajunt ab *Abrahami* temporibus. Aſſerunt enim Eſcolem & Mambrem manſiſſe ad impedimenta, Abrahamum autem Jus ſuum remiſiſſe. Conf. Grot. ad d. l. I. & de J. B. & P. III. 6. 17. & III. 6, 24. Conf. interim *Jo. Seldenus* de J. N. & G. ſ. d H. VI. 16. per tot.

(c) Gen. XIV. 23. ut Abrahamus. V. Plinius L. XV. Manius Curius juravit ſe e præda nihil accepiſſe præter *guſtum faginum*, quo ſacrificaret add. Grot. III. 6. 16. & III. 16. 3. hinc ſi quis prædam reticuiſſet, de peculatu accuſabatur. Grot. *III.* 6. 21. Alia ratio eſt rerum mobilium, quæ extra illud capiuntur, ut ſi detrahantur ſpolia hoſti in dimicatione ſingulari, & procul ab exercitu in liberis & injuſſis excurſibus. Quod genus prædæ Itali Corrariam vocant, & a butino diſtinguunt. Grot. *III.* 6. 12. & omnino *III.* 6. & 24.

§. XXXIV.

Quid ad diſciplinam bellicam pertineat?

Bellicam *diſciplinam* vehementer juvant *exacta cura provi-ſus* rerum neceſſariarum, ſtipendia bene ſoluta, & vigor Legum militibus datarum. Qualis illa Joannis: a concuſſione, a calumnia in quosvis abſtinete. *Contenti eſtote ſtipendiis veſtris.* (a)

(a) *Luc. III. 14.* ex *Scauro* memorat *Frontinus*, pomiferam arborem, quam in ſede caſtrorum fuerat complexa metatio, poſtero die abeunte exercitu intactis fructibus relictam. *Grot. III.* 17. 2. & in notis de Nigri Severitate ob raptum Gallum Gallinaceum. Ex *Spartiano*.

§. XXXV.

quid Inducia?

Inducia a pace prorſus diſtinctæ (a) nonnullis ab *inde* & *otium* dictæ, pax audiunt ſequeſtra, item temporalis & caſtrenſis, ut & armiſtitium, neque aliud ſunt Grotio, quam conventio publica, qua bello manente ad tempus bellicis actibus abſtinendum eſt. Poſſunt eæ vel aliquot horarum vel & annorum eſſe. (b)

quid pax?

(a) Pax tollit bellum. Suſcipienda bella ſunt, ob eam cauſam, ut ſine injuria in pace vivatur. Ac mea quidem ſententia, pacis, quæ nihil habitura ſit inſidiarum, ſemper eſt conſulendum. Cic. Off I. 11.

(b) quales Anno MDCLXXIX ſancitæ inter *Imperatorem* & Regem

Digitized by Google

Regem Gallia, & nuper inter *Leopoldum I. & Sultanum* Muſtaffa Han Ottomanorum Imp. initum eſt armiſtitium XXV. annorum, *ut* in terminis vocatur Art. XX. Sic tamen, ut ob ſpeciem pacis, quam longæ induciæ induunt, eodem in Inſtrumento adpelletur pax. Anno MDCXCIX. Jan. XXVI.

§. XXXVI.

An Jus belli habeat Eccleſia in regiones incognitas?

Jus Belli in partes terrarum hactenus incognitas *Eccleſiæ* non competit: quippe quæ Status de mundo non eſt, (a) & ad pauca poteſt individua redigi, (b) ac certam ſedem non habet, neque per eam Imperantium Jura tolluntur ac minuuntur; quippe cujus Regimen ſolo Verbo & divinæ gratiæ ſigillis recte adplicatis adminiſtratur. (c) Unde Chriſtus negavit Regnum ſuum eſſe de mundo, addens alioqui futurum eſſe, ut more aliorum Regum opera militum uteretur. (d)

(a) ſive ſocietas hominum independens, quæ ſummo Imperio continetur & regitur.

(b) Tres faciunt Eccleſiam, ſicut Collegium, ait *Tertullianus*. add. *Puſend.* de H. R. C. ad Remp. §. 31.

(c) *Grot. II.* 22. 14. Jo. XVIII. 36.

(d) II. 22. 14.

§. XXXVII.

Cur melior cauſſa poſſidentis?

Præcipue amica via (de qua ad III.) tentanda illi qui petit; cum poſſeſſionem cum aliquo titulo favor utique comitetur. In pari cauſa, poſſidentis melior eſt conditio. (a) Melior eſt cauſa ſuum non tradentis, quam poſcentis alienum.

(a) Grot. II. 23. 11. & II. 2. 8.

§. XXXVIII.

An bellum ex utraque parte juſtum eſſe poſſit?

An bellum ex utraque parte juſtum eſſe poſſit? ardua quæſtio eſt. Equidem *Grotius* juſtitiam cauſæ penes unam tantum partem ut in privatis, ita publicis quoque in Controverſiis conſiſtere (a) definit; ſicuti tamen in privatis litibus utraque pars juſte cauſam tueri (b) poſſit, non obſtante quod una tantum

tantum ex parte cauſa juſta exſiſtat: ita & in bello inconveniens non eſſe, ut cum ex una parte ſit jus, ex altera ignorantia invincibilis, ex utraque parte bellum juſte geratur. (a) Nimirum operans juſte interdum agere dicitur, quoties injuſte non agit, etiam ſi id, quod agit, juſtum non ſit. Quomodo Ariſtoteles diſtinxit inter τὸ ἀδικεῖν & τὸ ἄδικον πράττειν. Sic ut juſti hominis non paucæ poſſint eſſe actiones injuſtæ, & vice verſa. (d) Scholaſtici ajunt juſtum utrimque eſſe poſſe materialiter, non tamen formaliter: ut Iſraelitæ juſto titulo, veteris nempe poſſeſſionis & hæreditatis repetierint terram Palæſtinam tanquam ſuam: Chananæi autem neſcientes hunc titulum, bona fide ſe ſuaque defenderint. (e)

Iunge dicta ſuperius, Exerc. III. §. XIV.

(a) quia facultas moralis ad contraria, puta ad agendum & ad impediendum non datur per rei ipſius naturam. *Grot. II. 23. 13.*

(b) ubi ignorantia agentem in bona fide conſtituit. *Oſiand.* ad Grot. II. 23. 13.

(c) Hinc non ſaltim *de J. B. & P. II. 23. 13.* ſententiam iſtam defendit, ſed & II. 26. 4. paſſim receptam vocat ſententiam, ſubditos quod attinet, dari bellum utrimque juſtum.

(d) *Pufend.* Off. I. 2. 12. quatenus injuſte non agit, niſi qui ſcit ſe rem injuſtam agere.

quid juſtum formaliter? quid juſtum materialiter?

(e) *Formaliter* juſtum, quod eſt juſtum in conſcientia gerentis, licet aliquid vitii adhæreat. *Materialiter*, quando eſt juſtum ex parte rei, non tamen ex parte conſcientiæ gerentis, ut ſi bellum gerens habeat juſtam cauſam, quam tamen putat eſſe injuſtam. Utroque modo juſtum, quando quis habet juſtam cauſam, & ſic quoque judicat, depoſiturus bellum, ſi aliter ſciunt. *Oſiand.* ad II. 23. ult.

§. XXXIX.

Quid porro ad Doctrinam de Bello pertineat? Specimen iuris, vulgo Gentium dicti.

Cæterum exhaurit hoc de Bello argumentum, integram apud alios, ac totis comprehenſam voluminibus Tractationem de *Jure Gentium*; quo referunt doctrinam de *Jure feciali* ſeu indictionis Bellicæ: *Tranſitus per alterius territorium: in hoſtis corpus ac Res: ſtrategematum: Captivitatis* eamque finiendi modis: *de lytro, acquiſitione Imperii in Bello particularis & univerſalis:*

Digitized by Google

ſalis: de *Jure Poſtliminii*: *Neutralitatis*: *Mediationis*: *Repreſſaliarum*: *Victoria* cum prælii tum belli. De *Jure Triumphi*: *Induciarum*: ſepeliendi cadavera occiſorum, quod tamen nos fere ad Decorum ex dignitate humana æſtimandum retulimus: de Jure *Redimendi* captivos, exigendique ab his Juramentum ſecuritatis; Præmiandi denique ac puniendi milites eosdemque diſſolvendi.

§. XL.

Differt a Pacto *fœdus*, ut a genere ſpecies; (a) eſtque pactum inter Summos utrimque Imperantes initum. *Ut fœdus differat a pacto*

(a) Pactum enim ſub ſe contractus quoslibet, & fœdera comprehendit. I. 15. 1. Quorſum & Pactum ſive Contractus matrimonialis refertur. II. 2. 4.

§. XLI.

Fœdera *ratione Objecti realis* dici poſſunt vel *Naturalia* vel *Civilia*. Illa de ſimplici duntaxat humanitate & amicitia, aut noxa non auferenda ſanciri olim ſolita, in uſu hodie fere non ſunt; eſſe certe non debebant, ne Ethnicorum veſtigia legamus, e quibus haud pauci licitum putavere in non fœderatos latrocinia exercere. (a) Niſi quod, quæ ſuper præſtandis humanitatis officiis ineuntur, fœdera, ex Jure Imperfecto faciunt perfectum, ut ejusmodi Officium bello vindicare ſancito fœdere liceat. *Civilia* vocare liceat, quæ vel ad commercia, vel ad communitatem Belli, ſeu auxilia mutuo (b) præſtanda in bello offenſivo aut defenſivo vel ad alias res ineuntur. Suntque, vel æqualia vel inæqualia. (c) Inæqualia promittuntur vel a fœderato digniore vel minus digno. (d) *quid fœdera naturalia & civilia?* *quid inæqualia?*

(a) *Dn. C. Thomaſ.* JPr. Div. III. 8. 12. Græci ἐφήλια vocant. Geneſ. XXI. 23.

(b) quale illud Romanorum cum Judæis *1. Macc. VIII. 22. 23. 24. 25. 26. 27.* Solet autem inprimis in fœderibus id ſibi ſtipulari, qui auxilia promittit, ut copiæ præfectos & centuriones habeant de ſuis. Notat id in Thracibus, ut rarum Tacitus, ut ſi mitterent auxilia, ſuos

ductores præficerent. add. 1. Macc. V. ſic hodienum Helvetii ſuis, quæ Cæſari, aliòve militant, copiis ſuos dari centuriones magno honori ducunt.

(c) C. *Thomaſ.* d. l.

(d) Græcis vocantur σπονδαὶ, & ſi Lex parendi adſit διαστάγματα. Æqualia bellorum fœdera vel ad omne bellum referuntur, quæ Græci adpellarunt συμμαχίαν: vel ad tuendos duntaxat fines, quod ἐπιμαχίαν dixere. Sic minutiores Principes a magnis Regibus aut pacem aut ſui tutelam annua quadam penſitatione ſolent redimere, 1. Reg. X. 15. & Grot. I. 3. 21. omnino.

§. XLII.

Quid Comitas, ſtylo politico? conf. Auctor. II. 17. 5.

Specimen ſermonis Politici ac Styli ad aulam compoſiti eximium eſt, quod auctor *de Civitate*, Ariſtotelicis propemodum incognita, advertit. Nimirum, ſi quis alteri ſubjectus quidem non ſit, colere tamen eundem teneatur, Comitate (a) opus eſſe, & modeſta prudentique ad ejus placita attemperatione. Qua ſæpius arte difficilimis temporibus noſtra adverſus potentiores illæſa tuemur, & *tranquille ſaltim, ſi non omnino* commode victitamus.

(a) eadem eſt Phraſis *Jo. Bodini* de Rep. I. 9. qui comiter obſervare dicit victoris Majeſtatem. *Grot. II.* 15. 7. Manens onus in fœdere inæquali ſine imminutione Imperii eſt de Imperio ac Majeſtate COMITER colenda.

§. XLIII

quid fœdera realia? quid perſonalia?

Diviſio fœderum in (a) realia & perſonalia non ad omnes Reipubl. formas, ſed maxime ad Monarchiam referenda eſt. (b) Alia etiam ratione dicuntur fœdera perſonalia, contradiſtincta iis, quæ ſunt ad poſteros tranſeuntia. (c)

(a) *Realia Fœdera* v. c. inter populum & populum, ut Romanorum cum Judæis, quod fœdus ex veteri more in tabulis æneis ſcriptum. *1. Macc. VIII. 22.* Polybius libro tertio de fœdere primo inter Romanos & Carthaginenſes: Τηρεῖται τῶν συνθηκῶν ἔτι νῦν ἐν χαλκώμασι.

(b) In *Democratia vero populus non interit*, ſed ſemper morali æſtimatione eſt idem. Etſi *Dn. Thomaſius* etiam quoad Monarchiam hanc diſtin-

Digitized by Google

diſtinctionem pro diviſione æquivoci habeat, quia fœdus perſonale magis pactum ſit quam fœdus, quia Princeps cum Principe paciſcatur utilitatis privatæ gratia.

(c) Sic DEUS Fœdus ſe inire dicit non cum Abrahamo ſaltem, ſed & cum ſemine ejus Gen. XVII. 7. Deut. XXIX. 14. 15. Eſt fœdus utique *inæquale DEI, cum Nihilo*, 1. Petr. III. 21.

§. XLIV.

Ut differant fœdera & ſponſiones?

Pervulgata (a) *Fœderum Sponſionumque* apud Romanos hæc differentia fuit, ut fœdera dixerint eſſe, quæ juſſu ſummæ poteſtatis fiebant; Sponſiones, ubi hi, qui a poteſtate ſumma mandatum ejus rei non habebant, aliquid promiſiſſent, quod illam proprie tangeret. Cæterum excellentior & a priore ſenſu recedens Sponſionis ſpecies eſt, quam *Garantiam* hodie vocant, cum Populi liberi, quive in libero populo ſummam poteſtatem habent, inter alios paciſcentes Sponſionem ſuam interponunt, ſeque effecturos promittunt, ut pax & amicitia contracta ſervetur, & læſa reparetur.

quid Garantia?

(a) *Pufendorf.* de O. H. & C. II. 16. 17. vocatur alias Fidejuſſor, qui hanc in ſe provinciam ſuſcipit, ut Rex Galliæ *Pacis Olivienſis inter Suecum & Polonum* A. 1666. ſeipſum adpellavit; Sponſionem vero Garantiam dixit.

(b) *Liv.* L. IX. 9. qui de *Samnitibus* legendus. Grot. II. 15. 3. quanquam Sponſiones, etſi præcedente juſſu ſummæ Poteſtatis factæ, non ideo fœderum jure habitæ fuerint, niſi ſolennes fecialium ritus acceſſiſſent. Cæterum Sponſionibus non fiebat pax, ſed in futurum promittebatur, pacem factum iri. *Obrecht.* in Sponſore Pacis, c. 1. §. 5.

§. XLV.

Quid de conſilio Grotii Anti-Turcico cenſendum?

Suaſit Principibus Chriſtiani Orbis *Hugo Grotius*, (a) ut in fœdus quoddam Anti-Turcicum coeant, quo juratus tandem omnium hoſtis, juncta eorundem vi opprimatur. Sed ſubſtitit hactenus ea res intra vota, nec ſejunctæ Principum, ac ſui cujusque Status rationes ejusmodi conjunctionem permittunt ſperare.

Digitized by Google

(a) II. 15. 12. & consilia aliquot Scriptorum in *Anti-Turcico* collegit *Reusnerus*. Nec ignotæ sunt *Marini Sanuti Torselli*, *Busbequii* aliorumque commentationes. Quidam itinera descripsere, & qui conficiendi pecuniam bellumque Turcis inferendi modus esse possit, edocere sustinuerunt. Adde Bœcler. de Passagiis.

§. XLVI.

An fœdera liceat inire cum infidelibus?

Possunt etiam *fœdera* publicæ tranquillitatis ergo *cum* (a) *infidelibus iniri*; nam fœderibus id cum pactis quibusvis commune est, ut ad ea ineunda quivis idoneus sit, qui consentiendi facultate gaudet: nec is, qui de Numine, secus quam par est, sentit, ex humani statim generis societate expellendus est; neque a quoquam comprobatum hactenus est, nefas esse, illorum, qui de religionis capitibus aliter ac nos sentiunt, commoda [*si vera nihil decedat religioni*] promovere, aut eorum, ad nostra commoda promovenda, opera uti. Etiam fœdus matrimoniale, quod tamen arctissimum, cum Christiano & infideli valet. 1. Cor. VII. 12. 2.) Omnis Creatura bona, si cum gratiarum actione capiatur. Sanctificatur enim per Verbum DEI & orationem. 1. Tim. IV. 4. 5. Atqui medium bonum est uti ope hominis alterius [etsi Pagani vel Turcæ] ad sui conservationem. 3] Etiam Turcicus Imperator est DEI ordinatio Rom. XIII. 1. 2. 4] Paulus provocavit ad Cæsarem contra suosmet, Act. XXV. 10. 5] Concilium Antiochenum A. 271. vocavit Paganum Imperatorem Aurelianum, ut Hæreticum Samosatenum ex Ecclesia pelleret. Euseb. L. VII. c. 3. 6] conf. Gerhard. Loc. Theol. To. VI. de Mag. Polit. §. 154. 157. Extant Abrahami cum Abimelecho, (b) Sodomæos etiam bello adjuvantis: Davidis & Salomonis cum Hiramo Tirienſi, fœdera pangentium exempla; & *Judas* (c) Maccabæus ac Hircanus Alexandri filius cum Romanis fœdus inivere, hic etiam Julio Cæsari in Syria & Ægypto bellum gerenti, egregiam operam navavit. Ac de Jure quidem Naturali nullam habet dubitationem, nec opus est Leges distinguere divinas in veterem

Digitized by Google

terem ac novam. (d) Jure enim naturali defensio legitima stabilitur, ad quam pertinet, ut iis instrumentis utamur, quæ sunt ad manum, & eorum opera quæ possunt juvare. Sed & ipsum Jus naturæ omnibus commune est, ut religionis discrimen non admittat. (f) *Ægyptios*, tametsi Idololatras, aversari vetantur Hebræi. (g) Sed & olim David apud Populos irreligiosos perfugium sibi quæsivit, nusquam eo nomine reprehensus. (h) Ac quando DEUS Deut. XXIII. 6. de Moabitis & Ammonitis dicit: Non quæres prosperitatem eorum, nec bonum eorum ullis diebus tuis unquam: fœdera saltem benefica cum illis populis vetantur, non item jus belli conceditur; (i) aut certe, quæ Hebræorum quorundam sententia est, vetatur pax ab illis peti, non etiam oblata accipi. Unde nec Jephtes arma in eos movit, nisi post tentatas æquæ pacis vias, neque David nisi atrocibus injuriis lacessitus. (k) Imo DEI exemplo, qui solem oriri facit bonis & malis, & pluvia utrosque humectat, jubemur nullum hominum genus a beneficiis nostris excludere.

[a] Prostat hoc de argumento erudita tractatio *Jo. Francisci Buddei*, de Ratione Status circa fœdera.

[b] *Gen. XXXI.* 2. Sam. V. 11. 1. Reg. V. 12. *Joseph.* Archæol. VIII. 2. XII. 17. XIV. 14. & fœdus quidem *Solomonis cum Hircano* factum dicitur ex sapientia, quam DEUS ei dederat. Grot. II. 15. 9.

[c] argumenta in contrarium affert *Calovius* ad 1. Maccab. VIII. 27. quæ examen merentur. Contra est Reinkingius in Bibl. Politia, & Tract. lat. de Regimine Seculari & Eccles. L. II. classis III. c. 3. num. marg. 44.

[d] add. *Grot. II. 15. 8.* quem non intellexit, qui verba ejus §. *XI.* taxavit. Nulla hic intrinseca aut universalis est pravitas, sed ex circumstantiis æstimanda. Objiciunt Locum *Exod.* XXIII. 32. Non inibis cum ipsis fœdus. Sed (1) non negatur fœdus deditionis. 2. distinguit Calovius inter fœdera, quæ cum infidelibus contra alios infideles, & quæ contra fideles panguntur; item inter ea, quæ politicas duntaxat conditiones conjunctas habent citra periculum vel præjudicium veræ Religionis, & quæ in fraudem Religionis: quæ necessitate & utilitate exigente, & quæ præter necessitatem aut insignem utilitatem ineuntur.

Locus contra fœdera cum infidelibus pugnare vetus, Exod. XXXIII. 32. expenditur.

(e) ita argumentatur e nostris D. Calovius ad Exod. XXIII. 32.

Obj. fœdus Aſæ cum *Benhadado* culpari 2. Chron. VI. 7. Reſp. non per ſe ac ſimpliciter, ſed quod bellum juſtum non eſſet, ac violaretur fœdus cum Rege Iſraelis initum. Ut & quod ad ſocietatem Syri ſe contuliſſet, DEO diffiſus, miſſis etiam ad Syros rebus ſacratis, adeoque non ob naturam fœderis, ſed ob ſingulare animi vitium. Quemadmodum Rex idem culpatur, quod in Medicis ſpem poſuiſſet, non in DEO. Nimirum multa in ſe non vitioſa aut illicita vitiat ANIMUS, ut cenſum in Davide, theſaurorum oſtenſionem in Ezechia. *Grot. II.* 15. 9. fin. In quæſtione, an vi aliqua majori a *Pontificiis*, vel aliis noſtris hoſtibus injuſte nos invadentibus ingruente, cum alius Religionis aſſeclis, liceat Lutheranis de novo fœdus defenſionis inire? Negativam propugnat *Tarnovius* Tract. de Fœderibus Commentar. in Obadiam adjuncto, laudans Lutheri ſententiam, ne Zvvingliani in Fœdus Smalcaldicum reciperentur. Sed hæc nimis crude dicuntur. Et cur adverſus illum cum Reformatis non liceat fœdus inire, cui utrique eodem ſumus loco? Annon ejusdem Imperii membra ſumus, ad Jurium ſanctiſſima pace impetratorum defenſionem obligata? Conf. *Pufend.* Rer. Brandeb. *II. 29. 30.* & inprimis, quæ ſuper ignorantia veræ Politices in Pacis Veſtphalicæ negotio diſputata II. 69. ibi: Multis, ait, ludibrium, aliis indignationem movit, quod Gedanenſes, certum hominem Holmiam mittere non dubitaſſent, oratum, ne Sueci Reformatorum cauſam apud Tractatus Pacis foverent. Inſtas: 2. Cor. VI. 14. *Ne jugum ducite cum alienis a fide.* Quod enim conſortium eſt juſtitiæ cum iniquitate, aut quæ commixtio eſt luci cum tenebris? Reſp. Apoſtolum de illis loqui, qui in idoliis convivabantur; atque ita aut idololatriam committebant, aut certe committentium ſpeciem præbebant. Sed quid hoc adverſus fœdera civilia? a) Obſervandum in iis fœderibus, ne Religioni directe aut indirecte noceatur, quod etiam fit, ſi ex tali ſocietate profanæ opes magnum habituræ ſint incrementum. Grot. II. 15. 11. quo nomine Franciſcus Galliæ Rex maximum Chriſtiani orbis odium incurrit, quod *nulla* ſuarum rerum tuendarum neceſſitate, ſed ſola aliena rapiendi ambitione ductus, contra Chriſtianos cum Turcis ſocietatem iniit, qua his non ſolum ingens occaſio nata eſt occupandi plurima, quæ noſtri in Africa alibique tenebant: ſed & Italiam, Siciliam, Sardiniam, Corſicam aliasque maris oras invadendi aperta janua fuit. Conf. *Hemmiges* ad Grot. II. 15. 10. fuſe, ubi & Reinkingium fœdera cum infidelibus abſolute rejicientem confutat.

(f) Grot. II. 15. 8.

(g) Deut. XXIII. 7. Grot. II. 15. 9.

[h] Grot.

Digitized by

(h) Grot. II. 15. 9.
(i) Grot. II. 15. 9.
(k) Grot. II. 15. 9.

§. XLVII.

An fœdera de objectis ipſo jam Naturali Jure præceptis inviri ſine ignominia poſſint?

An fœdera, quibus nihil aliud conſtituitur, quam id, ad quod jam antea Lege naturali tenebantur paciſcentes, tanquam inutilia, cultioribus gentibus pudenda, etiam erga DEUM parum reverentia haberi debeant? recentiores quæſiverunt. Affirmantem defendit ***Pufendorfius.*** [a] Equidem optandum omnino erat, ea ut omnibus mortalibus mens eſſet, ut cuivis obvia Juris naturæ præcepta ſponte ſua obſervarent: quo minus tamen ejusmodi fœdera, objective naturalia, omitti queant, facit mutua inter gentes ſuſpicio, ac mira quorundam perverſitas, & cuſtodia ſocietatis, cujus haud raro intereſt, Jus imperfectum ita velut acui accedente pacto, ut tranſeat in perfectum. Et quid ſi gentes regulam Juris naturalis tantiſper obliteraſſent? ut veteres quædam latrocinari & prædas agere in externos nullo indicto Bello pro licito habuere. [b] Cæterum quod ob ſocietatem & præſentem generis humani ſtatum neceſſarium eſt, id neque pro inutili, neque pro pudendo gentibus, neque pro parum reverenti erga DEUM haberi debet. [c] Et quid dicemus de Legibus ob auctoritatem, non autem ratione originis civilibus? Annon & Legibus naturalibus vim Legum civilium tribuere ſummum Imperium tenetur, [d] fatente ipſomet ***Pufendorfio?***

(a) *de J. N. & G. II. 2. 11. p. 176.* locisque aliis, quæ ad Grot. II. 15. §. 1. allegat Kulpiſius. *Coll. Grot.* p. 94. c)

(b) Grot. II. 15. 5. add. *Pufend.* O.H. & C. I. 5. 9.
(c) tale fœdus de noxa non inferenda datur. Gen. XXI. 23. 24. & XXVI. 26. 27.
(d) *de O.H. & C. 12. 2. 3.*

§. XLVIII.

Digitized by Google

§. XLVIII.

quid fœdera æqualia? quid inæqualia? quid indefinita?

Fœdera ratione formæ ſunt vel *æqualia*, cum vel utrinque æqualia præſtantur, vel perſonæ paciſcentes æqualis habentur conditionis: vel *inæqualia*, quæ promittuntur a fœderato digniore vel minus digno. [a] Rurſum alia definita, alia indefinita; quale illud *Pontif. Rom.* & *Ducis Ferrarenſis* cum Henrico II. Gallorum Rege; Ipſe amicos Regis pro amicis, hoſtes pro hoſtibus ſine exceptione habere teneatur. [b]

(a) Thuan. Hiſtor. XVI. ad Hert. Elem. I. 8. 7. p. 166. & Grot. I. 3. 21. ubi fuſe de fœdere inæquali.

(b) Fœderum ingentem recenſum inſtituit Pufendorfius in Rebus Geſtis *Friderici Guilielmi.* Notum in iis eſt *Quadruplex* illud.

§. XLIX.

Quot ordinum ſint Cives?

cum Analyſi totius cap. XVIII.

Cives, de quorum officiis agitur, *ratione Subjecti* ſunt vel ſeorſim *Miniſtri* & *Officiales* [a] Reip. vel qua *Cives* & *Subditi* in univerſum. Miniſtri [b] in *tres claſſes* pro ratione negotiorum diſtribui poſſunt. Sunt illa vel *ſacra*, quibus obeundis deſtinantur DD. Eccleſiæ & Scholarum: Vid. Auct. c. XVIII. 8. 9. vel *Civilia*, §. 7. circa quæ occupantur (c) Miniſtri *Status* §. 7. & *Juſtitiæ*, §. 10. (d) ac *Ærarii*, §. 14. vel *Militaria*, §. 11. 12. (e) Cives in genere (f) obligati ſunt *Summis Imperantibus*, *Concivibus*, & *toti Civitati.* §. 3. 4.

(a) Dantur etiam, qui his omnibus præſident immediate, Regio nomine. conf. *Dan. VI. 2. 3.* quales erant tres Darii Miniſtri Principes, qui centum viginti Satraparum rationes adminiſtrationemque examinarent. Imo datur alicubi, cui & hi ſubſunt, qualem dixeris τὸ πάντα, quales multos eſſe & noſtra & ſuperiora ſecula viderunt apud Reges, aut parum fidentes ingenio ſuo, aut fugientes negotiorum. & *Grotius* ad Dan. VI. 2.

(b) Multum ſpectatur in iis, qui conſilium Regi daturi ſunt, *cognitio juris patrii*, & ad conſilium de Republ. dandum caput eſt, noſſe Rempublicam, ait Cicero de Orat.

(c)

Digitized by Google

(c) *Vide triplicis Cancellariæ fundamentum.* Fuit inprimis in univerſa gente Iſrael Tribus Jiſſachar, cæterarum omnium *Conſiliaria* 1. Chron. XIII. 32. Fundament der Balleyen.

(d) Conſiliarios Antiſtitesque David inſtituit per ſingulos in Civitate Ordines II. Sam. XX. 23. 24. 25. in *Sacris* 1. Chron. XXVII. 32. *in Bellicis*, XXVIII. 1. *Civilibus* XXVIII. 16. *circa fiſcum & erarium*, 1. Chron. XXVIII. 25. *œconomiam in univerſum*, v. c. *agriculturam*, XXVIII. 26. *vineas*, XXVIII. 27. *cellas theſaurosque vinarios*, XXVIII. 27. *oleas & meros.* 0. XXVIII. 28. *rem pecuariam*, v. 29. *camelos*, 30. *aſinos ovesque* ibid. Similiter Salomo 1. Reg. IV. 2. 3. 4. qui & Magiſtratus velut Diœceſanos conſtituit 1. Reg. IV. 7. — 19.

(e) de militibus olim Romanis, iis inſitum eſſe debere, aut vincere, aut emori. Cic. Off. III. 32.

(f) hi differunt modis tantum non infinitis. Placuit diviniori quoque Spiritui Cives familiasque Iſraelis ab opificiis diſtinguere, unde enarrat familiam *Fabrorum & Architectorum 1. Chron. IV. 14. textorum*, & qui circa linum byſſumque occupabantur. ib. v. 21. *figulorum*, in hortis habitantium, ibi v. 23. *Scribarum*, 1. Chron. II. 55. quos tamen Doctores Jurisque peritos communiter interpretantur. *Diviſio opificum.*

§. L.

Quæ diviſio civium ab ſtatu?

Poterat huc referri diſtinctio Civium a Statu quandicativo in [a] *Senes*, *Viros*, *Juvenes*, *pueros*, *infantes*. Nam & ſingulorum adverſus ſe ac alios ſpecialia officia ſunt, & in [b] ſacris hoc officiorum fundamentum videas allegari. Nec negligenda generalior diviſio in *honoratiores & plebejos*. [c] Ut &, quod ipſa Scriptura differentiam Chriſtianorum obſervat in divites & pauperes.

[a] Nihil ſtolidius ſene mœcho, ac mente deſtituto: Plautus ſine Bacchidum:

Hi ſenes, niſi fuiſſent nihili jam inde ab adoleſcentia
Non hodie hoc tantum flagitium facerent canis capitibus.

de Senum prudentia legendus Syracides XXV. 4. 3. ut & de eorum πολυ-

Deſcriptio Salomonea Senij.

πολυπειρία. Pietas illis cauſa fiduciæ. Senii incommoda graviter deſcripſit Salomo *Coh. XII. 2.* Ceſſant dentes molitrices: tenebreſcunt oculi, quibus intervalla palpebrarum ſunt quaſi feneſtræ: Clauduntur egreſſus forum verſus, cum infirmitate vocis, quæ ante ut mola ſonabat. Excitatur ſenex *ad ſonum minimæ avis*; ſi in viam ſe det, metuit ne offendat in exſtantia aut depreſſa. *Albeſcit caput*, ut flores Amygdali. Perit libido: Marceſcit medulla dorſi, unde fit, ut dorſum curvetur.

(b) 1. Jo. II. 12. ſeqq. add. *Sir. XXXIII.* 10. 11. 12.

(c) quos ordinaſſe DEUS ipſe dicitur, Sirac. XXXIV. 10. ubi plebeji conſtituti vocantur in numerum dierum. Sic

—— —— nos numeri ſumus.

Ira diſtinguitur, qui fert hyacinthina ab eo, qui σίμλινον, linum viliſſimum, Sir. XL. 21.

§. LI.

Quæ variæ porro Civium diviſiones?

Dividuntur etiam Cives tum ab *origine:* fiunt vel naſcuntur, vel facti ſunt; tum a *qualitatibus.* (a) Quo pertinent *bona animi*: ut *a religione* dividuntur in pios, impios, ſuperſtitioſos: *bona fortunæ*, ut ab *exiſtimatione* in Cives *integræ*, *læſæ vel nullius famæ*, *nobiles*, *ignobiles:* a *divitiis* in divites & pauperes; a *quantitate*, in *paucos* vel *numeroſos*, uti ſunt: vel *ſinguli*, vel *in univerſitates collecti.*

(a) Conf. Sirac. XXXIII. 10. ſqq. Civem bonum ait Cicero, qui æquo & pari Jure Civis bonus, quo cum civibus vivit, neque ſubmiſſus & abjectus, nec ſe efferens; tum in Rep. ea vult, quæ tranquilla & honeſta [illegible] Talem, inquit, & ſentire bonum Civem, & dicere ſolemus. Offic. [illegible] 34.

§. LII.

Quæ differentia opificum?

Nec minus opificiorum (a) [de quibus jam ante nonnihil diximus] diſtinctiones in civitate obſervari debent, quibus & ſingulis ordinationes a ſummo Imperante vel præcipiuntur vel confirmantur. In quibus ad ſuam quisque artem callidus eſt,

Digitized by Google

eſt, veteri proverbio. Non autem ferendi, niſi qui uſui ſunt huic vitæ, per ædificia, alimenta resque alias Unde, Ciceronis judicio artes hæ minimæ probandæ ſunt, quæ Miniſtræ ſunt voluptatum, cetarii, lanii &c. Adde his, ſi placet unguentarios, SALTATORES, totumque ludum TALARIUM. (b) Præcipuo loco numerandi agricolæ, artem ſuam a DEO, ut Scriptura loquitur, edocti. (d) Cæterum pulcherrima eſt Opificum diſtinctio, quam nuper Vir doctus in Protheoria Eruditionis humanæ inſtituit. (e)

(a) add. qui plurima enarrat *Sirac. XXXVIII. 25. ſeqq.* eademque poetice deſcribit.

(b) conf. omnino Cic. Off. I. 42.

(c) Locutio eſt Hebræis uſitata: ea laudem favoremque merentur, quibus FIRMATUR SECULUM: i. e. quæ bono publico ſunt utilia. Eos vero qui nugis victitant, a teſtimoniis repellunt, quales ſunt alcatores, feneratores, & qui ad certamen animalia inſtituebant. add. *Sirac. XXXVIII*, 39.

(d) Inſignis eſt locus Eſa. XXVIII. 26. extra receptam verſionem ſic ſonans: DEUS ipſum [agricolam] inſtituit ac docet, quomodo hæc omnia facere debeat. Nimirum arare, occare; ſarrire. Aratus de DEO: *Divina agricolarum inſtitutio.*

— — λίγυι δὲ ὅτε βωλοκόϊσιν
Βουσί τι καὶ μακέλῃσι. λίγυι δ' ὅτε δίξιαὶ ἄρηι
Καὶ φυτὰ γυμνώσαι, καὶ σπέρματα πάντα βαλέσθαι.

Si itaque DEUS agricolam ita docet: an ipſe ſuis in rebus non ſervabit ordinem modumque?

(e) *D. J. Chriſt. Lange*, Protheoria Eruditionis humanæ univerſæ pag. 653. ſeqq.

§. LIII.

Queis publice injunctum, variarum ſcientia rerum animos *quod offi-*

ium Doctorum?

mos civium imbuere, nihil (a) falſi aut (b) pernicioſi doceant: omnemque ſcientiam humanam inanem habeant; ex qua nulla in vitam humanam & civilem utilitas redundat. Quod *Academiarum* (c) præcipue, Regiarum Officium Scholarum eſt. Ubi jugiter cogitandum, an tempori, impenſis, laboribus, reſpondeant effectus, & in Rempubl. uſus. an conſcientiæ, morum, judicii nullum ſit factum diſpendium? (d) Sunt & in Civitate Nobiles, (e) quos creare Summi eſt Imperantis.

(a) vide *Auct.* ſupra I. 5. edit. nov. de doctrinis falſis & noxiis.

(b) conf. eod. l.

quid Kirjat Sepher.

(c) antiquiſſima Academia fuiſſe videtur Kirjath Sepher, quæ ſuo nomine Civitatem literarum dicit. Joſ. XV. 15. Chaldæus Urbem Bibliothecarum tranſtulit; Xenophon Gymnaſium Phœnicum adpellavit. Conf. eo, ſi placet, Calovium. Singulare Magiſtri officium eſt, imitari nonnunquam vitia diſcentium emendandi cauſſa. Cic. Offic. I. 41. Plane ut Hoſeas ſcortum duxit, populi convincendi cauſſa.

(d) conf. *Jo. Val. Andreæ* Theophil. p. 108. 109. & expendant Doctores Auditoresque. Autor diſcurſus ſa la liberte de penſer: Mr. le Clerc, inquit, remarque de la novelle Jerſey en Amerique, qui a peu d' Habitans, qui ne ſoient Trembleurs: Un Gentil homme demandant a un habitant de ce Pais, ſ'il'y avoit des Advocats, des Medecins & des Pretres. Il lui repondit, par ordre, que non. L' heureux Pais! repliqua ce Gentilhomme. Il faut, que ce ſoit un paradis.

(e) Sunt, qui eo interpretentur *1. Sam. XVII. 25.* domum Patris ejus faciet absque tributo; i. e. dabit ei, quæ hodie adpellantur nobilitatis præmia atque privilegia. Etſi quidam de ſola exemtione a tributis, ἀτελείᾳ explicat, quam Latini immunitatem, Barbari *Franchiſiam* vocant.

§. LIV.

quid Officium Judicum?

Officium *Judicum* eſt [a] Jus ἀπροσωπολήπτως dicere, illudque pauperi æque ac potenti dicere, omnesque adfectus judicii ſinceritatem corrumpentes ſeponere; ſic recte faciendo neminem timebunt.

[a]

Digitized by Google

(a) Illuſtri in Sacris exemplo eſt Samuelis, officium reſignantis. *1. Sam. XII.* 3. & cenſuræ, quam ferre non tenebatur, ultro ſe ſubjicientis ac optimæ conſcientiæ fiducia accuſatorem provocantis.

§. LV.

De *cura armorum Belliqſe* Ducibus eam ſuſtinentibus quando agitur, tota de Officio eorundem doctrina ex veterum præcipue monimentis tradi debet, ſimulque oſtendi, quantum vel meliores facti fuerimus, vel deteriores. *quid de cura armorum tenendum?*

Videndi *Vegetius* de Re Militari: *Gabr. Nandæus* de Studio Militari, alii.

§. LVI.

Quæritur: *An civibus de Civitate abſcedere liceat venia non impetrata?* Certe apud *Moſchos* non licet. [a] Neque gregatim diſcedi poſſe manifeſtum eſt ex neceſſitate finis, qui jus facit in moralibus; naturaliter tamen de ſingulorum diſceſſu aliter videtur pronunciandum & æquum eſt, ut ne in civitate quis maneat invitus. Cæterum deſinit eſſe Civis *Oſtraciſmo* ejectus. [b] Et hoc quæritur: An tradendus ſit, qui juſto metu ad alium venit, ab eoque in fidem receptus eſt. Certe Themiſtoclem Admetus Moloſſorum Rex, etſi ab Athenienſibus & Lacedæmoniis expoſceretur publice, ſupplicem non prodidit, monuitque, ut conſuleret ſibi. Corn N. Themiſtocl. VIII. 3. 4 5. Sed Pharnabazus, Perſarum Regis Satrapes, & Alcibiadem interficiens, a Rege ſuſceptum, violare clementiam, quam Regis opem minui maluit. Alcibiad. Nepotis X. 3. *An civis abſque venia deſerere Civitatem poſſit?* *Quid Oſtraciſmus.*

(a) *Grot. II.* 5. 24. Diſſentit Vir doctus, & arguit etiam contra ſingulos, quia 1. etiam ſinguli tenentur poteſtati ſupremæ ad obſequium. E. nullus poterit diſcedere invito Principe. 2. quia ſe ſubducit Principi, furti ſpeciem committit, ſubtrahendo ei perſonam ſuam. 3. Si mulier peccat diſcedens a marito. Multo magis Civis a civitate, cujus erga civitatem nexus multo eſt arctior. Sed primo ipſe reſpondit Grotius, non licere, ſi ſocietatis intereſt. 2. neg. ſequela, quia obſe-

quium debetur a Cive, quamdiu eſt Civis, non autem eſt mancipium aut verna. Ademta autem in totum migrandi licentia, ſubditus fieret ſervus perpetuus. Ad 1. Subditus non eſt ſub dominio, ſed ſub imperio, nec amiſit libertatem perſonalem. Porro reſpiciendum eſt, an ſubditus ſe abſolute ſubjecerit, an limitate? Ad 3. Neg. ſeq. quia quod mulier non poſſit diſcedere, ex eo eſt, quia matrimonium ex diſpoſitione divina eſt ſocietas indiſſolubilis.

(b) qualem a Philiſtæis ſuſtinuit Iſaacus: Recede a nobis, inquientibus, quoniam potentior nobis factus es. *Gen.* XXVI. 16. *Corn. Nep.* in *Cimone. cap. III.* Cimon cum unus omnium maxime in civitate floreret, incidit in eandem invidiam, quam Pater ſuus, ceterique Athenienſium Principes. Nam teſtarum ſuffragiis, quod illi *oſtraciſmum* vocant, decem annorum exilio multatus eſt. Cujus facti celerius Athenienſes, quam ipſum pœnituit. §. 1. 2. Ariſtides a Themiſtocle collabefactus teſtula illa, exilio decem annorum multatus eſt. Legitimam tamen decem annorum pœnam non pertulit. Corn. N. Ariſtide. c. 1. 2. 4. Themiſtocles non effugit civium ſuorum invidiam. Namque ob eundem timorem, quo damnatus erat Miltiades, teſtarum ſuffragiis e civitate ejectus, Argos habitatum conceſſit. C. Nep. in Themiſtocle. VIII. 1.

§. LVII.

Non deſinit eſſe Civitas ex vitio: & crude nimis a *Cicerone de Rep. tertio* dictum eſt: ubi injuſtus eſt Rex, ubi injuſti optimates, aut ipſe populus, non jam vitioſam, ſed nullam eſſe Rempublicam. Corpus morbidum, corpus tamen eſt: civitas, quanquam graviter ægrota civitas eſt, quamdiu manent Leges, manent judicia, & quæ alia neceſſaria ſunt, ut ibi Jus exteri conſequi poſſint, non minus quam privati inter ſe. Cæterum *Salus publica ſuprema ubique Lex eſto.* Quam ut hac quoque opella promotam fuiſſe experiamur, faxit DEUS per Chriſtum, in quo curſum hunc læti libentesque finimus.

NIL SCRIBITUR TOTUM. QUIS HOC MARE EFFUNDET?
MULTUM VALENT RECISA PARVA DE MAGNIS;
DIVINA DILIGENTER ET FIDE SANCTA
SUFFECERIT TRACTASSE, NULLUS ABSOLVET.

ΘΕΩ ΔΟΞΑ.

Digitized by Google

ANDREÆ ADAMI HOCHSTETTERI

DE

JURE PŒNARUM

LIBER SINGULARIS,

QUI VICEM SIMUL

COMMENTATIONIS PERPETUÆ

AD

SAM. PUFENDORFII

DE

OFF. HOM. ET CIV.

LIBRI II. CAP. XIII.

SUSTINERE POSSIT.

STUTGARDIÆ,

Sumtibus JO. BENED. MEZLERI & CHRISTOPH. ERHARDTI, Bibliop.

ANNO MDCCXXVI.

Digitized by Google

BREVIARIUM
ſequentis de JURE POENARUM
Tractationis Synopticæ.

POENÆ I. notanda Definitio. I. 2.

Differentia a Reſtitutione & Vindicta. I. 3.

II. Finis duplex. I. 4.

& expiatorii quidem Demonſtratio. I. 4. I. 5. I. 6.

præcipue per ordinem ad pœnas divinis Legibus definitas, II. 2.

III. Cauſſa Efficiens (א) principalis, II. 2.

Quæ ſemper ſuperior.

An naturaliter omnes? II. 3.

An Pares, ob delicta in DEum. II. 4.

Aut an differat pœna a correptione III. 1.

An DEUS puniat ex mero jure dominii? III. 3.

(2) Inſtrumentalis. III. 2.

An Reus ipſe eſſe poſſit? III. 2.

IV. Materialis. & (1.) Objectum Perſonale.

An Bruta? III. 4.

An vita Civium? III. 5.

An membra? III. 6.

An & innocentes? IV. 1.

An Univerſitas? IV. 2.

An vas in delicto criminali? IV. 3.

An Princeps? IV. 4.

(2.) Objectum Reale, an actus omnes? V. 1.

An, ſi dabiles ſint actus ad humanam ſocietatem non pertinentes, ii puniri poſſint? V. 2.

An ob non præſtita impoſſibilia *infligi pœna poſſit?* V. 3.

An pœnarum humanarum objectum per ſe ſit hæreſis? V. 4.

An, ob negatas ab integra gente notiones generales, ab alia pœnæ eidem irrogari poſſint? V. 5.

An objectum pœnarum ſint etiam delicta ante Legem pœnalem *commiſſa?* V. 6.

V. Forma; quæ? VI. 1.

An, & quibus e fundamentis ea petatur e Juſtitia Commutativa? VI. 2.

An e Juſtitia Univerſali? VI. 3.

An ad formam pertineat Talio? VII. 1.
An de forma participet Præſcriptio? Solvitur argumentum Petri Puteani. VII. 2.
An dimiſſa culpa locum habeat pœna? VII. 3.
An ob delicta aliena irrogari poſſit pœna? VIII. 1.
An infligi pœna poſſit delicto nondum probato. Ubi & de judiciis DEI. VII. 2.
Quid ſit meritum? VIII. 3.
Quid culpa? VIII. 4. *Quid Reatus?* VIII. 5.
Quid taxatio pœnarum? VIII. 6.

VI. Adjuncta & Contraria Pœnarum.

Quid exaſperatio? IX. 1.
Quid venia? An eam dare liceat? quid diſpenſatio? quid æquitas? quid mitigatio? quid dilatio? IX. 2.
Quæ cauſſa venie? & quotuplex? IX. 3.
An diſpenſatio locum habeat circa pœnas Lege Divina univerſali *definitas? ſpeciatim, in delicto homicidii?* IX. 4.
An in paribus pars mitior vincat? quid calculus Minervæ? IX. 5.
An ſalvo pœnarum jure admitti poſſint aſyla? IX. 6. *ubi & de Franchitiis, ac jure Legatorum.*

VII. Diviſiones.

Pœnæ ſunt vel divinæ, vel humanæ. IX. 7.
Divinæ vel æternæ ſunt, vel temporales. IX. 8.
Temporales vel univerſales, vel particulares, vel ſingulares. IX. 8.
Sunt etiam vel externæ vel internæ. IX. 9.
Denique vel ab Ipſo DEO inflictæ, vel ejus juſſu; eæque vel capitales, vel non capitales. IX. 10. *& an Leges Hebræorum criminales adhuc ſtringant?* IX. 11.
Humanæ vel capitales ſunt, vel non capitales. Civiles, vel criminales. Non capitales vel verbales ſunt vel reales. Hæ vel æris vel corporis. X. 12.
Obviæ etiam ſunt diviſiones a ſtatu: ut militares, navales. Incidenter: Quid conventionalis, quid teſtamentaria? IX. 13.
Sunt etiam Pœnæ vel ordinariæ vel extraordinariæ. Damni vel ſenſus. IX. 14.
Quid licitum circa Pœnas? IX. 15. *EPILOGUS.*

בשו

Digitized by Google

בשי

PRÆFATIO.

Difficile ſatis & obſcurum adgreditur argumentum, de Pœnis qui diſputat: quod & inſignis ac prope conſummatus de eodem Scriptor confeſſus pridem eſt, & qui ei doctrinæ laboris aliquid ac ſtudii impendere, uno velut ore ſunt conqueſti. Licebit tamen, & in publicos, uti ſperamus, evaleſcet uſus, de loco non utili minus ac arduo, prorſusque neceſſario, ſynoptica commentatione diſſerere. Ad cujus quidem expoſitionem ea nobis methodus viſa commodiſſima facillimaque fuit, ſi præcipua *primum* ac ſumma totius rei capita, *juſto padias ordine, & ſecundum receptas fere cauſſarum claſſes, delinearemus, & qua conciſis, & quam licuit, perſpicuis poſitionibus complexi ſumus, adjunctis theſi cuilibet obſervationibus paulo fuſioribus, & cum roborandæ noſtræ ſententiæ, tum ſolvendarum objectionum nervis atque fundamentis, genuinorum etiam fontium Scriptorumque, unde hauriri plura melioraque poſſint, oſtenſione, confirmaremus: ac idoneis demum exemplis, ex hiſtoria cum ſacra tum civili illuſtraremus. Ubi etiam in* Leges *aliquot* Moſis forenſes, *nonnullas inſperſimus ſtricturas, ut qua naturalis ac interior earum ratio ſit, quantusque eo in argumento dicendi campus pateat, hoc veluti ſubitaneo ſpecimine declararemus. Uſum de catero tractationis ipſe argumenti ambitus, & ad ſingularia, tum in ſanctiore diſciplina, tum humanarum in univerſum actionum æſtimatione, non difficilis adplicatio demonſtrabit: lapſus vero noſtros, materiæ, quæ ſummos Viros terruit exercuitque, ſublimitas, & conciſum ſcribendi genus apud cordatum Lectorem facile, ſpero, excuſabunt.*

§. I.

NUlla ſine Jure Societas eſt. Et communis quidem illa, quæ univerſum genus mortalium conjungit, & humana Communitas adpellatur, divino Imperio: Civilis autem Legibus, ad genium civitatis cujusque attemperatis, regitur atque ordinatur. Neutra pœnarum Jure deſtituitur. Neutra ſine pœnis adminiſtratur. In illa quidem Divino tribunali relicta adverſus creaturam tot vinculis ligatam, ſed rebellem, ſed immorigeram ac recalcitrantem, vindicta eſt: in hac vero pœnis ſubjicitur, quicunque in Juris communionem ivit, ac Legibus obſequium debet. Ita natum in ſocietate Jus puniendi; quod absque eo præcipuus Civitatum finis, tranquillitas nimirum ſecuritasque publica obtineri non poſſet. Quem quidem finem cum Deus intendat ipſe, manifeſtum eſt, eundem mediante dictamine rationis, præcepiſſe humano generi, uti civitates, ſummo velut Imperio animandæ, conſtituerentur, & Jure etiam Pœnas ſumendi, illasque repræſentandi facultate, easdem inſtruxiſſe.

§. II.

Quid Pœna? POENA (a) eſt MALUM PASSIONIS (b) (ſive triſte) (c) QUOD (a ſuperiore (d) & per modum coactionis) (e) INFLIGITUR OB (f) MALUM ACTIONIS, (g) ſive turpe, (h) juſta proportione (i) compenſandum (k) ac propulſandum. (l)

(a) Eſt malum pœnæ ob malum culpæ. Vetuſtiſſima hæc eſt definitio, & quam Tertullianus L. II. c. Marcionem c. XIV. attulit: Separatis malis culpæ, & malis pœnæ, malorum culpæ Diabolum, malorum pœnæ DEUM creatorem & autorem definimus. Add. Chemnit. L. de Creat. c. IV. f. 110. Et malum pœnæ vel eſt materia nocens, ut ſcorpio, venenum, quæ a Deo creata ſunt, & res bonæ, ut cicuta medetur morbis, vel quod naturam per ſe deſtruit, ut mors, morbi, calamitates, quas DEUS non fecit. Sap. I. 13.

(b) De

Digitized by Google

(b) De Pœnis *in abſtracto* acturi generalem Grotii definitionem ſervavimus, adjectis tamen, quæ efficientem ac formam, finem denique earum luculentius declarant. Græci cum Stagirita κόλασιν, Romani, præprimis Jurium periti, eodem fere ſenſu COERCITIONEM DELICTORUM dixere. τὰς τιμωρίας οἱ παλαιοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀνόμασαν ποινάς Ultiones ſeu punitiones hominum antiqui dixere POENAS, teſte *Pauſania* in Laconicis. Et recepta apud Græcos definitio pœnæ fuit, quod ſit ἁμαρτήματος ἐκδίκησις. Euſtathius etiam ad Iliad. ε. pœnam ἀντιτίσιν, id eſt COMPENSATIONEM ſimpliciter interpretatur. Add. *Petr. Gregor. Tholoſan. Syntagm. Jur. Univerſi. L. XXXI. §. 1. & Dn. Eiſenhard. Inſtit. J. N. XVII. 1. ſqq.*

(c) ſive doloriferum; ut aperte majus ſit malum leges violaſſe, quam obſervaſſe: utque adeo pœnæ acerbitas voluptati aut lucro, quod ex injuria capitur aut ſperatur, præponderet. Quo ſenſu pœna pro punitionis ſeu actus pœnalis TERMINO, hoc eſt, malo triſti propter delictum irrogato accipitur. Plene vero deſcripta actum etiam pœnalem complectitur, qui Jurisdictionalis eſt, & pro malo culpæ malum pœnæ imponit. Imbecillis eorum objectio eſt, qui dicam *Grotiana definitioni* ex eo ſcribunt, quod malum pœnæ non ſemper ſit paſſio; nam & actio cum moleſtia ac difficultate conjuncta malo paſſionis æquipollet.

(d) *Effectricem cauſam* ſubinnuimus, quæ non eſt niſi ſuperior ac ſumma in Civitate poteſtas, Jure puniendi, & in caput vitamque civium animadvertendi facultate armata. Nihil proficit ſubtilitas, quæ *ſuperioritatem mutalem a civili*, hoc eſt, imperio inſtructa diſtinguit: & illam vocat innocentiam, e qua Jus nocentem puniendi naſcatur. Nam & iſta diſtinctio fundamento deſtituitur, & Jus puniendi nocentia Principis non ſufflaminatur; nec illud effatum: Non debere æque nocentem ab nocente puniri; proprie ad eos pertinet, queis poteſtas publica competit pœnas exigendi: ſed qui nulla neceſſitate officii, & oſtentando adverſus vitia odio ad cenſuram aut accuſationem vitiorum privata auctoritate prorumpunt. Add. *Puſend. de J. N. & G. VIII. 3. 7.*

(e) Pœna enim *invitis* infligenda eſt, quia alias illa fine ſuo excideret, qui eſt acerbitate ſua homines a peccatis deterrere. Pœnæ igitur non ſunt caſtigationes voluntariæ: nec ad quæ quis mala ultro movetur. Sic in eodem vallo extruendo idem opus faciunt civis & maleficus: Ille ex mandato ſuperioris, vel & mercede conductus, neutiquam puniendus: hic ex delicto, & ſub ratione pœnæ, ut malum ſuſtineat, quod ab ſua voluntate vehementer abhorret.

(f) *Ob-*

(f) *Objectum* pœnarum eſt malum actionis; & omne quidem, ſi pœna in univerſum conſideretur: humanæ autem pœnæ qua tali nec actus internos, nec peccata infirmitatis, & ex communi mortalium corruptione reſultantia PER SE ſubeſſe, infra docebimus. Nam in foro multorum criminum vindicta ad DEUM rejicitur: etſi ſæpius intereſt Reipublicæ gliſcentibus peccatis occurrere, & ne quis vel corpore vel rebus ſuis abutatur, providere. *Objecit* eruditus e nuperis Scriptor de pœnis: anguſtam nimis objecti delineationem eſſe, quod non omnis pœna præſupponat actionem, ſed & *ob omiſſionem* haud raro infligatur, quando mandatis ſuperiorum congruenter actum non eſt. Sed facile quidem hoc dubium reſolvitur. Quis enim ignorat, etiam *omiſſiones in moralibus æquipollere actibus*: imo actum humanum complexum in actum commiſſionis & omiſſionis diſtingui. Ut taceam, in omiſſionibus quoque, *in quantum ſunt imputabiles, & vincibiles* (de puris & quatenus ſunt invincibiles, non quæritur) dari actus, ut eſt intentio omittendi.

(g) *Subjectum* igitur & *materia in qua* Pœnæ homo eſt, isque ut delinquens. *Non* ergo *infantes*, nec *furioſi*: *non illi*, quia quid agatur liquido dignoſcere & ad normam comparare nequeunt. Neque ſi verberentur, ea proprie dicta pœna, ſed emendatio nuda eſt, ne per talia moleſtiam aliis faceſſant, aut ne pravam adſuetudinem attrahant. *Non hi*, quia ut actus ſit punibilis, requiritur τὸ προαιρετικὸν, hic vero morbus citra ſuam culpam provenit. *Nec facinoroſorum corpora* pœnam adcurate loquendo ſuſtinent, etiamſi ſepultura priventur, quæ quidem eſt opinio *Fernandi Vaſquii* Controv. Illuſtr. *III.* 96. 10. ſqq. quoniam pœna malum paſſionis dicitur, quod in mortuos non cadit. Quorum cadavera ſi crementur, vel cruci adfixa relinquantur, non puniuntur, ſed in majorem delicti deteſtationem aliorumque terrorem conſueto honore deſtituuntur.

(h) *Formam* Pœnæ in eo conſtituit Grotius, quod infligatur OB malum actionis, non ut τὸ OB nudam occaſionem, ſed & *meritum delicti* connotet, pœna, ut addidimus, proportionate expiandum, & publico cum emolumento vindicandum. Τιμωρίαν Purgatoriam & Medicinalem nonnulli adpellant. *Conf. Selden. I. 4. 51.*

[i] Proportionem ſervandam omnes agnoſcunt. Quidam mediocritatem dicunt ex univerſali Juſtitia petendam, & in manſuetudine conſpicuam, cujus officium ſit iram, effectumque ab ira moderata ortum, hoc eſt, pœnas, ut ne excedant aut deficiant, temperare. Add. *Rachel. Differt*

Digitized by Google

Differt. de Pœnis §. 30. *sqq.* nos arithmeticam proportionem adpellamus, quam ut pœnæ delicto adæquatæ sint, servari necesse est.

(k) Posses uno etiam verbo dicere: *Ulciscendum.* Cæterum *Fines* ista hæc verba indicant pœnarum, *internum* scilicet, qui est satisfactio justitiæ: & *externus*, qui est propulsatio injuriarum atque utilitas vel omnium vel singulorum, ut in sequentibus ostendetur.

Nævus Rei, totiusque Institutionis.

[l] Præcipuus in magnis etiam Scriptoribus defectus est, quod Pœnarum naturam non in abstracto considerarint. Inde factum ut multa confuse, plura intricate, plurima præter usum tractarint. Eam quoque rationem puto, quod multi finem pœnarum internum non perspexerint, quia de pœnis saltim humanis tractarunt, in quibus is prima, ut ajunt, fronte adeo pervius non est. Quod si vero Naturam pœnarum in genere investigassent, facilis adeo circa speciem lapsus haud fuisset, neque Pufendorfius Seldenum, hoc accuratissime videntem, reprehendisset.

§. III.

Qua sit ejus differentia a Restitutione & vindicta.

Differt itaque pœna cum a restitutione, (a) quæ per se nihil pœnale involvit: tum a vindicta, (b) quæ etiam inter pares locum habet, & propriam læsi assecurationem intendit.

[a] Restitutio enim 1] sub ratione officii a Lege naturæ præcepta est, non sub ratione pœnæ. 2] simpli restitutio nihil pœnale continet, sed dolorem de admisso ostendit, & mali socio illati quædam retractatio est. 3] Cur vero furtum bovis quintuplo, ovis autem quadruplo sarciendum, divina Lege fuerit? in Legislatoris equidem divini arbitrio constitutum positumque erat; docet tamen ipse Edicti *Exod.* XXII. 1. *sq.* tenor, de bove aut ove jam per furem vendita aut occisa sermonem esse, adeoque restitutionem quintupli aut quadrupli imperari ob lucrum, quod fecisse abigens censetur. Nam sub damni nomine non res modo nostra venit, aut nobis debita, quæ læditur, perditur aut intercipitur, sed & fructus, qui ex ipsa re proveniunt. Itaque fructuum ex animali suo percipiendorum interceptio pensari Domino debebat; Et quia majus damnum bove carere quam ove, ideo amplior quoque restitutio exigebatur. Ubi tamen restitutio secundum se distinguenda adcurate a pœna est. Nam & commissi circa bovem furti gravior pœna ex hoc fundamento est, quod major Domino læsio illata, quam in ovis ablatione. *Conf. Thom. Aquin. 2. 2. Summ. qu. LXII. Art. 3.* ubi ad hanc Legem responsurus ait:

Cum aliquis injuste accepit rem alienam, duo ibi sunt considerandæ; quorum unum est inæqualitas ex parte rei, quæ quandoque est sine injustitia, ut patet in mutuis. Aliud autem est injustitiæ culpa, quæ potest esse etiam cum æqualitate rei, puta, cum aliquis intendit inferre violentiam, sed non prævalet. Quantum ergo ad primum, adhibetur remedium PER RESTITUTIONEM, in quantum per eam æqualitas reparatur; ad quod sufficit, quod restituat TANTUM, QUANTUM habuerit de alieno: sed quantum ad culpam, adhibetur remedium per pœnam, cujus inflictio pertinet ad Judicem: & ideo antequam sit condemnatus per Judicem, non tenetur restituere plus quam simplum: sed postquam condemnatus est, ad pœnam tenetur. Quæ quidem rem præsentem satis declarant, & legis laudatæ suppeditant interpretationem. (4) damnum pensari interest læsi: Delictum vero & malitiam lædentis pœna vindicari Justitiæ ac Societatis interest. 5] In reparatione damni, uno solvente, teliqui, si plures ad unum actum, ex quo damnum profluxerat, concurrerint, liberantur, cum idem damnum his reparari æquum non sit. At in pœnis secus est, ubi solida pœna pluribus ad idem factum concurrentibus, potest soletque infligi. add. *Pufend. de O. H. & C. I. 6. 8.*

(b) hinc pœnæ nomine generalius accepto passim venire videas vindictam. At hæc inter eos locum habet, qui degunt in STATU naturali, non illa. Vindictæ finis est, ut læso in posterum caveatur; pœnarum plures. Quare nec sufficienter neque plane satis poenam per VINDICTAM NOXÆ definit *Vetthuys.* tr. de Pœna div. & hum. ab init.

§. IV.

Quis Finis Pœnarum & χρησιμος?

Pœnarum duo sunt Fines, expiatorius unus, (a) sive compensatorius: (b) alter Medicinalis, (c) isque relatus vel ad ipsos delinquentes, (d) vel ad læsos, (e) eosque quorum intererat non peccatum fuisse: vel ad quoslibet indistincte. (f) De posteriori hoc fine eximius est locus Aristotelis, qui *αἱ κολάσεις*, inquit, *ἰατρεῖαι γὰρ τινές εἰσιν.* (g) priorem explicat veterum *τιμωρία*, & præclarus ejusdem Stagiritæ locus: *τὸ ἄδικον*, inquientis, *ἄνισον ὂν ἰσάζειν πειρᾶται ὁ δικαστής.* (h)

(a) quia pœnæ divinæ & humanæ in eo conveniunt, quod utrinque sumuntur, ut læsæ JUSTITIÆ satisfiat, & obligatio, quam delinquens transgrediendo Legem contraxit, dissolvatur. Ubique enim est *τὸ ἄνομον*

Digitized by

ἄνομον, ut mox ex instituto ostendemus, quod Pœna corrigendum, & ad Leges Justitiæ exæquandum. Et est pœna Malum passionis, OB *MALUM ACTIONIS*, non saltem ne porro committatur, sed QUIA COMMISSUM est. Cui asserto incautius opponitur *Platonicum* illud: Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur: quod de vitioso Magistratus proposito, si sola nocendi libidine puniat, non de interna delinquentis ad pœnam obligatione intelligendum esse ostendit Jo. Seldenus *de J. N. & G. secundum disciplinam Hebræorum l.* 4. 51. & ex eo Ill. Kulpis. ad Grot. II. 20. p. 125. Unde absolute vera non sunt, quæ in Cursu Philosophiæ Gallico, dans la Morale L. I. P. I. p. m. 418. ait Pierre Sylvain Regis: La loy de Nature commande: Que quand on impose des peines, on n'ait aucun egard *au mal passé*, mais au bien avenir. Nec juvat ratio, quam addit: La raison de cette loy se tire de la nature de la fin, qui regarde toujours l'avenir: ce qui fait, que le châtiment lors qu'il ne regarde que le tems passé, n'est qu'une action de vanité, qui n'aboutit a rien & qui s'exerce par consequent contre toute sorte de raison. Nam & finis compensatorius respicit futurum, Compensationem nimirum Justitiæ, & solutionem debiti.

(b) Jam supra restitutionem hinc seclusimus, quam pœnam compensatoriam nullo modo dicimus adpellandam. Quod & observavit Jac. Thomasius, Annot. CVII. ad Tab. XXIII. n. 32. etsi eadem præter rem & ipse usus. Obligari quis etiam potest ad restitutionem etsi nihil deliquerit, ut fit in depositо: ad pœnam minime nisi deliquerit. Cæterum finis hic medicinalis etiam pœnis divinis, intenditur, si nempe improbi, ut par est, magna pœnarum exempla intuentes resipiscant. Unde fallit *Lamb. Velthuysius*, Tr. de pœn. div. & hum. p. 22. quando nimis generaliter scribit: *Pœna divina pro fine non habet exemplum aut correctionem: sed redditionem mali sensus pro demerito, habens aliquo modo rationem Justitiæ commutativæ.* Cui assertioni innumera obstant in sacris monita, quibus pœnarum exempla intueri & peccata securitatemque vitare jubemur. Conf. 1. Cor. X. 6. 11.

(c) ubi malum arcetur, ut morbus pellitur, severis aliquando pharmacis, Prov. XX. 30.

(d) quorsum pertinet νηθεσία, κόλασις, παραίνεσις.

(e) ubi læso consulitur, non ut animus dolentis exsatietur, quod injustum NATURALITER, & socialitati repugnans. Pufend. de O. H. & C. I. 6. ult. & II. 13. 6. & Grot. de J. B. & P. II. 20. 8. & §. 5. in solo inimici dolore, ita nude spectato, nullum est bonum, nisi falsum

& imaginarium, ut in divitiis supervacuis multisque rebus aliis ejusmodi, sed ne tale quid in posterum ab eodem lædente aut aliis patiatur.

(f) etiam non læsus, ubi id agitur, ne qui uni nocuit, aliis deinceps noceat, & punitio conspicua aliis in emendationem cedat ad publicum terrorem. Cicero Off. II. 8. Nisi multorum impunita scelera tulissemus, nunquam ad unum tanta perveniſſet licentia.

(g) Nicom. *II.* 3. qu. 7. edit. Riccobon. p. 85. Cic. Off. I. 25. Omnis & animadversio & castigatio contumelia vacare debet; neque ad ejus, qui punit aliquem, aut verbis castigat, sed ad Reipubl. utilitatem referri.

§. V.

Quibus argumentis demonstretur primus finis? & qua delicti cum pœna sit cohæsio?

Quemadmodum vero JUS PUNIENDI non absoluta, (a) sed relativa qualitas est: sic ex ipsa quoque peccati natura pœnæ necessitas exurgit. Neque in delicto nuda occurrit PUNIBILITAS, (b) sed meritum, ac dignitas pœnæ, & naturalis (c) ad eam obligatio. Unde non saltim DEUS NECESSARIO (d) punit peccata, sed & summi in orbe Imperantes animadvertere in delicta tenentur; (e) sicuti vicissim delinquentes ad subeundam pœnam (f) vera obligatione obstricti esse, recte dicuntur.

(a) ut scilicet & in Imperante sit necessitas puniendi, & in peccante pœnam sustinendi.

(b) Multa heic paucis complexi sumus, quæ ex fundamento eruemus, ac paullo fusius ob argumenti dignitatem deducemus. Certe uti culpam ac moralem imputabilitatem, sic & reatum sive meritum pœnæ in omni delicto versari, tota clamat moralium doctrina. Et qui per Legem Superiori obligatus est, is ob *ἀνομίαν* se ad pœnam teneri per se agnoscit. Hic enim tenor, hæc summa Legis: HOC FAC AUT POENAS DABIS. Et in hoc præcipua Legum vis continetur, quod quid fieri a nobis superior velit, quidve non velit, & quæ constituta violatoribus pœna sit, una significant. Quam etiam rationem esse arbitror, quod Hebræi Græcique, delicti alicujus reatu constrictum signanter חייב & ENOXON vocant. Nec insolens in sacris aliisque Scriptoribus est, peccata *debitorum* nomine venire: quod qui deliquit, compensationem injuriæ

injuriæ debeat, & ad pœnam ſubeundam, obligatione vera, quæ *ex actu negativo, dictamini legis contrario* deſcendit, teneatur: Imo ſuæ quoque Majeſtati ac Reipublicæ Pœnarum irrogationem debeat ſuperior. Ut recte hactenus ὁ πάνυ, ſi cætera ſecludas, dixerit: eſſe in hac re aliquid, quod ad contractuum naturam accedit, quia, ſicut, qui vendit, etiamſi nihil peculiariter dicat, obligaſſe ſe cenſetur ad ea omnia quæ venditioni ſunt naturalia: ita qui deliquit, ſua voluntate ſe videatur obligaſſe pœnæ, eidemque, quæ Imperatoris ſit formula, ſemet ſubdidiſſe. Præterea, in omni Legis transgreſſione læſio quædam eſt, ſocietati ejusdemque Rectori illata, & ſi delinquentium animos ac vota excutiamus, adverſus eum, qua TALEM, tacita, ſi non expreſſa HOSTILITAS. Violat enim Jus Domini, eo ipſo quo ANTINOMIA eſt: & honorem ei pleno perfectoque Jure (ut Imperanti, ſi cæteros etiam demas fontes, conf. omnino Pufend. de O. H. & C. *II.* 14. 14.) debitum contemnit, velut parum aut nihil penſi transgreſſor habeat, ægre ne an ſecus ferat ſuperior, voluntatem ſuam non attendi, ſed ſperni. Et quid aliud evincit NATURALIS ille pœnæ metus, & quod male turpiterque agentem ſua quemque vexat Erynnis, etiam ubi metus ab hominibus non impendet? Morſus intelligo conſcientiæ, quibus carpuntur facinoroſi etiam, cum ſpes eſt homines fallendi pœnamque humanam effugiendi. Quem certe metum ex Imperii divini, & *naturalis* illius ad reſpondendum de peccato *Obligationis* ſenſu, ac interiore convictione, oriri manifeſtum eſt. Imo, ſi penitius expendamus, quam infelix receſſus ab ordinatiſſima Creatoris voluntate peccatum ſit, quamque miſerando fœdifragio beatam hominis cum ſummo Bono κοινωνίαν intercludat, ipſum equidem delictum graviſſimam ſibi pœnam eſſe adparebit & talem omnino, in qua omnia infortunia & ſumma contineantur. Quæ enim quæſo major miſeria cogitari poteſt, quam peccantis, qui animum corrumpit, & a Summo Bono avellit, eoque Domini ſui gratia excidit, & univerſæ ſocietatis averſionem promeretur? Quæ omnia ſi in nervos contrahas, facilis ubique erit illatio, peccato non meram competere *Punibilitatem*, ſed veram eidem *ad pœnam* ineſſe *dignitatem*, ac, ut ſic loquamur, internam *neceſſitatem*.

(c) adeo, ut pleraque delicta indivulſo quoque nexu MALUM poſt ſe MOLESTUM, velut pœnam naturalem trahant. Sic intemperantia morbis naturaliter punitur: temeritas infortuniis: injuſtitia violentia inimicorum. Quam in rem practica eſt obſervatio *Hobbeſii Leviath.* c. 31. prope finem, quo cum conferendus *Richard. Cumberl.* de Leg. Nat. c. 1. §. 26. p. m. 57. ſq.

(d) ex natura peccati hoc eruemus §. seq. Idem & immutabilis DEI Sanctitas ac Justitia evincit, ut adeo *non posse non PUNIRE peccata* Naturalis ejus Perfectionis, non impotentiæ character sit.

(e) non enim patitur absolutum remittendi Jus (ν) *naturæ Societatis* Civilis, quæ salva sine pœnis esse nequit, quamque pessumdabit superior, ni animadvertat in delinquentes. Mactat oves, qui lupis parcit. Add. *Besoldus*, oper. Polit. II. 2. 16. Hinc illud: veterem ferendo injuriam invitas novam: & vetus apud Politicos axioma est: τὸν κεκμῶτα νόμον ἰσχυρᾶς φυλάττειν. (ξ) *nec Summi Imperii auctoritas*, quæ proditur nimia indulgentia, & in extremum discrimen vilipendiumque deducitur. Reprehendit eam ob causam Constantinum M. impensus in cæteris ejusdem laudator Eusebius; cum, inquiens, nullus esset extremi supplicii metus, qui malos homines a sceleribus deterreret, Imperatore prorsus in clementiam propenso, & ex Provinciarum Rectoribus nemine contradicente, eo factum est, ut PUBLICA ADMINISTRATIO non mediocrem reprehensionem subiret. de *Vita Constantini IV. 31. add. Ziegler. de Juribus Majestatis. I. 8. 8.* (ο) *indoles delictorum*, quorum nonnulla societatem scandalo damnoque adficiunt, & pœnam adeo post se trahunt IRRELAXABILEM. Ut alia nunc transmittamus.

(f) nec obest, quod obligatio videatur ex *ultroneo consensu* oriri, pœnæ autem *invitis* infligantur. Namque & citra consensum obligationis datur fundamentum, nisi cum *Hobbesio* Atheos divino Imperio eximere contendas, quod alibi confutatum; Præterea in hanc obligationem consensit, quicunque in societatem concessit.

§ VI.

Quæ porro sit ratio connexionis pœnæ cum peccato, respectu habito ad Deum? Et an peccatum dici possit injuria in Deum?

Inprimis autem naturalis illa peccati ad pœnam obligatio manifesta fit, si delictorum ad Conditorem habitus relatioque consideretur. Quo intuitu (a) peccatum dicimus formaliter esse in Deum injuriam, quæ necessario debeat expiari.

(a) Lædit enim *Jus Dei infiniti*, ejusque majestatem ac excellentiam violat. Igitur pœna ei naturaliter imminet. Porro peccatum in honorem Deo, *jure*, ut dicimus, *perfecto* debitum irrumpit, & *naturalem* inter Conditorem & Creaturam *nexum dependentiæ & obsequii*, *SALTEM* Moraliter & quoad intentionem, *dissolvit*. Igitur injuriam dicit, quam reparari necesse est. Igitur eam naturaliter ulciscitur Legislator,

&c

& impunitam nequit dimittere. Ergo neceſſaria eſt *Injuriæ exæquatio: reparandum Jus: Nexus ſarciendus: vindicanda DEI auctoritas: tollenda offenſio*, non alio ſane medio, quam pœna. Equidem placent hæc Scholaſticorum primiceriis *Gabrielis Vaſquezio* Diſp. LXXXVI. in I. Part. Thomæ, To. I. c. II. fol. 545. & cum eo *Jo. de Lugo*, qui negant injuria Deum a Creatura proprie adfici poſſe, his fulti rationibus. Quod (1) injuria inter illas tantum perſonas eſſe poſſit, quas inter vera ſit Juſtitia, & ea quidem commutativa. Hanc vero inter Deum & creaturam intelligentem non dari. (2) quod homo peccando nullum Deo damnum inferat, igitur nec injuriam. Omnem enim injuriam in tantum eſſe veram, in quantum injuriando damnum inferat. DEUM autem nullo ſuo Jure privari poſſe aut aliquo bono proprio. Tunc vero alicui damnum inferri, ſi invitus bono privetur. Sed *perperam ſupponitur*, nullam (1) in Deum præciſe Juſtitiam cadere commutativam. Contrarium evincit ſatisfactio Chriſti ἰσοῤῥοπος, ut e Theologia conſtat, conf. *B. Oſiand.* Coll. Syſt. II. 26. p. 311. (2) neque admitti poteſt, quod nulla prorſus inter Deum hominesque, ullo in Statu dari juſtitia poſſit, cum conceptus Juſtitiæ UT SIC *nullam importet imperfectionem.* Addantur e noſtris laudatiſſ. *Oſiandr.* Theol. Caſual. P. *III.* c. 1. p. 4. 5. 6. ſeq. & *B. Hülſem.* Prælect. ad Breviar. c. 7. p. 1173. Quanquam (3) de acceptione vocum Ariſtotelica non magnopere heic laborandum eſſe, ſunt qui cenſeant. Namque præcipuum ejus proponendæ, ſi V. *Nicomachicorum* evolvas, fundamentum ſocietas eſt inter homines neceſſaria, in qua urgente ita indigentia humana, res vel diſtribuendæ vel commutandæ ſunt, & initis quidem certis pactis vel contractibus; ne in externis bonis aut malis alteri fiat injuria. Quam ſummo Orbis Rectori, cui longe eminentius eſt Jus, quique ut αὐτάρκεσατος nihil indiget, nemo adplicuerit, niſi Crellius, eique Compar, ἵνα τῇ ἀνθρώπου δικαίου. (4) Vindicativam vero ac ultricem in DEO exiſtere, nullum penes nos dubium eſt, & malum culpæ vindicare malo pœnæ ad *Jura* pertinet DIVINÆ MAJESTATIS. Diſtinxit etiam hoc in argumento *B. Oſiander*, *Cancellarius quondam noſter*, inter *Conventiones voluntarias & invitas*, quoad has juſtitiam inter Deum & creaturam reperiri pro indubitato habens. Annon enim ſervus injuria adficit Dominum, ſi ſuam operam alii Domino locet? Igitur injuriam in Deum committit, qui ſua voluntate utitur contra voluntatem DEI. Ad alterum reſpondetur utique damnum non inferri Creatori φυσικῶς: lædi tamen, quantum eſt ex parte delinquentis ἠθικῶς, qui vellet Dominum non vindicare, imo neſcire peccata, quo quid in Deum ejusque Majeſtatem cogitari poteſt magis injurium? Idem quem modo

lauda-

laudavimus, Præceptor noſter deſideratiſſimus, cum de hac quæſtione diſputaretur, inter damnum intrinſecum & extrinſecum diſtinxit: prius quidem DEO inferri haud poſſe, quia beatitudo ejus ac vita lædi ullo pacto nequeat: poſterius tamen eidem inferri a peccato, quia Deus lædatur in honore & cultu ſibi a creatura rationali debito. Cæterum, etiam nemine puniente, peccatum ſibi ipſius pœnam accerſit. Ut Tiſſaphernes perjurio ſuo & homines ſuis rebus alienavit, & deos ſibi iratos reddidit, in quo ſe multum conſequi ajebat Ageſilaus, jusjurandum ſumma fide ſervando. C. Nepos Ageſil. II. 4. 5.

SECTIO II.

§. I.

Parte II. *Quodnam ſit fundamentum Sanctionum Pœnalium divinis Legibus adjectarum?*

Adjectæ promulgatis a DEO Legibus Sanctiones Pœnales non ex mero, ut ajunt, beneplacito ejusdem oriuntur, ſed tum ex Majeſtate, (a) eidem tam chara, ut eam pati non poſſit impune lædi; tum ex Juſtitia (b) ejusdem ac Sanctitate neceſſaria & eſſentiali. (c) Quam dum violat peccator, obſequium eidem detrahendo, neceſſario (d) juſtitiam DEI punitivam incurrit.

(a) ut oſtenſum a nobis parte I. de Jure Pœn. §. 6.

(b) Eſt enim Juſtitia Dei ultrix nihil aliud quam proprietas ipſius eſſentialis, qua conſtituto per CREATIONEM Imperio, a Legis transgreſſoribus neceſſario pœnam exigit, ut vis imperii ſui conſtet, atque ſimul ejus Sanctitas glorioſe manifeſtetur.

(c) Niſi enim hæc eſſentialis Dei eſſet proprietas, non potuiſſet Paulus aſſerere, Jus divinum τὸ δικαίωμα θεοῦ, QUOD MALA FACIENTES DIGNI SINT MORTE, Gentilibus fuiſſe cognitum. Nam quæ liberæ in Deo ſunt voluntatis, ex lumine rationis innoteſcere illis non potuerunt, Rom. I. 32. II. 15.

(d) Multa ſunt, quæ heic regeruntur. Præcipua contrahemus in ſummam. Primum ajunt, ſi Deus neceſſario puniret peccata, ſemper, & quantum poſſit, puniturum, quod & experientiæ & naturæ Dei, quæ longanimis ſit ac ſera irarum, repugnat. Sequelam eſſe manifeſtam, quia quæ naturali neceſſitate agunt, ſemper agant & quando poſſint.

Secun-

Digitized by Google

Secundo, nullam esse rationem, cur Deus ex bonitate naturæ suæ magis teneatur ad ulciscendum malum, quam ad remunerandum bonum: præsertim quod, si recte ponderemus, ex hominis, tenuis illius ac imbecillis creaturæ, peccato ei nihil decedat. Plura nunc non congeremus. Sed perperam *Necessitas absoluta & Physica* miscetur cum necessitate *moralı & rationali.* De priori vera est illatio, ut exemplo patet ignis, semper, & quantum potest, urentis: de posteriori non item. Quia exercitium Justitiæ ultricis & pœnarum, ratione modi, temporis, gradus, a sapientissimo Dei consilio dependet. Porro, non eadem omnino præmiorum pœnarumque ratio est. Nam servum rebellem, si salvam velit esse societatem herilem, coercere ac punire Herus tenetur: Præmiis afficere non item, tametsi officio defungatur; cum ad prius obligetur ex fine societatis, ad alterum nonnisi *quantum vult*, præprimis si servus tractari non secus possit ac aliæ RES SUÆ: etsi heic nihil præjudicatum velimus salvæ semper, ac integræ, de Jure, humanitati, add. Pufendorf. de O. H. & C. II. 4. 5. & Dn. D. Jæger. Jur. Dei Fœderal. Qu. XXVIII. fuse. Quem vero in praxi usum habeat consideratio læsæ per peccatum Majestatis Divinæ, ex ipsis naturæ fontibus gravissime deduxit Scriptor Anglus E. Sonthomius Clinodii capite sexto. Quod obiter noto, ne vel confudisse principia, vel inutilem hujus puncti ἐξεργασίαν instituisse videamur.

§. II.

Causa Pœnæ Efficiens, quænam sit? Et an Jus pœnarum sit pars Imperii?

Pœna accurate loquendo non datur, (a) *nisi quæ a superiore in inferiorem* proficiscitur: nec Jure naturali, hoc est abducto a divinis cæteris, humanisque Legibus, innocens punire potest nocentem. (b) Fixum proinde hoc esse debet, Jus puniendi esse Partem Imperii, nec punire eum, qui parem in bello adgreditur; multo minus tertium quoddam Belli genus dari, (c) quod PUNITIVUM adpellant.

(a) Multa sunt, quæ a Grotiana formula de J. B. ac P. nos abstrahunt, II. 20. 3. 7. & passim: *Cuivis in Societatem civilem non adscito, aut in mari, insula, loco deserto, ubi Judicia cessant, commoranti, nec paribus cum delinquente vitiis deduto, licere pœnam exigere a maleficis, ut emendetur*; quemadmodum & Reges, & qui par Regibus Imperium obtinent, potestatem habere dicit, pœnas poscendi non tantum ob in-

Digitized by Google

jurias in se aut subditos suos commissas, *sed & ob eas, quæ ipsos peculiariter non tangunt.* de J. B. & P. II. 20. 40. Enimvero par parem Legibus obligare ad obedientiam non potest. Igitur nec ad pœnam. Vicissim: Nonnisi superior Leges præscribit inferiori. E. nonnisi superior pœnam potest sumere. Nihil huc facit arguta figurataque Superioris interpretatio, *neque melior ipso statim jure est' superior.* Porro admissa hac hypothesi, hominum civili societate non nexorum haud alius erit Status, quam Bellum omnium contra omnes; quia quisque sibi Jus in alios animadvertendi vindicabit, visus sibi omnium integerrimus. Equidem *propulsatio injuriarum & reparatio damni*, & *cautio in futurum* exercentur, ubi Jus pœnæ non est, & ea Belli potius rationem habent. Verum administratio pœnarum privatis paribusque indulta, dum quisque de se nimium præsumeret, aliis non cedentibus, rixas concitaret. Quod quam adversum socialitati sit & pacem charitatemque, ac mutuam, qua conjuncti invicem sumus, obligationem lædat, manifestum adeo est, ut neque diffiteri Vir summus potuerit. Adde Grot. de J. B. ac P. II. 20. 9. Multo minus in *Statu*, quem vocant, *naturali*, Jus pœnæ ad defectum sive distantiam a Lege relatum obtinere potest, cum nemo altero sit superior.

(b) Nimirum non sufficit superioritas qualiscunque, sed requiritur superioritas Imperii. Neque *cum pœna* misceri debebat *coercitio verbalis*, quæ quidem emendationem intendit, sed non sub ratione pœnæ. Nec emendatio finem pœnarum absolvit, subjectiva inprimis & per ordinem ad delinquentem. Ut in capitalibus manifestum est, & ad pœnas æternales haud injuria a nonnullis provocatur. Sunt tamen haud pauca, quæ pro dissentientibus pugnare videntur. (1) *Si ratio dictat, maleficum POSSE puniri: Igitur punitio naturâ cuivis est licita.* Sed heic in antecedenti id quod in concesso non est, adsumitur. Ratio enim & POSSE maleficum puniri, ac DEBERE puniri, & a LEGISLATORE puniri debere sufficienter ostendit. Deinceps nulla est vis illationis: quemadmodum haud sequitur: Non iniquum est, ut homo stupidus, & qui se ipsum regere nequit, serviat. Ergo prudenti Jus est, servitutem illi invito imponendi. (2) ajunt: *Antiquum utique Jus esse pœnas a sontibus sumendi, & illud quidem singulis concessum. Sic Hebræum a DEO Legibusque deficientem, aut Ducem se ad falsos cultus præbentem, illico e quovis homine potuisse interfici,* quod *Judicium zeli* adpellatum. *Deut. XIII, 9.* a Pinea exercitum, qui Principem e tribu Simeonis virum fœminæ Midianiticæ complexibus sese commaculantem, ira accen-

Digitized by

accenſus flagransque contrucidaverit. *Num. XXV. 7. 8.* Publice etiam conſtare, quantum eadem in Republ. circa *vindicandam eadem propinqui occiſi* indultum fuerit. *Bannitos* hodieque impune a quolibet occidi, & in piratas cuique juſtum Bellum eſſe. Verum nihil hiſce exemplis aliud probatur, quam Magiſtratum aliquando in pœnarum executione SINGULORUM MINISTERIO uti, Lex autem, ad quam provocatur, forenſis, ſi dextre ponderetur, facultatem tantum infert IN JUS RAPIENDI Ducem ad Idololatriam, &, *cauſſa demum cognita*, lapidibus eum obruendi. Quorſum eximia facit *Jo. Clerici* interpretatio: Tantum abeſt, uti Ducem ejuſmodi propinquitatis cauſſa audire liceat, ut ad ſaniorem mentem fruſtra revocatus, & teſtibus convictus *Magiſtratibus deferendus ſit*, ut capite pœnas luat. Lapidibus autem damnatus obruitor, & accuſatoris quidem manu lapis primus conjicitor, tum cæteri, qui aderunt, ſequuntor. Eundem ſenſum expreſſit Interpres ex Anglis celeberrimus H. Ainsvvorthus: *Schalt kilhim) by ſchewing the thing to the Magiſtrate, who hat poſer to killhim. and whatas ſaid. thine hand, this is ſpokin to the accuſer, or firſt witniſſe, who muſt caſt the firſt ſtone at him.* Verba, inquit, *Occides* eum, hæc volunt, indicandum eſſe reum Magiſtratui, qui Jus habet eum occidendi. Quod autem dicitur, *tua manus eum interficiet*, de accuſatore explicandum eſt, ut & de primario teſte, qui primum in eum conjicere debuit lapidem Deut. XVII. 7. *De Jure* vero, quod vocant, *Zelotarum*, hoc eſt privatorum zelo ductorum, & delicta, ſanctitatem Numinis, Templi, Gentisque violentia ἐπαυτοφώρῳ vindicantium, quam intricata incertaque diſputatio ſit, profeſſa diligentique opera oſtendit B. Anteceſſor D. Scheinemannus, de Facinor. Phineeſi Diſp. II. §. 6. ſqq. neque expeditum adeo eſt, quod Grotius de J. B. ac P. II. 20. 9. fidenter ait, *Judicium zeli a Phinea primo exercitum, inde abiiſſe in morem*, velut veſtigia ac reliquias priſci Juris retinentem: cum factum Phineeſi ſingulare & extraordinarium trahi in exemplum haud debuerit; & præterea in Rebuspublicis cavendum ſedulo ſit, ne Judiciorum auctoritas labefactetur, & quod de Zelotis reconditæ vir doctrinæ P. Cunæus dixit, ſpecioſa moris illius præſcriptione, homines quidam turbulenti ſpei ſuæ cupiditatique velificentur. Cujus quidem rei manifeſtum in *Chriſtianis Alexandrinis* exemplum eſt, qui importuno religioſi favoris impetu, *Hypatiam*, fœminam doctam & Philoſophicam atrociter mactarunt. *Hiſtor. Eccleſ. Tripart. VII. 15.* add. plura recenſentem Dn. Coccej. de Judicio Morum §. 31. Nec placet, quod inſignis ad Grotium Commentator exiſtimat, Pineam pro perſona omnino priva-

Inquiritur in Legem forenſem Deut. XIII. 9. de Judicio ZELI.

privata haberi non posse, cum *filius fuerit Summi Pontificis*, propter successionem aliquando Judiciis Politicis præficiendus. Nam penes quem re ipsa imperium non est, is pro privato haberi *hactenus* debet: nec ejus exercitium sibi arrogabit filius Principis, nisi violenter occupare, quam rite expectare regnum velit. Peccasset igitur Pineas nisi divino plane afflatu ac singulari Numinis impulsu zelum ostendisset, quem etiam subsequuta solenni declaratione Deus ipse, audiente universo populo, adprobavit. Multo minus referri ad Jus Zelotarum potest lapidatio Stephani, uti quidem Grotio in præsenti loco visum; Legimus enim eum ab accusatoribus ad Synedrii Judices ductum, ibi blasphemiæ criminis a falsis testibus reum factum, insigni oratione se suamque innocentiam defendisse, & cum nihil promoveret, capitis damnatum, ejectum fuisse ex Civitate, atque pœna blasphemis debita, lapidatione nimirum & quidem majorum more affectum esse. Quæ sane ad *Judicium zeli* nullo pacto referri possunt; & vidit hoc ipsum latiusque probavit incomparabilis Vir, *D. Jo. Christophorus Wagenseilius*, Dissertat. de Sceptro Judæ. Quo cum jungendus omnino *D. Jo. Franciscus Buddeus*, de Moralibus Disciplinis præclare hodie merens, Dissert. de Jure Zelotarum §. XXXVII. Quod de *Vindice Sanguinis* adjectum est, ne quidquam probat, quod intendit Grotius. Is enim puniebat occisorem non privata, sed publica auctoritate, ipsa divina Lege munitus. Num. XXXV. 27. ad quam Legem provocat Majmonides מצוה בגואל הדם להרוג הרוצח שנ׳ גואל הדם הוא ימית את הרוצח præceptum est, inquiens, de Vindice sanguinis ut is homicidam interficiat, juxta illud quod dicitur; Vindex sanguinis morte plectat homicidam. Halich. Rotzach. c. 1. conf. B. Osiand. ad Grot. III. 25. 3. qui pariter sancitum vocat Juris forensis. Ad ultimum *de Bannitis*, prima eaque generalis responsio sufficit: penes privatos enim eo in casu *mera est EXEQUUTIO pœnæ delinquentibus a Magistratu dictatæ*, iisdem *hoc & nunc* commissa, ubi fit, ut actio ei, qui IMMEDIATE eam patravit, plane non imputetur, sed alteri, qui hoc tantum velut instrumento usus est. Pufend. de O. H. & C. I. 1. 27. init. & conf. Ord Cameral. P. II. tit. 9. So jemand. ibi: So bald auch der oder dieselbe Thäter und Friedbrecher & q. s.

ut & de vindice sanguinis Nu. XXXV. 27.

(c) Commentus est Vir doctissimus præter *Bellum defensivum seu reparativum* (quo & assecuratorium reduci potest) ac *offensivum*, tertium quoddam genus, quod PUNITIVUM adpellat; quasi ut Magistratus [utimur voce in vulgari significatu] subditos, ita Princeps Principem aut Civitatem sibi non subjectam punire PROPRIE loquendo possit. Sed falso

falso supponitur, quod ex læsione *ut tali* oriatur subjectio, aut Rex læsus ex capite offensionis fiat Judex lædentis, cum Superioritas longe aliis e fontibus derivetur. Neque Bellum a Davide Ammonitis illatum Pœnalitatem infert: *2. Sam. X. per tot.* commate inprimis septimo & octavo. Non enim id puniendi gratia, sed *ad honoris restitutionem injuriæque*, qua illi Legatos Davidis adfecerant, *propulsationem* susceptum fuit. Cæterum, quæ heic *Bæclari* de Pœna inter PARES locum non habente futura fuissent in Grot. II. 20. 8. animadversio, si quidem [uti optandum erat] commentando eo perveniisset, vel ex iis manifestum est, quæ ad *II.* 1. 2. notat: De *Bello pœna*, inquiens, *gravior ratio monere jubet*, *NONESSE BELLUM POENARIUM accurate loquendo inter eos, qui summa utrinque potestate præditi sunt, SED ALIQUID POENÆ COMPARABILE.* Vidit nempe Vir doctus, Jus puniendi nullum esse sine superioritate. Ipse quoque Hobbesius, etsi hominibus civili societate non conjunctis, jus quodlibet agendi, quod ad conservationem sui necessarium ducunt, indulget, fatetur tamen, neque injurias, neque ultiones privatorum hominum vocari posse POENAS, quia non procedunt ab auctoritate civili. Leviath. c. XXVIII. Add. Dn. Buddeus Elem. P. III. c. V. §. 5.

§. III.

An Subjectum pœnæ activum seu Causa Efficiens sint naturaliter omnes?

Patet inde, naturalem puniendi facultatem adscribi OMNIBUS non posse, quippe quos inter nulla est naturaliter superioritas; neque recte asseri, societatibus constitutis eam libertatem hominibus fuisse ademptam. Quam enim non habuerunt, (a) ea illis adimi non potuit. Cæterum non obstat, quod iterum censet vir doctus, *sic hosti in hostem puniendum* (b) *nullum jus fore*, quod tamen omnes concedant. Neutiquam enim id omnes largiuntur, nec hostis in hostem Jus habet puniendi proprie sic dictum, & quæ in bello pugnave inter repugnandum inferuntur mala, pœnæ rationem non habent, quia ut sæpius diximus, NON PRO IMPERIO. (c)

(a) Obj. Si non habuerunt, quomodo Jus puniendi conferre in superiorem potuerunt? Respondeo Jus puniendi, quod & gladii adpellatur, divinitus datum injunctumque esse, sacræ docent literæ. Deiri sapienter monitum a *Pufendorfio* est, corpora moralia, ex pluribus hominibus constantia, Jus aliquod habere posse, ex ipsa plurium CON-

SOCIATIONE resultans, quod FORMALITER penes neminem singulorum fuit. Plane, ut in rerum naturalium plurium commixtione fieri consuevit, ubi compositum sæpe qualitates ejusmodi nanciscitur, quales nulla simplicium, mixtionem ingredientium, habere deprehenditur Pufendorf. de J. N. & G. *VIII.* 3. 1.

(b) Hostis in hostem non habet JUS PUNIENDI *in Statu*, & quamdiu talis est: quales non sunt rebelles. His enim infligitur pœna ex *VI IMPERII*, & tanquam a superiori, utut hostilem sumserint animum & aliquando acie fuerint vincendi, ut rei peragi possint.

(c) Objicit Vir ingeniosissimus. *Dari in vita communi, etiam in ludendo pœnas conventionales, quæ nec a superiori imponuntur, neque coacte sed libenter suscipiuntur. Evidens etiam esse Jus innocentium in nocentem, hinc Cainum sibi ab omnibus metuisse.* Sed ad prius liceat regerere, quæ ex ALEÆ legibus suscipiuntur mala, ne quidem mala esse, sed gymnasmata, sed lusus fallendo tempori. In altero nocens *ut talis* distinguendus est a delinquente. Nocentem in statu naturali quivis repellit, sed non punit ut delinquentem. Cainum interior conscientiæ vis docuit convicitque, quid naturali Jure promeritus sit: Unde, *qui inveniet me*, dixit, *interficiet me*, Gen. IV, 14. Sed ille quidem sensus MERITI, in aliis non demonstrat *JUS POENÆ*, nisi in DEO ejusque ministro Adamo, cui id velut Rectori ac Domino familiarum sine dubio competiit: quique adeo & aliis, velut instrumentis, ad exequutionem Juris illius uti potuisset. Primum enim ejus maximeque divinum Regnum fuit, ut nostrum heic faciamus illud *Aristotelis Polit. IV.* 3. cujus vero Monarchiæ adversa fuit Tyrannis, quam Cain vivo adhuc Patre cepit, mortuo roboravit, filiis tradidit, quorum sex Reges usque ad diluvium memorat Augustinus de Civ. Dei XV. 20. Add. omnino B. Danhauer. Polit. Antediluv. §. 9. p. m. 14. Pulcre in hanc rem H. Ainsworthus: *this showet his terrour in Conscience, fearing just recompence, and fleeing where none does pursue.* Hoc, inquit, terrorem ipsius in conscientia ostendit, justam metuentis talionem & fugientis, quum nemo ipsum persequeretur. Lev. XXVI. 17. 36.

§. IV.

An Pœnam irrogare liceat PARIBUS ob delicta in Deum?

Etsi autem summis potestatibus præter peculiarem suarum Civitatum administrationem, *generalis* (a) quoque pro humana societate cura solicitudoque incumbat: iis tamen delicta

licta adversus DEUM a liberis populis commissa *puniendi* (b) Jus non est, quamdiu quidem illi alias gentes æquo secum Jure vivere permittunt. Nam & obstat una *ex parte* defectus Superioritatis: (c) & *ex altera* lex de abstinendo a re aliena, adeoque & a Juribus aliorum. (d) Præterea DEO factæ injuriæ ipsi curæ sunt, (e) qui eas non dimittit impunitas, & Suo TEMPORE (f) hoc est, longanimitati ac Justitiæ suæ convenienti in gentes resque publicas juste graviterque solet animadvertere.

(a) Ac velut indefinita. Quia credunt, nihil sibi expedire privatim, quod non idem expedit Civitati, magnæ illius communitatis membro ac parti. Cæterum si suo rite defungantur munere, vix tantum supererit ipsis otii quod ad externa curanda patiatur respicere. Adeoque generalis cura Regibus incumbit, quatenus unusquisque sua pro parte tenetur vigilare, atque ita ad publicam conferre utilitatem. Conf. B. Osiand. ad Grot. *II.* 20. 44.

(b) Sed regeret fortasse quispiam; Potest Princeps concesso sibi gladio uti ad ulciscendas injurias sibi, parentibus, amicis, sociis ab exteris illatas; Non uti poterit ad ulciscendas injurias DEO suo ab iisdem factas? Cur non altius in animos nostros descendat DEO illata injuria, quam qua ipsi adficimur? Cur alienam a nobis putabimus, quæ Conditori nostro, Conservatori, Regi, Patri denique communi infertur? *Enimvero* aliena statim ab animo nostro non est injuria, quam ipsi non ulciscimur. Potest gemitus, lacrymas, dolores ciere gentium aliarum improbitas, nosque ad vota & preces commovere, uti DEUS hæc mala ex orbe tollat. Sed nondum inde Jus Pœnæ, imo neque BELLI evincitur. Quod si sic promiscue indulgeretur, quælibet gens, pro sua stans religione, & condemnans alias, & injuriæ in DEUM poscens, in armis perpetuo foret, ac universus orbis terrarum sempiternis bellis conflagraret. Deinceps multa quidem *quoad se* delicta sunt adversus DEUM commissa; sed quæ pro talibus JUXTA FIDEM AC PRINCIPIA DELINQUENTIUM non habentur. Ut qui apud Americanos sanguine humano DIS litant, in ipsam quidem Naturæ Legem ac Jura Conditoris peccant: sed sub ratione cultus DEO grati, immo, necessarii, eoque modo a conscientia errante adprehensi. Hæc certe delicta Hispanis Americam subjugandi Jus non præbuerunt, quod nec dissimulare Franciscus a Victoria potuit;

tuit, etsi caute hoc in argumento legendus: quando fassus est, Indis non debere auferri dominium, ideo, quod sint peccatores, aut infideles. Neque Viris gravissimis probatur illud Baconis de Verulamio *in de augm. scient.* quando ad Bellum Americanis inferendum putat sufficere, quod isti possint intelligi velut per ipsum Jus naturæ proscripti, ideo quia apud illos sit consuetudo sacrificandi homines, & humanas carnes manducandi. Multa enim, ante quam ista proscriptio probetur, examinanda esse monet, ostensoque specimine demonstrat Pufendorf. de J. N. & G. VIII. 6. 5. p. m. 1277. sq. Aliter pronunciandum, si Gens barbara justo bello victa sit, tum enim victor ad scelerum consuetudinem exuendam victos cogere potest, ut Alexander Sogdianis persuasit, ut alerent, non interficerent Patres: Persis, ut venerarentur, non uxorum loco haberent Matres, memorante Plutarcho in de fortun. Alexandr. Orat. I. f. 328. To. II. opp.

(c) *Euripides:*

Spartam quæ tibi contingit orna:
Nobis fuerit cura Mycenæ.

Grot. II. 5. 8.

(d) Turbarentur autem Jura libertatis Genti in Statu, ut ajunt, naturali constitutæ competentia, si melior statim esset superior. add. Dn. D. Zentgrav. de Jure Gent. *III.* 7.

(e) Qui proinde & Principes summosque Imperantes punit solus, & in Civitates quoque integras, peccatis ipsarum irritatus, animadvertit. Quam in rem cordata est Thuani digressio, qua Ottomannicum Imperium ob Christianorum peccata in tantam molem, stupendo armorum successu crevisse opinatur. L. CXXX. fol. 1066. sq. ut & prudentissimi Cominæi, de Regno Neapolitano a Gallis devicto pium judicium, Bell. Neapol. L. 2. Add. Dn. D. Zentgrav. de Jur. & Justit. sub finem, eo loco ubi agit de JURIS & IMPERII DIVINI RESERVATIS.

(f) Add. Augustin. de C. D. V. 8. Conf. omnino Genes. XV. 16. ubi Rector justissimus, nondum, inquit, consummata est Amorrhæorum improbitas. Solet enim DEUS, ubi tota gens agitur, diutissime expectare, & bonis ad pauciſſimos redactis aut nullis plane existentibus, pœnas eo sumere severiores. Qua de re extat egregius Plutarchi libellus: περὶ τῶν ὑπὸ τῦ Θεῦ βραδέως τιμωρημένων, ubi magnam Dei patientiam esse docet, sed quæ læsa in iram excandescat, & tarditatem supplicii gravitate compenset: adeo ut cum nullam singulis, pœnam modo sustinentibus, faciat injuriam, ea tamen tanta adpareat, ut in omnium etiam antece-

Digitized by Google

tecedentium ætatum ſcelera illata videatur. In ſacris memorabile eſt TO METPON TΩN ΠΑΤΕΡΩΝ, ad quod non ſpernenda Grotius congeſſit, Matth. XXIII. 23. & modum delictorum a Deo expectatum menſuram iniquitatis vocari obſervavit.

SECTIO III.

SECT. III.

§. I.

An quæ vobis ſit correctio, ſit pœna? & quid huic pari in parem liceat?

COrripere par parem, & ſic etiam gens gentem poteſt; & ipſo quidem indice Jure naturali, quod declinare a ſocio nocitura jubet, atque a via aberrantem reducere. Quo nomine Barbaris quoque turpitudo Sacrificiorum humanorum, eſus carnium humanarum, aliaque immania, repetitis natura (a) dictaminibus, ex *communi ſocialique*, quem invicem debemus, *dilectionis affectu*, honeſtatisque publicæ amore, ſcandali etiam dati avertendi, ſeductionisque ſuorum impediendæ ergo repræſentari debet: atque ut ne ii talia committere pergant, ſolida de iis commonitio ſuſcipienda eſt.

(a) Commune iſtud charitatis, naturali lege præceptæ, officium explicat Iſocrates: Δίκαιον, inquiens, τὺς ἐπ' ἐυνοίᾳ νυθετῦντας μὴ μόνον κατηγορεῖν τῶν πεπραγμένων, ἀλλὰ καὶ συμβυλέυειν ποίων ἀπεχόμενοι, καὶ τίνων ὀρεγόμενοι παυσαίμεθ' ἂν τὰυτὰ ἔχοντες τὼ γνώμεω, καὶ τοιαῦτα ἐξαμαρτάνοντες; æquum eſt, eos qui ex animo conſultum aliis velint, non tantum acta reprehendere, ſed etiam monere, quæ fugienda, quæ ſequenda ſint, ut mutatis tandem conſiliis talia delicta comprimantur. Orat. de Pace, quæ ſocialis inſcribitur p. 406. edit. Wolffii. Obſecrare primum ne id faciat, (quod noſti facturum) ſi nihil proficias, accuſare, minari etiam: ad extremum, ſi ad perniciem (patriæ) res ſpectabit, patriæ ſalutem anteponere ſaluti privati. Off. Cic. III. 23. Conf. Matth. XVIII. Si peccaverit in te frater. Hülſem. de Corrept. Frat. §. 7. n. 51. & add. Zentgrav. de Jure Gentium Art. III. §. 8. p. 155. & in ſumma JURIS DIVINI, Sect. III. art. 2. §. 35. p. 687. ſeqq. E Philoſophis vero ante omnes Cicer. Off. I. 38. Objurgationes nonnunquam incidunt neceſſariæ: Sed id agendum eſt, ut ne facere ea videamur

Digitized by Google

irati; ſed ut ad urendum & ſecandum, ſic & ad hoc genus caſtigandi raro, invitique veniamus; nec unquam, niſi neceſſario, ſi nulla reperietur alia medicina. Alibi: Non de ſicariis, veneficis, teſtamentariis, furibus, peculatoribus diſſero, qui non verbis ſunt & diſputatione Philoſophorum, ſed vinculis, & carcere caſtigandi. Off. III. 18. Cæterum quæ verbis fit Correctio, Pœna proprie non eſt, ſed conſilium & ADMONITIONEM, ſi ab æquali: Sin a Superiore, pœnæ ſubſequuturæ COMMINATIONEM denotat. Conf. Ill. Kulpis. Coll. Grot. ad II. 30. §. 4.

§. II.

Quæ cauſa Pœnarum inſtrumentalis?

Cauſæ inſtrumentales (a) pœnam inferentes EX ARBITRIO SUPERIORIS variæ ſunt. Capitalium olim ſupplicíorum inſtrumenta fuere (b) Teſtes, aut populus univerſus: (c) lictores (d) item, aut (e) commilitones; vel & carnifices, ut hodie apud plerasque Europæ gentes: (f) *eo in ſtatu* conſtituti, qui *cum vitii* (g) *opinione* PASSIM conjunctus eſt, eorumque *ſimplicem* intra Civitates *exiſtimationem*, quibusdam in locis, ita CONSUMIT, ut vel expreſſis legibus, (h) vel communi duntaxat conſuetudine & opinione, talibus miſceri pudendum habeatur. (i) Cæterum probandus quarundam gentium mos non eſt, quo rei ſibi ipſis (k) mortem conſciſcere, ſuarumque pœnarum ACTIVA INSTRUMENTA (l) eſſe jubentur. Repugnat id 1] dilectioni propriæ, quam nemo deponit: 2] coitioni in civitatem, qua nemo ſe ad hanc reſignationem obligavit, ſe ipſum ullo caſu active & immediate interficiendi: 3] providentiæ divinæ, quæ terminum ſibi figere vetat. 4] naturæ pœnæ, quæ eſt malum paſſionis. Quo ipſo tamen non negamus, fieri a Reo *pœnarum optionem* poſſe; quoniam eligendo non ipſam quærit pœnam, ſed quæ neceſſario ſubeunda eſt, eam *gradu* inferiorem eſſe cupit ac leniorem. (m)

An quis pœna capitalis Inſtrumentum activum eſſe poſſit?

Quid de Infantes

(a) De quibus juſta pœna ſit, valet Regula: *Contingere aliquando, ut actio ei, qui immediate eam patravit, plane non imputetur, ſed alte-*

alteri, qui hoc tantum velut Inſtrumento uſus eſt. Aliter ſentio, ſi quis Inſtrumentum eſſe debeat interficiendi hominis innocentis; tum enim miniſter exequutionis ſe non habet inſtar meri gladii aut ſecuris. Equidem non ignoro, quæ heic ſit quorundam ſententia. Conf. ſi placet, Pufend. de J. N. & G. I. 5. 9. & VIII. 1. 5. 6. ut & de O. H. & C. I. 24. & II. 2. ult. Sed vereor, ut interfectio hominis, quem is, qui jubetur, certo innocentem novit, poſſit adpellari mera exequutio, quia Patrator eſt inſtrumentum ANIMATUM, intellectu & conſcientia præditum, quæ innocentibus haudquaquam nocendum eſſe dictitat. Itaque recte alibi laudat Pufendorfius Satellites Saulis, injuſtum detrectantes miniſterium, quod ad internecionem Sacerdotum innocentiſſimorum ipſis commiſſum erat, de J. N. & G. VIII. 1. 6. quos inter Hebræi Abnerem quoque fuiſſe tradunt, quem eam ob cauſam funebri carmine Davides extuleric: *Non ligata*, inquiens, *ſunt manus tua.* Velut hæc illius encomii ſententia ſit, non is tu eras, qui ſine delectu rerum manus tuas alteri commodares. add. II. Sam. XXII. 17. & II. Sam. III. 34. quod tamen examinare hoc loco noſtri non eſt inſtituti.

mera, ut vocant, exequutionis ſentiendum?

(b) arg. Legis forenſis Deut. XVII. 7. ut dicturi coram judicio teſtimonium cogitarent, nihil in judicio ab lingua proferendum eſſe, quod non in ſupplicio parata eſſet exſequi manus. Conf. omnino *Guil. Zepper. Explanat. Legum Moſaic. V. 7. 3. & Henric. Gieſerbertum*, Deuteronomio Harmonico Iſraelis ad XIII. 9. pag. m. 540. quibus jungi poteſt *Jo. Seldenus de J. N. & G. S. D. H. IV. 8.* & de *Synedriis veterum Ebræorum, II. 13. p. m. 535.* edit. Londin. ut & Miſna Sanhedrin. cap. VI. §. 4. cum *interpretatione Joannis Cocceji; ubi ſic traditur:* והעדים הם המורגין אותו בכל מיתה שיתחייב בה ויוצח שלא הרגוהו עדיו חייבין להמדתו כל אותם Et Teſtes (in cauſa REI) cum morte plectebant, qualicunque mortis generi eſſet obnoxius. Homicidam autem ſi teſtes morti non traderent, homines univerſi id præſtare tenebantur.

(c) immo nec ſacrorum Antiſtites alicubi excepti. add. Reinking. Polit Bibl. lib. II. axiom. LV. qui varietatem cauſæ inſtrumentalis fuſe deduxit.

(d) De quibus videri poteſt in Illuſtri Syntagmate Petrus Gregorius Tholoſ. XLVII. 9. 10. copioſe ſane ac erudite disquirens.

(e) Inſignis eſt apud *C. Tacitum* Annal. I. 44. locus: *C. Cettonius* judicium & pœnas de ſingulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione Legiones diſtrictis gladiis: Reus in ſuggeſtu per tribunum oſtendebatur: Si nocentem acclamaverunt, præceps datus trucidabatur.

Digitized by Google

Ejusdem Pœnæ Exemplum suggerit *Ammianus Marcellin.* L. XXIX. c. V. p. m. 623. edit. Gronov. Eos (Imperator) qui inter Constantinos merebant, PRISCO MORE militibus dedit occidendos. Rufus in LL. militaribus: Κελεύσμεν τὰς στρατιώτας ἐκείνου τοῦ τάγματος πρώτου φίλους τοῦ καὶ ὑπαναχωρῆντος ἐκ τῆς τάξεως ΑΠΟΔΕΚΑΤΟΥΣΘΑΙ, καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ταγμάτων κατατοξευθῆναι. Quomodo e sanctis *Sebastianus*, Vir militaris, & qui principatum primæ cohortis gerebat, jussus est sub titulo Christianitatis a Diocletiano Imperatore ligari in medio campo, atque e Militibus sagittari, referentibus Usuardo & Beda in Martyrolog. XIII. Kal. Januar. Qui *mos priscus*, puniendi noxios per commilitones, ad nostrum quoque ævum dimanavit, ubi rei milites plerumque a commanipularibus solent sclopetis trajici. Militari vocabulo *archibugiare* vocant. Add. Forstner. ad Tacit. I. 44. p. m. 83. ed. Lugd.

(f) Nisi quod & Lithuanos accusatoribus hasce partes demandare memorant.

(g) quod inhumani plerumque ac iniqui trucesque sint, & qui, Cyrillo notante, inter calamitates aliorum, robur quoddam ostentent. Conf. Reform. *Imper. & Ordinat. Polit. de Anno 1530.* Augustæ publicata, art. de lict. ubi etiam externo ab aliis habitu distingui jubentur. Citra vero IMPOSITIONEM HOMINUM, ac Vitii, quam dixi, OPINIONEM quid statui possit, facile patet, & præter alios docuit Zeperus, loco superius laudato.

(h) Pufend. de J. N. & G. VIII. 4. 6. & *singulari dissert.* de Existimatione §. II.

(i) Ut jam Cicero Orat. pro Rabirio dixerit: Funestari concionem lictoris interventu. add. Gregor. Tholosan. sæpius laudato Syntagmate XXXI. 38. per tot.

(k) Quia amicus sibi quisque natura est, & ἑδὸν πότε τιὼν ἑαυτῦ σάρκα ἐμίσησεν. Ut superstitiosa sit patientia Turcarum, quibus persuasum ait Ricautius, *qu'il n'y a point de martyre plus glorieux, que celuy de mourir de la main, & de la main propre, on le commendent du Grand Seigneur, & que ceux, a qui ce bonheur arrive, sont emportez immediatement en Paradis.* Non esse gloriosius Martyrium, quam manu & quidem propria vel saltem jussu Imperatoris sui necari. Hos enim quibus ea obtingat felicitas, immediate Paradiso inferri. Histor. Imper. Ottoman. I. 3.

(l) Velut in Japania frequentissimum honestissimumque supplicium capitale ventris sectio, nonnisi propriis reorum manibus administrari solet. Ubi quidem nimis activa instrumenta ad propriæ naturæ ever-

eversionem eos esse censet *Becman. Medit. Polit. XV. 3.* De mere passivis non quæritur, quia eo sæpe in casu proprii amoris partes explentur, dum irreluctabilis mali lenior gradus procuratur.

(m) Supponimus pœnam certo subeundam esse, quam & invitus patitur. Itaque quod eligit, *gradum saltem ac modum pœnæ* concernit.

§. III.

DEUS in pœnarum inflictione non ***ex mero Dominii***, (a) sed naturali Justitiæ Jure punit; nec obstat, post ultimum ejus judicium impios non emendari. Nam neque supplicio capitali affecti emendantur, sed tolluntur e societate. Et alius præter emendationem finis est pœnarum, quem compensatorium diximus.

An DEUS puniat ex mero Jure Dominii?

(a) Quod notandum ob ea quæ proponit Grotius II. 20. 4. ubi censet DEUM in posteris vindicare paternam impietatem vi dominii plenissimi & ad Exemplum *Achanis* provocat. Sed aliter ipse DEUS de se pronunciat, quando rationem ejusmodi pœnarum zelum suum sceleribus provocatum irritatumque dicit. Cætera sufficienter expedivit B. *Osiander* adGrot. II. 20. 4. & II. 21. 14. nec obstat Salomoneum, ad quod provocat. Nihil enim illo aliud docetur, quam DEUM omnia ordinate sapienterque moderari, sic ut pœnarum quoque irrogationes justitiam ejus ac bonitatem, sapientiam denique ac providentiam illustrent. *De Achane* addi potest Pufend. O. M. VIII. 3. 33.

§. IV.

Subjectum pœnæ est delinquens, isque ut talis, & quia auctor suæ actionis. Demum & invitus. (a) Unde etiam excluduntur *Bruta*, (b) cum ob defectum principiorum agendi moraliter, (c) tum ob incapacitatem juris, quod cum naturalibus eorum propensionibus confundi non debet. (d)

Subjectum Pœnæ passivum quodnam? An etiam Bruta?

(a) Obj. *Obligationem ad pœnam oriri ex consensu. Igitur pœnam infligi non invito, sed volenti.* Sed novum quidem non est in Moralibus invitum violentumque adpellare, quod certa tamen ratione voluntarium est. Sic qui per violentiam bellicam adiguntur in victoris Imperium concedere: *consensisse* tamen in subjectionem dicuntur, quod omnes suas fortunas

Digitized by Google

tunas *aleæ Martis* expoſuerint, quæ ſubjectio, vi quippe elicita, tametſi *in SE* Involuntaria appareat, ratione tamen RADICIS habetur pro voluntaria, quo quidem ſenſu a nonnullis Conſenſus in pœnas vocatur *generalior*, item *remotus*, quoniam qui directe velit peccare, per conſequentiam & pœnam voluerit mereri. Deinceps invitus patitur, qui pœnam ſuſtinet, IN SE: non tamen in SUA CAUSA: quoniam ipſe in culpa eſt, ut hunc in Statum perveniret. Itaque invitum *vel æquipollet ei, quod heic & nunc voluntati adverſatur*: aut *ſimpliciter involuntario, ubi nihil plane commiſſum eſt*, quod objectum voluntati ingratum eliceret aut provocaret. Priori modo invitum diximus puniri, non altero. Eſt enim in pœnis non ſaltem ſpectandum CUJUS ERGO, ſed OB QUOD, id eſt, meritum, in quo examinanda veniunt, CAUSA, quæ impulit: CAUSA quæ retrahere debuit: & Perſonæ idoneitas ad utrumque. Neque porro inter abſolute impoſſibilia eſt ad extrema etiam mala obligari; uti divinorum exempla præceptorum docent, queis mortem potius obire aliquando quam certas actiones exſequi jubemur. Neque etiam humana conſtantia, ſaltim quæ in Viros cadat, majus habendum, probabili mortis periculo ſe exponere, ut in militia. Quod ni eſſet, omnis diſciplinæ militaris rigor diſſolveretur. Addantur, ſi placet, Grotius de J.B. & P. II. 20. 28. 29. & I. 4. 7. n. 2. Pufend. O. H. & C.H. 10. 2. & de J.N. & G.III. 7. 5. C. Thomaſ. JPrud. Div. III. 7. 81. qui etiam hoc in argumento *actus ultimos Pœna ab antecedentibus & concomitantibus* (in quos pœnæ definitio non quadret) *diſtinguendos eſſe* obſervat. Quibus jungi meretur B. Lauterbachius *Diſſert. ſingulari de Voluntate* §. 5. ibi: qui ſceleratum capiunt conſilium, ſuo merito jam tum puniri, id eſt, ſua (TACITA) Voluntate pœnæ meritum contraxiſſe videntur. Sic Tacito Annal. XII. Mulier quæ ſervo junxerat, in ſervitutem ſui conſenſiſſe dicitur: quia id pœnæ in tales erat conſtitutum. Licet non diffitear, *generaliorem ſaltem & NON PROPRIISSIMUM ESSE CONSENSUM.*

(b) Contra ſunt Lipſius, & e præcipuis *Hieronymus Rorarius*; ſed quorum objectionibus jam alibi ſatisfactum. Neque quidquam evincunt *exempla beſtiarum*, malis ejusmodi adſectarum; nam & terræ maledixit Conditor, & in atrocioribus criminibus etiam inſtrumenta velut in ſupplicium tracta haud raro ſunt, ut omnis memoria facinorum deleretur. Nota eſt e *Famiano Strada* exciſio ædium Calemburgii Comitis. Refert etiam Æſchines contra Cteſiphontem, Athenis lapidem, ligna, ferrum, quod delapſa hominem occidiſſent, exterminata eſſe: non alia de cauſa, quam ut eo homines exemplo diſcerent, quale ſupplicium illis pararetur

Digitized by Google

ratetur, ſi ſimile admitterent, cum uſu rationis donati eſſent. Ita domos quoque in latrinas vertere erat quædam in oriente memoriæ damnatio: ut in Chaldæo ad Magos ſuos Nebucadnezar: Membratim laniabimini, & domus veſtra in latrinas mutabitur. Dan. II. 4. col. 2. Reg. X 27. add. de affectis ignominia ædibus locisque Eſdr. VI. 11. Deut. XXIX. 23. Jud. IX. 45.

(c) Provocant Rorarius & Campanella aliique ad Exempla Brutorum, quorum nonnullæ actiones ejusmodi ſint, ut omnino rationem evincant; & conferre jubent *Ariſtotelem in Hiſtoria Animalium*, *qui* L. IX. §. CCCXLIV. de apibus memoret, fures & fucos ab apibus frugi necari: duces etiam malos ab ipſis interfici, imo & multos, ne eorum multitudine gens diſtrahatur, Reges, quos habeant, μὴ χαλεπαίνειν, neque cuiquam e Subditis moleſtos eſſe. Si ſint, necari. Cæterum illatas ſibi injurias etiam in grandioribus animalibus vindicare; quorſum notat *J. Cæſar Scaliger*, narraſſe ſibi Patrem, bello Carolino, tyrunculum Gallum in Calabria, cum mel ſurripuiſſet injuria affectis apibus atque everſis alveariis, ubi veſpere equum conſcendiſſet, una cum equo ab apibus interfectum eſſe. Enimvero, num explorata adeo vel ſaltim perpetua omnia ſint, quæ Stagirita de animalibus commemorat, nolim excutere. Id obſervavi, proferre Rorarium argumenti in vicem exemplum equi inceſtum deteſtantis: contra Ariſtotelem referre, equos ἀναβαίνειν ἔνια τὰς μητέρας καὶ ἔνια τὰς θυγατέρας. Hiſt. Anim. VI. CCCXVIII. Cæterum tueri ſe, atque incommoda propulſare, pertinet ad τὰ πρῶτα τῆς φύσεως, omni animantium generi tributa. Non autem ſufficit, Bruta agere ſecundum naturam: quia aliud Natura eſt, aliud Jus naturæ, demum *ſimulacra quædam virtutum* (quæ B. Hopfferi noſtri in hac materia diſciplina fuit) & *qualecunque Schema Juris* in Brutis occurrere non negatur: quæ tamen a vero Jure vehementer ſecerni neceſſe eſt: cum ea naturali impetu ferantur, & perpetuo rapta inſtinctu ad complura determinentur, quæ ipſis naturalia, hominibus forent turpiſſima, jurique naturali e diametro contrariarentur.

(d) Pœnas in Bruta cadere cumprimis ſtatuunt Judæi, & inter eos „ David Kimchius, qui ad Pſal. CXLV. 17. *alii dicunt*, inquit, præmia „ & pœnas ad nullum animal pertinere, præterquam ad hominem ſolum. At nos dicimus, etiam reliquis animalibus rependi præmia & pœnas in negotio hominum. huc facit, quod reperimus de ſanguine hominis: etiam e manu omnis animalis requiram illum Gen. IX. 5. Dicit quoque Habacuc. II. 17. & vaſtitas beſtiarum terrebit eos. Sed *patet cuivis*, quam hæc ſcilicet

ſcilicet Judaicam ſapiant ἀκρίβειαν. Nam quod de repetendo e manu beſtiæ humano ſanguine dicitur, gravitatem quidem homicidii exaggerat, ſed veritatem delicti aut pœnæ in beſtiis non evincit. conf. *Hornej. Philoſ. Civil. IV.* 3. 22. Præterea quam Sanctum haberi DEUS velit humanum ſanguinem, hoc velut munimine confirmat, quo ſe ne brutis quidem, tametſi ratione deſtitutis, parci eo effuſo, velle declarat. *Bochardi* ſententiam aliis examinandam relinquimus, qui ad leones inprimis urſosque reſpici autumat, queis *manus propriſſime* dictæ competant, in *Hierozoic. III. de Natura Leonum,* communi Arabum Græcorumque ſententia; nec ipſo diſſentiente S. Codice, 1. Sam. XVII. 37. Dan. VI. 27. cui tamen & alia loca, ſi inſtitutum locusque pateretur, opponi poſſent, queis manus & aliis rebus *nonniſi per analogiam aut improprie omnino* adſcribuntur. Hoſe. XIII. 14. Prov. VI. 5. Acuta etiam eſt *Iſaaci Abarbanelis* expoſitio, qui verba iſta: Requiram ſanguinem veſtrum de manu Brutorum, ſic explicat: Vindicabo cædem veſtram ab hominibus commiſſam, ſi homines pœnam exequi vel nolint, vel nequeant, PER MANUS BESTIÆ, ita ut Beſtiæ inſtrumenta vindictæ adverſus homicidam exercendæ futuræ ſint. Communius cæteri Hebræi ſtatuunt, minari eo loco DEUM, ſe puniturum eos, qui homines beſtiis objiciunt, velut ea tempeſtate mos obtinuerit, nocentiſſimas nutriendi beſtias, ut earum auxilio facilius obtineri dominia poſſint. Sed multis hæc difficultatibus involuta ſunt, & ſufficit *in Actibus beſtiarum formale pœnarum non deprehendi*, cum nec meritum in eas cadat neque culpa; *Etſi juſtum ſit animal noxa dari*, aut cædi, quia damnum intulit.

§. V.

Subjectum pœnarum ſpeciale paſſivum, an etiam vita Civium?

Jus autem puniendi delinquentes eo ſe extendit, (a) ut ſummum Imperium, ob atrocia delicta, & per modum pœnæ illud in *ipſam quoque vitam* Civium DIRECTE (b) poſſit exercere. Cujus quidem Juris fundamentum cum *in ipſa quorundam delictorum* (c) *natura*, tum *in fine civitatis*, jus in moralibus civilibusque extra controverſiam dante, conſiſtit. Publica enim tranquillitas, niſi extremum repræſentari malum poſſit, & morte quorundam reprimatur, audacia aliorum obtineri nequit. (d)

(a) Eminentius heic DEI jus eſt, qui & animam & corpus perdere poteſt Matth. X. 28.

(b) De

Digitized by Google

(b) De *Indirecto* Juris illius exercitio, alibi disputatur. Ubi non id agitur de industria, ut cives vitam amittant, sed periculo duntaxat mortis vita eorum exponitur, ut manifestum est exemplis militum & OBSIDUM. Add. Pufendorf. de Off. H. & Civ. II. 13. 12. etsi expresse docuerit Lex forensis, quibus parcendum in eductione bellica sit Deut. XX. 5. novarum scilicet ædium conditori, ac novitio vineæ cultori, Neogamo item Deut. XXIV. 35. ac timidis, ne alios metu suo terreant aut exercitui adferant nocumentum. Præstat enim ejusmodi carere milite, quam invitum in hostem ducere. vide Cæsarem ad suos Bell. Gall. I. 39. & I. 40. n. 14. *quibus parcendum in eductione bellica? obiter.*

(c) Ut in homicidio manifestum esse ajunt, ubi vitæ profusæ nulla videtur compensatio, nisi fuso vicissim sanguine; & qui occidere alium dolo malo non veretur, ab illo cæteris nunquam satis cautum erit, nisi eum vita exturbent Gen. IX. 6. quam legem plerarumque consensus Gentium excipit. &, si non naturalem, *positivam tamen universalem* potissimi Scriptores agnoscunt. Add. Dn. Ludovic. Histor. Jur. Nat. & Universal. §. 115. nisi quod in Statutis Regni Poloniæ, lata a Casimiro Anno MCCCLXVIII. Lex occurrat, *quamvis occidens hominem secundum DEI & Regum Sanctiones esset capitali pœna plectendus: Nos TAMEN RIGOREM ILLUM TEMPERANTES, statuimus*, quod occidens militem XXX. Marcas Parentibus, pueris, aut amicis solvere teneatur, quam in rem gravis est paræneſis Andreæ Friccii Modrevii ad Sigismundum Augustum Poloniarum Regem, Dedicatione Commentariorum de Republ. *Quot anni*, inquientis, *fluxerunt, quibus regnum hoc sanguinolentum* (Poloniarum innuit) *viget: & ut Imperante Patre, ita Te Rege, sanguine redundat*? Sanguis effunditur: nec sacris nec profanis locis parcitur: Nihil est tuti a ferro: libidini passim servitur, FI„DUCIA NUMMORUM ET CARCERIS ALIQUOT HEBDOMA„DARUM. Vide Rex, ne diuturnæ patientiæ iram in nos, ac IN TE „etiam effundat tandem DEUS, vertatque in cumulum condemnationis nostræ TOT SECULORUM MANSUETUDINEM. *Aliter sane* Divinam Legem optimi capiunt Scriptores, quorum nonnullos, ut instituto nostro satisfaciamus, recensebimus. Intellexit eo, quo diximus, sensu Onkelosus, qui habet: Qui effuderit sanguinem hominis, per testes, juxta Sententiam Judicum, sanguis ejus effundetur. Consonat textum Noachi filiis editum præceptum על הדינים de judiciis. Selden. de J. N. & G. IV. J. Flavius Archæol. I. 4. verborum Mosaicorum sensum Græce sic extulit: Παραινῶ μέντοι σφαγῆς ἀνθρωπίνης ἀπέχεσθαι —— τὸν

δράσαντάς τι πιεῖν κολάζοντας. Moneo abſtinendum ab humana cæde — & quidpiam ſimile qui commiſerint plectendos. Signanter Æſchylus in Agamemnone:

Τῶν πολυκτόνων γὰρ
οὐκ ἄπκοποι θεοί.
Κελαινωὶ δ' ὧν ἐρινύες χρόνῳ
Τυχηρὸν ὀντ' ἄνευ δίκας
Παλιντυχῆ τριβᾷ βίᾳ
Τιθεῖσ' ἀμαυρόν.

Quæ ſic interpretatus eſt Hugo Grotius:

Non fallunt oculos DEUM
Multo ſanguine qui madent.
Nam quod ſors nimium favens
Spreto Jure trucem docet
Exercere potentiam,
Hos nigrum furiæ genus
Everſos vice temporum
Obſcuro involvunt loco.

Reſtituendum in dicta Lege vocabulum באדמו putat Criticaſter *Marc. Meibomius.* Ut hic ejus ſit tenor: Quicunque effuderit humanum ſanguinem in terram, ſanguis ejus effundetur in eam, quæ audaculi Commentatoris cenſura adeo dura inſolensque eſt, ut ne quidem *Joanni Clerico*, erudito quidem, ſed æque prompto Scripturæ Cenſori placuerit. Conf. eundem ad Gen. IX. 6. ſed hoc quidem nos obiter annotatum volumus: qui vindicias incorrupti Codicis aliis relinquimus, & hac occaſione commendamus. Cæterum repetita eadem Lex divino edicto fuit, cujus ille eſt tenor. Exod. XXI. Qui de *induſtria occiderit Proximum ſuum, is vel ab ara mea ad necem avellitor.* Ergo ſeu quis telo ligneo, ferreove, ſeu ſaxo manuario, ſeu manu proximum hoſtiliter pulſaverit, ita ut ille moriatur, pulſator homicida eſto, morte plectitor: Nullus ei portus nullumque perfugium eſto in iis urbibus, quæ Aſyli Jure iis tantum conceſſæ ſunt, qui proximum impudenter trucidaſſent. Idem Divinus Legislator ita edixit: *Ne precium recipitote*, nec ob vitam ab homicida, qui crimen capitale admiſiſſet: nec ob domum reditionem, ante mortem ſummi Pontificis ab eo, qui in Aſyli ſui oppidum confugiſſet. Ne terram polluitote, quam incolitis. Sanguinis enim effuſione maculatur terra: nec poteſt a ſanguine in ea fuſo expiari, niſi per ejus ſanguinem, qui fudit, Conf. Num. XXXV. ſub finem.

Nam

Nam cum parum grande, parumque vitandum ſcelus putetur, quod redimi pecunia poſſit: certe Lex homicidium redimi jubens non Lex, ſed Reipubl. labes, ac naturæ humanæ pernicies putanda eſt. Profecto pernicioſus homo nullam pertimeſcit culpam, quam nummis redimere poſſit. Contra, præſentis mortis cogitatio animos quantumvis feroces a facinoribus abſtrahit: Mortis ſecuritas cum ſpe elabendi ex pœnis aliis ſeu carcerum ſeu nummorum malos animos ad maleficia irritat. Add. omnino Laud. A. Fricius Modrev. de Legibus II. 10. 115.

(d) Multis in Republica Iſraelitarum peccatis pœna capitalis divino edicto debita fuit, ut plagio Exod. XXI. 16. & Deut. XXIV. 7. homicidio ob bovem non cuſtoditum commiſſo Exod. XXI. 29. quo tamen in caſu mulcta permiſſa, commate trigeſimo. Adulterio Lev. XX. 10. quod & Paganis capitale fuit Jer. XXIX. 22. 23. Add. Jiob. XXXI. 12. comeſtioni ſanguinis Levit. XVII. 14. fornicationi a filia Sacerdotis commiſſæ, quæ ad vivicomburium damnata, Levit. XXI. 9. de quibus tamen obſervandum ipſam determinationem pœnarum QUANTITATIVAM, ſpecialibus ac typicis aliquando rationibus mixam fuiſſe; ut in ſanguinis comeſtione manifeſtum eſt, & filiæ ſacerdotalis ſupplicio, ſi cætera transmittamus, facile poteſt demonſtrari. Ipſæ de cætero leges forenſes, capitalia ſupplicia ſceleratis conſtituentes, quemlibet Legislatorem docent, non modo non injuſtas ejus genetis pœnas eſſe, ſed etiam pro delicti indole, ob exempli reique publicæ neceſſitatem licere etiam omni civitati Leges ejusmodi ferre pœnales, confer Ziegler. ad Grot. II. 1. 14. & D. Zentgrav. Summ. Jur. Div. Sect. I. art. I. Subſect. II. de Lege forenſi. §. 2. 10. 11. 13.

§. VI.

Quemadmodum autem ſummo Imperio Jus in corpora vitamque Civium competit: Sic & idem (a) in *membra* eorundem, ſalva manente vita, (b) intuitu delictorum recte exercetur.

An Jus pœnarum extendatur etiam in Membra civium?

(a) Patet ex fine cum Civitatis, tum pœnarum. Nec male e forenſi quoque lege ejus juris Juſtitia colligitur, quæ nihil Juri naturæ adverſum ſanxit. Quorſum retuleris Legem DE MANU ABSCINDENDA mulieri impudicæ: Deuter. XXV. 12. Quanquam ſecus videatur Viro inſigni, qui eum Legis ſenſum comminiſcitur, velut fœ-

oſtenditur ex Lege forenſi Deut. XXV. 12.

Digitized by Google

minæ abscindi manus haud jubeatur, quin potius eidem ad maritum servandum genitalia alterius contorquendi, immo & manus præscindendi adversario licentia concedatur. Cui Legis interpretationi obstat & ipse verborum tenor, & addita emphasis: *Non parcet oculus Tuus*; quod ad judicem pertinet, jussum omnino non parcere mulieri cum ob impudicitiam, tum ob noxam viro illatam. Quare sic legendum statutum arbitror: SI DUOBUS VIRIS PUGNANTIBUS, CONTIGERIT ALTERUTRIUS UXOREM VIRO AUXILIO FERENTEM, pudenda inimici APPREHENDERE, MANUS IMPURÆ MULIERIS ABSCINDITOR.

(b) Huc pertinet illud Deuter. XXV. 3. Supplicium XL. plagarum Israelitis illatum, in cujus delineatione errasse nonnullos vidimus. Cæterum id pœnæ Instrumentum in seriniis servavit Eduard. Pocollius, ex Oriente allatum, unde corrigi facile posset Virorum doctorum lapsus. Numerus autem plagarum in tam sævo supplicio restrictus fuit, ut vitæ parceretur, & species humana ne fœdaretur. Numerum eorum, qui flagellis rite puniendi, exhibent Judæorum Magistri, quorum traditiones plene recenset Jo. Seldenus de Synedr. II. 13. 8. p. m. 546.

SECT. IV.

SECTIO IV.

§. I.

An & quomodo puniri aut affligi etiam INNOCENTES possint?

AN, si multitudo peccasset: si exempli causa vel integra Legio, vel turma hostibus terga dedisset, & *quibus invitis delictum sit*, Imperatori aut Superiori nullo modo constaret; vel soli multitudo universa, vel decimatio saltim [a] salva justitia institui possit, in eamque trahi fortassis etiam innocentes queant? in utramque partem disquiritur. Pro *negante* militat, quod nemo innocens puniendus, & peccata suos teneant auctores: [b] *ajentem* vero sententiam confirmare videtur, quod publicæ aliquando salutis, alia via haud conservandæ aut reparabilis causa, *indirecte*, etiam innocentibus malum inferri queat, imo debeat. Quod quidem in bello manifestum imprimis est, ubi in eversione urbis, aut navis Turcarum, qua præter hostes etiam remi-

remiges Chriſtiani, vel alii captivi *innocentes* vehuntur, utrorumque exitium procuratur: illorum quidem directe, horum [c] INDIRECTE, ATQUE EXTRA AGENTIS PROPOSITUM: hoc eſt, *neque ſub ratione finis, neque ſub ratione mediî*; quum qui navem urbemve impugnat, eum vellet effectum ſi utique poſſet, impedire. Eum fere in modum, ſi Juſtitia [d] ſalusque publica vindictam poſtulet & commiſſa abs multitudine culpa ſit, ſatius eſſe ducunt Viri docti, pœnam omnino irrogari, quam juſtitiam iniqua prorſus indulgentia negligi. Quorſum referuntur [e] illud Caſſii, *habet* [f] inquientis, *ex iniquo aliquid omne magnum exemplum, quod contra ſingulos utilitate publica rependitur.* Quod tamen ſobrie & cum grano, ut ajunt, ſalis accipiendum exiſtimaverim. Præprimis (g) quod alia, tutiorque decidendi ratio in promptu ſit: ſi, quod ſi, quod fieri poſſe dubium non eſt, Imperatorem adſtringere milites ſuos poſſe, ſtatuamus, ut etiamſi cohortis alicujus maxima pars, demiſſis manibus, & abjectis armis ex prælio diffugeret, reliqui tamen, quibus cæterorum improbaretur vecordia, licet pauciſſimi, reſiſtant hoſti, donec vel aliæ in propinquo poſitæ cohortes ſuccurrant, vel ipſi vicinis illis ſe aggregent. Quo caſu quisquis fugientibus adhæſerit, nullo ſatis ſpecioſo prætextu ſuam valebit innocentiam allegare: neque adeo habebit, ſi cum reliquis fugæ conſortibus ad urnam ablegetur, quod injuſtitiam militaris judicii accuſet.

(a) Quæ priſca fuit puniendi ratio, ſi multitudo deliquiſſet. Et inſignem quidem de pœnali militum DECIMATIONE in Romano exercitu inſtituta locum habemus apud Polybium, fidelem & eorum, quæ ſcripſerat, callentiſſimum Scriptorem, Scipionis quippe Africani in militia comitem. Hiſtor. L. VI. p. 482. ἐὰν δέ ποτε τὰ αὐτὰ τοῖς πλείοσι συμβῇ γίνεσθαι, καὶ σημείας τινὰς ἐλαχίστως παρθείσας λιπεῖν τὴν τάξιν, τοὺς μὲν ἅπαντας ξυλοκοπεῖ ἡ φονίοις ἐπιδοκιμάζει; quæ & ſequentia (ne nimium exerescant operæ) ex Latina Lipſii interpretatione adjicimus. *Quod ſi plures percuſſe contingat & manipulos aliquot ſimul locum deſerere: omnes quidem fuſte percutere aut occidere nolunt*, modum autem rationemque reperunt

rerunt, & commodam parirer & terribilem. Exercitum enim advocans „ Tribunus, & in medium noxiis productis, acriter eos incusat & interdum „ quinque alias octo aut viginti, & ut semel dicam, ad multitudinem „ semper respiciens, ut DECIMA fere PARS delinquentium sit, hos ex „ omnibus ignavis sortitur: & in quo ea sors cecidit, sine ulla deprecatione fuste percutit, ad modum jam dictum. Reliquis hordeum pro „ tritico admetiens, jubet extra vallum tendere, & tutelam castrorum. Ita „ periculo & motu omnibus a sorte æqualiter impendente, & exemplo item dati hordei ad omnes perveniente, plurimum ex eo more capitur & terroris & correctionis. Cæsar apud Appian. de Bello Civili L. II. seditiosos milites alloquitur: χρήσομαι τῷ πετρίῳ Νόμῳ· Utar *Petrejo more* & nonæ Legionis decimum quemque sorte ad mortem ducam. Etsi Lipsius pro πετρίῳ legendum putet παλτείῳ: velut *patria* se lege usurum dixerit Cæsar, quæ & aliis Scriptoribus sic vocetur; cæterum Petrejus aliquis veteri illi ævo sit ignotus. add. Livius Hist. II. 59. Dionys. Halicarn. antiq. L. IX. Sext. Jul. Frontinus Strategem. IV. 1. Tacitus Annal. III. 21. Veget. de Re Militari I, 23. & quod homines proprii, in quibusdam Germaniæ locis, & *ex decimatione*, aut aliis pro clementia Principum, supplicia sumendi modis, reliqui, in perpetuam servatæ vitæ memoriam constituti sint, dubium non est. Conferendus Sebastian. Frankius Chron. Cæsar. qui imprimis ad bellum rusticorum provocat; & ex eo Aesold. Oper. Polit. I. 10. 62. pag. 379. Quomodo & Franci, quibus parcere visum, *Alemannos* gravissimo servitutis jugo subdidere: & Carolus M. Saxones: Albis ripam accolentes, post bellum triginta tribus annis gestum ingenti numero in Galliam & Belgium compulit: *add. Annales Francorum incerti auctoris, a Lambecio primum publicati Cæsar. II. 5. aad. 799. ibi: Dominus Rex inde tulit multitudinem Saxanarum cum mulieribus & infantibus* & q. s. *alios reliquit quidem, sed conditione servili affectos.* Qui deinde divisi in *Casatos* seu glebæ addictos, & *non Casatos* sive domesticos, qui dicti & *gasindi*, ut docet Bignonius, & qui luculenta commentatione hoc argumentum illustravit Celeb. *Hertius*, egregia dissert. de Hominibus propriis Sect. I. §. 2. Quæ ideo quoque notasse juvabit, ut adpareat, *servitutem, aut ei aliquid analogum* sæpe *in pœnam* constitui, quam ad causam quoque, cur de servitute tam pauca præcipiat, in Speculo Saxonico provocatur: l. 3. art. XLII. Do man doch das Recht von ersten satzte, do was kein Dinstman, und woren alln Lúte, do unsere forder herzu lande quemen, fry. In Latino est: *Cum nostri Prædecessores ad illum transtulerunt Provinciam, omnibus competebat facultas ingenuitatis.* Cæterum

de servitute pœnali.

Incidenter.

Servorum distinctio.

&

& noſtros in Suevia & Haſſia vix eſſe proprios cum Stammio obſervat, quem laudavimus, de hominibus propriis nitidiſſimus Scriptor, II. 2.

(b) Videndus omnino David Mevius in Tacito Politice reſoluto quem edidit & continuavit Fridericus Gerdeſius, JCtus Gryphiswaldenſis, Diſſert. IV. ad Annal. III. §. 56.

(c) Grot. de J.B. & P. III. 1.4. Sunt, qui pro iſta ſententia ſic arguant: Quod ad actionem aliquam ſequitur non intentam ut finis, nec ut medium, illud indirecte ſequitur, & extra propoſitum agentis; Atqui cædes innocentium ad decimationem ſequitur, non intenta ut finis, nec ut medium E. *Dux enim, inquiunt, nocentium hoc pœnam tantum intendit, & quamvis probabiliter aliquot eam ſubituri ſint innocentes, non tamen utitur decimatione propter conjunctionem, quam habet cum tali effectu; quem potius impedire vellet: ſed quam habet [cum] alio, putæ nocentium occiſione. Nec innocentium cædes ad hunc finem habet ſe ut medium.* Si dicatur; *licet, ſe non habeat ut medium, eſſe tamen ei connexam. Reſpondent*, pariter in everſione urbis aut navis Turcarum, qua præter hoſtes etiam Remiges Chriſtiani vel alii captivi innocentes vehuntur, utrorumque exitium eſſe connexum, nec tamen illicitum hujusmodi navem petere tormentis. Ita pro affirmante Vir inſignis, qui tamen ipſe monet, hanc ſententiam nemini obtrudendam, neque qualemcunque ſtatim utilitatem, ſupremo & architectonico PUBLICÆ UTILITATIS nomine eſſe inſigniendam. Conf. B. Hopfer. ſingulari Diſſertatione de Ritu Decimationis.

(d) Quam mire ejusmodi exemplis promoveri manifeſtum ſit, quia fuga exercitus præcidatur, quæ tot vaſtationes, ſtupra, innocentium cædes atque direptiones poſt ſe trahere ſoleat. Ita Craſſum, cum decimando effeciſſet, ut, quæ Appiani verba ſunt, magis quam hoſtis timeretur, tam ſtrenuis mox uſum eſſe ajunt copiis, ut quadruplicem victoriam intra unum & alterum diem hoſti extorqueret.

(e) Add. Bœcler. ad Tacit. Annal. I. 9. & de caſu urbis obſeſſæ, in qua innocentes patiuntur Oſiandr. ad Grot. III. I. 4. p. 1398. ſeq. ubi, *ſi in tali caſu*, ait, *non liceret interficere innocentes, nunquam liceret bello oppugnare civitatem aliquam, quia ſemper ſunt innocentes aliqui in illa.* Imo ridicula omnia redderentur bella, ut recte judicat *Arraga*. Poſſent enim ſemper intermiſceri ab hoſte aliqui innocentes, & per hoc ligarentur manus juſte bellanti.

(f) Habet aliquid ex iniquo, quod licet jure ſuo nitatur, tamen in circumſtantiis, in modo, in gradu ab æqualitate juris & accurata rectitudine

tudine abit. Ita quidem *Bæclerus*, *tenax alias justi rectique propositi judex*, ad Tacit. Annal. I. 9 quæ Interpretatio, si *de justo externo ac licito imperfecte*, in casu saltem propositio, capiatur, admitti potest. Cæterum vix quisquam Justus vere dici potest, nisi qui ea quoque, quæ ex necessitate processerunt, infecta malit. Ut Angliæ Reginam Hibernos dedititios non occisos maluisse memorat Guil. Camdenus; & sævitiam, etsi necessariam (quod periculum a rebellibus esset) ex animo aversatam, rationes commissæ cædis ægre admisisse. add. Obrecht. de Rat. Belli cap. IV. §. 12. & Forstner. qui de *justo interno loquens*: *istam*, ait, politicam, credo, non agnoscet mitis Magister & Dominus noster Jesus Christus. ad Tacit. Not. Polit. p. 280. edit. Moyard. Ac sane aliud est. Rempublicam civium suorum vitam vehementi posse periculo exponere, ut patriæ salus obtineatur: aliud innocentibus civibus, ubi alia publicis consulendi commodis via supersit, vitam eripere, quod sicuti per se malum est, sic nec ex eo, quod ad Reipubl. bonum referatur, unquam erit licitum, Adde quod commodum illud momentaneum plerumque est, & majore statim malo compensatur.

(g) Facit eo locus Grotianus de J. B. & P. I. 4. 7. *non nego a Lege etiam humana quosdam virtutis actus posse præcipi, sub certo mortis periculo, ut de statione non deserenda*; Cujus hunc nonnulli faciunt sensum, posse Legislatorem ad quosdam actus obligare, quorum executio cum certo mortis periculo conjuncta sit: Alii, ut Henniges, de potestate summi Imperii explicant, quæ quoslibet actus civiles, etiam indifferentes, aut primo intuitu leves, sub mortis pœna prohibere possit. Neutrum Grotianæ disciplinæ repugnat; primum tamen huic loco magis existimaverim convenire; in quo quæstio gravis dicitur, an Lex *de non resistendo* nos obiiget in gravissimo & certissimo discrimine? & exemplum de statione non deserenda proponitur. Add. Pufendorf. de O. H. & C. II. 13. 2. & I. 5. 18. edit. veteris. Nova enim, præter errores typotheræ passim obvios, heic nonnulla supplevit, in qua videri debet §. supra vigesimum tertius.

§. II.

An & Universitas puniri possit ob delicta

Non potest in foro humano pœna exigi *ob delictum Universitatis* ante duas pluresve generationes perpetratum: quia MERITUM personas afficit, & convenit singulis, quatenus animo præditis ac scienter volenterque agentibus, qualem quidem

dem

dem Universitas, UT TALIS & a singulis prorsus distincta, non habet. (a)

antetres plusve generationes perpetrata.

(a) *Neque delicta de Universitate dicuntur primo ac per se, sed ex derivatione a singulis, quatenus iisdem primo inhærent, & post inde denominant Universitatem. Obj.* Delictum tamen ab Universitate esse, quæ, pereuntibus licet singulis, non intercidat. *Respondeo*, non tamen delictum ab ea *primo, ut tali*: quia casum supponimus, quo Universitas delictum haud continuat, sed dissensum testatur. Non igitur eadem manet Civitas ratione Delictorum, *ad personas referendorum*, quibus extinctis ipsum quoque delictum perit, adeoque & pœna, quæ sine delicto ne concipi quidem potest.

§. III.

Non potest in foro humano capitalem pro reo pœnam subire vas: *tum* ob tantæ in vitam propriam potestatis defectum (a); *tum* ob fines pœnarum Civitati propositos, qui isto pacto non attinguntur; *tum* ob meriti cum pœna connexionem (b), cujus fundamentum sua cuique voluntas est, non nisi ex principio proæreseos, motusque intrinseci, imputationem agenti ad culpam ac pœnam inducens.

An detur mori juste vicaria in Reo soli? Et quid de Fidejussionibus Criminalibus statuendum?

(a) Ex opinione, quod *quilibet suæ Dominus arbiterque sit vitæ*, fluxit perversa fidejussionum criminalium inter Græcos Romanosque consuetudo. *Quis subit in pœnam capitali judicio? Vas*, ut est apud Ausonium Eidyllliis. Add. Cicero Offic. III. 10. p. 126. Diodor. Sicul. in excerptis Peirescian. p. 245. Ais: admitti tamen etiam pro causis capitalibus Vades: & Reis elapsis custodes puniri. Sed nulla fidejussori pœna est, ut infra audiemus, quoniam non ex delicto, sed sua ex sponsione tenetur, incommodumque sustinet. Deinceps nego admitti sponsionem pro vita alterius vicariam posse; cum tanta homini in vitam propriam non sit potestas. Alia ratio est, si quis dolo egerit, ut publicæ disciplinæ vim eluderet. Ita capite merito puniuntur Custodes Reorum, qui per negligentiam, aut ex collusione Reis occasionem elabendi dederunt 1. Reg. XX. 39. Act. Apost. XII. 14. Add. Pufendorf. de Jur. Nat. & G. VIII. 3. 32.

(b) Obj. Manifestum tamen in foro divino exemplum esse, ubi Christum pro nobis, ac pœnis toti humano generi luendis Vadem Sponsoremque se stitisse uno omnes ore profiteamur. *Equidem* ante *Fr. Burmannum*

mannum Synopſ. V. 19. 26. & alios, etiam Grotius in Defenſ. Fidei Cathol. de Satisf. Chriſt. c. IV. probare contendit, non eſſe injuſtum aut naturæ pœnarum refragari, ut quis ob aliena peccata criminaliter puniatur: quod ut oſtendat multa ἀντιψύχων, ut *Eutropius* vocat, vel uti *Diodor. Siculus in excerpt. Peireſc.* ἐγγυητῶν θανάτῳ *Sponſorum mortis* exempla conglomerat, quæ heic repetere non vacat. Cæterum, quæ ex Sacris allegat, ad rem facere non videntur, quoniam puniri quidem a DEO nonnullos ob aliena (*immediate*) peccata oſtendunt, ſed non inſontes pro ſontibus. Addatur *Scherzer.* Colleg. AntiSocin. Diſp. LIV. p. 488. Et poteramus forſan hunc nodum ſublimiori tractationi relinquere, qui nunc, quid natura, non quid revelatio doceat, inveſtigamus: præſertim quod *Jus hoc divinum revelatum* a Jure humani fori diverſum, cum admirandi amoris temperamento, præſtat pie venerari: quam profundum crucis Chriſti Myſterium rimari. Interim vel hoc unum prætereundum non eſſe cenſemus, in Sanctiſſimo Sponſore JUS fuiſſe in VITAM PROPRIAM. Igitur pro aliis potuit ſpondere, Ipſe DOMINUS ac Princeps Vitæ Joh. X. 18. atqui hunc primo ſtatim loco defectum in humanis judiciis eſſe diximus. Sunt etiam, iique graviſſimi rerum ſacrarum Antiſtites, qui admitti hoc in loco poſſe relaxationem quandam aſſerunt, *non Legis quidem ipſius pœnalis*, ſed modi tamen alicujus & gradus rigoroſioris. Quod relaxandi Jus non *in Jure Dominii ſupremo*, ſed in Divina Sapientia ac Miſericordia, illa in inveniendo, hac in decernendo occupata, fundari obſervant. Conferatur, ſi placet, de morte vicaria diligens ac erudita tractatio Philoſophica *Dn. Jo. Jacobi Müllери, Prof. Jenenſis*, qui ad argumenta cum e ſacris tum e ratione ac Hiſtoricis deſumta reſpondet. E Theologis videndi, quotquot de Satisfactione ſcripſerunt; e multis tamen Scherzer. d. l. & B. Oſiander paſſim: Collegio imprimis Controverſiarum Illuſtrium, quæſtione: An circa Legem diſpenſatum fuerit, cum obligatio ſatisfaciendi transferebatur in Vadem? prolixe. Suffecerit nobis hæc attigiſſe.

§. IV.

An Subjectum Pœnarum ſit etiam Princeps?

Quemadmodum Summus Imperans Legibus humanis & civilibus, ut talibus, eſt Superior, iisdemque adeo directo non obſtringitur: (a) ita neque Subjectum eſt pœnæ, quoniam hæc eſt actus ſuperioris, & ei ſubjacere ſolum eſt inferioris. (b) Adde, quod Principum quoque aſperitas non ſe-

cus

cus atque a probis liberis parentum morositas, a civibus sit patienter ferenda.

(a) Pusend. de O. H. & C. II. 9. 4. Paul. Slevogt. Dissertat. Moral. VII. de voluntario. Conclus. 3. p. 781. Eximius est locus Isidori Pelusiotæ, de Rege verba facientis: Τῇ θείᾳ δίκῃ μόνῳ ὁ πεῖτο- ὑπεύθυνο- διὸ καὶ ὁ μακαρίτης ἔλεγε. Σοὶ μόνῳ ἥμαρτον. Lib. V. Epist. 383. Pulcre etiam Ambros. ad Psalm. LI. 4. Rex utique erat; nullis ipse delictorum Legibus tenebatur, quia liberi sunt Reges a vinculis delictorum; neque enim ullis ad pœnam vocantur legibus, tuti Imperii potestate.

(b) Specioſe nonnulli de Regibus Ebræorum opponunt, qui a Synedrio magno in Jus vocari, atque adeo pœna, non illa quidem capitali, turpitudinis tamen haud experti affici potuerint. Ita non *Cæsar* modo *Baronius* Annal. Tom. I. f. 298. seq. ad A. C. XXXI. & XXXII. & LVII. sed & *Guil. Schikardus* nostras, in de *Jure Regio*, qui Casaubonum Baronio contradicentem refutat, & adductis RR. testimoniis confirmat, *Regi Ebræorum peccanti inflicta fuisse verba.* In quam opinionem consentire Ebræos etiam *Grotius* animadvertit *de Jure B. & P. l.* 3. 20. ita tamen ut *verbera ista infamia carnisse*, & a Rege in signum pœnitentiæ sponte susceptа, ideoque non a lictore, sed ab eo, quem legisset cæsum, de suo arbitratu verberibus modum statuisse observet. Neque verbis quidem dici potest, quam cupide Ebræorum traditionem *Angli* arripuerint, DEO hominibusque abominandum *Regicidium* excusaturi. Ita *parricidalis Assertor disciplinæ Jo. Miltonus*, Defens. pro populo Anglicano: *Reges*, inquit, *Ebræorum judicari posse, atque etiam verbera damnari*, fuse docet Schickardus ex libris Rabbinicis. Nec alienus ab ista ἀγχιδίκου videtur B. Danhau. Politiæ Basilic. §. 2. contra vehementer ista displicent *Claud. Salmasio*, in Defens. Regia c. II. qui loca a *Sichardo* [Schikardum nostrum innuit,] e Rabbinorum monimentis desumpta non de veris Regibus, sed Regia tantum vice regnantibus accipienda esse contendit. *Joannes* vero *Seldenus*, temporum, nisi fallor, & Cromvvellianæ factionis metu compulsus nihil hic omnino vult definire, de Synedr. III. 9. 5. p. 120. edit. Londin. Etsi haud obscure in negantem inclinare videatur. Eam vero cum Salmasio & Samuele Petito acriter ac multis argumentis tuetur Jo. Frischmuthus de Rege eligendo & deponendo, ostensa traditionis Judaicæ infirmitate, §. 92. & oppositо *cordatissimi*, ut ait, *Judæorum Abarbenelis* judicio: עליהם הדברים האלה להכמינו ז"ל ויכי הדרש ואיולי להשיב *Doctorum nostrorum*,

Tangitur difficultas de Regibus Ebræorum.

rum, inquientis, *Verba liberam vagamque concionem redolent, adeoque minime opus est, ut ad ea quidquam respondeam.* Si traditionibus Verborum locus omnino esse debeat, ea potius admittatur, quæ in codice Sanhedrin repetita est: Rex neque judicat, neque judicatur. Cap. II. §. 2. ולא חמלך לא דן ולא דנין אותו: Nam quis ferat Magistros eorum, Canonem hunc de solis Israelis, non Judæ, Regibus interpretantes? Quos illi Synedriali Jugo subjectos fuisse ita probare conantur: בית דוד דנין ודנין אותן דכתיב בית דוד כה אמר דינו לבקר משפט Reges familiæ David indicant & judicantur ipsi, quia scriptum est. Jer. XXI. 12. O Domus David judicate mane judicium. *Sed quæ quæso illationis vis? Quis nexus?* Jubentur Reges domus David, seu *Davidici hæredes throni* mane, hoc est, sobrii & nondum saburrati judicia exercere, ut afflictum liberent. Ergone & ipsi Tribunali Synedrii per hæc verba subjiciuntur? Certe si quis, quæ isto de pœnæ genere Schickardus retulit, penitius apud animum revolvat, facile, credo, animadvertet, utique rem Majestate regia indignissimam esse, ex Synedrii decreto ad flagra, loro bubulo infligenda, super pectus, inter mammas, in tergo, & utraque scapula; condemnari. Piget fabellas exscribere, quibus sibi persuadent, iratum Numen, pœnas popposcisse a Senatu, quando auctoritatem suam circa Reges non satis animose observasset. Legat, cui volupe est, narratiunculam in Gemara Sanhedrin, quæ cum versione Jo. Cocceji prostat, capite secundo, commate primo; quam, *tametsi fortassis invitum, repetisse video Hermannum Witsium, Miscell. Lib. II. Dissertat. III. 56.* Majoris videtur momenti esse, Herodis in Jus a Synedrio vocati Historia, quam fuse recenset Flavius Josephus Archæol. XIV. 17. p. 483. *Edit. Ittigian.* Sed *primum* demonstrare Viri eruditissimi, & emunctæ naris Critici, conati pridem sunt, nullum unquam tale Synedrium magnum, quale ab Hebræis describitur, in eorum Republica extitisse, nisi fortasse ab *Hasmonæorum* temporibus: nedum ut perpetua novorum Senatorum cooptatione a Mose usque ad Herodem, aut finem Reipubl. Israeliticæ continuatum sit. *Secundo*, tametsi hanc modo litem ut nostram faciamus necesse non sit; licet magna pro ista sententia pugnare argumenta videamus; nihil tamen ad rem facit de Herode narratio. Quis enim unquam Regum, quorum in Sacris mentio fit, a Synedrio vel constitutus vel correptus fuit? Nonne David ac Salomo cæterique Reges artem, quam Philo vocat, regiam, πραγμάτων ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων καὶ ἱερῶν ἐπιμέλειαν, rerum privatarum, publicarum & sacrarum curationem exercuere? Quis non videt, si historiam Davidis I. Paralip. XXVIII. 28. coll. c. XXIII. per tot. evol-

Respondetur ad Objectionem de Herode a Synedrio in Jus vocato. adde quod *Schickardus* non quid fieri debuerit, aut factum sit, sed, quid Magistri Hebræorum tradant, *bona fide* recenseat. *Quod* Miltono *respondet* Schallerus.

Digitized

evolvat, ejus Jurisdictioni omnes Sacerdotes, cujuscunque illi erant ordinis, subjectos fuisse? Non igitur Synedrio, in quo prævaluere Sacerdotes, in Regem Jus fuit, quod ipsum satis perspexit Abarbenel, & multis argumentis deduxit erudita præfatione ad Librum Judicum, quæ in Commentario ejus ad Prophetas, quos vocant priores, continetur. Nec juvat Herodis exemplum; quippe qui Rex non erat, sed præfectus Galileæ, cum ad Synedrium citaretur, vivente adhuc Patre, ut Græcus ille Livius (Josephum intelligo, quem hoc insignit nomine Hieronymus Epist. XII. ad Eustochium) luculenter testatur. Quid? quod armatus comparuit, & ut Sameas Assessor Tribunalis ajebat, purpuratus, & crine belle composito. & sufficiente militum stipatus manu, ut si sequiorem ferrent sententiam, ipse mactatis judicibus evaderet. Nec dimittendum, Sext. Cæsarem, Syriæ Præsidem scripsisse ad Hyrcanum, ut Herodem absolveret, minis, si contrafeciisset, additis. Sed nimis diu nos detinuit Materia difficilis ac intricata. Judicent peritiores, & quibus otium suppetit, Ebræorum tradita penitius examinandi. Sufficerit nobis ostendisse, non esse, quod contra impunitatem summorum Principum ex hisce vel πρόσωπον vel exemplis adversarii lucrentur.

§. V.

Ut in foro humano resecari omnia (a) ad vivum non possunt, ac pro licitis habentur, quibus pœna in eo constituta non est: sic humanis quoque pœnis eximuntur actus *mere* (b) *interni*, lege tamen naturali præcepti; quod iis, tanquam internis animi motibus, noxa civitati non inferatur. Unde præclare de Off. III. 19. Cicero: Vir bonus non modo facere, sed ne cogitare quidem quidquam audebit, quod non audeat prædicare. Hæc, nonne est turpe dubitare Philosophos, quæ ne Rustici quidem dubitent! Nec pœnis civilibus minutissimi subjacent lapsus; quemadmodum etiam multa *solo debentium pudore stant*: & iis, quæ ex *indefinito* aliquo *officio* Legis naturalis debentur, actio in foro denegatur, ut materia sit, qua virtutem suam exercerent probiores mortalium. Denique, iisdem a pœnis ordinarie excluduntur vitia, e communi hominum corruptione resultantia, salva interim ultione Tribunalis divini.

An ad objectum pœnarum referendi actus interni?

Digitized by Google

(a) Quæ ſolennis eſt formula Pufend. de O. H. & C. I. 2, 11. I. 5. 13. quam alibi ſic enunciat: Leges Civiles ad declinandam litium multitudinem vix aliis quam enormibus læſionibus mederi. I. 15. 4. ſublata, ut Grotius ait, *pœna in foro, non vitio*. de J. B. & P. II. 20. 17.

(b) *Nec obſtat 1.* quod intentio tanquam actus internus intendat pœnam atque exaſperet: *Neque 2.* quod nonnulli ob ſolos actus internos fuerint puniti. Legem eſſe apud Anglos, qua conſtitutum ſit, ut ſi quis aliquem ex Regio Senatu occidendi conſilium cepiſſe deprehenderetur, quamvis rem non perfeciſſet, capite luat. Exemplum Somerſeti Regni Angliæ Protectoris manifeſtum eſſe, qui Joannem Dudlejum, a quo male habitus & carceris ignominia affectus erat, interficere quidem in animo habuerit, ad ejusque domum ſpecie viſendi illum acceſſerit. occulta tectus lorica & alios ſecum armatos trahens; ſed cum ad Dudlejum nudum & lecto decumbentem, ſumma benevolentiæ ſignificatione introductus fuiſſet, vir miti ingenio, pœnitentia ductus, quo deſtinaverat, exequi noluerit, atque inde re infecta diſceſſerit. Hunc tamen, re poſtea detecta, ſuis ipſum prodentibus, accuſatum, & vigore legis, quam citavimus, damnatum ad mortem eſſe Rem e Thuano notam. Similem hiſtoriam de Normanno quodam recenſet Jo. Bodinus, de Republ. IV. ult. illum ſcilicet, quod ſe Franciſcum I. occidere voluiſſe, fraterculo ſodali confeſſus, nihil tamen omnino auſus eſſet, a Curia Pariſienſi velut perduellionis convictum, capitali fuiſſe ſupplicio damnatum. *3. Nec obſtat*, quod Lex forenſis falſi Teſtis machinationem actuali talione punierit; *facies*, inquiens, *falſo Teſti, ſicut ipſe COGITAVIT facere fratri*, Deut. XIX. 17. *Ad primum* enim dicimus: intentionem utique augere culpam in foro humano, ſed quatenus e ſignis exterioribus innoteſcit. Ad alterum reponimus, nos de actibus MERE internis loqui; nam ſi in conatus exeant, dubium non eſt, quin puniri poſſint. Quis neſcit conatus varios pœnis ſubeſſe, ut exempla in conatibus effracturæ carceris, procurandi abortus, duellandi, atque infinita alia prope oſtendunt; qualia ſingulari *de pœna conatus* tractatu ſolicite conquiſivit Jo. Henricus Pottius. Ratio eſt ex proæreſi, & quod delicta jam inchoata ſunt, actusque internus in exteriorem jam influere incipit. Etſi poſterius judicium velut ſeverius taxare non eſt veritus Bodinus, contra tamen quædam excipiente *Dürrio* Eth. parad. P. III. Sect. I. c. V. aph. VII. qui omnino videndus. *Ad tertium reſpondeo*, non probari intentum quoniam illo in caſu non occurrit actus internus, ſed qui jam exterius prorupit, licet voto non ſit potitus.

tus. Quam calumniam ſpectari juſtum utique erat, quoniam eo e malo ſumma Societati humanæ mala oriuntur, etſi clam fiat, & ſine jutejurando. Unde apud Ægyptios, ὁι ψευδῶς τινῶν κατηγορήσαντες ὥΦιλον τῷ παθεῖν, ὁ τοῖς συκοφαντῆσι ἐπίκειται πρόστιμον· ἅπερ ἔτυχον καταδικασθέντες, qui falſo aliquem accuſabant, eos oportebat id pati ſupplicii, quod falſo accuſatis irrogatum fuiſſet, ſi fuiſſent damnati. Diodor. Biblioth. L. I. p. 69. Sed de his amplior erit dicendi in ſequentibus locus, ubi de FORMA POENARUM, earumque TAXATIONE, & EXASPERATIONE; itemque de *Venia*, cæterisque ad hoc argumentum pertinentibus, pro inſtituti noſtri ratione, DEO clementer aſſiſtente, diſquiremus.

Quid de pœnis porro diſſerendum?

SECTIO V.

SECT. V.

§. I.

QUanquam actus vitioſi omnes pœnam *in* (a) *ſe* mereantur, ad eamque delinquentes *obligari* (b) recte dicatur: non tamen iidem ita omnes comparati ſunt, ut puniti *actu* (c) ſemper debeant; unde nec *objectum pœnarum civilium ſunt actus interiores*, *aut* (d) *minutiſſimi quique Lapſus*, quibus prætorem fatigari (e) ineptum non modo, ſed & noxium ſocietati foret. Quibus de cauſſis, ab humana quoque pœna eximuntur *vitia animi ex communi hominum corruptione reſultantia*, in quæ ſi civitas animadverteret, ſe ipſam rigore non neceſſario (f) exhauriret. In quorum tamen cenſum conſuetas improborum (g) dejerationes, execrationes, comporationes, & quæ hiſce talibus ſimilia paſſimque obvia committuntur, perperam retuleris. Nam illis creſcentibus humani quoque fori pœna mederi debet, & remedium effectu non caruiſſe, idoneis exemplis comprobatum eſt. Nec dubitamus, etiam illis vitiis, quæ *actus* continent *oppoſitos virtutibus*, (h) quarum natura coactionem omnem repudiat, poſſe pœnam per leges humanas conſtitui.

An objectum pœnarum, ut ſic, ſint omnes actus vitioſi? in ſpecie, an humanis pœnis ſubjiciuntur actus interiores? aut peccata infirmitatis?

(a) For-

Digitized by Google

(a) Formaliter enim considerati sunt contra Legem sive divinam sive humanam; sive inscriptam, sive expressam.

(b) *Dixit jam aliquid hoc de argumento Praeses*, in de Jure Pœnarum, Parte tertia §. 4. sed merentur præsenti loco curatius expendi, quæ regessit vir summus. Negat, delinquentes ad *pœnam teneri*, consequenter etiam obligatos esse inficiatur, eo, quod se ipsos pœnis offerre non teneantur, & nemo nisi volens teneri dicendus sit. At præter rem ita inferri existimaverim, ab eo inprimis, qui necessitatem Pœnæ non dissimulavit. Neque latuit egregium Virum, dictos Aristoteli contractus esse involuntarios, συναλλάγματα ἀκούσια, non sui *sane* principio, *sed saltem in executione*. Adde, quod nulla veteribus usitatior formula fuit, quam, pœnam *deberi* maleficis, Cicero pro Sext. *Quibus*, inquit, omne supplicium atque omnis jure optimo *pœna debetur*. Denique, de vocibus ne litigemus. Si pœnam *deberi* delinquentibus negat, eo quod is, cui debetur, in debitorem Jus habet, ut debitum illud ab ipso exigere possit: manifestum est, & illud debitum dici posse, quod alii quovis modo tribui OPORTET. Nec abnuerim, maleficos pœnam DEBERE, ex *tacita vel expressa* in Leges Civitatis *Consensione*. *Sed instat:* Neminem in pœnam suam directe & immediate consensisse; cum nemo delictum admittat, quin simul speret, sese latendo aut alia ratione pœnam declinaturum. Respondeo. Quid opus illud directe & immediate ingeminare? Nullane ergo erit obligatio, nisi quæ directe immediateque facta? Neque quidquam illa spes evadendi juvat. Sæpe debitor solutionem debiti declinare intendit, ideone verus debitor non erit? Aut an venditor ad evictionem non tenebitur, quia ejus præstationem se declinaturum speravit? Addat. *Ulric. Huberus*, de Jure Civitatis II. 6. 1. & quem ibi tangit, *Pufend.* de J. N. & G. VIII. 3. 5.

(c) Sæpe enim venia dari debet, ex caussis inferius dicendis, ubi de venia agemus ex professo.

(d) Quorum utique vitiositas non negatur, cum & ex sola ratione pro veris peccatis habenda esse constet. Apud Deum enim, mentium exploratorem qui voluit scelus, fecit. Pertinet eo Herodot. de Glauco historia, quæ & apud Juvenalem exstat cum hoc epiphonemate: Has patitur pœnas peccandi sola voluntas. Senecæ est: fecit quisque, quantum voluit. Ac rursus: Incesta est etiam sine stupro, quæ cupit stuprum.

(e) Unde Legibus naturalibus ea vetantibus nulla vis, in praxi quidem fori, tributa est, *cum* quod eorum disceptatio nimis obscura erat futura: *tum* ne tribunalia immenso litium numero perstreperent, & materia

teria insimul esset, qua virtutem suam exercerent probiores mortalium, insignemque pararent laudem, si citra coactionem recte feciisse viderentur. Præcipue vero Prætorem ob minutias interpellari ineptum videbatur. Unde *Alfonsus Congensis Rex*, Lusitaniæ quidem Reip. sapientiam laudavit: Sed rebus etiam minutissimis leges certas inventas esse, non facile probavit. Simile quid in vicina urbe reprehendisse Regem Galliæ, & leges circa minutiora abrogasse, memorarunt Viri cordati & fide digni.

(f) Quo usque scilicet in enormes actus non eruperunt.

(g) Unde hujusmodi qui vitiis indulgent, a Senatoribus non modo, sed & aliis Civibus deferri ad Magistratum Civili Lege jubentur. Extat ea de re insignis Ordinatio Wirtembergica, Lands-Ordn. tit. CXXI. Sed &, præter edicta *Leopoldi* Imp. Augusti, memorabilis est constitutio Guilielmi III. nuperi Angliæ Regis, utilissimo libello de societatibus ad vitam moresque emendandos in Anglia institutis adjecta, quæ ex interpretatione *Cl. Scherers*, Viri de publico præclare merentis, inter alia sanxit: dejerantem, quicunque is fuerit, a Magistratu puniendum. A Famulo scilicet, aut mercenario, vel milite gregario, aut nauta, si temere juraverit VI. baciorum multam; a cæteris vero omnibus XII. bacios exigendos: cæterum altera vice deprehensum duplici, tertia autem vice triplici multa puniendum; aut si multam solvere nequeat, carcere coercendum esse.

(h) Uti sunt, quæ *Jure imperfecto* debentur, misericordia, liberalitas, gratiæ relatio. Quorsum pertinet casus, ubi, qui eleemosynam præstare renuit, a Magistratu compellitur, ut proximo subveniat. Ubi Jus imperfectum transit, MORALI circulo, in perfectum. Quomodo apud Hebræos pauperibus ad Spicilegium ac manipulum competit Jus perfectum. add. Jo. Selden. de J. N. & G. S. *D.* H. VI. *6.* 1.

§. II.

An si debiles sint actus ad humanam societatem non pertinentes, ii puniri possint?

An dentur actus mali, qui nec directe, nec indirecte spectent ad societatem humanam? ac si dentur, an puniri possint? quærunt eruditi. Nobis quidem, dari ejusmodi actus, nondum videtur ostensum; (a) ac dirimi forsan lis non difficulter potest, si *pertinere* ad societatem humanam in laxiore significatu sumatur. Namque & is Rempublicam, *consequenter*, lædit, qui corpore aut rebus suis abutitur: qui avarus est, qui concupiscentiis indulget, qui ebrietati litat, quæ Legibus or-

Digitized by Google

dinarie non vetantur. Cæterum omne malum, quod naturæ humanæ adverſatur, & ſocietati noxium eſt.

(a) Nec diſſentit, qui penitus hæc introſpexit *Kulpiſius*, concinno pulchetrimoque opere, Coll. Grot. II. 20. §. 5.

§. III.

An ob non præſtita impoſſibilia infligi pœna poſſit?

Pœnis autem neutiquam ſubjacent, quæ *mortalium vires* ubique ac ſemper *excedunt*, & potentiæ DEI (a) relinquenda ſunt. Nec imputari alicui poteſt, quod ea non præſtiterit, quæ viribus ipſius prohiberi aut effici non poſſunt. Quorſum pertinet Regula: Impoſſibilium nullam eſſe obligationem. (b) Quemadmodum & in omni negotio ea nobis commiſſa, aut noſtro labore præſtanda intelliguntur, quæ non ſint ſupra vires noſtras; quoniam alias *aut ſtolide aut improbe* (c) procederetur, *Stolide* quidem, ſi impoſſibilia phyſice; *Improbe* ſi talia moraliter imperarentur, vel ſuſciperentur. (d) Id tamen addendum: requiri, ut quis ſua culpa vires præſtandi non detriverit. (e) Quas qui vel dolo vel gravi culpa ſibi detraxit, non ſolum ad ſummum conatum tenetur, ſed &, velut in ſupplementi vicem, malo inſuper poterit mactari.

(a) Quare iniquum erat facinus Xerxis, quod, pontem Euphrati impoſitum aquarum violentia cum deſtruxiſſet, fabricatoribus ultimum ſupplicium irrogavit. *Herodot.* XII. 35. ubi potius locum habebat illud Aniceti *apud Tacitum, Annal. XIV*, 3. Quis adeo iniquus, ut ſceleri hominum adſignet, quod venti & fluctus deliquerunt? *conf. Grot. J. B. & P. II. 13. 8.*

(b) Unde nec Impoſſibilium electio eſt. Ἡ προαίρεσις μὲν γὰρ οὐκ ἔστι τῶν ἀδυνάτων, καὶ εἴ τις φαίη προαιρεῖσθαι, δόξειε ἄν τις εἶναι, ut eleganter Ariſtoteles, Nicomach. *III.* 2. electio, inquiens, non eſt eorum, quæ fieri non poſſunt, & ſi quis diceret ea ſe præeligere, ſtolidus utique eſſe cenſeretur. Sed *inquis:* Voluntatem tamen eſſe impoſſibilium. Docere id experientiam. Verum, quid vel ſtolide vel improbe velint mortales, in quæſtionem non venit. Deinceps utut voluntas impoſſibilium non ſit abſoluta, ſæpe tamen eſt conditionata, & exprimitur verbo:

Digitized by Google

bo: VELLEM. Quod fuſe oſtenſum a Scholaſticis, e quibus videre, queis placet, poſſunt *Capreol. II.* diſt. 4. q. 1. a. 3. ad argumenta contraria 2. concl. *Fonſec.* IX. Metaphyſ. c. II. q. 5. ſ. 5. quanquam non abſque ſpecie regeri poſſit, *iſto verbo* non denotari actum, qui in præſenti ſit in voluntate, ſed quia alias eſſet, ſi adeſſet conditio. Itaque impoſſibilium, quæ exiſtimantur poſſibilia, ſecundum adcuratiores, voluntas utique efficax eſt; non autem eorum quæ habentur pro impoſſibilibus. Cæterum electio in impoſſibilia non tendit, quia eorum eſt, quæ ad finem referuntur, & per quæ finis cenſetur poſſe adquiri. *Confer. omnino Stahl. Regul. Philoſ. P. I. Diſp. X. Reg IV.*

(c) Alia ratio eſt eorum, quæ pro tempore aut *ex ſuppoſitione* ſunt impoſſibilia. add. Grot. II. 13. 9.

(d) add. *Puſendorf.* de O H. & C. I. 1. 23. & I, 9. 17.

(e) Quo pacto divinæ bonitati aut ſanctitati non præjudicare intelligitur, ſi exigat impoſſibilia PRO NUNC ab iis, qui ſua culpa in præſtandi ἀδυναμίαν inciderunt. Conf. omnino *Zentgrav.* de Orig. Juris Naturalis art. *III.* §. 19. p. 63. ſq. Inſigne etiam Iuris hujus Specimen eſt Matth. XVIII. 25. 34. ubi τοῖς βασανισταῖς traditur, qui animam debuit, nihilque habuit, quod redderet, licet ſe redditurum promiſerit.

§. IV.

An Pœnarum humanarum objectum Per Se ſit hæreſis aut error in fide?

Neque, ſi rationem conſulamus, heterodoxia (a) aut error in fide pœnarum humanarum *per ſe* objectum eſt; Neque ſi vel ſolam (b) *Intellectus* ac *voluntatis*, *humanæ utique actionis principiorum*, indolem conſideremus, tractari crudeliter quisquam ob Religionem debet. Quorſum accedit, quod nec Jus in conſcientias homini competit: ac diſſenſus in religione, *qua talis*, non impedit, quo minus ſocialem & tranquillam homines poſſint vivere vitam; (d) & ſi denique res ad vim deducatur, melior utique eſſet conditio erroris quam veritatis, *quum vis plerumque major ſit a partibus erroris.* Quare & cordate non ita pridem, juſſuque publico (e) Godofredus de Jena demonſtravit, eſſe rem ab omni ratione & humanitate alienam homines religionis prætextu in carceres compingere: fame torquere: aut aqua & pane alere; vel per milites in templa rapere, ubi præter obſcurum haud raro murmur, & geſticula-

dinarie non vetantur. Cæterum omne malum, quod naturæ humanæ adverſatur, & ſocietati noxium eſt.

(a) Nec diſſentit, qui penitus hæc introſpexit *Kulpiſius*, concinno pulchertimoque opere, Coll. Grot. II. 20. §. 5.

§. III.

An ob non præſtita impoſſibilia infligi pœna poſſit?

Pœnis autem neutiquam ſubjacent, quæ *mortalium vires* ubique ac ſemper *excedunt*, & potentiæ DEI (a) relinquenda ſunt. Nec imputari alicui poteſt, quod ea non præſtiterit, quæ viribus ipſius prohiberi aut effici non poſſunt. Quorſum pertinet Regula: Impoſſibilium nullam eſſe obligationem. (b) Quemadmodum & in omni negotio ea nobis commiſſa, aut noſtro labore præſtanda intelliguntur, quæ non ſint ſupra vires noſtras; quoniam alias *aut ſtolide aut improbe* (c) procederetur, *Stolide* quidem, ſi impoſſibilia phyſice; *Improbe* ſi talia moraliter imperarentur, vel ſuſciperentur. (d) Id tamen addendum: requiri, ut quis ſua culpa vires præſtandi non detriverit. (e) Quas qui vel dolo vel gravi culpa ſibi detraxit, non ſolum ad ſummum conatum tenetur, ſed &, velut in ſupplementi vicem, malo inſuper poterit mactari.

(a) Quare iniquum erat facinus Xerxis, quod, pontem Euphrati impoſitum aquarum violentia cum deſtruxiſſet, fabricatoribus ultimum ſupplicium irrogavit. *Herodot.* XII. 35. ubi potius locum habebat illud Aniceti *apud Tacitum, Annal. XIV*, 3. Quis adeo iniquus, ut ſceleri hominum adſignet, quod venti & fluctus deliquerunt? *conf. Grot. J. B. & P. II. 13. 8.*

(b) Unde nec Impoſſibilium electio eſt. Ἡ προαίρεσις μὲν γὰρ οὐκ ἔστι τῶν ἀδυνάτων, καὶ εἴ τις φαίη προαιρεῖσθαι, δόξειεν ἂν ἠλίθιος εἶναι, ut elegantet Ariſtoteles, Nicomach. *III.* 2. electio, inquiens, non eſt eorum, quæ fieri non poſſunt, & ſi quis diceret ea ſe præeligere, ſtolidus utique eſſe cenſeretur. Sed *inquit:* Voluntatem tamen eſſe impoſſibilium. Docere id experientiam. Verum, quid vel ſtolide vel improbe velint mortales, in quæſtionem non venit. Deinceps utut voluntas impoſſibilium non ſit abſoluta, ſæpe tamen eſt conditionata, & exprimitur verbo:

Digitized by Google

hoc VELLEM. Quod fuſe oſtenſum a Scholaſticis, e quibus videre, queis placet, poſſunt *Capreol. II.* diſt. 4. q. 1. a. 3. ad argumenta contraria 2. concl. *Fonſec.* IX. Metaphyſ. c. II. q. 5. ſ. 5. quanquam non abſque ſpecie regeri poſſit, *iſto verbo* non denotari actum, qui in præſenti ſit in voluntate, ſed quia alias eſſet, ſi adeſſet conditio. Itaque impoſſibilium, quæ exiſtimantur poſſibilia, ſecundum adcuratiores, voluntas utique efficax eſt; non autem eorum quæ habentur pro impoſſibilibus. Cæterum electio in impoſſibilia non tendit, quia eorum eſt, quæ ad finem referuntur, & per quæ finis cenſetur poſſe adquiri. *Confer. omnino Stahl. Regul. Philoſ. P. I. Diſp. X. Reg IV.*

(c) Alia ratio eſt eorum, quæ pro tempore aut *ex ſuppoſitione* ſunt impoſſibilia. add. Grot. II. 13. 9.

(d) add. *Pufendorf.* de O H. & C. I. 1. 23. & I, 9. 17.

(e) Quo pacto divinæ bonitati aut ſanctitati non præjudicare intelligitur, ſi exigat impoſſibilia PRO NUNC ab iis, qui ſua culpa in præſtandi *ἀδυναμίαν* inciderunt. Conf. omnino *Zentgrav.* de Orig. Juris Naturalis art. *III.* §. 19. p. 63. ſq. Inſigne etiam Iuris hujus Specimen eſt Matth. XVIII. 25. 34. ubi *τοῖς βασανισταῖς* traditur, qui animam debuit, nihilque habuit, quod redderet, licet ſe redditurum promiſerit.

§. IV.

An Panarum humanarum objectum Per Se ſit hæreſis aut error in fide?

Neque, ſi rationem conſulamus, heterodoxia (a) aut error in fide pœnarum humanarum *per ſe* objectum eſt; Neque ſi vel ſolam (b) *Intellectus* ac *voluntatis*, *humanæ utique actionis principiorum*, indolem conſideremus, tractari crudeliter quisquam ob Religionem debet. Quorſum accedit, quod nec Jus in conſcientias homini competit: ac diſſenſus in religione, *qua talis*, non impedit, quo minus ſocialem & tranquillam homines poſſint vivere vitam; (d) & ſi denique res ad vim deducatur, melior utique eſſet conditio erroris quam veritatis, *quum vis plerumque major ſit a partibus erroris.* Quare & cordate non ita pridem, juſſuque publico (e) Godofredus de Jena demonſtravit, eſſe rem ab omni ratione & humanitate alienam homines religionis prætextu in carceres compingere: fame torquere: aut aqua & pane alere; vel per milites in templa rapere, ubi præter obſcurum haud raro murmur, & geſticula-

Digitized by Google

culationes nihil percipiant. (f) Nec minus eximiis id argumentis probavit *Christophorus Brandius*: (g) oſtenſa inprimis macula, quæ Bonis cæteroqui Principibus, pravorum Sacerdotum inſtinctu, inuratur, ſi in fidiſſimos Civium ideo duntaxat ſæviant, quia DEUM ad ſimplicem oraculorum ſacrorum ductum colere volunt. Nec ſequitur: deciſum, in mea conſcientia eſt, & recte quidem, *ut perſuaſus ſum*, deciſum, me inter diſſidentes recte ſentire: Igitur cæteros puniendi, aut *vi* eosdem ad meæ ſententiæ placita cogendi habeo facultatem. Vis enim decidere litem de Vero haud poteſt, ut ei judicio conſcientia absque hæſitatione adquieſcat: ſed argumentis pugnandum eſt. ET VICIT VERITAS, AUT TANDEM vincet. Quid? quod aſſenſum ne potentiſſimi quidem Monarchæ, ſi omnes in unum vires ſuas colligant, poſſint extorquere: & impoſſibile ſit, quod falſum reputas pro vero habere, & viciſſim. Cæterum, politicæ rationes vim a religione arcentes, adeo manifeſtæ ſunt, ut neque a cordatioribus (h) adverſæ partis hominibus queant diſſimulari. Interea uti ſeparandum ſedulo ab errore crimen eſt; ita nec ex erroribus facienda crimina, neque ex criminibus faciendi errores. (utimur vocibus preſſe, atque in uſu ſenſuque politico) Et qui Rempubl. turbant, (i) & doctrinas a fine Civitatis (k) abhorrentes diſſeminant, merito utique ſuo pœnis humanis adficiuntur.

(a) Remedium ei petendum non a dimachis, non a triremibus carceribus, cædibus, liberorum e ſinu parentum raptu, divulſione conjugum, & quæ alia nuper Diocletianeæ ætatis ſcenam revocarunt: add. *Puſendorf.* & apud eundem hæc graviter exprobrantem *Fridericum Guilielmum*, Elect. Brand. Rer. Brandeb. XIX 18. & Herm. Witſium de Schiſm. Donatiſtico Miſceli. To. I. L. IV. c. 1. §. 3. pag. 746. ſq. ſed a *pia informatione*, aliisque impedimentis errorum moralibus & veritatis præcipue indole cujus ea eſt efficacia, ut intrinſeca vi animis hominum influat, modo dextre proponatur, oſtentato ſimul fructu quem eadem producere apta ſit. Unde vel ipſe Pilatus, cum de Veritate inter Servatorem Judæosque diſputari

Digitized by Google

ſputari auditet, id negotium ſeverioris, quam hi poſcebant, cognitionis eſſe negavit, probe gnarus veritatem, ut talem, Imperio humano non ſubeſſe Joh. *XVIII.* 37. quam ob cauſſam dimittere Ipſum conſtituerat, niſi demum innocentis ſupplicio furorem Judæorum demulcendum, peſſimo animo, ſatius duxiſſet. Quod exemplum pulcre illuſtravit *Pufendorfius de Habitu Relig. Chriſtiana ad vitam civilem*, §. *17. per tot.*

(b) In intellectu eſt inſcitia: in voluntate hypocriſis ac Religionis in externo cultu conſtitutio. Hæc duo ſunt, ex quibus omnis perſequutio oritur. conf. Joh. XVI, 2. 3.

(c) Agnoverunt id prudentiſſimi quique Imperantes, nulli Principi Jus eſſe ad conſcientias hominum cogendas. Legi meretur Chriſtophori Brandii Oratio ad Aulam Viennenſem, apud *Pufendorf. Rer. Brandeburgicar. L. XI.* §. *84.* Stephanus quoque Bathoreus, Poloniæ Rex ceu in vulgus notum eſt, dominari Conſcientiis inter ea retulit, quæ DEUS ſibi SOLI non minus reſervavit, quam ex nihilo creare aut futura prædicere. Add. *Gerhard. de Magiſtratu Politico*, §. *342. p. m. 402. ſq. Sam. Werenfelſius*, de Jure in conſcientias ab homine non uſurpando, ſingulari elegantiſſimaque Commentatione Epiſtolica. *Scherzer.* Syſtem. L. XXVI. §. 13. Proſtat etiam inſignis Diſſertatio *Andreæ Oſiandri*, cui titulus: Inquiſitio Catholica de tractandis hæreticis, oppoſita inquiſitioni Hiſpanicæ & ſcripta ad Magiſtratum Reipublicæ Chriſtianæ, & commendata a *Fratris Nepote* ad Grot. II. 20. 50. add. Kulpis. Coll. Grot. II. 20. n. X. 123. 483. & Dürr. Theol. Moral. Part. Com. c. VII. §, 10. 11. 12. paq. 172. edit. Langian. *Subſidia pro argumento remiſſive.*

(d) Unde nec pro delicto, in vitam ſocialem impingenti PER SE, haberi debet. Ac erroresintellectus ac fidei, UT TALES, Jurisdictioni coactivæ non ſunt ſubjecti, qui rationibus potius intellectum convincentibus, quam violentia excutiuntur. Quæ porro urſit, & circumſpecte tractavit *Zentgravius Summ. Juris Divini* Sect. II. art. III. ſubſect. 1. §. 20. & 23. p. 478. Verbo: *Voluntas quoad actus elicitos cogi nequit: ſiquoad actus imperatos cogatur, hypocrita fiunt, quos operoſe formare ineptum eſt.* add. Scherz. de Magiſtr. Polit. §. 13. n. 2.

(e) Pufendorf. Rer. Brandenburgicar. VII. 64, & XI. 84.

(f) In Theologis etiam diffidentiam erga DEUM arguit, ſi in confutandis hæreticis ad arma Magiſtratus confugiant, velut DEUS verbo ſuo tantum non habeat virium, ut errantes in viam reducere poſſit. Abſit ut arma Spiritus deponamus, & in brachio humanæ veritatis pa-

trocinium quæramus. Defendet eam DEUS, & verbum ejus omni gladio ancipiti acutius rem omnem componet.

(g) Memorabile eſt, *Petrum Ronquillum*, *Legatum Hiſpanicum*, inter prima officia veniam a *Jacobo II. Angliæ quondam Rege* petiiſſe, ut conſilium aliquod ſuggerere liceat; & cum Rex annuiſſet, dixiſſe; Valde ſe ſuadere, ne is Sacerdotibus aut aliis aurem præbeat, qui ad mutationem circa ſacra ſuſcipiendam ipſum impellere conentur. Et cum Rex ſubridens reſponderet: Num idem in Hiſpania obſervatum fuerit, aut adhuc obſervetur? Ronquillum regeſſiſſe: Ideo noſtras res tam male habere. *Pufendorf. Rer. Brandenb. XIX.* 4. *Vaubanus* etiam, celebris militiæ architecturæque militaris apud Gallos Præfectus, juſto adverſus Jeſuitas, tot egregiorum Virorum exilii auctores, zelo accenſus dixit: Les Bougres des Moines ont chaſſé beaucoup des honnetes gens.

(h) Difficilis eſt e Lege forenſi Deuter. XIII. 10. XVII. 2. ſq. Exod. XXII. 20. objectio, de puniendis Idololatris ac Pſeudo-Prophetis in populo ſurgentibus aliisque ad idem crimen ſolicitantibus. Sed, ut reſponſa ab Interpretibus Noſtris præteream, erat nimirum id crimen PERDUELLIONIS, a ſubditis in Regem ſuum commiſſum: & a DEO ad alium deficere aut alium præter יהוה DEUM agnoſcere, erat, ſi *Theocratiam conſideres*, a Rege ſuo deficere. *Deuteron*, de eo valet Lex divina, qui Iſraelitas ſeducturus dixit: Eamus & ſerviamus Diis alienis: quique *adeo ſtatum turbavit*, & publicam tranquillitatem ipſamque Reipubl. formam, quantum in ſe erat, ſubruere conatus eſt. *Porro* non dicimus, quod *impedire* hæreſes, pertinuerit ad Jus forenſe ſolorum Judæorum, quod Socini prolem in libro de Pace & Concordia Eccleſiæ commentam eſſe videmus: conf. *Hülſem. Vindic. art. XLI. §. CIV.* Impedimenta utique hæreſium adhiberi poſſe imo debere, non MORALIA ſaltem ac SPIRITUALIA, ſed & CIVILIA, atque hoc in ipſa quoque Imperii Civilis natura contineri aſſerimus, curare, ut in civitate ſcholisque publicis talia dogmata tradantur, quæ cum recto fine uſuque Civitatum conveniunt: & providere, ne quidam Cives, quocunque ſub prætextu, ſacro aut profano, ab ullo alio, ſive intra ſive extra Civitatem conſtituto, magis dependeant, quam a Legitimo ſuo Principe, & in nemine plus ſibi præſidii, quam in eodem, repoſitum arbitrentur. Qui contra fecerint, hos ob ſeditionem puniri poſſe, quis negaverit? At viderint, qui capitalia hæreticorum ſupplicia urgent, annon ipſimet exitialia Regibus & Civitatibus dogmata, prætextu alienæ ejusque ſacræ poteſtatis, foveant inſtillentque? conferatur interim, qui hæc paucis quidem verbis, ſed inſigni apud rerum intelligentes uſu

tetigit

tetigit Pufendorf. de O. H. & C. II. 7. 8. II. 11. 4. II. 11. 12. Non addo, nihil magis ad Religionis dedecus vergere, quam ſi credatur, eam ſine vi propagari non poſſe; Sic enim toti orbi juſta datur occaſio ſuſpicandi, omnes eam profitentes id facere coactos, non argumentis perſuaſos.

(i) Tales in contextu Hiſtoriæ Reformationis deprehendes fuiſſe Anabaptiſtas, in quos capitali ſupplicio, non ut hæreticos ſimpliciter, ſed ſeditioſos animadverſum, add. Gerhard. de Magiſtr. Polit. §. 317. Unde concidit diſtinctio Ludov. Maimburgii inter hæreticos, *au „commencement des hereſies, & qui* étant nez *dans l'hereſie, qu'ils ont re„çûe des leurs ancêtres, n'ont jamais été élevez dans l'Egliſe, non plus que „tous infidelles.* Ubi addit, quod illi *doivent être traitez comme des Re„belles, des perfides & des perjures, qui ont fauſſé la foy, qu'ils avoient don„née a Dieu & a l'Egliſe Catholique, de laquelle ils ſont ſortis, en ſe révol„tant contre elle, & s'efforçant autant, qu'ils peuvent de l'anéantir: & „qu'on peut les contraindre de rentrer dans l'obéiſſance, qu'ils lui doivent, & „dans leur devoir, & s'ils ne le font, LES PUNIR*: hi vero non debeant „cogi *a vive force de ſe convertir: mais en traittant* un peu a la rigeur *ceux „qui demeurent obſtinez dans leurs erreurs & q. ſ. Hiſtoire du Pontificat de S. Gregoire* L. 3. p. 193. add. Dn. Zentgrav ſumma Juris divini, ac ſpeciatim de Jure circa Religionem §. 23. ſq. Dure profecto, & contra humanitatis Jura; ut taceam illud quod addit: *Peu a la rigeur, nonnihil rigoris*, magnum in Gallia exceſſum habere, & omni, qua ſana fuit, antiquitati refragari. Nam quod Auguſtinum contra Donatiſtas opponit, ejus exemplum oſtendit, quod *διωγμοὶ φρονίδος* non ſemper ſint *σωφρονισμοὶ*, ut præclare monuit Celeb. D. D. *Vejelius*, eruditiſſima ad epiſtolam Auguſtini Diſſertatione, quam edidit A. 1689. ubi etiam cum Grotio obſervat, vel hoc exemplo Auguſtini, apparere, quanto aliter judicemus, cum res ipſas ſine affectu introſpicimus, aliter cum quæſtio facti incidit. vide inprimis p. 43. ſq. Præterea, Auguſtinus exempla per pœnas emendatorum a Collegis allata rata quidem habuit, regulam tamen nemini præſcripſit, nedum talia tentavit Ipſe, ſed ad tantas res conficiendas, (ut Eraſmus in Præfat. Opp. S. Patris ad Archi-Ep. Toler. inquit) non vi, non armis, non copiis, non incendiis aut vi uſus eſt, ſed ſolo gladio Spiritus, quod eſt verbum Dei; atque armis Apoſtolicis tot triumphos paravit Eccleſiæ Chriſti, licet adverſus Donatiſtas & Circumcelliones, quoniam ipſi ferro rem agebant, adhibita tandem ſit Cæſaris autoritas, refragante primum Auguſtino, mox Cæſaris edictum

ſic

sic interceſſione ſua moderante, ut pleriſque multa auraria redderetur iis, qui perſolverant. Summa vero cura inceſſit apud Cæſareos Magiſtratus, ne quis hæreticorum occideretur. Cupiebat amicus Medicus ſupereſſe, quos arte ſua ſanaret. Imo quod eſt majoris clementiæ, illis etiam vitam impetravit, a quibus Orthodoxi quidam fuerunt nefarie trucidati.

(k) *Huc & Athei pœna* referenda eſt, qui ob curam publicæ ſalutis quam quantum in ſe eſt, peſſumdat, & ſocietatem civilem per ſe turbat, graviſſimis pœnis utique coerceri poteſt. Pufendorf. de O. H. & C. I. 4. 2. & Ariſtot. Topic. II. 4.

§. V.

An ob negatas ab integra gente notiones generales ab aliis pœna eidem infligi poſſint?

Quæri etiam circa Objectum Pœnarum ſolet: An gens quæpiam, ſi notiones de DEO generales tollere aut præfracte negare contendat puniri ab aliis, Nomine ſocietatis humanæ, ſine injuria poſſit? Multi ajunt, & quidem, quia pœna vel coercitio inſtituatur nomine ſocietatis humanæ. Quanquam nondum ſatis expoſuerunt, quid iſto ſocietatis humanæ nomine intellectum velint. Humana enim ſocietas quemlibet rerum ſuarum ſatagere jubet. Adde, quod neque gens datur integra, nec dari poteſt, (a) quæ notiones generales, DEUM eſſe eumque coli debere, neget omnino, aut præfracte tollere contendat.

(a) Oſtendit hoc Præſes, vocato pridem in ſubſidium Apologetico pro genere humano, *Eruditiſſimi Fabricii.* Conf. Diſſert. de Religione naturali c. 1. §. 14. ſqq. add. Grot. de J. B. & P. II. 20. 46.

§. VI.

An objectum Pœnarum ſint etiam delicta ante legem pœnalem commiſſa?

Objecta pœnarum etiam illa delicta ſunt, quæ *Lex*, ut vulgo vocant, *pœnalis* (a) non anteceſſit. Itaque ante ejusmodi Legem & delictum eſſe, b) & pœnam non ita (ut nonnullis viſum) abſurde dicitur, quia Lex per ſe reſpectum habet ad pœnam, & in illa duæ omnino partes continentur, una, quæ quid faciendum, quidve omittendum ſit, oſtendit: altera quæ pœnam dictat, præcepta intermittenti, aut facienti

ti interdicta. Quid? quod Lex Naturæ, quæ in genere actum vitiosum pœnæ subjicit, eo sensu pœnalis nequaquam est, sed Lex positiva solum ea, quæ pœnæ qualitatem determinat; quis vero negaverit, ante eam & delictum dari & pœnam?

(a) Lex pœnalis heic, ut Grotio de J. B. & P. II. 20. 22. num. 1. vocatur, quæ pœnam expresse statuit, atque determinat. Alias Legem pœnalem vocant, quæ obliget saltim ad pœnam, non ad culpam: ita quidem, ut sæpe exprimatur, non peccaturum, qui pœnam sustinuerit. Exempli caussa adferunt Legem, quæ potestatem faciat popularibus eligendi Prætorem cum hac clausula: Qui Civium electus Præturam urbanam recusaverit, centum aureos in commune pendito. Conf. *Rob. Sanderson. Prælect. VIII. de Conscientia §. 13. p. m. 377.* de qua in discentium gratiam observamus: *Primo*, in pœna omni, *ut sic* respectum haberi ad culpam, adeoque illam non deberi, nisi actui imputabili & malo. Unde *secundo*: sunt qui pœnam hac Lege dictatam improprie pœnam esse ajunt, quia supponat defectum Civilem, non Moralem. Speciatim *Guil. Amesius* & cum eo *Guil. Perkinsus* observant, eum qui ad alternativæ ejuscemodi Legis prævaricationem, multam aut pœnam persolvere non detrectet, peccati coram Deo reum non esse. Diversa aliarum Legum ratio est, in quibus absolute aliquid interdicitur. *Tertio*, in isto genere Legum, quæ sanctio pœnalis videri potest, revera esse instar TRIBUTI: dum in arbitrio subjectorum relinquitur, pecuniam Lege dictatam exsolvere velint, an actu aliquo abstinere. Quod & in Legibus sumptuariis usu venit, quatum finis sæpe est alternativus, aut ad frugalitatem Cives adducere, aut ærarium locupletare. *Quarto*, Legi equidem supra allatæ hoc præceptum subesse potest: ne quis rite electus operam suam Reip. subtrahat; sic ut Lex ipsa hujus sit velut annexa clausula pœnalis: *Pufendorf. de J. N. & G. VIII. 3. 4.* quodsi tamen & consuetudines Reipublicæ, & omnis a pœna rigorose dicta immunitas consideretur, non adparet, cur Legis pure pœnalis exemplum esse non possit. *Denique* nonnulli haud præter rem inter Legem & ordinationem distinguunt. Hæc ad pœnam proprie non obligat, sed illa. Neque hic modus ponendi ordinationem aut (si mavis adpellare) Legem pure pœnalem vel contra rationes Justitiæ, aut Legis imperfectæ pugnare videtur. Prius habet, quia isto pacto onus non imponitur animabus, & peccatorum multitudini prudenter obviam itur; posterius manifestum est, quia ad Legem imperfectam sive ordinationem nihil

Varia Legis pœnalis acceptio. Et quid Lex Pœnalis non Grotiano, sed communi apud DD. significatu?

Digitized by Google

amplius requiritur, quam ut regula ſit agendorum, præciſa ad culpam aut pœnam obligatione. Nobis multum in hac quæſtione videtur eſſe *litis vocabularia*: & ſufficit notaſſe, non tam Legem aut pœnam his in caſibus locum habere, quam meram voluntatis oſtenſionem, &, ſi loqui ſic liceat, redemtionem Licentiæ aliquid faciendi. Fuſe, de cætero, hoc de argumento agunt Moraliſtæ, ex Romanenſibus, haud vulgares, ad quorum dubia etiam alio loco convenientius reſpondebitur. Videatur *Ferdinandus de Caſtro Palao, Legionenſis, ſacræ* Inquiſitionis Qualificator & Conſultor Opere Morali, Parte I. Tract. III. Diſp. I. punct. XV. n. 7. 8.

(b) Ais: Ubi nulla eſt Lex pœnalis, ibi nec pœna. Atqui eo caſu, de quo Grotius loquitur. Reſpondeo, Minorem de omni Lege falſam eſſe. Legem nos mere civilem intelligimus, ubi tametſi princeps generaliter ſaltem definiverit voluntatem, remque omnem intra terminos Legis naturalis, pœnas non definientis, reliquerit: pœna tamen poteſt irrogari, ut de furto ante Legem Fridericianam & Carolinam manifeſtum eſt. add. *Ubric. Obrechtus ad Grot. J. B. & P. II. 20, 22.*

SECT. VI.

SECTIO VI.

§. I.

Quæ forma pœnæ Ratio?

FOrma Pœnæ UT SIC conſideratæ in eo conſiſtit, quod *infligitur* (a) OB MALUM ACTIONIS. Eam igitur ingreditur, imo conſtituit *proportio illa, & exæquatio, juſtaque commenſuratio* inter malum actionis, (b) & malum paſſionis, *morali æſtimatione* obſervata. Cæterum qua ratione, quave lege pœna delicto *commenſurari* debeat? & num ad (c) commutativam ſive expletricem, an ad diſtributivam ſive aſſignatricem Juſtitiam referenda, eoque juxta proportionem (d) ſive commenſionem ſimplicem, quam Arithmeticam vocant, an comparatam ſive geometricam irroganda ſit? velut ex communibus Ethicorum libellis manifeſtum eſt, magnis inter Doctores animorum motibus diſceptatur.

(a) Conf. Diſſert. Præſidis primam de Jure Pœnarum, §. 2. n. 9. Objecit non ita pridem Vir doctus, ſi Grotii valeat ſententia, tum inculpatæ quoque, quod vocant, tutelæ moderamen pœnam fore. Sed pri-

Digitized by Google

primo, ſi Gabrielem Vasquezium, ſi Guilielmum Eſtium aliosque audiamus, is, qui injuſtam invaſionem violente repellit, dum Magiſtratus aut aliorum Civium implorandi ſubſidium facultas ipſi non eſt, non agit privata, ſed *publica auctoritate*, ac publicæ Miniſter eſt juſtitiæ; adeoque, ſtante hac ſententia, pœnam irrogat Miniſterialiter. Secundo, cum deſiderari multa in priori reſponſione poſſint, dicimus, formulam: *Ob malum actionis*: ſufficienter capiendam eſſe. Scilicet ea non occaſio nuda, ſed meritum delicti, pœna proportionate expiandum vindicandumque ſubinnuitur.

(b) Terminos conglomeravimus, ut ratio formalis tanto evaderet liquidior.

(c) Non vacat modo, fuſe hanc Juſtitiæ diviſionem, a magnis quoque Scriptoribus rejectam, vel defendere, vel explicare. Limites interim inviti movemus, præprimis quod antiqua diſtinctio, quoad terminos & adplicationem, in Theologia non minus ac Jure, ſit frequentiſſima. Quare pauca ſaltem heic repetemus, cum tutiſſimum ubique ſit, rem ipſam tueri, dimiſſis alio de vocabulorum uſu litigationibus. Servat Juſtitia particularis æqualitatem in bonorum externorum diſtributione aut commutatione, *Jure ſtricto* debita. Hanc igitur ex duplici iſto actu in Diſtributivam & Commutativam diſpeſcuit Ariſtoteles. Quoniam vero Commutatio etiam contractus adpellatur, isque vel voluntarius eſt vel invitus; & Juſtitia commutativa officium facit ſingulorum (vel certe ita conſideratorum) cum ſingulis commutationes voluntarias *dirigendo*, invitas *corrigendo*: ideo illa ſubdividi commode ſolet in directivam aut commutativam STRICTE dictam: & correctivam, ſeu emendativam. Unde jam patet, ex quo fundamento pœnarum irrogatio communiter ad Juſtitiam Commutativam referatur.

(d) Terminos e Matheſi deſumtos ab ſe eſſe fatetur Stagirites, morem ſequutus illorum temporum, quo ante cæteras diſciplinas, Mathematicis præcipue inſtruebatur animus, adeoque a notioribus jam ante præceptis, facta ad ignota adplicatione. Nicomach. V. 3. 8. quos & exponit V. 4. 1. edit. Riccobon. In Edit. vero Aurelianenſi omnium Ariſtotelis Operum, legi debet Libri quinti caput quintum & ſextum. In *illo* Juſtitiæ diſtributio: in *hoc* nobile axioma occurrit: *ἴσον ἄρα δίκαιον ἀναλογόντι.* Jus quiddam eſt, quod in Proportione conſiſtit. Joachimus Camerarius, magnum Academiæ noſtræ olim decus, in majora capita diſpeſcuit, & axioma quod laudavimus, tertio capite ſic tranſtulit: Juſtum eſt tale quoddam, in quo conſentanea ratio ſpectatur. *Pro-*

portio arithmetica deprehenditur in pluribus numeris, æquali differentia & distantia semet excedentibus. Verbo: Consistit in differentiis æqualibus. Qualis est inter 12. 9. 6. 3. Duodenarius enim superat novenarium ternario. Adeoque *eadem* est *differentia*, sed non eadem *Ratio*. Non enim v. gr. ut 3. in 6. sic 6. in 9. continetur. Ea apud Moralistas deprehenditur in Justitia commutativa circa *contractus bilateres*, qui fiunt inter utramque contrahentium partem volentem. Conf. *Pufendorf.* O. H. & C. 1. 15. 3. 4. & ut mox docebimus circa invitos, ipsa delicta. Verbo: æquat REM cum RE. *Geometricam* ajunt, quando numeri plures æquali ratione semet excedunt, vel continua serie positi: ut 2. 4. 8. 16. quoties enim binarius continetur in 4. toties 4. in 8. totiesque 8. in 16. vel discreti: ut 2. 4: 6. 12. Quoties enim binarius continetur in quaternario: toties senarius in duodenario. Ita ut *eadem* quidem sit *ratio*, sed non *eadem differentia*: & cuilibet pro dignitate tribuatur, ut Cicero ait Off. I. 14. id enim est justitiæ fundamentum, ad quam referenda sunt omnia. In quo delectus dignitatis, spectandi mores, in quem aliquid confertur, animus erga nos, Communitas, ac societas vitæ, & ad nostras utilitates officia ante collata: & in proportione Geometrica extrema multiplicata tantum faciant, quantum & media multiplicata, Factumque extremorum sit æquale facto mediorum, vel medii quadrato. Apud Moralistas autem *analogice* consistit in *exæquatione Rei cum personis*, tum *quoad præmia*, tum *quoad onera*. Exempli loco assumimus *rationes* in Exercitu Cæsareo, ante aliquot annos constitutas. Dico *Rationes*: hunc enim terminum Edicta Imperatoris tenent. Vulgo *portiones* adpellant. Assignatæ autem fuerunt Rationes:

Addi potest b. Heinlin. Nostri Arithmet. theoret. Lib. I. P. III. de Numeris proportionalibus.

Chiliarchæ	L.
Ejusdem Legato	XIII.
Supremo vigilum Præfecto	V.
Epidemetico	IV.
Adjuncto	III.
Præfecto Annonæ	III.
Sacerdoti	II.
Secretario	II.
Præfecto vehiculorum	II.
Tympanistæ	II.
Commissario	XII.

& sic porro

Nec absimili modo DEUS O. M. Israelitis proportionem in præda dividenda

denda ſervandam præſcripſit Num. XXXI. 27. ſq. nempe dimidium prædæ militibus: alterum ſemiſſem cæteris Civibus tribuit. Ex ſemiſſe portionis Civium quinquageſimam partem Levitis aſſignavit. Confer, ſi placet, Illuſtrem Virum, *Samuelem Reyherum* de Juſtitiæ proportionibus.

§. II.

Quibus e fundamentis irrogatio pœnarum referatur ad Juſtitiam Commutativam?

Ad Juſtitiam commutativam, & quam hæc obſervat, proportionem Arithmeticam, Pœnarum Irrogationem, magno poſt Ariſtotelem conſenſu referunt Scriptores non vulgares; (a) his præcipue nixi fundamentis, quod 1] in pœnis aliquid reperiatur ad contractuum naturam accedens; (b) & qui ſceleratum capiunt conſilium, ſuo merito jam tum puniri, id eſt, ſua voluntate pœnæ meritum contraxiſſe dicantur; 2] quod in pœnis *Tantum*, æſtimio morali, obveniat *pro Tanto*, ac læſus Juſtitiæ, Reverentiæ, Societatis nexus ſarciatur, & obligatio, quam delinquens transgrediendo Legem contraxit, diſſolvatur. 3] Quod in pœnarum irrogatione non fiat diſtributio aliqua boni aut mali generatim inter cives, prout onera alias Proportionate diſtribuuntur. 4] Quod in pœnis non conſideretur civis *ut talis*, ſed ut delinquens: diſtributiva vero Juſtitia eum ut talem conſideret; & ſi quæ alia paſſim argumenta ſolent adferri. Nos finem inprimis *Compenſatorium*, (c) non paucis præter rem inſuper habitum, cenſemus urgendum; ac tametſi *in deſignatione* pœnarum conſideranda utique perſona ſit ipſius delinquentis, (d) & variæ inſuper ejus qualitates (e) reſpici debeant: non tamen ideo pœnæ ad Juſtitiam *diſtributivam* & proportionem Geometricam pertinere dicendæ ſunt: quia reſpectus ille obſervatur in prævia delictorum æſtimatione, non autem ipſa pœnæ, IN CONCRETO ſumptæ, exequutione.

(a) Nobilis interpres Michael Epheſius, ad Nicomach. V. 5. συναλλάγματα οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν οὐ μόνον ὅσα ἐκόντες συνετίθεντο πρὸς ἀλλήλους πολίται, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τῶν νόμων ἐπιγραφόμενα, Contractus, inquit, a veteribus adpellabantur non tantum, quæ mutuis conventionibus conſtant,

ſed & quæ Legibus ſunt vetita. Adde ex eodem plura apud Grot. II. 20. 2. Thomas ab Aquino 2. 2. qu. 61. art. 61. Conr. Hornejus Philoſ. Civil. III. 13. 9. 10. *Joh. Conr. Danhauer* auctuatio quæſtionum Moralium c. VII. qu. 3. p. 661. ſeq. *Jo. Adam Oſiander*, ad Grot. II. 20. itemque inſignis ac longiore vita digniſſimus Juſtus Chriſtophorus Schomerus, Specim Theol. Moral. c. V. §. 24. & e JCtis *i πάνυ Lauterbachius*, qui „ de Pœnis: Ex, inquit, infligantur adæquatæ delicto. Hinc earum æſti„ matio fit ſecundum proportionem geometricam: INFLIGANTUR au„ tem ſecundum proportionem arithmeticam. Compend. Schüz. L. „ XLVIII. tit. XIX. p. 715. & L. I. tit. I. Commutativa, inquit, Juſtitia eſt, „ quæ de Rebus ſingulorum ſuum cuique tribuit, SECUNDUM PRO„ PORTIONEM ARITHMETICAM; Huc pertinent uno verbo, ΣΥΝ„ ΑΛΛΑΓΜΑΤΑ ſpontanea & invita, ſive delicta: nam in horum (qui„ dem) & pœnarum quantitate inveſtiganda reſpiciuntur perſonæ: at „ ubi conſtat de delicti & pœnæ magnitudine, Judex ſecundum hanc „ (ARITHMETICAM) Proportionem pœnas imponit.

(b) Conf. Diſſert. prima de Pœnis §. 5. lit. b. ut adeo manifeſtum eſſe, hujus ſententiæ Patroni arbitrentur, in pœnarum inflictione contineri *Retributionem ex quadam obligatione debitam*, & ſubeſſe adeo in ea commutationem quandam & *συνάλλαγμα*, quod ſecundum TALIONEM ANALOGICAM *exæquari* debeat, *ita ut Pœna delicto æqualis* ſit.

Urgetur mobile pauciſſimis tactum argumentum in FINE INTERNO.

(c) Eſt hoc *juſtum illud interius*, ac expiatio delicti PER SE neceſſaria; Satisfactio juſtitiæ, quam ſupra finem internum diximus. Diſſ. I. 2. n. 1. & quam DEO a Chriſto præſtitam *ad rigorem*, legesque perfectiſſimæ Juſtitiæ Commutativæ eſſe, ſanctior diſciplina docet, & Paulus inprimis Rom. III. 25. ſqq. indicat. Qui & alibi monet, quoniam omne, quod peccatur, contra Legem DEI fiat, ideo omne delictum obnoxium eſſe, Ro. I. 32. Habent nimirum (ut, quod paucis adeo tactum eſt, graviſſimi ſubactique Scriptoris argumento roboremus) hoc commune Contractus Reales & Delicta, quod ad RESTITUTIONEM vel COMPENSATIONEM (quanta quidem fieri poteſt) obligent. At illa compenſatio, ad quam omni læſo lædens tenetur, non eſt pœna, ſed illa demum, quæ Imperio propria eſt. Ut enim aliæ injuriæ aliis modis, *cuique relationi & ſtatui* propriis, ita INJURIÆ, Imperanti *qua tali* illatæ, POENIS COMPENSANTUR. Qua in re enim quisque contra Imperantem inobedientia peccavit, in ea imperium ejus excuſſit, ideoque ad illud reſtituendum *non ſufficit in poſterum obedientem* eſſe, ſicut neque ſufficit ad res ablatas reſtituendas nullas amplius eripere: ſed ut *relatio ex*

facto

Digitized by Google

facto orta, nonnisi contrario facto contrariam relationem habente eliditur; ita quo levius atque contemptius habitum est Imperium, eo postea gravius & molestius id subire, & sic in ferendis iis, quæ alias ferre non debuisset, vim ejus acriorem experiri oportet. De qua *compensatione* quantum quisque Imperans remittit, tantum de Imperio, suoque Jure cedit. Unde fit, ut DEUS, qui Imperium in nos summum absoluteque necessarium habet, non magis possit sine exactione pœnæ homini peccata condonare, quam illi permittere, ut sui Juris & Lege divina solutus sit. add. supra laudati *Schomeri* Specimen c. VI. 24. Verbo: Finis, qui pœnæ peccatoque adæquandis internus in pœnis est, & restitutionem contemptæ Majestatis ac Legum, ultionemque adversus τὸ ἄνομον dicit, semper heic attendendus.

(d) Ita nimirum solenni Objectioni occurritur, quam in *tyronum* gratiam repeto. *Ubi*, inquiunt, *locum habet personarum respectus, ibi & proportio geometrica & Justitia distributiva. Sed in pœnarum inflictione.* Respondemus in aphorismo, falsam esse *Minorem*, quia respectus personarum pertineat ad prævium *pœnarum æstimationem, sive exæquationem*, & proportione utique geometrica instituatur: ipsa vero pœnarum irrogatio fiat ex regulis Justitiæ commutativæ, & quam hæc servat, proportionis arithmeticæ. Si de pœnis inter ejusdem Communitatis Cives distribuendis loquamur, equidem distributiva Justitia locum habere videri poterat; sed singuli tamen *facta exæquatione* arithmetice considerantur add. si placet, Jac. Thomasius, Philos. Moral. Tab. XXIII. lin. 45. ac in eam, illius annotationes, & quæ supra ex Jureconsulto summo allegavimus, cujus hæc Philosophia fuit, quique, cum in plerorumque sit manibus, vel unus movere nos poterat, ne hæc veluti Jurisprudentiæ præludia omitteremus. *Obj. 1.*

Sed instas: attendi nihilominus in ipsis pœnis personarum respectum: gravius puniri humiliorem nobili & in dignitate constituto. Ipsis, quæ tanto in pretio sint, Romanorum legibus decuriones in metalla damnari non posse, nec in opus metalli, nec furcæ subjici, nec vivos exuri. Ex quibus causis liber fustibus cædatur, ex his servum flagellis cædendum esse. Filiam Sacerdotis, si scortari cœpisset, Lege Hebræa forensi combustam: aliam, quæ idem crimen commisisset, leviter punitam fuisse, Lev. XXI. 9. *Obj. 2.*

Verum nihil ultra evincitur, quam delicta prius hisce in casibus *Geometrice æstimari*, ac dextre ab se invicem distingui: facta autem æstimatione utique *simplex inter delictum & pœnam proportio* retinetur. Tametsi enim ob eadem delicta inæquales nonnunquam pœnæ infligi videantur: id tamen ita *videtur* saltem, consideratis nimirum pœnis secundum *se & in abstracto*

ſtracto. Quod ſi vero pœnæ *in CONCRETO*, atque ut huic illive ſubjecto inflictæ, ſpectentur, manifeſtum erit, ut delicta, ſic & pœnas *ob ea* impoſitas, ſimpliciter æquales eſſe. *Desinceps*, non idem quantitate delictum eſt ſcortatio filiæ ſacerdotis, & filiæ plebeji aut ex alio ordine prognatæ. Illa enim ob ſcandalum & maculam ſanctiſſimæ familiæ illatam quantitate longe majus delictum eſt, quam hæc. *Porro*, major haud raro eſſet pœna nobilis Viri, ſi eandem cum alio, ob idem facinus pœnam ſuſtineret. Tantum enim damni ex fuſtigatione in ruſticum non redundat, quantum in Virum nobilem. Nec opus eſt *pœnam ſenſus* ſemper æquare: cum ſæpe convenientior ſit *pœna Damni*, quæ levitatem abſentiamque poenæ ſenſus compenſat. Ut, ſi Nobilis privetur Bonis, ſi atrocem perſolvere multam teneatur, ſi vel omnia ipſi bona, vel certa eorum portio eripiatur & publico adplicetur, ſi e Senatu ejiciatur: *Pufendorf.* Offic. H. & C. I. 12. 14. ea utique re ipſa æque gravis moleſtaque pœna eſt, atque illa, qua alius brevi corporis afflictione defungitur. Quid? quod ne id quidem verum eſt, Nobilem aut in dignitate conſtitutum, ſemper mitius puniri aliis, *in abſtracto*. Severiori certe animadverſione dignus eſt nobilis, qui ex proæreſi, quam alius, qui ex imbecillitate delinquit; cum, quod is facilius potuit reſiſtere malo, & ſcientia Juris ac majori virtute inſtructus fuit. conf. Luc. XII. 47. tum quod *omne animi vitium tanto conſpectius in ſe crimen habet, quanto major, qui peccat, habetur.* Videtur itaque unum ſæpe delictum a duobus commiſſum, quod tamen gradu & quantitate vehementer differt. Reſpondent etiam Viri docti, plane *per accidens* in pœnis eſſe, quod perſonæ dignitas reſpiciatur: Nimirum eatenus, quatenus perſona pœnam aut delictum vel aggravat, vel elevat. Rotunde *Thomas ab Aquino*: Conditio, inquit, perſonæ in Juſtitia diſtributiva attenditur SECUNDUM SE: in commutativa autem ſecundum quod per hoc DIVERSIFICATUR res 2. 2. qu. 61. art. 2. ad tertium p. m. 141. b. Tomo operum XI. edit. Antverpienſ. ad quem locum Thomas de Vio Cajetanus Cardinalis in Commentario obſervat, Commutativam PRÆSUPPOSITA REI QUANTITATE tam ex perſona, quam cujuscunque alterius circumſtantiæ conditione, adæquare uni rei rem alteram ABSOLUTE. Puto ſatis pro *Peripato* reſponſum. Poſſet *tamen* & hoc addi, quod Major argumenti in fronte allati perpetua inſtantia contractus voluntarii, qualis eſt *Locatio*, retundi queat. Non enim locantur ædes illi opifici, ex cujus opificio damnum illis accedere fortaſſe poſſit. Adde, ſi placet, *Hornej.* Philoſ. Civil. *III.* 13. 15. ſqq. *B. Oſiand.* ad Grot. *II.* 20. 2. *D. Majer.* Commentar. Theoretico-Pract. ad Inſtit. Lib. 1. tit. 1. p. 24. ſqq. fuſe.

(c) Quæ

(c) Quæ ſenſum pœnæ augere vel minuere poſſunt: puta, ætas, ſexus, ſtatus, opes, vires. Sic multa eadem pauperem onerabit, divitem non item; vili leve erit malum ignominia, honorato grave.

§. III.

Antrogatio pœnarum referenda ſit ad Juſtitiam univerſalem?

Sunt, qui rem ex conditione delictorum definiendam putent; quod hæc vel fiant contra Juſtitiam univerſalem, (a) id eſt Leges publicas: vel contra Juſtitiam particularem, ſeu Jus tertii, cum quis ſibi plus, alteri minus tribuit; illis reſpondere pœnam publicam, quæ ob violatum Reipubl. ſtatum infligatur ex Juſtitia univerſali: vi cujus ſumma poteſtas, ſecundum quam normam Leges fert, transgreſſores etiam puniat: his vero reſpondere pœnam publicam, qua ei qui læſus eſt, tribuatur aliquid ultra damnum datum, utpote in furto præter ſimplum, dupli aut quadrupli æſtimatio: in quo cum nulla dignitatum aut perſonarum habeatur ratio, Juſtitiæ, ajunt, particularis eam ſpeciem, quæ commutativa dici ſolet, verſari. Ubi, tametſi eam nobis facultatem haud ſumamus, ut Illuſtrium Virorum ſententiam ſeverius examinemus: id tamen penſitandum prudenti & cordato Lectori damus; an ſatis expediri poſſit, quando, quæ vigore Legum publicarum infligitur pœna, præciſe ad univerſalem Juſtitiam refertur; quum Leges civiles particularis fere Juſtitiæ rationes ſequantur, & ea, quæ STRICTI ſunt JURIS, complectantur, ac injurias maxime (quales non aliæ ſunt, quam quæ STRICTUM PERFECTUMQUE Jus violant) alteri illatas ſoleant vindicare. Sed & id expendendum forſan eſſet, an pœna adcurate hoc loco *privata* dicatur? & annon reſtitutio dupli aut quadrupli ex Legibus æqualitatis deducatur, neque tam ex VITIOSITATE Actus, quam ex ejus *effectu* (b) derivetur?

(a) conf. Kulpiſ. Coll. Grot. ad *II.* 20. §. 2. p. 113.

(b) Omnino enim circa injurias ac damna *vitioſitas* actus *ab effectu* diſcernenda; ita ut illi POENA reſpondeat, huic *damni reparatio*. Grot. *II.* 17. 12. & eo Collegium, quod modo laudavimus, Grotianum §. 4.

Digitized by Google

§. IV.

Quodnam circa diversas adeo eruditorum sententias propositum auctori?

Non diffitemur, ægre nos admodum prolixam adeo Justitiæ ac proportionis utriusque delineationem a nobis impetrasse. Neque ignoramus, monitum a præclaris Auctoribus esse, commode ista divisione, terminisque carere nos posse, præprimis quod ingeniâ torqueri iis potius, quam excoli videantur; & quid voces illæ velint, nonnisi confuse a plerisque intelligatur. Dabunt tamen ii, spero, nobis veniam; non ideo solum, quod rem intricatam quidem, attamen in receptis, ut vident, superiorumque inter nos facultatum (a) systematibus obviam, explicare curatius, & planiorem reddere sumus conati; & difficile insuper inconsultumque est, usitatam tot annis terminorum seriem *una veluti litura expungere*: sed & ipsi inter illos viri eordati non omnino dissimulant, ad commutativam Justitiam referri etiam *punitivam* posse, quippe quæ studium, ut ajunt, nocendi, aut negligentiam officii præstandi dolore proprii decrementi compenset; ac demum, vocibus semel intellectis, superflua & inanis contentio est, quarum usus a variante hominum conceptu dependet. Itaque qui æqualitatem *comparatam*, vel ut plurimum comparatam in distributiva: *simplicem* in commutativa observari, mutatis vocabulis, sensu eodem contendunt; vel qui speciem *tertiam*, ab utraque (attributrice nimirum & expletrice) aliquid adoptantem amplectuntur: aut qui de pœnarum irrogatione, velut ad peculiarem Rectoriæ Justitiæ prudentiæque politicæ titulum pertinente differunt, cum iis quidem non altercabimur; satis ostensis apud rerum intelligentes communioris sententiæ fundamentis (b) dataque faciliorem amplectendi sententiam justa optione.

(a) de Theologis & JCtis supra ex instituto dixi. Quis ejus distinctionis in Medicina sit usus, cum jam hæc absolvissemus, e Lazaro Riverio, Medico Monspelienſi, benevole nobis communicato, didicimus,

mus. Temperamentum AD PONDUS vocant temperamentum PROPORTIONIS ARITHMETICÆ, quia ut in proportione Arithmetica ex paritate numerorum, ſive intervallorum in numeris, ita ut non majus ſit intervallum a 2. ad 3. quam a 3. ad 4. ſic in hoc temperamento ſit paritas quædam in qualitatibus, ut nulla alias excedat. Temperamentum autem ad Juſtitiam adpellant temperamentum PROPORTIONIS GEOMETRICÆ, quia quemadmodum in Geometrica proportione non reſpicitur ad *differentiarum*, ſed tantum ad *rationum* æqualitatem: ita in hoc temperamento non conſideretur qualitatum ad pondus & æquilibrium æqualitas, ſed potius talis qualitatum inter ſe conſenſio, ut uniuscujusque ſpecies naturæ optime congruat. add. River. Inſtit. Med. P. I. Phyſiolog. Sect. II. c. 3. p. 18. ſq.

(b) Conferri poſſunt e melioribus Puſendorf. J. N. & G. *VIII.* 3. 5. *Schomerus*, ὁ ποινῶν ἀντιξίῳ ἄλλων, Specimine ſupra commendato cap. V. §. XXVII. Chriſtian. *Thomaſius* Jurisprud. Div. I. 1. 106. Dn. *Omeiſius*, Compend. Ethico, Aretolog. Special. p. 132. ſeq. Conſultiſs. *Hertius*, de Socialitate, Sect. III. §. 18. quæ diſſertatio eſt inter Opuſcula illius, Tomo I. p. 123. ſeqq. & quem is Collegam olim habuit, Celebert. Dn. D. *Hedingerus*, Siciliment. Philoſophiæ Juris ad Grot. II. 20. 2. 4.

SECTIO VII.

§. I.

SECT. VII. DE FORMA POENARUM. *An ad Formam pœnæ pertineat Talio? & quotuplex ea ſit?*

ETſi ad formam Pœnæ ejusdem cum delicto pertineat exæquatio: non tamen ad eam neceſſario requiritur Talio SIMPLEX, (a) ſed ſufficit PROPORTIONATA, ut tantundem patiatur delinquens; ſive illud, quod injuriæ (b) reſpondet ac æquale eſt. Quanquam etiam injuſtum multis in caſibus non eſt, ut quod quisque fecit Mali, talione ſimplici & ipſe patiatur; quod Jus Rhadamanteum, ac veteri vocabulo dictum ἀντιπαθὸς, reciprocam nonnulli vertunt (c) perpeſſionem, alii contra paſſum, repatientiam alii, aut retaliationem. E cujus naturalis æquitatis ſenſu (d) Cain parricidii ſibi conſcius dixit: qui inveniet me, interficiet

Digitized by Google

me; & Adonibeſeck, homo ferus, nullisque præter naturæ inſitas, inſtructus Legibus, juſtum eſſe agnovit, ut præciſis manuum pedumque digitis, ſibi, *prout* aliis fecerat, redderetur. Sed de Forenſi Moſis Lege, qua Ebræos obligavit, (c) e usque ſenſu difficilior inſpectio eſt. Si enim, inquit, damnum evenerit, tunc reddes animam pro anima: *oculum pro oculo*: dentem pro dente: manum pro manu: pedem pro pede; aduſtionem pro aduſtione: vulnus pro vulnere: vibicem pro vibice. Plane ut Græcis Lex erat: ΕΑΝ ΤΙΣ ΤΙΝΟΣ ΟΦΘΑΛΜΟΝ ΕΚΚΟΨΗ, ΑΝΤΕΚΚΟΠΤΕΣΘΑΙ ΤΟΝ ΕΚΕΙΝΟΥ: ac Romani inter Leges decemvirales etiam hanc ante roſtra publicatam, exhibuerant: SI. MEMBRUM. RUPIT. CUM. EO. PACIT. TALIO. ESTO. Nobis fixum ſtatutumque eſt, quemadmodum talio ſimplex non eſt juſta quarumvis pœnarum menſura, neque etiam eſſe poteſt: cum & in plurimis criminibus locum habere non poſſit, & in plerisque delictis *juſto levior* videatur: ita nec eam iſta Lege injunctam fuiſſe; quam proinde Rabbanitæ, relicto, quod Karræi urſere, (f) ῥητῷ de compenſatione damni, æſtimatione civili a Judicibus facta, interpretati ſunt. (g) Quod & ipſa (h) Lex antecedens docet, quando percuſſor, illius vigore, non dicitur obligari, niſi ad compenſationem τῆς ἀργίας ſive ceſſationis & τῶν ἰατρείων. Atqui percuſſio illa ſine vulnere aut livore non erat. Ex quo adparet, quando poſtea in Lege, quæ talionem videtur jubere, livor pro livore dandus dicitur, id de PRETIO LIVORIS accipiendum eſſe. Quorſum & illud facere videtur, quod DEUS alia (i) in Lege diſtricte nominatimque pretium animæ ab homicida accipi, ſanguinemque effuſum pecunia æſtimari prohibuit; Igitur mutilationes, ut Hebræi communiter colligunt, ac vulnera, mortem non inferentia, pretio redimi, multaque ex arbitrio Judicis impoſita compenſari potuerunt. Et quid quæſo Reipublicæ magis noxium excogitari perpetuo *Talionis* (k) *abſolutæ* uſu potuiſſet? quid turpius Republica, mutilis, cæcis, claudis, cicatricoſis, & infamiæ injuriæque illatæ notas palam circumferentibus plena?

De Lege talionis Moſaica.

(a) add.

(a) add. Hornej. Philoſ. Civil. *III.* 13.23. Contra paſſum ſecundum quod Pythagoræi Ius ab ipſomet Rhadamanto inferis dici prædicarunt, memorante Ariſtotele Nicom. V. 5. quem tamen iis iniquiorem fuiſſe cenſet Ioach. Cameratius, cum tanti viri ignorare non potuerint, ſimplicem ejusmodi talionem in vita humana uſurpari non poſſe. Confer denuo *Hornejum*, & e recentioribus, *D. Omeſium*, Ethic. Pythagor. parte ultima, p. 53. 54.

(b) Unde, quod ſupra moneri poterat, pœnam dixit Tertullianus VICEM INIURIÆ contra Marcionem IV. 23.

(c) Quæ nomina videre eſt apud Io. Bernhardum Felicianum, veterum Græcorum in Ariſtotelem Scholiaſtarum Interpretem, Helmæſtadii editum.

(d) Gen. *IV.* 14. Iud. *I.* 6. 7. qui quod Athenienſes Æginetis, claſſe valentibus, apud Cic. Off. *III.* 11. fecerunt, LXX. Regulis pollices præcidit. add. 1. Sam. XV. 33. 2. Mccab. V. 10. omnino. Scripſit in hoc Ius Amœbæum inſignem Commentarium doctiſſimus Theologorum, *Danhauerus*, & plenam exemplorum e ſanctioribus pandectis ſeriem congeſſit, quam non ſine voluptate legeris.

(e) Exod. XXI 23. 34. 25. Lev. XXIV. 19. 20. Deut. *XIX.* 21. Proſtant etiam *Io. Frider. Miegii* & *Io. Andreæ Danzii* de Talione Diſſertationes.

(f) Pugnat etiam pro ἰσότῃ iſtarum Legum *Conſtantinus l'Empereur Babakama* cap. *VIII.* §. 1. qui tamen fateri tandem cogitur, penes Iudicem fuiſſe, pœnam talionis *corporalem* in *pecuniariam*, ſuadentibus ita circumſtantiis, mutare, argumento Legis Exod. *XXI.* 29. 30. ubi alternatio etiam gravioris pœnæ admittitur. Conf. *Pufendorf.* de J. N. & G. *VIII.* 3. 27. ac ſatis id ipſa Tractatus Babakama ſuperius allegati verba docent, quæ ex interpretatione *Io. Lightfooti* damus. Traditione accepimus, *inquiunt Magiſtri Iudæorum*, dictum illud: Oculum pro oculo: „intelligendum eſſe de ſatisfactione pecuniaria; quod autem dicitur in Lege, ſi labem impegerit proximo, eadem impingetur & ipſi: Levit. *XXIV.* 19. non vult, ut ille demancetur, prout alium demancavit, ſed cum dignus ſit demancatione, dignus eſt, ut damnum perſolvat demancato.

(g) Videre hoc etiam *Ionathas & Hieroſolymitanus Interpres*, qui reddidere: דמי עינא חלף עינא pretium dentis, pro dente: & verpi recentiores in Verſione Germanica Amſtelodami impreſſa: Exod. *XXI* 23. *Is es aber* (ſic enim ipſorum ſonant Germanica) *das ein mord werd geſchehen.*

hen, ſo ſolſtu geben ſeel for ſeel: geld for ang in plaz des angs: geld for zan, in plaz des zans: geld for hand, in plaz der hand: & ſic porro.

(h) vide omnino Exod. XXI, 18. 19. & ad eam *Jo. Bodinus* de Republ. VI. 6. fol. 768. Edit. Pariſ.

(i) Num. XXXV. 31. 32. atqui uno, ut omnes norunt, excepto prohibitoque, reliqua permiſſa videntur. add. *Jo. Teſmarus* ad Grot. II. 20. 10. p. 593. urſit hoc argumentum, & juxta cum aliis difficultatem iſtam *expedivit B. Oſiander* ad Grot. II. 20. 10. p. 1140. ſq. & ſic de Romana quoque Lege apud *A. Gellium Noct. Atticar. XX.* 1. oſtendit *Cecilius*, rem ad æſtimationem *Judicis* redigi neceſſario ſolitam. Nam, *inquit*, ſi reus, qui depaſci noluerat, *Judici* talionem imperanti non parebat, æſtumata lite, *Judex* hominem pecunia damnabat. Atque ita ſi reo & pactio gravis, quam nempe ferebat læſus, & acerba talio viſa fuerat, ſeveritas Legis ad pecuniæ multam redibat: ſi modo reus eam poſſet ſolvere. Nec obſtat, quod Lex divina *de talione* ait: SECUNDUM QUOD FECIT, SIC FIAT EI; id enim generaliter accipi poteſt pro COMPENSATIONIS PRETIO: ſi quispiam lædatur, quocunque tandem pacto compenſatio fiat. Plane ut Simſon de Philiſtæis: *quemadmodum, dixit*, fecerunt mihi, *ſic* feci eis: *Judic. XV.* 11. cum tamen Philiſtæi Simſoni uxorem abſtuliſſent; is vero ſegetes Philiſtinorum exuſſiſſet. add. *Guil. Zepper.* Explanat. Legum forenſium Moſaic. L. IV. cap. *XIV.* Conferri poteſt, de Lege Solonis duriore: ΕΑΝ ΜΕΝ ΕΝΑ ΟΦΘΑΛΜΟΝ ΕΧΟΝΤΟΣ ΕΚΚΟΨΗ ΤΙΣ, ΑΝΤΕΚΟΠΤΕΙΝ ΤΟΥΤΣ ΔΥΟ, Diogenes Laertius in Solone I. 57. & eo in notis Ægidius Menagius, qui ad Leonis præcipue Imperatoris correctionem provocat.

(k) Plura congeſſit argumenta *Epiſcopius*, Inſtit. Theologicar. *L. III. c. 12.* Sect. 2, præcepto quinto, ut: quod talio, ceu ante monuimus, non ſit *poſſibilis*; quod *periculoſa*; quod ex iniquo non parum trahat: quod noxam denique Reipublicæ adferat. v. c. ſi qui dentem excuſſerit, ſit edentulus. (2) ſi quis tenerioris complexionis interceſſit horrendum robuſtum. (3) quid ſi enim, qui læſit, privatus ſit, & læſus Conſul, Senator Princeps. Sed iſta quidem pro noſtri inſtituti ratione ſufficiant.

§. II.

Si pœna eſt malum Paſſionis OB Malum actionis: pate-

re

re utique existimamus *primo*, Præscriptionem (a) accurate loquendo non esse pœnam. Ratio est, quia præscriptio non est introducta OB malum actionis. Neque ideo Præscriptioni vel Usucapioni locus inter Gentes civitatesque cessit, ut quod nonnullis videtur, rerum suarum non satagentibus negligentiæ *pœna* infligeretur; sed facilis ejus ratio *a socialitate* petitur, quoniam absque ea nullus inter homines litium finis esset, ac pleraumque rerum & privatarum publicarumque possessionum dominia nunquam in tuto locarentur; quin &, si nulli temporum lapsus inter summos etiam Principes liberosque populos valerent, Controversiæ de regnis regnorumque limitibus forent immortales. Sed & hoc prætereundum non est, quod ex *pœna* in alium procedens commodum, antegressam læsionem supponat; in Usucapione vero, qui Dominus constituitur, nullo pacto ab negligente læsus est; ac *pœna* insuper adpellari nequit exclusio a commodo quodam, quod non nisi vigilantibus, ac rerum suarum satagentibus expositum est. Quanquam non negemus, *ex consequente fieri*, ut cui, ob vindicationem diu neglectam, actio deinceps denegetur, is *damnum*, (b) eo modo, *incommodumque* patiatur. At magna inter hoc & pœnam differentia est, nec ab illo ad hanc legitime infertur.

An formale pœna competat Præscriptioni?

Puf. O. H. & I. XII. 15. & O. M. p. 644. 645.

(a) Impingunt hoc pacto in formam pœnarum *Hugo de Roy, in* de eo, quod Justum est *III.* 3. 4. item *Alphonsus Castrensis*, Theologorum ut Vasquio audit, disertissimus, & ex Gallis Scriptor Illustris *Petrus Puteanus*, qui contra Grotium, & Albericum Gentilem in Dissertatione: *Si la Prescription a lieu entre les Princes souverains?* probaturus præscriptionem inter Gentes liberas locum non habere, ac multo minus de Regno Galliæ probari posse, hoc inter alia, argumentum opposuit, *que la prescription est* une espece de peine, *que la loy inflige aux negligens*; *ce qui ne peut convenir aux Roys & aux Princes souverains, qui n'ont point les loix entre eux, qui les lient & obligent*; *qu'on ne peut dire être negligens a recouvrir les drouts usurpes sur eux, puisque ils n'ont pas toujours les moyens ouverts de la guerre*, &c. f. Si, inquiens, præscriptio est *Species pœnæ*, quam Lex infligit negligentibus; Sequitur eam non convenire Regibus ac summis Prin-

Argumentum Puteani *refutatur.*

Principibus, quippe inter quos nullæ sunt Leges, quæ ipsos ligent aut stringant; Quorsum accedat, quod de Principibus dici nequeat, ipsos jurium suorum recuperationem negligere, quum ipsis non semper suppetat facultas APERTO Marte rem suam quærendi. Tametsi vero Puteanni magna merito apud eruditos auctoritas est, cum ob insignem eruditionem, tum ob singulare & vel hac occasione non prætermittendum elogium, quo ipsum in VITA ornavit *Nicolaus Rigaltius*; quod *oderit rixas & jurgia, ac turpe esse dixerit: Viros indubitate doctos famam viciſſim suam rodere ac lacerare scriptis trucibus, tanquam viliſſimos in plebe cerdones, in angiportis sese luto ac stercore conspurcantes: quodque rem omnium pessimam vocaverit hominis improbi literaturam; ac sententiæ bonis semel rationibus stabilitæ si quis factiosa contumacia contradiceret, prudentis esse, non altercari, sed posteritatis arbitrio rem integram permittere; *lucebit tamen, ex vero quadam eidem opponere.* Et *primo* quidem falsum assumi jam in thesi monuimus. Esse præscriptionem *pœnæ speciem*, quam Lex negligentibus inferat, absolute verum non est, quia Leges saltem pleræque, non tam pœnas solvi desidiæ quam dominia in tuto collocari volunt. Neque tam *pœna* est, quam *afflictio* quædam infortunium aut casus damnum inferens, non tamen OB CULPAM negligentiæ vel alterius generis. Imo, etsi *contra scientem* fiat præscriptio, non tamen pœna erit, quia pœna infligitur INVITO, ut supra docuimus, Dissert. *III.* §. 4. lit. a. saltim IN SE. Id vero, quod homo sibi ipsi infligit, pœna non est, & qui sciens rem suam patitur PRÆSCRIBI, non magis pœnam pati intelligitur, quam si eam donaret, aut pro derelicta habere vellet. Quod late quidem, ac ut solet, erudite deduxit Ferdinandus Vasquius, JCtus ac Senator Hispanus, Controvers. Illustr. *II.* 55. 19. *Secundo*, nec id adprobamus, quod nullum Principibus Legem esse communem ait. Non jam urgebimus, quod Clariſſimi Viri monuere, non adparere, quid prohibeat, quo minus etiam Liberas inter gentes, consensu mutuo, si non expresso, attamen *tacito*, præscriptio aliqua constitui firmarique potuerit, quoniam & pacta gentium, *mediante Lege naturali*, validam inducunt obligationem. add. *Vitriar.* Institut. Jur N. & G. L. *II.* c. *IV.* q. 15. p. m. 110. Sufficit Lex naturalis, quæ tranquillitatis & pacis interesse dictitat, aliquando possessiones rerum extra controversiam collocari; ac illustris est locus in sæpe nobis laudato *de Rebus Brandenburgicis Opere XVIII.* 15. ubi, qui Jura Imperii contra Gallos Anno MDCLXXX. deduxere, animose non minus, ac ex vero ad immemorialem possessionem provocarunt; *Longe* (inquientes) *iniquius* esse

& solvitur.

non sine encomio Puteani.

Digitized by Google

esse (plura parum æqua anteceſſerant) *Status, immemoriali, quin pluriſum ſeculorum poſſeſſione nixos, AD EDITIONEM SUORUM TITULORUM contra jura cogere. Hoc enim modo omnes totius orbis poſſeſſiones & dominia incerta redditum iri.* Denique non ſemper opus Principibus eſt, ut aperto Marte rem ſuam repetant: Sufficit haud raro, ſi vel proteſtatio de Jure fiat, vel diſceptatio partium amica inſtituatur, aut quod conſultum admodum eſt, puro (non conditionato) compromiſſo ad arbitros provocetur; quæ viæ illi præcipue notandæ, qui petit; quippe cum poſſeſſionem cum aliquo titulo favor utique comitetur. add. Grot. *II.* 23. 8. fuse; concinnius Pufendorf. de O. H. & C. *II.* 1. 10. & *II.* 16. 3. ac nuper admodum *in Vindiciis Grotiani dogmatis, de præſcriptione* inter Gentes liberas, Celeberr. *Werlhofius*, theſi inprimis *XXXI.*

(b) Salva tamen poſſidentis conſcientia, quidquid ſpecioſe regerat *Guilielmus Ameſius*, de Conſcientia V. 41. 19. p. m. 539. Si, inquit, præter alia, bona fides RE IPSA nihil eſt aliud, quam falſa perſuaſio poſſidentis; Ergo talis poſſeſſio ex præſcriptione erit injuſta, & adverſus Legem naturæ. Rurſus. Quod jus fovet poſſeſſionem rei alienæ, id injuſtum eſt. Sed Jus uſucapionis. Verum in priori argumento antecedens negamus. Non enim eſt falſa, Moraliter, id eſt culpabilis perſuaſio, quæ bona fide nititur. Etenim non eſt humanæ facultatis, omnium dominiorum juſtitiam examinare; ſed ſufficit credere, eum, a quo rem habeo, dominum fuiſſe, donec probetur contrarium. Quemadmodum & naturaliter eousque pro bono Viro quilibet habendus eſt, ac ſimplicem exiſtimationem integram ſervare cenſetur. Sed & in altero minor eſt falſa. Res enim ſic poſſeſſa, ab alio derelicta, & hujus voluntate eam non amplius habendi per derelictionem ſufficienter declarata, pro aliena haberi non poteſt; nec quæ juſto titulo, puta emtione, donatione, & ſimilibus, ac bona fide poſſeſſa. add. *Mevius* Nucl. J. N. & G. Inſpectione VI. §. 24. n. 2. Denique COLLISIO videtur præceptorum naturalium: RES Domino invito non eſt auferenda: & illius Reipublicæ intereſt, dominia in certo locari. Sed heic *vincit poſterius*, quia dominia non ſunt introducta turbandæ, ſed tranquillandæ conſervandæque ſocietatis cauſſa. Quemadmodum Legibus κατὰ φύλαις hæc ſemper limitatio ineſſe intelligitur: quatenus iis ſatisfieri queat, SALVA LEGE NOBILIORE. Quamobrem ſi utrique ſatisfieri nequit, inferiori non obedire *mali rationem exuit*, idque ex mente Legislatoris, quem ad impoſſibilia nos obligare voluiſſe, probabile non eſt. Sed hic amplior eſt de COLLISIONE Legum, inprimis naturalium locus, quam qui heic pro dignitate tractari poſſit.

Obſervatio de Colliſione Legum Naturalium.

possit. Eum a *Panætio*, Stoico apud Rhodios Philosopho prætermissum queritur *Cicero*, *primo de Officiis*, in calce; qui tamen nec ipse pro dignitate, & distincte satis id excoluit; judice cui plurimum in nobilissimo argumento debent eruditi, Celebertimo *Hertio*, Tractatu de Collisione Legum, qui primo Opusculorum Tomo continetur. Inprimis nihil flagitiosi pro Rep. suscipiet sapiens, nec Resp. quidem PRO SE suscipi volet. Cic. Off. I. ult. Adde si placet, *Henniges* ad Grot. *II.* 4. 1. p. 397. cujus pleraque probari possunt, si, quæ de pœna negligentiæ advertit, excipiantur. Hæc est illa, quæ videtur utilium fieri cum honestis sæpe dissensio. Cic. Off. *III.* 13. Cum utilitas ad se rapere, honestas contra revocare ad se videtur, fit, ut distrahatur deliberando animus, afferatque ancipitem curam cogitandi. L. I, c. 3.

§. III.

An dimissa culpa locum habeat pœna?

Si porro, FORMA POENÆ in eo consistit, quod infligitur *ob malum actionis*; & pœna adeo atque culpa, veluti correlative dicuntur; manifestum *secundo* esse existimamus, quod *non omnis afflictio*, non *omne incommodum*, *non omnis castigatio pœna dicenda sit.* Igitur contra naturam pœnarum loquuntur, & in prima Moralis disciplinæ principia impingunt, qui remissa CULPA pœnam ajunt manere; *(a)* & iis, quibus crimen a Domino condonatum est, luendas adhuc, jam condonati criminis pœnas restare asseverant. Pœnam is nullam debet, cui peccatum remissum est. (b) Neque illi quidquam proficiunt, quando exemplis undique conquisitis probant, immissas a DEO sanctissimis quibusque Viris gravissimas calamitates. Aliud nimirum quæritur; An illa, quæ recensent, prorum mala POENÆ proprie fuerint, iis *ob peccata* divinitus inflictæ? Fatemur gravia & acerba fuisse, quæ tulerunt: fatemur cœlitus a DEO immissa. Pœnas fuisse negamus. Neque enim *(c)* quidquid adversum aut acerbum nobis accidit, id ipsum pœnam esse necesse est. Grave est vinciri; gravius uri, aut secari. Non tamen ideo pœnas dedisse censendus est, qui ex medici præscripto aliquid istorum perpessus est. Gravis erat olim, ac laboriosa Athletarum vitas

„ vita; multus ſudor, multæ plagæ; dura etiam & acerba eſt „ hodie tironum in Gymnaſiis, militum in caſtris, in agmine, „ in acie conditio. Eone exiſtimandum eſt, alicujus eos peccati pœnas luere? Nihil minus. Hanc iſti habent non ſceleris, aut flagitii mercedem, ſed virtutis & gloriæ *diſciplinam*. Sanguinis miſſio in caſtris Romanis flagitioſo militi infligebatur in pœnam. Eadem Medicina & fuit, & nunc eſt. Res utrobique eadem, ſi ipſum actionis aut paſſionis ingenium ſpectes longe diverſa, ſi agentis ANIMUM, aut patientis meritum intuearis. Rem (ut loquuntur ſcholæ) MATERIALITER unam variant cauſſæ, fines, uſus, circumſtantiæ. *Crux* facinoroſo ſceleris *ſupplicium* eſt, ac ejus, quem promeritus eſt, *inferni* pars quædam. *Martyri* eadem non *pœna*, ſed *certamen*; non *ſupplicium*, ſed *victoria materia* eſt. (d)

(a) Uſum hujus obſervationis ii facile capiunt, qui momentum quæſtionis: An dimiſſa culpa infligi adhuc poſſit pœna? inter nos & Romanenſes agitatæ intelligunt. Ajentem hi tuentur, ſed invitis, ut oſtendimus, naturæ principiis. Itaque negantem cordate defendunt noſtri, falſumque eſſe oſtendunt, quod remiſſa culpæ remaneat debitum luendæ pœnæ, tametſi temporalis, attamen propriæ ſic dictæ. Argumentum roborandæ, ut alios prætereamus, piæ doctrinæ petiit accuratiſſimus Theologus, *Henricus Hœpfnerus* in ipſa fronte Diſſertationis *A NATURA POENÆ PROPRIE SIC DICTÆ*. Contradictoria enim eſſe, culpæ remiſſionem, & ad pœnam obligationem. Illam Judicem reconciliatum placatumque, hanc iratum, & Compenſationem EX RIGORE quærentem innuere. Ac tametſi ſint, qui calamitates caſtigationesque, dimiſſa etiam culpa, immiſſas, *pœnarum* nomine inſigniverint, velut, qui de vocabulis noluerint litigare; ipſi tamen inter pœnas materialiter [ut cum ſcholis loquamur] & formaliter conſideratas accurate diſtinxere. Priori ſcil. modo, ac metaphorice & figurate pœnam ſæpe dici etiam caſtigationem, qua Pater filium corrigit, non Judicis gerens perſonam, ſed Patris, dum ejus delicta, quanquam prætoria ſeveritate non proponit, levi tamen atque ſalutari diſciplina caſtigat. Quæ ratio eſt elegantis in ſacris phraſeologiæ, quæ caſtigationes ejusmodi παιδείας adpellat, τῷ κατακρίματι oppoſitas, 1. Cor. XI. 30, 32. ac memini Hebræorum

Magistros eas pulcre admodum vocare יסורין של אהבה Castigationes amoris. add. Eduard. *Pocokius* ad Joel. *II.* 14.

(b) Videri e nostris possunt, *Hopfnerus* duobus locis: uno ubi de Satisfactionibus, altero, ubi de Justificatione agit, quo posteriore ad Augustinum præcipue, ac Jure quidem provocavit. Is enim: quod, ait, pateris, unde plangis? Medicina est, *non pœna*: castigatio, non damnatio. In Psalm. *CII.* Tom. *VIII. Gerhard.* de Pœnitent. §. 126. ubi tandem: Negari certe nequit, *perpetuam esse Relationem* inter culpam & pœnam. Ubi igitur facta est remissio culpæ, ibi pœna PROPRIE dicta locum habere nequit. Quid, quod remissio peccati nihil aliud sit, quam *condonatio pœnæ?* Ergo pugnant inter se invicem, peccatum vere remissum esse, & tamen *pœnam* proprie dictam adhuc propter peccatum sustinendam esse. E Romanensibus placuit cordatus Jureconsultus & Philosophus *Fernandus Vasquius*, qui Controv. Illustrium II. 55. 19. ad Alphonsum Castrensem provocat, cujus verba ita habeant: Advertendum esse, quod non omnis *passio quamlibet offensiva*, seu concomitans, sive inflicta est, dicenda pœna sit, quia pœna & culpa dicatur CORRELATIVE.

(c) accurate Chrysostomus, de sanctis hominibus: *οὐ γὰρ δὴ κολάσεως ἦν ἄπερ ἔπαχον ἀλλ' ἀγώνων καὶ παλαισμάτων.* Non enim ad punitionem passi sunt, sed ad certamina & luctam. Homil. XLI. Græca [Lat. *XLII.*] in Matth. p. 476. c.

(d) Commendari heic magnopere meretur *Joannes Dallæus*, qui septem Libris de pœnis & satisfactionibus, *hanc unam e doctrina de pœnis quæstionem*, [utinam & cæteras!] egregie tractavit, ac prope dixerim, exhausit. Prodiit Opus insigne Anno MDXLIX. Amstelodami, quo ipso id Amplissimo Viro Cl. Sarravio, Senatori in Parlamento Parisiensi inscripsit.

SECTIO VIII.

SECT. VIII. *DE FORMA POENARUM. An ob delicta aliena irrogari possit pœna?*

§. I.

SI Pœna immittitur OB MALUM actionis: *Igitur ad eos non pertinet, qui non peccarunt.* Nam contra naturam est, aliquem ob factum quoddam puniri, quod ipsi non potest imputari: præterea obligatio ad pœnam ex merito

Digitized by Google

merito oritur; *meritum* autem est personale; (a) quippe ex *voluntate* ortum habens, (b) qua nihil est magis hominis proprium; unde & ἀνηξέσιον vocatur, & noxa, veteri dicto, caput sequitur. Itaque *pœna* vocari nequit dolor ille aut damnum, quæ ex alterius pœna consequenter in illos redundant, qui nihil deliquerunt. Sic *parentum bonis* (c) *confiscatis*, liberi sentiunt quidem *incommodum*, idque *per consequentiam*, quia bona illi habituri alioquin fuissent, cessante conditione, quæ erat, ut ea a parentibus usque ad mortem conservarentur. Eundem in modum, quando parentibus ob delictum in servitutem redactis, liberi, ex illis post nati, servi quoque fiunt, in his *pœna rationem non habet servitus*, sed infortunii duntaxat; præsertim, cum nemo, antequam sit, jus (d) habere possit, ut tali & non alia conditione nasceretur. Sed & reo aufugiente, quando fidejussor exsolvere multam cogitur, non ex delicto, aut sub *ratione pœnæ* patitur, sed quia in talem eventum ULTRO se obligavit.

(a) Difficile hoc & prolixum argumentum est de *Communicatione Pœnarum*, tractatum a Grotio II. 21. per totum, ac brevius a *Pufendorfio* Element. Jurisprud. Univers. L. I. Defin. XXI. §. 7.

(b) Unde nec DEUS pœnam innocentibus infligit, etsi Grotius hcic ad *merum ejus Dominii Jus* confugiat, notatus eam ob rem jam superius, Differt. *III.* §. 4 p. 24. 25. Equidem *obstare* videntur 1] *Adami delictum* posteris non existentibus imputatum. 2] *Familia Achanis* ob Patris sui furtum excisio. 3] DEI ipsius verba, se *paternam iniquitatem in liberis vindicaturum*, ac exemplo posterorum Chami, Gen IX. 25. Saulis, Jerobeami, Achabi, minarum veritatem comprobantis. Qui etiam ob Davidis peccatum pestilentia populum confecerit & quidem, ipsomet agnoscente Davide, innocentem. 4] *Auctoritas Arcadii*, Imperatoris licet Christiani, pronunciantis, paterno perire debuisse supplicio, in quibus paterni criminis exempla metuuntur. Sed ad *primum* quidem non respondet ratio sibi relicta, quippe quæ ignorat, pravitatem in facultatibus inclinationibusque humanis conspicuam, UNIUS culpa provenisse. Cæterum terminos e scholis nostris desumsere *Theologi*, quando Adamum ad præstandam conditionem fœderalem NOMINE totius generis

Proponuntur Objectiones.

& respondetur ad primam.

neris humani obligatum, illiusque *CAPUT* non *physicum saltem ac seminale*, *sed & MORALE* ac personam REPRÆSENTATIVAM & Sponsorem quendam Syndicumque fuisse responderunt. Ex quo adparet, quod *violata* ab illo *primi pacti conditione*, tota simul posteritas pœnali fœderis sanctioni obnoxia fuerit reddita; quippe cujus ipse *personam* unus sustinuit, & quicquid accepit egitque, id accepit & egit, *& suo & totius posteritatis nomine*; ut novum non est, actiones Syndici totius Reipublicæ actiones vocari. Conferatur *B. Wœlfflinus* de hoc argumento singulari Tractatu, Exercit. VI. §. 9. & 15. & *Pufendorf. de Jure Feciali* §. 26. p. 115. sq. ac *Elem. Jurispr. Univ.* L. I. defin. IV. §. 1. Ad reliqua monemus *primo* generatim. Subditos liberosve, qui ob peccata Rectorum parentumve affligi dicuntur, non esse ejusdem generis. Namque, aut *innocentes plane sunt*, & transgressione culpaque Superiorum ita immunes, ut nulla prorsus ratione de ea participent: aut *implicati sunt per Consensum, imitationem, approbationem*, aut alio, qui in serie Moralium causarum adparet, modo. Prioribus neutiquam imputatur culpa Magistratus aut Parentum sed Magistratus aut Parentes *proprie puniuntur in subditis aut liberis*, quorum CALAMITAS in illorum ordinatur supplicium: agnoscente id ipsum Davide 2. Sam. XXIV. 17. & ita, licet subditi aut liberi non sint immunes ab omni peccato ABSOLUTE, absque respectu ad Magistratum aut Parentes, possintque utique *castigari* vel etiam *puniri* propriorum intuitu delictorum: non tamen puniuntur, *formaliter*, ob delicta Superiorum, quippe de quibus non participarunt. Posterioris ordinis qui sunt, merito plectuntur cum Magistratu & Parentibus, quippe *CORREI*, & ad quos criminis paterni reatus ob communionem patrati criminis PROPRIE spectat. Confer. Ezech. XVIII. 14. 15. 16. 17. 18. ac omnino e nostris *Wœlfflinum*, qui hoc argumentum, confuse a quibusdam tractatum, ex interioribus principiis eruit, laudato Tractatu de *Lapsu Adami* Exerc. VI. §. 6. Speciatim vero, quod locum de *Achane* attinet, sunt, qui dicant, liberos ipsius adductos, ut cum omni populo simul a Josua erudirentur, monerenturque sibi a talibus cavere; non ut interficerentur cum Patre: eoque sequentia verba: *Lapidarunt eos*: intelligenda tantum de Achane & jumentis ejus. Jos. *VII.* 24. Cæterum eo gravius fuisse supplicium, quod Achani in gementium liberorum conspectu irrogatum. Quod si vero omnino & hi pœnam sustinuere capitalem [etsi magnæ sunt pro sententia prioris rationes] dicendum utique erit, illos in participium paterni sacrilegii venisse, vel *positive*, *consentiendo*, vel *negative*, *reticendo*, neque ceu pater erat, manifestando. Ad *tertium* dicimus, non probari, quod innocen-

Ad reliquas 1) generaliter.

2) Speciatim ad secundum.

ad tertium.

Digitized by Google

tes liberi puniantur, obstante immota divinæ Justitiæ Regula Gen. XVIII. 25. Sap. XII. 15. Quodsi ergo *affligantur*; tum vel *castigationem*, vel *pœnam*, suo quam delicto meruere, sustinent. Sed & lex ista de puniendis improborum liberis ultra *abnepotes*, id est, *tertiam quartamque* generationem non extenditur, quia ad eorum conspectum pertingere potest humana ætas, & parentes puniri adhuc eo spectaculo possunt, quod gravius illis, quam quod ipsi ferunt. Adde, quod istæ generationes perversis plerumque antecessorum exemplis fuerunt corruptæ, quæ ratio etiam est, cur DEUS *de se odio habentibus* hanc pœnam edixerit. Saulis posteritas gens fuit sanguinaria, adeoque rea sanguinis Gibeonitarum 2. Sam. XXI. 1. & Jeroboami quoque posteritas, paternæ impietatis viam ingressa non in *Unione* saltem *naturali*, sed & *morali* cum Patre stetit, particeps facta falsi cultus, universum Israelem corrumpentis, in quod scelus, velut & in perjurium & sacrilegia, isto pacto animadvertere DEUM, Græcis observatum, qui ista crimina ἄγη adpellarunt. add. Grot. *II.* 21. 24. & *Plutarchus de sera numinis vindicta*. Denique non Davidis modo, sed & propriorum peccatorum caussa punitum populum esse, quis dubitet? Quanquam *occasionem* præbuit Regis facinus, iram celerius emittendi. Neque reprehendi hoc quidem loco ab *Ulr. Obrechto* meruit *Osiander*, qui caussas pœnarum populo irrogatarum facile obvias conquisivit. Quis enim ignorat *caussæ moralis* fontes? & quem *politici vinculi*, heic intervenientis, *efficacia*, fugit? ubi facile infertur communicatio per intentionem *sive directam*, sive, quod sufficere potest, *indirectam*; velut aliis loqui placet, *formalem*, *virtualem* & *interpretativam*. *Illa* rursus vel *negativa*, *vel positiva est*. *Ista* in eum cadit, qui effectum actu quidem voluntatis expresso non expetit, id tamen agit, ex quo effectum IMPUTABILEM, *semper*, aut *saltim plerumque* sequi non ignorat. Hæc ex culpabili ac facile superanda ignorantia ortum habet. Atqui IMPUTABILITAS recte de singulis hisce intentionis speciebus enunciatur, eoque a Populo non abfuisse facile intelligitur.

(c) Singularis est observatio Grotii: *Nescio*, inquientis, quis Christiano Imperatori Arcadio ausus est hoc dictare, debuisse paterno perire supplicio, in quibus paterni criminis exempla metuuntur. J. B. & P. II. 21. 13. sed quis iste fuerit, *Jacobus Godofredus* docuit, &, pulcre expositа Eutropii Historia, observavit *Ulr. Obrechtus*, Observat. ad Grot. *II.* 21. 13. & ante eum sententiam ad eundem locum dixit prudentissimus Zieglerus. Quo ipso ad quartam objectionis partem responsum esse arbitramur. Signanter interim de facto Amaziæ Regis Judæ *Scriptor divinus*: *ad quartam*

vinior: Sustulit, inquit, *Ministros percussitque, qui Patrem suum interfecerant. Filios vero Regicidarum non occidit. Quemadmodum & Lex Moysis exigit, ubi sic præcepit Dominus atque edixit: Ne moriantur Parentes liberorum caussa, nec filii propter liberos: Sed quivis propter summmet peccatum moriatur.* 2. Reg. XIV. §. 6.

(d) Non ubivis obvia est distinctio libertatis κατὰ φύσιν & κατ' ἐναντιότητα. Illa omnibus per naturam antecedenter ad omne factum humanum competit, quia natura omnes sumus æquales; non hæc, quæ dicit *Jus nunquam serviendi*. Usum docuit *Grotius II. 22. 11. add. 1. Cor. VII. 21.*

§. II.

An pœna aut malum irrogari possit delicto nondum probato? & quid de Judiciis DEI sentiendum?

Si porro pœna est malum Passionis OB malum actionis; manifestum est, *in dubio pœnas nondum infligi posse*. Quare & usitatas veteribus (a) Innocentiæ purgationes, ac judicia, ut vocabantur, DEI, Legesque (b) paribiles recte abolitas asserimus: (c) *cum* quod injustum est, (d) malo adfligere, quem deliquisse ignoras; *tum* quod nihil faciendum dubitante conscientia esse, ex natura constat; & audax *insuper* temerariumque facinus est, innocentiæ aut noxæ testimonia, ante tempus Deo velut extorquere, & effusæ Ipsum tentandi licentiæ campum aperire: *denique* satius est *in dubio* vel nocentem absolvere, quam innocentem condemnare: quia corrigi non potest damnatio semel injuste facta; at absolutio nocentem vel emendat, vel denuo peccanti pœnam reservat.

(a) Qualis fuit (N) per *aquam calidam seu fervidam* potius; cujus in Legibus Frisiorum frequens extat mentio, ut, Titulo Thiubda: III. 6. edit. Heroldianæ, quæ Basileæ MDLVII. prodiit: *Si res grandis erat, in reliquis juret servum, aut ad judicium DEI in aqua ferventi examinet.* Ac rursus §. 8. *Si quis in furto deprehensus fuerit, & ab ipso, qui eum deprehendit, furti arguatur*, & negaverit: juret uterque solus, & *ad examinationem ferventis aquæ judicio DEI probandus accedat*: Si ille qui fur esse dicitur, fuerit convictus, componat Weregildum suum ad partem Regis, & manum LX. solid. redimat, & in sumpto furto compositionem exsolvat. adde Legis Frisiorum Titulum XIV. §. 3. & alibi passim. Profert

fert etiam Decus Anglorum *Jo. Seldenus in Jan. Anglor.* ex Hoveden L.II. annal. exemplum Joannis Senis nobilis & divitis, cui sub Henrico II. cum imputata esset Fratris Comitis de Ferrariis cædes, & aqueo se non expediret judicio, pœnas dederit patibuli. Eventus erat, ut si innocentes essent, manum non adustam vel illæsam extraherent. Vide Formulam in Consecratione aquæ usitatam, apud *Goldast.* Constit. Imp. To. *III.* & repetitam a *Joh. Christoph. Becmanno*, diligenti tractatione de Judiciis DEI, c. *III.* §. 4. p. 23. seqq. [2] Eodem pertinet purgatio per *Aquam frigidam*, eaque communior. Ubi reus aquæ immersus, si fundum peteret, innocens pronunciatus: si emergeret, damnatus est. Quali injustissimo processu in *Waldenses* olim & *Albigenses* animadversum legimus, quorum aliqui ad tribunalia tracti, se a Waldensium doctrina alienos esse profitebantur, ut capitis pœnam effugerent. Qui tamen denuo purgationi per aquam frigidam commissi, quod corpora ipsorum aliquando attollerentur, a Turba adclamante; *Haretici sunt, Waldenses sunt*: ne expectata quidem Judicis sententia trucidati sunt. add. *Molinæi Vatem. III.* 23. [3] Nec minus eo referenda sunt *Ignis judicia*; ubi si quid *ignes ac rogi*, vel *pruna, aut ferra candentia, chirotheca item candentes*, ac *vomeres igniti* præternaturale admitterent, & gestantem incedentemve illæsum præstarent, is, nulla amplius facta disquisitione, innocens pronunciaretur. Sacros ejus rei ritus ex *MSC. Anglicano* exhibuit *Boxhornius*, Histor. Univ. ad A. MV. ex eoque recensuit Becmannus, c. IV. §. 1. [7] Singularis etiam fuit modus explorandi innocentiam, per *duella judicii Divini*, Lege Burgundiorum sancitus: quem in Historia veteris Regni PQ Burgundionum descripsit *Schurzfleischius*, Dissertatione XI. inter Opera Historico-Politica. Sed & Leges *Alemannicæ* tit. 44. §. 1. tit. 56. §. 1. tit. 84. *LL. Bajwar.* Tit. 2. cap. 2. tit. 9. cap. 4. & *LL. Longob.* lib. 2. tit. 9. §. 39. & lib. 2. tit. 35. §. 3. 4. in causis dubiis ad hæc *scelesta præsidia*, divinaque, ut perverse tum credebatur, Judicia confugerunt, observante, totumque argumentum pulcherrimis, ac nondum editis monumentis illustrante Celebertimo Viro, *Jo. Philippo Datt*, volumine Rerum German. I. 1. 23. sqq. ubi etiam privilegia, contra Judicia Cambionum impetrata recensuit, & crudelissimæ superstitioni larvam detraxit, vocato præcipue in subsidium *Agobardo*, Lugdunensium Episcopo, qui inter alia: Vocant, inquit, vani homines ista judicium DEI. *Unde probari potest judicium esse DEI, quod Deus nunquam præcepit?*

(b) adde denuo *Dn. Datt.* I. 1. 59.

(c) conf. *Becman.* d. l. c. VI. §. & *Conſtitutionem Friderici* I. quæ eſt inter Neapolitanas, L. II. tit. XXXI.

(d) *Obſtare* videtur (1) Lex divina, qua mulieres, *adulterii* ſuſpectæ, innocentiam *aquarum amararum hauſtu* probare tenebantur, Num. V. 12. 13. ſqq. (2) quod pluribus exemplis, divino proviſu, comprobatum fuerit, Purgationes ejusmodi culpam innocentiamve demonſtraſſe; ac (3) *Kunegundim Henrici II. Imp. Conjugem*, cum illicitæ conſuetudinis cum nobili Aulico ſuſpecta eſſet, ad *ignis judicium* confugiſſe, & cum per undecim ignitos vomeres illæſa ambulaſſet, in duodecimo ſubſtitiſſe, inviolatamque adeo pudicitiam comprobaſſe. Sed ad primum quidem non diſputabimus, an *amara aqua* ob qualitatem intrinſecam dictæ, an ex *effectu*, quem in rea muliere edidere, an *ex adjuncto*, ſeu quod cum amarore ac triſtitia animi, ceu *Jo. Clericus* ſuſpicatur, hauſtæ fuerint? add. *Wagenſeil.* Sota, cap. III. §. c. pag. m. 441. Sufficit primo, quod id DEI judicium ad unius adulterii explorationem deſtinatum, ac ſingulari quidem edicto divino, fuerit. At nihil ejus in hiſce, quæ vocabant, Judiciis divinis conſpicimus. Namque & ad alia incerta adhiberi ſolita, & mandato DEI deſtituta fuerunt. Cæterum conſtans Hebræorum ſententia eſt, divinam iſtam Legem, non cuilibet imaginariæ Zelotypiæ indulſiſſe, ut in gratiam ſuſpicacis viri tam grave pudicitiæ conjugalis experimentum fieret; ſed *zelum magna ratione* & ſpecie veri nixum, quemque ſeria uxoris de ſuſpicione commonefactio, atque ut a ſuſpecta converſatione deſiſtat, dehortatio, antecefſerit, intelligendum eſſe. Sed quid hæc ad Judicia, quæ ſequiores præpoſtere adpellarunt divina? Conf. *Epiſcopius* Inſt. Theol. L. III. c. X. Sect. II. §. 12. Ad *alterum:* equidem Aventinus, *Annal. Boj. L. IV.* fol. 133. b. & alibi, mirifice iſta judicia velut actus piæ in Deum fiduciæ exaggerat; ſed jam ſupra nos exemplum innocentiſſimorum Waldenſium allegavimus. Singularis tamen eſt Grotii obſervatio, ſæpe DEUM apud populos legum literarumque rudes permiſiſſe, ut lætus eventus cauſſam innocentis comprobaret, forte quod eo rerum ſtatu non tam malitia, quam ſimplicitate hæc ratio probandi recepta eſſet. De *tertio* videant Hiſtorici, quorum lites non decidimus. Id memini, inſignem Virum totam de *exploratione Innocentiæ Kunigundis narrationem*, multorum licet Scriptorum teſtimoniis nixam, *pro fabuloſa* nuper declaraſſe, peculiari de Kunigundi edita diſſertatione, quæ, ut omnia quæ a *Schurtzfleiſchiano* ingenio prodeunt, legi prorſus meretur. Addi poteſt faſciculus Quæſtionum Moralium, qui Helmſtadii, dirigente *Jo. Andrea*

Digitized by Google

drea Schmidio, Theologo ac Polyhiſtore celebertimo concinnatus, quadriennio adhuc prodit, ad Partem Specialem *Theol. Moralis Bajerianæ* c. II. Sect. I. qu. 2. Poterat etiam *tortura* opponi. Sed illi ſeveritati non favet Jus Naturæ. Conf. *Bæcler.* de Judiciis, quæ Diſſertatio eſt appendix Diſſertat. Academicarum p. 80. ſeq.

§. III.

Quoniam porro Pœna eſt Malum Paſſionis OB Malum Actionis: adparet, in ejus forma ſpectandum eſſe inprimis ID, OB QUOD. (a) Eſt autem id nihil aliud, quam MERITUM; ultra quod nemo eſt puniendus, (b) quemadmodum rerum etiam reliquarum eſt modus & quædam mediocritas. Ubi non diffitemur, *generalius* a nobis accipi *vocem meriti*, quatenus & mali meritum complectitur: qua notione eam & Grotius adhibuit; alias (c) enim, & κατ' ἐξαίρετον λέγον ſenſuque preſſiore, meritum dicit *qualitatem moralem æſtimativam*, in hominem *ex actione indebita* (d) reſultantem, ſecundum quam illi debetur bonum æquipollens, (e) ab eo, in cujus gratiam iſta actio fuit ſuſcepta. Quod opponitur partim *Debito*, (f) quod formaliter importat præſtationem rei per legem præcipientem vel vetantem requiſitæ, ac jure perfecto, nulla licet mercede aut præmio propoſito, debitæ: partim *demerito*, quod inſtar qualitatis concipimus, ex actione mala in hominem reſultantis, qua damnum alteri iſta datum penſare tenetur. Itaque hoc loco Meritum, ut monuimus, eſt ID, OB *Quod* pœna infligitur: id nimirum, quod *ex concepto* (g) actionis malæ *formali* profluit, & in ea intrinſece, arctiſſimeque comprehenditur.

Quid ſit Meritum? ubi & oſtenditur, quotuplex ſit vocis acceptio?

(a) Ita nimirum τὸ OB, variis adeo exceptionibus obnoxium, ipſe definitionis auctor expoſuit, de J. B. & P. II. 20. 28.

(b) Docet hunc modum, hancque μετότητα ratio, ex eaque omnis ſapientum chorus, cujus ſuffragia diligenter, ut ſolet, collegit Joann. *Teſmarus* ad Grot. II. 20. 28. addendus Cicero Off. I. 25. Cavendum eſt, inquiens, NE MAJOR POENA, QUAM CULPA SIT.

Digitized by Google

(c) Non erit, ſpero, inutile doctrinam *de merito* attigiſſe, ſed breviter ac in tyronum gratiam. Definitionem dedit *Pufendorf.* Element. Jurisprud. Univ. L. I. 20. 21.

(d) Propria igitur ejus conditio eſt, ſi loqui ita fas ſit, INDEBEITAS. Quod naturale eſt fundamentum deſtruendi diſtinctionem Meriti in *de congruo & de condigno.* add. *Dn. Jo. Jac. Müllerus*, Inſtit. Ethic. P. I. c. VII. §. 12. p. 289.

(e) Meriti expletionem quando expreſſe ſtipulamur, *Merces* proprie dicitur. Sed quando expletio ejus, quantum ad modum, tempus, & quantitatem in arbitrio & æquitate alterius relinquitur, *Præmium* vocatur. Quod eſt vel *res corporalis*, vel *incorporalis*, vel *moralis*, vel *notionalis*; cont. denuo *Pufendorf.* Element. Jurisprud. Univ. I. 20. 3.

(f) Illuſtris locus eſt Luc. *XVII.* 10.

Quid Meritum hoc loco ſit? ID OB QUOD?

(g) Sic ſemper malæ præſto ſunt actioni conſcientiæ inquietudo & accuſatio, aliaque ejus accidentia: quæ tamen ex ejus formali, ut „ ajunt, conceptu non emanant. Hoc *meritum* definiunt, quod ſit rea„ lis relatio actionis moralis ad rem a recta ratione prædeterminatam, „ cujus ipſum agens morale capax exiſtit vi juſte ſervatæ inter ipſam actio„ nem, & rem præſtitum æqualitatis, ad honeſti conſectationem, & vitii fugam. Definitionem paulo obſcuriorem explicant, quod homicidium v. c. a Cajo commiſſum ſit actio moralis, & quidem in ſpecie moraliter mala; cujus conſequens ſit MERITUM Pœnæ capitalis, *quam recta utique ratio determinet*, modo ad juſtam inter hoc delictum & pœnam attendatur æqualitatem & vitam eripienti, vita rurſus, auctoritate publica eripiatur. *Subjectum* attributionis hujus meriti eſt moralis actio, in poteſtate agentis conſtituta; *Fundamentum* dicunt poſſibilem æqualitatem, imo ipſam actionem moralem ejusque terminum recta ratione determinatum; *Rationem fundandi* ipſam actualem ajunt æqualitatem inter actionem moralem ejusque terminum, ut inter homicidium & homicidæ occiſionem; *terminum* denique ejus dicunt rem a recta ratione prædefiniam; uti terminus, ad quem moralis relatio homicidii, *ut meritum dicitur*, tendat, ſit mors. Sed hæc nos quidem breviter, ne quid omittatur, quod ad diffuſi argumenti vel cognoſcendos terminos requiritur. Plenius iſta ac ſatis quidem diligenter *Veltheimius* ad Grot. II. 20. §. 13. ſeqq. & laudatus antea Dn. *Müller*, Inſtit. Ethic. I. 7. 5, ſqq.

§. IV.

Digitized by G

§. IV.

Commode adeo de *Culpa* quoque (a) heic agitur, ejusmodi actus mali sive qualitatem sive relationem dicente, vi cujus ille agenti morali, ut *auctori*, (b) actu etiam cessante dudumque præterito, moraliter imputari (c) potest. *Quid Culpa?*

(a) Differt culpa *Moralis* a *Juridica*, quod illa semper cum animi malitia conjuncta sit, verumque dicat respectum ad delictum; hæc vero sæpe solam negligentiam, ne quidem ad damnum sarciendum obligantem, importet. *Pufendorf.* Elem. I. 17. 7. Pulcre Cicero Off. I. 25. Cavendum est, ne major pœna quam culpa sit; & ne iisdem de causis alii plectantur, alii ne appellentur quidem. Prohibenda autem est maxime ira in puniendo. Nunquam enim qui iratus accedet ad puniendum, mediocritatem illam tenebit, quæ est inter NIMIUM & PARUM.

(b) Hæc enim est præcipua ut actionis moralis in genere sic & malæ speciatim affectio, quod homo pro ejus auctore possit haberi, ac ad reddendam de ea rationem adstringi; quodque in ipsum redundent effectus, qui ex istis proveniunt. add. *Pufendorf.* O. H. & C. I. 1. 19. Inde culpa *Scholasticis* definitur moralis imputabilitas delicti.

(c) Vox imputationis, ut *ex Flacio*, ejusque Clave in hac voce; ac *Wellero* ad Rom. IV. 3. didicimus, *hortensis* est, & proprie insusionem vel insitionem, qua surculi plantæ imputantur, significat. Translata deinceps ad forum Morale, pro actu Judicii, quo quid ad Auctorem suum pertinere intelligitur, ac *jure censetur*.

§. V.

Sed & Culpam, [quæ moraliter (a) considerata varie dividitur] *quoad modum concipiendi* excipit Reatus. (b) Ut enim ex actu moraliter malo proxime culpa, sic ex hac Reatus oritur; qui non tam *delinquentis sub peccato* quandam veluti constrictionem, quæ *reatus* alias *culpa* (c) in scholis dicitur, quam peccatoris ad pœnam, (d) ob admissam culpam, OBLIGATIONEM & DIGNITATEM importat. *Quid Reatus?*

(a) Ut est divisio (1) in *plenam* & *minus plenam*. Prior culpa

eſt, quæ ex delicto plene perfecteque: poſterior, quæ ex eodem, ſed ſemiplene ac imperfecte voluntario conſurgit. (2) in *directam* & *indirectam*. Illam vocant, quæ oritur ex delicto, cujus cauſſa fuit directa hominis voluntas & conſenſus directus. Ut ſi quis ignem tectum ſupponeret, incendiumque illo excitaret. Hanc, quæ peccatum ſequitur, cujus cauſſa fuit indirecta hominis voluntas & indirectus conſenſus; ut ſi quis ignis, ceu par erat atque ex officio tenebatur, curam non ageret, eoque pro cauſſa ſequuti incendii haberetur. (3) *in levem* & *gravem*, pro natura ſcilicet & gravitate vel levitate delicti. (4) *in propriam & alienam*. Poſteriorem in ſuſceptione culpæ alienæ a *Chriſto* factæ norunt Theologi. Confer ſæpe in hoc argumento commendatum longeque utiliſſimum Scriptorem *Dn. Müllerum*, Inſtit. Ethic. P. I. c. IX. §. 8. De culpa Juridice accepta egit *Ludov. Molina* de J. & J. To. II. diſp. 193. & nota in vulgus eſt ejus *in latam, levem & leviſſimam diviſio*. Ubi & *leviſſima culpa* ad reparationis neceſſitatem ſufficere poteſt, ſi modo negotii natura exactiſſimam diligentiam non ultro velut adſpernetur, & quæ alias a Juris quoque naturalis Doctoribus monentur. add. interim *Puſendorf.* de O. H. & C. I. 6. 9.

(b) Nomen *Ciceroni* incognitum & a *M. Meſſala* primum uſurpatum eſſe memorat *Quintilianus*, VIII. 3.

(c) Cum quis Reus facti dicitur, ut in vernacula: Er iſt ſchuld daran.

(d) Cum dignus quis dicitur, qui pœna ob peccatum & noxam adficiatur: Er iſt ſtraffwürdig; Er iſt ſtrafffällig. Rom. V. 16. Reatus ex una offenſa eſt ad condemnationem. Quo etiam adſpectu peccata debita dicuntur. conf. omnino *H. Witſius* ad Symbol. Apoſtol. Exercit. XXV. §. 5. p. 476. & adde denuo Müllerum l. 9. 11. quo ſenſu & *Vaſquez.* in t. 2. Thom. tom. 1. diſp. 132. c. 3. n. 16. & 17. Reatum dixit eſſe dignitatem ſive obligationem ad pœnam ex peccato ortam. Neque hæc doctrina illis opponitur, qui Reatum *peccati formale adpellant*. Vel enim peccatum *in ſe* & quoad malitiam inordinationemque ſuam conſideratur: vel *relate* ac in ordine ad peccantem, quem deturpat, ac reum conſtituit. Priori modo ejus formale eſt DISLEGALITAS; Poſteriori *reatus*, quo homo formaliter & in eſſe peccatoris conſtituitur, eoque ſublato non amplius pro peccatore habetur. Modum iſta concipiendi, cum fundamento tamen in RE, concernunt, ac multis nimium ſpeculativa videri poterant; nolui tamen ea prætermittere, ut terminorum, paſſim equidem, ſed ſine juſto prædias ordine, obviorum expoſitionem haberent noſtri

noſtri, ac ſubſidia ſimul, unde plenius hauriri argumentum poſſit, iisdem indicarentur.

§. VI.

Quemadmodum igitur malam actionem, cum *Merito*, *Culpa* ac *Reatu* ſpectatam conſequitur pœna; ſic pro meriti quoque ratione pœna *taxatur*, (a) ac delicto moraliter *exæquatur*, ita tamen, ut monente Cicerone, tanta ſit, quantam æquitas humanitasque patitur. Offic. II. 5. Cæterum inſignis hæc eſt & in praxi admodum utilis doctrina de TAXATIONE, ſive definitione Quantitatis pœnarum. Habet autem ea pro fundamento (b) *quantitatem delictorum*: quorum (c) gravitas æſtimatur ex (d) *objecto*, in quod peccatum fuit, prout illud nobile & pretioſum habetur; item ex (e) *effectu*, prout multum aut parum damni in Rempubl. redundat; (f) *Subjecto* item peccante (g) ac *fine*, aliisque (h) *circumſtantiis*, (i) *modo* item peccandi, ac (k) *proæreſi* denique & *intentione*; puta ſi facile potuit reſiſtere cauſis, quibus quis ad peccandum fuit impulſus; aut ſi præter communem rationem peculiaris quædam acceſſit, quæ a peccando debebat abſterrere, & ſi quæ alia his conſimilia in ipſo facto veniunt expendenda.

Quid taxatio pœnarum? & quod ejus fundamentum?

(a) Materiam heic adgredimur de TAXANDIS pœnis: Sequitur eam doctrina de *iis tollendis*. Quæ duo *inverſo ordine* tractavit Grotius II. 20. 27.

(b) & quidem *quantitatem* cum *abſolutam* tum relativam; *focus* ac in bonitate deprehenditur. Heic enim actio bona, *præciſe & abſolute* altera non eſt melior, ſed *relate*, ac in primis ratione Objecti & quoad intenſionem obligationis. Mala vero etiam *formaliter* diſtantiam vel majorem vel minorem a lege habere concipitur, uti una curvitas magis a rectitudine diſcedit quam altera. Qualem diſtantiam vitiorum, in ſerie Ariſtotelica, a virtutibus, parallelismo typi, paucis, ceu par erat, obſervato, non invenuſte expreſſit *Jacobus Thomaſius*, Tabula XIV. Philoſophiæ Moralis; in cujus perlectione id commendari diſcentibus poteſt: vitium cum virtute in *eadem linea parallela* typis expreſſum haberi pro vitio virtuti propiori; illud vero vitium, quod non in eadem cum virtute

Obſervatio ad Jac. Thomaſii *Tabulam XIV. nonnullis, quibus eam libellis ſuis inſerere neglecta.*

Digitized by Google

ture linea exprimitur, ſed ab ea longius diſtat, cenſeri remotius ac magis a virtute recedens. Ut quoniam audacia eadem in linea cum *fortitudine* exprimitur; timiditas vero longius a fortitudine diſtat; docere intendit Thomaſius, audaciam minus, timiditatem longius a fortitudine recedere; ipſamque ideo fortitudinem exceſſui quam defectui propiorem eſſe. Sed hæc quidem *εἰς ἐν παρέδω*.

(c) *Moſes Majmonides*, Hebræorum doctiſſimus in Doctore Perplexorum, in quatuor capita redegit. Primum ait magnitudinem peccati, ex detrimento æſtimandam. Alterum ipſi eſt frequentia delicti; tertium cauſſa ejus impulſiva; quartum denique facilitas, ut cum in occulto & abſcondito perpetrari poteſt, nemine advertente & ſentiente. Non pœnitebit Lectorem accuratiſſimi Operis penſitaſſe Part. III. cap. XLI. p. 461. ſqq. ex editione ac translatione *Jo. Buxtorfii* add. *Baſilica* Lib. LX. tit. LI. περὶ ποινῶν §. 16. p. 831. Tomo VII. ex edit. Fabrotti p. 831.

(d) *Ex Objecto*] Quorum primum eſt DEUS; alterum ſocietas univerſalis; tertium civilis; quartum ſinguli, eorumque vita, fundamentum omnium bonorum temporalium: membra item ac res familiam conſervantes. Sunt & qui ſic dividant ſenſu fere eodem; Eam fere maximam eſſe injuſtitiam, quæ communem ordinem perturbet, ac proinde plurimis noceat. Sequi eam, quæ ſingulos tangat. Maximam heic eſſe, quæ vitam; proximam, quæ familiam, cujus fundamentum ſit matrimonium; poſtremo quæ res ſingulas expetibiles ſpectet, ſive directe ſubtrahendo, ſive dolo malo cauſam dando damni. Quem ordinem DEUS quoque in Decalogo ſequutus eſt; conf. *Grot. II.* 20. 30. cui hanc obſervationem debemus.

(e) *Ex Effectu*] Ideo primum locum obtinent delicta *conſummata*, poſtremum quæ ad actus aliquos, ſed non ad ultimum proceſſerunt. Sed & conſideratur, cum qualitas ejus quod directe fit, tum quod ſequuturum probabile eſt, ut in incendio & perfoſſo aggere multorum ſummæ calamitates & mortes ſpectandæ ſunt. Grot. II. 20. 3. n. 2. Ita miles in *ſtatione dormiens*, morte haud raro adficitur, quia negligentia ejus civitatem in ultimum ſæpe diſcrimen præcipitat. Vetulam ſuſpendit Dux Auriacus, quod obſeſſo Romæ Pontifici lactucam contra edictum attuliſſet. *Letus in vita Philippi II.* P. I. p. 65.

(f) *Subjecto*] Ut filia Sacerdotis in V. T. ob fornicationem vivicomburio punita. Conf. Diſſertationem ſextam de Jure Pœnarum §. 2. [d] ut major eſt injuria a liberis & ſervis propriis quam alienis, 2. Sam

2. Sam. XVI. 11. Multum intereſt, quis fecerit? *Clericus*, an Laicus? *officio* admotus *publico*, an *ſecus*? *eruditus* an *rudis*? *Præceptor* an *diſcipulus*? *perfecto* an *imperfecto* gaudens uſu rationis? *Senex* an *puer*? *mas* an *femina*? *dives* an *pauper* privilegio gaudens an minus? Male an probe educatus? & quæ his ſunt ſimilia.

(g) *Fine*] Graviori dignus pœna Leno, quam ſtuprator ſimplex. Illius enim finis lucrum eſt, hujus non item. Et quæ mortis, carceris, magni doloris, aut ſummæ egeſtatis cauſſa patrantur, levius puniri, imo ſæpius excuſari ſolent.

(h) *aliisque circumſtantiis*] Ut *loci*; ſitne is ſacer an profanus? publicus an privatus? in via regia quis alterum invaſerit, an domi ſuæ: an in loco privilegiato, aut ob inhabitantis perſonam venerabili; quorſum ſpectat *libertas aſylorum*, *item*: *quibus auxiliis*. Uſusne quis fuerit *Inſtrumentis naturalibus*, malleo, laqueo, ſecuri, bove arratore & q. ſ. l. aut moralibus, de quibus *Grot. II. 21. 1. quando*: fueritne tempus ſolenne an minus ſolenne? diurnum an nocturnum, ut adparet ex Lege de fure nocturno, Exod. XXII. 2. diutinum an breve? & ſic porro.

(i) *modo*] ut vulgo gravius judicatur furtum cum effractione, & clauſtrorum per artificioſa inſtrumenta reſeratione, quam ſi quis *apertis foribus* ædes ingreſſus ſit. Uti & quæri ſolet; palam ne quis & a fronte, an clam & a tergo alterum adgreſſus ſit? dicto an ſcripto? & quæ his ſunt ſimilia.

(k) *proæreſi*] v. c. An plene illa, ut qualitercunque *voluntaria actio*? Secus eſt, ſi commiſſum ſit facinus בִּשְׁגָגָה בְּלִי דָעַת per errorem aut ignorantiam, quæ *phraſis ethica* eſt, Joſ. XX. 3. Inde eſt *intentionis* vel *intenſio* vel *remiſſio*. Illa: Si perſonam delinquentis ratio quædam peculiaris debebat abſterrere, ut de ſubjecto jam ante diximus. Sic vita principum & in eminentia conſtitutorum virorum cenſura veluti publica eſt; nec melius declinatur contemptus Principi metuendus, quam ſi cogitet, non animis modo, ſed & oculis Principum ſervire ſe debere. *Seneca de Clem. l.* 8. Principum dicta & facta æque rumor excipit. add. *Hertius* Elem. Prudent. Civil. II. 4. 50. Rurſus *intendi* delictum ſolet, ſi primus quis aut ſæpius deliquerit. Is enim pernicioſo exemplo alios peccandi veluti docet; & contemtum legis repetita malitia ſatis oſtendit. *Hoc* autem oritur ex turbato mentis habitu, & ubi animi eligentis judicium impeditur; quorſum ſæpe facit corporis temperatura, ætas, ſexus, conſuetudo, educatio, & his affinia. *Grot. I. B. & P. II. 20. 35.*

Digitized by Google

(l) quo ipso explicuimus, insuperque *in gratiam discentium* supplevimus, quæ paucis docuit *Pufendorf.* de O. H. & C. II. 13. 16.

SECTIO IX.

SECT. IX.

§. I.

Quid exasperatio pœnarum?

QUemadmodum in *taxatione* pœnarum eo respiciendum inprimis est, ut & SATISFACTIO Justitiæ, & salus tranquillitasque Reipubl. cum in universum, tum quoad fieri potest, in singulis obtineatur; ita hic ipse posterior finis *exasperare* (a) etiam pœnas jubet, & glisscentibus vitiis asperiorem medicinam adhibere, ne his incrementa capientibus societas ipsa pessundetur. (b) Quandoque etiam condonati jam, ob emendationem promissam, ostensamque pœnitentiam, (c) delicti repetitio, antegressorum peccatorum pœnam post se trahit; quod non incommode MORALEM (d) Peccatorum REVIVISCENTIAM dixerimus. Cæterum minora (e) ac vulgaria delicta, ut alibi monere cœpimus, dissimulantur prudentius, quam vindicantur.

Quid Revivisscentia peccatorum?

(a) Nimirum tantas oportet esse pœnas, quantæ sufficiant ad reprimendam libidinem mortalium, qua feruntur in peccatum, in quod pœnæ constituuntur; ac præponderare debet acerbitas pœnarum lucro isti vel delectationi, quæ ex facto legibus vetito redundare potest. add. *Pufendorf* de O. H. & C. II. 13. 17. & II. 11. 7. Et eodem quidem e fundamento Lex Ebræa gravius punit furtum de pascuo, quam de domo, Exod. XXII. 1. 7. 9. cumque furtum aliarum rerum DUPLIONE tantum damnaretur (ὁ κεκλοφὼς ἢ ἁρπάσας ὑφέξει διπλῆν τὰ ἁλόντα δοὺς τοσαῦτα. QUI AURUM ARGENTUMVE ABSTULERIT, DUPLUM SOLVAT. Fl. Josephus, Archæol. IV. 8.) major tamen fuit pœna abactionis pecudum, ob facilitatem ejus furti. Noctu enim, dormiente Pastore, aut interdiu etiam, alia quapiam re occupato, facillimum fuit abigere pecudem. Poterant etiam abactores ignoti esse, aut propter noctem latere, aut larvis tegi, ne agnoscerentur. Nisi ergo gravior fuisset pœna, sceleris *facilitas* multos ad id audendum adduxisset, qui gravitate multæ deter-

deterrebantur. Laudat in hanc Legem *Jo. Clericus* Rescriptum *Adriani* ad Consilium Bæticæ : Abigei cum durissime puniuntur, ad gladium damnari solent. Puniuntur autem durissime non ubique ; SED UBI FREQUENTIUS EST ID GENUS MALEFICII. add. Grot. II. 20. 35.

(b) Quamobrem pœnæ ita constituendæ, ut exemplo ac terrore supplicii alios paria commissuros reprimant, Deut. XVII. 13. & XIX. 20. Quo flumen est rapidius, eo aggeres oportet esse firmiores, quibus obstruatur vel contineatur; & morbis popularibus, quo magis totum corpus infestant, remedia eo par est adhiberi fortiora. add. Jo. Nicol. *Hertius*, in Pædia Jurispr. Univ. Sect. II. §. 13.

(c) Agunt etiam præstantiores Moralistæ de *Pœnitentia Morali*, quam definiunt per actum voluntatis, quo agens Morale, turpitudine facti sui præteriti serio agnita, illud detestatur, cum firmo ab eo imposterum abstinendi proposito. Eo igitur referunt, facti (1) moralis agnitionem. (2) Ejusdem displicentiam ac detestationem; quippe quæ nisi adsit, delictum rationem habet voluntarii, ac nulla culpæ reatusque abolitio fit. (3) Firmum a peccatis abstinendi propositum. Ita scilicet Moralistæ; nam de sublimiore tractatione non disputamus. add. *Müller. Instit. Ethic. l. 9. 31. Valentia Comment Theolog. Tom. IV. in Thom. P. III. disput. 7. qu. 1. punct. 1. Laymann. Theolog. Moral. Tom. II. lib. 5. tr. 6. c. 1. n. 1.* *Quid Pœnitentia Moralis?*

(d) Quando cum repetiti peccati ultione, antegressa quoque delicta *redire* velut in conspectum Judicis censentur, ac pœna simul eorum exigitur. Neque is reditus, reproductionem delicti physicam exigit, ut contra Reviviscentiam Delictorum Moralem opponit *Georgius de Rhodes*, cum eoque *Suarezius & de Lugo:* Sed sufficit delinquentem, *certo ordine* veniam consequutum, Jure in pristino Statu & Reatu intelligi constitutum. Conf. ejus rei specimen Matth. XVIII. 23. 35. quemadmodum & ea lege Salomo fratri delictum, condonavit, si nihil faciat in posterum, quo se reddere possit suspectum, 1. Reg. I. 52. II. 23.

(e) Recte ita Sopater; add. Grot. de J. B. & P. II. 20. 38.

§. II.

Circa *veniam* & an dare eam interdum liceat, prisca inter (a) Philosophos & vexata quæstio est. Nos existimamus, in *foro* quidem *divino*, per ea quæ supra jam monita sunt, atque ob intrinsecam & actualem peccati ad pœnam obligationem *An veniam dare liceat?*

Digitized by Google

nem, (b) non intercedente (c) SATISFACTIONE, delictorum veniam (d) obtineri non poſſe; in *humano* tamen *locum venia* (e) *nonnunquam* eſſe, immo eam *dari etiam DEBERE*: puta, ſi fines pœnarum omnino eſſent, (f) aut venia majorem, quam pœna, (g) utilitatem producere poſſit, vel (h) plexorum multitudine civitas exhauriretur. Ubi tamen prætermittendum non eſt, veniam ſecundum vulgarem loquendi uſum dari, vel *ſublata* (i) omnino pœna, quod *diſpenſationem*, vel ſaltim diminuta, quod *mitigationem* adpellant. Cum ea autem, quatenus priori ſenſu accipitur, ac moralem quaſi delictorum *annihilationem* & vinculi pœnalis relaxationem connotat, miſceri non debet *pœnarum* ex prudentia rectrice, *dilatio*: (k) quippe quæ qualemcunque ſaltim earum ſuſpenſionem importat.

ubi &

quid venia?

quid diſpenſatio? quid mitigatio pœna?

quid ejus dilatio?

(a) Videri poteſt *Seneca* de Clem. II. 7. Cæterum perinde nobis eſt, ſive *parcere* dicas, ſive *ignoſcere*. Parcere ſapientem, non ignoſcere dixerunt Stoici; ſed ſolenni viris alioqui non incelebribus vitio, quod controverſiam intendit propter nominum mutationem. Quod ipſum ante nos obſervavit *Grotius* de J. B. & P. II. 20. 23. & *Petrus Gaſſendus*, Syntagmate Philoſophico, Parte tertia, quæ eſt Ethica, II. 4. p. 780. Tomo II. Oper. Edit. Lugdun. qui tamen in Philoſophia Epicuri, nec in ſyntagmate quidquam ultra hoc de argumento tetigit, ut credam memoria lapſum eſſe Virum inſignem, quando ita præclare a Gaſſendo tractatum fuiſſe commemoravit. Cæterum frigida eſt *Stoicorum* apud Stobæum exceptio; *qui propria malitia peccaverit, eum utique pœnam debere, adeoque veniam impetrare non poſſe.* Manifeſte enim id perit, quod eſt in principio; ac pœnarum inſuper civilium irrogatio, ut ex aliis circumſtantiis, ita ex fine præcipue civitatis, veluti perpetua jurium officiorumque civilium cynoſura, debet æſtimari.

(b) Nam cum in omni peccato divinæ Majeſtatis contemtus ſit, nullum dari peccatum poteſt, quod pœnam non mereatur. Immo nullum omnino extat peccatum, quod non puniatur ACTU, ſive in ipſo peccante, ſive in illius VADE. Unde nec reatus a peccato AUFERIBILIS eſt; tametſi a peccatore auferatur; translata actuali ad pœnam obli-

obligatione in vadem pro ea soluturum. Conf. Dissertat. nostra de Jure pœnarum I. §. 1. lit. d. & II. 1. lit. b. c. & VI. 2. lit. c. & Dn. *Buddeus*, Elem. Philos. Pract. P. II. c. VII. §. 8.

(c) Sine ea homo dicitur ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι, SUB peccato esse & ἔνοχος τῷ θεῷ, DEO obnoxius. Rom. III. 19.

(d) Hæc venia supponit vadem & præstitam Justitiæ vindicativæ satisfactionem, eoque Græcis dicitur πάρεσις sive *delictorum* quædam *transmissio*, quod Judex delictum sibi obvium *ex intuitu* dimittat, nec amplius indignetur. add. Rom. III. 25. & in Græco Esther. VII. 3.

(e) Ut scilicet effectus legis circa certam personam certumve factum tollatur, manente de cætero lege. Quod non de pedaneis Judicibus, sed summo imperante capiendum.

(f) Nam *quoad finem internum* salva manet pœna tribunalis divini. De *Externo* præclare Seneca: In vindicandis, inquit, injuriis hæc tria lex sequuta est, quæ princeps quoque sequi debet; ut aut eum, quem punit, emendet: aut ut pœna ejus cæteros meliores reddat: aut ut sublatis malis securiores cæteri vivant. de Clement. I. 21. add. Grot. II. 20. 13.

(g) *Est, qui specioſe objiciat*: Ita sequi, facienda mala esse, ut eveniant bona. Veniam enim delictis, Majestatem Imperantis ipsamque societatem lædentibus dandam, ut boni quid inde eliciatur. Sed respondemus, neutiquam hoc sequi. Diserte enim de venia loquimur, quæ ex *sufficientibus causis* datur, quo casu, salvo cæteroquin juris vinculo, *mutatio* contingit *objecti*, ut quod *praciſe ac velut in abſtracto* respectum ad pœnam habere videbatur, talè *in concreto* & hisce cum σεσάρεσι consideratum esse desinat, imo prorsus non sit. Contradictorium enim esset punire delinquentem, ut societas pereat. Itaque prudentum utique Rectorum est providere, ne, quæ servandæ societati data est justitia, ad civitatis faciat eversionem. add. *Pufend.* de J. N. & G. VIII. 3. 17. & *Kulpis.* Coll. Grot Exerc. IX. §. 1. sub finem.

(h) Quoniam numerosa supplicia cladi sunt similiora, quam medicinæ, sicut docemur ex Tacito Annal. I. 49. 3. Tametsi itaque Justitia, *qua talis*, non magis concedat Jus aggratiandi in multos, quam in paucos: respectus tamen boni communis, vis mali contagiosa, pluraque ejusmodi alia veniam inculcant, & majoris partis absolutionem. Sic *Mosen* ajunt ex omni reorum, ob vituli cultum numero tria millia, vix ducentesimam totius exercitus partem, supplicio adfeciſſe: eoque exemplo & violatam divinarum legum Majestatem resarciſſe, & labefactatam ausu nefario Reipubl.

disciplinam firmavisse. Plane ut facere solent optimi laudatissimique Imperatores, qui legiones aut copias, quoties universæ crimine tenentur, *decimant* aut *centesimant*, ut pœna ad paucos, metus ad omnes perveniat. Exod. XXXII. 27. De quo alibi tamen amplior est disquirendi locus. Consulatur interim *Jo. Dallæus* de Pœnis & Satisfactionibus I. 5. 28. & cur omittenda sæpe sint adulta prævalidaque vitia? *C. Forstnerus* ad Tacitum, L. III. fere sub finem.

(i) Seu cum pœnæ tolluntur, ut Grotii phrasis est II. 20. 27. Probe autem diligenterque secernenda *æquitas* sive Ἐπιείκεια a *dispensatione* est. In hac enim ab obligatione legis peculiariter quis *solvitur*: in illa autem saltem ostenditur, casum peculiarem sub lege universali NUNQUAM esse comprehensum, eo quod alias absurdi quid inde fuisset futurum. Conf. si placet, *Pufendorf.* de O. H. & C. l. 2. 9. 10. & I. 5. 18. & II. 17. 12. & *Grot.* II. 20. 27. qui in *Fernando quoque Vasquio* (ut modernos quosdam prætereamus) carpit, quod justam causam dispensandi, id est, lege solvendi esse eam tantum dixerit, de qua legis auctor consultus dixisset, extra mentem suam esse, eam observari. Nimirum non distinxit vir doctus inter Ἐπιείκειαν, & inter *relaxationem sive dispensationem*, quæ multum a se differunt. Imo, si accurate loquamur, etiam *æquitas* ab *interpretatione restrictiva* secerni debet. Hæc enim est ipsum Juris naturalis dictamen, quod leges rectæ explicare præcipit, ne quis PRÆTER MERITUM incommodo afficiatur. Illa autem est ACTUS MENTIS, Legem rite interpretantis & restringentis, qui æquitate dirigitur.

quid Ἐπιείκεια? quid æquitas? quid relaxatio? quid dispensatio? quid interpretatio restrictiva?

(k) Sic David, (præstat enim depromtis e sanctiore historia exemplis rem illustrare) *ob regni novitatem, bellique civilis reliquias* homicidia importunitatemque Joabi toleravit, II. Sam. III. 28. 29. Iq. & 1. Reg. II. 5. 6. culpa enim vacat, qui scit, sed prohibere non potest. Similiter Salomo Adoniæ condonavit crimen rerum novarum, quod punire *in fratre*, & quidem *primogenito* satis fuisset odiosum, 1. Reg. I. 52. Difficilior circa II. Sam. XIV. 10. inspectio est; ubi Davides Fratricidæ, non consulta lege, vel Senatu veniam dedit. Sunt tamen, qui recte feciisse autument: quod fratricidium secretis arbitris testibusque fuerit commissum: Lex autem neminem, nisi duobus convictum testibus, capitali velit supplicio affici, ac vita privari Deut. XVII. 6.

§. III.

Quæ causæ Causæ autem pœna quam liberantes sunt vel *intrinsecæ* vel

Digitized by Google

vel *extrinſeca*. *Intrinſeca* dicitur, [a] quando pœna quidem ſecundum SE non futura eſt injuſta, quippe antea rite ſancita ac denunciata; ſed tamen dura eſt, ad *factum comparata*. *Extrinſeca* cauſæ ſunt merita (b) delinquentis aut ei conjunctorum; (c) Spes item de illo (d) magna in poſterum: ignorantia quoque, (e) etſi culpa omni non carens: vel infirmitas animi, ſuperabilis quidem, ſed difficulter: (f) juſtus animi dolor, (g) ac his ſimilia, (h)

venia & quotuplex?

(a) Ita diviſit deſcripſitque *Grotius* de J. B. & P. II. 20. 25. Ac dura nonnunquam pœna videtur, ſi ob res non uſque adeo graves exaſperetur, nullaque inter delictum in ſe & pœnam adpareat proportio. Referunt eo præclari interpretes exemplum venationis ſub pœna capitis prohibitæ; aut collectionis ſuccini a mari ad litora ejecti ſuſpendio punitæ, aut tranſlitionis mœniorum, quæ apud Romanos capite ſtetit: C. *Henniges* ad Grot. II. 20. 25. Non tamen injuſtam ſtatim dixeris: cum ſubditorum ſit in iis, quæ legi divinæ adverſa non ſunt, obſecundare & imperium in parvo contemtum, in omni parte violetur. Monuit tamen Pufendorfius; de J. N. & G. VIII. 3. 17. proprie loquendo extrinſecas tantum veniæ cauſſas eſſe, quia ſi Lex nimis dura ſit, ea potius tota corrigi debeat, quam ut uni data venia cæteris omnibus atrocior infligatur. Quodſi autem in hujus vel illius facto peculiares circumſtantiæ occurrant, quæ ipſius atrocitatem, qualem & quantam Lex præſupponit, minuunt; ex ipſa æquitate Judices pœnam non quidem penitus tollere, ſed tamen teneriMITIGARE. Quo caſu in ipſo facto *veluti intrinſece* hæreat cauſſa, *non quidem veniæ*, ſed *pœnæ temperandæ*. Quod ipſum quoque in inſtitutionibus J. N. & G. obſervavit *Vitriarius* II. 20. qu. 23. pag. 382. edit. Lugdun. Quamquam vero Lex ejusmodi ratione *delicti præciſe ſpectati* dura, at intervenientibus aliis cauſis non injuſta, corrigi non ſemper debet; non tamen dubitamus, cauſam veniæ *interiorem* in facto *eatenus* dici poſſe, *quatenus* illud *nude* ac *ſeorſim* intuenti principi interior quædam veniæ ratio adfulget. Neque prætermittendum heic eſt, quod ſupra diximus, veniæ nomine haud raro pœnarum etiam venire diminutionem ac temperamentum. Μειὼν τῶν ποινῶν dixit *Ulpianus* in *Baſilicis*, Lib. LX. tit. LI. §. 13. Tomo VII. ex edit. Fabroti p. 830.

Monitum Pufendorfii.

Noſtra *Prixeuta.*

(b) Sic *M. Antonius* liberavit *M. Aquilium* manifeſtum crimi-

nis

nis repetundarum: dum causa prope perorata, eum in conspectu omnium constituit, tunicamque ejus a pectore abscidit, ut cicatrices populus Rom. judicesque adspicerent, adverso corpore exceptas. *Cicero in Verrem*; add. Pusend. de J. N. & G. VIII. 3. 17. Huc pertinet *vitæ ante acta* in pœnis consideratio, quoad delicta inprimis privata & communia; secus est de maxumis & ad Reip. statum spectantibus, ut si proditionis reus fiat, bene cæteroqui de publico meritus, add. *Christoph. Besold.* Oper. Polit. L. II. cap. II. §. 20. Unde & inter septem modos quibus æstimari pœna possit, in *Basilicis* Lib. LX. titulo περὶ ποινῶν, secundo statim loco comparet, ὁ τρόπος ὁπὶ σκοπεῖται τῦ ποιῦντος καὶ τῦ πάσχοντος; ex persona facientis & patientis. Confer eo Scholiastem græcum, quem ex Bibliotheca Regia edidit, recensuit ac Latine transtulit *Carolus Annibal Fabrottus*; Tomo VII. lit. P. p. 854.

(c) Ut multi ob majorum suorum famam ac merita aut intercessiones veniam impetrarunt. Ac vulgatum est illud Ovid.

Nobilitas sub amore jacet: miserere priorum:
Et, mihi si non vis parcere, parce meis.

Confer tamen denuo Besold. II. 2. 21. & historiam de *Canuto* Rege, consanguineum Regium solennius puniente.

(d) An, si quis post delictum Clericus aut Monachus fiat, puniri adhuc possit? *ridicule quærunt* Monachi. Quasi magna spes sit vitæ melioris de eo, qui fit Monachus. Felix nimirum Gallia, quam, si recte calculum iniit, ultra 270000. personas Ecclesiasticas alere mere memorat *Guilelmus Petty*, Libro Anglico *Political Arithmetik*, cap. IV. ubi addit in Anglia vix degere 20000. personas Ecclesiasticas: Anglum contra in Britannia imperare X. Gallum vero XIII. & dim. millionibus, sed quid tanto opus numero ejusmodi hominum, quorum nimiam in corradendis regni opibus libidinem gravi edicto coercuit *Ludovicus XIV.* Galliæ Rex. Quærunt iidem: *An puniendus Judæus, qui post scelus fidei Christianæ se adscribi passus est?* & adfirmant. Nos conversionem quæ animam servat, pœnæ temporali frustra opponi dicimus. Quanquam in arbitrio utique sit judicis, minorem cæteris pœnæ gradum irrogare, ut in praxi Argentinæ observatum refert *Henniges*; ad Grot. II. 20. 26. p. 895. seq.

(e) Ut excusationem si non mereatur, aliquando tamen consequitur ignorantia Juris sui; v. c. Si quis in civitate diu non sit versatus: Si lex noviter sit promulgata, & sic porro. Veniam impetrat ignorantia particularis, v. c. personæ, ut Paulus duriora adversus Ana-

niam

niam verba excusavit Act. XXIII. 3. 4. 5. ignorantia item (non malitiosæ privationis) *sed pravæ dispositionis*, ut Paulus de se: ἀλλ' ἠλεήθην, inquit, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα, 1. Tim. I. 13.

(f) Quorsum pertinet *affectuum* vehementia; ubi humanæ naturæ congruens est, ut illos, qui *specie mali* excitantur atque ad declinandum malum molestum stimulant, *plus favoris aut venia* mortales inter comiterur, quam illos qui *specie boni* excitati ad gratum aliquod adquirendum impellunt.

(g) Ut, si Lex doloti mariti, adulterum deprehendentis ac occidentis indulget, pœnam humanam tollit, tametsi non vitium. add. Senec. Controv. I. 4. quem ad modum Reynesius quidam, occisor uxoris adulteræ & adulteri, regio *Ludovici XIII.* diplomate liberatus in Gallia traditur *Grammondo*, Histor. Gall. L. II. pag. 140. sq. Ratio pœnæ ubi omnino sublatæ vel mitigatæ (uti dicto alicubi in casu non ultimo supplicio, sed exilio afficitur occisor) est justus dolor; & quia atrox injuria, ipsius læsi oculis conspecta primo suo pulsu & inopinato eo, vim irascibilem tantopere permovere præsumitur, ut soli vindictæ intentus, de judice aliisque vix valeat admittere cogitationem. Sed non vacat ei argumento diutius hoic incumbere. Excultum id ante nos est a *Benedicto Hoppfero*, præclaro olim inter nos Practicæ Philosophiæ Doctore in de culpa agentium ex Ira. Addi etiam potest *Valer. Maximus* VI. 1. Andreas *Tiraquellus* de temper. pœn. caus. 1. n. 10. sqq. *Scipio Claramontius*, de conjectandis cujusque moribus & latitantibus animi affectibus L. X. c. IX. pag. 348. edit. Conring *Baco Verulamius* serm. fidel. LV. *Charron*, de la sagesse L. III. c. XXXI. per totum & alii.

(h) Ut si non tollendæ omnino, temperandæ tamen pœnæ causam dat *exemplum imperantis*. Qui enim scelera severius puniat, queis fucem ipse prætulit, atque ut fierent, auctor extitit? Pulcre de Vespasiano *Tacitus*: sed præcipuus, inquit, adstricti moris auctor *Vespasianus* fuit: antiquo ipse cultu victuque. Obsequium inde in Principem, & æmulandi amor, validior, quam *Pœna ex Legibus*, & metus. Annal. III. 55. 4.

§. IV.

An dispensatio locum habeat circa pœnas

Satis itaque patere ex dictis arbitror, posse utique summam potestatem dispensare, ac pœnam, delicto licet determinatam, poscentibus ita caussis sufficientibus, laxare, addenda

Digitized by

Lege Universali positiva definitas?

tamen conditio: *nisi pœna natura* vel *ob legem superioris*, qui DEUS est, sit irrelaxabilis. Hoc enim casu lex facultasque inferioris (humana) cedit ac subordinatur legi superioris. (a) Unde Præceptum, puniendi modum præscribens Principi: *In homicidium, ET ALIA DELICTA, Lege divina expressa, pœna capitali animadverte.* De homicidio speciatim, magno hactenus animorum consensu statuerunt (b) non Theologi modo ac Jureconsulti, sed & moralis disciplinæ Doctores, circa capitale ejus supplicium dispensare [aliter de æquitate dicendum] Principi integrum non esse; quod lex (c) *inferioris* [*imperantis humani*] *debeat subordinari Legi superioris* [*DEI*:] *hæc autem Lex* de homicidis capitaliter puniendis a DEO non Israelitis, sed Noacho, universum genus humanum repræsentanti lata fuerit; adeoque (d) velut *positiva universalis* omnes stringat. Cujus quidem cum ipsa naturali ratione congruentia in promptu est, quoniam vitæ in humanis æquivalens non datur, eoque naturali velut æstimatione ad simplicem talionem facile devenitur, ac morte proin luitur homicidium; id quod & fratricida Cainus, ex accusantis conscientiæ dictamine agnovit, licet Lex ista nondum esset promulgata. Quid? quod & humanæ societatis interfit, atrox adeo ac pernicioſissimum Reipublicæ facinus extremo supplicio puniri, cum vix homicidium pertimescat, quod nummis redimere se posse existimat: & difficile dictu sit, iis in locis, ubi huic (e) pœnæ locus non est, frequentiores ne sint hominum cædes an nativitates? Sed & verba hujus Legis (f) præceptiva esse, ex reliquarum, quæ ibi proponuntur, Legum contextu non difficulter evincitur. Cur enim *cætera* solum *præcepta vim habeant* imperandi, hoc unum de homicidis capitaliter puniendis non item? Accedit ratio præcepti ab ipso Legislatore addita, *quia in imagine fecit hominem DEUS*; quæ utique non *ad præditionem*, sed *ad præceptum* referri potest. Neque etiam *eventus* respondet *vaticinio*, quia sæpius homicidæ vindictam in hac vita effugiunt. Imo, si præceptum ista verba non continent, aut is, qui sanguinem

ubi speciatim

de Pœna Homicidii

disquiritur.

Digitized by Google

guinem homicidæ effundit, absque mandato effundit, aut cum præcepto. Si prius; igitur ipſe homicida eſt, & nefario infandoque ſcelere ſe polluit, eum interimendo, in quem nullum ſibi jus erat. Namque ex delicto aut *inferioritate*, ut ſupra diximus, Morali, pari in parem Jus puniendi non naſcitur. Ergo adſumendum erit alterum. Id quod ipſum eſt, quod intendimus. Cæterum præcepti hujus veſtigia non apud Jobum (g) modo, extant; ſed & idem illud graviter inculcavit „*DEI Cancellarius* Moſes:(h)Quicunque, inquiens, *hominem per-* „*cuſſerit, ut moriatur, morte morietur*: ac ne ad omnem promiſcue cædem extendatur, eos docuit, qui caſu absque animi propoſito aliquem forte interfeciſſent, excipiendos. Idem DEI miniſter omnem hujus delicti veniam iterato edicto pro- „hibuit, cujus hic fere tenor eſt. Homicida, ut morte da- „mnari queat, minimum duobus teſtibus convincitor; teſte „uno nemo reus eſto. Homicidæ, cædis de induſtria com- „miſſæ convicto, ſupplicium nullo pretio redimere liceto. Ca- „pitis pœnam ne exſilio in vicina aſyla, ullo pretio, per- „mutato (i)

(a) Ob immotam interpretationis regulam, ad quam velut κανόνα ἐντολῶν Apoſtolos quoque videmus provocaſſe. Act. IV. 19. Jam Princeps ejusmodi legum non utique Dominus, ſed ſolummodo Miniſter eſt. *Rom. XIII. 4.*

(b) E Theologis videatur *Scherzerus* Coll. Anti-Socin. Diſp. CXXXII. per tot. e Noſtris vero Jureconſultis Celeberrimus Dn. D. *Harprechtus*, Reſpont. Crim. & Civil. R. XXXV. n. 55. ibi: „In illa nam- „que prima & antiquiſſima Numinis lege, de vindicanda nece defuncti, „nulla alia, quam hæc ſola expiationis forma occurrit, quod ejus, qui „ſanguinem fuderit humanum, ſanguis pariter fundendus ſit. Gen. IV. 5. 6. repetita in Exodo XXI. 12. Lev. XXIV. 17. Addi poteſt e Philoſophis, optime de his ſtudiis meritus Profeſſor Witebergenſis *Chriſtianus Rœhrenſee.* Diſp. de Juris aggratiandi limitibus Anno jam MDCLXXIII. habita.

(c) Geneſ. IX. 6. quem locum ſignanter παραφράζει Onkelos: Qui effuderit ſanguinem hominis, per teſtes, juxta ſententiam judicum,

ſanguis ejus effundetur. דישוד דמא דאנשא בסהדין על מימר דינא דמיה יתשד add. *Selden.* de J. N. & G. ſecundum diſcipl. Hebræorum. IV. 3. p. m. 475. ſeq. &

(d) Dolendum, nobile de *lege poſitiva univerſali* argumentum, nondum, ceu par erat, excultum. Animum induxerat, Jus id voluntarium, ſed univerſale ac omnes ligans, profeſſa opera oſtendere ac explicare *Kulpiſius* Coll. Grot. ad L. II. c. V. Exerc. IV. §. 6. lit. r.) ſed ab Academia in Aulam accitus, & præpropero fato extinctus, fidem datam exſolvere non potuit. Quod Jure utique, juxta cum aliis dolet *Dn. Ludovici* Hiſtoria Juris Naturalis & poſitivi univerſalis §. 110. Cæterum agnovere hanc legem poſt *Grotium*, in doctrina de gradibus quibusdam prohibitis. J. B. & P. II. 20. 42. & II. 5. 13. Theologi & Philoſophi ſummi: quidam tamen adhibito Juris Naturalis laxius dicti ſpecioſo nomine rem intricarunt. Agnovit etiam & graviſſimum caſum eodem e fundamento reſolvit Venerand. *D. D. Spenerus*, Reſponſ. P. II. c. IV. ſect. VIII. p 534. ſqq. Sed & ejus capita legis recenſuit *Dn. Rechenbergius*, Lin. Philoſ. Civ. P. I. c. VII. §. 11. Ratio ejus eſt, quod nulla ejusmodi legum interior cum natura humana connexio oſtendi poſſit: ob earum tamen violationem punitæ ſint integræ gentes; E. datas illis a DEO eſſe oportere, non ut naturales, ut oſtenſum, ſed, ut poſitivas; non peculiariter, ut facile erat evincere; igitur humano generi, ſive in prima inſtitutione, ſive in reparatione poſt diluvium. Cæterum, ſi quibus fortaſſe rei, quam heic tetigi, uſus nondum eſt perſpectus, hos quidem ſuo abundare ſenſu libenter permittimus. De iis vero, quæ ſibi ipſi nuper oppoſuit Vir Doctiſſimus, ſententiam haud inviti alia occaſione dicemus.

(e) Conf. *Bodin.* de Rep. VI. 6.

(f) add. B. Oſiander ad Grot. 1. 2. 5.

(g) Jiob XXXI. 29. col. XXIV. 14. qui liber antiquiſſimus ſane eſt, & ut plurimi volunt, ab ipſo Moyſe priusquam populum ex Ægypto educeret, conſcriptus. Quæ ratio eſt, cur Noachidarum præcepta auctori ſuo vindicet Cl. *Buddeus*, edita nuper introd. ad Hiſtoriam Philoſ. Hebræorum. §. 6. lit. r. p. 13. add. *Selden.* de J. N. & G. VII. 11. ab initio.

(h) Exod. XXI. 12. Num. XXXV. 30. 31. 32. Nec obſtat leges haſce Iſraelitis latas eſſe. Namque & in his, quas populo DEI Moſes præſcripſit, Legibus, quædam ſunt, quæ perpetuo obligant.

(i) Num. XXXV. 11. 33. Nec obſtant ſequentia. Ut: hæc præcepta Chriſtianos non ſtringere. Chriſti Eccleſiam eſſe regnum Gratiæ. Ergo ſupplicia capitalia, divinitus olim ſancita, ceſſare inter Chriſtianos poſſe,

poſſe. In Eccleſia 2) primitiva de homicidio pœnas capitales non fuiſſe ſumtas. 3) Præceptam nobis dilectionem eſſe. 4) Facinoroſos, ſi plectantur, de ſalute periclitari. 5) Deum diſpenſaſſe circa homicidium Caini. Nam ad *primum* reſponderi poteſt; Pridem huic dubio, quum Sociniani id opponerent, factum ſatis a noſtris eſſe. Vulgatum eſt, politiam ab Evangelio non aboleri. Neque opponi poteſt *gratia* Chriſti, gladio Magiſtratus, qui & ipſa divina ordinatio eſt. Ad *alterum* obſervari velim: primis tribus ſeculis pœnas capitales non fuiſſe ſumtas ob imperantium Chriſtianorum defectum; Cur enim lapſos Gentibus prodidiſſent Chriſtiani? De Conſtantino M. vide, ſi placet Diſſertationem primam de Jur. Pœn. §. V. lit. e) *Tertium* non concludit: Nam a dilectione inimicorum privatorum ad veniam latroni aut homicidæ dandam N. V. C. & *amor inordinatus* eſt, qui pœnam ab ipſo DEO ſancitam remittit. Quarto *dubio* ſatisfecit Grotius J. B. & P. II. 20. 12. 1. qui videndus omnino. Ad *quintum* ajo. Nimirum hæc legis univerſalis natura eſt, ut in ea DEUS diſpenſare poſſit. Hæc ratio, cur quædam objecta a Lege naturæ ad hanc reducamus. Sunt etiam, qui Lamechum Carnificis munus obiiſſe dicant; quod tamen incertum. Gen. IV. 23 ſed & credibile eſt, Cainum timuiſſe Patrem, ac urbem ſibi ædificaſſe ob pœnæ metum. Demum ſingularis eſt obſervatio *Doctiſſimi Danzii*, qui verba Geneſ. IV. 15. ſic transfert: Ita edidit DEUS in Caino miraculum (ſive ſignum gratiæ extraordinariæ) quod non interficeret eum omne inveniens ipſum. Conf. *Jus Talionis*, a Præſide examinatum, §. VII, & quæ ſuper hoc argumento nuper prodiere ſcripta amœbea: De Jure Gratiæ Principis Chriſtiani in Reos noxæ capitalis: & de Jure Principis Chriſtiani aggratiandi circa homicidium negato: ut & Juſtiniani Clementis Leucopolitani, Gewiſſenhaffte Anmerckungen von dem Ampt einer Chriſtlichen Obrigkeit ꝛc. §. 15. ibi: Dieſes iſt eben in quæſtione: Ob nicht in foro chriſtiano eine wahre Bekehrung zu Chriſto die tödtliche Pœnam civilem allerdings auffhebe? quod utique ἐν ἀρχῇ eſt. Sed quis veræ ſeriæque pœnitentiæ ſigna certo ſempet ac indubitato colliget? idem argumentum apud Anglos hodie diſceptatur; extatque *Thoma Bartow*, Epiſcopi Lincolnienſis Liber, quem *ſeveral Miſcellaneous and Weighty Caſes of Conſcienſce* inſcripſit. Urget vir ingenioſus, legem Noachicam de homicida interficiendo ideo Univerſalem non eſſe, quia Principem non obliget, quippe qui, rametſi quem occidat, capite plecti non poſſit. Sed nihil evincitur. Nam ipſum quidem Præceptum, *Non occides*, Principem Regemque ſtringit, & coram ſuperiore, quem ſolum DEUM habet, reum

fistit. Quamquam *exsecutio pœnæ* in foro humano fieri haud possit; salva interim manente vindicta tribunalis divini. Sed ista quidem tetigisse sufficerit.

§. V.

An in paribus pars mitior vincat? & quid calculus Minervæ?

Cæterum est is peculiaris veniæ dandæ modus, quod *ubi pares sunt* (a) *sententiæ*, Reus absolutus intelligitur. Jus hoc *Minervæ calculum* Græci adpellarunt ex fabula de Oreste; quæ res apud Æschylum, in Furiis, & Euripidem, Oreste & Electra Tragœdiis, tractatur. Casus hic erat: Clytæmnestra Agamemnonis uxor maritum, ope adulteri Ægisthi usa interemerat; idemque fatum Orestem puerum mansisset, ni Electra soror clam servatum educari curasset. Is ergo adultus patris necem, occisa matre, ultus, (quod certa ipsi apud Argivos damnatio proposita esset) Athenas profugit, ac Minervæ supplex factus caussam dixit. Ubi cum condemnantes una sententia vincerent: adfuit ἀπὸ μηχανῆς Minerva, suumque absolventibus calculum adposuit. Quo ipso paribus sententiis VICIT VALUITQUE mitior, & Orestes evasit. Minerva, dinumeratis mox calculis, salutarem sententiam hunc in modum enunciante: (b)

Ἀνὴρ ὅγ' ἐκπέφευγεν αἵματος δίκην
ἴσον γὰρ ἐγένετ' ἀριθμημα τῶν πάλων.
Evasit hic vir ultionem sanguinis:
Nam calculorum numerus æquus exiit.

Quod omne ita prædixere Oresti anxio, Gemini, in *Electra Euripidis*.

Ἴσαι δέ σ' ἐκσώσουσι μὴ θανεῖν δίκῃ
ψήφοι τεθεῖσαι
Servaberis, ne judicatus occidas
Per calculos pares.
Καὶ τοῖσι λοιποῖς, ὅστις ἂν μέλλῃ τεθήσεται,
Νικᾶν ἴσους ψήφοισι τὸν φεύγοντ' ἀεὶ
ET COETERIS LEX ISTA PROMULGABITUR,
UT SEMPER PARIBUS CALCULIS VINCAT REUS.

Ratio

Digitized by Google

Ratio eſt, quod in dubiis benigniora tutioraque ſint præferenda; tutius autem ſit vel nocentem abſolvere, quam innocentem condemnare (d); & ipſa naturalis æquitas jubeat *favorabilem partem* præponderare; imo in Dialecticis quoque collectionibus illatio eam partem ſequatur, quæ minus oneratæ adeoque multo magis, efficaci æquitatis momento, in comparatione ſententiarum, abſolutio præponderet (e) damnationi. Unde toties apud Veteres, Quintilianum (f) inprimis, PUBLICÆ HUMANITATIS nomen & propoſitum huic legi accommodatur. Nec denique Reip. nocere poteſt, quod magna ratione adminiſtratur. Summa autem (g) ratio eſt, parcere ei, de quo in utramque partem dubitatur & partem adeo, ut dixi, eligere tutiorem.

(a) Tetigit egregium hunc locum *Grotius*, J. B. & P. II. 5. 18. ſed nonnihil intricate; ab initio inprimis. Quanquam cum ait: *In paribus ſententiis non ſatis momenti ad mutationem eſſe*: ſolum numerum reſpicit, non autem qualitatem ſententiarum, quam numero natura ſuccenturiat. Plenior elegantiorque eſt tractatio *Bœclerī*, integra diſſertatione de Calculo Minervæ.

(b) Euripides Electra v. 1265. 1268.

(c) Qua regula nihil in praxi frequentius. add. Jo. Teſmarus ad Grot. II. 5. 18.

(d) add. Diſſertatio noſtra VIII. de pœnis §. 2. ſub finem.

(e) Sententiam ſic e Patribus extulit Nazianzenus: *ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις πάντα τὸ φιλάνθρωπον.* Nec abit interpretandi illa regula: Ad aliquem excuſandum ac defendendum ſufficere rationes probabiles: ad accuſandum autem & damnandum opus eſſe APODICTICIS. Conferatur in Medicina mentis. *Joach. Langius* P. III. c. III. §. 16.

(f) Qui declam. CCLIV. Lex, ait, eos abſolvi jubet, qui pares ſententias tulerint: imputabitis iſtud publicæ miſericordiæ. Imputabitis humanitati.

(g) Addatur denuo, *Buelerus*, de Calculo Minervæ, Diſſertat. Acad. p. 315. *edit. prior.*

§. VI.

Sed & juſta eſt (a) *Aſylorum* (b) [non præciſe (c) templorum;

An salvo poenarum Jure admitti possint ASYLA?

plorum; an & (d) ædium, quas Legati incolunt?] sanctimonia; verum immerito laborantibus (e) odio; non qui humanam societatem violarunt. Unde, si cui (f) telum apud Hebræos manu fugisset, quo interfectus homo esset, ei asyla patuere: at qui deliberato hominem occidissent, quive civitatis (g) turbassent statum; his ne ipsum sanctissimum DEI altare patrocinabatur.

(a) Vocem ipsam, & lamdacismum, pro *Asyrum*, eximie, ut multa alia expositi *Jo. Ludov. Vives*, ad Augustin. de Civitate Dei, l. 34. qui & ipse videndus.

(b) Sunt asyla loca, publica auctoritate ad innocentiæ auxilium & præsidium constituta, ut interim causæ justitia cognoscatur. Eorum exempla apud omnes fere populos extitére; Scriptorum vero justam seriem pertexuit *Ill. Kulpisius Coll Grotiano*, ad II. 21. §. 1. lit. d. qui omnino ob historiam hujus argumenti literariam conferendus; sed & e nostris laudari heic merentur B. *Jo. Adami Osiandri*, Cancellarii quondam Tubingensis de Asylis Hebræorum, Gentilium, Christianorum Dissertationes.

(c) Quidquid *Gonzalez* contradicat. Is quidem dicam scribit *Covarruviæ*; variat. Lect. II. 20. fatenti Asyla neque divino neque humano jure præcipi: Sarpo item aliisque indignatur, quasi minus Catholice cum Covarruvia sensissent: Rationem tamen nullam adfert, neque quidquam ad præcipua illorum, ex antiquitate statuque civitatum depromta, argumenta respondet, quam Ecclesiam *non tam peccata fovere*, quam delinquentibus veniam concedere: Et quamvis Reipubl. interfit, ne delicta maneant impunita: Reipublicæ tamen quoque interesse, quod Ecclesiæ sint refugium confugientibus ad ipsas. Hac enim Majestate & cultu Ecclesiis concesso divinam inter homines dignitatem quam optime conservari. Sed quid Reipublicæ quæso interest, delinquentes non puniri? Aut quæ divina Dignitas prætenso Templorum Cellarumque Jure conservabitur? Non certe omnipotentis ejusdemque justissimi Numinis, quod fontem impunitum dimitti vetuit, eumque ab altari jussit avelli, qui studio proximum occidisset. Igitur eam divinam dignitatem adpellas, quæ in cœnobiis, in Ecclesiasticis domibus & sacris in universum locis habitet Hanc ne vero cum Insigni Reipublicæ damno conservari necesse est? Aut, an ea tuendæ divinæ dignitatis genuina ratio erit, si voluntariæ cædis auctores, si cuivis

vis flagitio obnoxios, si omnibus coopertos sceleribus, tueantur sacra ista loca, & ab omni noxa præstent immunes? Nimirum, clementio„res isti longeque indulgentiores ipso DEO esse cupiunt, dum Jus „ἀσυλίας etiam sceleratis percussoribus concedunt. Sed revera dum cle„mentiæ laudem ex ista impunitatis concessione affectant, optimos quo„que ac innocentissimos homines sceleratorum libidini exponunt. Nulla enim peccandi major, illecebra est, quam impunitatis, & tam quidem parabilis spes. Atque ita quidem Romulus, ut augeret imperium, ab omni noxa libertatem concessit, & quandam quasi PONIROPOLIM exædificavit; add. *Augustinum* de Civitate Dei, l. 34. & confer etiam, si placet, Episcopium, Instit. Theolog. L. III. c. IX. præcepto XI. Multa equidem regerunt; atque hoc inprimis, quod si Templum V.T. ea gavisum sit immunitate, ac Jure quidem divino: non adparere, cur nostræ œconomiæ Templa eadem destituantur. Sed & ab optimo Servatore Zachariæ necem eo præcipue argumento exaggerari ajunt, quod occisus inter Templum & Altare fuerit. Igitur immunitatem loci ab ipsomet Magistro nostro agnitam, nobisque sufficienter esse inculcatam, Matth. XXIII. 35. Denique deberi hanc dignitatem Templis, ob singularem, quam DEUS exhibere templis soleat, præsentiam & favorem. Sed, nulla in *primo* est vis connexionis. Largiamur eam Templi Salomonæi dignitatem fuisse; nihil tamen pro eodem Templorum præsentium Jure inde evincitur. Fuit illud umbraticum & Christo præluſit, ejusque sponsæ: non materiatis ædibus, vel in parte vel alias extruendis. Deinde nondum id Jus Hierosolymitano Templo evictum est. Saltim de divino Jure adhuc quæritur, quod a subleſtis Pharisæorum traditionibus & emendicatis Pontificum, Principumve privilegiis adcurate debet secerni. In *altero*, quod objiciunt, id quod in quæstione est, assumitur. Nondum demonstrarunt, Christum id facinus ex capite Immunitatis exaggerare. Ac si omnino & hoc daremus, nullum tamen inde pro immunitate argumentum exsurgeret. Nam si quis in Templo, Protestantium conventibus dicato, homicidium committeret, ejus equidem sceleris quantitas hac ipsa αὔξησιν vehementer augeretur, quod in æde Christianorum cœtibus illustri, ac spiritualibus unice exercitiis consecrata admissum fuerit: Templi tamen immunitatem nemo inde inferret. Ad *extremum* respondit, qui professa opera hoc argumentum discussit *B. Osiander*; Infirmum scilicet id esse, quia non in lapideis, ut Antagonistæ velint, Ecclesiis, sed in piorum potius mentibus habitet DEUS; neque loca sacra ita dicantur, quasi Numen benefi-

Argumenta pro immunitate templorum solvuntur.

ficiorum ſuorum diſpenſatione illis ſit affixum. Vide, ſi placet, eundem de Aſylis Chriſtianorum §. XXV. pag. m. 235. ſqq. Victoriæ Ageſilai adverſus Athenienſes Bœotiosque vel maxima fuit laus, quod, cum plerique ex fuga ſe in templum Minervæ conjeciſſent, quæreturque ab eo, quid his fieri vellet? etſi aliquot vulnera acceperat in prælio, & iratus videbatur omnibus, qui arma tulerant, tamen antetulit iræ religionem, & eos vetuit violari. Neque vero hoc ſolum in Græcia fecit, ut templa deorum ſancta haberet: ſed etiam apud barbaros ſumma religione omnia ſimulacra arasque conſervavit. C. Nep. Ageſilao c. IV. 6. 7. Themiſtocles, quum ad Admetum Moloſſorum Regem veniſſet, & in præſentia Rex abeſſet, quo majore religione ſe receptum tueretur, filiam ejus parvulam arripuit, & cum ea ſe in ſacrarium, quod ſumma colebatur cerimonia, conjecit, Nepos Themiſtocl. VIII. 4. Fanum eſt Tænari, Neptuno dicatum, quod violari nefas putant Græci. Eo Argilius confugit. Nepos Pauſan. IV. 4. Pauſanias in ædem Minervæ, quæ Chalciœcus vocatur, confugit, ſed & ibi matre opitulante pertit. V. 2.

(c) An *ſaltim Legatis Jus Aſyli* & Franchitiarum competat? acriter diſquiritur. Grotius ex mera conceſſione dependere putat, de J. B. & P. II. 18. 8. Certe Pontifex *Innocentius XI.* Galliarum Regis Legato Marchioni *Lavardino* negavit: ea præcipue nixus ratione, quod, delicta impune ferri, Juri naturæ repugnet, ideoque Jus illud nec in Pariſienſi, nec in aliis quam plurimis aulis obſervetur. Quam Pontificis ſententiam exquiſitis undique argumentis confirmavit *Cœleſtinus Sfondrati*, Abbas SanGallenſis & Cardinalis, Libro de Legatione Lavardini, ejusque cum Innocentio XI. diſſidio. Ac idem quoque Pontifex Anglicum Legatum Jacobi II. poſtea ex Regis, qualis centum retro annis Romam non pervenerat, *niſi renunciato aſylo*, admittere noluit.

(d) Non enim convenit ſcelerum facinoroſorumque extare receptacula. Quo etiam nomine virorum cordatorum jam olim de Aſylorum Jurisque ſupplicum extenſione extant querelæ. Confer Tacitum Annal. III. 6 — 14. IV. 14. XXXVI. 3. &, ſi placet Forſtnerum, ad eundem, verba præcipue: *Neque quenquam in Capitolium, aliave urbis Templa perfugere, ut eo ſubſidio ad flagitia utatur.* Sed quantopere eam immunitatem extenſam velint quidam ex Romanenſibus Moraliſtæ jam ab aliis obſervatum. Si *Caſtro Palao* definienti cedendum, non excluſus ab ea erit vel diurnus depopulator, vel viarum graſſator, ſi extra publicas frequentatasque vias ſpoliaverit, vulneraverit, immo homi-

Excerpta de Juris immunitatis e

cidium commiserit. Neque eum excludendum censet *Azemodus Tuscus*, juxtaque eum *Azorius*, qui homicida vel mutilator in Ecclesia deliquit, nisi sub spe immunitatis hoc fecerit. Nec immunitate caret, qui mandat aliquem in Ecclesia interimere. Legat, cui volupe est, infinitas prope ejusmodi exceptiones tradentem *Ferdinandum de Castro Palao*, Operis Moralis, Parte secunda, Tractatu de Reverentia locis sacris debita, Puncto decimo. Ibi; (nam pauca candide ex summa excerpemus) Raptores Virginum, & adulteri privantur ex plurium sententia immu-„nitate. Sed non probatur. Sodomita non est, spectato Juris rigore, „immunitate privatus. Perjurus & falsus Testis immunitate gaudet. In-„cendiarius immunitate gaudet, tametsi plures DD. contrasentiant. „Fabricator falsæ monetæ immunitate gaudet. Rursus Puncto XI. §. „15. Judici extrahenti delinquentem e loco sacro resisti potest, tum „a delinquente, tum ab Ecclesia; quia utrique facit injuriam, & vim „vi repellere licet. Ex parte quidem delinquentis resisti potest armis, „& qualibet alia vi: aut quia cuilibet in defensionem proprii Juris licitum „est arma sumere; & illa non est aggressio sed defensio. Extat etiam inter opera *Antonini Diana*, Tomo Nono, Tractatus ejusdem farinæ de immunitate Ecclesiarum. Tædiosum foret, portenta sententiarum o-„mnia proponere. Conferat, cui vacat, Resolutionem XXVII. ubi „definit: *Immunitate* non privari filium, si occiderit Patrem insidiose „& incaute: secus, si inter Patrem & filium nulla intercessisset inimicitia. „Ac rursus: Ego, ait, olim consului quendam, qui Actum Sodomiticum „commiserat in Ecclesia, non fuisse ejus immunitate privandum. Gaudet „ea Sacrilegus: gaudet adulter; gaudet blasphemator non hæreticalis: Simo-niacus: Incendiarius: Raptor Virginum. Sed offendens personam Cardinalis non gaudet: neque is qui crimen *læsæ Majestatis* in Cardinalem commissum non revelat. *Gaudet vero Reus læsæ Majestatis humanæ.* Specimina nimirum hæc sunt infinitarum prope decisionum. Quæ quid aliud ostendunt, quam Ecclesias in stabula improbitatis, ac sentinam scelerum pene omnium mutari. Quare nec operosa confutatione indigent, & monere in universum possunt, quid de reliqua Doctorum istorum Theologia morali habendum sit, quæ in ipso quoque Papatu illis sordet, qui sensum honestatis, humanæque societatis curam omnem nondum deposuere.

Castro Palao & Antonino Diana.

Edit. Lugdunens. de Anno 1635. p. 150. seq.

Edit. Lugdun. de A. 1680. p. 21. a.

b.

p. 22. a.

p. 25. b. Resol. XXI. Resol. XLVI. p. 32. b. Resol. L. §. 2. p. 346.

(c) Deuteron. XIX. 5. Justum ergo est innocentiæ præsidium, ac recte propinquorum iræ homo subtrahitur infelix. Etsi negari non potest, habuisse etiam asyla molesti quid, & instar carceris non redimendi. Num. XXXV. 32. 33. add. denuo B. Osiander ad Grot. II. 21. 5. ac

de Civitatibus Refugii in universum Guilielm. *Zepperus* Explanat. Legum Mosaica. IV. 14. Demetrius, Syriæ Rex Judæis pollicetur: Si quis in meo, qua patet, Regno, pœnæ reus in Templum Hierosolymis confugeret, is corpore opibusque tutus ibi existat. 1. Maccab. X. 43.

(f) Unde & nocentem ab altari suo avelli voluit Deus, ut moriatur, Exod. XXI. 14. ac Joabus frustra altaris cornua adprehendit, 1. Reg. II. 28. 29. De vicino in Suevia Asylo videri potest Besoldus, qui & privilegii *Reutlingensibus* dati confirmationem a Maximiliano I. factam recensuit; in Delibatis Juris, voce: *Asyla*. ac de reliquorum in Germania Asylorum Jure pag. m. 605. Jo. Gerhardus, Theologus Insignis, Centur. Quæst. Politic. Dec. VIII. qu. IV.

§. VII.

Quæ explicatio pœnæ?

Supereſt, ut de Pœnarum divisionibus, pro instituti ratione, nonnulla subjungamus & ad finem denique contendamus. Palmaria in iis distinctio est a Causa Efficiente, in Divinam & Humanam. Utraque in eo convenit, quod OB Malum Culpæ imponitur; differunt tamen modo non uno. Illius enim auctori jus longe eminentius est, quam hujus: Ille animam & corpus perdere potest in gehenna, hic corpus tantum occidere. (a) Ille per essentiam justus & eminentiori in homines jure pollens, delinquentem absque SATISFACTIONE aut POENA dimittere nequit; hic ob delinquentis haud raro conditionem, aut statum Reipublicæ veniam dare potest, imo tenetur. Sed & divinæ pœnæ præcipuum *finem* habent *internum*, Justitiæ ultricis demonstrationem; neque ex quavis, quam Summus Rector infligit, pœna utilitas in punitos (b) redundat. Differunt etiam *objectis*, nam ad interiores actus qua tales, pœna humana non extenditur. (c)

(a) Matth. X. 28.

(b) Conf. Dissert. I. §. 4. exemplum in pœna æterna manifestum est.

(c) Dissert. nostram de Pœnis, I. 2. c.

§. VIII.

Digitized by Google

§. VIII.

Doctrinæ cauſſa pœnæ divinæ diſtingui [a] poſſunt in *temporales* & *aternas*. Temporales *ratione objecti* iterum ſunt vel *univerſales*, vel *particulares*, vel *ſingulares*. Æterna pœna Juſtitiam DEI Eſſentialem neceſſario conſequitur, eoque *αἰώνιον* [b] æternum Judicium adpellatur, quia ſententiæ in extremo judicio latæ effectus *εἰς αἰῶνα* æternumque durabit. *Univerſalis* vero, ſed temporalis, pœna eſt, quæ univerſis, aut ſaltim plerisque, ac, ſi pauciſſimos excipias, omnibus infligitur. *Ut mors, in ſe* ſpectata; ut diluvium, quod omnes omnino homines, excepta Noachi familia, perdidit. *Particularis* eſt, quæ vel genti vel urbi alicui graviſſimis peccatis immerſæ immittitur; qualis erat everſio Pentapoleos: [c] extinctio Pharaonis: exciſio gentium Cananæarum: everſio Regnorum: pœnæ epidemicæ. [d] *Singularis* denique eſt, quæ certis perſonis, aut familiæ, ob ſcelera admiſſa a DEO immittitur. Quorſum pertinet Lex Talionis [e] ſuperius illuſtrata, ac præcipue Chriſtianus *Lactantii* de *mortibus Perſecutorum* Commentariolus.

Quomodo dividantur pœna divina? quid pœna æterna?

quid temporalis? & quotuplex? quid univerſalis? quid particularis? quid ſingularis?

(a) Membra hujus diviſionis ſufficienter explanat doctiſſima Diſſertatio Celeberr. Dn. Rechenbergii de *Juſtitia ultrice* §. XXXIV. ſqq.

(b) Hebr. VI. 2.

(c) Gen. XIX. 24. 25. Juſtin. XXXVI. 3. 6. 7.

(d) II. Sam. XXIV. per tot. Amos IV. 6 — 12. Ezech. XIV.

(e) 1. Sam. XV. 33. add. Diſſertationem noſtram VII. de Jure Pœnarum §. 1.

§. IX.

Ratione Subjecti ſolent diſtingui pœnæ Divinæ in *internas* & *externas*. Illæ (a) ſunt, quæ animum tangunt, divini Tribunalis conſcium; uti ſunt angores, pœnitentia, metus, & conſcientiarum ille morſus. Nemo facile eſt, qui non in faciendo ſcelere aeria quædam flagella in animo & velut ictus ſenſerit; ſaltim, qui facinus ſubſequuntur ſtimuli, hominem vehementer excruciant, ac veluti carnifex, iteratis quotidie

Quomodo ratione Subjecti? quid internæ?

Digitized by Google

ictibus cædunt ac pungunt. Ac, ut magis in morbo judicantur, qui tabe aut marcore laborant, quam qui inflammatione aliqua aut febri: & tamen hæ magis adparent: Sic in graviore pœna improbi, quos malefactorum conscientia excruciat. (b) Hæc vera animorum tormenta: hi cruciatus: angi semper, pœnitere, metuere; quibus cave compares eculeos ullos, fidiculas, uncos. (c) *Externa* sunt, quæ corpus tangunt, aut quæ circa illud: ut paupertas, exsilium, dolor, morbi, mortes.

quid externa?

(a) *Lipsius posthumas* addit, quæ eundem animum, sed liberum & a corpore abjunctum tangunt. Uti pœnæ sint, quas, morte obita, scelestos manere etiam e priscis plerique non vane sint suspicati.

(b) Notæ sunt Tiberii literæ ad Senatum exaratæ, quas cum hoc fere tenore retulisset Tacitus: Quid scribam vobis, Patres Conscr. aut quomodo scribam, aut quid non scribam hoc tempore, dii me pejus perdant, quam perire quotidie sentio, si scio. *addit*: Adeo facinora atque flagitia ipsi quoque in supplicium verterunt. Neque frustra Præstantissimus sapientiæ firmare solitus est, si recludantur Tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus: quando ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur. Quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris, suasque ipse pœnas fateretur. *Tacitus* Annal VI. 9. *Richelius* etiam, memorante *Priolo*, I. 7. seu Numine exterrente, seu tot extinctorum recordatione, nunquam mœrore erat vacuus. Et paulo post: Tantum gallici sanguinis domi perditum, tantum militiæ effusum fatigabant animum, moribundis membris jam inclusum & q. s. Confer. Genes. XLII. 21. 1. Sam. XXV. 31. Jo. VIII. 9. ac pulchre Menander:

ὁ συνειδὼς αὑτῷ τι κἂν ᾖ θρασύτατος
ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.

Cujus rei exemplum Siculus ille Tyrannus:

Districtus ensis cui super impia
Cervice pendet.

(c) Junge si placet, *Lipsium de Constantia II. 14.*

§. X.

Quomodo pœnæ divinæ

Pœnæ, quas divina olim Lex, sive universalis, sive particularis & Hebræis præcipue lata, constituit, *vel* ab ipsomet DEO

DEO (a) expectandæ, *vel* ab hominibus, divino juſſu, infligendæ fuerunt; & *hæ* quidem *capitales* vel *non capitales.* Illarum quatuor recenſent Magiſtri Hebræorum: (a) סקילה שרפה הרג וחנק lapidationem, combuſtionem, gladium & ſtrangulationem. (b) Quæ ſtylo ipſorum vocantur דיני נפשות Judicia animarum, quod ultimum in iis irrogatum fuerit ſupplicium. In his vero eminuere, verberatio, venditio, exilium, & ſpecies complures aliæ, partim *criminales, non tam capitales,* דיני קנסות, judicia multatitia dictæ: partim mere civiles ac pecuniariæ, דיני ממונות nuncupatæ. (c)

dentur pœnæ divinæ? vel ab ipſo DEO inflictæ: vel ejus Juſſu, eæque vel capitales, vel non capitales?

(a) Vocant Rabbini Judicium divinum ac fori ſuperioris בית דין שלמעלן item quæ בידי שמים manu cœli infligatur. Quorſum & exciſionis pœnam referunt, כרת apud Moſen, & ἐξολόθρευσιν LXX. Interpretibus dictam: cujus ſpeciem eſſe ajunt pœnam præmaturæ mortis, ante diem ſubeundæ Pſal. LV. ult. quam & præcepto circumciſionis prætereaque aliis XXIII. vetantibus appoſitam alicubi exiſtimat Grotius. Cui quidem expoſitioni ea loca favere videntur, in quibus DEUS minatur, ſeipſum ejusmodi pœnas de reis ſumturum; Conf. Lev. XVII. 10. XX. 5. 6. XXVIII. 30. Etſi communior eſt opinio, aliquot etiam in locis mortem a judicibus decretam, vel & excommunicationem ea phraſi indigitari; qua qui feriebatur populo exemptus, repetita in Petronii fragmentis (aut quisquis eorum auctor ſit) deſcriptione, dicebatur:

Exemptus populo Grajam migrabit ad urbem,

ubi & migratio Grajam in urbem aliud non eſſe videtur, quam haberi inſtar Græci. Videatur *Joann. Clericus,* Comment. ad Geneſ. XVII. 14.

(b) Codice de Synedriis, quem Latinum fecit notisque illuſtravit *Jo. Coccejus* c. VII. § 1. addi meretur Jo. Seldenus de Synedriis, III. 13. 4.

(c) Crucifixio non item: quod demonſtratum dedit *Iſaacus Caſaubonus*, ad Baronium Exercit. XVI. n. LXXVII.

(c) adde denuo *Jo. Seldenum* de Synedriis, II. XI. 1.

§. XI.

Ipſi de cætero Judæorum Doctores Reorum morte damnandorum numerum fecerunt triginta ſex. Lapidandos ajunt fuiſſe octodecim: Comburendos decem: gladio puniendos duos: ſtrangulandos ſex. (a) Ubi tamen obſervandum, deſinitas

Quot delictis in civitate Iſraelitica dictatum fuerit

ſupplicium capitale? & *An Leges Hebræorum criminales adhuc obligent? quisve illarum uſus?*

nitas Capitalium ejusmodi pœnarum ſpecies Juris illius particularis Civitati Hebræorum Theocraticæ proprii ac forenſis fuiſſe, neque hodie imperantes Chriſtianos præciſe obligare, cum, ut recte alibi *Grotius*, DEUM voluiſſe, ut alii, quam Iſraelitæ, iſta lege tenerentur, nullo indicio poſſit deprehendi; (b) ſed & illud præterea tenendum, fas eſſe Chriſtiano Principi etiam, illos ad mortem condemnare, quorum delictis in Moſaica lege pœna capitalis deſtinata non eſt. (c) Diverſum enim, ubi remedium aliud contra delicta ſuppetere non videtur, ſalus Reipublicæ prudentiaque legislatoria non raro exigit; ac ſunt cuivis Reipublicæ *velut propria quædam circumſtantiæ*, quibus pœnarum ordinatio debet attemperari. Quo etiam nomine haud pauca, quæ *per ſe* videri indifferentia poterant, forenſi lege ſeveriſſime obſervamus interdicta. (d) Etſi non diffiteamur, e politicis Ebræorum legibus, capitalia ſupplicia conſtituentibus, colligere Chriſtianum LLatorem poſſe, non modo non injuſtas *per ſe* pœnas ejusmodi eſſe, ſed etiam, ſi delicti rationes, ſi exemplum ac Reipubl. indoles expoſcat, criminalibus ſanctionibus repeti poſſe, & ad ſimilia facinora extendi. (e)

(a) Confer. *Jo. Seldenus* de Synedriis *II.* 13. 5. ſqq.

(b) Neque enim eos obligat Lex, quibus data non eſt. Qui canon eſt *Apoſtolo* quoque repetitus, Rom. *III.* 19. add. *Grot.* de J. B. & P. I. 1. 16. n. 7.

(c) Quod contra Scotum obſervandum, cujus quidem ſententiam valde probabilem dicit *Grotius*, de J. B. & P. II. 1. 14. qui ob id judicium caſtigari a plerisque ſolet. Sed adprobavit repetiitque eandem doctrinam *Jo. Teſmarus*, notis ad illum locum, ubi tamen hanc quæſtionem, cum altera: An creſcentibus delictis pœnæ quoque creſcere debeant? miſcere videtur. Idem argumentum adverſus *Jo. Piſcatorem*, *Wolffgangum Muſculum*, *Jo. Maccovium* aliosque ex profeſſo tractavit Noſter *D. Zentgravius*, ſumma Juris Div. Sect. I. art. I. ſubject. *II.* p. 112. ſqq. & ante eum B. *Oſiander* ad Grot. *II.* 1. 14. p. 641. ſq.

(d) Ut Levit. XIX. 27. de non tondendo in rotundum capite, præſcindendi cum gentibus commercii cauſſa.

(e) Pulcre *Lactantius*: Non cum occidere DEUS vetat, latrocinari

nari nos tantum prohibet, quod ne per leges publicas quidem licet: sed ea quoque ne fiant, monet, quæ apud homines pro licitis habentur Instit. VI. 20.

§. XII.

Pœna humana quetuplex?

Pœnæ generatim atque utili naturalique instituto dividuntur in eas, quæ sunt a Legibus, quas plerique perrumpunt: & eam, quæ consistit in ipsa turpitudine, cujus acerbissima interior pœna est. Dolet eos Cicero, qui emolumenta rerum fallacibus judiciis vident, & pœnam non legum, quas sæpe perrumpunt, SED IPSIUS TURPITUDINIS quæ acerbissima est, non vident. Off. III. 9. est ergo, monente Cicerone, pœna *in ipsis delictis acerbissima*, quæ est naturalis, demta omni legis auctoritate. Ergo peccatum demta omni lege jam habet suam pœnam, quia est turpitudo. Quicquid est turpitudo, condemnans hominem extra & interius consentientem alliciens; illud est pœna. Pœnæ (a) humanæ, seu, quæ *humano judicio* infliguntur, vulgo dividuntur *in Capitales*, quibus ob atrocius delictum vita adimitur, & *non capitales*; quando delinquenti ob malum actionis irrogatur malum passionis citra vitæ naturalis ablationem. Sub *illis* continentur decollatio, suspendium, submersio in aquis, vivi defossio, supplicium rotæ, vivi comburium, impalatio, dissectio in partes, sive distractio per equos; Sub *his* mulcta pecuniaria, publicatio bonorum, infamia, relegatio, vel ex certo loco, vel ad certum locum, quæ hodie confinatio dicitur: perpetuus carcer, damnatio in metallum, ad triremes; aliave opera publica: stigmatis inustio, abscissio membrorum. Utrarumque species omnes recensere nimis longum foret. Commendari interim potest *Camillus Borellus* (b), qui tamen ait, pœnitere, se, quod tam multa pœnarum genera enatraverit.

(a) Ita quidem Politicorum Scriptores, e queis videri meretur

accuratiſſimus *Hertius*, Element. Prudentiæ Civilis I. 9. 16. Addi poteſt *Schœbornerus*, Polit. *III.* 20. pag. 284. Solicitius alii diſtinguunt in Civilem & Criminalem. Hæc vel capitalis eſt vel non capitalis. Plane ut ſupra ex Hebræorum quoque placitis tradidimus. Alii Pœnam Non-capitalem ſubdividunt in *Verbalem* & *Realem*. *Verbalis* eſt, cum delinquenti ob malum actionis, alio, quam verbis, modo irrogatur malum illi proportionatum. Realem dividunt in Pœnam *æris* ſive multam, & *corporis*, ſive corporalem.

(b) de Magiſtr. edict. a. p. 333. —— ad p. 393. Addi poteſt *du Freſne* in Gloſſario, Indice de Pœnis.

§. XIII.

Quid Pœnæ militares? Dividi etiam pœnæ humanæ a ſtatu poſſunt: uti ſunt, civiles preſſiore ſenſu: (a) Militares item (b) quarum apud Romanos adminiſtrationem judicioſe diligenterque expoſuit Polybius: ut & Navales, ob delicta, quæ vel in rem nauticam perpetrantur, vel a nautis ipſis committuntur, irrogari ſolitæ. *quid Navales?* Quæ ut eo facilius adminiſtrarentur, resque nautica hoc medio tutior redderetur, ordinatos olim fuiſſe legimus Stationarios, Irenarchas, Latrunculatores, λῃστοδιώκτας, Diocmitas, Fugitivarios (c) Alias quoque pœnas recenſere pro *Status* (ſi loqui ita fas ſit) *quandicativi & ubicativi* diverſitate, a ſumma tamen UBIQUE Poteſtate infligendas, terminorum non ignaro haud erit difficile (d) De *Conventionali* vero, quam vocant *quid Conventionales?* pœna, agere hujus non eſt loci, uti nec *de teſtamentaria*, cum laxior *illius* acceptio ſit, & privatorum voluntate nixam ſive culpæ ſive moræ coercitionem importet; *hæc* autem, ob doloſam ultimæ voluntatis, ceu quæ heredi omnimodo ſancta eſſe debebat, impugnationem, ex tacito utriusque conſenſu pariter ſoleat obvenire.

(a) Alias enim & milites, quia nomine & juſſu civitatis militant, eo nomine puniuntur. adde *Pufendorf.* O. H. & C. II. 16. 12. II. 13. II. 18. 11. ſq.

(b) Egit non male e Politicorum Scriptorum de hoc argumento *Schœbornerus* Polit. VI. 29. ſingulari autem Commentario id illuſtravit *Lipſius*, de Militia Romana Lib. V. Dialogo XVIII, Operum, quæ Verſaliæ prodierunt, Tomo *III.* p. 375. ſqq. Extat etiam ex Conſtantini τῶν

πολ-

πορφυρογεννήτε Imp. Aug. Ἀποσπασμάτων, quod ſub nomine Βιβλίου τακτικῆ ex Cod. Biblioth. Palat. ſed vitioſe, edidit Jo. Meurſius. Meliorem Codicem poſſidet Bibliotheca Auguſtana, ex quo multa de Pœnis militaribus excerpſit Bœclerus, *in* de Milite captivo, quæ tractatio inter Diſſertationes Grotiano Commentario annexas comparet. p. 171. ſqq.

(c) Videndus inſignis Polyhiſtor ac JCtus *Jo. Strauchius* in de *imperio Maris* capite nono.

(d) Conf. Pufendorf. Element. Jurisprud. Univ. Lib. I. §. X. 3. §. 8. 12. ſeqq.

§. XIV.

Uſitata etiam pœnæ diviſio eſt in *Ordinariam & Extraordinariam.* (a) Illa eſt, quæ ſecundum Leges delinquenti irrogatur; hæc, quæ præter vel contra legem Reo infligitur. Ubi cavendum, ne promiſcua hujus irrogatione auctoritas legum convellatur, & invidiæ atque indignationi inter ſubjectos anſa præbeatur. Nec prætermittenda diſtinctio in Pœnam *damni & ſenſus. Illa* eſt, cum delinquens ob malum actionis privatur bonis, alias ſibi debitis aut deſtinatis: *Hæc*, cum delinquenti ob malum actionis infligitur malum ſenſuum exteriorum. (b)

quid pœna ordinaria? quid extraordinaria?

quid pœna damni? quid ſenſus?

(a) Conf. Dn. *Müller.* Inſtit. Ethic. I. 9. 27.

(b) Diſtinctionis exemplum in foro eſt, ſi v. c. Cajus ob proditionem patriæ, non ſua ſolum privetur dignitate, quæ pœna damni: ſed & membro, quæ pœna ſenſus eſt. Ea vero uti Theologi coguntur, in doctrina de damnatione æterna, ob Romanenſes. Privatio viſionis beatificæ & rejectio a ſpe glorificationis, *ingentiſſimum* eſt *damnum*: ignis vero gehennæ acutiſſimum cruciatuum infernalium ſenſum operatur. Quis ergo negabit illam damni hanc ſenſus pœnam commode adpellari poſſe? Modo illud maneat, neutram, hoc quidem in argumento, vocari talem poſſe *privative*, *quaſi pœna damni ſine pœna ſenſus* ſeorſim non ſolum *exiſtere*, propitia revelatione poſſit, *verum* etiam *uſpiam* & in *ullo actu ſeorſim* exiſtat. Quod argumentum diſtincte, ut ſolet, tradidit *Noldius* de Legibus diſtinguendi, p. 177. Addi poteſt *Scherzerus*, Breviar. Hülſemanni Enucl. c. XVI. §. IX. p. 1122. ſqq.

§. XV.

Quemadmodum autem excludere penitus morbos ac prohibere

Digitized by Google

Quid licitum circa pœnas? quid honestum?

libere præstabilius fere censeri solet, quam acceptos expellere: ita multo dignius Principe est, efficere, ne facinora patrentur, quam in patrata condignis suppliciis animadvertere (a) Quod fieri poterit, si causas, ex quibus nasci potissimum animadverterint flagitia, vel recidant omnino, vel certe premant & attenuent Rerumpublicarum moderatores. Graviter etiam a sapientibus viris monitum, (b) paucitate pœnarum civitates haud paucas laborare: ac plures insuper, antequam ad ultimum deveniatur supplicium, gradus constitui debuisse. Quemadmodum & multa circa pœnas *(externe)* licere existimantur: quæ tamen *interne* licita non sunt, & æquitati cum humanæ tum Christianæ refragantur.

(a) Sapientissime hunc locum exequuntur Tho. *Morus* in Utopia libro primo: & Erasmus in institutione Principis.

(b) Conferatur Dn. *Stryk.* de jure liciti, sed non honesti III. 24. 24. ac ex veteribus, qui tum adhuc noster erat, *Besoldus*, Politicor. II. 1. 26. sq.

§. XVI.

EPILOGUS. Atque ita nos quidem hactenus de Pœnarum Jure; in discentium præcipue gratiam, ac, ut in frequenti quidem, at methodice nondum congesto argumento qualecunque iis subsidium pararemus. ΘΕΩ ΔΟΞΑ. Gloria Servatori Optimo, qui vires concessit, animumque, distractum haud raro fatigatumque, suo robore confirmavit. Si (quod ab hominibus alienum non est) hallucinati sumus, aut erravimus: ipse etiam error in tam illustri ampliſſimoque argumento, veniam bonorum (alios enim non morabimur) si non merebitur, attamen consequetur.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA.

ANDREÆ

Digitized by Google

ANDREÆ ADAMI HOCHSTETTERI DISSERTATIONES SELECTÆ

I. *Abimelechi, Regis Gerarenſis Saram domum ducentis, apologeticus.*

II. *Abrahamus matrimonium cum Sara diſſimulans.*

III. *De rebus Boruſſico-Polonicis, præcipue Elbingenſibus.*

VI. *De Conradino ultimo Suevia Duce.*

V. *De facultate hominis intellectiva, volitiva ac ſermocinante.*

VI. *Selecta Moralia de potentia Dei.*

VII. *Religio Naturalis.*

VIII. *De ſtatu hominis naturali II. partes.*

IX. *De juramentis.*

X. *De pretio redemtionis.*

XI. *Eli, Pater nimium indulgens.*

XII. *De officio erga defunctos.*

DISSERTAT. SELECT. I.

Abimelechi, Regis Gerarenſis Saram domum ducentis Apologeticus.

§. I.

Gen. XX. 2. ſqq.

AUdito, quod Sara peregrinantis in Gerare Abrahami Soror eſſet, miſit confeſtim, qui ei Regioni cum imperio præerat Abimelechus, eamque domum ductam ibi retinuit, donec a Deo per ſomnium monitus reprehenſusque Marito redderet. Ubi quidem innocentiam ſuam prætexuit, ſe deceptum Abrahami æquivocatione inquiens, quum hic interrogatus dixerit, ſororem hanc ſuam eſſe. Quo ipſo nec ſe hoc latere reſpondit Deus, proinde per morbum immiſſum cohibuiſſe, ne conjugatam attingeret, ſeque adulterio pollueret. Conferantur, quæ in Abrahamo Matrimonium diſſimulante dicta ſunt §. 2.

Age excerpamus nonnulla, & Morali expoſitione illuſtremus. Et Primum quidem in eo cordatorum aſſenſum haud inveniet Jacobus Boulducus, Pariſinus, Ordinis Minorum Capucinorum Prædicator, Abimelechum ſanctiſſimum adpellans Regem, qui *nullo libidinis æſtu ductus, ſed ex mera ferventique devotione Saram rapuerit, ſperans ſe fore beatum, ſi poſſet frequentius converſari, deque rebus divinis familiarius tractare cum tam ſancta, veneranda, & religioſa muliere*, quæ tam a ſuo ſanctiſſimo Fratre Abrahamo, quam ex diutina cum Deo converſatione praxique virtutum in Hebræorum conſortio reflorescente didiciſſet. Itaque Regem petiiſſe eam tanquam futuram conjugem, ut in ſorore etiam vetula illum honoraret, & per multum tempus ſuavibus ac divinis, quæ præſertim adfectatit, fruitum eſſe colloquiis.

Scilicet hæc ſomnia ſunt *Cappucini ſuaviter delirantis*, quorum proin vel mentionem feciſſe ſuffecerit: Tantum abeſt, ut prolixa refutatione

ne egeant. Nempe tanta fuit hujus Regis ejusque subditorum pietas, ut neminem inter ipsos DEI timentem collegerit Abrahamus, sibique ac vitæ suæ ob uxoris pulcritudinem metuere necesse habuerit. At quid metu opus, ubi tam sanctus Rex imperat? Potuisset Abrahamus pio Principi quotidianam cum Conjuge conversationem piaque colloquia indulgere, ut eam sibi nihilominus uxorem retineret. Et quid multis? Ponderetur gentis improbitas & divina reprehensio, & mortis pœna, ni Sara reddatur, severissime pronunciata; nihil habebit, cui innitatur Monachus.

§. II. Igitur intemperantiæ utique in Abimelecho documentum fuit, peregrinam mulierem, eo tantum, quod forma ejus jactaretur, appellare & rapere. Nempe si recte libremus, ita collegisse Abimelechum pro perditissima ejus gentis consuetudine, cum Robetro Sanderſono, censemus: Si formosa hæc mulier, quam peregrinus iste secum duxit, matrimonii vinculo nemini alligata est, non erit scelus cum ista commiscri. Quod ipsum ex recepta inter gentes, rectæ rationis dictamina negligentes, promiscuæ fornicationis licentia fluxit: Apostolo quoque damnata Eph. IV. 18. 19. tametsi non inter omnes; Nam de Indis Petrus de Valle docuit, scortationem etiam simplicem grave ipsis peccatum haberi: Quo deterior illius apud Terentium sententia est, qui non esse flagitium dixit, scortari adolescentulum; & Cicero: Quando hoc non factum? Quando reprehensum? Quando non permissum? Datur omnium concessu. Solenne certe hoc vitium Corinthiis fuit, quibus domandis varia conglomeravit argumenta Gentium Doctor, ea quippe perversa opinione seductis, scortationem æque indifferentem esse, ac cibus sine noxa accipiatur. Unde & κορινθιάζειν pro scortari in proverbium abiit, & ἑτέρας κορινθίας habet Aristophanes, quasque supra mille ad Veneris fanum prostare, quod est in Corintho, memoravit Strabo. Dolendum damnatam hanc sententiam orco reduxisse e Romanensibus nonnullos, qui fornicationis turpitudinem inficiantur, quos inter eminent Durandus & Tamburinus, quem refutavit Crespinus a Borgia, ex Archi-Diacono Sagutino factus Episcopus Oriolensis. Urgent Thomistæ hoc inprimis argumentum: quod fornicari a copula vergat in detrimentum prolis probe ferendæ & educandæ; Igitur humanæ consociationi eam repugnare, & propagationem generis humani Legibus connubiorum circumscribendam, si quidem decora & rite composita inter homines societas existere debeat. Excepit Caramuel: Nihil probari, quia subinde contingat prolem fornicarie conceptam provide

In his Sermons on the present passage, p. 269. seq.

Pufend. J. N. & G. VI, 1. 4.

naſci & educari; Ergo in eo caſu licitam eſſe fornicationem. Verum intuenti Thomam adparebit, hanc eum ſibi ipſi objectionem formaſſe, quum ait: Nec obſtat, ſi aliquis fornicando aliquam cognoſcens, ſufficienter provideat proli de educatione: quia id quod cadit ſub Legis determinationem, judicetur ſecundum id quod communiter accidit, & *non ſecundum id, quod in aliquo ſaltem caſu poteſt accidere*: ſeu quod idem eſt, quod proles fornicando genita aliquando recte educetur, id furtivo concubitui eſt *accidentarium*; prava vero educatio eidem eſt *nativa*. Nos de hac quæſtione heic ex profeſſo non tractamus: præmittenda tamen de ſtatu Abimelechi fuere; Id unum monuiſſe contenti, graviter id vitium perſtringere Clementem Alexandrinum, qui ita: Τὸ μὴ εἰς παίδων γονὴν συνίναι, ἐκβρύζειν ἐςὶ τῇ φύσει. ἣν χρὴ διδάσκαλον ἐπιγεγραμμένην τὰς σοφὰς τῆς καιρὲ ἐπιτηρεῖν παιδαγωγίας. Plura in eo legantur Pædag. I. 2. p. 194. 195. Cæterum & id ex adverſo colligimus. Adulterii *turpitudinem ne quidem gentibus ignotam fuiſſe*. dicit enim Abimelechus, ſe non ducturum fuiſſe Saram, ſi de ejus matrimonio ſibi conſtitiſſet. Sunt nonnulli affectus, ait Ariſtoteles, qui continuo nomine ſuo cum pravitate ſunt conexi, ut malevolentia: & actus itidem, ut adulterium, furtum, homicidium. Hæc univerſa, & talia ita dicuntur, quia ipſa ſunt prava & non ſolæ eorum exuperationes & defectus. Circa talia nullum eſt tempus recte agendi, ſed ſemper delinquitur. Hæc Philoſophus homo iis de nationibus, quibus judicia ſua non manifeſtavit Deus, niſi in quantum Lege Naturæ eas inſtruxit; quo magis eſt deteſtandus ille Jeſuitarum articulus à Schola Lovanienſi rejectus: *Copula cum conjugata, conſentiente marito, non eſt adulterium.* Quid? nonne igitur, ſi cum alio Viro vivente marito, fuerit, vocabitur adultera? Nonne ad hoc ſufficit, ut mulier alteri commixta dicatur adultera, ſi vivat Vir ejus? Vivit enim Vir etiam, qui conſentit in copulam ſuæ uxoris cum alio: Ergo illa dicenda erit adultera. Vide diſputantem contra ſuosmet Sinnichium.

Saul. ex Reg. l. 112. 425. p. 488.

§. III. Sed audiamus *ſecundo* Abimelechum innocentiam prætexentem. Increpanti Deo, & *en, morieris*, inquienti, *propter mulierem hanc quam rapuiſti*: reſpondit: Domine num gentem ignorantem & juſtam interficies? Nonne ipſe dixit mihi, Soror mea eſt? & ipſa ait, Frater meus eſt. In ſimplicitate cordis & munditia manuum mearum feci hoc. Quin ipſe Deus reſpondit: *Et ego ſcio, quod ſimplici corde feceris.* Ex his ad ſtateram moralem adpenſis, arguo: *Dari omnino ignorantiam, quæ certo modo & gradu veniam aut excuſationem delicto inducit.* Provocat ſane ad hanc ignorantiam

tantiam ſuam Abimelechus, eamque tanquam fundamentum integritati ſuæ ſubſternit, neque ſe, inquit, aliter a Sara ejusque Conjuge edoctum eſſe, quam quod ſoluta ſit. Deus quoque ignorantiam ita intuetur, ut Abimelechum ſimplici corde egiſſe agnoſcat. Quæ res uti dextre capiatur, ad vexatam inter Doctores Moralium quæſtionem: An & quousque error ſive ignorantia excuſet peccantem, vel ſaltem peccatum emolliat? Supponimus, requiri ad peccatum, ut ſit *voluntarium* ſaltim radicaliter, & quo id magis vel minus voluntarium eſt, eo graviorem vel leviorem ejus culpam cenſeri. Igitur *& gradus peccatorum* dari, nec admittendam æqualitatem vitiorum. Namque uti duo fere ſunt, unde humanæ actiones profluunt: Intellectus nempe & voluntas; ita quæ errorem *illius* originem habent, peccata ignorantiæ; quæ vero *hanc*, voluntatem ſcilicet vel affectuum impetu abreptam ſequuntur, infirmitatis: Vel quæ denique ſtudio ac data opera committuntur, proæretica & in ſacris elata manu facta dicuntur. Igitur peccata proæretica extra controverſiam graviſſima ſunt, & nullam penitus excuſationem admittunt. In iis enim *actionis perfectæ moralis principium PROXIMUM eſt* προαίρεσις, cujus ut varii ſunt gradus: ita ex ejusdem conſideratione de malo majori vel minori judicare non erit difficile. Porro & id obſervamus: Non *omnem* ignorantiam vel errorem ubique & plene peccatum excuſare. Quin & ipſam *primo Ignorantiam eſſe Peccatum*; Poterunt Sacrorum Interpretes urgere preces Sanctorum pro remiſſione ignorantiarum; neque enim rei indifferentis QUA TALIS deprecatio eſt: Adde 1.Corinth. XIV. 38. Unde & a Chriſto reprehenſa Joh. III. 10. Nos id ſolùm monemus: Quæ quis tenetur ſcire, ea ignorare utique malum eſt: & quod ſæpe cauſat peccatum, id ipſum non caret malo. Ut non dicam errorem intellectus hoc ipſo, quo eſt error & deflexio à ſemita veritatis malum eſſe. Ex quo & illud *ſecundò* elicio: *Ignorantiam ſecundum ſe peccatum eſſe, nec in voluntate ſolum, ſed & in Intellectu conſummari.* Adde Thom. 2. diſt. 22. qu. 2. art. 1. quia rectæ rationi difforme eſt, vel errare quomodocunque quod etiam phyſicè rectæ veræque rationi adverſatur: vel ignorare ea, quæ ſcire Te oportebat aut operari. Ubi tamen non inſuper habendum, quod de conjuncta cum ignorantiâ & inconſideratione Negligentia diſcendi monuit Martin. Breſſer. de Conſcient. V, 5. 474. b. Quo deterior erit habendus *error poſitivus*, quum plus dedeceat hominem opinari falſum, quam verum neſcire. Addo tertio: *Ignorantiam rerum, quæ ſciri poſſunt ac debent, ſpeciale eſſe peccatum contra virtutem ſtudioſitatis*, quæ dicitur virtus moralis ac ſpecies temperantiæ, reſpiciens medium inter exceſſum ſciendi, ſpectantem ad

Quo quisque melius ſapit, eo deterius delinquit. Greg. in paſtorali.

curiositatem: & defectum, qui ad pigritiam: ne quis plus sapiat, quam oportet, sed sapiat ad sobrietatem. Quorsum egregie idem Thomas d. l. Unicuique, inquit, peccatum est ignorantia eorum, quæ ad bonos mores pertinent. Itaque & illi peccant, qui, quæ sui essent muneris, ignorant, in eoque felici successu destituuntur. Horum Catalogum bene longum recenset Bresserus; in quo de Medicis Corporalibus, quos vocat, & Spiritualibus instituta collatione concludit: Peccare gravius Medicos Corporales, si ex imperitia occidant unum corpore, quam spirituales, si occidant unum anima. Rationem dat, quia hi directius occidant corpora, quam Medici spirituales animas. Peccata enim, in quibus sita sit mors spiritualis necessário esse libera peccatoribus, qui spiritualiter occiduntur, adeoque ipsis proxime imputentur. Aliam longe esse rationem de morbo & morte corporali: quæ non pendeat a libera vel propria voluntate morientium, sed ignorantia Medicorum. At *Nobis profecto aliter videtur:* quidni enim is, qui animas negligit, qui pro verbo DEI paleas stipulasque proponit, qui officio dehortandi monendique sedulo non defungitur, directe existimandus sit occidere animam, a quo se neglecti sanguinem repetiturum ipse Deus comminatur? Vigili sane negligenti, quicquid in urbem damni redundat, imputatur. Ezech. XXXIII. 2. 3. & quo nobilius est depositum; eo severius injuncta illius custodia censetur. Nec obstat, quod libere a damnato peccatum sit, nam & hæc ipsa vigilis negligentia voluntaria est. Forsan vero *Lojolita Patribus* Ignorantiæ, seu illi Monachorum generi prospicere voluit, qui *nihil scire summum hominis bonum opinati sunt*, referente Hospiniano: aut Monachis Eremitis Hieronymi de S. Observantia, quibus in exordio scientiarum studia prohibeantur, ut magis dediti essent solitudini, memorante Fr. Cherubino; qui idem se hoc legisse dicit in primitiva hujus Ordinis regula. Quarto neque hoc prætermittendum: *Dari nihilominus errorem, qui penitus excuset, vel certo gradu ac modo.* Utrumque Abimelechi exemplo patescit. Namque ignorantia ejus fuit *& in Universali seu Juris*, qui superintroducto pravo habitu ignoravit fornicationem simplicem esse peccatum, vel saltem pro noxa leviſſima habuit; *& in particulari seu facti*, concernens personalem Saræ conditionem, cujus ad Abrahamum rationem plenariam ignoravit; Sororem quidem autumans, Conjugem non item. Prior ignorantia certe fuit *voluntaria adeoque vincibilis*. Habuit enim utique Rex Gerarensis communia & insita mortalibus Legis Naturalis principia: quorum Lumine si recte uti velit homo, præcisa etiam revelatione consideratus, & ab affectuum, perturbatio-

de Conf. V. 8. 488. a, b.

de Orig. Monachorum c. LXX. Compend. Bullar. in Scholiis ad Bullam XX. Clementis VIII. Anno MDXCIII.

barionumque intemperie liber, vel in ipſa ſimplici fornicatione ejusmodi deprehendet a Natura diſconvenientiam, quæ de ejus turpitudine animum ſufficienter convincat. Breviter: neſcivit id quod ſcire poterat ac debebat. Ergo vincibiliter, conſequenter cum noxa ignoravit.

§. IV. Interim ipſe hic error *excuſabilis fuit* a TANTO, quod ajunt, non a TOTO. Licet enim adfectata fuerit ignorantia, non tamen ſimpliciter talem fuiſſe hiſtoria docet. Equidem Lex naturæ turpitudinem fornicationis ſufficienter oſtendere poterat, quippe graviter eam prohibens: interim illud Luminis, quidquid ſupererat, Naturalis, in præſente cauſa ita involutum tectumque fuit tenebris, ut difficilius haud paulo cavere ſibi ab iniquo potuerit Rex, quam aliis in caſibus, naturalem, verbi cauſa, æquitatem & juſtitiam commutativam concernentibus. Quorſum & *opinio communis & temporum conſuetudo, atque conſenſus multarum gentium* ſed (corruptus ille & nequaquam a ſcelere immunis) acceſſit, tantumque effecit, ut promiſcua ſcortatio parum aut nihil delicti habere cenſeretur.

§. V. Ex quo & illud manifeſtum eſſe arbitror, *nequaquam ab errore abſolvere gentium errantium conſenſum*, multo minus Licentiam aut Jus inferre. Quod multis ac luculentis exemplis oſtendit Georgius Calixtus in Theologia Morali. Nempe adeo fieri facile poteſt, ut pravis conſuetudinibus, veluti torrente quodam homines cætera honeſti tam vehementer abripiantur, ut in ipſo peccato Naturali Legi repugnante ſecura tranquillaque fuerit Abimelechi conſcientia, ac vix ſtimulum ſenſiſſe videatur, licet fornicationem committere tentarit: ea nimirum ratione potiſſimum inductus, quod nemo ſua de gente eſſet, qui religioni ſibi duceret, iſti in exercendis libidinibus licentiæ paſſim receptæ uſuque jam probatæ indulgere. Hoc certe aliquid Voluntarietatis (ſit verbo venia) peccato Abimelechi demit ſatisque declarat, tot circumſtantiarum congeriem ejus ignorantiam haud parum excuſare.

§. VI. Oſtendi demum & illud hoc exemplo in praxi poteſt, quod vulgo dicitur: *Raro ſolitarium errorem eſſe.* Nempe uti rerum ſeries ita conceptus quoque noſtri a ſe invicem pendent, quorum ſi unus deviet, illi, qui ſequuntur, non poſſunt eodem modo duci. Ita ſemel admiſſa perſuaſione de ſimplicis Fornicationis licentia Abimelechus in hunc errorem lapſus eſt: non aliter atque ſi particula creſcentis rami a ſolida rectitudine declinet, continuo aliæ attrahuntur, eodem ductu declinaturæ.

§. VII. Fuit de ignorantia Juris, quam in Abimelecho deprehendimus. Quæ tametſi culpæ reum faciat, nec niſi certo modo Regem

Gerarensem excuset; de altero tamen errore sive Ignorantia facti aliter erit pronunciandum. Solet nimirum ea vocari Ignorantia Facti, quum, quid contigerit, ignoratur, aut quæ actionis circumstantiæ fuerint. Quas si prævidere quis non potuit aut debuit, excusatur, cum dolo careat, & conjunctam habeat pœnitentiam. Supra jam monuimus, duas esse animi humani præcipuas facultates, cognoscentem unam, alteram appetentem. Quæ an realiter differant, an soluni ut convexum & concavum, ad præsens quidem institutum nil attinet: tametsi Scaligero anima videatur dicere essentiam: Intellectus ea ipsa essentia, ut adprehendit: Voluntas idem, quod essentia intelligens atque extendens sese ad illam rem cognitam potiundam; Id potius nostra refert, supponere; quia nihil appetimus, nisi quod ceu bonum fuerit cognitum, necessum esse utraque facultas ad actiones hominis liberas & spontaneas ut concurrat; ita quidem ut *si alterutra desit, actio illa sit imperfecta & invita.* Igitur quot modis Intellectus aut Appetitus potest impediri, quo minus in actionem influat: tot modis illa redditur invita. Id Aristoteles duobus modis contingere ostendit: δοκεῖ δὲ, inquiens, ἀκούσια εἶναι, τὰ βίᾳ ἢ δι' ἄγνοιαν. Invita videntur esse, quæ vel per vim, vel per ignorantiam. Breviter quidem sed nervose. Nempe vel intellectus impeditur, quo minus cognoscat id quod scire debebat, unde oritur invitum, quod vocant per ignorantiam: vel appetitui extrinsecus ejusmodi vis injicitur, ut non possit agere, quæ velit, sed talia quis agere videatur ut aut pati, a quibus illius voluntas refugit; quæ inviti per vim origo est. Quod quidem tale non censetur, nisi prorsus nihil a vim passo adjumenti adferatur, cum quod a scientia, tum quod ab appetitu proficisci potest. Alterutrum enim si fiat actio invita non est, quia subsequenti voluptatis significatione & quadam quasi RATIHABITIONE comprobatur. Uti si quis tondendum se alteri commiserit, hicque ei, impulsu licet alterius, novacula guttur perfringat, eoque facto lætetur, a pœna immunis non erit. Quæ ratio quoque est, quod ejusmodi actionem, quia non simpliciter spontanea est, distincto vocabulo Stagirita vocet ἀκούσιον, Non spontaneam: Invitum autem per vim ita describit, ut ante monuimus, cujus principium extra est, atque id ejusmodi, ut nihil conferat, qui agit, aut patitur. Nec inconveniens ad τὰ μὴ ἀκούσια referre exemplum Dinæ stupratæ, quæ quidem eo in statu tum fuit, ut vim illatam repellere nequiverit: in culpa tamen fuit, ut in istum statum perveniret: debebat enim virgo inter ignotos in Terra peregrina non expatiari.

Rechenberg. Lin. Phil. Exercitat. CCCVII. 15.

ad Nicom. III. II. 4.

§. VIII.

§. VIII. Cæterum de iis actionibus, quæ vel metu mali majoris, vel boni alicujus obtinendi ſpe ſuſcipiuntur, ſintne illæ invitis an ſponteneis accenſendæ, ditquiritur. Ut quando Gentiles Tyranni propoſitis exquiſitiſſimis quibusque cruciatibus ad maledicendum Domino & Chriſto, vel Idolis ſuffiendum adigere voluerunt Chriſtiqnos, quibus nonnullos ſuccubuiſſe vel ex Cyprianо adparet; Quando item triginta Tyranni, propoſita uxoris liberorumve morte Socratem cogere voluerunt, ut innocentem Leonem quendam ad mortem damnaret. Hic ubi tale quid ſuſcipitur, actiones vocantur mixtæ: quæ vero, judicante in d. l. Philoſopho, iis, quæ ſponte aguntur, ſimiliores eſſe videntur: Sunt enim optabiles tum & eligendæ, cum aguntur. Nimirum agere aliquid ſponte dupliciter dicitur: vel abſolute, vel *κατὰ τὸν καιρὸν* pro aliquo tempore. Talia, quæ addnximus, cum abſolute conſiderata ſine dubio mala ſint, & ut mala cognoſcantur non abſolute ſponte fiunt: Ut vero conſiderantur *tanquam minus* mala illis, quæ per hæc vitare cogitamus, & minus malum cum deteriori comparatum boni vicem ſuſtinet, ſponte quidem fiunt illo temporis articulo, tamque neceſſario momento. Quod ipſum & plura in hanc rem eximie deduxit Samuel Rachelius, & una oſtendit, cur res levandæ navis cauſſa in mare projectæ Domini maneant; quia nimirum non eo animo ejiciantur, quod quis eas habere non velit, ſed quod magis cum ipſa navi periculum maris effugiat. Unde & Grotius merito nonnullos populos increpat, quod Leges illorum ſint penitus injuſtæ, quibus bona naufragorum Fiſco addicuntur.

de Princip. Stat. II. Diſp. 8. §. 16. 17.

J. B. & P. II. 7. 8.

§. IX. Abimelechi factum inviti per ignorantiam nomine venire, adeoque illi quod per vim diximus, contradiſtingui ipſa negotii ratio & reſponſum quoque Numinis evincit. Igitur omnino huc illud Clementis Alexandrini applico: *Τὸ ἀκούσιον δ' κρίνεται.* Non judicatur id, quod eſt involuntarium. Id quod cum eodem monente duplex ſit, *τὸ γινόμενον μετ' ἀγνοίας, τὸ δὲ ἀνάγκῃ* unum quod fit ex ignorantia, alterum vero neceſſitate, hoc quod in Abimelecho videmus, priori generi accenſendum eſt. Licet itaque propoſitum ejus *non omnino fuerit innocens*, quia Saram invitam tulerat, neque adeo, ut monuimus, a peccato abſolvi penitus queat, imo *ſi reus* mortis divina voce pronuncietur, quia inquirere potuiſſet ac debuiſſet diligentius, antequam animum induceret Saram ducendi, utrum ea juncta eſſet matrimonio nec ne? Voluntas tamen ejus *quoad hoc libera* fuit a *malitia*: quod ab intentione Adulterii extitit immunis;

Stromat. II. p. 337. ab initio.

Calov. in Comm. ad Gen. XX. 3. & Dn. D. Zentgrav. de Juſtitia & Jure Art. de

Jure Necess. §. 15. 597.

nis; Saram enim Abrahami non uxorem sed sororem crediderat, eamque ob causam se in simplicitate cordis & puritate manuum suarum id fecisse dixit. Neque quidquam sanctior historia aliud insinuat. Quare colligimus fuisse hanc actionem eo respectu *involuntariam*, consequenter, quantum ad hujus præcise facti imputationem, a peccato excusasse. Consentit nobiscum Incomparabilis Dannhawerus, qui factum ex ignorantia dicit opus *materialiter* malum, vel in se vel in hypothesi ac circumstantia aliqua: In se, ut ambitus Saræ, quam Abimelech putavit esse cœlibem, ac Abrahæ (non uxorem) sed sororem. Benedictio Isaaci qui Jacobo benedixit, opinatus se Esavo benedicere. Congressus Jacobi cum Lea, putantis se cum Rahele congredi. Solet proinde apud nonnullos Ignorantia dividi respectu influxus in actionem, in concomitantem & efficacem. Illa in intellectu negat eam conditionem, qua licet præsente, delinquens nihilominus feciſſet, quod ignoravit. Quorsum pertinet illius exemplum, qui projecto versus canem lapide novercam percussit, atque ne quidem sic male, ταυλόματον ἡμῶν παλιν βελίνεται, dixit. Hæc vero eam negat cognitionem, qua præsente actio fuisset impedita. Quam in rem Pufendorfius ipsum hoc Abimelechi exemplum allegat, qui si cognovisset Saram Abrahami esse uxorem, haud quicquam ad eam ducendam animum fuerat adplicaturus. Versabatur insuper hæc actio circa particularia: igitur reddita fuit invita. Legatur *Thomas prim. secunda, qu. LXXIV. articulo præprimis tertio.*

Danh. Theol. Conse. Tom. I. P. I. p. 62.

Breſſer de Conſc. L. O. c. XII. 447.

J. N. & G. l. I. §. 10.

§. X. Interim quod integritatem cordis Abimelecho concedit Deus: illam nec Legalem nec Evangelicam fuisse alibi docetur: fuit tamen moralis, in eo consistens, si homo stando intra sphæram naturæ, solo hujus Lumine sine fuco candide decenterque utitur, & recte dictamen rationis cum cura sequitur; Quod ipsum nihil aliud est, quam rectus Naturalium usus: qua nos phraseologia dextre uti possumus, uti Robertus Sandersonus edito ad h. l. Anglico sermone, egregio tractatu observavit, nisi Romanenses & jam olim Pelagiani eam pervertissent: possemus etiam rectam vocare conscientiam, quo termino gentiles Philosophi nil aliud quam hanc INTEGRITATEM MORALEM intelligunt: non quod homo extra gratiam constitutus in foro POLI rectam habeat conscientiam, Tit. I. 15. sed Moraliter & intra Sphæram Naturæ bonam, in quantum infideles, dum Legem non habent, sibi ipsi sunt Lex, parati exilium, tormenta crucem, mortem denique ipsam sustinere potius, quam regulas, notiones & dictamen æquitatis naturalis, quæ cordibus ipsorum impressit Deus, scientes transgredi aut violare.

§. XI.

Digitized by Google

§. XI. Oritur hæc INTEGRITAS ex *Imperio rationis* ſive poteſtate, quam Conſcientia & Ratio in hominem exercet: pollens officio & vi Legis præſcribentis, rectum obliquumque oſtendentis, & præmia pœnasque dictitantis, Rom. II. 14. Docuit ſane Abimelechum *propria* Ratio, non vacare injuria, quin magnum potius crimen eſſe, ſi quis alienam rapiat uxorem: hæc ipſi horrorem adulterii incuſſit, hæc iram Numinis eidem propoſuit: Hæc cum impulit, ut in ſtatum Saræ, nupta ne eſſet an libera inquireret: Quam tametſi ſuam duxerit domum, ignorans tamen id fecit, & proinde ad animi ſui rectitudinem tam confidenter provocavit. Hæc illa eſt mentis integritas naturalis tot in Gentibus illuſtrium *virtutum moralium* (de his enim loquimur) Juſtitiæ, temperantiæ, gratitudinis, beneficentiæ Mater ac Nutrix.

§. XII. Quas uti miramur merito ac ſuſpicimus; ira in ruborem dare noſtram ætatem poterant, qui, ut Eraſmus alicubi loquitur, tantis & præmiis & exemplis provocati, doctrinam Evangelicam profitemur nec præſtamus. Experti adeo verum eſſe, quod ſcribit Auguſtinus, ex Ethnicorum benefactis acriores addi ſtimulos ad virtutem, quam noſtratium: cum ſubit animo, quam turpe ſit id non perſpicere Chriſtianum, quod perſpectum eſt iis, quibus ſola Naturæ ſcintilla prælucebat: non præſtare nos qui ſub Chriſti vexillis militamus pietati, qui ſtipendium immortalitatis ab eodem expectamus, quod præſtiterunt ii, qui nihil hominis a rogo ſupereſſe aut ſuſpicati ſunt, aut plane crediderunt.

SOLI DEO GLORIA.

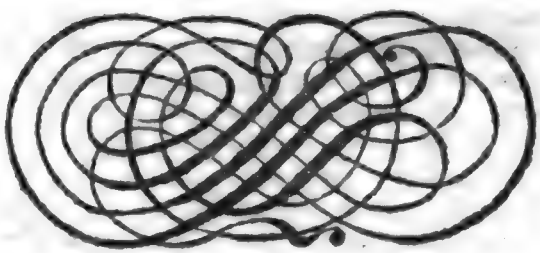

DISSERT.

DISSERTAT. SELECT. II.

Abrahamus matrimonium cum Sara diſſimulans.

§. I.

MOmenti equidem non exigui argumentum aggredimur impræſentiarum: quando de Abrahami in Gerare peregrinantis converſatione, & Abimelechi Philiſtæorum Regis pro innocenti Saræ ambitu apologetico diſſerere conſtituimus. Namque quum tota Philoſophia frugifera & fructuoſa ſit, nullus tamen in ea feracior locus eſt nec uberior, quam de officiis, a quibus conſtanter honeſteque vivendi principia ducuntur, & quorum ad amuſſim recte turpiterve facientium exempla expenduntur. Quo fit, ut tanto difficilius in tam late patenti diffuſoque campo verſemur. Néque ea modo nobis vel temporis neceſſarii copia vel ſcribendi in publicum facultas ſuppetiit, quæ diſſolvendis expediendisque omni ex parte dubiis videretur ſuffectura. Nec Summatium Virorum exempla nos latent, quibus tametſi vis ingenii maxima, & longo rerum uſu comparata judicandi promptitudo fuit, rem tamen omnem in medio relinquere viſum: Quos inter vel unum Puſendorfium nominaſſe ſuffecerit, qui allegatis in Majori opere utriusque partis momentis judicium fere ſuſpendit. Id interim ab æquanimi candidoque Lectore nobis pollicemur, non improbatum ei qualemcunque hanc opellam noſtram & de meliori in publicosque vitæ humanæ uſus deſtinata doctrina bene merendi ſtudium iri. Cætetum de Abrahami primum inter peregrinos habitu: Deinceps de Abimelechi, quam attentatæ Matris Fidelium ductioni prætexuit, innocentia Moralem Inquiſitionem inſtituemus. Faxit DEUS feliciter!

§. II. Conſimilis fere præſens hiſtoria illi recenſui eſt, quem Moyſes divinus Sanctiſſimusque Scriptor Libro Geneſeos c. 12. de Abrahamo inter Ægyptios Exule ſanctioribus Pandectis intexuit. Noſtram vero ejusdem

dem Libri caput XX. exhibet, cujus summam a *commate primo* ad *decimum octavum* hanc esse arbitramur: Didicerat Abrahamus non uno DEI Clementissime sibi providentis indicio haud eodem ubique loco a Supremo Numine haberi bonos malosque: Hocque ipsum nupero admodum Exemplo luculenter erat expertus; itaque in meridionalem plagam suscepto itinere novum Bonitatis divinæ specimen vidit, ubi Cadesam inter & Surim, duas Solitudines, in agrum Gerarensem concessit, qui terminus erat Cananæorum ad plagam Australem, & Civitas Metropolis Palæstinæ. Erat autem eximiæ & præstantis formæ, tametsi ætatis paulo provectioris Uxor ejus Sara: Quo factum, ut Abrahamus vitæ suæ timeret, si uxorem suam esse resciscerent Palæstini; qui, ut Uxore potirentur, maritum occidere religioni habituri non essent. Neque sane erravit Exul innocentissimus, quando eorum locorum Incolas forma Saræ captum iri suspicatus est. Abimelechus enim Gerarensium Rex, seu ipse eam vidisset, seu ab aliis monitus, illico domum suam duci mulierem jussit. Qui tamen adparente in Somnis DEO vocem ejus, mortem sibi populoque interminantem, audivit, quod Viro tam Sancto Eidemque Hospiti Uxorem rapuisset. Minanti vero reique indignitatem exprobranti Deo respondit: Utique se nondum cum fœmina congressum, non itaque consentaneum videri Justitiæ Divinæ, ut innoxii haud aliter ac sontes pereant; Adhæc se nihil hac in re peccasse, quum Abrahamus, quæ Uxor erat, Sororem adpellaverit, Fratris nomine viciſſim Conjuge salutatus: Itaque se plane existimasse, illam abs se sine crimine uxorem duci posse. Rursus divinam sibi vocem audivit loquentem, qua DEUS testabatur, se quidem ignorantia ab Abimelecho peccatum advertisse: Propterea que immisso morbo ne Saram attingeret, impediisse, ne eandem ob ignorantiam in gravius peccatum delaberetur. Nunc autem monitus restitueret uxorem Viro, qui cum Propheta esset, & sibi acceptus, sacra facere pro Rege domoque regia, atque iram divinam placare posset. Sin vero alienam uxorem retinere pergeret, sibi omnibusque suis præmatura morte, intra breve tempus intereundum esse sciret. Somno solutus Rex, Abrahamum ad se accersitum castigat, quod dissimulatione matrimonii seque & Regnum in tantum contrahendæ sibi a Supremo Numine gravissimæ pœnæ periculum adduxisset. Post ex eodem quærit, qua demum re factum esset, ut hoc initet Consilium, aut quid tandem tam nefarium in Gerarensi vidisset agro, quo ad dissimulandum matrimonium adductus esset? Respondit Abrahamus, se credidisse iis in oris nullum esse DEI timentem, & ne propter uxorem occideretur ab hominibus æqui parum observantibus & libidino-

Historiæ Sanctioris Summa.

sis, veritum esse. Neque se mentitum, cum Saram Sororem Suam dixerit: re ipsa enim Sororem esse, quanquam eadem matre non editam. Uxorem quidem eandem se habere, sed postquam Patria egressus per varias, DEO auctore, vagari cœperat terras, hoc inter se & uxorem convenisse, ut quamcunque in regionem venirent, si quid esset, quod timerent, Virum fratrem vocaret.

§. III. Est itaque ex Sanctiori historia petitum exemplum, quod practica adplicatione illustrandum nobis proposuimus. Ubi quidem quod ab aliis, ejusmodi in argumento occupatis, eximie factum, divinam Mosaicorum voluminum auctoritatem fusius probare supersedemus; Non quod arduum adeo putemus, descendere cum profana cohorte in litem, & captivos ducere sub jugum veritatis, huic se qui opponunt: Sed quod Suo se Lumine commendare hunc Solem arbitremur, & non pauci hoc negotium feliciter locoque convenientiore exsequuti sint; nosque indignam insuper rem putemus, inter Christianos de his prolixe disputare, quæ apud omnes in confesso esse debebant. Id igitur solum dicemus; De istiusmodi argumento qui disputat, is vel sublatam omnium historiarum fidem, vel suam sacris constare codicibus evincet. Num enim, quæso, ut gloriæ suæ velificaretur Moyses, animum ad scribendum adpulit? Aut an in alienos solum errores animadvertit, sua vero probra studiose velavit? Atqui vero qua quæso nostet integritate Levi Tribus suæ Parentis cruentum facinus, qua impeditæ & offensantis linguæ vitium, qua suam aliquando ad DEI oraculum diffidentiam & voces incredulas exponit? Vel an Scripta sua commodi alicujus consequendi gratia, quæ caussa sæpe Scriptores impellit, literis mandavit? Sed tantum hoc abest, ut Moyses Aulam Pharaonis & Spem Regni abjecerit, electa Christi contumelia, qua, cum nullas non calamitates, nullas non mortes sibi subeundas præviderat. Accedit, quod illa fere omnia, certe plurima, quæ Pandectis suis inseruit, variis luculentisque externorum hominum testimoniis comprobata sint; Nec alia fabulosæ Gentilium Theologiæ origo, quam ex detorto perperamque intellecto primæ illius Historiæ Sensu, sive ex Hebræorum Schola usuque, sive ex Sacrorum Codicum lectione, haustæ ac depromptæ, sed obscuratæ sensim, & fabularum involucris atque additamentis nova quasi sub larva repræsentatæ. Quis primi Phœnicum Scriptoris in recensendis mundi incunabulis, Virorum etiam locorumque nominibus exponendis cum Moyse consensum longe accuratissimum ipso pridem haud diffitente Porphyrio ignorat? Quis pervulgata illa sed magnifica & luculenta, quæ etiamnum hodie apud Diodorum, Josephum, Strabonem

Digitized by Google

bonem, Apulejum, Plinium, Juſtinum, Tacitum, Longinum, Euſebium videas de Moyſe maximo Heroe, Ethnicorum ſuffragia recenſeat? Quorum cum alii ἄνδρα θαυμασὸν καὶ θεῖον, alii Theologum Legislatorem ac Prophetam, alii Sapientiſſimum Virum, alii Juſtitiæ & Pietatis cultorem inſignem, alii magni animi & vitæ inculpatæ Virum, alii divinorum arcanorum conſcium, novis alii encomiis prædicarunt. Aut quis jam miracula recenſebit: Vel Ptolomæi Philadelphi in Scriptorum Moſaicorum verſione procuranda ſtudium indagabit? Prolixa hæc ſunt, & ab aliis, uti monuimus, expedita.

Conf. interim Frideric. Spanhem. Orat. Inaug. Heidelbergenſi; Stillingfleet in Originibus prolixe & alibi conciſius: Item Bæcler. Not. Polit. in Tacit. V. Hiſtor. p. 788. Ariſtot. Eth. ad Nicom. III, 1. 38. p. m 211. & Enſtrat. III. 2. 72 ſq. edit. Rachel.

§. IV. Cæterum uti magna in Moralibus vis eſt Circumſtantiarum, atque ex iis, docente jam pridem Ariſtotele, definiri debet, τίνα καὶ πόσα ἐστὶ, quæ & qualia ſint ab homine commiſſa delictave? ubi videndum τίς δὲ δὴ, πότι, καὶ πρὸς τί, ἢ ἐν τίνι πράττων ἐλάττε δὲ καὶ τίνι οἷον ἐργάνῳ καὶ ἕνεκά τινος, οἷον σωτηρίας καὶ πῶς οἷον ἠρέμα, ἢ σφόδρα; ita inconveniens, opinor, aut ab inſtituti noſtri rationibus alienum non erit, conſiderare in primordio, quis Abrahamus? quæ Sara? quo ii in Statu? quo loco? quo tempore? quicum iisdem negotium fuerit?

§. V. Abrahamus, Iſraeliticæ Sator gentis, Tharæ filius natu minimus, ex Ure Chasdæorum, Orchoëne, aut Urchoë, aut Camerina, vel Auranitide in Chaldæa ſita? an Ur Neſopotamiæ? diſputant. (Non igne veri nominis, in quem a Chaldæis conjectum, & mirabili inde DEI ope liberatum Hebræorum traditio fert, ſuggillata primum ab Hieronymo, demum tamen ab eodem adprobata, ſed Regione) divino juſſu egreſſus, & ſi plerisque Doctoribus adſurgendum, idolorum aliquando Cultor: Varie quidem jactatus, ſed incomparabili in DEUM fide, & prompto ubique obſequio ante omnes illuſtris; Et quo nemo libentius, nemo ſimplicius & ſubmiſſo magis divinis mandatis judicio adquievit: Neque vel ſenium Patris aut viæ itinerumque moleſtias cœleſtibus monitis obtendens. Exul tamen Patria, nec ſedem usquam figens perpetuam κοσμοπολίτης quidam, & Socrate quidem ac Diogene ſanctior. Quorum uterque, quum interrogaretur, Cujus es? Mundanus, inquiebat, quia totius mundi civis ſum & incola. Qualem & Seneca ſe eſſe gloriatur: Magno, inquiens, animo nos non unius urbis moenibus clauſimus, ſed in totius urbis mœnibus clauſimus, ſed in totius Orbis commercium emiſimus, patriamque nobis mundum profeſſi ſumus, ut liceret latiorem virtuti campum dare. Cæterum uti duris exerceri Fortes neceſſe eſt, ita nec iis carebat ſua in peregrinatione Athleta noſter. Namque & in famem incidit, in Ægyptumque deſcendit ob exundationem oblimationemque

Nili aliis regionibus fertiliorem; Ubi tamen præterfugiendo famem in præsens vitæ periculum incidit. Idem expertus Gerari, quum inter Philistæos degeret, ubi mox habere se credidit, quod ob egregiam uxoris formam vitæ suæ metueret. Ubi non possum non Tertulliani meminisse, qui in Libro *de Cultu Fœminarum* Corporis fœminei venustatem, decoris vocabulo expressam, periculosam imo periculosissimam appellat. Dum & nostra, inquiens, & aliorum causa versetur in studio PERICULOSISSIMI DECORIS, jam non tantum convictæ & elaboratæ pulchritudinis suggestum recusandum a vobis sciatis: sed etiam naturalis speciositatis obliterandum dissimulatione & incuria, ut perinde oculorum incursibus molestum. Nam etsi accusandus decor non est, ut felicitas corporis, ut divinæ plasticæ accessio, ut animæ aliqua vestis urbana: *timendus tamen est propter injuriam & violentiam sectatorum*; *quam etiam Pater Fidei Abraham in Uxoris sua specie pertimuit.* Est ergo formæ dignitas possidentibus haud raro gravis, & periculosa eodem memorante, quia quod multis placet, magno cum periculo custoditur; & sæpe accidit, ut venustas Uxoris periculum procreet marito, cujus vitæ insidiantur, qui Uxoria pulchritudine illecebrantur. Poterat hanc in rem Isaaci Exemplum allegari, qui quum a Geraritis interrogaretur de Uxore sua, sororem esse respondit. Timens nimirum confiteri, quod conjugio sociata sibi esset, ne forte conspecta ejus pulcritudine a profana gente interficeretur. Neque Uriam quidquam perdidit, nisi Venustas Bethsabeæ, cujus ducendi cupidine incensus Rex David interfeciisse dicitur Uriam gladio filiorum Ammon.

§. VI. Videmus ergo Virum sanctissimum Abrahamum, qui Deum ubique præsentem expertus erat, Uxoris causa timore compulsum, & quod utroque in loco admisisse dicitur, metu factum esse deprehendimus. Est autem metus tam vehemens tamque multis ac variis connexa **speciebus animi perturbatio, ut vix una simplicique definitione exprimi possit. Ita enim persuasa per eundem mens nostra, impotentiæ suæ conscia, disponitur, ut malum nobis eventurum credamus, illudque quovis modo fugiamus & abominemur.**

§. VII. **Quo ipso simul ea se produnt, quæ in metu proprie dicto communiter occurrunt, qualia sunt virium repellendo malo imbecillitas, subjectio item, formido mentis. Viderat Abraham peregrinum se inter Philistæos, nullis eorum violentiæ resistendi viribus instructum, potestati item alienæ, dum peregrino victitaret solo, subjectum; Unde suspicio enata, & formido intellectus: accessit studium expellendi metum,**

Digitized by Google

tum, quo nullus quidem affectus animum vehementius inquietat excruciatque, remoto formidabili objecto; quod qui ambiguarum rerum sciens est, intrepidus esse possit, & mala prævisa fiant leviora. Itaque primum profanæ gentis insultum ut subterfugeret, nec repentinum jam subitumque Philistæorum subire impeum cogeretur, de vita conservanda primo omnium cogitabat.

Objectum metus τῶν φοβερῶν φοβερώτατον in Abrahamo pulcre exaggeravit Chrysostomus Homil. 43. p. 245. edit. Basil. da Anno 1539. Quamvis, inquiens, timor, ne mulierem amittat, gravis fuerit: timor tamen mortis illum expulit.

§. VIII. Hic humana, qua pollebat, prudentia adhibita nullum sibi expeditius remedium vidit, quam si, cujus causa mortem pertimescebat, eam sibi Sororem esse dictitaret. Quod pulcre Flavius expressit: Ne, inquiens, Abrahamus ob eximiam forte Uxoris formam a Rege interimeretur, τέχνην ἐπινόησε τοιάνδε. Ἀδελφὴν αὐτῆς εἶναι σχηματίσατο, καὶ ταύτην ὑπὸ ἐκείνου, συμφέρειν γὰρ καὶ τοῦτο, διδάξειν. Hanc technam excogitavit: Simulavit se fratrem Saræ esse, eamque confimiliter simulare docuit, eo quod utrique id futurum esset utile.

§. IX. Cæterum quoad Statum quoque Civitatis, quem inter Ægyptios Philistæosque Abrahamus habuit, considerandus est equidem non plenum perfectumque Civem, qualem jure optimo maximo civitatis gaudentem Galli *citoyen* adpellant; at semiplenum tamen fortasse sive imperfectum ac secundum quid, imo Naturaliter eodem modo, quo Cives indigenæ, habitum tantisper fuisse nemo diffitebitur, quippe qui jam uno atque altero Jure fruebatur, vel ut Incola saltem iis in regionibus, absque Civitatis Jure morabatur. Alia fuit ratio Abrahami, pacto deinceps cum Abimelecho coëuntis, ubi nulla Naturalis peregrinorum incolarumque cum Subditis æqualitas multum solet immutari.

Adde Bucl. Instit. Polit. l. 15. 226. 227. & Berkringer. l. 6. 81.

§. X. Sed & Saram, cujus formositas marito metum incussit, contueri haud abs re fuerit. Et eam quidem de salute conjugis amantissimi solicitam quam maxime fuisse periculum arguit, quod adire ejusdem causa iterata vice non dubitavit; Sed quid de consanguinitate ejus cum Abrahamo dicemus? mentitane fuerit Germanitatem, quod Cornelio Jansenio, Iprensi Episcopo voluisse videtur Ambrosius? Equidem Rabbini singulare ex hoc loco interdictum eliciunt de Sorore Uterina ante legem in Levitico latam, quod Abraham sororem suam voluerit adpellari, ne Uxoris nomen sibi fraudi foret. Quod quidem nonnulli de alio consanguinitatis genere quo contigisse Saram Abrahamum volunt, intellexere: Scilicet Neptem illam ei fuisse ex fratre Harane, neque aliam ab Isca filia Haranis in Geneseos XI. 29. dicta, uti diserte etiam paraphrasis ibi Uzielidi tributa. Atque ita quoque sensum ex-

Comm. ad Genes. XII. 8. Edit. Lovan. 1688.

Digitized by Google

Joseph. Archaeol. I. 22. 21. Edit. Ittigiana.

preſſit Flavius: Ἀβραμῷ ὅτι τὴν συγγένειαν τῆς γυναικὸς ἐψεύσθη ἔλεγεν. Ἀδελφὴ γὰρ αὐτὴν εἶναι παῖδα. Nec Abram omnino confictam conſanguinitatem eſſe dicebat: Eſſe enim Fratris filiam. Nec minus proprie aut minus ad Linguæ S. ſeu ipſius Abrahami idiotiſmum, neptem ita dici Sororem exiſtimant, quo modo alio in loco Nepotem eidem nuncupari Fratrem. Nam Lothum Haranis fuiſſe filium manifeſtum eſt, adeoque Nepotem ex Fratre Abrahæ; Cum interim ille expreſſe ad Lothum: Nos fratres ſumus. Gen. XIII. 8. ſed vero receptior eſt ſententia apud Hebræos, Saram fuiſſe Tharæ filiam, adeoque Abrahæ Sororem, tantum non Uterinam. Unde Gloſſa Jarchii ad verba illa Abrahæ de Sororis nomine: בת אב מתחת לבן נח שאין אבות לו Filia Patris (Soror non uterina,) Jure conjungebatur Noachidi, quoniam inter Gentes (ſeu ex Jure Naturali) ratio conſanguinitatis paternæ neutiquam habebatur. Quin Tharæ uxoris, quæ Abrahæ mater, ut & Matris Saræ, quæ iſti uxor altera, nomen habetur apud Vetuſtum Scriptorem *Saidum Batricidem*, quem & Apthiſium nuncupant, ante annos DCC. & quop excurrit, Patriarcham Alexandriæ, qui ex priſcis Orientis Monumentis, a rerum initiis ad uſque tempora Hiſtoriam ſeu Annales potius plerumque Eccleſiaſticos Summa cum diligentia contexuit. Abrahæ Matri nomen fuiſſe JONAM, eamque Tharæ uxorem primam, qua demortua nuptam ei fuiſſe *Tehevuham*, e qua ſuſcepta fuerit Sara; atque ita intelligendum eſſe, quod habet Scriptura Sacra de Conjugum iſtorum cognatione. Verba ejus habet Jo. Seldenus. Quæ quidem & Cajetani & aliorum ſententia eſt, qui Gen. XX. comm. 12. præcipue nituntur, ubi Abrahamus, Vere, inquit, ſoror mea eſt, filia Patris mei, non filia Matris meæ, & duxi eam in uxorem. Quorſum Jo. Clericus, quemadmodum, inquit, filia matris proprie de Uterina Sorore intelligitur, ſic quoque filiam Patris eam intelligendam videri, quam idem Pater proprie dictus genuit; Ideoque Abrahamum fuiſſe fratrem Saræ, ſed non ὁμομήτριον; Provocant nonnulli ad emphaticum illud: Vere Soror mea eſt, neque proin videri, quod Neptis fuerit. Nec alienus ab hac ſententia fuit Clemens Alexandrinus, Ἀβραάμ φησιν ἔστι τῆς γυναικὸς σκηπτόμενον ὡς ἀδελφῆς. Ἀδελφή μοι ἐστὶν οὐκ πατρὸς ἀλλ' οὐκ ἐκ μητρός. Ἐγένετο δὲ μοι καὶ εἰς γυναῖκα. Τὰς ὁμομητρίους μὴ δεῖν ἄγεσθαι πρὸς γάμον διδάσκων. Ahraham, inquiens, de uxore ita loquitur, eam ut ſororem eſſe ſimulet. Mihi ſoror eſt ex Patre, ſed non ex Matre. Fuit autem mihi quoque in Uxorem; docens eas, quæ ex eadem Matre natæ ſunt, non eſſe ducendas Uxores.

B. Oſiander. Typus Legis Natur. pag. 207. 208.

Selden. de Jure N. & Gent. ſ. d. H. X. 2. 564. ſq.

Stromat. II. p. 421. Edit. Graeco-Lat. nouiſſ.

§. XI.

Digitized by Google

§. XI. Igiturne, inquies, concedendum erit, Abrahamum incæstis se nuptiis polluisse? Atqui jam diximus, nondum interpretibus fixum constitutumque esse, qualis Abrahamo ea Soror fuerit? Equidem quid communibus fere suffragiis respondeant Verpi nos non fugit: ante latam nimirum Legem nullas in linea collaterali sive transversa nuptias incæstas fuisse: sed vel licitas, vel DEO ita dispensante impune circa illa tempora permissas. Cæterum neque id negant nostri, excisas a DEO Gentes idcirco esse, quia ejusmodi nuptiis se polluerint. Lev. XVIII. 24. 25. 26. 27. 28. Igitur damnatæ a DEO erunt, vel quia natura sua rectæ rationi repugnant, & Legi naturali adversantur; vel ob alias causas, inter quas etiam ipsa honestatis ratio poterit numerari. Quod si omnino rectæ rationi contrarium Fratris cum Sorore concubitum dixeris, omne faceſſit dubium, si cum Luthero dicas, privignum Haranis a Thare adoptatam fuisse, quod ipsum nec Episcopio displicere video: Quoniam tutius sit hunc in modum definire, quam ut credas Abrahamum sine ulla necessitate contra Legem Naturæ ipsius peccasse, & in peccato isto sine scrupulo perseverasse. Adde quod verba illa, Filia Patris mei est, sed non filia Matris meæ hunc sensum optime omnino ferre possint; Pater meus Matrem hujus Uxorem habuit, ejusque filia hæc antea nata erat: Quæ proinde etiam est filia Patris mei, ac Soror mea; sed non est filia Matris meæ non quam Pater meus, vel ex matre mea, vel quam ex post inducta uxore altera susceperit, sed quam ante natam ex ea ille jam suam esse voluit.

Inſtit. Theol. II. 7. 37. Oſiand. l. c. p. 207.

§. XII. Instas: repugnare communem Hebræorum sensum, & apologiam sanctissimi Patris docere, quod Sororem habuerit Conjugem, eamque ὁμομήτριον. Hoc Abrahamum intrepide fateri apud Abimelechum, Saram Sororem suam VERE esse. Quod neutiquam ausurus fuisset, si conjugia inter Fratrem & sororem pro incæstis habita tum temporis fuissent: Igitur perperam vulgo credi, ejusmodi nuptias repugnare Legi Naturæ. Sed multa nimirum conglomerantur, quibus breviter faciendum satis. Id equidem colligi haud abs re videtur ex hoc prætextu Sororis, apud Ægyptiacos Philistæosque Fratrum & Sororum nuptias haud fuisse adprobatas, quia ex eo, quod Abrahamus Saram Sororem dixit, utraque Gens conjecit, proinde non uxorem esse. Est igitur incestus flagitium, cujus turpitudinem Natura ostendit, & ipsis etiam gentibus detestabile existit, non secus atque fœdum & horrendum portentum, quod ipsum Naturæ pudorem helluina libidine tollat.

Digitized by Google

tollat. Frustra vero huic effugio fuisset innixus, ubi promiscua Fratrum Sororumque conjugia in illis populis obtinuissent. Quod quidem aliis curatius pensitandum relinquimus; Nobis quidem visum fuit non plane id prætermittere. Quamquam superioribus temporibus ab ista probitate inter Ægyptios descitum esse tradant Justinus, Pausanias, & Plinius; qui Ptolomæum Philadelphum Ægypti Regem etiam Arsinoën Sororem duxisse, atque ut peccato securius indulgeret, aliis ejusdem veniam concessisse memorant. Cui tamen Sotades, acuta brevitate congressum οὐκ ὅσιον (minime sanctum) exprobravit, eamque ob caussam ad vincula damnatus est, Plutarcho teste. Imo quod Hegesander apud Athenæum refert, in figulinam plumbariam conjectus, demumque in mare immersus. Qui profecto luculentus admodum honesti naturalis testis fuit; Cujus observantissimos Romanos hujusmodi nuptias prorsus nefarias incæstasque habuisse discimus e Plutarcho, memorante, eos, qui se necessitudine aliqua attigissent, temporibus superioribus nullo pacto in matrimonium coivisse, quin potius fratrum sororumque concubitus morte piari solitos. Quod adjectum fuit, perperam a vulgo credi, Nuptias ejusmodi repugnare Juri Naturæ, nos non ferit. Nondum enim demonstratum est, Abrahamum Sororem uterinam habuisse Conjugem. Deinceps si hæc talia conjugia Juri Naturæ adversari dixerunt nostri, non illud stricte tale intellexere, non absolutum, cujus oppositum eam habet turpitudinem, quæ divinitus sit indispensabilis: Sed hypotheticum, quod nonnisi positis, quod ajunt, ponendis obligat. Hypothesis autem, quæ prohibitionem hanc secundum illos ponit, est multiplicatio & abundantia hominum, qua posita primordialis cessat exceptio, quam intenta a Creatore humani generis propagatio postulavit.

Osiand. Typ. L. N. 207. & ad Gret. I. B. & P. II. §. 771. & p. 189. 179. 772.

§. XIII. Cæterum quis obsequium Saræ, quis reverentiam & amorem non miretur, quo tam insigni ferebatur in Maritum, ut peregrinantem per tot viarum casuumque discrimina comitari, & ne vita ejus periclitaretur, pudoris quoque periculum adire non dubitarit? Quamquam istum necessitatis casum adprobare nolim, quem explicat Appianus, quando Coponio a Triumviris proscripto prostrata pudicitia Uxor vitam impetravit ab Antonio, *σωφρων μὲν ἔτι τότε, ἀτυχήματι δὲ τὸ ἀτύχημα ἰωμένη*, pudica hactenus, sed tum malum malo medicans. Perpetuæ nimirum & dispensationis nesciæ sunt Leges naturales, neque *necessitas incolumitatis* Mariti *præjudicare censenda* est honestati ab Uxore observandæ; nec malum pœnæ debet redimi malo culpæ.

§. XIV.

Digitized by Google

§. XIV. Equidem circa pulcritudinem & eximiam ejus formam haud minore animorum contentione disputatur, quibusdam divino miraculo, quod DEUS eam singulari beneficio præter naturæ ordinem servarit auxeritque, aliis ipso vivendi termino, quem duplo tum quidem longiorem mortales habuerint, rem omnem expedire nitentibus; aliis denique cum Clerico non hæc ordine enarrari existimantibus, quod credibile non sit, Saram gravidam dicturam fuisse, Abrahamum Fratrem suum esse, aut celaturam se Viro conjunctam: ne dicat, nonagenariam mulierem tantas formæ præteritæ, ut juvenes amore incenderet, vix potuisse servare reliquias. Nobis heic nihil monendum est, nisi quod fucum adhibentes, & *cadaverosam*, quod ille dixit, *faciem immutantes*, ut floridam credant alii, fictaque pulcritudine alliciantur, Juri Corporis contrariari, & in humanam Societatem delinquere existimemus. Advertit jam e priscis Scriptoribus Clemens Alexandrinus, quantum in rem privatam publicamque damni ex immodico fœminarum Cultu redundet, quem publica Lege coërceri humanæ consociationis omnino interest. Nobis hoc monuisse sufficiat. Conferantur Scriptores Morales de Jure Corporis, & ante omnes Jo. Sinnichius Saul Ex Rex II. 140. sq. Itemque Cic. Offic. I. 45. 113.

§. XV. Restat Abimelechus, qui cum negotium Abrahamo fuit, juxta cum Philistæis, hujus imperio parentibus. De Pharaone deinceps aliquid monebitur. Id profecto laudem in Philistæorum Regulo prorsus meretur, quod hospitem excepit; Pertinet enim *ad humanitatis officia*, peregrinos admittere, eosque tecto & hospitio comiter excipere. Ita tamen ut hospiti honesta sit aut necessaria caussa, quare a domo absit: Tum ut Civitati, quam incolere cupit, nullum ab eo periculum immineat. Equidem esse pro Cive, qui Civis non sit, rectum est non licere, quam etiam inter Romanos tulerunt legem sapientissimi Consules Crassus & Scævola: Usu vero Urbis peregrinos prohibere, sane inhumanum est. De *Illis* quidem dubium moveri dicit Pufendorfius, qui curiositatis duntaxat caussa alienas regiones adeunt, an istis ipso naturali Jure admissio debeatur? Sane Spartanis, inquit, ut peregrinos sua Civitate arcerent, hæc sufficere ratio judicabatur, ne Patrii mores illorum conversatione corrumperentur aut evilescerent. Aliis tamen in contrarium videtur tantum abesse, ut qui peregrinationes eo fine suscipiunt, Jure repelli possint, ut præ cæteris insignem potius laudem, & propensiorem foris adfectum mereantur. Neque sane cuiquam ignotum esse arbitror, quot artificum inventa, quot

Cic. Off. III 23, 118. J. N. & G. III, 3. §. 172.

naturalis cognitionis experimenta, quot præclarissimæ Leges & institu ta Civilia sæpe Civitatibus illata sint ab illis, qui cum cura peregrinati fuere. Quo de consulendi sunt ii, qui peregrinationum dignitate Usuque asserto promiscuam exterorum rejectionem explosere. Alia Cingarorum ratio est, adversus quos plurima extant Imperatorum, Regum, Principumque & in his Würtembergicorum edicta sancita: Judæorum item, qui nullius artis Professionem sibi honestiorem ducunt, quam *Christianorum defraudationem*. Cæterum iniquas fuisse Chinensium Leges quis inficiabitur, quæ supplicium in hospites injussu Regis venientes statuere? Quamquam alia moderno Imperatori CAMHI mens est; qui utcunque in Europæos propensus, libertatem tamen Religionis Christianæ lege publica indulgere, tribunalibus dissuadentibus ausus non est, donec sanctitas ejus explorata fuit, & constitit, non alia melius ratione magnum Principis & salutare consilium ad exitum perduci posse, de introducendis apud Sinas artibus scientiisque Europæis. Qua ille in re longius unus quam omnia sua tribunalia prospexit, tantæque prudentiæ causam hanc esse ostendit, quod Sinensibus Europæa conjunxit. Debemus hæc uti complura alia hanc in rem facientia Illustri Viro Georgio Guilielmo Leibnizio, qui Novissima Sinica pro suo in rem literariam studio edidit; quorsum Lectorem remittimus, id unum, quod adprime ad institutum nostrum facit, repetituri, quod Vir gravissimus monuit: Quis, inquiens, olim credidisset, esse gentem in Orbe Terrarum, quæ nos opinione nostra ad omnem morum elegantiam usque adeo eruditos, tamen vincat *civilioris vitæ præceptis*? Et hoc tamen in Sinensibus nunc experimur, ex quo illa gens nobis notior facta est. Itaque *si* artibus operatricibus pares sumus: si scientiis contemplativis vicimus: certe PRACTICA PHILOPHIA (quod propemodum fateri pudet) victi sumus, i. e. Ethicæ & Politicæ Præceptis ad ipsam Vitam usumque mortalium accommodatis. Dici enim non potest, quam pulcre omnia ad tranquillitatem publicam, ordinemque hominum inter se, ut quam minimum sese ipsi incommodent, supra aliarum gentium Leges apud Sinenses sunt ordinata. Quis non miretur Monarcham tanti Imperii, qui pene humanum fastigium magnitudine excessit, & mortalis quidam DEUS habetur, ut ad nutus ejus omnia agantur, ita tamen educati solere ad virtutem & sapientiam, ut Legum observantia incredibili & sapientum hominum reverentia vincere subditos, ipso culmine suo dignum judicare videatur; Nec facile quidquam occurrat memoria dignius, quam videre maximum Regem, qui nunc omnia potest,

posteritatem tam religiose vereri, & annalium metu magis, quam alii *Comitiis Ordinum* & Parlamentis coërceri.

§. XVI. Restat, ut & illud breviter expediamus: Rectene scilicet aut prudenter saltim fecerit Abrahamus, Sororem adpellando, quæ simul uxor erat, & cujus conditionem cognovisse Philistæorum, ne adulterii crimine se polluerent, intererat? Demum quid de mendacio aut simulatione vel dissimulatione in universum in schola Morali pronunciandum sit, ne quid vel rigore nimio, aut indulta laxitate humano convictui inde detrimenti enascatur. Incidit nempe Abrahamus in *diversas censuras*, ut ex iis, quæ in utramque modo partem dicturi sumus, adparebit, & ante nos monuit Obrechtus ad Grot. III. 7. Et *Conradus* quidem *Hornejus*, cujus de Moribus doctrina suo inter nos merito pridem commendata est, licere utique existimat, quum quis teneatur alteri ex mente ipsius respondere, eidem dicere quod verum est, sensu uno: licet ille forte de altero quærat, & responsum acceptum sit. Quorsum hoc ipsum Abrahami Exemplum allegat: & aliud Isaaci de Uxore respondentis eam sibi Sororem esse. Et tamen, ait, ex utroque quærebatur, utrum uxores essent. Dixit uterque verum: & Sara enim uxor erat Abrahæ, & Rebecca Isaaci, id est, illa illius, hujus agnata; nam & hæ Sorores hebræo idiomate adpellantur. At neuter ad propositum respondit, licet ita respondisse percunctantibus visi sint. Joannes quoque Clericus, eximiæ Vir doctrinæ, sed ingenii sæpe liberioris, idemque inter Remonstrantes Amstelodami Professor celebris, mendacii hic speciem esse fatetur: Nam, ait, qui sororem esse audiebat, uxorem esse ejus non putabant. Nec tamen est veritus, eam uxorem suam esse negare, ut vitæ suæ consuleret. Nempe non videntur, judice Clerico, Hebræi unquam innoxia imo utilia, ut ingentia mala vitarentur, aut ut bonum aliquod inde oriretur, sine contumelia aut injuria cujusque, sine veri illius dogmatis abnegatione, facta mendacia inter ea, quæ vitio verti possent, numerasse. Simulationem enim eam demum esse licitam: quæ aut necessariæ veritatis cognitioni, aut aliis nocet, nemini proficua est. Nec obstare dicit, quod Sara in pudicitiæ periculum fuerit adducta: *potuisse enim grave illud periculum arte aliqua caveri*: Multas potuisse fingi causas, ob quas se in cujusquam connubium venire non posse ostenderet Sara, aut saltem nuptias differret: donec occasio esset relinquendæ Ægypti aut Cananitidis. Accedit, quod alii monent, spem vitæ *plerumque magnos infringere animos*, & ad

declinandam mortem vix quidquam turpe haberi. Insuper Augustinum, qui tantopere mendacium omne detestatus sit, manere, quod si Abramus indicasset, Saram esse uxorem suam, duas res commisisset DEO tuendas, & suam Vitam, & Conjugis pudicitiam. Pertinere autem ad sanam doctrinam quando habet, quid faciat homo, non tentare DEUM suum. Cum ergo vitam tueri posset, simul vero castitatem non posset, conjugis pudicitiam commisisse DEO, & humanas insidias caviſſe ut hominem. Quoniam si periculum, quantum caveri poterat. non caveret, magis tentaret DEUM, quam speraret in DEO. Quid? quod Abrahamus tuto confidere constantiæ & castitati Satæ (quam totannis pudicissimam erat expertus) quod nunquam peccato consensuta esset. Caviſſe vitæ suæ, quod cavere potuerit: reliquum DEO reliquisse. Denique re ipsa doceri, quod Abrahamus nihil excusatione digni admiserit, quandoquidem verum dixerit: Vere, inquiens, Soror mea est: nec nisi partem veri, quod exigendi jus nullum penes Ægyptios Philistæosque erat, cujusque reticentia nihil iis damni intulit, reticuerit. Jam si conditionem animi recogitemus, fuisse illum in Abrahamo territum ac meticulosum; In metu autem ea eligi, quæ tutiora. Aut si peccasse dicendus est Abrahamus, ergone omnis vel dissimulatio, etiam quæ verbis fit, vel simulatio erit illicita? Quis dicere ausit? improbitatem styge dignam esse, a re diversum loqui? Igiturne & illis plane nihil erit reticendum, qui quærendi nullum Jus habent? Fuisse denique hunc dolum Abrahami negativum, in dissimulatione consistentem, quem a peccato absolvat Grotius.

Addatur Thomas Secunda secundæ Qu. CX. Art. III. Resp. 3. p. 203. 204. Edit. Colon.

I. B. & P. III. c. 7.

§. XVII. Pro adversa vero parte, eorumque simul, quæ hactenus producta sunt, solutione dici sequentia possunt. Nimirum non videri Abrahamum prudenter fecisse, dum Saram Sororem suam vocavit, de matrimonio dissimulans. Non allegabimus, quæ inter Theologos hanc in rem agitantur, & in quorum divortio sententiam prolixe graviterque dixit Incomparabilis Brentius: Abraham, inquiens, hac dissimulatione seu mendacio, peccavit ex imbecillitate & præoccupatus fuit metu carnis. Et post pauca profecto hinc insignis ejus imbecillitas apparet, ut recte a veteribus dictum sit: *Sapienti Viro non accidere levem stultitiam.* Ubi & illud monet, periculosum esse, si maritus coram laudet pulcritudinem uxoris, imprudentiæ fuisse, negare eam uxorem coram Rege, cum Abraham copiosam habuerit familiam, quæ sciebat Saram esse uxorem Abrahæ, & divulgare poterat, etiamsi maxime Abraham hoc negaret. Quid? quod

quod & illud imprudentiæ videatur, quod existimarit, in toto Regno Ægypti aut Philistæorum non esse pulcriores sua uxore: & vitare volens minus periculum inciderit in majus. Multa alii de pusillanimitate deque peccato infirmitatis addunt, quæ ad scripturarum Interpretes ex professo spectant. Quibus & Episcopii opinionem uberius pensitandam, explosam tamen in aliis jam a Brentio, relinquimus; qui hoc *omne inter fidei Abrahamicæ* documenta refert, cujus fiducia optime cum prudentia Uxorem dissimulante constare potuerit; Nobis ea expedire nec locus est, nec institutum. Vide tamen Joannem Gerhardum, & ex eo tradita B. Osiandri ad Grot. III. 1. §. 7. p. 1308. sqq. Id potius ad nos spectat, noviſſe Abrahamum formam aliorum irritando amori idoneam & facilius solicitari solutas, quam maritatas. Nec injustam videri Abimelechi excusationem *Feciſti mihi*, inquientis, quæ *fieri non debent*: seu quæ contra populorum consuetudinem pugnant; quod ex hebraici sermonis proprietate, in quo dicitur: אשר לא יעשו *Quæ non fient*, seu quæ fieri ab usu gentium abhorret liquidum est, & apud Græcos Latinosque multis exemplis significari ostendit illud Belgii Orbisque Literati Lumen Jo. Georgius Grævius. Adjecit Abimelechus, causam adulterii moralem sua dissimulatione futurum fuisse Abraham; Magnam, dicens, noxam adduceres, magnique nos peccati reos faceres, adeoque graviſſimas a Numine pœnas nobis contraheres! Observant alii, *inhumanam videri præsumptionem* in aliqua civitate nullum esse pietatis & justitiæ respectum, antequam ejus documentum extiterit. Neque hæc ab Abrahamo gesta pro mera simplicique simulatione haberi posse; quam aliquando licitam haberi non negetur. Sed considerari debere, prout suggestionem complectuntur *conceptus veritati contrarii*, ut ii, quorum intererat nosse, conditionem Saræ, ex responso horum conjugum plane colligerent hunc sensum: Non esse uxorem. Quod utique non sit veritatem tantum dissimulare, *sed oppositam veritati notionem ingenerare*, si non directe, saltem consequenter. Considerandum relinqui, annon hoc fuerit frena Reservationibus, si non crassis illis & Jesuiticis attamen subtilioribus laxare? Namque ut istæ Romanensium fraudes dudum sint a nostris explosæ, eorumque Sophisticationes Judex quam Philosophus refutaverit melius: has tamen haud admittendas videri, quia humanæ societati noxiæ & ab eadem prorsus damnatæ, si ansam præbeant damno & injuriæ, quam alter verborum forte amphibolia deceptus incurrat. Id quod utique Abimelecho contigerit. Noviſſe enim Abrahamum, non de Sorore simpliciter, sed quæ nec Uxor esset, quæsitum fuisse. Igitur quærendi intentionem & quærentis circumstantiam attendi debuisse,

Instit. Theolog. L. II. c. VII. de Revelationis Abrahamo factis.

Pufend. Op. Min. IV. 1. 11.

quæ fraudi huic occasionem dederit; Adhæc utut Abimelechus ponatur nullum quærendi Jus habuisse: Ipsum tamen monuisse: quantum e responso ambiguo damnum, saltim per consequentiam enasci potuerit? Atqui repugnare hoc præcepto Naturæ: Nemo lædendus. Non violandi homines, quæ pars est Justitiæ. Nihil admittendum, quo præter meritum, proximus violetur. Lædi autem, qui in summum animæ periculum reticentia adducatur. Imo si ne quidem læsus fuisset Abimelechus, nullam tamen huic mendacio speciem dari. Nam non omne illud mendacium licitum esse, quod damnum alteri non inferat; Tametsi enim ita concludere liceat: Mendacium, quod pugnat cum Jure alterius, est illicitum; Ita tamen non licere inferre: Ergo Mendacium, quod non pugnat cum Jure alterius, est licitum; nam & mendacia innoxia quatenus in scurrilitatem incidunt, quatenus non habent propositum humanæ utilitatis in vitio esse, & subire formam mendacii vitiosi. Quod de veteribus Hebræis adjectum est, ad recentiores potius Verpos spectare, quorum ea sententia sit, quod ad imminentia mala depellenda, mendacium pro remedio adhibere liceat, uti Celeberrimus Wagenseilius docuerit: Sed de priscis illis concedi non posse; Nec allegata Exempla nisi factum probare, ubi nobis de Jure quæratur. Quanquam ipsa sit ratione manifestum, Omne mendacium proprie dictum tantopere omnibus honestis detestabile, & quod Viro objici in turpissimis habitum semper fuit, turpe esse. Quo igitur fundamento Hebræi veteres mendacia, quatenus utilia, nunquam vitio vertisse dicantur? Aut cur odioso mendacii nomine traducantur, quæ ad falsiloquia potius referenda sunt? ubi sæpe aliquid dici posse in confesso est, unde adversus cogitatis nostris sensus concipiatur, sed citra Jus in quærente, aut ubi noxa eidem præter meritum nulla infertur. In mendacio econtra signa aliam quidem præ se ferre animi sententiam, quam quæ revera erat, sed cujus indagandæ & percipiendæ alter Jus habuerit, & in nobis obligatio extiterit vel perfecta vel imperfecta, ut is nostram sententiam intelligeret. Igitur multa, quæ e sanctioribus pandectis palliando mendacio allegentur tantum abesse, ut eo nomine venire possint: ut laudem potius prudentiæ mereantur, quibus *vel innocentia proborum tecta*, vel *placati iratorum animi* aut *reverenti mœsti, aut quid aliud commodi allatum fuit, quod aperta oratione obtineri non poterat.* Cæterum neque quod de Hebræis dicitur, citra censuram dimitti posse, quum Grotiana hypothesi ad Jos. II. 4. niti videatur, *quod ante Evangelium mendacium Viris bonis culpæ non fuerit habitum*, & laudetur ejusmodi factum, ut illi tempori congruens Hebr. XI. 31. Jac. II. 25. ad quæ verba

Vide omnino B. Ossander ad Grot. III. 1. 1330.

verba recte quidem Pufendorfius: Non hoc, ait, curamus; nos id insuper monemus, quæ Evangelio turpia sunt, in Patriarchis laudabilia aut pulcra non fuisse. De simulatione quod adjectum est, huc non spectare videtur, concedi tamen omnino non potest. Cæterum quando *Vir doctus* fatetur, Abrahamum Conjugem suam gravi periculo exposuisse, manifestum existimo esse, alii hanc dissimulationem potuisse esse noxiam. Quod ipsum & Pharao docuit, Saram, inquiens, quam cepisset, (עתה) proximo tempore uxorem suam fuisse futuram. Id equidem a Nobis plane absit, ut ex eo, quod Abrahamus ad Conjugem dixit: ut tui causa mihi bene sit: colligamus, eum vel Lenonem fuisse, quod Faustum convitiatum esse dicit Augustinus & in Calvino Romanenses plerique taxant, vel quum vidisset ex hac dissimulatione semel iterumque ditiorem se factum, eo animo dissimulasse, quod Sara sit Uxor sua; avari hoc utique fuisset animi indicium, ne quid atrocius dicatur. Nempe per contrariam exponenda hæc propositio est, uti multæ aliæ: Ne tua causa male mihi sit, h. e. *ne occidar.* Ut adeo sibi benefactum a malis hominibus dicere potuerit Abrahamus, cum se non male, ut alios solebant, habuissent. Quorsum illud fere Tullii spectat: Quod est aliud beneficium Latronum, nisi ut commemorare possint, iis se vitam dedisse, quibus non ademerint. Interim in reliquis id a Clerico supponitur, quod in Controversia est. Non adeunda pericula, quibus pellendis tot artibus fuerit opus. Nec fingere licebat causas, ubi a Rege tametsi peregrinus ac hospes in jus vocaris. Atqui Pharaonem Regem fuisse, vel ipsum hoc nomen docet, quod non Crocodilum, non liberum & solutum Legibus, sed Regem notet, si Flavio fides habenda, qui ὁ Φαραὼ, inquit, κατ' ἐξυγὴν Βασιλέα σημαίνει (*) Par est Abimelechi Geraritarum Regis ratio. Atque jam supra monuimus, naturalem esse peregrino erga imperantem obligationem & cum subdito fere eandem, quo sensu etiam Grotius de peregrino extra Patriam contrahente monet, illum tanquam SUBDITUM TEMPORARIUM Legibus loci subjici, quia pergens ad aliquem locum tacite pacisci tur, *Vide tamen Puf. l. c. §. 6. 406.*

(*) *Hanc nomenclaturam ex eo confirmat Eruditissimus Clericus, quod apud Arabas* פרעה *Pharaba etiamnum hodie idem sit ac summum tenere, superiorem aliis nobilitate ac auctoritate esse: &* פרעה *Pharbahon cum verticem rei cujuspiam tum caput aut Principem familiæ significet. Quam uti ille Etymologiam indubitatam esse existimat, quamvis ab aliis usquam legerit observatam: ita nos Criticis examinandam relinquimus.*

Joseph. Archaol. I. 22. 21. Edit. Ittigiana.

preſſit Flavius: Ἀβραμος ὅτι τὴν συγγένειαν τῆς γυναικὸς ἐψεύσθη λέγων. Ἀδελφὴ γὰρ αὐτὴν εἶναι παῖδα. Nec Abram omnino confictam conſanguinitatem eſſe dicebat: Eſſe enim Fratris filiam. Nec minus proprie aut minus ad Linguæ S. ſeu ipſius Abrahami idiotiſmum, neptem ita dici Sororem exiſtimant, quo modo alio in loco Nepotem eidem nuncupari Fratrem. Nam Lothum Haranis fuiſſe filium manifeſtum eſt, adeoque Nepotem ex Fratre Abrahæ: Cum interim ille expreſſe ad Lothum: Nos fratres ſumus. Gen. XIII. 8. ſed vero receptior eſt ſenſententia apud Hebræos, Saram fuiſſe Tharæ filiam, adeoque Abrahæ Sororem, tantum non Uterinam. Unde Gloſſa Jarchii ad verba illa Abrahæ de Sororis nomine: בת אב מחזרת לבן נח שאין אמות לו Filia Patris (Soror non uterina,) Jure conjungebatur Noachidi, quoniam inter Gentes (ſeu ex Jure Naturali) ratio conſanguinitatis paternæ neutiquam habebatur. Quin Tharæ uxoris, quæ Abrahæ mater, ut & Matris Saræ, quæ iſti uxor altera, nomen habetur apud Vetuſtum Scriptorem *Saidum Batricidem*, quem & Apthiſium nuncupant, ante annos DCC. & quop excurrit, Patriarcham Alexandriæ, qui ex priſcis Orientis Monumentis, a rerum initiis ad uſque tempora Hiſtoriam ſeu Annales potius plerumque Eccleſiaſticos Summa cum diligentia contexuit. Abrahæ Matri nomen fuiſſe JONAM, eamque Tharæ uxorem primam, qua demortua nuptam ei fuiſſe *Tebevitham*, e qua ſuſcepta fuerit Sara; atque ita intelligendum eſſe, quod habet Scriptura Sacra de Conjugum iſtorum cognatione. Verba ejus habet Jo. Seldenus. Quæ quidem & Cajetani & aliorum ſententia eſt, qui Gen. XX. comm. 12. præcipue nituntur, ubi Abrahamus, Vere, inquit, ſoror mea eſt, filia Patris mei, non filia Matris meæ, & duxi eam in uxorem. Quorſum Jo. Clericus, quemadmodum, inquit, filia matris proprie de Uterina Sorore intelligitur, ſic quoque filiam Patris eam intelligendam videri, quam idem Pater proprie dictus genuit; Ideoque Abrahamum fuiſſe fratrem Saræ, ſed non ὁμομήτριον; Provocant nonnulli ad emphaticum illud: Vere Soror mea eſt, neque proin videri, quod Neptis fuerit.

B. Oſiander. Typus Legis Natur. pag. 207. 208.

Selden. de Jure N. & Gent. ſ. d. H. X. 2. 564. ſq.

Stromat. II. p. 421. Edit. Græco-Lat. noviſſ.

Nec alienus ab hac ſententia fuit Clemens Alexandrinus, Ἀβραὰμ φησὶν ὅτι τῆς γυναικὸς σκηπτόμενος· ὡς ἀδελφῆς. Ἀδελφή μοι ἐστὶν οὐ πατρὸς ἀλλ' οὐκ ἐκ μητρός. Ἐγένετο δὲ μοι καὶ εἰς γυναῖκα. Τὰς ὁμομητρίους μὴ δεῖν ἄγεσθαι πρὸς γάμον διδάσκων. Ahraham, inquiens, de uxore ita loquitur, eam ut ſororem eſſe ſimulet. Mihi ſoror eſt ex Patre, ſed non ex Matre. Fuit autem mihi quoque in Uxorem; docens eas, quæ ex eadem Matre natæ ſunt, non eſſe ducendas Uxores.

§. XI.

§. XI. Igiturne, inquies, concedendum erit, Abrahamum incæstis se nuptiis polluisse? Atqui jam diximus, nondum interpretibus fixum constitutumque esse, qualis Abrahamo ea Soror fuerit? Equidem quid communibus fere suffragiis respondeant Verpi nos non fugit: ante latam nimirum Legem nullas in linea collaterali sive transversa nuptias incæstas fuisse: sed vel licitas, vel DEO ita dispensante impune circa illa tempora permissas. Cæterum neque id negant nostri, exciſas a DEO Gentes idcirco esse, quia ejusmodi nuptiis se polluerint. Lev. XVIII. 24. 25. 26. 27. 28. Igitur damnatæ a DEO erunt, vel quia natura sua rectæ rationi repugnant, & Legi naturali adversantur; vel ob alias causas, inter quas etiam ipsa honestatis ratio poterit numerari. Quod si omnino rectæ rationi contrarium Fratris cum Sorore concubitum dixeris, omne facessit dubium, si cum Luthero dicas, privignum Haranis a Thare adoptatam fuisse, quod ipsum nec Episcopio displicere video: Quoniam tutius sit hunc in modum definire, quam ut credas Abrahamum sine ulla necessitate contra Legem Naturæ ipsius peccasse, & in peccato isto sine scrupulo perseverasse. Adde quod verba illa, Filia Patris mei est, sed non filia Matris meæ hunc sensum optime omnino ferre possint; Pater meus Matrem hujus Uxorem habuit, ejusque filia hæc antea nata erat: Quæ proinde etiam est filia Patris mei, ac Soror mea; sed non est filia Matris meæ non quam Pater meus, vel ex matre mea, vel quam ex post inducta uxore altera susceperit, sed quam ante natam ex ea ille jam suam esse voluit.

Instit. Theol. l. 7. 37. Osiand. l. c. p. 207.

§. XII. Instas: repugnare communem Hebræorum sensum, & apologiam sanctissimi Patris docere, quod Sororem habuerit Conjugem, eamque ὁμομήτριον. Hoc Abrahamum intrepide fateri apud Abimelechum, Saram Sororem suam VERE esse. Quod neutiquam ausurus fuisset, si conjugia inter Fratrem & sororem pro incæstis habita tum temporis fuissent: Igitur perperam vulgo credi, ejusmodi nuptias repugnare Legi Naturæ. Sed multa nimirum conglomerantur, quibus breviter faciendum satis. Id equidem colligi haud abs re videtur ex hoc prætextu Sororis, apud Ægyptiacos Philistæosque Fratrum & Sororum nuptias haud fuisse adprobatas, quia ex eo, quod Abrahamus Saram Sororem dixit, utraque Gens conjecit, proinde non uxorem esse. Est igitur incestus flagitium, cujus turpitudinem Natura ostendit, & ipsis etiam gentibus detestabile existit, non secus atque fœdum & horrendum portentum, quod ipsum Naturæ pudorem belluina libidine tollat.

tollat. Frustra vero huic effugio fuisset innixus, ubi promiscua Fratrum Sororumque conjugia in illis populis obtinuissent. Quod quidem aliis curatius pensitandum relinquimus; Nobis quidem visum fuit non plane id prætermittere. Quamquam superioribus temporibus ab ista probitate inter Ægyptios descitum esse tradant Justinus, Pausanias, & Plinius; qui Ptolomæum Philadelphum Ægypti Regem etiam Arsinoën Sororem duxisse, atque ut peccato securius indulgeret, aliis ejusdem veniam concessisse memorant. Cui tamen Sotades, acuta brevitate congressum οὐκ ὅσιον (minime sanctum) exprobravit, eamque ob caussam ad vincula damnatus est, Plutarcho teste. Imo quod Hegesander apud Athenæum refert, in figulinam plumbariam conjectus, demumque in mare immersus. Qui profecto luculentus admodum honesti naturalis testis fuit; Cujus observantissimos Romanos hujusmodi nuptias prorsus nefarias incæstasque habuisse discimus e Plutarcho, memorante, eos, qui se necessitudine aliqua attigissent, temporibus superioribus nullo pacto in matrimonium coivisse, quin potius fratrum sororumque concubitus morte piari solitos. Quod adjectum fuit, perperam a vulgo credi, Nuptias ejusmodi repugnare Juri Naturæ, nos non ferit. Nondum enim demonstratum est, Abrahamum Sororem uterinam habuisse Conjugem. Deinceps si hæc talia conjugia Juri Naturæ adversari dixerunt nostri, non illud stricte tale intellexere, non absolutum, cujus oppositum eam habet turpitudinem, quæ divinitus sit indispensabilis: Sed hypotheticum, quod nonnisi positis, quod ajunt, ponendis obligat. Hypothesis autem, quæ prohibitionem hanc secundum illos ponit, est multiplicatio & abundantia hominum, qua posita primordialis cessat exceptio, quam intenta a Creatore humani generis propagatio postulavit.

Osiand. Typ. L. N. 207. & ad Grot. I. B. & P. II, §. 775. & p. 389. 179. 772.

§. XIII. Cæterum quis obsequium Saræ, quis reverentiam & amorem non miretur, quo tam insigni ferebatur in Maritum, ut peregrinantem per tot viarum casuumque discrimina comitari, & ne vita ejus periclitaretur, pudoris quoque periculum adire non dubitarit? Quamquam istum necessitatis casum adprobare nolim, quem explicat Appianus, quando Coponio a Triumviris proscripto prostrata pudicitia Uxor vitam impetravit ab Antonio, *σωφρων μὲν ἔτι τίνι, ἀτυχήματι δὲ τὸ ἀτύχημα ἰωμένη*, pudica hactenus, sed tum malum malo medicans. Perpetuæ nimirum & dispensationis nesciæ sunt Leges naturales, neque *necessitas incolumitatis* Mariti *præjudicare censenda* est honestati ab Uxore observandæ; nec malum pœnæ debet redimi malo culpæ.

§. XIV.

Digitized by Google

§. XIV. Equidem circa pulcritudinem & eximiam ejus formam haud minore animorum contentione disputatur, quibusdam divino miraculo, quod DEUS eam singulari beneficio præter naturæ ordinem servarit auxeritque, aliis ipso vivendi termino, quem duplo tum quidem longiorem mortales habuerint, rem omnem expedire nitentibus; aliis denique cum Clerico non hæc ordine enarrati existimantibus, quod credibile non sit, Saram gravidam dicturam fuisse, Abrahamum Fratrem suum esse, aut celaturam se Viro conjunctam: ne dicat, nonagenariam mulierem tantas formæ prætexitæ, ut juvenes amore incenderet, vix potuisse servare reliquias. Nobis heic nihil monendum est, nisi quod fucum adhibentes, & *cadaverosam*, quod ille dixit, *faciem immutantes*, ut floridam credant alii, fictaque pulcritudine alliciantur, Juri Corporis contrariari, & in humanam Societatem delinquere existimemus. Advertit jam e priscis Scriptoribus Clemens Alexandrinus, quantum in rem privatam publicamque damni ex immodico fœminarum Cultu redundet, quem publica Lege coërceri humanæ consociationis omnino interest. Nobis hoc monuisse sufficiat. Conferantur Scriptores Morales de Jure Corporis, & ante omnes Jo. Sinnichius Saul Ex Rex II. 140. sq. Itemque Cic. Offic. l. 45. 113.

§. XV. Restat Abimelechus, qui cum negotium Abrahamo fuit, juxta cum Philistæis, hujus imperio parentibus. De Pharaone deinceps aliquid monebitur. Id profecto laudem in Philistæorum Regulo prorsus meretur, quod hospitem excepit; Pertinet enim *ad humanitatis officia*, peregrinos admittere, eosque tecto & hospitio comiter excipere. Ita tamen ut hospiti honesta sit aut necessaria causa, quare a domo absit: Tum ut Civitati, quam incolere cupit, nullum ab eo periculum immineat. Equidem esse pro Cive, qui Civis non sit, rectum est non licere, quam etiam inter Romanos tulerunt legem sapientissimi Consules Crassus & Scævola: Usu vero Urbis peregrinos prohibere, sane inhumanum est. De *Illis* quidem dubium moveri dicit Pufendorfius, qui curiositatis duntaxat causa alienas regiones adeunt, an istis ipso naturali Jure admissio debeatur? Sane Spartanis, inquit, ut peregrinos sua Civitate arcerent, hæc sufficere ratio judicabatur, ne Patrii mores illorum conversatione corumperentur aut evilescerent. Aliis tamen in contrarium videtur tantum abesse, ut qui peregrinationes eo fine suscipiunt, Jure repelli possint, ut præ cæteris insignem potius laudem, & propensiorem soris adfectum mereantur. Neque sane equidem ignorum esse arbitror, quot artificum inventa, quot

Cic. Off. III 11, 112. J. N. & G. III. 1. 9. 172.

§. natu-

naturalis cognitionis experimenta, quot præclarissimæ Leges & institu ta Civilia sæpe Civitatibus illata sint ab illis, qui cum cura peregrinati fuere. Quo de consulendi sunt ii, qui peregrinationum dignitate Usuque asserto promiscuam exterorum rejectionem explosere. Alia Cingarorum ratio est, adversus quos plurima extant Imperatorum, Regum, Principumque & in his Würtembergicorum edicta sancita: Judæorum item, qui nullius artis Professionem sibi honestiorem ducunt, quam *Christianorum defraudationem*. Cæterum iniquas fuisse Chinensium Leges quis inficiabitur, quæ supplicium in hospites injussu Regis venientes statuere? Quamquam alia moderno Imperatori CAMHI mens est; qui utcunque in Europæos propensus, libertatem tamen Religionis Christianæ lege publica indulgere, tribunalibus dissuadentibus ausus non est, donec sanctitas ejus explorata fuit, & constitit, non alia melius ratione magnum Principis & salutare consilium ad exitum perduci posse, de introducendis apud Sinas artibus scientiisque Europæis. Qua ille in re longius unus quam omnia sua tribunalia prospexit, tantæque prudentiæ causam hanc esse ostendit, quod Sinensibus Europæa conjunxit. Debemus hæc uti complura alia hanc in rem facientia Illustri Viro Georgio Guilielmo Leibnizio, qui Novissima Sinica pro suo in rem literariam studio edidit; quorsum Lectorem remittimus, id unum, quod adprime ad institutum nostrum facit, repetituri, quod Vir gravissimus monuit: Quis, inquiens, olim credidisset, esse gentem in Orbe Terrarum, quæ nos opinione nostra ad omnem morum elegantiam usque adeo eruditos, tamen vincat *civilioris vitæ præscriptis*? Et hoc tamen in Sinensibus nunc experimur, ex quo illa gens nobis notior facta est. Itaque si artibus operatricibus pares sumus: si scientiis contemplativis vicimus: certe PRACTICA PHILOPHIA (quod propemodum fateri pudet) victi sumus, i. e. Ethicæ & Politicæ Præceptis ad ipsam Viram usumque mortalium accommodatis. Dici enim non potest, quam pulcre omnia ad tranquilliratem publicam, ordinemque hominum inter se, ut quam minimum sese ipsi incommodent, supra aliarum gentium Leges apud Sinenses sunt ordinata. Quis non miretur Monarcham tanti Imperii, qui pene humanum fastigium magnitudine excessit, & mortalis quidam DEUS habetur, ut ad nutus ejus omnia agantur, ita tamen educati solere ad virtutem & sapientiam, ut Legum observantia incredibili & sapientum hominum reverentia vincere subditos, ipso culmine suo dignum judicare videatur; Nec facile quidquam occurrat memoria dignius, quam videre maximum Regem, qui nunc omnia potest,

poste-

posteritatem tam religiose vereri, & annalium metu magis, quam alii *Comitiis Ordinum* & Parlamentis coërceri.

§. XVI. Restat, ut & illud breviter expediamus: Rectene scilicet aut prudenter saltim fecerit Abrahamus, Sororem adpellando, quæ simul uxor erat, & cujus conditionem cognovisse Philistæorum, ne adulterii crimine se polluerent, intererat? Demum quid de mendacio aut simulatione vel dissimulatione in universum in schola Morali pronunciandum sit, ne quid vel rigore nimio, aut indulta laxitate humano convictui inde detrimenti enascatur. Incidit nempe Abrahamus in *diversas censuras*, ut ex iis, quæ in utramque modo partem dicturi sumus, adparebit, & ante nos monuit Obrechtus ad Grot. III. 7. Et *Cunradus* quidem *Hornejus*, cujus de Moribus doctrina suo inter nos merito pridem commendata est, licere utique existimat, quum quis teneatur alteri ex mente ipsius respondere, eidem dicere quod verum est, sensu uno: licet ille forte de altero quærat, & responsum acceptum sit. Quorsum hoc ipsum Abrahami Exemplum allegat: & aliud Isaaci de Uxore respondentis eam sibi Sororem esse. Et tamen, ait, ex utroque quærebatur, utrum uxores essent. Dixit uterque verum: & Sara enim uxor erat Abrahæ, & Rebecca Isaaci, id est, illa illius, hujus agnata; nam & hæ Sorores hebræo idiomate adpellantur. At neuter ad propositum respondit, licet ita respondisse percunctantibus visi sint. Joannes quoque Clericus, eximiæ Vir doctrinæ, sed ingenii sæpe liberioris, idemque inter Remonstrantes Amstelodami Professor celebris, mendacii hic speciem esse fatetur: Nam, ait, qui sororem esse audiebat, uxorem esse ejus non putabant. Nec tamen est veritus, eam uxorem suam esse negare, ut vitæ suæ consuleret. Nempe non videntur, judice Clerico, Hebræi unquam innoxia imo utilia, ut ingentia mala vitarentur, aut ut bonum aliquod inde oriretur, sine contumelia aut injuria cujusque, sine veri illius dogmatis abnegatione, facta mendacia inter ea, quæ vitio verti possent, numerasse. Simulationem enim eam demum esse licitam: quæ aut necessariæ veritatis cognitioni, aut aliis nocet, nemini proficua est. Nec obstare dicit, quod Sara in pudicitiæ periculum fuerit adducta: *potuisse enim grave illud periculum arte aliqua caveri*: Multas potuisse fingi causas, ob quas se in cujusquam connubium venire non posse ostenderet Sara, aut saltem nuptias differret: donec occasio esset relinquendæ Ægypti aut Cananitidis. Accedit, quod alii monent, spem vitæ *plerumque magnos infringere animos*, & ad

declinandam mortem vix quidquam turpe haberi. Insuper Augustinum, qui tantopere mendacium omne detestatus sit, manere, quod si Abramus indicasset, Saram esse uxorem suam, duas res commisisset DEO tuendas, & suam Vitam, & Conjugis pudicitiam. Pertinere autem ad sanam doctrinam quando habet, quid faciat homo, non tentare DEUM suum. Cum ergo vitam tueri posset, simul vero castitatem non posset, conjugis pudicitiam commisisse DEO, & humanas insidias caviſſe ut hominem. Quoniam si periculum, quantum caveri poterat. non caveret, magis tentaret DEUM, quam speraret in DEO. Quid? quod Abrahamus tuto confidere constantiæ & castitati Satæ (quam totannis pudicissimam erat expertus) quod nunquam peccato consensura esset. Caviſſe vitæ suæ, quod cavere potuerit: reliquum DEO reliquisse. Denique re ipsa doceri, quod Abrahamus nihil excusatione digni admiserit, quandoquidem verum dixerit: **Vere**, inquiens, **Soror mea est**: nec nisi partem veri, quod exigendi jus nullum penes Ægyptios Philistæosque erat, cujusque reticentia nihil iis damni intulit, reticuerit. Jam si conditionem animi recogitemus, fuisse illum in Abrahamo territum ac meticulosum; In metu autem ea eligi, quæ tutiora. Aut si peccasse dicendus est Abrahamus, ergone omnis vel dissimulatio, etiam quæ verbis fit, vel simulatio erit illicita? Quis dicere ausit? improbitatem stygedignam esse, a re diversum loqui? Igiturne & illis plane nihil erit reticendum, qui quærendi nullum Jus habent? Fuisse denique hunc dolum Abrahami negativum, in dissimulatione consistentem, quem a peccato absolvat Grotius.

Addatur Thomas Secunda secundæ Qu. CX. Art. III. Resp. p. p. 203. 204. Edit. Colon.

I. B. & P. III. c. 7.

§. XVII. Pro adversa vero parte, eorumque simul, quæ hactenus producta sunt, solutione dici sequentia possunt. Nimirum non videri Abrahamum prudenter fecisse, dum Saram Sororem suam vocavit, de matrimonio dissimulans. Non allegabimus, quæ inter Theologos hanc in rem agitantur, & in quorum divortio sententiam prolixe graviterque dixit Incomparabilis Brentius: Abraham, inquiens, hac dissimulatione seu mendacio, peccavit ex imbecillitate & præoccupatus fuit metu carnis; Et post pauca profecto hinc insignis ejus imbecillitas apparet, ut recte a veteribus dictum sit: *Sapienti Viro non accidere levem stultitiam.* Ubi & illud monet, periculosum esse, si maritus coram laudet pulcritudinem uxoris: imprudentiæ fuisse, negare eam uxorem coram Rege, cum Abraham copiosam habuerit familiam, quæ sciebat Saram esse uxorem Abrahæ, & divulgare poterat, etiamsi maxime Abraham hoc negaret. Quid? quod

quod & illud imprudentiæ videatur, quod existimarit, in toto Regno Ægypti aut Philistæorum non esse pulcriores sua uxore: & vitare volens minus periculum inciderit in majus. Multa alii de pusillanimitate deque peccato infirmitatis addunt, quæ ad scripturarum Interpretes ex professo spectant. Quibus & Episcopii opinionem uberius pensitandam, explosam tamen in aliis jam a Brentio, relinquimus; qui hoc *omne inter fidei Abrahamicæ* documenta refert, cujus fiducia optime cum prudentia Uxorem dissimulante constare potuerit; Nobis ea expedire nec locus est, nec institutum. Vide tamen Joannem Gerhardum, & ex eo tradita B. Osiandri ad Grot. III. 1. §. 7. p. 1308. sqq. Id potius ad nos spectat, novisse Abrahamum formam aliorum irritando amori idoneam & facilius solicitari solutas, quam maritatas. Nec injustam videri Abimelechi excusationem *Fecisti mihi*, inquientis, quæ *fieri non debent*: seu quæ contra populorum consuetudinem pugnant; quod ex hebraici sermonis proprietate, in quo dicitur: עשי לא אשר *Quæ non fient*, seu quæ fieri ab usu gentium abhorret liquidum est, & apud Græcos Latinosque multis exemplis significari ostendit illud Belgii Orbisque Literati Lumen Jo. Georgius Grævius. Adjecit Abimelechus, causam adulterii moralem sua dissimulatione futurum fuisse Abraham; Magnam, dicens, noxam adduceres, magnique nos peccati reos faceres, adeoque gravissimas a Numine pœnas nobis contraheres! Observant alii, *inhumanam videri præsumptionem* in aliqua civitate nullum esse pietatis & justitiæ respectum, antequam ejus documentum extiterit. Neque hæc ab Abrahamo gesta pro mera simplicique simulatione haberi posse; quam aliquando licitam haberi non negetur. Sed considerati debere, prout suggestionem complectuntur *conceptus veritati contrarii*, ut ii, quorum intererat nosse, conditionem Saræ, ex responso horum conjugum plane colligerent hunc sensum: Non esse uxorem. Quod utique non sit veritatem tantum dissimulare, *sed oppositam veritati notionem ingenerare*, si non directe, saltem consequenter. Considerandum relinqui, annon hoc fuerit frena Reservationibus, si non crassis illis & Jesuiticis attamen subtilioribus laxare? Namque ut istæ Romanensium fraudes dudum sint a nostris explosæ, eorumque Sophisticationes Judex quam Philosophus refutaverit melius: has tamen haud admittendas videri, quia humanæ societati noxiæ & ab eadem prorsus damnatæ, si ansam præbeant damno & injuriæ, quam alter verborum forte amphibolia deceptus incurrat. Id quod utique Abimelecho contigerit. Novisse enim Abrahamum, non de Sorore simpliciter, sed quæ nec Uxor esset, quæsitum fuisse. Igitur quærendi intentionem & quærentis circumstantiam attendi debuisse,

Instit. Theolog. L. II. c. VII. de Revelatione Abrahamo facta.

Pufend. Op. Maj. IV. 1. 11.

quæ fraudi huic occasionem dederit; Adhæc utut Abimelechus ponatur nullum quærendi Jus habuisse: Ipsum tamen monuisse: quantum e responso ambiguo damnum, saltim per consequentiam enasci potuerit? Atqui repugnare hoc præcepto Naturæ: Nemo lædendus. Non violandi homines, quæ pars est Justitiæ. Nihil admittendum, quo præter meritum, proximus violetur. Lædi autem, qui in summum animæ periculum reticentia adducatur. Imo si ne quidem læsus fuisset Abimelechus, nullam tamen huic mendacio speciem dari. Nam non omne illud mendacium licitum esse, quod damnum alteri non inferat; Tametsi enim ita concludere liceat: Mendacium, quod pugnat cum Jure alterius, est illicitum; Ita tamen non licere infertre: Ergo Mendacium, quod non pugnat cum Jure alterius, est licitum; nam & mendacia innoxia quatenus in scurrilitatem incidunt, quatenus non habent propositum humanæ utilitatis in vitio esse, & subire formam mendacii vitiosi. Quod de veteribus Hebræis adjectum est, ad recentiores potius Verpos spectare, quorum ea sententia sit, quod ad imminentia mala depellenda, mendacium pro remedio adhibere liceat, uti Celeberrimus Wagenseilius docuerit: Sed de priscis illis concedi non posse; Nec allegata Exempla nisi factum probare, ubi nobis de Jure quæratur. Quanquam ipsa sit ratione manifestum, Omne mendacium proprie dictum tantopere omnibus honestis detestabile, & quod Viro objici in turpissimis habitum semper fuit, turpe esse. Quo igitur fundamento Hebræi veteres mendacia, quatenus utilia, nunquam vitio vertisse dicantur? Aut cur odioso mendacii nomine traducantur, quæ ad falsiloquia potius referenda sunt? ubi sæpe aliquid dici posse in confesso est, unde adversus cogitatis nostris sensus concipiatur, sed citra Jus in quærente, aut ubi noxa eidem præter meritum nulla infertur. In mendacio econtra signa aliam quidem præ se ferre animi sententiam, quam quæ revera erat, sed cujus indagandæ & percipiendæ alter Jus habuerit, & in nobis obligatio extiterit vel perfecta vel imperfecta, ut is nostram sententiam intelligeret. Igitur multa, quæ e sanctioribus pandectis palliando mendacio allegentur tantum abesse, ut eo nomine venire possint: ut laudem potius prudentiæ mereantur, quibus *vel innocentia proborum tecta*, vel *placati iratorum animi* aut *reverenti mœsti, aut quid aliud commodi allatum fuit, quod aperta oratione obtineri non poterat.* Cæterum neque quod de Hebræis dicitur, citra censuram dimitti posse, quum Grotiana hypothesi ad Jos. II. 4. niti videatur, *quod ante Evangelium mendacium Viris bonis culpæ non fuerit habitum*, & laudetur ejusmodi factum, ut illi tempori congruens Hebr. XI. 31. Jac. II. 25. ad quæ

Vide omnino B. Osiander ad Grot. III. 1. 1330.

verba

verba recte quidem Pufendorfius: Non hoc, ait, curamus; nos id insuper monemus, quæ Evangelio turpia sunt, in Patriarchis laudabilia aut pulcra non fuisse. De simulatione quod adjectum est, huc non spectare videtur, concedi tamen omnino non potest. Cæterum quando *Vir doctus* fatetur, Abrahamum Conjugem suam gravi periculo exposuisse, manifestum existimo esse, alii hanc dissimulationem potuisse esse noxiam. Quod ipsum & Pharao docuit, Saram, inquiens, quam cepisset, (אחת) proximo tempore uxorem suam fuisse futuram. Id equidem a Nobis plane absit, ut ex eo, quod Abrahamus ad Conjugem dixit: ut tui caussa mihi bene sit: colligamus, eum vel Lenonem fuisse, quod Faustum convitiatum esse dicit Augustinus & in Calvino Romanenses plerique taxant, vel quum vidisset ex hac dissimulatione semel iterumque ditiorem se factum, eo animo dissimulasse, quod Sara sit Uxor sua; avari hoc utique fuisset animi indicium, ne quid atrocius dicatur. Nempe per contrariam exponenda hæc propositio est, uti multæ aliæ: Ne tua caussa male mihi sit, h. e. *ne occidar*. Ut adeo sibi benefactum a malis hominibus dicere potuerit Abrahamus, cum se non male, ut alios solebant, habuissent. Quorsum illud fere Tullii spectat: Quod est aliud beneficium Latronum, nisi ut commemorare possint, iis se vitam dedisse, quibus non ademerint. Interim in reliquis id a Clerico supponitur, quod in Controversia est. Non adeunda pericula, quibus pellendis tot artibus fuerit opus. Nec fingere licebat caussas, ubi a Rege tametsi peregrinus ac hospes in jus vocaris. Atqui Pharaonem Regem fuisse, vel ipsum hoc nomen docet, quod non Crocodilum, non liberum & solutum Legibus, sed Regem notet, si Flavio fides habenda, qui ὁ Φαραὼ, inquit, κατ' ἀιγυπτίους Βασιλέα σημαίνει (*) Par est Abimelechi Geraritarum Regis ratio. Atque jam supra monuimus, naturalem esse peregrino erga imperantem obligationem & cum subdito fere eandem, quo sensu etiam Grotius de peregrino extra Patriam contrahente monet, illum tanquam SUBDITUM TEMPORARIUM Legibus loci subjici, quia pergens ad aliquem locum tacite pacisci-

Vide tamen Puf. l. c. 30 6. 406.

(*) *Hanc nomenclaturam ex eo confirmat Eruditissimus Clericus, quod apud Arabas* פרעה *Pharaba etiamnum hodie idem sit ac summum tenere, superiorem aliis nobilitate ac auctoritate esse: &* פרעה *Pharhabon cum verticem rei cujuspiam tum caput aut Principem familiæ significet. Quam uti ille Etymologiam indubitatam esse existimat, quamvis ab aliis nusquam legerit observatam: ita nos Criticis examinandam relinquimus.*

scitur, quod velit se Legibus subjicere ejus Loci, cujus aere, cibo, vino, securitate aliisque commoditatibus fruitur. Igitur frustra erit, qui dicit Abimelechum nullum habuisse quærendi vel sciendi Jus; Nam qui Rex est & τὸ κόμιν habet, is quoque Jure gaudet verum exigendi, in materia præprimis tam ardua, qualis est Matrimonium, quodque in Societate humana inviolatum custodiri interest communioni Moralium. Atqui Abrahamum ajunt hac æquivocatione alios induxisse ad credendum, hanc esse Sororem Germanam, adeoque ansam præbuisse injustam erga uxorem amoris. Spes vitæ conservandæ factum nonnihil excusat: Sed a vitio non liberat: Illud enim quod vere honestum est, nunquam fas est cum Utilis repugnantia comparari; Nec facienda sunt mala, ut eveniant bona, quæ non Apostolo saltim sed gentibus laudata regula est; & in malis id, quod ipsi facimus, eo quod fieri finimus, nobis damnabilius est. Proinde tanta non erit necessitas Incolumitatis, ut mendacio, quod e genere turpitum esse diximus, locum faciat. Aut si tanta est custodiendæ vitæ licentia, ut mendaciis uti turpe non sit: Ridebimus in posterum martyres Christianos, qui quum vitam *qualicunque dissimulatione* tueri potuissent, neglecto tamen hoc artificio *ultro*, quod Cyprianum dicere memini, *ad forum currere, supremum adire periculum, ipsamque subire mortem maluere*, quam inter Gentes quidquam de Confessione Christi dissimulare. Sapientes ergo deinceps dicemus Libellaticos, qui male sibi metuentes, aut Ethnicum submisere, qui ipsorum personam induens sacrificaret, fidemque ejuraret, & libellum sive chartam certificatoriam obtineret alterius nomine, qua si forte Christianos ejusmodi in quæstionem vocari contigerit, ii se tuerentur, & delatores averterent. Vel saltem pretio aut prece tesserulam obtinuere, quæ hæc ita gesta fuisse profitebatur. Hic nihil actum a Libellatico: Vita tamen, qua nihil pretiosius, servata. Igitur rigorose nimis Cyprianus, hos etsi nefandis sacrificiis manus non contaminaverint, LIBELLIS tamen conscientiam polluisse, & quicquid alius faciendo commisit, nihilominus feciſe, seque infideles illicita nefariorum libellorum professione prodidisse pronunciavit. Prudentius ergo Christiani, quorum nomina libello exhibita sibi dixit Plinius, qui se negarent esse Christianos, aut fuisse, quum præeunte Plinio DEOS appellarent, & imagini Trajani, thure ac vino supplicarent, præterea maledicerent Christo, quorum nihil cogi dicebantur, qui revera essent Christiani. Igitur *Gnosticos*, quos pro ipsis his Plinianis Christianis habet Henricus Dodvvellus, probabimus, quia martyria facienda, aut Christum crucifixum in persequutione agnoscendum negavere? Cæterum nec omnis reticentia turpitudine ca-

ret:

ret: Namque pœna ei a JCtis apud Romanos constituta est certis in casibus, teste Tullio, qui addit, Jure Civili apud suos statutum esse, ut in rerum venditione etiam vitia dicerentur, quæ nota essent Venditori. Cæterum metus Abrahami perturbationem ostendit. At fortis animi est & constantis, non *perturbari rebus in asperis*, sed præsentis animi uti consilio, nec a ratione discedere. Reliqua superius tacta & Abimelechi exprobatione ostensum, non carituram, hanc dissimulationem damno fuisse, ni DEUS cavisset. Simulationem equidem omnem non damnat, qui posteriori huic sententiæ adstipulatur. Interim optandum cum Cicerone foret, ut ex *vita humana sublata sit omnis simulatio & dissimulatio*, cujus vero innoxium usum nemo prius ex humana societate proscripserit, quam omnis malitia aut vecordia hominum in probitatem & sapientiam fuerit commutata. Dolus denique qui *in Actu negativo* consistit, non ubique vitio caret, qualem jam superius a Romanis damnatum monuimus, si quis reticuisset in emtione & venditione, quæ dici oportebat: quo ipso contractus per actionem ædilitiam rescindebatur. Quorsum & illud Exemplum merito urgetur, quod Cicero allegavit: si ingens penuria frumenti Romæ, & vir bonus magnam frumenti copiam advehat, sciatque plures naves onustas advehere, ut annonam augeri spes magna sit, sed ille prior adveniat: Is si non dicat Romanis, quod novit, *Jure suo* utitur: sed tamen & dolo utitur, qui consistit in Actu negativo, dum non dicit id, quo possit aliorum promovere utilitatem, adeoque dolum committit, humanæ consociationi repugnantem, consequenter haud approbandum. Hæ ferè sunt, quæ de gravissimo argumento ad hanc præcipue hypothesin dici posse videbantur; Colligere vel ex his Lineis Lector poterit, quam vere, licet a plerisque Veteribus dissentiens Augustinus pronunciaverit, magnam esse de mendacio quæstionem, latebrosam tractationem, disputationem inter doctos alternantem; Interim & hoc, spero, advertet nullibi conscientiis hominum, quasi parum alias constrictis, laqueos injectos; sed & hoc ostensum esse, sæpe heic de verbis litigari, & invidiosa mendacii appellatione traduci, quod tale non est. Pernitiosam Lipsii doctrinam, cujus Politicorum L. IV. caput XIV. Cauda serpentis communiter audit, graviter explosit Jo. Ludov. Praschius: & post eum Ulricus Obrechtus ad Grot. d. l. alii.

in de Mendacio ap Bæclar. ad 2. Grot.

(o)

T DISSERT.

DISSERTAT. SELECT. III.

De Rebus Boruſſico-Polonicis præcipue vero Elbingenſibus.

Σ. Θ.

QUando expoſcentibus ita ſtudiorum meorum rationibus, & chariſſimi quoque Patris juſſu Specimen aliquod Academicum eſſet edendum; *de Rebus Polonico-Boruſſicis, & in his Elbingenſibus cumprimis*, occaſione captæ haud ita pridem a Sereniſſimo Electore Brandenburgico, Urbis, differere aliquid in Academici exercitii materiam conſtitui. Non equidem id mihi propoſitum eſt, inter duos populos de Belli Jure pronunciare, cum hoc nec noſtri ſit judicii neque virium aut facultatis, diſcernere utra pars juſtiorem habeat cauſam; Itaque quantum ex Actis publicis, atque iis potiſſimum, quæ ante actam denuo litem nobiliſſimo non ſolum Rerum Brandenburgicarum Opere, ſed & de rebus a Carolo Guſtavo Sueco geſtis, commentatus eſt excellentis ac perennaturæ memoriæ Vir Samuel Pufendorffius, aliisque Scriptoribus collegimus, inſtituto totius negotii recenſu, Morales nonnullas Obſervationes & ſtricturas fere extemporaneas, characteriſticam ſimul Philoſophiam, quæ magnam Moralis portionem conſtituit, illuſtraturas, ſubjungemus.

§. I. Quanquam vero vetuſtiſſimæ atque inacceſſæ olim Romanis Boruſſorum gentis origines indagare conſtitutum nobis non ſit: Illorum tamen traditis, quos inter præcipuus Andreas Oſiander, Noribergenſis primum denique Regiomontanus Theologus fuit, adſtipulari non poſſumus, qui ex deductis a Salmanaſſere diſperſisque decem tribubus Iſraeliticis oriundos ſuſpicantur. Neque illos Boructuariorum nomine, uti Thomæ Clagio Valentinoque Leuchtio viſum, indigetatos exiſtimamus; Solebant enim

enim Prutenicarum provinciarum incolæ Slavorum Æstiorumque potius adpellationibus apud exteros notari, nec nisi Seculo X. quod Cl. Hartknochius ostendit, Borussorum vocabulum innotuit, sub quod ipsum tempus iidem Christi Evangelium amplexi sunt; Adelberto quodam ad eorum fines e Bohemis profecto, & prope Fischusam ultimo a Borussis supplicio ob Christi fidem sublato; quod & insecutis eum Borussorum Apostolis Bonifacio, Brunoni & aliis contigit; donec post varios cum Teutonici Ordinis Equitibus conflictus, Jacobo Leodicensi Archi-Diacono constantiam in religione Christiana & Idoli Curke detestationem promisere Pruteni: ad usque tamen Alberti M. Brandenburgici & primi Borussiæ Ducis tempora non penitus a veteri superstitione destitere.

§. II. Cæterum est ea amplissima regio, & opportunis portubus maris Balthici maxime commmoda, quod Sinus olim Codanus Germanicusque, mare item Barbarum ac Scythicum audiit; uti nec Vistula quæ & Bisula & Vistillus veteres omnino latuit. Lacus habet plurimos, in quibus nominatissimus est Habus, Insulaque celebris est Neringa, ubi succinum sive electrum (ambram etiam externi vocant) quod fluctibus appulsum ad littora homines nudi obviam euntes parvis retibus excipiunt attrahuntque: molle primum, sed mox in aere durescens, ut & aliis in littoribus Borussiæ colligitur.

§. III. Borussiam esse omnem in duas partes divisam vulgo constat, Regiam nempe & Ducalem, quarum hæc Potentissimum Elect. Brandenburg. supremum Dominum agnoscit, & oppidis bene cultis munitisque frequens est; Urbem quoque Emporio & Academia celeberrima (non quod Starovolscius convitiatur, quod hæreticis Professoribus regatur, incognita) claram ac Metropolin Regium montem habet; Regia autem tribus fere Satrapiis distinguitur, Culmensi, Varmiensi & Marienburgensi.

§. IV. Hujus Satrapiæ Caput est Marienburgum, cum ipsum per se mœnibus turribusque permunitum, tum arce amplissima munitissimaque nobile; Inter illius tractus Oppida facile eminet Elbinga, cujus Geometricam delineationem situmque Illustrissimus Comes Dalbergius ad naturæ fidem designatum dedit, egregio Pufendorffii operi de rebus a Carolo Gustavo Sueciæ Rege gestis insertum. Nomen accepisse a fluvio Elbinga creditur, qui a lacu Druſano non longe ab urbe oritur, & milliari inde in eam maris partem, quæ das frische Haff vocatur, se exonerat.

§. V. Id inter prima nobilissimæ Urbis decora memorari meretur, quod fere prima in Borussis, Thoruno etiam Gedanoque prior, jamque anno Seculi superioris XXIII. Evangelium amplexa sit: Monachis pleris- *Ad Circulum Saxon. Super. olim spectasse*

que malorum sibi conscii, & fugam, nemine fugante arripientibus, nostris autem privatis in ædibus verbum prædicari, & Cœnam sub utraque porrigi curantibus: Quo factum ut Sigismundus Polonicus eo libentius eam Borussiæ partem, quæ Teutonici Ordinis Magistro parebat, secularis, quod ajunt, & hæreditarii Ducatus titulo concederet Alberto Marchioni inclyto, ne Elbingam Lutheri partibus addictam, Thorunium item & Gedanum aliaque oppida repurgatam a superstitione Papali religionem amplexa, amitteret, Alberto ejusdem doctrinæ participi facilius se submissura, si nimium premerentur.

docet Excell. D. D. Schwieder Introd. in ius Publ. Imp. R. G. Part. Gen. c. 5. §. 6.

§. VI. Sed multa quidem & dura eam ob fidem Urbs sustinuit: Stanislao præprimis Hosio, Episcopo docto, sed nostris iniquo (cujus hæc fuere verba: Qui Papista non est, Sataniста est) interveniente; cujus varios vehementissimosque conatus late exposuit doctissimus Hartknochius, donec Anno LVIII. xxii. Decembris Regio Privilegio libertas Religionis publice privatimque exercendæ concessa Elbingensibus fuit; Quæ quidem res Hosium e Tridentina Synodo, cui cum auctoritate Legati Pontificii & Cardinalis interfuerat, ad Borussos reducem vehementer torsit: Unde bonorum Ecclesiasticorum, qualia e Monialium Claustro in Illustris Scholæ (quam Academiam adpellant Starovolscius, Maurerius, alii) pauperumque usus converterant, restitutionem ab Elbingensibus poscere; Jus Patronatus Magistratui Oppidano antiquitus competens sibi arrogare; Jesuitas obtrudere: Donec post obitum Sigismundi, Elbingenses evocato Romam Hosio, dimissisque citra vim injuriamque Jesuitis, Parochiale Templum occuparent, idoneosque illi Ecclesiæ præcones darent; Quo factum, ut Sigismundi in regno successor Stephanus liberum Lutheranæ religionis exercitium Civitati concederet, scripto eam in rem regio diplomate: quod & ab Sigismundo III. eidem indultum. Pulsi adeo urbe Romanenses ad An. usque XII. labentis seculi, quo ipso Parochiale quod diximus templum Regio iis mandato adjudicatur; Nostri vero cedere jussi, ni bannum executioni dari, quæ verba literarum erant, & extrema experiri mallent. Dilata tamen hæc res in annum sequentem fuit, quo sigillum Provinciale ab Elbingensibus custoditum, repetebatur, his tamen renitentibus, jamque tum Ser. El. Brand. opem implorantibus. Denique An. Seculi XVI. Transactione Heilsbergensi Templum Parochiale in veteri Urbe Pontificiis traditum & ab Episcopo denuo inauguratum fuit, hisce quidem sub conditionibus: Cessione hujus Templi Privilegio super omnia & singula templa nullum præjudicium fieri debere, sed pleno jure Civitati relinqui: Bannum relaxari: Juri super reliqua templa & sumptus factos ab Epi-

scopo

ſcopo renunciari: & aliis pluribus, ab Hartknochio recenſitis; Id templum Romanenſibus ademit Guſtavus Adolphus Rex Sueciæ, rurſusque Anno MDCLVII. Carolus Guſtavus, qui & Davidem Klugium, Elbingenſibus Superintendentem dedit: juſſum tamen poſt pacificationem Olivienſem loco cedere, & Pontificiis ædem illam vacuam relinquere, qui & in hæc usque tempora eadem uſi, paucis licet, iisque ex infima plebe hominibus Romana ibi ſacra profitentibus.

§. VII. Forſan neque hoc monuiſſe ob temporum noſtrorum hiſtoriam inconveniens fuerit: ab Anno ſuperioris Seculi LXXVII. rogantibus Anglis Batavisque, qui commerciorum cauſſa ibi commorabantur, Calvino-Reformatam religionem tantas Elbingæ radices egiſſe, ut Paſtor jam Eccleſiæ Oppidanæ Crypto-Calvinianus, Jo. Bochmannus, Scholæ a. Jo. Mylius, Jacobi Andreæ noſtri hoſtis acerrimus præficeretur, interdicto etiam Anno MDCXV. noſtratibus contra Reformatos Elencho nominali. Ab Anno tamen MDCXVI. regnante Guſtavo Adolpho florere cœpere noſtri, & finito Thorunienſi Colloquio declinare illorum res, nec ex eorum ordine ad Miniſterium quisquam admiſſus: quin & in Pſalmorum ex Ambroſii Lobwaſſeri verſione in Eccleſiis Lutheranis Elbingæ concini ſolitorum locum, monentibus Calovio & Botfacco, Lutheri & reliquorum e noſtratibus pſalmodiæ ſubſtitutæ, ſed hæc obiter.

§. VIII. Cæterum neminem latere arbitror, quas in anguſtias Polonorum res, Imperante Suecis Carolo Guſtavo redactæ fuerint; Suaſerant nimirum Johanni Caſimiro, Poloniarum Regi ejus Regni Senatores, ut Suecis utique ſatisfaceret omiſſo *regni Suecia* titulo; idque ut decore & ſalva authoritate fieret, eam ceſſionem Carolo Guſtavo in doni nuptialis vicem offerret. Quod tamen conſilium, non ſane abſurdum, & generoſo Regis animo devinciendo, ſimul conciliandæ Polonis moderationis famæ cumprimis idoneum, in irritum ceſſit; miſſus ad Suecos præter voluntatem Senatus Morſteinius, & oſtenſa libido inſultandi, Regemque novum velitandi, quod in fine literarum numerus Regnorum Caſimiri additus eſſet, velut præter Poloniam etiam Sueciæ imperitaret: Aliis inox literis tres Coronæ, regni Sueciæ inſigne, Polonici regni Sigillo inſertæ conſpiciebantur, quæ Carolum Guſtavum irritabant, atque jam antea inter præcipuas abrupti tractatus Lubecenſis cauſſas fuerant.

§. IX. Itaque facta in Poloniam irruptione, ſed armis ad *Chriſtianam* plane *lenitatem* temperatis, Rex Carolus Guſtavus, de Pace, quam petere iniquis conditionibus tentabant Poloni, optime inter arma & velut ſub clypeo agi reſpondit. Namque non niſi extrahendo tempori iſtos veniſſe

haud vanis indiciis collegerat, quæ alibi notavit Pufendorfius; Fusæ mox a Wittenbergio Polonorum aliquot Catervæ eis viæ angustias deprehensæ: tentatus Noteci fluminis transitus: missus insuper a Polonis tubicen, afferens literas ab Opalinio Posnanienſi & Grudsinio Calisienſi Palatino subscriptas, queis ab armis cessatio petebatur, & colloquium dispiciendis remediis, ut citra sanguinem res componeretur. Conventum in certas Leges: Subjecit se uterque Palatinatus Majoris Poloniæ, Posnanienſis & Calisienſis: & Carolo Gustavo, cui fidem & obsequium, quale Regibus Poloniæ hactenus præstiterint, pollicebantur; Sed & quindecim militum millia citra pugnam sese dedebant, quod satius videretur, *Regem Suecia* mature *Protectorem* amplecti, quam Victoris postea leges iniquiores subire; Sequitur e Suecia Rex, classemque ad oram Gedanenſem dimittit, quæ idem ipsi Emolumentum ex vectigalibus Borussicis pararet, quod Gustavus Adolphus quondam perceperat.

§. X. Sed, hæc quidem spes Regem maxime fefellit. Ipse vero petito ab Electore Brand. per literas *innoxio transitu* per Pomeraniam Poloniæ mox fines ingressus est, eo consilio ut Borussiam a Polonia separaret. Accessere confestim ad Regem plurimi Castellani, Præfectique Regii ac nobiles, qui ejus se tutelæ submittebant, quibus ut a licentia militum cautum esset, diplomata Regia, *milesque tutelaris* prompte indulgebantur. Illi interim haud obscure fremere Johannis Casimiri Regis pervicacia hanc Poloniæ calamitatem attractam, quod sua cum factione Patriæ amantium Civium consilia eluserit. Sub id tempus & Gniesnæ capitulum Sueco se submittebat. Missus etiam a Jo. Casimiro Legatus, cum literis a Senatu, quæ hanc duntaxat inscriptionem præ se ferebant: Sacræ Regiæ Majestati Sueciæ *Domino nostro Colendissimo*: sed non acceptatæ, quod Regis nomen ac titulus expressus non esset, & quia vocabulum *Colendissimi* fastigio Regis inferius videbatur. Instabat interim Legatus, longe insita Caroli Gustavi opinionem divitias Polonorum esse: Nullas *eo in Regno opulentas Urbes, nullos divites Mercatores*, nullas auri argentique fodinas. *Omnes Polonorum opes annuo, agrorum proventu & pecoribus constare*: his per hostilem propriumque militem absumptis cessare agriculturam juxta ac tributa, ac utrisque famem imminere. Creditum a multis Legatum Borussiam Regiam Carolo Gustavo obtulisse, eumque in finem jam *chartam*, quam vocant, *blancam* secum habuisse, quam & acceptare Regem debuisse rationis fuerit; quanquam hoc neget Pufendorfius. Occupata demum Warsavia: Cæsi e Polonis mille ad Czarnoviam, capta ipsorum impedimenta omnia, reliquis

liquis effuſo curſu in ſylvam ſe ſubducentibus: Inſequutum ad DONAICAM prælium, quo in conflictu aliquot Polonorum Centuriæ cecidêrunt, captusque Henricus Denhofius tribunus multis aliis cum Ductoribus; Quæ Regi læta victoria fuit, quod ſuos modo pugnandi Polonis ſolito adſuefcere perſpiceret, ac *Huſſaris* terribili quantumvis ſpecie ingruentibus prævalere. Pulſo in Sileſiam Johanne Caſimiro dedita Cracovia. Nec Status modo Poloniæ miles, cui *Quartianorum* nomen, Sueco ſe ſubmiſit, ſed & exercitus Polonicus idem exemplum juxta eum plerisque Poloniæ Palatinatibus ſequuti. His enormibus Suecorum ſucceſſibus, queis vaſtiſſimum regnum in ditionem jam redactum videbatur, & quæ modica hominum jactura Carolo Guſtavo conſtiterant: ſubmittentibus interea eidem ſe Lithuaniis: facile vidit Elector Brandenburgicus, Boruſſiam petitum iri, quippe in qua ſumma rerum per Poloniam vertebatur. Itaque, qui toto quidem bello *perſonam ſuam, primariarum ſane partium*, multa cum dexteritate egit: & ab initio jactabat, Regi ſe cupere fœdere jungi; id tandem, poſt varia utrinque diſceptata & ſcriptas jam fœderis formulas oſtendit, ſe eam præcipue ob cauſam miſiſſe Legatos, ut actiones Regis & eventum armorum ſpecularentur. Itaque elector octo militum millibus ſtipatus e Marchia in Poloniam ſe contulit, quem præter urbem ſuam iter capientem Gedanenſes inſigni quidem cultu excepere, ut tamen arctiorem cum ipſo conjunctionem refugerent. Initum cum plerisque Boruſſiæ ordinibus fœdus, & in hanc ſententiam concluſum, Sueciæ Regem monendum, ut militem finibus Boruſſiæ deducat, & loca occupata reſtituat. Huic poſtulato ſi locum non relinquat, junctis viribus vim propulſandam. Tandem ergo Boruſſiam invaſit Rex: Thorunium citra vim adhibitam, ejus in poteſtatem conceſſit: Elbinga quoque, vetere in *Suecos* affectu, & conclamatis fere Jo. Caſimiri rebus, nec ulla cominus auxilii ſpe, haud invita in oblatam deditionem conſenſit (11. Dec. 1655.) ſed & ipſe Elector, cum Equitatu Regio monte incluſus, cum pabuli, lignorum, aliarumque rerum penuria urgeretur, Rexque circa initium anni LVI. viam ad invadendum Regium montem panderet, inducias petere, & ad *duros* quantumvis *tractatus* accedere coactus eſt: in quibus id inprimis ægerrime tulit, quod illo quo Regibus regnoque Poloniæ hactenus obſtrictus erat, Vaſallagii vinculo, ſe ſuosque poſteros Boruſſiæ Duces Regi ejusque Succeſſoribus, Regibus regnoque Sueciæ obſtringere, atque Ducatum ſuum Boruſſiæ ceu Regum regnique Sueciæ feudum ab inde in perpetuum recognoſcere juſſus eſt. Inter hæc & Moſcus,

Paul. Piaſtr. Chron. Geſtorum in Europa ſingularium ad Ann. 1626. p. 383.

Digitized by Google

Moscus, Suecis hanc fortunam invidens, & Regi Carolo Gustavo vocabulum *Domini* in titulo bis tribuere renuens, literis ad Turcam se *Dominum totius Germaniæ* adpellavit, & bellum in proximum annum summa vi paravit, ut quo id spectaret, non obscurum amplius esset. Rursus Belgarum machinationes Regem haud latebant, multa clamante Conrado Beuningio *de paupertate & impotentia* Sueciæ, qua contemni facile queat. Igitur adhuc arctius rationibus suis Electorem innectere Carolus Gustavus studebat, rebus jam suis expedite judicantem Suecorum res in præsens sulciri, viresque Polonorum librari, quo hi belli molestiis fracti tractabiliores post forent. Quanquam plerique Suecorum pactis nuper cum eo initis parum diuturnitatis ominarentur, *velut nimium* duris. Quo haud dubie fine offerebantur a Sueco Electori quatuor Palatinatus Majoris Poloniæ, si placeret, vel *cum titulo Regis Majoris Poloniæ* possidendos. Noverat nimirum Rex, dolere Electori, se per arma ad subeundum Vasalli vinculum compulsum, cujus molestiam apud Polonos exuere tantopere optaverat. Eo ut exsolveretur, navata Warsavienſi prælio opera (quo claro utique specimine probatum, æquo *Marte Suecis Polonos* pares *haud* esse) se meruisse arbitrabatur, sed & insurgentibus indies in Regem pluribus hostibus; haud æquum censebat Elector, fortunas suas dubiæ cum ipso aleæ exponere, nullo alio emolumento, quam ut perpetuo Sueciæ obnoxius ageret. Tum & Borussiæ ordines periculo hinc a Polonis, inde a Moscis imminente, in genua submissi Electori supplicabant, ut ad amicitiam cum Polonis redire velit, ipsis ab exitio conservandis. Porro Poloni, per aspera, per blanda ipsius animum labefactatum ibant. Quare & Elector Slippenbachio nulla ambage declarabat, ni sibi caveatur, a Rege Sueciæ se haud deferendum, ac nisi summum Borussiæ Imperium concedatur, nihil causæ esse, quare sua omnia gratis exponat, & oblatas ab adversa parte cónditiones repudiet. Itaque concessit ei Rex inito 10. Nov. 1656. fœdere, ut pacta feudalia abolerentur, & Ducatus Borussiæ Principatusque Warmiæ, summo deinceps & a nemine dependente Imperio ab Electore & ejus descendentibus teneantur.

Pufend. Carol. Gust. 11. 12.

Inter hæc Sapieha, irruptione in Borussiam Ducalem, magnam late populationem faciebat: Ac Lisola tunc in Aula Electoris agens palam minabatur, ni Suecos deserat, extremam vastitatem ipsius terris illatum iri. Hinc languidius admissi hortatus Regis Sueciæ: declinatum ab Electore Regis colloquium: revocatæ a Regis Exercitu Copiæ Brandenburgicæ, quod fœdus ultra defensionem Borussiæ porrigendum non esset:

Digitized by Google

eſſet: Nec Elector propoſitis incertis præmiis & in longum præminentibus moveri ſe paſſus: ſed neutrarum factus partium nil ſibi hoſtilitatis adverſus Polonos ſupereſſe oſtendit. *Carol. Guſt. IV. 30.*

§. XI. Cumprimis vero ſummum Boruſſiæ Imperium cordi erat, *in quo Elector ſecuritatem ſuam verti* judicabat; nam perſiſtente ejusdem Provinciæ nexu cum Polonia, neceſſum erat, ipſum omnibus rationibus, motibus ac turbis ejus regni involvi nullo emolumento, cum auxilia ſua velut debita exigerentur: prout & eam ipſam ob cauſam funeſto hoc bello implicitus fuerit. In ſubſidium vocabatur Electoris Socrus, *Arauſionenſis Vidua*, ut ad Electorem Suecorum partibus dimovendum operam conferret. Quæ eam rem anxie trutinabat, inter alios Concionatore ſuo *Hornbeckio* conſulto, qui id recte fieri poſſe affirmabat, ſi neceſſitas urgeat, & Elector prius a Rege deſeratur. Inter hæc plurima trahendo in partes Electori pollicebantur Poloni: Quæ inter & hoc præcipue erat, ut Elector Civitatem *Elbingenſem* cum toto ejus diſtrictu & territorio, pleno Dominii Jure ſibi habendam poſſidendamque una cum reditibus teneret: *neque ea*, quamprimum ex Poteſtate Suecorum erepta fuerit, *ulli quam ſuæ Serenit. Electorali tradi deberet.*

§. XII. Pacta iſta, a loco ubi concluſa ſunt Welavienſia 19. Sept. 1657. a loco, ubi confirmatio, menſis Novembris d. VI. acceſſit, Bidgoſtienſia vel Brombergiana vocantur. In tranſitu enim Electoris in Germaniam Brombergæ cum Rege Jo. Caſimiro confirmata hæc tranſactio fuit *pactis nudo ſub æthere* utrinque jurejurando confirmatis. Horum verba, ex ipſis quæ Operi Brandenb. inſeruit Pufendorfius Inſtrumentis in Lectorum gratiam, quoad præſens concernunt negotium, ſubjungemus: Ita vero ibi poſt multa alia Rex Johannes Caſimirus.

a) Propter eandem armorum Conjunctionem & ſupra memoratas alias rationes ſuæ Serenit. Electorali *Civitatem Elbingenſem* cum toto ejus diſtrictu & territorio, pleno Dominii Jure ſibi habendam poſſidendamque una cum reditibus, qui inde ad Reges regnumque Poloniæ olim deferebantur, concedimus; promittimusque, quod quamprimum ex poteſtate Suecorum erepta aut recuperata fuerit, *Nemini*, *quam ſuæ Serenit. Electorali* vacua illius poſſeſſio tradi debeat, citra ullas prætenſiones, vel dilationes, præſidio Suæ Seren. muniendo, ſine ullo ſumptu Regis & Regni: Quam quidem Civitatem Elbingenſem eodem modo poſſidebit, tenebitque & fruetur ſua Serenitas, ejusque poſteri atque a nobis & Regno Poloniæ ad hoc ultimum bellum Suecicum A. 1655. tenebatur & poſſidebatur, etiam quoad Commercia, & Jura aliarum Civi- *Rer. Brand. L. VI. §. 78. pag. 384. ad Ann. 1657.*

tatum nostrarum Prutenicarum, nulla præterea telonia nova instituendo. Religioni Catholicæ & Augustanæ exercitium Elbingæ liberum sit: Statusque ejusdem Religionis Catholicæ idem erit, prout ante hoc bellum fuit. Jurisdictio Episcopi in Sacerdotes Catholicos prout ante, integra maneat: Jus Patronatus ejusdem Ecclesiæ Elbingensis Catholicæ ad nos spectabit. Templum Catholicis ademptum restituetur, proventusque & fundi omnes Ecclesiæ Catholicæ, quibus ante hoc bellum ultimum Suecicum utebatur fruebaturque, reddentur. Catholicis præterea ad Magistratus accessus patebit: Quæ omnia cum bene expensa & *ex SCto* peracta atque concluſa sint, in eorum fidem & majus robur hoc instrumentum manu nostra subscriptum, sigillo insuper regni nostri muniri jussimus. Actum Bydgostiæ VI. Nov. 1657. Regnorum nostrorum Poloniæ nono, Sueciæ decimo Anno. Vicissim Elector Polono ejusmodi cautionem tradebat: Fridericus Wilhelmus, Dei gr. &c. notum testatumque facimus hisce Reversalibus nostris, quod quanquam sua R. M. Poloniæ & Sueciæ in ratificatione & declaratione pactorum inter suam R. M. & Rempubl. Poloniæ ac nos Welaviæ d. 19. Sept. anni præsentis initorum, & postea Bydgostiæ confirmatorum ac JURATORUM in satisfactionem nobis *pleno Jure Dominii* Urbem Elbingensem concesserit: Nos tamen intuitu & ratione factæ nobis remissionis quingentorum Equitum, de subsidio duorum millium, vigore supradictorum pactorum fœderis perpetui, Reip. Polonicæ alias præstandorum: tum respectu declarationis suæ R. Majestatis & Reip. factæ, quod muri atque fortificationes omnes dictæ Urbis Elbingensis ante retraditionem per nostros præsidiarios destrui debeant, promisisse, & nos hæredesque nostros obstrinxisse, quemadmodum hisce promittimus atque obstringimus, *quod dictam Urbem* cum territorio, solutis *nobis a Sua R. M. & Regno Poloniæ ex propria pecunia publica quadringentis millibus thalerorum Imperalium a Sua Majestate oblatis*, Iterum Suæ R. Majestati ejusdemque Successoribus & Regno in proprium usum, pro se tantum eam redimentibus, cedere & retradere tenebimur, & posteri nostri tenebuntur. In cujus rei fidem hæc manu nostra subscr. & sigillo nostro Electorali firmari jussimus. Datæ Bydgostiæ VI. Nov. 1657.

§. XIII. **Triennio fere post Elector Hoverbequium, justi Legati charactere insignem, Warsaviam, quorsum in Junium mensem convocatio super pace Olivæ absoluta, erat indicta, misit, qui de traditione Elbingæ moneret, & delegatum ad tradendam Elbingam peteret Uladislaum**

Digitized by Google

diſlaum Rejum, qui antea ſingulari ſtudio in Electorem oſtentato, operam ſuam in eam rem obtulerat. Ubi initio quidem Rex Hoverbequio ſuper Elbinga tradenda, aliisque Electoris negotiis prolixe promittebat, nec a quopiam ſuper ea *vel verbo ſcrupulus* movebatur. Etſi ſtatim poſt factam pacem Rex Elbingenſes diplomate dato in gratiam receperat, confirmatis quoque ipſorum privilegiis, quod vix per pacta Bydgoſtienſia fieri poterat. Aſt cum ratihabitionibus hinc inde traditis, Sueci iſta Urbe egreſſi eſſent, Polonico contra præſidio immiſſo, Poloni circa eam cavillari incipiebant. Etſi Elbingenſes non magis Polonicum quam Electorale præſidium admittere voluerunt. Unde Lindanus, Suecicus Gubernator, pridie quam urbe excederet, epulis inſtructis Magiſtratum Urbanum grandibus poculis obruerat, ut ſequenti die ipſe militem educeret, Polonique contra ingrederentur, antequam Conſules heſternam crapulam edormiiſſent. Ac initio ſpes erat Regi, trecenta uncialium millia Gedani, aut alibi mutuo accipi ac centum millia per compenſationem detrahi eaque pecunia elidi actionem Electoris in urbem poſſe. *Pufend. Rer. Brand. VIII. 20.*

β) Rationes, vel uti Pufendorfius adpellat Cavillationes Polonorum negandæ Elbingæ fuere, *quod par ſit tam nobile membrum* inter Boruſſiæ Urbes conſervari: Elector contra arcto fœdere innexus Cæſari, ac metus proinde haud vanus ſit, ne is Interregno exiſtente tanti momenti Urbem in iſtius manus tradat, vel ſaltem Electorem acceſſione tam validæ Urbis nimis formidabilem Vicinis fore. Quocirca varia undique corraſa, quæ retinendæ Urbi prætexerentur. Inprimis ab Italis Regi inſuſurratum, habere Electorem Gedani Urbe Regia quempiam, qui literarum hinc inde mittendarum diſtribuendarumque curam agat, magno utique ſummi Imperii detrimento: Reginæ quoque oſtentabatur, quotannis ipſam *bis mille Uncialeſ*, in mercedes ferendarum literarum erogandas compendifacere poſſe, non ſine aliquo inſuper lucro. Quare literarum diribitorem Gedano amovendum, ac ſummæ quadringenties mille Uncialium ducenta florenorum millia detrahenda, nomine tributorum, quæ Electorales Braunsbergæ nullo Jure exegerint: Braunsberga quoque præſidium prius deducendum, ac trajectu Viſtulæ contra Neuburgum & Meiſterwaldam Electoralibus deſiſtendum. Sed & numerum præſidii Elbingæ imponendi ad ſexcenta capita reſtringendum. *Ibid. p. 531. 532. Rer. Brand. VIII. 81.*

γ) Monere tum Slippenbachius (Electori tamen parum amicus, quod Magnus Gardius Cancellarius dixit, & varia agitans conſilia periculoſa) cavendam Electori Polonorum malam fraudem ac fidem. Franc. *Ib. IX. 32. VI. 71.*

Lisola Regis Hungariæ Legatus suadere, omnia Polonis concedenda, quoad Elector Elbinga potitus sit. Nam tum satprætexti inveniri posse resarciendo, quod nunc decesserit; ac omissam munitionum destructionem quantivis taxari posse.

δ) Multum in universo negotio destinatis Potentiss. Electoris obfuit Uladislai Reji, hominis astuti & malitiosi versutia: Si Elector, *inquientis* semel urbe potiatur, non defore prætextum eludendæ redditioni. Tum si Elector valido cum præsidio Elbingam teneat, Polonis non minorem militum numerum Dirschaviæ, Marieburgi, Graudenti & aliis regiæ Borussiæ oppidis habendum. Post & opera, ab Electore Reip. navata, Rejo interprete cœpit elevari, quin & prætendi, velut de Elbinga ipsi Brombergæ ea Lege concessum sit, ut *eam propriis armis* a Sueco recuperaret. Quod si factum esset, Reipubl. haud necessum fuisset, Sueeis Livoniam tradere. Regina denique, a qua tunc Aulæ Polonicæ consilia pendebant, Rejo denuo injungebat, ut Elbingam quocunque modo servaret. Institutus deinceps 1660. ejusdem mensis Augusti die 31. alius congressus, quo Rejus declarabat, *Elbingam a se tradendam* his conditionibus: Si Regi circa Magistrum Veredariorum Gedani satisfiat, ac dicta pars summæ, qua Elbinga redimenda sit, detrahatur: Si prius conventum sit, a quo præsidium sit alendum: Ut Elector non plus Juris in urbem sibi arroget, quam Rex & Respubl. in eum transtulerit, aut transferre potuerit: Ut si Elector plus pecuniæ ab Urbe exigat, quam Rex, si eam tenuisset, id deinceps summæ ad redimendam Urbem definitæ detrahatur: Ut denique trajectus Vistulæ, quos Elector post pacta Bydgostiensia usurpare cœpit, omittantur, quod per eos extraneus miles improviso Borussiæ immitti possit. XI. Sept. visus paululum remittere Rejus, ac scripto polliceri, *Elbingam sine mora & sine novis postulatis tradendam*, si tabellariorum Magister Gedano removeatur: si de Summa Elbingæ redimenda centum uncialium millia detrahantur: ac denique trajectus Vistulæ omittantur. VI. quoque Octobris Rejus jam velut rem serio acturus Senatu ac civibus in Curiam evocatis, præsente Secretario Electorali denunciavit: *Regem Electori Urbem propediem traditurum*, ad tempus eodem jure possidendam, quo a Rege possessa fuerit.

ε) Tandem & ab Elbingensibus proposita hæc fuere Legatis Brandenburgicis, super quibus caveri sibi ab Electoralibus volebant: Ut numerus præsidii non excedat ejus numerum, quod jam a Rege introductum

ctum eſt. Eum ſi neceſſitas augeri jubeat, Civitatis conſenſum prius requirendum. Contributiones non exigendas, niſi communi conſenſu, in conventibus Ordinum Boruſſiæ Regiæ fuerint decretæ. Jure tamen collectas inſtituendi ad ſublevandas Civitatis neceſſitates penes Decuriones manente. Jus territoriale cum omnibus ad id ſpectantibus penes Civitatem manſurum ſine ullo onere hoſpitationum aut ſtativorum. Formam regiminis tam circa ſacra quam Civilia, ut & judicia eadem manſura, ſervato quoque antiquo Ordinum conſultandi & ſtatuendi more. Judicia appellationum ſtatis temporibus Elbingæ celebranda, privilegiis inſtantiarum perſiſtentibus. Jura Eccleſiaſtica Magiſtratui in Eccleſiis Auguſtanæ Confeſſionis addictis ſecundum Privilegia & Cautiones Regum Poloniæ ac Reverſales Epiſcoporum Warmienſium obtentas, illæſa relinquenda. Telonia nova non inſtituenda, & ſi neceſſitas in portu Pillavienſi quid novare ſubegerit, id ad Civitatem Elbingenſem ne porrigatur, & æqualitas in utroque Boruſſiæ portu ſervetur, perceptione vectigalium, quantum fieri poteſt, Elbingæ collecta. Ut mercium pro more antiquo Elbingam verſus Nogatum & Viſtulam libera ſit defluctuatio, una cum reparatione trientis fluminis ad montem Album: ac ut Gravamina Civitatis libertatem cum peregrinis commercandi per vicina oppida, nec non depoſitarium Frauenbergenſe, ut & exactionem ripaticam concernentia tollantur. Munitiones novæ in fraudem privilegii ne exſtruantur; ſed quia ſuper veteribus demoliendis autoritate Regis pacto Bydgoſtienſi inſertum: ubi de contraria hujus ac Reip. voluntate innotuerit, Electorem haud gravatim eadem conſervaturum, prævia idonea, ante evacuationem de *non offendendo in futurum* per Civitatem facta Cautione. Ut denique homagium quod Electori ad tempus poſſeſſionis præſtandum fuerit, præjudicium ne adferat ei, quod jam pridem Regi tanquam *directo Domino* a Civitate delatum. Ad quæ a Deputatis reſponſum: *Acceptari a ſe, quod Civitas paratam ſe ferat, voluntati Regis ac Reip. implendæ.* Munitionibus Urbis fruſtra ipſos metuere, quarum deſtructio nunquam futura ſit, ac Electoris commodis repugnet.

Ad reliqua Electorales monere, quam diu Poloni bello immerſi hæſerint, ne verbo quidem mentionem factam, aliquid ab Electore adverſus pacta admiſſum: Cæterum Braunsbergam protinus accepta Elbinga reddendam. Id Oppidum de Communi Conſilio ac ſtudio boni publici non ſine inſigni Emolumento vicinorum ab Electoralibus cuſtoditum, qui e tributis alendi fuerint. Non recuſare ſe tamen, quo minus poſt Elbingam traditam

ditam calculus ponatur. Cæterum impudenter ista jactari, cum expressis pacti verbis cautum fuerit, ut Poloni Elbingam, ubi eam a Suecis receperint, Electori tradant: Reliqua a præsenti negotio aliena, & amica transactione ac per delegatos facile expedienda. Rejus ipse tametsi Tricator insignis condicta die xv. Sept. 1660. adjuncto Bakovio, præsentibus Electoralibus, Elbingensium Deputatis significavit, Urbem Electori tradendam, Jure Hypothecario possidendam, salvis ejusdem privilegiis. Electorales nullis usi ambagibus, se Braunsbergam non prius reddituros, quam accepta Elbinga: bonorum tamen suorum oppignoratione, & datis obsidibus, satis cauturos. Promiserat jam Elector in Universum de Privilegiis: de numero præsidii ac demolitione munitionum deinceps se declaraturum: quæ pactis congruant, observaturum. Nec ab Elbingensibus talem haberi se velle, *cui ante traditionem extorqueri quid possit, quod ea facta servaturus non sit.* Denique Electorales consultatione inter se facta statuebant, a Rejo in Curia factam Denunciationem pro justa Traditione habendam, nec aliam a Polonis requirendam, ac apud Civitatem non nisi præsidii receptionem urgendam.

R. B. VIII. 82.

§. XIV. Quicquid vero Warsaviæ Hoverbequius diligentiæ adhiberet prohibere tamen non potuit, quo minus negotium Elbingense ad Comitia pertraheretur. Namque varia mox conglomerabantur, ad quæ Regi ac Reipubl. satisfaciendum prius sit, quam Elbinga in manus Electoris consignari possit: Fœderi nempe cum Mosco expresse renunciandum: præstandam reparationem ob non exhibita sex militum millia durante bello Suecico. De Summa pecuniæ aliquid remittendum ac diem Solutionis dividendum: Querimoniis Nobilium in Lauenburgico & Butovienſi districtu remedium adferendum, nec minus Borussis consulendum, qui sub enormibus oneribus gemant: Ut trajectu Vistulæ abstineatur: Ut Regi satisfiat ob Cursorem in ipsius contumeliam compedibus oneratum: Ut idonea cautela dispiciatur, qua Respublica certo confidere possit, Urbem soluta conventa pecuniæ summa ab Electore haud detentum iri, & complura alia. Hæc, inquam, Comitia respiciebant, quo Regi qualecunque prætextum nasceretur, fidem juratam eludendi, culpa infecti pacti in Rempubl. collata. Inter hæc Elector, Trajectum Vistulæ ad se pertinere, jure meritoque ab se pontem extructum, eumque pro arbitrio trajectui adhibitum, probavit: atque ad verba transactionis cum Alberto Duce 1528. initæ provocavit. Sine dubio Magistros Ordinis jus Trajectus habuisse, in quorum jus Duces succesierint. Adhæc Gruttam Polonicum Veredario-

Rer. Brand. IX. 15.

rum

rum Magiſtrum Gedani (unde ſuum quidem Veredariorum Magiſtrum, quem hactenus conſentiente Civitate ibi habuerat, amoverit) non permutaſſe literarum faſciculos in finibus Regiæ ac Electoralis ditionis, ſed inſuper habitis iteratis aliquoties monitis curſores per Electoris ditiones miſiſſe. Igitur *tuendo ſuo juri territoriali* neceſſitatem Electori allatam, unum & alterum illorum in cuſtodiam dandi. Cæterum ſibi nunquam in animo fuiſſe Regi ullum contemptum aut contumeliam inferre: ſed tantum prohibere, ne per Gruttam ſibi irreparabile præjudicium ſtruatur. Quo factum, ut deinceps compoſita Gedani Lege literarum faſciculi in finibus permutarentur. Porro circa ſex militum millia, quibus cum Elector rem in Boruſſia ex pacto non geſſiſſe arguebatur, oſtendebant Electorales: Pacta non ſtricte obligare ad rem in Boruſſia cum VI. millibus gerendam: Ac Electorem Rege petente cum longe majore numero bellum in Holſatia adminiſtraſſe, maximo cum fructu Poloniæ, velut quibus Sueci juxta ac Cæſarei hinc detracti fuerint. Obtuliſſe quoque Electorem, ſe per ſuas copias Thorunio, Elbingæ & Marienburgo obſidium circumpoſiturum: ſed Polonos ſubigente diffidentia id repudiaſſe. Denique ſuper mille quingentis auxiliariis haud ſubmiſſis oſtendebant Brandenburgici, Electorem haud fuiſſe obligatum ad iſtos mittendos niſi novo bello exorto: Moſcicum autem ante Suecicum jam extitiſſe. Quin eum ad iſtas copias mittendas paratum fuiſſe, & adhuc eſſe, ni Rex circa Elbingam tergiverſatus fuiſſet. Porro Electori nunquam Fœdus cum Moſco fuiſſe, quod pactis Polonicis repugnet, ſed nudam Conventionem de *non offendendo*, quæ communi inter omnes homines obligationi nihil ſuperaddat. Nec expreſſa renunciatione fuiſſe opus, cum juratis pactis maxima ineſſe efficacia cenſeatur. IX. 17. 552. b.

§. XV. Varia dehinc agitata. Poſtremo Poloni proponebant, ut Elector ſuper reſtituenda Elbinga caveat tota Boruſſia, in Commiſſum cadenda ſi fallat: quod velut cum ignominia conjunctum Electorales repudiabant. Demum tamen Electorales declarabant: Electorem Elbinga deſtitutum ea Lege, ut CCCM uncialium ſibi dentur, oppignerata tantiſper Braunsberga, ſed ſi Poloni Elbingam tradere malint, ſe ſuper reſtitutione *idonee* cauturum: Demolitionem quoque munitionum acceptis XLM. uncialibus remiſſurum; ſed æquiſſimæ quantumvis Conditiones Polonis haud arridebant, quod nihil dare decreviſſent. *5. Jul. 1661.*

§. XVI. Igitur in conſeſſu Ordinum expoſuere Electorales de conſtanti Domini ſui propoſito cum Republ. firmam amicitiam ſervandi, qui tradi- *Rer. Brand. L. 9. § 28.*

traditionem quidem Elbingæ ex pacto exegerit: ut tamen simul testetur, Reipubl. amicitiam pluris sibi quam Elbingam æstimari, ac ut sinistra de ipso spargentibus pudorem incutiat, jure suo in Elbingam desistere velit, *si aliud æquivalens* & idonea Hypotheca constituatur. Inde Delegati Polonici Electoris jus in Elbingam & Drahemium uno millione florenorum Polonicorum licitabantur, aut ut mille milites de promisso auxilio remitterentur. Quorum hoc Brandenburg. rejiciebant, ne Electori occasio deforet studium suum Reip. adprobandi. Contra universam actionem in Drahemium & Elbingam, ac huic ut munimenta salva persisterent CCCCM. uncialium taxabant: super hac restituenda se verbo Electorali cauturum. Sed uti *inter arcana Reipubl. Polonica* est, altera vice in propositionem deducere negotium, cujus subversio quæritur, ita dimissa primum e Comitiis Elbingensi caussa, in arcano concilio Comitiali per majora concluſum de Elbinga non tradenda.

LX. 19. 554.

§. XVII. Cum jusjurandum exprobraretur: quidam Decretum Concilii Constantiensis regerebant; & quod Sorbona, cum Franciscus I. Burgundiam Carolo V. Imperatori ex pacto jurato tradere deberet, pronunciaverit: privatus ad servandum jusjurandum suum sine discrimine teneri: *Sed Regum juramentis hanc exceptionem subesse*, ne per posterius priori quid derogetur. Galliæ autem Regem dum coronaretur, juraſſe, nil se bonorum Coronæ abalienaturum, ad quod & Lex Salica ipsum adstringat. Quibus Electorales occinebant Exemplum Saulis Regis, cujus soboles gravissimas pœnas dederit ob violatam ab ipso juratam fidem, quam Majores, dolo licet inducti, quondam Gibeonitis dederant.

§. XVIII. Electorales quanquam ita sibi illusum dolerent; tamen secum statuebant hilarem vultum præferre, quasi plene sibi satisfactum foret, ne malevolis lætitiæ ansa præberetur, nec Borussis pertinacia accederet, quorum aliqui Reginæ C. Mill. Uncialium promisisse ferebantur, si Electoris summo Imperio ipsos liberare possit. Denique postulabat Elector Braunsbergam sibi usque ad plenam solutionem relinqui; pollicentibus Polonis ista pactis fraudi non fore. Nam in contractu modos & tempus solvendi mutuo consensu mutari posse, salva illorum substantia.

Vorstellung des klaren und liquiden Rechtens.

§. XIX. Atque hæc fere sunt, quæ utrique, & *Succico Operi & Brandenburgico* hac de lite inseruit sparsim nostri Seculi Historicorum Phœnix Pufendorffius. Quæ sequentibus annis acta ultro citroque sint, nupero scripto exposuit Anonymus; Nempe cum Anno 1690. homagium sibi dici Serenissimus Elector modernus Regiomonte juberet, Polonorum Legatos

Hieco-

Hieronymum Auguſtinum Lubomirſcium & Stanislaum Szukam de componendis quibusdam prætenſionibus, pactorum Welavienſium cauſa reſiduis, aliquid Electori inſuſurraſſe, qui & ſibi gravem inde prætenſionem reſtare, ſimulque pronum ad Compoſitionem pacemque animum teſtatus eſt; oſtendens inſuper gratiſſimum ſibi fore, ſi, quod & Poloni affirmabant, elapſo ſex menſium ſpatio Legati, utraque ex parte eo de negotio tractaturi convenirent. Sed abiere non ſex modo menſes, verum & octo jam integri anni: Videbat Elector, ſibi illudi, Rege, ubi urgeretur, reſpondente, negotium ad Senatores & Status: his vero ad Regem id referendum eſſe dictitantibus; Jus ergo ſibi quæſitum vindicare ſtatuit: eo quod privato nemo indignetur, ſi Hypothecam ſibi datam, quocunque in loco vindicet, quo magis id ſummis poteſtatibus nullo humano ſubjectis judicio licere. Nec ignotum eſſe in alienationibus non ipſam traditionem requiri; ſed jus ei, cui addicta eſt competere, rem alienatam ubicunque eam deprehendat, vindicandi. Quod ſi igitur vi pactorum juratorum Electorali ſuæ Serenit. poſſeſſio urbis Elbingenſis eousque competat, donec conventa pecuniæ ſumma ſolvatur: utrumque autem hucusque nullo modo obtineri potuerit; quid quæſo, ajebat, Juri Divino atque humano magis conſentaneum fuerit, quam ejus Urbis poſſeſſionem, modo quocunque convenientiſſimo apprehendere? Nam qui jure ſuo utitur, eum nemini injuriam facere; nec ullum per univerſum orbem terrarum judicium eſſe, coram quo contra Regem atque Rempubl. actionem inſtituere Elector potuiſſet. Itaque ſuam Serenitatem citra obſidium aut factam vim occupare Urbem decreviſſe.

trafft deſſen S. Chur-F. Durchl. zu Brandenburg befugt ſeynd / die *Poſſeſſion* der Stadt Elbingen zu ergreiffen ꝛc.

§. XX. Nec ſibi officere, quod in nupero cum Rege Sereniſſimo congreſſu, Elector hac de re diſſimulaverit; Nihil enim aliud reſponſi loco fuiſſe laturum, quam *negotium hoc ad Univerſalia Polonia Comitia ſpectare*, ut ſilentio tranſeat, rem Polonis tam inviſam, ad conventum, teſtandæ amicitiæ *recreationisque* cauſa inſtitutum, non pertinuiſſe. Cæterum teſtari S. S. E. publice, nihil magis ſibi curæ futurum, quam ut æternum illud fœdus (vi cujus Elbingæ poſſeſſio ad ſe, Boruſſiæ ſupremum Ducem, ſpectet) ſanctiſſime conſervet: Urbi privilegia illibata integraque ubique relinquat, nec exinde vel Reip. Civitati Gedanenſi vel Epiſcopatui Warmienſi quidquam damni inferatur; demumque non alio quam *Hypothecario* jure Urbem poſſideat. Vide quæ Novembri ſuperioris anni, ubi Elbinga occupata fuit, prodiere Acta publica & Articulos præcipue Capitulationis a Guilielmo Brandio Electoris nomine ſignatos.

Digitized by Google

§. XXI. Meum quippe Juvenis, & qui diligentiæ saltem qualecunque specimen edo, non est judicium interponere; id unum precor, ut publicam Europæ quietem servemus. Cæterum ex dictis adparere arbitror, quam arcte innexæ Polonorum rationes cum Serenissimo Electore sint, quamque illorum interfit, non alienate potentissimi Principis animum. Quare & inter Regni Candidatos non semel Electores Brandenburgici fuere. Post abdicationem sane Jo. Casimiri, Primas regni ante Electionem dixit: *Electorem Fridericum Wilhelmum certo Regem* fore, si sacra Romana amplecti velit. Sed is reponi jussit, dignum animi sui magnitudine responsum: Ea lege se ne Romanam quidem coronam acceptare voluisse. Benignitate Dei tantas sibi ditiones obtigisse, ut plures non affectet: nec unquam in mutationem Religionis consensurum: Polonos etiam nunquam præclare de ipso sensuros, si DEO fidem haud servasse, ac emolumentum ante conscientiam habuisse arguatur.

§. XXII. Quid ad arcana Reipubl. Polonicæ referendum sit, supra monuimus, & probe intellexit Elector: Cæterum fraudi hoc ipsum aliquando Reipubl. esse posse monuit Jo. Casimirus. Erant hoc in negotio quoque Condæo Principi partes suæ: namque e Gallis adferebantur nuncii, *illum pecuniam* redimendæ Elbingæ daturum, si in Comitiis de Successione post obitum Jo. Casimiri sibi caveatur. Ubi cur is eligi non debeat, ostendit Elector: Ut maxime Condæi fortitudo laude digna sit, satis tamen esse ad eum excludendum, quod non SUIS OPIBUS, sed tali Rege nitatur, cujus ambitio ac potentia orbi jam suspecta ac formidanda fieri incipiat. Interim Condæo favebant, quotquot Auri Gallici dulcedinem degustaverant.

§. XXIII. Nec Reginam parum ad tricas contulisse memorat Pufendorffius. Illa invidiam, quæ apud Ordines *ob prostitutam fidem* publicam mansura esset, declinaturam se judicabat, si ostenderet, non penes Regem aut delegatum stetisse, sed Electoralibus cum Civitate convenire non potuisse super numero præsidii & cautione de non destruendis munitionibus; Obiit 10. Maji, sed exiguo tam Aulæ quam Ordinum luctu. Deprehensum esse scribit Vir illustris, ejus exemplo & continuis machinationibus malitiam & fraudulentiam in Aula Polonica *non modica incrementa* sumpsisse, moresque nationis eo contagio non parum infectos. Solennes ei artes fuisse, dicta sua inficiari, & aliis quæ non dixerant affingere, velut veneratione regiæ dignationis ab exprobratione mendacii tuta.

§. XXIV. Omnium tamen maxime traditionem Elbingæ impedivit, & quic-

& quieti publicæ obſtitit *Uladislaus Rejus*: Reginæ Cancellarius & jam Anno 1656. Francofurtum Legatus Polonicus, cujus characterem graviter ſignanterque deſcripſit Pufendorfius, cujus uti fere verba repetimus, *ſic & fidem ſequi* penes Lectorem eſto. Faciet tamen hoc ipſum, quidquid eſt Conaminis ad Characteriſticam Philoſophiam, quæ ut magna moralis Doctrinæ portio eſt; ita ex Hiſtoriis præcipue peti debet. Vis *Tricatorem inſignem* vivis depictum coloribus cernere? talem oſtendit Rejum Pufendorfius: Illi ſane, uno conceſſo, novæ ſemper tricandi occaſiones natæ: Jam enim ille fremere ac minari: Jam Elbingenſes inſtigare, obſequia Electori ut abnuant: alibi poſtulare, ut Electorales unum propugnaculum & unam portam Elbingæ occuparent, viciſſim Polonis unam Portam Braunsbergæ traderent, ut tamen eo oppido Electoralis Miles ad centum viginti capita reduceretur, quot & ipſi immiſſuri ſint: Quod quidem merito velut abſurdum & inſulſum Electorales aſpernabantur. Cui viro in omni negotiatione ſolenne erat, ut ſibi nunquam conſtaret; Ac Electorales argueret, velut plura annuiſſent, quam revera factum erat: quæ cum Electorales refutarent, irritis animis inter inutiles concertationes ad ſummam rerum nihil proficiebant. Iterum cum omnia conceſſiſſet, circa Machinas quasdam hærebat, quas ab Electoralibus Braunsberga avectas arguebat: Et hi novam munitionem apud Braunsbergam in ſolo Regis excitaſſe dicerentur, id quod tamen falſum erat, ac denuo tributa Oppidanis indixiſſent. Rurſus: Cum Brandenburgici ſe jam Reji poſtulatis ex aſſe ſatisfeciſſe crederent, iſte nova ludibria orſus cautionem ſupra remittendis L. uncialium millibus, ſimul honorarium ſuum & obſides reddendæ Braunsbergæ in anteceſſum repræſentari poſtulabat, antequam traditio Elbingæ fieret. Adhuc L. florenorum millia uncialium millibus quinquaginta, quæ Electorales jam annuerant, addi poſtulare: Electoralibus tantum inconſtantiam increpantibus, quæ manifeſti ludibrii ipſum convincat, ac honeſtius fuiſſe aperte negare, regerentibus.

Character hominis tricatorii.

Rer. Brand. VIII. 22.

Inconſtantia ac δολόγια.

Promittebat ſe Cives (Elbingæ) ad obſequium hortaturum, proſcriptionis metu intentato. Cum tamen idem ſecreto Oppidanos inſtigaſſet, ut adverſus denunciationem ſuam proteſtarentur (id quod tamen hi abnuerant) tum ſedulo inculcaret, ne Brandenburgicorum verbis aut ſcriptis fiderent, niſi Electoris manum proferrent. VIII. §. 84.

Vis avarum ac inſolentem? Rejum intuere a Pufendorfio delineatum: Acquieſcebat ille, cum Electorales quinquaginta millia uncialium Elbingenſi Summæ detrahenda annuerent: ſed ſibi una quinque uncialium millia in honorarium ſtipulatus, denuncians tamen, ni id ſtatim repræſentetur,

Avari.

tur, tot tricis se fatigaturum Electorem, ut serio ejus Legati dolituri sint, se ipsi haud gratificatos; mox honorarium in antecessum repræsentari postulabat, antequam Elbingæ traditio fieret.

Nemini utilis. Vis hominem inconstantem, *sibi & aliis inutilem*? talem in Rejo contuere. Namque quam ipse pecuniæ summam intenderat, non obtinuit. Quum Electorales stultum ducerent præmium exsolvere in antecessum incertaque adhuc opera, cui proin & inconstantiam & lubricam fidem in os exprobrabant. Nihil enim tam occulto patrabat, quin Electoralibus innotesceret. Simulator in perniciem factus, qui rem serio non agebat, sed hoc ludibrio Electorale Præsidium Braunsberga dimoveri cupiebat: persuadere tamen hoc conatus, se in Aula Polonica nimii studii in Electorem argui: Jamque is Elbingenses impulerat, ut ad Culmensem Ordinum Conventum Delegatos mitterent, tuendo veteri inter Ordines loco; Mox iisdem denunciat, quia pecuniam ad sui redemptionem corrogare nolint, quæ tamen intra triennium a Republ. sit refundenda, sibi necessum fore, urbem Electori tradere. Denique sub discessum Primores Urbis rogat, ut si quid ipsis minus placens denunciet, defungendæ erga Electorem obligationi, id ipsi ne curarent, præfectum quoque præsidii instigans, ut Civium animos obfirmaret. *Impii.* Execrationibus denique adsuetus: Namque inter tot ludificationes maximis subinde execrationibus de Candore suo testabatur: imprimis sterile sibi matrimonium imprecatus; cum summa votorum sit, ne improlis decedat.

§. XXV. Celebrem Quæstionem: de *Prussia ab Imperio* avulsa, & ad Polonos Anno 1554. translata tractavit Bœclerus ad Grot. II. 4. p. 143. 144. ubi de præscriptione disquirit. Junge Excell. Dn. D. Schweder. Introd. J. P. Part. Gener. IV. 31.

Rer. Brand. X. 82. §. XXVI. Magni præ cæteris momenti fuit exprobratio non servati juramenti publice facta a Legatis Brandenburgicis. Quale etiam exemplum jurisjurandi a Polonis elusi allegat noster: Fredro, inquiens, Castellanus Leopolitanus jusjurandum concipiebat ante Electionem a quibuslibet præstandum, *talem se electurum, a quo, aut cujus nomine nihil acceperit, nec quid ipsi promissum sit. Tum & nemini suffragium daturum, qui regnante antecessore, aut postea illicitis modis & contra Leges ambierit.* Quod juramentum Neoburgico fraudi fore credebatur, quem arguebant non minus illicitis modis quam Condæum ad coronam grassatum. Castellanus tamen Posnanienſis & alii, consultis prius Theologis censebant, id jusjurandum inane esse, atque illegitimum, ac vi metuque impactum: cum quilibet per conscientiam, circa electionem, bonum publicum præ oculis habere tenea-

tur. Poſſe quoque per *reſervationem mentalem* ejus vim elidi: Se quidem Neoburgicum, quem eligere decreverint, non ipſos nominaturos, ſed illis qui eundem nominarint, adhæſuros.

Nos id ſolum dicimus: nullum unquam tam grave periculum debere exiſtimari, ut ad illud evitandum quidquam committatur, quo Deum ſciamus poſſe offendi: Eſtque perjurium inter illa, ad quæ nulla neceſſitas debet compellere. Neque vel illa Exceptio de tacita reſervatione, ut nihil priori decedat, vel Franciſci I. exemplum aliquid probat. Nam tametſi illud inprimis vim Conventionis Madritienſis infirmaret, quod Franciſcus I. promiſerat, quæ ſine conſenſu Ordinum in ipſius poteſtate non erant: Simul tamen etiam hoc promiſſo ſe obſtrinxerat, *ſe vel Ordinum conſenſum impetraturum*, vel in Hiſpaniam rediturum. Itaque vix apparet, quonam argumento, Regis, cæteroquin generoſiſſimi, omni ſtudio allaborantis, ut quæ promiſerat, non præſtarentur, factum aliquis defendat: quem Madrito jam profectum ad egregiam Caroli V. adhortationem promiſſa denuo repetiiſſe, idque jurato narrat Hiſpanienſis Scriptor *Alphonſus Ulloa*, cujus verba recitat Johannes Werlhofius de Pactis Gentium liberarum. Rationes autem Gallorum refert Guicciardinus L. XVI. & ex eo Teſmarus ad Grot. II. 13. §. 14. p. 457. ad quas in conflictu reſpondere conabor. Conf. p. 463. Jungamus exemplum Regis Juda, qui perjurii reus fuit, quod Juramentum Babyloniis præſtitum non ſervaſſet. Nonne hic ſpecioſe poterat prætexere, Regnum non ſuum, ſed DEI peculium eſſe? Ezech. XVII. 16, 18.

§. XXVII. Dictum hoc æternum fœdus fuit Welaviæ initum, & Brombergæ confirmatum. Sed ſæpe cum æternis pactis ita agitur, ut neſcias de hac æternitate quid ſtatuendum ſit. Nempe ludibrium haud raro fuiſſe eventus docuit, tangere Evangelia, levare manus, per omnia ſacra confirmare Inſtrumenta; quorum valorem Ratio Status, cui larvam alicubi incomparabilis Forſtnerus detraxit, apud eos pro lubitu peremit, qui

Stulta fides, ajunt, quæ commoda fœdere tollat.

§. XXVIII. Eſt omnino communitati humanæ conſentaneum Jus hypothecæ vel pignoris, quo ejus, qui utilitatem nobis attulit, ſecuritas indemnitasque intenditur. Hoc enim pacto ſaluti publicæ privatæque ſæpius proſpectum conſtat: & ipſum hoc Polonorum exemplum docet, qui dum Electori Elbingam addixere, eodemque rationibus ſuis arctius innexo, conſervationi ſuæ luculenter conſuluere. Cæterum, & id a Natura præcipi conſtat, ut pignora partim cum debitis habeant condi- *Thomaſ. Jurisprud. II, 20, 170*

tionem; neque adeo probari potest mos Ægyptiorum, condita parentum cadavera oppignerare solitorum Diod. Sic. 1. 93. & Pusend. O. Maj. V. 10. 13.

§. XXIX. De Polonorum vitiis cum multi luculenter scripsere, tum ante alios gravissime in *Commentariis de Rep. emendanda perstrinxit* Secretarius Regius Andr. Fricius Modrevius: Ut *quod coloni* & omnes plebeji a Nobilibus vulgo pro canibus habeantur. Hinc, ait, illæ voces impurissimorum hominum: Qui Rusticum (sic enim plebejos omnes vocant, quamvis a rure remotos) necavit, perinde est ac si canem necasset. O vocem, pergit, excisione linguæ puniendam. Quæ quidem vox ex cædium iniqua æstimatione & jurium inæqualitate orta est. Occisus est annos abhinc prope viginti Zagorius a Parnicio, Petricoviæ in conventu Ordinum omnium. Quod Rex, Pater Tuus, graviter tulit, ut debebat. Cædes enim tantum non in conspectu illius commissa videbatur. Cupiebat Rex homicidam vel ex lustris, in quibus latitaret, extrahi: vel a fuga in quam se forte dedisset, retrahi moxque comprehendi & puniri, nisi Legibus patriæ impediretur. Audivimus tum, questum illum graviter fuisse rei indignitatem. Verum inanes questus erant, quos punitio debita non sequebatur. Quot anni interea fluxerunt, quibus Regnum hoc sanguinolentum viget? & ut imperante Patre, ita Te Rege sanguine redundat? &c. Plura non dissimulat Simon Starovolscius (cujus Poloniam edidit Hermannus Conringius Guelpherp. MDCLVI.) ubi agit de Viribus Poloniæ; p. 94. sqq.

l. II. de Legisp. m. 128.

Ep. ad Regem.

Sed hæc sufficiant.

DISSERT.

Digitized by Google

DISSERTAT. SELECT. IV.

De Conradino ultimo Suevia Duce.

CAPUT I.

SUMMA.

Inſtituti rationes exponuntur. §. I.
Ad hiſtoriam Conradini, Tractationis noſtræ Moralis argumentum, acceſſus. Conradini Natales. Conradi IV. obitus, Manfredi Pontificisque conatus ac trica. §. II.
Expeditio Conradini decreta, & propoſiti cauſſa. §. III.
Conradini in Italiam adventus, & auctæ copiæ. §. IV.
Spretum ab eodem Papa interdictum, & a Romanis exhibiti honores. §. V.
Caroli Andegavenſis deſtinationes & Germanorum acies, in Galloſque victoria. §. VI.
Mutata mox rerum facies ob militem Germanum diffluentem. Captivitas Principum. §. VII.
Et in eos pronunciata Capitis ſententia. §. VIII.

§. I.

QUi veterum recentiumque hiſtoriarum monimenta cum judicio legunt expenduntque, non, quod fieri ab imperitioribus ſolet, intra exteriorem narrationum recenſuumque corticem ſubſiſtunt: ſed facta, resque geſtas & varios humanorum conſiliorum eventus ad praxin deducunt, & ſi quid in exemplis expreſſum ſignatumque luculentius deprehendant, morali & practica adplicatione in vitæ hujus moderamen uſumque convertunt. Quo fit, ut ſummorum una Virorum conſilia, virtutes, vitia, affectus, propriis quaſi vivisque characteribus ac notis demonſtrentur, honeſtorumque adeo ac turpium diſcrimina, divinæ denique providentiæ, hiſce omni-

omnibus quæ inter mortales geruntur, sapientissime mirabiliterque moderantis specimina e tam diversis vitæ casibus actibusque non sine fructu ostendantur. Cujus quidem rei, ubi exemplum qualecunque edendum impræsentiarum fuit, Conradini ultimi e Suevis Ducis Historiam sumsimus ad manus: quam ex idoneis fideque dignis auctoribus, sed breviter, pro instituti nostri ratione, excerptam probatamque ac fultam primo dabimus: & observationes deinceps, Philosophiæ practicæ beneficio, pro Academicæ Exercitationis modo rituque subjungemus.

Sic Vrsperg. & German. Scriptores constanter. Conf. Epistola Conradini ad Principes Imperii, apud Goldast. Tom. III. p. 309. & Barclay. Specim. Annot. ad Æneas Sylvii Hist. Frider. III. Edit. Kulpisianæ p. 142. Conf. B. Platina in Vitis Pontif. p. 210. & Crus. Annal. Suev. III. 8. 10. 38. Edit. Francof. 1595.

§. II. Lugent nimirum plorantque adhuc infelicis *Conradini sui* calamitatem Suevi, queis ne Dii quidem pares, Cæsare auctore: neque dum illatam suo sanguini injuriam penitus concoxere. Cæterum nomen ei fuit Conradi, quod mox in Conradini vocem apud nonnullos excrevit: Itali haud raro Corradinum appellitant. Prodiit in hanc lucem Anno Æræ vulgaris MCCLIII. quo anceps jam erat Imperii Status, Landishutæ Bavaricæ: Parente *Conrado IV.* Rom. Imp. ac Neapoleos Siciliæque Rege, Duce Suevorum, longa serie ab antiquissimis Suevis, per tres ordine Cæsares Fridericum II. Avum, qui & Manfredum e concubina genuerat: Henricum VI. Proavum, & Fridericum denique I. Barbarossam Abavum ducta; Mater fuit Elisabetha Ottonis Bavariæ Ducis filia, soror Ludovici, qui Imperatoris Ludovici Pater ex Anna Polona extitit. Pater Conradus IV. Sexto, antequam Conradinum infelix enitteretur Mater, mense in Apuliam, relicta Landishutæ gravida, avitum paternumque Regnum repetiturus contendebat: Cujus jura, quum Innocentius, quæ quidem nec ipse habebat, immani nec tamen insueta Tyberino Præsuli licentia ausuque, Carlotto Anglico tradidisset, negligi ab se adeo haud posse ratus, Papæ iras haudquaquam metuebat; qui quum potentiæ Regiæ imparem se sentiret, sacris eum omnibus arque Ecclesiæ usurpatione prohibuit. Vixisset ingentis animi Princeps, & quam *non penes Papam stet, jura scribere imperantibus aut regna pro libidine distribuere*, optime edoctus, Pontificiis molitionibus frenum injecisset. Sed aliter visum supremo Numini. Namque nemine jam de Maximi Imperatoris interitu cogitante, subito per factionem Manfredi (quæ constans cordatiorum sententia erat) Siciliarum dominatui dudum inhiantis (*a*) veneno extinguebatur: condito tamen paulo ante obitum testamento scriptoque herede * Cunradino. (*b*)

** Filio suo, non Fratris Henrici, ut perperam refert Æneas Sylvius, Histor. Frid. III. p. 33.*

§. III.

(a) *Posito a Medicis in clystere veneno, queis Manfredus magna erat pollicitus*, Alter tamen Auctor, Hist. Eccles. Gothan. IV. 5. 8.

(b) *Vixissent Suevi, non eo tandem redacta res Imperii fuissent, ut aliquando Impe-*

Digitized by Google

§. III. Lætus hoc obitu Innocentius, ad occupandum regnum Neapolitanum se accinxit, neque jure se modo quod Ecclesia prætendat, sed & exulum Nobiliumque precibus ad id conandum erigi adfirmavit. Inter hæc & Manfredus Neapolim delatus, id a Pontifice, quem humili cultu mellitisque verbis delinierat, obtinuit, ut in Apulia, pulsis Conradini Tutoribus pro lubitu victitaret: sed uti fere cum amicitia, quæ subdole coaluit, evenire consuevit, ut parum firma existat: Sic Manfredus compositis nonnihil rebus suis, bellum contra Innocentium parare: hocque e vivis sublato, Alexandrum sacris sibi interdicentem armis imperare, Conradinum mortuum per subordinatos lugubrique habitu incedentes Germanos nunciare: exequias per Regnum universum instituere. Neapolim occupare, Rex salutari. Quibus quidem perceptis Conradinus, ablegatis ad Pontificem Oratoribus, vivere se testatus est. Lucenses quoque & Florentini decreta ad eundem Legatione in Sueviam misere Simonem Donatum & Bonacursum, equites; qui quum Conradinum puerili fere ætate, neque dum ad res gerendas aptum vidissent, non sine spe fati melioris, votoque pro felicibus Desideratissimi Pueri incrementis, discessere. Inter hæc Urbanus IV. Præsul Romanus missis in Galliam, e qua genus duxerat, Legatis, veniam delictorum omnibus, qui contra Manfredum, evocatis hoc fine ex Africa Saracenis omnia vastantem, præsto sibi futuri essent, promisit: mox & eo egressus est, ut Carolo Andegavensium Duci, Ludovici Francorum Regis Fratri Campaniam, Apuliam, Siciliæque Regnum largiretur: Ea tamen lege, ut id armis suis adquireret Carolus, tributumque annuum tam benefico Largitori persolveret. Conditionem ille accipit, venit, prælio vincit: Cadit Manfredus, Nobilissimæ conditor Manfredoniæ, vitamque cum Imperio finit. (c) Sublato illo Cunradinus tredecim annorum adolescens hortari suos, ne qui in Italia præclarum nomen Patris Avique ductu, peperissent, extincta jam veluti Sueviæ nobilitatis indole genrisque fortissimæ Majestate, Siculo se regno exui paterentur. Igitur ab Alamannis quoque in consilium vocatis definitum, proficisci in Italiam cum Exercitu Conradinum

conf. cap. II. §. 20.

Adde Monachum c. Justina Paduanæ Chron. L. III. p. 632. apud. Christian. Vossii. Edit. Francof.

rotorem facilius fuerit in ordinem redigere, quam seabiosum Monarchum. Vide Sekendorf. Hist. Lutheranismi II. 110. & Luther. To. IV. Altenburg. p. 118.

(c) *Memorabile de eo est, quod alibi legimus, deceptum vehementer Manfredum fuisse, ubi ad prælium cum Carolo se accingeret, accepto tali per oraculum responso: Non, Non, Gallus superabis Apulum. Nempe duplici negatione fefellit incautum Principem Bonus ille Grammaticus, quam affirmationi interdum æquipollere Manfredus non advertebat.* Adde Georg. Mœbium de Orac. c. 49. & Phil. Morneum de V. R. C.

oportere. Constabat jam Suevos Batavosque e quorum sanguine Matrem Conradini prodiisse memoravimus, conjunctis firmatisque copiis, Regnum, e paterna avitaque successione Juveni Principi debitum repetituros: sed & Hetruscorum Gibellini a Guelphis malo antea fato pulsi in spem novarum rerum erigebantur: Pontifex denique, pendente Cæsarum duorum, Alphonsi Castellæ Regis, & Richardi Cornubiæ Comitis Angli, lite curam Imperii ad se pertinere clamitans, Carolum Suevis objicere meditabatur: vetans insuper, ne quis Regem Siciliæ diceret Conradinum: ne vel consilio, vel re ipsi adesset: imo ne Principes, qui vocem, quod ajunt, in electione Cæsaris Romani haberent, Ipsum in Regem Romanorum eligerent, sub excommunicationis poena. His ergo apud se expensis, missa in publicum epistola Conradinus vehementer conquerebatur: *Innocentium innocenti sibi nocuisse: se in manibus S. Matris Ecclesiæ a patre tenellum condito testamento relictum esse: Papam vero terras alienas inter Consanguineos & Nepotes suos distribuisse. Interim quum Manfredus, qui illas recuperatas perfide ad se traxerat, e vivis excessisset, sibi heredi legitimo ab Innocentii successoribus*, Alexandro, Urbano, Clemente IV. easdem ereptas, atque ad Carolum Andegavensem nullo jure translatas esse. Nec destitisse Clementem, quin & regni titulum, dum Carolum Gallum per Italiam Vicarium Imperii scripserat, auferret. His se lacessitum injuriis Jus suum de Carolo vindicaturum.

Nauel. Gener. XL III. In epistola apud Goldastum dicit se relictum a Patre sub Conrado testamento infantilium: apud Theod a Niem vult illum sub Balia seu tutela Urbani stetisse.

§. IV. Vertente igitur anno, Cunradinus, Veronensium, Papiensium, Senensium, Pisanorum, Romanorumque Legationibus literisque excitus, hortante insuper Matre Elisabetha, ad transalpinam expeditionem se prorsus accinxit. Eunti Comites fuere Fridericus, Hermanni Austriæ ac Styriæ Ducis Filius, itemque Ludovicus Bavarus, avunculus, Exercitus præter peditatum X. M. Equitum constabat: e quo, quum Veronam venisset, VII. M. remisit, pecuniæ defectu, *quod imitum Mali fuit*. Bavarus quoque specie Comitiorum Augustalium in Germaniam Papæ jussu reversus est. Quanquam ne nunc quidem infelicius processere res Conradini: Namque Mantuæ & Papiæ maxima omnium congratulatione exceptus, atque Genuensium littore Pisanis navibus Pisam vectus, & aliquandiu ibi commoratus, multis (*d*) Gibellinorum, Longobardorum, veterii

(d) Vide Du Fresne Glossar. Voce; *Gibellini, quo cum a Weiblingensibus dictos esse existimamus?* Andr. Brunner. Annal. Bojor P. III. p. 822. *Pisas accessit, tanto ubique Gibellinorum plausu exceptus, ut mirum non sit incauti adolescentis animum adversus Pontifices eatenus obfirmasse.*

veteris utrinque dominii memorum, ac Æmilianorum copiis auctus mirifice est.

§. V. Multum quoque sub id tempus auxilii Conradino attulit Fridericus Hispanus, ejusdem Consanguineus, qui cum valida Saracenorum manu universam prope Siciliam (exceptis Massana, Syracusis, & Panormo) in potestatem redegit: Pisana etiam classis XL. fere magnarum triremium maritima regni loca perlustrans, Carolinas naves Messinam usque persequuta est; Interim Conradino Pisis solventi, quum Senas accigisset, (e) interdictum a Papa prælectum, ne contra Carolum quidquam moveret, neve Regnum Neapolitanum, (f) quod ad Ecclesiam pertineat, (quo Jure? Non alio, quam quòd latitanti in scrinio pectoris papalis Spiritui sic visum) adpereret, secus si fecerit, *Sacram incursurum censuram.* Sed is posthabitis Papæ minis Apuliam mox omnem, in amplexus exoptatissimi Principis sponte sua ruentem occupavit: Romæ denique haud secus quam Augustorum proles, & Campaniæ, Apuliæ, Calabriæ, Siciliæque legitimus hæres a S. P. Q. R. & Henrico Castiliæ Regis filio, Senatus Principe exceptus, in Capitoliumque ductus, & eo quidem honore, qui Imperatori suffecisset, affectus est.

§. VI. Ibi vero, quum Cassinum custodiret montem, angi vehementer cœpit Carolus, quod copias suas distraxisset, & Cunradinum Roma egressum via Tiburtina versus Regnum proficisci audiret. Summa rerum consiliorumque tum penes Alardum, Veteranum inter Gallos militiæ Ducem stetit, quem a Visitatione quidem Dominici sepulchri Neapolim adpellentem, Messanæ adversus Fridericum Hispanum altera exercitus parte consistente, altera vero defensioni oræ maritimæ destinata, propere ad se vocavit Carolus, qui & aciem mox instruxit ipso Augustini die, V. Kal. Sept. M. CC. LXVIII. præmissis duobus agminibus, Duce Philippo de

Ubi Beneficium ordinem instituit.

B. Cruf. ann. Ill. II. 18. 116.

(e) Observatu indignum non erit, quod Brunnerus ex Jesuitarum ordine Scriptor adnotat: *Adjectæ ejusmodi fulminibus auctoritatis jam excommunicationis omina movebantur: & vana esse necesse est, quæ formidini esse velit.* Addat. Henr. Stero, Monachus Alcahæ inferioris, ap. Marq. Breher. Tomo uno Rer. German. p. 385. *Roma Conradinus gloriosè tanquam imperator cum magno triumpho suscipitur, parvi pendens Papæ excommunicationem.* Similiter Martin. Polonus Chronol. Rom. Pontif. app. ad Hist. Æneæ Sylvii p. 370.

(f) *Agnita tamen eo usque ab Hispanis est Pontificum in Siciliam eis Pharum facultas, ut fundi loco a I. R. accipiant, eaquo propter quotannis equum album ephippio & ornamentis ex holoserico rubro ornatum simul VII. M. aureorum pendant, ubi Pontifex acceptæ pecuniæ dicere fertur, sufficiant pro hac vice.* Conf. Scrm. H. O. P. II. c. 1. §. 2. 437. 438.

Monteforti: qui in secundo constitutus agmine, regio ornatu insignibusque conspicuus ita prominebat, ut ipse Rex Carolus esse a suis quoque putaretur. Tertium agmen ex optimis fidissimisque collectum una cum Carolo in valle vicina, ubi conspici non poterat, latebat. Alardus in summo colle, quo in vallem prospiciens, paratus in omnem eventum esset. Succedebat jam Cunradini acies militari ordine sub signis: (g) primi ibant Romani, Itali, Hispanique omnes: Sequebantur Cunradinus & Austriæ Dux, æquales ætate cum ter mille gravis armaturæ viris, queis Principum data custodia erat. Ventum ad manus: Philippus Montfortius, qui vestitu & insignibus Carolum præsentabat, dato ad conligendum primo agmini signo, ab adversis partibus magno animorum ardore exceptus, strati Galli; Ipse interim Dux acerrime pugnans hostem ad tertiam usque horam sustinet, ut in quam partem victoria inclinaret, cognosci non posset. Tandem conglobati quidam Itali Hispanique, facta in larvatum Regem valida impressione, Philippum humi ictum stratumque interfecere. Sequuta propediem fuga, quod ipse Carolus putaretur interiisse. Potitos se victoria rati Cunradiani, dissipatos insequi & spolia legere: Germani quoque, qui circa Principes Juvenes custodiæ causa constituti erant, negotio se admiscere: ita ut profligatis Gallis quum passim effusissima fieret fuga, victor & exercitus dissiparetur.

§. VII. Nullum ergo jam in campis amplius erat justum agmen; nullum in subsidiis robur: cingebant aliquot utilissimi calones corpus Principis. Vagus miles, prædæ intentus, quasi certissimus Victor exultabat. At vero senex ille Veterator Alardus, postquam e collis, quem antea dixi, vertice

(g) Orationem Conradini ad milites graphice delineavit Jesuita Brunnerus, quem libenter hoic sequimur, Papæ nicas haud omnino dissimulantem: *Quinque*, dicebat, *Cæsaribus unicus hæres succedo. Supra centum annos Imperium Germanicum nostro sanguine stetit. Coronam imperii Principum favore toc Cæsarum sobole destemmatum Alexander Pontifex invidissimis literis, quibus omnes gentes nostra nomen confixum est, intercepit. Sicilia superavit vobissima certissimaque portio paterna hæreditatis: eam quoque si adissem, nimis felix futurum Pontificibus sum visus. Ergo conjuratis ad evertendas omnes spei meæ reliquias animis, Jure Gentium, frui me non sunt passi: & quia sola hodie imperant, regnaque Sportularium instar devidunt manipuris aut Clientibus suis, Coronam meam alter hominis exitio effrenavit, alter impavit. Nullum jam mea vocantius est caput; ego calubri pullus, ego Lernæa hydra pestilentior Basiliscus, ego malæ cervi pessimum ovum Pontificum literis traducer. Omnes in me arma acuunter, & nullum hodie sanctius bellum dicitur, quam quod in adolescentem innoxium, omnibus papillis calumniatoriorem. Pontificum auspiciis ego præcipitandusque est susceptus.* Annal. Boi. P. III. 316.

vertice omnia notasset, Carolum Regem e valle repente moventem hostibus dispersis prædaque onustis supervenire jubet. Ille mox circunducta delectorum acie in planitiem venit, hostes cædit, fugat, capit, ad ipsa Conradini signa penetrat: qui quum videret, quem repente in locum res suæ deductæ essent, cœli velut ignibus ictus, de vita vivens ambigit ipse sua. Attonitus ergo, cum Friderico Austrio paucisque aliis fugit, triduumque vili indutus veste per sylvas ac saltus ignotæ Italiæ oberrat. (h) Ubi Asturam venit, navis conscendendæ consilium cepit, quæ Pisas, fidam ac sociam urbem dirigeretur. Jamque cum naviculatore convenerat; & conscensa navis. Sed panis & commeatus deerat, quem mittunt eundem illum præstinatum. Pecunia etiam deerat; igitur alter annulum, raram habentem gemmam digito detrahit; Miratus aurifaber a sordido piscatore tam nobile ad se deferri cimelium, & suspectans unde haberet, quærit. Ille candide, a duobus, inquit, juvenibus ingenui vultus, sed habitu & vestitu squallidis: neque se ultra scire. Delata mox ad Dynastam urbis Johannem e Romana, ut apud Carolum Sigonium lego, Frangepanum familia hujus rei fama ex prælii eventu nonnihil jam suspicatum, navis ejus jussu instructa: adolescentes retracti & ducti. (i) Quo audito Carolus Asturam terra marique obsessam in suam redegit potestatem & postquam Ginatianum reversus, Calvanum atque Galeottum Conradini in fuga Comites capitibus in via truncasset, Conradinum cum Austrio Neapolim abducit. Ibi toto fere anno detenti in vinculis tetro miserabilique & quod ab Amicis accepimus, adhuc superstiti ergastulo, Nobilissimi Juvenes. Hoc elapso convocatis Neapolim e Jureconsultorum censu præcipuis quid faciendum sibi cum captivis esset, percontatus est.

Æmilius XII. millia Conradinorum cecidisse commemorat. Junge dicta Annal. Suev. III. 11. 18. 117.

Ita doctissimi testantur Italiæ Autonomi & Pandulphus.

Sigon. de Regno Italiæ Edit. Bonon. 1580.

§. VIII. Ab his in eam denique sententiam conclusum est, *tollendos e medio, & publice capite minuendos.* Quamvis ea præcipuis e Gallica nobilitate viris minime probaretur: Roberto imprimis Flandriæ Comiti, Regis-

(h) *Agnomen induturus, tuto sub censoribus lasciturus, si ex prioris fortuna insignibus nihil sibi retinuisset. Sed annulus, qui digito hæsit, fabulam evertit* Brunn. III. 831.

(i) *Sed nulla juberat caussa, cur magnopere dolerent se deprehensos. Extra hostium jam erant. Nullam Frangepanes maleficii caussam habebat: humanitatis parentibus: & si pretium operæ aliud nullum adpareret, servasse Principes Germanicæ juventutis, quibus non triumphis erat anteferendum?* Sed avarus animus & honesti cura intactus lucri spe nobilissimam prædam hosti venalem fecit. *Adde Brunner III. 832. qui æternis convitiis, non ut hominem sed ipsius humanitatis proditorem arbitratur.*

gis Genero, qui asserebat tanto genere ortum neutiquam tollendum, sed in Gentis propinquitatem matrimoniali fœdere trahendum. Sed vicit illorum, quos ante diximus, judicium: Itaque Neapoli locus sericis iisque rubeis tapetiis instruitur, eo in foro, ubi Carmelitarum (*k*) Eliæ instituta vanissimo ausu jactantium Templum. (*l*) Producti in Scenam Cunradinus & Fridericus Austrius, Gerhardus item Comes Pisanus, qui in prælio Thuscorum Dux fuerat: Præterea Richardus Reburfa, Jo. Grutta, Marinus Capeccius, & Rogerius Busius, Magnates Neapolitani. Conflaxerat eo maxima hominum multitudo, non Neapolitanorum modo & Gallorum, sed ex Italia quoque omni, tam crudelis supplicii spectandi caussa. Aderat & ipse tam feri barbarique ac immanis facinoris auctor Carolus. Cathedram eapropter extructam Robertus * Barius Caroli Protonotarius conscendit, sententiamque capitalem in omnes pronunciat. Momenta ejus præcipua erant: *Conradinum, quoniam Ecclesiæ pacem turbarit, Regni nomen usurparit, Regi denique ipsi necem intentarit, morte damnari.* Quæ promulgata animose ad Barium dixisse fertur, & Latino quidem sermone Cunradinus. Serve nequissime: Serve scelestissime. Itane filium Regis damnastis & ad populum: Nullam ego, ait, Ecclesiæ injuriam intuli unquam, sed recipere Regnum, a Deo mihi concessum, ab hostibusque iniquissime ereptum, fategi. Moriendum infami & indigna familia mea morte. Sit ita. Matris meæ agnati, Germani mei, Duces Bavariæ cæteraque e gente affines mortem hanc meam vindicabunt. Dictis his chirothecam (*m*) altera manu exutam, adversus populum projicit, heredem a se institui asserens Petrum Aragonium. Hanc (*n*) ad Petrum (*o*) detulit Henricus *Dapifer Waldburgius*, jusque in Regna Sicula eidem assertum memoravit: Cui a Rege, in perpetuæ gratitudinis tesseram, Sueyici Ducatus insignia data, tres puta Nigri Leones, quos adhuc in gentilitio deigmate servant Illustrissimi Waldburgii. Mox Fridericus Austrius ingeni-

Theodericus a Niem de Privileg. Imperii ap. Struv. Schardium de Jurisd. Imp. p. 696.

* *Rainaldus vocat C. Barium Politianum, sed quo fide?*

Ita Paulus Ebulonensis Histor. Neapol. L. IV. Conrad. 5. Adventus. Annal. Boic. VII. p. m. 467. Edit. Germ.

(*k*) *Dormit hoc utique Eruditissimus Papebrochius, in perpetuum ac indelebile sectarum opprobrium.*

(*l*) *Diem plerique designant XXVI. Octobr. MCCLXIX. vel IV. Kal Nov. Feria secunda in Henr. Stero Apud Freherum Tomo suo R. G. p. 385. unde & Schraderum aliosque emendes, qui ad A. 1268. hanc necem referunt.* Vignerius Histor. Ecclesiastica Gallico Idiomate Lugduni Batav. A. 1601. edita XX. X. Octobris definit a quibusdam advertit.

(*m*) *Addunt alii: cum annulo.* conf. Imhof. Notit. Proc. S. R. I. VII. 18. 2. 118.

(*n*) *Quidam Fridericum Castellanum, sed perperam,* Cras. III. II. 2 pag. 1. 90.

(*o*) *Qui Jus quoddam habere videretur ex Conjuge Constantia Manfredi Siciliæ Regis filia unic. filia.* Adde Pufend. Introd. p. 72.

geniculare primus jubetur, cui caput incisum. Illud e tabulato sublatum Conradinus amplexus, osculatusque, profusis lachrymis dixit: *O miserum me, qui Te, tam charum caput, a vidua Matris complexu abstractum, hanc in calamitatem conjeci.* Inde multa de acerbitate & perfidia inimicorum conquestus: innocens, ait, ac præter fas & æquum hereditate aravi, proavi, avi, parentis sanguine parta, ipsa denique vita spolior: Causam ad Dei tribunal rejicio. Videbit hoc scelus, vindicabit hoc parricidium summus in cœlis Judex, cui animam ab hoc corpore mox divellendam committo. Sic flexis ad Deum genubus, veniaque peccatorum petita fortiter carnificem expectat: qui caput amputat, & ab alio mox interficitur, ne extaret qui generosum, quique in tot Imperatoribus Regibusque stillaverat, sanguinem ab se exstinctum esse, insolentius jactaret. Addamus & Epitaphium Conradino scriptum:

Asturis ungue Leo pullum rapiens aquilinum
Hic deplumavit, acephalumque dedit

& Guazz. in Chronicis Italicis: Saxeus vere, inquit, esset ille, cujus animum non commoveret tanta crudelitas.

Conf. L. I. tit. Addit. infr. cap. II. §. 8.

Tantum ergo facinus in Principem Germanum, in Suevum, patravit Gallus: Atque hic exitus Conradini fuit, quo cum nobilissima simul Ducum Suevorum familia occidit, quæ paterno maternoque genere jam a Clodovæis Carolisque multos Imperatores, Reges, Principes produxerat. Cujus quidem Historiæ recensui pluribus haud immoramur: (p)

Quippe qui non tam historiam scribere, quam adplicatione Morali eandem illustrare constituimus.

CAP. II.

(p) *Multo minus ergo miracula enarrabimus, qui sub hunc eadem contigisse memorat ipse Æneas Sylvius, fidenter autem Brunnerus memorat. Illum legant, qui fabellis delectantur.*

CAPUT. II.

De eo quod in captivos justum. Rationes pro iis benigne humaniterque habendis, & de temperamento Imperii. §. I.

Rationes in contrarium. §. II.

Responderur ad argumentum a servitute petitum. §. III.

De Jure Gentium, quid statuendum e Bœcleri Philosophia. §. IV.

Exceptio a Judæorum in servos severitate elidituv. §. V.

Factum Davidis in Ammonitas expendiur. §. VI.

Rejecta Theodoreti sustitione, & admissa interpretatione durissimum supplicium confirmante. §. VII.

Confirmatur nostra sententia verbis Petri Arragonii; & ad male productam auctoritatem Augustini respondetur. §. VIII.

Actores Tragœdiæ Pontifices Romani. §. IX.

Papæ mancipiorum prætextus. §. X.

Suevorum in Ecclesiam Germaniamque merita adversus Præsules Capitolinos. §. XI.

De Jure horum in Neapolim, & de Prophetia Papæ. §. XII.

Dicta §. IX. roborantur. §. XIII.

Talio divina. §. XIV.

Rebus uti secundis queis datum. §. XV.

De Prudentia belligerandi Monitum unum. §. XVI.

Alterum. §. XVII.

Tertium. §. XVIII.

De ira reprimenda monitum. §. XIX.

Constantia amicitiæ cujus? §. XX.

Præstantia militis veterani. §. XXI.

Nihil quod crudele, utile. §. XXII.

Recursus & clausula ad Deum Immortalem ejusque Providentiam. §. XXIII.

§. I.

SUperest igitur, uti instituti memores in praxi jam ostendamus, quid vitæ humanæ colligendum hinc sit, simulque universam historiæ Moralitatem, sed breviter, & primis, quod ajunt, lineis definiamus.

Primum quo jure in captivos uti liceat, disceptari equidem passim videas; conquisitis præsertim variis pro præsenti facinore prætextis Justitiæ, sub quibus ipsa scilicet Justitia vitiari haud raro solet. Nos, pensitatis utrinque rationibus, id asseveramus: Jus belli & victoriæ non abrogare *Jus humanitatis*, & parcendum proinde eorum vitæ arbitramur. Quorsum præclara est apud Ciceronem Pyrrhi sententia:

Quorum

Quorum virtuti belli fortuna pepercit
Horundem me libertati parcere certum est.

Adde Cicer. Off. l. 12. 25. Nec mi aurum posco, nec mi pretium dederitis: & l. f.

Parta nimirum victoria conservandi sunt ii, qui non crudeles in bello, nec immanes fuere: nec hoc proprie belli jus cum Arioviſto dicimus, quod, qui viciſſent, quemadmodum vellent, imperarent. Nam quum in bello non tam de vita rebusque aliis, quam de Imperio per vim certetur: manifestum utique existimamus, ubi Imperium a vi exteriore defensum tutumque est, nullum proporro violentiæ aut crudelitati locum dari. Neque id vel *universalis* belli finis admittit, qui est quietus & securus juris, quod cuique competit, usus: vel *particularis* actionum singularum bellicarum scopus patitur, qui est, ut auctis ad Jus nostrum defendendum vindicandumve viribus, hostiles econtra vires ad nocendum nobis coerceamus. Atqui uterque hic finis citra hostium captivorumque internecionem obtineri potest: dummodo recta *finium comparatio* instituatur, nec violento nimium remedio securitatem stabilitum eat Victor. Quare & Ptolemæus, referente Plutarcho, Antigoni filio Demetrio tabernaculum & alia ad curam corporis pertinentia, pecunias quoque captas remisit, dicens non de omnibus rebus, sed de Imperio & honore inter ipsos certari. Quo magis vitam servari capto æquum erit, qua nihil homini charius dulciusque? In ipso igitur mancipio, ait Seneca, cogitandum, *non quantum illud impune pati possit, sed quantum tibi permittat* æqui bonique Natura, quæ parcere jubet etiam captivis & pretio paratis. Pertinet adeo hoc ipsum ad communem totius generis hominum conciliationem & CONSOCIATIONEM, quam colere, tueri, servare Membra tanquam ejusdem corporis, simul ponderata probe Naturali Æqualitate, humanitatisque edendo exempla jubentur: ne dum id, quod proprium est hominis, repetere victoria postulat: decertandi nempe per disceptationem genus: ad aliud regrediamur, quod ad belluas pertinet, & ad quod confugiendum non est, nisi quum uti superiore haud liceat. Est enim usus belli plane subsidiarius, ubi nempe quies gentium nonnisi armis obtineri queat. Capto vero hoste, in nostramque redacto potestatem jam id obtinuimus, ut sine injuria in pace vivatur: Igitur amplius sæviendum in devictum non erit: Sed veterum potius Romanorum imitanda æquitas, qui nihil victis eripuere, præter injuriæ licentiam. Quo de Temperamento circa acquisitionem Imperii legendus omnino Grotius. III. XV. 2. 3. 4. 5 4. & de captivis moderate habendis in Fœdere Friderici & Ludovici Palatinorum Rheni cum Ludovico Comite Würtembergico statutum est: Daß er die Gefangene nach Erbar Kriegs-Gewonheit

de Clem. l. 18.

Adde argumentum Jo-

bi, c. XXXI. 14. 15. Ambr. Off. l. 29. 72.

heit halte, und auch ohn des andern Theils Wissen und Willen nicht tödten lasse. Sub dato Freytag nach St. Matth. 1457. Conf. hoc de puncto & de captivis Illustribus servatis, Excellentiss. Domini DATTII Opus Illustre de Pace Imp. publ. I. 21. 5. II. 34. 3. Nostris moribus sapientissimum est consilium æstimandi captivos publicis tabellis, (Cartels) quæ tamen æstimatio speciem tantum venditionis habet, non propria venditio est.

§. II. Equidem obstare non parum prolatis videtur, quod in bello capti, Natura rei exigente, saltem *Jure Gentium* servi fiant, in quos Dominis nihil non licere constet, dudumque probaverit Seneca; adhæc, hostem interfici posse extra dubitationis aleam poni: quum victori jure belli liceat quodcunque libuit facere: Hebræos quoque Hesbonitarum fœminas puerosque occidisse, quin & Cananæos, quorumque cum illis connexa fuit causa delere connixos: denique nullibi culpari, quod ob improbi Regis imprudentiam, violatosque ejus jussu Legatos Davides Ammonitas horrendis cruciatibus subjecerit; Esse enim qui putent passos esse vel dentatas carpentorum rotas, vel acutos tribularum silices.

II. Sam. XII. 11.

§. III. Non tamen hæc tanti sunt, a sententia ut nos dimoveant. Namque servi ex ipsa rei Natura citra factum humanum nulli sunt: Neque hunc Natura illi inæqualem recte dixeris: quidquid in speciem e Stagirita atque aliunde opponant, qui contrarium tenent; Differunt enim & probe discernenda sunt: *esse quem Natura servum vel Dominum & tali compositum præditumque ingenio esse, ut convenientius huic videatur servire, alteri vero dominari.* Cæterum demus Bello captos pro servis haberi jure gentium posse: Quid inde? (*a*) Ideone obliviscemur, servos homines esse? aut hominem rationis compotem ad parem cum bestiis sortem redigemus, ut qui libertatis, optimi ac præstantissimi thesauri, possessor est, in machianm, quod ajunt, moralem commutetur? Hoc quidem committere humanitas vetat; (*b*) Nec cum servo poterit agi ita, quemadmodum aliis rebus nostris pro lubitu uti abutique possumus; neque aliis data opera præterque meritum erit addicendus, apud quos inhumaniter habitum iri prævidemus. Quid quod ipsa servitus in captos bello solenni eam ob causam introducta fuit, ut a summo illo rigore captores tanto

Conf. Pufendorf. Op. Maj. V. 3. 2. 3. & Osiandr. ad Grotium p. 792.

(a) *Ulciscamur eos, qui nobis nocere conati sunt, tantaque,* Quantum *æquitas HUMANITASQUE patitur, pœna adficiamus.* Cicer. Off. II. 5. *sub fin. Adde Christian. Thomas. Jurisprud. Divin. III. 15. 24. p. 225.*

(b) *Deus enim, nonne palam reclamat? qui igneo ille Spiritu omnes humanas argutiolas dissipat, quasi ventus folia, aut periculum tectorium.* Vide omnino Ulr. Obrechts. de Rat. Belli, vulgo Raison. de Guerre III. 36. & IV. 5. & 8.

Digitized by Google

tanto libentius abstinerent, quo captos interficere poterant? Servorum quoque appellatio, notante Pomponio, ex eo fluxit, quod Imperatores captivos vendere, ac per hoc servare nec occidere soleant. Itaque nec illud humanitati officit, quod de infinitis in captivos effectibus dictum est, nihil non licere Domino in servos: Licet enim hoc dicitur, non quod rectum ex omni parte piumque sit, aut salvis officiorum Regulis fieri queat, sed quod aliquando inter homines pœnæ non subjaceat; ubi illud Ammiani studiose semper tenendum: Sunt aliqua quæ fieri non oportet, etiamsi licet: & Ciceronis ac Plinii in eandem sententiam pronunciatum; Quare & apud Diodorum Siculum Byzantii & Chalcedonii, quod captivorum ingentem numerum interemissent, eximiæ crudelitatis facinora perpetrasse, & τὰ κοινὰ νόμιμα Jus comune spreviisse dicuntur. De Christianis non dicemus, quos inter convenit in universum, ut bello inter ipsos acto capti eum in modum servi non constituantur, quem antiqua vocabuli notio indigitat, qualem etiam inter se consuetudinem Mahumedistæ servant. Quod ipsum eo rectius apud utramque gentem invaluit, quo magis nobis indubitatum est, primam servitutis originem non ex bello arcessendam esse, quanquam ex eodem servorum numerum vehementer auctum esse non diffiteamur. Est quidem & illud pensitatione non indignum, quod victor in hostem Jus habeat? dominii nempe & licentiæ lædendi, donec pactum intercedat, & SALVO ORDINE SOCIETATIS. Quo sensu & Cæsar de Heduis pronunciat, suo conservatos beneficio, quos Jure belli interficere potuisset; Immo & ad illos Jus licentiæ extendi in bello constat, qui innocentes sunt: Interficiendos tamen eo in casu, ubi victoria aliter obtineri, aut Civitas oppugnari non possit: quod nisi jure liceret, neque Barbarorum triremes sine peccato aggredi licitum foret, in quibus remiges Christiani sunt & innocentes: quod absonum statuere, quum publicum bonum, quod ex ejusmodi victoria speratur, innocentium quorundam interfectioni merito anteponatur: nec unquam ullam oppugnare Civitatem integrum esset, quum vix ulla erit in qua non unus alterve sit, qui noxa caveat, quod valde inconveniens. Interim sævire in hostem, ubi is *nostræ factus est potestatis, & redigi in ordinem potest*, inhumanum merito habetur: nec quod Jure belli apud Scriptores nonnullos factum dicitur, actum omni culpa liberat, sed meram impunitatem, aut si mavis, Politicam Moralitatem, aliquid sed IMPERFECTE licitum, connotat & importat. At nobis de Lege humanitatis quæsitum est, quæ naturalem supponit æqualitatem, quamque vel Gothi olim sequuti supplicibus & in Templa fugientibus pepercerunt,

Grot. III. 4. 2. & III. 2. 16.

Grot. III. 7. 9. & Zeug. de J. G. pag. 283.

Obrecht. de R. B. II. 3.

vid. Jacob. Thomas. Ph. Moral. Tab. X. lin. 25. &

Ita Annotat. add. l. I. s. 2 ff. Adriani Commeni de Epicteti Disputationibus l. 13. 8. edit. H. Wolff.

cerunt, quodque belli jure fieri licuisset, illicitum sibi esse judicarunt: memorante hoc ipsum, generosumque facinus dignis celebrante elogiis Augustino insigni opere de Civitate Dei. Vide & Arriani Comment. ubi sic abutentem jure in servos increpat: Ἀνθρωπάδιον, οὐκ ἀνέξῃ δ' ἀδελφῷ δ' σοῦ, ὃς ἔχει τὸν Δία πάππον ὥσπερ κἀγὼ ἐκ τῶν αὐτῶν σπερμάτων γέγονα, καὶ τῆς αὐτῆς ἄνωθεν καταβολῆς; Mancipium, non ergo feres fratrem tuum, qui genus a Jove Summo ducit? qui ut filius iisdem e seminibus procreatus est, eodemque nititur fundamento? *Et post pauca*: Non recordaberis, qui sis, & quibus imperes? ὅτι συγγενῶν ὅτι ἀδελφῶν φύσει ὅτι δ' Διὸς ἐκγόνων. Nonne cognatis? nonne Fratribus Germanis? nonne a Deo oriundis? Ut jam non urgeam, vulgari potius errore, sparsoque per gentes rumore, quam vera juris alicujus explicatione statui, quod Victor Belli justi jus habeat interficiendi promiscue omnes in potestatem redactos. Nec sufficit ratio commutatæ cum cæde licita servituris. Imo ne pertinacia quidem in resistendo; Quare & Historicus, qui de Henrico II. Rege Galliæ memorat, quod Bovinorum quosdam vi captos, nimium obstinatos, jusserit suspendi, id factum ex communibus Juris bellici principiis non posse probari profitetur. Adde Obrecht. de Rat. Belli II. 8. 15.

Jungatur J. C. Beemann. ad Grot. III. 14. 3.

Laudata etiam nuperrime Dn. Zentgravio de J. & J. Sui sect. de Jure Gent §. 12. pag. 168. & Werlhoff. de Pactis Liberat. Gent. §. 5. 6. 8.

§. IV. Est insuper ambiguum valde, e Bœcleri Philosophia, Juris Gentium vocabulum: Jam enim pro Civili fere populorum jure accipitur: alibi sic de eo pronunciatur, uti *a Naturæ lege fere non differt*, atque in gentibus aliquo humanitatis usu excultis observatur: denique mores potius & *facta*, quam Jus *multarum gentium* notat, quamvis illi Mores & facta Juris nomine prætexantur. Primo significatu si accipiatur, diffitendum non est, trahi a Gentibus ad utilitatum suarum rationes Naturæ Jus, & Legibus civilibus certam, eamque modo severiorem modo benigniorem de servis constitutionem latam: sed quid inde? Altera hujus juris acceptio huc non quadrat. Jus enim Naturæ servitutem nonnisi humanam & Naturæ rationique sociali conformem admittit; nec præsumendum est in dubio, gentes juri Naturæ contraria, vel ab eo longe discedentia voluisse. De tertio genere quid dici debeat, facile est colligere; Solet enim eo sensu dici id juris esse, (c) quod sola auctoritate exemploque nititur, & proposito Rei alicujus publicæ commodo facti indecentiam dissimulat, nec aliud sæpe jus habet, quam IMPUNITATEM. Igitur accurate distinguenda

(c) *Consensere in aliquibus Jura peccato, & cœpit esse licitum, quod publicum est, ut ex Cypriano refert Albericus Gentilis* J. B. L. 5.

Digitized by Google

guenda ſunt, quæ a more quorundam populorum pendent, ab illis quæ a JURE Gentium *propria talis*, & cujus neceſſitatem obligationemque non ignoramus, æſtimantur. Adde, quod ſervitus etiam perfecta, ſi naturaliter conſideretur, Jus vitæ & necis non continet. (d)

§. V. Cæterum dira illa ac inſolens Judæorum adverſum ſervos inhumanitatis nobis haud adverſatur: qua perſuaſum habuere, ſe non veſtitum quidem aut victum debere ſervo e Gentilibus, licet omne operarum genus eidem imponerent, ſtatuta etiam ob neglectum gravi & duriſſima caſtigatione: Gentibus in hoc nonnullis duriores & deteriores, e queis Dijo: χρὴ, inquit δεσπόζειν ἀπηνῶς: quippe ſine qua æquitate jus heri ſumma eſt injuria. Quod autem in Hesbonitas Cananæosque tam ſevere animadverſum fuit, e divino quidem jure proceſſiſſe cenſet Grotius, quod in homines majus ſit, quam hominum in beſtias; Nos vero Juri Juſtitiæ rectius adſcribi exiſtimamus, quum Deus nonniſi graviſſimis illarum gentium peccatis commotus, conceſſa etiam CCCC annorum de malefactis pœnitendi mora ferale illis exterminium intulerit: Nec Deus hominem ex plenitudine Dominii punit, ſed vi Juſtitiæ, quæ impunitum peccatum haud relinquit. Quid? quod B. Sebaſt. Schmidius aſſerere non dubitavit, pacem quidem, ex divino præcepto Cananæis ab Iſraelitis offerri debuiſſe, *cum conditione emigrandi* e terra: quam pacem ſi renuerent, & ſe cum armis opponerent, ut occiderentur. Conf. Rabinus Venetus, qui gentes pro diverſa qualitate, quam ad gentem ſanctam habuere, humanius vel inhumanius a Judæis tractatas fuiſſe contendit.

Conf. Gen. XV. 16. ad Jud. l. 3. p. 73. Conf. Zanch. de Joſua §. XVII. & Rabbinus Venetus Sim. Luzatto nel diſcors circa il ſtat, degli Hebr. Conſid. 13. 15. & B. Hoffer. de mutua Libertate peregrinandi inter gentes C. I. §. 4.

§. VI. Circa factum Davidis duo nobis, inſtar characteriſticæ ſpeciminum Philoſophiæ, ſupponenda ſunt. Pervideri nempe ex hoc Ammoniticorum Conſiliariorum exemplo poſſe, quam frivolæ nonnunquam ſint hominum, politica, quam perperam ſibi imaginantur, ſapientia turgentium conjectationes, qui dum ſuæ ſibi malitiæ conſcii ſunt, nemini fidunt: atque ibi perfidiam ſolent metuere, ubi fideli dexteritinoque cuncta geruntur animo.

Tantam quoque occupatorum præjudiciis odiisque animorum eſſe acerbitatem, ut candidorum beneficiis non modo placari non poſſint, ſed & irritentur magis, & raptis in contumeliam optime quibusque dictis factisque, adfligendi undique occaſionem captent: Quod ipſum graviter

(d) *Conferri huic meretur Barclerus Comment. ad Grotii II 5. §. 28. p. m. 140 ſeq. & Kulpiſ. Coll. Grot. Exercit. V. q. 48. & XIV. 21. 164. Dn. Muller, Polit. 294.* IMPULNE *non tantum* HUMANITER, *& Cic. Off. III. 5. 119. Homo Naturæ obediens homini nocere non poteſt.*

deduxit Hieron. Wellerus, eleganti Comment. ad 2. Sam. X. 262. Fuit insuper graviſſimum peccatum, quod Legatos Regis optimi ſumma adfecere & injuria & contumelia, barbæ nimirum veſtisque dimidiam partem abradendo, quod plerisque gentibus ſummo ſemper probo fuit. Ut ex illo Poetæ:

Vide Horat. Satyr. l. 3. Caſ. B. G. III. pag. 70. Edit. Jungerm.

Vellunt Tibi barbam laſcivi pueri.

conſtat. Denique & univerſi generis humani intererat, graviter eos puniri, Legatos qui violaſſent. Quare & Veneti intellexere, quantum in Cæſarem facinus admiſiſſent, Legatos (quod nomen ad OMNES Nationes ſanctum inviolatumque ſemper fuiſſet) retinendo & in vincula conjiciendo. Cæſar vero in Venetos eo *gravius vindicandum* ſtatuit, quo diligentius in reliquum tempus a barbaris Jus Legatorum conſervaretur. Itaque omni Senatu necato, reliquos ſub corona (vel in orbem diſpoſitos, quæ conjectura Hottomanni eſt vel coronis indutos, quæ Gellii, minus nobis vero ſimilis) vendidit.

de Bello Gall. III. 16. 4. & Gell. N. A. Lib. VII. 4.

§. VII. Equidem, ſi Arabem Syrumque audire interpretem velimus, non erit, quod nimiæ ſeveritatis Davidem incuſemus. Nihil enim ex utriusque Translatoris ſententia in Ammonitarum nonnullos ſtatuit, quam quod in compedes catenasque ferreas eosdem conjecerit, iſtoque habitu per eum deduxerit locum, in quo lateres formantur & igni durantur. Rarior eſt Theodoreti ſententia, qui ex πλινθίον quod apud τὸν LXX. occurrit, & laterificinam ſignificat, aliam poſtremi hemiſtichii interpretationem commentus eſt; eſſe nempe πλινθίον quadratam aciem, ſicut quadrentur lateres. Quaſi David coegerit Ammonitas tranſire per hanc Hebræorum aciem, ut ab ea haſtis & gladiis confoderentur. Gallis id dicitur: *Paſſer par les piques.* Sed hunc ſenſum Hebraica Veritas non admittit, quam II. Sam. XII. 31. legas וישם את העם אשר בה ויוציא וישם במגרה ובחריצי אבחרל ובמגורת הברזל והעבר אותם במלבן ; e Verſione S. Schmidtii: *Populum denique, qui in ea, deduxit, & poſuit in ſerra & tribulis ferri, & ſecuribus ferri; quin tranſire fecit eos per fornacem lateritiam.* Omnino varia hic ſuppliciorum pœnarumque Ammonitis inflictarum genera enarrantur; Id quod & Abarbenel, ſanior cæteris e gente Judaica Interpretibus eleganter obſervavit: והם מיני עונשין ואיסורין והמגרה הוא הנקרא בלעז שירא Variæ, inquiens, hæ ſunt ſpecies adflictionum caſtigationumque. Prima inſtrumento facta eſt, quod Latinis ſerra appellatur. Conf. & Salom. Ben-Melech, qui addit eſſe hoc inſtrumenti nomen, quo ſecari, quodque ſerra adpellari ſoleat. Neque ſane

Vid. Pol. ad h. l.

inco

incognita ferratio Chananeæ incolis fuit, quo diriſſimo quoque ſupplicio Eſaiam adfectum eſſe Hebræi memorant. Eodem in milites quosdam uſus eſſe fertur Valens Imperator. Pariter Gellius refert in XII. tabulis hoc ſupplicium decretum debitoribus eſſe, qui ſolvendo non eſſent, ut in plures diſſecarentur partes, & inter plures adeo creditores diſtraherentur: Sed nunquam ea lex data exequutioni fuit. Quod & apud eundem Sextus Cæcilius teſtatur: Diſſectum eſſe antiquitus neminem legi, neque audivi. Alios (quod alterum genus cruciatuum) carpentis ferratis בחריצי הברזל ſuſtulit. Quod inſtrumentum fuiſſe ferratum autumant Salomo Ben-Melech & Abarbenel, in ejus fere figuram efformatum, quo fruges triturantur atque palea cortexque a nucleo ſejungitur. Rurſus & ferrea adhibita ſunt inſtrumenta, queis nomen מגורות ab inciſione lignorum, iisdem Magiſtris, inditum. Denique etiam traduxit eos per fornacem lateritiam. Nec obſtat, quod ad marginem in Keri per Malben eos traduxiſſe memoratur. Verum enim utrumque eſt, Traduxit eos per fornacem, ubi lateres decoquebantur: & per Molochi ædem, in qua Ammonitæ liberos huic idolo ſuo flammis exurendos immolabant, tranſire fecit. Quod ipſum, uti complura alia, luculenter expedivit Excell. Noſter Dn. Hillerus, Orientalium Linguarum Prof. Celeberrimus, egregio opere Arcani Keri & Kethib. II. 326, 327. Fuere ergo magnæ utique ſeveritatis ſupplicia, quæ Rex omni cæteroquin laude digniſſimus de Ammonitarum gente ſumpſit. Quare & Caſpar Sanctius, Centumputeolanus, exiſtimat, multo pernicioſius tantæ crudelitatis exemplum humano generi fuiſſe, quam violatæ Legationis ſcelus eſſe impunitum. Sed neque omnes Ammonitas id commeruiſſe. Itaque cogor, ait, exiſtimare, Davidem hoc feciſſe, cum cæcus eſſet propter peccatum, maxime quidem luxuriæ, quæ omnem ab illo pudorem & humanitatem expectoraverat. Sanctium tamen ejusdemque conſortes ſodalitii refellunt Salianus, & C. a Lapide, qui Davidem a peccato ſævitiæ excuſant. Neque alia nobis heic mens eſt: qui de facto Davidis benignius judicandum arbitramur: quippe quod nullibi culpatum reprehenſumque a Deo legimus, & in eos commiſſum fuit, quos ob ingentem malitiam horribili adeo ſupplicio dignos nemo negaverit. Qui enim, ut reliqua prætermittamus, offerendis Melchomo ſacrificiis crudeliſſimi extitere ſuosque infantes per ignem traducere, vel quod D. Kimchius obſervat inter brachia candentis idoli concremare ſoliti ſunt, merito & ipſi per incenſam fornacem traducti, aut in eam conjecti fuere. Quid quod fruſtra ad hæc talia Heroum divino actorum Spiritu facinora provocetur? & quod ad rem præſentem pertinet, eamque omnem

A. Gellius N. A. XII. pag. 324. b. Nam de immanitate illa ſecandi partiendique humani corporis piget dicere.

Eo conſilio tanta immanitas denunciata eſt, ne ad eum unquam perveniretur Gell. l. c. 327. b.

Ed. Antverp. 1624. p. 714.

Adde Schickard. de J. R. V. 6.

Digitized by Google

omnem facile conficit, nullum in Conradino scelus comparuit, quo vita privari commeruisset, spes una tot Regnorum ac Provinciarum, legitimo insuper bello cum hoste congressus, & repetundæ paternæ avitæque hæreditatis causa in Italiam vocatus. Qui armis regnum sibi optimo Jure debitum ab invasore recuperare conatur, in actu maxime licito versatur. In obscuris forte dubitationi locus est; hic justi injustique tam clarum erat discrimen; ut in dubium, nisi malitiose, vocari non posset. Adde Bœcler. Annot. in Æneæ Sylvii Histor. Edit. Kulpis. p. 143. Ut egregie in Chronicis Marcus Guazzus tametsi Italus: Saxeus, inquit, vere esset ille, cujus animum tanta non commoveret crudelitas, in tam excellentem Regem, nobilemque Ducem, eosque ætate adolescentes, edita. Quanto vero rectius Romani veteres de quibus Cicero: Bene, inquit, Majores nostri hoc comparaverunt, ut neminem Regem, quem armis cepissent, vita privarent. Quid ita? quia quam nobis facultatem fortuna dedisset, iniquum erat in eorum supplicio consumere, quos eadem fortuna paulo ante in amplissimo Statu collocarat. Quid? quod exercitum contra duxit? desino meminisse. Quid ita? quia viri fortis est, qui de victoria contendant eos hostes putare: Qui victi sunt EOS HOMINES judicare: ut possit bellum fortitudo minuere, pacem humanitas augere. At ille, si vicisset, num idem fecisset? Quid igitur ei parcis? Quia talem stultitiam contemnere, non imitari consuevi.

Comm. Rhetor. ad Herenn. IV. p. m. 32. edit. Joach. Camerar.

§. VIII. Recte proin Petrus Arragonius in Epistola ad Carolum: Tu Nerone Neronior, & Saracenis crudelior. Nero sane subtraxit oculos, jussitque scelera, non spectavit. Quare & Nerone sævior Domitianus dicitur Tacito, quod præsens non ut exactor tantum suppliciorum, sed ut spectator ludi sanguinarii interfuit. Et exprobravit istam imprimis crudelitatem literis ad Carolum datis Petrus Arragonius: Conradinum Tu, non in prælio, sed inermem nequiter captum: post diuturnum carcerem, post probrosa ludibria, post multas ex eo factas ostentationes ad pompam: contra Justitiam, contra Deum, contra omne Jus belli, contra consuetudinem priscis moribus adprobatam vita inhumaniter privasti: huic generi pro nectare rependens absynthium: ut qui comitatum Provinciæ, cum uxore, de Gratia speciali a Friderico Conradini Avo acceperis, fidelitatisque Juramentum illi pro se hæredibus suis præstiteris. Fœdiorem utique scenam inter Christianos nulla Tyrannis struxit, sive Castelli aream, quod Ludovicus Boius, postea demolitus dicitur: sive medium urbis forum Carolus ipse Spectator sceleris sui crudelitati consecravit, oculis inde gaudenti-

Conf. Cyriac. Lensul. ad Agricolam Taciti pag. 760. seq.

dentibus, unde etiam minime humanis aut mollibus lacrymæ sunt citatæ. Jungatur e nostris Cruſ. d. l. & e Bojis Brunner. III. p. 834. Equidem ad Auguſtinum pro ſcelere palliando provocatum eſt; ſed quam iſta manifeſta cavillatio juris fuit, cum auctoritas Patris auguſtiſſimi in patrocinium hujus ſævitiæ turpiſſime detorta eſt? qui cum vim militarem intra actus bellicos coerceat, & vi in actu bellico utentibus violentiam reddi dicat, e. g. quando reſiſtentes aut vim inferentes in acie & pugnis interficiuntur: captis autem miſericordiam deberi ultra ſtatuat, præſertim ſi nulla perturbatio pacis metuenda ſit: contra ſanam hermenevticen & omnem civilis & Chriſtianæ Philoſophiæ rationem formatus eſt caſus, quaſi ex mente Auguſtini tum demum & ſolum miſericordiæ locus ſit, ubi nulla pacis perturbatio debet metui. Quod etiamſi acciperetur, ſicut accipi verba Auguſtini non ſinunt, quam abſurdum eſt metum perturbandæ pacis fingere, ubi capti in poteſtate ſunt, & a nocendo in poſterum certis & *moraliter* extra periculum poſitis rationibus arceri poſſunt. Inſtas: Tolli e medio debuiſſe, a quo ſuperſtite ſemper metuendum fuiſſet Carolo, Italiæ imo univerſæ. Atqui in eos qui meris commodi ſuſpicionibus ne damnum ab aliis pati neceſſe habeant damno eos adficiunt, illud omnino Vibii Criſpi dictum convenit: Quis Tibi ſic timere permiſit? Itaque adverſus incertos metus a divinâ providentia & ab innoxia cautione, non a vi præſidium petendum eſt.

Joh. Wolf. Lect. Memorab. ad An. 1268.

Bæcler. Annot. ad Æn. Sylv. p. 148

§. IX. Mali vero hujus, ad omnem, quæcunque futura eſt, poſteritatem deteſtabilis cauſa totiusque tragœdiæ actores fuere Pontifices Romani. Equidem, ut fert ingenium hominum de rerum eventu temere plerumque judicantium, ſententiis variatum vehementer eſt. Nec defuere, qui malum omne Conradini majoribus adſcriberent. Æneas Sylvius, poſtea Pius II. Hiſtor. Frider. III. Crediderim, ait, ita cœleſti Numini placuiſſe, cui perſequutores Eccleſiæ grati eſſe non poſſunt: conſtatque ſæpe progenitorum ſcelera in nepotibus vindicari, *Sed nimirum* de Eccleſiæ perſequutoribus cum iis clamat, qui cœco partium ſtudio omnia Pontificum honeſta & inhoneſta laudare ſolent. Non poſſum non hoc loco, ſed obiter, memoriam recolere Civis noſtri, Michaelis Coccinii, Tubingenſis, cujus de Imperii a Græcis ad Germanos Translatione libellus hac in Academia A. M. DV. ſcriptus extat apud Simon. Schardium de Jurisdict. Imperiali Baſil. 1566. in quo jam ante tempora Reformationis Romanorum Præſulum arrogantiam candide perſtrinxit: Non poteſt, inquiens inter alia, Regi Papa Imperii Coronam denegare: etiamſi Rex homagium præſtare noluerit. Ex tali enim ſubmiſſione Rex ſe VASALLUM faceret

Edit. ad. p. 38

Michaelis Coccinii Tubingenſis Libellus egregius p. 715.

Papæ. Sed Imperator Imperium tenet a DEO, ministerio Electionis Imperii Electorum. Cæterum ex Ænea sine dubio sequentia Ludovicus Mauretius: *Executionem vocans, qui fait encor fremir d'horreur la posterité: mais qui sembloit un coup de la Justice Divine*, POUR LES BARBARIES, que les Peres de Conradin avoient exercées de toutes parts. Ubi tamen Jacobum Arragonium perperam appellat, quem Petrum unanimi Scriptorum consensu vocavimus. c. 1. § 8. Crudelius nimirum haud pauca patrasse, quam par erat: nec semel clementiæ oblitos erga dedititios fuisse: Sic Henricum VI. Imp. non frustra communi voce Asperum dictum, in Tancredi filium, æquo durius animadvertisse, quod Siciliarum Imperio eundem dejecerit: quod contra fidem datam Sibyllam Reginam Viduam una cum filiabus Monasterio incluserit, quod Guilielmo filio, ad quem Regni axioma hæreditario Jure pertinebat, nec Litii Comitatum nec Principatum Tarenti, uti quidem Juratus promiserat, reddiderit: sed, quod crudele, puerum ad spem stirpis adimendam eviraverit: quod præstantes Regni nobiles, Regi suo fidos, oculis privarit; Paria Fridericum II. Conradini Avum commisisse, qui postquam decem millia Mediolanensium, justo quidem prælio, mactasset, Præfectum urbis Petrum Tiepolum, Jacobi Tiepoli Venetorum Ducis filium triumpho Cremonam ingressus, Caraccio impositum, alteroque brachio ad erectum palum alligato, circaque collum ducto laqueo agitaverit, tandemque in Apulia publice ex turri ad mare suspendio sustulerit: quod Theobaldum, Franciscum & Guilielmum d. S. Severino, Principes, pluresque alios Proceres non aliam ob caussam, quam quod ad Papam transiissent, immanibus deleverit supplicüs, alios quippe ardenti flamma confectos: parricidarum alios supplicio, culeis nempe cum singulis canibus, gallis gallinaceis, simiis viperisque insutos, in mare projectos: ut alia, quæ Fazellus memorat, prætermittam: Conradum denique IV. sanguinis & paterni instituti oblitum, fratrem natu minorem Henricum, quem decedens Genitor Fridericus II. adhúc puerum Siciliæ Regem scripserat, honoris & gratulationis causa ad se profectum, per Johannem Morum Saracenorum Ducem interim, curasse; quo factum, ut impœnitens idem Conradus decesserit, quod tamen gravissimus Scriptor Jo. Nauclerus, idemque primus Academiæ nostræ Rector, pernegat. Testamentum enim fecit, inquiens, in quo hæredem instituit Conradinum. Quis igitur crederet tum in extremis positum suæ immemorem salutis fuisse?*

Voce: Conradin. p. 972.

§. X.

* *Par est Volaterrani calumnia de Conradini adulterio; quam vel illud arguit, quod Raynaldus, diligens imprimis Scriptor, Manfredi id facinus & formoris eventum ad-*

Digitized by Google

§. X. Caput autem rei esse ajunt Romanenses, quod contra Summos Pontifices plurima machinati sint, Ecclesiamque sæpius turbaverint. Hoc nempe mali principium: hic se prodit sorex. In tantum excreverat Ecclesiæ Romanæ antistitum ambitio, ut ad se pertinere liberam de Imperiis Regnisque in universum dispositionem jactarent: Papam esse, cujus pedibus omnia subjecerit Deus, oves, hoc est, Christianos, boves, Judæos & hæreticos: pecora campi, paganos, pisces maris, animas in purgatorio, volucres cœli, animas beatorum & angelorum: Illum piscatorem hominum factum esse, ut in omnes homines dominationem exerceat, & potestatem habeat Regibus atque Imperatoribus imperandi, eos citandi & ejiciendi. *conf. §. præced. 9. ab init.* *Spiritualissimus, quem vocant, Antonius Sum. Theol. tit. 22.*

§. XI. Intolerabile semper hoc jugum Suevis nostris visum: Quare & ex ea gente Imperatores justas passim querelas de Papa Imperii invasore effudere; Id quod cum ab aliis tum a *Joanne Schilterо*, eminentis doctrinæ viro luculenter ostensum est; Neque, puto, quisquam in Conradi III. Historia tam est hospes, qui ignoret, eundem contra Majestatem Apostolicam plenitudinemque potestatis Pontifici ab Clero adsertam protestatum; Qui quidem pernicioſissimus Error in tantum invaluerat, ut Bernhardus quoque Claræ Vallis Abbas, peremtoriam date sententiam ad depositionem Episcoporum solius Romani Pontificis esse dixerit, pro eo nimirum, Quod plus ipse plenitudinem habet Majestatis. Contra Conradus Augustus Pontificem cum ante tum post Carolum M. Imperii Romani membrum præcipuum & ordinis sacri quidem caput fuisse fassus est, sed ex eo ipso eundem cum omni Clero summæ Imperii potestati ex divina ordinatione subjectum esse probavit. Quandoquidem omnis anima, omnia Imperii Romani membra Imperatori Romano subjecta esse jubeantur tam præcepto Apostolico ad Ecclesiam Romanam, quam Apostolorum exemplis. Quo factum ut etiam Populus Romanus, de usurpato Pontificis Imperio, & universa sacra potentia edoctus non dubitaret plenam Imperatori Germanico Majestatem adserere; Imperium Pontifici abrogare, & Conradum ad recapessendum more Majorum τὸ κύριον solenniter invitare. Ad quem plures in hanc rem Epistolas misit S. P. Q. R. quarum postremam retulit Otto Frisingensis de Gest. Frid. L. 1. c. XXVII. & egregio quoque operi suo inseruit laudatus JC. Schilterus. *l. IV. c. 7. d. 2. §. de Lib. Eccl. Germ.* *p. 607.*

§. XII. Et quæ quæso arrogantia fuit Pontificis Neapolim Carlotto

cur ate denarrat, & ad verum auctorem refert. Sic. Dec. post. L. 8. p. 447. Fr. ler. ad Æneam Sylv. p. 141.

offerentis destinantisque, in quam nullum Jus habebat? Quæ astutia, Conradinum mortuum nunciantis? Excipit Platina: Pontificem, dum adolescens Conradinus per agrum Viterbiensem iter in Regnum faceret, ejus casum miseratum, prophetica voce dixisse: Conradinum ipsum ut victimam ad cædem duci. Bene scilicet potuit prophetare, qui præcipuus calamitatum mox insecutarum Author extitit: & quid aliud illa Clementis IV. vox voluit, quam interitum Conradini? Vita Conradini, mors Caroli. Mors Conradini Vita Caroli. * Igitur non absque Clementis calculo sublatum esse reor. Justus quidem Lipsius, apostatarum superstitiosissimus, de tanto capite melius sperat: Unde in monitis submissa murmurat voce; Pontificem etiam obtendunt: atque illum consensisse aut suasisse; Alterum potest, VIX ALTERUM. Sed quid multis opus? Jam supra M. Guazzum allegavimus, qui nihil usus circuitione de universa re testem luculentissimum se exhibuit. *d. l.*

§. XIII. Et annon sufficit, Andium Comitem contra Conradinum e Galliis evocatum, juramentoque jam Pontifici obstrictum fuisse? Ambigis: viventem ne maluerit Conradinum Inclementissimus Clemens superesse, an mortuum non amplius mordere? Quid opportunius accidere poterat Papæ, quam submoveri illum cujus potentiam etiam in puero metuebat: quemque timebat ne in Regem Romanum eligeretur. Quid magis ad gustum Pontificis, quam Regnum, quod Romanæ Ecclesiæ suo quidem arbitratu proprium fecerat, carere posse periculo? Quod fieri aliter vix poterat, nisi cæde & internecione tam cari inæstimabilisque capitis. Audiamus denique initium epistolæ Caroli ad Clementem de Victoria sua: Surge Pater, & comede de Venatione Filii tui. Nempe non dubitavit Carolus, senem se nuncio isto refecturum, qui jam ante ejus sententiam exquirens hoc responsi tulerat: Non negaturum Pontificem de Conradino fieri justitiam. Qua responsione ut de mandato autoritateque Pontificis Carolus Conradinum necavit. Conf. denuo Jo. Naucler. qui & ostendit alienæ virtutis osores salvo Suevos criminari, quos inter Antoninus, vir alioquin religiosus, doctus, & Archiepiscopus, Conradinum non potuisse regnum cœlorum ingredi, frivole clamitet. Vellem, inquit Noster, ut Vir cautus in mortuos tam severam non tulisset sententiam. *Addo Cruf. d. l. 117.* *Gener. XLIII. f. 228.*

§. XIV.

* Andreas Brunnerus, e Soc. Jesu, Annal. Bojor. P. III. p. 813. *Sed & Clementem*, ait, *Pontificem obiisse, nominis pii necesse est, si quis vulgo circumferatur, illius vox fuit: Vitam Conradini mortem Caroli futuram.* Vide Albert. Argentinens. Chron. p. 98.

§. XIV. Consuevit DEUS immortalis, quos pro scelere gravius ulcisci decrevit, his aliquam *impunitatem* concedere: quo gravius ex rerum suarum commutatione doleant. Usus est Carolus felici rerum successu integro fere decennio; sed luxuria diffluentibus apud Siculos Gallorum animis, nec virginum pudicitiæ aut toro uxorum parcentibus, Siculæ sequutæ sunt vesperæ, & Galli omnes, promovente rem omnem Joh. a Prochyta, ad æqualem campanæ pulsationem omni cædium genere sublati, sic ut Insulani ne fœminis quidem suæ gentis e Gallis gravidis parcerent. Occupavit hoc pacto Siciliam Petrus Arragonius, cui eam legaverat Conradinus, & capto Caroli filio unico, Patris cognomine occasionem nactus est vindicandi innocentissimam Conradini necem. Pronunciatum, & illi caput præcidendum esse. Adeo, quod quisque fecit, patitur: auctorem scelus repetit: suoque exemplo premitur nocens. Quare & Constantia, Petri Conjux, Carolo denunciari in carcere jussit, provideret animæ suæ ne detrimentum æternum patiatur: Moriendum esse, quo fato Conradinus occiderit. Cui quidem Carolus, Ego vero, respondit, æquanimis mortem oppetam eo die, quo etiam Salvator meus JESUS CHRISTUS mortem pro nobis oppetiit. Quod responsum, quum ad Reginam perlatum esset, præceps illa: Igitur ejus ego inquit, propter illum, qui eo die mortem subiit, miserebor. Tanta cum laude servatum a Muliere arbitror Carolum, quanta cum infamia Parentis cæsus fuit Conradinus.

Pufend. Introd. p. 63. De Talione conf. Doct. Danhauver. Hodosoph. Phænom. VIII. 70. sqq. in Notis.

§. XV. Ostendit Conradini calamitas, non omnibus datum esse, Rebus uti secundis, quod si recte novisset, hostium factus haud esset victima. Sed quid in puero mirum? quum ne Hannibal quidem, toties Victor post Cannense prælium id observaverit, languescens Campaniæ deliciis, & optimas quasque occasiones rei gerendæ elabi patiens. Res manifesta est.

Flor. II. 6.

§. XVI. Qui bella gerit, ei videndum præcipue, ut quæ relinquit a tergo, fida sint: quo & commeatus subvehi possit, & ipse semper cum copiis tutum receptum habeat: Semper hoc consilio usum legimus Cæsarem: qui & pulsum fugatumque Pompejum non ante persequi voluit, quam cum provincias ordinasset.

§. XVII. Quam verum illud Taciti: Sæpe obstitit vincentibus pravum inter ipsos certamen, omisso hoste, spolia consectandi, & Vegetii. III. 25. Frequenter jam fusa acies, dispersos ac passim sequentes, reparatis viribus

Flor. IV. 2.

viribus interemit. Pertinetque huc Leonis Imp. CPol. de bellico apparatu præceptum: Sæpius hoc militibus tempore prælii a Ducibus est inculcandum: Ne ante belli exitum, vel exploratam certamque victoriam quenquam hostium spolient; & Homerici Nestoris: Iliad. 1.

Μήτις νῦν ἐναίσιον ἁρπαλιμῶς μεδίτιω
Μηνιθα ἀλλ' ἄνδρας κλείνομεν.

2. Chron. XX. 25. §. XVIII. Amat victoria curam. Sic Josaphatus non præcipitanter ad prædam se adplicuit; & e recentioribus in bello Hungarico, prope Strigonium præcipue, luculenta bellicæ prudentiæ specimina edidit Carolus Lotharingus. Qui vero impetu magis quam consilio rem gerunt, plerumque succumbunt, præcipue si illis negotium cum prudentioribus fuerit.

§. XIX. Prudentum est abolere dolores, iræque non nimis laxare fræna: quæ ubi crudelitatem post se trahit, maximorum motuum cruentissimarumque cædium Mater est. Patet ex iis, quæ de Siculis Vesperis & Petri Carolique bellis tetigimus; & amplius docet historia. Horrendum est, quod de bello Carthaginensium cum Mercenariis suis Polybius refert. Quasi de industria hos populos inter se fortuna composuisset, ut occasionem alternis vicibus utrisque præberet exquisitis invicem sæviendi. Adde Diod. Sic. in Excerpt. Peiresc. p. 276. & præcipue Bœclerum, qui in Taciti Histor. hæc ipsa solide elegantissimeque deduxit.

I. l. c. 68. IV. 44. 76.

§. XX. Non est firma amicitia quæ subdole coalescit. Ostendimus id in contextu historiæ de Amicitia Manfredi & Papæ; Crescit inter diversa volentes odium, Vellej. II. 60. Proprie ergo nonnisi ea amicitia est, quæ fundamentum habet Bonum honestum. Raro enim fideles videtis, quos munus aut gratia copulavit.

§. XXI. Quantum in veterano milite situm sit, res Caroli per Alardum instauratæ documento sunt; cujus quidem stratagema notatum adeo non improbamus, ut artibus ejusmodi in bello adversum hostes uti licere omnino existimemus. Conf. omnino J. Lipsi. Civil. doctr. V. 17. 132. ff.

Cicero Offic. III. 9. 125. & 10. 126. §. XXII. Nulla major excogitari pestis potuit, quam quæ honestum ab utili distraxit: Hinc sicæ, hinc venena, hinc direptiones. Ea ratio

&

Digitized by Google

& Carolum commovit, ut sepositа omissaque omni humanitate tam crudele in Conradinum facinus committeret. Nihil igitur quod crudele, utile. Rem illustrat Cicero; Est enim hominum naturæ, quam debemus, maxime inimica crudelitas. Igitur male, qui utilitate potius dirigi putant officium quam humanitate.

§. XXIII. Prorsus divina providentia uti Regna constituuntur humana, sic & mutantur: In quod quidem reservatum DEI iniquum esse Machiavellum gravissimi Viri observarunt, ut mirum sit inveniri hodie, qui Florentino Secretario aliam mentem fuisse clamitet. Interim & vim huc accedere & vitium, nemo inficiabitur: Quippe quæ duæ ex parte hominum caussæ mutationis conversionisque Rerumpublicarum existunt. Sed desinendum modo est.

Conf. de Θεοδοσίᾳ Act. XVII. 26. & memorabilem locum, Jer. XXVII. 7. Augustin. de Civ. Dei, V. 1. 8. Eccl. Inst. Pol. V. 2. Machiavell. Princ. c. 25. p. 735.

FAXIT CHRISTUS, Tartari victor Pacisque Princeps, ut quam haud ita pridem Orbi Europæo indulsit quietem, perpetuam constantemque habeamus; aut si optanda magis quam expectanda perennis in hac vita serenitas tranquillitasque sit, ejus tamen ope charitatem exhibeamus omnibus; hostes animæ intestinos exterosque fortiter debellemus vincamusque, atque ad alterius demum vitæ gaudia feliciter perrumpamus.

DISSERT.

Digitized by Google

DISSERTAT. SELECT. V.

De facultate hominis intellectiva, volitiva ac sermocinante.

SUMMA DISSERTATIONIS.

Præfatio, & instituti rationes. §. I.
Esse adhuc in homine, & facultate quidem ejus Intellectiva *per lapsum licet corrupto Rectam rationem.* §. II.
Uti & Notitias Naturales, easque Insitas. §. III.
In Brutis animantibus non item. Brevis recensus patrocinii eorum a Clar. Salmasio, aliisque e Gallica Gente, ut & Hier. Rorario suscepti. §. IV.
Brutis an jus cum homine commune? & *an pœna iis inflicta.* §. V.
De Facultate volitiva *ejusque libertate.* §. VI.
Ei an obsit Temperatura corporis? Recensus Libri Galeniani de hac materia. §. VII.
De Moralitate Adfectuum. §. VIII.
Ex doctrina de Facultate Sermocinatrice *Casus Zopyri discutitur.* §. IX.
Exhortatio ad fidem ubique præstandam. §. X.

§. I.

Solent, qui vel cultura hortulorum distinentur; vel citharas pulsare didicere, aut picturam exercent artem, non uno duntaxat flore, sed variis & exquisitis undique delectari; non una semper eademque chorda oberrare: non unum simplicemque, sed varios debitaque opera dispersos ac temperatos colores in chartam conjicere. Quod ipsum, dum imitari impræsentiarum constitui: non equidem, spero, ab academico more recesserim, quo utrumque invaluit, ut nunc uni argumento curatius inhæreamus, jam & pluribus, in materiam exercitationis, occupemur quæstionibus. Caterum quas propositas hisce in schedis vides. Lector Candide, ex Illustris Defensorii, mea quidem laude excellentioris Viri de Officio hominis & civis elegantis libello plerasque excerpsi, &, si quod res est dicendum sit, instar

florum

florum amœnissimorum delibavi. Faveat nobis Deus Opt. Max. Fons autorque honesti omnis, atque hoc, quidquid est, conaminis in sui gloriam nominis publicaque utilitatis incrementa dirigat provehatque.

§. II. Uti multum imo plurimum ad obtinendam vitæ hujus, brevis & caducæ, felicitatem facit, actiones nostras ad amussim normamque dirigere; ita præsupponendum merito est: in quolibet homine matura ætate & mente integra tantum naturalis esse luminis, ut ea, quæ naturali Lege præcepta veritaque sint, comprehendere queat; ut est in §. 4. c. 1. l. 1. Pufendorfii de Off. Ubi quidem de communi mortalium inquinatione sermo nobis non est: cujus originem ac formam indagare atque exponere ad Theologorum spectat subsellia, e quibus audias, in spiritualibus talpa nos esse cœciores. Confer tamen 2. *Corinth. III. 5. Gen. VI. 5.* aliaque. Neque tamen in Civilibus hominem errare non posse statuimus: licet ejusmodi in eo judicii rectitudinem supereſſe arbitremur, vi cujus adhibita decenti cura & attentione rem possit comprehendere, quæ sive naturaliter nota, sive ex principiis natura notis legitime colligitur. Et hoc saltem nisi admitteretur vitio nobis verti non posset, quod male egerimus? *hoc*, inquam, *nisi concedatur quibusvis delictis homines ignorantiam invincibilem obtendere possent.* Quare nec injuria dixit, quicunque dixit, omnes rationes contra rectam rationem prolatas testari rectam rationem: namque si firmæ, ex recta utique ratione proveniunt. Si infirmæ, nil contra eandem faciunt. Ecquid aliud est λογισμὸς κατηγορῶν καὶ ἀπολογούμενος, ratiocinatio accusans & defendens? Quid aliud cognitio τῶν δικαιωμάτων θεοῦ. Justitiæ DEI, & vindicativæ quidem juxta B. Wellerum: judiciorum Dei, interprete Schmidio, ostendens in Ethnicis opus legis divino digito, cum sensu obligationis in conscientia inscriptum Rom. II. 15. quam recta ratio? *Sub fin. ejusd. §. author. cit.*

§. III. Quanquam autem infantibus rationis usum deesse, nec ab iis percipi actu reflexo, quid v. g. parens? quid honor? libenter meritoque fateamur; Off. H. & C. l. 3. 12. erit tamen illa legis inscriptio non metaphorica, sed vera & realis: quum inscriptio formaliter effigiationem quandam communicationemque Typi subjecto recipienti impressi importet: Dicta quoque *sensus commodo* a B. Osiandro aliisque fuit habitualis, ob durabilitatem nativam, ordinationem ad operationem, facilitatis denique promotionem. Interim aliud est inesse actu primo, aliud actu secundo pandi. Extat in animo Scriptura legis, sed per mentis reflexionem non legitur. *B. Osiander de Nov. Inscr. p. 39. 51. 20. Kœnig. Theol. posit. P. I. §. 21. §. 241. Scherz. Syst. L. II. §. 2. p. 31. & inprimis Brev.*

§. IV. Cæterum ut iis, qui bruta animantia ratione pollere existimant, assurgamus, id inprimis obstat, quod duabus animæ rationalis facultatibus, (de potentia sermocinante par est ratio) actionis humanæ principiis,

cipiis, destituantur. Horum enim ope homo non varias modo res cognoscit, easque inter se confert: sed & prospicit, quid acturus sit, ac ad id exsequendum sese movet, idem ad certam normam certumque finem conformat, & quid inde proventurum sit, colligit, quin & quæ peracta jam sunt, an ad regulam congruant, judicat. Hæc ipsa vero brutis inesse quis unquam asserat? vel si dicere audeat, quibus argumentis probabit? Itaque inter hominem & belluam hoc maxime interest, quod hæc tantum, quantum sensu movetur, ad id solum quod adest, quodque præsens est, se accommodat, paulum admodum sentiens præteritum & futurum. Homò autem quoniam rationis est particeps, per quam consequentia cernit, principia & causas rerum videt, earumque progressus & quasi antecessiones non ignorat: similitudines comparat: & rebus præsentibus adjungit, atque annectit futuras: facile TOTIUS VITÆ cursum videt, ad eamque degendam præparat res necessarias. Dices quod e Gallis Nathanael Carpentarius in Philol. libera, quod Cosmopolitani prius nomine evulgaverat, Exercit. 5. Decade 2. plane e *Sexto Empirico Pyrrhon.* Hypoth. I. 14. objecit: Canis venaticus feram antegressam, sed visu elapsam persequitur, cum ad bivium venerit, nec una eam iviſſe ex olfactu agnoscit, statim via illa relicta alteri insistit, sic argumentatus: aut hac via cervus elapsus est aut illa, cum plures hic non sint, atqui non hac, id enim me docet olfactus, E. illa. Video insuper mirandas brutorum operationes allegari, canum, equorum, elephantorum (quorsum pertinet illud Martialis: quod genibus flexis elephas, Te Cæsar, adorat, crede mihi numen sentit & ille tuum) aliorumque. Quæ omnia cum secum exigeret eruditissimus Salmasius, pro belluis pronunciare hunc fere in modum non dubitavit: Liber, inquiens, impleri posset exemplis, quibus probaretur, ratione non destitui animalia rationis expertia. Non animose tantum, in quo est θυμοειδὲς, Dominos suos: domumque, quam custodiendam accepere, canes defendunt, sed etiam cum aliqua ratiocinatione. Fidelitas enim, quam præstant illis, a quibus aluntur, non est sine rationis rectæ lumine, quam nec plurimi homines exhibent. Pergit, se non adducturum illud Chrysippi, quo & Dialecticæ participes esse canes arguerit. Adeo ex pluribus quæ afferri possint facile constare, in bestiis λόγον non minus reperiri quam θυμὸν, & proinde æque λογικὴν ipsis animam attribui posse quam θυμικὴν. Mirum quod e Gallis præter jam dictum Carpentarium, Salmasiumque, tres insuper alii bestiarum patrocinium susceperint; quos inter Bodinus eminet μετεμψυχόσεως commento seductus: Michael item Montanus, Vir, judicio Lipsii, sapientissimus, & Stepha-

Hulsem. Enucl. c. II. p. 86.

Calov. Theolog. Nat. & Revel. f. 149. seq. & alii passim Pufend. l. c. §. 3.

Cicer. Off. l. 4. c. 13. & 14. cujus hæc est philosophia.

Animadv. in Epist. & Simpl. p. 196.

Libav. P. II. Singl. Tract. de brutor. bestr.

nus Paſquierius peculiari epiſtola ad Adr. Turnebum. Quid quod Gabriel Naudæus, & ipſe Gallus, ſuperioris ſeculi Scriptorem Hieronymum Rorarium, Ex Legatum Pontificium e tenebris primus produxit? quo de illud Ariſtotelis in Anaximandrum repetiit Martinus Schookius: Κομψῶς μέν, οὐκ ἀληθῶς δέ. Eleganter quidem ſed non vere. Atque horum quidem omnium argutiis diluendis ſuffecerit obſervaſſe, nondum probari quod bruta agant ex proæreſi vel conſultatione, ſed naturalem ſolum inferri impulſum, apprehenſionem ſenſitivam, ſagacitatem ac ſolertiam naturalem, crebra actionum repetitione indeque enata conſuetudine excitatam, firmatamque. Ut nihil dicam, quod quædam animantia ſpirituum copia & ſubtilitate, fibrarumque præ aliis mira flexilitate polleant & majorem adeo ad ejusmodi effectus aptitudinem habeant. Uti non a Stagirita ſolum obſervatum, qui ex diverſitate ſanguinis, quoad fibras, conſiſtentiam & qualitates derivat animalia vel iracunda, furibunda, vel meticuloſa, perſpicacia: ſed & e recentibus de Elephante cumprimis monuit *celeberr. Sturmius*, edita eam in rem diſſertatione peculiari, qua in cauſas ſtructuræ hujus animantis decenter inquirendo, ſummi ſimul ac providentiſſimi Numinis exiſtentiam probavit. Equidem nos recte argumenta formamus; Canis autem in bivio conſtitutus non ſyllogizando hoc potius quam illud iter arripit, ſed quod in hoc aliqua *veſtigia* odorisque *indicia* deprehendat, quæ alibi non occurrunt. Quid, quod ipſo in argumento Chryſippus fatetur, cur una via relicta alteram petat? nempe ex odore id provenire, non ergo ex ratiocinio. Quare tranſeat canina hæc argumentatio & authori ſuo relinquatur. Cæterum nec ad probandam rationem, ut ſupra diximus, ſufficit unius ex altero qualiscunque collectio. Dantur etiam actiones beſtiarum, e quibus admiranda earum ſolertia comparet, quæ tamen nec ipſæ rationem evincunt. Æquale pondus habent, quando dicitur, quod agant propter finem, quod norint medicamenta, quod humano ſermone poſſint perſuaderi & quæ ſunt alia, nempe multum differt ratio poſita in Intellectu & Voluntate, ab umbra rationis & ſimulacro. Nec ab animalium ſolertia naturali ad verum rationis uſum, & jus agendi proprie tale valet conſequentia. Gallorum denique uniusque Itali authoritate non movemur: quanquam non ſerio ſed ingenii cauſſa Rorarium egiſſe cenſeat Zentgravius, Academiæ Argentinenſis decus, ſumma Jur. Div. l. 1. c. 6. Quo fine & Athanaſius Kircherus Paræmiam ſcripſit Ethicam ex animalium proprietatibus promtam: & Antonius de Balinghem ζωοπαιδείαν, ſive morum a brutis petitam inſtitutionem.

Ariſtot. de Cœlo II. 291.

A. 1696.

Add. Jac. Thomaſ. Dial. Phyſ. XXXVIII. 183. ff.

Digitized by Google

§. V. Quæ cum ita sint: observatum jam pridem DDbus est, impro-
Pufend. Off. prie saltem describi Jus naturæ, quod natura omnia animantia docuit, eo
l. 2. 3. & J. quod, quæ hujus Juris sunt, etiam bruta faciant. Solo nimirum impetu naturæ
N. & G. II. cæterum cum similitudine sensus ac desiderii humani. Cicer. in Læl. & Vinn.
1. 4. ad Instit. l. 2. πρῶτα τῆς φύσεως appellant. Conf ß. Thom. Tab. XIII. lin. 72. & in annot. ad h.l. Proli prospicere, vitam præsentaneo objectam periculo defendere & consimilia φύσις etiam bestias docet, sed præter rationem & usum Juris. Nam obligatio est vinculum Juris, quo necessitate adstringimur alicujus rei præstandæ, & præsupponitur semper facultas intelligendi præcepta capiendique. Vires autem ejusmodi brutis a Creatore sapientissimo denegatas in præcedente thesi docuimus. Hinc cum Levit. VII. 23. & XX. 15. bestia, qua homo ad pravam libidinem abusus interfici jubetur, id non intelligendum quasi in consortium delicti pervenerit, & idem cum homine scelus patraverit: sed partim ut delicti atrocitas hoc modo indicaretur, & alii a tam fœdo facinore deterreterentur: partim ne si bestia illa in vivis remaneret tristis hujus sceleris memoria permaneret, quod ingenti utique fuisset offensioni. Sic Exod. XXI. 28. Lapidandus erat bos cornupeta, non quod pœnam proprie sic dictam meruisset, & legem de non lædendis aliis violasset, sed ut aliis in posterum a tali noxa caveretur, & in negligentiam heri hoc modo animadverteretur.

§. VI. Altera animæ facultas est volitiva. Cujus quidem libertatem qui negat, is non omnem solum actionum humanarum tollit moralitatem, sed & omnem ab homine imputationem peccati in ejus impulsorem detorquet. Cæterum libertatem non eo saltim sensu acceptam volumus: quod homo ab intrinseco principio adigente sit immunis: sed & quod
L. 1. §. 9. uno objecto proposito possit agere vel non agere, idemque eligere vel respuere aut pluribus objectis propositis unum eligere cætera respuere, quod ipsum experientia patet, nam frustra homines deliberarent & consultarent, quid agendum vel omittendum, nisi liceret facere, quod nobis placuerit. Authoritas si quem movere possit, Platonem audiat, cujus hæc sententia: animum nostrum liberum esse, inque ejus potestate situm ut agat vel non agat, neque eum ulla necessitate cogi. ap. Alcinoum de Doct. Platon. c. 26. Ciceronem quoque novimus eousque in lib. 2. de divinatione liberum arbitrium defendere, ut omnem divinationem, imo, quod quidem absone dixit, etiam Dei præscientiam futurorum contingentium
Art. 18. tollat. Ut Augustanam Confessionem prolixe non allegemus, quæ humanam

nam voluntatem aliquam libertatem ad efficiendam civilem justitiam & eligendas res rationi subjectas habere liquido affirmat.

§. VII. Ista vero voluntas non semper citra ullum accedens momentum ad agendum vel non agendum sese applicat, sed sæpenumero per peculiarem ingenii dispositionem, qua ad certum genus actionis aliqui valde proclives redduntur Pusend. l. c. §. 12. versus unam magis quam alteram partem propellitur. Quo fit ut temperamento nonnulli tantas tribuant vires (an ingenii ostentandi causa, an ut facinoribus colorem addant? me latet) ut mores animi, illos puto, quorum causa principalis arbitrium & voluntas, adeoque in nostra potestate sunt, studioque & assuefactione mutari possunt, illud' necessario sequi affirment. Qua in re determinanda omnimode cum Puffendorfio facimus: l. c. dicente: Quantacunque vis eidem tribuatur, non tamen eousque valere judicandum est, ut hominem necessario in violationem Legis naturæ rapiat, quousque hæc in foro humano exercetur, adeoque omnino locum habet illud Horatii l. 2. od. 8. nemo adeo ferus est, ut *non mitescere* possit, si modo culturæ patientem præbeat aurem. Namque & sylvestres arbores mitescere cernimus: Quidni & homines? addenda interim quæ peculiari libro: *Quod animi vires corporis temperaturam sequantur*, exposuit Galenus, huc omnino sunt: ut quod differentium in tenellis perturbationum vix alia ratio reddi queat, quam temperatura corporis: quod mores hominum regionis plerumque naturam imitari jam sua ætate Hippocrates Platoque agnoverunt; ut apud Scythas unus post hominum memoriam Philosophus extiterit, Athenis permulti: apud Abderitas fatui magno numero, Atheni exiguo fuerint: quod vinum liberalius haustum varios in mente motus creet, sæpiusque

Eliciat verbum, quod non dixisse juvaret:

Quod denique anima ipsa vitio corporis expellatur: Poterunt, inquam, hæc omnia admitti in usumque trahi; dummodo, qui dispositionem aut propensionem, proclivitatem, sollicitationem in temperamento de sanguine sua in mixtura vario, ad actus largitur, ab inferenda inde necessaria inevitabilique morum aut ipsius animæ a corpore dependentia abstineat: corpus pro diversorio aut instrumento, animam vero pro hospite habeat, qui male sæpe tractatus dignitatem tueri suam non possit.

Tom. I. qui Isagog. complectitur. p. 317. ed. Venet.

311. b. sub finem.

318. a.

§. VIII. Patia fere patitur animus ab affectibus, spirituum agitatione præcipue ortis, quos *per se quidem* neque bonos neque malos, sed indifferentes esse existimamus; Sicut enim multæ actiones malæ sunt, nulla tamen formaliter mala qua actio, sed quatenus est exorbitantia a lege: ad

eundem modum nec irasci nec dolere malum est qua tale, licet irasci innocenti, & dolere propter voluptatem amissam malum sit. Cum igitur de bonitate & malitia morali disputatur, ait Augustinus, non tam quæritur, utrum animus irascatur, nec utrum sit tristis, sed unde sit tristis, nec utrum timeat, sed quid timeat. Irasci enim peccanti ut corrigatur, contristari afflicto ut liberetur, periclitanti timere ne pereat, nescio utrum quis sana consideratione reprehendat. Et ut Aristoteles princeps ille philosophorum, (quamvis apud nonnullos ob malam fidem, quam in recensendis Philosophorum sententiis, si non novis plane affingendis adhibueris, male audiat:) in Ethicis suis: non, inquit, qui metuit ac irascitur, laudatur, neque qui simpliciter, sed qui modo quodam irascitur, vituperatur.

Adde lib. de C. D. XIV. 7. 8. & L. IX. 5. ex quo hæc desumsimus, & Lactant. Instit. VI. 15 ubi contra Stoicos disp. e nostris vero Max Rever. Dn. D. Fœrtschius Tract. Germ. ad Matth. V. 2. seq. c. XIX. p. 603. 604. 605.

§. IX. Addamus denique circa facultatem sermocinantem in exercitii materiam nobile celebratissimumque Zopyri facinus: qui quum Babylonem Darius obsideret, quod ea civitas ab eo desciverat, atque ejus potiundæ difficillima ratio esset: nasum sibi ipsi, aures atque labra desecuit, atque noctu ad Darium se contulit, consiliumque aperuit, quo impulsus id ageret: Mox ad Babylonios profectus, sermone in id compositio iis narravit, ita se a Dario adfectum, quod eum de solvenda obsidione monuisset. Quo facto, ut Babylonii, qui Zopyrum ingenti virtute virum esse noverant, aliquot copiarum curam ei demandarent: quibus is adjutus, manu sæpe cum Persis conserta, victor e prælio excessit. Tandem vero Dux omnium copiarum ab iis creatus, Darium noctu in urbem recepit. Equidem pluta sunt, quæ moneri hic debebant. Nos pauca pro instituto delibabimus. Primum quidem in eo turpiter egisse censemus Megabyzi filium, quod membra corporis ad decorem composita abscidit ipse mutilavitque. Vetat id facere non ordinata solum φιλαυτία, quæ debitam corporis πρόνοιαν injungit: sed & humanæ custodia societatis, cui vitam ac membra quoad fieri id a nobis possit, illæsa servare jubemur. Cæterum ipsum facinus a stratagematum Scriptoribus, Polyæno & Frontino inter stratagemata ab omni reprehensione procul remota, numerari advertimus. Namque cum justum suscipitur bellum, ut aperto quis pugnet Marte aut ex insidiis, nihil ad Justitiam interest, docente jam olim Augustino. Hocque inter stratagemata & proditionem intercedit discriminis, quod illis insidiæ fiant citra perfidiam, eorumque vis proprie in arte solertiaque posita proficiat, tam ubi cavendus, quam ubi opprimendus hostis est; Quis enim vituperavit, ut infinita præteream, illustre simulationis exemplum in Georgio Dœrfflingio? qui equitatum cum dimacharum manu præcedens ad exteriorem Havelæ pontem, qui

Herodot. III. p. m. 349. Justin. l. sub finem.

L. VII. Strat. III. 3. 4.

Tom IV. opp. in Jes. qu. 11. f. 288. Frontin. præf. in l. Strateg.

Pufend. Rer. Brandenb. XIII. 34. 998.

qui attractus erat, ruebat, Suecum ſe ſimulans, cui Brandenburgica caterva immineret; ac cum non ſine expoſtulatione ac minis obtinuiſſet, ut pons penſilis demitteretur, mox irrumpens Suecorum ſtationem Ratenaviæ trucidabat. Quare exiſtimant hanc Babylonis deditionem non poſſe dici perfidiam; quia hoſti uti injuria non fit necando, ita nec ſimulando. Quæ ratio eſt, quod Chuſai quoque Transfugam ſimulans laudetur a noſtris, Bidembachio nominatim, ad II. Sam. fol. 847. & Danh. Coll. Decal. p. 715. Diſſentit tamen Grotius & pactum aliquod tacitum intercesſiſſe ex ipſa negotii natura arbitratur: ego huic ſententiæ eam ob cauſam malim adſtipulari, quod Babyloniis, receptoribus ſuis, interpoſita fide impoſuit. Illud ſane in aprico eſt, nefas eſſe fidem inter inſtrumenta fallendi diſponere.

in op. maj. VIII. 2. 1332.

ibid. VIII. 11. 5.

§. X. Nec enim id probamus, quod execrabili voce Lyſander effutiit: ut pueros talis ſic viros juramentis circumveniri debere. Repugnat hoc graviſſimo naturæ dogmati: Fidem, fundamentum juſtitiæ, ſervat: Quam & perfidis præſtandam exiſtimant *in Off.* Ambroſius & Cic. quod niſi admiſeris humana corruet ſocietas, jamque in bellum omnium contra omnes fœdiſſima corruptione degenerabit. Igitur optimus ille

Militiæ, cui poſtremum eſt primumque tueri
Inter bella fidem.

Sil. Ital. 14. 170.

Nam illud quidem

neque do, neque dedi fidem infideli cuiquam.

idcirco recte a Poeta dicitur, quia cum tractaretur Atreus, perſonæ ſerviendum fuit: ſed ſi hinc ſibi ſumunt, nullam eſſe fidem, quæ infideli data eſt, videant, ne quærant latebram perjurio. Nam Zopyro cum juſto & legitimo hoſte res gerebatur, adverſus quem uti multa Jura erant communia, ſic & univerſum Jus Feciale.

Cic. off. III 29. *per tot.*

DISSERT.

Digitized by Google

DISSERTAT. SELECT. VI.

Selecta Moralia de potentia Dei.

PRÆFATIO.

EX materia de Religione Naturali dissertaturus, non equidem ignoro, strictiore a nonnullis significatu Religionem accipi, ut nonnisi cultum Numinis, præcisa cognitione, designet. Quam in rem insignis est apud amœnissimum Lactantium locus: Non potest, inquientem, Religio a sapientia separari, nec sapientia a Religione secerni. Quia idem DEUS est, qui & intelligi debet, quod SAPIENTIÆ: & honorari, quod est RELIGIONIS. Sed sapientia præcedit, religio sequitur: quia PRIUS est, DEUM scire, consequens colere. (a) Solenne autem recentioribus est, ejus vocabuli limites eousque proferre, ut sapientiam quoque, quam Lactantius vocat, & cognitionem DEI, ac propositiones de eo Theoreticas complectatur. Quo quidem sensu nonnulla ex Doctrina de Religione, quatenus natura innotescit, me delibaturum pollicitus sum: non in universum ejus amplissimumque ambitum me immissurus, sed de potentia duntaxat infinita Dei quatenus ea πρακτικὴ practica potest percenseri, breviter, atque in Academici exercitii gratiam commentaturus. Faxit pro infinita Bonitate sua DEUS, ut laus potentiæ gloriæque Ipsius qualicunque hoc specimine promoveatur, & quando ab omni imperfectione nobis immunibus esse haud licet, virtutem Ipse suam in mea perficiat consummetque imbecillitate.

SUMMA.

(a) de vera Sapient. IV. 4. p. 179. edit. Cantabrig.

Digitized by Google

SUMMA.

Præsupponitur Providentia divina. §. I.
Argumenta pro Omnipotentia proponuntur. §. II.
An ex Natura cognoscibilis? §. III.
Affirmativa probatur. §. IV.
Quid sit Omnipotentia? §. V.
Ejus Objectum. §. VI.
Actus. §. VII.
Divisio. §. VIII.
An Deus Creaturam innocentem æternis pœnis possit affligere? §. IX.
Objectionum solutio. §. X
Cultus Dei internus. §. XI.
Cultus externus, §. XII.
Usus Dictorum Practicus. §. XIII.

§. I.

ESse Deum Opificem & Rectorem hujus universi providentissimum, merito præsupponendum est. Qui enim exigunt, ut sibi evidentibus rationibus probetur Providentia, qua regitur mundus, secundum Aristotelem, (a) flagris potius excipiendi, quam argumentis forent. Nempe innuebat Stagirita, Providentiam Dei adeo tere palpandam, adeo naturalem esse, ut nihil nostros sensus acrius pungat, nihil in Natura nostra penitius defixum sit: ut qui eam diffiteatur vel neget, conscientiæ refragari videatur. Si vero Deus est Rector Universi Sapientissimus, quis de Omnipotentia illius dubitare velit? Tanta enim virtus ac potentia ad creaturæ conservationem, quanta ad ipsam creationem requiritur. Unde qui Omnipotentiam divinam negat, ipsam negare Providentiam videtur. Quam in rem præclarum est Epicteti effatum: Optime, inquit, Ulysses & Socrates asserunt statuuntque, quod TE, o DEUS, nec in minimo motu lateam, aut fallam apud Arrian. Dissert. I. c. XII. Et quid opus ambagibus? Quid aliud perennis ille & constans causarum eventuumque ordo evincit? Ut infinita alia prætermittamus, quæ eleganti libro e Græcis Patribus complexus est Nemesius, de Natura hominis, qui extat in Biblioth. To. IX. & seorsim prodiit Oxonii A. 1671. a Dn. Præside mihi communicatus. Vid. c. XLII. sqq.

(a) *in topic. l. 11.*

§. II. Cæterum tametsi Potentia non operosis egeat probationibus, quia ex Philosophis, ut alibi demonstratum, (b) qui existentiam Dei agnoverunt, si paucos excipias ardeliones nemo pene fuit, qui ipsi Omnipotentiam denegarit. Licebit tamen unam alteramque rationem e Theologia N. mutuari, & indice saltem digito attingere. Quod si enim essentia div. summo in gradu perfecta est & infinita, oportet ut Potentia quoque Dei

Digitized by Google

sit infinita, cum hæc duo ex parte rei sint unum & idem. Præterea Deus est simplicissimum Ens, & actus purissimus, ergo maxime Ei competit potentia activa. Agit enim per se ipsum, ut nihil in ipsum reagere, vel ei resistere possit. Quorsum referri etiam solet Dei Superioritas. Est enim ens Summum, nullius imperio ac potestati obnoxium, ideoque etiam maxima agendi potentia præditum. Norunt hanc Omnipotentiam, & in abditissimis pectorum recessibus agnoscunt ac sentiunt homines, quando, ubi nemo est, quem inter mortales metuant, Deum metuunt, ut qui non modo sciat penetretque sua luce omnia, sed & vindicare malefacta soleat, ac ulcisci.

(b) *ab Excell. Dn. D. Jegero Theol. Nat. artic. IV. punct. I.*

§. III. Equidem non multis quærendum esse censemus: an Potentia hæc infinita ex Lumine naturæ principiisque Philosophicis possit probari? cujus quæstionis resolutionem suppeditant Pneumatici. Id unum præmonere liceat, ex Lumine Naturæ Deum ejusque attributa cognoscere, nihil aliud esse, quam generaliter ex Principiis Naturalibus Ejus Essentiam indagare, tractare, investigare. Probe tamen a Notitia N. distinguenda est supernaturalis: Secundum hanc enim homo Deum contemplatur perfecte & distincte, ut est Unus in Essentia & Trinus in personis. (c) Illa, quæ Deum homini confuse & obscure repræsentat, dividitur in insitam (d) & acquisitam. Utramque ego omnibus perviam esse, nec quemquam sine ea extitisse arbitror. (e)

(c) *Ostendi, cum hæc ipsi offerrem, Excellentiss. Dn. Præses Nobilissimi apud Anglos Mathematici, Jo. Wallisii opusculum The Blessed Trinity demonstrated, ubi is ex Geometria hoc mysterium, magno quidem ac subtili, sed irrito conatu probare contendit. Idem nuper tentavit Scherlockius, Ecclesiæ Londinensis Decanus, in The vindicationi of the doctrine of the holy and ever blessed Trinity. Sed animadversum etiam in eo opere est, multum ei Laboris insumtum, nihil tamen comparere, quod convincere animum queat. Quare mittamus eos, qui rationis limites ultra, quam par est, extendunt, profligatos pridem a Jo. Musæo Disp. Antwerpiensi adjecta.*

(d) *Quidam dictamen Naturæ eam vocant, alii rationis sive religionis semen naturale. Spiritus divinior adpellat* רעת אלהים *& רוח מאת אלהים. Θεῖ. Epicurus προλήψιν, & generalem anticipationem. Conf. Gassend. Phys. Sect. I. Lac. IV. pag. 290. & de Vita moribusque Epicuri, L. IV.*

(e) *Ali-*

(e) *Aliter opinantur Sociniani, Arminiani, & nonnulli ex Calvinianis, nominatim Tymplerus: e nostris Jac. Martini. Exerc. Metaph. Sect. II. q. 3.*

§. IV. Primum opus, in quo Deus ex arcana veluti sede prodiens Omnipotentiam suam exterius manifestavit, est mundi creatio (*f*) Mirabile enim hujus universi artificium, ex nihilo infinitæ virtutis ope, productum est quasi visibile monumentum invisibilis Majestatis. Si cœlum Sole, (*g*) Luna (quæ contumax sidus Kepplero, audiit) faculisque elegantissimis undique distinctum: si globum hunc terraqueum, si humani denique corporis animæque conjunctionem, quæ vel Medicorum ac Philosophorum pertissimos in admirationem rapit, expendamus: inesse aliquem non Habitatorem solum in hac cœlesti & divina domo, sed Potentissimum Rectorem, ac tanquam Architectum tanti operis tantique muneris, facile colligemus. (*h*)

(*f*) *Hinc visibilia Dei, aeternam scil. ejus POTENTIAM ac Divinitatem ex creatione mundi conspici decet Apostolus. Rom. I. 20.*

(*g*) *Quem T. Brahe 140. Riccioli 3800. vicibus majorem æstimaverunt. vid. Sturm. Math. Jnv. p. 195.*

(*h*) *Cic. L. II. p.m. 195. Add Ph. Mornæus de V. R. C. c. 1. & 2. & post eum Dn. a Seckendorf. in Stato Christianism. l. III. 7. 8. ejusque Addit. ad h. l. omnino.*

§. V. Quid sit Potentia Dei? ex Pneumaticis quoque heic supponimus: Cæterum definire eam, difficile ideo videtur, quod intellectus noster, quia finitus est, infinitam Potentiam mensurare nec possit, nec debeat. Declarari tamen ea qualicunque descriptione poterit, ut nihil aliud sit, quam Attributum Dei positivum, quo omnia absolute possibilia quæ nullam involvunt repugnantiam, facere posse intelligitur. *Attributum* vocant habito ad conceptum latiorem respectu, quia dantur plura, v. gr. Omniscientia, &c. *Objectum* designat vox OMNIA, quod omnia possit: Sicut namque reliqua attributa Dei nullos admittunt limites: Ita nec potentia suis coercetur cancellis. Pulcre apud Stobæum Licæus Poeta, speranda sunt, inquit, omnia, nihil enim non sperari potest. Omnia Deo facto facilia sunt, & nihil impossibile. (*i*)

(*i*) *Stob. Serm. 109. & Orphei dictum est: UNUS est Omnipotens, apud Euseb. insigni opere de Præp. Evang. III, 3.*

§. VI. *Objectum modum* designant verba: ABSOLUTE POSSIBILIA: h. e. quæ nec ex parte Dei producentis, nec ex parte modi producendi, nec ex parte rei productæ contradictionem involvunt. Quænam autem veram contradictionem implicent, de eo non semper intellectus humanus, sed solus Deus judicare potest. Illa sc. absolute impossibilia sunt, quæ nullam rationem factibilitatis habent, sive quæ per ipsam rerum naturam simul stare repugnat. Ubi tamen notabis, multa esse impossibilia naturæ, (*k*) quæ natura non sunt impossibilia. Hujus autem generis sunt, quod Deus sei ipsum non possit negare, quod non possit peccare, neque facta reddere infecta; quibus tamen inductus Plinius (*l*) Omnipotentiam Dei negavit, sed absurde. Hæc enim exempla cum summe perfecta, Immutabili & Independente Natura divina e diametro pugnant, & partim in ipsis terminis implicant (*m*)

(k) *conf. denuo Theologos Naturales, qui de his ex professo agunt.*

(m) *L. II. Nat. hist. c. 7. nimis etiam abjecte de omnipotentia Dei sentit Galenus L. XI. c. 14. p. 189. quem locum ab eximio Fautore, Medico excellentissimo, nobis communicatum exscribemus. Non satis erat, inquit eos duntaxat velle tales esse. Neque enim, si lapidem Deus repente velit facere hominem, efficere id potest. Atque id est in quo opinio nostra ac Platonis, tum aliorum qui apud Græcos de rerum natura recte conscripserunt, a MOSIS dissident. Satis enim habet is, si Deus materiam exornare velit, ea autem repente est exornata. Omnia enim Deum facere posse arbitratur, etiamsi ex cinere equum, aut bovem facere velit. Nos autem non ita sentimus, sed confirmamus quadam naturam facere non posse, eaque Deum ne adgredi quidem omnino, sed ex iis quæ facere potest, quod melius est eligere. Jam vero, cum pilos in palpebris satius esset æquales semper esse magnitudine ac numero, non ipsum quidem id voluisse affirmamus, illos autem mox factos fuisse, neque enim id facere potuisset: affirmamusque eos, etiamsi millies voluisset, nunquam tamen tales futuros, si ex cute molli producti fuissent; nam, ut alia omittam, recte stare omnino non potuissent, nisi in ære fixi fuissent. Ita quidem Galenus, satis profane, ac uti sibi visus est, subtiliter adversus Mosen. Sed nimirum non cogitavit paganus, qui sit infinita ambitus potentia, & humana sapientia turgidus Mosen non intellexit, ac æquævit. Caterum id placet omnino, quod eo loco de pilis oculorum observat, illos ne quod corporum exiguorum oculis patefactis incideret, velut VALLUM quoddam ipsis esse propositos, quos instar muri cujus-*

dam

dam propulsare oportebat, ac primos omnia, quæ a capite defluerent, excipere. Quæ digna viro docto observatio est, & in minimis, qualia vix advertimus, maximum sapientissimumque arguunt Conditorem.

(m) *Multo rectius allegavit Agathonis versus Aristoteles, Nicom. VI. 2.*

Μόνῳ γὰρ αὐτῷ καὶ θεὸς στερίσκεται
Ἀγένητα ποιεῖν ὅσα ἂν ᾖ πεπραγμένα.
Hoc etiam ipse DEUS soloque carere videtur,
Infectum ut faciat, quod factum est atque peractum.

§. VII. Diximus etiam, Deum omnia absolute possibilia facere, sive in actum deducere posse, quo ipso indicatur, potentiam divinam referri potissimum ad operationes ad extra. In his enim agnoscendis prædicandisque Natura humana occupatur. De Potentia vero ad intra in Deo, ex Lumine Naturæ nihil constat.

§. VIII. Quæ potentia utut in se & sua natura sit simplicissima, actuosissima, & maxime una, pro ratione tamen objecti & prout vitæ humanæ sub divinæ Legibus Providentiæ stantis connexio evidenter docet, in ordinariam dispescitur & extraordinariam sive absolutam. Hæc est, secundum quam Deus præter & supra omnem ordinem communem agit; Sic potest facere, ut homo conservetur sine alimento & q. s. s. (n) Illam exercet Deus conformiter ordini suo, vel Legibus libere a se statutis.

(n) *Uti & civilium Rerum periti observant, Deum negotiis etiam humanis interveniendo mire & extraordinaria quadam ratione illa temperare; add. Dn. D. Zentgrav. Summ. Juris Div. eo loco, ubi agit de RESERVATIS Imperii divini, §. 10. Quod in Philippo Comine primis commendandum, qui insigniores rerum sub Ludovico XI. & Carolo VIII. Gallie Regibus eventus ad causam primam, providentiam nempe divinam refert: qua in re nimis negligentem Tacitum fuisse nonnulli observarunt, etsi eum eximium politice prudentie exemplar non diffiteantur. add. Forstn. in Tacit. Annal. III. & St. Evremont. Oeuvres meles To. I. p. 110. edit. Paris. 1697.*

§. IX. Cæterum nunquam absoluta Dei potentia tam laxe extendenda est (o), ut Deus per eam sine intuitu ad aliud attributum, salva sanctitate quidvis in creaturam etiam innocentem ἀναιτιώδως statuere, eamque pro lubitu pœnis infernalibus affligere posse dicatur. Quæ quidem ipsa tractatio tametsi videatur fori mere Theologici; sicut etiam decisio,

ejusdem plenaria ex Scripturæ penu depromenda est; quoniam tamen & *irrogatio pœnarum* ad moralia spectat, & plures Philosophi de hac materia considerationes haud inutiles sparsim instituerunt, non plane a sphæra Philosophica excludendam existimo. Quid? quod hac ratione objectum Potentiæ divinæ egregie possit illustrari. De ipso autem fundamento Juris hujusDei in homines heic sufficiat præmonuisse, illud in omnimoda hominum a divino Numine dependentia (*p*), proxime (*q*) fundari. Ante omnia constat quosdam hanc quæstionem affirmare, & quidem ex Jure DEI absoluto fundamentum suum inesse ratione sive περιοχῇ ejus habente. Ita senserunt Maccovius. Guil Twissius L. I. Vind. grat. contra Armin. p. II. sect. IV. digress. 4. Moses Amyrald in Tract. Gall de Prædest. c. 4. Item Szydlovius Vind. c. 11. Ego ex Præceptorum meorum informatione edoctus negativam amplector propter hanc rationem solidissimam, & in Moralibus fundatissimam: Ubi nulla præcedit culpa, ibi nulla legitima pœna locum habere debet; atqui in creatura innocente nulla culpa præsupponitur, Ergo nulla pœna locum habere debet: (*r*) Hinc Augustinus, numquid, inquit, Deus prius ultor, quam homo peccator? Nec Jus Dei in Creaturam adeo absolutum, illimitatumque est, ut præscindat ab omnibus cæteris attributis divinis & denotet potestatem summam, absolutam, Eminentiam Numinis absolute supremam: Sed modificate debet accipi, prout jus illud a bonitate, justitia, æquitate & sanctitate divina temperatum est (*s*). Et hoc sensu existimo Deum Justissimum non posse jure suo uti erga innocentem citra intuitum culpæ ad infictionem pœnarum infernalium.

(o) *monente b. D. Osiandro ad Grot. p. 99. sq.*

(*p*) *idque cum ad analogiam Juris Patrii e generatione resultantis, tum & ob ea, quæ in Scripturis ex ipso N. Lumine tradita deprehendimus. Creatio enim est primum fundamentum, seu vinculum obligans creaturam ad colendum Creatorem.* quæ verba sunt Hülsemanni, Brevior. 3, 1.

(q) *quo ipso concidunt argumenta eorum, qui pro Juris hujus principio* περιοχῇ, *aut potentiam irresistibilem, vel etiam Legem substituunt. Conf. Pufend. O. H. & C. I, 2. 5.*

(r) *Kulpis. Coll. Grot. Exerc. IX. ad L. II. c. 21. §. 3.*

(s) *Videndus omnino laud. Zentgravius de O. J. N. art. III. §. 6.*

§. X. Objicere tamen quis posset, hanc assertionem non tam Juri Dei derogare, ejusque Potentiæ limites ponere, quam ipsi etiam experientiæ re-

fragari;

fragari; Manifestum enim esse, quod Deus quandoque filios ob commissa a Parentibus peccata puniat affligatque: Sic ob factum Chami in sacris execrationi subjectum Chanaanum: ob factum Saulis suspensos filios nepotesque ejus: ob factum Davidis periisse septuaginta hominum millia. Imo sequi, minus Deo licere in innocentem creaturam ac in proprium filium, qui infernales passus est dolores, etsi sanctissimus. Quid? quod Deus hoc modo infra conditionem figuli poneretur. Sicut enim figulus habeat potestatem luti, ut ex quadam massa efformet vas suum ad dedecus, vel ut idem confringat: ita multo magis Creatorem totius generis humani jus habere, quosdam homines tanquam vasa iræ cruciatibus æternis affligendi, & in æternum perdendi. Veruntamen quanquam specciosa videri queant, quæ in contrarium proferuntur, tanta non sunt, ut nos a veritatis tramite dimoveant: Primum enim quod attinet argumentum, laborat illud falsa hypothesi, ac si filii punirentur tanquam innocentes; nisi enim insisterent vestigiis Parentum, non participarent de pœnis ipsorum. Deinde utique filii ob parentum delicta quandoque sentiunt *incommoda*, quæ tamen *formaliter non sunt pœnæ* (t). Nec a qualicunque afflictione ad pœnam proprie dictam aut cruciatos æternos V. C. Sunt qui Chanaanem Chami filium primum avi verenda dixisse, & patri, quid vidisset, cachinnantem narrasse autument. Quæ ratio sit, cur avus eum servituti devoverit. Saltem Chananæos ingentibus facinoribus pollutos fuisse historia docet, quos etiam terra, quam incolebant, expuit. Saulis filii nepotesque patre non fuere meliores, & *familia gentisque sanguinaria* participes 2. Sam. XXI, 1. Neque ex verbis Davidis populi innocentia evincitur, quem propriorum intuitu delictorum Deus potuit castigare (u). Ad secundum respondeo, falsam esse sequelam, quod Deo hoc modo non tantum in creaturam, quantum in proprium filium, jus competeret. Etsi enim Christus in se fuerit sanctissimus & innocentissimus, tamen coram judicio divino fuit REUS, scilicet imputative, ut Vas, Sponsor & Expromissor noster, quo de videndi in Oeconomia Salutis Theologi. Quod tertio denique objicitur, existimo iterum fallere Consequentiam; quia figulus sine culpa potest vas dedecoris effingere, idque pro lubitu confringere, & aliud efformare. Deus vero non creat vasa iræ; ira enim supponit culpam, ad quam nemo creatur.

(t) *per ea, quæ tradit Pufend. de O. H. & C. II. 13. 20. Op. Maj. p. 1207. & ante eum Grot. de J. B. & P. II. 21. add. Knipsf. Coll. Grot. ad h. l.*

(u) *add. B. Osiand. ad Grot. II. 21. 14.*

§. XI.

§. XI. Quemadmodum pietatis hæc duo præcipua munera sunt nosse supremum illud Numen & venerari; ita & ego cognita nunc Dei Potentia progredior ad cultum divinum, in quantum scilicet homo propter Potentiam infinitam Deum tenetur revereri. Id quod ex natura humana sic demonstro: Deus Creator omnium Maximus, quæcunque cernis, Te Tuaque omnia per potentiam suam produxit. E. Majestati divinæ debita semper laus honosque tribuendus est. Rursus: Deus est omnis-boni Auctor datorque; dedit namque Tibi non per creationem solum esse, sed & bene esse, h. e. per Omnipotentiam suam tam benigne tamque sapienter Te conservat, sustentat; ergo est amandus. Porro: Deus, cui omnia in solidum debes, cordi Tuo Legem per rationem inscripsit, vires obligandi & cogendi habet, pœnaque inobedientes afficit, ergo est timendus, ad ejusque placita vitæ ratio instituenda. (*x*) Habes igitur tres propositiones ex consideratione Potentiæ resultantes: Deus est honorandus: Deus est amandus: Deus est timendus. (*y*)

(*x*) *timor enim potentia confessio est, fatente Pufendorfio de O. H. & C. L. l. c. 4. §. 7.*

(*y*) *Conf. denuo Puf. l. c. §. 6. cui adstipulatur A. Rechenb. Lin. Philos. Civ. I. 12. 7. p. 84. add. egregie de hac re differentem b. Arndium L. I. c. 7. quales Auctores Moralis doctrina cultoribus legendos esse, qui scil. a vita potius quam ab ingenio, a moribus magis quam a Controversiis decidendis palmam quærunt, prudenter monuit Schenrlius Bibliograph. Moral. §. CCLIX.*

§. XII. Summa autem cultus externi inde ita deducitur: Nihil loquendum, nihil faciendum est, quod cum his propositionibus aut directe aut indirecte pugnat (*z*). Cæterum effectus ejus Religionis non ad æternam tendit beatitudinem, sed intra sphæram hujus vitæ terminatur; adeoque nec ad salutem nanciscendam valere dicenda est. (*)

(*z*) *Celeb. Dn. Buddei, Elem. Phil. Pr. II. 8. 15.*

(*) *Pufend. d. l. §. 8.*

§. XIII. Insignem demum esse hujus considerationis in vita humana, qua patet, universa usum, facile adparet. Nam cujus in totum genus mortalium resque abs se conditas omnes illimitatum infinitumque Imperium est, ejus potentiæ secure firmiterque innitimur. Is potentissimis mortalium destinationibus intercedit, & consilia sapientum potest instituare, uti finem, quem nemo fingere animo poterat, & ab intento penitus diversum consequantur. Is Regnis populisque periodos constituit,

& in supremos etiam Imperantes, humano exemptos judicio, animadvertit. Is Principum quoque corda, absoluto licet inter homines imperio pollentium, moderatur & gubernat, ac admirando sæpius, tametsi initio inexplicabili modo, secretissima eorum cogitata vel intervertit, vel optatissimo successu secundat & confirmat. Illo rebus nostris præsidente, non est cur metuamus; quoniam nihil est, dicente Cicerone (*a*), quod Deus non possit, & quidem sine ullo labore; cui, Pythiæ verbo (*b*), dictum factumque idem est. Ejus infinita potentia ut animos erigit, sic imbuat humilitate, quæ rebus caducis efferri nos haud sinat, nec earum splendore & strepitu, ut pueri picturis crepundiisque solent oblectari (*c*). Hæc, inprimis virtus ex divinæ Potentiæ seria consideratione exsurgit. Quæ tametsi ex titulo ac voce humili despicabilis videri queat: perfectissimæ tamen ac solidissimæ sapientiæ filia merito censetur, ac tam conspicua est, ut ne Lucretius quidem, vir sane hujusmodi rerum non ita ignarus, saltim non studiosus, eam visus sit ignorare, quando hisce eam admodum graphice depinxit versibus:

Sed nil dulcius est, bene quam munita tenere
Edita doctrina sapientum templa serena;
Despicere unde queas alios, passimque videre
Errare, atque viam palantes quærere vitæ,
Certare ingenio, contendere nobilitate:
Noctes atque dies niti præstante labore,
Ad summas emergere opes, rerumque potiri.
O miseras hominum mentes, o pectora cœca!
QUALIBUS IN TENEBRIS VITÆ quantisque PERICLIS
DEGITUR HOC ÆVI QUODCUMQUE EST. (*d*)

Cum tam potenti Numine conemur unumquodque opus incipere, Deumque invocemus Opitulatorem, auxiliatoremque potentissimum, quemadmodum Nautæ cum in tempestate navigant (*e*). Et quoniam honor *significatus nostri est judicii de alterius præstantia, & conjuncta cum bonitate potentiæ*: ideo curemus enixe, ut animus noster ex consideratione Summæ Dei Potentiæ ac Bonitatis, quantam potest, animo venerationem concipiat, eumque timeat veluti Potentissimum, & cujus offensa maximum sit malum conciliare apta (*f*); ac ei denique in omnibus, tanquam Creatori, Domino ac Rectori optimo maximo humillime obsequatur: denique ut summo conatu Leges naturales observet: Deum opere ac voce glorificet, quod Religionis naturalis præceptum inculcat. Nam uti

Imperium Dei parvi pendere ſuperat omnes contumelias: ita a contrario omnibus ſacrificiis eſt acceptior obedientia. Speciatim in id annitamur, ut de Deo conſiderate loquamur: id enim eſt ſignum timoris: timor autem potentiæ confeſſio eſt; ex quo & id conſequitur ad *Juramenta* cum reverentia accedendum, & quod juratum eſt, religioſe obſervandum eſſe. Nam dum omniſcius teſtis & OMNIPOTENS VINDEX invocatur, ubi motus quidem ab hominibus imminens non ſatis efficax ad ſervandum promiſſum pactumve, aut enunciandum verum videbatur, nullum humanis actibus accedere poterat inſignius Juramento firmamentum: quod nemo temere tam impius credatur, ut ita petulanter gravisſimam Numinis indignationem in ſe depoſcere ſit auſurus. Quoniam demum vindicta divina *lento fere pede* incedit: ne petiamur vim rationis, quod apud multos fieri ſolet, obſurdeſcere, nec præſentibus immineamus, aut iis tantum moveamur, quæ in ſenſum incurrunt; Sed quem *potentiſſimum* novimus, eum quoque Sapientisſimum Providentisſimumque cogitemus, qui mortalibus, quo gravius ex rerum ſuarum commutatione doleant, eo diuturniorem aliquando impunitatem ſoleat indulgere: cæterum in Judiciis ac pœnarum adminiſtratione mirabilem ac perpetuam temporum locorumque obſervet harmoniam ac proportionem.

(a) *de Nat. Deor. l. 3.*
(b) *ap. Clem. Alex. Strom. VI, 1.*
(c) *Henr. Morus Enchirid. Eth. p. 184. ſq. & 202.*
(d) *Conf. omnino laud. Morum, Enchir. Eth. L. III. c. VIII. ubi has ex principiis moralibus ample eleganterque deducit.*
(e) *Arrian. Comm. II. 18.*
(f) *Puſend. de O. H. & C. I, 4. 6, 4.*

DISSERT.

DISSERTAT. SELECT. VII.

Religio Naturalis.

SUMMA.

Officium hominis respectu objecti triplex. §. I.

Primum inter ea apud Moralistas, Theologos & Philosophos, appellatur religio Naturalis. §. II.

Ejus Synonymia. §. III.

Primum ejus præceptum est de existentia Dei, quæ §. IV. V. VI. VII. *variis argumentis asseritur.*

Atheismi absurditas ostenditur. §. VIII. IX. X.

Argumentum a vi conscientiæ. §. XI.

Exceptio contra illud elidituv. §. XII.

Argumentum a consensu gentium. §. XIII.

Scriptores aliquot, inprimis quorum fragmenta supersunt, recensentur. §. XIV.

Exceptiones adversariorum in summam colliguntur. §. XV.

Respondetur ad primam contra consensum gentium prolatam. §. XVI.

Ad secundam de Philosophis per injuriam dictis Atheis. §. XVII.

Germani veteres, responsione ad tertiam, vindicantur. §. XVIII.

Respond. ad quartam. XIX.

Confutatur Herbertus. §. XX.

Commendatur apologeticus Fabritii pro genere humano. §. XXI.

Proponitur quæstio, An Atheismus per se ducat ad improbitatem. §.

Præter Hobbesii dogma, Petri quoque Baelii, Professoris Roterodamensis, cum Petro Jurieo controversia recensetur, & nostra sententia, propositis quoque argumentis, ab Exceptionibus dissentientis vindicatur, usque ad fin.

§. I.

QUi officiorum homini per naturam injunctorum rationes numerumque inivere, ex triplici præcipue objecto eadem æstimarunt; ut alia sint, quibus Deo conditori ac Rectori nostro: alia, quibus nobismet ipsis: alia denique quibus alteri

reri teneamur. Quam etiam ob rem, cum prima sit hominum cum Deo conjunctio, in egregio civilis Philosophiæ Architecto, Justo Lipsio, id inprimis commendavit prudentissimus arbiter Bœclerus, quod, singulari circa fundamenta prudentiæ Politicæ consilio, primum ejus fundamentum constituerit pietatem. Quoniam nunquam plus nervorum, plus vigoris habere civilis administratio queat, quam si reverentiæ Numinis & studio conscientiæ bona fide constanterque innitatur. Cujus quidem præceptionis naturam & necessitatem, præsenti schediasmate, selectioribus quibusdam excerptis, observationibusque moralibus delineare conabimur, ostensuri adeo, non cohærere saltem in vita humana aptissime, quæ isto e fundamento surgunt, sed & sustentati firmiter, quæ eidem superstruuntur.

§. II. Ipsa vero, de qua disputiendum in præsentiarum est, religio, velut omnium ætatum communis, (a) quatuor pronunciatis continetur: quorum primum est, Deum esse, eundemque unum esse: 2. Deum nihil esse eorum quæ videntur: 3. Eundem rebus humanis providere: 4. Deum esse causam omnium, eoque ab creatura rationis participe colendum timendumque esse. Quæ quidem in morum doctrinis neglecta earundem amplitudinem dignitatemque vehementer lædunt, & a veterum instituto perperam recedunt, qui hominem a natura æque ad Dei cultum, ac Jus hominum, quod in generis humani societate situm est, & modestiam ac magnitudinem animi erudiri tradidere.

§. III. Et illi quidem modo pietatis, modo Religionis nomine officium hominis erga Deum expressere: Quorum illud apud Ciceronem, nobilissimo de natura Deorum (b) opere, occurrit & Græcorum Eusebiæ æquipollet, sedulosque Numinis cultores sacrisque deditos disciplinis eo insignitos, ab aliis ostensum. Et si extra illud institutum procedere volupe esset, de Principum pietate differendi campum aperiret Ezechiel Spanhemius. Hoc (c) obligationem creaturæ rationalis adversus Deum rite cognoscendum cognitumque ex præscripto legis naturalis colendum importat; cujus a superstitione discrepantiam pulcre, ut solet, declarat (d) Cicero. Cultus, inquiens, Dei est optimus, idemque castissi-

(a) *Grotius de Jure Belli & P. L. II. 20. 45.*

(b) *de præst. & usu Numism. Dissert. VIII. 723. & adde Iosephum Archæol. XIII. 16. ubi de Antiocho δι' ἐυσεβείαν τῆς θεοτητος ἐυσεβῶν πάντες ἐπαίνεσιν.*

(c) *per ea quæ tradit Scherzerus in proleg. ad systema §. 13. & ante eum Hulsemannus præfat. ad Breviarium.*

(d) *de natura Deorum L. II. p. 193. Edit. Camerar.*

„stissimus atque sanctissimus, plenissimusque pietatis, ut eum semper „pura, integra, incorrupta & mente & voce veneremur. Non enim Phi„losophi solum, verum etiam Majores nostri superstitionem a Religione separaverunt. Naturalis vero appellatur, quod ex ipsa naturæ cum universæ, tum humanæ speciatim, consideratione, sepositâ tantisper revelatione, quam supernaturalem appellant, hauriatur. In cujus pervestigatione qualemcunque a me opellam insumi, neque insolens videri potest, neque supervacaneum, cum & sublimiori afflatos Spiritu Viros, & Servatorem ipsum ad rationis dictamina provocasse constet: & quanta nobis, perpensa rationis insufficientia, quærendi revelationem necessitas imponatur ostensum pridem sit a Viro singularis exempli & doctrinæ, Vincentio Placcio (c) tertis nuper erepto: cujus successori, Joanni Alberto Fabritio, constantem felicitatem successumque prosperrimum precemur.

§. IV. Dari Deum sive Summum aliquod & primum Ens ab quo hoc universum dependeat, non una ratione demonstratur: Quanquam ea tantum non superflua, & cum injuria lectorum conjuncta opera videri queat, veluti cuipiam rationis compoti in mentem venire possit, de eo dubitare: Quoniam tamen ipse Deus immortalis hoc argumentum non plane sepositit, & pestilens quoddam hominum genus (si tamen homines ii dicendi sunt) negotium præter rem facessit, nos quidem remota disputandi subtilitate adversus eosdem nonnulla prælibabimus.

§. V. Neque vero, quod alibi declaratum, repetemus in præsentiarum, quod Deus ipse Sanctis olim hominibus sese manifestarit, & sacrorum monumenta voluminum satis id loquantur: contra quorum auctoritatem nihil hactenus, quod vel secum non pugnaverit, vel sua consistim soliditate non corruerit, allatum vidimus: Sed ex ipsis animi nostri fibris rerumque conditarum inspectione Numinis existentiam evincemus.

§. VI. Est autem in homine quoddam notitiæ de Deo semen, ut ex Afris Tertullianus loquitur, seu cognobile Dei, ut Cato dixit, γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, ut in Sacris Apostolus: cujus vim & expressit luculente & vindicavit solide Osiander; (a) quod nihil aliud dicit quam *innatam illam humani intellectus* perfectionem, & quendam quasi typum θεότητος, existen-

Dd 3

(c) *Libro singulari de Philosophia moralis fructu præcipuo. Præf. de Hab. Relig. Christ. ad vitam Civil. §. 1 p. 9. 10.*

(a) *Osiander de innata Dei notitia Exercitation. 1. Thes. 17. p. 8, & Exercitation. 18. Thes. 33. p. 81.*

existentiam complexumque attributorum quorundam divinorum adumbrantem, & analogice habitualem. Cujus quidem notitiæ mentionem, qui expresse hoc argumentum exequitur, perperam negligit, Epicuro deterior, (b) qui ex prolepsi sive generali anticipatione, Deum esse demonstravit.

§. VII. Sed & a posteriori, ut in Scholis loquuntur, & ex speculo præcipue creaturarum invicte hoc ipsum ac jucundissime evincitur, si enim structuram rerum conditarum, si cœli terræque machinam, si stupendam illorum corporum molem, si pulcherrimum constantissimumque in illis ordinem, si quam omnia certis perpetuisque usibus destinata sint, tamque apte cohæreant, expendamus: sane non casu hæc omnia evenisse, sed a causa sapienter operante, prudentissimeque dirigente profecta esse apparebit, & sic (quæ aurea Ciceronis verba sunt) Deum omnia moderantem & regentem *prehendemus*. Unde Pagani quoque, cum æquabiles mundi motus, omniaque ratis ordinibus constituta, immutabilique constantia adverterent, facile intellexere, inesse aliquem non solum habitatorem in hac cœlesti domo, sed etiam Rectorem ac Moderatorem & tanquam Architectum tanti operis tantique muneris. Ubi enim usus rei manifestus est, & accommodata usui agens ordoque admirabilis, ibi non casus locum habet, sed agens intellectuale & futura prospiciens. Nisi quis adeo vesanus stolidusque sit, ut a casu aliquid tam accuratum expectet & lapides ac ligna in domus speciem coaluisse credat: Aut cum artificis cujusdam intrarit officinam, pulcreque omnia ordine disposita, neque varia saltem artis instrumenta, sed & plurima artificis opera videns, neget tamen artificem, abs quo hæc omnia ordinata sint.

§. VIII. Sufficere ista poterant ad confundendum sive veterum sive juniorum stuporem, qui ex fortuito atomorum concursu aspectabilem hunc mundum evenisse clamitarunt: Quorum tamen absurditatem, admirabili instituto prolixiusque confutat Tullius: (d) Existunt, inquiens, ex æthere innumerabiles flammæ siderum, quorum est Princeps Sol, omnia clarissima luce collustrans, multis partibus major et amplior quam terra universa; deinde reliqua sidera magnitudinibus immensis: atque hi tanti ignes tamque multi, non modo nihil nocent terris rebusque terrestribus

(b) *uti fecit nuperus de Religione naturali scriptor Petrus Chauvinus parte I. c. 4. contra quem extat elegans tractatio Jo. Vincleri Theologi Hamburgensis.*

(c) *Cicero de legibus L. I. p. 279. Edit. Camerar.*

(d) *Cic. de natura Deorum l. II. p. 196.*

tribus, sed ita prosunt, ut si mota loco sint, conflagrare terras necesse sit, a tantis ardoribus moderatione & temperatione sublata. Hic ego non miter esse quenquam, qui sibi persuadeat corpora quædam solida atque individua vi & gravitate ferri mundum effici ornatissimum & pulcherrimum ex eorum corporum concursione fortuita? Hoc qui existimat fieri potuisse, non intelligo cur non idem putet, si innumerabiles unius & viginti formæ literarum, vel aureæ, vel quales libet, aliquo conjiciantur, posse ex his in terram excussis annales Ennii ut deinceps legi possint effici, quod nescio anne in uno quidem versu possit tantum valere fortuna. Quod si Mundum potest efficere concursus atomorum, cur porticum, cur templum, cur domum, cur urbem non potest, quæ sunt minus operosc & multo quidem faciliora? Certe ita temere de mundo effutiunt, ut mihi quidem nunquam hunc admirabilem cœli ornatum, qui locus est proximus suspexisse videantur.

Sic extat in Manuscripto Illustrissimi VII. in Anglia extanti deprehensum refutandi locum. Differtationis, Germanice, p. 37. ad Job XXXVIII. 28.

§. IX. Quæ quidem tametsi per se manifesta sunt, a quamplurimis tamen supina quadam negligentia, rerumque quotidie nobis obversantium præteritione insuper habentur: ut præclare Stagirites, ab eodem Tullio hanc in rem commendatus, Si essent, *dixerit*, qui sub terra semper habitavissent, bonis & illustribus domiciliis, quæ essent ornata signis atque picturis, instructaque rebus his omnibus, quibus abundant hi qui beati putantur: nec tamen exiissent unquam supra terram, accepissent autem fama & auditione, esse quoddam Numen & vim Deorum; Deinde aliquo tempore patefactis terræ fancibus ex illis abditis sedibus evadere in hæc loca quæ nos incolimus, atque exire potuissent, cum repente terram & maria cœlumque vidissent, nubium magnitudinem ventorumque vim cognovissent, aspexissentque solem, ejusque cum magnitudinem pulcritudinemque, tum etiam efficientiam cognovissent, quod is diem efficeret toto cœlo luce diffusa, cum autem terras nox opacasset, tum cœlum totum cernerent astris distinctum & ornatum, Lunæque luminum varietatem cum crescentis tum senescentis, eorumque omnium ortus & occasus, ratosque & immutabiles cursus. Hæc cum viderent, profecto & esse Deum & hæc tanta opera Dei esse arbitrarentur. Nimirum assiduitate quotidiana & consuetudine oculorum assuescunt animi, neque admirantur, neque requirunt rationes earum rerum quas semper vident, perinde, quasi novitas nos magis quam magnitudo rerum debeat ad exquirendas causas excitare. Hactenus ex Aristotele Cicero: quo nihil in hanc rem efficacius dici poterat; nosque hoc loco utendum impræsentiarum exisli-

(a) *Cicero de Natura Deorum p. 197. E. C.*

existimavimus, tametsi prolixiori, quod plerique veterum eorumque optimorum scriptorum incurioſi, in recentioribus non ubique tam ſolida ac robuſta deprehendant argumenta.

§. X. Quam igitur ſtolidum fuerit variegatis quidem, ſed aptiſſime mixtis coloribus, ſummoque compoſitam artificio picturam neſcio cui fortuito ſubitoque concurſui adſcribere: Quam ineptum de ſtatua vel ædificio cogitare, quod abſque architecto eam in molem excreverit: æque ſane abſurdum inficetumque erit, ac inſipiens prorſus, dicere non eſt Deus. Non eſt fundamentum, quomodo ſtat ædificium? Non eſt ædificator, & quomodo domus facta eſt? Non eſt architectus, & quis urbem condidit? Non eſt Muſicus, & quomodo in mundi Lyra apparet concentus? Non eſt auriga, & quomodo currus elementorum agitur? Quærit eximie (a) Pater aurei oris, & quos non vana ſuſpicione in aulam, cui Epiſcopus datus erat, irrepſiſſe metuebat, arheos graviter confundit. Nec poſſum non denuo laudare Tullii argumentum: Quæcunque conſilio reguntur melius & aptius reguntur, quam quæ ſine illo; Nihil vero melius nec pulcrius mundo regitur: Conſilio ergo, non fortuito regitur! Aſſigna mihi ſi potes ullam in mundo rem, quæ deſtinatis certisque finibus careat: At rem dirigere in finem & ſtupendam adeo creaturarum omnium molem ac multitudinem perpetuo ordine temperare, earumque curſum ita moderari, quò finem pertingant, ſummæ profecto ac infinitæ rationis eſt, metam omnibus aſſignantis ad eamque ut perveniant dirigentis.

§. XI. Pertinet eo interior illa conſcientiæ vis & naturale de bene ac malefactis judicium, cujus tametsi ſtimuli facinus antecedentes non ita validi usque ſunt, quam qui idem ſubſequuntur: (b) tenerrimus tamen in mortalium animis ſenſus exiſtit, quo convincantur, peccando offendi illum, cui in animos hominum imperium eſt, & qui metuendus ſit, etiam ubi ab hominibus metus non impendet. (c) Quoniam legem naturalem impune licet in foro humano violatam, vindicta tamen tribunalis manet Divini. (d) Et quorſum quæſo illorum exempla, qui tamen nihil magis penſi habuere, quam ut callum conſcientiæ, exciſſo quoque divino penitus metu obducerent; quibus tamen adeo non ſuccеſſit affectata impietas, ut maximis haud raro animi anguſtiis excarnificatos fuiſſe

&

(a) *ad Pſalm. 14.*
(b) Pufend. *de O. H. & C. L. 22. 1. §. 9.*
(c) *Id. L. l. c. 3. §. 22. fub finem.*
(d) *Idem L. II. c. XII. §. 4.*

in confesso sit & sublimis illius tribunalis horrorem, insoliti tristissimique clamores, hominumque in ultimis querelæ comprobarint. De Tiberio sane cum retulisset Tacitus, quam tristes perplexasque ad Senatum literas instantibus satis dederit: hoc monitum, practicotaton profecto & utilissimum, subjungit. Adeo, inquiens, facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustra præstantissimus sapientiæ adfirmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis, animus dilaceratur. Quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse pœnas fateretur. (a) Sapientiæ præstantissimus, cujus hic Tacitus meminit, nisi fallor, Socrates est, cujus hoc a Platone pronunciatum nobis conservatum fuit: Ἂν τὶς ὅλην τὴν ψυχὴν ἐπίσηται θεάσασθαι, loquitur de Tyranno, καὶ φόβῳ γέμων διὰ παντὸς τοῦ βίου, σφαδασμῶν τε καὶ ὀδυνῶν χαίνοντα πλήρη. Cui parallelum esse possit, quod de Richelio retuli Priolus. (b) C. VII. Eum „ seu Numine exterrente seu tot extinctorum recordatione nunquam mœ„rore fuisse vacuum. Tantum Gallici sanguinis domi perditum, tantum „ militiæ effusum fatigasse animum moribundis membris jam inclusum, „ & mœstitia repletum. Quis nescit Caligulam, qui licet cœlo minari ausus esset, ubi tamen fulgurabat aut coruscabat, caput obnubebat, imo corpore sub terram condito fugam quærebat.

§. XII. Frustra excipitur, nullam metus vim esse: quippe qui ex persuasione oriri queat: imo, si ex vindictæ metu Dei judicium argueretur, secuturum etiam, dæmones, Magistratum, & quemlibet vi nocendi præditum conscientia superiorem esse. Quid? quod & in brutis ad fulmina exhorrescentibus timor videatur. Denique falsorum quoque Deorum cultores angi Diis suis, si vel plane vel debite non litarint; Unde tamen eorundem veritas non colligatur. Frustra, inquam, hæc regeruntur, & facile proteri possunt. Primum enim eorum audivimus exempla, qui morsum omnem nisu conatuque omni sufflaminare, ex animoque expungere voluissent, si potuissent. Deinceps absurdum non est, metui dæmones, non quidem tanquam judices, sed velut Supremi judicis ministros & executores. In brutis vero, si loqui sic liceat, naturalis quædam concussio est, & aliquis sensuum affectus; at qui homini inest metus, rationalis est, ex bene & male actorum conscientia ortus, de pœnis præmiisve a summo Judice expectandis. Demum non sequitur: Amarum est febricitanti,

(a) Tacitus L. VI. 6. 6.
(b) L. l. 7.

quicquid exhibueris, erratque in cibo etiam sapidissimo; Ergo sensus amari ex amaro cibo non est verus amari cibi sensus. Biliosus etiam rubrum, nigrum aut albicantem colorem pro flavo habet; Ergo nullibi verus comparet color rubicundus, nigerve aut albus. Sic incongrua illatio est; Remorsus conscientiæ in Gentili Deastris dedito fallit; Ergo fallit etiam in illo, qui procul est ab ista mentis perversitate. Quid quod satis in hanc rem est, metui ab illis Deum, tametsi in objecto metus error occurrat?

§. XIII. Tritum prætetea, sed ab ipso Spiritu Diviniore comprobatum argumentum, quo probamus, Numen esse aliquod, ex eo desumitur: quod omnium natura in id consentiat, apud quos ratio bonique mores aliquantisper supersunt. Quem ἀρχαῖον μῦθον λόγον καὶ παλαιὸν ὄντα πᾶσιν ἀνθρώποις, ὡς ἐκ Θεῶν τὰ πάντα ait Aristoteles, vel quisquis libri de mundo Auctor (*a*) est. Est autem inter moraliter impossibilia, omnes homines velle conspirare, ut gratis aliquod mendacium posteritati tradant. (*b*) Omnes autem homines tam barbari quam græci, tum superiori quoque tempore, cùm nunc, Deum esse censent. Et in hac tanta pugna, contentione, atque opinionum varietate, in eo leges ubique terrarum atque opiniones convenire videbis, Deum esse unum Regem Patremque omnium. In eo Græcus cum Barbaro, Mediterraneus cum Insulano, Sapiens consentit cum stulto. Quod quæso quantum est! propagatam ab antiquissimis mortalium persuasionem, ac per tot seculorum lapsus ad nos deductam, quam nulla temporum vicissitudo, nulli perditissimorum hominum conatus, mortalium animis eximere valuere. (*c*) Ut nemo unquam Deum visus sit negasse, quam cujus interfuisset, ne quis esset Deus, i. e. humanarum judex actionum. (*d*)

§. XIV. Quod quidem argumentum, si sanctiores consulere pandectas & humani generis a primo rerum conditu historiam texere constitutum nobis esset, deduci, illustrarique mirum in modum poterat. Sed occupavere ante me hunc laborem insignes doctrina & pietate Viri, & ex antiquioribus quidem Eusebius nobili de præparatione Evangelica opere, apud quem fragmenta vetustissimorum Scriptorum Abydeni, Berosi, Manetti aliorumque conservata sunt. E Junioribus videri potest in demonstratione Evangelica Huetius.

con-

(a) περὶ κόσμου *ad Alexandrum c. 6. pag. 1215.*

(b) *Pufend. de I. N. & g. Z. l. c. v. §. 8.*

(c) *Conf. Max. Tyrius Dissertat. 1. p. m. 5. & e Nostris celeberr. D. D. Jugerus Theol. Nat. c. 1. §. 1. p. 5.*

(d) *Grotius De V. R. C. 1. 2. 6.*

Digitized by Google

§. XV. Regeri vero non sine specie posset; Temerarium esse, de consensu gentium, & universarum quidem, gloriari, quas tamen omnes nec videris nec numeraveris. Num enim nos anfractuosos pectoris humani recessus penetraverimus, ut omnium sensum cognovisse præsumamur? At hæc, quæ tam audacter asseruntur, infinitis propemodum exemplis confutari; Philosophorum quippe vetustissimos sapientissimosque communibus fere suffragiis pro Atheis habitos, talesque, quos nulla Numinis cura tetigerit: Jam de Germanis Majoribus nostris memorare Cæsarem, ipsos neque Druides habuisse, nec sacrificiis studuisse. De Numa Livium, (probatæ authoritatis Scriptorem) commemorare, eum omnium primum, rem, ad multitudinem imperitam & illis temporibus rudem, in obsequio continendam efficaciissimam ratum esse, Deorum ei metum injicere, & cum descendere ad animos sine commento alicujus miraculi non posset, nocturnos cum Dea Egeria congressus simulasse. Neque latere nos posse, quid Thomas Herbertus Anglus, de Souldanis extremas Africæ oras inhabitantibus retulerit, se nimirum iis præsentem nullo signo comperire, nec ulla percontari ratione quidquam potuisse, quod vel unam religionis scintillulam in ea gente ostenderet, vel Deum quendam ipsis suboluisse probaret. Si Eoum mare navigemus, Zeilan inventuros insulam, cujus incolas nullam Dei notitiam, nullam cœli terræque creatoris agnitionem reliquam habere, egregius naturalis Juris Mysta (*a*) Robertus Scharrokius non diffiteatur: Quin & ob sensuale semper in pastum veneremque studium ratione omni & consilio destitutos, in monstra portentaque cætero humano generi cernenda degenerasse pronunciaverit. Apud Toupinambaultos, & in Brasilia ante Christianorum adventum nullam religionis umbram fuisse, constanter doceri a Geographis, & Joanne inprimis Lerio, qui per annum ibi vixerit, confirmari. (*b*) Denique tametsi ponamus manifestum circa hoc punctum omnium Gentium consensum esse, dari tamen communem quoque errorem posse, quod vel uno omnium, præter Christianas, gentium exemplo Trinitatem constanter negantium possit evinci.

§. XVI. Sed utut specioſa videri queant, quæ denso nobis agmine opponuntur, imbecilla tamen sunt, & veritati vim non faciunt. Primum enim temerarium neutiquam est de consensu omnium populorum gloriari, tametsi omnia individua visa aut numerata nobis non sint. Sufficit ex Europæorum cum reliquis gentibus frequentissimis commerciis id con-

(a) *de Officiis secundum Jus naturale, c. 16, n. 7. p. m. 672.*
(b) *adde Joannes Laet L. XV. C. 21.*

stare, nullam uspiam gentem deprehensam fuisse, quæ propositioni: DEUS est: contradixerit; Contra ea, quotquot nobis cognitæ sunt gentes, eas Deum quendam colere indubium est; quid ergo obstat, quo minus de cæteris idem sentiamus? Ipsa enim natura, in quovis ut scholæ loquuntur, individuo, totum genus refert. An dubitabis omnem ignem statuere calidum, omnem aquam humidam, quod Ætnæ æstuaria non senseris, aut quod Indum Gangen, Maragonem item, & argenteum apud Americanos fluvium non accesseris? quærit præclare de hoc argumento meritus scriptor in apologetico, pro genere humano, contra calumniam Atheismi. (c) Sane enim ista si illatio admittenda sit, temerarium erit axiomata maximasque de gravitate terræ aut aeris aut soliditate auri vel ponderositate argenti conficere; quod omnia individua non numeraris. Cæterum, quotquot existunt homines, ad societatem contrahendam facti comparatique sunt: Ergo etiam ad religionem, sine qua societas humana tanquam ultimo firmissimoque vinculo subsistere nequiret. Tolle enim Supremi, omniaque suo contuentis lumine, Numinis metum, pudor sane ac honestas & fides, inter inania vocabula reputabuntur, neque quicquam præter imbecillitatem erit, quod in officio contineat genus humanum. (d)

§. XVII. Jam quod Philosophos attinet, quorum præcipuos Atheismi crimine infames extitisse objectum est, eos quidem ab hac infamia præter Juniores ex antiquioribus non pauci liberarunt. Sapientes nimirum Viri perspecta gentium Idololatria, & fabularum, ac polytheismi absurditate continere penitus animum linguamque haud potuere, quo minus vanissimam plebeculæ superstitionem exploderent: quo factum, ut apud eam in maximi sceleris venirent suspicionem, quasi qui omnem in universum divinitatem negarent. Anaxagoras, qui inter primos comparet, Deum non negavit, sed stolidam Athenienſium applicationem rejecit, Solemque non Deum sed globum ignitum pronunciavit. Socrates, non quod Numinis inficiaretur existentiam, sed quod Deastros contemneret, cicutam bibit. Quos ipsos quemadmodum & alios, Evemerum puta Agrigentinum, & Nicanorem Cyprium, & Diagoram, & Hipponum Melium, & illum post hos Cyreneum, cui nomen erat Theodorus, quod acrius reliquis hominibus errores de Diis perspexissent, impios & ἄθεους, hoc est absque Deo cognominatos esse, dubium nobis cum

(c) Jo. *Ludovicus Fabritius eximio Tractatu qui inter ejus opera Tiguri haud ita pridem edita comparet passim.*

(d) *Pufend. d. O. H. & C. l. 4. p.*

cum Principe (e) Græcorum Patrum non est; Qui varia sapientum Virorum inolito plebis furori resistentium exempla producit, quos inter unus Ægyptiis præceperit: Si existimatis Deos, ne ipsos lugeatis: Si vero plangitis, ne eos putetis Deos esse. Alter vero, cum Herculem ex ligno cepisset efformatum (verisimile autem esse, quod domi quid coxerit) age, dixisse, o Hercules nunc jam tempus est, ut sicut Euristheo, nobis quoque in hoc tertio decimo certamine inservias, idque Diagoræ pares: ipsumque tanquam lignum in ignem conjecisse. Similia paganis in Apologetico exprobravit Tertullianus, (f) instituto peculiari recensu, quæ ludibria de Diis Poetæ & Philosophi scripserint: Taceo, inquiens, de Philosophis, Socrate contentus, qui in contumeliam Deorum quer-„ cum, & hircum, & canem deicrabat. Sed propterea damnatus est Socra-„ tes, quia Deos destruebat. PLANE OLIM, i. e. SEMPER VERITAS„ ODIO EST. Tamen cum pœnitentia sententiæ Athenienses & Crimi-„ natores postea afflixerint; & imaginem ejus auream in templo colloca-„ rint, rescissa damnatio testimonium, Socrati dedit. Sed & Diogenes„ nescio quid in Herculem ludit, &, Romanus Cynicus Varro trecentos„ Joves, sive Jupiteres dicendum, sine capitibus introducit. De Epicuro„ quid dicemus? Cui tam egregie Petrus Gassendus e Gallis patrocinatus est. Quid? quod & Lucianum non aliam ob causam, quam quod in Deos Gentium liberius inveheretur, pro Atheo blasphemoque habitum fuisse demonstratum nuper iverit Vir eruditus (g) laudato hanc in rem Jove inprimis Tragœdo, in quo Lucianus tribus fortissimis rationibus existentiam Numinis evicerit, quamque infeliciter ac nullo plane successu Epicureus ad ea respondeat, sufficienter docuerit. Primum sane argumentum a mundo perpetuoque ejus ordine desumtum sic illustrat. Navis nullo modo, nisi gubernata, posset progredi; Tu vero universum hoc omne, citra gubernatoris & Ducis operam temere sursum ac deorsum ferri existimas. Nec aliter alterum a consensu gentium divinisque effectis petitum videas exornari.

§. XVIII. de Germanis agnosco verba Cæsaris (h) Sed perge si „placet, in eodem quem indicas loco: *Ubi*, Deorum, inquit, loco, so-„los ducunt, quos cernunt, & quorum opibus aperte juvantur, Solem & Vulcanum & Lunam. Quod si igitur Solem Lunamque coluere Germani, perperam utique in eorum numero percensentur, qui ab omni Deitatis

(e) *Clemente Alexandrino, admonit. ad gentes p. m. 25. qui videndus omnino*
(f) *in Apologetico p. m. 44. & 45. Cap. 14.*
(g) *Jo. Phil. Treunerus Dissert. sing. de Theologia Luciani.*
(h) *De Bello gallico VI. 21. 1. 2.*

tatis sensu fuerunt alieni. Qui quidem Solis cultus maxima ferventissimaque superstitione apud gentem nostram mansit, donec Servatori nomen daret. Quod ipsum demonstratu non esset difficile: Quemadmodum & de Luna priscis Saxonibus *Ostar* dicta, jam pridem alii docuere. (i) Cæterum laudato superius Fabritio hallucinatus videtur Cæsar, quod Germanorum religionem cum Gallorum cultu non convenire dixerit, quum tamen omnes illos fuisse Celtas, moribus inter se non dissimiles Strabo (k) testetur. At Celtas vero Druidas quoque, qui rebus divinis præfuerint & sacrificiis studuerint habuisse, Diogenes docet Laertius in proœmio ex Aristotele & Sotione, ubi Celtarum nomine Germanos comprehendi docet eruditissimus ad eundem commentator Ægydius Menagius; egregie utique ad mentem veterum, quidquid Cæsari videatur, qui in Germaniam vix pedem intulit. Nisi forte apud Germanos illi, qui divino cultui præerant, alia appellatione designabantur, quod excusando Cæsari suggessit Ulricus Obrechtus; (l) qui tamen ipsa lingua Francica Deum Druthin, seculo adhuc post Christum natum IX. nuncupatum esse ex Ottfrido demonstrat, & Druidas quasi *τριτοθυτας* dictos esse observat. Neque igitur vel Cæsaris verba pressius capi possunt, vel credendum cum nonnullis est, Germanos ad Romanorum usque in Germaniam transitum sine Deo in orbe vixisse. Quod vel societates gentis hujus præclare constitutæ, ac ab ipso Tacito vehementer laudatæ confutant, cum fieri non possit, ut quod jam ante submonuimus, Respublica sine religione constitui vel constituta servari queat. Et quam non a sacrificiorum superstitione vel aliis Sacrorum ritibus alieni fuerint, Tacitus in Germania testatur, qui etiam in annalibus, ipse Galliæ Belgicæ Præfectus, memorat, quod cum Germanicus in Teutoburgiensem saltum venisset, in quo reliquiæ Vari legionumque insepultæ dicebantur, invenerit lucis propinquis barbaras aras, apud quas tribunos ac primorum ordinum Centuriones mactaverint Germani. (m) Plane quidem ut Galli, de quibus paulo ante Cæsar, quod ea, quæ bello ceperint, plerumque Marti devoverint. Et de Suevis quidem ac Allemannis eorumque Hercule, ad Maximiliani I. usque ævum in Augia Lacus Bodamici Majori, Divite post appellata, servato, jussuque Augustissimi Oenipontem translato, res clara est (n) De marte hic locorum culto, Reutlingen-

(i) *Videat Rechenberg in Germania Media Dissert. 2.*
(k) *L. VII. c. 3.*
(l) *Dissert. de Philosophia Celtica. §. 2. & 3.*
(m) *adde Schedium de Diis Germanorum synt. 2. Cap. 22. & seq.*
(n) *Vid. Bergerus in Thesaur. Palatino. p. 16. & seqq.*

Digitized by Google

lingense simulacrum testatur, & ad vicinum in Belsensi colliculo fanum provocavit Osiander. (o)

§. XIX. De Numa quod refertur, aliter se habere ex ipso Livio ac Floro constat, quorum iste eum inclytæ religionis Virum, hic divini humanique Juris consultissimum adpellavit. Cæterum imagines Deorum primitus non habuisse Romanos aliunde constat, quippe, quod eos sola mente tangi posse crediderint. Nam etsi a Numa concepta est curiositas superstitiosa; nondum tamen aut simulacris aut templis res divina apud Romanos constabat. Frugi religio, & pauperes ritus, & nulla Capitolia certantia cœlo, sed temeraria de cespite altaria, & vasa adhuc Samia, & nitor ex illis & Deus ipse nusquam. Nondum enim tunc ingenia Græcorum atque Tuscorum fingendis simulacris urbem inundaverant. (p)

§. XX. Thomas vero Herbertus communi de Deo sententiæ, testimonio suo, nequidquam contradicit. Quippe quem nonnisi XIX. Dies ad oras istas substitisse in comperto est; Quod sane tempus explorando gentis peregrinæ cultui, factisque ejus indagandis non sufficit. Quid, quod ne linguam quidem Souldanicam, multo minus mentis de religione recessus perscrutari potuit, & vel in eo nimium a se dictum esse docuit, quando nullam in eo populo veritatem esse audacter pronunciavit. Quæ ex Scharrokio adducta sunt, excidisse doctissimo Viro miramur, & macula sunt eximii corporis; cæterum neminem a Viro erudito testem video laudatum: Nos contradicentem habemus Maffejum, qui in Zeilansi insula locum esse memorat conventui hominum a leucis amplius mille, pietatis causa, destinatum. (q)

§. XXI. De Peruanis denique, Mexicanis & Brasilienſibus parum fidæ Hispanorum, ac Jesuitarum plerorumque relationes sunt, quibus opponi Hugo Linschotanus potest, & Benzo in historia novi orbis, ut & Petrus Dicieca Dileone, qui memorat, quod cum Hispani sepulcra Peruvianorum ad eruendum aurum atque argentum aperirent, orarint eos Peruviani, ne ossa humatorum dissiparent, quo minori cum negotio resurgerent; Quæ omnia indicatis doctrinæ suæ genuinis fundamentis latius deduxit in Apologet. Fabricius.

§. XXI.

(o) *Theolog. Moral. par, spec. c, 1. præcept. 1. §. 98.*
(p) *Verba sunt Tertulliani Apologet. cap. 25 pag. 88.*
(q) *Historia Indica L. III. quam laudat supra ex merito commendatus Fabricius.*

§. XXII. Atheismum per se fœdum, & Reipublicæ noxium, denique gravibus pœnis coërcendum esse existimamus. De *illo* quidem rem plane expeditam arbitramur, cum Atheismo opposita virtus pietas in Deum sit: igitur Atheismum in vitio poni manifestum est. Præterea Deus cognitionem sui & variis modis perviam fecit, & naturali lege præcepit: Ex quo prona connexione consequitur, peccare, qui *Deum* ignorat aut negat. Rursus, quod *istud* attinet, si negato Numine nullus pietati honestatique locus est, Atheismum humano generi pernicioſam pestem esse, per se patet. Nam sive universalem illam, quæ omnium hominum est, sive particulares, easque cum simplices tum compositas, hasque Majores Minoresve contuemur societates, dubitari equidem nequit, firmamentum societatum tollere, qui hoc principium lancinare contendit. Quanquam enim religio per se ad conciliandam Dei gratiam valet, habet tamen ea suos in societate humana effectus longe maximos, quod locis ex Platone Plutarcho, Philone aliisque ex instituto illustravit Grotius, (r) & Cicero agnovit, qui pietate sublata, fidem etiam & societatem humani generis, & unam excellentissimam virtutem justitiam tolli pronunciavit. Horret animus, si vel cogitare saltem incipiat, quæ facies futura in humano genere esset, remoto Divinitatis metu sensuque, quod luculenter expressit, urbitque prudenter Pufendorfius. (s) in officio Hominis & Civis. Quæ ratio est, cur in Atheos *quoque* animadversum haud raro fuerit, velut qui in civitatis interitum conjurassent: & sævissimis persecutionibus, quibus Christianum delere constituerant, Atheismi culpam prætexuere Pagani, quod hominum genus, quale Christiani essent, proscribi extirpariquo oporteret. Testem proferimus Arnobium eximii adversus Gentiles operis conditorem, qui primo ejus libro, de illata Christianis contumelia, vehementer conqueritur. Ergone, inquiens, impiæ religionis sumus apud vos rei. Et quod caput rerum & columen venerabilibus adimus obsequiis ut convicio utamur vestro, infausti & Athei nuncupamur? Sic de Sancto Polycarpo, Martyrium jamjam consummaturo plebs furibunda exclamavit, οὗτός ἐστιν τῶν ἀσεβῶν διδάσκαλος. Hic est impietatis Magister, si genuina est in actis ab Usserio editis lectio, pro quo tamen apud Eusebium (t) legas, οὗτός ἐστιν ὁ τῆς Ἀσίας διδάσκαλος. Hic est Asiæ Magister. Causam convitii non unam a nostris & priscis quidem illis detectam fuisse constat: Nimirum quod Christiani Deos patrios & Sacra Majorum

(r) L. I C. 4. §. 9.
(s) M. E. IV. 15. Conf. Christ. Kortholt. in Pagano obtrectatore. III.
(t) H. E. V. 20. 44.

jorum deseruissent; quod altaria non fabricarent, nec sanguinem cæsorum animantium darent, nec thura denique frugesque salsas, nec vinum liquens paterarum effusionibus inferrent; quæ laudati modo Arnobii verba sunt. Quorsum etiam ista Cœcilii spectant, *apud Minutium Felicem*: Templa ut busta despicere Christianos, despuere Deos, ridere sacra, quo Atheismi prætextu summo jure in Christianos animadverti ab se potuisse statutum decretumque, apud Paganos fuit. Cæterum, cum humani generis de divini nominis existentia, omni ætate unanimis perpetuaque fuerit consensio, coerceri posse Atheos, humanæ societatis nomine, quam sine ratione probabili violant, tradidit & confirmavit Grotius: ut Diagoræ Nelio accidisse legimus, et Epicureis, qui ex bene moratis urbibus ejecti sunt.

§. XXIII. Censuram cordatorum meritus inprimis Hobbesius est, quod Atheismum ad imprudentiam referendam dixit, non ad injustitiam, cum Deum esse scire omnes non possint. Nisi, quod addit, quoniam ratione naturali, quam proportionem habet sphæra ad cylindrum, Archimedes invenit, ex eo sequatur, quemlibet ex vulgo idem invenire potuisse; Cujus a dogmate non abit Jesuita Divionensis, de Reux, qui tredecim ab hinc annis hanc thesin defendit: Quamvis existentia Dei etiam sit populariter demonstrabilis; non modo tamen non est proprie per se nota, quoad nos: Sed etiam fieri potest, ut ab homine ordinariis tantum divinæ gratiæ auxiliis prævento, ignoretur inculpate. Circa alteram, quæ disputata circa finem elapsi nuper seculi, in Galliis fuerint, recensere ex professo instituit Seckendorfius & prolixi, atque ut fatetur, specioſi Tractatus, *Pensées diverses écrites a un Dr. de Sorbonne a l' occasion de la Comete de l'An 1680.* præcipua capita proposuit, viamque ad eorum solutionem commonstravit. Ejus ut postea innotuit opusculi Auctor est Vir multijugæ doctrinæ magnæque celebritatis Petrus Bælius (ita enim Latine nomen suum effert) in quo hanc sibi propositionem probandam constituit: Atheismum non ducere necessario homines ad morum corruptionem. Cui, in Schola Roterodamensi Philosophiæ Professori, Ecclesiæ in civitate eadem Gallicæ Pastor famigeratissimus Petrus Jurieus gravissimam litem movit, eumque Atheismi inculpando, in tantum commovit, ut Bælius, non tantum in additionibus ad laudatum Tractatum Gallicum, sed etiam instituta in foro actione de injuria sibi a Jurieo, velut manifesto calumniatore, illata conquestus fuerit, & a Viris insuper in Europa doctis arbitrium sententiamque edito desuper petitorio libello flagitaverit. Circa tertium denuo Hobbesius Antagonista est, eumque secuti ex junioribus

Sekendorf. Addit ad statum Christianismi l. 1. §. 16.

nonnulli, qui quemadmodum Atheismum pro peccato non habent, ita nec civiliter coerceri posse autumant.

§. XXIV. Age vero & quid a triplici adversariorum classe regeri possit aut soleat, curatius dispiciamus. De Atheismo Hobbesius (a) ait, eum quidem imprudentiam esse, non tamen peccatum proprie sic dictum. Nam, inquit, si peccatum non sit, quod non sit contra aliquam legem, neque ulla lex sit, quæ non sit mandatum ejus, qui summum habet imperium. Neque quisquam summum imperium habeat, quod non sit ipsi nostro consensu delatum; quomodo igitur peccare dicetur is, qui vel non existere Deum, vel non gubernare mundum affirmaverit, vel aliam contumeliam in ipsum evomuerit? Dicet enim, se voluntatem suam Dei voluntati nunquam subjecisse, ut quem ne esse quidem opinatus fuerit. Et quanquam opinio sua erronea esset, ideoque etiam peccatum; numerandam tamen esse inter peccata imprudentiæ, sive ignorantiæ, quæ puniri jure non possunt. Et in sequentibus, *Punitur*, *inquit*, Atheus, sive a Regibus sub Deo constitutis, non ut subditus punitur a Rege propterea quod leges non observaverit, sed ut hostis ab hoste, quod leges noluerit accipere, h. e. jure belli. Addit denique: Philosophorum demonstrationes circa Existentiam Dei, tam intricatas difficilesque esse, ut ne centesimus quidem hominum ad earum captum sufficiat.

§. XXV. Pro sua vero sententia speciose ac erudite multa protulit Bælius, e quibus nonnulla, qui libro destituuntur, apud Seckendorfium superius commendatum deprehendent. Præcipua, nisi fallor capita hæc sunt. Primum, non semper homines, secundum ea, quibus de rebus divinis imbuti sint, principia vivere, sed suis quemliber passionibus regi: neque e sensu religionis rectam vel societati convenientem vitam continuo sequi; quod vel militum Christianorum exemplo pateat, quorum animus, sensum quidem religionis, & illius Christianæ habeat, interea crudelis plerumque sit, & speciose nonnunquam fidei prætextu, in gravissima consentiat flagitia. Communem de Deo notitiam nonnisi externum quendam cultum importare, ad quietem tamen publicam adeo nihil conferre, ut nisi gravissimis pœnis in facinorosos animadverteretur, nemo facile ex ædibus suis prodire esset ausurus. Quod ut probet, Parisiensem civitatem considerari cupit, quæ, si nonnisi religiosorum ope conservari in obsequio deberet, sentina quorumvis scelerum, & latrociniorum inprimis, esset futura. Si quis Chinensis Christianorum de pietate ac devotione libros legeret, existimaturum, neminem inter nos dari peccatis

conta-

(a) *De Cive c. 14. §. 19.*

contaminatum ; at vero rem secus esse comparatam, & quo minus suis quisque passionibus regatur, oppositis licet voluminibus, non impediri. Si quis fœminarum in Papatu devotionem contueatur, putaturum, nihil in ipsis vitii deprehendi, sed quam pronæ in Veneres impudicitiamque sint, eos non latere, qui Parisiis victitarint. Imo diabolicis artibus deditos, & qui inito cum Satana pacto, fœdus cum Deo disrumpant, a summo hoc scelere non deterreri, quo minus ab obsequio Dei delabantur. Quid? quod exempla sint Atheorum, qui præclare de virtute senserint, ac moderate vixerint. Manifestum esse Plinii junioris exemplum, qui Deum non crediderit, honestati tamen vehementer studuerit.

§. XXVI. Sunt denique, qui in Atheos animadverti non posse existimant, quod ob cogitationes animi nemo puniatur & pœnis humanis eximantur actus mere interni, quibus cum nemini noxa inferatur, nullius quoque hominis interfit, ut ob eosdem quisquam puniatur. (x) Ceterum, quoniam omnis nostra cognitio ex sensibus pendeat, iis vero Deus usurpari non possit, mirum non esse, si quis in errorem de Deo, vel omnimodam ejus ignorantiam delabatur: quæ proinde pœnæ vel coercitionis civilis objectum esse non possit. Quid? quod Deus comprehendi non possit: Igitur quod quis eum non comprehendat, ad potestatis civilis vindictam nullatenus pertinere.

§. XXVII. Sed multa sunt, quæ in primo discursu desiderari possunt. Primum enim ignorantia quidem puræ negationis, involuntaria, invincibilis imputari non potest; sed ad hanc ignorantiæ classem, ignorantiam universalium nemo sanus retulerit. Qui Deum ignorat, jus suum ignorat, quodque cognoscere facile, explicatis animi recessibus, adspectoque rerum conditarum speculo poterat ac debebat. (b) Neque admitti in moralibus potest, quod ignorantiam e peccatorum seu malorum moralium censu exemtam volunt; cum sit ἀνομία, & habitus adesse debiti absentia. Rationes dederunt Theologi Philosophique morales, quod & gentilium ignorantia iræ divinæ rea dicatur, (c) & ignorantia licet in intellectu sit *subjective*, a voluntate tamen existat *causaliter*. Et cur a peccato pronunciemus immunem, qui primum religionis naturalis dictatum, vi congeniti Luminis promulgatum, *Deum existere*, negat spernitque? Cum Lumen naturale vindictam a tribunali divino expectandam

(x) *Puf. de O. H. & C. C. II. c. 13. §. 11.*
(y) *P. de O. D. H. & C. L. I. §. 4. 10. & C. 3. §. 16.*
(z) *Adde Buchnauumum locis moralibus. C. IV. §. 14.*

connatæ Legis violatoribus, graviter inculcet. Quid multis? Mirum est, posse ab homine sana mente prædito imprudentiam appellari, quod summa potius nequitia & petulans singularis cujusdam sapientiæ affectatio audire debebat; nulla nimirum ratione proposita, neque convulsis ullo pacto argumentis negare, de quo perpetua humani generis consensio fuit, suam in eo salutem firmiter collocantis. Cæterum & illud audiri inter Christianos non debebat: atheos non esse sub imperio Dei, quod tamen ipsis congenitum est. Demus (quod quidem apud summos Viros, de imperio inprimis paterno in Liberos, expeditum non est [a]) in humani imperii origine consensum ubique requiri, nulla inde ad divinum erit illatio, nisi, quod sine scelere summo dici nequit, statuere velis, Imperium Creatoris a voluntate Creaturæ dependere. (b) Et quam quæso frivolum est Deo in Atheos imperium proprie dictum negare, quod hi voluntatem suam non subjecerint; Nunc enim imperio suo in subditos Rex excidet, quod illi rebelles obsequium recusent? Sane, vel Athei Deum agnoscere non potuerunt, vel noluerunt: non prius, cum supra ostensum sit, ex naturali ratione colligi ab unoquoque homine posse, Deum esse, & universum hoc sua providentia complecti. Igitur posterius. Sed quam temere a negatione voluntarii obsequii ad negationem imperii inferatur, supra dictum. Multo absurdius est, quod vir cetera accuratus statum hostilem inter Deum & Atheos finxerit. Nam cum ipse statum naturalem faciat hostilem, quæ non licentia tam inepta fictione Atheis accrescet? Ut taceam illos eo in statu pœnæ capaces non esse, cum pœnæ rationem non habeant mala, quæ in bello pugnave, inter repugnandum inferuntur; quia non pro imperio. Sint denique intricatæ quorundam demonstrationes: at nos remota omni subtilitate disputavimus, & difficultate non intricatum est, quod animus hominis restatur, & machina hujus universi liquidissimo demonstrat.

Puf. de O. H. & C. II. 13. 4.

§. XXVIII. Quod alterum concernit, largimur equidem, non semper homines secundum principia religionis victitare. Sed quæ sequela? Igiturne Atheismus non erit suscitabulum improbitatis? Neutiquam vero. Qui enim Atheismum fovet, conscientiam, quantum in se est, supprimit exsurdatque, hocque ipso integrum sibi esse existimat, ut cupiditatibus suis impune indulgeat, & oblata quacunque occasione suæ desideria malitiæ expleat. Ceterum nulla uspiam religio est; quæ nihil prorsus ex vero habeat; sed Atheismus & summa stoliditas est, & idolola-

(a) *Kulpis. Coll. Grot. pag. 47. & seqq.*
(b) *B. D. Alberti in Compendio J. N. part. II. c. 1. §. 78.*

Digitized by Google

Idolatria quoque, si logica errorum comparatio instituatur, deterior. Deinceps imbecillum, quod in nobis restat, lumen congenitum esse non inficiamur, &, quod ab saniori Theologia probatum, in homine malarum insuper actionum principia deprehenduntur; quoniam, uti divinior testatur Spiritus, omnes declinarunt & inutiles facti sunt, non est qui bonum faciat, ne unus quidem. Igitur retorqueri poterit viri docti argumentum. Si enim in homine mali principium est, quod nonnisi mediis a Christo partis ordinatisque coerceri emendarique potest: quid quæso cum Atheo fiet, qui spreto, quod in se habet tantillo lumine, non potest non, quæ grata sibi sunt, tametsi fœda ac turpia consectari? Nego etiam sequi, quod ex Magorum exemplo inferre conatur. Perinde enim est, ac si hunc in modum colligerem; Est qui lumen sibi concessum aut prævium suo vitio non dextre applicat; Ergo ex luminis remotione per se non sequuntur tenebræ, quod absonum. Ceterum si quis unquam Atheus honestati studuit [nego autem prostare exemplum, quidquid sit de Ciceroniano gygis annulo,] effectus iste fuit Luminis in ipso reliqui, quod profligata affectataque malitia non potuit penitus supprimere; quanquam vera sine Deo honestas non est, quippe quæ cum ratione convenit, neque actus ad gloriæ cupiditatem metitur, sed ad normam legemque a conditore promulgatam. Quem dum negare contendit insipiens, communia vivendi principia, ac bene operandi regulas rejicit, & in ipsam naturam humanam, quam exlegem vivere non congruit, est iniquus. Multis deniqne Paganorum, Philosophis præcipue, Atheismum præter rem imputatum fuisse, supra ostendi. De Plinio (a) vero alii evicerunt, eum & Providentiam agnovisse, & cultum pro gentis suæ placitis exhibuisse. (b)

§. XXIX. Ad tertium discursum paucis reponimus; Dogmata per se pœnatum objecta non esse: quemadmodum tamen Civitati expedit, ut publice ejusmodi doctrinis personet, quæ cum recto ejus fine & usu congruunt, simulque animi civium a puero istis imbuantur; Ita si quis ejusmodi dogma, quod societatem humanam cum in universum, tum civilem per se turbat ac lædit, profiteri præsumat, quale quidem Atheismus est: gravissimis eum coerceri pœnis publicæ salutis interest,

(a) *Offic. III. 9.*

(b) *L. I. Ep. 5 adde Jacobum Thomasium in Notis passim, & Dissiff. D. D. Pritium de Atheismo in le fœdo sub finem; ut & simili de argumento Dn. D. Weberum in* der Beurtheilung der Atheisterey.

& ne pestis ista invalescat omnes viæ debent intercludi (c) Jam quod obtendunt nonnulli, difficile adeo esse, Deum credere, quem non videant, hi, ut graviter alicubi Grotius (a) si quid vident, satis vident, quam hoc sit homine indignum, qui modo mentem habere se credat, quam nec ipsam videt. Denique si etiam ex proæresi taxatio delictorum instituitur, nulla sane major intentionis pravitas, quam in Atheismo deprehendetur: igitur & pœnæ gravitas ex eadem erit æstimanda. Nec vacat in præsentiarum in materiam non sane ignobilem & injucundam excurrere, quousque actus quoque interni imperio subsint? quod vel ex intentione imperantis: aut quodam repercussu fieri posse docuit Grotius (b) & exemplis alibi illustratum est.

§. XXX. Satis ex dictis patere existimo, Atheismum humano generi per se exitialem noxiumque esse. Cæterum quam stolidus infrunitusque sit, ex superius adductis liquet; & vel ex eo colligi potest, quod homo se ipsum infra brutorum naturam dejiciat, de vera felicitate nihil solicitus, quodque inter duo, quæ pro incertis habet, partem longe tutiorem eligere stolide negligit (c) Quis vero salutis suæ negligentior quam Atheus? Quis eodem miserior; nec in vita solum, ejusque casibus tam variis sed & ubi discedendum ex hac statione est, infelicior? quin & bestias eo dixeris feliciores, quæ mala doloresque cum reflexione non sentiunt, nec de futuris omnino anguntur. Sed quam miser iste, qui & vitæ præsentis molestias persentiscit, & futurorum cogitationi nihil habet solidi ac duraturi quod opponat. Quam vero circumspecte de Atheismo loquendum, quamque nemo facile Atheismi suspicione onerari debeat, a viris prudentibus monitum est, cum vix ulla innocenti vel calumnia atrocior, vel major injuria queat intentari & pro Atheo quem habere nihil sit aliud quam pro generis humani incremento eundem reputare. (d)

(a) *Vid. Osiand. Theol. casuali P. II. pm. 1297. & in Collect. System. Loco de Magist. Pol. adde Grot. de J. B. & P. II. 20. 45.*

(a) *Grotius de V. R. C. I. 2.*

(b) *Durr. Eth. paradigm. part. III. aphorismo 7. Cap. V. p. m. 154. & seqq.*

(c) *Confer Seckendorf. in Stat. Christ. l. 1. 6. 1. §. 11. omnino.*

(d) *Confer Menippum, Auctore, ut ferunt, Jo. Valentino Andrea scriptum p. 166. & præ aliis Morhof. Polyh. 1. 34.*

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT II.

SUMMA.

Propositio Religionis naturalis: DEUS EST UNUS: *probatur*; *sed remissive.* §. I.

Ejus contra Grotium evidentia ostenditur, una cum probabili Polytheismi apud gentes inoliti ratione. §. II.

Trinitas personarum naturæ impervia. §. III.

DEUM *nihil esse eorum quæ in sensus incurrunt, adeoque nec solem aut sidera, demonstratur, & viri Celebris in Ethica propositæ nuper opinio modeste examinatur.* §. IV.

An etiam Cultus externi necessitas ex Lumine naturæ sit demonstrabilis? §. V.

An sacrificia spectent ad Religionem Naturalem? responsio brevis. §. VI.

Solutio objectionis Chauviniana. §. VII.

Et alterius a consensu gentium petitæ. §. VIII.

De usu ac fine Religionis Naturalis, quantum satis est pro thesi. §. IX.

§. I.

SEcundum quod ratio, circa Religionem, in universum docet, est, *Deum unum esse.* Primum enim si plures essent Dii, nullus eorum esset omnipotens, adeoque nec DEUS. Namque si uni v. c. volupe esset creare aut conservare creaturam, aut alter polleret potentia eandem destruendi vel non. Sed neutrum dici potest; non hoc, quia non esset omnipotens: non istud; quia alter esset impotens & imbellis, quippe qui proprium opus conservare tuerique non posset. Et præterquam quod ex admiranda Mundi harmonia unus Moderator conspicitur, finitus etiam tunc foret DEUS, si plures essent paris potestatis, ab ipso non dependentes (*a*). Sic ut contradictionem involvat, plura dari infinita. Quod Argumentum eximie tractavit ex antiquioribus Athenagoras, & e recentioribus videndi sunt Scriptores Theologiæ naturalis, e nostris præcipue, Dn. D. Jægerus Theol. Nat. c. 2. puncto 3. & B. Stephan. Klozius in Pneum.

§. II. Quod ipsum cum longe sit manifestissimum; probari utique non potest, quod summus Vir, H. Grotius, notionem de unitate Dei æqualem cum notione de ejusdem existentia habere evidentiam negavit (*b*) Præterquam enim quod Apostolus non *Deos*, sed *Deum* esse ex speculo Creatu-

(*a*) *Pufend. de O. H. & C. l. 4. 5.*
(*b*) *D. J. B. & P. II. 20. 47.*

Creaturarum deduxit, gentibusque per naturam manifestum esse dixit: recta insuper ratio Polytheismi absurditatem satis ostendit. Quorsum & illud spectat, quod ipsi quoque prudentiores Ethnici unum tantum esse Deum agnoverint & propugnarint. Quod *inde Dis Syris* observavit Seldenus, qui varios invocationum ritus, quo Deum veteres prosequebantur, non parvam Polytheismo dedisse occasionem ostendit. Cum enim de nominibus Dei quibus maxime is insigniendus esset, non satis constaret: varia paganos coacervasse, ut in iis unum alterumve, quo non offenderetur, occurreret, idque nominis ex illis assumeret, quo maxime delectaretur, suæque adeo ignorantiæ ignosceret, superstitiose precatos esse. Quam in rem illud Statii, qui Scaligeri judicio ad divinitatem Maronianam proxime omnium adscendit, ad Solem, facere omnino videtur.

Seu te, *cantantis:* roseum Titana vocari
Gentis Achæmeniæ ritu, seu præstat Osyrin
Frugiferum seu Persæi sub rupibus antri
Indignata sequi torquentem cornua mitram.

Nec abludit Seneca. (c) Quoties voles, inquiens, tibi licet aliter hunc Autorem rerum compellare. Tot appellationes ejus possunt esse quot munera. Hinc & Liberum Patrem & Herculem nostri putant. Sic hunc Naturam voca, fatum fortunamque: omnia ejusdem Dei nomina sunt, varie utentis sua potestate. Similiter doctissimus Romanorum Varro apud Augustinum: Doctores Gentium, inquit, & si Deos Deasque plures nominabant, in uno Jove comprehensos voluerunt qui unum Deum absque statuis & simulacris venerabantur. *(d)*

§. III. Aliter de Trinitate personarum sentiendum, quæ naturali lumine nullatenus constat. Utut enim nonnulla adferri queant, quæ id mysterium qualitercunque adumbrent; quale quid a Jo. Wallisio, Venerabili Sene, & Geometriæ Professore Oxoniensi e Mathesi tentatum, Anglicoque sermone scriptum vidimus: ultra qualecunque tamen illustramentum id extendi nequit. Quicquid videatur Petro Poireto in cogitatione Rationali de Deo, anima & mundo. Cui, quæ alio loco tradidere sublimioris disciplinæ h. e. Theologiæ Promachi, satisfaciunt. Vid. Jo. Musæum in diss. Anti Vedelio adjecta.

§. IV. Sed nondum satis est, de Existentia Numinis esse persuasum: cum & hoc naturali lumine firmiter tenendum sit: Universi hujus machinam, & quicquid suo id ambitu complectitur, conditum ab eo produ-

&umque

(c) *de benef. IV. 7, 8.*
(d) *August. de C. D. IV. 1.*

Digitized by Google

cumque esse. Igitur in crasso palpabilique errore versantur, qui Deum aliquid sensibile esse putant, & sidera colunt, ut solem Persæ, ut Solem & Lunam olim Germani. (*e*) Quæ sane sententia indigna homine est: cum ipsa, ut eximie *Pufendorf.* observat, eorum quæ in sensus incurrunt, & siderum præcipue substantia arguat, ea non esse primum aliquod, sed ab alio ortum. Unde exercendorum forsan aliorum potius ingeniorum, quam ex animi sententia dixit Scriptor eruditissimus: *Non posse se pervidere, quo demum argumento Ethnicus qui v. g. Solem adoret, efficaciter possit convinci, Solem non esse primam causam terrestrium rerum & mutabilium; Cum ratio influxuum Solis in hæc corpora quotidie agnoscat, nullamque illius mutationem sine scripturis probare firmiter possit. Quanquam Ethnicus coram Deo excusatus ea propter non sit.* Quæso enim si gentilis Solem pro Deo habens, (quid enim aliud est, Solem, pro causa rerum inferiorum prima habere) non est excusabilis; E. Natura ei suggerit argumenta, quæ hominem possint convincere, solem non esse causam rerum inferiorum primam. Alias enim excusationem errori posset prætexere. Quod effato quidem Pauli non congruit. Mutabilem Solem Plato agnovit, tametsi Θεὸν ἔμψυχον eundem appellitans; quem ex eo ipso insaniæ merito accusavit Eusebius, nobili de præparat: Evangelica opere, qui de hoc argumento videndus omnino est. (*f*)

§. V. Practicas Religionis Naturalis propositiones circa externum quoque cultum Dei occupatas esse existimo. An vero ex ipso Lumine naturali, sibi relicto, demonstrari possit, Deum externo cultu honorari velle, id vero est, de quo fine altercationibus disquiri posse existimamus. Equidem inimica ostentationi pietas est, nec omne devotionis genus in vulgus emanare consultum; quoniam tamen religio est actus hominis, non animo solo, sed & corpore, *parte utique hominis vera*, constantis, & exteriorem corporis habitum interiori conformem esse convenit: sæpe etiam nobismet ipsis moderata corporis gymnasia consulitur; Demum societatis quoque interest, clandestinos cœtus temperari: ideirco potior nobis ea videtur sententia, quæ cultum etiam externum lege naturali præceptum esse affirmat. Et judicent alii, num firma sit illatio; Deus externo cultu non indiget, E. lege naturali non est præceptus. Nam neque interno indiget, de cujus tamen præcepto naturali non disputatur. Et annon preces quoque & gratiarum actiones, laudumque præconia naturalis inculcat ratio? Annon & benefacere proximo,

(*e*) *de O. H. & C. L. IV. 9.*
(*f*) *Euseb. de præpar. Evang. XIII. 18. p. 705.*

mo, tutari orphanos, moderari linguam, partes sunt θρησκείας potissimum exterioris?

§. VI. Cæterum sacrificia non naturæ ejusve lumini sed revelationi primis hominibus factæ originem debent. Non enim attingit ratio, qua demum via, mediante animantium cæde, Deus placari possit, & nulla inter mortem bestiæ, iramque Numinis proportio? Scripturæ loca Esai. I. 11. Jer. VII. 22. Michæ. VI. 6. 7. 8. explicata videri apud Theologos possunt, satisque illa evincunt, sacrificia, quoniam per se Deo non placent, ad Juris Naturæ Objectum non pertinere. *Conf. pra aliis humanissima eruditionis Virum, H. Witsium, Misc. T. I. L. II. Diss. 2. §. 1. p. m 454. & p. 403. & Dn. Bluddenum, de Piet. Natural. §. 40. ex Anglis Guil. Outram de sacrif. c. 1. §. 6. p. 7.*

§. VII. Non obstant, quæ a doctissimo Viro Jo. Seldeno (a) regeruntur; ad cujus tradita, si quam habeant speciem, in conflictu respondebimus. Potissimum, quo recens scriptor Petrus Chauvinus nititur est, quod symbolica sacrificiorum munerumque Deo dicatorum ratio fuerit, quippe quibus homines testati sunt, se victimarum specie totos sese in manum Dei tradere, hisque exterioribus symbolis gratitudinem quantum possent, testari. Sed & huic argumento nullum ineſſe robur facile adparet. Primum enim in ipso sacrificiorum fine assignando, quem gratitudinem putat, vehementer errat; cum alium esse finem primarium purior doceat Theologia & Antesignanus ejusdem divinior spiritus, ut alibi fusius docetur, deinceps crudelitatis potius quid, quam gratitudinis naturæ mactatio animantium sanguinisque effusio, eaque Deum potius offendi, quam placari posse videtur. Unde magis naturæ congruunt illa apud Minucii Felicis Octavium: Litabilis hostia est bonus animus, & pura mens, & sincera sententia. Igitur, qui innocentiam colit, Justitiam Deo libat, qui fraudibus abstinet, qui hominem periculo subripit: optimam victimam cædit; Hæc nostra sacrificia, hæc Dei sacra sunt. Confer. Rob. Scharrok de Placatione Numinis, (b) qui ostendit in eo omnes, quotquot vilifecerint oracula, Philosophos convenire, morem vulgo inter populos per hecatombas, & quæcunque vel animalium vel fructuum artificia, impium esse, truculentum, absurdum, inficetum, prodigum, Diis hominibusque indignum. Quomodo enim Deo a materia puro conveniant, quæ corpore & mixtione constant? Quomodo homini, ut bona in communem omnium usum a Deo concessa, prodige igni-

(a) *de J. N. & G. S. D. H. III. 8. p. 568, & III. 2. p. m. 276. seq.*
(b) *de Off. s. l. N. p. m. 645.*

ignibus absumat, cum proximo prodesse possunt? Eadem de Pythagora recenset Jamblichus ad Crotoniatarum fœminas verba faciente, qui locus legi meretur. (c)

§. VIII. Sunt qui gentium obtendant consensum, in sacrificia ubique pronarum, quæ nisi Jure naturali præcepta essent, tam unanimi sententia, introduci non potuisse videatur. Sed primo, sacrificandi apud gentiles morem ex κακοζηλίᾳ ipsorum originem traxisse pridem ab aliis ostensum, neque difficile nobis foret, si instituti patefieret ratio, quæ quamque multa gentilium superstitio Judæis fusim subripuerit, demonstrare. Deinceps per omnia verum non est, omnes mortales semper immolasse; eo enim tempore, quo Numa, ut superius audivimus, colloquia cum Nympha Egeria simulavit, sacrificia apud eos haud viguere. Nec sequitur, Hoc omnibus innotuit, sive singulis, sive in persona Morali: Ergo Juris est Naturalis. Datur enim Lex quoque universalis; sed positiva. Fuit cultus per sacrificia peculiari revelatione institutus; sed prava sequiorum temporum imitatione corruptus & conspurcatus.

§. IX. De usu demum ac fine Religionis disputatur. Nos existimamus, eam ad salutem æternam nanciscendam nequaquam valere. (d) Cum ratio sibi relicta ignoret pravitatem hominis, altiori Lumine ostendendam ignoret; culpam turpitudinemque ratione originis ac termini, qui est æternum exitium: ignorer denique Salvatorem, in quo uno salus generi humano promissa. Quæ breviter & nervose expositit Pufendorfius, laudato sæpius de Religione Naturali loco; ubi addit, effectum hujus religionis, præcise & pro præsenti hominum conditione consideratæ intra sphæram hujus vitæ terminari. Quæ verba quos motus, quasque turbas apud nonnullos dederint, piget recogitare. Sed satis se Vir egregius expicuit, & non alia de Religione, quam quæ ad Jus Naturale spectat, se locutum esse protestatus est (e). Finem enim ejus, quam tradat, disciplinæ, hujus tantum vitæ ambita includi, adeoque hominem formare prout hanc vitam cum aliis sociabilem exigere debeat; ast moralem Theologiam, (de qua nec ipse disputet, neque nobis quidem nunc sermo est) hominem Christianum informare; cui propositum esse debet, non hanc solum vitam honeste transire, sed qui fructum pietatis post hanc vitam ex-

 pectat

(c) *de vita Pythag. c. V. i. p. m. 60. 6. edit. Commelin. adde Euseb. præparat. Evang. IV 10. ubi peculiare e porphyrio caput recenset: Deos non esse quotquot animantium sacrificiis delectantur.*

(d) *Osiand. Typ. leg. Nat. p. 273. & seqq.*

(e) *Conf. Append. ad Analecta Polit. p. 774.*

pectat, quique adeo πολίτευμα suum in cœlis habet, heic autem viatoris duntaxat aut peregrini instar gerit. (f)

§. X. Aliter quidem visum Eduardo Herberto, de Cherbury, Baroni Britannico; qui non videri consonum dixit: Religionem omnibus communem adeo deprimere; eamque ob rem quinque Articulos constituit, quos qui credat, Membrum sit veræ & Catholicæ, ut loquitur, Ecclesiæ. Illos Eduardus Stillingfletus in Epistola ad Deistam recensuit, quosdam etiam examinavit. Nos de postremo id unum quærimus: Quo demum pacto dici probative queat, rationem sibi relictam de vita æterna quidquam percipere posse, aut polliceri, quæ tamen ne Animæ quidem humanæ immortalitatem indubitatis demonstrat argumentis? Utut enim homo non ardenti solum cum affectu immortalitati velut immineat, suique destructionem vehementer averletur; atque inde apud plurimas gentes inoleverit quædam de animæ a corpore separatæ duratione persuasio; ejusmodi tamen certitudo, in qua animus hominis plane firmiterque acquiescere possit, ex solo Dei verbo hauritur. Provoco ad quæstiones Ciceronis Tusculanas; & quia plura commentari hac vice non licet, Joh. Musæum de Insufficientia Luminis Naturalis ut & Osiandrum (g) nostrum præterque hunc Jo. Dictmanum a Lectore consuli velim, qui hæc figmenta solide protrivere & confutarunt. Nulla enim est Catholica Fides nisi in Christo, quem Natura ignorat, adeoque nec docet; In quo proinde, Christiane Philosophantes, imploratáque quæ in ipso comparuit Gratia, tuto placideque adquiescimus.

(f) *Præf. ad de O. H. & C.*
(g) *Typo Leg. Nat. d. l.*

DISSERT.

Digitized by Google

DISSERTAT. SELECT. VIII.

De Statu hominis naturali. I. Pars.

Summa Ordoque Rerum in hac Diſputatione.

Præfamen de neceſſitate *cognoſcendi* DEUM *ac ſeipſum.* §. I.

Difficultas cognitionis. §. II.

Probata ex diſcrepantia definitionum. §. III.

Partes hominis quot, & de varia veterum in hoc puncto Phraſeologia obſervatio hiſtorica. §. IV.

Ad ipſam Materiam acceſſus. §. V.

Terminorum, Status, Naturæ, Naturalis evolutio. §. VI.

Prima acceptio ſtatus Naturalis, de qua ex profeſſo Scriptor indicatur. Cur Idealis vel Notionalis? §. VII.

An idem cum integro? §. VIII.

Oppoſitus ei Legalis ex Stagirita quomodo probetur; & quo ſimili illuſtrari queat. §. IX.

Quorſum pertinent fictio Corporis aut perſonæ Moralis? eleganti & profunda ſententia E. Weigelii oſtenditur. §. X.

Ex utroque Statu emergens Juſtum & de Moralitate duplici. §. XI.

Uſus diſtinctionis exemplis declaratus. §. XII.

Status Naturalis, ſecundum quosdam, ut integer eſt Norma officiorum corrupti. §. XIII.

Varia circa totum hoc inſtitutum obſervationes. Et [a] *quidem refutatur objectio contra id petita ab Abſtractionibus.* §. XIV.

[b] *Opinio de ſervo Naturali.* §. XV.

[c] *Bellum an & quomodo ad St. hunc Naturalem normabile.* §. XVI.

[d] *An leges externæ ſupponant corruptionem Naturæ? obiter de Guil. Menlenio.* §. XVII.

[e] *Status integer Gentibus ex Naturæ non innotuit.* §. XVIII.

[f] *Differentia Legis Naturæ in diverſo ſtatu, ex mente B. D. Oſiand.* §. XIX.

[g] *Imperium an & cum Statu Integro Compatibile? Monitum practicum de hac lite.* §. XX.

[h] *De Explicatione St. N. a Dn. D. Zentgravii ſuppeditata.* §. XXI.

Digitized by Google

§. I.

NOsse DEUM immortalem, humanis providentem rebus, & abs quo in singula momenta dependeat quicquid per hoc universum creaturarum est; Eundemque tanquam conditorem, Dominum ac Rectorem OPT. Maximum submisse reverenterque venerari: quemadmodum humani officii veræque inter mortales sapientiæ partem constituit præcipuam: ita nihil homini tam necessarium, nihil post rectum de Supremo Numine sensum, utilius, nihil ipso dignius statuendum est, quam Naturam cum generis humani universi, tum suammet sedulo conditionem pervestigare, cognitamque animo recte firmiterque comprehendere. Sed hoc quidem quam plenum difficultatis opus sit, nemo, opinor, libentius rectiusque eo agnoscet, qui, facta humanarum rerum comparatione, SE IPSUM contueri, atque ultra intercisam desultoriamque contemplationem progredi conatus est.

§. II. Nimirum si corporis constitutio, si admirabilis partium ejus textura atque cohæsio, si sanguinis circuitus, si sensuum rationes perceptionesque, si temperaturæ qualitates, vastissima in tantum exercuere ingenia: ut nostro quidem ævo veluti fabriles Dædali ad avtomaton, testamve fictilem, aut ligneam machinam confugere putaverint necesse: non jam mirabimur communi olim Gentium sententia, ipsoque Oraculi suffragio Sapientissimum habitum Socratem modeste non minus ac sapienter pronunciasse: Nescire se, quid homo sit.

§. III. Ceterum, quæ super vulgata hominis definitione, labente inprimis seculo, agitata inter eruditos fuerint, repetere, cum neminem ea lateant, nostri non est instituti. Fuere queis Genus ab Animalitate, fuere etiam quibus, substituto ejus in locum τῷ λογικοπτικῷ Mirandulani, vel πνευματοψυχικῷ Pitcarnii differentia ab rationalitate petita displicuit. Quidam conceptum Genericum, intentione certe non mala, damnaverunt. Qui tamen servari poterit, si quod in homine præstantissimum est jugiter inculcetur. Saltem illam Platonis definitionem quod
Vl. 40. Homo sit ζῶον δίπουν, ἄπτερον, eximie elusit Diogenes, nudatum pennis ac pluma gallum gallinaceum in ejus invehens acroatorium, & hic, inquiens, Platonis homo est. Quam ob rem definitioni adjectum fuisse memorat Laertius τὸ πλατυώνυχον, latis unguibus. Ecquis vero mortalium hisce aut consimilibus e descriptionibus arguat divinam illam præstantissimamque mentem intelligi, quam hominem adpellamus?

§. IV.

Digitized by Google

§. IV. Conflatum sanctius hoc animal duabus e partibus esse, anima nimirum & corpore, quarum illa rectoris, hoc ministri fungitur munere, extra controversiam ponimus. Quod etiam postulatum erudito pioque operi suo περὶ φύσεως ἀνθρώπου e Veteribus substravit Emesenæ Præsul Ecclesiæ Nemesius: Τὸν ἄνθρωπον, inquiens, ἐκ ψυχῆς νοερᾶς καὶ σώματος ἄρισα κατασκευάσθαι, καὶ οὕτω καλῶς, ὡς οὐκ ἐνδέχεσθαι ἄλλως γενέσθαι καὶ συνεστάναι. Hominem ex mente intelligenti, & corpore rectissime constructum esse, atque ita quidem recte, uti aliter fieri & cohærere, *posito nimirum decreto condendi Hominem*, haud potuerit. Et adhuc quidem, nisi fallor, id inter omnes convenit, hominem ætherea terrenaque parte consistere: ut repetere non absre illud Nemesii, professa, quod ajunt opera, hoc deargumento agentis liceat: Ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς οὖσαν καὶ σώματος, ὁ κοινὸς ἐπιβάλλει λόγος. Quanquam de ipsis animæ s. partibus s. gradibus non prorsus consentiunt; quibusdam spiritum veluti singulare quid ab ea sejungentibus, quod e paganis Marcus Antonius νοερὸν vocat τὸ ἡγεμονικόν: e nostris vero Augustinus Tractatu de symbolo spiritum animæ contradistinctum adpellat, qui tamen ipse alibi hoc nomine Didymum reprehendit, quod Spiritum tertium quiddam in hominis substantia esse voluerit. Quod ea præcipue de causa factum arbitror, uti Dimeritarum dogmati, Apollinarii placita sequentium, de tribus in Homine partibus felicius irent obviam, qua lite fervente priori opinioni valedictum, & hæreseos cujusdam apud posteros damnatum, animam a Spiritu secernere.

Conf. omnino Dn. D. Zentgrav. Dispar. de Nervo homine Ipso hoc mense habitam.

§. V. Sed ista quidem omnia dimitti a nobis in præsentiarum, referrique aliorsum innoxie poterunt, quibus de statu Hominis, vel humani potius generis in universum, Naturali, variaque ejus in Practica Philosophia acceptione distinctius tractare constitutum est. Faciemus id, spero minore cum strepitu, postquam sedatis utrinque affectibus, proscriptisque cavillis atque altercationibus major de *methodo* tradendi quam ipsa argumenti veritate inter viros cordatos & sapientes quæstio cœpit institui. Utemur autem ubique placido & quieto dicendi genere, & procul a convitiis, prestisque fere duriuscule loquentium nominibus, DEO opitulante, destinatam operæ nostræ portionem exequemur.

§. VI. Quid Status? quid Natura? quid Naturale? prolixa ubique literatorum disceptatio est. De primo videri Vocabularii scriptores possunt, quorum eruditæ diversæque observationes prostant. Est enim, ut pauca excerpamus, miræ prorsus ambiguitatis vocabulum status. Aliquando situm habitumque corporis, uti in Chabria Cornelii Nepotis; rursus na-

tura-

Digitized by Google

turalem rei formam, in qua suam illa perfectionem consequitur connotat; alibi qualitatem sive conditionem rei cujuscunque, (Conf. Cic. Ep. II. 11. qui *sit omnium rerum status noster*, vides. Adde nobile illud Senecæ Ep. LIX. Edit. Schott. Talis est sapientis animus, qualis est mundi *status supra* Lunam:) vel generatim totius Reipublicæ, aut speciatim personæ etiam qualitatem conditionem aut dignitatem importat, quatenus ea subjectum ita adficit, ut secundum eam Jus ipsius variet. Quorsum referri merentur quæ ad analogiam spatii ubicativi & Quandicativi olim tradita viro insigni in Elementis Jurisprud. Universalis legimus. De Natura vero id in universum monemus, plerumque ea nihil aliud quam vim illam atque interiorem agendi efficaciam vel dignitatem connatam significari, quæ in rebus conspicitur. Atque inde factum, ut singulæ, uti rectum conditarum ita etiam hominis vel perfectiones cum essentiales tum supervenientes vel etiam inclinationes atque impetus eo referrentur. Quo pacto Naturale nostris dictum non *quod constitutive* saltem vel *consecutive*, sed etiam subjective, imo & Transitive tale est. Et hoc posteriore sensu imaginem quoque divinam, in qua conditos fuisse Protoplastos divinior Philosophia docet, Naturalem homini fuisse asserunt; atque ita quidem ut in Purorum Naturalium Statu (quorum possibilitatem ridicule ex Decretis Pontificum summorum probat Petrinus Jesuita nuperus Theolog. Scholastic. p. 66.) hominem primitus creari velut a Divina sanctitate alienum existiment. Quæ sane vera demum hominis Natura est, quam tot stipatam ornatamque axiomatibus a divina calens manu accepit; In hac perfectione verum vidisses statum Naturalem, sed mortalibus extra Revelationem incognitum. Quæ ratio alios commovit, ut Naturalem statum adpellarent, qui, vel dignitati humanæ, qualis ratione comprehenditur, congrueret, vel abstractam ab omni facto institutoque humano conditionem, imo ipsam quoque inter morales inolitam corruptionem exprimeret.

§. VII. Sed age præscribamus nobis cancellos quosdam, intra quos, quidquid hujus disquisitionis nostræ est, decurrat: ne quod Theocriteo contigit Lignatori, nobis eveniat, & velut in immensæ vastitatis deducti Sylvam, a qua nobis incipiendum arbore sit, ignoremus. Primum ergo statum Naturalem Vir πολυμαθέστατος Jacobus Thomasius eum describit quem Natura intenderit perfectissimum, & qualis intelligendo, elevataque, ut ait, cogitatione concipi omnibus numeris absolutus queat. Idealem haud abs re seu Notionalem dixeris, qui pro præsenti quidem rerum humanarum conditione haud existat, neque possit attingi: naturam tamen

Digitized by Google

men humanam ſublimiore mentis abſtractione repræſentet, eamque quanta cogitari poteſt, perfectiſſimam, & labis inſuper vitiique omnis tum moralis tum phyſici expertem.

§. VIII. Addit Vir Doctiſſimus, ſtatum hunc ſuum Naturalem eundem ſibi videri, qui futurus fuiſſet, ſi homo non peccaſſet, cum certum ſit, illum ſtatum integerrimum fuiſſe futurum ac perfectiſſimum.

§. IX. Huic oppoſitum ſtatum Legalem vocat & aberrantem ac imperfectum. Cujus adpellationis rationem ex Ariſtotele depromit, qui Polit. l. 3. ſervum alium Natura talem, alium Lege faciat: ac tametſi gentilitia cœcitate veram Creationem ignorans, elevare mentem nobiſcum non potuerit ad eam, quam ſacris edocti literis ſcimus, integritatem: duplicem tamen humanæ Societatis ſtatum conceperit, quod Respublicas in rectas & corruptas, ὀρθὰς καὶ παρεκβάσεις Polit. III. v. 7. & alibi diſtinxerit. Cæterum uti dubium non ſit, generis noſtri corruptionem naturæ humanæ, qualis ea prima a DEO condita erat, repugnare; cum mala non *ſecundum* Naturam ſint, ſed illi adverſa: ita oppoſitum perfecto ſive Naturali imperfectum vocari Legalem, inprimis in reſpectu ad Leges, non quatenus internæ ſunt, ipſisque hominum pectoribus inſculptæ, ſed quatenus externis repeti præceptis, ob internæ Scriptionis imbecillitatem & ex affectuum perverſitate, quam labes corruptionis nobis attulit, inefficaciam, opus habent. Eum fere in modum, ut pyxides Medicæ in domo repertæ de morbo & interni hominis temperamenti vitio teſtantur; ita Legum externarum præſentiam arguere, monitoribus illis non ſat eſſe virium, queis homines in honeſtatis orbita retineri queant.

§. X. Non contemnenda hanc in rem illorum Philoſophia eſt, qui Civitatem, duplicemque ejus ſtatum, perfectum & corruptum, ad *analogiam Subſtantiæ* ut Perſonam conſiderant, aut tanquam Corpus quoddam Morale Naturali vivo animatoque comparant. Inter illos profunde elegantet-„que E. Weigelius: Quemadmodum, inquit, intellectus alias omnia per „Proportionem ad Corpus adprehendit, ita quoque *Corpus Morale*, crea-„tione quadam Morali per voluntatem productum, & naturali mundo, „ſervata proportionum Analogia, proportionatum opus ut peculiarem quemdam Mundum, diſtinctionis gratia dictum Moralem concipere, perſonasque mundum hunc conſtituentes, etiam ſub forma Morali tantum conſideratas, aut abſtractum eorum ſtatum pro ſuppoſitis & quaſi SUBSTANTIIS MORALIBUS habere ſolet. Nimirum, quod Naturali vivo eſt anima, id corpori Morali eſt unio. Igitur quemadmodum *ſoluto Vinculo Naturali*, quod animam inter & Corpus intercedit, hoc flaccefcit

interitque; eum fere in modum, ruptis civium inter sese nexibus scissisque repagulis ruet Respublica. Rursus ut Corpus Naturale Corruptionis intra se habet fovetque semina, & ruinam eidem, ni solicita adhibeatur cura, minitantur; ita iisdem periculis Morale obnoxium est, perpetuum dissidiorum seminium suppeditante perversa, quæ nobis omnibus connascitur, *φιλαυτία*.

§. XI. Unde jam adparere arbitror, quæ status Naturalis Legalisque primo hoc significatu accepti conditio sit. Nempe, uti naturalis perfectionem Naturæ sequitur, & rectitudinem rerum omnimodam supponit; ita Legalis, utut extreme pessimus non sit, ad perfectionem tamen illius Naturalis non ascendit, sed cum vitiis defectibusque in Societate civili deprehensis luctatur adhuc & pugnat. Ex quo & *duplex justum* emergere ajunt, quod alii duplicem Moralitatem nuncupant, Ethicam scilicet & Policam. Ad illam requiri ut omnes Circumstantiæ Morales recte se habeant; Hanc autem judicari secundum ea tantum quæ in oculos incurrunt aut alias probari possunt. Eodem ex fundamento prior status Rectus Moraliter: posterior aberrans nuncupatur. Illum etiam nonnemo Naturalissimum vocavit.

§. XII. Usum hujus distinctionis per universam vitam humanam diffusum Patroni ejus demonstrare conantur. Nimirum ut aliter Medici tueantur valetudinem sani, aliter corpus ægrotantis adgrediantur; nec nautæ eadem ars sit, qua navim ex hyeme marique scopuloso servat, & qua silente placidaque unda delabitur: ita utrique statui suas adaptari Regulas debere, quæ rerum habitudini respondeant, eleganterque cum ea conspirent. Exemplum desumunt a Bello, cujus Justitia in statu Naturali interna in eo consistat: si recte se habeant causæ non efficientis modo ac formæ, sed objecti quoque & finis. Efficientis quidem, si bellum solenne geratur auctore eo, qui summam habet potestatem in civitate. Formæ, ut geratur debito modo. Objecti, ut illata fuerit injuria vero nomine talis. Finis, ut bellum nonnisi honestissima intentione geratur. Econtra ab interna hac Justitia multum remittere externam, quæ tamen Legali statui sufficiat; quippe qui, quod in materia sive objecto & fine requirebatur, non exigat, *nec exigere possit*, quia alias ob causarum ejusmodi obscuritatem mera ex bellis bella fererentur, iis vero sepositis pax aurea restituatur, vigorque ei ac bona quasi valetudo concilietur. Quare, ut bellum aliquod hodie justum habeatur, judicari non posse juxta statum Naturalem. Aliud Exemplum a jure primogenituræ in successionibus Regnorum ex statu Legali petitum est. Statum Naturalem poscere, ut Jus Regni non primoge-

Digitized by Google

mogenito, sed collatis probe inter se fratrum ingeniis atque virtutibus, ei conferatur, qui est Optimus. Quo sensu quicquid in Politicis præter virtutem titulum obtineat dignitatis civilis, Legali statui sese accommodet. Itaque quoniam ejus examen ferre status Legalis non poterit, cum nemo facile se digniorem habiturus aut digniori cessurus sit; ideo primogenitum absque controversia publicæ studio salutis diadema paternum tulisse. Breviter; Inventum hoc sensu erit justum legale, cavendæ Morti civitatis seu Corporis Moralis hoc est societatum dissolutioni, cui locus in statu Naturali nullus fuisset.

§. XIII. Aliam paulo docendi viam ingrediuntur, qui sumto quidem-statu Naturali pro conditione hominis integri ad eundem omnia Hominis & Civis officia exigenda præcipiunt; diverso utique, quemadmodum ex articulo antecedenti adparet instituto. Ibi enim multa fieri ad Normam status aberrantis oportet, quæ si ad Naturalem componerentur, perniciem minitarentur societati. Quam in rem præter allegata superius, Pluralitatem quoque Votorum introductam esse arbitrantur, ut illa non *Per se* habeatur consiliorum arbitra, sed vitandi tantum aut definiendi dissidii causa toleretur, atque auctoritate quadam juris tantisper muniatur; cum de cætero Natura ponderari potius cupiat vota quam numerari. Hi vero tametsi diffiteri nequeant, multa juris Naturalis in statu corrupto axiomata tam non ad Rectum referri posse, quam non conveniens sit scalpellum sanæ corporis parti adhiberi; servandæ tamen hypothesi distinguere jubent inter *principium & objectum* Juris Naturalis. Quo pacto status corruptus tantum sit Objectum; Integer autem Principium Juris Naturalis. Cadere autem Honestum vel in utrumque statum tam Integritatis quam Corruptionis: ut COLERE PARENTES vel ex hypothesi status corrupti hodie tantum dari: ut SERVUM PARERE DOMINO. Ad illud pertinere Principia status Integritatis formaliter. quia nos hodie eodem modo quo olim hominem integrum, obligent; Ad hoc vero referri velut ad Normam per quandam extensionem; vi cujus nos obstringant hodie ad id, quod in statu Integritatis locum non inveniisset. Sic certum esse, Concordiam summam in statu Integritatis, non ex simplicitate, sed sanctitate & justitia consummata inter homines fuisse futurum; Igitur ad hanc veluti Normam reducendam nos obligari in statu Corruptionis, quoties ea dissidiis turbata, aut plene rupta est.

§. XIV. De utraque docendi ratione non una doctorum sententia fuit. Quibusdam totum plane disquisitionem prætetire visum, atque ad oppositas partes lectorem ablegare. Cæterum ex eo priorem statum

rejicere velle, quod Idealis sit & sublimiorem abstractionem sapiat (quæ ratio ab acutissimo Scriptore objecta est) non existimaverim consultum. Optarunt sane maximi Viri Practicas disciplinas in abstractione tradi, ut Conringius Politicam: Ethicam Weigelius delineat; qui hanc tali Methodo traditam vocare mavult Metapoliticam. Et quid quæso discriminandis veritatibus magis conduceret, quam si peculiari disciplina altissima justi rectique principia indagarentur, relictis specialibus conclusionibus Juri Publico Universali, Politicæ, Oeconomicæ, ut & speciali Ethicæ.

§. XV. De servo Aristotelis Naturali quæ adferuntur, ad liquidum nondum perducta esse alibi docetur. Equidem quicunque tanto cæteris hominibus sunt inferiores ac deteriores, quantum animus corpori & homo feræ præstet; hi sunt servi natura definiente Stagirita; atqui talis nunquam a natura PER SE producitur; & qui statum integrum pro norma solitaria agnoscit, corrupti tamen esse proprium Dominium herile confessus est. *Augustinus de C. D. XIX. 15.* *Conditio enim servitutis jure intelligitur imposita peccatori.* Proinde nusquam Scripturarum legimus servum, antequam hoc vocabulo Noe justus peccatum filii vindicaret: Nomen itaque illud culpa meruit, non natura.

§. XVI. De Legali statu quæ adjiciuntur admitti utique in tantum possunt; in quantum PUBLICÆ QUIETIS causa subsidiaria quædam remedia adprehendi solent, quæ per se nihil perfectionis connotant; Sed imperfectionem, imo belluinum quiddam important. Fit hoc propter eos, in quibus figura tantum est hominis, in qua feritas belluæ a communitate segregari alio modo haud potest. *Cic. Off. III. 8. fin. & l. 14.* Vivitur enim non cum perfectis hominibus pleneque sapientibus, sed cum iis, quibus cum præclare agitur, *si insunt* simulacra virtutis. Itaque multa ob præsentem hominum conditionem, connivente velut Natura tolerantur, aut juris quadam auctoritate muniuntur. Eximie Cicero: Duo esse, ait, genera decertandi; unum per disceptationem, alterum per vim. Cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum: confugiendum esse ad posterius, si non uti liceat superiore. Quare suscipienda quidem bella sint ob eam causam ut sine injuria in Pace vivatur. Quæ res satis, opinor, ostendit, quam a statu Naturali hoc sensu abhorreat Bellum. Igitur non sine difficultate eum pro Norma belli habebimus, quod *directe contra Naturam Integritatis* pugnat, & ortum injuriæ debet, quæ sine imperfectione cogitari nequit. Neque medelam adfert, quod non *dari quidem* Bella in statu hoc Naturali, *examinari tamen* secundum illum posse,

posse, regeritur. Nam quod & statu & specie causisque ab altero differepat, mensurari utique ad id non potest. Conferantur dicta articulo XII. ut optime Maximus Tyrius, de *Bello*, dixerit, *etiamsi demam injustitiam, ipsa per se necessitas miseranda* est. Quare saltem inter homines bellis jam coeuntes, huicque expositos miseriæ quærenda norma est ad quam exigi justitia belli queat. Illam superius ostendit Cicero, qui etiam ubique præcipit, ut eum, qui cum bellum gerimus *æque hominem* cogitemus, neque unquam jura humanitatis etiam hosti debita animo deponamus; Cum ne hostis quidem, ejusque potentis & bellum ultro inferentis cum scelere interitus queat adprobari; & pax denique quæratur bello. Quo pacto admittimus quod e Romanensibus suum fecit Grotius: finem belli esse, amovere ea quæ pacem perturbant. *Dissert. XIV. sub init.* J. B. & P. l. 15.

§. XVII. Illud quidem a dissentientibus largiter conceditur, ipsam Legum exteriorum conditionem naturam hominis corruptam manifeste præsupponere, quare & ambabus, quod de pyxidibus Medicis. §. XI. allatum est, amplectentur. Quo meliore etiam sensu de phrasi nimis incauta locutum Guilielmum Meulenium, pertendit Cel. Christ. Thomasius, in statu integro nullas obtinuisse legem naturalem ut lis potius sit de nomine quam de re; An nimirum id quod homo tum ex instinctu sanctissimo faciebat, legis nomine appellari possit? Quod nos omnino affirmamus, eo non territi, quod regeratur, Justo non esse Legem positam. In primo enim homine obligatio erga Legem Naturalem omnino esse debuit; Qua sine si fuisset, puniri equidem propter transgressionem haud potuisset. Id vero PER se clarum existimamus, Leges externas non importare Corruptionem.

§. XVIII. Frustra vero & incassum disputant, qui statum integrum etiam Gentibus cognitum arbitrantur. Quicquid enim de eo vel symbolice vel aperte traditum apud horum Magistros occurrit, non naturali notitiæ sed traditioni, aut Ethnicorum cum Judæis consuetudini deberi, a Viris Doctissimis demonstratum est. Ut statum integritatis haud absimilem dicere queamus Hereditati, quæ a Parentibus ante natos liberos decocta perditaque est, adeo ut notitia ejus velut rei præteritæ non ex ratione sed relatione aut revelatione hauriri debeat. Quid illi, quærit de Philosophis Gentilibus Augustinus, didicerant vel quod loquuti fuerant de primo homine Adam & ejus Conjuge? de prima eorum prævaricatione? de serpentis astutia, de nuditate corporis ante peccatum

Digitized by Google

sine confusione & cum confusione continuo post peccatum? Quid denique tale audierunt, quare illud est, quod ait Apostolus, per unum hominem peccatum intravit in mundum; & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit: in quo omnes peccaverunt? Harum Literarum illi atque hujus veritatis expertes, quid de hac re sapere potuerunt?

Contra Julian. IV. 15.

§. XIX. Cæterum, tametsi Lex Naturæ in utroque Statu non modo sub communi regulæ conceptu, sed & objecto generalius sumpto, bono scil. & malo, actibusque indicandi & obligandi conveniat: magnam tamen inter Legem naturæ Status integri & eam quæ lapsi est differentiam, ratione naturæ, conditionis, & effectuum constanter observavit inculcavitque desideratissimus *Doctor* noster idemque Cancellarius Academiæ Osiander. Posteriorem dicit umbram literamque obtusam nitidissimi typi, quæ profundum illud malum intimis animæ fibris inhærens non ostendet & a Lege prima differat, ut carnale a Spirituali. Unde rursus liquidum esse existimo, longe admodum petitam normæ illius ad hæc objecta analogiam, quærendamque priorem, stanti saltem inter Naturæ pomœria, convenientiam esse. Quare & Pufendorfium laudat Zentgravius, quod necessarium judicaverit, ut in Morali disciplina homo consideretur, prout ipsius Natura est corrupta, adeoque prout est animal multis pravis cupidinibus scatens.

D. Leg. Nat. V. 107. & ad Grot. l. observ. 18. p. 104 seq.

De Orig. d. N. Art. 7. p. 313 conf. B. D. Alcert. Comp. d. N. c. l. 34.

§. XX. De imperio utrum & quale id in Statu, (quem hactenus descripsimus, & in cujus VI NORMANTE quid desiderari queat, docuimus) *naturali* extitisset, difficilior inspectio est. Sunt equidem e nostris qui Dominum nobis in Creaturas inferiores suo modo non relictum tantum sed & extensum in alios homines per conditionem status corrupti asserant, cujus proprium sit imperium Herile. De civili dubie loquitur diligens ac politus idemque Orthodoxus Scriptor: *Videtur*, inquiens, etiam illud in statu integro locum fuisse habitutum. Disserte vero Bœclerus, *prorsus* se, ait, *probare eos non posse*, qui non nisi remedium corruptæ naturæ in imperio & civili ordine agnoscunt. Si enim primævam naturæ sanctitatem retinuisset homo, non minus tamen imperio & imperandi parendique ordine usus esset, quam societate quæ sine tali ordine homine indigna esset. Ordinem imperandi parendique divinum & pulcerrimum institutum, omni naturæ rationali ita destinatum esse, ut societas & multiplicatio sine eo cogitari nequeat. Hoc ordine nec cœlestes Spiritus carere. Frustra excipi: Homo si non peccasset, sponte feciisset quæ facienda erant, nulla vi, nulla fuisse coactione opus, imperium autem vim & coactionem, δυνάμιν ἀναγκαστικὴν designare, quid

Bœcler. ad Grot. l. 3.

Digitized by Google

quid enim? an angeli boni cogendi sunt, ut voluntatem divinam faciant, an, quia sponte alacriterque faciunt, DEUS ipsis non imperat? an cum in civitate oderunt peccare boni virtutis amore, in bonos nullum est imperium? an imperium non est imperium nisi in malos exerceatur, nisi distringat securim, id est, nisi faciat, quod nollet facere, quod per se nunquam eligeret, si faceret unumquodque civitatis membrum, quod ordine imperandi parendique continetur. Hactenus Vir summus, cujus integritatem prudentiamque merito cordati omnes æstimant; quo etiam loco Vasquium non satis sibi consentientem refellit, quod modo imperium a Jure Naturæ non præcipiente, sed suadente; modo permissive a Deo esse, secure negligenterque dicat. Quanquam vero in confesso apud omnes sit, summam potestatem divinitus esse in remedium naturæ lapsæ, qua phrasi BeatusD. Osiander usus pridem fuit, eo quidem loco ubi professa opera de immediata Majestatis origine tractavit; Quanquam etiam negari nequeat civitates revera esse medicinam quandam humanæ imperfectionis; quod Scriptura innuit, dum Potestatem summorum imperantium vocabulo gladii notat; cui in perfecto utique statu locus non erat futurus; Imperium tamen UT SIC ab hoc Statu integro, qui abhorreat, nondum videmus. Est enim nihil aliud quam operativa quædam qualitas moralis, in specie vero potestas in personas alias; uti dominium in res proprias. Quid vero obstitit, quo minus Patri in Liberos, marito in conjugem, familiæ antistiti in domesticos, aut Reipublicæ e pluribus vicis succrescentis conditori in membra imperium suppetiisset? Nec obsequium cum reverentia conjunctum imperfectionem involvit cum primo statu incompatibilem. Hanc liberos Parentibus ubique debere ex generatione colligitur; hæc autem imperio paterno originem præbet. Neque imperium *coactionem* nisi ex consequenti vel hypothesi transgressionis importat; quippe quod & suavissimum esse potest, excludente coactionem amore. Quemadmodum obligatio quoque orta a Superiore per se non terrorem includit, sed jus superioris & normam voluntati in diversa flexili præscriptam, naturali hominis perfectioni haudquaquam repugnantem. Equidem, nullo opus fuisset ad obtinendam tranquillitatem imperio, nec ad sufficientiam; cum nullus fuisset metus nulla indigentia, nec adhuc impossibile est prorsus vitæ necessitates absque civili societate expleri, cum parvo contenta sit cupiditas, intra fines recti coercita & paucis vita indigeat: nec, quod nunc adeo multis videamur indigere id tam naturali egestati quam opinioni hominum nescio quam elegantiam imo luxuriam sectantium est adscribenda. Interim non repugnasset ordo Imperii, qui quo accuratior

ad Grot. l. 3. p. 470.

Adde Kulpis. Colleg. Gret. ad P. II. c. 3. p. 54. c.

Corring. de Civili Prud. c. 6. p. 82.

Digitized by Google

tior eo majoris perfectionis præbet argumentum. Quemadmodum perfectionem primi hominis non diminuit, quod Societate necesse habuit; adeo quidem ut ista verba *non esse bonum esse hominem solum*, non ad connubialem saltem societatem referenda sint: sed etiam, quia universaliter sonant ad omnem societatem naturæ & conditioni humanæ debitam. Quod ipsum puto, satis docet, Principium Potestativum & Directivum a Statu perfectissimo non abhorrere. Sed patiamur quidem de statu, quo miseri excidimus mortales, queis volupe est altercari miscereque sententias. Nostrum potius erit, sedulo in id annuti, ut primæ felicitatis cogitatione præsentiumque intuitu miseriarum, quæramus meliora ac duratura: quæque animum, qui terrenis occupari quidem ac distrahi potest, expleri non item satiare queant, atque veram beatitatem promovere. Iis vero, quæ hactenus motæ sunt difficultatibus supersedere facile poterit, qui statum Naturalem, præcisa revelatione, veluti Statui integro non æquipollentem considerat; dicendum tamen Nationalem, quatenus Naturam humanam secundum maximas quas ratio concipere potest perfectiones intuetur; licet eæ attingi omnino nequeant. Et quando ex morbidis hominibus de nativa hominis constitutione pronunciare non licet; utile nihilominus fuerit, ad Statum ejus, qualis ille existere SALTIM potest perfectissimus cogitando assurgere.

De Cive. Differt. Acad.

§. XXI. Sapienter igitur ac tertio quasi significatu, ad priorem tamen reducibili Statum Naturalem delineat Zentgravius: Esse illum, quo aliquid in prima quidem sua ratione, quam ipsa natura sibi per se amat, & sic quale naturaliter esse optat, atque secundum modum etiam generationis & originis suæ, omnimodamque rectitudinem spectatur, si maxime illam actu dari non contingat: & secundum hunc Statum considerari ab Aristotele Civem, quia ad primam ejus originem consecutionemque provocet, quam habet a Societate Nuptiali, quæ Seminarium urbis est & quasi Seminarium Reipublicæ. Quo sensu Civis relatus ad multitudinem, ordine imperandi parendique destitutam, talis erit MATERIALITER, quatenus singuli, ad eundem cœtum pertinentes, ad Imperium & subjectionem indifferenter se habent. Nec inutile erit distinguere inter aptitudinem remotam & propinquam, naturalem potentiam qua talem successive perficiendam & actu ipso jam completam.

B. Osiand. Typ. Legis Naturæ pag. 246. & pag. 247. ubi de mutuo benevolentiæ adfectu eximie.

DISSERT.

Digitized by Google

DISSERTAT. SELECT. VIII.

De Statu hominis naturali. II. Pars.

Index Ordoque Rerum in hac Diſputatione.

Neceſſitas dignoſcendi variam Status Naturalis acceptionem. §. I.

Poſtulata quædam præmittuntur & quidem de Exiſtentia DEI. §. II.

Et peſte Atheiſmi ejusque ſtultitia. §. III.

Ut & de abſtractione ab Exiſtentia DEI. §. IV.

[b] *de Imperio DEI in hominem.* §. V.

[c] *de Facultate hominis intelligente, volente.* §. VI.

[d] *& Loquela.* §. VII.

De Ratiocinatione ut fiat? incidenter de Malebranchio. §. VIII.

Illatio ad ipſam St. Nat. delineationem, quam capere ex poſtulatis homo poſſit. §. IX.

Prima St. N. acceptio, quem voces: Solitarietatis. §. X.

Ejus uſus. §. XI.

An hic Status poſſibilis, aut an actu extiterit. §. XII.

Ejus exempla. §. XIII.

Argumentum inde pro principio cognoſcendi L. Nat. & Philoſophia Ciceronis. §. XIV.

Altera Acceptio St. Nat quem vocaveris St. æqualitatis. §. XV.

Vocatur alias Libertas naturalis. §. XVI.

Derivatio officiorum. §. XVII.

Utile non ſecernendum ab honeſto. §. XVIII.

Status hic an indolem habeat belli? §. XIX.

Argumentis quibusdam Tho. Hobbeſii breviter occurritur: & ex Wiſtanlejo Anglo de ejus reſipiſcentia relatio ſubjungitur. §. XX.

§. I.

QUi receptam inter modernos diſciplinarum moralium civiliumque tractationem ſummis, digitis attigerunt: ignorare equidem haud poſſunt, primam ubique de eo, quid in ſtatu Naturali, quidve in adſcititio juſtum rectumque ſit, quæſtio-

nem esse. Enimvero & necessaria est & utilis hoc de argumento doctrina, velut principio quodam omnis circa humana disciplinæ, ubi quid humana ferat conditio, quid eidem adversatur, curatius inspicitur, atque ex ipsa hominis conditione profunde eruitur ac demonstratur.

Offic. III. 6. §. II. Quemadmodum autem, ut præclare consimili in materia Tullius, non omnia docere, sed *postulare* solent Geometræ, ut quædam sibi concedantur: ita supponenda nobis nonnulla erunt. Uti primo loco est, quod & ratio dictat, & omnis Creatura proclamat, atque profitetur, Esse DEUM sub ejusque regimine stare res humanas, & ab ipsius providentia, uti omnia, sic humanum præcipue genus gubernari.

§. III. Quo ipso certum constitutumque arbitramur, Atheismum humanæ pestem Societatis in vitio ponendum: cujus uti opposita virtus pietas in Deum est, ita, pulchre alibi inferente Lactantio, sublata Numinis Providentia, eidem, ac omni in universum religioni nullus relinquitur locus. Et quoniam humani generis, de ejus Existentia, summa omni ætate consensio fuit, non error saltem erit ex imprudentia, sed nequissima petulansque sapientiæ singularis adfectatio, id velle sine ratione, inconcussisque manentibus in contrarium argumentis negare, quod ipse DEUS immortalis omnium sensibus intellectuique ingessit.

§. IV. Quandoquidem vero originem Juris Naturalis ad DEUM refert præstantissimus quisque Sapientum; inutilis non modo sed & prona ad impietatem via manuducens hypothesis erit, quæ ab Existentia Supremi Numinis abstrahit, humanumque genus ex se ortum vana speculatione comminiscitur.

§. V. Sed & id dari impræsentiarum postulamus: hominem pro omni statu sub Imperio Creatoris constitutum esse. Vinculum enim obligationis, ex Creatione ortum, non solum per se æquum, sed ejus quoque notitia naturæ humanæ insita est, quemadmodum & ipsam obligationem homini congenitam esse dubio plane omni caret. Quod quidem adversus Malmesburiensem Philosophum, ab eo, quod divinæ potentiæ resistere impossibile sit, Jus Dei in homines derivantem, veluti alibi demonstratum prolixe non probamus; quum & ipse veritatis compulsus vi concedat alibi, crimen læsæ Majestatis divinæ esse negationem provi-

Digitized by Google

providentiæ, quod sit negare Deum esse Regem per Naturam. Et annon ipsi quoque Athei interno mentis compulsu Legem sentiunt, & maximis haud raro animi angustiis torquentur? confer Apostolum ad Naturam provocantem Rom. II. 14, 15. Adeo nimirum facinora atque flagitia improbis in supplicium vertunt. Quare nec frustra præstantissimus Sapientiæ firmare solitus est, si recludantur Tyrannorum mentes, posse adspici laniatus & ictus, quando ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur: Quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipsas pœnas fateretur. *De Civ. cap. XVI. Art. XVIII. v. 313.* *Tacit. Annal. VI. 6. 50.*

§. VI. Igitur considerandus homo nunquam erit, nisi quatenus est sub Imperio DEI, Juris Naturæ insiti & Latoris, &, si violaretur, Vindicis. Cui proinde non aliter atque Domino servus per Naturam obnoxius est, iisque omnibus tenetur defungi, quæcunque a Supremo hoc Domino ac Rectore injuncta sibi per Naturam cognoscit. Quemadmodum & hoc extra dubitationem haberi arbitramur, eam esse omnibus „ hominibus conditionem communem ut facultatem habeant ratiocinan- „di apprehendendique res prout sunt. Quoniam inter hominem & bel- „luam hoc maxime interest, quod hæc tantum, quantum sensu move- „tur, ad id solum quod adest, quodque præsens est, se accommodat, „ paululum admodum sentiens præteritum aut futurum. Homo autem, „quoniam rationis est particeps, per quam consequentia cernit, prin- „cipia & causas rerum videt, earumque progressus & quasi antecessio- „nes non ignorat, similitudinesque comparat, & rebus præsentibus ad- „jungit atque annectit futuras: Facile totius vitæ cursum videt, ad eam- „que degendam præparat res necessarias. Nec illa parva vis naturæ est, „rationisque, quod unum hoc animal sentit, quid sit ordo, quid de- „ceat, in factis dictisque qui sit modus. *Cic. Off. 1.4*

§. VII. Imo utriusque in mente humana Facultatis hoc præprimis axioma negotiumque jure esse supponimus: ut intellectus divinam Conditoris ac Domini sui Majestatem devota contemplatione admiretur; Voluntas autem Justitiæ divinæ ac Sanctitatis veneratione jussa ejus prompto hilarique animo exequatur. Quod sane utrumque excellentiam hominis mirifice demonstrat, & summi eum Boni participem reddit, ut, omnibus animantibus præstantior nobiliorque, crescente simul terrenarum rerum contemptione, DEUM amare ac venerari, in eoque ac-

Digitized by Google

quiescere contendat. Utramque vero mentis facultatem tertia in corpore, velut officina mentis, comitatur loquela, qua inenarrabili DEI beneficio stupendoque prorsus artificio homo sensa animi exprimere, notionesque intus formatas oratione potest communicare. Quæ tria homini propria Contemplatio, Oratio, Intentio, Philosophiam omnem, Notionalem puta sive Contemplativam, Moralem ac Sermocinalem luculenter evincunt.

Conf. Weigel. Demonstrat. Eucl. III. 2. 7. 2. 14.

§. VIII. Ipsa quidem ratiocinatio quemadmodum contingat, & qua demum ratione formentur objectorum ideæ difficilior inspectio est. Est ævo nostro Vir subtilis, qui veritates non videri in nobis ipsis neque in mente nostra, sed in DEO; Immo ipsas rerum ideas esse Deum ipsum; divinam Essentiam atque Substantiam pertendit. Ut si triangulum contempleris, nullatenus mens tua nova quadam perceptionis modificatione afficiatur; sed ab ipsamet DEI Essentia tangatur & illuminetur, quæ ipsa sit divina Essentia, quatenus ejus Creaturæ sunt participes. Sed vero facultatum nostrarum a Deo Conservatore dependentia in eo non consistit, ut ipsam divinam Essentiam attingant. Neque concipi facile poterit, quomodo falsæ de rebus ideæ formari queant, si illas in Deo videamus. Quare veram nos animæ, facultatisque cum intelligentis, tum volentis operationem velut homini propriam supponimus; quorsum & Naturale Lumen quodque vocamus rationis pertinet: cujus tantum superest, ut adhibita cultura ac debita meditatione possit recte comprehendere saltem generalia illa præcepta & principia, quæ ad vitam hancce honeste ac tranquille exigendam faciunt, simulque judicare ista utique indoli humanæ congruere. Quod ipsum eximie probatum dedit Pufendorfius O. H. & C. l. 1. §. 4.

Senex nimirum ingeniosissimus Malebranchius de inquirenda veritate L. III. cap. VI. conf. & Lutichav. in Pansophia Part. II. c. 11.

§. IX. Namque ut ad omnem officii quæstionem pertinet, semper in promptu habere, quantum natura hominis pecudibus reliquisque antecedat bestiis; quum illa nihil sentiant, nisi voluptatem, ad eamque ferantur toto impetu: hominis autem mens discendo alatur, & cogitando semper aliquid aut inquirat, aut agat, videndique & audiendi delectatione ducatur; Ita si complicatam modo, quod Cicero præcepit, animi sui notionem homo evolvat, haud difficulter agnoscet, se ortum & quæcunque habet a DEO immortali accepisse, sub ejusque Imperio ac Manu Regia stare; deprehendet se nobilissima præditum esse anima, quæ & insigni Lumine circa cognitionem dijudicationemque rerum & exquisita mobilitate circa

Cic. Off. 1.

Puf O. M. l. 3. 1.

Digitized by Google

circa easdem appetendas fugiendasque polleat; Et quoniam animal est sui conservandi studiosissimum, ad eumque finem obtinendum alienæ opis indigum, colligere quivis potest, esse hominem in mutuum adjutorium genitum, plane ut membra uni servando tuendoque corpori. Licet autem, sicut prius mei quam aliorum sentio existentiam, ita & priorem mei curam quam aliorum habere putandus sim; Solitarius tamen amor proprius centrum ignobile erit, neque stabile esse poterit commodum proprium, quum nostra felicitas & incolumitas magnam partem a benevolentia & auxilio aliorum dependeat.

§. X. Et his quidem præsuppositis (ne quis Belluinum Statum pro Naturali fingi cavilletur) duplex omnino Status Naturalis acceptio occurrit. Primo, quatenus eam notat conditionem hominum qualis futura esset, si jam post lapsum homo a nativitate sibi soli relictus foret, sine ullo adminiculo ab aliis hominibus accedente quo necessitas commoditasque hominum sublevari aut promoveri queat. Quam hominis conditionem Pufendorfius exquisite delineat de J. N. & G. II. 2. 2. & in Analect. Polit. p. 592.

§. XI. Usus considerationis in eo se exerit, quod si quis ea omnia recogitet, quibus in hac vita, ab ipso confestim ortu nostro indigemus, miserrimam hominum vitam citra Societatem futuram agnituras sit. Ut adeo vel ipsa hæc hominis imbecillitas Naturalis ad pacem manuducat, & quanta, quamque multa bona homines hominibus debeant, liquido demonstret.

§. XII. Nec mere is fictitius est, cum & magno fere gradu extiterit, & existere frequenter possit. Id exemplo protoplastorum, postquam admisso peccato Paradiso exciderant, manifestum redditur. Qui cum vestium usu carere in Statu tam felici possent, & fructibus horti amœnissimi nullo suo labore enatis victitarent; humanæ equidem indigentiæ ignari; nisi DEUS ἀπὸ μηχανῆς succurrisset, ætatem producere haud potuissent. Namque quam seipsos juvandi impotentiam post lapsum experti sint, vel hoc unum declarat, quod præcinctoria sibi e foliis contexuere, materia quidem ad vestimenti usum inepta, & non tam repellendis aeris injuriis, quam velando utcunque pudori inserviente; quam etiam ob rem DEUS materiam utrique usui longe aptiorem subministravit, confectis e pellibus animalium tunicis: quas ait Scriptor ante laudatus, quomodo alias tam cito in vestes aptare sibi homines potuissent, ferramentorum adparatu destituti & pecoribus jugulandis nondum adsueti, si divina informatio abfuisset, nos quidem

Pufendorf. Analect. de Statu Nat. §. 1. sqq.

Digitized by Google

dem non dispicimus. Quemadmodum & agri colendi rationes, & quicquid ad temporum differentias vitæque omnino subsidia in universum attinet, atque etiam instrumenti vicem subit, cætero vitæ cultui parando a DEO ipso edoctum esse Adamum haud vanis argumentis inducimur, & sacrificia inprimis divinitus præscripta luculenter evincunt, ad quorum oblationem usus ignis & ferri dignoscendus erat.

§. XIII. Referuntur eo exempla infantum a Parentibus nequam expositi: Vel & illius qui naufragio aut per aliorum vim nudus omnique instrumento destitutus in desertam planeque incultam insulam ejicitur; Quorum prius quidem Naturam solitarii hujus Status apte exprimit; Quanquam enim summa cum cura concluſum utero fœtum custodiret Mater; si tamen ea natum non agnosceret, ejusque tutelam pariter & curam abjiceret; brevi utique temporis spatio interire ætatulam tam fragilem tamque teneram oporteret. Posterius vero gradum saltem quendam repræsentat, satis tamen ostendentem, quam misera mortalium vita esset, si homo sine ullo a sociis accedente adminiculo sibi soli relinqueretur. Et huic quidem Statui ortum debet, quicquid per orbem communicationis est rerum ad vitæ culturam pertinentium, exercitium illud commerciorum, junctura domiciliorum, celebratio congressuum, per quæ, uti alia ejusmodi omnia, si modum habeant, cultus vitæ humanæ vehementer juvatur atque promovetur. Ceterum opponi huic solet vita per industriam hominum exculta seu Status socialis, quanquam proprie oppositus non sit, sed e priori immutabili necessitate consequatur.

§. XIV. Est enim hic utique legitimus necessariusque colligendi modus; Est homo tam excellens animal sed sibi non sufficiens; & quum cæteræ animantes ab ipso confestim ortu suo, naturæ munere, ea possideant omnia, quæ ad tuendam vitam necessaria sunt; atque per Naturam non saltem integumentis, queis cœli depellant injurias, instruantur, sed & parato ubique & obvio alimento fruantur; deterior ejus in hoc belluis conditio foret, si aliorum ope destitueretur. Atqui productus a DEO non est, ut interiret, sed ut conservaretur. Quod ipsum sane Sapientia bonitasque Numinis Supremi evincit, quod frustra nihil facit, & interitum Creaturæ rationalis velle non potest. Igitur qui finem vult, conservationem hominis idem & media obtinendo fini necessaria præscripsit atque injunxit. Ergo & ea vult omitti, sine quibus hic finis attingi haud posset. Igitur detrahere aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere

Digitized by Google

augere commodum, magis est contra Naturam, quam mors, quam paupertas, quam dolor, quam cætera, quæ possunt aut corpori accidere aut rebus externis. Quod argumentandi genus perspicuum expeditumque est, & generale principium ostendit, sub quo in difficillimis casibus subsumsisse video Ciceronem, eosque levi prorsus opera decidisse. Ita si dubites, verum ne sit, quod contra Naturam esse dixerit, hominem aliquid alteri detrahere: fidenter eo provoca; Nam principio, inquit, tollit convictum humanum & Societatem; Si enim sic erimus affecti, ut propter suum quisque emolumentum spoliet aut violet alterum, disrumpi necesse est eam, quæ maxime est secundum Naturam humani generis, necessitatem; Ut si unumquodque membrum sensum hunc haberet, ut posse putaret se valere, si proximi membri valetudinem ad se traduxisset, debilitari & interire totum corpus necesse esset; Sic si unusquisque nostrum rapiat ad se commoda aliorum, detrahatque, quod cuique possit, emolumenti sui gratia, Societas hominum & communitas evertatur, necesse est. Conf. omnino Cic. III. p. 415. 416. Edit. Rachel. cujus Romanorum Sapientissimi ea perpetuo formula est; Quicquid Naturæ Societatis humanæ repugnat, eamque destruit, illud naturaliter injustum est. Quicquid eam conservat, id justum est. Inde & appellata humanitas specialis ac domestica virtus hominis quæ consortem adjuvet. Atque hæc utique Lex Naturæ est, quæ nos ad omnem stringit humanitatem, ut alter alteri, tanquam unius partes corporis invicem deferamus, quæ Ambrosii in hanc rem Philosophia est, Off. III. 3. p. 219. 220. Contra ea, spurca eorum sententia est, qui ad se omnia referunt; cum hominis officium esse constet juvare alios, non sibi soli vivere, & id demum censeri debeat utile, quod in universum tale est, & ad diuturnitatem fuerit. Quod quidem latius persequi jam non licet, viderique plura possunt apud Alberic. Gentilem, qui egregia hanc in rem congessit.

Cic. ad Attic. VII. 2.

de J. B. l. 15. 108.

§. XV. Alter modus considerandi Statum Naturalem est, quando is opponitur vel adventitio vel civili, in quo sui quilibet esse arbitrii nullique Imperio humano subjectus intelligitur; neque ullius vinculi ratio habetur, quam ejus quo ex nuda illa & communi cognatione omnes constringimur. Quo ipso etiam quivis cuivis alteri, cui neque ipse subjectus est, neque sibi subjectum habet, æqualis censetur. Hoc in Statu (ut a fictionibus abstrahamus, quas legere est apud Pufendorf. de hoc argumento Annot. p. 599.) degere dicuntur tum Respublicæ sive populi liberi, qui nec fœdere nec pacto pacis speciali conjuncti, nudo Humanitatis vinculo

culo connectuntur; tum & illi, qui licet fœderibus vel pactionibus pacis sibi invicem innotuerint, de cætero tamen in Societate æquali vivunt, ita ut nec communem Dominum in his terris recognoscant, nec unus alteri subjectus sit. Quod luculenta adplicatione declaravit Magnificus Pro-Rector noster D. Scheinemannus Dissert. de eo quod justum est circa Pacis impedimenta. §. 5. 6. 7. 8.

§. XVI. Solet ille Status alio nomine, Libertas Naturalis adpellari, non oppositæ subjectioni, qua homo Creatori suo est obnoxius; sed exclusiva saltem subjectionis per ordinem ad alium hominem; Et ad hujus Libertatis reliquias referenda est personalis, quatenus Civis mancipio opponitur suasque actiones salvis civilibus scitis & peculiaribus summorum Imperantium jussis pro lubitu exercere & adplicare potest.

§. XVII. Directe hinc fluunt, eruique ab omnibus possunt communia, quorumlibet erga quoslibet officia, eaque cum absoluta tum hypothetica. In iis primum & manifestissimum est, ut quisque alterum, ut æque hominem seu tanquam Naturaliter sibi æqualem tractet. Est enim omnibus eadem Natura communis. E. & æqualitas Naturalis, & cujus majus est pondus æqualitas Juris, sive qua sunt homines; Ex quo & id consequitur: Neminem esse lædendum; Alterius denique hominis utilitatem, quantum commode possumus, promovendam? Fidem in promissione datam servandam? In hypotheticis autem facili quis opera hominis erga socium officia ex Statu humanitatis & æqualitatis derivabit, ut inductione Legum: De Sermone ad promovendam tranquillitatem communem dirigendo, de non jurando temere &c. luculenter patescit.

§. XVIII. Mensura hujus Status non est utilitas, nisi quantum ea honestati non opponitur. Alias enim utile non est, quod ab ea distrahitur, & recte hujus sejunctionis auctor exsecratus est Socrates. Conf. Cic. in Off. per tot.

§. XIX. Status hic Naturalis non habet indolem Belli sed Pacis adversus omnes homines, ut tales, exercendæ; Demonstramus id ex Natura humana superius delineata: patetque insuper ex originibus humani generis, quarum si meminisse homines velint, amici utique non hostes invicem censendi erunt. Et ipsa quidem hæc æqualitas, homini hominem debere benefacere dictat, cum homo, dicente graviter

Digitized by Google

ter Tullio, hominis causa generatus sit. Nititur autem ista pax sola Legis Naturalis obligatione, qua omnes homines, ut ratione sunt præditi, stringuntur, & quam solam novis fœderibus firmari inutile & ab humano cultu alienum demonstrat Pufendorf. de J. N. & G. II. 2. II, 176.

§. XX. Profani ista animi sensa fuere, quæ Hobbesius de Statu Naturali protulit, eum Belli indolem habere ubique contendens. Vide Elem. de Cive IX. 3. 148. XIII. 7. 213. ubi Statum Civitatum naturalem non ex hypothesi, sed serio vocat bellicum. Nec tanti sunt, quæ fundamenti loco toti operi suo substravit. (α) Finem Societatis esse pacate vivere; Igitur citra eundem Statum Naturalem esse Statum Belli. (β) Homines per naturam instructos esse viribus nocendi, & quidem ejusmodi, ut vel infirmissimus robustiori mortem inferre possit. (γ) Modestos habitare intermixtos ferocibus; esse cupiditatem præveniendi naturalem; imo cultissimas gentes λησρικὴν exercuisse. (δ) Omnem Societatem vel commodi causla vel gloriæ, hoc est, sui non sociorum amore contrahi. Injuriam illi soli fieri quo cum contrahimus. Jus illud primævum ad Belli Statum pertinens reviviscere in moderamine legitimæ defensionis.

§. XXI. Sed præterquam quod huic Sententiæ a quamplurimis satisfactum est, ad singula nos quidem breviter respondebimus. Primum quidem (quod & superius monitum) Status naturalis & vita socialis perperam sibi opponuntur, namque & illi qui in Statu Naturali vivunt, socialem invicem vitam agere possunt ac debent, & sæpenumero solent. Itaque nullius roboris est in primo argumento major. Non enim ad evertendum Statum Naturalem, sed ad servandam juvandamque Societatem introductæ sunt. Deinde ipsa virium æqualitas ejusmodi bilanx est, ut pacem vehementer suadeat. Ad tertium nolo cum quibusdam respondere; magnam partem mortalium latere contentionem ingeniorum & honoris; cum ea ne quidem plebem omnino fugiat. Cæterum firmissima est inter pares amicitia, (Curt. VII. 8.) reliquæ vero causæ quas allegat particulares sunt, neque universalem Status humani eamque Naturalem conditionem evincunt. Listricæ turpitudo nemini non paulo humaniori fuit cognita, nec ab iis, qui impudenter Legem Naturæ violant, justa fit ad ipsam Naturam collectio. Postremo,

Digitized by Google

non Naturæ sed corruptionis est, quod non Socios sed commoda nostra curemus; neque si propria utilitas nonnullos propius tangit quam aliena, in eo subsistitur, sed observato ordine ad aliorum quoque commoda amor se diffundit. Sed videantur e conterraneis adversarii Rich. Cumberlandus de L. Nat. passim ut & Rob. Scharokius de officiis. Nos equidem vera ut sint, quæ Guilielmus Wistanlejus in vitis celebrium Poetarum Anglorum de eo tradit, quod ante obitum ad saniorem redierit mentem toto pectore precamur. After many bustles in the world, he sequestred himself Wholly to Malmsbury; Where he died better informed (as I have heard) of the Deity, then in the former part of his live he seemed to have been. Post tam varias, inquiens, turbas penitus se exilio mulctabat Malmesbury, ubi moriebatur rectiora edoctus (ut ego quidem audivi) de Deitate, quam in anteriori vitæ suæ parte videbatur persuasus fuisse. Sed de hoc quidem Statu, iisque quæ ad eum pertinent, DEO juvante, alia occasione uberius disquiremus.

DISSERT.

Digitized by Google

DISSERTAT. SELECT. IX.

De Juramentis.

SUMMA DISSERTATIONIS.

Etymologia & ætas vocum: JURAMENTUM; & JUSJURANDUM; *ut & nominum, quibus Ebræo, Græco, Germanicoque ſermone id exprimitur, explicatio.* §. I.

Acceditur ad præſens argumentum, & quæ generalis, in genere Morum, ratio ſit ſolennium circa Juramenta adhiberi ſolitorum? §. II.

Ritus Hebræorum antiquiſſimi, Elevatio Manuum. §. III.

Manus ſubter femora poſitio; & tactus æræ. §. IV.

Juramentum per nomen DEI. Quid jurare per Anchialum? quid de Iſaaci Voſſii conjectatione ſtatuendum? §. V.

Formulæ Juramentorum Judæis inter Chriſtianos præſcriptæ? & quæ earum cauſſa impulſiva? §. VI.

Formulæ Græco-Romana: Hungarica, Hagienſis. §. VII.

An juramento, quod Judæus præſtitit, fides haberi poſſit? §. VIII.

Solvuntur objectiones. De Reſtrictionibus Jeſuitarum ex Obrechto & Puſendorfio. §. IX.

An liceat a Judæo aliove infideli per falſos Deos juraturo, jusjurandum exigere vel acceptare? §. X.

Quid de ritu tangendi Evangelia, dum juratur, ſentiendum? Ejus Exempla ex Hiſtoria recenti Guil. III. Angliæ Regis, & Philippi Ducis Andegavenſis; ut & ex hiſtoria veteri, Conſuetudinibus variarum gentium. §. XI.

Speciatim quæritur: an a Proteſtantibus adhiberi hæc ceremonia poſſit? & affirmatur contra Donellum. §. XII.

An liceat jurare per Evangelium? §. XIII.

Quid Juramentum? & de ejus oppugnatoribus. Formula Quakerorum in Anglia. §. XIV.

Ratio ſpecioſa, omiſſis cæteris, contra licentiam Juramentorum producitur. §. XV.

Quæstio: An Juramentum vi extortum debeat servari? §. XVI.
Modus convincendi Reos in suppliciis capitalibus durch das Beſtorben *recte fuit abolitus.* §. XVII.

§. I.

VOx Juramenti vix antiquiorem habet auctoritatem quam Ammiani, Severi, Hieronymi, & æqualium, quorum verba ſecundis curis exhibuit priſcæ Vindex Latinitatis C. Cellarius. Jus vero Jurandum apud antiquiores occurrit, dictum velut Jovis jurandum, ut in libello de Deo Socratis obſervat Apulejus; Nec aliter Ennius, Fides alma, inquiens apta pennis, jurandum Jovis. (*a*) Et Nævius apud Feſtum in Sagmina: Jus ſacratum Jovis jurandum Sagmine. Cujus quidem ea nomenclationis ratio videtur, quod, qui jurat, Deum voluntatis ſuæ teſtem invocat, & ut Deus ſit ultor, ac puniat fallentem petat, ad eamque ſe pœnam obliget. Unde hæc Athenienſium juramentorum formula fuit, ἴσοιεν θεοὶ ἅπαντες. Horum mihi Dii teſtes & conſcii ſunto. (*b*) Cæterum obſervata quidem olim inter juramentum & jusjurandum diſtinctio fuit, quod illud ſuper re non controverſa, hoc ſuper controverſa interponatur; ſed id diſcrimen a junioribus non attenditur. Græci ὅρκον appellant ſive ab ἔργω, coerceo, quod Juramentum transgreſſionem coerceat impediatque: Sive ut Euſtathio videtur, ab ὅρος, quod ὁρίζονται τι ὁμολογητικῶς οἱ ὀμνύοντες, quod certis veluti limitibus cancellisque jurantes conſtringuntur. Ebræis Jusjurandum שבועה vocatur, intricata, ut videtur, origine: niſi quod Luthero viſum a Septenario id nomen traxiſſe, quod in ritibus Juramento adhiberi ſolitis ſeptenarius fuerit ſolennis, & ex ſeptem vaccis jurisjurandi petitionem collegerit Abimelechus, Abrahamo per modeſtiam diſertis id verbis petere non auſo. (*c*) Germanis jurare ſecundum quosdam dicitur ſchwehren, eo quod grave in ſe onus ſuſcipiant Jurantes, daß ſie eine ſchwehre, ja die allerſchwehrſte Sache auf ſich nehmen: dum ad ipſum Dei tribunal auguſtiſſimum provocant, & divinæ, ſi fefellerint, gratiæ renunciando, iræ ejusdem & expectandis inde perpetuis cruciatibus ſeſe ſubjiciunt. Vocabulum Eyd, Juramentum quoque denotat,

(a) *Cic. Off. 3. 29. add. Plaut. Rudente act. 5. ſc. 2. & Chr. Becmann. Orig. L. Lat. voce: Juro.*

(b) *Stobæus ſerm. XLI. ubi recenſet Juramentum ab Ephebis Athenienſium præſtari ſolitum Edit. Tigur. 253.*

(c) *Conf. ſi placet, Lutherum, ex eoque Dannhauer. Coll. Decal. ad præcept. 2.*

Digitized by Google

notat, quod an ab Ebræorum עד testis, vel testimonium, aut a Græcorum ἄϊδης pro ἅιδης, infernus, aut a Germanorum Eid, veluti Eidt, dixeris, oriatur? nos equidem non decidimus; qui etiamnum Germanica lingua tam Græca, quam Latina sit antiquior, ut a Morhofio Praschioque deductum est, hoc loco non disputamus.

§. II. Ante vero quam ad Juramentorum Naturam, ab aliis fuse jam expositam, accedamus, placet solennia ritusque apud Gentes nonnullas, Ebræam præcipue circa eadem receptos, eorumque Moralitatem paulo accuratius explicare. Quoniam enim in juramentis cum Deo res est: & nullum vinculum ad adstringendam fidem Jurejurando inter mortales arctius habetur; vix ulla unquam gens extitit, quæ non singulari cum reverentia ad jurandum accesserit, ritusque eandem vel corroborantes, vel metum adstantibus imprimentes ostentaverit. Equidem, si quæ apud Nicetam Choniatem de Imperio Manuelis Comneni leguntur, vera sunt: (*d*) Cæsar perjurii velandi causa, remoto metu omni illud Delphici oraculi in ore habuit:

Jura: Mors rapit hos etiam qui fœdera servant.

Verum hic fortasse cum pauciſſimis est, qui regnandi ductus libidine, jurisjurandi religionem contempsit, & in oraculo sequentia temere neglexit.

Jurisjurandi sed filia nominis expers.
Trunca pedemque manumque, celerrima sed tamen instat,
Persequiturque virum, dum stirpem funditus omnem
Hauserit. At soboles servantis fœdera floret,
Post obitum magis in seros rediviva nepotes.

Unde nulla fere gens est, quæ non sancte reverenterque juramenta habuerit, hancque eorum venerationem quibusdam signis ritibusque studuerit repræsentare, vel & aliis ingenerare. Quod de corporalibus, ut ajunt, juramentis intelligimus, non scriptis. Quemadmodum Græci distinxere τὸ σωματικὸν καὶ τῇ ἀληθείᾳ ὀμνυόν (*e*) ab eo quod ἐνεγράφη τὸ συμφιλαίῳ μόνον, quod instrumento saltem inscriptum erat juramentum.

§ III. Placet ab Hebræorum circa hoc argumentum institutis moribusque ordiri, quorum juramenta vel elevatis cœlum versus aut depositis sub femora manibus vel coram altari, eodemque, ceu plerisque aliis gentibus, tacto, fieri consueverunt. Priorem ritum patrio forsan

(d) *Lib. VI add. Johan. Tessmar. ad Grot. II, 2. 1.*
(e) *Basilic. lib. X. Tit. 25. §. 3. Seld. de Synedr. 11. 12. 483.*

& antiquissimo more acceptum, juratam apud Regem Sodomæum fidem interpositurus Ebraicæ fator & Parens nationis Abrahamus adhibuit; Elevo, inquiens, manus meas ad Dominum, Deum excelsissimum, qui cœlum terramque possidet. Gen XIV. 22. Dan. Col. XII. 7. Apoc. X. 5. 6. Quæ ratio ad Christianos quoque manavit. Vetustum est Athanasii ad Constantium Cæsarem Exemplum: Καὶ τὴν χεῖρα ἐκτείνας, ὁ μεμάθηκα ἀφ' ἑνὸς ἕκαστος, μάρτυρα τὸν Θεὸν ἐπικαλέμαι. Et manum *inquientis*, extendens, quod didici ab Apostolo, Deum testem invoco. Neque nostra penitus ætate exolevit, ubi erectis alicubi duobus, alibi tribus etiam prioribus digitis jusjurandum solenniter præstatur; non quidem ut mysterium aut singulari ea consuetudine efficacia quæratur, sed ut manifestum omnibus vel hoc symbolo fiat, summum omniscumque Numen tanquam Veritatis Testem & Falsi Ultorem invocari. Nulla hic superstitio sed gestus jurantis simplex, ac innocens: idoneus tamen, qui de pietate animi apud alios testetur, & quo cum in juramento res negotiumque sit, luculenter ostendat. Cæterum, quod variis contigisse Ceremoniis, temporum imprimis tractu usuque Majorum venerabilibus, constat, ut in superstitionis prætextum sumerentur; sic inepte licentiam juramentorum per cœlum ἐν τῷ ἱερανῷ, concepturum, Judæi deduxisse exinde videntur; Quæ sicut naturæ jurisjurandi repugnant, ab ipsoque Servatore damnata publice graviterque sunt: ita perperam in Judæorum scriptis repetuntur & sufficientibus argumentis ceu quidem eruditissime Cunæo (*f*) visum defendi non possunt. Qui tametsi eosdem vocabulo Cœli metonymice ac improprie usos fuisse, & ipsum Cœli Dominum, qui Deus est, intellexisse contendat; nos equidem usum vocis, etiam in Sacris alibique eo sensu obvium non negamus, majorem tamen CHRISTO reverentiam debemus, qui Cœlum proprie sic dictum intelligi docet, illudque ceu thronum, in eo sedenti, contradistinguit.

Apolog. ad Constantium Tom. I. pag. 674.

§. IV. De altero ritu ejusdem Abrahami exemplum est: qui servum, Uxorem Isaaco quærendam iturum allocutus, pone, inquiebat, manum tuam subter femur meum, & adjurabo te per Dominum DEUM Cœli & DEUM terræ Gen. XXIV. 3. Cujus quidem sublimis adeo videtur quibusdam ratio, ut proditurum e femore Abrahami Messiam designatum esse autument. Flavius certe ΜΕΓΑΛΑΣ ΠΙΣΤΕΙΣ, magna fidei Sacramenta appellat, quorum hic modus fuerat: ὑπὸ τοὺς μηροὺς ἀλλήλοις τὰς χεῖρας ἐπαγαγόντες ἐπικαλοῦνται τὸν Θεὸν μάρτυρα τῶν ἐσομένων, ut manum

(*f*) *Petr. Cun. de Republ. Hebr. III. 6.*

Digitized by Google

num uterque invicem ſub femora mitteret; ac DEUM eorum, quæ futura eſſent, teſtem invocaret. (*g*) Cæterum apud Indos his mos homagii quoddam Symbolum extitit, ubi elevato Domini femore, manuque ſervi aut filii eidem ſuppoſita nihil aliud ſignificarunt, quam ſe debitam ei ſubjectionem profiteri, & commiſſa ſibi munera ſedulo fideliterque executuros. Forſan ad enſem quoque, cujus ad femur locus eſt, alluſum fuit apud Gentes ſaltem animoſiores: quaſi dicerent, ſi fallam, enſe tuo peream. (*h*) Tertii moris veritatem Salomo ſuggerit, qui juramenta coram altari præſtitum iri longa oratione commemorat. (*i*) Ratio ex loci reverentia manifeſta eſt, & plerarumque gentium ea conſuetudo fuit, tacto altari jurare. Sumtis in manus altaribus, eſt apud Juſtinum (*k*) & in Plauti Rudente: G. Tange aram hanc, veneris. L. Tango. G. per eam jurandum eſt tibi. Martialis:

Hunc puer ad Libycas juraverat Annibal aras. (*l*)

§. V. Ipſum vero ſolenne apud Hebræos juramentum per ſanƈtiſſimum DEI Nomen concipi debuit; cujus rei exemplum, præter allegata, in fœdere a Principibus Iſraelis cum Gibeonitis inito occurrit, quod אלהי יהוה ישראל per Dominum DEUM Iſrael præſtitum eſſe legimus. Et ajunt Magiſtri, præceptum eſſe affirmativum, ut cuicunque præſtandum fuerit in foro juramentum, is juret per nomen DEI; (*m*) & quidem Θεὸν τὸν ζῶντα, Matth. XXVI. 63. ſeu ſtylo Ebræorum per חי אלה chi allah viventem DEUM. Quod Martialem ex Judæorum formulis in Anchialum transtuliſſe cenſuit Scaliger ex eoque P. Scriverius, Gerh. Voſſius, & Dionyſius Filius. Notus eſt Poetæ ad Judæum locus:

Ecce negas, iuraſque mihi per templa tonantis:
Non credo. Jura, Verpe, per *Anchialum*.

Voluit Martialis, ut, ſi fieri poſſet, non falleret, eum ita jurare, ut per Numen ipſum ſuum expreſſius juraret: Jura, verpe, per ANCHIALUM. Inde Anchialum Romana pronunciatione Judæorum DEUM ac Numen ſanƈtiſſimum dƈtum fuiſſe plerique exiſtimant. Quibusdam aptior derivatio ab אין חי עליון Non: (hoc feci, quam vere vivit DEUS excelſus.) Sed de his obiter. Viderint artis Criticæ periti, quantum fidei Iſaaco

(*g*) *Joſeph. Archæol. I, 16.*
(*h*) *add. Grot. ad Gen. XXIV. 9.*
(*i*) *1. Reg. VIII. 2.*
(*k*) *L. 24.*
(*l*) *add. Grot. 1. Reg. VIII. 27.*
(*m*) *Maimonid. tract. de Juram. c. XI. 1. & Seld. de Synedr. II. 11. p. 436.*

Isaaco Vossio (*n*) tribuendum sit, cui spreta Parentis Fratrisque sententia Anchialus nihil minus quam Hebraica vox est, sed, nescio cujus antiquissimi Codicis Exemplo (solet enim ad vetustissimos passim Codices provocare, etsi Anglis Batavisque dolentibus paucos reliquerit,) Ancharium legendum esse decernit: Quo nomine Lucilius asinum significarit. Non autem ignotum e Petronio esse, male Judæos audiisse, quasi porcinum Numen, & cilli, (asini,) auricolas adorent. Saltem id expeditum adeo non esse videtur, quod Hebræorum Nomina Romanis, in quorum concionibus flagrans haud raro erat Judæorum multitudo, non patuisse arbitratur. Expendant, conferantque, quibus volupe est, Punicum Plauti versum:

Ut halonim vua lonuth sichoratissima comsyth. (*o*)

§. VI. Perspecta multis Exemplis Judæorum perfidia, operæ pretium Christianis Principibus visum est, juraturos, quos suas in Provincias receperant, Judæos arctioribus formulis constringere. Prodigiosum ejus rei exemplum est in Jure Græco Romano, ubi Judæus in forensi negotio adjurandus, rubo cingendus fuit, & καβαλικεύειν τὸν ἀσκὸν καὶ ἐμβαίνειν εἰς θάλασσαν καὶ πλύνειν τὴν περιτομὴν αὐτὸ τρίτον culleo seu utri insidere, & mare ingredi debuit, ac circumcisionem suam ter conspicere, ac dein jurare. (*p*) Μὰ τὸν Βαρασῆ, Βαραᾶ, Ἀδωναὶ, Ἐλωὶ τὸν διαπεράσαντα τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν τὸν Ἰσραὴλ ἀβρόχως, &c. μὰ τὸν νόμον ὃν δέδωκεν Ἀδωναὶ, καὶ τὸν ἐμπλυσμὸν τῆ σώματκῳ τῆ περιτομῆ καὶ τὸν βάτον ἐν τῆ ἐμαφτῆ ὅσφυϊ περιζώνυμαι εἰκ ὄθη ψεύδος ὀμνύω, τὸ ὄνομα Κυρίου Σαβαώθ. Ἐι δὲ ὄθη ψεύδος ὀμνύω ὑπικατάρατα τὰ ἐκγονα τῆς κοιλίας μῦ: ψηλαφήσω ὡς ὁ τυφλὸς τοῖχον, καὶ ὃς μὴ ὑπάρχων ἔχων ὀφθαλμὸς, πιστεύσω. Σὺν τούτοις πᾶσιν ἀνοιξάτω ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς καὶ καταπιέτω με, ὡς Δαθὰν καὶ Ἀβειρών. Per *Barahe*, *Baraa* (forte, ut advertit Seldenus, depravatum ex ברא השמים והארץ Creatorem cœli & terræ) *Adonai*, *Ehi*, qui traduxit siccis pedibus Israelem per mare rubrum. Per eam legem quam *Adonai* dedit, & actum conspuendi circumcisionem corporis mei, & rubum quo cinguntur lumbi mei: non falso aut mentiendo jure nomen Domini Sabaoth. Sed si falso juro, execrandi sint posteri mei ventris more cæci parietem palpando quæram, & instar ejus, qui oculos non habet, cadam. Cum hisce omnibus tellus aperiat os suum, *neque absorbeat ut Dathan & Abiram.* Ad hanc scilicet duritiem fraudulentæ

(n) *ad Melam. consul etiam Dn. Coller. in Anchialus.*
(o) *add. Ant. Bynæus, de Natali Servat. p. 122.*
(p) *conf. Selden. de Synedr. l. II. c. XI.*

lentæ gentis perversitas Christianos compulit. Non inconcinna formula est, quæ ex Ordinatione Camerali allegatur, ubi tamen verba Legis „ Deut. V. 11. sic scribenda censet Wagenseilius: Lo sisso es schem Ado- „ nai Elohecho Laschos. Ki lo jenakke Adonai es escher ijsso es schemo Laschos; qua *correctione* si formula destituatur, timendum esse ait, Judæum in verba, prout nunc quidem posita sunt, jurantem facile ad perjurium commoveri posse. Dum *nimirum* credat, verba latinis adducta verbis nihil plane significare, adeoque *neminem* obligare. In Hungaria Judæus Juramentum præstiturus, contra solem verti, nudipesque stare tenetur, chlamyde palliove indutus, & pileum Judaicum suo in capite habens, ac sua denique manu volumen *Mosaica Legis tangens*. Formula quam recitare tenetur, dira est; hisque concepta verbis: *Ego Judæus juro per DEUM vivum, per DEUM Sanctum, per DEUM omnipotentem, qui fecit Cœlum & Terram, mare & omnia, quæ in eis sunt, quod in hac causa, qua me hic Christianus incusat, innocens sum penitus, & immunis. Et si reus sum, terra me absorbeat, quæ Dathan & Abiram absorpsit: Et si reus sum, paralysis & lepra me invadat, quæ precibus Elisæi Naaman Syrum & puerum Elisæi invasit. Et si reus sum, cadens morbus, fluxus sanguinis & gutta repentina me tangat, mors subitanea me rapiat, dispereamque in corpore & anima, & rebus meis, & in sinum Abrahæ nunquam perveniam. Et si reus sum, Lex Mosis, in monte Sinai data, me deleat, & omnis Scriptura, quæ in V. libris Mosis scripta est, me confundat. Et si istud Juramentum meum, non est verum & justum, deleat me Adonai & sua Deitatis providentia, Amen.* (q) Diræ, fateor, ac horrendæ imprecationes, quibus tamen, *quoad Rem*, quivis perjurus subjicitur. Quales etiam, sed generalius, exprimit Formula Judæis in Belgio præscripta, quæ ad Januam Collegii Senatus Hollandiæ Hagæ Comitiis descripta conspicitur, cujus initium ac summam huc ponemus: *Ghy svaert by den almachtigen ende lebendigen God, die Himel ende Erde geschapen heft, ende door Mosen syne Wetten gegeven: &c.* Et sub finem addit Judæus, si in eo, quod juraverit, ulla ratione fefellerit, aliterque ac jussus esset, fecerit, vel responderit, se ipso facto obligari ad sustinendum plagas omnes ac maledictiones, quæ in Libris Mosis, Levitico maxime & Deuteronomio præscriptæ sunt in omnes irreligiosos, & quicquid est malorum hominum.

§. VII. An fides ejusmodi juramento, quod Judæus hisce cum solennibus præstitit, haberi possit? dubitant non pauci. Primum enim no-

(q) *vid. Joh. Limne, J. P. III. 2. 29. & noviss. Dn. Ludovici de Juramentor. solennibus cap. 1. §. 28.*

tos esse ajunt mores Verporum, quodque nulla Gens facilius irritet solvatque juramenta. Namque unius id sapientis vel trium plebejorum judicio indulgeri. Deinde habere illos in more positum, recitare Orationem prolixam, quam ab initialibus vocabulis כל נדרי COL NIDRE vocant, in qua retractent vota & juramenta. Verba ejus formulæ ex Manuscripto Norimbergensi & Pyrbaumensi exhibuisse celeberrimum *Johannem Wülfferum*, Prof. ac Ecclesiastem Noricum, eruditis ad Theriacam „ Judaicam Salomonis Zevi animadversionibus: cujus huc redeat sensus: „ Omnia Vota & obligationes & execrationes, & mulctæ, & cognomina „ eorum & juramenta, quæ vovebimus, jurabimus, consecrabimus, aut „ quorum causa nos obligabimus juramentis, a die hoc expiationis futu„ rum, qui feliciter nobis illucescat, & quorum nos pœnitebit, sint soluta, remissa, sublata, abolita, & nulla: nec firma, nec valida. Votum nostrum non sit Votum: Obligatio nostra non sit Obligatio: & juramentum nostrum non sit juramentum. Sed ad *primum* quidem respondit Doctissimus Wülfferus, illam solutionem non ad alia quam futilia juramenta pertinere. Quod & idoneis Magistrorum testimoniis firmari posset. *Ad alterum* pridem ipso respondit facto Buxtorfius, qui in prima editione latina Synagogæ Judaicæ post ejus formulæ recitationem scripserat: Observa, quanti Judæi jusjurandum, præsertim Christiano datum, sit faciendum. Sed in auctiore ejus libri editione cap. 26. addit: ob hanc votorum & juramentorum solutionem & abolitionem male audiunt Judæi, quasi juramentis illorum, quæ Christianis faciunt, nulla fides sit habenda; Et in sequentibus eos ab hac suspicione absolvit.

§. VIII. Sed instant: Judæos æquivocationibus uti, & mentales approbare reservationes. Igitur nullam eorum jurijurando fidem haberi posse. Referri etiam juramenta Chtistianis præstita inter coacta. Jam coacta juramenta secundum ipsorum placita non esse obligatoria. Sed si prius concluderet, ne *Scholasticis quidem ac Jesuitis* plurimis jurantibus fides haberi posset: namque & hos Reservationibus uti; Exemplum ejus rei de Jesuitis allegavit Ulricus Obrechtus, dum adhuc noster esset, observat ad Grotium. (r) Nemo nescit, *inquiens*, quid hoc in genere faciant Je„ suitæ, quibus retentiones mentales & interpretationes tacitæ communes „ sunt. Sic si quæras ex aliquo: An hanc illamve rem habeat? isque re„ spondeat se non habere, tametsi habeat: ajunt non esse mendacium; „ quippe ita exponendum, non habeo, ut dem tibi. Sic si quæratur, „ scisne hanc rem? Isque sciat, respondeat vero, se nescire: Non esse menda-

(r) III, 1, 17. *Edit. Talmar. annex.*

„mendacium, quoniam sensus ejus responsi sit: Nescio, scil. ut tibi dicam. Nimis, pergit, impudentes sunt. — Also auch, wann es verbotten wä„re, niemand aus einem Ort, welches von der Pest inficirt ist / in die „Stadt zu lassen, und käme von einem solchen Ort einer von den Herren „Patribus ans Thor, und man begehrte, er solte mit einem Eyd con„firmiren, daß er von keinem solchen Ort komme, statim ille jurabit; Nam dicunt sensum esse, non ita, quod non veniat a Loco infecto, sed ita, non venio a Loco infecto, scilicet, ut ego infectus sim. Expertus istarum fraudum vim est Fridericus Guilielmus Magnus, Elector Brandenburgicus, cui molestissima fuit impudentia concionatoris *Jesuitæ Karbathi*, Regi Poloniarum a confessionibus; qui hunc pro suggestu hortari non dubitaverat, ne pacta cum Electore inita servaret, cum in proclivi sit, IPSUM JURISJURANDI Vinculo EXSOLVERE, quo pacta ista firmaverit. Qua de re Elector apud Regem conquestus est; *Principes Romanis ritibus addictos omnem fidem decoxisse, si istis hominibus, QUEIS RELIGIO IN QUÆSTU EST, sanctissimum generis humani vinculum pro lubitu dissolvendi facultas indulgeatur.* (s) Sed præterquam, quod in juramentis totius Orationis sensus, prout capere se illum profitetur is, qui juramentum defert, seu, cui juratur, teneri debet; est & alia Magistratui via, qua Lusibus istis venire obviam possit. Si nimirum receptum olim in foro Judaico morem sequatur dicatque: Non ex tua, sed nostra sententia Te adjuramus. Quod etiam quibusdam juramentorum formulis, in foro Christianorum recitandis passim insertum est. Sed & hoc facile repræsentari Verpis poterit, juramenta Christianis præstita non esse coacta. Nec illi diffitentur ipsi, eadem exigendi potestatem etiam Christianis Imperiis esse.

§. IX. An Jusjurandum a Judæo exigere licitum sit? adeoque an & ab infidelibus, barbaris, per falsos Deos juraturis exposci fides jurata queat? Vexata in moralibus quæstio est. De *acceptatione* quidem res dubio carere, sed exactio difficilius admitti posse videtur. Inclinant tamen in affirmativam plerique Doctorum cum veterum, tum recentiorum: his præcipue ducti rationibus; quod *primo* nullum sit jurejurando arctius vinculum, quo civiles inter se Societates colligentur, neque nisi Judæorum aut infidelium confirmatas jurejurando assertiones exigere liceret, cum iisdem vita civiliter socialis haberi posset. Quia *secundo* religio imperari non possit, & frustra quis adigatur jurare per Deum, quem non credit, adeoque nec metuit. Igitur formulam juramenti accommodan-

(s) *Pufs. Rer. Brand.* VII. 10.

modandam esse ad persuasionem, quam circa religionem fovet, qui jurat. Quia *tertio*, non juramentum per falsos Deos ut tale, sed fides fit-missime roborata exigatur. Quorsum referunt eximium Augustini locum; (*t*) qui, *inquientis*, utitur fide illius, quem constat juravisse per Deos falsos, utitur non ad malam rem, sed ad licitam & bonam. Non peccato ejus se sociat, quo per Dæmonium juravit, sed bono pacto ejus, quo fidem servavit. E quibus *acutissimi Viri* verbis hæc apud Moralistas exstruitur Regula: Quotiescunque id, quod petitur, tum juste fieri potest, tum ob honestum finem petitur; quanquam scias, alterum perperam facturum, licet tuo tibi jure uti. Sic licere ajunt mutuo pecuniam accipere ab iniquo usurario, etiam qui binis centesimis fœneratur. Quod quidem grande nefas est, fœneratoris, non accipientis; quippe qui id tantum petit, quod absque enormi fœneratione præstari posset. (*u*) Nec desunt e sacris præsidia, in Exemplis patris credentium, ejusque Nepotis Jacobi; quorum ille ab Abimelecho, hic a socero juramentum per Deos fictitios factum non recusavit. Non, inquam, recusavit: maluisset enim uterque rectius jurari; Interim admisit exigendo fidem juratam, cujus vitium non in deferente, sed præstante fuit.

Obverti tamen non sine specie potest, vel absurde vel impie ejusmodi juramenta exigi aut acceptari. Si enim Juramentum per Deos fictitios non est verum Juramentum, ut plerique Moralistarum fatentur: igitur nullam habebit vim; aut saltem non stringet arctius, quam nuda simplexque promissio. Prius manifestum est, quia Juramentum est invocatio Divini Numinis; Atqui illa attestatio per Deos non est invocatio Divini Numinis, quia in falsis Diis aut Creaturis nihil est Numinis; Certe non plus quam in Polyphemo aut Chimæra. Ergo id Juramentum non erit obligatorium, per consequens absurde exigetur, aut acceptabitur. *Secundo* regeritur: Juramentum ejusmodi per se ac intrinsece malum esse. Igitur nullo casu licere, aliquem ad id inducere. *Porro*: si recipiamus Juramentum per idola præstitum, videri saltim tacite a nobis approbari cultum jurantis idololatricum; Imo videri, ipsam jurantis religionem pro vera habere, quippe cujus præcipuum actum vel exigamus, vel pro valido agnoscamus. Sed ad *primum* respondeo, non me negare nullitatem ejus juramenti: Interim consequentiam, quæ exinde nectitur, esse imbecillem. Nam licet obligatio non oriatur ex pacto, nascitur tamen ex dictamine conscientiæ, *tametsi erronæ*. Qui enim jurat,

(*t*) *August. Epist. CLV. ad Publicolam.*
(*u*) *Ussem. de Jure, quo homo homini in Sermone obligatur. c. VIII. §. 20.*

rat, falsum, per quem jurat, Deum pro vero habet. Igitur qui jurat Deo, sua e conscientia vero, is obligatur. Quemadmodum qui contra conscientiam, si non veram, creditam tamen sive habitam pro vera, agit. Ergo Conscientiam illiusque Rectorem, quantum in se est, contemnit & consequenter peccat. Quo sensu Augustinus dixit: perjurum esse etiam qui super lapidem jurat, id est, qui falsum ad Jovem lapidem jurat. (w) Ad *alterum* quod excipitur, jam superius indicata responsio est. Id enim Juramentum exigit, acceptatve, non vitium ei annexum, sed ipsum Juramentum intendit. Cæterum necessitas jusjurandum accipi jubet, quale haberi potest; ut non injuria tritum illud Comici referre huc possis: quoniam id fieri, quod vis, non potest, velis id, quod possit. Sane si quis Gentilem induceret ad Juramentum per Numina ficta: si juramentum isto sub Formali exigeret, a peccato utique immunis non esset; sed qui juramentum saltem petit, idque *ut sic*, & vinculum per se honestum fortius arctiusque homines constringens, peccati eapropter non est reus. (x) Quare, quicquid heic regeritur, si multum probat, non aliud evincit, quam non licere inducere ad juramentum per Deastros, ut TALE: non autem non licere illo uti, vel non posse peti sub GENERALI NOTIONE JURAMENTI. Ad *tertium* similis fere responsio occurit. Fidem & Juramentum absolute dicimus exigi a Jurante. Cæterum quod suo ex præjudicio jusjurandum per falsa, quæ is pro veris habet, sacra fieri credit, id nec menti nostræ ortum debet: nec ipsi juramento *qua tali* ab ipso expetito, sed proprio errori. Cæterum nil heic temere statuendum; Et multum circa formulam Judæis præcipue præscribendam prudentiæ Judicis relinquitur.

§. XI. Satis, opinor, nos diu Judæorum Juramenta detinuerunt. Properemus ad aliorum Populorum solennia, sed ob chartæ temporisque angustiam, paulo concisius. Græcorum Romanorumque Ritus, si alios prætereamus, erudite collegerunt, explicaruntque Alexander ab Alexandro, & Petrus Gregorius Tholosanus illustri Syntagmate; (y) quos perinde non exscribemus. Receptum apud plerasque gentes est, ut juramentorum solennitas TACTIS SACRO-SANCTIS EVANGELIIS peragatur. Hic in Historia Guilielmi III. Herois incomparabilis, Magnæ

(W) *Add. D. Thummium de Juram. & Dn. D. Jager, de Juram art. 3. q. 2. p. 159 seq. conf Grot. De Jur. B. & P. II. 13. 12.*

(x) *Confer B. D. Osiander Theolog. Casual. Part. II. pag. 1050. seq.*

(y) *L. V. 6, 7. 8.*

Britanniæ Regis, memoratur; eum, cum coronam Anglicam susciperet, genubus flexis, & imposita SANCTO EVANGELIO Manu sua, juramentum pro tuenda Ecclesia Anglicana ejusque Juribus, adspectando populo præstitisse. Eundem ritum de Duce Andegavienſi Philippo, Christianissimi, Regis nepote, Barcellona retulere novellæ, d. XV. Jan. 1702. *Leurs Majestés s' etant assises sur un grand Dais, qu' on nomme Lo Soglio, le Roy mit la main droite sur la Croix, & la gauche sur l' Evangile, & fut serment de garder les nouvelles constitutions, & les privileges, qu' il a accordé de cette Principaute* (z) Ac solet ista Evangeliorum tactio maxime in investituris feudalibus in aula Cæsarea observari. Sunt & in Imperio Romano-Germanico loca, ubi eadem a Protestantibus attenditur. Testari de eo ritu Integrum Angliæ Regnum potest, ubi is in viridi, quod ajunt, observantia usuque est. In specie autem ibidem Evangelium Johannis apertum jurantibus tangendum osculandumque præbetur; quod in creatione Doctorum ac Magistrorum, ut & in aliis Juramentis a Studiosis Oxonii præstandis sæpius ab se observatum esse scribit in erudito de JURE SENSUUM Opere Samuel Strykius. (a) Quod & in iis qui in Bibliothecæ Bodleianæ usu gaudere cupiunt, hodie observatur.

§. XII. Num iste tactis Evangeliis jurandi ritus conservari Jure inter Protestantes possit? quæsitum fuit: postquam imprimis Hugo Donellus (b) tactum Evangeliorum ex ignoratione verbi divini introductum esse existimavit, & variis contra eum argumentis pugnavit. Nos existimamus, læta hilarique conscientia hunc ritum servari posse, nihil enim ille, quum introduceretur, aliud erat, quam Symbolum quoddam ac memoriale, quo ipso in mentem revocabatur jurantibus, quantum crimen committant pejerando; quodque eo ipso se, si falsa prolaturi essent, comprehensis in sacro codice pœnis omnibus subjiciant. Ac majoris insimul perfidiæ reputabatur, cum is juramento contravenisset, qui non sermone tantum, sed & actu corporali Deum testem invocaverat. Nihil igitur hæc ceremonia involvit absurditatis, nihil quod scitis Christianæ religionis repugnet. Ac tametsi nec ritibus ejusmodi adhibitis perjurium semper evitetur, cum dari constet,

qui in fortunæ jam casibus omnia ponunt,
atque ideo intrepidi quæcunque altaria tangunt;

Id

(z) *Conf. denuo Dn. Ludov. de Solenn. Juram. c. 1. §. 19.*
(a) *Dissert. VII. de TACTU. c. 1. §. 27.*
(b) *Libr. 21. c. 13. lit. B. qui in edit. de A. M. D. CXIII. Antverpiæ apud Petrum Bellerum prostant, propterea inter Autheres damnatos refertur.*

Digitized by Google

Id tamen ritus omnes non tollit; quoniam si in malitia quorundam ferendum judicium esset, extirpandum e genere humano omne foret genus juramenti. Igitur nulla ratio est, quæ Protestantibus addictos Sacris Electores absterreat, quo minus Evangelium (*c*) Johannis corporaliter manibus suis tangant, eoque ritu juramentum ante Electionem Imperatoris præstent.

§. XIII. An absque Scrupulo Conscientiæ formula jurandi per Sanctum Evangelium retineatur? acriter disputatur. Sunt qui eandem velut reliquias Papæas damnent, & Scripturæ contrarias proclament. Sed illam hactenus retinuerunt Protestantes Electores, hoc fere tenore, ante Imperatoris Electionem inde ab Anno MDXLII jurantes: ITA ME DEUS JUVET, ac SANCTUM EJUS Evangelium. Non opus esse arbitror, ad Verbum hypostaticum confugere; cum sensus esse possit: Ita me Deus adjuvet, per promissiones in Evangelio mihi revelatas. Quasi jurans beneficiis in eo memoratis oblatisque renunciet, si juramento non statuerit, ac vicissim obtestetur, se vera adeo dicere, quemadmodum vera esse credat, quæ in Evangelio continentur. Quam nostri formulam in Passavienſi quoque Tractatione admisere, & cordati Theologi Rerumque Politicarum periti dextre explicari posse profitentur. (*d*)

§. XIV. Visis itaque expensisque nonnullis juramentorum solennibus: quæ ipsam juramentorum nunc substantiam concernunt, pauciſſima seligemus. Est autem juramentum nihil aliud, quam assertio religiosa, sive deliberata Numinis divini tanquam testis Vindicisque, sive Judicis, invocatio, in assertionis aut promissionis confirmationem. Differt *a Voto*, quod est obligatio sponte accersita adversus Deum de objecto eidem grato. Quale quidem a Christiano homine fieri posse, dubium non est, licet aliter sensisse videatur, contra Scmytteum P. Mattyr. (*e*) De jure juramentorum & num naturali Lege licita sint, disputare non attinet. Equidem præter Essæos, Basilii quoque, Chrysostomi, Theophylacti, Hieronymi, aliorumque quorundam Veterum negantem sententiam fuisse, suis ipsorum verbis probare contendit Gerh. Joh. Vossius. (*f*) Imputatus

(c) *Ex præscripto Aureæ Bullæ C. II. ab init. ex edit. Excell. Dn. D. Schweder i & in Dissert. III. p. 60.*

(d) *Add. præter alios B. Dannhauer. Coll. Decal. addat. Dn. D. Schwed. Introd. in Jus publ. P. Spec. Sect. I. c. 2. p. 224. Stryk. de Jure sensuum. Dissert. VII. C. I. §. 37. Dn. Thomas. Prud. Div. II. p. 102.*

(e) *Add. Calov. ad Deut. XXIII. 21. & Pufend. de J. N. & G. III. 6. 15.*

(f) *Hist. Pelag. lib. V. P. II. add. Uffelm. p. 107. d. l.*

Digitized by Google

tus etiam hic error Waldensibus fuit, (g) quasi jusjurandum omne improbarint. Verum Seisellius, acerrimus eorundem hostis, hac in re eos purgat; in reliquis, *inquiens*, ferme puriorem quam cæteri Christiani vitam agunt; non enim nisi coacti (hoc est Magistratu jussi) jurant, raroque Nomen Dei in vanum proferunt. At hodie Anabaptistas, in iisque Mennonitas, complurescque Socinianos ita sentire, manifestum est. Quakeros referunt nonnulli hac formula uti in Anglia: *Affirmo vere ut in conspectu DEI.* (h) Sed præterquam quod multa juramentorum in Sacris Exempla prostent, ac laudentur, imo jurare Deo jubeamur: Affirmantem vel ex eo firmam esse censeo, quod ad Gloriam Numinis, & magnum vitæ Socialis atque Civilis bonum juramenta exigantur, atque præstentur. Præprimis, quod, uti eleganter ait, scriptor divinus (i) omnis controversiæ hominum finis est juramentum. Quod probe intellexit Cicero (k) quis non, *inquiens*, intelligat, quam multa firmentur jurejurando? quantæ salutis sint fœdera religionis? quam multos divini supplicii metus a scelere revocarit, quamque sancta sit societas Civium inter ipsos, Deo immortali interposito, tum Judice, tum teste?

§. XV. Contra tamen facere videtur, quod Majestati Divinæ non conveniat, Deum rebus humanis, iisque levis plerumque momenti, testem adhibere. Quis Principum, subditos testimonium suum in rebus privatis implorantes ferat? Multo igitur minus conveniens videtur Divinam Majestatem ad humana negotia, pacta, resque levis aut nullius momenti, (quid enim aliud sunt res humanæ cum Deo comparatæ? (adducere, eamque profanis hominum verbis negotiisque miscere. Sed ut huic dubio satis fiat, animadvertendum ante omnia est, ad juramentum, sicut veritatem ac Justitiam, sic & NECESSITATEM requiri. Itaque non adhibendum esse ipsi fatemur, nisi ob fidei humanæ defectum & exigente societatum necessitate. Secundo, nec nisi summa cum reverentia ad jurandum accedendum; neque adeo in leviculis, sed majoris momenti rebus esse adhibendum. Quo casu est religiosa Dei, tanquam omniscii, ipsosque cordis intimos recessus penetrantis Numinis invocatio, atque, ut Moralistæ loquuntur, infinitarum in Deo Perfectionum devota humilimaque agnitio. Si Principi omnes Civium actiones perspectæ essent, quis ei injuriam fieri diceret, si ejus testimonium imploraretur? Esset hæc sane summa

(g) *Ab Alphonso a Castro, Et Guidone Carmelita, aliisque.*
(h) *Huber. de Jure Civil sect. 2. c. 4. §. 16.*
(i) *Hebr.* VI. *16.*
(k) *De Leg.* II. *12. edit. Camer.*

Digitized by Google

summa Principis Veneratio, & magna pars officii probe composito Civi incumbentis ad Principem velut omnis controversiæ, pacem tranquillitatemque perturbantis, terminatorem recurrere. Jam cum ob humanæ conditionis imbecillitatem impossibile sit, ut ad unius civitatis negotia immediate obeunda unus Princeps sufficiat, multo minus res actionesque civium externas perspiciat; In dubiis denique sola cognitio divino tribunali relicta sit; contra summam, quam Deo debemus, reverentiam utique pugnaret, juramentorum usum e genere mortalium proscribere. Pulcre Ambrosius ad Valentinianum Imperatorem: Quid est, inquit, jurare nisi ejus, quem testare FIDEI TUÆ PRÆSULEM, divinam potentiam confiteri.

§. XVI. Quæstio est, utramque in partem ventilata; An juramentum vi extortum obliget, ac si de materia sit capaci, servari debeat? Affirmantem tenet Grotius, quod in jurejurando non sola, cui juratur persona, respiciatur, sed IS, CUI JURATUR, DEUS. Itaque, quoniam cum DEO negotium intercedit, cujus nomen in vanum sumi non debeat, quemque ne falsitatis testem faciamus, naturaliter prohibeamur, hoc momentum ad pariendam obligationem sufficere arbitramur. Ac licet obligatio respectu hominis, injuriam aut vim inferentis, cesset, manere tamen Deo factam obligationem; cui & *irreverentia fiat*, si quis juramentum admittat, non intendens servare; & *injuria*, si admissum insuper habeatur. Eadem est sententia *Thomæ Aquinatis 2. 2. qu. 89. art. 3. Ferdin. a Castro Palao Oper. Moral. P. III. Disp. II. pract. 4. Theodor. Thummii de Juram. p. 89.* ubi scrupulosam quæstionem appellat *Dn. D Jeger. de Juram. Art. III. qu. 3. B. Osiandri ad Grot. II. 13. 14. inse* Joh. Uffelmann. insigni Tractatu de Jure, quo homini in sermone obligatur, *c. VII. per tot. Joh. Gerhard. Loc. Theol. Tom. III. §. 121. Dannhauer. Colleg. Decal. d. l Zentgrav. Dissertatione singulari: Ziegler. ad Grot. II. 13. 14. Jani Klenkii. Instit. Jur. Nat, & Gent. II. 13. 23.* JCtis nostratibus B. Dn. Lauterbach. *Tract. Synopt. de Juramentis §. 42. q. 47.* præter Judæos (*l*) ac veteres haud dubie Germanos qui jusjurandum vi extortum Deo dixerunt displicere: Negativam quoque tuentur magni nominis Doctores; gedrungen Eid, ist GOtt leid (*m*) Cicero *Off. III. 29.* qui, si *praedonibus*, inquit, *pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est:* Euripides tragœdia incerta.

(l) *Quorum placita rationesque exhibet Miegius Not. ad Maimonid. §. de Juram. c. III. p. 26. seq.*

(m) *Dn. Hert. de Paræmiis Jur. Germ. XXXI. p m. 440.*

— ὑ γὰρ ἀσύνετον
Τὸ Θεῖον, ἀλλ' ἰξεύ, συνιέναι τὰς κακὰς
Παγίντας ὅρκων καὶ κατηναγκασμένης.
Συγγνώμονας τοι τὰς θεὸς εἶναι δόκει
Ἐὰν τις ὅρκου θάνατον ἐκφεύγειν θέλῃ
Ἢ δεσμὸν, ἢ βίαια πολεμίων κακά.

— Non caret sensu Deus,
Ut scire nequeat, quod Sacramentum dolo
Struatur, aut quod exprimat necessitas.
Speranda Deum facilis indulgentia,
Si quis periclum mortis, aut iram hostium
Aut dura vincla jurejurando fugit.

E recentioribus videatur acris Vir ingenii Pufendorfius (*n*) & in Jurisprudentia Divina Thomasius; (*o*) ut & Henniges ad Grotium (*p*) qui etiam speciosis nituntur rationibus. Subtile inprimis id argumentum est, præsumendum non esse, quod Deus tale juramentum in favorem hominis nequam acceptaverit; cui addunt & hunc nervum: quod Votum per metum factum non obliget: Igitur nec juramentum. Denique juramentum ex optimorum Moralistarum sententia novam obligationem non producere; Itaque si promissio latroni citra Juramentum facta non obliget, neque obligare posse juratam. Mihi interim certior tutiorque prima est sententia; ob allata jam argumenta, & reverentiam inprimis invocati Divini Numinis, cujus misericordiæ, nisi promissum præstet, qui juravit, sciens volensque renunciavit. Recte itaque Ciceroni opponitur Cicero: quod inquiens, affirmate quasi Deo teste promiseris, id tenendum est. Atqui præsenti in casu, qui latroni v. c. jurejurando cavit de pecunia, Deum tanquam sponsorem interposuit. Ergo Deo se obstrinxit; quem nemo mendaciter invocabit, nisi qui pecuniam pluris quam contumeliam Divinæ Majestati illatam facit. Unde &, sui forsan oblitus, Tullius laudavit M. Pomponium, Tribunum pleb. qui servaverit, quod terrore coactus promiserat. *Tantum*, inquiens, *temporibus illis jusjurandum valebat.* Quale etiam de Fachio exemplum memoratur, qui captus a Nobili, & dimissus sub pacto jurejurando firmato, de solvendis ter mille florenis, jusju-

(n) *de* J. N. & G. IV. 2. 8.
(o) II. 9. 31.
(p) *Observ.* II. 13. p. 661. *add. Vitriar. Institut. Jur. N.* II. 13. & *Joh. Jacob. a Rysseb. de* J. N. & G. cap. XVII. §. 16.

Digitized by Google

jusjurandum maluit servare. (q) Atque etsi Deus improbitatem non approbet exigentis, ipsa tamen juramenti substantia manet integra, quia de Objecto praestitum est ad servandum omnino habili, & invocationem Numinis comprehendit, in promissionis certitudinem susceptum. Caeterum servatio in servante passionem quandam & malum molestum, non turpe involvit. (r) Igitur prius erit sustinendum potius, quam posterioris incurrendum periculum. Namque nec summus Vir diffiteri potest, posse nasci conscientiae scrupulos, & suadet pecuniam erogare in pauperes. Caeterum a Voto ad Juramentum non recte colligitur. In voto enim opus est consensu *promissarii*, qui nullus circa votum metu extortum. Sed juramentum de re ad servandum habili praestitum, si servetur Deo ingratum non est, quippe qui nomen suum non vult capi in vanum. Ac licet juramentum novam obligationem per se non producere concedatur, obligatio tamen e Lege naturali erit sufficiens, ne Deum falsitatis testem adhibeamus.

§. XVII. Perversa olim, quibusdam in Germaniae locis, consuetudo obtinuit: ut etiamsi delictum sive crimen, apertissimis non modo indiciis, sed & propria spontaneaque Reorum confessione famaque publica notorium esset, nemo tamen, nisi septima *Sacramentalium* manu convictus ad mortem damnari posset. Quot enim, ac quanta quaeso scelera impunita mansisse oportuit, quia raro scelus perpetratur, cujus septem esse possint testes, qui ad juramentum queant adstringi? Recte igitur eum abolevit morem, qui in ditione Limburgensi invaluerat, An. 1498. Maximilianus Imperator, hoc ipso, quod attulimus praegnanti argumento commotus. Ritum vocarunt beſiebnen, ut & überſiebnen, quia scil. septem opus erat testibus ut Magistratus criminaliter ulciſci scelus valeret: cujus historiam, allatis in hanc rem idoneis monimentis, accurate recensuit, & injustitiam ejus demonstravit, Excellentissimus Vir, Joh. Philippus Datt, insigni Volumine Rerum Germanicarum, (s) sive de Pace Imperii Publica. Et quid opus tot juramentis ubi divina Lex, justissima sane utique & cujus tenorem tuto sequitur Civilis Legislator, eum numerum non praescripsit, sed binarium ternariumve sufficere declaravit. Add. Num. XXXV. 30. Deut. XVII. 6. & XIX. 25.

(q) *Jo. Manlius in Collectan. pag. 145. add. Jo. Steuber. de Conſc. c. IV. qu. 1. p. 311.*
(r) *add. Ofiandr. Coll. Syſtem. Loc. XIV. §. 74. p. 382.*
(s) *L. l. c. 1. §. 76. ſeq.*

DISSERTAT. SELECT. X.

De pretio Redemtionis.

Summa Diſſertationis de Lytro.

Acceſſus ad argumentum, de quantitatibus Moralibus. §. I.

Quid pretium in genere? §. II.

Quotuplex pretium? §. III.

De pretio perſonis impoſito. §. IV.

Quid Ranxion? *Talunga, λύτρον e ſcriptore palmario* Dn. Hertio. §. V.

Definitio *pretii Redemptionis.* §. VI.

Genus eſt valor. Origo *ejus proxima ex pacto. An & ex Jure Gentium?* §. VII.

Jus ac neceſſitas redimendi. Ex diſciplina Juris Naturalis & Chriſtiani. §. VIII.

Quid ſentiendum de legibus ſive conſuetudine Romanorum, de non redimendis captivis. §. IX.

Solvuntur dubia, adverſus Jus Lytri. §. X.

Efficiens, *Lytrum exigens.* §. XI.

Lytrum ſolvens; Filius etiam pro Patre, ſocius pro ſocio, Civitas pro Principe. Obſervatio Chriſtiana. §. XII.

Objectum *ſunt perſonæ. Non cadavera.* §. XIII.

An & fœmina? An & perſona Eccleſiaſtica? §. XIV.

Forma *Lytri, Incidenter de Juramento latroni præſtito.* §. XV.

Finis. §. XVI.

Concluſio a Cauſis Inſtituti. Subjunguntur corollaria ad argumenta pertinentia. § XVII.

§. I.

QUi Entia Moralia ad Subſtantiatum analogiam concipiunt, il Attributa quoque ſive Affectiones, accidentium inſtar illis velut ſupervenientes, ac alienò ſive inſtituto ſive induſtria impoſitas, diligentius curatiusque expendunt. Nobis animus non eſt verbigerare, aut cum quoquam de vocibus altercari; hoc tamen

Digitized by Google

men velut indubitatum supponimus, quemadmodum alibi, sic in moralibus quoque dari certas uti qualitates & relationes, ita & quantitates. Ac ILLÆ quidem in *actionibus* denominationes quædam sunt sive competentiæ; & spectantur vel *ratione Subjecti*, a quo actio procedit; unde eadem *necessaria* adpellatur, *licita* item, *perfecte vel imperfecte, interne vel externe, plene vel minus plene*: honesta vel turpis: bona denique sive mala; vel *ratione Objecti*, in quo terminatur, unde justa. In *Personis* sunt qualitates vel *Formales* sive simplicia quædam Attributa, qualia sunt Tituli: eæque vel *Operativa*, eæque vel activæ, ut potestas, jus, obligatio: vel patibiles, ut honor, ignominia, auctoritas, gravitas, claritas & his similia. ISTÆ congruentiam ad Normam connotant, ut bonitas formaliter (non fundamentaliter) considerata; vel a Regula dissonantiam important. Sed & easdem relationes per ordinem ad statum, eumque vel quandicativum vel ubicativum concipere licebit. HÆ denique vel in actionibus, vel in rebus, vel in personis deprehenduntur. In *illis*, nomine carent: in *istis* pretii vocabulo designantur: *harum* quantitas vocatur existimatio, eaque vel intensiva vel simplex, qua utraque qui caret, nullius pretii esse dicitur.

§. II. Quanquam autem ea quantitas, quæ rebus imposita est, pretium vocari communiter soleat: novum tamen non est, non operas modo & actiones, sed & personas suo quodam valore taxari, neque vero aliter ac res nostras tractari. Cujus rei fundamentum est, quod & actiones & personæ sua pollent habilitate usum quendam in vita humana exhibendi. Quo sensu pretium generatim dicitur ea Quantitas Moralis, ille valor rerum & actionum, quin & personarum, *quatenus æstimabilium* in vita communi, secundum quem aptæ sunt invicem comparari. Cujus rei, de valore personis imposito luculentum in sacris est exemplum, ubi pretium hominis voto consecrati, ipse olim DEUS constituit tertio Libro Moysis, singulari capite, supra vigesimum septimo. Ubi masculus a pueritia quinquenni ad annum vigesimum æstimatus XX. fœmina autem ejus ætatis X. siclis. Masculus annorum viginti usque ad sexagesimum pendere jussus L. fœmina XXX. siclos. Senex denique plus quam sexagenarius XV. fœmina vero decrepita aut sexaginta annis major X. siclis æstimabatur. Dignumque observatione, quod majus pretium viris, quam fœminis, impositum: minoris etiam habitus fuit senex juvene, & ad illius pretium decrepitæ æstimatio propius accessit, cum alias in juventa duplo major esset viri quam fœminæ æstimatio.

§. III. Est autem pretium, si generalius spectetur, vel *virtuale*, quod ipsis rebus ex naturali sua conditione inest, semota etiam omni humana impositione: vel *formale*, quod formam determinationemque ab humana voluntate sortitur. Hoc subdividitur in *vulgare* & *eminens*. Illud spectatur in rebus operisque in commercium venientibus: hoc in numo, & pretium rerum omnium *eminenter* in se continere concipitur, ac rerum omnium pretiis æquale fieri potest. Porro, pretium vel in statu naturali consideratur, vel in adventitio, ac præcipue civili. In eo dependet unice a libertate partium singularum contrahentium, neque aliter, quam earum conventione, definitur. Cum liberum illis sit alienare aut adquirere, quæ velint, neque communem habeant Dominum, qui eorum commercia moderetur. Quod ob deinceps monenda diligenter observandum est. At in *hoc* rerum pretium definitur ab Imperio Civili; estque vel *legitimum* vel *vulgare*. Illud dependet a lege decretove superioris: hoc ex usu fori, & eorum, qui contrahunt, consensu. Illud alii *legale* vocant, hoc *conventionale*; in usum præcipue discentium; quibus difficile videtur vulgare superius ab hoc decernere. Differunt hæc duo, cum *ratione certitudinis*, quoniam *illud* in puncto velut consistit, adeoque minimus excessus invitum lædit: *hoc* autem quandam habet latitudinem: tum *ratione durationis*, quia *illud* est constans, nec ad momentaneam pretii virtualis variationem mutari statim solet: *hoc* vero inconstans est, ac variationem perpetuo sequitur, ut, in dies sæpe, imo in horas fere, pretia rerum mutari, animadvertatur.

§. IV. Nobis heic de singulari specie PRETII dispiciendum erit, quod Personis imponitur, vel vigore pactorum jam antea ob lubrica belli initorum, quæ *Chartel*, & *Cartels* vocari bello tricennali Germanico invaluerunt, si nonnullis fides habenda est; vel ex consensu partis utriusque, sive expresso sive tacito. Cum & is in pretii a capiente definiendi quantitatem consensisse censendus sit, qui cum altero in bellum descendit, omnesque suas fortunas aleæ exposuerit, suæque voluntati tribuere debeat, quamcunque conditionem eventus belli ipsi potest assignare.

§. V. Solet hoc pretium Germanis vocari Löse-Geld vel Ranzion, quæ vox, observante palmario de hoc argumento Scriptore, eodemque summo Polyhistore, *Joh. Nicolao Hertio* a Latino Redemptio, adsumto traduce Gallico vel Italico *Rançon* vel *Ranzone*, descendere videtur. Nisi magis arrideat derivatio *Joh. Loccenii* a *Rân vel Ran*, rapina, & *sona* vel *suna*, pacare vel placare aut redimere; unde majoribus nostris *Suonboch* dicta charta pacationis. Quo sensu *Ranson* idem fuerit ac compositionis redemtionis.

tionisque pretium pro rapto vel adducto captivo. *Talungam* etiam in charta Ottonis, Imperatoris, adpellari, observat *Hertius*, a vocabulo Zahlen solvere, quod pretium solvatur. Latini redemtionis libertatisque pretium dixere. Græci λύτρον, quod idem sonat: ac apud septuaginta interpretes, ipsosque Novi Testamenti Scriptores in sublimi argumento solenne est, quo Salvatorem Optimum, DEI Mariæque Filium, soluto pro universis singulisque hominibus λύτρῳ, ἰδίῳ αἵματι, ac universæ obedientiæ pretio, genus humanum e Diaboli captivitate liberasse, credimus, alienumque, quo nos constringebamur, debitum perfectissime, ac intrinseco perpetuoque valore satisfacturum, persolvisse. Tractant id argumentum Theologi. Præclare tamen de eo in Moralibus egit Vir doctissimus, *Ulricus Huberus*. Miratur, non paucos Paulinæ definitionis oblivisci, qui Lytrum describat τιμὴν ἠγοράσθησαν, *pretium*, quo *redemti sunt* peccatores. Quibus utique verbis æqualitas satisfactionis EXPLETRICIS mirifice declaratur; quemadmodum etiam, quidquid ad veritatem fidemque plenæ satisfactionis demonstrandam pertinet, enixe retinendum est. Namque & homines vendi posse, videlicet servos, nec aliter atque res nostras tractari manifestum est. Pulcre *Basilius* hoc in articulo: homil. in Psalm. XLVIII. εὑρέθη ἐν ὑμῖν πάντων ἀνταξιον, ὃ ἐδόθη εἰς τιμὴν λυτρώσεως τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Una, inquit, res inventa est, omnibus dignitate æqualis, quæ data est in PRETIUM REDEMTIONIS animarum nostrarum. Nec non *Augustinus* in Psal. XCV. Tenebantur homines captivi sub Diabolo, & dæmonibus serviebant. Sed REDEMTI sunt e captivitate: Vendere enim se potuerunt. Venit REDEMTOR, & DEDIT Pretium, fudit sanguinem suum, & EMIT ORBEM TERRARUM. Quæritis, QUID EMERIT? Videte, quid dederit, & invenite, quid emerit. Sanguis Christi PRETIUM est, TANTI QUID VALET? QUID? NISI TOTUS ORBIS; QUID NISI OMNES GENTES? Conferatur *Ulr. Huberus* de Jure Civitatis, L. I. Sect. IV. cap. VII. quod de Redemtione agit.

Add. Calov. Socinism. Profligat. p. 1. 504. sqq.

§. VI. *Suidas* rotunde definivit: Ὑπερορίζειν περὶ ἐλευθερίας· & τὰ λύτρα· τὰ παρεχόμενα ὑπὲρ ἐλευθερίας. Posses & hunc fere in modum „ delineare, quod sit quantitas Moralis, sive valor ex pacto tacito sive „ expresso assignatus captivo, quique vel propria vel aliena impensa, sol„ vitur hosti capienti, ut is ex hujus potestate dimittatur pristinæque libertati restituatur.

§. VII. Valoris generale nomen est, eoque singulis Quantitatibus Moralibus competens. Tantum abest, ut actionis Morale Formale possit declarve appellari. Originem proximam dicimus pactum. De quo antequam

Digitized by Google

quam dispiciamus, alia nobis fundamenta breviter perstringenda sunt. Inter prima nonnulli Jus Gentium, quod ajunt, voluntarium collocant. Sed præterquam, quod Juris ejusmodi voluntarii, omnes stringentis, existentia demonstrata nondum est; ac ipso hoc ferali Bello, quo nulla inter hostes de Lytro concepta formula fuit, ipsa experientia didicimus, noluisse populos hac in parte constringi; planius fortasse rem enunciant, qui ad ea referunt, quæ recepti apud multos populos moris sunt, eoque sensu haud raro Juris Gentium, immo & Naturalis, verum per abusionem, esse dicuntur.

§. VIII. Quanquam, si de Necessitate Redemptionis, solvendique pro captis pretii æquitate quæratur, altioris hoc argumentum sit indaginis; ubi nos quidem ad ipsa humanitatis jura provocandum censemus, quæ omni favore dignissimos decernunt in miseriam pro salute publica conjectos. Et quis, quæso, Civitatem ad eorum liberationem teneri, dubitet? cum ejus nomine miles pugnet, ac vitam, summam utique occasionemque honorum temporalium omnium, pro Republica lætus impavidusque exponat? Hocne adeo grave Civitati, quo civis servatur, isque non innocens modo sed & fidelis, sed maxime utilis, & cum ipsius vitæ impendio addictus? Equidem non existimaverim. Adde, quod, admisso redemptionis jure, non possit non animus militum auctior concitatiorque reddi, & ad strenue bellandum sub utroque sive mortis sive captivitatis eventu impelli. Quare ea quoque res, uti apud Judæos olim sancta habita fuit, in quorum Pandectis, quas superstites habemus, פדות שבויים magnum præceptum vocatur redemptio captivorum: sic apud Christianos quoque hoc misericordiæ (imo Justitiæ) genus magnopere legimus commendatum. Quo sensu præclarus e Nostris Philosophus, *Lactantius*, captivorum redemptionem magnum & præclarum Justitiæ munus esse dixit; & *Ambrosius* altero de Officiis Libro captivos redimere, maxime ab hoste barbaro, præcipuam & summam liberalitatem vocavit. Qui etiam suum & Ecclesiæ factum defendit, quod vasa Ecclesiæ etiam initiata confregerit, ut captivi redimerentur. Sed & olim eam ob causam Episcopos collectas exegisse, manifestum est ex *Cypriani* Epistola ad Januarium Maximum & alios Numidiæ Episcopos. Magna etiam urgensque ratio est, quod ob desperationem Lytri, ac ubi fugæ deditionique omnis præclusa via est, nimium sanguinis funditur, & par reponitur pari, donec ad morem redeatur. Cujus rei singulare exemplum refert *Everhardus Reydanus* „Belgicorum Annalium conditor, Albanum neque capere quenquam, „ neque captos redimi passum esse, sed laqueo universos & exquisitis tor-

Grot. J. B. & P. lib. 2, 3.

„ men-

„mentorum doloribus enecasse. Verum ut eandem Hispanorum fortu-
„nam viderit, cum nullum Fœderati redimi paterentur, sed sine discri-
„mine nobiles, ignobiles, & in illis Paciecum, sanguine Albano jun-
„ctum, tollerent in patibulum, diligentius servare jura belli, & TAN-
„QUAM CUM HOSTIBUS agere cœpisse.

§. IX. Quibus & ipsi cum *Grotio* adducimur, ut probare indistincte non audeamus illas veterum Romanorum sive Leges sive consuetudines; quas copiose in Libro *de milite captivo* excerpsit *Bœclerus*. Nota etiam *Horatii* Ode est, ubi captivos redimere vocat conditiones fœdas, & exemplum perniciem trahens: flagitio additum damnum. Unde, ut apud *Silium Italicum* est,

noxam superaverat omnem
armatum potuisse capi.

Apud *Eutropium* quoque (quem in eximium Scriptorem delitescere apud amicum novimus exasciatos *Joachimi Stollii* commentarios) Hannibali, qui Romanis captivos, ut redimerentur, obtulit, a Senatu est responsum: eos cives non esse necessarios, qui, cum armati essent, capi potuissent. Sed, ut recte observatum ab Aristotele judicat ὁ πάνυ, nimis omnia Laconum instituta directa ad res bellicas esse, quasi in illis solis salus civitatis consisteret; ita idem in Romanis jure culpatur. Nam si rem humanitatis modo æstimamus, satius sæpe est, Jus, quod bello petitur, amitti, quam plurimos homines, & quidem cognatos aut populares ac Reipublicæ futuros utiles gravissimos in ærumnis relinqui. Quare & plenum invidia habetur *Mauritii* Imperatoris factum, qui cum Chagano Avarum Duci, legiones sibi, quod seditiosius egerant, invisas ductu Commentioli objecisset, captos de iis ad duodecim hominum millia noluit redimere postea: quamquam Chaganus nonnisi numum pro singulis, atque ubi non impetraret, dimidium numum exigeret. Quare incitatus Barbarus (quod futurum facile divinari poterat) omnes trucidavit. Quam crudelitatem Mauritii sera pœnitentia secuta est: neque minimum ea res ad exitium ejus momenti credebatur attulisse. Memorat *Zonaras & Historia Miscella*, ex iisque *Bœclerus*. Alia ratio est, si tanti taxentur, aut id pro iis petatur, non quod potest, nisi extremo gravissimoque civitatis damno, concedi. Nec de iis disputamus, qui ignaviæ, ut apud *Livium* est, scelere se contaminarunt, a quibus nihil in posterum boni expectandum videtur; aut qui præcepta militaria negligendo Duci militique causa extitere captivitatis.

§. X. Equidem dubitari de eo, quod affirmavimus, his præcipue de

 caulis

causis posse videtur; quod de hominibus negotia exercere, non militis sit, sed mangonis. Atqui hoc in pretii solutione fieri. Sed & ærarium copioso lytro exhaurire; hostem etiam nostris opibus firmari: militibus denique ignaviæ ansam dari, qui omnium fortissime pugnent, si insitum ipsis sit aut vincere aut mori. Sed primum, neque ipsi commercia inhumana adprobamus; quæ vero cum Lytro pactis aut æquitate definito misceri non debent. Millia, ut apud *Martialem* est, pro puero centum mango poposcit: at talis non est capiens, aut qui Lytrum accipit. Suo is jure utitur, ac belli, in quem uterque eo congressus veluti compromisit, eventu fructibusque lætatur. Deinceps, id verum utique est, vix citra culpam militarem multorum accidere posse captivitatem. Itaque, in auctores culpæ lytri negatione facile animadvertetur; innocentium contra potior quam pecuniæ ratio apud Civitatem erit, quæ numos haud difficulter parabit, cives egregios, aut milites Reipublicæ fidos non item. Et quid quæso hosti firmando plus proderit, Lytrumne an militum copia? Postremum potius esse, nemo non videt. Neque ignaviæ occasio suppeditatur, cum legibus ea coerceri possit, quales *Constantinus Porphyrogenneta* in Tactico libello superstites sanxit, & in Bellicis, quos vocant, Articulis passim conspiciuntur. Vide, si placet, *Articulos Bellicos Circuli Suevici*, ibi: Ob einer oder mehr die Flucht machten, im Feld oder sonsten; so soll der Nächste in Ihne stechen und schlagen, u. s. w. p. 106. in deß Schwäbischen Creyses alten und neuen Kriegs-Verordnungen und Reglementen, junctim editis Stutgardiæ MDCXCVI.

§. XI. Lytrum exigit, qui cepit, & adquisitio hæc originariæ æquiparatur, ubi quod adquiritur, cedit occupanti. Ubi tamen manifestum est, quoniam actu bellico capitur miles, in quo singuli pugnantes Reip. personam sustinent, ejusque vice funguntur, captivum non ad eum, qui
III. 6, 14. instrumentum Reip. est, sed ad Civitatem pertinere. Namque ut milites auctoritate civitatis belligerant, ita quæ ipsi hostibus eripiunt, proprie Civitati non sibi acquirunt. Etsi passim receptum, ut illis aliquid in partem præmii stipendiique relinquatur. Conf. *Nova Ordinatio Militaris Circuli Suevici de A. MDCXCIV. art. LI.* ibi: alle von dem Feind Gefangene sollen der Generalität zu fernerer Verordnung in dero General-Stockhause geliefert werden, bey willkührlicher Straffe, jedoch, daß einem jedweden seine auf den Gefangenen habende Prætension vorbehalten seyn solle. Apud Turcas item Tribunos captos ad Sultanum pertinere, in Turcico Diario ad A. MDLXXIX. testatur *Stephanus Gerlachius*. Cæterum prætensio, cujus articulus mentionem facit, haud dubie.

Opusc. ante citati p. 225.

ad

ad primum adquirentem respicit; quemadmodum & Fridericus Austriacus captivus, cum orta esset inter victores contentio, quis eum deduceret sisteretque Imperatori, Ludovico: rogatus litem dirimere, a capite bubulo se captum dixit. Id vero erat Alberti Rindmaulii gentilitium insigne in paludamento enitens, memorante ex *Historia Nicolai Burgundi* laudato antea Scriptore *Hertio*. II. 5.

§. XII. Lytrum solvit vel captivus ipso de suo, vel Respublica pro Cive aut milite, vel pro alio alius, singulari humanitatis aut pietatis officio compulsus. Ipse de suo pretium pendit, qui privato habitu captus est, ut peregrinantibus evenire solet; civem militemve Respublica liberat, cujus in ministerio is captus fuit. Quod quidem humanitatis est officium superius a nobis commendatum. Sed & quidam commiseratione aut pietate ducti redimunt, quod sæpe factitatum a Viris optimis, ex Oratione Crassi refert, & non semel collaudat *Cicero*: sic, *Hertio* observante Philippus II. Hispaniæ Rex triginta millia Ducatorum ad redimendos captivos Christianos, qui apud Turcas in vinculis sunt, legavit. *Patrem* redimit filius, & quidem potius quam semetipsum, ut jam olim docuit *Aristoteles*, tanquam auctorem vitæ ac tantorum aliorum beneficiorum, quibus nulla filii pietas, nulla opera, nulla grati animi testificatio par esse possit. *Socium*, ubi societatis causa captus fuit, socius liberat: *Principem* Civitas, quod argumentum præclare tractavit *Hertius*. Qui etiam pium Athenienſium morem laudat, quod institutis societatibus, collataque pecunia, si quis adversam fortunam passus esset, is accepta ab istis pecuniæ summa sublevaretur, ea tamen Lege, ut si Deus aliquando meliora daret, quantum illi erogatum fuerat, tantundem ipse restitueret. Pro hostibus Lytrum solutum fuisse, non legimus; solvit UNUS pro nobis Christus; quod Christiani credimus eaque fide lætamur, ac novo infinitoque obsequii nexu eidem nos obstrictos profitemur. II. 20. *Observatio Christiana, Ro. V. §. 7, 8.*

§. XIII. Cæterum pro cadavere Lytrum non solvitur. Hæc enim ut humari debere multis e fundamentis *jam olim* probavimus: ita sine pretio reddenda esse cultarum gentium consensu firmatum est. Quanquam neque contraria exempla desunt, quæ tamen negantem ab inhumanitatis nota non liberabunt. *Dissertatione singulari de Off. erga defunctos §. I. N. I, B & P. II. 21.*

§. XIV. Sed & fœminæ ab Objecto Lytri semoventur, nisi ubi virili habitu incesserint, cujus rei exempla in promtu sunt. Magnam illorum congeriem exhibet *Albericus Gentilis*. Contra recitat *Nicetas*, quemadmodum Turcæ caverint edicto, ne conjugata, ne virgo violaretur, captis Hierosolymis & Constantinopoli. Totila Gothus capta urbe & id

curavit, ne ulla vitiaretur fœmina aut fœdaretur. Nihil ergo sexui impelli, qua tali, cum bello commercii; unde jure quoque a redemtionis necessitate censentur immunes. Solent etiam personæ Ecclesiasticæ eximi. Extant in pacto, inter Cæsarem & Regem Galliæ, Circulosque Francon. & Suevicum Anno MDCXCII. inito peculiares ea de re Articuli, ut artic. XXXIII. die Directores und Secretarii der Kayserl. Feld-Kriegs-Cantzley — Geistliche, Seel-Sorger/ Capelläne, Medici — die Kinder von 12. Jahren sollen beyderseits ohne Rantzion wieder zuruck geschickt werden; & Artic. XXXV. de Fœminis. Extat pactum istud de redimendis captivis, sub vulgato nomine Cartel, in den alten und neuen Kriegs-Ordnungen des Löbl. Schwäbischen Crayses sub finem.

§. XV. Fit redemtio ex conventione, per solutionem Lytri personæ redimendæ proportionati, sic ut illius quantitatem valoremque hoc quidem in negotio numus, aut ei quid analogum, sustineat. Unde adparet, pretium quidem quale sit, præcise definiri non posse: humanitas tamen docet, non ultra intendi debere, quam jus fasque admittat. Hodie ut olim quoque, pactis definiri quantitas pretii solet, & conventione summos inter Imperantes ac partes bello dissidentes inita. Cujus generis conventiones aliquot recitat Pufendorfius, in Rebus Suecicis ad A. MDCXLII. & sequentem. Recentius idque insigne exemplum prostat in pacto sive tractatu Cæsareo-Gallicano, Basileæ 11. Maj. MDCXCII. inito, quo summum pretium Generali Locum tenenti assignatum 50000. Librarum: multi etiam militum menstruo taxantur stipendio. Si pactum desit, naturaliter penes capientem est, quantum voluerit, pretium poscere; addito tamen, ob naturalem æqualitatem, TEMPERAMENTO humanitatis. Si pactum inter capientem & captum supplicem intercesserit, id utique servandum est. Si capiens latro sit, ei, cum professio illius infamis sit, nihil solvendum; Nisi juramentum intercesserit; quod servandum existimamus, etiamsi non ob latronem, quem nullo favore Deus prosequitur, tamen DEI caussa, qui in juramento non ut testis modo & vindex, sed & ut fidejussor sistitur ac invocatur.

Add. B. Osiander ad Grot. II. 13. 24. omnino

§. XVI. Finis est captivi in libertatem restitutio, atque e custodia vinculisque dimissio. Quam tamen, memorabile est, etiam quandoque fieri, ubi liberandus aut civitas aliusve FIDEM in Pignus INTERPOSUERIT, nondum facta actuali solutione. Cujus quidem Observationis usus in præstita a Christo redemtione manifestus est; quippe quæ ad homines utriusque Oeconomiæ, veteris & novæ, pertinet: ad illos ut promissa, ad hos ut jam præstita & consummata. Ibi fides habita de pretio, plenissime cessit pro solutione. Heic solutio penitus adimple-

ta. Solent etiam obsides dari, ut Carolo V. filios dedit Franciscus I. pro lytro 120000. aureorum scutatorum, Imperatori appendendorum. Cæterum solutione facta, qui numis se suis aut alienis redemit, *pristinum in statum* restituitur; sic tamen, ut si alienis redemtus fuerit, salva illibataque illius erga redimentem maneat obligatio, donec justa compensatione dispungatur.

§. XVII. Atque ista quidem de prolixo elegantique argumento nos breviter. Extorsit compendiariam scriptionem necessitas doctrinæ Moralis de Lytro, sive pretio redemtionis, in vulgaribus tamen libellis non obviæ. Eam facile agnoscet, qui terminos ad *sanctiorem disciplinam* tractos recogitat, sed alibi, ceu par erat, nondum expositos. Fruantur itaque, quibus volupe est, hoc subsidio, & boni consulant, quantumque in ipsis est, provehant qualecunque istud manifestos defectus supplendi institutum. Quæ restant, & jam ab aliis, *Grotio* inprimis ac Illustri *Hertio*, cui plurimum hujus argumenti cultura debet, tacta pleraque sunt, exequi nunc ac illustrare non licet. Sufficiant isthæc, velut *corollaria*:

I. Dubitant, an ficto, ut ajunt, Passeporto sive literis commeatus captivitatem in Bello liceat amoliri? Sed facile respondebit, qui discrimen sermonis assertivi fictarumque narrationum, a promissis & pactis intelligit. Modo fides data non lædatur.

II. Lytrum incendiarium, vulgo Brandschatzung, etsi arbitrio belligerantium relictum naturaliter est: docet tamen humanitas non ultra intendi debere, quam deducto, ne egeant afflicti rebus necessariis. *Conf. Gerh. de Mag. Politi. §. 413. & Fosius. ad Tacit. XIII. 41.* De interna Justitia disputamus, non de jure externo, quatenus pro sola IMPUNITATE, ut sæpe sumitur. Nam & hostibus restituendum, quicquid istis bello injusto ereptum est. Qui justi limes tametsi *genio seculi* nequaquam conveniat: perpetuus tamen est, & a Conscientiæ Tribunali constitutus fixusque. Equidem nihil (ut præclare alicubi *Bæcerus*) simulacro Juris frequentius; sed altum de limitibus positis & temperamento æquitatis silentium. At DEUS, DEUS nonne palam reclamat? qui igneo illo Spiritu omnes istas humanas argutiolas difflat, quasi ventus folia, aut peniculum rectorium. Ille edicit: Dominus aversatur omnem injustitiam. Ille minatur: Regnum a gente in gentem transfertur, propter injustitiam & injurias, & contumelias, & diversos dolos. *De ira l. 2. Vulpis. ad Grot. III. 21. §. 5.* Pulcre etiam *Seneca*; quam angusta, inquit, innocentia est, ad Leges bonum esse? Quanto latius officiorum patet, quam Juris, regula? quam multa pietas, humanitas, liberalitas, justitia, fides exigunt, quæ omnia

extra publicas tabulas sunt. Conferatur *de Ratione Belli Obrechtius.*

III. Conventio de pretio facta rescindi non potest, eo quod captus intelligatur locupletior, quam credebatur. Quod & servari manifestum est e variis jurium militarium exemplis. Ita cum *Mansfeldius* post prælium ad Quintini fanum Anno MDLVII. commissum captivis passim a milite, qui eos minime cognoscebat, vili pretio emtis, eorundem postea cognitorum redemtionem grandi pecunia æstimasset, turpissimum id vocavit *Thuanus* mercimonium; quod ceu severe & crudelius ab eo factum, quam ex Jure Gentium licet, plerique damnavere.

IV. Pretium redemtionis moderatum esto. Regie *Alexander* apud *Curtium*: Me non mercatorem memini esse, sed Regem. Vituperatus eam ob rem Palatinus olim fuit, qui a captis Wirtembergico aliisque sic exegit, quantum potuit. Conferatur *Albericus Gentilis*, qui Anglorum quoque adversus Aurelianum duritiem improbat.

de J. B. & P. II. 15. 232. sq.

V. Recte contra eundem *Albericum* statuit *Grotius*, Jus capientis posse in alium transcribi; Ratio est, quia concessio libertatis admittit æstimationem.

VI. Parcendum in bello iis præcipue est, quorum vitæ genus ab armis abhorret; non pueris modo, & ut supra dixi, fœminis, sed & his, qui sacra curant. Ut Philistæi, hostes Judæorum, non nocebant Collegio Prophetarum, quod erat Gabæ; quemadmodum & ad alium locum, ubi simile erat Collegium, tanquam sepositum ab omni armorum injuria cum Samuele confugit David. Ac pertinent eo omnino captivi. Conferatur *Grotius.*

III. 11. 13.

VII. Debetur Lytrum ab hæredibus captivi, si cum jam interposita fide in libertate esset, moriatur; quia id consequutus fuit, cujus gratia Lytri facta erat promissio. Non debetur, si in carcere, mortuus sit; cum promissio illa non pura & simplex, sed conditionata fuerit, SI LIBERARETUR.

Dn. Muller. Instit. Jurisp. Gentium p. 310. Offic. II. 27.

VIII. Permutatio captivorum relicta belligerantium arbitrio est, eoque, pacto inter ipsos sive tacito sive expresso definienda. *Regulus* reddi captivos (verba sunt *Ciceronis*) negavit esse utile; illos enim adolescentes esse, & bonos milites; se jam confectum senem. Itaque studiose caveatur, nec ad permutationem fere veniatur, donec * aliqua æqualitas, cujus diligentes sunt ratiocinatores, qui bellum tractant, videatur offerri. Hoc jure, ut ex Reidano memorat *Ill. Hertius*, * cum pro Egmondano Comite & Dynysta Sellesio Fœderati Belgæ vellent permutare

* *Bueler. in Milite capitivo.*
* II. 32.

tare Lanovium, negavit id Parmensis, addito: Nequaquam se Leonem duabus ovibus mutare. Lanovii enim summa in bello erat experientia.

§. IX. An ob redimendos e dura conditione captivos vasa Ecclesiæ confringi alienarique queant? supra jam ex Ambrosio decidimus. Laudat eundem locum Vir sui nominis. Neque diffitetur *Ernestus de Eusebiis*, præclarus e Romanensibus Scriptor: sed cum ex hac hypothesi colligerent nostri, a vasis Ecclesiæ ad cætera ejusdem bona, *in Casu Necessitatis*, inferri posse; objecit, disparem illorum & horum esse rationem, quia illa sint res mobiles, hæc autem bona pleraque sint immobilia, ut prædia, pagi, oppida, ditiones Ecclesiarum. Quæ objectio jugulum petiit Paci Religiosæ, tanto sanguinis impendio partæ. Sed casui necessitatis non præjudicat natura bonorum immobilium. Male etiam a Civitate, hujusque necessitatibus Ecclesia sejungitur. Nec obstat Laurentii factum, quod examinare nostri non est instituti; nec ab exemplis valida demonstrationum argumenta petuntur.

Legi meretur Castro Palao Op. Moralis P. II. tr. XII. p. 200 sqq. qui omnino consentit. Confer. tamen B. Osiand ad Grot. III. 20. 33. Dn. Muller d. l. p. 294.

§. X. Singularis modus est liberandi captivum gratiosa ejusdem dimissio; quæ vel captandæ solius benevolentiæ causa fit, ut ab Antiocho Asiæ Rege dimissum legimus filium Scipionis Africani a se captum, Patrique restitutum: vel ex virtute, singulari animi generositate, quod factum Pyrrhi laudat Tullius, ducentos ex captivitate statim sine pretio remittentis. Ita quidem homines suo in foro. At nisi sufficiente interveniente λύτρῳ genus humanum liberari redimique non potuisse credimus ac profitemur Christiani. Igitur DEUS fecit λύτρον populo suo. Hoc vera est, ac stricto rigidoque sensu, *Quantitas Redemtionis*, eaque ἰσόρροπον, quam Lytri in genere spectati definitionem ex Ulpiano allegat elegantissimus *Huberus*.

Luc. l. 68.

XI. Debet redemtus redimenti perpetuam pietatem gratitudinemque. Quid nos Christo? Qui nos ex regno tenebrarum redemit, ac populum sibi περιούσιον fecit, ut essemus ζηλωταὶ καλῶν ἔργων. Idcirco, quoniam τιμῆς ἠγοράσθημεν, INTERPOSITO PRETIO, eoque infinito, redemti sumus, glorificemus Deum in corpore nostro & in anima nostra, quæ sunt DEI. Studeamus vivere ad voluntatem τοῦ ἀγοράσαντος Δεσπότου, Domini EX EMTIONE nostri, eidemque omne, quod possumus, juxta cum nobismet ipsis cogitemus esse mancipatum.

Concl. argumenti Christiana.

DISSERTAT. SELECT. XI.

Eli Pater nimium indulgens.

ELi ſupremus Hebræorum Pontifex, idemque totius Gentis Iſraeliticæ Rector ac Judex, e Sacerdotali Aharonis familia genus ortumque duxit, & duorum Filiorum Chophni & Phineeſi Pater extitit. Hic ille, ſenio jam confectus annisque, ſummo ſacerdotio admovit: Felices adeo vel ipſa ex nativitate, tantoque muneri, diviniore calculo deſtinatos: quorſum aliis, excellentioribus licet inſtructis dotibus, adſpirare nefas erat. Sed illi quidem tam intolerabili faſtu, tantaque negligentia & impietate ſanctiſſimum adminiſtrabant munus, ut mirari fere ſubeat, quare Elkana, optimæ ſpei filium Samuelem, in perditiſſimorum hominum, quos que peſſimis quibusque vitiis operam dare ſciebat, contubernium deducere non ſit veritus. Erant nimirum illi, quæ ſancti ſcriptoris vox eſt, Filii Belial, ignorantes Dominum, & ſpreta Dei lege, contemtisque Sacerdotalis miniſterii Ordinationibus, avaritiæ, Tyrannidi, libidinibusque indulgebant. Quo factum, ut Pater audiret omnia ſcelera, quæ patrabant filii, coram univerſo Iſraeli. Scilicet non poterat non audire infanda flagitia, quæ projecto omni pudore, neglectaque familiæ macula, & officii dignitate locoque tam ſancto, & religioſo: in univerſum omni poſthabita, commiſerant. Sed audivit miſer genitor, poſtquam & pluribus annis deſignata, & vulgari omnium ſermone jactata pridem eſſent, & nullum fere conſilii caſtigationisque locum haberet. Audivit Pater, ſed ita torpidus, ac negligens, & incurius familiæ ſuæ adminiſtrator, ut filiorum facinora non ante reſciverit, quam publica fama denunciaret. Itaque & ipſe ob indulgentiam *ſeveriſſime reprehenſus, & ſcelerum tantorum reus a Viro Dei declaratus eſt: dictato ſimul ac pronunciato in ipſum totamque quæ futura erat, poſteritatem graviſſimo ſupplicio. Quod ſane exemplum luculenter oſtendit, fieri haud raro ſolere ut peccata, ſi modo ſpectentur, alienа,* Morali, *ut ſic loquar, Communicatione fiant Noſtra & propria. De quo quidem argumento ex Philoſophiæ Moralis fontibus diqui-*

rat

rere constituit. Ubi de Lectoris indulgentia, quam impune nobis præstabit, securus, Divinam opem calidis precibus imploro.

§. I.

UT ordine procedamus, Circumstantiæ nobis prius expendendæ sunt, quippe e quibus actionum moralitas æstimari solet: monente id auctore nostro (*a*) Jacobo Thomasio: quæ nisi omnes recte se habeant, actio non erit Ethice bona. In illis eminet ea quæ Personarum dicitur; & ad causam efficientem refertur. Occurrit autem præsenti in casu primo Eli, bigæ filiorum immorigeræ Pater infelix: Princeps Sacerdotum, qui defuncto ex Eleazari familia Usi, præcipuam Sacrorum curam, sive divina ordinatione, sive quod ex Eleazari posteris nemo esset idoneus, in Ithamaris familia primus sustinuit. Quo de videndus Flavius in Antiquitatibus Judaicis. (*b*) Et illa quidem dignitas ejus posteritati ad Salomonis usque tempora mansit propria, qui dejecto Abiathare, nostri Pronepote, Zadocum constituit, priscamque dignitatem Eleazari familiæ restituit. Itaque & Pater fuit Eli & Sacerdos, isque summus: & populi denique gentisque universæ Princeps. Quæ nomina quæso? qui tituli? quæ vincula, queis ad solicitiorem filiorum & officii iisdem demandati curam constringebatur. Pater quippe in liberos habuit Imperium, de quo deinceps: Sacerdotis erat, Sacrorum providere administrationi; ne quid negligeretur socordia, aut corrumperetur petulantia. Judicis denique officium supplicia in delinquentes poscebat.

§. II. Cærerum de postremo, quin Judex fuerit, nemini dubium esse potest. (*c*) Et successoris in munere Samuelis, res gestæ, satis, opinor, ostendunt. Sed & Magni, quod Moyses primus ejusdem moderator instituit, Synedrii LXX. Viralis, Ordinarii inter Hebræos tribunalis, Præsidem fuisse tradunt Hebræorum Magistri, ex iisque, ut reliquos omnes transiliamus, Maimonides, Præfatione ad incomparabile opus Jad Chasaka. (*d*) Cui sane & nos facile adstipulamur, non quod sum-

(a) *Phil. Practic. Tab. X. lin. 13. & 20. & III. 38. 39. 40.*

(b) *L. V 12. p. 167. Edit. quæ cum celeb. D. Ittigii Præfatione luculenta prodiit.*

(c) *Quod eximie demonstrat* Jac. Saianus *Annal. Eccl. V. Tom. III p. 2. Edit. Paris. Heic, inquiens, in unum eundemque Virum cecidit, quod nondum ab ipso Aarone contigerat, neque multis post seculis contigit. Vt frustra sint Glycas & Zonaras, qui post Samsonem nullum apud Hebræos Iudicem contendunt.*

(d) *Adde* Joh. *Seldon. de Synedr. Vet. Ebr. II. 16. 662. sq. Edit. Lond.*

mum Ebræorum Pontificem Magni semper Synedrii Principem fuisse putemus, qui communis est error, & ab iis præcipue spargitur, qui supremam ubique Capitolino Præsuli Jurisdictionem asserere conantur. Perperam omnino & contra fidem historiarum. Nam quod Eli Principatum simul tenuit, non ex dignitate muneris factum est, sed quod sapientia præ aliis conspicuus esset. Cæterum si sapientia ferendo muneri par non sit Pontifex, non illi magis, quam alteri e plebe (qua solus Pontifex erat, non simul Populi Princeps) in Synedrio locus debebatur.

§. III. Succedant Filii, quorum nos omnia haud indagabimus, quum futurum speremus, qui omnium in Sacris nominum proprios significatus feliciter & propediem exponat. Filii autem erant, adeoque sub Patria potestate constituti: Qui tamen & Præsidem Sacrorum & Reipublicæ revereri debebant. A munere, quod gessere, Sacerdotes appellantur, sed qui omnium maxime vitiis extiterint notabiles. E queis in genere impietas, atque affectata rerum divinarum ignorantia memoratur. Sigillatim vero Sacrilegium exprobrari videas, quod Sacrificii Pacifici destinata divinitus portione, armo videlicet & pectusculo, non contenti, quicquid fuscinulæ pueri adhæreret, rapuerint. Et quis non mendacia horret, quibus & Patrem populo invisum reddidere? *Non, inquientes, accipiet Sacerdos a te carnem elixatam, sed crudam.* Quanta temeritas quantaque insolentia, vi minisque nondum immolata Sacra devorantium? Quod scandalum; quando his ducibus despicatui haberi cœpere Sacrificia, & abhorrere Hebræi ab offerendis victimis, conspecta Sacerdotum efferæni licentia! Quorsum & adulteria accessere, & promiscuæ libidines, quia *concubuere* cum mulieribus *quæ laborabant* ad ostium tentorii conventus. (e) Nempe uti monstrum est libido sine gula, dicente Tertulliano: Ita venter Sacerdotum vino æstuans despumavit in libidines; Quia pudicitiam fœminarum, Sacris operantium & in loco quidem tam Sancto ambiebant violabantque. Ultimum nequitiæ apicem adjunxit monitorum & Vulgi ad Veteres ritus provocantis (f) & Patris quoque dehortationum contemtio ac neglectus. Ut nihil de publica

(e) *Meum non erit hac vice verborum singulorum de fœminis hisce emphasis exprimere. Sufficit sensus; Retinui Versionem Seb. Schmidii. Judæi in Versione Germanica ita:* Daß sie lagen bey die Weiber / die da kamen Hauffen-weiß / zu betten in der Thür vor dem *Ohel Moed.*

(f) *v. Bynæum II. 16. Quorsum videndus B. Brem. ad h. l. & consuli meretur laudata translatio Germanica. Peculiaris est Dannhaueri sententia, qui peccati irremissibilis, quod unum in Spiritum S. commissum est, Reos facit. Quo de viderint Theologi. conf. ejus Hodosophi. p. m. 1423.*

blica fama, quæ ipsos ab impietate absterrere debebat; nihil de Samuelis adhuc Adolescentis Integritate, Ipsis prælucente, moneamus.

§. IV. Sed ad formalem progrediamur causam, & quid ergo deliquerit Eli breviter dispiciamus: Equidem gravissima videtur castigatio; *Ne*, inquientis, *fili mei: non est bona hæc fama*, quam ego audio. Prævaricari facitis populum DEI. Legantur & reliqua. Apparebit & exprobrasse filiis, quod peccaverint; & exaggerasse peccata: & ab iisdem deterruisse, & omnino hoc verbis suis egisse, ut improbos ad meliorem vitam revocaret. Sed mollis nimirum fuit Pater & officii sui nimis negligens, qui peccata domesticorum maluit ignorare, quam castigare. Turpe Parenti, dum demum flagitia filiorum cognoscere, postquam induruissent, itaque occalluissent, ut emendari non potuerint: Nempe ingenia filiorum non tentavit: Inclinationes & ὁρμὰς observare neglexit: pro libidine eos sua ferri passus est, dummodo Sacerdotes essent, nihilque dispendii annuis imo quotidianis reditibus inferretur. Quare, qui finis Paternæ potestatis est, rectam Educationem defeciisse in Eliana domo nobis indubium redditur. Quo factum, ut in hanc flagitiorum multitudinem pœnasque gravissimas universa ejus familia irruerit.

§. V. Sed agedum, qui delictorum a Filiis commissorum Reus & ipse declaretur? penitus intueamur. Erat is, quod supra monui, Pater generatione, & domestica proinde Majestate, *ac Jure sive Imperio in liberos a natura institutus.* Natura enim uti præclare (g) Plinius, semper in ditione Parentum liberos esse jussit, nec uti inter pecudes, sic inter homines potestatem & Imperium valentioribus dedit. Quo sine imperio si vivendum in societate Paterna esset, frustraneus foret ejus finis, liberorum educatio. Quis enim filios poterit educare nisi habeat in eos dominii potestatem? quærit recte *Lactantius:* (h) Itaque vel ex eo, opinor hujus Imperii apparet necessitas, quod sine suo penitus exciderent Parentes, nisi hoc medio instruerentur. Quorsum omnino adplicueris communem illam in practicis regulam, quam hisce verbis enunciat *H. Grotius:* (i) Quæ ad finem Juris consequendi sunt necessaria, ad ea Jus habere intelligimur. Et rursus alibi: (k) In moralibus qui dat finem, dat etiam ea, quæ ad eum finem (NECESSARIO nempe, & absque VIOLATIONE HONESTI) perducunt. Atqui Natura injungit Parentibus

(g) *Paneg. c. 52. n. 7.*
(h) *Institut. Div.* IV. *3.*
(i) I. *B. & P.* III. *1, 2.*
(k) II. *14. 11.*

Digitized by Google

educationem ejus, quod genuere. E. & concedit illis medium ad finem necessarium, patriam, puta, potestatem.

§. VI. Habuit hoc Imperium Eli (quod de Parentibus in universum sentiendum) ex divina ordinatione, quæ in hoc humano generi sapientissime providit, quod reverentiam Parentibus deberi humanis pectoribus inscripsit: & Parentibus (quos DEI Vicarios recte vocaveris) auctoritatem suam quasi impressit, qui sit Magistratus in publico, sic in privato & domo sua referant ipsum DEUM, qui sic & potestatem habeat in creaturas. Vide *B. D. Joh. Adamum Osiandrum ad Grot. II. 5. p. 725.* Quidquid in contrarium moveat, qui hoc modo potestatem in liberos non proprie patriam sed divinam fore regerit. Nonne & Majestas supremæ potestatis divina est, & hominibus nihilominus delegata? Quod asserere, contumeliosum in DEUM, ut ille existimat, non est. Conf. Rom. XIII. 1. 2. Et annon præclare Philo Parentes DEUM quodammodo referre gignendo asseruit? Cæterum neque præsumtum aliquem consensum hic omnino negligendum inficiamur, quando Voluntas partus in Parentes, dum maturuerint translata censetur; Adeoque licet non ex facto proprio, saltim ex æquitate, atque ob generationem vitæque communicationem. Quam ipsam alii Immediatum hujus Juris fundamentum vocant, uti a Grotio veriſſime & planiſſime factum pronunciat *Bæclerus.* Ubi Parentes Jus in liberos habere ait, *quia Parentes sunt*, id est; quia generarunt, eoque ipso se ad conservandum & educandum, id quod generatum esset, obligarunt.

ad Grot. II. 5. 150.

§. VII. Non morabimur, quæ a Malmesburiensi Sene heic mota, & a Viris eruditis pridem profligata sunt; *Solam nimirum matrem prime Imperium in sobolem habere.* Ita ut eam, ubi modo nata sit, vel educare vel exponere suo arbitrio possit. Jure, inquit, Naturæ Victor victi Dominus est. Jure igitur naturæ Dominium infantis ad eum primum pertinet, qui primus in potestate sua ipsum habet. Manifestum autem est, eum qui modo nascitur, prius esse in potestate Matris, quam cujusquam alterius! (1) Sed nimium quantum aberratur in definiendo Statu Naturali, qui non est Belli sed Pacis. Sed & illud valde lubricum est, quod dicit, posse Matrem vel educare vel exponere suo arbitrio & Jure. Igiturne Jus datum a natura credamus ad injuriam? Et quis quæso non videt admoneri puerperas officii sui a Natura, quod a partu illico turgescere ubera lacte incipiunt: Eo ipso nempe cibo qui alendo corpori tenello sit convenientissimus. Ergo Natura non liberam permisit fœminis

(1) *Hobbes, de Cive edit. Amstel. 1657. p. m. 148. c. 4.*

pote-

potestatem prolis vel nutriendæ, vel abjiciendæ. Præclare ad hanc rem scripsit Clemens Alexandrinus in illud Apostoli: Lac vobis potum dedi, tanquam infantibus: non cibum. Nondum enim poteratis. (m) Ubi inter alia: Dispensatur ait, in puerperio lac infanti, quod a natura elaboratum est nutrimentum. Ultimo: dicamus posse Matrem abjicere, imo occidere recens natum puellum; quid inde? Poterit Physice: non poterit moraliter. Illud & Latro potest in cujus potestatem miser Viator casu incidit: hoc vero non item. Tenebitur igitur Mater, quod a Natura eo destinatum videt suppeditare proli: Valetque heic in universum illud Aristotelis (n) φύσεως ἐστι ἔργον τροφὴν τῷ γεννηθέντι παρέχειν. Cujus Juris simulacrum in plantis egregie allegavit Thomasius, quod pomum non alibi matureſcat, quam in qua efflоruit, arbore.

§. VIII. Id majori cum specie regeri nobis videtur: Non posse hoc Imperium Generatione niti: quod actus sit mere naturalis: quod æquale Patri & Matri in prolem Jus asserendum foret: quod denique per generationem Filius id sit, quod est Pater, adeoque ei æqualis. Itaque ut subjectus fiat aliud fundamentum requiri. Sed provocamus, quia brevitate constringimur, ad ea, quæ §. VI signanter monuimus. Cæterum, est utique generatio actus Naturalis, isque nobilissimus. Sed & ut Circumstantia Personarum, certo Juris vinculo ligatarum, vestitus, atque prout in Societate cum Nuptiali tum Patria consideratur, ad Circulum pertinet Moralem, & Moralitatis adeo aliquid admixtum habet. An uterque Parens æqualiter concurrat, alii disputent; sunt qui Materiam locumque ac nutrimentum a fœmina τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς κινήσεως, principium vero motus a Patre derivent. Quid alii de materia sive ovulis disputent, quæ a Spiritu Paterni seminis actuentur huc non pertinet, & incertum esse ac intricatum. Manebit interim κοινὸν ἀμφοτέρων τὸ γινόμενον, utrique quod nascitur commune: Manebit Jus æquale, sed secundum se: non respectu Parentum in dispari societate, intuitu Juris, constitutorum. In ultimo rursus Pater, quoad esse naturale, ut ita loquar, confunditur cum Parente considerato in esse Morali & respectivo. Ut nihil dicam de præstantia sexus. Conf. Celeb. Dn. Svicer. Quæst. ad Grot. II. §. 3. seqq.

§. IX. Cæterum uti omne Imperium hominis in hominem est utilitatis gratia (quarenus nempe illa, in comparatione finium, ab honesto non secernitur,) ita & Paternum: in quo etiam major subditorum, quam Imperantis utilitas est. Quorsum egregie Stagirita (o) de Patre: Ἄλλως τε γὰρ

(m) *Pædag. L. I. c. 6. p. 98. seqq. & p. 100. 101.*
(n) *Pol. 1 p. 44. Thomas de PP. & Tab. 36.*
(o) *Nicomach. VIII. 11.*

τῦ εἶναι καὶ τροφῆς καὶ παιδείας. Prius ad corpus & animam simul pertinet: Secundum ad corpus; tertium ad animam refertur magis. Adde *Jac. Thomas. de PP. §. 17.*

§. X. Poterunt ista duo postrema uno verbo vocari, Educatio: quam recte *cum Auctore* delineari putamus, quod sit sobolis a prima infantia ad maturitatem tum corporis, tum animi conveniens perductio. Quæ definitio simul Patriam potestatem temperatissimam esse docet, liberis nimirum consulentem, suaque post illos ponentem. Cujus amoris symbolum aliquando in Nummo Innocentii XI. conspeximus: in cujus fronte altera Gallina de pullis nutrientis solicita comparet, cum Epigraphe: Non quærit quæ sua sunt.

§. XI. Difficillima educationis pars est, quæ animum moresque liberorum format. Heic Imperium Parentis erit circumspectum, & nullibi tam sollicitum tam oculatum, quam informandis inspiciendisque puerorum animis. Aliquando blandum id erit, & verbis lenibus, promissis, præmiisque absolvetur: At alio in casu, siquc res id postulet coactivum; Nam sicuti alia promte a liberis, alia difficulter suscipiuntur: ita si dicto minus sint audientes, ad verba aliquando aspera, gestusque minaces & verbera aliasque pœnas deveniendum erit.

§. XII. Atque hinc adparere arbitramur, in quonam Eli, si Paterni fines Imperii contueamur, deliquerit. Ita enim DEUS: Ego domum ejus judicabo in seculum propter iniquitatem: Quod scivit inique turpiterque agere filios suos, (p) & nunquam severo vultu aspectuque eos conterruit. Nunquam, *ait DEUS frontem in eos corrugavit.* Vides non sufficere verba, apud filium degenerem. Patris est & gestu taxare peccata liberorum, quo sæpe plus quam verbis efficit.

§. XIII. Sed inquis: Mitem fuisse Virum ac placidum: Imo paterno defunctum officio, quod filios gravissime dehortatus sit. Sed vero & durum fuisse, asperumque senem, experta Hanna est, ad quam ille; Apage, dixit, ebria. Quis non velut ariete his verbis tam sanctum pectus concussum fuisse crediderit? Itaque frontem & ipse corrugare potuit (q) & torvum obvertere vultum. Perspicax in alienis, cœcus in propriis suorumque peccatis. Non ergo jam verbis locus erat: ad pœnas, ad verbera, ad duriora remedia properandum fuisset.

§. XIV.

(p) *Sic in genere transtulimus cum Luthero nostro. Cui etiam succinunt Judæi in versione Germanica.* Daß Er hat wohl gewußt: daß sich seine Söhn haben verschmächt gemacht.

(q) *Quid contra significationem vocis* כהה *disputet Cloppenburg. in Collat. cum de Dieu ad h. l. Rectius post Lutherum Iudæi Germani sæpe allegati.*

§. XIV. Ergone ad necem? ais. Idque vi Paterni Imperii. Hanc ego quidem ad illud pertinere non dixerim, Satis infelix est Pater, cui conclamatæ improbitatis filius abdicandi necessitatem imponit. Quanquam ipsos inter Ethnicos, Parentes fuerint, qui filios edicto publico in obedientes, sua ipsorum voce morti adjudicare quam Paterna indulgentia, eorum crimina dissimulare maluerunt. (q) Prostat Exemplum Manlii Torquati, qui satius putavit, Patrem forti filio quam Patriam militari disciplina carere, eoque, quod is provocatus ab hostibus ad dimicandum, ignaro Parente, descenderat, glorioſam Victoriam & Spolia ampla referentem, abripi eundem, & in modum hostiæ mactari jussit. Sed nondum eo deveniendum indulgenti adeo Patri fuerat, qui verbis, gestibus, minis officium facere neglexerat.

§. XV. Vides statum aberrantem in Societate Paterna ex parte formæ: quam *Auctor* nimiam primo Parentum in liberos (r) *Indulgentiam* esse dicit, qua fiat, ut nec penes ipsos Imperium, nec penes liberos obsequium esse videatur. Utrumque hoc exemplo Eli, ejusdemque filiorum luculenter patefit, quod eos, in quos ille severissime animadvertere; quos a conspectu suo abjicere debebat, moderatis admodum verbis corrigere frustra tentavit. Hi spreto Parentis Imperio monita quoque ejusdem contempsere, forsan & increpationibus pro ludo delirioque senili habitis.

§. XVI. Atque hæc dum recogitamus, quæ morum nostrorum in Societate Paterna corruptio, quam paucis veræ educationis rationes curæ cordique sint, monere forsan frustraneum, deplorare tamen justum æquumque erit. Unde C. Besoldus sua jam ætate præsagium appropinquantis ruinæ universalis sumi posse pronunciavit, quum passim liberorum educatio pessima, & inexcusabilis Parentum indulgentia invalescat. Nihil enim animis hominum magis adhæret, quam id cui a teneris consuescunt. Itaque, si quid eis noxii dum adhuc molles sunt ac teneri, immiscetur, non minus in eis ad æternitatem valebit, quam si surculum veneno inficias, qui in maximam arborem crescat; unde tandem fructus enascentes, & sint mortiferi utentibus, & seminibus nihilo melioribus materiam præbeant copiosam. Quam etiam ob rem Viri sapientes

(q) *Conf. B. Brentium ad 1. Sam. hom. X. p. 281.*

(r) *Vocat Auctor. Tabul. 36. Indulgentiam simpliciter. Nos inscriptione Patrem nimium Indulgentem adpellavimus. Plane uti apud Comicum in Heaut. act. 4. Nimium, illi, Menedeme indulges. Alias recte una voce Indulgentiam adpellaveris cum Quintiliano: qui L. 1. c. 2. Mollis illa, inquit: educatio: quam Indulgentiam accusamus nervos omnes & mentis & corporis frangit.*

tes huic rei publica autoritate prospiciendum existimarunt; ut apud Lacedæmonios olim factum Aristoteles monet: In sola, inquiens Lacedæmoniorum Civitate videtur Nomothetes rationem habuisse educationis & studiorum: in longe pluribus autem Civitatibus hæc neglecta sunt; idcirco in iis vivit quisque pro libidine, Cyclopum more liberis imperando. Sed nunc ad conjugia provolant bestiarum fere in morem, nihil de Officiis Conjugalibus, nihil de Paterni Imperii aut muneris dignitate gravitateque edocti. Quo fit ut ex multis Societatibus simplicibus, velut pravo fonte, corruptissima emanet Civitas, & vehementer inficiantur Societates ut vix medelæ deinceps locus sit. Optavit olim Crates altissimum Civitatis locum conscendere, & summa animi vocisque contentione exclamare: Ὦ ἄνθρωποι, πῆ φέρεσθε. Quo ferimini, ô mortales. Quid ad possidendas opes magno studio incumbitis, filiorum vero, quibus illa relinquatis, exiguam curam habetis. Quorsum addit Plutarchus eleganti Libro περὶ παίδων ἀγωγῆς, ejusmodi Patres idem facere, quod ii *quibus Calceus cura est*, Pes *neglectui*. Majori hæc jure quis repetat, ubi, instar accolarum Nili ad Cataduparum sonitus, obsurdescimus, & malumus θηριοτρόφων, serpentes & belluas in matris viscera grassaturas alere, quam recta Educatione Reipublicæ prospicere. Nondum ad sanctissimas Christi ejusque Ministrorum Regulas deveniam. Poterat natura nos meliora docere. Vineis Cultorem, Agris plantisque hortulanum ac olitorem: Familiari rei, si ampla sit, procuratorem præficimus, quin & jumenta sub custode sunt. At filiorum ætas negligitur. Neque negligitur saltem, sed & pravis exemplis corrumpitur. Fieri ne igitur possit, ut ebriosus Pater amorem sobrietatis in filio excitet? ut profundens sua aut nimis indulgens vestitui frugalitatem liberis commendet? ut violentus, ut in ira crudelis, & sanguinis adpetens ac hominum interfector leges tranquillitatis, placabilitatis & humanitatis præscribat? Sed de hoc quidem argumento professa opera alibi agendum fuerit. Audiamus interim Andream Fricium Modrevium, Nobili de Republica emendanda opere. Curent, *ait is*, Parentes filios suos iis institutis & præceptis erudiri, ut illi primis ab annis noscere incipiant quid turpe sit, quid expetendum, quid fugiendum. A voluptatibus, in quarum Regno virtus consistere nequit, eos maxime arceant. Cibi & potus mediocritatem iis præscribant. Hominum malorum consuetudines ei interdicant: dicta & actiones eorum omnes ad decus, Justitiam, lenitatem, mansuetudinem & humanitatem forment. Turpitudinem autem, injuriam, iram, invidiam, fastum, luxum & inanitatem,

Nicom. X. fin.

Plutarch. de Educat. liberor p. m. 57. edit. Basnil.

L. I. c. 6. p. 20. 21.

tem, eos fugere jubeant: & quantum a rerum turpitudine, tantum a verborum improbitate eos cohibeant. Atque ut ad omnem virtutis partem eis aditum patefaciant, non tantum ab actionibus vitiosis, verbis turpibus, sed a cogitationibus quoque rerum malarum eos quam maxime remotos esse velint. Quod non alia ratione commodius efficient, quam otii interdictione. Ergo videant Parentes, ne pueri puellæque otiosi primos transigant annos: Curent ut semper laborent aliquid atque etiam pensum laboris ab eis exigant. Hæc & complura alia Modrevius, cujus Libro de Moribus, qui paucorum in manibus est, vix quidquam Sole vidit solidius, nihil certe elegantius.

§. XVII. Dispiciamus nunc breviter, qua se porro ratione alieni peccati participem Eli reddiderit. Diserte hoc sanctissimus Vindex, dum ait: Ego Judex ero super domum Ejus perpetuo. Propter peccatum *quod scivit*, quam turpiter se gerant Filii sui neque corrugavit frontem. Scivit Eli delicta Filiorum. E. impedire potuit. Igitur non impediendo, peccatorum alienorum Reus factus est. Ais: Atqui a populo demum filiorum maledicta audiit. Respondeo. Hoc nempe voluntariam ignorantiam arguit, proinde Vincibilem. Estque hic prior ille modus, quo Rectores aliorum in crimen veniunt, & Patientia adpellatur *Grotio J. B. & P. II. 21. 2.* ubi vide omnino. De illa sic habendum in universum. Qui scit delinqui, qui prohibere potest, & tenetur, nec prohibet, eum ipsum delinquere. At Eli scivit delinqui: saltim scire potuit, quæ conspicua fuere, quæ frequentia. E. deliquit. Igitur ipse recalcitrasse, & pedibus quasi trivisse sanctissima Domini jure pronunciatur. *1. Sam. II. 29. 30.*

§. XVIII. Sed nondum de officio summi Sacerdotis, nondum de Judicis severitate diximus, quam scelera filiorum exposcebant. Sacerdos homines profanos e templi ambitu explodere sanctoque munere movere: Præses autem ac Judex vel ipse morti eos adjudicare, vel collegio plectendos tradere debuisset. Quo omisso, tantorum scelerum, ipsiusque adeo supplicii Reus denuo fuit declaratus.

DISSERTAT. SELECT. XII.

De Officio erga Defunctos.

§. I.

VIderi ſupervacaneum, & abs literarum noſtrarum indole finibusque alienum poterat, de Officio erga defunctos diſputare; quum nulla viventium erga mortuos obligatio, adeoque nec officium intelligi queat: neque adprobaturi facile cordati ſint, ſi ex animarum immortalitate vinculum comminiſcamur, quemadmodum teſtamentorum vim eodem e fundamento deducere nonnemo ſuſtinuit. Cujus quidem omne robur vel ex eo facile concidit, quod tametſi ingenti in immortalitatem deſiderio mens humana feratur; perpetua tamen ejus duratio, indubitatis, præciſo Scripturæ Lumine, argumentis, demonſtrari non poteſt; & quidquid ultimæ Voluntati roboris ineſſe cenſetur, in qualecunque ſolatium mortalitatis, civili potiſſimum Lege firmatum eſt atque introductum. (*a*)

(a) Pufend. *de J. N. & G. IV. 10. 4. p. 611.*

§. II. Quod ſi tamen veterum, atque omnis prope ævi Sapientum Exempla, quantumque inſuper veræ ac ſolidæ Philoſophiæ cum morte commercii intercedat, uti par eſt, expendamus; mirum adeo aut inſolens qualecunque hoc, quod enitimur, de eo quod defunctis debeamus, non videbitur. Præterquam enim, quod Plato e conſtitutis abs ſe tribus juſtitiæ generibus, primum circa Deos, alterum circa homines, tertium circa defunctos verſari, ab iisque qui vita functis juſta perſolvunt, poſtremamque teſtantur pietatem, obſervari dixit; (*a*) rebus inſuper religioſis, ea, quibus mortui inferuntur, loca apud Romanos adnumerata videamus: (*b*) Philoſophiam utique omnium rectiſſime deſcribunt, moresque hominum ad veram prudentiam effinxiſſe judicandi ſunt, qui

eam

eam Μελέτην θανάτου & quandam mortis commentationem appellarunt. Igitur vel de morte, defunctisque, vel de officiis circa eos, differere in philosophia neque novum est neque infructuosum.

(a) Cic. *de Orat. p.m. 191. a.*

(b) *per ea, quæ de rebus religiosis passim occurrunt, præprimis apud Jctos.* Conf. tamen Cic. *d. leg. II. 287. edit. Cam. ibi: tanta est religio sepulchrorum.* Pulcre in Protreptico Clemens: *quæ prius hominum sepulchra fuerunt, magnificentius condita templorum appellatione vocata sunt. Et super sepulcris ipsis tandem immolatas esse diis victimas, ex antiquis variarum Gentium moribus cognitum est.* add. Conring. *de antiquiss. statu Helmst. p. 53. Caterum Sanctitas loci Sepulturæ maxime e primis Christianorum moribus repeti potest, qui ferventibus paganorum persequutionibus nullum sanctiorem, Martyrum sepulcris, locum habuere, ad quæ frequentes convenire, preces fundere, & baptismum quoque, si quibusdam ad 1. Cor. XV. 29. interpretibus accedendum foret, administrare soliti, quanquam singularis heic sententia sit* Seb. Schmidii, *diss. peculiari, adde tamen* Sam. Strykii *dissert. de jure funerandi c. 1. §. 8.*

§. III. Cæterum Officii nomine non istum *speciatim* honorem intelligimus qui defunctis, velut in singulare de præstantia ipsorum testimonium, vel quoddam quasi præmium transactæ laudabiliter vitæ, stimulumque honestæ æmulationis a superstitibus exhibetur; (a) nec varios lugentium Ritus, (b) quos natura non improbat, quicquid Stoicis visum esse perhibeant; quum Sapientis non sit contra naturam pugnare, quæ noluit, ut e silice humana constarent præcordia; nec denique eum delineamus ceremonialem, ut sic loquamur, honorem defunctis exhiberi solitum: qui, concessa quidem sepultura, statum tamen Ecclesiasticum aut Civilem turbantibus (c) negari recte consuevit; sed istud *præcise officium* explicare constituimus, quo defuncti corpus e conspectu quidem nostro removetur, non tamen abjicitur, sed cum cura tanquam CORPUS HUMANUM corruptioni suæ mandatur.

(a) *qualia æstimii, quo in defunctos feruntur signa, edunt vel Principes,* uti *de Alexandro Hephæstioni funus parante est apud Curt. X. 4. 11. seqq. de Joaso Sacerdotem Jojadam ob præclara in Ecclesiam Reipubl. Israeliticam merita Regum tumulis inferente 1. Chron. XXIV. per tot. vel privati extra familiam, aut qui ejus sunt participes. Etsi Plato*

Digitized by Google

non plus Epitaphio imponi voluerit, quam quatuor Heroicos versus, quos longos vocat Ennius.

(b) *Quales in Hebræis luculenta Commentatione descripsit Martinus Geierus. Quos quidem in erigendis honori defunctorum epitaphiis operosos admodum fuisse constat; & Basilea testatur, in cujus suburbiis magna vici pars Judaicis monimentis obtecta videtur. Eximium tamen lapidem servavit Theodorus Zuingerus, quem Anno MDXLV. in Cœnobio S. Claræ, ubi cœmeterium Judæorum erat inventum, celeberrimus Vir in Jo. Lucæ Iselii, privigni sui horto, memoriæ causa erigi curavit, ubi hodienum conspicitur. Quem quoniam rarior difficiliorque est, cum qualicunque nostra translatione, Lectori communicabimus; ea, quæ nos expectant, severiora hac velut amœnitate temperaturi;*

והאבן הזאת
אשר שמתי
מצבה לראש
הזקן ר׳ אליקים ב׳
יוסף ונקבר בחול
המוע׳ של פסח יי׳
ה׳ צ׳ ה׳ לק׳ מנוח׳
בג׳ עדן עם שאר
צדקי עו׳ א׳ א׳ א׳ ס׳

LAPIS ISTE POSITUS EST AD CAPUT SENIS R. ELIAKIM, FILII R. JOSEPH, SEPULTI IN HEBDOMADE SOLEMNITATIS PASCHALIS, DIE QUINTA, A. XCV. SECUNDUM MINOREM NUMERUM, QUIES EJUS SIT IN HORTO VOLUPTATIS, JUXTA CUM JUSTIS, QUOTQUOT IBI SUNT, ÆVI PERENNIS. AMEN, AMEN, AMEN. SÆLAH. *Aliorum vero Rituum Synopsin dedere Lilius Gyraldus, magno literarum emolumento in Batavis recusus, & alii quos infra laudabimus.*

(c) *Ut & autochiris antiqua lege Virgil. Æneid. VI. 434. seq. excommunicatis item & aliis Ord. Elect. Saxon. art. gen. XI. §.* Imfall aber die *excommunicirte* Perſon ꝛc. *ut & qui in DUELLIS PERIERE, velut in pœna promerita notam.* Dunte. *Cas. Conse. XXII. 1. 12.* Schütz. *comp. 11. 7. p. 763.* Adde Balduin. *Cas. Conse. III. 4. casum XIV. & IV. 11. 5. & e veteribus* Cic. *de Legibus II. p. 286. ibi: scelerum principes sepultura ac justis exequiarum caruerunt.*

§. IV.

§. IV. Ac de hujus quidem Officii, quod nonnullis jus (*a*) exequiarum, aliis jus sepulturæ (*b*) ac (*c*) manium audit, origine, ex quo loco, quove e capite repetendum sit? (*d*) latius & divisis fere sententiis disputatur. Quod si enim officium aliquod adversus defunctos constituitur, quandam simul obligationem involvi necesse est. Undenam igitur & quo ea e fonte derivanda sit, breviter dispiciendum erit. Ubi e sacris quidem Pandectis id manifestum videtur, divini Edicti sepulturam esse, quod a quibusdam interpretibus (*e*) ostensum est. Luculentus est locus apud antiquissimum Scriptorem, primi libri tertia sectione, commate decimo nono, Cui Solomoneus (*f*) succinit, rediturum, *inquiens*, pulverem in terram, quemadmodum fuerat, & vivum illud Patientiæ Exemplar (*g*) Jobus, nudus, ait, egressus sum ex utero matris meæ, & nudus revertar illuc: in terram videlicet, quæ omnium nostrûm mater est & sinu complexuque suo corpus nostrum excipit custoditque, redditura, ut Christiana docemur disciplina, suo tempore, quod acceperat depositum. Igitur hunc morem a DEO Protoplastis, ostensum esse, indeque ad posteros translatum, non dubitant, quum quod ex terra ortum est, terræ deberi DEUS Adamo edixerit, (*h*)

(a) Conf. celebrr. Dn. D. Zentgr. *Summ. Juris divini Sect. II. art. 1. subsect. 4. §. 6. 7.*

(b) Grot. *II. 19. tit. Neque vero agimus de sepultura, qualem plurimis rebus ab se deberi Hebræorum magistri autumarunt v. c. liquoribus præputiatorum fructuum & heterogenearum rerum ad vineas pertinentium licet ipsi præputiati fructus ac res heterogeneæ comburerentur.* Maimon. *de Cibis prohibitis cap. XVI. §. 27. edit. Venet. P. II. fol. 189. crinibus item Nasiræo detonsis.* Maimon. *d. Nasir VI. 4. gladii quo in maleficum animadversum* Maimon. *Sanhedr. XV. 6. præcipue vero animalibus. v. c. asino non redemto, sed securi percusso, qui terræ mandandus erat* Maimon. *lib. de rebus sacris quæ factæ sunt illegitime. cap. 19. §. 11. add. Exod. XIII. 13, quæ observatio collata cum Jer. XXII. 19. docere videtur, insinuari* insepultam, *ut Cicero dixit*, sepulturam. *Alias in foro asinina caninaque dicitur, quando inhoneſto in loco cadavera terra a Carnifice obruuntur.* Schüz. *XI. 7. p. 163, adde Exod. XXI. 28. de bove cornupeta, & vitula, ut sanguis hominis occisi averteretur, cæsa ac ut Magistri ajunt, sepulta. Deut. XXI. 4.* Conf. Dn. Dassov. *de sepult. Animalium. §. 17.*

(c) Cic. *d. leg. II. 286.* Jacobus Gutherius *præclaro eruditissimoque de jure manium opere, Lipsiæ A. 1671. recuso.*

(d) *Cujus rei difficultatem agnoscit Cic. de leg. II. 286.*

(e) *Osiandro inprimis ad Gen. III. 19. quæ verba non pro prædictione nuda, sed pro imperativis haberi debere, idem ostendit Observ. ad Grot. II. p. 1095.*

(f) *Coh. XII. 9.*

(g) *Iiob. I. 12.*

(h) *Ecclesiast. XL. 1.*

§. V. Ex eadem ergo causa evenisse existimo, ut consuetudo defunctorum corpora terræ reddendi in plerisque Gentibus tanto consensu invaluerit, cum & aliis de rebus constet, eas quasi per traditionem a rerum inde primordio inter orbis pene universi incolas, saltim saniores, in utum transiisse. Quod quum apud animum suum reputaret Grotius (a) jus Sepulturæ ad jus Gentium voluntarium retulit.

(a) Grot. *de J. B. & P. II. 19. 1.*

§. VI. Quod nos quidem, si præcipue jus *pro moribus rationabilique consuetudine* sumatur, non inficiamur, cum hisce (b) moribus plerasque gentes velut juris loco usas esse in confesso sit. Quam in rem laudatus passim Ciceronis locus est: Mihi (c) quidem, *inquientis*, antiquissimum sepulturæ genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur. Redditur enim terræ corpus & ita locatum & situm quasi operimento matris obducitur. Ipsi vero sepulcro Cyri hoc inscriptum fuisse ferunt Epitaphium:

> Vir quicunque es & undecunque advenis,
> (Neque enim te adventurum ignoravi) Ego sum
> Cyrus, qui Persis imperium constitui: pusillum
> Hoc terræ, quo meum tegitur corpus, mihi ne invideas.

Veterem & meliorem consuetudinem humandi frequentamus; verba sunt in Octavio Minucii Felicis: (d) auctorque laudatus est Tullius (e) Athenienses, a quibus non leges modo plerasque, sed & ritus ceremoniasque accepere Romani, jam inde a Cecropis, primi ipsorum Regis tempore corpora defunctorum terra condidisse; ipsum vero Cecropem Athenis in Minervio terræ mandatum ex Antiocho refert Arnobius. (f) Nec possum non laudare denuo Ciceronem *in de* legibus: (g) C. Marii sitas reliquias apud Anienem dissipari jussit Sylla victor, acerbiore odio incitatus, quam si tam sapiens fuisset, quam fuit vehemens, quod haud scio, an timens suo corpori posset accidere, primus e Patriciis Corneliis igni voluit cremari.

(a) *II. 19.* D. D. Majer *ad Instit. I. 2. p. 58.*

(b)

(b) Dn. Rechenb. *Lin. Philoſ. Civ. 1. 7. 19. p. 50. 51. & ante eum* Pufend. *d. 7. N. & G. II. 3. 23. p. m. 229.*

(c) *d. LL. II. p. m. 288.* add. Joh. Andr. Quenſted. *de ſepultura veterum. 1. p. 7. 8.*

(d) *alia Scriptorum loca congeſſit Grot. II. 19. 2. in quibus eminet Euripidens.*

(e) *de LL. II. l. c.*

(f) *adverſus Gentes VI. poſt Tertullianum Lipſio Epiſt. Centur. I. 42. inter ſacros Scriptores doctiſſimus.*

(g) *II. 288. med. edit. Camer.*

§. VII. Vidit hoc, qui ſingulari περὶ ἐθῶν (a) oratione commentatus eſt Scriptor præclarus, & mortuorum humationem inter mores ſive ἐθη τοῖς ἐγγράφοις ſeu ſcripto Juri oppoſitos (b) retulit, & Iſocrates in Panathenaico, ubi Adraſti Argivorum Regis memorabilem recitat ſententiam; humare mortuos eſſe *morem antiquum* & jus patrium, quo omnes inter ſe homines utuntur, quodque non ab humano proditum ingenio, ſed a divina imperatum potentia videatur.

(a) *Dionem intelligo Chryſoſtomum, auctorem graviſſimum.* Adde Quenſted. *d. l. p. 20,*

(b) *Per ἐθη intellectis gentium conſuetudinibus.*

§ VIII. Dubium tamen videri poterat, quod de recepta inter gentes conſuetudine diximus; quum de Perſis primo tradatur, eos canibus avibusque demortuos dejeciſſe. Indos quoque ſepulcris caruiſſe, & Parthos Bactrianosque, Maſſagetas item Colchosque hunc ritum ignoraſſe. Ad hæc morem cremandi longe eſſe uſitatiſſimum, quem non Græci ſaltem Romanique & aliæ gentes, ſed & Hebræi, Jabeſitæ nominatim, Saulis filiorumque ejus corpora utentes & Aulici in Buſtis Regum velut Regiæ Dignitati convenientem adhibuerint. (b) demum de populis quibusdam integris imo & Philoſophis conſtare quod ſepulturam ſpreverint. Diogenem imprimis Cynicum, quomodo ſepeliri vellet rogatum, juſſiſſe cadaver ſuum ejici inhumatum apricos in campos, & amicis, volucribusne & feris? rogantibus, reſpondiſſe, minime vero, ſed baculum prope me, quo illas abigam, ponite Hisque inſtantibus: qui poteris? non enim ſenties? quid igitur, *regeſſiſſe*, mihi ferarum laniatus oberit? nihil ſentienti ferarum ventre, an terra condar? quid refert.

(b) Cicer. *quæſt. Tuſcul. I. & Menag. ad Laert. VI. 79. Paria vide de Solone apud Meurſium in Solone, qui oſſa in cineres redacta ſpargi Salamine voluit.* Conf. Stobæum *Sermone XXXVIII. de Exilio pag. inprimis*

Digitized by Google

primis 239. edit. Tigur. & qui plura diligenter congessit. Quensted. *d. l. p. 344. seqq.* Adde Senecam *Epist. XCII. dixerit etiam Mecenas: Non tumulum curo, sepelit natura relictos.*

§. IX. Sed ad primum quidem dicimus, male ex Barbarorum moribus gentium sanarum consuetudines impugnari. Istæ enim, quæ allegantur gentes, non patria modo, sed & moribus Barbaræ insociabilesque fuere, & consumta penitus, qua quoslibet alios homines metimur, existimatione ejusmodi vitæ generi dediti vixere, cujus professio fere injuriam aliorum habuit propositam. Humaniorum vero Gentium alia semper fuit sententia; quas inter eminent Hebrææ, Græcæ item ac Romanæ, ut nihil de Ægyptiis dicam; quorum in condiendis sepeliendisque corporibus curam summam operosissimamque idonei (*a*) Auctores delinearunt. Neque allegatæ superius gentes ab humandi ritu penitus abhorruere quum de luctu clara nimis Luciani (*b*) verba sint: Ὁ μὲν ἔκλαιε ἐκαυσεν· ὁ δὲ Πέρσης ἔθαψε. Græcus exurit. Persa defodit.

(a) *Herodotus, Ciceron. Pater Historia II. circa med. adde Diodor. Sicul. Biblioth. l. 91.*

(b) *Adde Jo. Kirchmannum, mox laudandum, qui locum Justini L. XIX. fere ab init. de Legatis a Dario Persarum Rege Carthaginem missis, edictumque, quo mortuorum corpora cremare potius, quam terra obruere jubebantur, adferentibus, corruptum existimat, veluti quod cum Patrio Persarum more pugnaverit.*

§. X. Ad secundum, quod regeritur, non diffiteor νεκροκαυσίαν usitatam quidem nonnullis gentibus fuisse humandi tamen ritu longe recentiorem. Namque Victorem illum Gentium Romanum populum, olim ab ortu urbis, defuncta corpora humo condere, neque cremare consuevisse, id quibusdam argumento est: quod (*a*) Numæ Pompilii corpus in arca lapidea post multa secula a Cn. Terentio in Janiculo inventum vetustissimi Authores tradant. Sequiori vero ætate, ne erui deinceps corpora maleque (*b*) ab hostibus haberi possent, crematio fuit instituta. Cum ea tamen apud Romanos in usu humatio quoque (*c*) fuit, nec ista introducta hæc exolevit; istam quippe aliis, hanc aliis usurpantibus pro cujuscunque, ut videtur, arbitrio & voluntate. (*d*) id quod de Græcis manifestum pariter est, nec relatio saltem de Hercule Argeum in acie defunctum primo omnium cremante, ossaque ejus & cineres ad patrem remittente (*d*) antiquitatem humationis, novitatemque cremationis demonstrat; sed & istam in usu porro apud Græcos mansisse, (*e*) indubiis argumentis potest evinci. Quorsum & hoc referas, quod veterum Philosophorum

Digitized by Google

phorum de utroque sepulturæ genere discors fuit sententia, Heraclito, qui omnia ex igne constare dixit, corpora in ignem resolvenda: Thalete vero, qui omnia ex humore procreari statuit, obruenda esse existimante.

(a) *quo de videndus Alexander ab Alexandro, Genial dier. III. 2.*

(b) *adde Plinium H. N. VII. 54. ibi: ipsum cremari apud antiquos non fuit veteris instituti: terra condebantur, at postquam longinquis bellis erui cognovere (en* causam originemque cremationis) *tunc institutum. Et tunc multa familia priscos servavere ritus; sicut in Cornelia nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus; idque voluisse, veritum talionem, ernto C. Marii cadavere.*

(c) *Docuit ista latiusque deduxit eruditus Scriptor Joh. Kirchmannus de funerib. Rom. I. 1. Notius est Ossilegium, quam ut de eo quid dicendum existimem.*

(d) *Vide Scholiastem Homeri ad Iliad. α. qui ex Androne veteri historico eam historiam depromsit.*

(e) *Pertinent eo Ultima Socratis, qui apud Platonem in Phædone venenum hausturus: Ut Critο, ait facilius ferat & videns corpus meum aut comburi aut humo mandari, ἢ κατορυττόμενον, meam vicem minime indigneturꝰ quasi acerba quædam passus fuerim & q. s. Insignis etiam de Solone locus est, quod sepulcris Salamine reseratis, effossisque quibusdam tumulis, cadavera Atheniensium more sepulta ostenderit, eoque argumento Salaminem ab iis non vi sed jure possideri demonstraverit. Diog. Laert. I. 48. Quanquam difficilis implicatusque locus ideo est, quod cadavera ad Orientem Solem conversa, hunc que primum Atheniensibus morem fuisse narrat Laertius: cui contradicunt Plutarchus & Ælianus, quorum hic de Solone: ἀρχαίας γὰρ θήκας ἀνοίξας, ἀπέδειξε πάντας Ἀθηναίους πρὸς δύσιν κειμένους, κατὰ τὸ πατρῷον αὐτοῖς ἔθος eum apertis sepulcris ostendisse, Athenienses versus occasum patrio more jacere. Var. Hist. VII. 19. igitur unam Salaminensium & Athenarum gentem esse, quibus idem sepeliendi ritus est, quam quidem difficultatem & num versus orientem, an versus occidentem legendum sit? ut expedire conetur Casaubenus, & qua eum stipat Celebrium Criticorum phalanx videri potest in novissima, quacum Menagianis prodit, Laertii editione saltem inter Christianos antiqua consuetudo est, converso ad orientem vultu corpora reponere, cujus rationem existimo symbolicam.* Conf. Kornmann. *de mirac. mortuor. c. XVIII. p. 7.* & Cl. Willenberg. *de off. vespill. §. 10. p. 26.*

§. XI. Specie non caret, de Jabesitis Regumque Judæorum bustis quod

objicitur, quæ ratio etiam Abulensem movit, (a) ut qua poterat contentione probare niteretur, carnes principum apud Ebræos virorum combuti, ossa vero sepulturæ mandari solita, sed hoc quidem e Saulis ἀνεφάλῳ corpore nequidquam evincitur. Quippe cui exequiarum honor non videbatur exhiberi posse, nisi, consumtis incendio tetris maleque habitis carnibus, ossa nudarentur, regioque deinceps more iis in Patria parentaretur. (*b*) Quanquam Arabem ita transtulisse observent nonnulli, *& accendant illis facem, sicut accendi solet Regibus*; quo pacto non probaretur combustio, cætera quæ adduci solent, sanctioris historiæ loca, non de crematione corporum, sed (*c*) lecto tantum & aromatibus flammæ in pabulum cedentibus, ipsiusque Regum suppellectilis incensione exponi debent. Neque enim ubi de ustione, mortuorum causa memoratur, ad corporis statim cremationem legitime infertur, nisi a genere ad speciem procedere velis affirmative, quod ab omni ratione alienum. (*d*)

(a) *Comment. ad Reg. XXXI. quæst. 18.*

(b) *C. Sanct. ad d. l. Jos. 12. 13. & imprimis B. Osiand. ad Grot. II. 19. p. 1094. ut & Theol. Cas. P. ult. p. 399. qui mediam Kimhii sententiam sequitur.*

(c) Schikard. *Jur. Reg. edit. Argent. c. VI. Theor. XIX. p. 166. alia est responsio Geseri de Jabesitis, quandam semper singularitatis & cum gentibus collusionis speciem de se ferentibus, in de Luctu Hebraor. VI. 4.*

(d) Schikard *Jur. Reg. p 163. seqq. ubi probat mortui Regis suppellectilem fuisse combustam equosque enervatos. add. si placet Maimonides, quo in hanc rem usus noster fuit, sub finem tit. d luctu XIV. 26.*

§. XII. Cæterum de Cynicis & Antesignano præprimis eorum Diogene dubitandum non existimo, quin exigua prorsus aut nulla prope sepulturæ ratio ab iis habita fuerit. At hi Philosophi, an Philosophi? quærit acute Albericus Gentilis. (*a*) Naturæ oblatratores, quid tum postea? si cadaver nec sentit, nec tuum est amplius? at nunc sensus est tibi viventi earum incommoditatum, quas passurum sit cadaver tuum. Idcirco veri ac sani Poetæ suas personas pingunt, cujusmodi expositæ a natura sunt, non quales ferrei quidam fingunt. Neque etiam scio, an verum sit, quod illi ita judicant, cum contrarium videam in ipsis naturæ penetralibus. Saltim Cynicos multa ut homines corrigerent, egisse, quæ plane abhorrerent a sensu communi, e Diogenis vita manifestum est; quos tamen modum excessisse observat (*b*) Vossius, non ut excederent alii, sed ut facilius hi intra eum revocarentur; similes agricolæ, qui si plantæ in latus unum excrescant, revocent eas in alterum, quo medium consequantur. Sed enim hæc genuina

nuina philosophandi ratio non est ; unde Cynicorum quidem (*c*) Nationem totam ejiciendam esse dixit Tullius, velut inimicam verecundiæ, sine qua nihil rectum esse potest, nihil honestum.

(a) Alberic. Gentilis *de J. B. II. 23 p. 465.*

(b) Gerh. Joh. Vossius *de sectis Philos. XVIII. 13. p. 98. & seqq.*

(c) rationem *legunt alii off. 1. 41.*

§. XII. Satis, opinor, vindicata est receptæ inter gentes Consuetudinis, quam humationem diximus, antiquitas, & quidam, ut ita loquar *Catholicissimus* ; neque facile quisquam dubitare poterit, moris eam esse inter Gentes perpetui. Sed an juri cuidam Gentium voluntario, vi obligandi perfecta pollenti, quodque distinctam a jure Naturali speciem constituit originem debeat ? de eo quidem difficilior intricatiorque inspectio est. Ei enim juri quam parum faveant Viri summi, eosque inter principes ponendus loco, (*a*) Pufendorfius, vix quemquam latet. Qui quidem uti vim ejus omnem elidat, præcipuum de Legationum jure caput ex ipsa lege naturali derivat, privilegia vero, quæ Legatis tribui solent ex indulgentia populorum unice dependere vult. Hoc autem sepulturæ Jus, quod ex Gentium jure Grotius deducere videtur, ad officia humanitatis referendum censet. Vidit quoque difficultates istas e nostris acerrimi Vir ingenii, & materiam sane intricatissimam nuncupavit, fassus insuper, consensum gentium, qualis quidem in legis vim evaluerit, demonstrari non posse. Quin accedere potius hoc quidquid est juris ad naturam consuetudinis cujusdam, quæ universaliter vel mathematice vel moraliter inter gentes obtineat, ipso etiam tempore roborata. Sed quidquid hujus modo sit litis : (*b*) ratione profecto haudquaquam destituuntur, præclare olim a Bœclero (*c*) observata : valde se vereri, inquiente, ut vel Grotius vel quisquam alius inoffenso cursu hoc stadium decurrat, quin semper eo redeatur, unde discessum oportuerit ; si enim id spectemus & describamus, quod moratiorum gentium voluntate in legem iverit, MODUM considerandi jus naturale, non REM IPSAM a nobis mutari.

(a) Pufend. *de J. N. & G. II. 3. 23.* adde Dn. Thomas. *Jurisprud. div. III. 10. 4.*

(b) Dn. D. Werlhof. *de Pactis Liberar. Gentium* §. *7. 8. sqq.*

(c) Bœclet. *ad Grot. l. 14. p. 169. seqq.*

§. XIII. Igitur implicata heic & commixta fere omnia com parent, apud plerosque, quos consului Scriptores. Mallet, ut dixi, Pufendorfius inter humanitatis officia recensere, nec refragantur alii ex re centissimis, quorum nomina meritaque veneror. Neque Grotius abnuit, qui

in tantum ad jus naturæ refert, in quantum utique mos est naturali rationi consentaneus, (a) adeoque hoc sensu fundamentum habet in Jure Naturali. Id quod officium non tam homini quam humanitati deberi docet, & ad Senecam Quintilianumque provocat, publicam hanc humanitatem appellantes. Ubi id moneri potest, eo utique sensu ad humanitatis officia recurri heic posse, quatenus ab humanitate videtur alienum, corpus humanum, animæ tam nobilis hospitis domum abjici, & ferarum incursui esse expositum. Forsan in eo quoque fundamentum hujus rei ex ipsa naturali lege desumi posset, quod ad mortuos condere præstantem non gravat, petenti autem vel prodest, vel eximio quandoque solamini est. Quo quidem pacto officium defuncto *non ut tali*, sed genti, cujus pars sociusque erat, sed familiæ aut propinquis exhibetur (b) Quale non libenter dispensare detestanda utique malignitas inhumanitasque habetur. Ad ipsum vero defunctum si respiciamus, poterit officium ad primum illud de tuenda æqualitate, alteroque, ut æque homine tractando, præceptum qualitercunque REDUCI. Contra quod peccat, qui defuncti corpus hominis veluti caninum abjicit; (c) cum tamen eodem ipso modo morti necesse habeat, quemadmodum ex eadem cum defuncto sterpe descendit, & modo eodem natus nutritusque fuit.

(a) *Quamquam enim necessarius quorundam cum socialitate nexus ostendi non possit, ob evidentem tamen quam socialitati adferunt, utilitatem in J. N. fundamentum habere dicuntur.*

(b) Pufendorf. *de O. H. & C. l. 8. 4.* Thomas. *Jprud. div. III. 10. 8.*

(c) Pufendorf. *de O. H. & G. I. 7. 1. & 2.*

§. XV. Ostendimus, nisi fallor, qualemcunque investigandi hujus in ipsa natura juris modum, cum ratione defuncti, tum eorum respectu, qui sepulturam exposcunt, quo etiam sensu Pufendorfio humanitatis officium audit; Sed, regerit nuper Vir doctus, idemque Pufendorfii in plerisque satacer Hyperaspistes. *Rectius*, inquiens, *ad jus Gentium a Grotio refertur „jus sepulturæ.* Dubium non est, quin si una gens promiscue omnibus al„terius gentis membris sepulturam deneget, Bello, tanquam violato gen„tium jure, vindicati queat. Non igitur sat commode hoc jus Pufendor„fius inter humanitatis officia reponit, cum ad ea non nascatur ex lumine „naturæ nisi *imperfecta & minus plena obligatio*, quæ non foret sufficiens ad Jus hoc bello licito persequendum. Quanquam autem ea quæstio: An detur Lex gentes obligans & juri naturæ contradistincta? alium merito in locum seponatur; in eo tamen eximio Scriptori non adstipulor, quod velut Achilleum argumentum Pufendorfio obtendit. Utut enim REGULARI-

TER

TER quæ ex humanitate debentur, haudquaquam vi possint eripi, extrema tamen sæpe necessitas, qualis profecto hoc in casu, quem ipse Vir egregius formavit, evenire potest, efficit, ut talia *non minus* asseri queant, *quam quod ex obligatione perfecta* debetur. Qua quidem regula plurimis difficultatibus obviam itur, & alio in casu præclare usus est Pufendorfius, doctissimo Scriptori præ multis familiaris. (*a*) Nec ad Gentium Jus quoddam recurrendum statim est, (*b*) cum negari penitus nequeat, posse nonnunquam Jus quoque imperfectum in juris perfecti & pleni vim transire. Sic juris Gentium esse contendunt, ût præclare observat Zentgravius, jus transeundi terra & amnibus per alterius territorium. Gustavus Adolphus Suecorum Rex, Pomerani Principis Legatis, transitum deprecantibus anno 1630. respondit; Innoxium transitum apud omnes gentes semper fuisse liberum; ejusque denegationem divino humanoque jure justissimam belli causam haberi. Docet etiam Grotius transitum negatum armis vindicari posse. verum jus petendi transitum nonnisi imperfectum est, ceditque juribus alterius in dominio ejusdem in rem fluentibus, quibus solus istam SUAM appellare potest, unde vi & armis, nisi ex hostili animo id fiat, transitus denegatus vindicari statim non debet. Considerandum vero cordatioribus relinquimus, annon si una gens promiscue omnibus alterius gentis membris sepulturam deneget, animum id hostilem arguat? Certe singulorum salutem illa pessundare intendit exitioque illius imminere videtur. Igitur apud eos præcipue, qui in libertate statuque naturali vivunt, nulla est Lex, quæ tentatis prius, quantum fieri potest, tutioribus remediis, ejus generis malitiam impune jubeat grassari.

(a) Pufend. *de O. H. & C. l. 5. 23. edit. vero noviss. §. 21.*

(b) Zentgrav. *Summ. Juris divini Sect V. art. I. 18. 19. & Orig. J. Gent. Artic. IX. §. 26. p. 369.*

§. XVI. Sed in eo jam est, ut ad istum officii fontem deveniamus, qui uno verbo DECORUM adpellatur. Visus (*a*) hic ipsi Grotio modus fuit simplicissimus investigandi causam, propter quam introductus iste mos fuit, ut corpus humo tegeretur. Scilicet cum homo cæteris animantibus præstet, indignum fuisse judicatum, si ejus corpore alia animantia pascerentur; igitur inventam sepulturam, ut id quantum posset, caveretur. Fundamentum ergo proximum erit humanæ naturæ excellentia atque dignitas, & illa naturalis aversatio ne contemnamus. Igitur non ex præsumta solum, aut ante obitum declarata voluntate hoc quicquid est officii præstatur; cum etiam post mortem honeste tractari velimus, (*b*) & delicata quadam æstimatione quisque se complectatur; sed ex naturæ, ut dixi, huma-

næ ὑπερoχῆ, quæ corpus humanum non quovis modo tractari patitur, neque proteri illud tanquam rem vilem abjectamque aut abjici permittit. Hinc firmam arbitror collectionem; utique hoc non caninum, non beluinum, sed humanum corpus est, tam reverenter a vivente habitum; igitur non convenit, illud contemni; indecorum est, quod vivus tam delicate soliciteque æstimavit, ac occultavit, expositum aëris injuriis, publico conspectu diffluere, aut a bestiis non sine fœditate lacerari. Ergo reverenter habendum est, &, quo fieri poterit modo, locoque aptissimo, recondendum. Quid? (c) quod in ipso hominis vocabulo indicatur inesse aliqua dignatio unde ultimum efficacissimumque argumentum petitur, omnem ab ejus corpore, velut haud contemnenda olim proportione, contumeliam esse removendam.

(a) *II. 19. 2. adeo ut commentator non ignobilis, in quem hisce jam concinnatis incidi, existimet, Grotium potius morem a tot celebribus Scriptoribus juris Gentium nomine laudatum, quam speciem aut caput juris Gentium recensere voluisse.* Vid. etiam Velthem. *ad II. 19. 1. p. 1155.*

(b) Conf. omnino D. D. Zentgr. *Summ. jur. div. sect. II. art. 1. subsect. V. §. 6. & Orig. J. Nat. artic. VII. §. 16.*

(c) Pufend. *d. Off. H. & C. 1 7. 1.*

§. XVII. Non petitur id quod in principio est, quando ad humanæ naturæ dignitatem provocatur; quum nihil hoc argumento sit clarius, & ex delicato hominis erga seipsum affectu primum quorumlibet erga quoslibet officium deducatur. Decori, fateor, notio difficilior videtur, planum tamen est & cuivis pervium, quod Pufendorfius (a) decorum dicit, quod æstimationem illam quam de seipso habet homo, afficit, cujusve adeo neglectus dignitatem illius lædere intelligitur. Cui vetus illa Ciceroniana definitio congruit. Decorum id esse (b) quod consentaneum sit hominis excellentiæ, in eo quo natura ejus a reliquis animantibus differat, e quo principio Tullius ad ea cumprimis graviter infert, quæ decorum, quod vocat generali subjectum, hoc est, specialius illud lædant. (c)

(a) *Off. H. & C. I. 1. 11.*

(b) *d. Off. 1. 27.*

(c) *de quo extant elegantes Omeisii, & Menkenii F. Dissertationes. Exemplo vero suppeditat D. D. Hedingerus in Conspect. J. P. Nat. Tit. 31. 11. 3.*

§. XVIII. Sed, inquis, dignitati isti per sepulturam non consului. Num enim indignius putandum sit, cadavere humano pasci aves & quadrupedes, quam si vermes id devorent, aut ignis absumat? An indigniores creaturæ sint aves & feræ, quam vermes, ignis aut terra? Aut an soli isti populi dicta-

dictamen Juris Naturæ observarint, qui cadavera condivere? Specioſe quidem iſta regeri poſſunt, & excolendo ſolertius argumento inſerviunt. Interim quod primo loco de feris avibusque regeritur, facile largior, quoniam ab omnis retro ætatis ſapientibus, (*a*) naturæ dedecus fieri exiſtimatum eſt, ſi prohiberetur, quo minus ſepeliantur mortui. Imo indignius id exiſtimo, quia Deus inviſis ſibi Regibus minatur, futurum ut putrefacti projectique extra portas Jeruſalem jaceant, a feris volucribusque lacerati; & crudelitas quoque, diviniore judice ſpiritu habetur, ponere cadavera ſervorum Domini eſcam volatilibus cœli, carnem Sanctorum ejus beſtiis terræ. Effundere ſanguinem eorum tanquam aquam, ubi non eſt, qui ſepeliat (*b*) Si indignum non eſt, cadavere humano paſci aves, aut quadrupedes, quæ igitur vis querelæ tam triſtis? Cur ægre adeo tulere Chriſtiani, fratrum ſuorum, hoc eſt, martyrum corpora feris avibusque exponi? Cur etiam capitis periculo ea ſurripuere, noctu forſan minus adcurate cuſtodita? (*c*) Et annon conveniebat corpus humanum reverentius quam beſtiarum viles exuvias haberi? Cæterum de vermibus quod adjectum eſt, facile diſſolvitur. Utique enim humanæ naturæ probro eſt, mori, & anguibus eſcam fieri. Turpius tamen beſtiæ in morem abjici. In crematione quidem Romanorum Græcorumque, Sapientes nihil fere turpitudinis advertiſſe leguntur; niſi quod ejus novitatem vidit Tullius. Humata vero corpora, & defoſſa profunde, in pulverem cineresque abiiſſe obſervatum eſt; quod perpetuæ iſti, quam natura amat, ἀναχυκλώσει vehementer congruit, & a Cicerone quoque agnitum eſt, reddi ea ratione terræ corpus, atque ita locatum ac ſitum, quaſi operimento matris obduci, ut cum corpus terra ſit, quæ dederat, ipſa recipiat. (*d*) Conditura divino, quod ſupra allegavimus, edicto non repugnat, ſed pietatis aliquando qualecunque teſtimonium eſt. (*e*) Neque ea reditum corporis ad ortum, quem vocant, materialem penitus impedit, ſed etiam duntaxat cadaverum corruptionem retardat.

(a) *Collectanea ſuppeditavit* Grotius, *II, 19, 1.*

(b) *Pſalm. LXXIX. 2. 3.*

(c) *Laudandus in hanc rem* Marcus Velſerus *Commentario ad Paſſionem S. Afræ & Sociarum.* Adde Quenſted. *de Sepultura veterum IV. p. 62. ſq.*

(d) *uti Ennius apud Varronem loquitur.* Adde Dn. Zentgrav. *d. l. §. 7. p. 412.* & B. Oſiandr. *Theol. Caſual. P. ult. p. 404 ſqq. Ipſam vero cremationem, velut a paganis introductam & impiam, a Chriſtianis damnatam eſſe e Macrobio patet, qui eam ſuo tempore plane exoleviſſe commemorat*; Saturnal. *VII. 7. p. m. 544.* ibi: *Licet urendi corpora defunctorum uſus noſtro ſeculo nullus ſit. Quorſum pertinet illud e Capitularibus*

ribus Caroli M. 7. Saxonibus præscriptum; Si quis corpus defuncti hominis, secundum ritum paganorum flammis consumi fecerit, & ossa ejus ad cinerem redegerit, CAPITE PUNIATUR.

(c) *Jo. XII, 7. sqq. & XIX, 39. sqq. prostat de ea Præstantis Medici, Melchioris Sebizii Tractatus integer, ubi usus quoque Condituræ Physicus, Politicus & Theologicus ostenditur, §. inprimis CXXXVII. & sqq. historiam v. Curtii X. fin. de corpore Alexandrini pro suspecta habet.*

§. XIX. Dubium tamen adhuc videtur, quod, si ex humanæ Naturæ dignitate decidenda quæstio sit, non adpareat, quid anthropophagis responderi debeat, sæpe quippe gloriantibus, aliosque populos irridentibus, quod non dignius sepulcrum norint, quam si mortuos suos in succum & sanguinem redigant. Et quis non commendet factum Artemisiæ? Sed ita quidem species barbariei affingitur. Interim nullum fœtidius sepulcrum parari posset humano corpori, cum crudæ illæ particulæ non in sanguinem, sed alio migrent. Et quid homine indignius, quam cadaveribus, morbo seniove confectis pasci? Quid fœdius excogitari (*a*) Padeorum barbarie poterat, quos in more habuisse refert Herodotus, ut quoties Civium quispiam ægrotaret, cum sui maxime familiares interemerent, ne morbo tabescens carnes corrumperet. Quid turpius eorum in Orientali India consuetudine, qui ægrotantes plerumque trucidant, ne morte expirent naturali, minusque delicatas superstitibus epulas præbeant. Nimirum Cyclopum id est, ac Lestrigonum, qualis ille Polyphemus Virgilianus. (*b*) Quid? quod Aristoteles (*c*) inter τὰς θηριώδεις ἕξεις FERINOS habitus refert, in quibusdam Ponti nationibus deprehensos, quod κρέασιν ἀνθρωπείοις vescantur. Conf. tamen Dn. Thomas. *Introd. in Ethicam c. II. §. 106.* ubi recte monet, sine manifesta singularitate, imo quodam Bestialitatis amore fieri non posse, ut quis ea committat, quæ communiter habentur pro turpibus. Sed quæ restant, nos quidem DEO juvante, propediem conabimur explicare.

[a] *Herodot. 3. adde Wendelin. Polit. II. 21. p. 265.*

[b] *Æneid. III. circa fin. Visceribus miserorum & sanguine vescitur atro & q. s.* Conf. Jo. Bruyerin. *de Re Cibaria. II. 4. p. 116. sq.*

[c] *de Morib. VII. 6. p. m. 112. med.*

INDEX

Digitized by Google

INDEX

Locorum, ac præcipue Legum, e S. Scriptura nonnunquam conciſius, haud raro ex inſtituto expoſitarum.

Ubi Lit. P. *adjecta numero paginæ eſt; ibi Tractatio de Jure Pœnarum; ubi Lit.* D. *ibi Diſſertationes Selecta allegantur.*

GENESIS.

Cap. II. ℣. 3. p. 150
III. ℣. 16. 65
℣. 17. 152
IV. ℣. 14. P. 69
℣. 15. P. 101
℣. 23. 434
VII. ℣. 8. 366
VIII. ℣. 1. 192
IX. ℣. 4. 150
℣. 6. 149 450
℣. 25 P. 77
XIV. 585
℣. 4. ſq. 434
XV. ℣. 9. 496
℣. 16. P. 24
XVI. ℣. 6. 493
XVII. ℣. 1. 225
℣. 12. 495
℣. 13. P. 89
XVIII. ℣. 5. 208
℣. 25. P. 79
Cap XIX. ℣. 8. 487
XX. ℣. 3. 459
XXII. ℣. 6. 434
XXIII. ℣. 15. 16. 399 & 403
XXV. ℣. 6. 381 & 473
XXVI. ℣. 32. 377
XXVII. ℣. 19. ſq. 314
℣. 37. 388
XXIX. ℣. 26, 465
XXX. ℣. 43. 298
XXXI. ℣. 2. 597
℣. 11, 12. 298
℣. 32. 42. 298 434
XLII. ℣. 21. P. 110
℣. 37. 413
XLVII. ℣. 18. 492
℣. 24. ſq. 388 & 492
XLVIII. ℣. 22. 585
XLIX. ℣. 10. 516

EXOD.

Cap. I. ℣. 15. 322
XI. ℣. 2. 577

Digitized by Google

Cap. XII. vſ. 5. 220 & 550
vſ. 35. 196
XXI. vſ. 10. 376
vſ. 13. 116
vſ. 15. 489
vſ. 20. 494
vſ. 22. 484
vſ. 28. 113 & 270
vſ. 33. 421
XXII. vſ. 2. P. 89
vſ. 11. 336
vſ. 12. 272
vſ. 16. 269
vſ. 17. 483
vſ. 20. P. 54
XXIII. vſ. 17. 192
vſ. 32. 597

LEVITIC.

III. vſ. 16. 365
VI. vſ. 1. ſq. 272
XV. vſ. 16. 120
XVIII. vſ. 6. ſq. 450 454. 466
470
XIX. vſ. 19. 71
vſ. 27. P. 112
XX. vſ. 4. ſq. 110
XXI. vſ. 9. P. 63
XXII. vſ. 18. ſq. 220
XXIV. vſ. 19. P. 69
XXV. vſ. 25. ſq. 413
XXVII. vſ. 3. ſq. 400

NUMERI.

III. vſ. 31. 450
V. vſ. 1. 272
vſ. 6. 176
XV. vſ. 25. 92
vſ. 30. 92

Cap. XX. vſ. 14. 293
XXVII. vſ. 8. 9. 383
XXX. vſ. 4. ſq. 104 350
vſ. 14. 350
XXXI. vſ. 26. 589
XXXII. vſ. 23. 81 & 508
XXXV. vſ. 6. 116
vſ. 27. P. 20
vſ. 30. 407
vſ. 31. 32. 100 107
P. 70

DEUTERON.

VIII. vſ. 2. ſq. 219
XV. vſ. 13. 495
XVII. vſ. 2. P. 54
vſ. 6. 7. 437
P. 19 27. 94
vſ. 14. 519
vſ. 15. 545
XVIII. vſ. 14. 518
XIX. vſ. 5. 116. & P. 107
vſ. 11. 116
vſ. 21. P. 69
XX. vſ. 10. 344
vſ. 13. 589
vſ. 23. 291
XXI. vſ. 1. 195
vſ. 14. 462
vſ. 15. 16. 550
vſ. 18. ſq. 488
XXII. vſ. 1. 271
vſ. 2. 378
vſ. 4. 192
vſ. 5. 71
vſ. 8. 115
vſ. 11. 71
vſ. 24. ſq. 106
vſ. 28. 299 483

Digitized by Google

Cap. XXIII. vſ. 7. 598
vſ. 9. 572
vſ. 15. 496 576
vſ. 18. 311
vſ. 19. 559
XXIV. ℣. 3. ſq. 460
℣. 5. 567
℣. 6. 409
℣. 14. 492
XXV. ℣. 3. P. 36
℣. 5. 454
℣. 12. P. 31
XXIX. ℣. 19. 508
XXXI. ℣. 10. 560
XXXII. ℣. 8. 368
XXXIII. ℣. 19. ſq. 407

JOSUA.

I. ℣. 5. 421
VII. ℣. 24 P. 78
VIII. ℣. 5. ſq. 322
IX. per tot. 344
℣. 11. 534
X. ℣. 6. 578
XI. ℣. 19. 344
XX. ℣. 3. P. 89
XXII. ℣. 14 535

JUDIC.

III. ℣. 15. ſq. 320
IV. ℣. 12. 323
℣. 17 329
VIII. ℣. 22 509
IX. ℣. 24. 536
℣. 56. 508
XI. ℣. 1. 551
℣. 20. ſq. 293
℣. 30. 300
XVI. ℣. 30. 245

Cap. XVII. ℣. 6. 502
XVIII. ℣. 7. 438
XXI. ℣. 7. ſq. 297

I. SAM.

II. ℣. 25. 232
V. ℣. 8. 535
VIII. ℣. 13. 589
X. ℣. 5. ſq. 586
℣. 24. 509
XII. ℣. 3. 278
XIV. ℣. 24 348
℣. 27. 88
℣. 40. 555
XVII. ℣. 4. 255
XXI. ℣. 13. ſq. 330
XXII. ℣. 17. 114
XXIV. ℣. 7. 562
℣. 10. 509
℣. 21. 348
XXV. ℣. 31. 81. 348 108
& P. 10
XXVII. ℣. 9. 10. ſq. 332 588
XXVIII. ℣. 2. 332
XXX. ℣. 24. 589

II. SAMUELIS.

II. ℣. 14. 255
III. ℣. 28. 29. P. 94
℣. 34. 114
IV. ℣. 5. ſq. 581
V. ℣. 1. 509
X. ℣. 7. 575
XIII. ℣. 13. 454
℣. 28. 113
XIV. ℣. 10. P. 94
XV. ℣. 34. 523
XVI. ℣. 18. 328
XIX. ℣. 23. 349

Digitized by Google

Cap. XXI. ℣. 6, 8. 291. 384

I. REGUM.

II. vſ. 5, 6. p. 94
vſ. 23. P. 91
VI. vſ. 19. 332.
VIII. vſ. 10. 332
X. vſ. 28. 295
XX. vſ. 10. 534
vſ. 39. P. 41
XXI. vſ. 2. ſq. 520

II. REGUM.

IV. vſ. 1. 479
V. vſ. 18. 194
IX. vſ. 25. 291
X. vſ. 11. 537
XII. vſ. 4. 521
XV. v. 20. 528
XVIII. 525

I. CHRON.

XIII. vſ. 32. 601
XXVIII. per tot. 601
vſ. 28. P. 44

II. CHRON.

VI. vſ. 7. 598

ESRÆ.

IX. vſ. 3, 4. ſq. 461
X. vſ. 44. 462

NEHEM.

XIII. vſ. 26. 462

ESTHER.

I. vſ. 19. 543
III. vſ. 8. 294
VIII. vſ. 8. 543

JOB.

XI. vſ. 12. 387
XXI. vſ. 31. 508

Cap. XXIV. vſ. 14. P. 100
XXXI. vſ. 13. 495
vſ. 29. P. 100
vſ. 33. 306
XXXV. vſ. 14. ſq. 508

PSALM.

VIII. vſ. 7. 368. 515
XCIII. vſ. 1. 515
CXLV. vſ. 17. P. 31
XCVII. vſ. 9. 515

PROVERB.

VI. vſ. 30. 263
XVIII. vſ. 13. 421
XIX. vſ. 18 489
XX. vſ. 28. 560
XXX. vſ. 17. 291

ECCLESIASTES.

totius libri ſumma 9. & 10.
VIII. vſ. 11. 508
XI. vſ. 6. 558

ESAI.

XXVIII. vſ. 46. 603
LIII. per tot. 291

JEREM.

VII. vſ. 22. 225.
XXI. vſ. 12. P. 44

EZECH.

XVIII. vſ. 14-18. P. 78

DANIELIS.

I. vſ. 4. 5
II. vſ. 4. P. 31
VI. vſ. 8. ſq. 543
vſ. 10. 224
VII. vſ. 9. 231

HOSEÆ.

I. vſ. 2. 195
VI. vſ. 7. 306

MICHA

Digitized by Google

Cap. MICHA.

II. vſ. 6. ſeq. 225

SAPIENT.

XII. vſ. 15. P. 79
XIII. vſ. 3. ſq. 205
XVII. vſ. 10. 81

SIRACIDES.

X. vſ. 14. 283
XIX. vſ. 16. 284
XXX. vſ. 14. ſq. 68. 243
XXXIV. vſ. 20. 77
XXXVII. vſ. 9. 108
XL. vſ. 26. 77
XLII. vſ. 1. 72

I. MACCAB.

II. vſ. 34. ſq. 134. 145
vſ. 36. 4
vſ. 37. 260
V. vſ. 47. 293
VIII. vſ. 22. 593. 594
vſ. 27. ſq. 597
IX. vſ. 44. 4
X. vſ. 37. 594

II. MACCAB.

V. vſ. 10. P. 69

MATTHÆUS.

V. vſ. 20. 203
vſ. 28. 464
vſ. 34. ſq. 337
vſ. 42. 409
VI. vſ. 1. ſq. 203
vſ. 23. 91
XII. vſ. 4. 4
vſ. 12. ſq. 134
XV. vſ. 1-20. 203

Cap. XVIII. vſ. 23. P. 91
vſ. 25. 112. P. 51
XIX. vſ. 4. ſq. 148. 154. 449.
XX. vſ. 3. 406
vſ. 23. 12
XXI. vſ. 2. 572
XXII. vſ. 37. 175
XXIII. vſ. 13. 203
vſ. 16. ſq. 337
vſ. 32. P. 25
vſ. 35. P. 105
XXVI. vſ. 63. 334

MARCUS.

VII. vſ. 1. ſq. 283
X. vſ. 3. 516

LUCAS.

III. vſ. 14. 574. 590
IV. vſ. 27. 194
VI. vſ. 5. 89
vſ. 34. 409
XI. vſ. 38. ſq. 203
XII. vſ. 47. 98
XIII. vſ. 15. 4
XIV. vſ. 33. 203
XV. vſ. 22. 89
XVII. vſ. 10. P. 84
vſ. 20. 21. 203
XIX. vſ. 8. 272
XXIII. vſ. 34. 92
XXIV. vſ. 18. 321

JOHANNES.

IV. vſ. 22. 63
VI. vſ. 32. 516
VII. vſ. 23. 4
VIII. vſ. 9. 81. P. 110
IX. vſ. 2. 242
X. vſ. 18. 413

Digitized by Google

Cap. XVI. vſ. 2. 3. P. 53
XVIII. vſ. 36. 521
vſ. 37. P. 53

ACTA APOSTOL.

II. vſ. 44. 371
III. vſ. 17. 88
IV. vſ. 34. 371
V. vſ. 29. 158
VII. vſ. 22. 14
XII. vſ. 14.. P. 41
XV. vſ. 20. 365
XVII. vſ. 24. 130
vſ. 26. 170
vſ. 27. 226
XXIII. vſ. 3. ſq. 88 P. 97
vſ. 8. 12
XXVI. vſ. 9. 88

AD ROMANOS.

I. vſ. 19. ſq. 205
vſ. 21. 87
vſ. 28. 49
vſ. 32. P. 62
II. vſ. 14. 190
v. 15. 52
III. vſ. 19. P. 93. 112
vſ. 25. P. 62. 93.
IV. vſ. 3. P. 85
V. vſ. 16. P. 86
VII. vſ. 2, 3. 447
XIII. v. 1. ſq. 511. 571
vſ. 8. 161. 175
vſ. 10. 176
XIV. vſ. 14. 90
vſ. 23. 83

I. CORINTH.

II. vſ. 11. 88

Cap. VII. vſ. 4. 444
vſ. 8. 493
vſ. 12. ſq. 461
vſ. 21. 67
vſ. 37. 490
vſ. 39, 40. 138 447
X. vſ. 31. 227
XI. vſ. 7. 443
vſ. 30, 32. P. 75
XIII. per tot. 178
vſ. 13. 455
XV. vſ. 27. 368
vſ. 31. 339

II. CORINTH.

I. vſ. 2. 338
V. vſ. 19. 307
vſ. 21. 291
VI. vſ. 14. 598
VIII. vſ. 13. 408

GALAT.

III. vſ. 13. 291
vſ. 17. 307
IV. vſ. 1. 373
vſ. 22-31. 449

EPHES.

VI. vſ. 4. 490

COLOSS.

II. vſ. 8. 5
III. vſ. 21. 490

I. THESSAL.

V. vſ. 23. 237.

I. TIMOTH.

I. vſ. 11. 88
vſ. 13. 92 P. 97
II. vſ. 13. 178
IV. vſ. 3. 366
V. vſ. 6. 39

VI.

Digitized by Google

CAP. VI. vſ. 7. 299
vſ. 8. 365
vſ. 10. 299

AD TITUM.

I. vſ. 12. 423
vſ. 15. 91
II. vſ. 12. 191

HEBR.

II. vſ. 5. 6. 7. 8. 368
VI. vſ. 2. P. 109
vſ. 16. 351
VII. vſ. 22. 307

I. PETR.

III. vſ. 5. 87
vſ. 21. 80 595

II. PETR.

III. vſ. 5. 87

I. JOHANNIS.

III. vſ. 16. 250
IV. vſ. 20. 176

JACOBI.

V. vſ. 12. 337

APOCAL.

XIII. vſ. 17. 550
XVIII. vſ. 3. 495
XXII. vſ. 15. 311

INDEX RERUM.

A.

ABdicatio, 486. ſi Rex abdicaverit? 563
Abimelechus Saram domum ducens. D. 118 ſſ.
Abortus, 484
Abrahami diſpoſitio, 381
Abrahami facta. D. 131
Abraahami nuptiæ cum Sara non inceſtæ D. 135
Abſolutum imperium. 514 541
Acceptatio, 312
Acceptilatio, 414
Acceſſio, quid? 377. quotuplex? ibid. 307 381
Actiſiæ, 522
Acquiſitio bellica, 385
Actio humana, quid? 52. quotuplex? 103. elicita, imperata, 104. ejus PROCESSUS, 96. immanens, tranſiens, 104. omiſſionis, 104. ſimplex, mixta, 104. neceſſaria, licita. 136
Actio invita quænam? D. 124
Actiones mixtæ quæ & quales? D. 125
Actus interni, an ſubjaceant pœnis? P. 45. 48
- - ad humanam ſocietatem non pertinentes num dentur? P. 42
Adamus an? & unde habuerit Dominium? 369
Adgreſſus violentus an cum cæde poſſit repelli? 247. ſq.
Adoptio, 486

Digitized by Google

Advocatus, an nocentem defendere poſſit? 325
Adulterium, 459. animo factum, 415
Ædes urbanæ cur poſt annum relui non potuerint? 413
Ægyptii, eorum philoſophia, 13. eorum vaſa, ut abſtulerint Iſraelitæ? 176
Ægyptiacæ obſtetrices 321
Agricolæ, 603
Æquitas, quid? P. 94. 134. ejus exempla, 134. quotuplex. 281
Affectus. eorum vehementia. P. 97. 310. D. 197. quid? 75. qui primarius. 76. quotuplices? 76. eorum remedium, 76. qui DEO tribuantur? 219
Affectus quidam per ſe vitioſi, D. 120
Affirmativa præcepta, 427
Agri, quotuplices? 78. aget arcifinius, 379. Acceſſionis agrorum jus. 380
Albinagii Jus, 389
Aliena ut imputentur? P. 76. 119
Alienatio, an ad eam pertineat, traditio? 381
Alienatio Imperii, 547
Alea. privata, publica. 411
Alveus, cui lectus & venter fluvii? 379
Ambaſſadeur, 527
Ambigua verba an dentur? 419
Ameſius. Ejus argumenta contra præſcriptionem expenduntur, P. 72
Amicitia, 300
Amor. 77. DEI, 228. purus, 228. intenſivus, appretiativus, 229
Amyraldus de Jure DEI, 130
Anchialus D. 236 264
Ἀνδροληψία, 578
Angeloben an Aydes-ſtatt, 316
Anglicæ ſocietates pro pietate propagandæ, P. 49. de utilitate peregrinationis in Angliam oratio Auctoris, 17
Animal, an genus hominis? 241. an noxæ dedendum? 273
Animalia an licite necentur? 366. pura & immunda. ibid.
Animi cultura. 238. magnitudo, 239 de ejus conjecturatione. 243
Anima. Ejus immortalitas, 61, 240. an in ea ſit facultas divinatrix? 239
Annus Pubertatis. 310
Anthropopathicæ de DEO loquutiones, 209
Antropophagi. D. 301
Ἀντιπελαργία, 491
Aodi facinus. 318
Appenagium. 552
Ἀπόλαυσις, 459
Ἀποστασία, quid? ibid.
Apprehenſio, quid? 377
Arbiter, quid? 437
Aretologiæ ſumma, juxta objecta Legis Naturæ 192
Ariſtocratia. 535
Ariſtoteles, 23. ejus Philoſophia, 32
Armorum cura, 605
Arndii argumentum pro ſocialitate, 173
Arrogatio, 492
Artes, an ſalva humanitate occultari prohiberi poſſint? 301
Aſſecurationis jus, 411
Aſylorum Jus, P. 104. ſq. an competat Legatis? 528.
Athei qui? 203. eorum juramenta 355 unde orti vel aucti, 213.
An in eos jus habeat DEUS, 151
An Atheus homo cenſendus? 204
cum Atheo ut procedendum? 212
Atheiſ-

Digitized by Google

Atheiſmus punibilis D. 114
Atheiſmi ſuſpicio, 212
Atheiſmus quotuplex, 212. an ſit peccatum imprudentiæ? 213
Atheiſmus vitium injuſtitiæ non ſaltim imprudentiæ. D. 225. 256
an Reip. per ſe noxius? 213
Atheorum perverſitas, 214. ſtoliditas & miſeria, 214. D. 230. inquietudo, 215
Atheiſmo datæ occaſiones. 216
M. Attilius Regulus. 352
Avariæ Jus, 410
Avaritia. 299
Αὐτοχειρία, 245

B.

Bælius. D. 225. ſſ.
Balleyen, 601
Baratta, 412
Baſileæ obſervatur Judæi tumulus, 285
Beatitudo quotuplex? 40
Beckeri (Balthaſaris) Sadducæiſmus. 193
Bellum. An detur punitivum? P. 11. 17. in eo ſit adquiſitio. 385. ſq. in ejus eductione, quibus parcendum? 585. quid? 572
An licitum? ibid.
Bellum a ſtatu naturali integro abhorret. D. 244
Belli Cauſſæ quotuplices? 575
an metus? 575
Cauſſæ juſtificæ, ſuaſoriæ, ibid.
Bellum quotuplex? 575
pro quibus gerendum? 577
an ad illud requiratur vocatio? 578
an liceat militare in bello injuſto? 579
in eo agendi modus? 579
ad bellum qui adhibendi? 580
de eo ut deliberandum? 582
ut ſignificandum? 582
ejus denunciatio, ibid.
in bello quibus parcendum? 567. 585.
P. 33.
Bello miſeris parcendum. D. 284. 286
belli diſciplina. 590
an ex utraque parte juſtum eſſe poſſit? 591
Belli jura non excludunt humanitatem. D. 176. ſſ.
Beneficium ſimplex vel prægnans, 299
Bigamia. 447
Beſiehnen. D. 275
Bonum, quid? 67. 68. Bonum ſummum. 71
Bonitas, ut differat a juſtitia? 138
de VII. Britannis hiſtoria. 261
Boruſſorum Origines. D. 146 ſſ.
Brandſchatzung. D. 285
Bruta. In ea num cadat pœna? P. 29. D. 196. an ratio. P. 30. ſq. Bruta rationis expertia. D. 193. ſſ. an ſubjectum L. Nat. 199

C.

Cadavera facinoroſorum, an inſepulta relinquenda? 290
Calculus Minervæ, quid? P. 102. ſeq. 518
Capitatio. 296. 522. Caritas. 176
Captivi honeſti redimuntur. D. 281. ſſ.
Captivorum permutatio ex æquo facienda. D. 286. ſſ.
Captivi redemti quæ officia? D. 287
Carnium eſus, 365. in Papatu vetitus, 366. an & ante diluvium? 366. cur quidam prohibetur? 367

Digitized by Google

Caro carnis, 470
Carolus V. an recte cum Landgravio egerit? observatio Obrechti, 349
Cartels, quid? 402
Casus profligatur, 210
Causſa Moralis, 109. ejus differentia ab agente morali, 109. quot modis? 110. 111
Celtæ, 17
Characteres populorum, 74
Chartæ putæ, 328
CHRISTUS DOMINUS inſtar abituri ſe gerit, 320
Chriſtiani primævi ab Ethnicis Atheiſmi inſimulati. D. 224
Chinenſes, 15
Cives, quot ordinum? 600
diviſi ab ætate, 601. ab origine, qualitate, quantitate. 602
Civilitas morum, 69
Civitas. Ejus finis. 502. origo, an demonſtranda ex appetitu ſocietatis. 506. ejus geneſis, 509. qui perpetua? 516. ut deſinat? ibid. quid? ibid. cur perſona? 517
cur unam habeat voluntatem? ibid. Eam an cives absque venia deſere poſſint? 605
Civitas corpori humano comparata. D. 241 ſſ.
Civitatum Syſtema. 537
Civitates Clientelares. ibid.
Clerici a bello exemti. 580
Coacte militantes. 110
Cognitionis modi apud Hebræos 5
Cogitat. Ciceron. P. 58
Cœlibatus, 296
ColliſioLegum. Ejus exempla. P. 73. 156
Comitas, ſtylo politico. 594
Comiter obſervare, 542
Commoda aliorum, quomodo indefinite promoveantur? 258
Communio primæva, an fuerit? 368
quæ jure naturali? quæ Chriſtiano? 369. quotuplex? ibid. primorum Chriſtianorum. 371. Civium. 372
Complimenta. 313. Commutatio officiorum. 59. v. colliſio.
Compromiſſum, 437
Computatio in matrimonialibus. 453
Concubinatus. 472
Concurſus cauſſarum, 119. lædentium. 273
Conditio, quid? & quotuplex? 328
Conjectatio animi, 243
Conjecturæ. Ubi locum habeant, 420
ex effectu? vel conjunctivis? 420
Conjugium v. Matrimonium.
Conſuetudo, 74
Conſcientia, cur ſic dicta? 78. quid? 79. 80. antecedens, conſequens, 79. poſt factum, 508. cur ad *Cor* referatur? 80. bona, mala, 80. malæ vis, 80. officium conſcientiæ Elenchticum. 81
Ejus diviſio, 81. Dubia 83. ſq. Erronea, Cur qui contra errantem agit, peccet? 89. ſq. an detur conſcientia errans? 81. tenera. 94. Scrupuloſa, 93. præpoſtera, ſuperſtitioſa, 94. ejus velut exſurdatio ad tempus. 507.
Conradinus ultimus Sueviæ Dux. D. 168. ſſ.
Conſcientia loquitur exiſtentiam Dei. D. 216. ſſ.

Con-

Digitized by Google

Conſcientia tortor. D. 217
Conſenſus Gentium probat exiſtentiam divinam. D. 218
Conſenſus Parentum an ad nuptias liberorum requiratur? 482
Conſenſus quotuplex, 313
Conſilium quod, & quotuplex? 116
Contemplatio, 15
Contractus, quid? 405
diremtorius, commutatorius. ib. nominatus, innominatus, 406. do, ut des, do, ut facias. facio, ut des, ibid.
Contractus mixtus, ibid,
μονόπλευρ, δίπλευρ, ibid. de Contractibus regula præcipua, 414
Controverſiæ illuſtres, 437
Conventicula, 223
Convivia, 344
Copulatio, 375
Correctio verbalis, & fraterna, an pœna? P. 25
Correptio fraterna. 284
Corpus hominis, ab eo argumentum pro Lege naturæ, 166. de eo quid Hebræi? quid Pythagoræi? 242. de ejus cura, 243
Creatio primum vinculum obligationis erga Creatorem, 127
Creatura innocens an a Deo puniri poſſit? 31 P. 29
Crudelitatis exemplum commiſſum in Cunradino. D. 184
Culpa, quid? P. 85. quotuplex? P. 83. 278. leviſſima, 282
An dimiſſa culpa locum habeat pœna? P. 74. ſeq.
Cultus divinus, quod ejus fundamentum? 221. eſt fundamentum veræ eruditionis, 221. externus, an ex Lumine naturæ demonſtrabilis, & neceſſarius? 228. cultus divini tempus. 223. locus. 224
Cultus externus jure naturæ præceptus. D. 233
Cura animarum neglecta maxime imputabilis. D. 122
Cupiditas, 76
Cynici, 24. 25

D.

Damnum, 267. quinam id teneantur compenſare? 267 ſq.
Davidis factum in Ammonitas, 282 furoris ſimulatio? 330. character, 323 alia ſimulatio, 331. annon juramenti, quod Simei præſtiterat, ſanctimoniam læſerit? 348
Debitum cur peccatum dicatur? P. 48
Decimatio, pœna militaris, P. 36
Decorum 68. 69. ſq. 289. D. 301. in nuptiis, 464. de eo Lex, Deut. XXII. 5. 71
Defenſio ſui, quæ licita? 246
Definitiones non temere mutandæ. 242
Defuncti. Erga eos officium, 284 ſq.
Defunctis quæ debeantur Officia? D. 298 ſq.
Deiſmus, 215
Demeritum, quid? 135
Demonſtratio Moralis, 36. 37. a fine 478 ſqq.
Denunciatio Belli, 582
Deputatus, 577. Deſertio malitioſa. 461
Deſponſationes impuberum, 475
DEUS. Ejus exiſtentia an operoſe probanda? 203. ignotus. 208
pro ea argumenta, metaphyſica, phyſica, moralia. ibid.

Digitized by Google

probationes, quibus utitur Spiritus S. 204
Ejus notitia duplex. 205 b
argumentum a consensu gentium 208 sq.
a Judæis, 209
a futurorum prædictione, ibid.
An siderum conditor, 216
De Deo ut loquendum, 232
Deus colendus: D. 208
Dei unitas demonstrata. D. 231
Definitionis quid sit homo? quodnam genus? D. 238
Diana (Antoninus) ejus doctrina. 256
Dictatura. 539
Dies Civiles. 420
Dilatio pœnæ. P. 92
Direptionis Jus, 518
Discenda quæ. 61
Disciplina belli, 590
Divortium ejusque causæ, 458
an indulgere possit Episcopus Romanus. 466
an inferat Religio? 461
an sterilitas? 462
an morbus 452
Dispensatio, quid? P. 92. 94. 133. ut differat a relaxatione, 350. Cæsarea in matrimonialibus. 461. An locum habeat circa pœnas Lege positiva univetsali definitas? P. 97. An interceserit in Lege Naturæ? 193
an facta circa polygamiam? 449
Dissimulationes num licitæ? D. 139 sq.
Divinatio. 243
Distributio Juris 282
Doctorum officium, 604
Doctrinarum examen, an pertineat ad Jus circa Sacra? 521
Dogmata perversa quandoque puniri possunt. D. 229
Dolus, quid? 278. qui circa promissum intercessit, 327
Domanium, 572
Dominus, an naturaliter habeat Jus in vitam servi? 493
Dominii fundamentum, quod? 364
Dominium, quid? 322. ejus objectum 326
externum, internum, 373
plenum, minus plenum, ibid.
revocabile, singulare, commune, ibid.
An consistat in facultate rem abdicandi? ibid.
Ejus objectum, an sit mare? 374
Dominium eminens 571. vulgare, 376
directum, utile, ibid.
intra actum primum, vel secundum ibid. quotuplex ejus adquirendi modus, 377
ut desinat? 414
quid dominium eminens? 571
contra illud argumenta, 572
Donatio Pontifici facta, 547
Principis, an revocabilis? 549
Dubia conscientia, 83
Dubium speculativum & practicum, 84
Duella, eorumque Jus, 252 sq.
publica, an probanda? 254

E.

Ebrietas. 76
Eclectici, 30
Ecclesiastis Salomonæi summa, 9.
Ecclesia an habeat Jus belli in regiones incognitas? 591

Edu-

Digitized by Google

Educatio liberorum, 480. D. 294 sq.
Elbingæ descriptio, D. 147
Elbingensium Civitas Regi Borussiæ asserta. D. 152. sq.
Elbingensium Reformato, D. 148
Electio, 95. an præferenda successioni 549
Eli pater indulgens, D. 259
Elisæi factum. 332
Emancipatio, 486
Emphytevsis, 387
Envoye, 127
Epicurus. 130
Epicureismus, 212
Ἐπιείκεια, quid? P. 94. an locum habeat in Lege Naturæ. 424
Errantium multitudo haud excusat, D. 123
Error erroem parit. D. 123
Error, quid? 86. quid theoreticus practicus? 86. Juris, facti, 86
Erroris caussæ, 92 sq.
in promissione, 310 361
Eruditio vera, 221
Essleni, qui? 11
Evictio, 397
Exæquatio, 399
Excerpendi ars, 221
Exheredatio, 486
Existentia Numinis probatur, D. 259
Existimatio, quid? 567. simplex, absoluta, hypothetica, composita, integra, 516. intensiva, 569
Expositio prolis, 485 486
Expromissor, 412

F.

Facultas sermocinatrix. Argumentum ab ea ad Legem Naturæ, 167. Divinatrix. 243
Favorabilia. De iis quæstio nupera. 418
Fecialis. 583
Feminarum Copia, an exteris faciendа? 296
Feudalis nexus non tollit Majestatem, 532
Fidejussio Criminalis, an detur? P. 41. 412
Fidejussor. 412.
Fides an etiam malis servanda? 314
an hæreticis? 358 sq.
de ea Carolus V. 349
Fides sancte cuilibet servanda. D. 199
Finis in Moralibus. Ejus Vis, 165 478 sq. hominis, qui? 174
Finium Comparatio, 61. 62
Fines rerum ordinatissimi probant Deum. D. 216
Fiscus, 572
Fœdus inæquale, an tollat Majestatem? 532 593
æquale, inæquale, ibid.
Fœdus differt a pacto, 393
naturale, civile. ibid.
indefinitum, 600
reale, personale, 594
differt a Sponsione, 595
an liceat inire cum infidelibus? 596
an fœdera de objectis, ipso jam naturali Jure præceptis iniri sine ignominia possint? 599
Formularum in juramentis sensus, 355
C. *Færstnerus*, de Politica, quam non agnoscet noster Dominus JESUS CHRISTUS, P. 40
Frangipanum familia de Cunradino male merita D. 173

Digitized by Google

Friderici Auſtriæ Ducis fata. D. 175
Fridericus Barbaroſa divortium facit, 451
Fuga, ad eam obligatio, 251
Fugere eſt Reorum.
Fugiens & ſupplex an extradendus? 605
Frumentarius Alexandrinus, 404
Fur nocturnus. De eo Lex divina. 258
Futurorum prædictio, 211 ſq.
de furtis loquendi gradus. 308

G.

Galenius, Epiſcopus, Miles. 580
Gamaliel, 10 ſq.
Garantia, 595
Garum, 367
Gaſſendi operum recenſus. 31
Genethliaca ars, 243
Generatio, an fundamentum Imp. Paterni? 479
Gentium conſenſus in aſſerenda Exiſtentia DEI, 208. ſq.
Gentium Jus varie accipitur. D. 180
Gentes, quas & quomodo devoverit excidio DEUS, 344
Geranii jus, 295
Germanorum veterum religio. D. 221
Gibeonitæ. Iis juravit Joſua. 345
Gradus loquendi de futuris, 308
Gradus in Matrimonialibus, 450 Lev. XVIII. non omnes enumerati, 454
humana lege prohibiti, 458
de prohibitis gradibus Melanchthon 471
Grotius notatur:
de adgreſſore violento, 249
in definitione matrimonii, 439
Grotii vita & inſtitutum. 33. 34
Ejus librorum de Jure Belli & Pacis interpretes, 35
Grotius, non recte ſtatuit, Jus pœnarum Jure naturali a quovis exerceri poſſe. P. 17. nec bene ſtatuit bellum punitivum, P. 20
Grotius exponitur, L. I. c. IV. §. 7. P. 40. ejus definitio Legis Naturæ vindicatur, 197. ejus ſententia de Moralitate objectiva defenditur, 201. Vindicatur ejus diſtinctio inter flumen qua flumen, & qua aqua profluens vocatur, c. Pufendorfium, 291 in quæſtione: de voce *primus* defenditur, 419 ejus votum de compoſitione controverſiarum illuſtrium, 438 de ſucceſſione maris aut fœminæ, 555. ejus argumenta pro Jure Belli. 574. Ejus Conſilium Anti-Turcicum, 595

H.

Hæreſis, an objectum pœnarum? P. 51 ſq.
Hennigeſius, V. C. de imperio maritali, 443
Henricus II. & Cunegundis ſemper virgines, 463
Heres, an teneatur promiſſis defuncti 384
Heraldica Ars, 571
Hiſpani, an ex peccatis Indorum jus ipſis in Indos natum? P. 24
Hobbeſii principium L. N. 182
Status naturalis, 434. an ſerio ſtatuerit ſtatum bellicum naturalem? 435. Status bellicus refutatur, D. 257. contra Imperium temperatum 530

Hobbe-

Digitized by Google

Hobbesius ex Atheismo peccatum imprudentiæ faciens. D. 226
sententia circa Patriam Potestatem notata. D. 292
Homagium, 563
Homo. Ei, qua tali, quæ competant? 3. quot ejus partes? 236
Homo constat duabus partibus. D. 239
237. quid? 241
Homicidii pœna, P. 34 sq.
An relaxabilis? P. 97
Hominis jus ad hominem, 187
Homicida, an teneatur ad pensandum lucrum, quod heredes spectare potuerant? 269
Honestas quid? 138. publica, 464
Honestum quid circa pœnas. P. 116
ab utili nunquam secedendum, D. 191 sq. 256
Honoris verba, 313
Honor, ut jure perfecto poscendus? 569
Hosea exemplum, an probet dispensationem in Lege Naturæ, 195
Hospitalitas D. 137
Hostis, in eum Jus, 251. quousque omnia in eum liceant? 587
Humationis Antiquitas. D. 305. sq.
Humilitas, 283
Hyperbole, 313
Hypotheca, 409

I.

Jacobi artificium, 298. matrimonium cum Lea, 465
Jaelis facinus, 329
Idea, quid? 59
Idololatria, 213. ejus origo, 218
Jephtæ votum, 340. ad præscriptionem provocatio. 390
Ignorantia, malitiosæ privationis: quid? 86. pravæ dispositionis: puræ negationis: particularis: 88. voluntaria, involuntaria, 87. secundum quid, vel simpliciter, ibid. agere *per ignorantiam*, & ignorantem, 87. Ignorantia universalis & particularis, 87 Juris, 87. Ignorantiæ caussæ, 92. efficax, concomitans, 87. D. 126
Ignorantia quandoque excusat. D. 121. 126
Ignorantia rerum, quæ sciri debent, peccaminosa est ibid. & 227
Illicitum, an etiam semper sit invalidum? 139
Immortalitas animæ ex Lumine nat. certo demonstrari non potest. D. 236
Imperium, quid? ut a dominio differat: 477. Martiale, 443. an & in Statu integro locum habuisset ibid. Paternum, unde? 478
Imperium paternum. quomodo dicatur Majestas? 478. paternum, an se extendat in vitam liberorum? 489. Quomodo ad bona. ibid. saltim in familia segrege? 490. an ad perpetuam Virginitatem vovendam? ibid.
Civile, ut deferatur a populo 509
Imperium absolutum, 514. 541
temperatum. 530. ejus caussæ, 541
habendi modus. 539. 545
an *alienabile*, & quando 547. sq.
Imperii Germ. Forma. 530
Imperii Ord. Jus ibid.
Imperium Civile an in statu integro locum habiturum? D. 246 ff.
Imperium divinum a Creatione deducitur. D. 250
Impossibile quotuplex? 118
Impos-

Impossibilium non est obligatio, P. 50
Imputabilia homini, quæ? 113. etiam quando occasionem dedit, 114
Imputatio, quid? P. 85. sq. imputatio ex gratia & debito. 108. in sacris vox, 109. alienorum, 110. nuda, efficax, 108
Impuberum desponsationes. 425
Incestus parentum cum liberis nimis leviter expensus. 154
Incestus parentum & liberorum. Quod fundamentum turpitudinis 454 de, incestu lex divina, 470
Incestus jure naturæ illicitus. D. 135
Indifferentia quid & quotuplex? An detur in individuo. 104
Induciæ. 590
Infans an subjectum promissionis, 310
Infortunium, 143
Ingeniorum formæ, 74
Ingrati actio, an detur? 397
Injuria, quid? 141
Innocens, an, aut qui puniri possit? P. 36
Innocentem punire Deus non potest. D. 206. ff.
Innocens an certo in casu obteri possit? 249
Instrumentum nudum, an possit esse homo? 113. 114
Insignia, 570
Integritas Moralis. D. 126
Intellectus, quid? ejus quatuor facultates, 58. ejus usus, 59. objectum, 60. ab eo argumentum pro Socialitate. 167
Intentio, quid? 95
Intentio, quid? & quotuplex, 110. 111
Inter pretium. 405
Interpretatio, quid? 415. interpretatio juramenti, 358. interpres idoneus, 415
Interpretatio Grammatica & Logica, 416. ejus Regulæ, ibid.
Interpretationis benignæ fundamentum, ibid.
Interpretatio authentica, usualis, doctrinalis, declarativa, extensiva, restrictiva. 417. declarativa speciatim. 419 extensiva, 421. restrictiva. 422
P. 94. ex defectu voluntatis originario, ibid. ex defectu materiæ, ibid. ex casus emergentis repugnantia cum voluntate, 424
Inviolabilitas Principum, 562
Invitum, quotupliciter sumatur P. 30 per ignorantiam; per violentiam, 106
Johannes Baptista milites non jussit militia excedere, 573
Jonica Philosophia, 18
Josephi (Flavii) de Christo testimonium, 12
Josua juravit Gibeonitis, 345
Ira, an de Deo prædicari possit? 218
Iræ jus, 255
Irregularitas Reipubl. 531. sq,
Itineraria, 392
Judæi, Deum testantur, 211. eorum inhumanitas, 294. Juramentum, 347
Judæi inter Christianos jurantes, D. 264 in Hungaria peculiaris formulæ adstringuntur, D. 265
iidem aliter jurant in Belgio. ibid.
Judæorum Juramentis fides habenda. D. 266
Judæi erga defunctos religiosi. D. 300
Judicum officium: 604

Digitized by Google

Judicia DEI, quid? P. 77. 29. 229.
Judicia perversa homines plerumque probos premunt, 233
Juramentum. D. 260
Juramentum, quid. 336. an a Christo prohibitum. 337. 340
in eo invocatur Deus, 338
ut differat a voto, an per creaturas licitum, ibid.
an ab infideli exigere liceat Christiano. 341
Juramenti ab Judæis exacti formula. 342
Juramenta a Judæis licite exiguntur, D. 268. ff.
per Evangelium. 343
Juramentum per S. Evangelium licitum est. D. 271
quod Gibeonitis præstitit Josua. 343
vi extortum, an obliget. 345. an obliget ad rem illicitam. 347. an in juramento locum inveniat Relaxatio? 349
an novam inducat obligationem. 351. illius *irritatio* ex parte Regum. 357
Juramenta a gentibus quibusvis reverenter habita. D. 261
Juramentum, an late semper interpretandum. 354. an si res non illicita, majus bonum impediat, jusjurandum valeat. 354
Juramentorum formulæ, earumque sensus. 355. an, quod contra jusjurandum fit, illicitum tantum sit, aut an & irritum. ibid. de Juramento athei. 356. jurata asseveratio. 357. de Interpretatione Juramenti casus. 358
Juramentorum inter solennia digitorum levatio. D. 162
manuum ad femur adpositio. D. 162. ff.
Evangelii tactio. D. 269
Jurare Christianis licet. D. 272
Juramentum vi extortum. D. 273. ff.
Jurisprudentiæ universalis existentia, & utilitas. 2. 3
Jus inventionis. 378
Jus corporis quale. D. 137
Juris naturæ quæ sint, aut quæ ei non adversentur. 453
Jus in vitam propriam, cui uni competat. P. 41
Jus in Re. 373
Jus Gentium. 146. 386. vide Lex Gentium. Ejus Specimina, 592
Jus Naturæ ut investigandum. 160. an recte dividatur in stricte & laxe dictum. 453. Regula de iis, quæ sunt J. N. 454
Juris Naturæ definitiones. p. 197. sq.
Jus Naturæ an mutabile. 201
Jus, quid? quid sumtum pro attributo actionis, vel personæ. strictum, perfectum, imperfectum. 122. de eo cedendum. 362. æquatorium, rectorium. 123. internum, externum. 123. 114
Jus imperfectum transit in perfectum. 288
Jus Regium. 419
Jus circa sacra. 520
Jus absolutum. v. Imperium.
Justitia commutativa & distributiva, quid. P. 58. sq. 143
Justitia universalis, 140. particularis, 143 directiva, correctiva. 143

Justi hominis actiones, an possint esse injustæ. 141
Justum materialiter, vel formaliter, 592
Justus dolor. P. 97

K.

Kampff-Gerichte, 229
Kiriathsepher. 604

L.

Latroni, qui Juramentum extorsit, an fides servanda. 345
Lamechus primus polygamus. 450
Legati. De iis fusè. 422. sqq.
Legati Eorum Jus, Inviolabilitas, 524. qui mittendi eos jus habeant. 325. Eorum distinctiones. 527
Leges Hebræorum criminales an adhuc obligent, quisve eorum usus. P. 112
Leges Hebræorum particulares, v. c. forenses. 155
Leges sumtuariæ. 559
Leges stultæ, an obligent subditos. 156
Leges, quando mutandæ. 559
Leges civiles. 559. earum finis. 560.
Leges Paribiles, quid. P. 80
Legis sensus, unde patefiat. 421
Lex, ejus necessitas. 122. quid. 125. ut differat a pacto. 125. ejus partes. 126. unde magna ei auctoritas. 555 quotuplex. 145. Leges pacti, quid 362
Lex æterna. 161. an figmentum. 196
Lex naturalis, an propriè dicta Lex. 145. ejus effectus. 189 unde eruenda. 161 quomodo cordibus inscripta. 190. 196. quotuplex. 191 Ejus objectum. 191
Lex naturalis quomodo differat a positiva. 20
Lex pœnalis, quid. P. 57
Lex positiva universalis, demonstratur, P. 100, Conf. 147. ejus objecta. 148. sq. 471. quando promulgata. 471
Lex Gent. peculiaris, an detur. 146. 386
Lex Rhodia. 410
Lex humana, an obliget in Conscientia. 560. de ea Suarezius. 564
Lex naturæ, an in ea dispensatum. 193. ut promulgetur. 198 Ejus subjectum, an bruta. 199 quomodo differat a Lege positiva. 201. an sit mutabilis. 201 an in eam cadat ἀπαχία. 424
Lex permittens quid, & an agat. 137
Libellatici. D. 144
Liberos an liceat abjicere prostituere, exponere, vendere, oppignorare. 485. 487. ad Judicem ducere. 437 perpetuæ virginitati consecrare. 490
Liberorum fortunis prospicere. 491
Libertas, quid. 63. an soli competat voluntati. 65. Liberum arbitrium. 63. 65. quid libertas κατὰ σήμενα. quid civilis, & personalis. 65
Libertatis necessitas atque usus. 66
Libertas Dei. ibid. An in ipsum cadat libertas contrarietatis & contradictionis. ibid.
Libertas homini vindicatur. D. 196. ff.
Libertatis impedimenta quæ? 73
Libertas naturalis. 433
Licet: an decet. 464
Licitum quid, & quotuplex. 136. circa pœnas. P. 115
Lidolaip. 387

Linea

Linea, quid. 452. recta, descendens, æqualis, collateralis. ibid. Lineæ, an gradus propinquitatis respiciendæ in successione. 553
Lites in statu naturali, ut possint dirimi. 435
Logomachiæ, unde? 416
Lothi, filias prostituentis factum, 487
Lœwenhokius, 192
Ludi Jus, 310
Lupanaria, 439
Λύτρον, 401. D. 279. 282. sq.

M.

Magasin, 559
Magistratus, 460
Majestas, quo sensu Dei Vicaria? 481 ut immediate a Deo? 510. sq. quid; 514. Ejus subjectum, 538. ejus Jura, 514. dividuntur. 515. an desinat, si adsit clausula commissoria, ut si Rex fidem fallat, Regno cadat? 528
Majestas, an divisibilis? 529. eam an tollat fœdus inæquale? 532. an nexus feudalis, vel pensatio stipendii ibid.
Majora vota, an absolvant in Conscientia? 273. Jus partis majoris, 517
Malum culpæ & pœnæ. P. 6
Malum minus, an eligi vel permitti possit præ majori? 137
Malum, quid? P. 71
Malebranchius de ideis, 59. D. 252
Mandata, 561
Manfredus. D. 169
Manus, ut adscribatur brutis? P. 28
Mare, an sit objectum Dominii, 374. sq.
Marienburgum. D. 147
Maritale imperium, 443. ejus temperamentum, ibid. an ex delicto ortum? ibid.
Mariti officia, secundum Hebræos, 476
Mas in successione, cur præferatur fœminis? 558
Mater, cur Lev. XIX. 3. præponatur Patri? 478. an subjectum proximum Imp. paterni? 482
Matrimonium, quid? 439. ejus institutio, 442. an certis in gradibus prohibitum? 462. an dirimat morbus? 459. an religio? 461. an sterilitas? 462. Verum ne sit, cum pacto servandæ perpetuo virginitatis? 462. ad Morgangabicam. 473
Mediator. 437
Megarici. 30
Membra. In ea Jus pœnarum, P. 35
Membri mutilatio, an cum cæde invasoris vitari possit? 255. usus præternaturalis. 442
Mens, quid? 242
Mendici, an ferendi? 292
Mendacium, 317. quid non sit? 320
Mendacii an reus sit, qui delictum coram Magistratu negat. 313
Merces transferendi Juris quæ ratio. 295
Meritum, quid? 135. P. 85
Methodus Philosophiæ Practicæ, 38
Μετεμψύχωσις, unde 185. 242
Metus, unde aliquando? 77
Metus quæ phænomena. D. 132. 133
Metu extorta pacta, an obligent? 308
Miles voluntarius. 579
Miltonus divortii Patronus: 460
Ministri Principum, 557. Nimii, ibid.
Minister meræ executionis, an a peccato

to immunis? P. 27. 28
ei an accedat infamia? 569
Mitigatio pœnæ. P. 92
Mixtio valde mutat ſimplicia. 509
Mixtura boni & mali an detur? 105
Mixta Respubl. 519
Modus adquirendi dominii originarius, derivatorius, 377. ſq. habendi Imperium. 539. 545
Modeſtia. 283
Mohatra. 412
Monachi, quot in Gallia? P. 96
Monarchomachi. 412. 562
Monarchia, quid? 534
Monopolii Jus. 407
Montes Pietatis. 412
Morale, quid? 53
Moralia: An in moralibus detur demonſtratio? 36
Moralitas, quid? in quo conſiſtat? 53
objectiva, & fundamentalis. 36. 55. 199. formalis. 56
Mors juſte vicaria, an detur in foro ſoli. P. 41
Mulieres. De iis Parodoxum Helmontii, 443
Mundus ex atomis haud confluxit. D. 214. ſſ.

N.

Naamanis exemplum, an probet diſpenſationem in Lege Naturæ? 194
Natura hominis. Ut ex ea cognoſc[illegible] Lex naturæ, 163
Naturalis ſtatus bellicus non eſt. D. 256. ſſ.
Naturalis ſtatus quomodo concipiendus. D. 248
Naufragium. An in eo præcipitari poſſit, qui ſortem detrectat? 263
Neceſſitas moralis, 196125
neceſſitatis Jus. 259. 262. 264
neceſſitas communis, gravis, extrema, incolumitatis, 259. quomodo excepta in LL. humanis & divinis? 260
Neutri in bello, 580
Noachidarum præcepta. 181
Notitia Dei, inſita, adquiſita, 205. b. 206. de inſita rurſus. 207
Notitiæ naturales dantur. D. 193
Numiſmatica res. 398
Nummus, quid? 399
Nuptiæ. Antè eas, quid expendendum? 471. ad eas an requiratur conſenſus Parentum? 482. clandeſtinæ. 443

O.

Obligatio, quid? connata, inæqualitatis, perfecta, imperfecta, perpetua, 126. 127. communis. 395
Obligationis fundamentum. 127. conſenſus & inſignia bona, 128. quot modis oriatur ex Jure, quod in res competit? 395
Obrechtus de pactis metu extortis. 279
Obſidum Jus. 567
Obſides. D. 285
Occamus de poteſtate Cæſaris in matrimonialibus. 461
Occaſio. 114. ſq.
Occupatio. 377
Oeconomica præcepta. 496
Oeconomia Regum. 858
Officium, quid? 47
quotuplex de eo quæſtio? 38
quod in ſignificatu Ambroſii? 50
Officiorum limites fontesque. 37
Officii varia acceptio. 50
Officium quotuplex? 179

Offi-

Officium erga Bruta. 192
erga ſeipſum an detur? 236
Officia abſoluta & hypothetica. 266
Officium de tuenda æqualitate eſt primum, 266
Officia humanitatis. 293
Officium velut intermedium. 275
Officia demonſtrantur ex fine. 496. ſeq.
Omnipotentia divina demonſtratur. D. 102. ff.
Omnipotentiæ hujus objectum quodnam? D. 204
Opificum diviſiones. 60 1. 602
Opus operatum. 203
Orbitas. 486
Orphanitas. ibid.
Oſiandri (Jo Ad.) rationes, cur Polygamia ſit contra Legem poſitivam univerſalem, non naturalem, 444
Oſtraciſmus, 605

P.

Pactum, ut differat a Lege, 125. a fœdere. 593
de eo doctrinæ uſus, 305
an detur inter DEUM & hominem. 306
an detur inter Patrem & Chriſtum, 307
μονόπλευρον, 307
nudum, an obliget? 307
Pacta metu extorta, an obligent, 308
Pactum perfectum vel imperfectum, 360. In pacti interpretatione, quid obſervandum? 118
Pæan ante triumphum non ecinanendus, D. 187
Pactum juratum. 427
Παιδεία quid? P. 25
Papa Imperii invaſor D. 187
Paralleliſmus. 417
Πάρησις, quid? P. 93
Parentela, 470
An in paribus pars mitior vincat, P. 102 517
Parricidium, 486
Patrator, an primo loco teneatur? 268
Patria poteſtas. v. Imperium. D. 291
Patrimoniale Regnum. 544
Patroni. 588
Paupertas, quid? 397
Pax. 590
Pecunia. Ejus commutatio, 403
vid. Nummus.
Peccatorum reviviſcentia. P. 20
Peccatum an dici poſſit injuria adverſus DEUM. P. 14
Peccatum ignorantiæ. 91
adverſus DEUM. 237
Peccata non omnia æqualia. D. 121
Pentateuchi Θεοπνευςία vindicatur. D. 130 131
Perduellibus promiſſa, an ſervanda. 311
Percuſſores an hoſti liceat immittere? 581
Peregrini in Civitate, 294
Peregrinationes licitæ. D. 137 ſq.
Perfidiæ ultio. 314
Perjuria ſtudioſe ſemper vitanda. D. 165
Perjurium, 337. an commiſerint Iſraelitæ, raptum filiarum indulgentes? 347
Perſona compoſita, 518
Permiſſio, quid? 137
Pharao quid denotet? D. 143
Philippus, Haſſiæ Landgravius, an Polygamus? 451
Philoſophiæ cognitio unde haurienda, 4.

Digitized by Google

4. Philoſ. Practicæ Synonyma. 5.
ortus & progreſſus. 6
Finis quotuplex. 39
Philoſophia, an Apoſtolo rejecta? 4
Hebræorum, 7. ſq. Salomonis, 8. 9
Barbarorum; Chaldæorum, 12
Ægyptiorum, 13. Perſarum, 14
Chinenſium, 15. Æthiopum, 15. 16. Thracum, Celtarum 17. Germanorum. 17. Thaletis, 18. Jonica, 18. Platonica, 21. Peripatetica, 22. Stoica, 24. Italica, 26. Eleatica, 29. Ariſtotelica. 31. Magorum. 43
Plenipotentiarius. 527
Pietas. Ejus oppoſita. 212
Pignus. 409
Piſcandi jus. 375
Plato. 21
Pœnæ cauſa efficiens. P. 17. 21
Pœnæ capitales in Sacris definitæ, P. 55
Subjectum an ſit etiam Princeps? P. 42 aliorum. objectum an ſint actus interni. P. 45. Delicta ante legem pœnalem commiſſa. P. 56
an ſubjaceat gens, notiones generales negans? P. 56
Pœnæ ſubjectum paſſivum. P. 29
Pœnæ *forma*, in quo ſita? 58
Pœnarum jus an ſit pars imperii P. 17
Pœnarum irrogatio, ad quam juſtitiæ ſpeciem referenda? ibid. ſq.
an irrogari poſſit pœna ob delicta aliena? P. 76
an infligi poſſit in dubio? P. 80
Pœnarum cauſa inſtrumentalis. P. 26
Pœnæ capitalis an quis inſtrumentum activum eſſe poſſit. P. 26
Pœnæ, ut taxandæ? P. 87. ſq.
ut exaſperentur? P. 90
Pœna, quotuplex? P. 108. 109
æterna, ibid. interna, P. 109. externa. P. 110
ab ipſo DEO inflicta. 111
exciſionims, P. 112. humana, P. 113. Militaris, P. 114. Conventionalis, P. 114. Navalis. P. 114. Ordinaria & extraordinaria, P. 115. damni & ſenſus, 115
Pœnæ Jus demonſtratur. P. 6
Pœna, quid? P. 6
ut differat a reſtitutione. P. 9
ut a vindicta? P. 9
ejus finis, medicinalis. P. 10
compenſatorius. P. 10. 11. 12. & 62
ad pœnam, quæ ſit naturalis peccati obligatio. P. 12. 13
an irrogari poſſit ab æquali? aut inferiori? P. 17. & 22
Inſtrumentum pœnæ. P. 27
An facinoroſus ipſe eſſe poſſit? P. 28
Pœnæ connexio cum peccato in reſpectu ad DEUM. P. 14
Pœnæ militaris exemplum. P. 28
Pœnas, an irroget DEUS ex mero jure Dominii. P. 28
an infligentur invitis? P. 29
Pœnitentia moralis, quid? 91
Politia, quid? 535
Polonia, homicidiis redundat. P. 33
Polonorum mores notantur. D. 166
Poltroni. 256
Polygamia, an ſit contra L. N. 444. 113
Polygamia muliebris, 446. Virilis, ibid. ſucceſſiva. 447
Polygamus primus, 450. de Polygamiæ

Digitized by Google

miæ Controverſiæ uſu, quis? 451
Polygamia Patrum. In ea interceſſit diſpenſatio, 133. an recte olim tolerata inter Chriſtianos, 139
Polytheiſmus, quid? 218
Populus, quomodo Regnum deferat, ex *Joh. Gerhardo.* 509
ut perpetuus, 516
Poſſidentis cauſſa melior. 591
Poſtliminium, 386
Praxis, ejus ambitus, 41
Præcedentiæ Principum, 569
Præſcriptio. An ſit pœna. *P.* 71. ſq. quid? 389. defenditur, ibid. ſq. an locum habeat in dogmatibus? ibid. an inter gentes liberas. 391 ſqq.
Preces. 227
Præda. Eam recuſat Abrahamus, 344 Ejus Jura, 584. 589. ad quem pertineat? 589
Pretium. D. 277. ſq.
Pretia rerum, ut augeantur? 399 quid incumbat Poteſtati civili circa pretium. 400
Pretii diviſio Pufendorfiana, ibid. quid & quod ejus objectum? ibid.
Pretium devotorum in ſacris, ibid.
Pretium quotuplex? 402 quid virtuale? formale? vulgare? 316 eminens. ibid. quid legitimum? quid vulgare? 403 verum. 404 ejus minutio in nummo. 403
Prima naturæ, 573
Primogenitus, cur ſuccedat 550
Primum principium practicum, 62
Primus, quis, 419
Principes Chriſtiani, an ſint in ſtatu naturali? 438
Princeps, an etiam ſubjectum pœnarum. *P.* 42 eorum educatio & ſtudia, 555 an Legibus ſoluti? 555 ſq. felicis *Principis* fundamenta, ibid.
Principum ſanctimonia & inviolabilitas, 562
Principium, quæ habeat requiſita. 160
Principium actionis. 25
Principium Officiorum apud Paulum. 161. quid de diverſis Juris Naturæ principiis cenſendum. 173. Juris Naturæ, an Voluntas Creatoris? 178. an ſocialitas & quomodo. 185. ſqq. fuſe. an cultus divinus? an conformatio creaturæ rationalis cum Creatore? 174. an ſtudium benevolentiæ erga omnes, an Sanctitas divina. 176. an ordo naturæ. ibid. an tria iſta Jurisconſultorum. ibid. an illud: quod Tibi non vis fieri, alteri ne feceris. 179 an amor Dei & hominis. ibid. an præcepta Noachidarum. 181. an Hobbeſii illud: de bello omnium in omnes. 182. an Jus cum brutis commune. 180.
Principia experimentalia, rationalia. 108
Probabiliſmus, 82
Proæreſis, 96. & *P.* 89
Proclamatio, 475
Proditio. An ad eam liceat impellere ſubditum. 581. ſq.
Promiſſionis ſubjectum, an infans. 310
Promiſſio, ex errore facta, an obliget. 310. 361
Promittentis juri an aliquid decedat ante

Digitized by Google

te acceptationem promissarii. 312
Promissio perduellibus facta, an obliget. 311
Promissio ob factum turpe. 311
Promissis dolo elicitis an standum. 325
Promulgatio Legis. 132
Propositio vere universalis, quæ, 160. 220
Proportio Arithmetica, & Geometrica. P. 75 - 67
Proprietas, an locum habuisset in Statu integro. 370
Protimiseos Jus. 295
Providentia DEI, 206. defenditur. 229 230. 231. D. 201. e pretio conspicua. 403
Prudentia, 96. publica, privata. 90. œconomica, 101. nuptialis, paterna, herilis, possessoria, 101. politica. 192
Pudor, 72. 458
Pudor, an cum cæde defendi possit, 256
Pufendorfius exponitur, P. 80 Ejus opera, Controversiæ, Vita, Scopus Operum, Ejus Interpres Gallicus & Anglicanus, 34. sq. an Hobbesii sectator. 435
Purgationes innocentiæ. P. 80
Puteanus de præscriptione notatur, P. 71
Pyrrhonii, 29
Pythagoras, 26

Q.

Qualitates Morales, quæ. 135
Quantitates Morales, 136. D. 277

R.

Rahabæ factum. 334
Rang-Ordnung. 568
Ranzion. 401
Ratihabitio immutabilis. D. 124
Raptus filiarum Benjaminitis permissus 341
Ratio quid? 57 196
Ratio Belli, Raison de Guerre, 586
Ratum & rectum, 139 355.
Reatus, quid? P. 85
Rebeccæ facinus, 324
Reservationes Mentales Jesuiticæ, D. 266 sq.
Rector Civitatis, an teneatur de damnis per Piratas datis? 270
Receptus, 576
Redemptio Captivorum. D. 280
Reflexio in seipsum, 164
Regalia, la Regale. 515
Reguli (M. Attilii) casus. 357.
Reges Hebræorum, an puniti, P. 43 an sua juramenta possint reddere irrita, 352
Regium Jus, 419
Regna quam varia, 535
Regnum acisum, 540. quis alienare possit, 444
Regnum Patrimoniale. 544. Usufructuarium, 546
Regnum Hæreditarium Ejus causa. 555
Reji Uladislai L. Legati Polonici animi character. D. 163 164
Relaxatio quid, P. 94. in juramentis. 349
Religio naturalis, quid. 203 an intra hanc vitam terminetur. 226. 227

Digitized by Google

Religio superficiaria. 203
Religio magna vulgo dicta. 227
Religio, an causſa divortii. 461
Religionis Evang. intereſſe. 502. ſq.
Chriſtianæ dignitas. 521
Religio ſocietaris firmamentum. D. 212
Religio naturalis ad ſalutem inſufficiens. D. 235
Repræſentatio, quid. 383
Repreſſaliæ. 576
Reſervationes mentales. 335
Reſervationes mentales Jeſuiticæ. D. 266. ſſ.
Res familiaris civium. 558
incorporales, an bello adquirantur. 585
Res nullius, quæ? 577. 578
Res, an cum cæde defendi poſſint, 257
innoxiæ utilitatis. 291
ſi non extent, quæ obligatio. 396
Reſcripta. 561
Respublica Mixta. 529
irregularis. 531
Reſiſtentiæ Jus. 563
Reſtitutio, quid? 270
rerum inventarum. 271
ut differat a pœna? P. 9
incumbit negligenti. 271. occaſionem danti. 272. cui fieri debeat? 274. quando ad pauperes dirigenda? 275
ut Principibus incumbat. 276
ut Doctori. 276
modus Reſtitutionis per Retractationem. 277
ad Reſtitutionem an donatarius teneatur prodigo. 311
an teneatur, qui rem alienam emit, reſtituere venditori. 396
Reſtitutionis jus quid circa exceſſus militum ſtipendiis carentium præcipiat. 276
Reſtitutio fructuum. 396
Reſtrictiones Scholaſticorum. 317
Reſtrictio Legum. 425
Retractus Jus apud Hebræos. 276. 413
Revocatio donationum. 549
Reverentia erga ſeipſum. 72
Riſus. 244
Ritus, Leges circa eos. 424

S.

Sabbathum. 150
Sacra clandeſtina. 223
Sacræ res, an veniant in commercium. 397
Sacramentum. 578
Sacrificia, an originem habeant ex Lumine Naturæ. 224. 225
Sacrificiorum naturalis ratio non eſt. D. 234
Jus circa *Sacra*. 520
Sadducæi. 11
Samſon, an αὐτόχειρ. 225
Sanguinis eſus. 365
Sanctionum pœnalium divinis Legibus adjectarum quodnam fundamentum. P. 16
Sara Abrahami an neptis an ſoror. D. 133. ſſ.
Scandalum ex rebus improborum proſperis. 508
Sceptici. 29
Schich Sadi. 14
Scholaſtici, de iis Tribechovius. 215
Scortatio. 423

Digitized by Google

Scortatio moratioribus quoque Ethnicis reprehenſa. D. 115. ſſ. notantur hic laxiores Pontificii. ib.
Seculariſandi Jus. 520
Senium. 601
Sepultura. D. 302. quatenus ad Jus Nat. pertineat. D. 307. ſq. quatenus ad Decorum. 309
Sepulturæ Jus. 289
Sepeliendi diverſi Ritus. D. 304
Sermo. 315 ejus origo. ibid. moralitas. 318. ejus uſus, unde metiendus. 318
Servitus naturalis non datur. D. 244
Servitus pœnalis. P. 37
Servitutum Jura. 381
Servitutis origo. 491
Servitus imperfecta. 492. perfecta an inter Chriſtianos optanda. ibid. publica. 493
Servo an fiat injuria. 494
Servus emtus. an ejus proles ſit Domini. 495
an fugere poſſit. 496
Servus quotuplex. P. 37. glebæ addictus. 492
Sanctiones pœnales divinæ, unde oriantur. P. 16
Silentium. 104
quid latroni præſtandum. 346
Simonia. 397
Simulatio, quotuplex. 322
Simulationes an licitæ. D. 145
Sinenſes laudantur. D. 138
Singulorum & univerſorum diverſiſſima ratio. 63. 510
Socialitas, principium Ciceronis in [illegible] 68 pro ea argumenta 169 [illegible]
An ſententia Pufendorfii ſit nova. 170 Ejus ulterior expoſitio & illuſtratio, ſq. exemplis ac inductione demonſtratur. ibid.
Socialitas univerſalis. 177
Societatis contractus, 410
Sol Deus non eſt. D. 233
Solon. 20
Solum pacatum, an occupari poſſit. 261
Somnium. 140
Somnus. An ex iis, quæ in ſomno contigere, exſurgat obligatio. 119
Spolii jus. 584
Sors, ejusque uſus. 282
Sororem uxoris defunctæ, an ducere liceat. 465
Spenerus de cæde adgreſſoris violenti. 250
Spinoſa. 417
Spicilegii Jus. 291
Spiritus, quid. 236
Spiritus in populo. 509
Sponſalia. 474
Status quid ſignificet, D. 140
Status Integritatis gentibus natura haud notus. D. 246
Status naturalis. 430
Status quandicativus & ubicativus, ibid.
Status naturalis, quot modis ſumatur, 432
Status naturalis ſolitarius miſerrimus, D. 253 ſq.
Status naturalis Thomaſii. D. 240 ſq.
Status beſtialitatis, 434
Status perfectionis, ſolitarietatis æqualitatis, ibid.
Status puræ naturæ, 434
in

Digitized by Google

in ſenſu Hobbeſii. ibid.
In ſtatu naturali quot modis lites dirimi poſſint? 436
an in eo ſint Principes Chriſtiani? 438
Status Adventitii, quot? ibid.
ἀκέφαλοι. 502
Status Imperii R. G, 525 530
Status libertatis naturalis. 433
Status, quid? 430. Status Integritatis. An in eo locum habuiſſet proprietas aut Imperium? 370. 443. 430.
Sterilitas, an cauſa divortii? 462
Stoici, 24
Strategemata. 342
Stratagemata licita. D. 190. 198. 199
Stuprum violentum. 106
Studia Literarum. 60
Subditi an poſſint reſiſtere? 561
Subjectio bellica, 554. in genere quid? 563. quod ejus objectum? ibid. forma, 564 externa ſigna. ibid.
Superſtitioſitas, 213
Superbia, 283
Supplicium capitale, quot delictis in civitate Iſraelitica dictatum fuerit. P. 111.
Strand-Recht, 378.
In ſucceſſione cur mas præferatur feminis? 552
Succeſſio in ſtirpes, in capita. 384. ab Inteſtato, in Regnis, 382 ſq. 388. 540 de ea Lex Moſis, ibid.
Succeſſionis liberorum, quæ ratio naturalis, 383
Succeſſio hæreditaria 551. vicaria. 384
Succeſſor, ut teneatur contractu antecefforis? 513
Succeſſio, an præferenda ſubſtitutioni 549
Succeſſionis linealis cognaticæ fundamentum, 555
Succeſſio Inſtitutiva, 552
Agnatica, 553
Cognatica, ibid.
Linealis, ibid.
An in ea recipi debeat propinquitas lineæ vel gradus? ibid.
Sueci Polonis nuper formidabiles, D. 149 ſq.
Superbia, 283
Sumtionibus an in moralibus locus ſit? 37
Syntheſis quid?
Syſtemata Civitatum. 537

T.

Talio, quid? quotuplex? 64 ſq
Taxatio pœnarum, P. 87
Temperamenrum Corporis, 73
Regni, 530 541
Temperamentum libertatem inclinat, D. 197
Templorum immunitas. 105
Teſtamentum. 387. an pertineat ad Jus Naturæ, ibid. quid privilegiatum? ibid.
Teſtes; & cur nulla unius auctoritas, 477
Thaletis, philoſophia, 18.
Thomaſii (Chriſtiani) V. C. nupera de Lege poſitiva univerſali cogitata, 149. 150. 151. 154. nuperum fundamentum Juris Naturæ, 175 de idololatria, 218. de proprietate in Statu integro. 359. de Lege poſitiva univerſali, 471
Traditio, an pertineat ad alienationem? 531
Traditus homicida, 292

Digitized by Google

Translatio mercium. 295
Tributa, 521. 572
Trinitas natura non demonſtrabilis, D. 232
Turpe quid? 71
Turpitudo inceſtus, 454 ſq.
Tyranni characteres, 535. an ei liceat reſiſtere. 563

V.

Vacantiæ Jus, 389
Vagi concubitus, 493
Vaninus, 214
Varech, jus, 378
Vaſa Sacra ad Captivos redimendos alienabilia. D. 287
Vectigalium Jus, 521. 572
Velle quot modis quis poſſit, 64
Velorum demiſſio, 375
Velthuyſii doctrina de Jure Naturæ. 175
Veneno an hoſtem interficere fas? 580
Veniam, an dare liceat, P. 91 ſq. quibus e cauſis? P. 95
Venuſtas formæ periculoſa. D 132
Vergentia, quid & quotuplex. 23
Veritas. 318
Veſperæ Siculæ. D. 189
Victis parcendum. D. 177
Vindicta. P. 9. 280
Violenta defenſio adſeritur. 250
ejus initium quod. 251
Virtutes Gentilium. D. 126 ſq.
Vir bonus, 142
Virtutes cardinales, 141. 192. ſq.
Victimæ Status. 110
Vita Civium. An in eam jus habeat Majeſtas, & quale. P. 32. 566
Vitæ *Genus*, quod eligendum, 98. 244 an eligere liceat, ex quo probabiliter vita brevior expectari debeat. 250
Vis licita, 573. prohibita. ibid.
Vitioſitas, ut a damno ſejungenda. 277
Unctus Domini. 562
Univerſitas, an puniri poſſit ob delicta ante tres pluresve generationes perpetrata, P. 41
Vocatio an ad bellum requiratur 578
Volenti, an fiat injuria? 78
Volitum, quid? 272
Voluntatis objectum. 67
Voluntas, 62. quotupliciter ſumatur? 64. an ejus detur actus neuter? 95
Votum, ut differat a Juramento? 339. quid? 340. an ceſſet in N. T. ibid. Jephtæ, ibid.
Vox. 316
Uſucapio, 390
Uſusfructus, 387
Uſuræ, 407. mordaces, 408
Vultus, quid? 243
Uxor emta, 443. an defunctæ uxoris ſororem ducere liceat? 465 ſq.

W.

Welavienſia pacta, D. 153
Wincklerus (Benedictus) de Principiis Juris, 33

Z.

Zopyri factum notatur. D. 198

FINIS.

ERRATA.

Exercit. II. p. 99. lin. 16. pro Cynici, lege Scenici. Exerc. II. p. 120. lin. 10. pro Clavam, lege: Clavem. Exercit. II. p. 110. poſt lin. 12. adde integrum adhuc verſum ex Chemnitio: non retego culpam, non punio, non reprehendo. Ibid. lin. 13. pro præcipio lege: participo. Exerc. VIII. p. 388. lit k pro Gen. XXVII. leg. XLVII. p. 594. lin. 1, pro I Maccab. V. lege: X. 37. pag. 224. lin. 1. Dan. VI. adde v. 10.

ANT 1318114

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google